

GALENI
LIBRORVM
QVARTA CLASSIS

SIGNA QVIBVS TVM DIGNOSCERE morbos, & locos affectos, tum præscire futura possimus, docet.

OCTAVA HAC NOSTRA EDITIONE *non parum ornamenti adepta, locis pluribus quam in alijs editionibus ad græcorum librorum fidem emendatis.*

Locis etiam Hippocratis in margine indicatis, quos Galenus sparsim in contextu citat.

Et nouis alijs annotationibus additis.

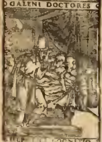
Librorum Catalogum sequens folium continet.

Τὸ [illegible].

VENETIIS APVD IVNTAS, M D C IX.

QVARTA CLASSIS HAEC
CONTINET.

Tota hęc Classis quamplurimis in locis expurgata est, primum ab Augustino Gadaldino, mox Recognita a Joanne Costæo, ac Fabio Paulino, nunc postremum octaua hac editione ad græcorum codicum fidem innumeris ferè locis emendata.

GALENI
DE LOCIS AFFECTIS
LIBRI SEX

Gulielmo Copo Basiliensi interprete

Ab Augustino Gadaldino in quinta editione pluribus locis emendati, adhibitis etiam vetustissimis codicibus græcis, summa cura hinc inde conquisitis.

ARGUMENTUM LIBRI PRIMI

Docet Methodum vniuersalem dignoscendi Locos affectos, qui sensum effugiunt, vna cum multis exemplis particularum quarundam.

Quæ sint prima capita, quibus sedes affecta, quæ sensum latet, intelligitur. ac de inutilibus veterum quæstionibus. CAP. I.

C LOcos nominant ipsas corporis particulas non recentiores solum, sed veterum quoq; medicorum nõ pauci: † ac affectus ipsis euenire solitos dignoscere studẽt propterea, q pro locorum dñia, curationem quoq; uariari cõtingit. Sed quàm vtilis ad curationem sit hmôi notitia, in eo libro, quem de curandi via, & ratione conscripsimus, videre est: nunc uero, quomodo affectæ particulæ possint dignosci, explicare duntaxat proposuimus. "Igitur partes in superficie cõstitutæ, vna cum affectuum suorum idea, specieve, facile sensibus deprehẽduntur: quæ uero in imo corpore latẽt, exercitatum ratione virum desiderãt, cum in partium & actionib. & utilitatib. tum uel maxime in præcedentibus eas corporum dissectionibus: quippe hæ nos docuerunt cum alia permulta, tum cuiuslibet partis essentiæ proprietatem. Corpus igitur quoddam cartilagineũ est secundum asperas pulmonis arterias, quod bronchion appellant: "cuius proprietatem hi duntaxat, qui ipsum uiderunt, cognoscere possunt. Id si aliquando tussiendo expuatur, maximũ vlcus uel ab erosione, vel putredine, in pulmone esse existimamus. est enim & per totum collum inter pharyngem & pulmonem media, talis corporis natura: tam grandis tamẽ vlceratio in ipso haudquaquam fieri potest, quin prius mors animal occupet: in pulmone vero talis fieri potest, utpote
D qui & facile putrescere ob humiditatem: & à uitiosis humoribus prompte erodi consueuit, & brõchia ipsa admodum exigua habet, neq; autem ulla particula ipsorum putrescere potest; sed totũ bronchium reijcere necesse est, membranosis vinculis, quæ ipsum cum alijs coniungunt, à sua cõtinuitate absolutis, quæ sanè suis bronchijs multo celerius efficiuntur: hæc enim & cartilaginea, & dura, & crassa sunt, membranæ uero, quæ ipsa coniungunt, tenues, & infirmæ. Quinetiam frustum quoddam uasis, haud paruum, tussiendo reijci vidimus, quod ex pulmone fuisse eductum plane intelligebant, qui dissectoriæ artis haud erant imperiti: quotquot. n. ad asperam arteriam in collo perueniunt vasa, omnia capillorum ferè speciem referunt. Proinde non solum essentiæ proprietas, sed magnitudo quoq;, sæpenumero affectum locũ haud obscure indicare potest. "Sic enim, cum intestini tunicam per dysenteriam aluo deiectam cõspexeris, q sit & latitudine & crassitudine ijs, q tenuia constituunt, multo maior; non abs re conijcies vlcerationem in crassis intestinis consistere. Ita, cum adolescẽtulum tussiẽdo, tunicam crassam lubricamq; reijcere videremus, coniecimus eam internam esse gutturis partẽ, quæ ligulam (græci "epiglottida uocant) cõstituit: ac sanatus est adolescẽtulus, quamuis id non admodũ speraremus: mansit tamẽ uox vitiata. "Præterea per essentiæ proprietatẽ, a uesicæ vlceribus ea, quæ in renibus consistunt, distingui possunt.

Auicenna ex nostra editione lib. 1. Fen. 2. doctrina 1. c. 8. fol. 30. litera c.

A. l. 1. f. 2. d. 3. c. 1. f. 43. f.

A. ibi. Et l. 3. t. 16. c. 1. 2. & 3. e

A. l. 3. f. 19. t. 1. c. 13. f. 365. d.

† Græce est πάθη. quæ uox proprie passio est. passio aũt est motus, & pp in fieri. cui opponitur διάθεσις. affectus qui alteratio est post passionẽ relicta. sed sicut διάθεσ. i. affectus extenso significatu de ijs quoq; vsurpatur q sunt in fieri, nempe de causis & læsis actionibus, ita & πάθος de vitijs tã in facto esse quam in fieri toto hoc opere sumitur a Galeno, ob id interpres πάθος affectus, & πάσχειν affici, toto hoc opere conuertit.

Scripsit.n.in aphorismis Hippocrates:"Si ea,quæ cum vrinis excernũtur,lamarum speciẽ referãt, E
in uesica vlcus esse,scire licet:si uero carunculis similẽtur,id erit in renibus. Neq; non a rebus in
particulis quibusdam contẽtis,creberrime locus affectus deprehẽditur.Nam Mitylenis adolescẽs
quidam secũdum sedẽ vulneratus gladio,uulnere satis ꝓfundo, tribus primis diebus neq; cibũ neq;
potum ingessit:quarta vero die,adhibitis prius remedijs,cibum sumpsit ac bibit quoq; deinde oc-
cidẽte sole iterum adhibita curatione,vrinæ circiter quatuor heminas ꝑ vulnus excreuit,quũ an-
tea,ex quo vulneratus erat,nihil vrinæ reddidisset:tum uero ab onere quo circa pubẽ grauabatur
se ꝑfectè liberatum esse dixit.Itaq; proculdubio constabat vesicã in hoc fuisse uulneratam. Quẽ-
admodum,vbi stercus ꝑ vulnus excernitur, intestinorum alicui vulnus esse illatum, haud dubiũ
est.Sic ẽt,quum cibus egreditur,in vẽtriculo uulnus esse manifestum est.Iam ortum supra ingui-
na panũ, ac suppuratum quum medicus incideret, stercus subsecutum,in colo abscessum esse de-
clarauit.Atq; in hoc genere cõtinetur spũs efflatus vulnerato thorace,& sãguis ab arteria ꝓfluẽs:
nã,quum interdum vulueratũ corpus sensu deprehẽdi nõ põt,exactã ab his cõsequimur notitiã.
Igitur,vt ex thorace spũs inter respirãdũ efflatus mẽbranam costas succingẽtem uulneratã esse si-
gnificat,"ita sanguis saliẽdo eiaculatus, arteriã:sed hic protinus eo,qui ex uenis erumpit, & cali-
dior,& magis tenuis,& flauior est.At,ueluti horum nõ incertæ sunt notæ,sic eodẽ modo,si aliqñ F
omẽtum,aut intestinorum aliquod excidere ꝑ uulnus uideatur,peritonæum discissum esse nemo
ambigere debet.Si uero pulmonis aliqua fibra,extremam sui partẽ à vulnere exerere uideaĩ,tho
racẽ confossum esse ostẽdit:atqui nihil refert,siue succingẽtẽ mẽbranam uulneratã, siue thoracẽ
confossum esse dixeris.Iam vero ex ijs ẽt reb.quæ adnascuntur,affectæ sedis notæ qñq; petuntur:
proprietas.n.essentię est eorum,quę adnascantur,"quemadmodum fungi fracturis capitis,qñ me
ninx.i.mẽbrana cerebrum custodiẽs,fuerit affecta.Atq; rursus alia proprietas cõspicitur,osse par
ticulæ cuiuspiam uitiato.Huius præterea generis est crustula quædam,ephelcis Græce uocata, ꝙ
eius particulæ,à qua excerni vr̃,ulcerationem ostẽdat,ut urinæ instrumẽtorum,si cum urina:spi-
ritalium instrumẽtorum,si tussiẽdo reijciatur:gulæ ac uẽtriculi,si uomitione excernatur:quẽad-
modum,si cum alui excrementis deijcitur,intestinorum aliquod ulceratum esse significat."Est p̃-
terea ex indicijs quibusdam alius notitiæ modus,quum uidelicet in alieno spatio aliqd præter na
turam continetur,ut in renibus,aut uesica lapis,aut pus in thorace:ex eodẽ genere cẽsetur,& san
guinis grumus(græce thrombos,)vbicunq; contineatur,aut alius quidam humor molestus in ani
malis corpore genitus,vel extrinsecus ei adueniẽs.Vnde iuniorum medicorum complures quæ-
stionem ad medicæ artis opera nihil conferentem,sed logicam potius habentem contemplatio- G
nem, mouere solẽt, utrum huiusmodi res in nobis præter naturam genitæ, ex affectis sint sedib.
an loco nullo affecto,animal à causa præter naturam male afficiatur.Sed ꝙ inutilis(ut dixi)sit hu
iusmodi quæstio,cognitu facile est, si cõsideraueris,quantum dignotiones ad artem conferant.Su
bijciamus ergo aliquẽ tribus diebus nihil urinæ reddidisse,nonne ꝓtinus,in qua corporis parte sit
huiusmodi †accidentis causa,inuestigabimus,an in renibus,aut ureterib.aut uesica,aut urinæ fistu
la?neq;.n.in hepate pulmone,liene,uentriculo,corde,aut alia quauis particula ipsam quæremus.
ꝙ nulla ipsarum sit meiẽdi instrumẽtum.Vnde,nisi nouerimus primã urinæ secretionẽ in renibus
fieri deinde eam per ureteras ad uesicam peruenire,ac demum inde excerni (quemadmodũ iam
antea in disputationib. naturalium actionum ostẽdimus)nihil huiusmodi inuenire poterimus.Ve
rum hucusq; processisse,haud satis esse vr̃:quin potius perpendere oportet,quæ nam sit dictorum
causa propter quam urina supprimitur. Est aũt uia contemplationis hæc.Intueri oportet omnia
tum præterita,tum præsentia accidentia:præsentia quidem ipsemet medicus inspicere debet:præ
terita uero non solum a laborante,sed ẽt ab ipsius familiaribus interrogando perdiscere.Sit igitur
(exempli gr̃a) tumor aliquis in pube,satis euidẽter in circunscriptione vesicam impletã esse osten
dens,nihilq; excernatur:nonne plane constat,aut excretoriã urinæ actionem necessario resolutã H
aut vrinæ fistulam esse constipatã? In primis igitur considerandum est,num fieri potuerit,ut reso
lutæ facultatis nomine id acciderit,ubi prius meminerimus,quomodo per bonam ualetudinem
volẽtibus nobis vrina excernatur:"musculus enim ceruicem uesicæ circundans,ab actione qui-
dem tunc quiescit,fungitur aũt uesica suo munere.Musculi aũt actio,†uolũtatis nostræ imperium
imitatur,at uesicæ actio & inuoluntaria est,& naturalis:namq; in commentarijs de naturalibus fa-
cultatibus iam declaratum est, in omnibus ferè corporis particulis esse vim, qua excrementa ex-
cernantur,hæc quamuis semper ipsis adsit,non tamẽ utuntur ea, nisi cum urgeantur ab excremen
tis:Ea ergo ui excretrice laborante contingit aliqñ ἰσχουρίαν.i. urinæ suppressionem,fieri. Proin-
de,si hominẽ ita figuraueris,ut decliuis sit ceruicis uesicæ positio, ac manibus tumorem præter na
turam compresseris,expelletur urina;quòd,si ita faciendo nihil proieceris, a causa, qua resoluta
uis esse putabatur,desistere,atq; urinæ fistulam constipatam esse,suspicari oportet:quippe,muscu
lus ei circundatus si resoluatur,ipse non cohibitæ,sed præter uoluntatem emissæ urinæ causa est.
Itaque,quot modis contingat,ceruicis uesicæ meatum (quem οὐρήθραν, idest urinæ fistulam,uo-
cant)stipari,deinceps considerandum est.Equidem "tres in uniuersum esse censeo. aut enim cor-
pus ipsius in tantum tumorem præter naturam attollitur, ut meatus inde occupetur:aut aliquid

ei præter

Sect.4. Aph. 76.81.Extr.ordi.fol.36.b.h. ex nostra editione.
Et de nat. hu. cõ.2.textu 20. classe 7.f.180. g.

A.l.4.f.4. c.2.c.16.f. 465.g.

A.l.3.f.1.c. 2. c. 14. f. 200.b.

A.l. 1 f.2. d.3.c.8.fo. 43.f.

† Symptomatis sic passim prosymptomate accidens uertu.

A.l.3.f.19. 1.1.c.1.f. 363.e

† Fit ad uolũtatis nostræ imperium.

A.l.3 f.19. t 2 c.6. f. 466.h.

A.l.3.f.19. t.2.c.6.fol. 366.h. A ei præter naturam,vt uel caruncula,vel callus innaſcitur:aut a re quapiã obſtruitur meatus."Cor
pus quidem ipſius ad inſignem tumorem attollitur,ſi vel inflammatione,vel ſcirrho,vel abſceſſu,
vel alio quouis tumore fuerit affectum:in meatu ãt caro quidem oritur,ſi pręceſſerit vlcus:alia ue
ro res longo tpis ſpatio ex craſſo lentoq; humore paulatim naſci põt:at obſtruitur meatus uel la
pide,vel grumo,vel pure,vel craſſo lentoq; humore.Igitur hæc oĩa diſtinguere oportet,non ſo-
lum ex præſentibus accidentibus,ſed ẽt ex ijs,quæ præterierunt.Age igitur ſubijciamus, ut puer
A.l.3.f.19. t.1.c.5.fol. 363.h. laboret:" apparuerint vero aperta calculi indicia. vrina quidem aquę ſimilis,in qua ſubſident ſabu
loſa quædam:ipſe inſuper aſſidue pudendum ſcalpat,idq; uel laxum,'vel intentum præter ratio-
nem:poſtea urinæ de repẽte ſupprimatur:non ſine ratione certe conieceris,huic calculum in ueſi-
cæ ceruicem incidiſſe.Itaq; ſupino figurato puero,cruribus q; reliquo corpore multo ſublimiori
A.ibidẽ.h. bus redditis,multiſariam ipſum cõcuties,hoc ſatagẽs,vt lapis ex meatu recedat. Quibus peractis,
iube,ut puer vrinam reddere tẽtet.idq; ſi bene ſucceſſerit,profluatq; vrina præter exactã cauſę no
titiam,curationis quoq; modum inueniſſe te,haud dubia erit coniectura: ꝙ ſi nihilominus urina
ſupprimitur, rurſus concute, ſed vehementius: atq; ſi ſic quoq; permanſerit, tum"demiſſa fiſtula
(Græci catheterem vocant) ſimul & lapidẽm à veſicæ ceruice repelles,& vrinæ iter præbebis.At
A.ibidẽ.f. 364.a. B nulla calculi nota retentam vrinam præcedente,† ſi ſanguis effluxerit,par eſt,vt grumus vrinę fi-
A.l.3.f.19. t.2.c.15.f. 365.d. ſtulam obturet: at fieri ẽt põt,vbi" vlcerata eſt ueſica,ut paulatim in ipſa grumus concreſcat, uel
non præcedente ſanguinis fluore:accidit ẽt,vt ſanguis ex renibus per uretẽras in veſicam defluẽs, † Præcedente
grumũ efficiat.Atq; in huiuſmodi coniecturis magnus eſt fiſtulę uſus,haud ſecus,ac cum uel pus, aũt ſanguinis
vel craſſum, lẽtumq; humorem meatum obſtruxiſſe ſuſpicamur.In hmõi uero coniecturam, ex excretione.
præcedẽtium notitia,hoc pacto inducemur.Etenim,ſiue ueſica,ſiue renes antea affectu aliquo la
borauerint,perquẽ tale tantumq; pus colligi potuerit,ut par ſit ab ipſo meatum fuiſſe obſtructũ
probabiliter conijcies,hanc ob cauſam urinam ſupprimi:aut ſi ẽt in parte aliqua renibus ſuperio-
re fuerit abſceſſus,quo erupto,haud abſurde pus in rene tranſumptum eſſe putaueris. Quòd ſi ni
hil hmõi pręceſſerit,uictus rationem inquirere oportet,an" in ocio educatus,uel multis cibis,craſ
ſos,uiſcoſosq; humores generare potẽtib. fuerit uſus.Sic ẽt,ubi ob carunculam aliquam ab ulce
re'innatam,ueſicę ceruicem obſtructam eſſe putamus,& ex præcedentibus ulceris notis,& ex eo,
A.l.3.f.19. t.2.c.10.f. 370.f. ꝙ demiſſa fiſtula urina uacuatur,intelligere poſſumus.Nam & hunc affectum aliqñ uidimus:quip
pe demiſſa fiſtula dolorem mouit,in ea uidelicet meatus parte,ubi antea ulcus eſſe cõijciebamus
fractaq; ſub fiſtula carne,ſecuta ſunt vrinæ excretionem,& cruor aliquis,& carnis fragmẽta.Atq;
C hæc diximus,ut quę ad inſtitutum opus proprie pertineant. Conſtat ãt,ꝙ paulo ante citata à no
bis quęſtio,logica duntaxat ſit,quodq; nihil ad artis opera conducat.Id.n.utile fuerit,vt cognoſ-
camus meatum eſſe obſtructum a grumo,ſi ita cõtigerit,aut lapide: at quærere, utrum affectum
eſſe meatum,an cauſam aliquam ſuppreſſę urinę in meatu contineri,dicendum ſit,nihil ad artem
vtilitatis conferre põt."Itaq; Archigenem ſatis mirari non poſſum,qui nõ ſolum in hmõi quæſtio
nib.multus ſit,verumetiam de iiſdem adeo obſcure ſcripſerit,ut intelligatur a nemine. Igitur rur-
ſus propoſitum ſermonem reſumẽtes,conſequentia tractemus,quomodo.ſ. tum ex pręcedenti-
bus, tum ex pſentibus accidentibus, cauſa,cur urina reddi non poſſit,deprehẽdatur. Percuſſus
ergo ualide quidam in ea parte,quę ſemẽ appellatur(Græci perinęon dicunt)inflammatione ſu-
borta ex percuſſione,urinam reddere nõ potuit: ac ueſica ipſa,utpote plena,maniſeſte ſcd'm cir-
cunſcriptionem intenta erat.Huic ne "irritaretur inflammatio,fiſtulam adhibere noluimus,ſed a-
qua calida adfuſa, oleo perungere ſatius eſſe putauimus:quumq; tribus horis, ſic eum tractaſſe-
A.l.3.f.19. t.2.c.8.fo. 368.a. mus,tẽſione non parum relaxata,ac dolore,ut ipſemet fatebatur,non ita grauiter infeſtante,iuſſi
mus,ut urinam redere tentaret:interim,quum nos ueſicæ tumorem ad inferiores partes impellẽ-
do,ſenſim premeremus,iuuẽnis urinam reddidit.Atq; in his,qui ſic afficiũtur,cauſa ſuppreſſæ uri
D nę facile deprehẽditur: quamuis in alijs quibuſdam non adeo manifeſte dignoſcatur,in quibus ar
tificioſa coniectura ab omnibus uocata nobis perq̃ utilis eſt,utpote quę inter exactam notitiam,
& oĩſariam ignorãtiam, media quodammodo putatur. Proinde fieri non poteſt, ut in omnibus
morbis colligantur notę,ꝙ pathognomonicæ ſyndromæ,ideſt concurſus affectuũ indices,ab em
piricis nominantur: ſed uериſſimum eſt id,quod Eraſiſtratus dicere ſolebat: Oportet (inquit) ho-
minem exercitatum ratione eſſe,qui uoluerit non ſolum affectus ipſius qualitatem, ſed affectum
quoq; locũ,probe dignoſcere.Verum,ut ad huiuſmodi exercitationẽ decẽter perueniamus,haud
quaquam quærẽdum eſt,an dicere oporteat,ueſicæ ceruicẽ,ſi uel lapide,uel grumo obſtructa ſit,
affectam eſſe:an ipſa non affecta,actionem ipſius læſam eſſe.Igitur in huiuſmodi quæſtionibus ad
artẽ omnino ſuperuacaneis,Archigenes uerſari cõſueuit.Alij uero ultra hęc procedẽres,ne lęſam
quidem eſſe actionem dicunt,fieri.n.ipſam muſculo,qui ueſicæ ceruicem conſtringit,laxato, ueſi
ca autem circa urinam in ſe contentam contracta,muſculis uero abdominis ſimul exprimẽtibus:
quum itaq; & ueſica citra noxã munere ſuo fungitur;& muſculi uoluntatis imperio ſic obediũt,
ut ſuperiores intẽdantur,is,uero,qui ceruicẽ circundat,laxetur;quõ(inquiũt)recte poterit aliquis
ſuſpicari,læſam eſſe actionem?Quapropter iſti dicere coguntur iſchuriæ affectum fieri nõ lęſa,ſed

impedita meiendi actione: tanquã arti medicinæ opẽ ferant,si vocabulũ,lædi,transmutantes,impediri dixerint. Sed huiusmodi quæstiones (vt diximus) ad logicã pertinẽt ac ad mẽtis exercitationẽ magis,q̃ vel ad affectus ipsius dignotionẽ,uel ad sedis affectæ inuẽtionẽ,accõmodantur. Verũ ea,quã nuper proposuimus, ad intestinũ opus ꝓprie pertinent: intelligitur autẽ ex ipsa, ꝙ in primis per artẽ secãdi corpora accurate cognoscere oportet,qualis sit cuiuslibet partis essentia:deinde vero & actionẽ, & κοινωνίαν. i. societatẽ, quam cũ proximis habet, quæ ẽt in θέσεως, id est, positionis,vocabulo cõprehẽditur, intelligere. Quinetiã ipse quoq; partiũ vsus ad affectorum locorũ inuentionẽ magnifice conducit: actiones.n.motus sunt partiũ factiui:vsus uero omnibus insunt, vel nihil agẽtibus. Ergo,quod ad "vrinæ reddinionẽ pertinet,excretionis actio fit à vesicæ contractione, cõcurrente interdum musculorũ abdominis auxilio,quum uidelicet admodum exigua cõtinetur vrina,aut vesica ipsa infirma est: reliquæ uero partes oẽs utiles sunt ad actionẽ: nisi.n.uesica ipsa cũ toto spatio sic figurata fuisset,ac ceruix ipsius tota fuisset perforata, & ureteres obliqui implantari in ipsam fuissent,frustra habuisset cõtrahendi motũ. Ex horum itaq; notitia,& affectæ partes,& affectus ipsarũ, deprehẽdi possunt, nõ ex ea quæstione, qua inuestigatur, vtrum dicere oporteat,obstructum instrumentũ esse affectum,an omnino noxa carere. Haud absimilis huic est alia quæstio,& quidẽ † de affectis iam partibus, sed quibus nõdum inest propria dispositio : vocãt autẽ propriam dispositionẽ,quę,separata causa,quę ipsam fecit,permanet. Hac igitur cõsideratione rursus dicunt nõnulli nequaquàm affectũ esse caput per eos capitis dolores,qui à bilioso humore in ventriculo cõtento proueniunt, ꝙ per vomitum eiecta bile capitis dolor protinus quiescat: quẽadmodum,si post uomitum nihil ominus permãserit,tũ dicunt affectum esse caput: idq; multo magis,quũ similia suffusioni accidẽtia oculos infestant,cumulatis in ore ventriculi excremẽtis, hæc.n.veluti umbras quasdam esse affectuum. In omnibus his quæstionibus plurimum occupati maiores nostri,per quàm pauca de affectorũ locorũ dignotione scripserunt. Nos uero diuersa incedentes uia,exercebimus, aut (ut dixerit quispiam) instruemus studiosos, quomodo sedes affectas dignoscete possint. Igitur,quemadmodum paulo ante propositum est,ꝙ intẽta vesica homo vrinã reddere nõ posset,ita in præsentiarum subijciatur, citra uesicæ tumorẽ, urinam suppressam esse. Ergo necesse est, "quũ sic retenta est urina, uel ureteras, uel renes esse obstructos . Quapropter rursus hic intueri oportet,nũ ante, q̃ supprimeretur vrina, aut lapidis, aut inflãmationis, aut alterius cuiuspiam mali præcesserint accidẽtia:neq;negligenda est uniuersi corporis dispositio,ut possimus(quoad artificiosa cõiectura ꝑmiserit) distinguere,vtrũ in ipsis renibus à lapide,uel crassis humoribus fuerit obstructio; an in vocatis vreteribus,id est meatibus,qui à renibus ad vesicam protenduntur. Quædam nanq; sunt, q̃ ad exquisitam ꝑducuntur notitiã, veluti paulo ante dicebamus de ijs, quæ affectæ essentiæ proprietatẽ declarant: quędam uero artificiosę cõiecturæ subiacent. Vnde prolixiorem esse disputationẽ accidit,ẽt si sophistas ualere sinas: quemadmodũ hoc loco Asclepiadẽ neglexemus,qui de urinę in vesica collectione (ut alibi dixeximus) scripsit absurda. Porrò ea ẽt,quæ de principe animę ui scripta sunt ab ijs,qui eam in corde consistere existimãt, oẽs dissectores iam damnarunt. Et Archigenes sanè,cum ab hac opinione haud quaquàm dimoueri potuerit,quamuis eam redargui uideat cum ꝑ alia multa, tum uel maxime in phreniticorũ, lethargicorumq; curatione,tum sursum, tum deorsum sermones suos conuertit, modo hoc,modo illud dicens,quãuis nihil omnino declaret:atq;huius generis est tertius Archigenis liber,quem de locis affectis cõscripsit. A nobis uero de principe animæ ui,in libris de Hippocratis Platonisq; placitis,copiosissime dictum est: nunc uero hac ueluti demonstrata,affectarum partium contemplationem perficiemus. Quod autem omnibus affectus locis commune est, id non ad logicã, sed necessariam quæstionem porrectum,iam enarrare aggrediar.

E

A.l.1.f.1.d.
3.c.1.f.43.e

A.l.3.f.19.
t.1.c.1.fol.
363.b

† περὶ συνεχόντων. de partibus quæ adhuc patiuntur.

F

A.l.3.f.19.
t.4 xo6 fol.
366.h
Et 367.b

G

A.l. de ma.
cor.t.1.c.1.
f.557.h

† οὐχ ἱσταμένων. non hærentẽ.

Actionem lædi,quia pars,qua editur, est læsa: ac quot sint modi primi læsionum. CAP. 2

In Prog. com. 3.t.30 4.210.c
In Prog. com. 3.t.114.211.a
† Hypochondriũ Sic passim pro hypochondrijs uertit præcordia q; et Corn. Cels. Præcordia tamen Plin lib. 11.nat.hist.37 Græcis uocari ait phrenas, quæ uox pro diaphragmate a medicis sumitur.

QVælibet "in animantis corpore actio peculiarem habet particulam, per quam perficitur: eoque actionem lędi necesse est, instrumento ipsam efficiẽte quomodolibet affecto. Atq; interdum adeo facile affectus soluitur, ut simul, atque opifex causa fuerit separata , ipse quiescat: interdum tanta est soluendi difficultas , ut diutius permaneat , causa etiam ablata . Accidit etiam nonnunq̃, ut efficiens causa pertransiens, † non firmum in particula faciat affectum, quẽ Archigenes cum umbra affectus comparat:ueluti cum suffusis "similia quædam oculi imaginantur collecto in ore uentriculi tenui excremento,unde uaporibus quibusdam in oculos subleuatis, in eos uisifica facultas incidens, ijdem imaginibus, quibus per suffusiones,afficitur: idq́, maxime eueniresolet ijs, quibus oculorum humor exquisite purus est , aut uisifica facultas q̃ facillime sentit. Eandem ob causam, ubi sanguinis eruptio,aut uomitus per morbos expectatur , huiusmodi acci-
„ dentia interdum apparent,de quibus Hippocrates in presagijs hunc in modũ scripsit : "Cuicunq;
„ inquit,in nõ lethali febre caput dolet, aut ante oculos obscura quędam obuersanẽ,si cardiogmos
„ {.i.cordis,seu oris uentriculi morsus} accidit,is bilẽ euomet. Ac paulo post: "Quibus uero in hu-
„ iuscemodi febre caput dolet, oculi uero obscuras illas imagines non uident,sed caligatione hebetantur, aut splendentia quædã ipsis objciuntur,ac pro cardiogmo,in alterutra parte † præcordia

H

A.l.1.f.2.d
3.sem.1.c.
1.fol.43.e

A.l.3.f.1.t.
1.c.6.fol.
181.2.& f.
3 t.1.c.3.f.
22.

tendun-

A tēduntur, neq; dolore neque inflammatione infestante, his pro uomitu sanguis è naribus effluet. Hęc est verborum Hippocratis series, quib. docuit sępenumero contingere, vt ab humoribus in ventriculo collectis, imagines quædam oculis objiciantur. Quòd si nihil oīno ab humorib. ascē dat ad oculos, nullum huiusmodi accidētium euenire solet: quemadmodum, ubi neq; vel ad auriū, vel ad narium meatus, vel ēt ad linguę corpus quicq̄ transfert. Vnde manifestū est, ꝙ oportet oculos participes fieri eius dispositionis, quæ vētriculum infestat, si vidēdo debeat animal errare. Cum itaq; rursus dicat Hippocrates, "Quibus deiectiones biliosæ exeūt, surditate superueniēte finiūtur, & quib. surditas præcesserit, desinit, si deiectiones sequuntur biliosę, quis est adeo demens interpres, vt omittat in huius sermonis enarratione auriū affectū, ac tum dicat uasci surditatem, quū bilis, quæ ante ꝑ aluum vacuari consueuerat, ad oculos efferaī? Igitur semper incipere oportet à lęsæ actionis instrumento: deinde quærere quis sit noxæ modus, vtrum videlicet dispositio iā stabilis ac firma, an adhuc quidem fieus, stabilitatem āt ac firmitatē nondum sit adepta; ꝙ si nunc quoq; fiat, vtrum causa, quæ affectum efficit, in ipsa parte contineatur, an per ipsam transeat, inuestigādū est. Etenim arefacto immodice humore, quem crystalloidem uocant, perseuerans erit noxa, & essentiæ ipsius proprius affectus: si uero crassus humor in pupilla constiterit, essentia qui- 4. Aphor. 28. Ext. ord. 3 o.d

B dem nondum læsa est, verum accidentis cā in oculo ipso continetur: sed tū ꝑ ipsum trāsire dr̄, cū euaporans humor consistit in ventriculo. Qui vero partē quāpiā tūc solū arbitratur esse affectam, cū in essentia ipsius permaneus fuerit dispositio, legislatoris munere, q̄ patrijs nominib. ꝓpria significata instituit, fungi vr̄. Nā, ubi uehemens dolor intestinum infestat, firmato in una quapiam parte dolore, ut quasi ꝑforari videatur, quo pacto uel nequaq̄ affectum esse intestinū, aut affectū in ipso nō esse quis dixerit, q̄uis interdū hmōdi dolores, excreto vitreo quodā humore, vel unico tp̄is momento finiātur: nec vero aliud quidpiā dolorem cōcitasse putandum est, pręter humorē excretū. Quo.n. excreto ilico dolor sistitur, hoc ex cōi hominū opinione doloris causam censeri par est, idq; ob naturale quoddā axioma (id est enūciatū,) quod ex seipso ad hmōi causarū dignotionem, fidē hr̄e vr̄. Id.n. quo nos tāgente hic aliquis affectus fit, & quo separato statim cessat, causam esse, apud oēs hoīes in cōfesso est: sic.n. & ignem vstulationis, & gladiū sectionis, causam esse credimus: atque de singulis alijs similiter dicendū est. Ergo & uacuatum humorem, fientis affect⁹ causam fuisse, quo tp̄e in particula cōtinebatur, putādū est: sed, an ob id, ꝙ uehementer infrigidaret, aut calfaceret, aut in totum ꝑ intemperaturā locum infestaret: an quia per continua corpora transiret, ea ad excretionem ui quadam excitans, aut ob flatuosum spm̄ ab eo exortū, qui cōtinē-

C tem partem extenderet, aut quia uiolenter impactus esset: an quia eroderet, & morderet, nōdum ex euacuationis ope manifestum est: quippe id solum constat, ꝙ, cum cōtinebatur, molestiā inferebat. Igr̄ nō solum putare oportet huiusmodi humorem esse causam doloris, uerū partem quoque, in qua continebatur, illo tp̄e affici, quo ob humoris p̄ntiam dolore cruciabatur. Sic ēt affici aliquem dicimus: cū aliquid extrinsecus incidit, uel calfaciēs ut ignis, vel refrigerās ut nix, uel contundens ut lapis, quo separato protinus finitus fuerit affectus, nemine ꝑ ꝑ hoc dicente, partē non fuisse affectā, ꝙ in ipsa nulla sit relicta dispositio. Igitur hoc uno supposito, ꝙ & nomine affectus, & uerbo affici, ad hūc modū utamur, ita dicendis animū adhibe, quo utilitatem tū in præsagio, tū in curationis ratione cōsequaris. Quippe fit nonnunquam a causa quapiā affectus, sed ita fit, ut separata causa, haud quaquàm permanentem habeat dispositionem: interdum āt partim iā factus est, partim etiamdum fit sæpenumero fieri desijt abeunte causa, iam uero perseuerans manet dispositio: Veluti in dysenteria, mordax humor causa est affectus, ut pote qui ab initio, & absterget & abradit, dein temporis tractu ulcerat intestinum: ꝙ si antea, quam ulcus induxerit, effluere desinat, affectus ipse nōdum dysenteria dicetur: si uero ulcere pręoccupet intestinū, quamuis humor finiatur, nō tamē factus, simul cum ipso finitur affectus. Neq; est, ꝙ in pręsentia ratione ex minutatim A.l.3.f.26. c.a. c.7.f. 339.a.

D coacertatis contexta, quem & soriten, idest aceruale m uocāt, moueamur: quippe multa ad uitā haud inutilia, cō em ex ipsa sortiuntur dubitationem, de quib. priores, tum medici, tū philosophi locuti sunt: proinde superuacaneum esset ea nūc percurrere, mihi præsertim: qui proposui in ipsa hac parte artis, ambiguitatem ostendere: ꝙ.n. tp̄e ad effectuum generationem sit opus, inter oēs conuenit: an uero, quemadmodum, cum domus fit, nondum est domus, sed totum hoc simul, fiēs domus: eodem etiam pacto quilibet affectus, dum fit, fiens quidem sit, nondū tamen existat, haud ab re quæritur. Neq; .n. omnium, quę fiunt, eadem natura est: quippe res similares nullam naturalem figuram requirentes, protinus ab initio eadem constant essentia: dissimilares uero, & quibus uaria est forma, essentiam generatione posteriorem habere possunt. Neq;.n. quum domus construitur, simul fiunt fundamenta, parietes, fastigium, tegulæ, ianuæ, fenestræ, ex quibus omnibus eo modo compositis, atq; in unam formam redactis, domus ipsius essentia composita est: morbus uero & calidus, & frigidus, & humidus, & siccus, protinus ab initio, cum primum corpus temperaturæ, quę bonæ ualetudini debetur, limites excesserit, eādem sibi ipsi naturam habet. Quamuis.n. interdum adeo sit exiguus, vt neq; a nobis cognosci, neq; laborantium sensu percipi possit, nihilo minus tamen propriam habet speciem: Haud aliter inflammatio quoque in quacunque animalis

parte constiterit, siue maxima, siue minima fuerit, vnus atq; idem est affectus, non specie quidem. E
sed magnitudine varius. Cæterum quòd possint aliquæ affectiones in corpore consistere, quæ ob
exiguitatem nondum appareant, argumento est gutta longo temporis tractu saxum excauans,
de qua recte carmen hoc proditum est.

Mollior assiduis saxum cauat ictibus vnda.

Neque enim vel vnus, vel duo, vel tres, vel quatuor aquæ ictus saxum ferientes: cũ ne cẽtesimus
quidẽ, sensibiliter videatur saxũ euacuare: neq; et fieri pôt, vt primo nihil efficiẽte, alter aliquid fa
ciat, quippe qui hẽt eandem, q̃ primus habuit, ad saxum rationẽ. Ergo si secundus ictus in saxum
quippiam effecerit, ipsum, a primo mutatum quid fuisse necesse est, vt non oĩnò idẽ, quale ab ini
tio fuerat, permãserit: etenim si ipsum vndequaq; idẽ permaneat, atq; agẽs quoq; in ipsum causa,
nẽpe aquæ stilla; necesse quemadmodum a primo ictu nõ affectum est, ita neq; a secũdo: quod si
fateare, neq; tertius quoq; ipsum afficiet. haud secus de quarto, & quinto, & reliquis deinceps oib.
dicẽdum est, quippe de oib. eadem ratio est: et .n. quoad eodẽ modo se habente saxo, eadẽ quoq;
causa accesserit, nihil amplius efficietur. Quòd si a millesimo ictu sensibilis videatur in saxo conca
uitas, ad singulos ictus, affectus in saxo nunc primum sensibiliter apparentis, millesima pars referẽ
da est. Quum itaq; causæ agunt in corpus, species affectus ab initio est eadem, tñ ob exiguitatem F
non apparet. At vero huiusmodi affectus, qui adeo sunt exigui, separatis causis faciẽtibus, ilico fi
niuntur, natura videlicet ipsos sanante: quippe illi duntaxat externo egẽt auxilio, quos ob magni
tudinem natura vincere non pôt. Igitur hac ratione, quum primum mordax humor aliquod inte
stinorũ deraserit, quamuis id quod factum est, nõdum videatur, nihilominus dispositio ipsa sub dy
senteriæ specie comprehẽditur. Quemadmodum igitur natura, parua quędam ulcera, quæ nonnũ
quam eueniunt, nullo adhibito medicamẽto sanauit, ita & intestinorum abrasiones. Hac ergo ra
tione, neq; verum est omnino, quod à quibusdam dicitur, nullum per huiusmodi symptomata, in
corpore relinqui affectum. Quod si uerum esset, tamẽ intestina tum fuisse affecta haudquaquã ne
gandum est, quum ab acredine eorũ, quæ deijciuntur, corrosis intestinis, dolor notatu dignus eue
nire percipiebatur. Hoc igitur ad oĩa, quæ posthac dicturi sumus, veluti elemẽtum quoddam, ob
seruare debemus: atq; hoc initium methodi, qua inueniri debẽt sedes affectę, nullã actionem unq̃
lædi, nisi pars, quæ ipsam facit, affecta sit: si enim quum vel dolor, vel tumor præter naturã aliquis
eã infestat, oĩno aliqua re affecta est, affectam esse multo magis eam lęsa actione fatendũ est. Atq;
iam supra dictũ est, q ab excretorũ natura, affectæ sedis cõiecturã facere possumus: id vero bifariã
fieri constat, vel ab excretę essentiæ proprietate, vel ab ijs, q̃ in ipsa parte cõtinẽtur. Similiter dixi G
mus ab adnatis interdum reb. de locis affectis coniecturã sumi posse:* item ab accidẽtium quoq;
genere, quæ quidem non mediocrem habent inter se differentiam: quæ postea explicabimus.

*Codices impressi Graeci, & pleriq; habẽt. ἔτι δ᾽ἐκ τῶν γένους τῶν συμπτωμάτων καὶ ταῦτα. i. sunt ãt ex genere accidentium & hæc: & ita uet' trãslatio. Aliqua tamẽ exẽplaria habẽt. ἔτι δ᾽ἐκ τῶν ὑπ᾽ ... ita ut uertit Copus

In quot genera, affectus & ipsorum causæ distinguenda sint, ut patiens locus recte intelligatur. CAP. 9.

NVnc vero rursus ad principium sermone reducto, in singulis partibus tentemus inuenire no
tas, affectus earum indicantes, tum eos, qui in ipsarum propria essentia consistunt, tum illos
qui ipsis veluti instrumentis accidunt. Rursus in utrisq; separemus, & discernamus a factis iam affe
ctibus, eos, qui etiamdum fiunt, †pertinaciter autem non inhęrent: item causas, quæ in affecta par
te continentur, ab ijs, quę ea tanquam transitu duntaxat vtuntur. Quod uero ex dictis alij compo
nantur modi, satis constat. Pręterea distinguere oportet, eos "qui per consensum alterius particu
læ accidunt, a proprijs: nam magis proprium fuerit idiopathian, id est proprium affectum, quã
(ut medici solẽt) protopathian, idest primarium affectum, nominare, ex aduerso. i. diuiso affectu p
cõsensum, a proprio. Ergo, qui proprie vocabulis vti uoluerit, primogenio quidẽ affectui, secũda
riũ, aut posteriorẽ oponet: ei vero, qui p cõsensũ infestat, propriũ. Et q dẽ quanq̃ sępenumero cõ- H
tingere pôt, ut aliquis simul & per consensum & propria affectione laboret, cum in affecta p con
sensum particula permanẽs inest dispositio: neq; .n. primario, sed secundario & proprie, ipsam tñ
affici dicemus. Id uero haud obscure in partibus externis videri pôt, quemadmodum quũ in cor
pore plethorico, oborto ingenti bubone ab vlcere, vlcus inductum fuerit cicatrice, permanet aũt
etiamdum bubo, vel in suppuratam inflammationem trãsiẽs, vel in scirrhosam dispositionẽ, quã
chœrada, i. strumam, appellãt. Nemo igitur primarios dixerit hmõi morbos, qui ob aliũ præcedẽ
tem euenerunt: quippe per consensum facti ad huiusmodi permutantur idiopathian, perinde, ac
si protinus ab initio protopathia, i. primaria affectio, ipsis accidisset. Cæterum in pręsentia non in
utile fuerit meminisse eorum, quæ in libro de medicis nominibus diximus; vbi de significatis est
sermo, quæ pessime a recentiorib. tum medicis, tum philosophis, confunduntur. Maxime .n. pro
prius vocabuli, affectus, vsus est cõtrarius, & è diametro pugnat cum voce actionis: quippe id age
re dicitur, quod ex se ipso motum obtinet: affici vero, quod motum habet ab alio. Quũ itaq; duo
sint motus genera, alterationis, & lationis: vbi ad pmanẽtẽ dispositionẽ alteratio peruenerit, appel
latur morbus; si videlicet sit dispositio pręter naturam: quamuis per abusionẽ interdum, eandẽ di-
sposi-

A.l.1.f.a.d. 1.c.8. fol. 30.e.

† Et permanẽtem nõdũ habẽt dispositionem.

A ſpoſitionem nonnulli affectum quoq; nominent: qui,ſi more græcorum,patrio nomine uteren
tur,partes ipſas potius affici dicerent,dum motum ſuſtinent præter naturam: quum verò diſpoſi
tiones iam hñt præter naturã,ſi proprie quis loquatur,ægrotare eas potius,q̃ affici,dicet: ꝙ,ſi ab
vſu receſſerit, non ſolum ægrotare,ſed affici quoq;, dicere poterit. Equidem,qđ ſemper dicere
conſueui,nunc quoq; dicam,ꝙ in eis doctrinis,in quibus ſcientia acquiritur,ſatis eſt,ſi quis voca-
bulũ,atq; ſignificatũ eius,pro docturis voluntate proferẽs,procedat deinceps ad rerũ enarratio-
nem. Admonui ãt nunc ſignificatorũ,eo ꝙ nõnulli non ſolum patriorum vocabulorũ ſignifica-
ta peruertunt,verũ & eos,qui recte ipſis vti tentant,calumnia proſequuntur: de quorũ numero
ſunt ij quoq;,qui dicunt,interdũ læſa actione partẽ ipſam nõ affici eo,ꝙ nõdũ permanẽtẽ hẽt di-
ſpoſitionẽ,veluti vbi ꝑ humores in vẽtriculo cõtẽtos caput dolet. Quòd ſi,cõmutata rõne, de
nominibus certare deſieris,magis proprie interpretando,dices affici qdẽ caput,qñ ventriculo cõ
ſentit: ęgrotare vero,cũ proprio affectu laborat: Similiter vẽtriculũ affici quidẽ,quũ a vitioſis mo
leſtatur humoribus: ægrotare vero aut per propriã intẽperiẽ,aut quum inflammationem,vel vl
cus,vel abſceſſum hẽt,præter naturam. Quòd ſi oĩno volueris accuratiori ſcrutinio hmõi quæ-
ſtiones enodare,interdũ ſimul,atq; alimenta fuerint corrupta,coctionis quoq; actionẽ læſam eſ

A.l.3. f.13. t.3. c. 2. f. 197.g.h B ſe dices: interdũ hanc quidem illæſam eſſe,illa vero eſſe corrupta. "Quippe corruptionis ciborum
tres primæ ac veluti generaliſſimæ ſunt differentiæ,vna quidẽ fit per proprios vẽtriculi morbos,
altera a vitioſis humorib. in ipſo accumulatis,tertia ab alimẽtorũ qualitate inducitur. Hæc igitur,
quũ ſuapte natura,aut nidoroſa,aut acida,aut fętori,aut putredini:, aut oĩno corruptioni fuerint
obnoxia, aut ex præparationis mõ ad hmõi diſpoſitionẽ aliquam deducta,certũ eſt ea in ventri-
culo corrũpi: atq; hoc modo inconcocta † eſſe fortaſſe dixeris. Sed oritur protinus diſcordia,nũ- ἀπεψία.actio
quid affecta ſit tum ob hæc concoquendi facultas: quippe nonnulli per hmõi inconcoctiones eã
haud quaquã affici contendunt;alij vero è cõtrario. Atq; inuenimus tertia quoq; ſecta eorum,qui
huiuſmodi alimenta non dicant inconcocta eſſe, ſed ſolum non concocta eſſe: tanquam non ſit
idem per negationem aliquid enunciare, aut per priuatoriam vocatam a dialecticis dictionem.
Idem intellexiſſe Eraſiſtratum puto,quum acinos,& ſeſama,& reliqua omnia,quæ omnino im-
putria,& immutata deijciuntur, nullam dixit indicare in animalibus factam eſſe inconcoctio-
nem,ſed hoc ipſum duntaxat, quod non eſſent concocta.

Qua adhibenda ratiocinatio,ut affecta ſedes ex excrementis deprehendi queat. CAP. 4.

C QVare in his negligenter verſari non oportet,ſed mente adhibita dijudicãdum eſt, quæ quę-
ſtiones tanquam logicæ prætermittendæ ſint: contra,quæ ad affectæ ſedis notitiam confe-
rant,atq; idcirco accuratius tractari debeant: hinc enim & id,quod futurum eſt,præſagire, & af-
fectũ iã factum decenter curare poterimus: Itaq; ſine contentioſis nominibus,ex rebus ipſis vtili
tatem conſequi licet,hoc modo: Eſto,ut quiſpiã mane exurgens dicat nidoroſum ſe ructũ emit-
tere,aut aliquid hmõi,ut ab ouis frixis, aut alia quapiam re magis fętente,& putri. Ille itaque,qui
nidoroſum ructũ percepit, fateatur ſe à cæna placentam nidoroſam comediſſe, quales ſunt, q̃
ex oleo, & itrijs,& alijs hmõi præparantur: alter uero cõfiteatur frixa oua ingeſſiſſe,atq; nunc il-
lorum nidorem eructare: deinde alius complures radiculas comederit, vt fętens putriſque exeat
ab eo ructus. Igitur cibos in ijs non bene fuiſſe concoctos nemo negat,quamuis ex hac re ventri
culus haud quaquam fuerit affectus: neque etiam,quod ad ipſius rationẽ pertinet,circa actionem
errauerit,ueluti neque ubi quis integros acinos per aluum deiecerit. Si enim humani uentriculi
officium eſſet acinos tranſmutare,accuſaremus ob hoc uentriculi corpus ipſumq; uitiatum eſſe
putaremus: cum uero id ſui muneris non ſit,ſed acinorum eſſentiæ accidat, ut cõcoqui nequeat,
haud ab re dicemus,hos quidem non eſſe concoctos,uentriculi uero corpus naturaliter ſe habe-
D re: Quod ſanè,& noſſe,& definire ad medicum haud inutiliter pertinet: ſed quærere, an dicendũ
ſit actionem ipſius per huiuſcemodi deiectiones fuiſſe læſam, an contra, ad medicæ artis opera
A.l.3. f.13. t.1.c. 17. f. 188.a ſuperuacaneum eſt. Age rurſus,ut quiſpiam nidoroſum "ructum emittat,nihilq; nidoroſum co-
mederit, nimirum huic igneum quendam calorem in uentriculo eſſe dicemus. Ac deinde rurſus
diſtinguendo inueſtigabimus, utrum ab intemperie corporis ipſius uentriculi hoc eueniat: aut a
flaua bile,eaq; uel in ipſius ſpatio contenta,aut in tunicas ita, ut uix abſtergi poſſit, demiſſa. Ac
A.l.3. f. 13. t.3. c. 2. f. 198.a ne hic quidem conſiſtemus,ſed quæremus,an " iecinore male ſuo officio fungente huiuſmodi hu
mor accumuletur, an is ex uniuerſo defluat corpore, an & in ipſomet gignatur uentriculo. Hęc
ſunt cognitu perquàm neceſſaria,ſed quæ uiro indigent exercitatæ rationis, qui res ipſas potius,
quàm nomina,quibus explicantur,ſcire ſtuduerit. Non enim,quemadmodum corruptionis ſor-
ma efficientem cauſam aperte oſtendit,ſic etiam licet inuenire definitam indicationem eius gę-
A.l.3.f. 13. t. 3.c. 4. f. 198.c nerationis,quæ circa formam illam eſt. Igitur,ſi in "ventriculo cibi in nidorem tranſeunt nõ ſua-
pte natura,efficientem cauſam calidam: ſi uero aceſcunt,eam frigidam eſſe neceſſe eſt: ſed nõ pro-
tinus conſtat, utrum intemperies aliqua,an uitioſus quiſpiam humor, uentriculi corpus infeſtet.
Proinde diſtinguendum eſt: ac dandum cibos, qui ſuapte natura modo corruptionis q̃ maxime

aduerſentur,

aduerſentur ut panem, aut chōdron(gratia exēpli)illis, quibus in nidorem transmutari cibi con- E
fueuerunt: mel āt iis, quibus acescunt. Deinde considerandum tum ea, quæ vomuntur, tum quæ A.ibidē.g
per aluum dejciuntur, num humor aliquis, cum illis quidē biliosus, & calidus, cum his vero pitui
tosus ac frigidus simul excernatur: an nullo vacuato humore, ipsa exiguam quandam mutationē
habuerint. Quippe, vbi igneo calore uētriculus sine humore infestatur, panē aut chondron deijci
videbis, perq̄ exigua in ipsis facta transmutatione: si verò humor quidam prauus sit, qui cibū cor
rumpat, vēr cibi in hmōi humore submersi, & ab ipsius actione manifestius alterati: Id, quod a vo
mitione clarius discernitur, si laborans suapte natura facile vomere possit: nam cogere eum, qui
vomere non pōt, absurdum est. Atq; hæc ita deprehenduntur, si in spatio ventriculi noxius hu-
mor innatet. Si vero " in tunicas ipsius refunditur, nausea quidē oīno cōsequitur: sitis vero magis A.l.3.f.13.
in calidioribus, queādmodum ciborum cupiditas in frigidioribus subsequi solet. Verum confide- t.1.c.17.f.
rare oportet, vtrū illæsum sit hepar, an affectu quopiam laboret: & qualis sit ipsius affectus, vtrū 181.g
calidus, an frigidus. haud secus de splene quoq;. quippe ex horum oīum consideratione, simul cū
quotidiana ciborum potionūq; experientia, exquisite poterit quis inuenire non solum locum
affectum, sed ēt ipsius dispositionē. Huius āt notitia eo est utilior, quatenus curationis species per
ipsam figuratur. etenim calida dispositio, vbicunq; fuerit, semper refrigeranda est: sed quousque F
aut quō, aut qua materia, refrigerare conueniat, locus affectus commonstrat. Igitur, si id ipsum,
qđ molestat, nihil aliud fuerit, q̄ intemperatura, calidam refrigerando, & frigidā calfaciendo, illi-
co iuueris hoīem: neq; andam duntaxat opinionem, verum ēt scientiam, & quidem haud obscu
ram, susceptæ habebis coniecturæ: idq; multo magis, si vtrinq; ipsam examinaueris, refrigeranti
bus quidē tū medicamētis, tum uictus rōne videndo hoīem iuuari: calorificis vero lædi. † Quòd,
si humor quispiam in ipsis uentriculi tunicis contineatur, nausea quidem vexabit, sed inanis, &
sine vomitu, & quæ turbat ac conuellit duntaxat, nullum humorem euacuans: quemadmo-
dum fieri solet, vbi secundum internam spatij latitudinē in uentriculo humor continetur: cæte-
rum ructus ab alijs acidi, ab alijs nidorosi emittuntur." Auxiliatur āt, illis quidem medicamentū
ex tribus piperis generibus institutum, aut aliud, quod hmōi habeat facultatem, ex aqua uel uino A.ib.f.128
epotum: his uero tū absynthium, tum hiera ex aloe facta, quam nonnulli picram quoq; appel-
lant. Igitur, si per primam protinus experientiam, a familiaribus medicamētis in utroq; humore
manifestum uideatur auxilium, simul habebis, & firmam dignotionem, & scientificam, & modū
curationis: si.n. ipsis vti perseueraueris, homo sanitati restituetur. Quòd si a solitis auxiliari medi-
camentis, vtranq; dispositionem noxa consequatur, deceptum te circa notionem inuenies: quip G
pe certissima oīum hmōi dispositionum notitia ab ijs deprehenditur, qui exacte intelligunt, qui-
bus quælibet præsidijs ad bonam ualetudinem reduci possit. Sic equidem quosdam colicos uoca- A.l.3.f.16.
tos sanaui, dato in potu medicamento ex aloe: quippe conijciens " mordacem humorem ad affe- t.4.c.16.
cti intestini tunicas defluxisse, dato medicamento, speraui oīno hmōi dispositionem fore quietio 345.c
rem, qđ ubi contigit, intelligens recta me ductum coniectura, rursus plus ipsius exhibui. Sed, qđ
me ad hanc coniecturam promouerit, operæpretium fuerit enarrare. Vidi hominem a calidis tū
cibis, tū medicamētis, atq; ab omni calorifica uictus ratione irritari: rursus iuuari ab alimentis bo
ni succi, & ex εὐκράτοις .i. temperantibus nominatis: insuper " mediam ei noxam inferre: doloris A.ibidē.e
uero speciē percontanti mihi mordacem esse respondit. Qua de re multo magis sperans ad uerā
me peruenisse notitiam, ausus sum amarum ei medicamentum exhibere. Postremo conspiciens A.l.3.f.10.
hominem mirifice adiutū, quæ fuerit dispositio, efficaciter me deprehendisse putaui. " Fuit alter, 3.2.c.2.f.
quem cibi concoctu faciles irritabant: hic de præcedentibus interrogatus, respondit se in hāc de- 333.b
ductum dispositionem, sumpto purgante medicamento. Rursus interrogans, quid ipsum ad su-
mēdū medicamētū promouisset, intellexi mordaces erodentesq; dolores multo t̄pe in locis ad
ventriculum spectantibus perseuerantes, fuisse in causa." Coniectans itaq; vitiatum fuisse a pur- H A.l.3.f.10.
gante medicamento intestinum, ac in rheumaticam iam deuenisse dispositionem, & facile in se t.2.c.6.f.
ipsum iecoris excremēta recipere, eaq; postea corrumpere, cibum exhibui haud facile corrupti- 318.f.
bilē, & adstringētem: vñ & mordaces dolores mitigati sunt, & nihil postea deiecit, quū antea sē- & c.7.f.
per, vt mordacitatē sentiebat, corrupta quædā, & liquida, & fœtētia excernere cogeretur. Quin- 339.h.
que multo post mordicationē t̄pe ea deijci audijssem: ad superiora intestina dispositionem ipsā
pertinere conieci. Ita in alio quoq;, vbi celeriter a mordicatione sequebatur excretio, dispositio-
nē ad inferiora retuli intestina. Hunc igitur iniecto medicamento: illū uero dictis iam cibis exhi-
bitis, sanaui: quippe certo sciebam, q̄ proximæ ventriculo partes, exhibitis superne tum cibis tū
potibus: quæ vero non ita multum a sede distant, inferne iniectis medicamentis, prōptius adiu-
uarentur. Non simpliciter itaq; hoc solū considerare conuenit, vēter ne affectus sit. an aliqđ in-
testinorum: sed quinam sit affectus: tum quæ notæ propriæ sint affectuum, quæq; locorum affe
ctorum, distinguere oportet: Queādmodum inconcoctio, ventriculi est accidens: at ciborum ad
nidorosum, vel acidū ructum conuersio, ad causas, & affectus ipsius referenda est. Sic autē de in-
testinis, & tempus exitus, & excretorum species, atq; accidētiū differentia cum iis, quæ præcesse-
runt

† *Ex quibusdam cod græcis antiquis, hæc & si paruū referāt, videntur addenda. uel e contra a calefacientibus quidem iuuari, a refrigerantibus autem lædi.*

A runt,& nunc in experientiam ducuntur,simul & affectum ipsum,& partem,in qua cõsistit, ostendent. Ergo age,vt per ventrem excrementa quædam deijciantur,aliq̃n quidem ramenta,aut ueluti membranarũ rasura,aliq̃n cruentum aliquid,an aliq̃n simul omnia, intestinũ vlcere affectum nemo dubitauerit: at vero,vtrum in exilibus intestinis,an crassis vlcus consistat, nondum manifestum est: sed,ut nuper dicebamus,& ex rasuræ specie,& exitus t.pe,& (ut tertium addatur) ex mixtione cum stercore,ut modo magis,modo minus, interdum nequaq̃ misceatur, distinguere oportet. Quippe infimarum partium vlcera nullas omnino vlcerũ habẽt notas, alui excrementis admixtas: earum uero partium, quæ paulo altius collocatæ sunt, vlcera mixtas quidem cum stercore hñt notas, sed id leuiter dũtaxat: quemadmodũ, si multo sint altiores, vehementior erit mixtura: præcipue vero in supremis intestinis, vlceris notę vehementer stercori vñt admixtæ.

Quinq; capita, quibus affecti loci, & affectuum ipsorum notæ continentur. CAP. 5.

POrrò accidit sæpenumero,ut ex uno indicio, simul & locus, & dispositio deprehendãtur:aut locus vna cũ causa: veluti locorum notæ & ab actione læsa, & excretis, & positu, & doloris ꝓprietate,& proprijs accidẽtibus sumuntur: affectuum uero,& ab excretorũ specie,& loci natura,& doloris proprietate,& proprijs accidẽtibus. Sanè actio læsa affectam partẽ indicare põt, &

B quidem hoc modo. Si.n.accidẽs aliquod circa cernendi officiũ eueniat,oculũ affici constat:verũ, an proprio affectu,an per cõsensum,aut vtroq; modo laboret, alia cõsideratione inquirendũ est. Excretorũ species affectam partẽ indicat (veluti iã antea dictũ est) & ꝑ partiũ ipsius essentiam,& per cõtenta in ipsa." Ac positus quoq; affectam partẽ nimirũ cõmõstrare sufficienter põt:quippe durus in dextra præcordiorũ parte tumor,nõ lienis,sed iocinoris affectũ,nota est, queadmodũ, si fuerit in sinistra nõ hepatis,sed splenis affectũ indicat.† Ac positus interdum, v. i similiter se hñt. excreta, affectam partem cõmonstrat. Si.n. membranosæ tunicę frustulum excernatur, id vlcus esse alicubi ostendit: verũ,in qua sit particula,ex positu discere poteris: nam, si vomẽdo fuerit reiectum,aut gulæ,aut ventriculi: si tussiendo, gutturis,aut asperę arterię: si screando,faucũ:si cum vrina,eius fistulæ: si a sede, alicuius intestinorũ: si per mulieris pudenda, uteri affectum significat. Ita vero etiã cõstat, ꝙ singuli dolores, pro positus varietate,affectũ locum ostẽdere possunt (hoc ẽt pacto ea,quæ supra proposuimus, distinguere oportet) quippe apparẽtibus per vomitũ ulcenis notis, animaduertendũ est,vtrũ anteriores partes circa præcordia,aut posteriores circa dorsũ, dolor aliquis infestet: dignoscemus aũt id hac ratione: etenim,qui in anterioribus percipitur,ventriculũ:qui vero in posterioribus,gulam occupare censetur. Haud aliter os ventriculi a spatio ip-

C sius,& a gula distinguendũ est,si deuoratis quibusdã acribus,hoc quidẽ in ore ventriculi: hoc vero in parte inferiore mordicationẽ exicitet: illud vero in transitu gulæ,quę scd'm thoracẽ est: oĩa enim hæc positu distinguuntur: quemadmodũ alia ex doloris specie. Verum de doloribus latius in secundo libro dicemus. Sed nunc exemplum aliquod afferre operæpretium vr̃, quo. s. locus affectus ex proprijs accidentibus innotescat: nam supra diximus singula,quæ ulceribus adnascunt, propriam ostensionem habere: id uero in præsentia subijciendum est. Ore quidem uentriculi affecto, fastidium infestat: "per hepatis uerò imbecillitatem, excrementa per aluum deiecta, aquæ, in qua mactatę nuper carnes ablutę fuerunt, assimilantur:" itẽ maxillæ rubrę apparẽt in peripneumonicis. Quin ẽt propriæ affectuum ipsorũ notæ in exeretis deprehenduntur, ut ramentum, ulceris: si in urina sabulosum residet, lapidis: cucurbitæ uero seminibus similia excremẽta, latorum uermium indicia sunt. Atq; à locis ipsis morborum indicia sumuntur eo ꝙ quibusdam solis morbus hic accidat, quibusdam uero solis non eueniat: quippe soli oculi suffusione laborant: lapis in renibus,& uesica nascitur, atq; (ut nonnullis placet) ẽt in colo: lumbrici in intestinis gignuntur: rursus impossibile est, ut abscessum cor sustineat: quemadmodum neq; pulmo neque ligamenta dolorem. Ab accidentium qu.q; proprietate, affectuum indicia oriunt: nã quibusdam per tabi-

D ficos morbos "ungues adunci euadunt: sine ratione inuadens rigor una cum febre, inflãmationis ad suppurationem transeuntis, indicium est: lingua nigricans, ardentem febrem significat: sic ẽt coloris in uniuerso corpore proprietas, alia "quidem per hepatis, alia uero per splenis affectus apparet, ita,ut doctum medicum haudquaq; possit fallere, sicut ne color quidẽ, quem hæmorrhoides induxerunt. Cæterum paucæ admodum sunt ipsorũ affectuum proprię notæ, quę simul locũ affectum † ostẽdant: etenim actionis noxæ affectã dũtaxat particulã: earum uero differentias, ipsius affectũ declarant. Ea ergo sola sunt affectuum propria signa, q̃ † per aliquod accidens ipsos sequunt: id vero clarius in uniuerso huius operis discursu patebit: nec nõ uidebuntur coẽs quoq; notæ,q̃ simul,& affectũ, & eundem affecta, aut duos affectus, aut duas particulas, indicare possint.

Qua ratione morbi per consensum a proprijs discernantur: ac qui fiat, vt aliquando deperdatur motus sine sensu, aut sensus sine motu. CAP. 7.

HVic itaq; libro in præsentia finem imponere statui, si de proprijs affectibus, & ijs, qui per consensum eueniunt, aliquid addidero, admonens in primis, ꝙ affectus, qui a reliquis medicis primarij uocantur, equidem commodius proprios affectus appellauerim: quanquam nihil refert, si eos primarios nominare uolueris: quippe satius est rerum differentias intelligere, quàm

A.l.1.c.d 3 & 1.f.43 g

A.l.3.f.13. t.4.c.13.

A.l.1.f.d 3.c.1.f.42. h

A.l.1.f.1.d 3.c.1.f.43. b Et l.3.f. 39.t.4.c. 12.f.170.f

A.l.3.f.11. 1.1 c.f.176. b

A.l.4.f.1.c. 3.c.3.f.432 b

A.l.1.f.1.d 3.c.3.f.43.f

† Et similiter excretorum positio interdum.

† Addendum, ut l Graco, nõ

† Legendum videtur non per aliquod accidens. Considera.

quàm cōtēdere de nominibus: Sanè, quum vel vaporibus vitiosis, uel ipsis quoq; humoribus à vē E
triculo ad cerebrū ascendentibus diancεa, i. cogitatio lædit, primogenio quidem affectu cerebrū,
tum laborare dicet nemo: q̃ q̃ oī affectu carere ipsum, haudquaquā defendi pōt. Verum, qđ per
verbum sympaschin. i. per cōsensum affici, apud illos ipsos est in confesso, id oīno verissimū est:
quippe ex verbo per consensum affici, partem nō penitus ab affectu esse liberam, sed ipsam cum
alia affici, declaratur, atqui melius clariusq; enarraueris, si eam partem, quæ per consensum affici
tur, ob alterā affici dixeris. Igitur, qđ multi medicorum veluti somniantes obscure intellexerūt,
atq; ipsum, vtpotè non intelligentes, haudquaq̃ clare enunciauerunt, id equidem veluti instituto
operi perq̃ necessarium docere aggredior, hinc sumpto initio. "Sunt nonnullę actiones, quæ ex A..1.f.2.4 2..c.2.f.43 B
idonea genitæ materia, ipsam ab alijs, partibus præparatam accipiunt: qua de re interdum opti-
ma rōne fit, ut nulla existente in actionis cuiuspiam proprijs instrumentis † noxa, actionē ipsam
perire contingat, defectu. s. materię, ex qua fieri consueuit: veluti in voce res sese hēt. Nam in li-
bro, quem de ipsa conscripsimus ostensum iam est, q̧ exufflatio materia quidem vocis est, & effi-
ciunt eam contracto thorace "intercostales musculi: igitur his nihil agentibus, aīal vocem amit- A.l.3.f.10. t.2.c.2.f. 262.h
tit, & quidem nullo interdum in proprijs vocis particulis genito affectu. Sunt verò hmōi partes,
summatim quidem loquēdo totus larynx: si vero particulatim explicare uolueris, sunt tres carti F
lagines: &, qui eas mouent, musculi: quib us accedunt nerui a cerebro demissi: ac præterea in gut
tere ligula, Græci *epiglottida vocant: & maxime proprium vocis instrm̄ est. Etenim, quum hęc
a musculis moderate & aperitur, & committitur, vocem efficit, q̃ q̃ vocem reddi impossibile est,
nisi vehementer spiritus egrediatur: id vero intercostales musculi pficiunt. Cecidit quidam ab al-
to in terram ita, vt dorsi initium affligeretur: is tertia die exiguam admodum vocem emisit: quar
to deinde die oīno obmutuit, resolutaq; simul fuerunt crura, manibus oīno illæsis, sed neq; spira
tionē amittebat, neq; difficulter spirabat. Quū. n. tota sua ceruice spinalis medulla esset resoluta,
accidit thoraci, vt tum per septum transuersum, & musculos supernos numero quidem sex, mo-
ueretur, quippe nerui ex spinali medulla, quæ in ceruice est, ipsis adueniunt: at intercostaliū mu-
sculorum nerui, per quos exufflationē fieri diximus, oēs affecti erant. Quum itaq; frustra medici
negocium subirent circa crura quidem, vtpotè resoluta, circa guttur vero, p̄p vocis affectum: eq
dem id interdixi, atq; affecto duntaxat loco curationem adhibui, proinde finita tandem spinalis
medullæ inflammatione: a septima die vox restituita est iuueni, & crura motionis facultatem re-
cuperauerunt. Hmōi ergo noxæ speciem, magis proprie per consensum euenire dixeris, q̃ ubi
ab humoribus in ventriculo contentis caput dolore tentatur: quippe per hmōi dispositiones, ele- G
uatur ad ipsum aliquid: sed in dictis nuper dispositionibus nihil noxium ad crura defertur, sed cō
tra priuantur ea facultate, quam antea spinalis medulla ipsis suppeditabat. Guttur uero, quū vox
oblata est, non oīno priuatur spiritu: quippe spirare aīal per ipsum etiamdum uidemus: at uero
exufflationem amittit, quæ sane est multi spiritus extra aīal per guttur affatim facta emissio. Sed
de nominibus contendere cæteris permittamus: nobis. n. res, quas illi penitus ignorant, ptracta-
re satis fuerit. Quippe aliter dolet caput, ubi contēti in uentriculo humores eleuantur, qui simul
& calfacere, & distēdere ea, quæ sunt in capite possunt: atq; aliter suffusorum apparent uisa quæ-
dam, neq; calfactis, neq; distētis oculis, sed solo uapore per ipsos transeunte: præterea aliter affici
ur̄ is, qui, eo q̧ meatus a cerebro descēdens, obstructus est, non uidet: aliter ille (quamuis huic quo
dam modo sit similis) cui p̄p spinalis medullę inflāmationē resoluta sunt crura, atq; aliter is, cui
uox aut perijt, aut uitiata est. Etenim ad crura facultas quædam citra essentiam, descēdere prohi-
bita est: ad oculos uero cum essentia: uerum, ad guttur quamuis materia perueniat, sufficiēs tn̄ ip-
sius quantitas haudquaquam accedit: qui uero ob intercostalium musculorum perforationē ob-
mutuit, is totam uocis materiā amisit. Porrò, quēadmodum crura p dictas spinalis medullę dispo
sitiones resoluuntur, ita ēt guttur uocalibus neruis uel incisis, uel laqueo interceptis. uocare āt H
uocales neruos cōsueui eos, quos ipse inueni, nam præceptores mei eos duntaxat, qui apud arte
rias sunt, cognoscebant. Igitur ob horū quoq; uitia uox perire solet, qm̄ proprij gutturis nerui,
quos equidem recurrētes nominare sum solitus, ipsorū essentiæ pars sunt: sed, quū ad multas alias
partes distribuantur, nullā habeo aliā magis ppriā appellationē, ea qua uocales ipsos nominaui:
q̄ppe ad instrumenta uocē cōcinnātia, proprie pertinēt. Atq; idē est modus, quo gutturis mu-
sculi læditur, siue recurrētes nerui, siue ij, qui iuxta arterias sunt, uitiētur: ob utrūq;. n. aīalis facul
tas desideratur, sine qua a cōsilio, & uoluntatis imperio moueri illos nō cōtingit. Et quidē incisis
musculis, qui *epiglottida, i. ligulā mouēt, aīal penitus mutū euadit, sed neq; simili oīno mō, neq;
ēt in totū diuerso ab eo, quo lęsis neruis: nā hn̄t utriq; hanc cōem noxam q̧ ligula continuitate,
quam ad mouēs principium hēt, priuatur: id uero fieri solet, siue neruus, siue musculus incidatur,
aut laqueo intercipiatur, aut cōtēdatur, aut qūolibet aliter uitietur. Equidē "nocē vitiatam fuisse A.l.3.f.10. t.2.c.2.f. 263.b
memini adeo vt pene perderetur, infrigidatis vehemēter neruis recurrētibus, quū p hyemē in
collo adhibita fuisset q̄dā chirurgia; qđ quū intelligerē, calorificis remedijs naturalē tēperaturā
neruis restituēs, vocē reuocaui. Cęterū, vt ob materię priuationē pforato thorace, ita ēt aspera
arteria

† πάθος ἴδιον propria noxa, seu affectus.

Legendum γλωττίδα sic Vesal. uc&re ctè lib. 1. cap 38. & lib. 4. cap. 6.

A arteria tota inciſa vox perit, ꝙ nullus ſuperſit ſpiritus, qui ad propriũ vocis inſtrumentum tranſmittatur. Idẽ efficit, ſed alio modo, laqueus toti col'o circundatus: verum hic non ſolum mutum reddit aĩal, ſed ẽt ſuffocat, tollendo.ſ.ſpirationẽ. Arteria ãt diſſecta voci quidẽ nocet, ſed aĩal reſpiratione nõ priuat. Angina vero vocata, quum ſit internarum gutturis partium inflammatio, ſtrangulationi proportione reſpondẽs, reſpirationẽ tollere põt ipſius meatum obſtruendo: iccirco vocalis inſtrumenti, maxime proprius affectus eſt, † ac deinceps externorum ipſius muſculorum noxa eſt: cæteras vero partes oẽs, quarum meminimus, non proprie, ſed per conſenſum potius afficit. "Quum ergo ex ceruice quidam chæradas, i. ſtrumas in profundo incumbẽtes excideret, ac deinceps inter ſecandum quoddam vas, membranas non ſpecillo ſecaret, ſed vnguibus euelleret, imprudens ob ignorantiam ſimul recurrentes neruos diſtraxit. atq; hoc pacto puerulum liberauit a ſtrumis, ſed mutum reddidit. Quidam alius, in alio puero ſectionem faciẽs, ipſum ſimiliter ſemimutum reddidit, læſo videlicet altero duntaxat neruo. Mirabantur vero oẽs, quo pacto neq; aſpera arteria, neq; gutture quicquam affecto, vocem lædi cõtingeret: qui, quũ vocales neruos, me oſtẽdente, conſpicerent, admirari deſierunt. Quibus igitur partibus, vel materiæ, vel facultatis ſuppeditatio corrumpitur, actionem lædi probabiliter dixeris, parte ipſam faciẽte

A.l.3.f.10. c.2.c.1.f. 263.b Et l.4.f.3.c. 2.c.10.f. 459.a

† Ex græcis ita vertendũ Deincep. vero noxa exter norum muſculorum gutturis ſ paſſio ꝓpria eſt vocaliũ inſtrumentorum: cæterarum vero partium quarum meminimus, noxa, i. nõ propria eſt paſſio (ſ vocaliũ inſtrumentorum.) ſed per conſenſum potius. & ita videtur legiſſe vetus interpres.

B nequaquam læſa: at vero, ſi vel a vaporibus, vel humoribus aliunde ad ipſam venẽtibus lædatur, eam non recte dixeris illæſam. Neq; minus ẽt probabile eſt, partẽ vel materia vel facultate priuatam læſam eſſe, ſi, quum hæc recipiebat, diſpẽſationẽ ſecundum naturam habebat. Proinde ex hmõi in vtranq; partem epicheremate ſeu conatu, logicorum problematum conſideratio neq; ad affectuũ notitiam, neq; ad curationẽ, neq; ẽt ad futurorum euẽtuum præſagia, quicquam vtilitatis afferre poſſe videtur. Animaduertas ergo velim, qĩo equidẽ curationẽ ex affecti loci notitia inuẽtam, hac conſideratione neglecta, narrare aggredior. "Occurrit mihi quidam medicamẽtum tribus digitis adhibitum oſtendẽs: dixitq; triginta iam diebus ipſorum ſenſum ſe amiſiſſe, illæſa ſeruata motione, ſed nihil præſidij ab impoſitis medicamẽtis percipere." Ego uero id, quod in hmõi caſibus facere cõſueui, ne tunc quidẽ obliuioni tradidi: quippe vocato medico, q digitorum curationẽ ſuſceperat, interrogaui, cuiuſmodi remedia adhibuiſſet: quæ quum intelligerem ad hanc rem eſſe idonea, cauſam inueſtigare cœpi, cur nullum ab ipſis homo præſidium conſequutus fuiſſet. Inquirens itaq;, quæ præceſſerant accidẽtia, inueni, ipſo dicẽte, neq; inflãmationẽ, neq; refrigerationẽ, neq; ictũ præceſſiſſe, ſed ipſum paulatim ſenſum perdidiſſe. Captus itaq; admiratione, turſus interrogaui, an ſuperiorũ partium aliqua icta fuiſſet: ille reſpondit, manum quidem non fuiſſe ictam, ſed dorſi initium fuiſſe afflictũ. Deinde, qũo & quando id accidiſſet, quum

A.l.1.f.a.d. 3. c. 3.fol. 43.g

A.l.3.f.3.c. 4.fol. 213 g

C interrogarem, reſpondit, ſe, quũ Romam proficiſceretur, a vehiculo decidiſſe, ac non multo poſt digitorum incœpiſſe affectũ. Quocirca coniecturam feci, in primo exortu nerui poſt ſeptimam vertebram prodeuntis, partẽ quãpiam ob ictum fuiſſe inflammatam, ac tunc ſcirrhoſam habere diſpoſitionẽ. Id uero intellexi, doctus ex arte ſecandi corpora, ꝙ nerui per propriam circumſcriptionẽ, ueluti uenæ, exoriri uidentur adeo, ut unumquemq; eorum exquiſite unũ eſſe putares, quẽadmodum, & uenam: uerũ protinus ab origine multi ſunt ſimul concreti, & cõibus inuolucris contenti, quę † a cerebri membranis } exoriuntur. Ergo neruorum, qui a ceruice prodeunt ultimi, humilior pars ad minores peruenit digitos, per cutem diſperſa ipſos continentem, ac ꝑterea ꝑ medij digiti medietatem. Qđ uero cæteros medicos in maximam duxit admirationem, ꝙ dimidia duntaxat pars uideretur affecta, id mihi perſuaſit, potiſſimum eam tantum nerui partem, quæ in cubito ab ipſo egrediens iam propoſitis digitis finitur, eſſe affectam. Igitur adhibitũ ei medicamentũ abijcere iubens, in illi præcipue ſpinæ parti, quę affectę particulæ initium, & originem obtinebat, ipſum adaptaui: ſecutaque eſt res (vt aſpicientibus uidebatur) & admirabilis, & inopinata, ꝙ digiti manus, adhibitis ſpinæ medicamentis, eſſent curati. Verum affectu omnino

† ταῖς τῶν μηνίγγων. quod magis de ſpinalis medulla quam cerebri membranis, hoc in loco intelligendum eſſe uidetur.

D ſummoto, orta eſt inter medicos quæſtio, quęnam ſit eiuſmodi neruorum diſpoſitio, ut per ipsã ſeruato eorum motu, ſenſus pereat. Equidem id ipſum dicebam, quod priores medici dicere ſolebant, quòd ſcilicet ſenſus in patiendo, motus uero in faciendo aliquid, fit: quapropter, ut quis moueatur, opus eſt robore: ſed, ut ſentiat, uel minima facultas ſufficit. Cumq; rectè me hunc dixiſſe ſermonem putarent, quid igitur (inquam) num uidiſtis aliquando contra euenire, ut ſeruato ſenſu, motus periret? Tum cęteris omnibus ſe nunquam conſpexiſſe dicentibus, vnus id cõfitebatur, ac nomine laborantis citato, teſtes quoque adhibere pollicebatur: quod cum pugnare uideretur cum ijs, quæ dicta ſunt de partibus, quæ mouentur quidem, non uero ſentiunt: etenim, quod ad hanc rationem pertinet, fieri haud quaquam poteſt, ut perdito ſenſu, motus a uoluntatis imperio prodiens ſeruetur: turſus orabant, ut cauſam explicarem, quamobrem utraq; appareant. Ea uero (ut planè intelligunt ij, qui neruorum diſſectionem didicerunt) talis eſt. "Omnis uoluntarius motus ad muſculorum officium pertinet: quippe nullus ne neruorum per ſe ſine muſculo ullam huiuſmodi in animantis particulis actionem efficere poteſt, ſed per muſculos, omnes a conſilio, & uoluntate prodeuntes motus perficiunt. Ad partes uero mouendas, muſculi ipſi aliquãdo quidẽ manifeſte perueniunt: aliquando uero per medios tẽdones, quos aponeuroſes. i. deneruationes

A.l.1.f.1 d 3.c.1.f.10.b

aliqui

de Attic. con. 1.te2.47.48.7. 258.e Et cō 1. t 9.7 269 f. Et cō.3.t 11.15.7 271.e. Et cō.3. t.36.7.272.a Et co. 1.t. 59. 9.274.d. Et 2. Epid.sect.4. Et in lib. de natura ossium.

aliqui cognominant:atq; ex hoc genere sint tendones rotundi,quibus digiti mouentur, haud E
absimiles ijs,qui toni ab Hippocrate nominantur. Si itaq; musculorum neruos affici contingat,
motus digitorū perit:si uero eos,qui ad cutem perueniunt,tangendi sensus corrumpitur:sed,ubi
tota resoluuntur membra, cum videlicet cōe principium affectum est,simul, & sensus & motus
pereunt. Et locum quidem primario affectum,ex læsorum neruorum multitudine duntaxat in
uenire poteris,idq;,si exquisite cognoueris cōia ipsorum principia,quæ in neruorum dissectio-
ne percurrimus cum nullus ante me huiusmodi dissectionem accurate tractasset, sed alij quidem
plus,alij uero minus,errassent. Igitur solus ille,qui in ipsis fuerit exercitatus, exquisite considera-
re poterit,in qua vertebra spinalis medulla sit affecta, siue tota,siue altera eius pars sit:nā accidit:
vt dextra ipsius duntaxat affecta sit,altera oīno illæsa:aut è contrario vt illa manente integra,so
la sinistra affectum sustineat:atq; hac ratione interdum tota pars sinistra resoluitur,dextra parte
manente illæsa:interdum contra,dextra pars duntaxat, & affecta est,& resoluta. Vbi vero non
affecta spinali medulla,tantum vnus nerui processus læsus est,eas duntaxat partes resolutio con
sequitur,in quas neruus ille distributus est:accidit.n.interdum,vt duo, aut tres duntaxat neruo-
rum processus affecti sint,quum interim spinalem medullam nulla noxa infestet. Sic quidem af-
fectus erat is,qui per reliquas quidem manus partes oēs ita fuit resolutus,ut neq; sentiret, neq; F
moueretur,sed in solis digitis sensum habebat integrum. Porrò cuidam alteri non solum ij man
serunt illæsi,sed ēt eorum musculorum, in quos neruorum propago sub septima vertebra exor-
ta distribuitur,motiones seruatæ sunt. Atq; alius ob casum ab alto vehemēter afflictus, solos eos
musculos resolutos habuit,qui huius nerui partes suscipiunt:idem ēt in ijs dūtaxat cutis partibus
sensum amisit,ad quas prædicti nerui distributiones demittuntur. Igitur,si scire desideras,in qua
uertebra sit affectus,vtrū in sola nerui cuiuspiam propagine,an in spinali quoq; medulla, in ner-
uorum dissectione te exercitatū esse oportet, communemq; habere methodum, qua resolutos
musculos vna cum cute,quę sensum amiserit,obserues. Nā,si spinalis medulla in aliqua vertebra
rum,tota affecta sit,oēs partes inferiores resoluuntur:si vero in altera parte læsa sit, altera manē
te illæsa,partes duntaxat,quæ illi è directo respondent,resolutio infestabit:si vero nerui radix af
fecta sit,reliquæ partes oēs affecto loco inferiores nihil afficiē tur,sed solæ illæ partes resoluentur
in quas singuli nerui distribuuntur. Hæc si accuratè didiceris, circa resoluta mēbra,relicta spina,
non amplius occupaberis:sed huic adhibitis remedijs,partē affectam curabis. Sic ēt,si non circa
spinam,sed in regione illam sequente,neruus affectus sit,ex musculis,& ex cute quærendæ sunt
notæ. Cutem quidē facile est cognoscere,nam oculis subijcitur:musculi vero ex actione,quæ pe G
rijt,deprehenduntur. Proinde necesse est,circa musculorum sectionē te exercites, & cognoscas,
cuius quilibet actionis sit instrumentum:sic.n.duntaxat discernere poteris,quarum partiū actio
pereat,nullo morbo corporalem ipsarum essentiam infestante, & in quibus præcedet morbus,
uel fiens,vel factus. Verum morborū genera,& differentias oēs ex eo didicisti libro,qui de mor-
borum differentijs inscriptus est, atq; similiter ex alio accidentium differentias:at de causis utro
rumq; ēt separatim scriptum est, in uno quidem de morborum,in tribus uero de accidentium
causis:in quibus oībus exercitari oportet eum,qui facilē voluerit inuenire discernereque, & cau
sam,& affectum,& sedē affectā. Etenim fieri non pōt,vt oīa per syndromas,i.concursus docean
tur,quāuis eorum,qui ab experientia empirici uocantur,hmōi fuerit opinio:qui vero accurate;
& præcedentia,& præsentia cognouerit accidentia,atq; sic ad curandorum morborū experien-
tiā uia,& ratione peruenerit:inueniet & locum affectum, & simul ipsam dispositionē. Sed id ma
xima ex parte accidit partibus,quæ in intimo corpore constituuntur, veluti paulo ante de ijs,q
sensum vel motum perdunt,ostendimus:atq; non ab re fortasse fuerit narrare quædam,quæ iam
facta fuerunt,cuiusmodi hæc sunt. Puer annorum fere sex, inuitus per aluum excrementa deij-
cere incœpit,resoluto derepēte circa sedem musculo:quinetiam seni quondam hmōi euenit ac- H
cidens;atq; rursus alius puer,ætatis ferè annorum quatuordecim,excrementa inuitus per aluum
deiecit,infestante simul vesicam dolore. Atq; alteri vrina quoq; fuit suppressa.contra alius vrinam
inuitus excreuit:atq; alius non solum vrinam,sed alui quoq; † excrementa,inuitus deiecit. In hu
iusmodi omnibus ea,quæ præcesserunt,scrutari oportet:nam in totum aut refrigeratam aut ictā
ipsorum spinam arbitrandum est. Sed frigus quidem,uni duntaxat affecto musculo nocet: ictus
vero,magna ex parte pluribus noxam infert,nam perrarum est,vt icta spina vnus afficiatur mu-
sculus,quoniam nerui ex spinali medulla orti,in plures musculos diuiduntur. Verum vbi ob ictū
affectus est musculus,si superueniens inflammatio ob negligentiā in scirrhū coierit, resolui ipsū
contingit,quamq̄ id raro accidere videatur:at vero frigus sæpenumero vnum lædit musculum,
maxime eum,qui in superficie sedis est,siue sederit quis super lapidem frigidum,siue in aqua fri-
gida supra modū fuerit versatus. Igitur puer,cuius & uesica,& sedes læsa fuit,cum in fluuio pisces
venaretur,sic fuit affectus:nonnullis etiam in aqua frigida natantibus,itidem accidit. Hos itaque
sic affectos curare oportet,calorifica auxilia locis affectis adhibendo: Quibus vero neruorum a
dorsi medulla ortorum quispiam fuerit affectus, spinæ adhibenda sunt remedia. Sæpenumero
etiam

† Omnino.n. vel refrigeratio aliqua vel ictus iuxta ipsorum spinā præcessit.

A etiam, vbi ab alto loco quis cecidit, aut vehementem, fortemq; ictum spina subijt, inflammatio ad plures partes extensa, non solum musculis, sed vesicæ quoque, noxam intulit, atq; illi ob vesicæ ipsius affectum vrina supprimitur. Sunt, quibus non solum vrina, sed alui quoq; excrementa, penitus retinentur, affectis scilicet intestinis: nam, vt musculi affecti actiones à consilio, & voluntate pendentes, ita & vesica, & intestina naturales actiones lædunt, eò quod, dum ipsa contrahuntur, excernuntur ea, quæ continent.

Quid Naturalia instrumenta ab Animalibus differant: ac de læsionibus vtrorunque discernendis. CAP. 7.

A. t. 1. de med. cor. c. 10. fol. 160. E

ATq; in hac re plurimum differunt naturalia ab animalibus instrumentis: siquidem naturalibus cognatam actionis vim esse, animalibus vero instrumentis à principio (veluti lumen à Sole) ipsam defluere iam ostēsum est. Ergo, vt magneti ° lapidi uis inest, qua ferrū attrahere potest, ita naturalia quoque instrumenta omnia facultatem habent, qua actionem suam perficiunt. Proinde, si permanēs esset ipsorū essentia, neq; arterijs, neq; venis indigerent: verum, quia nutrimento egent, seruareq; oportet innati caloris symmetriam, hanc ob causam, & venis indigēt, & arterijs: sic etiam musculi, vt essentiam suam seruare possint, non secus, q̄ naturalia instrumenta,

B & uenis, & arterijs indigent: at, quia cognatum sensus, & motus principium non habent, idcirco neruis semper indigent, qui illis ea suppeditent, quemadmodum Sol omnibus rebus, quas illuminat, splendorem affert. Quamobrem solis partibus, quę & sentiendi, & mouendi uim habent accidit, ut ipsis interdū haudquaq̄ affectis nihilominus eorū actio pereat: id quod naturalib. instrumētis accidere non solet, quoties enim horum actio læditur, semper primario affectu laborant: uerum animalibus instrumentis omnibus naturalis quædam dispensatio inest, quippe, & arteriatū, & uenarum adminiculo indigent ad essentiam ipsorum seruandam. Ideo accuratissime intueri, ac discernere oportet, quæ accidentia eis ea ratione, qua aut naturalia, aut animata sunt, soleant euenire: ueluti alterari (vt ita dicam) a vicinis ipsius, vt naturalibus: alterationem vero sentire, vt animatis, euenit. Sic oculis quoq; sæpenumero contingit: nam uapores a uentriculo elati ipsos omnino alterant: uerum tam exigua alteratio non ab omnibus sentitur, nisi exactam habeant sensificā facultatem: uoco autem exactam, quæ minimas quasque res cernere potest.

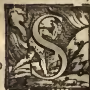
GALENI DE AFFECTORVM LOCORVM NOTITIA

LIBER SECVNDVS.

ARGVMENTVM LIBRI.

Dolorum exemplo docet exercitationem propositæ methodi: ac in Archigenem inuehitur, qui in doloribus dignoscendis aberrauit.

Tres modi, quibus vniuersa continetur affectorum locorum notitia. CAP. 1.

SCopus est, hortante semper Erasistrato, exercere mētē cum in alijs artis operibus, tū uero in ea, quam nunc proposuimus, affectorum locorū notitia. Circa quā tres sunt exercitationis modi: unus circa singulas corporis partes, quas locos nomināt: alter circa causas, & dispositiones: tertius est circa accidētiū differētias: igit à locis sumptus modus hmōi est, Affecto cerebro, huiusmodi separatim eueniūt accidētia: uentriculo affecto,

D hæc sunt propria: colo affecto, hæc: atq; in reliquis similiter. A dispositionib. & causis, talis est: Inflāmationis seorsum, hmōi sunt accidētia: scirrhi huiusmodi: refrigerationis, hæc: plenitudinis, hæc: διαφθορᾶς, idest corruptionis ciborum, hæc. Ab accidentibus, ut hoc doloris genus hasce dispositiones significat, aut hosce locos: tussis uero hęc: ita & uomitus, sanguinis profluuium, fluor alui, conuulsio, rigor (quæ est concussio totius corporis) horror, deliriū: quum.n. hæc omnia inter se hoc pacto distinguuntur, facile intelligetur, quid uel bene, uel male dictū fuerit. Quòd uero sic sese res habeat, planè disces, si singula cōsideraueris.

Perperam dixisse Archigenem stupidum dolorem ad neruos tantum pertinere: ac quid proprie sit stupor. CAP. 2.

A. l. i. f. 1. d. 3 c. 10. f. 41. a

EXempli causa, ne te longius suspensum teneam, Quum in hoc genere, multus sit Archigenes, qui ex dolorum differentijs locos affectos significari existimauit, exacte super his considerandum est. Nam°stupidum quidem dolorem in neruis fieri dicit, sed planè peccat: quippe cū stupor à frigida dispositione oriatur non in neruis duntaxat, sed & in uenis, arterijs, carnibus, membranis, tunicis, & cute. Igitur, si ob id, quod hæc omnia per neruos sensum habent, ad ner-

A. ibidē. c 13. f. 41. c

uos dispositionem refert, cur non reliquas omnes dolorum differentias proprie ad neruos pertinere dicit? quippe dolor, tristis sensus est: sicuti° uoluptas, blandus est sensus. Ergo non solum stupidus dolor in neruis est. uerum etiam reliquorum dolorum omnium, quos ipse quoq; Archigenes

genes descripsit, vnusquisq;. Quod, si rem accuratius inspexeris, haudquaquam doloris species di E
cendus est stupidus dolor, veluti, neq; vlceris species vlcus inflãmatum: sed duarũ potius rerũ, in
his quidem vlceris, & inflammationis, in illis vero doloris, & stuporis, concursus est. Etenim "stu- A. l. 3. r. 2.
por refrigeratio insignis est, idcirco corporibus ita dispositis, & sensus, & motus difficultatẽ indu c. 13. fol. g 218. h
cit: quemadmodum completa refrigeratio, & sensum, & motum omnino tollit. Sed, ꝙ stupor di- „
5. Aph. 25 Ex spositionis sit nomẽ, non sensus, aut doloris, sic dicente Hippocrate declaratur: "Stupor enim me
tra.ord. 39. g diocris dolorem soluere potest. nam stupor ob refrigerationẽ fit, ut planè videre est in his, qui in
hyeme per frigora proficiscuntur, atq; in " refrigerantibus quoq; medicamentis: nam, si extrinse A. ibi. fol.
cus immodice adhibeantur, particula ipsa stupida euadit; q̃ deinde sensum quoq; oĩno amittit, si 219. a
vehementissime refrigeretur, idq; non solũ à medicamento, sed ẽt a circunfuso nobis aere. Equidẽ
noui quosdam adeo refrigeratis pedibus, ut primum quidem sensus periret, sequentib. vero dein
de diebus emortui pedes putrescerent. Ergo, ut perfecta refrigeratio & sensum penitus aufert, &
motum, sic moderatior & sensus, & motus difficultatem inducit: nominaturque (ut dixi) huiusmo
di refrigeratio, stupor. Itaque stupidum dolorem dispositio efficit frigida simul, & dolorifica, indi
cante nomine non doloris (ut dixi) differentiam, sed dolorem simul, & frigidam dispositionẽ, aut
ab ipsa particulę inductam & sensus, & motus difficultatem. Constat autem, ꝙ constrictas vehe- F
menter particulas, atq; eos quoque, qui "torpedinem animal, dũ adhuc viuit, tetigerint, stupor in
festare solet. Et, quibus membrum aliquod stupidũ fuerit, ij, quicquid tetigerint, obscuro, & hebe A. ibidem.
ti sensu percipiunt, neq; moueri possunt: si vero moueri cogantur, dolent: at circa hoc, quòd mo-
ueri tentent, affectum ipsum stuporis haud obscure sentiunt, sed tum nequaquam dolent. Proin-
de male Archigenes enunciauit stupidum dolorem ad neruos proprie pertinere: stupor enim di
spositionis, non loci affecti, indiciũ est: atqui paulo post rursus Archigenes proprie ipsum ad mu-
sculos pertinere ait. Habet autem dictio utraq; ad hunc modum, prior quidem: Nerui aũt contor
ti, distenduntur, & indurantur, atq; hi stupidos inducunt dolores, atq; dure intendentes: Deinde „
paulo post in hũc sermonẽ prorumpit: Musculi carnis, neruorũq; mixtura, tanquam propria sub „
stantia, constituti, arteriarum quoq; in doloribus mistionem præ se ferunt, stringentes (vt ita dixe „
ris) atq; distenti, ac stupide pulsantes cum capaci latitudine. In horum sermonum priore neruos „
ait stupidos inferre dolores: in altero vero musculos stupide pulsare, stupidum nõ ad affectus, sed
ad partes referens. Sed ut dicebam, stupor nõ particulæ cuiuspiam proprius affectus est, sed dispo
sitio: quæ quidem in omnib. corporibus fieri potest; sed non in oĩbus sensibiliter apparet: quippe
in his duntaxat apparet, q̃ suos affectus sentire, & pro voluntatis imperio moueri, nata sunt. Sed G
& his, quæ manifeste in musculis apparẽt, sermo ipsius repugnat; quinetiam indistincte prolatus
est; ac fortasse non intelligit nusquam in corpore carnem ipsam per se inueniri. Nam musculorũ
id, quod neruosum est, in plurimis vel capitibus, vel extremis partibus neruosum est, ubi ẽt tẽdo-
nes inueniuntur, id vero totum, quod in medio cõtinetur, omnes homines carnem nominant, ne
mine intelligente, quum exquisite dissecatur, non esse solam carnem, sed cum tenuissimis quibus
dam veluti fibris, in quas neruosum genus resolutum est. Voco autem neruosum genus in unicã
appellationem cogens tum vincula, tum tonos; quippe ex his per carnem dispersis, musculorum
ostendimus essentiam consistere; quę, ut permanere posset, venis indigebat, & arterijs.

In quibus partibus Pulsatorius dolor, ac quibus ex causis possit excitari. CAP. 3.

CAeterum citra dolorem pulsare, ad solas arterias pertinet, animali etiamdum bene valen
te: ubi vero ingens oborta est inflammatio, vel erysipelas, vel abscessus, arteriarũ pulsum
cum dolore sentimus, quum antea per bonam valetudinem, neq; cum dolore, neq; sine
dolore ipsum sentiremus. Etenim res ad hunc modum se habet. Duabus præcipue occasionibus
vehemens dolor inflammatis partibus infertur, aut quũ mouentur, aut quum à re quapiam cõpri-
muntur. "Inflammato igitur toto musculo duplici modo, dum attolluntur arteriæ, dolorem sen- H
timus; nam & mouentur, & ab adiacente carne comprimuntur, & ipsam cõprimunt. Atq; hac ra A. l. 1. f. 2. d. 3. c. 20. fo. 42. a
tione partes inflammatæ pulsant, quem veterrimi quique solum vocãt pulsum; posteriores vero
oẽm arteriarum motum, quem sensus percipere posset, similiter nominauerũt. Sed non protinus
stupide pulsare, inseparabiliter, aut oĩno proprie ad musculos affectos pertinet, quum ne pulsare
quidem proprium eorum oĩno sit, si quidem pulsus (ut prius dictum est) dolorem quendã insinuat.
Nã in scirrhis, & œdematis, proprie appellatis, atq; in intẽperieb. quæ sine tumore consistũt, mo-
tus arteriarum dolorem, haudquaquam excitat, & in inflammatorijs affectibus, non semper cum
dolore est, sed quum, maiores effecti sunt; quinetiam sine musculo arteria ipsa per se inflammato
riũ sustinens affectum, cum dolore pulsat: dico aũt inflãmatoriũ affectum, vt simul cũ inflãmatio-
ne, & erysipelas & abscessus intelligatur. Huiusmodi igitur affectuũ, quũ maiores fuerint, pulsus
accidens esse censetur. Quod, si qñ in ijs pulsus, ipsi. s. laboranti, stupidus esse videatur (hic. n. stupo
ris affectum sentire potest) tum scire licet dispositionem in musculi neruis consistere, sed ita consi
stere, vt ad paralysin, id est resolutionem tendant, quippe stupida dispositio inter resolutionem, &
integram valetudinem media est. At pulsus cum dolore factus sequitur inflammatorios affectus
notatu dignos, idq; semper in ipsis arterijs, atque in continentibus ipsas partib. quas, & ob angu-
stiam

A ftiam premunt,&c,quum attolluntur, modo pars affecta fentire nata fit,veluti percutiunt. Ergo neq; in peripneumonia, neq; in pleuritide dolor pulfatorius euenire pōt,idq; ob partium naturā nanq; pulmo fenfum non habet:pleuritis vero membranæ coftas fuccingentis morb.eft,quę,vbi coftis quidem vicina eft,neceffario comprimitur:at media ipfius tota pars comprimi non pōt,fed inflammationis duntaxat ratione dolet atq; in hoc fpatio arteriæ funt,quę per intercoftalia uocata fpatia per craffas laxasq; laterum partes extenduntur,ac in profundo magis delitefcunt,ut fuccingentem coftas tunicam,haudquaquam attingant.Harum "igitur arteriarum motus in pleuritide ab ægrotante,fenfu nō percipitur,tantum abeft:ut ei dolorem inferat.Nam inflammatis interdum intercoftalibus mufculis arteriarum eleuationem dolorem inferre neceffe eft:proinde laborās ipfum facile percipiat,atq; pro inflammationis magnitudine,fentiet in parte inflāmata pulfationē.Ob hāc quoq; caufam,vbi uehemētiffima fuerit pulfatio,fuppuratur inflammata particula,confequēte fuppuratione ingentes duntaxat inflammationes.Conftat igit ex ijs, quę iam diximus,ꝙ pulfatorius,fiue pulfatiuus à medicis vocatus dolor per inflamatorios affectus fiat,atq; in corporib. fenfibilibus:idq; uel per fe,proprie,vel primario affectu in arterijs,nominet. n.quilibet vt uoluerit:in reliquis uero partibus fenfibilibus omnibus,eo,ꝙ a uicinorum con tactu premantur."Quare neq; in hepate,neq; in renib. unquam huiufmodi pulfatio apparet,quoniam nec in illis neruı:per tota uifcera difperguntur,ficuti nec in pulmone.

A.l.3.f. 10. t. 4. c. 2. f. 268. f

A.L. 2. f. 1. B d. 5. c. 1. f. 9.c

De caufis doloris, in quo grauitas,ac partium extentio fentitur. CAP. 4

Q Vocirca" grauitas in ipfis fentitur,quum tumoris præter naturam genus aliquod ea infeftauerit:nam in horum uifcerum quolibet,circumambiēs membrana,per quā neruus difpergitur,fenfu potitur:quia uero a tumore,qui eft in uifcere,ipfa extenditur,doloris fpeciem appellatione donauit.Proinde Hippocrates primus omnium fcripfit:"in renem dolor grauis.Poft hūc uero optimorum medicorum non pauci,non acuti doloris,fed grauitatis fenfum in prædictorum uifcerum inflammationibus fieri dixerunt.Quinetiam membranas,ut quibus nullæ funt arteriæ, non pulfare,rationi confentaneum eft: quemadmodum,neq: cutem,ēt fi uehemens fit inflammatio atque eadem ratione,neq; adenes,quib. nullę funt arteriæ.Sed huiufmodi partes,quum inflāmatæ funt,unico duntaxat doloris modo uexantur,extēfionis:quippe huiufmodi doloris fpecies à nullo fentientium corporum in inflammatorijs difpofitionibus feparari poteft.

A.l.2.f.1.d. c.21.f.42.a & l.3.f.18. t.2.c.2.fo. 357.g

6.Epid.c6.1.t. 6.3.155.e

De doloribus,qui ex intemperie,tenfione,compreffione,contufione,vulnere,craffis humoribus,flatu,lapide,& punctione oriuntur. CAP. 5.

C R Eliqui vero doloris modi quibufdam partibus infunt,quibufdam non infunt.Igitur meminiffe eorum femper oportet;ac cognofcentes fingulorum locorum naturam,intueri, quis vnicuiq; parti modus doloris peculiariter conueniat,quis ueto contra.Proinde refumentes rurfus ipfos dicamus.Quippe unus doloris modus eft,qui ꝑ inæqualem intemperiem in affecta parte confiftit,vel nulla re ipfam extrinfecus attingente.Alius,qui ob tenfionē fit, nō amplius foli affectæ parti proprius,ut q ob uicinas partes interdum eueniat.Eft item" dolor,qui a tangentib. duntaxat,in affecta particula generatur,quum videlicet uel compreffa,vel contufa, vel a re quapiam fuperueniēte vulnerata,dolet.Atq; is doloris modus,q a motu procedit(quemadmodum paulo ante de arteria dictum eft)a re quadam media dolorē efficiente pēdet:etenim, quæ ꝑ fe mouetur pars,tēditur:& ad uicinas accedēs,comprimitur interim,& contunditur,&uulneratur:fi uero nulli inciderit,eam fola tenfione dolere neceffe eft:veluti partes oēs ab alijs motę,fi nihil extrinfecus ipfas tangat,nullo preter eum,q neceffarius eft,dolore afficiuntur.Cæterum alibi me frequenter dixiffe memini,primas doloris fpecies duas effe,quum affatim temperies alterat,atq; quum folui tur continuitas.Quæ cū iam dictis haudquaq̄ pugnant:nanq; pars diftenta,aut compreffa,aut cō tufa,aut vulnerata,dolet ob continuitatis folutionem.Neq;.n."quum acu quifpiā vulneratur,alio D affectu laborat,quam fi ab acri humore facta fuiffet erofio,utpote ꝑ vtrunq; affectū corrupta con tinuitate.Igitur nō eandem doloris fpeciem excitāt,mordax humor,ac multus: nam ille rodēdo dolorē excitat:hic vero diftendendo,flatuofi fpūs ex ēplo,ac veluti vrina veficam diftendit,quum non redditur. Verum in eryfipelate,& inflammatione,atq; in totū in affectibus inflammatorijs, nō folū,q a diftentæ funt,ob repletionem,partes laborant,verum etiam quia intemperie affectæ funt,non exiguā ne hac qdē ad dolorē inducendū vim habente: Id quod declarant ij,qui per vehementem hyemem profecti,manus ad ignē affatim calefácere tentant:intolerabilē nimirū fentiunt dolorē,& quidē maxime in vnguium radice.Porrò memini mihi ipfi accidiffe dolorem vehementiffimum,vt mihi viderer in intimo ventre terebro pforari,in eo potiffimum fpatio per ꝙ a renib. ad ueficam ureteras fcimus extendi. Iniecto deinde rutaceo oleo,quum id paulo poft excernere tētarem,excreui fimul grauiffimo cum dolore humorē uitreum a Praxagora appellatū: quippē uitro fufo,tū colore,tū fubftātia,haud abfimilis erat:atq; id alijs quoq; accidere cōfpexi. Quod uero hic humor fit frigidiffimus,iā à Praxagora dictū eft,q uitrei nomē ipfi impofuit: id.n. haud obfcure percipitur fenfu tactus tum ipforum, q illum excernunt,tū aliorū,fi qs cōfeftim ipfum tāgere voluerit.Sed dignū vtiq;admirōne eft,quō frigidus excidat,neq;ab excretionis violē

A.l.1.f.2.d. 3.c.20.f.41. h

A.l.1.f.2.d. 3.c.20.fol. 41.g

A.l.1.f.3.d. 5.c.4.f. 69. h

tia, quum excidit, calidus euadat: Equidem putabam lapidem in altero vreterum impactum: adeo erat, vt mihi videbatur, doloris ipsius species perforanti similis. Atqui vacuato humore, doloreq; sedato, manifeste constabat neq; lapidem fuisse caussam, neque vreteras aut renes fuisse affectos, sed aliquod intestinorum & forte magis crassorum. Neq;.n.tanq̃ per tenue corpus, breui t̃pis spatio ptrãsiat, sed tanq̃ a profundo per crassius quoddam corpus, q̃ sit tenuium intestinorum tunica, terebatur. Ideoq; hmõi dolores, oẽs ferè medici colicos nominare uñt, quanq̃, qđ ad regionẽ attinet quà dolor sentitur, nullum indicium sumi põt, ꝙ magis colon, quã tenue intestinũ, dolor afficiat. Hmõi "sanè dolores perinde, ac si terebro partes ꝑforẽtur, molestare solent, narrantibus ita infirmis: alij verò ueluti palo infixo fieri vñt, qui & ipsi corpus affectum crassum esse significãt, Differunt ãt inter se, aut multitudine, aut crassitudine, aut motu, aut potẽtia rei dolorem faciẽtis siue ea humor fuerit, siue spũs flatuosus: quippe paucus multo, & tenuis crasso, & permanẽs moto minorem dolorem excitare solet: atq;, qui ad uehemẽtem refrigerandi uim, haudquaquam accedit, vehemẽtissime refrigerante minus cruciat. Verum hoc doloris genus ad crassum intestinũ referendum est, siue palum ibi infixum, siue terebro perforari locum q̃s putauerit. Atqui hũmõi dolores ab eo, quo lapis impactus est, discerni non pñt, nisi quis accidentia, quæ postea consequunt̃, expectauerit. Non tamẽ ob hmõi ignorantiam, quod ad doloris mitigationem attinet: ullam laboranti noxam inducimus: siquidem utriusq; doloris præsidia oĩa cõia sunt, & quidem calorifica in primis, siue ea extrinsecus adhibeantur, siue inijciantur: deinde, nisi mitigatus dolor fuerit, eorũ medicamentorum, quæ dolorem obtundere possunt, aliquod adhibẽdum est, cuiusmodi est id, ꝙ a Philone institutum est. Verum, si lapis "dolorem excitauerit, ipse interdum solus, interdum vnà cum cruore excernitur: etenim radit ea corpora, per quæ transit, maxime si uel asper, vel acutus fuerit lapis: ac si postea urinas inspexeris, sabulosa quædam subsidere inuenies. Quòd, si in colo affectus constiterit, neq; lapis, neq; arena, neq; cruor, sed humor aliquis, qualis iam dictus est, subsidere vñ: atq; alia, quę ad affectum intestinum pertinent, apparẽt accidẽtia. Protinus.n. inflatio quędã & distẽtio, vel flatus complures, præsertim postmodum, & tormina, & excremẽta flatib. plena uidebunt: discernes ãt ipsa, si super aquã natent, bubulo "stercori similia. Quin ẽt cibi tum cupiditas, tum cõcoctio deterior, tum quæ præcedit morbum, tum quæ comitatur, quæq; consequitur, qñ ventriculus per continuitatis cõitatem, simul cum ea parte, quæ primario laborat, afficitur. Insuꝑ colicos nominatos affectus magna ex parte præcedit & cruditas, & flatulẽtia, & "uomitus, & nausea, quæ multo t̃pe inanis permanet, & in præcordijs mordacitas, & fastidiũ, & iactatio plurima. Igitur ex hmõi quidem doloribus ij, qui uehementissimi sunt haud ab re in crassis intestinis consistere putantur: qui uero mitiores sunt, ex duobus alterum necessarium est, aut ꝙ in his ipsis sint, sed a leuiori causa: aut ꝙ in tenuibus consistãt intestinis: sed, qui mordaces sunt, à mordaci humore intestinum erodente fieri solent. Vnde dysenteriam semper hmõi dolores præcedunt, eam inq̃, quę cum intestinorum vlceratione fit: quam uel solam, tum recẽtiores medici, tum antiquorum non pauci, dysenteriam nominant. Ex his nonnulli, non solum hanc, sed aliam quoq;, quæ cruenta, ob excretorum speciem, nominatur, dysenteriam appellãt: nam interdum syncerus multusq; sanguis, interdum veluti limus, & fex ipsius, non paruæ quantitatis excernitur. Verum hæc affecti iocinoris accidens esse censetur: ea uero, per quam syncerus multusq; sanguis excernitur, vniuersum corpus plerunq; euacuat. haud secus quam hæmorrhoides, aut muliebris purgatio. Verũ de his post hac rursus nobis agere licebit: nũc ad dolorum species redire oportet, eas enim in hoc libro persequi potissimum proposuimus. Igitur iterum incipiamus ab eo dolore, quem punctoriũ vocant, qui circa membranas potissimum consistit, ipsius affectus ueluti radice eo loco fixa, vbi membrana pungitur: dolore vero circa locum punctum, ad magnum spatium circulatim se fundente. Atq; hoc modo in laterali morbo dolorem punctorium esse, & in inflammatione pulsatiuum, apud omnes ferè medicos in confesso est.

[E] [F] [G] [H]

[A.l.3.f.16. t.3.c.7.fol. 344.c] [A.ibid.c.10. fo.344.g.] [A.ibidem.h] [A.l.3.f.16. t.3 c.7.fo. 344.d.]

Aduersus Archigenem, qui saporum nomina doloribus accommodauit. CAP. 6.

NOn tamen hæmodiæ.i.dentium stupori, simile quid dolor membranosorum corporum habet, vt Archigenes scripsit: haud.n. ignoramus ori duntaxat, neq; toti tamẽ ori, accidere: sed dentes "gingiuasq; infestare solet affectus quidam, quem hæmodiam vocamus. Hanc uero oratione quidem enarrare impossibile est: sed, cum quispiam & austeros "& acidos cibos ingesserit, ita, vt affectus aliquis sequatur in dentib. & gingiuis, eum in oĩb. eundem esse credimus: siquidem videmus nos magna ex parte similes esse in affectibus habendis, ita ut ab ijsdem causis eadem sustineamus. Talem quidem dolorem in ore duntaxat fieri scimus, alia vero quædam dolorum gñа ab Archigene perscripta, neq; dum fiunt, cognosci; neq;, dum proferuntur, intelligi possunt: veluti holc.mos id est tractorius, austerus, dulcis, leuiter acutus: salsus, infcotus, ferus, stringens. Atque hmõi nomina in libro de Pulsibus scripta posteritati reliquit: q̃ auditores nihilo doctiores reddere possunt eò, ꝙ doctrina quęq; {scientifica} propria desiderat noĩa. Si.n. de saporibus, aut oĩno de proprijs, quæ lingua iudicantur, sensilib. dissereramus, diceremus vtiq; austerum, & acerbũ & stringẽtem, & mordacem, & salsum, & dulcem, & amarum: si vero de ijs, quæ tactu iudicant̃, humidũ

[A.l.3.f.7.c. 1.fo.147.g A.ibi.c.21. fol.151.b.]

corpus

A corpus & aridum,& calidum & frigidum,& asperum & læue,& molle & durum,& acutum & ob
tusum:haud secus de ijs, quę uisu discernuntur,rubrum, flauum,nigrum,album,fuscum,aut aliud
quidpiam huiusmodi.Quòd si appellationes ipsorum permutaueris,quid dicas,auditorum intelli
get nemo,veluti de adstringente,aut austero dolore:quippe fieri non põt,ut quid sit dulcis dolor
intelligatur:nam dolor semper molestare laborantem solet,atqui dulcia quæq; iucunda sunt.Igi
tur quam verissimum est Archigenem,circa medicæ artis opera fuisse studiosum:quo pacto uero
in hmõi nomina inciderit,quum sæpenumero inuestigauerim,inuenire non potui.

Censura loci Archigenis,ubi multis dolorum generibus propositis,docere instituit,
quæ quibus particulis sint propria. CAP. 7.

VIdeamus ergo,q̃d manifeste ex ipsis colligere possimus,veluti paulo ante de torpido labore
iam fecisse uidemus.Nam iustum est,ut obscura nomina in dubio derelicta,inutilia reputē-
tur perinde,ac si nunquam scripta fuissent:quæ uero clara sunt,iudicentur non ratione duntaxat,
sed multo ēt præcedente experimento.Quanquam huiusmodi iudicium perdifficile est:nam ple-
runq; alijs non credere oportet,q̃ suos affectus ob animi mollitiem neq; consequi planè, neq; si
consequantur,eos enarrare possunt,aut quia oratione, quid patiantur,declarare oĩno nequeunt
B (quippe non paruæ facultatis ea res existimatur:) aut quia affectus ipse ineffabilis est.Ergo relinq
tur,q̃ nemo singulorum dolorum species conscribere põt,nisi ipsemet passus fuerit,sitq; medicus
qui interpretandi alijs facultatem habeat,& qui prudenter,& sine mollitie comprehendere possit
suos affectus,dum laborat.Atqui nemo inuentus est,qui per totum ætatis suæ decursum oẽs af-
fectus sustinuerit,ēt si per quam morbosus fuerit.Proinde non possum non mirari,quum eorum
proprietates ab Archigene scriptas lego,ita.f.ipso narrante,tanquam oẽs passus fuisset,quanquã
non admodum morbosus erat Archigenes:q̃ si ēt unam aliquam partem,& infirmam,& morbi
dam habuit,non protinus oĩbus laborauit,ueluti nec reliquorum mortalium ullus.Neq;.n.inue
nire est hominem eundem,qui simul,& caput habeat infirmum,& thoracem, & pulmonem, &
hepar,& lienem,& uentriculum,& intestinum ieiunum,& colon,& uesicam,atq; reliquas id ge-
nus partes.Videtur itaq; Archigenes proprijs quibusdam excogitationib. & quidem logicis po-
tius credidisse,quam experientiæ eorum,qui perpessi sunt,qui dolorum dr̃ias,ut poterant,enarra
rent.Vt igitur studiosi maiori adhuc a nobis copia dotati recedant,proposita eius oratione, ele-
ctisq; ijs solis,quę uera simul sunt & manifesta,eos,qui in arte exercentur,adhortabor,ut ijs quidē
habeant fidem:quæ uero secus habent,ea prætereant. Igitur Archigenes quum reprehendisset
C Asclepiadem dicentem in articuli morbo neruum affectum dolore haudquaquam cruciari,q̃ ni-
hil omnino sentiat:carnem ãt,quanquam non affectam,dolere tñ,ut pote à parte uicina compres
“ sam:postea ad verbum ita scribit.Porrò uasa solide compressa,capitis dolores sine inflammatione
“ obortos arcēt,veluti prohibita in ipsa incursione,id quod barbaricum vinculum tum maxime p-
“ ficere põt.Sphacelodes vero hemicranias,idest altera capitis parte dolores, præcisio "eorum,sed
A,l.1.f.3.d. maxime arterię,circunscribit.Quæ primo affecta,pulsatorium,& [illegible], i. turgidum dolorē
3.c.10.fo. inducit,ac rotunda euadit,insigniter subhorrescens,quemadmodum uenæ quædam veluti uari-
42.a. “ cosæ fiunt.Nerui uerò contorti distenduntur,ac indurantur:atq; hi stupidos inferunt dolores,&
“ dure distendentes,& profundos,& infixos,& angustiæ plenos,& minime fusos.Membranæ in la
“ tum discurrentes,& inæquales dolores excitant,atq; ita laborant,ut & hęmodiæ simile quidpiam
“ habeant,transmissionis videlicet asperitatem. Dolet uero sæpenumero hoc modo ēt superficies:
“ & membranæ in media carne contentæ quæ dilaniantes quoq; dolores inferunt. Dolores vero
“ à membranis ossa circundantibus dependentes,perinde affligere comperiuntur,ac si in ossibus ip
“ sis consisterent.A uenis,graues & detrahentes,& æqualiter infarcti dolores suscitantur. A carne
“ autem,& fusi & laxiores,quapropter non adeo extendi videntur,sed arbitratur laborans sensum
D asperis quibusdam rebus impleri.Musculi carnis,neruorumq; mixtura,tanquam propria substan
“ tia constituti,arteriarum quoq; in doloribus mixtionem præ se ferũt σφίγγοντες(ut ita dixeris)hoc
“ est stringētes,& cum capaci latitudine distēti,& stupide pulsantes." Et reliquis vero ulcerosus qui
“ dē dolor,& in ulceribus graciliter acutus & non minime dulcior,& qui pruriginē inducere põt,ad
A. ibidem. superficiem pertinere vr̃."Punctorius aũt profundas partes infestat: [illegible] aũt.i.infixus, cum si-
A. ibidē.h. “ nus accesserit.Stimulans autem partim eorum,q̃ in loco sunt aliquid affectum esse declarat: par-
“ tim contra,utpote qui haudquaquam in profundo subsistit.Lacerans aũt est,qui in sinib. consistit.
“ Hic est primus Archigenis sermo ex libro primo de locis affectis,quo docere conatur,q̃uo ex do
lorum differentijs partes affectę possint inueniri.Igitur rursus ab initio ipsum examinemus, non
obiter & transuersim. Sphacelodes(inquit)hemicranias,vasorum dissectio circũscribit.Igĩ, quos
dolores nominet sphacelodes,inuētu difficile est:nõ.n.inter oẽs cõuenit,q̃d hęc uox,sphacelos,si
gnificet.Sunt.n.qui dicunt,ipsam vehemētem dolorem declarare: alij tantum inflammationis ex
cessum,ut partem ad corruptionis periculum inducat, quæ dispositio a nonnullis gangræna ap-
pellatur:alij partis affectæ corruptionem ipsam,sphacelon dici uolunt:alij conuulsionem:alij nõ
simpliciter conuulsionem,sed neruosorum corporum, quę inflammatione laborant: nonnulli

non eam,quæ fit,conuulſionē,ſed, quæ ex inflammationis magnitudine expectatur: alij ſimpliciter fortem tentionem: alij putredinem. Ergo vocabulum ſphacelod s, in iam propoſita Archigenis oratione ſcriptū,ad tātam peruenit obſcuritatem, ut nihil per ipſum explicari poſſe videatur, ipſo nuſquam medicorum nominum enarrationem conſcribente. Per verbum autem, circūſcribit, fortaſſe intelliget quiſpiā dictum eſſe ab eo, veluti celeriter,uel ex toto ſanat: ac ſubijciamus, vt ita dicatur: nam quid facere poterit is, qui intelligere cupit ea, quæ ne is quidē, qui ſcripſit, intelligi voluit? Deinde pulſatorium,& turgidum dolorē arterias inferre dicit, cū ipſæ videlicet per ſphacelodes heterocranias.i. altera capitis parte dolores, primogenia affectione laborant. Itaq; qualis ſit pulſatorius dolor,ſuperius enarrauimus,quamuis ante noſtrā enarrationē oībus medicis notus ſit: ſiquidē ingentium inflāmationū accidens,ipſum eſſe perhibent. Turgidus aūt dolor eſt,qui à parte primario affecta,ueluti à radice incipiēs,celeriter in partes adiacentes trāſfertur:id uero non ſolum in heterocrania vehemētiſſima (ut Archigeni placuit) ſed in cephalæa quoq; vocata,euenire ſolet.etenim in hac nōnunq̄ arteriæ primario affectæ hmōi qualē dixit Archigenes dolore vexantur,ita,ut fateantur nonnulli, vaſorū ipſorum ſe dolorē ſentire: ꝙ interpretari tentans,arteriam ſubhorrentem,fieri rotundam dixit.Igitur inquirēdum eſt, utrum,veluti ꝑ ſphacelodes heterocranias arterias ita affici dicit,ad eundē modum de uenis eum ſenſiſſe exiſtimaudum **F**
ſit, ꝙ per hunc ſolum morbum ueluti varicoſę fiant: an cōmune ſint accidens uenarum, uel quomodolibet affectarum,uel duntaxat inflāmatarum. Ex eo.n. ꝙ ſermoni de arterijs iungit ſermonē de venis,par eſt, vt conijciamus de eodē affectu ipſum fuiſſe loquutū: ex eo autē,quod mox in vniuerſum de neruis,atq; de alijs huiuſmodi partibus ſcribit, nō adaptans uni morbo ſermonem de ipſis habitum, eadē ratione putādum eſt, idē de ven is quoq; fuiſſe dictum. Itaq; in hac ambiguitate ſatius fuerit,ut exiſtimemus in eo ſermone, quē de hemicrania cōſcripſit, ſimul cum arterijs,ipſarum uenarum quoq; mētionem feciſſe: ſimpliciter uero reliquorum inſtrorum, ſine ullo diſtincto affectu,neq; in neruis,neque in ijs partibus, quæ illos deinceps conſequūtur: in quibus dixit uenas,graues,ac detrahentes,atq; æqualiter infarctos dolores inferre. Verum hæc non nihil ambiguitatis continent. Quod uero deinceps ſequitur,ubi dicit,nerui uero diſtenduntur, & cōtorti indurantur,recidit quidē manifeſte ab heterocrania diſpoſitione: definit autē id in uniuerſum ad neruos quomodolibet affectos pertinere: quod planè mendacium eſt,neq;.n.quilibet neruorum affectus, ipſorum eſſentiam indurat, atq; intorquet. Sunt.n.nōnulli, ꝑ quos laxiores euadūt nerui: † quemadmodum ꝑ alios quoſdam,aridiores: quinetiam ſæpenumero nullā ſenſu percepti bilem habent differentiam,ita, vt exquiſite ſani videantur, nihilominus neq; ſenſum,neq; motum **G**
præſtant ſubiectis corporibus. Itaq; in ſolis fortaſſe inflammationib. aut inflammatorijs morbis, aut præter naturam tumoribus, dixit neruos & indurari,& contorqueri,quēquidem in ijs quidem manifeſte apparet neruos intendi: nam & laborantibus ipſis, & nobis aſpicientibus, intenti nerui apparent: quapropter, niſi curentur,& conuulſiones,& tetani ad ipſos ſequuntur. Atque omnium,quæ in tumorem * attolluntur, commune accidens eſſe uidetur, ut intendantur: nam & arterias,& uenas inflammatione affectas manifeſte intendi vidimus: venas quidem, vbi per ſumma membra, orta inflammatione, bubon exurgit: plerunque enim totum vas intentum videtur, ac rubere magis,& calere,atq; maiori dolore,ſi trangantur,affectum: ut ſit manifeſtum totum inflammari, incipiendo ab ea parte, quę primario affecta eſt, vſq; ad alas & inguina. Proinde recte dixerunt omnes fere medici. Inflammatis partibus accidit, vt rubeſcant, tendantur, renitantur, intumeſcant & doleant: pulſus vero non omnibus, vt diximus, ſed ijs duntaxat accidit, in quibus arteriæ notatu dignæ ſunt: & pars ſenſu prædita eſt, & notabilis magnitudinis inflammatio: tunc enim pulſatorium dolorem ſentiunt laborantes,uel nullo exiſtēte ſenſibili uaſe in affecto corpore. Sed interrogabis me fortaſſe, quæ ſint ſingulorum inſtrorum propria accidentia. Id vero iam antea,neque ſemel duntaxat,explicatum eſt, quod videlicet propria actionis noxa, qualiſcunque **H**
ſit ſpecie, cuiuslibet partis proprium eſt accidens: neque.n.aliud eis ex neceſſitate accidens, neq; etiam noxarum dīæ exiſtunt: ſed differentiæ quidē uariant pro affectus, tum ſpecie, tum magnitudine: accidentis uero ad vitiatam actionem pertinentis, ſiue genus, ſiue ſpecies, aut utcunque nominare volueris, ſemper permanet. Cæterum ſatius fuiſſet, Archigenē, totā via & rati ne cōplectendo, abundantius hæc perſequi, præſertim cum ab alijs negligentius eſſent tradita: quorum non pauca in plurimis alijs libris conſcripſimus, quemadmodum & poſthac deinceps dicentur: ſed breuiori quidem compendio ea, quæ exacte alibi fuerunt exarata: longiori uero diſputatione hic tractabuntur ea, quæ alibi breuiori ſtylo percurrimus. Nunc vero reliquas dolorum differentias, quarum in ꝑſcripto ſermone Archigenes mentionē fecit, perſequamur. Quod.n. peccauerit, dicens torpidos dolores neruis euenire, quodq; ſtupor non unius cuiuſpiā partis proprius ſit affectus, ſed cauſæ potius, ac diſpoſitionis rationem habeat, iā ante adictum eſt: ꝙ uero dolores dure diſtendentes in ipſis fieri dicit, recte dictum eſt: quanq̄ melius erat, ſi ſimpliciter dixiſſet, diſtendentes, nō addendo, dure: nā neruorum dolores vtrinq; vehementer diſtendere pnt, quia ad vtraq; extrema tenduntur tum id à quo incipiunt, tum illud in quod finiuntur, non ſecus, quàm chordæ

†Græce ἀτροφία. i. atrophia manifeſte. in terpres infectus eſt uetere trāslationem.

A.l.3.f.2.d. 1.c.f.19.d

A chordæ in cithara, quæ sæpenumero, vbi nimis intenduntur, dirumpi solent: & propterea citharistę, quum instrumenta sua post usum reponere voluerint, chordas relaxant. Et sanè, quòd eæ à contrarijs, tum causis, tum dispositionibus intendantur, planè constat, siue humidus fuerit ambiens aer, ut rigare ipsas, & implere possit, siue uehementer aridus: ab utraq; enim ambientis aeris temperie ad ultimam tensionem perueniunt, unde non mirum, si rumpātur. Proinde rectè dixit Hippocrates neruorum conuulsiones, & à plenitudine, & ab inanitione euenire, utpote quę sint immodicæ neruorum tensiones. Sed, quod profundos dixit esse eorum dolores, id ab accidentibus, quæ plurimis neruis eueniunt, sumptum est. Etenim, quum venæ quidem semper priores in superficie sint, deinde post eas arterię, quibus postea nerui subduntur, idcirco laborantes eorum tensionem in imo sentiunt: quanquam multis tendones (qui ob id, quòd neruosa sunt corpora, à nonnullis planè nerui nominantur) non profundos, sed in superficie, dolores habent, si quando ipsos quoq; sic intendi contingerit: ut sunt illi, qui digitos extendunt: sunt aūt, & qui illos incuruant, in superficie quidem, sed non similiter, ut extendētes: Porrò Archigenes neruorum dolores infixos esse dicit, quum huiusmodi doloris species, vt antea diximus ad colon magis pertineat: atq; accidit & auri cum quadam pulsatione, atq; dentibus molaribus, quin etiam quoq; oculis: minime uero neruis infixus dolor euenire potest, etenim magna ex parte vtroq; extēduntur, & ad supernas, & ad infernas animantis partes. Quod vero deinceps ab Archigene dictum est, neruos angustię plenos habere dolores, ineptè quidem dictum est: nam nihil amplius declarat, quàm quum deinceps dicit, & minime fusos. Re uera.n. minimè fusos, hoc est, in latitudine porrectos, dolores nerui non habent, sed magis quodammodo circunscriptos, utpote perueniēte ipsorum tēsione, & ad supernas & ad infernas partes, magis vero sursum, usq; ad caput: ac tum primum ipsos vniuersi corporis, & conuulsiones, & distensiones comitantur, nulla nerui tētione huiusmodi accidentium aliquod inducere potēte antea, quam caput ipsum attingat. Post hæc consequenter scripsit Archigenes de membranis, & quòd quidem in latum discurrant ipsis dolores, quum afficiuntur, uerum dicit: quòd vero aliquid hæmodiæ simile habeant, non uerum dicit, ut antea dictum est. Neq; etiam in totum uerum est, quòd membranarum dolores sint inæquales; siquidem contrarium magis ueritati consonat: quippe ex propria earum ratione videntur æquales inducere dolores, eo, quòd vniuersum ipsarum corpus æquale est. Nam, quòd ob communicationem cum uicinis, inæqualitatem quandam afferunt, id interdum per accidens euenire solet. Quum.n. ad affectam ipsarum partem ducuntur, & tenduntur circumiacentes, inæqualem fieri dolorem necesse est, ubi enim intenta particula acutiori sensu est, ibi dolore vehemētiore cruciantur, vbi vero sensum habēt hebetiorē, ibi minus dolēt. Atq; ex eo quoq;, quòd, quòd tēdit mēbrana, os ipsū vel attingit, uel nō attingit, non ab re dolorum differentia deprehēditur. Atq; hac ratione nonnulli pleuriticorum, iugulum dolēt, porrecta in hunc locū membrana costas succingēte: aliquando tamē non ad iugulum, sed ad præcordia, dolor transit, percepto ipsius sensu in septo transuerso (vtpote quod necessario mouetur, quum pleuritici respirant) magis, quàm in cæteris thoracis partibus. Quum .n. veluti radix doloris in latere consistit, tum laborantes musculi, qui illic sunt, respirare pigritant, quare tum soli septo transuerso natura respirationis officium committit, quemadmodum in bene ualentibus, qui libera utuntur respiratione, contingere solet. Igitur, quum in partibus laterum infernis oritur inflammatio septum trāsuersum intētum magis dolet, quum vero in partibus supernis, tum ingulum potius dolor infestat: cæterum septum transuersum, quia mouetur: iugulum autem, quia durum est, dolorem efficit, Vbi vero ingens in hepate oritur inflammatio, aut ubi ipsum induratum est, dolor, qui tū iugulū in dextra parte infestat, concauæ venæ magis, quàm membranarum tentionem sequit. Quum autē dixit, hoc modo sępenumero superficiem quoque dolere, quod est habere ea, quæ sunt propria membranarū affectarū, plane declarat, vnde motus Archigenes dixerit ipsas dolores habere hæmodiæ non dissimiles. Quia enim simul cum hæmodiæ proprietate, stuporis etiam sensus percipitur perinde, ac si ab eadem causa vterq; affectus fiat: membrana autem, quæ in superficie cuti substrata est, sæpenumero stupido dolore afficitur, vt pote quę ab externis causis & quidē frigidis celerius noxā subit: idcirco deceptus Archigenes dispositionis cōmunitate, cæteras membranas hæmodiæ simile quidpiam pati dixit, ac sępenumero superficiem quoque, non secundum affectę particulæ essentiā facto dolore, sed ob mēbranarum ipsarum essentiam, quę exanguis est, & frigida, quapropter facile à frigidis affectibus infestantur. Quia uero affectum ipsum, huiusmodi dolores comitantur, idcirco sępenumero dixit fieri hmōi dolores, non veluti per affectę particulę essentiam, sic.n. inseparabiles essent, sed per accidens superuenientes. Substrata igitur cuti mēbrana, quæ cum ipsa simul excoriatur, dolores facit tensiuos & torpidos; membranę uero, quo in media sunt carne, veluti dilaniantes dolores excitant, sunt. n. plurimę, & inæquabiliter insitæ, atq; eā circundātes: quumq; aliqā ex contrarijs † secūdum naturam † tendi carnem contigerit, hmōi dolores euenire necesse est. Sanè à multis exercitationibus aut tensiui, aut vlcerosi proueniunt dolores, qui totos musculos occupare cousueuerunt, inter quorū partes, carnes quoq; numerantur: verū de hmōi doloribus satis in salubribus pceptis iā dictum est. Sed, quòd membranarum, quæ ossi-

Margin notes: A.l.1.f.1.d. 5.c.5.f.24.e — 6. Aph. 39. Ex. ord. 50. — A.l.1.f.1.d. 3.c.2.f.41. b. — A.l.1.f.1.d. 3. sum 2. c. 10. f.42. b. — † κατὰ φύσιν est in antiquo codice, idest implantatio-nib et etiam mino legendū est. ita etiam legit uetus interpres.

ossibus adiacent, dolores, & profundi sunt, id est in intimo corpore sensum excitantes, & ossium E
ipsorum veluti dolentium inducunt imaginem, haudquaquam mirandum est. Nã ij a quam pluri
mis ostocopi, idest ossium labores nominantur, & magna ex parte ab exercitationibus euenire so
lent, quamuis interdum uel à frigore, vel plenitudine, fieri possint. Insuper uenas dixit graues, &
detrahentes, & æquabiliter infixos inferre dolores: uerum ab initio, vbi hemieraniæ mentionem
fecit, venas varicosas fieri ait. Ergo in hoc solo morbo fortasse accipere oportet, ipsum hoc dicere.
Atqui scire proprium arteriæ uenæq; dolorem, extensi scd̃m longitudinem corporis, veluti chor
dæ cuiusdam, speciem referre, nulla utiq; profunditate simul apparente. Aequabiliter aũt infigi uo-
narum dolores, admodũ obscurum est: quippe infigi ad nihil, quod ipsis accidere solet, referri põt.
Deinde de carnib. dicit, ꝙ & fusos, & laxiores inducant dolores. Atq; in totum nullus dolor laxus
est, nisi eos fortasse, ꝙ minus intenduntur, laxiores uocitet, qm̃ & uasorum, & membranarum do-
lores magis intendi videãtur. Id. n. confitetur eos non adeo extentos conspici ob hoc, ꝙ carneæ
musculorum partes breuibus lineamẽtis contineãtur. Sed id, quod deinceps scribit, videri tactum
veluti asperitatibus quibusdam plenum: an proprie ad dolores, qui in carnib. consistũt, pertineat,
inquirẽdum est. Nam, ꝙ interdum aliq̃d huiusmodi per ipsarum dolores eueniat, à ueritate haud-
quaquam abhorret: at, quia non semper euenit, ad vnam potius quandam dispositionem magna F
ex parte in ipsis factam, non ad earum substantiam, proprie referẽdum vr̃: neq;, simpliciter intelli
gẽdum est, eam dispositionem esse affectum inflammatorium, sed qui ẽt cum humore aliquo fit,
exasperare suapte natura potente: Porrò deinceps de musculis scribens Archigenes, eos carnis,
neruorumq; mixtam proprietatem referre dicit, tanquam peculiari ipsorum essentia ex his consi
stente. Addit vero arterias, qm̃ in ipsis inueniũtur: atqui hoc pacto uenas quoq; dicere debuit, at-
que membranas. Vocabulum autem, "adstringentes, patrio sermone de ijs dicitur, qui cum bono
corporis habitu pleni sunt: atq; idcirco de iunioribus duntaxat dici consueuit, de senibus vero mi
nimè, ꝙ non possit ipsorum corpus, boni habitus plenitudinem suscipere: at uero, in quam rẽ hoc
uocabulum Archigenes referre uelit, inuenire non est facile, maxime quia confundere, & corrum
pere solet patriorum nominum significata. Quòd si "adstringentes, de ijs dici intellexeris partib.
quæ a plenitudine intenduntur, nõ proprie ad musculos, sed cõiter ad oĩa repleta corpora perti-
nebit. Quum uero eos capaci cum latitudine extendi dixit, puto ipsum hanc à neruorum plenitu-
dine uoluisse seiungere. Torpide ãt pulsare, haudquaquam fuisse recte dictum, iam antea declara
tum est. Reliquorum uero dolorum, ulcerosus, inquit, graciliter "acutus est. Est autem hæc quoq; A. l. 1. f. 2. d. 3. c. 20. f. 41. g
oratio obscura, neq; per se quicquam docere potest, haud aliter, quàm cæteræ ipsius obscuræ orõ G
nes, quas ne explanare quidem possibile est, nisi qui rem ipsam per se intelligens, eam orationi ad
aptare conetur. Quum itaq; scieueris, tum medicos, tum gymnastas, eos dolores uocare ulcerosos
per quos inter mouendum, uel tangendum lassatas partes, sensus excitatur, qualis in ulceratis par
tibus percipi solet, facile intelliges per dolorem graciliter acutum, hmõi quampiam speciem signi
ficari. qualis ab acutæ acus punctura fieri consueuit: ergo constat ipsum, neq; continuum esse, ne-
que æqualiter per oẽs partes porrectum. Hunc itaq; dulciorem esse dicit, quũ dicere deberet, im-
becilliorem, "aut obtusiorẽ, aut nõ vehemẽtem, aut minus molestum, aut id genus aliud quippiã:
nihil. n. quod molestum est, proprie dulcius appellari põt. Id aũt, quod dicit, & pruriginem indu-
cere potest, inarticulate dictum est; quippe haud obscura est inter pruriginosam sensationẽ dispo
sitionemq; & ulcerosam dr̃ia: verũ, quia crebro pruriginosa vlcerosam antecedit, atq; soluta quie
scenteq; ulcerosa, in pruriginosam transmutatio fieri solet, inde est, ꝙ de ipsis confuse indefiniteq;
Archigenes scripsit, vt qui neq; causas utrarũq; dispositionum exacte alicubi tractauerit. Verum
nos eas in libris salubrium præceptorum ꝑfecte exarauimus. Igitur ulcerosus dolor, non solũ ad
cutem, sed ad imas quoq; partes, ut ossa, extenditur, pruriginosus "aũt re uera ad solam superficiẽ A. ibidem.
ꝑtinet non tamẽ primario, pro ratione ipsius propria, sed ꝑ accidẽs, eo, ꝙ dẽsior subiectis sibi par H
tibus, cutis est. Horum ergo dolorum vterq; propriæ dispositionis est accidẽs: fiunt aũt ob acres
quosdam humores: atq; tantum ipsi quantum dispositiones ipsæ, inter sese differunt. Sed, ut dixi,
satis de ipsis in libro salubrium præceptorum definitum est. Punctorius "vero (inquit) dolor in ꝓ- A. ibidem.
fundo est: sed non recte, nam ad membranas, non ad imas partes, proprie pertinet: "infixus autẽ
(inquit) quum sinus accesserit. Hic sermo † non omnino absurdus esse vr̃: quippe sinus, cõcauitas
quædam est, quum partium antea coniunctarum altera distat ab altera. Quum itaq; humore im
pletur ita, ut adiacentes partes distendantur, tum tensiuum dolorem sentiunt laborantes, non qui
dem secundum longitudinem latius exporrectum, sed proprijs limitibus conscriptum; at excre-
to quomodolibet è sinu humore, protinus dolor conquiescit, nisi sicubi ambientia sinum corpo-
ra adeo distendantur, dilatenturq; ut inflammatoria dispositione torqueantur. Hæc sunt, quæ ꝓ-
prie ad sinus pertinent: quod vero ab Archigene dictum est, aliud ab his est: verum, quid intelle-
xerit, quum ita scriberet, haud facile inueniri potest. At quod deinceps scriptum est, non minorem
habet dubitationem. Nam stimulans (inquit) dolor non in imo subsistit. Hic. n. sermo cum eo, quẽ
in initio præmisit, pugnare videtur, quo in hunc modum scripsit: stimulans autẽ, partim eorum,
quæ

† ἀλόγως πά-ντῃ omnino praeter rationem.

A quæ in loco sunt, q̄dpiam affectum esse declarat, partim cōtra:id.n.fieri pōt sc̄d'm ꝓfundū in par
te ossib. maxime uicina, & in cute, atq; oīno in medio, hmōi dolore facto ab humore mordaci, sē
sib:::ī partiū aliquā erodēte. Deinde q̄d' in fine eiusdē orōnis sic scriptū est, lacerās aūt est, qui in
finib, consistit, si lacerans quidē idē significat, q̄d' diuellēs, mēdacium est: nam illi, qui in sinu est, id
minime contingere solet Quòd si non hoc, sed aliud quidpiam dicere uoluerit, q̄uo id poterit in-
ueniri? Atq; huiuscemodi sunt, quæ in p̄scripto sermone Archigenes posteris memoriæ prodidit.

Examinat alium Archigenis locum in quo hepatis, splenis, renum, vesicæ, & vteri dolores traduntur. *CAP. 8.*

« IGitur transeamus ad alium, qui & ipse ex dolorū dr̄ia affectas partes cognoscere docet: est aūt
« ipsius dictio hmōi: Hepatis uero dolor holcimos, i. tractorius, & inhęrēs, & stupidus est atq; atro
« cius *molestās. Splenis aūt acutus non est, sed grauitatem simul, & extēsionem hēt: atq; similis vr̄
« ei, qui ad elisionem quidē, atq; expressionē, sed extrinsecus incumbētem, renititur. Renes & auste
« ros dolores inducunt, & cum ꝑmanēte astrictione pungētes. Vesica uehemēter adstringentibus
« utitur doloribus, atq; tensionib. punctorijs. Vterus aūt acutis turgidis, pungētibus, distendētibus
« torminatim incidētib. quippe qui hmōi mixtione dolere natus est: quamobrem idiomatis quoq;
B ambiguitatem inducit. In hoc sermone iterum Archigenes, protinus ab initio, hepatis dolorē hol
cimū. i. tractoriū, esse dicit. Verum hoc vocabulū, holcimos, apud Gręcos in vsu non est: proinde,
quid significet, haud facile inuenire est, nā vocabulorū sigñationes ex longo vsu deprehenduntur
Atqui uideo eos, qui illo vtunr̄, viscidū ꝑ ipsū uelle sigñare, quale viscū esse vr̄, ut cuius una parte
tracta, pōt per ipsam reliqua illi continua simul attrahi: sic pasta quoq; ex frumēto, holcima dicir̄,
maxime si accuratissime subacta fuerit; sed ex hordeis, aut milio pasta, holcima nō dicetur. Atqui
sub hac significatione, hepatis dolor haudquaq̄ holcimos euadet proinde aliā significationē quæ
rere oportet. Itaq; vnus ex ijs, qui Archigenis sectam reliquis præponere conantur, holcimō he-
patis dolorē dici asserit, quum hepar vel induratum, vel inflammatum, detrahere iugulum vr̄: ali*,
quum diuturno morbo laborat: alius quū mediocri dolore afficitur. Sūt, qui tardū ipsum significa
re velint utpote q̄ acuto aduersetur: atq; urgētē, & adeo vehementē, ut nullam admittat requiē,
hūc acutū eum vocare solitū; contrariū uero, ſnēpe tardū, holcimon dixisse autumant. Nonnulli
eum dolorē holcimō, uel grauē dicunt, q̄ grauitatis speciem refert: usu.n. receptum putant, ut de
grauitate holce, i. tractus, dicatur. Multa insuꝑ alia uarie explicant admirādi illi q̄dē enarratores,
sed quæ intellīgantur à nemine. Cōstat igitur hoc uocabulum, holcimos, quod in propositæ orō
C nis initio inuenitur, nihil nos posse docere. At uero deinceps consideremus, q̄d utiq; sit dolor in-
hęrēs: nā hūc quoq; hepatis proprium esse dixit. Mihi quidem facile ꝑsuasum est, turgido dolori
inhærentem ꝑ contrarietatem opponi, ipsum dicere voluisse: q̄d.n. aliud conijcere q̄s posset? Et-
enim hepatis dolor, si quispiam alius, vicina corpora ad cōsensum inducit: nam & ad iugulū usq;
porrigitur, & spirandi difficultatem crebro affert, atq; interdum tussim quoq; ac dysenteriam, ne
que raro nothas costas infestat: igitur quonam pacto uere dicetur eodem in loco permanere? At
fortasse satius fuerit putare, ꝗ inhęrētem dolorem dixerit, veluti infixum: atq; hepatis dolor, ut nu-
per ostēdimus, haudquaquam hmōi est. Similiter antea iam declaratum est, ne torpidum quidem
dolorē, particulæ cuiusquā proprium esse, sed dispositionis potius, ꝗ si ēt partis cuiusdam sit pro-
prius, at sanè nequaq̄ iecoris, sed certe neruosorū potius corporū. Porrò atrociter molestans est
torpido pugnat, utpote q̄ violētus est, atq; continuus: sed nec hmōi q̄dē, hepatis dolor est, sed po-
tius grauis: at ne grauis q̄dē peculiariter proprius hepatis est, sed spleni quoq; ac renib. inflāmatis
cōis. At Archigenes (haud scio quo pacto) in liene dūtaxat istius speciei doloris mētionē fecit: nec
audiuit Hippocratē dicētem: "Et in renem dolor grauis. Verū hoc peccatū exiguū forte cēsebitur ᵃ Epid. cō. 1. t. 6. 3. 155 c
at lōge maximū est illud, quod committere in multis solet, nomina scribens cæteris sēsib. peculia
D ria: quemadmodum nūc de renibus quidem austeros scribit dolores, de uesica uero adstringentes:
hæc.n. saporum sunt nomina, qui lingua, ut instr̄o, & gustandi sensu dignoscūtur. Igitur res quędā
declaratur, generatim q̄dem per hoc uocabulum adstringens, sed magis particulatim per austerū
& acerbum: quippe ambo adstringūt, sed magis acerbū, qualis est omphacia vocata galla. Porrò
austera sunt multa, ut mali punici genera, atq; cotonea mala, ac reliqua cōplura eiui apta. Sanè
acerba, haudquaquā sunt iucunda, non solum ea, q̄ medicamentorū speciem referunt, ueluti hypo
cystis, & balaustium, & galla, & rhus: sed ēt illa, quæ, quum sint hmōi, recipiuntur tn̄ in cibos. Qua
propter non excogitari quidem pōt, q̄d vel austerum vel acerbum dolorem dicere uoluerit Ar-
chigenes, non magis, q̄ aut cæruleum, aut rubrum aut fuscum, aut alium aliquem a colorib. no-
minatum. Nūc aūt, q̄d dixerit doctor quidam ex Archigenis familia, tempus est considerare. Nā
dolorum proprietates Archigenem arrogantia motum interpretari uoluisse censet: at, quia re ue
ra ineffabiles sunt; eum in hmōi nomina absurda incidisse, non intelligentem vnamquamq; quali-
tatum, siue gustabilem, siue tangibilem, effari posse: vbi uero multæ qualitates circa unā essentiam
apparent, ibi & proprietatem fieri contingit, idq; maxime in gustu, cum uerbi gratia, & amaritu-
dinē, & dulcorem, & austeritatem, & acrimoniā in una essentia apparere cōtigerit. Sic.n. in gustu

proprietas quædã oritur, ineffabilis illa quidem, si unico noĩe ipsam explicare tentaueris, sed quæ E
dici tamẽ potest, si per singulas qualitates discurras, eo addito, q & magis & minus declarare haud
impossibile est. Ita & herbas vniuersas, & reliquam quoq; materiam enarrauerunt medicorum
non pauci, singulas qualitates, quæ enunciatis rebus insunt, explicantes. Ergo Archigenes, si vni
uersam quidem essentiæ proprietatem unico nomine cõprehendere voluisset, indoctus omnino
fuisset, id quod de Archigene nequaquam sẽtiendum est. Si aũt simplices qualitates, ipsæ quidem
ineffabiles nõ sunt, earum uero quantitas exacta quidem mensura ineffabilis est, quanquã sub la-
titudine quadã explicari potest: igitur longiori sermone vti nõ oportet, quũ ea species ob oculos
omnibus sit posita, qua uti debet is, qui quam libet rerũ sensibilium interpretari aggreditur: quip
pe omnium tangibilium qualitatum propria habemus noĩa haud secus, quam gustabilium, uisibi
lium, & audibilium: atque oĩbus ijs patrio more uti debemus, & neq; adstringentem, neq; auste-
rum nominare dolorem, utpote quæ saporum propriæ appellationes sunt. Plurimi.n. medici ab
Archigene stantes, quum dolorum dẽias conscriberent, haudquaquam ausi sunt a cõsuetudine in
nominum usu recedere, quæ ab ipsis laborantibus audire licet: qui perinde se dolere interdum
aiunt, quasi acu pungantur: ac rursus perinde, ac si terebro perforentur: quinetiã uideri sibi aiunt
contundi sese, & diuelli, & tendi, & retrahi, & detrahi, & prauitatis cuiusdam sensum pcipere, qua F
interdum subiectarum partium aliqua suspẽdi vr, interdum vero circundantibus incumbere. Igit
hmõdi omnia consueta sunt: adstringentes uero, & austeri, & acerbi dolores in insolitorũ, ac inu-
tilium numero habentur. Hæc intelligere debuit Archigenes, quum docere nos vellet, qũo loci
affecti possint cognosci: nam omnis, qui de doloribus habetur sermo, vanus nugarumque plenus
esse censetur, nisi ex ijs, quæ laborantes ipsi dicunt, eos cognouerimus. Ergo, si ab ipsis, quomo-
do doleant, discere oportet: nũquam vero dicunt acerbum, aut austerum, aut atrocem, aut hol-
cimon dolorem, rursus inutilis erit huiusmodi doctrina. Præterea ex eo loco, quo dicunt Archi-
genem interpretari uelle dolorum proprietates, hæc docendi ratio, tum impossibilis, tum inutilis
esse planè uidetur. Primum enim uel ipsis authoribus omnis proprietas enunciari non potest: qđ
cum ita sit, omnino fieri non potest, ut ad doctrinam aliquid conferat, utpote quam ij duntaxat,
qui sensibiliter ipsam percipiunt, noscere possunt. Deinde, ea nobis ignota sit, necesse est, qua nõ
laborauerimus: nisi fortasse Archigenes omnes sui corporis partes habuerit affectas: quod licet
concesserimus, fieri tamen non potest, ut credamus unum hominem omnes singularum partiũ
affectus fuisse expertum. Donemus tamen (si volueris) hoc quoque, quanquam impossibile est,
at uteri saltem affectus nunquam scilicet percepit Archigenes: nihilominus huius ꝓprietates cõ- G
scripsit, quæ à solis mulieribus expertis dignoscuntur. Itaque admirationem (ita dij me ament)
sæpenumero mihi induxit, ex qua tandem ratiocinatione, tam absurdam hanc doctrinam colle-
gerit: quam & si ueram contendis, nihil tamen ex ea vtilitatis prouenire fateri cogeris, nullo in-
firmo suos affectus per Archigenica nomina interpretãte. Nam, quod nonnulli laborantiũ fasti-
dire stomachum aiunt, id nobis eo, quòd aliquando ita fuimus affecti planè notum est: sicut etiam
mœstitia torqueri, quippe quosdam sic fuisse affectos satis cõstat: an uerò austero dolore ab Ar-
chigene dicto, quispiam fuerit affectus, intelligi non potest, utpote nemine sciente, cuinam rei no
men hoc adaptauerit Nam punctorium, & distendentem, atq; eos, qui conformiter nominãtur,
atq; ijs multo magis vehementẽ, & fortem, & violẽtum, & continuũ, & intermittentẽ, nemo est,
qui non nouerit, utpote qui per nomina à consuetudine non abhorrẽtia enarrantur, & quos quo
tidie plurimis euenire videmus: at austerum, & adstringentem, & atrocẽ, & holcimon, ut nemo
profert, ita, si quis fortasse proferat, non intelliget. Cæterum oportet & affectum esse communẽ,
& appellationẽ ipsum declarantẽ ab auditorum consuetudine non aberrare: veluti quum stoma-
chum premi dicimus, id, quod nemo non dicere solet: quippe tali "sæpenumero sẽu afficimur,
qualẽ extrinsecus onus aliquod incumbẽs inducere põt, idq; in nõnullis oris vẽtriculi dispositio- H A.l.3.f.13.
nibus, quod per abusionẽ, non solum populares, sed probatissimi quoq; medici, stomachon appel c.1.c.1.f.
lant. Quinetiã inter" uehementer respirandũ, non nunquam grauitatẽ in dextra præcordiorum 285.a.
parte sentimus: id, si citra febrim eueniat, aut obstructione, aut scirrhosa dispositione hepar labo A.l.3.f.14.
rare, aut abscessus generationẽ imminere conijciendum est: ueluti, cum id inflammatione infesta c.2.c.5.f.
tur, febrim comitari necesse est. Itaq; oĩa huiusmodi & dici possunt, & manifesta sunt omnibus 313.c
medicis Archigene prioribus, atq; sine absurdis illis nominibus doceri possunt: Archigenis uero
doctrina, hoc habet exacte propriũ, vt nõ nouarũ rerũ, sed nominũ rem nullã declarantium enar
rationi studeat. Nã tractationẽ de pulsibus, huiusmodi nominibus impleuit, quamuis illa (vt in cõ-
mẽtarijs de pulsibus ostẽdimus) haudquaquam impropriorum nominũ metaphora indigeat.

Qua methodo affectæ partes cognosci queant, ac primogenij affectus ab ijs, qui per consensum eueniunt, distingui. CAP. 9.

EQuidem voluissem Archigenem tantorum medicorum successorem, aliquid lucis doctri-
næ addidisse: sed eam ita obscurauit, vt ne nos quidem, qui in artis operibus iam senuimus,
dicta ipsius intelligere valeamus. Quod igitur illius erat officij, id nos præstare nitamur, atque

A in primis in vniuersum ostendere viã,& rationẽ,cuius adminiculo, & ipse affectos locos inueni-
re,& cæteris uiam ostẽdere possis. Igitur,ut in priore libro dictũ iã est,via & ratio hmõi est. In pri
mis.n.quærere oportet,verũ singulorũ locorum propria signa,quocunq; afficiãtur,inueniri pos-
sint: an p singulos affectus alterẽtur: deinde verum singulorum affectuũ propria sint signa,an cir
ca quãlibet partem varientur. Atq;ita oportet,& loci,& affectus nõ immemores, deinceps signa
pstringere: Veluti,si ita acciderit,ut pulmo inflãmatione laboret,tãta inducet spirandi difficultas,
tãtaq; angustia,ut suffocari laborantes videantur,ac recti sedere conent, quẽ affectum orthoph-
noeã nominant: quinetiam calidã sentiũt expirationẽ,idq; maxime, si erysipelatis particeps fue-
rit inflãmatio;quocirca,ubi plurimum efflant,iuuari vñr, ac multum aerẽ frigidum attrahere cõ-
cupiscunt: atq; inter tussiendũ sputũ expuunt,idq; mõ hoc,mõ alio colore infectũ,ut interdũ ru-
brũ, interdũ flauum,aut rufum,ac spumosum quoq;& nigrum, & liuidũ appareat: insuper graui-
tatis cuiusdam thoraci incumbẽtis sensum sæpenumero pcipiunt,ac dolorẽ ex imo ad ipsum per-
uenire,& ad os pectorale,& ad spinam: preterea acuta "est ipsis febris: pulsum uero hñt, qualem
in libris de pulsibus diximus. Sic, vbi mẽbrana costas succingens inflammata est,acuta febris infe-
stat,accedẽte pulsus ea,quã in cõmentarijs de pulsibus diximus,proprietate: est ãt dolor puncto-
B rius una cũ spiritus difficultate: ac magna ex parte sputũ colore infectũ mox apparet haud secus,
q̃ in peripneumonia. Igit̃ utrosque affectus spirãdi difficultas necessario comitatur, eo, q̃ affecta
particula spiritus sit instrumentũ: oritur ãt febris, & pp affectum ipsum, & pp positũ, nã & pul-
mo & succingẽs costas mẽbrana prope cor constituuntur,inflãmatio uero calidus affectus est:sic
etiam tussis ipsis,ut spiritabilis,inest: sed,q̃ aliquid expuatur, id ab affectu ipso procedit, quippe
iam ostendimus oẽm inflammationem ex affluente fieri sanguine: quapropter,si biliosus fuerit san
guis,flauum,aut pallidum erit sputum: si pituitosus,& spumans,& candidum; si melãcholicus,aut
nigrũ aut liuidũ: si nihil horum sanguinem infecerit,rubrum. Quinetiam in pleuritide sępenume-
ro magis biliosum: in peripneumonia uero magis pituitosum sputum sequi consueuit: sed de hoc
satis iã declaratũ est. Quòd ãt inflãmatarum partium excrementa per asperam arteriã referũtur,
eius rei causa tum ad positum tum ad formationem referenda est, quippe quæ per solã hanc viam
effluere possunt. At vero ventriculus duos habet meatus,unum,per quem natantes in ipso humo
res euomuntur: alterum, per quem humores ad inferiora delabuntur: verum id,quod in eo ui-
tiosum inuenitur,ac supernatat, magis vomitione reijci consueuit,reliqua per intestina deijciun-
tur: veluti renum vesicęq; excrementa meiendo excernuntur: cerebri vero redundãtia per nares
C præcipue,non nunquam uero per palatum, & aures uacuatur. Indicia igitur locorũ affectorũ ab
accidentibus quidem omnia: differentiæ uero ipsorum sunt & ab actione læsa, & excrementorũ
qualitate,& a tumoribus præter naturam,& doloribus,& a coloris uitio, quod sequitur uel in uni
uerso corpore,uel in una quapiam, parte, uel duabus, idque maxime in oculis, & lingua: extra
horũ numerũ sunt indicia,q̃ colliguntur scd'm eã, quę proprie sympathia,si ita uelis,ap_ellar,ue
luti in priori libro iã diximus. At nunc tẽps esse v̄r,ut amicos,quorum petitioni obtemperans,hus
cõmentarios scribere aggressus sum, ad exercitationem inducam. Fit aũt exercitatio oĩs, quum
particularia sub eandem uiam,& rationem ducuntur. Hmõi ãt doctrinę specie (ut persæpe osten
dimus) non aliud inuenitur utilius: quippe viæ,& rationes, ubi solæ sine multifaria secundũ ipsas
exercitatione cognoscuntur, haudquaq̃ possunt perfectos efficere discipulos. Altius igitur uiã &
rationem dicere aggressi,ad exercitationis modum accedamus. In primis quidem intueri opor-
tet,num actio aliqua sit læsa: quippe cum ipsa proprium actionis instrumentum affici necesse est.
Deinde,ubi actionem læsam esse perspexeris,ad modum læsionis accedendo considera,ad quam
affectionem proprie pertineat. Postea affectã particulam nota,nũ tumore quopiã aut dolore in-
festetur,& quidem accurate cuiuslibet horũ speciẽ inuestigando: didicisti.n. nõ solum tumorum,
D verum ẽt dolorum quoq; varios esse modos. Aspice subinde affectæ partis excrementa, p quem
meatum vacuentur: ac vide,num aliquid essentiæ ab affecta parte secernatur. Postea ẽt,verũ oĩno
incocta sint ipsius excrementa,an mediocriter cocta. Ac tum, quibus ex ea uniuersum corpus,
quibus priuatim quædam corporis partes fruantur: qđ partim ab actione, partim a colore, & fi-
gura deprehendes. Esto.n.ut quispiam inter respirandum in notharum costarũ loco doleat, non
protinus hunc esse pleuriticum suspicari debes,sed in primis quidem,an tussiendo aliquid expuat,
intueri: id enim si coloratum, ut dictum est, uideris, tum ipsum pleuriticum esse dices. Quòd si
tussiendo nihil omnino expuat,fieri potest, ut nihilominus pleuriticus sit ille quidem,sed inflãma
tionem habeat & incoctam,& strictam adeo,ut nihil ab ea foras eijci possit: ac fieri quoq; potest,
ut ob hepatis "inflammationem dolor in iam dicta sede exciteur: intentis.n. intro vinculis, qui-
bus nonnullorum iecur costis alligatur,contingit dolorem ad succingentem costas membranam
peruenire. Verũ "nequaq̃ similis est pulsus in hepatis,& membranę costas succingentis inflam-
matione: ac ne alui quidem sedimenta similia sunt: q̃q̃ nõ in qualibet iecinoris inflãmatione ea
dẽsunt,sed in ijs affectibus, q̃ proprie iecorarij nominantur. Igitur,in q̃bus nihil excernit, a quo
indiciũ aliqđ sumi possit, satius fuerit præcordiorum dextram partẽ tangere; q̃ si nullus apparet
tumor,

A.l.3.f.10. c.4.c.11.fo. 270.e

Non sunt in græco nec debent esse.

Antiquus interpres legit, τοῖς ἰδίοις ... idem ideest cuius est affectio propria

A.l.3.f.10. c.4.c.1.fo. 268.e Et c.[2]. f. A. ibidem.f

tumor,ne sic quidē desistere oportet:quippe fieri pōt,vt in sola sima hepatis parte sit inflamma- E
tio:potest ēt in gibbis partibus,sed non in oībus,uerum in ijs duntaxat existere,quæ à nothis co
stis conteguntur.Itaq; laborantem, vt vehementer respiret,monere oportet deinde interroga-
re,nū grauitatē sentiat,aut suspensam a superioribus,†aut incumbentem vicinis.″Nonnunq̄ sa- A.1.3.f.10.
nè,quibus illic est tumor præter naturam,ij difficulter spirant ob septi transuersi angustiam , & t.1.c.1.E.
ab exigua tussi irritātur.Ergo hmōi dispositionibus,solidum firmumq; discernendi indicium p 364.d
oē tp̄s morbi,a pulsu sumendum est:deinde tractu tēporis reliqua quoq; accidentia considerāda
sunt.nā & linguæ,& vniuersi corporis color alteratur,vbi hepar uitiatū est: sicut rursus thorace
affecto tussis increscit,atq; tpe oīno apparēt ea,quæ tussiendo expuuntur.Igitur,quemadmodū
fieri non pōt,vt illæsis spirandi tum partibus,tum instrumentis difficilis fiat respiratio : accidit āt
interdum,nullo existente in ipsis proprio morbo, sed transuerso septo aut detracto,aut oppres-
so,vt homo difficulter spiret:ita ēt vsu uenire solet in ea sede , quæ principē in se aīæ facultatem
continet:nam,cum & scientia,& opinio,atq; cogitatio oīs in ipsa consistat,si harum aliqua læsa
videatur,protinus ipsam quoq; affectu quopiam laborare arbitramur.Nam ubi vel in pleuritide,
vel peripneumonia delirium incidit,nemo uel a costa,vel a pulmone accidens hoc prouenisse di
xerit:quippe uniuersi eam partem,in qua princeps aīę uis residet, simul affectam esse putant , ac F
nituntur modum consensus sectæ suæ conformem ostendere; verum in alijs affectibus non con
sentire,sed primogenio ipsam affectu laborare aiunt,veluti in lethargo,& phrenitide:at vero un-
diq; affici,ubi propriarum ipsius actionum aliqua læditur:proprias āt actiones dico,quæ p̄ er nul
lam aliam partem,vt per instrumentum,fiunt.Nam re vera,& videre illam, & audire haudqua-
quaquam negandum est,sed uidere oculis,& audire auribus,atqui,vt cogitet,& reminiscatur,&
existimet,& eligat,neq; oculis,neq; lingua,neq; alia quapiam parte utitur.Quòd si hæc aīæ pars
ita est in continente ipsam corpore,ut nos in domo aliqua in primis fortasse nullam ei noxam
afferri putaremus a loco:qm̄ vero ipsam lædi videmus,qūo lædatur,esset inuestigandum:Si uero
veluti forma quędam corporis est,ab ipso inseparabilis,eā lædi non inficiaremur ob suscipientis
ipsam corporis alterationem.At,quia de hac re inter philosophos ingens pugna est,alijs eam ue
luti in domicilio contineri dicentibus,alijs vero ipsam corporis formam esse putantibus,idcirco
qūo lædatur,inuentu perdifficile est. Quòd uerò lędatur,ab experientia dicere licet: etenim, ubi
fracto capitis ossi terrebra adacta est,si quis vehementius comprimat,protinus sensum oēm, &
motum amittit laborans:quin ēt,si inflammatio quædam oriatur,hæc ēt euenire interdum uide
mus:& cogitationis læsio perpetuo euenit:Præterea nonulli per uehementem capitis vstionem G
delirauerunt:atq; per fortes ictus capiti adactos,sæpenumero car[illegible] s id est soporem sequi uidere
est.Multi quoq; affectus in capite consistentes,cogitationem haud obscure uitiant,adeo,vt ēt po
pulares,quum aut delirare aliquē,aut cogitationem qūolibet affici conspiciunt capiti remedia ad
hibenda esse censeant.Verū enim uero,ꝙ principium sensus,& motionis ab impetu prodeuntis
sedem in cerebro habeat, & ꝙ hoc a mēbranis(Græci meninges uocant) contegatur , id in alijs
commentarijs,quàm verissimum esse declaratum est:Nunc uero,qūo distinguantur affectus pri-
mitiui ab ijs,qui per consensum eueniunt , considerandum est . nam hmōi speculatio proprie ad
hoc nostrum institutum pertinere vr̄ , & q̄dē non sine manifesta utilitate:quippe ꝙ ad curandi
rationē in primis pertinet,cuinam parti remedia sint adaptanda,cognouisse.Nam per solum cō-
sensum læso cerebro,si ea pars,q̄ primitiuo affectu laborat,fuerit curata prius,q̄ cerebro propria
aliqua eueniat dispositio,nullū in ipso relinquitur accidēs:ꝙ si ex consensu aliqua permanēs fiat
in ipso dispositio,tum non solum parti,quę primitiuo affectu laborat , sed capiti quoque reme-
dia adhibere oportet.Ob hæc āt ipsum exacte definire,utrum cerebrum,an membranæ ipsius pri
mitiue afficiantur,haud magnam utilitatem afferre pōt: in utraq;.n.dispositione capiti auxilia ad
hibentur.Igitur huic rei non ita uehemens studium adhibere oportet,sed potius essentiam, qua- H
lis sit,inuenire:quippe humidum exiccare,aridum humectare,frigidum calfacere , calidum refri-
gerare opus est;ac si coniugatus fuerit affectus,per contrariam coniugationem ipsum curare cō
uenit:ut calidum,& siccum,humectare,& refrigerare:humidum frigidumq;,exiccare, & calface-
re:atq; in reliquis duobus cōiugationibus ad portionē:ac in cæteris morbis omnibus eadē rōne
similiter facere,quorum uniuscuiusque speciē in libro De morborū differentijs persecuti sumus.
Quum itaq; & cerebri,& membranarum eius iidem morbi simili curatione indigeant,logica ma
gis,quàm ad curationem utilis,esse uidetur quæstio,in utro illorum contineatur princeps aīæ fa-
cultas:verum,an in corde sit ea facultas,longe diuersa,atque omnino re differēs est quæstio.Esto
enim ut a flaua bile in corde,& accumulata,& putredine affecta,phrenitis sit excitata,nonne de-
lirare videbitur is,qui caput″oxyrhodino(id est oleo rosaceo cum aceto)perfundere iusserit?nā, A.1.3.f.1.t.
si hoc præsidio phrenitidis causa sanari possit , non capiti, sed thoraci ipsum adhibere debuerat: 1.c.3.E.197.
neq; uniuerso thoraci,sed illi duntaxat parti,in qua cor continetur.Hæc igitur recte a nobis de-
finita sunt,atq; hoc item, quòd non solum affectum locum,uerum etiam causam illi noxam in-
ferentem,considerare oportet:vt exempli gratia, delirium est accidens eius actionis,quę a loco
†mentis

A.l.3.f.1.c. 1.c.7.fol. 184.a

A † mentis compote} prodit: similiter coma, & sopor, sed a cōtrarijs causis oriuntur. Quippe & uigilias, & delirium causa potestate calida efficit: "at, quotquot somnolenti, & comatosi sunt affectus oēs a frigida causa proueniunt: id quod ex medicamentorum natura planè discere licet: quippe frigida stuporē soporemq; calida uero uigilias, & varias motiones inducunt. Sed quid opus est fortia medicamenta memorare, cum quotidie uideamus, & lactucas, & potabiliū calidarumq; "aquarum balneas, & vinum modice dilutum, somnum inducere, reliquorum medicamētorum exemplo, quæ & humectare, & refrigerare possunt: quæ uero his contraria sunt, vigilias excitare? Itaq; tenuis ratio victus, & vinum meracius, uigilias inducunt: idq; multo magis, cum uinum meracum aut suapte natura fuerit calidum, aut ualde antiquū, ueluti apud nostrates Pergami olim accidisse memoriæ proditum est: neq; absurda vr̄ historiæ ipsius narratio. Grammaticus quidā singulis diebus bali cum petens, unum ex pueris secum ducebat, altero domi relicto, q rem familiarem seruaret: atq; ea, quæ ad uictum essent necessaria, præpararet. Puer itaque domū custodiens, quum uehementi siti cruciaretur, nec esset ei aquæ copia, uinum antiquum liberaliter potauit: atq; ex reliquo t̄pe uigil oīno permansit: postea correptus febre, una cum vigilijs oborto delirio, perijt. Cæterum animantia, q̄ frigidiori sunt natura, per hyemem ob frigoris uim, perin-

A.l.3.f.3.d. 2.c.5.f.61.e

† παραφρονοῦντα est in impressis: quam dictionem alij verterant mētis impote. Copus tamen videtur legisse, ἀφρονοῦντα veteréq; interpretem imitatus, qui habet Alienatio est accidens sequens læsionē loci rationis.

B de, ac si mortua essent, latitare solent. Atq; tum uiperas quoque uideas si manibus tractentur, deferanturq; haudquaquam mordere: nā per æstatem tum hoc animal, tū serpentes reliqui oēs, maxime sub caniculæ feruore, quum uehementer æstuant, furorem præ se ferre vidētur adeo, ut ne exiguo quidem momento quiescere possint. Quod intelligens Nicander sic de cēchride cecinit.

Non temere offendas calcando cenchridis artus,
Dum furijs agitur.

A.l.1.f.1.d. 6.c.5.f.29.f

Verum de his alibi pleniorem inuenies, & enarrationē, & demonstrationē, Siquidem calida causa motum excitat, atq; idcirco uigilias affert, frigus" āt ociosum, & ad motiones pigrum reddit aīal, ob idq; somnum comaq; inducit. Igitur qui hæc intelligit, quum per ardentium febrium uigorem hoīem uiderit, & uigilare, & delirare, deinde inclinante iā febre, & dormire, & recte sapere, in capite nullam propriam esse dispositionem, sed a febris abundanti calore delirū fieri existimabit. Sic ēt in peripneumonia, & laterali morbo, quum ad uigorem febris peruenerit, delirū sequi solet, nullo existente in capite proprio affectu: quippe tum affectus proprius esse putandus est, cum permanere in parte quapiam conspicitur. Vnde, si in laterali morbo permanens eueniat delirium, caput proprium hr̄e morbum perpende ita, ut quamuis lateris morbus quiescat, possit

C tamen capitis morbus permanere: sepenumero. n. uidemus bubonem ob ulcus aliquod obortū, ulcere curato deinde diutius infestare. Ergo, "quum pars aliqua simul cum alia sic afficitur, ut irritata quidem una, altera uehementius molestetur, remissa uero irritatione quiescat, eam per consensum affici putandum est. Hæc quidem una coniectura cōis est: sed de cerebro, ut dictum est, proprium sumitur indicium, si non assidue delirium permaneat, sed auctam febrim sequatur. Atque eadem ratione fieri solet, ut, quum febrium accessiones irruere incipiunt, sopore & comate grauentur laborantes, q̄ hoc tempore cerebrum uehementer refrigeretur: quippe quod alioqui paratissimum est, ut noxam huiusmodi subeat, quum intemperiem habeat frigidam, non uero tātam, ut hæc sola prædictorum accidentium possit esse causa; sed, quum accessio ab initio processerit, frigus adeo increscit, ut cataphoram, vel soporem queat inducere: id uero, ut dixi, fieri consueuit, uel ab intemperie frigida, uel a pituita in cerebro exuperante.

A.l.1.f.2.d. 3.c.2.f.43. h Et 44.a. Et 45.b

A.l.4.f.1. e.2.c.3.f. 417.g

GALENI DE LOCIS AFFECTIS

LIBER TERTIVS

D

ARGVMENTVM LIBRI

Reiectis ueterum erroribus, ad dignōscendos Cerebri affectus pertransit.

Quo pacto partem lædi ac affici contingat, ac quot modis afficiatur per consensum. CAP. I.

DE affectis locis (sic enim uocant corporis partes) pauci admodum medici scribere aggressi sunt, ac multo plura, quàm attigerint, omiserunt. Itaque cæteris silentio præteritis, unius Archigenis, haud indigni, qui omnibus præferretur, meminimus. Diximus autem eum sermonem, quo ipse asserit, actiones quasdam lædi, illæsa ea corporis particula, q̄ ipsis deputata est distinctione egere: defendi eum posse, si pars per alterius consensum læsa nondum permanentem habeat dispositionem, sed veluti umbra quędam, vt ipse dicebat, ei hęc ipsa insit affectio. Nam, si ad ignem quis proprius accesserit, ut ferè comburatur, non tamen adhuc comburatur, dolebit quidem uehementer, sed ea, quæ calefit, parte nihil adhuc patiente. Sic ēt, ubi ambiens aer uehemēter frigidus, aut aqua exacte frigida,

ac frigida, aut nix infestat, grauis admodum dolor excitatur: atqui ablata re, quæ nocuit, protinus conquiescit affectio. Quamobrem satius fuerit vt dicamus (veluti, & ipsum indicat nomen) affici quodammodo eam partem, quæ alteri consentit: neq; .n. pars, quæ nihil patitur, sed ea, quæ cum alia patitur, consentientis uocabulo significatur. Itaque, quum affecto stomacho oculi similibus infestantur casibus, quales in suffusionibus apparere solent, dicendum est illos pati, elato ad cerebrum ab humoribus in uentriculo contentis fumo seu quopiam vapore: non tñ adeo afficiuntur, ut ablata re, quæ molestiã intulit, propria curatione egeant. Verum hmõi disputatio, ut dixi, ad logicam potius pertinet: quæcunq; .n. quæstiones usum transcendunt, qualis sit rerum natura secundum propriam essentiam indagantes, haud dubie logicę esse censentur: Sic & Chrysippus philosophus de animi passionibus scripsit vnum quidem de curãdi ratione librum, quo .s. maxime ad earum curationem indigemus: cui tres alios subiunxit, qui logicas continent quæstiones. Qđ aũt melius fuerat, & huic nostro instituto commodius, Archigenes parum exacte declarauit, quot certe modis actio lædi possit: sic .n. & primario affectæ partes, aut proprio uitio laborantes, aut quocũq; quis nominare uoluerit, deprehendantur, & curandi ratio abũde nobis suppeditari possit. Ego uero in uocalibus instrumentis id iam exposui, ac in eo quoq; qui in manu sensum amisit digitorum ipsis non affectis, quippe inuenta in dorsi initio pars, quæ primo afficiebatur, idoneã curationẽ ostendit. † Sed aliter eueniunt suffusionis accidentia affecto uentriculo: atque aliter ei, qui ab alto decidit, nullo existente in uocalibus instrumentis uitio, uox offensa est: deniq; alia consensus specie laborat is, cuius digiti sensum amiserant: Siquidem oculi uexabantur, q ascenderet ad eos aliquid: uox ãt, q materia eius esset oblæsa: sed digiti idcirco torpebãt, q sentiendi facultas ad ipsos non descendebant. Proindeq; satius fortasse fuerit, ut uocalia instrumenta digitosq; nulla prorsus affectione laborasse existimes, q̃ oculos: nã his affectus ipse inest, quòd sumosa quadã exhalatione replentur: uocalium uero instrumentorum atq; digitorum officium lęditur, non q ueniat ad eos quippiam pręter naturam, sed q careant eo, quod secundum naturam ad ipsos peruenire solet. Sanè uis sentiendi digitis non influit, exortu nerui iuxta spinalem medullam læso: & guttur resolutis intercostalibus musculis efflatum spiritum non recipit: nihilominus rectè dixeris in ipsis hãc esse passionẽ, q nõ pueniant ad ipsas partes ea, quę antea, quũ scđm naturã se haberẽt, venire solebãt. Etenim fontes affici haud absurde putaueris, si nõ pueniat ad ipsos aqua. sic cerealiũ quoq; frugũ è terra, pdeũnũ, squallor immodicus passio est: & aĩalium, cibi, potionisq; penuria. nam, qđ alicui ad naturalẽ eius gubernationẽ quocunq; deficit, ipsum sanè q̃spiã passionẽ illius merito putarit. Sed hmõi quæstiones (ut iam dixi) ad logicã potius pertinẽt. G

E A l. 1. f. 4. d: 4. c. 1. f. 43. h Et l. 3. f. 1. c. 2. c. 6. fol. 190. c.

F

† aliter enim.

Quàm multa post habeant medici, qui sectis addicti sunt, ac de remedijs ex vera demonstratione inueniendis. CAP. 2.

Caeterum magna medicorum pars negligit eas considerationes, quæ uel læsis, vel de perditis actionibus necessariæ sunt. Quum .n. duæ tresve fuerint aliqñ hmõi actiones, accidit interdum, vt vna particula affecta, reliquę illi consentientes in suis actionibus simul læduntur: interdum uero, ut oẽs modo afficiantur: Atq; accidit interdum, ut harum aliquę dispositionẽ habeãt (ut ita dicam) hecticam {.i. quę tenaciter hęret:} reliquę uero (ut sic dixeris) cata schesin {id est, quę facile discutitur:} de quibus secundo libro de uitiorum dissectione atq; in eo, qui hunc pręcedit, iam diximus, ac non nihil in sequentibus quoq; dicemus, ut uidelicet futurum sermonem, qui sine huiusmodi distinctionib. explicari non potest, perficiamus. Sed iam enarrare aggrediamur id quod admodum vtile fuerit pdixisse propter eos, qui uerbo quidem demonstrare nituntur affectorum locorum inuestigationem medicis esse necessariam, opere uero illam euertunt, atque unum aliquẽ affectum pro exemplo sumamus, sitq; is pleuritis, in qua latus esse affectum dolor ipsius declarat. Sed, vtrum, quæ succingens appellari solet siue mẽbrana siue tunica (nihil .n. refert) inflammetur in pleuriticis, an alia quædam laterum partic ula: præterea vtrũ pulmo secundum fibras necessario afficiatur, an omnino affectionis sit expers, scire, nihil ad rem pertinere autumant ij, qui vsum, & experimenta præferunt. Dicunt .n. multos se vidisse pleuriticos tum a præceptoribus, tum à se ipsis curatos, obseruatis ijs præceptis, quæ ab Hippocrate in libro de ratione uictus in acutis morbis præscripta sunt: Item, quid ipsis prosit, & quid noceat, noscere: distinctionesq; græce διορισμούς, habere, quæ ex signis euidenter apparentib. in memoriã reuocent, cui uenã secare oporteat, & cui non: Insuper de fomentis, cataplasmatis, victus ratione, alui ductione, nihil sibi ad completam notitiam deesse, idq; ex longã experientia. Igitur, quid uel Hippocratem, vel alium quempiam illo priorẽ induxerit, vt hæc inueniret auxilia, penitus ignorare: satis ipsis esse, si iam dictis remedijs commode vtantur: id quod alios quoque artifices facere videm', neq; enim faber, siue lignarius siue ærarius, neq; cerdo, quo pacto artes suæ fuerint inuentæ, inquirunt: sed a pceptoribus edocti, vsu eas probant, & confirmant, atq; sic clarum nomen assequuntur. Equidem, ut uerum fatear, quum medicos, qui se empiricos ab experientia nominant, talia proferentes audio, inducor certe, ut probabiles putem eorum rationes, uidẽturq; mihi dogmatici contra illos parum idonea se responsione tueri. Proinde, ut cæteris in rebus omnibus

H

De uict. rat. in morb. a c. com. 1. Et. 2. 7. 110. h. Et lib. 2. de morbis.

A nibus temerarium assensum semper refugi: ita de his in inuestigandis singulorum morborū remedijs, diu multumq; apud me inquisiui, an logica indicatione indigerem: an sufficerent ea pcepta, quæ ab experientia, & à præceptoribus, atq; ex me ipso didiceram. Igitur ea, q̃ diutina inquisitione optima iudicaui, ita me dij ament, ueritatis amatores docere non grauabor. Nihil.n. causæ est, quamobrem mẽtiar: qđ facere solent ij, qui uni sectæ addicti, oēm ex ipsa gloriã quærunt: quippe contentiose eos defendere oportet eam sectã ueram esse, quam vnicã nouerunt, nam ex nullo alio disciplinarum genere gloriam sperare possunt. Ego vero re ipsa, & publice, & priuatim, apud eos videlicet, qui sectã quamlibet a me discere cupiebant, ostendi in oīum sectarum scientia (ne maius quicquam dixerim) me esse posthabendum nemini. Quòd si uni sectarum patrociniũ facere velim, quamuis ex r pe ac pro re nata dicendum fuerit, haud tamẽ facile ab aliquo conuinci me rõnũ penuria patiar. Nõ.n. (ut nõnulli faciũt) ex libris eas didici, sed præstãtissimis in vnaquaq; sectã præceptoribus usus sum. Neq; sanè odisse possim empiricos, quorũ sermonibus sum institutus: neq; vllos dogmaticos: pari.n. studio omnibus dedi operam, versatusq; sum cum præstantissimis in vnaquaq; secta præceptoribus. Itaq; innotui Romæ, tum primoribus eius urbis ciuibus, tum Imperatoribus deinceps oĩbus, & quidem ob artis opera, non ob sophisticas rationes. Qua-

B mobrẽ nihil prohibet, quo minus de vnaquaq; secta uere dicã, quæ sentio. Igitur per artis exercitationẽ cõperi eam remediorũ inuentionẽ, quæ ex vera indicatione pcedit, in ijs, quæ raro accidunt, empiricę cognitioni prestare. Vidi multos morbos curari maxime cõtrarijs psidijs, inter dũ ijs, quę experiẽtia, & vsu cognita sunt: quæ qđẽ in libro de curandi via, & ratione latius explicaui.

Quibus præceptis utendum ad sedem affectam, & eius affectionis remedia inuenienda. CAP. 3.

Nunc vero ea duntaxat perstringam, quæ nostro proposito magis accõmodata videbuntur. Nam compertas læsas actiones non solum ob similares, a quibus eduntur, ægrotantes: verum etiã ob alias particulas, quæ, licet actionem non habeant, vsum tñ quendam prẽstant. Sic & instrumentalium partium morbos, actioni nocentes deprehendi: quibus precognitis, inueni deinceps morbos quosdam continenter plurimos homines infestantes, alios uero raro accidentes. At cõspexi empiricam medicinam, non quid raro, sed quod crebro accidit, in memoria, & imitatione collocare: quocirca dispositionum raro euenientium non solum curationẽ, verum etiã præuenientes ipsarum notiones, negligere. Proinde primum inuestigaui, quo cognoscendæ sint: inueniq; earum quasdam scientifica deprehendi posse notitia: nonnullas uero artificiosa uocata con-

C iectura, atq; idcirco ipsas magna ex parte rectas, eiusmodi.n. est artificiosæ coniecturę vis. Verum, has ipsas, & dispositiones eis priores, quæ videlicet scientificam notitiam admittunt, indigere semper inueni affectarum partium notione. Itaque medicinam hoc pacto professus vsq. ad senectutem, nullam in hodiernum usq; diẽ calumniam subij, neq; curando, neque præsagiendo, id quod celeberrimis quibusdam medicis interdum accidere memini. Quòd, si quis gloriam ab artis operibus, nõ à sophisticis sermonibus, assequi voluerit, is nullo negocio facili compendio colligere poterit ea, quæ per oẽm ętatem diligenti inquisitione inueni: idque sibi persuasum habeat hac uia, & ratione, medicamenta me inuenisse, quibus morbos raro euenietes curarem, quũ antea neq; præceptorem uidissem hmõi morbos curantem, neq; ipse aliquod expertum haberem remedium. Sint igitur huius sermonis dij immortales mihi testes. Quippe vitiata actione, semper inuestigare studebam, quænam sedes, uel ipsa afficeretur, uel alteri consentiret: quumq; eam inuenisse persuasum mihi esset, tum dispositionem quærere: atq; ex his statim utriusque rationis curatiui generis indicationem sumere, simul remediorum & quantitatem, & qualitatem, & idoneam materiam inuenire. Præterea cum prædictis, & ætatẽ, & naturam laborantis, tum anni tps, & regionem, & id genus alia, quorum in Hippocraticorum librorum enarratione memini, perpendere

D operæpretiũ ducebam. Verum superioribus duobus libris hunc præcedẽtibus (nisi fluxa admodũ fuit memoria) didicistis affectas sedes† {quinq; modis} posse deprehẽdi, nẽpe ab excretis, atque ijs, quæ affectis partibus adnascuntur, item actionum læsione, quibus connumerantur, & color præter naturam, & figuræ. Sed excreta trifariam diuiduntur: aliqñ enim affectarum sedium partes, ipsarum videlicet essentia, vel soluta, vel confracta, excernuntur: iuterdum ea, quę in ipsis cõtinentur: nonnunquam aliquid, quod morbosas dispositiones sequitur, idque vel solas, vel semper, vel magna ex parte. Cum itaq; in quibusdam affectibus nulla alia mihi pateret uia, sola actionis læsio satis cõducebat ad affectarum partium inuentionem. Igitur, cum deperditam cuiusdam memoriam restituere oporteret: essemque adhuc iunior: ac nec præceptorem vnquã vidissem, q. hmõi affectionem curasset, neque apud vllum antiquorum curationem legissem: primum quidẽ apud me ipsum inuestigaui, quęnam pars esset affecta, cui topica idest localia vocata remedia adhiberem, prius videlicet vniuersi corporis curatione prẽmissa (id enim cõe preceptum est, qđ in omnibus morbis obseruare oportet:) deinde, qua uia, & ratione, remediorum singula inuenirem. Cæterũ affectam sedem eam ipsam existimaui, qua princeps animę vis continetur: medicamentã autẽ ea adhibenda esse, q̃ huius sedis dispositioni aduersarentur. Interim oratos habere velim omnes,

† Hac addit interpres.

omnes, qui in horum commentariorum lectionem inciderint, ut scabiem, vel rabiẽ, vel insaniã, E
quam de sectis conceperunt, deponant: deinde sic, vt probos uiros decet, dicendorum seriem cõ
siderent. Equidem, quum ea, quę iam supra proposui, perpenderem, accepi, Archigenem librum
quendam de oblatæ memoriæ instauratione edidisse: quocirca omnes bibliothecas ilico percurri,
cõueniq; bibliopolas omnes, atq; medicos quoq; quos scriptorum eius viri studiosos esse sciebam,
quo eius libri copia mihi daretur, vt mihi quidpiam conferret ad remediorum, nõ ad loci affecti
inuentionem. q planè scirem nullam aliam a corde sedem huic affectioni ipsum destinasse,
secta ipsius constanter defendente, principem animæ uim ea parte sedem sibi vendicare.

Quàm absurda sit deperditæ memoriæ curatio ab Archigene conscripta. CAP. 4

PORrò intelligere cupiebam, quod intemperantiæ genus, eius affectionis causam esse putaret.
neq; enim dubitabam, quin distemperantiam aliquam pro causa afferret, vtpote q sectam
eius non ignor. rem. Sciens itaq; octo intemperantiæ genera in qualibet particula posse consistere,
quatuor simplices, & quatuor compositas, noscere cupiebam, quod intemperantiæ genus
Archigenes læsæ actionis caus. m esse declararet: frigusne, an humiditatem spiritus in corde, an
compositum ex frigore, & humiditate, aut ariditatem cum frigore, putaret hmõi posse actionem
producere: etenim manifestum erat, eum in hac re nihil tribuisse calori. Sed, quid demum mihi F
acciderit, ijs, qui huius sectæ insaniam absterserint, deinceps narrabo: vbi primas dictiones adscri
psero eius libri, in quo Archigenes curationẽ scribere aggreditur deletæ recordationis, siue obliuionis,
siue memoriæ amissæ, aut læsæ, uel utcunq; eam, quam supra proposui affectionem, nominare
volueris: aut, si non affectionem, sed morbum, aut accidens, aut infirmitatem appellaueris.
talia.n.a sophistis tractantur, quæ ne minimam quidem vtilitatem ad curationis rationẽ afferunt.
Verum, quo clariora reddantur ea, quæ posthac dicemus, hoc prædicere necesse erat, Archigenem
vndecim libros epistolarũ scripsisse, in quorum primo extat ad Marsum epistola, qua A.l.1.f.4.c. 11.fol.8.g
consulit, vt patri memoria restituenda sit: atq; ab initio statim post proœmium, ubi curationem
tractare incipit, ita ad verbum scriptum est: detractionem igitur sanguinis moderatam, & eiusdẽ »
iteratam detractionẽ fecisse uos, incipiente interceptione, mihi persuadeo, nisi imbecillitas quędã »
obstiterit. Deinceps rursus: Puto ãt, q & irrogationibus opportune usi fuistis, & fotibus totius »
corporis, & capitis derasione, & cucurbitularũ appositione. His ita lectis (ut verũ fatear) obscura A.l.1.f.1.d. 1. c. 1. fol. 4.a.b
uertigine conturbatus sum: idq; non ab re, q spe, quã de viro conceperam, frustratũ me uiderẽ:
quippe qui millies in multis commentarijs suis affectorũ locorũ, atq; dispositionis ipsorum scien
tiam necessariam ad rectam curationẽ esse dixisset. Sed quid utilitatis inde consequemur, nisi ab G
ipsis ad remediorũ inuẽtionẽ dirigamur? Qua igitur õ Archigenes, pbabili rõne persuasi, caput
aggrediamur, relicto corde, cuius cõgenitũ quoddam opus memoria est: affectus vero actionis
eius est deperditio? quã dispositionẽ sanando, cucurbitula capiti adhibita memoriã reuocat? qua
ratione hmi suades remedia? Ita nunc quoq; inter visitandum ægros, per cões consultationes, video
medicos ad inuicẽ interrogantes, qua rõne hoc potius, q illud, adhibere suaserit, atq; hi ne
minima quidem negligunt, tm abest, ut tam grandia, qualis est cucurbitula capiti adhibita, prętereãt.
Neq; video, si thoraci e regioni cordis fuisset adhibita, qua rõne Marsi patrem iuuare potuisset.
Præterea proposita iam verborum series non explicat. utrum concisa ante scalpello, an
integra cute, cucurbitulas thoraci aptatas fuisse uoluerit. Si.n. forte fortuna, vt nonnunquã euenire
solet, frigida aridaq; fuerit dispositio, sanguinis, q dẽ detractio ad extremum ducit periculum
solæ ueto cucurbitulæ non alio nomine, q caloris excitandi gratia, utiles esse censentur: cucurbitulæ.n.
attrahũt ad sese humorẽ ex imo, id qđ aridę dispositioni maxime aduersatur. Ignota itaq;
adhuc ex. stente dispositione, quæ uel caput, vel mẽbranas ipsius afficit, haudquaquam tutum fuerit
in exteriores caluariæ partes materiam retrahere. Sic.n. prædicere debuerat: si frigida humidaq;
affectio fuerit, capite hoc modo disposito, curationis summam in calfaciendo exiccandoq; H
statuere, atq; præsidiorum materiam, quæ hmõi habeant facultatẽ, adhibere oportet. Quũq; vix
ex obscura me vertigine recollegissem, sequẽtia ẽt legere aggressus sum, inuenire me posse sperans,
si non per ordinẽ, saltẽ sine ordine, hmõi aliquẽ sermonem, qualis is erat, quẽ nuper exempli
causa percurrimus. Deprehẽdi itaq; vniuersum pręsidiorum catalogum, vehementer calfaciẽtẽ,
& exiccantẽ, adeo, vt totum caput, & ipso ẽt sinapismo a se uocato, calfaceret, & eo qđ ip
so vehemẽtissimo, quippe ablato sinapi, caput nitro conspergere, mox aqua calida rigare iubet:
quo medicamine nullum in arte medica uiolentius inuenies, siq dẽ dolorẽ, ueluti cauterium, excitat,
sed diutius durat eius operatio. Itaq; Archigenes inferẽs, inquit: Igitur intolerabilẽ hẽt dolorẽ,
neq; ulli, vel maximorũ pręsidiorum cedit hoc medicamẽtũ. At uero ex sinapi, nasturtio, grano
cnidio, vua taminia (staphidagriã Græci uocãt) apophlegmatismos instituit: ac sternutamẽta
mouere, & potiones propinare iubet, vtraq; ex vehemẽter calidis, aridisq; medicamẽtis componẽs:
ut facile cõstet ipsum credidisse, ad humiditatẽ, & frigiditatẽ, uel cerebri, vel mẽbranarũ,
hãc dispositionẽ ptinere: neq;.n. hmõi dispositio, si caluariã tm affecerit, hominẽ memoria priuabit.
Verũ hæc obiter propterea dixerim, q exiccãtia calonficaq; remedia inducit; quãquã nusquã

ab

A ab ipso explicatum est, humore frigoreq; obliuionem constare. Quis igitur non indignaretur ui
dens caput tantis vexari negocijs, alia uidelicet parte affecta? Cæterum id quod de cucurbitulis
ab initio indeterminate protulit, postea pergens, hmôi verborũ serie manifestissime declarat: Irri
tationesq; ex sinapi & cucurbitulis leuibus, sæpius quidem mitibus, interdum ãt admodum vali
dis facere oportet: efficaciores ãt sunt illæ, quæ cum scarificationibus adaptantur. Verũ ò clarissi-
me Archigenes nulla tibi suffragari ratio pôt, quamobrem capiti ista adhibeas, si affectio consi-
stat in corde: neq; ab experimento, ut interim empiricos alloquamur, talia possunt inueniri. Ae-
stuans quispiam sub ardente febri, frigidam aquam per intemperantiam ingessit, & non nihil ꝑ-
sidij expertus, medicis imitationis uiam sine rationali indicatione aperuit. Cucurbitula uero, nul
la occasione duce, sed sola indicante ratione adhibetur: neq;.n. sua spõte cucurbitula vnquam gi-
gni, neq; ẽt, si hoc detur, per occasionẽ aliqnam capiti applicari potuit, præsertim in ea affectio-
ne, quæ tato euenire solet: Interroganti igitur mihi nostræ tẽpestatis medicos, præcipue senes,
& exercitatos, curassentne unquam hmôi affectum, omnes penè responderunt, nunquam id se
tentasse, uno duntaxat excepto, qui diceret, curationem quidem aliquãdo se aggressum, nihil ue
ro profecisse. Quo pacto igitur eorum, quæ casu quodam accidunt, auxilia, vel experimento, vel
B imitatione cognoscemus, cum raro eueniat hmôi affectus: neq; fieri possit, ut cucurbitula per oc-
casionem capiti adaptetur? Frigidæ enim potio, cęteraq; id genus remedia, quorũ quotidie in
multis creberrimum facimus periculum, per experimenta inueniri possunt: sed cucurbitulæ ap-
positio, siue concisa prius cute, siue ex integra fiat, ab experientia occasionẽ accipere nõ potuit.
quum.n. aliarum affectionum multa rum sedes affecta, quamuis non exacte, ad inuentionem tñ
remediorum satis, sensibus dignoscatur, in memoria id conceditur minime. Alias dico affectio-
nes, ut lateralem morbum, peripneumoniam, nephritidem, dispositionem colicam, hepaticam,
splenicam, aut uesicæ, aut uteri affectus, atq; id genus cæterarum partium: in quibus oĩbus & do
lores, & ea, quæ per meatus excernuntur, & si non exactissime, saltem in latitudine sedem affe-
ctam declarant. In laterali.n. morbo facile est uniuerso lateri adlubere, quid uolueris: similiter vẽ
tri in colica: quemadmodum, si hepar, aut lien inflãmetur in præcordijs: atq; haud secus in cęte-
ris partibus: deperdita vero memoria nullum affecti loci signũ, neq; tumor præter naturam, ne-
que dolor aliquis, neq; excretio, neq; aliud quippiam extat, quẽadmodum neq; in melancholia,
phrenitide, mania, morbo comitiali, lethargo, sopore, & in ea affectione, quã recentiores medici
catochen {i. vigilantem soporẽ} nominant, atq; catalepsim {i. occupationẽ:} Ac ne in totius cor
C poris spasmis, uel in saltibus, uel in dimidij corporis paralysi, id, qđ ueluti radix est, ullum signum
prodit, vel ex tumore præter naturam, vel ex dolore, uel ex colore mutato, uel ex aliquo excre-
torum. Quare, neq; in his Archigenica remediorũ inuentio fieri potuit, si quidem nugaces sunt
empiricorum occasiones, atq; Archigenis sermo nos ducit ad cor. Verum concedamus ab expe-
rientia affectionum auxilia prodijsse, numquid non manifeste deprehẽdetur falsa illorum arrogã
tia, qui dogmatici uocantur? ac ne simplex quidẽ illa reprehensio erit, sed gemina, atq; vtraq; for
tis. Si.n. vsq; adeo utile est experimentum, ut non solũ citra rationem inueniat remedia, verum
ẽt eo arguat rationem tanquam aperte falsam, tñ abest, ut ratio dogmaticis medicis sit usui, vt ẽt
nocere videatur. Sed (ut aiunt) satis reprehenditur id, quod inutile esse ostenditur: ꝙ si ratio ẽt
nocere uideatur, ꝙ maius argumentum desideras, quo rationis uitium ostendatur? Porrò multas
de principe ui animæ rationes, dialectico more interrogando inductas, una cum affectorum lo-
corum usu, quibus eruincere possis in animalibus affectibus auxilia cordi adhibenda esse, ita subi
to contempsit Archigenes, alioqui in curandi ratione exercitatissimus, ut neglecto pectore, ca-
piti cucurbitulas adaptaret: ipsumq; licet haudquaquam affectum, & incideret, & vreret. Nũ igi-
tur per Iouem mentitus sum paulo ante, cũ dicerẽ, rõnalẽ uiã, ꝙ ad remediorũ inuentionẽ perti-
D net, omnino prodi ab ijs.s. qui patriæ, q̃ sectæ suæ, proditionẽ æquiori ferrent animo? quippe ꝓ-
ditionẽ esse arbitrantur, si vera dicendo dissentiẽdũ sit ab ijs, quib. ea secte defenditur. Igitur, ut in
præsentia turpẽ contentionẽ manifestè declarant, sic ẽt haud obscure dementiam suam prodũt,
cũ putant oĩa sua decreta turbari, si aliqñ uel in uno reprehẽdãtur. Placitorũ enim alia mutua cõ-
sequẽtia cohærẽt, alia inter se pugnant, alia neq; consequuntur sese, neq; pugnant necessario, ut
in hac ipsa, de principali animæ potestate, quæstione. Siue.n. in corde, siue in capite, sedem ei sta-
tueris, poteris de naturæ elemẽtis, quamcunq; uolueris, eligere opinionem, cum priore senten-
tia neq; pugnando, neq; consequẽs aliqđ adducendo: haud secus de generatione quoq; & cor-
ruptione, de animæ essentia, de dijs, de prouidẽtia, de fato: itẽ genitusne sit mundus an ingenitus,
finitus an infinitus: prætere a an plures sint mundi, numeroq; incomprehẽsibiles, an unus dunta-
xat: quippe nulli iam dictorum placitorum repugnat, neq; ad ullum ipsorum sequitur ea, quæ de
animæ ui principali habetur opinio, siue in corde, siue in cerebro, eam contineri dixeris. Itaque
uniuersam suam sectam dogmatici produnt, qui huiusmodi scribunt curationes: cum de præci-
pua animi ui adeo manifestæ sint demonstrationes, ut omnibus ferè hominibus nota sit pars, in
qua residet. solis medicis summisq; philosophis, qui in corde eam collocant, non appareat. demõ
strationes

ſtrationes vero ipſas in commentarijs,quos de Hippocratis Platoniſq; decretis edidi,iã dixi.Porrò rationalem animæ uim in cerebro,uirilem uero,atq; iraſcibilem in corde,concupiſcibilem in iecore ſitam eſſe,nemini non perſuaſum eſt, id, quod quotidie dicentes audiendo, diſcere licet quippe fatuum aiunt cerebrum non habere:timido,& puſillanimi,cor deeſſe. Tytio uero iecur ab vulture eroſum,non ſolum poetæ,uerum etiam pictores,ſculptoreſq; fingunt. E

Memoriæ,& intellectus læſionem, Somnolentas item ac vigiles diſpoſitiones in cerebro eſſe,ac de ratione ipſarum inueniendarum. CAP. 5.

SEd tẽpus eſt,ut ad propoſitum redeamus.Sanè,cum in confeſſo ſit oĩbus medicis ex ipſis operibus,quæ in oĩbus rõnalis poteſtatis affectionibus faciũt,caput ſedẽ ipſius eſſe,conueniẽs etiã conſiderare,qualis,in quacũq; affectione diſpoſitio ſit,verbi gratia,memoriæ læſio,quã de ipſa loqui inſtituimus:ipſa.n.ſæpe una cum læſione quadam rõnis fieri conſpicitur,quemadmodum & rationis læſio una cum memoria læſa,utriuſq; noxa ab eadem diſpoſitione procedente, quæ vbi uehementius intenditur,ſimul cum memoria ratio quoq; deperditur,quã affectio ſtultitia nominatur.Sic in lethargo ẽt,atq; oĩbus ſopoſotis affectionibus,utræq; pereunt:atq; diſpoſitionẽ ipſorum eiuſdem eſſe generis neceſſe eſt:ac per primũ quidẽ genus, quã intemperies eſt,iam eum explicauimus,eam ſimiliarium partium,quæ primo operantur, communem eſſe diſpoſitionem: F ſecundum uero alterum genus,quã frigida oĩno intemperies eſt:hæc enim animales actiones, torpidas efficit,id quod aĩalia,quæ per frigora latere coguntur,haud obſcure declarant. Id ẽt in frigidis medicamentis uidere eſt, ac frigidis quoq; cibis: ſiquidem lactuca cataphoricos inducit ſomnos,ſi multam ipſius quantitatem quis ingeſſerit. Verum ẽt capitis grauitates,quæ uidelicet ſine mordaci infeſtant dolore ſomnum ſoporemq; afferunt, quibus apophlegmatiſmi magnifice opitulari vñr.Ad hæc non mediocri argumento ſunt capitis,& ardor,& refrigeratio: ſi quidem ardor,uigilias:refrigeratio, ſoporem inducit.Item bilioſi,calidiq; morbi, vigilias,deliria,phrenitidas:contra,pituitoſi frigidiq; ignauiam,cataphoram efficiunt.Quippe qđ ad uigilias ſoporeſq; per morbos pertinet,calida frigidaq; intẽperies primã ſibi facultatẽ vẽdicat:altera uero ab hac, quę ad humiditatem ariditatemq; refertur. Nam balneæ, eo, ꝙ caput madefaciunt, ſoporiferæ ſunt,haud ſecus uini moderata potio,& oẽs cibi humectantes.Atq; ex ætatibus pueritia quidẽ ob humiditatem ſomnolenta eſt:ſenes uero,ob ariditatem,uigilijs vexantur. Igitur omnia hęc argumento eſſe poſſunt,ad animi ignauiam inducendam,humiditatem præter naturam, ſecundas partes obtinere:frigiditatem uero priores.Proinde humiditas ſola abundans,longos profundoſq; ſomnos:ſicuti & ariditas quoq; ſola uigilias efficit:de quibus diſpoſitionibus ab Hippocrate dictum eſt.Somnus aut vigilia,ſi alterutrum modum exceſſit,malum eſt.Si uero, frigus cũ humiditate uehementer coniungatur, ſopotẽ ſtuporemq; conſtituit, ſine hac vero memoriæ nocet,ſtultitiamq; inducit.Quum itaq; nõ ſolũ in frigiditate humiditateq; verũ ẽt in ariditate,& calore,non paruum,ſecundum magis,& minus,ſit diſcrimen,nihil mirum,ſi multifariæ inueniãtur cauſæ,quæ animales actiones lędere poſſint. Cæterum clarioris doctrinæ gratia,rationalis animę actiones,principales:irrationalis uero morales nocẽtes,quas in præſentia ſilentio prǽterire decreuimus:non.n.uel cordis uel iecoris affectus tractare proponimus. Igitur quemadmodum ſomnus,& uigilia,ſi modum exceſſerint,ille ob humiditatem, hæc uero ob intẽperantiã fit aridam,ita & in his ipſis,& maior,uel minor tum ſomnus tum uigilia ſequitur maiorem,uel minorem aut humiditatem,aut ſiccitatem.Cumq; bifariam(ut iam declaratum eſt) fiant huiuſmodi intemperies,duplex quoq, erit utriuſq; diſpoſitionis modus:unus qđe in humidis ſiccisq; humoribus:alter uero in corporibus ſolidis,ſi aliquando in eaſdẽ intemperies ſolidę partes cum humoribus inciderint.Præterea ultra iam dictas intẽperies contrarias,alia quædam ſit mixta ex utriſq; ut uigilanti comate,quum pituitoſus bilioſuſq; humor abundauerit.Ita in calidi frigidiq; contrarietate,eoſdem quoq; modos inuenire licet,tum ſimplicium intemperantiarũ,tũ ex ambabus mixtæ:pituitæ.n.ſi bilis miſceaĩ,flauã dico,mixta fit ex calido frigidoq; diſpoſitio.Quòd ſi in ſolidis corporis partibus mixtam in contrarijs diſpoſitionem fieri fateamur,tres ab ip ſa prodibunt ex utraq; contrarietate intẽperies.Igr hmõi affectus oẽs cerebro aduenire ſolẽt:ſed inter ſe differunt non ſolũ mixtionis uarietate,aut eo,ꝙ magis minuſve intenduntur tum in ſimplicibus tũ in mixtis diſpoſitionibus,uerum ẽt ꝙ uentriculi cerebri interdum afficiuntur hmõi intemperãtijs,interdum uniuerſa eius uaſa,aut humiditas quę per corpus cerebri diſperſa eſt,& quarto inſuper modo,quum uidelicet ipſummet corpus cerebri intẽperatum redditur. Quorum itaq; uel memoria,vel intellectus perijt,ſomnos obſeruate oportet(qppe intellectus amiſſio ſtultitia eſt) utrum uehementer,an modice ſomnolenti ſint:aut omnino non ſomnolenti, ſed quantum ad ſomnũ pertinet,ſecundum naturam ſeſe habeant:ſic enim uincentem inuenies intemperiẽ.Præterea conſiderandum eſt,utrum excernant quippiam,vel ex naribus uel ab ore,quod capite defluat:an aridę huiuſmodi partes ſint: quippe ex his diſpoſitionem ipſam coniectura conſequi poterimus,quemadmodum in deſtillatione,& grauedine uſu venit: ſiquidem in his,& qualitas, & quantitas excretorum,atque cauſarum,quæ proceſſerunt, contemplatio,capitis diſpoſitionem declarat, G H

A.L.1.f.1.d 6.c.3.f.26. f. Et f.2. d. 3.c.3.f.45. b Et l.3.f. 5.t.1.c.17. fo.186.a.b

A.l.3.f.1.e 4.c.4.fol. 301.c

*Alias modice dilutũ.

2.Apho.3. Ex. ord.11.e.Et 7. Aph.67.Ex or. 60.e

A declarat,siue calida fuerit,ut in ustione: siue frigida,ut in refrigeratione:nisi.n.omnia hæc discre
te cognoueris,idoneam dispositioni curationem haudquaquam inoenies.Cum igitur vel perijt,
uel grauiter læsa est memoria,frigida oīno intemperies est:quocirca calefacere ipsam oportet:
at uero exiccare,aut humectare non necessariom est:sed,si humiditati compulertur, arefacere: si
ariditati,madefacere:cæterum,si inter has medium obtinet,ipsum conseruare oportet. Equidem
noui quēdam,qui ob laborem in studijs,atq; vigilias,memoriam penè amiserat,læsa & rōne:item
agricolam,q ob labores,quos uites colēdo subierat,ac tenuē victum, eodem modo affectus est.
Atq; ij,certum est,ꝙ exiccantib. calorificisq; oīno lædebanrur:madefacientia uero,quæ calefa-
ciēdi quoq; uim haberēt,haud mediocri ipsis erant præsidio.Itaq; læduntur & cum febri princi-
pales aīæ functiones,ut in phrenitide & lethargo:interdum sine febri uitiū est,ut in mania & me-
lancholia:quemadmodum modo ꝑ consensum,modo primaria affectione cerebri.Quum igitur
proprijs accidētibus exacte discernuntur hmōi uitia,& perpetua sunt,neq; alijs præcedētibus su-
peruenerunt,primogenia affectione:quum vero proprijs accidētibus diseerni nō possunt,neque
perpetuo permanent,atq; ad alias affectiones consequuntur,ꝑ consensum ipsa cōstare dicimus.
Neq; latere nos debet,vbi per coosensum quis afficitur,ipsaq; affectio in fieri habeat esse,ꝙ dele-
B tis efficientib.ipsam causis,ipsa quoq; simul deletur;si uero coosentiētes partes permanētem iam
habuerint dispositionem,quamuis quiescat causa efficiēs,ipsa tn̄ permanebit affectio.Igitur, ꝙ in
cerebro consistant oēs principalium animæ actionum affectus,in cōfesso hn̄t oēs medici, nisi q's
vni fortasse sectæ addictus,aliter in animo sentiat,aliter depromat ex ore: at, qualis sit intempe-
ries,non sine oegocio inuenitur,medicusq; requiritur,non qui laboret,qūo antiquis contradicat
de animæ principatu,re adeo aperta & perspicua,vt eam in cerebro esse & inter priuatos conue
niat,sed qui laboriosus sit,& inquirendo non defatigetur.Sed philosophis fortasse,in angulo sedē
tibus,facilius pro hoc errore quis ueniam dederit:medicis uero,qui iam in artis operibus ad sene
ctutem usq; uersati sunt,ignosci sua contēdendi libido,vel,fortasse dicam uerius,impudentia,nō
debet:quippe qui uigilantibus,delirantib. phreniticis, lethargicis, caput irrigare consueuerunt.
Nam & Archigenes quoq; vbi uitiata memoria medicanda est,aut stultum medicari aggreditur,
capiti remedia adhibet.Quis voquam exercitatus medicus apoplexiam,morbum comitialē opi-
sthotonon,emprosthotonon,tetanon,aliter curauit:quis deniq; dimidiam partem corporis reso
lutam?Nunquid uero io spasmosis affectib. oēs medici uel & experimenta professi,summam cu-
rationis esse non censent,primis vertebris remedia adhibere quemadmodum ubi dimidia quoq;
C vniuersi corporis pars resoluta est?Porrò cerebrum quoq: calfaciunt,quemadmodum apoplecti
cos quoq; curare consueuerunt:Sic & per morbum comitialem,cum vel ob stomachum, vel ob
aliquam aliam particulam affectio fit, eam maxime & in primis curare præcipiuot:cerebrum ue
ro ita præparant,ut non ita facile afficiatur.Hæc itaq; potissimum inquirenda sunt non principa
lis animæ uis,quam nemo,nisi peruersa fuerit mentē,non apertissime cognoscit:neq; neruorum
originem,diuinantium more,à dijs petere,sed ab experto dissectore diseere oportet.

De Neruorum ortu, ac de conuulsione *CAP. 6.*

SVnt enim nonnulli,qui sibi iam persuaserunt neruos a corde oriri,eò, quòd nequeūt inter syn
desmum.i.copulam,neruumq: discernere.qubus non nihil & suffragari uidetur ipsa homony
mia,quippe copulæ à multis medicorum colligantes nerui appellātur. Verum nulla uexabimur
nominis inuidia,si modo non copulas ipsas,sed uoluntarios(ut ipsi aiunt)neruos intelligāt,quos
scilicet à cerebro initium accipere dicimus,neque enim illi aut conuulsionem,aut paralysin, ad
colligantes neruos referunt:sed eorū neruorum,qui voluntatis imperio obediunt,affectionē esse
dicunt.Conuulso.n.uniuerso corpore,omnes quidem autumant affici talem quampiam partem
quę,ut in arbore caudex ramorum,sic ipsa sit omnium neruorum communis veluti caudex, nō
D paucorum in una parte,quemadmodum ramus: veluti, qn̄ vel crus, vel altera manus,forte fortu
na conuellit,totius membri conuulsio,neruorum,qui ad ipsum ꝑueniunt,originē affectam fuisse
declarat,rami cuiuspiam exemplo in arbore: Qn̄ autē vniuersum corpus afficitur communē ori-
ginem oīum infra faciem neruorum,quę arboris caudici proportione respōdet,affectam esse pu
tandum est,quæ sunt primæ spinalis medullæ partes:proinde exercitatissimi quiq; medici huic re
media adaptant,cordis vero in hac affectiooe oullam oīoo mentionem faciunt: Si vero simul
cum uniuerso corpore facies quoque conuulsa videatur,non solum exortum spinalis medullæ,
verumetiam cerebrū ipsum,curamus.Etenim labra quoq; sæpenumero coouulsa uidemus,item
oculos,frontis cutem,totas mandibulas,similiter & linguæ radicem:at, quia oēs iam dictas par-
tes a musculis ex cerebro neruos suscipientibus moueri,ex anatome didicimus, cerebrū ipsis sic
laborantibus credimus esse affectum: vbi uero ipsis illæsis cæteras partes conuelli viderimus,dor
salis medullæ initium affectum esse fatemur.Hęc igitur sunt,quæ prompte discere,mox ipsorum
dispositiones considerare oportet.Sed sunt nonnulli medici, qui dispositiones ipsas ne aggrediū
tur quidem disquirere,sed certant super rebus manifeste apparentibus iacturamq; temporis nos
facere cogunt,quod non erat consumendum rādēdo ijs qui recta medicorum ueterum decreta

Quarta Classis. cccc euer-

A.l.3.f.1.e. 4.c.14. f. 203.b

A.l.1.f.2.d. 3.c.4.f.43. b

A.l.3.f.2.et 7.f.117.a

A. ibidē.

A.l.3.f.1.c. 3.fol.116.a

euertunt, sed inueniẽdo potius ea, quę illi silẽtio præterierũt, uel nihil oĩno differẽtes de quibusdã E
rebus, vel sine demõstratione, uel sine idonea determinatione, vel non satis abunde explicantes:
6. Apho. 39. Ex. ord. 50. f quemadmodũ Hippocrates, vbi "neruorum cõuulsionẽ vel ob plenitudinẽ, vel ob vacuitatẽ, fieri dicit. Etenim verus est sermo eius: quibus uero rationib' fulciaĩ, vt fides ei adhibẽda sit, nõ popularibus, sed doctis duntaxat viris, & q diligẽter prima medicinæ rudimẽta didicerũt, notum est.
Hæc igitur quũ didicissem, facile mihi persuasi cõuulsionẽ fieri ob eas causas, quæ ab Hippocrate
dictæ sunt. Quippe, "si omnis motus, qui à volũtate ꝓcedit, attractis musculis in eas, quibus innascuntur, partes, fieri uidetur: neq; potest fieri attractio, nisi ad suam originẽ retrahatur musculus: A.l.1.f.1.d. 5.c.1.f.10. b
cõstat" cõuulsionẽ in cõuulsis partibus factã, hac sola ratione à motu secundũ naturã differre, q A.l.3.f.2.c. 5.fol.215.d
præter voluntatẽ nostrã fiat. Itaq;, quẽadmodũ in eo, qui secundum naturã habet, voluntas in cerebro iuxta neruorũ originẽ ordinata, motionis principiũ primis dat neruis, ac per ipsos musculis: ita, si sine huiusmodi principio inuenerimus, quæ causa neruos cõuellere possit, modum, quo
cõuulsio fiat, nos iam scire nõ temere profitebimur. Etenim, si videris aliquãdo neruosa corpora,
vt lyræ chordas, ob ambientis aeris immodicã intemperiẽ adeo vehementer, ut rumpantur, intentas, haud difficulter intelliges idẽ in animãtium quoq; neruis posse cõtingere. Sed quomodo affecto aere tẽduntur chordæ, ut rumpantur? si vel "nimis aridus, uel admodũ humidus sit: nẽpe hu- F
mor madefacit ipsas, vt in tumorẽ pręter naturam attollantur, qui mox eas tendit: ac, veluti Sol A.ibidem.
tergora arefaciens cõtrahit, ita siccitas chordas & trahit & tẽdit: sic "lora quoq;, quũ ad ignẽ exiccantur, contrahi tendiq; vidẽtur. His ita precognitis, haud difficile inuẽtu fuerit, vtrũ ab ariditate, A.ibidem.e
q est humidæ essentiæ defectus & uacuatio: an ab humoris plenitudine, quæ est affectio egestati
aduersans, & ab Hippocrate repletio nominata est, affectus ipse prodierit. Quippe, quũ cõuulsio
fit vel à labore, uel uigilijs, "vel fame, vel solicitudine, uel arida æstuanteq; febri, qualem in phre- A ibidem.h
niticis uidere est, causam eius esse ariditatẽ vacuationemq; recte putaueris: si uero temulẽto cuipiam, ac oĩno pleno homini, qui videlicet in otio degit, id euenire conspexeris, non ab re à contraria causa conuulsionem ortum habuisse iudicabis. Atqui euacuationi contraria est repletio.

Qui humores, in quibus cerebri partibus, quos morbos pariant: ac de melancholia & morbo comitiali. *CAP. 7.*

ATque "morbus quoq; comitialis, conuulsio est omnium corporis partium nõ perpetua, ut A.l.3.f.2.c. 5.c.8.f.208 c
in emprosthotono, & opisthotono, atq; tetano videre est, sed quæ ex tẽporum accidit interuallis: neque solum hac re, sed mentis quoque ac sensuum oblæsione, à iam dictis conuulsionum generibus differt: unde constat in supremis corporis partibus, cerebro uidelicet, hunc affe- G
ctum generari. Quoniam "uero & uelociter cessat, in uentriculis ipsius potius consentaneum est A.l.3.f.2.c. 5.f.215.f
à crasso humore uias spũs obstruente, hunc affectum procreari, neruorum principio se ipsum quatiente, quo excutiat ea, quæ noxia sunt: fortasse uero & irrigato singulorum neruorum exortu,
similiter ijs, quæ à spinali medulla principium habent, cõuulsionibus, epilepticorum quoq; conuulsio fit. Verum non "ab ariditate uacuationeque, sed à crasso semper humore, hanc affectionẽ A.l.3.f.2.c. 1.c.1.fol. 213.d
induci argumento est, q subito fit, & soluitur confestim: nam subitaria meatuum obstructio, à
crasso uiscosoue humore fiat quidem: ut autem uel cerebrum, uel tenuior ipsius membrana ad
tantam perueniat ariditatem, ut corio simile quippiam pati uideatur, non sine multo tempore fieri possit. Accedit ad hæc, ut is, qui sic laborat, neq; uideat, neq; audiat, neq; ullo sensu quicquam
percipiat, ac ne consequi quidem possit, quid factum sit: sed cum memoriæ uiribus ratio quoque
læditur. Ex his igitur omnibus rationi consentaneum est in cerebro hanc affectionem fieri, impediente humore animalem spiritum, qui in uentriculis eius continetur, quo minus possit exire.
Porrò, quamobrem hic spiritus uocetur animalis, aut quæ sit eius potentia, in eis commentarijs,
quos de Hippocratis Platonisq; placitis scripsimus, iam demonstratum est. Sanè, quum ea, quæ
per dissectiones apparere solent, accurate consideraremus, rationi consonum uidebatur, animã H
in cerebri corpore sedem obtinere, atq; in ipso & rationis uim & sensibilium imaginum memoriam residere: ac primum ipsius instrumentum, tum in sensibilibus actionibus omnibus, tum in
ijs, quæ à consilio & uoluntate prodeunt, spiritum esse, qui in ipsius uentriculis, maximeq; in postremo continetur: quamuis non contemnendus sit medius uentriculus, perinde, quasi non nobilissimus sit, multis enim rationibus inducimur, ut hũc amplectamur, duos uero anteriores deseramus. Verum exacta horum notitia ad curationis inuentionem nihil ferè conducit: nam satis fuerit ad probe curandum, nosse sedem affectam esse cerebrum, atque in eius uentriculis humorem crassum, uel uiscidum comprehendi. Igitur, quẽadmodum hæc ad curationes, quarũ gratia & affectas sedes, & earum dispositiones inquirimus, sunt utilia, sic crassorum quoq; humorũ
differentiæ, utrum uidelicet pituosi sint, an melancholici, haud mediocriter ad curationem conferre uidentur: si tamen in præsentia non obliuiscamur pituitosos quidem eos nominare, quum
simpliciter ita dicimus, in quibus humiditas frigiditasque, melãcholicos uero, in quibus siccitas,
atq; frigiditas dominantur: quamuis magnæ peculiaresq; interim differentiæ, tum pituitosorum
tum melancholicorum humorum inueniantur. Pituitæ quidem unum genus est, quod quotidie

vel

A vel screando, vel uomendo, vel emungendo educitur, vaporoso .s. spiritu plenum, vt ne sensum quidem lateat, ipsum esse dissimulare. Alia uero pituita, similaris quidem uidetur, licet fortasse non sit similaris: qualis etiam est crudus humor, qui in vrinis substat, tum is, qui a Praxagora uitreus appellatur, atque ex hoc genere esse uidetur saliua, quæ neq; fluida admodum est, neq; aquosa. Verum nec saliua unica duntaxat qualitate gustum afficit, nedum uniuersa pituita: sæpenumero .n. acrem, & acidam, & salsam in ore saliuam manifeste deprehendimus: ueluti, cum sani maxime degimus, nulla qualitate infecta, sed perinde, quasi aquosa, saliua gustui offertur. Sic & melancholicus humor secundum substantiæ varietatem non obscuras habet dr̃ias. Nam alius est ueluti fæx sanguinis: qui admodum spissus est, fæcibus uini haud absimilis. Alius uero, quam superior, essentiæ est multo tenuioris: atque uomentibus eum, & olfacientibus acidus uidetur: qui & terram radit, attollit, & fermentat, atq; ampullas, quales feruentibus iusculis supernatare uidemus, excitat. Sed is, quem crassæ fæci similem esse dixi, in terram effusus non inducit fermentationem, nisi forte in ardente febri ipsum maximopere præassari contingat: neq; ulla & acida qualitate participat: quamobrem & ipsum nominare consueui melancholicum succum, aut melancholicum sanguinem: hic enim, meo quidem iudicio, non recte adhuc atra bilis appellari potest. Prouenit autem huiusmodi humor in quibusdam

B plurimus, vel a temperie ab initio comparata, vel à cibis, qui, quum in venis concoquuntur, in huiusmodi humorem transmutari solent. Igitur, ut crassus pituitæ succus, ita hic quoque comitialem morbum solet efficere, vbi in meatibus uentriculorum cerebri retinetur, siue is medius sit siue postremus: vbi "vero in ipso cerebri corpore abundat, {eam insaniæ speciem, quam Græci uocant} melancholicam efficit, quemadmodum alter atræ bilis succus, qui præassata flaua bile nascitur, ferina deliramenta inducit, modo sine febre, modo cum febre, in cerebri corpore abundans. Atque hanc ob causam phrenitis nonnunquam mitior est, quum uidelicet à pallida bile ortum contraxit: interdum vehementior, quum flaua bilis eam peperit: atq; insuper alia nonnunquam dementia occurrit ferina & melancholica, flaua bile præassata. Deliria autem, quæ per febrium uigores accidunt, non propria cerebri affectione, sed per cõsensum fiũt: proinde eos παρακινῆσαι, παραφρονῆσαι, παρακόψαι, idest, delirare, & desipere, & vacillare, non solum medici, sed priuati quoque dicere consueuerunt: phreniticos vero hos non noĩant, eo, quod phreniticorum delirium non quiescit, mitigato febrium uigore. Igitur, quemadmodum phreniticorum febris unum quoddam accidens dispositionum cerebri censetur, sic è conuerso ardentium febrium delirium, multis elatis ad ipsum vaporib. calidis. Haud secus fit ea affectio, quæ suffusioni in accidentibus similatur, a uentriculi dispositionibus ortum tra-

C hens: nam cerebrum "vẽtriculo & uentriculus cerebro, suas affectiones transmittit, idq; propter nervorum à cerebro ad os uentriculi descẽdentium magnitudinem: per quos &, sensus huic particulæ, quam ulli reliquarum corporis partium, acutior est. Quocirca capitis fracturas, quum ad membranas usque perueniunt, biliosus uomitus, ac interdũ dolores capitis quomodocunq; fiant, subuersioq; stomachi, & morsio comitatur. Hypochondriacas uero, & flatuosas uocatas affectiones melancholica tristitia sequitur, haud secus, q̃ acutam febrem delirium, & quasdam oris uentriculi dispositiones, ea, quæ in accidẽtibus suffusioni similatur affectio. Sic neruosis partibus inflãmatis, promptius, quam reliquis, delirium superuenire solet, idq; ascendente ad caput interdum per continuas partes solo calore: interdum vero spiritu uaporoso, vel fumoso, aut fuliginoso. Porrò, quemadmodum hę passiones, quibus caput per consensum afficitur, ita illæ quoq; quæ primogenię ipsius affectiones sunt, non parum inter se differunt. Igitur crassi humores, qui in cerebri substantia abundant, interdum ei, vt instrumentali: interdum, ut similari parti, nocent: quum enim meatus obstruuntur, ut instrumentali: quum uero temperamentum alteratur, vt similari. Proinde totus hic sermo in fine sexti libri de uulgaribus morbis præscriptus est: "Melancholici" magna ex parte comitiali morbo afficiuntur; '& contra, morbo comitiali laborantes, efficiuntur melancholici. Atque horum utrumlibet magis acci

D dit, prout vel in hanc, uel in illam partem, infirmitas repit: si enim in corpus, epileptici: si uero in mẽtem, melancholici redduntur. Hoc sermone primum quidem declarauit, quod non semper, sed magna ex parte, horum affectuũ alter in alterum transit: quippe "non solum melancholicus succus, uerum etiam pituitosus, morbum comitialem committit. Igitur is, quem melancholicus succus constituit, in melancholiam transit: qui vero a pituitoso partus est, in aliam affectionẽ, de qua paulo post dicturus sum, permutatur, melancholiam uero haudquaquam efficit. Altera uero Hippocratici sermonis pars non paruum contemplandi locum desiderat. Quippe, quum anima sit aut temperamentum actiuarum qualitatum: aut ab ipsarum temperamẽto alteretur, bilem, quum cerebro uelut parti instrumentali nocet, ad cerebri corpus conuerti ait, id quod in obstructionibus fieri constat: quum uero temperamentum mutando, ei ut similari nocet, ad mentem eam repere dicit. Verum hoc q̃d medici dereliquerunt, definire in primis necessarium esse uidetur. Nempe, ut in manifestis corporis partibus, interdum omnibus, eadem apparet temperies, ut in morbo regio, & elephante sic uocato, & aqua inter cutem, & malo habitu, quę à Græcis cachexia dicitur, insuper in ijs, quæ ab hepate, atque splene pendent, colorum uitijs: interdum vero vnius duntaxat partis, quæ uidelicet, aut biliosum, aut pituitosum, aut melancholicum humorem suscipit, temperies permutatur: ita etiam

A.l.3.f.1.c. 4.c.18.fol. 204.c

A.l.1.f.2.d. 3.c.2.f.44.a

A.l.1.f.2.d. 3.c.10.f.46.d

6.Epid.sect.7. ad libri finem.

A.l.3.f.1.c. 5.c.10.fol. 208.g

A.ibidem.h

cerebro accidit, ut nonnunquam uniuerso in uenis sanguine melancholico effecto, "ob cōe uitium E A.l.3.f.1 c. 5.c.8. fol. 209.a
ipsum quoq; lædatur: nonnunquam uero, reliqui corporis sanguine prorsus innocuo, solus is, qui in
cerebro contentus est alteretur: idq; bifariam fit, aut.n. aliunde in ipsum deriuatur, aut in ipsomet
melancholicus humor genitus est, quum uidelicet multus eius loci calor aut flauam bilem, aut craf-
sum, atrumq; sanguinem superaslauit. At hæc distinctio non paruum habet in curatione momentū
siquidem, ubi uniuersum corpus sanguinem melancholicum continet, curationem à uenæ sectione
incipere oportet: ubi uero solum cerebrum, infirmus (quod ad hanc dispositionem attinet) sanguinis
detractione non indiget, quamuis ob aliam quampiam causam sanguis mitti possit. Vtrum uero me
lancholicus sanguis uniuersum corpus, an solum cerebrum occupet, ita discernendum est. In primis
uniuersi corporis habitum, qualis sit, consideres, uelim: memineris q; ꝙ molles, & candidi, & obesi ne
quaquam humorem habent melancholicum: macri uero, & nigri, & hirsuti, & quibus latę sunt ue-
næ, aptissimi sunt, ut huiusmodi in ipsis humor cumuletur: fitq; interdum, ut prę rubro colore ho-
mines, affatim in melancholicam temperiem decidant, atq; post hos flaui, idq; maxime, quando &
uigilijs, & multis laboribus, & solicitudine, & tenui uictu fuerint educati: quibus hæ quoq; notę con
ueniunt, an hęmorrhois aliqua restricta sit, aut alia quæpiam consueta sanguinis uacuatio, aut mulie
rum menstrua: insuper quibus "cibis quis fuerit usus, utrum ijs qui suapte natura melancholicum san F
guinē pariunt, an e diuerso. Porrò, qui melancholicum sanguinem efficiunt, hi fere sunt: caprina, bu A.l.3.f.1.1 4.c.18. fol. 204.f
bulaq; caro, magisq; hircinæ, & taurinæ, sed maxime asinorum camelorumq; carnes, nam & his
nonnulli uescuntur: item vulpinæ caninæq; carnes: atq; non minimam in hmōi sanguinis genera-
tione uim obtinet ex lepore cibus, sed multo magis ex apris: ac limaces quoq; melancholicum san-
guinem pariunt, si frequēs sit eorum usus: prætereæ oēs terrenorum animalium carnes sale conditæ:
a quatilium quoq; carnes, vt thunni, balenę, uituli marini, delphini, canis, atq; cetaceorum omnium.
Ex oleribus autem, brassica fere sola huiusmodi sanguinem gignere consueuit: quemadmodum &
arborum germina, vbi uel muria, vel oxyhalme condiuntur, præcipue lentisci terebinthi, rubi, canis
rubi. Leguminum uero omnium maxime lentes inter melancholicos cibos numerantur: mox pa-
nis furfuraceus, & qui ex typha atque vitiatis seminibus factus est, quorum apud quasdam nationes
vsus loco frumenti habetur: verum de his in primo libro de ciborum facultatibus iam dictum est.
Præterea uina crassa nigraq; aptissima sunt, ut ex ipsis melancholicus humor fiat præsertim siquis
abunde ipsa ingerens, oblata occasione, in multo corpus calore contineat. Vetus denique caseus,
vbi forte fortuna in corpore fuerit supercalefactus, facile huiuscemodi parit humorem. Igitur, si qs
antea, quàm in morbum inciderit, huiusmodi uictus ratione fuerit educatus, maiorem quandam in- G
de licet facere coniecturam: si uero boni succi cibis vsus fuerit, considerare oportet exercitationes ip
sius, męstitiam, "uigilias, solicitudines. Sunt etiam nonnulli, qui per febriles (vt dictum est) mor- A.ibidem.
bos malancholicum humorem contraxerūt. Atque ad efficaciorem notitiam non parū confert an-
ni tempus, ac præterita pręsensq; constitutio, item regio ac laborantis ætas. His itaque oībus præ-
meditatis, quum speraueris in uniuersi corporis venis melancholicum "sanguinem contineri, quo
certiorem habeas notitiam, cubiti uenam seca, præcipueq; mediam, quoniam communis est & ei, A.ibi.c.10.
quæ humeralis nominatur, & ei, quæ per axillam ad manum fertur. Quòd "si tum fluens sanguis nō
videatur melancholicus, statim supprimatur: si uero talis appareat, uacua, quantum pro laborantis Oppositum A.ibidem.f.
corporis habitu satis esse conieceris. Est pretetea tertium melancholiæ genus morbi comitialis exē
plo, quum ortum a ventriculo habuerit: solentque medicorum aliqui hanc dispositionem hypochō
driacum, flatuosumq; morbum nominare. Verum satis mihi fuerit ea accidentia percurrere, quę à
Diocle præscripta sunt illi assidere, in libro, cui titulus est. Affectio, causa; curatio: in quo Diocles
ad uerbum ita scripsit: Porrò alius oritur circa uentriculum morbus qui supra propositis" non dis-
similis est, nominaturq; ab alijs melancholicus, ab alijs flatuosus: quem, sumpto cibo maxime coctu „
difficili & caustico, sputum humidum, idemq; multum comitatur: item ructus acidus flatus, æstus, H
in hypochondrijs, fluctuatio non ilico, sed quum retinuerit: interdum uentriculi quoq; vehemen- „
tes dolores, qui nonnullis ad dorsum usque procedunt: concoctis deinde cibis quiescunt, mox „
alijs ingestis eadem rursus reuertuntur accidentia, quę interdum ieiunos, interdum etiam a cœ- „
na molestant, atque euomunt crudos cibos, & phlegmata subamara, & calida, & acida adeo, ut „
nonnunquam dentes torpedine afficiantur. Atque horum plurima ab incunte statim ætate eue- „
niunt: vtcunque tamen acciderint, omnibus in tempus producuntur. Hæc pręfatus Diocles mox „ A.l.3.f.11. t.5.c.2.10. 302.b.
causam subiungens, ita scribit: Cæterum flatuosos "uocatos suspicandum est plus caloris, quam de- „
cet, habere in ijs uenis, quæ alimentum à uentriculo excipiunt, sanguinemque in ipsis crassiorem fa- „
ctum. Quippe constat has uenas esse obstructas, vel hoc argō, quòd alimentum corpori non distri- „
buitur, sed in uentriculo manet inconfectum, quum antea ipsum a meatibus susciperetur, magnaq; „
ipsius pars in imum ventrem excerneretur: tum quod postero die uomitu reijcitur, utpote non dige- „
stus per corpus cibis. Sed quòd calor id, quòd secundum naturam est, excedat, facilime intelliges „
tum ab æstu, qui ipsis accidit, tum ab ijs, quæ ingeruntur: siquidem iuuari uidentur à frigidis ci- „
bis, qui videlicet calorem refrigerare extinguereque solent. Deinde alia quoque Diocles iam pro- „
positus

A.ibi.c.19.b A positis in hoc sermone addit: Aiunt" aũt nonnulli os vẽtriculi, ꝙ intestinis continuatur, in huiusmodi passionibus inflãmari, ac ob inflãmationem ipsam & obstrui, & prohibere, ne alimenta statuto tẽpore ad intestinũ descendant: quamobrẽ diutius, quã decet, in vẽtriculo manẽtia, & tumores, & æstus, atq; reliqua, quæ prædicta sunt, efficiunt. Hæc sunt, quæ Diocles quidẽ litteris prodidit: verũ in hoc symptomatũ catalogo præcipua totius concursus accidẽtia silẽtio præterijt, q̃ videlicet & melancholiã, & flatuosam, hypochondricamq; affectionẽ, tanq̃ charactere quodã designant: atq; omisit (ut puto) huiusceemodi accidentia, eo, ꝙ ex morbi ipsius nomine manifeste declarãtur. Etenim ab Hippocrate didicimus: "Si metus & mœstitia longo tẽpore teneant, melancholicus est huiuscemodi affectus. 6.Apho.23. Ex.eod.48.c Verũ haud absurda quæstio est, quare Diocles, quũ causas aliorum accidẽtiũ redderet, causam, ob q̃ mens lædatur, nõ scripserit. siue.n. uenarũ, quę ad vẽtriculũ sunt, calor exuperat, siue partes, quæ sunt ad portam {Græci pyloron vocãt} inflãmatione laborant, quid causæ sit, cur melancholica comitentur accidentia, dereliquit. Etenim, ꝙ vẽter flatuoso spiritu impleatur, ac deinde eructãdo ipsum leuetur, ac præterea vomitione a Diocle memorata iuuetur, uel nihil ipso dicente manifestũ est: at ꝓpria melancholiæ accidẽtia simul cũ dicta vẽtriculi dispositione scribere, haud ita facile ei fuit. Id itaq; addere, ac simul, qualis sit in huiuscemo-

B di affectibus vẽtriculi dispositio, manifesta interpretatione enarrare aggrediamur. Atq; uidetur A.l.3.f.13. a.5.c.1.f.302.b quidem in ipso inflãmatio" esse: sanguis autẽ in parte inflãmata cõtentus, & crassior, & magis melancholicus. Itaq; quemadmodũ elato ex vẽtriculo ad oculos fuliginoso quodã, aut fumoso halitu, aut crassis quoq; vaporibus, similia, ut in suffusione, accidentia cõtingunt, eadẽ ratione sublata ad cerebrũ ab atra bile euaporatione veluti fuliginosa, fumosaque, melãcholica eueniũt in mente accidẽtia. Quinetiam quã frequẽtissime videmus flaua in ventriculo bile contenta, caput dolore affici: mox ea per vomitum eiecta, ilico dolorem mitigari. Atq; hmôi dolorũ genera mordendo exedendoq; infestant, quemadmodum alia grauitate, alia tensione, alia cum cataphora molestare uidentur, Atq; inter optimos medicos conuenit non solum hæc accidẽtia, uerum etiam morbum comitialem, capiti à ventriculo procedere. A.ibi.c.19.b Igitur, ut melancholicos timor nunquã deserit, ita præter naturam eis per imaginationem visa, non semper eodem genere continentur. Siquidem alius testã se factum putauit, atque idcirco obuiantibus cedebat, ne collideretur. Alter gallos cantare audiens, vt hi alarũ ante cantũ, sic ille brachiorum plausu latera quatiens, animantium sonum imitatus est. Fuit item alter, timens, ne Atlas, qui mundum sustinere dicitur, grauatus sub tanto onere, ipsum a se excuteret, atq; ipse cum illo collideretur, ac nos quoq; cum ipso

A.ibi.c.19.a C peritemus. Sunt alia hmôi infinita eorum visa. Differunt" autem inter se melancholici: nam oẽs timent, moerent, uitam damnant, odio habent homines: sed non omnes mori cupiunt, etenim hoc ipsum nonnullis melancholiæ caput est, ꝙ mortem pertimescũt: quosdam etiam alieno admodum, atque extraneo videbis animo, utpote qui simul & mortem metuant, & tamen mortem sibi consciscant. Proinde recte uidetur Hippocrates omnia ipsorũ symptomata in duo hęc coegisse, metum, & mœstitiam. Mœstitia nimirum eos inducit, ut odio prosequantur omnes, quotquot viderint, nunquam non tristitiam præ se ferentes: ac terrentur, vt in tenebris profundis pueri, atq; ex adultis" indocti. Sanè, quẽadmodum externæ tenebrę omnibus fere hominibus pauorem inducunt, nisi vel audaces admodum, vel docti fuerint, sic atræ bilis color, mentis sedẽ tenebris similem reddens, timorem efficit. Etenim summis, tum medicis, tum philosophis in confesso est, & humores, & omnino corporis temperaturã animæ actiones inalterare: id, quod nos quoque vnico commentario docuimus, quo demonstratum est, ꝙ animæ potentiæ corporis tẽperaturam sequuntur. Quocirca humorum vim ignorantes (in quorum numero & Erasistratus est) ne scribere quidem de melancholia quicquam ausi sunt. Neq; indignum est admirari, tum communes hominũ notiones, tum plurima quoque dogmata, quæ & philosophi & medici per ignoran-

D tiam præteriunt. Igitur ab omnibus, affectus ipse melancholia vocitatur, indicante nomine humorem, qui ipsius causa est. Quumq; circa ventriculum prima inceperint accidentia, ipsisq; auctis melancholicæ sequantur affectiones, deinde alui deiectione, & vomitu, flatibus per inferna emissis, ructibusq; leuetur is, qui laborat, hypochõdriacum, flatuosumq; morbum ipsum nominabimus: accidentia uero ipsius dicemus, & mæstitiam & metum. Quum autem propria melancholiæ accidentia magna uidentur, circa ventriculum uero, aut nulla, aut parua admodum sunt, haud abs re existimaueris primitiuam in cerebro affectionem consistere, ob atram bilem in ipso congestã. Cæterum, q̃bus signis discernatur, utrum ĩ solo cerebro, an in uniuerso corpore, huiuscemodi humor contineatur, paulo ante dictum est. Interim monendi sunt mihi amici, qui me curantem uiderunt, frequentibus balneis, uictuq; humido boniq; succi, nullo alio adhibito pręsidio, huiusmodi me morbum curasse; ubi nondum ob longum temporis tractum nocuus humor multum uacuationi resisteret: quum enim diuturnus iam factus est morbus, fortiora prædictis oportet adhibere remedia. Fit autem huiusmodi melancholiæ species, affecto prius calidis dispositionibus cerebro, aut æstuatione, aut phlegmonosa passione, aut etiam phrenitide, interdum uerò à solicitudine, mœstitia, cum uigilijs. Verum satis fuerit hæc de melancholia dixisse.

Atque de morbo comitiali deinceps, quandoquidem hic quoque interdum ipsomet affecto cere- E
bro, interdum alijs consentiente euenire solet, accurate distinguendum est: ut enim tria melancho
liç genera, ita hunc quoq; morbum tribus contentum differentijs, omnes fere medici distinguere
neglexerunt. Verum omnibus commune est, quòd cerebrum afficitur vel consistente in ipso affe-
ctu, id, quod pluribus epilepticis accidit: aut à uentriculi ore (quod stomachum uocare solent me-
dici) ad cerebrum per consensum ascendente: atq; hoc genus proportione respondet accidentibus
quæ oculis a stomacho adueniunt, veluti in suffusionibus. Fiet et, sed raro, tertia morbi comitia A.l.3.f.1.c.
lis species (nec refert, siue et genus siue differentiam nominaueris) cum a parte aliqua, cui fortè ac 5.c.8.fol.
cidit, incipit affectus, q. deinde sentiente ægro ad cerebrum usq; ascendit. Atq; hoc genus primum 209.b.
uidi in puero, q. decimumtertium ætatis annum agebat, quum equidem adolescens etiamdum cum
optimis eius tempestatis medicis conuenissem ad ipsius curationem. Audiui igitur tum narran-
te puero dispositionem ipsam ex tibia initium capere; mox illinc recta ascendere per femur, & su A.l.3.f.1.c.
perposita illi ilia, ac per latera ad ceruicem, donec ad caput perueniret: quod quum primum tange 4.c.8.fol.
ret, ipsum haudquaquam sibi constare. Interrogantibus autem medicis, quale esset id, quod fereba 202.d
tur ad caput, nihil habuit puer, quod responderet. Alius deinde adolescens compos mentis, quip-
pe qui satis poterat, & sentire, quod fiebat, & alteri enarrare, dicebat ueluti frigidam quandam F
auram esse id quod ascendebat. Vnde ex duob. alterum Pelopi præceptori placuit, aut quòd qua
litas quædam, alteratis per continuationem partibus, aut spiritalis quædam substantia, transmit-
teretur: neq; mirandum esse dicebat ualidam uim esse humori, qui in affecta parte præter natu-
ram genitus fuisset, qualis perniciosarum ferarum venenis inest. Qui.n. crederet vel a scorpioni- A.l.3.f.1.c.
tibus infixo aculeo, vel a phalangiorum paruorum ictibus totum corpus ingenti & inusitata mu- 2.c.6.f.190.
tatione affici, nisi sæpenumero id accidere uideret, præsertim minimam quandam substantiam fo d.& 1.5.c.8.
ris in ipsum demittentibus? Quum itaq; phalangium, aliquem momordit, quamuis paruum sit fo.209.b
animal, existimare tamen debemus, uenenum ex ipsius ore in morsum corpus descendisse. Porrò ma-
rinæ turturis, quemadmodum & terreni scorpionis, aculeus, in partem extremam acutissimam illam
quidem finitur, vbi nullum foramen est, p quod uenenum deijci possit: necesse tamen est, ut excogi-
temus substantiam quandam esse, aut spiritalem, aut humidam, quæ, ut mole minima, ita faculta-
te quàm maxima est. Etenim, quum nuper ictus quidam esset a scorpione, videor mihi uidere, in-
quit, quod grandine percussus sim: eratq; omnino frigidus, sudore etiam frigido accedente: sed tan A.l.4.f.6.c.
dem debitis adhibitis remedijs, non sine negocio seruatus est. Itaq; Pelops, non impossibile est, in 5.c.5.fol.
quit, in corpore similem aliquam essentiam generari, non accedente causa extranea: quæ, vbi neruo G 193.b
sam aliquam partem occupauerit, per continuas partes vsq; ad neruorum principium vim suam trans
mittit, siue id per alterationem (ut ipse dicebat) fiat, siue spiritali essentia ueluti aura ad ipsum ela- A.ibidem.c
ta: sæpenumero.n. infigente aculeum scorpione aut in neruum, aut arteriam, manifeste uidemus
percussos vehementissimis infestari accidentibus. Atqui scorpionis aculeus totam cutem pene-
trando, ad profundum usq; potest peruenire: phalangiorum uero paruorum morsus solam affi-
cit superficiem: unde constat, interdum à sola cute ueneni uim ad totum corpus deferri, quippe
tota cutis, & continua est, & neruosa. Proinde haudquaquam impossibile est, quum ex icta parte
p totam ipsam celenter distributa fuerit ueneni uis, eam inde eodem rursus contactu in singulas
subiectarum partium recipi, mox ex illis in alias continuas, atq; iterum ex ijs, quæ afficiuntur, in
alias: quumq; ad dominantium partium aliquam peruenerit, tum mortis periculum homini in-
stare. Ad hanc rem in primis conferunt vincula superioribus partibus iniecta, ab ijs.n. præsentaneum A.ibidem.c
præsidium expectatur: id quod in uiperarum, scorpionumq; ictibus expertus sum, item aspidum quo-
que, quod propter imminens subitariæ mortis periculum, magis incredibile est. Etenim, quum
Alexandriæ essem, rusticus quidam non longe ab urbe in uno manus digitorum ictus, eius radicem
apud postbrachiale ualidissimo vinculo ligauit: accurrensq: ad urbem, ac familiarem sibi medicum, H
totum digitum ab ipsa de articulatione, quæ ad postbrachiale est, abscidendum præbuit, sperans in-
de nihil se mali passurum: neq; frustratus est sua spe, quippe nihil aliud faciens saluus euasit. Simi-
liter alium noui q. epoto ex uiperis medicamento, reciso prius digito, à periculo liberatus est.
Vidi præterea rusticum, cuius totum digitum uipera momorderat. q. falce quam tunc forte habe-
bat (erat.n. vinitor) ab vltimo articulo ictam partem resecans, deinde inducta usitatis pharma-
cis in digito cicatrice, nullo epoto medicamine, sanatus est. Sed puerum quoque, cuius morbus
comitialis a tibia oriri consueuerat, medici, qui tunc ad curationem eius conuenerant, sanare spe
rabant, si in primis uacuato uniuerso corpore medicamen ex thapsia, aut sinapi, parti adhiberent,
ligato medio membro, supra eam uidelicet partem, quæ primaria dispositione erat affecta: atque
hoc pacto accessionem reuerti prohibuerunt, quamuis antea quotidie puerum infestare consueuis-
set. Verum hæc obiter, atq; ex abundantia dicta sint, ne quis miretur, quo pacto ab ignobili aliqua
parte tantus morbus ortum contrahere possit. Superest, ut causam inuestigemus, quàobrem in hu-
iusmodi p consensum affectionibus epilepticæ fiant conuulsiones: nam nec Pelops quidem vllam ad
hanc rem attulit probabilem persuasionem: neq; et alius quisquam, cum quo nobis aliqua fuerit
confuetudo

E consuetudo. Mihi vero per huiusmodi cõsensum videri aliquando laborantem sine vehemẽti cõuulsione cõcidere, simul ꝙ per interualla breuib. quibusdam motib. quateretur, probabile uisum est, quemadmodum "frequentissime singultum fieri cernimus affecto stomacho, ita hanc quoq; dispositionem euenire. Etenim me ipsum "quoq; singultus ilico inuadere solet, si piperis aliquãdo immodicam quantitatem ingessero, id, quod alijs quibusdam non paucis, quibus. s. facilis erat oris ventriculi sensus, accidisse meminimus: atqui iam supra memoratum est id non solum medicis, ue rum ẽt uniuersis hominib. stomachum appellari. Itaq; quum cecidissent, qui non ex propria cerebri affectione, sed per consensum, comitiali morbo laborabant, eos citra perpetuam conuulsionem, veluti palpitando, ꝑ interualla concuti uidebam. Proinde existimaui similem aliquem cerebro motum euenire, qualis stomacho interdum a re quapiam molestato accidere solet: quippe q. quum a ciborum mole grauatur, aut vbi corruptis cibis mordicus infestatur, tũ singultu affici conspicitur: atq; acrem quoq; humorem non singultum modo, uerum ẽt conuulsionem, per uniuersum corpus efficere sæpenumero cõsideramus: deinde uomitu eiecto eo, quod mordicabat, ilico quiescere. Quo minus mirandum est, si neruorum principium huiuscemodi motu concutiatur, ut à se expellat quicquid fuerit id, quod à parte primo affecta ad ipsum effertur. Ad hunc modũ reli-

F qua quoq; accidẽtia oĩa, quib. neruosum genus concutitur, fieri putauerim: vbi uero deperdito sensu, quis conciderit, non accidente motu, quo uel conuelli, uel palpitare videatur, id à uehemẽti frigore ortum trahere cẽseo, quo in genere lethargus quoq; continetur. apoplexiæ autẽ, ꝙ subito eueniat, aut frigidum humorem, aut crassum, aut uiscidum, qui principaliores cerebri uentriculos affatim implet, non totius substãtiæ intemperiem, causam esse manifestũ est, ueluti lethargi, phrenitidis, maniæ, melãcholiæ, stultitiæ, amissæ memoriæ, sensuum hebetationis, resoluti motus. Potrò in oib. huiuscemodi affectib. in quorum numero apoplexia quoq; continetur, periculi magnitudinem ex anhelitus nocumento conijcere oportet. Sanè, quemadmodum dormientes spirant, quamuis nulla alia accidente actione, quæ a consilio prodeat, nimirum quũ supini iaceant in cubili, ita in soporosis affectibus oib. quamuis neq; sentiat corpus, neq; moueatur, tñ sola spiratio, quæ musculorum pectus mouentium munus est, saluatur: cuius rei firmam ac demonstratiua lege stabilitam habemus sciẽtiam, quemadmodum ẽt, ꝙ musculis oib. motus principium ab insertis ipsis neruis accedit. Atqui "ex anatome didicimus, neruos omnes à cerebro primarium sumere initium: neq; vero simpliciter initium dixi, sed primarium, spinalis medullæ gratia orationi adieci: quamuis. n. permulti ex ea nerui prodire uideantur, tum tamẽ omnem, quam habet, cerebrũ

C ipsi suppeditat. Quum itaq; spirationem uehementer impeditam, difficulterq; procedentem uideris, non paruam in cerebro morbidam dispositionem esse conijcere debes, idque in soporiferis morbis quos nimirum omnes in cerebro fieri manifestum est.

A.l.3 f.1.e. 5.c.8.fol. 208 f
A.ibid.fol. 209.b
A.ibidem.
A.l.1.f.1.d. 5.c.1.f.9.a. Et fol.21.b

De Vertigine. CAP. 8.

AFfectus aũt, qui scotomaticus, i. tenebricosus, seu uertiginosus uocatus est, ex ipsa appellatione, qualis sit, manifestatur. Quippe a parua occasione obtenebrãtur ij, q. sic laborant, adeo, ut interdum cadãt, maxime si aliqñ in circũ rotẽtur: siquidẽ ipsis ab una rotatione euenit id, qđ cæteris a plurib. accidere solet. Quin ẽt obtenebrantur, siue alium quempiam, siue rotam, aut id genus aliud q dpiã, aut ipsos quoq; quos uocant, in fluminib. "vortices, circumagi uiderint: id uero maxime, quum vel sub Sole æstuauerint, uel aliam ob causam calefacto fuerint capite. Quod itaque alijs, quum in circo frequẽter uertuntur, accidit, hoc ipsis citra circuitionem euenire vr: atqui vbi quis crebro vertitur, inæqualem, & turbulẽtum, & inordinatum motum, tum humorum tum spiritus, in eo fieri in confesso est: rationi igitur consonum est, huiusmodi accidentia vertigine affe ctis itidem euenire. Quamobrem nonnulli horum ab arteriarum sectione præsidium petierunt, to

D tas arterias pone aures ad tantam. s. altitudinẽ secantes, ut medius inter duas partes locus cicatrice indueeretur. Sed constat non oẽs huius auxilij beneficio fuisse curatos: etenim aliæ arteriæ, ijs maiores, ad cerebrum ex ipsius basi ꝑ retiformẽ plexũ ascẽdunt, ꝑ quas hmõi affectionẽ fieri rõni consentaneum est, elato per ipsas uaporoso, calidoque spiritu, atque implẽte cerebrum. atq; fieri ẽt potest, ut inæqualis" cerebri intemperies huiusmodi spiritum producat. Igitur hanc affectionẽ ad cerebrum pertinere, ex ipso obtenebratorum sensu manifestum est. Oritur uero interdum cerebro primogenio affectu laborante, interdum vero, quum ori uẽtriculi cõsentit: id, ꝙ Archige-
" nes quoq; fatetur, ꝙ libro primo de longarũ affectionum notitia, ita de scotomatica hac passione
" scribit: Porrò ea bifariam oritur. aut. n. ab ipso capite, aut ab ijs partibus, quæ circa hypochõdria sunt. Mox genera eius distinguere aggreditur. Nam, ubi ex "primaria cerebri affectione obtene-
" bratio depẽdet, aurium sonos, & capitis dolores, grauitatesq; præcedere dicit: itẽ olfactus uel alte
" rius alicuius sensus inde prodeuntis oblæsionẽ (huic. n. sermoni adnexuit ille, inde prodeuntis, eos sensus, ut equidem puto, significare uolẽs, qui a capite initium sumunt:) vbi uero "ab ore uẽtriculi oritur, cordis morsionem nauseamq; præsentiri. Verum, vt iam antea sæpenumero monuimus, licet caput per alterius partis cõsensum qñq; afficiatur, affectio tñ nihilominus ipsi adscribẽda est.

A.l.3.f.1.c. 5.c.1.fol. 207.c.
A.ibidem.
A.ibidem.e
A.ibi.c.3.f
A.ibidem.g

De Cephalæa, hemicrania, & reliquis capitis doloribus. CAP. 9. E

ATque de ea quoque, quę cephalæa à medicis nominãtur, nemo dubitauerit, quin cerebri sit morbus. Etenim (vt breuiter quis dixerit) affectus hic, dolor capitis diuturnus, difficulterq; solubilis, qui à parua occasione vehementes habet accessiones, ut neq; strepitum, neq; uocẽ uehementiorem, neq; luminis splendorem, neq; motum tolerare possit infirmus: sed tranquillitatem, obscurumq; cubiculum quęrat, idq; ob doloris uehementiam. Quippe nonnulli ueluti malleo se percuti arbitrantur: alij caput contundi, distendiq; sentiunt: non paucis ad oculorũ quoq; radices dolor extenditur. Quin huius accessiones, veluti in morbo comitiali, intermissiones habent, interceditq; tempus, quo perfecte liberari uidentur. Igitur constat, quòd, sicuti in cephalalgia, id est capitis dolore, ita in hoc morbo caput facillime afficitur: {atque hoc est ipsis cõmune} uerum per cephalæam affectæ partes multo redduntur, quàm in cephalalgia, debiliores. Cæterũ inter † capitis dolores non nihil discriminis inuenitur: nã sunt nonnulli, quibus caput aptissimũ est, ut impleatur, ac ad diuersi quoq; corporis habitus ad ipsum implendum admodũ est idoneus: † Alij, omnes capitis partes aptas habent, vt afficiantur: quibus, ubi uitioso victu vtuntur, accidit, vt cephalæa arripiantur: † Quo minus " mirandum est, si horum alijs mẽbranæ cerebrum continentes dolore afficiantur: alijs pericranion, id est exterior caluariæ membrana. Discrimen autẽ ab oculorũ radicibus sumitur, considerando, utrum veniat ad eas malum, necne: siquidem cõsentaneum est, vt quibus intra caluariam dispositio est, ijs ad oculorum usq; fundamenta dolor extendatur, eo, quod & à cerebro, & ab utraq; membrana, atq; à uasis, quæ in ipsis continentur, ueluti germina quædã deducuntur. Sed & " eorum, quibus dimidia capitis pars dolore infestatur (solent autẽ vocari hemicranici) alij extra caluariam, alij in capitis intimis partibus, dolorem sentiunt: at uerò dextram capitis partẽ, à sinistra distinguit sutura per longitudinẽ ipsius protracta, sub qua intra capitis ossa linea medium cerebrũ diuidens protenditur, ad quam etiam peruenit anteriorum duorum uentriculorum septum. Porrò ea corpora suapte natura idonea sunt, ut ipsis caput impleatur, in quibus vaporosus, calidusq; spiritus generatur: aut quibus biliosa excrementa cumulantur in ore vẽtriculi. Atqui spiritus dolores inducunt tẽsiuos, qui idcirco sic uocati sunt, quod extensionis sensum inducunt, biliosa excrementa dolore mordaci afficiũt. Dolores autem à plenitudine procedẽtes grauitatis sensum afferũt: quibus si rubor accedat, atq; calor, calidos, sed sine his, non calidos humores significãt. Sunt, quibus caput assidue dolet, ubi vel paulo liberalius uinum ingesserint, uel meracius, idq; magis, si suapte natura calidum fuerit. Prætereà calidi " odores omnes, quicunque styrace, aut cyphi, aut in totum aromatibus omnibus suffitis fiunt, capitis dolorem pariunt, adeo, G ut nõnulli ne rosarum quidem odorem ferre possint. Neq; vero absurdum est, ut quosdam ob sensus exuperantiã dolor infestet, quemadmodum in ore ventriculi accidit: sunt.n. nõnulli, in quibus id tam exacte sentit, vt neq; acre acetum, neq; sinapi, neq; aliud huiusmodi ferat: alij vero cõtra, ipsum penè insẽsile habẽt: quippe videtur aliqui vel ructare, uel vomere quędã, usque adeo uitiosa qualitate infecta, ut nos ne odorẽ quidẽ sustinere possimus, quũ tamẽ ipsi interea nullam alicuius momenti mordacitatem sentiant. Nihil igitur prohibet, quo minus in hominum cerebro similes notentur differẽtiæ, ut eosdem odores aliqui impune sustineant perinde, ac si omnino ab ipsis distarent, alij eos sine molestia ferre non possint. Igitur, quod omnes huiusmodi affectiones ad caput pertineant, iam manifestum esse videtur.

A.l.3.f.1.c. 1.c.2.fol. 181.c. — F

A.l.3.f.1.c. 1.c.1.f.183. c. Et c.3. c.17.f.186. a.

A.ibidem.c

† *Eos q. cephalalgia laborãt* [Greek marginal note illegible] *&c. Ad uerbum. alijs autẽ & ipsa natura apta pars, & accidit &c. In quibus uidetur deesse, ad quod referatur ea* [Greek] *sed referenda ad caput & corpus, quorũ proxime meminit. Ac fortasse, quando hoc ut diuersum à superiori mẽbro ponitur, legẽdũ* [Greek] *ut hic sit sensus. Alij (contra quàm superiores inepti quidẽ natura sũt cephalalgiæ, sed ex uitioso tamẽ victu nũ in cephalalgiã modo incidũt sed etiã in cephalæam) cõsidera.*

† [Greek] *nõ absurdum autem est.*

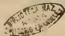
De Apoplexia, neruorum resolutione & conuulsione, & olfactus læsione. CAP. 10.

AT uero neruorum resolutio, & per uniuersum corpus eorum cõuulsio, in quo genere neruorum etiam rigor {Gręci tetanon vocant} cõtinetur, sensu, ut prædictæ affectiones, cognosci non possunt: sed ratione, quæ nos doceat, est opus. Itaque, si aliquando per totum corpus neruorum actio uitiosa redditur, ipsorum principiũ affectum esse cõstat: id uero ex sola anatome dignosci potest. Quum igitur oẽs pariter nerui, tum sensum, tũ motũ amiserint, apoplexia huiusmodi affectio appellatur. H Vbi uero " alteri lateri, aut dextro, aut sinistro, id accidit, resolutio nominatur, eius scilicet partis, in qua consistit affectus, interdũ dextræ, interdum sinistrę. Quòd, si in aliquo membrorum idem euenerit, eiusdem membri resolutio esse dicetur: nã & tota manus, & totum crus, interdum resoluitur: atq; solus in crure pes, & quæ sub genu sunt, sic etiam de tota manu similiter proportione dicendum est. Cæterum, ex anatome didicimus, quod omnes animantis partes sub ceruice positæ, quæ à cõsilio & voluntatis imperio moueri possunt, neruos habent, qui eas moueant, procedentes ex spinali uocata medulla. Atqui sæpenumero audistis eam spinalẽ uocari medullã, addita scilicet medullæ appellatione, interdũ uero sine additione, simpliciter spinalem nuncupari. Vidistis etiam in corporis dissectionibus, neruos, qui thoracem mouent, ex ea spinalis medullæ parte, quę in ceruice est, ortum deducere, ipsa uero ex transuerso incisa, si tota fuerit dissecta, oẽs, quę sub ipsa sunt corporis partes sensu motuq; priuari, utpote suscipiente spinali medulla à cerebro uim tũ sentiẽdi, tũ mouendi pro arbitrio. Prætereà in anatome uidistis, ubi per transuersas spinalis medullæ incisiones ad medium usq; secundũ lõgitudinem secaretur, nõ oẽs suppositas corporis partes, sed eas duntaxat, quę è regione sectionis erant, resolutas, dextras

A.l.3.f.2.c. 1.f.223.f.

quidem

A quidem dextra ſpinalis medullæ parte diſſecta: ſiniſtras vero, ubi reliqua pars eſſet inciſa. Itaque
manifeſtum eſt, q circa " primum ſpinalis medullæ proceſſum facta aliqua diſpoſitione, per quam
A.l.3.f.2.c. 2.f.213.b cerebri facultas, quo minus ad ipſam perueniat, prohibetur, omnia inferiora membra, dempta fa-
cie, ſenſu motuq; priuabuntur: vbi uero dimidia eius proceſſus pars fuerit affecta, nõ omnes infe-
riores partes reſoluentur, ſed vel ſiniſtræ duntaxat, uel dextræ. Videntur autem huiuſmodi reſo-
lutionum aliquæ faciem quoq; infeſtare: ſed tum latus ad alteram faciei partem trahitur. Quumq;
ex anatome didiceritis neruos, qui per faciei partes ſparſi ſunt, a cerebro dimitti, ſi earum aliqua
ſimul cum toto corpore reſoluta eſt, haud quaquam uos latere dẽt, reſolutionis diſpoſitionem in
ipſo cerebro conſiſtere: ubi uero illęſæ permanſerint, ſpinalis medullæ initium affici ſciendum
eſt. Accidit uero nõnullis, ut faciei partes duntaxat afficiantur, quemadmodum & una aliqua par
ticula, ut lingua, oculus, mandibula, labrum: etenim non omnibus ab uno loco principium in-
fluit, vtpote quæ ex diuerſis cerebri partibus neruos ſuſcipiunt: id, quod in anatome haud obſcu-
re conſpicitur. Igitur apoplexia omnibus animalibus actionibus noxam inferens, cerebrum af-
fectum eſſe manifeſte declarat. Diſcernitur aũt affectionis magnitudo ex noxæ, quam ſpiratio-
ni infert, vehementia: quum.n.naturalem ordinem plurimum egreditur, magnam: quum uero
B paulum impedimenti eſt, paruam in cerebro noxam eſſe cõijcere oportet. Sanè omniũ peſſima
ſpiratio putanda eſt, quæ & intermittitur, & magna cum uiolentia trahitur. Et ſanè mori contin-
git apoplecticos ob id, quod ſpirare non poſſunt: ſicuti partium immobilitas ad vitæ quidem fun
A.l.2.f.2.d. 3.c.2.f.43. g ctiones inutilem reddit hominem, non tñ acutam infert mortem. Itaq; uidimus " quendã, qui reli
quis partibus omnibus reſolutis, nullam, quæ ad faciei partes pertineret, actionem amiſit, ſerua-
ta etiam ſpiratione: quomodo.n. uiuere diutius potuiſſet ipſa deperdita? in quo primario affici
putauimus illam ſpinalis medullæ partem, quæ paulo inferior eſt proceſſu neruorum ad ſeptum
tranſuerſum tendentium: quinetiam, & urinam & alui ſedimina ipſum præter voluntatis impe-
rium emiſiſſe manifeſtum eſt. Inſuper vidimus alium, cui p p caſum omnes inferiores partes, dem
ptis manibus, erant reſolutæ. Quemadmodũ aũt reſolutio, quando in toto fit corpore, faciei par
tibus illæſis, indicat paſſionem in ſpinalis medullæ initio eſſe, ad eundem modum, ſi toti corpo-
ri conuulſio acciderit, eundem ſpinalis medullæ locum affectum eſſe declarat, faciei partibus,
omnino ſeruatis illæſis: ſi uero hę quoque afficiantur, in cerebro noxam eſſe oſtenditur. Vbi ve-
A.l.2.f.2. d.5.c.2.fol. 20.b ro " pars aliqua cõuulſa eſt, neruum, qui eius motioni deputatus eſt, aut muſculum, affici neceſſe
eſt. Igitur, ſi ex anatome neruorum ad ſingulas partes uenientium principia didiceris, melius ea-
C rũ, & ſenſum & motum deperditum curabis. Verum hæc indeterminata relicta ſunt, & Hero-
philo, & Eudemo, qui primi poſt Hippocratem neruorum anatomen accurate ſcribentes, non
mediocrem medicis dubitandi occaſionem præbuerunt, quo pacto per neruorum reſolutionem
interdum ſenſus duntaxat, interdum motus, non nunquam ambo ſimul pereant. Itaque neruo-
rum reſolutio potiſſimum dicitur, ubi motus deperditus eſt: ubi uero partium aliquarum ſenſus
perijt, eam partem ſenſus expertem eſſe, reſolutam uero, non adeo dicere conſueuimus: quan-
quam ſunt nonnulli, qui hanc affectionem ſenſus reſolutionem vocitant. Nos uero ſemper hor-
tamur, ut cuique quidem nominibus pro arbitrio vti liceat; hoc autem ſit nobis propoſitum, vt
affectam ſcilicet ſedem, ſimulque diſpoſitionem eius inueniamus: niſi enim hæc accurate cogno-
uerimus, nequaquam eas partes, quibus uel ſenſus, uel motus uitiatus eſt, recte curabimus. Sanè
Pauſanias Syrus ſophiſta, quum Romam aliquando veniſſet, ſecundum duos minores ſiniſtrę ma
nus digitos, atque medij partem dimidiam, ſenſum in primis quidem difficilem habebat, poſtea
male curantibus medicis, ſenſum omnino amiſit. Quibus equidem cognitis, omnia, quæ præceſ-
ſerant, inueſtigaui: atque ipſum, quum per uiam duceretur, vehiculo excidiſſe, atq; in dorſi ini-
tio læſum, mox partem læſam breui, q̃dem curatam, ſed auctum in digitis ſenſus uitium, audiui.
D Igitur remedia, quæ illi digitis adaaptauerant, læſę parti adhibere iuſſi: atque ſic vir ille celeriter
ſanitati reſtitutus eſt. Primo autem, quòd nerui per uniuerſæ manus cutem diſperſi, quibus ſen-
tiendi ad ipſam facultas defertur, proprias quaſdam habeant radices, quodq; neruorum muſculos
mouentium ſunt alię, medici ignorant. Verum latius, quam propoſueramus, iam noſtra expa-
tiata eſt oratio: proinde quieſcere eam decet. Quippe noſtra intentio erat, ut hoc commentario
omnes affectiones, quæ caput, maxime uero cerebrum, infeſtare conſueuerunt, inueniremus:
at, quia ab ipſo nerui origenem ducunt, per conſequentiam ad neruorum vſque affectiones ſer-
mo peruenit: cui etiam finẽ imponendo, paſſiones, quæ reliquis capitis partibus accidere ſolent,
A.l.3.f.5.e. 1.c.4.f.139 f ſcribere aggrediamur, ſi prius hoc tantillum ſuperioribus addiderimus, Quod, vbi " olfaciendi vis
lęditur, non eorum meatuum, qui in naribus conſpiciuntur, ſed vel anteriorum cerebri ventricu
lorum, quum intemperantia quadam afficiuntur, affectio eſt uel eorum meatuum, qui in ijs oſſi-
bus ſunt, quæ ethmoidę ideſt cola, vocantur, ſi aliquando obturantur: ſiquidem odoratorũ ſen-
ſus in prioribus cerebri finibus perficitur, elatis ad ipſos per colforamina vaporibus: quemadmo-
dum in eo libro, quem de olfactus ſenſorio conſcripſimus, iam declaratum eſt.

GALENI DE LOCIS AFFECTIS E
LIBER QVARTVS
ARGVMENTVM LIBRI

Faciei partium affectus venatur, Spinalis item medullæ, Pulmonis, & reliquarum partium, cum respiratio vitiatur, sanguis expuitur, & vox, ac partes ad loquelam attinentes læduntur.

Quid hoc libro agendum, quidq; superioribus actum sit. CAP. I.

Iam quidem, & rationem vniuersalem, qua ad affectas sedes dignoscendas
vtimur, primis duobus libris, cum multis definitarum partium exemplis, satis perscrutati sumus. Quoniam vero (ut iam diximus, atq; in alijs libris sæpe monstrauimus) circa res particulares exercitari oportet eum, qui in artis operibus singula, quæ uniuersali uia, & ratione didicit, tuto & celeriter F
exercere uoluerit, operæprecium facturus mihi uideor, si rationales quasdam dignotiones omnium corporis particularum, quæ sensum effugiunt,
cum quomodolibet afficiuntur, perscripsero, sumpto a capite initio. Igitur
de memoria, & cogitatione uitiata, atq; reliquis animæ functionibus, quas principes nominare
consueuimus, in huius commentationis libro tertio iam diximus, simul in non paucis affectuum
generibus, uia & ratione inducto exercitationis modo. Nam & de delirio tum phrenitidis proprio, tum eo, quod citra febrem accidit, maniam, idest insaniam, nominant: præterea de lethargo
sopore, morbo comitiali, melancholia, uertigine, quemadmodum & cephalæa, hemicrania, apo
plexia, & similibus, ibi iam dictum est.

De affectibus oculorum, linguæ, aurium, & reliquarum faciei partium dignoscendis. Item de sopore, & reliquis affectibus cerebri, in quibus sensus vel motus offenditur. CAP. 2.

AT in præsenti libro, qui huius cōmentarij quartus est, de faciei partibus, q̃ intrinsecus afficiuntur, sermonem faciemus, ab oculis incipiendo. Nam modo ipsorum sensus, modo mo
tus, ac nonnunquam tam sensus q̃ motus, resoluitur: idq; interdū in altero, interdū in utroq; ac-
cidit oculo: nonnunquā āt & in uno aliqñ quidem sola palpebra affecta est: aliqñ uero ēt eius par G
tis, quam proprie oculum vocamus, uel sensus, uel motus læditur. Cum igitur nullo in oculis ma
lo apparēte, cernēdi sensus deperditus est, descendens a cerebro in ipsum neruus causam in se cō-
tinet, cum uel inflāmatione, uel scirrho laborat, uel alioquin ex humorum defluxione afficitur,
aut aliter quōlibet foramē ipsius obturatur. Atq; huiuscemodi affectus ipsi, ut instrumētali parti,
accidere necesse est: q uero ei, ut similari, adueniunt, octo intemperantiæ generibus continētur.
Præterea aliud quoq; {ipsorum} uitium est, quum vel nihil oīno, vel exiguum admodum lucidi
spiritus a principio, quod in cerebro consistit, {ad eos} immittitur. Si vero uteruis oculorum mo-
tum duntaxat amiserit, secundæ coiugationis neruum, qui a cerebro oritur, molestari necesse est,
ab aliquo uidelicet eorum affectuum, quos alteri neruo, qui a prima coniugatione nascitur, nu-
per accidere diximus. Qm̄ uero (ut ex anatome didicimus) musculi oculum mouentes, senario
numero constant: ac præter eos alij quoq; sunt, qui descendentis in ipsum meatus (πόρον Græci
vocant, quo nomine dissectores primæ coniugationis neruum, eo, q ipsi soli manifestum sit fora
mē, nuncupare consueuerunt) radicem amplectuntur: accidit sæpe, quamuis ipse haudquaquam
afficiatur, ut musculorum aliquis aut in propria essentia, aut in neruo ad ipsum descendente, ab ali-
quo nuper dictorū affectuū infestetur: siqdē singulis horū musculorū, pars quædā nerui a secun- H
da coniugatione orti transmittitur, haud secus, quàm ijs quoq; musculis, qui meatū ipsum cōpre
hēdunt, siue ij duo, siue tres, siue vnus dūtaxat dicendus sit: id. n. in præsentia non refert, mō no-
uerimus horū musculorū munus esse, vt & sursum trahant oculum, & firmēt, ne mollis ille ner-
uus, quē & opticū. i. visificū, & meatum nomināt, vllo pacto in itinere peruertatur. Quū itaq; sex
inueniantur oculū mouētes musculi, si is qdē, q ipsum sursum attrahere solet, afficiatur, totus o-
culus delapsus videbitur: si vero is, q ipsum detrahere pōt, affectus est, oculus sursum attractus ap-
parebit: ita ēt, si minoris anguli musculus uitiatur, ad maiorē: si uero maioris, ad illum oculus de-
flectitur. at si voluētiū musculorum qspiam resoluitur, obliqua erit totius oculi peruersio. Cæte-
rum quū alij præterea sint musculi mollē neruū illū circūdantes, scire licet, ipsis resolutis, totum
oculū procidere. Ac pleriq; eorū, q sic affecti sunt, sensim qdē intēto molli neruo, sed nequaquā
affecto citra noxam cernere possunt: q vbi quoquo modo afficitur, visum efficit deteriorem: ubi
vero adhuc magis ipsius malum ingrauescit, cōstat eos, q sic afficiūtur, nihil oīno cernere posse:
Porrò in oculorum peruersionibus, si ad alterutrum angulū fiat conuersio, innocua permanebit
cernendi facultas: si vero aut sursum, aut deorsum, aut in obliquum quoq; vertantur, quicqd ipsis
obieceris,

A. l. 3 f. 4. c. 4. c. 1. fol. 231. c

A. ibidē. c. 2. fol. 234. d

A. l. 1. f. 1. A 5. c. 4. fol. 16. e

A. l. 3 f. 3. c 2 c 10. fol. 227. h

A obieceris, id oē duplū esse uidebitur. Qm̄ vero musculi supernam palpebram mouentes (nam inferior immobilis est) perquam parui sunt, adeo, ut in maioribus quoq; animalibus uix manifeste prospici possint, nihil mirum, si nerui ipsis inserti difficulter videantur. Nihilominus, quemadmodum in musculis, quorum iam supra meminimus, ita & in his quoq; euenire necesse est, ut interdum musculi ipsi peculiari aliquo affectu ex ijs, quos ad musculos pertinere nouimus, interdum vero nerui ipsi inserti infestentur. Igitur si musculus ipsam sursum attrahens exoluitur, laxam efficiet palpebram adeo, ut oculus aperiri non possit; Si uero detrahentes (gemini.n.sunt) resoluuntur, oculum claudere non poterunt: quorū si alter duntaxat afficitur, ad oppositum musculum palpebra deflectetur, ut fracta uideatur, in fine videlicet circa mediā vtriusq; lineā qppe ea pars, quæ iuxta musculū affectum est, sursum trahi: quæ uero iuxta illæsum est, detrahi videtur. Hi sūt partium oculi peculiares affectus, qui latentibus locis insident: ac sunt præterea alij, qui ex alijs partibus et per consensum adueniunt. Igitur accidentia suffusorum uisis similia uidentur, oculis nō propria affectione molestatis: sed aut oris uētriculi, aut cerebri cognatione id accidere solet. Verum hæc ipsa ab ijs, quæ a uentre oriuntur, distinguenda sunt, primum quidē ex eo, q vel alter duntaxat oculus, vel vterq; similiter uisis occupetur. Siqdem in vniuersum visa ob humorum in

A.l.1.f.1.d. 5.c.5.f.16.f

B ventriculo contentorum vitium oborta; vtriq; oculo similiter accidūt: quæ vero per suffusiones apparent, neque incipiunt simul in utroque, neque similiter apparent. Deinde ex tempore quoque distinguuntur. Si enim tribus, quatuorve, aut etiam pluribus mensibus suffusionis apparuerint accidentia, contemplantique tibi pupillam nihil tenebrosum uideatur, ab ore uentriculi affectum procedere inuenies. Si vero non ita multum temporis intercessit, querendum est in primis, vtrum, ex quo incepit affectus, singulis diebus perpetuo huiuscemodi apparitio pseuerauerit, nullo.f. interueniēte die, q omni reprehensione caruerit, ac diebus quibusdam intermedijs laborans exacte uisus sit sibi conualuisse: nam assiduitas suffusionem indicat: intermissio uero, quòd malum a ventriculo prodierit, suspicionē excitat, idq; magis, si perfecte quis concoquens, nullum sibi uisū apparere fatetur: sed multo magis, si, quum apparuerunt uisa mordicus in ore ventriculi doluit: adhuc vero magis, si post hæc uomendo, eiecta re mordente, cessauerint accidentia. Hæc sunt, quæ primo statim die: quū uideris hominem, interrogando discere debes, quando (vt iam diximus) exquisite secundum naturam se habuerint oculi. Vbi uero altera pupilla tenebrosior, aut turbidior, aut (ut breuiter dicam) non exacte pura uidetur, suffusionis esse initium censendū est. Si vero quispiam suapte natura pupillas ipsas non admodū

A.l.3.f 5.r. 4.c. 10. fol. 232.f

C puras habuerit, considera, num ambarum similis sit affectus: ad hæc, an non ita multum temporis a suffusionis accidentibus præterierit: q si ita est, impera, ut minus cibi, quā pro cōsuetudine, ingerat, eumq; nihil mali succi habentem. Postero die vbi probe concoxerit, qualia apparuerint visa interroga: si.n. vel oīno nulla uel debiliora uideantur, ad ventriculum referēdū est accidēs: at, si similia pmanserint, non p consensum, sed ex propria dispositione sciēdū est hmōi accidētia oculos infestare: idq; magis, vbi sumpto ex aloe medicamento, nihil uariauerint: uoco autē medicamētum ex aloe, qd̄ alij hieram picram, alij simpliciter picram appellant. Quippe, si a ventriculo peruenerit accidens hmōi medicamento potui dato facillime curatur, accedente simul bona concoctione: vt in idem cōueniant, & affectæ sedis notitia, & ipsius curatio. Eqdem quosdā sic affectos, quamuis (ut scitis) non uiderem, quum in alienis essent terris, per litteras curaui. Nam quum nonnulli ex Iberia, Celtica, Asia, Thracia, atq; alijs regionibus per epistolas a me petijssent, vt si ad suffusionis initium, nullo adhuc vitio in pupilla apparente, probatum aliquod haberem medicamentum, id eis transmitterem, uolui prius certiorem me redderent, num ex multo tempore ita fuissent affecti: præterea de alijs quoque, quorum paulo ante mentionem fecimus. Qui quum per epistolas responderent, sex menses aut annum iam exactum esse: vtrunque ocu-

D lum similiter affici: quum probe concoxissent, melius sese habere, per cruditates, atque stomacho mordicus dolente, grauius irritari: educta vero per vomitum bile, quiescere: nulla facta de pupilla quæstione, satis efficaciter me cognoscere putaui, non proprio affectu, sed per ventriculi consensum oculos infestari. Mittens itaque picram, ipsos quidem in primis, atque præcipue: per eos autem, alios quoque multos ipsorum conterraneos sanaui. Quum enim omnes, quotquot epistolas meas acceperunt, docti essent, affectorumq; locorū notas ex literis meis didicissent, hos deinde, & facile cognouerunt, & amaro medicamento curauerunt. At similia quoque suffusioni accidentia in quibusdam phrenitidis speciebus, affecto scilicet cerebro, sæpenumero euenire solent: nec refert, vtrum species an differentias nominaueris, nam simplices quidem duæ inueniuntur, ex quibus deinde tertia componitur. Quippe sunt phrenitici quidam, qui de ijs, quæ oculis offeruntur, recte (quantum ad sensitiuam notitiam pertinet) iudicant, cogitando vero a naturali iudicio aberrant: alij rursus cogitatione quidem falluntur minime, sensibus tamen difformiter mouentur: sunt præterea, qui & sensus simul & cogitationis uitio laborant. Itaq; vtriusq; læsionis modum sic accipe. Quum Romæ quidam domi cum lanifici puero cōtineretur, surgens a cubili venit ad fenestram, per quam & ipse uideri, & prætereuntes,

videre

videre potuit. Deinde ex uitreis uasis singula ostendens, interrogauit, imperarētne, ut ea proijce E
ret: illi vero ridentes plaudentesq; ut ea proiiceret, rogabant: tū ipse deinceps oīa arripiēs eiecit,
at illi magnis acclamationibus riserunt. Postea, iuberētne puerum quoq; proiici, quū eos interro
gasset, atq; id illi iussissent, ilico ipsum deiecit: quem ab alto cadentē uidētes, suppresso statim risu,
accurrerunt, & confractū iam puerū sustulerunt. At contrariā affectionem non solum in alijs, ue-
rum in me ipso, quum adolescens adhuc essem, expertus sum. "Quum.n. per æstatem ardente se-
bri laborarē, & festucas atro colore ex cubili eminere, & floccos similiter in uestibus esse putarē,
quos auferre tentās, nihilq; sub digitis eductum inueniens, accuratius, vehementiusq; id efficere
conatus sum. Audiens itaq; duos ex amicis, qui tum aderant, dicentes, uidesne hunc iā & floccos
euellere, & festucas colligere? statim intellexi, id ipsum, qđ dicebant, me fecisse. Quum uero sic
animo constarē, ut rationalis in me facultas non vacillaret, recte, inquā, dicitis: proinde, ne phre-
nitis me arripiat, auxilio estote. Illi autem, quum idoneis rigationibus caput fouerēt, tota die, se-
quentiq; nocte grauibus insomnijs turbatus sum, ut interim, & clamare, & exilire uiderer: verum
postero die mitigata sunt omnia accidentia. Igitur constat, quòd ab una eademq; causa secundū
speciem accidentia proueniunt, nō autem ab eadē sede, quæ primario affecta sit, emergunt, in ijs,
qui ex cerebro, atq; illis, qui per uentriculi consensum, ut dictum est, laborant. Quum enim in ce- F
rebro cuiuspiam biliosus succus collectus fuerit una cum febre perurēte, is afficitur perinde, ac ea,
quæ ad ignem torrentur: oriturque tum fumus quidam, veluti in lucernis ab oleo, qui per vasa,
quæ ad oculum tendunt, delapsus, insorum ipsis causa censetur. Si quidem in anatomice uidistis,
ꝙ arteriæ, & venæ ab ijs vasis, ex quibus choroides membrana contexta est, simul cum neruis ad
oculum descendunt. Verum huic sermoni, vtpore satis iam definito, finem imponētes, de reliquis
oculi passionibus id in uniuersum dixerimus, nostri instituti nō esse earum particularum, quæ ma-
nifeste sensu percipiuntur, si à naturali constitutione aberrauerint, notas perscribere, sed illarum,
quæ, quū affectæ fuerint, sensum latent. Nam, quum pupilla manifeste uidetur aut fracta, aut di-
storta, aut præter naturā uel aucta, uel imminuta, haud difficile est affectā particulam cognosce-
re: at uero, quæ sit dispositio, hmōi faciens affectum, scite ad artem medicam spectat: verum de ijs
in libro de causis accidentium iā scriptum est. Proinde non opus esse uidetur, ut in hoc libro uel
affectas sedes in oculis, quas sensus cōsequi pōt, uel affectus in ipsis, declarare aggrediar: quippe
affectuum nomina uno paruo volumine, cui titulus est, quo modo noscantur oculorum affectus,
perscripta sunt: causas āt, ut diximus, in libro de accidentium causis inuenies. Tēpus igitur est, ut
ad linguā nostra conuertatur oratio. Atqui "videmus, interdum ipsius motum, interdum gustan G
di sensum lædi, atq; nonnunquam cum eo tactum quoque. Nō āt alijs gustus, atq; alijs tactus, ner
uis utitur, ut in motu uidere est, nerui.n. a tertia cōiugatione orti non solum tangendi, uerum ēt
gustandi, uim obtinent: verum crebrius læditur gustandi, quam tangendi, facultas, quamuis ijsdē
neruis utraq; utatur, nam ad gustum quidem exactiore iudicio opus est: Tangendi enim senso-
rium est crassissimum: sicuti cernendi, tenuissimum: auditus uero sensorium, vt in tenuitatē a vi-
su: ita sensorium gustus in crassitudine, a tactu secundum locum obtinet: olfaciendi uero senso-
rium in illorum quatuor medio constituitur. Mouendi autem vis linguæ aduenit a septima ner-
uorum a cerebro ortorum coniugatione, non longe a spinalis medullæ initio. Quumq; "hoc in lo
co utraq; cerebri pars tam dextra, quàm sinistra, afficitur, apoplectica infert pericula: vbi uero
altera tantum, in paraplegiam {seu paralysim} finit. Ea interdum alteram duntaxat linguæ me-
dietatem a motu prohibet: interdum partes sub capite constitutas, & quidem modo has, modo il
las infestat: nōnunquam alterum latus per vniuersum corpus vsque ad extremas pedum partes
afficit. Igitur ex faciei partibus sola lingua sæpenumero videtur iam dicta noxa molestari, quum
nulla sit, neque in tactu ipsius, neque in gustu læsio. Cuius rei causa haud obscura est, uobis pręe-
cipue, qui vidistis neruorum a cerebro processum, ad faciem quidem a parte eius anteriore: ad H
partes vero totius animalis sub facie omnes ab altera parte nempe posteriore: a qua etiam eorum
neruorum, qui ad linguæ musculos veniunt, coniugatio procedit, quibus ipsa motum ab electio-
ne perficit. Itaque non ab re, quum anterior duntaxat cerebri pars afficitur, sola linguæ motio vi-
tio caret: reliquæ uero faciei partes omnes in altera parte dextra aut sinistra, & sensum & motum
ab electione amittunt. Quod, si "aliqñ sola anterior cerebri pars afficiatur, supremum ipsius ven
trem ei consentire necesse est, atque cogitandi quoque actiones uitiare. Et, qui ita affectus est,
neque sensus neque motionis munere fungitur: spirandi tamen facultas haudquaquam læditur,
vocaturq; hic affectus caros, id est sopor. si uero "adeo vehementer spirationē opprimat, vt quis
vel magno conatu vix spirare possit, eorum exemplo, qui per grauem somnum stertere solent,
apoplexia nominatur. Atqui solutæ "apoplexiæ creberrime succedere solet uocata paraplegia:
sopore vero finito, bona valetudo magna ex parte subsequi consueuit. Fit autem "sopor, Hippo
crate authore, musculis tēporum affectis: pręterea in "acutis quoque morbis, ut idem Hippocra-
tes scribit. Inter soporem vero & apoplexiam, morbus comitialis medius est, conuulsionem af-
ferens uniuerso corpori, sed in paraplegiam non finitur. Horū igitur trium morborum, frigid' ac

crassus

Marginal notes (right): A.l.3.f.3.c. 2.fo.244.g — A.l.3.f.2.c. 3.fo.213.b — A.l.3.f.1.c. 4.c.1.f.200. g — A.ibidem c 2.f.d.201.b A.l.3.f.1.c. 3.c.8 f. 209 f Et ca. 12. fol. 212.d

Marginal note (left): de Artic. cō. 2 c.9.7.263.f.Et 1.Epi.com.3.1. 28 3.125.c. Et in Coacis not. non longe a li- bri fine.

A crassus aut oīno uiscidus humor, causa ē. Verū & in sopore, & morbo comitiali vētres magis, cerebri corp⁹ minus: in apoplexia uero corp⁹ magis affici solet. & ī sopore q̄dē anterior pars magis, ī apoplexia, & morbo comitiali vtraq; afficiī. In catalepsi vero, & catoche dicta, posteriora cerebri port⁹ afficiunī. Quū āt osse quopiā terebra pforato medi⁹ vētriculus fuerit cōtusus, sopor hoīem occupat, sed neq; cōuulsione, neq; difficili facta spiratiōe; quarū hec q̄dē apoplexiæ, illa vero morbo comitiali peculiaris ē, haud secus, q̄ catalepsi, soporiq; seruata scd̄m naturā spiratio: uerū, ut p soporē palpebræ claudunī, ita in catalepsi manēt apertæ. Quēadmodū āt īter pforādū, quū q̄s mēbranā negligēter, ac vltra, q̄ res expostulat, meni[n]gophylace {.i. mēbranæ custode} pmēdo, violauerit, sopor accidit: ita, ubi os caluariç vehemēter atritū, ipsi⁹ uētriculos cōprimat maxīcq; mediū, sopor supuenit. Quinēt ad uehemētes dolores hic affect⁹ sēqtur, cōcidēte videlicet robore spūs aīalis; voco at sic (ut scitis) id, qd̄ est in cerebri uētriculis primū aīę instr̄m, ad sēsū & motū in uniuersas corporis partes trāsmittēdos. Hos cerebri affect⁹, tū q iā pposito sermoni familiaritate cōiungunī, tū ēt q antea nō satis declarati fuerūt operæpciū duxim⁹ in psentia definite. Sed ad linguæ affectus redeūdū nobis ē: quorū alij q̄dē cōes sūt p cōicationē, q̄ cū cerebro & neruis hēt. alij ipsius dūtaxat proprij cēsentur. Igitur, qd̄ ad cōicationē, quā cū cerebro, & neruis hēt, pertinet: ut p septimā neruorū cōiugationē motus ipsius viriatur: ita sen

B sus impediri pōt p tertiā: quē neruū dissectores mollē appellāt, descēdētē dispersumq; (ut scitis) in tunicā, q̄ linguā cōprehēdit: quēadmodū is, q a septima coniugatione ortū hēt, musculis ipsam mouētibus distribuitur. Proprij āt solius linguç affectus, ex ijs, quç iā supra de oculorū proprijs affectibus diximus, haud difficulter inueniētur. Quippe musculorū ipsius intēperantiæ, tanq̄ similarium, motū impediunt, sicuti ambiētis ipsam extrinsecus mēbranæ intēperies & tangendi, & gustandi simul sensum vitiat: tanq̄ āt instrumētaliū affectionū, inflāmationes, scirrhi, œdemata, erysipelata, suppurationes: De his uero, utpōte q̄ tum uisu, tum tactu discerni pūt, nihil aliud in hisce cōmētariis dicemus: quippe eas duntaxat affectas partes hoc in lib. psequi pposuimus, q̄ neq; uisu, neq; tactu, sed per q̄dā signa, & indicatione, atq; (ut summatim dicā) rōnali uia inueniri pūt. Eadē quoq; rōne in sensu auditus, quçunq; affectus in aurium obiecta oculis cōcauitate oriunī, rōnali inuestigatione nō indigēt: illæso vero apparēte auriū foramine, si audiēdi facultas lędit, simili uia, & rōne inq̄rēdæ sūt notę. Vbi.n. pter hāc nihil læsū est, neruū pprīū affectū esse haud absurde conijcimus: ubi uero reliq̄ faciei particulę simul cū ipsa lędunī, in cerebro dispōnem pter naturā esse existimamus, ipso, vel ut similari, uel ut instrumētali parte, affecto. Sed & reliquorum oīum locorum qui in facie sunt non solū motus, uerū ēt sensus, aut perdiī oīno, aut uitiatur; interdū quidē partibus, q̄ læsas hāt actiones, proprio affectu laborantibus: inter

C dū vero neruis, q ad eas a cerebro deferuntur, aut ēt ipsomet interdum affecto cerebro, quorū discrimē p copulata ipsis accidentia, facile deprehenditur. Quippe, si forte fortuna una quæpiā particula in sentiendi, aut mouēdi, aut vtraq; facultate lædatur, ea sola cām dispōis cōtinet: idq; aut suis ipsius partibus, uel instrumentaliter, uel per intēperiē laborantibus: aut neruis, q ad ipsam ex tertia cōiugatione feruntur: At vbi plures simul afficiūtur particulæ, considerare oportet, vtrū ex vna neruorū origine aut pluribus, sensum motūve, quū in naturali sunt habitu, sortiantur. Vidimus.n. ex dissectionib., t palpebrisq; & māsorijs musculis, itē labris, & nariū pinnis sensum, & motū: linguæ vero, oībusq; oris partibus sensum duntaxat, a tertia neruorū cōiugatione procedere: a scd̄a uero oculorū musculis motū, sicuti a prima oculis ipsis cernēdi sensum, suppeditari. Igitur, ubi particulæ, q̄bus a tertia cōiugatione nerui adueniunt, & quidē oēs, sed in altervtra duntaxat parte læsæ vīt (nunq̄ āt huius pceptionis, vel nihil dicētibus nobis, obliuiscaris) neruū ipsum primario affectū esse putādū est. Si vero vtranq; simul partē lędi cōtigerit, nō neruū proprius, sed eius in cerebro loci, a quo nerui procedunt, oīno affectus est. Affectio āt in vtraq; parte tā dextra q̄ sinistra, cerebro, in eo videlicet spatio, vñ tertia neruorū cōiugatio pdit, oēs vicinæ partes simul affici cōsueuerūt, proinde, & scd̄æ, & primæ cōiugationis nerui: vñ sēqtur, vt oculorū quoq; partes læditur. Qd̄ si vnus dūtaxat, vel musculus, vel neruus quoquo mō,

D siue primaria affectione, siue p cōsēsū, fuerit affect⁹, pars ipsa ī aduersū trahiī musculū: nā resoluto musculo, q dextrū labrū mouet, ipsū ad sinistram deflectiī: at, si is, q sinistrū mouet, resoluī, ipsum trahitur ad dextrā. Haud secus, & totā mādibulā, & nariū pinnas, & buccas vtrasq; quas a musculosa latitudine moueri didicistis, ī aduersā partē ei q̄ resoluta ē, deflecti cōtigit. Ad hāc vero latitudinē musculosā nerui nō itē a tertia cōiugatione veniūt, sed a vertebris ceruicis ī totā ferè eā, parte quadā ipsi⁹ exigua excepta, ī quam nerui a q̄nta coniugatione inserunī, vbi ēt altissima huius musculosæ latitudinis regio.

De spinalis medullæ affectibus: ac de generibus Anginæ. CAP. 3.

SEd iā tp̄s ē, vt spinalis medullæ affectus psequamur. Igitur spinalis medullç affectus, quantum ad psentē inquisitionē ptinet, cōpēdiosam hñt doctrinā: ea vero, q̄ ex actionibus hī cognitio, non itē. Etenim, nisi q̄s neruorū ab ipsa pcedētiū cōiugationes ita memoria teneat, vt ad quā corporis partē singulæ pueniāt, cognoscat, discernere nō poterit, s̄m quam uertebrā ipsa sit affecta: uelut è contrario, si illarū meminerit, facilis erit affectæ sedis notitia. Quinetiā, si reliquarū quoq; partium oīum notitiā q̄ris, vt neruorū, qui a spinali medulla oriuntur, memineris necesse est: ueluti, ubi primæ uertebrę afficiuntur, licet raro, euenire tñ interdū angina pōt, idq; in pueris magis, q̄ adultis: de qua Hippocrates libro scd̄o d̄ morbis populariter uagātib. ī hunc mōdū scripsit: "Erāt anginosorū affectiōes hmōi. " Ceruicis uertebræ ad interna conuersæ sunt, alijs q̄dē plus, alijs uerò minus: atq; in partibus exteriori

bus

A.l.3.f. 1.c.3.ca. 8.f.199.a

A.l.3.f. 4.l.1.ca. 4.f.255. d

A.l.3.f.9 c. 8. fol. 253.d

a.Epi.sec.2

bus manifesta videbaĩ ceruice concauitas: dolorẽ laborãs vbi illic, tãgebatur, sentiebat. Accidit ẽt angi E
na cuidã sub ea vertebra, quã a dẽtẽ noĩant, verũ nõ adeo acuta: qbuidã vero ob rotũditatis magnitu-
dinem, oĩno b cõspicua. Fauces, licet inflãmatio nõ augeret, ipæ tñ molestia minime carebãt: Ea, q̃ sub
buccis erãt, tumebãt qdẽ, sed inflãmatione laborãtib. haud erãt cõsimilia. b Bubonas nullus dolor cru
ciabat, sed naturali potius habitu pmanebãt. c Lingua haud facile cõuertebaĩ, atq; aucta ipsis uidebaĩ
atq; exerta. Venæ sub lingua manifestæ. Deglutire, nisi magno cũ labore, neqbãt: at si ui quadã deuo
rare conarenĩ, p nares effluebat id, qđ igesserãt. Ex naribus loquebanĩ. d Spũs ipsis nõ admodũ elat°.
Nõnullis capitis, t porũ, atq; ceruicis venæ attollebanĩ: atq; horũ qbuidã, qbus e dolores e recrudesce-
bãt, t pa paululũ calebãt, quãuis alioq nõ febricitarẽt. Plurimi non suffocabantur, nisi quũ uel sputũ,
vel aliud qdpiã deglutire tẽtarẽt. Neq; subsidebãt oculi. f Igr, qbus tumor non in alterutrã partẽ defle
xus, sed rectus erat, nequaq̃ paraplectici euadebant. Horũ si quẽpiã perijsse mihi cõstitent, id referre
grauabor minime: nã, quotquot memoria nũc cõseq possum, oẽs supstites pmãserũt. Atq; alij q̃ ce-
lerrime sanitati sunt restituti. alij nõ pauci quadragesimũ diẽ pterierũt: atq; horũ plurimos, febris oĩno
nõ arripuit. g Plurimis ẽt vsq; in lõgũ tps, pars q̃dã tumoris ptracta est, cuius rei signũ, & à deglutitio-
ne, & a voce sumi poterat: atq; eliquatæ quoq; columellæ, malæ signõis nũciũ pstabãt, q̃q̃ nihil ma-
li hĩe arbitrabanĩ. At vero, qbus alterutra pars afficiebaĩ, ij ea parte, a qua uertebræ inclinatæ erãt, pa F
ralytici euadebãt, atq; hęc ipsa versus alterã trahebaĩ. i Porrò hæc tũ in facie, tũ ore, & septo qđ gurgu
lionẽ distinguit, euidẽter dephẽdebãtur: qnetiã inferiores buccæ p tõne mutabantur. k Paraplegiæ
ãt nõ p totũ corp° fiebãt, ut ex alijs, sed vsq; ad manũ, q̃ ab anginosa parte erat. l Hi & cõcocta expue-
bãt, & parũ vix. m Quib. ãt in rectũ tumor erat, ij sine labore expuebãt. n Quib. vero & cũ febre, hi mul
to magis, & difficulter spirabãt, & iter loquẽdũ saliuã fundebãt: & uenæ his magis elatę. o Et pedes om
niũ qdẽ frigidiores, horũ uero maxime. Horũ si aliq nõ ilico mortui sũt, hi tñ erigere sese haudquaq̃
potuerũt. Verũ oẽs, quoquot eq dẽ noueri, mortẽ obierũt. Totã h° sermonis seriẽ in scđ o libro eius cõ
mẽtarij, quẽ in scđm librũ de morbis populariter uagãtib. pscripsim°, ad verbũ ferè enarrauim°: atq; id-
circo eã totã hic iseruim° eo, q Hippoc. multis oñdit accidisse anginã nobis raro uisã, nullo existẽte ĩ
gutture pprio affectu: qnetiã q circa primas oriẽ uertebras, a quarũ scđ a pars q̃dã dẽtiformis vocata
pcedit: vñ nõnulli ipsã totã uocauere dẽtẽ. At nũc sub hac quoq; vertebra inqt factã qdẽ anginã, sed
nõ æq; acutã, vt ea, q̃ circa scđ am° fieri solet: siqdẽ cõstat, q spinalis medullę partes, quo fuerint altio A. ibidẽ.
res, eo sũt pstãtiores: pinde, quo iferior primis duab. uertebris fuerit dispõ, eo minorẽ iferet noxã. Nã
ex arte secãdi cor pora didicim° septi trãsuersi neruos † sub quarta ac qnta uertebra emergere: pterea
ex cõmẽtarijs de spirõnis causis edocti sum° liberã spirõnẽ a solo fieri septo trãsuerso, accedẽte ad hãc G
itercostaliũ quoq; musculorũ actione, ubi uidelicet uehemẽtiori op° ẽ spirõne: q, si uehemẽtissima spi
rõne idiguerim°, superiores ẽt musculos cõcurrere oportet. Verũ nõ solũ ob magnã, aut maximã spi
rõnẽ horũ musculorũ actionẽ reqrim°, sed ob alias quoq; cãs, de qb. latius in libris de dyspnœa {.i. spi
rãdi difficultate} iã dictũ ẽ. In psentia uero satis fuerit à pscripto Hippocratis sermone tñ accipere, q̃-
tũ ad affectorũ locorũ notitiã necessariũ ẽ: si pri° ei° uerbi, qđ in libro de articulis a nobis explicatum
est,

† Alias inter quartã & quintã vertebrã. videli. de neru. diss. c. 15 Et lib. de cau. resp.

Quo clari° loc° hic Hippocratis intelligeret, annotationes quasdã excerptas fortasse ex cõmẽtarijs Galeni in secũdũ Epidemiorũ tibi traduximus. De hac ẽt angina a Galeno tradit plurib. alijs I locis. ut li. 3. de difficultate respirõnis capite 11 & li. 1. prrh. cõ. 11. & li. 2. prrh. cõ 55. & 4. par. aph. expositione aph. 35 & al. bi.

A Dẽtẽ nominãt ueteres processum dẽtiformẽ secũdę uertebrę, qui caluariæ dearticulatur: factus ãt a natura est, ut caput anteriorsum retrorsumq; reducat: nam primæ vertebræ ad caluariam dearticulatio caput in dextra, & sinistra circumfert.

B Bubonas uocat nũc Hip. phlegmonas, i glãdulis tõsillarũ ortas

C Nam, cum fauces impellerentur, continuum etiam lingua impellebatur, & extra os perueniebat, grandisq; erat: vñ nec facile ipsam uertebant ob succi crassitiem: cuius sanè & illud erat indicium, quod sub ipsam uenæ conspicuæ erant.

D Sublimis qdẽ erat spũs, ob angustiã: nõ admodum ãt, ppea, q affectus nõ erat ppter° particularum respirõni deseruiẽtium.

E Παραίγκεκαυσθαι .i. recte desecẽtes affect° dicit, q nullã firmitudinem habent, qui instabiles ac infidi sunt, in his igitur ait, aliqua erat capitis caliditas, etiam si alioqui non febricitarent.

F Nã, cũ uertebræ trãspõ uel maior uel minor fiat, de minori disserẽs, ait eos, q habebãt trãspõnem in rectum. i. ad anteriora, non qua. s. uergẽtem, ita, ut nec ad dextra nec ad sinistra uergeret nullã sustinuisse resolutionẽ: hoc. n. signũ paraplecticæ: cur? quia neruorũ pcessus nõ cõprimebantur. Non ergo deficiebat facultatis influxio, unde nec prurituir, aut sẽs° aut mot° cõrigit.

G In quibus crudus succus, & frigidus, erat, qui tumorẽ faceret, ij multo tpe extumescentiam habuerunt. Iudicia autem bonum (quamuis ægrotantes nihil mali se habere arbitrarentur) erant tum deglutitionis angustia, tum non bene loqui.

H Hæc particula ẽ, a quibusdam naturam se hũs, γαργαρεών .i. gurgulio uocaĩ: morbo autẽ affecta, qñ etiam extremitas phlegmone laborans, similis acino uuæ reddit σταφυλή .i. vua uocaĩ: qñ iota, κίων .i. colũna: qñ uero exilis fit. ἱμάς .i. lorum appellatur: liquescit autẽ acribus succis, & excrementis in ipsam cunctib.

I Hæc ãt maxime cõspicua erãt .i. paraplegia, & i palato, qđ ipsum os uocant, & i gurgulione. Afficiebanĩ ãt hę particulę ppea q pars neruorum tertiæ cõiugationis dorsalis medollæ miscetur cũ parte eorũ, q a tertia cerebri cõiugatione i hęc locã scindũtur ac distribuuntur. cõsequẽter igĩ, cũ tertia coniugatio neruorũ dorsalis medullæ afficiĩ, partes ẽt hæ necessario afficiũĩ.

K Paraplegiæ, inquit, non per totum corpus fiebant, sicuti ex aliis causis, quando ad dimidium dorsalis medullæ obstructio, ictibus gratia, uel sectio fit, sed usq; ad manum in ea parte, in qua angina erat: scimus enim manum ab extrema ceruicis uertebra dorsique principio neruos suscipere. H

L Hi uero expuebãt cõcocta, & parũ uix. Expuebãt quidẽ q humiditas a tumore itaosudabat: concocta uero, q tempore deinceps natura regebat ipsa ac ornabat: parũ uix autem (græce βραχυφθεν.) hoc est cũ uix & ita ac conamine, uel q certa augustabant, q facultas ipsius motiua, imbecilla reddita erat.

M Quib. uero æqualẽ uergẽs erat tubs, õ. ij sine labore expuebãt cũ. n. nulla ipsis euenisset resolõ, facultatẽ specialẽ nõ hẽbãt.

N Febre humiditatem fundente impactum fuerant. At primo quidẽ difficulter spirabant propter febrẽ: postea uero, q a resingerant uolebant infestãte febre, humiditas aũt confusionem suscipiebat, circa os colligebant, saliuã & fundebant. Nam, cũ natura infirma esset, ornatus quoque corporis, gubernatioq;. negligebatur. Venæ ãt elatæ erant, ob sub ãt multos suborsus uaporib.

O Et pedes omnium quidem erant frigidiores, maxime uero horum: Omnium quidem propterea, quod, vt ostensum est, & ratione & experimento, infirmorum pedes semper sunt frigidi: horũ uero præcipue, cum calidum innatum a febre dirisperetur, & p imbecillitate nõ posset ad extrema usque peruenire. Ob id recti stare non poterant .i. ambulare ac consueta munera peragere. Et quia oẽs quidẽ obierunt, sed alii statim, alii postea, inquit, qui nõ stati moriebantur, recti stare nõ poterant.

A est, meminerimus, ubi inquit:" Vertebrarum aũt, quæ in spina sunt, quæcunque per morbos in gibbum trahuntur. Vult nimirum nõ solum ad interna vertebrarũ luxationem, quã lordosin, idest excauationẽ, vocant, sed eã quoq; qua foras vertebræ labũtur, comitari tẽsiones, quę ad partes fiunt internas, trahẽtibus, qui ibi præter naturã cõsistunt, tumoribus, neruosa corpora. Igitur, ubi unica duntaxat uertebra, aut & duæ, aut tres sese deinceps consequẽtes distrahuntur, ea parte spinã cauari contingit: ubi uero inter distractas uertebras, uel una vel plures illesæ permãserint, sic affectis gibbus accidere solet: at si in alterutram partẽ, uel dextrã, uel sinistrã, distrahatur † ibidẽ in obliquũ torquebitur spina. Atq; in eo, quẽ præmisimus, sermone, vtriusq; mentionẽ fecit „ Hippocrates, excauationis quidem, cũ dixit," quibus sed'm rectitudinẽ tumor incedit: obliquæ ue „ ro torsionis, dicens, quibus uero alterutra pars afficiebatur. Porrò exactè admodum atq; utiliter nobis (si legerimus) hæc cõscripsit, p excauationẽ qdem, neminem fieri paraplecticũ, qđ fit, ubi pars aliqua resoluitur: per obliquam uero torsionẽ, malũ ad manus vsq; procedere, significãs ipsum ad infernas partes, ut costas, lũbos, crura, nõ posse descẽdere. In primis itaq; hoc nobis sciẽdũ est, alia qdem sequi accidẽtia laborante spinali medulla proprio affectu, siue id ex sola intemperie fiat, siue simul humore quopiam affluente, vt in erysipelate, inflãmatione, atque vlcere putri: alia B uero, cõtusa, quia una uel plures vertebræ suo loco cõmouentur. Quippe, ubi proprio affectu spinalis medulla ipsa laborat, siue id in dextra, siue sinistra parte eueniat, citra tñ vertebrarũ luxationem, & qdem si in altera parte duntaxat afficiatur, oĩum inferiorum corporis partiũ, quæ è regione nocumẽti cõstituuntur, tam sensus, q̃ motus lęditur: si uero vtraq; pars affecta est, oẽs particulæ, tã in dextra, q̃ in sinistra parte, ei, quę læditur, subiectę, similiter resoluuntur: at luxata, uel ad gibbũ, uel ad cõcauũ vertebra, fieri põt, vt nulla oĩno partium inferiorum, vel in sentiẽdi, uel mouẽdi facultate vitium pcipiat: atq; feri ẽt põt, vt lædatur eo videlicet modo, qui ab Hippocrate in libro De articulorũ affectibus definitus iã est. Quum igitur" angulosa, (ut ipse nominat) fit † spinalis medullæ luxatio: id est quum nõ paulatim, sed affatim perinde, ac si frãgeretur, pars aliqua curuatur, subiectas partes oẽs lædi necesse est, paulatim uero facta luxatione, atque in orbem magis, nihil notatu dignum patiuntur partes, quæ commotæ vertebræ supponuntur: sed in obliquum luxatio, lædit omnino partes eas, ad quas nerui ex luxatis vertebris procedentes pueniunt: idq; magis in ceruice, in thorace minus, sed multo minus in lumbis, accidere solet. Siquidem in ceruice vertebræ inter se connexæ æqualiter utrinq; conferunt foramini, unde neruus procedit: in thorace aũt superior magis, inferior minus: sed in lumbis totus neruus ex superiori excidit vertebra. C Quare, si hic quidem transuersa eueniat vertebrarum luxatio, eadem secum trahens, & spinalem medullam, & neruum, illæsum seruat ipsius secundum naturam ortum: in ceruice uero, ex loco medio inter duas vertebras procedentes nerui, per obliquas luxationes in ea quidem parte, ad quam spina ipsa deflectitur, opprimuntur, in altera uero tenduntur. Porrò tensiones quidem, ubi ingẽs quoq; inflãmatio accesserit, cõuulsio comitatur: ad cõpressiones" verò earum partium, ad quas oppressus neruus peruenit, paraysis. i. resolutio sequitur. Igitur non ab re in ea angina, cuius in præmisso sermone historia narrata est, ad manus usque superuenit paraplegia, vtpote procedentibus neruis ex fine ceruicis ad manus: quip; e sub ceruice thorax est, a cuius vertebris emergentes nerui non ad manus, sed ad spatia intercostalia transmittuntur, paucis quibusdam, qui ex primis procedunt, exceptis. Igitur p eas, quas nuper diximus vertebrarum luxationes, reliquæ faciei partes oẽs, neq; in sensu, neq; in motu noxam subeunt: buccæ aũt duntaxat sine mandibula lęduntur, vt quę a musculosa latitudine. i. lato musculo mouetur. Cõstat itaq; q musculi, q̃bus mouendi vis aduenit p neruos, qui a ceruicis vertebris orti in ipsos disperguntur, noxã non euadunt, si & spinalẽ medullam, & prouenientes ab ipsa neruos, affectus quispiam infestauerit. Verum, qui, & quot sint huiusmodi musculi, ex neruorum, qui a spinali medulla oriuntur, dissectione didici- D stis: veluti alia quoq; cognitu necessaria accidentia, quæ sequuntur, vbi spinæ ipsius vertebræ vel in gibbum uel concauum, vel etiam transuersum luxantur, ex † secunda particula cõmentariorum, quos in librum De articulis edidimus, oĩa cum pprijs demonstrationibus accurate conscripta habetis: quorum summas in præsentia commemorasse operæpretium fuerit. Equidem non nulla iam percurri: superest itaque, ut ea, quæ nondum tacta sunt, tractemus, vt nihil orationi nostræ deesse uideatur. Porrò scire debetis uertebras a suo positu luxari, aut ob casum, aut ictum, aut tumorẽ pter naturam, neruosa corpora vertebris ipsis atq; spinali medullę connata, extendentem. Horum duo sunt genera: aliud enim est partium, quę secundum naturã sunt: aliud tumorum quorundam, qui præter naturã accidunt, quos Hippocrates uno uocabulo comprehendens, apepta" phymata. i. cruda tubercula, nominauit. Igitur manifestũ est, q in pręmissa cõtione, q̃ libro secundo De uulgaribus morbis descripsit, ceruicis uertebris adiacẽtes musculi afficiebãtur: potuit & tuberculi naturã hãs aliquis tumor accedere: ob quẽ cõcocta nonnullos spuere dicit, facta uidelicet tuberũ concoctione. Cur igitur eos anginosos appellauit? an q a difficulter spirabãt, nullo existente, uel in thorace, uel pulmone uitio? quippe hac in re differt anginosus concursus a peripneumonoso & laterali: atq; ex eo, q angustię sensus in gutture est. Prętereà in plagiorũ libro ut anginæ nomine appellare oẽs affectus huic loco accẽdẽtes, quos spirãdi difficultas comitatur: inquit

Marginal notes: de Art. com. 3. t. 1. 2. 7. 268 f — † ad eam. 1. Epid. sect. 2. — de Artic. com. 3. t. 51 7. 274. e — † vertu 3. dorsi, est in antiquis. — A. l. 1. f. 2. e. 1. fo. 113. h — † tertia. — de Artic. co. 1. t. 9. 7. 269. f

in Prog. com. 3.t.16.4.a.9.a inq̃t.n." Angina periculosissima ẽ,celeriterq; enecat,si neq; in faucibus,neq; in ceruice q̃cq̃ appareat,si dolor vehemẽtissimus est, si nõ nisi recta ceruice spũs trahitur:etenim eodẽ die iugulat, licet interdũ vsq; ad alterũ,aut tertiũ,aut ẽt quartũ protrahatur. Quæ vero in reliq̃s,non minore quidẽ dolore afficit,extumescit ãt,& in faucibus ruborẽ mouet, superiori non minus periculosa est:sed lõgius spatiũ habebit,p̃cipue si vehemens fuerit rubor. Sed tũ præcipue malũ prolongat, quum non solum fauces,sed ceruicẽ quoq; rubor occupat. Maxime vero põt ab ea secunda valetudo contingere,si rubor simul,& ceruicem,& pectus comprehẽdat,neq; ad interna reuertatur erysipelas. Igitur ex his verbis haud dubia cõiectura est,oẽs affectus,qui huic loco accidunt, si spirationem quoquo modo reddant deteriorem,ab ipso cynanchas.i. anginas uominari, nondum solitis medicis cynanchẽ,per c,synanchen vero p s, nominare:tñ abest, vt uel paracynanchen, vel parasynanchen dicerent:quippe tũ primum huiceres ipsas neglexerunt, quum nimio studio nomina q̃rere inceperunt. Itaq; quatuor inuentis nominibus, quatuor affectus significari dicebant:ac notas ipsorum scribẽtes,genus illud,qđ supra tractauimus,quum sermonẽ ex libro vulgarium morborum scđo explicaremus,oĩno dereliquerunt. Atq; hęc sunt" quatuor eorum genera,primum,vbi fauces inflãmantur,fauces" ãt uoco internum oris locum,ubi simul cõueniunt,& gulę,& gutturis partes extremę:alterum,cum neq; fauces,neq; reliquæ oris partes,neq; ẽt externarum partium ulla inflammata vr̃,laborãs tñ suffocationis periculum in guttute sentit:tertium, ubi extrinsecus circa fauces inflãmatio apparet:quartum, ubi gutturis partes tum externæ, tum internæ similiter affectæ sunt. At superest adhuc alius ceruicis affectus, quem ipsi silentio præterierunt,ubi ad interiores partes vertebræ luxantur,& quidẽ solis interdum musculis, q̃ cum ipsis cõmunicant,tumore p̃ter naturam affectis,vel nato ibi tuberculo: interdum ẽt gula pariter uitiata: non nunq̃ musculis quoq; qui gulã gutturi iungunt: quinetiã proprijs aliq̃n gutturis musculis,qui ipsum aperiunt,oblæsis. Per oẽs id genus affectus spirandi quidem difficultas oboritur,sed citra suffocationis periculum:laborãtes ãt difficulter deglutiunt,atq; dolore afficiuntur," idq; pcipue,cum potus eis per nares resilit. Accidit ẽt interdum,ut ascendente inflãmatione,& lingua & fauces in tumore attollãtur, queadmodum & Hippocrates ipse tradidit. Verum huiuscemodi cognationũ enarratio p̃posito nr̃o nihil cõferre uĩ:nã lingua affecta,aliç quoq; actiones depdũtur. E F

A.I..3f.9.a. a.f.a51.d. A.ibid.c.5. f.152.c

2.Epid.sect.2. Et in Proe.co 3.t.17.4.209.b

De ijs spinalis medulla affectibus, quibus respiratio vitiatur, ac catera partes læduntur, qua ex ipsa neruos suscipiunt. CAP. 4.

AT, ubi unica duntaxat actio læsa est,& sedes affectæ plures, tũ nostri instituti est, ut ex reliquorum accidentium uarietate eas discernẽdo,inueniamus: quippe nullo spiritaliũ instrumẽtorum quoquo modo,neq; primario neq; per cõsensum,affecto,fieri minime põt,ut spiratio lædatur. Quũ itaq; multa sint spirandi instrã,ac numerosa quoq; partiũ multitudo,quib. ipsã cõsentire consueuerunt,nõ ab re multa discretione indiget is qui & primario affectas sedes, & cõsentientes inuenire conatur. Igitur ex sola spirandi specie ilico nonnihil, & de affecta sede, & de ipsa dispositione,conijcere licet. Quippe,si uideatur laborans inter spirandũ totum mouere thoracẽ,ut in parte quidẽ anteriore ad iugulum,in utroq; latere ad epomidas, i.superhumerales, in parte posteriore ad scapulas usq; motus ipsi' ascẽdat,tres ex" hmõi spiratione dispositiones significantur: una est,flammea in pulmone atq; corde caliditas:altera,in aliquo spiritaliũ instrumẽtorũ angustia:tertia est facultatis musculos thoracis mouẽtis debilitas. Quum igitur hmõi spirationem cõspexeris,in primis pulsus perpẽdere oportet,hi enim,quantus sit calor, indicabunt, sicut in libro De præsagijs a pulsu iã scriptũ est:deinde expirationem ipsam cõsidera,an multa, an cõferta,an exufflando fiat: postremo thoracẽ in pectore tãge,quẽ si ardẽtẽ inueneris,iã oẽs copiosi caloris notas te habere non dubita:quibus ex abundanti accedit faciei oculorũq; rubor, capitis ardor,sitis uehemẽs,lingua arida & salebrosa,& q dicat infirmus sese ardere. Vbi uero incendij ignis modũ seruantibus thorax uehementer dilatatur,angustiam in spiritalibus instrumentis esse significat:quare uel pars aliqua ad guttur affecta est:uel multis humoribus pulmo aut thorax est oppletus:uel aliqđ tuberculum in ipsis est uarum,quo in genere ẽt abscessus numerantur. Atq; gutturis affectus tum primarios,tum eos,q̃bus per cõsensum infestatur,iã percurrimus: pulmonis thoracisq; vitia paulo post accuratius persequemur:nã in præsentia spinalis medullæ duntaxat affectus tractare proposuimus,tum alios,tum illos,qui ei per imbecillitatẽ uocatam accidere solent. Porrò solet imbecillitas accidere,interdum cerebri uitio,utpote a quo & sentiẽdi,& mouẽdi facultatẽ recipit:interdum ipsa duntaxat spinalis medulla primario affectu laborante, idq; ob peculiarẽ intemperiem uel toti ipsi,uel diuersis ipsius partibus, aduenientem: quam multorum medicorum mẽtes nequaquã cõprehendere ualent, quum tñ crebertime uideant laborãtes quosdam adeo resolutos,ut uix digitos manus possint mouere, quamuis omnibus thoracis partibus spirent, nullo ardente calore ad magnã spirationem ipsos cogente:id uero ob hmõi causam eis accidit. Nam,dum" quiescit animans,liberam spirationem solũ septum transuersum,modo ualeat, efficere solet, ubi uero infirmum est,ipsum sanẽ solum spirandi munus perficere non ualet, uerũ intercostalium musculorum concurrit auxilium: quod, si prætetea maiori animal inspiratione egeat, tunc superni musculi omnes, quorum maximi scapulas secum manifeste mouent, G H

A.I.3 f.10 t.1.c.9.fol 159.c

A ibidem. 8.fo.158.b

ad

A ad ſpirandi actionem requiruntur: Quum itaq; hominem ſpirandi opus omnibus thoracis partĩbus perficere uideris, non fuerit tamẽ cõferta inſpiratio, quantum thorax dilatetur, ꝑpende inſiper & nariũ pinnas, has.n. ipsũ cõtrahere uidebis, & paruã thoracis facere dilatationem, non quẽadmodum in ardẽtib. febribus ob caloris copiã faciunt ij, q uirib. ualẽt, nam in ijs totus thorax plurimum dilatari conſueuit: neq; ẽt, ut in illis, quibus id euenit ob aliquam ſpiritalium inſtrumẽtorum anguſtiam, vt in anginis, atq; in dyſpnœa, quam fluxio multa, & affatim deſcẽdẽs induxit, neq; quib. ab utraq; cauſa prouenit, ut in peripneumonia, quippe hoc morbo affecti, & maxima & frequentiſſima ſpiratione utũtur. Cæterum quemadmodum ob uirium infirmitatem, † ita ob vnius quoq; particulæ imbecilitatem particularem oẽs thoracis partes dilatari coguntur. † Athleta enim nomine Secundus, qui ſatis quid pateretur, intelligebat, ſentire ſe manifeſte in ſepto tranſuerſo dixit imbecillitatem: atq; idcirco cogebatur intercoſtales muſculos ſine intermiſſione mouere, atq; nonnunq̃ ſuperiores quoq; interdũ ãt zonam circundans p̃cordiorum partib. ſola trãſuerſi ſepti motione ſufficiẽter ſpirabat, quo tpe q̃eſcebat. Verum, ad ſeptũ tranſuerſi muſculum, an ad neruos, qui ad ipſum perueniunt, an ad aggregatum ex vtriſq; pertineret huiuſmodi imbecillitas, mihi quidẽ explicatu perdifficile uidebatur. Idem ſpirationis genus ẽt in alio quodam notaui,

† Antiqua tralatio addit, oĩum muſculorũ pectoris.

† Græc. O'γυμναστὴς id eſt, Gymnaſtes Secundus, nõ athleta erat, ſed magiſter omnes exercitationes docẽs ut Gale. 2. de tuẽ. Val. et Plato xi. de legib.

B quem aliquãdo equus in præcordiorum regione calcitrauit adeo atrociter, vt oborta in ſepto tranſuerſo inflammatione mortis periculum immineret, licet euaſerit à periculo totus, ab imbecillitate tamẽ liberari nequiuit. In alio ẽt, qui à uehementi peripneumonia conualeſcebat, brachij tã poſteriores, q̃ internæ partes, & cubiti maxima pars eodem modo ad ſummos vſq; digitos, ſenſus difficultate laborauerunt, atq; motus quoq; aliquorũ digitorũ nõ nihil læſus eſt. Huic nerui, q in primo, atq; ſecũdo intercoſtali loco inueniunt̃, noxã ſubierunt: quorũ primus nõ cõtẽnendæ magnitudinis, ꝑ intimas partes abditus deferẽ, ſed ei, qui ipſum p̃cedit, ad mixtus, atque multiſariam diuiſus, ut in arte ſecandi corpora uidere eſt, cuius ẽt partes aliquæ, ꝑ interiorẽ cubiti regionẽ, vſq; ad digitorũ extrema ꝑueniunt: ſecũdus uero neruus tenuis quidẽ nulliq; admixt⁹, ꝑ axillam ſub cute ad brachiũ defertur, diſperſus per cutis, tã poſteriores, q̃ internas partes. Huic homini celeriter ſanitas reddita eſt, adhibito medicamento ei loco, unde nerui prodeũt iuxta primũ, ac ẽm intercoſtale ſpatium. Iam ſanati ſunt quoq; nõnulli, quib. vtrunq; crus paululũ reſolutũ erat, adapetato lũbis medicamento, in eo ſpinalis medullæ loco, vñ crurib. nerui adueniũt, nullũ reſolutis crurib. medicamen adhibendo: neq;.n. ipſorum, ſed medullæ, ꝓprius erat affectus. Vidimus aliũ, cui magna oborta ſuppurõne in altera nate iuxta cruris initiũ, nerui eiuſdem cruris

C ꝑ chirurgiam nudati ſunt: ſed ea parte ſanata, toti membro mouendi difficultas accidit. Itaq; cõijciens ſcirrhoſum q̃dpiã a priori inflammatione in neruo derelictũ, q hmõi diſpoſitionem induceret, affecto loco ſoli idoneum medicamen adhibendo, hominem ꝑfecte ſanaui. Quod ãt de partib. faciei dictum eſt, id de reliquis quoq; oĩb. eſt intelligendum. Quippe unica duntaxat ꝑeunte actione, ſolum muſculum, q ipſam efficere ſolet, aut neruum ipſius, affectum eſſe putandum eſt: at vbi plures actiones vitiatæ ſunt nõ eodem in loco, accidit interdum oẽs eius muſculos a cõi aliqua cauſa lædi: fieri ẽt põt, vt neruus aliquis, q muſculis illis cõis eſt, afficiatur. Quippe piſcator q̃dam, quum in fluuio piſces uenans adeo circa ſedem, & ueſicam infrigidatus fuiſſet, ut ipſo inuito effluerent, & alui excrementa, & vrina, per calida remedia affectis muſculis adhibita, celeriter ſanus euaſit. Itẽ alius eiſdẽ moleſtatus accidentib. ſine tamẽ manifeſta cauſa, læſis circa os ſacrum neruis, multo tempore per multa præſidia uix ſanatus eſt. Igitur, quod prot inus ab initio dicebã, illius nunc quoque mentionem faciendo ad alia me diuertam. Etenim, ſi ex arte, quæ corpora ſecare docet, ad quam particulam deſcendant ſinguli nerui a ſpinali medulla prodeuntes, cognoueris, affectas ſedes q̃ facillime inuenies. Ex artis aũt actionibus horum oĩum examen te ipſa deprehẽdiſtis: nanque ſępenumero uidiſtis ex hmõi notitia manifeſte iuuari laborantes. Quippe non ſo-

D lum crura, & manus temere ac fruſtra multi medici tota die, noctuq; calefacientib. medicamentis perfricant, negligentes locum, vbi uel ſpinalis medulla, uel neruus aliquis ex ipſa emergens, lęditur: verũ ẽt caput cuiuſdam, non ita pridẽ, impoſitis medicamẽtis vehemẽter calefaciẽtibus, vlcerauerunt, putantes ſenſum ipſius grauiter læſum hoc pacto poſſe reuocari. Atq; hũc ipſum ſanauimus inuẽta ſede affecta, tũ ex reliq̃s accidẽtib., tum ex procatarcticis.i. euidentibus cauſis, nã ſuper ſingulis interrogauimus: quare una hmõi erat: quum ſub multa pluuia, ac vẽto impetuoſo ambulaſſet, palliũ circa ceruicẽ madefactũ aiebat adeo, vt uehemẽti ſe frigore in ea parte affectum ſentiret: Itaq; ſi ſcieueris ex primis ſpinæ uertebris quatuor neruos ad caput aſcẽdere, à quib. pellis ipſum ambiẽs, ſenſum accipit, facile ſedẽ affectam inuenies. Hac igitur ſanata, capitis quoq; pellis pariter ſanata eſt, ut pote quæ nulla primaria affectione laborabat. Medici vero neq; hmõi neruos, neq; eos, q per ſingulas cutis partes diſperſi ſunt cognoſcẽtes, cum in promptu eis eſſet minimæ particulę iuxta nerui initium adhibere remedia, partes illæſas multo negocio moleſtãt. Ego vero ſæpenumero uos monui, alios quidẽ in ipſa ſpinali medulla, veluti radicẽ habere: alios uero vt ex magnis ramis, atq; ipſis quoq; è ſpinali medulla exortis, ꝓcedere: q rurſus diuiſi diſtribuunẽ atq; alij ꝑ valde multas cutis partes, alij ꝑ pauciores. Quo magis miror diſſectores ipſos, illos nõ cognoſcere, atq; in neruorũ reſolutione q̃rere, quã ob cauſam reſolutarũ partiũ nõ ſemꝑ & mo-

tus & sensus pereat: sed aliquã sensus duntaxat, aliquã motus, aliquã & sensus & motus simul deperdatur. E Arbitrantur nãq; neruorũ, q per musculos dispersi sunt, reliquias ad cutẽ tẽdere: ob idque, cum neruus per musculum distributus affectus est, siquidem uehemẽs fuerit uitium, & sensum & motum simul lædi: sin leuius fuerit malum, seruari quidem sensum, utpote qui nõ tantum roboris desideret, motum verò, eò, q robustis egeat virib. perire. Interdum.n. unus musculus uel totũ crus uel manum mouet, ac proinde viribus indiget: q si ita afficiatur, ut munus suũ perficere nequeat, membrum ipsum totum immobile relinquit, sentiẽdi uero faculeas partiũ affectiones discernẽs, illæsa tunc pmanet, ut quæ non ita ualidis egeat uirib. qppe nihil minus, immo magis ẽt pati possunt partes, quum debiles fuerint, dignotioq; affectionis sufficienter fit ẽt per imbecillas vires. Igitur rõ ipsorum in hmõi quidem neruorum paralysi pbabilis est: ubi uero deperdita sentiendi facultate, motus non perit, nonnulli q dem adeo uanas adduxere rõnes, vt satius fuisset eos conticescere: nonnulli uero cognita huius qõnis difficultate non grauati sunt dicere, huiuscemodi paralysis speciem, qua seruato motu sensus perderetur, neminẽ unq̃ uidisse. Sanè, q arrogãter sibi sectæ alicuius principatum usurpant, artis vero opera nunq̃ in exercitationis usum duxerũt, ijs nihil tam difficile vr̃, quod non intrepide profiteantur: uerum maxima ex parte mentiuntur: atq;, ve scribunt nonnulla, perinde, ac si frequenter conspexerint, quorum tamen ne somnia quidem unquam viderunt, ita plurima nunq̃ uidisse aiunt, quamuis creberrime conspexerint. F

De loco affecto, cum sanguis expuitur, aut alio pacto exire à corpore videtur. CAP. 5.

ATque conuenit quidem inter medicos sanguinem è gula, uentriculoq; uomitione, ex spiritalibus partib. tussi, ex faucibus & gurgulione screatu, ex ore simplici expuitione expelli. nos uero sanguinẽ, q a capite per gurgulionis præcipue partes internas, ad fauces, affatim descendebat, tussiendo educi sæpenumero conspeximus: qppe subito gutturi irruẽs, tussim mouet. Quare diligenter aduertere animũ oportet, ne aliquando hmõi sanguinem ex spiritalib. instrumentis ascendisse putemus † exemplo illorum medicorum, quos equidem noui non recte erroris accusare præstantissimos medicos, quum ipsimet errarent, credentes huiusmodi sanguinis eruptionem esse quã periculosissimã, tanquam pulmone vehemẽter affecto: neq;.n. par est, exigua uena dirupta, tm̃ effluere sanguinẽ. Cæterũ cõtingit plerũq;, ut vel erosa, vel excesa, vel vtcũq; nominare uolueris, vena, sanguis affatim tussiẽdo ejciat. Quum.n. retroactis tẽporibus qs ex interuallis quotidie non ita multum sanguinem tussiẽdo expuere consueuerit: superueniatq; ei postea multi sanguinis inter tussiẽdum eruptio, & quidem neq; ab alto cadenti, neq; in certamine, neq; palæstra grauiter uulnerato, neq; ẽt sub ullo graui pondere oppresso thorace, reliquũ fuerit, ut conijciamus ob insignem erosionem plurimum sanguinẽ inter tussiẽdum fuisse reiectum: Atq; non pauci sic affecti, pulmonis quasdã particulas simul cũ sanguine eiecerunt. G Quocirca diligẽter cõsiderare oportet, an spumosum quippiam simul educatur: id.n. efficacissimum fuerit indicium, q ex pulmone facta sit excretio: haud secus, si bronchij pars quædam, aut arteriæ aut uenæ tunica, aut ẽt pulmonis ipsius caruncula eijcitur: quippe nihil horum accidit ijs, qui ex thorace sanguinẽ tussiendo producunt. Ac ne dolor quidem infestat eos, quib. à pulmone sanguis erumpit, utpote qui duos neruos, per quam tennes a sexta neruorum a cerebro ortorum coniugatione recipit, extrinsecus per membranam ipsum continentem dispersos, & qui per uisceris profunditatem non extenduntur: uerum thoraci (ut scitis) multi ab internis, multi ẽt ab externis partib. aduenijt nerui, quibus facile dolores percipi possunt. Præterea thorax musculis, ossibusq; abundat: pulmo uero laxus est, atq; a compressione, aut contusione tutus. Proinde thoracis dolores intensiores sũt, pulmonis remissiores. Quum igitur dolente thoracis parte quapiam, sanguinem quis spuendo reiecerit, neq; multum, neq; rubrum, sed nigricantem, grumosumq;, huic thorax primaria affectione infestatur. At sanguis affecto thorace, per pulmonem tussi educitur, vt in suppuratis affectibus pus, quod inter thoracem, & pulmonem sensus iudicio contineri percipitur. ad eundem modum H pleuriticis sputum coloratum post apparet, at quomodo in his expuatur, in quinto huius cõmentationis libro utcunq; dicemus. Consequens est, ut de ulceribus, quæ sanguinis reiectioni superuenire consueuerunt deinceps, dicere aggrediamur. Ea in pulmone creberrime fieri possunt, ac curationem (vt quibusdam vr̃) nequaq̃ admittunt, aut (ut alij putant) difficulter admodum sanãtur: at in thorace dirupta uasa, a quib. sanguis expuitur, magna ex parte conglutinantur, nunquã.n. huiuscemodi ulcera, uel diuturna, curationi oĩno resistunt: quæ vero in pulmone longo iam tempore permanserunt, quamuis aliquando curẽtur, relinquitur tamẽ in ipso res quædam callosa fistulosaq; quæ tractu temporis à leui occasione excoriatur: atq; cum ijs, quæ inde expuuntur, miscetur interdum ephelcis, id est ramẽtum, à medicis vocata, ac cruoris exigua quædam guttula: qua in re cum vlceribus in alijs sedibus genitis communicant. Verum ex gula ventriculoque vomitu: ex renibus, & vesica, cum vrina, ex intestinis vero, deiectione excernuntur; sed ex spiritalibus instrumentis, nihil sine tussi expui potest. Quòd, si pluribus deinceps diebus aliquis cruorem & screauerit, & emunxerit, idque citra capitis uel dolorem, uel grauitatem, siue præsentem, siue præteritam, neque is ex ictu procedat, huius & totum penitares meatum, atque eam oris partem, qua ad nares foramẽ tẽdit, accurate considerare oportet: nam fieri potest huiusmodi accidens

Cod. græci oẽs quos viderim hunc habent sensum.

Quẽadmodũ sane quosdam noui medicos falso opinatos ex quib. ipsi decepti sunt, credentes non recte multos præstãtissimos medicos asseruisse hmõi sãguinis &c. & ita etiã uidentur legisse ueteres interp̃tes.

A.l.1.f.11 t.9.c.4.fol. 265.f.

A.lib.c.5 fol.166.a.

A.l.1.f.19 t.1.c.4.fol. 265.f A.l.3.f.10. t.4.c.18.fo. 271.d

A.l.3. f. 10. t. 3. c. 4. fol. 365 g. A l. 1. f. 9. c. 6. f. 252. h

A hirudine huic loco adhærente: q̃ quidem in dies augeri solet: q̃ uis. n. primis diebus, utpote exigua sensum effugit, tertio tñ, quarto ve die, haud obscure uideri potest. Eadem rõne ex vẽtriculo quo que cruor epota sanguisuga euomit: sed est hmõi cruor tenuis, sanieiq; speciem refert, siue is uen triculo, siue ex narib. siue ex ore feratur. Igitur cum talem videris, ac hoīs considerato habitu sub præteritis eum interrogaueris, ex oĩb. rei ipsius ueritatem facile conijcies. Equidem, quum uiderem hoīem integra ualetudine hmõi cruorẽ euomentem, interrogaui: qua uictus rõne antea fuis set usus: ille uero inter alia, quæ narrauit, hoc quoq; addidit, q, cum nocte quadam sitiret, misso puero, qui aquam afferret, ex immundo fonte bibisset. Quib. auditis, sciscitatus sum, apparuissent ne aliquando sanguisugæ in ipso fonte: qui, quum id quoq; fateretur, epoto subinde idoneo phar maco hirudinem uomitione reiecit. Porrò, quum alius quispiam hmõi cruorem emungeret, & ex pueret, ipso narrante audiui, eum rure, æstatis tempore, in stagno quodam cum cæteris iuuenib. iuuenili ludo, qualem adolescentes in aqua ludere solẽt, exercitatum: Tum ego sciẽs in eo stagno sanguisugas esse, duxi laborantem ad splendorem: conuersoq; directe ad solis radios narium foramine, in eo loco, vbi nasus ad oris regionem perforatur, hirudinis in meatu latentis caudam cõ spexi. Has igitur historias, utpote perquam conducibiles, uobis narrare operæprecium duxi.

B *De loco affecto, cum vox, uel aliqua partium ad ipsam, ac ad loquelam attinentium, læditur.* CAP. 6.

QVòd in proposito sermone læsionem putare oporteat, ẽt si non penitus tota partis actio secundum naturam deperditur, sæpenumero iam diximus: nec ab re fuerit, id in præsentia monuisse. Præterea (quamuis non ignoretis) monitos vos uelim, non eandem esse rẽ, uocem & sermonem: siquidem uox uocalium instrumentorum munus est: sermo uero eorum, quæ sermoni depu

A.l. 1. f. 1. d. 3. c. 4. f. 11. f. A. l. 3. f. 10. t. 2. c. 2. fo. 363. a

tata sunt, inter q̃ lingua principatũ obtinet, cui non parum cõferũt & nares, & labra, & dentes: sic ẽt uocis instrumenta sunt guttur, & musculi ipsum mouentes, atq; nerui, qui a cerebro ipsis um deferunt. Igitur, si uel claudentes, vel aperientes guttur musculi immobiles reddantur, qui sic affi ciũt, obmutescet: vbi uero vel difficulter mouent, uel palpitãt, aut tremũt, p̃ affectionis ipsius mõ vox ipsa læditur: similiter, si uel conuellẽdo, uel quatiendo mouẽtur, & sanẽ si imbecillæ fuerint ip sis uires, siue ob suam ipsorũ, siue ob neruorum ipsos mouẽtium affectionem, obscurã, & paruã efficiẽt uocẽ: q, si alius quispiã ex mouentibus guttur musculis, quoquo modo afficitur, lædetur q dem uox, sed paruum erit uitium: atq; sic affectus, neq; obmutescet omnino, neq; ita exiguam ha bebit vocẽ. Igit, vt ex musculis guttur mouẽtib. p̃cipui habent ij, q ipsum aperiũt & claudũt, ita ex

C uocalibus neruis ij, quos recurrentes uocamus, q & ipsi portio quidẽ sunt sextæ cõiugationis neruorũ, qui à cerebro oriuntur, queãdmodũ & alij, q in ipsum inseruntur: differũt tñ ab alijs, eò, q non in ceruice à neruis sextæ coniugationis, sed cum ad thoracis regionẽ peruenerint, propa gant. Nullus itaq; tã ineptus dissector est, q sextã coniugationem totam secet inuitus, q̃uis recur rentes nerui, ob imperitiã, nonnunquã diuellantur. Accidit uero interdũ in magnis asperę arte riæ vulneribus, ut una cũ ipsa arteria, uel alter, uel uterq; incidatur. Porrò p̃ chirurgiam quoq; infrigidati tantisper uocẽ impedient, donec calefacti naturalẽ temperiẽ recuperauerint. Quin etiam uitiari uocẽ haud obscure cõtingit, quum uel acutior uel maior redditur, ob id, q fauces à suis musculis nequeant intẽdi. Itẽ uehementer læditur uox, ubi membrana, q̃ faucibus, & gutturi

A. ibidem. A ibid. c

cõis est, multa humiditate rigatur. Quòd ẽt destillationes eadem ratione uocem raucam efficere possint, nemo non intelligit. Vehemens quoq; exclamatio similiter uocẽ afficit, utpote quæ simi lem inflammationi circa iam dictam membranã, atq; gutturis musculos parit affectum. Cęterũ, quum gutturis interni musculi inflãmantur, eum affectum anginã esse constat, quæ simul & uocẽ & spirationẽ lædit. Ac idẽ quoq; in uniuersum facere solent oẽs præter naturam tumores, siue in spiritalibus vijs exoriantur, siue extrinsecus ipsas comprimant. Sic. n. gula quoq; ubi inflamma

D tione affecta est, ut comprimat asperæ arteriæ tunicam, qua cartilaginum ipsius partes extremæ, Sigmoides uocatæ (id est quæ sigma literæ figuram referunt) coniunguntur, & spirationi & uoci noxam afferre consueuit. Haud absimile quoq; uitium inducit uertebrarum ceruicis in anteriorẽ partẽ luxatio: sed de his iam antea dictũ est. Igitur oẽs hmõi affectus uoci adueniunt proprijs ipsius instrumentis familiari aliquo uitio, siue primogenia affectione, siue per consensũ laborantibus, nã id ad propositum sermonẽ nihil conducit. Sunt prętere alij affectus, cum pecu liari sua materia priuatur: atq; in cõmẽtarijs de uoce dictum iã est, q propria huius actionis, ma teria, generatim quidẽ loquendo, est expiratio: secundũ speciẽ uero, atq; propriam differentiam, exufflatio, quę q dẽ est, quũ affatim spiritus foras effertur per musculorũ intercostaliũ actionem. Vnde fit, ut per uehementia thoracis vulnera, atq; oĩno ipsius in altera parte resolutionẽ, in pri mis q dẽ semispirans ac mox semiuocale animal euadat, idq; per accidẽs. In apoplexia uero sopo re, morbo comitiali, catoche, i. uigilanti sopore, communi rõne earũ actionũ, q̃ ab impetu, & uo luntatis imperio p̃cedũt, uocẽ lędi cõtingit, siue spinalis medullę partes primę, siue simul cũ ijs ce rebrũ quoq; afficiat. His itaq; q̃uq; inter se cõsequẽtia quadã couenientib. expirõne, exufflatione citra strepitũ, strepẽti exufflatione, uoce, loquela, si earũ prima lędat, reliquas oẽs lędi necesse est:

vltima vero læsa, reliqua haudquaquam læduntur: at, cum secunda, tres reliquæ læduntur, cũ ter- E
tia, duæ vltimæ: cũ quarta uero sola, postrema lædit. Etenim, si nihil oĩno expiret aĩal, vel ex utris
que thoracis partib. vel ex altera parte duntaxat: si quidem ex utrisq;, celerrime suffocabitur: si ue
ro ex altera tm̃, semispirans atq; semiuocale reddet, perdetq; simul relinquarum deinceps duarũ
actionum partem dimidiã, quarum alterã exufflationem citra strepitum, alterã vero strepẽtem,
noĩare consueuimus. Quòd si expiratione seruata corrumpatur exufflatio, reliquę tres actiones,
strepẽs exufflatio, uox, & loquela simul corrumpẽtur: sicut uoce pereunte, loquelam quoque pe
rire necesse est. Cũ itaq; dictarum actionum opifices musculos cognoueritis, superest, considera-
te, q ex ipsis ꝑprio affectu laborẽt, & quorum actio lædatur ꝑ accidẽs. Quòd si quidpiã eorũ, quę
ex corporum dissectione uidistis, obliuioni tradideritis, admonebũt uos ij, quos de respirãonis cau
sis, atq; de uoce ꝑscripsimus, commẽtarij: atq; de his ipsis in secundo libro de uiuorum dissectio-
ne ẽt dictum est. Sanè expirationem faciunt uniuersi thoracem contrahẽtes musculi: exufflatio-
nẽ (quæ uehemẽs expiratio est) intercostales maxime: strepẽtẽ exufflationem ij, qui in faucibus
sunt: uocem uero ipsam gutturis musculi efficiunt. Sed lingua articulatim uocem distinguẽs, lo-
quendi usum præstat: atq; non nihil ad hanc rẽ conferre uidentur dẽtes, labra, narium foramina,
palatum, gurgulio, ꝑterea symmetrum linguæ ipsius uinculum. Itaq; balbis blæsisq; atq; alijs, q F
impedita sunt loquela, loquutionis instrorum aliquod aut cũ natura ipsum formaret, aut postea,
lædi certum est ueluti quum vel polypos, vel aliud quidpiam narium foramina obstruit, aut ex
primis dentib. aliquis deperditus est, aut ubi labia fuerint mutilata. Verum, quo pacto quidem te-
nuem obtineant uocem, ac prçterea quomodo aliæ uocis, tum differentiæ, tum affectiones fieri
possunt, ut rauca, resonans, tenuis, aspera, *obscura, in commentarijs, de uoce sufficienter dixim᷑.

*μελαινα in ni gra. est in impressis græcis: & ita ẽt uertetrat tralator vetus ad uerbum ex græco. De qua uoce-nidẽ ẽt 1. pror. comm 3 Quadam tamẽ græca exemplaria habent. μεγάλη. i. magna.

Quæ loca afficiantur in reliquis spirandi difficultatibus, quæ superius omissa sunt. CAP. 7.

AT que de dyspnœa, i. difficili respiratione, iam antea, ubi spinalis medullę passiones percur
rimus: multa dicta sunt quib. nũc in memoriam reuocatis, quæ ad pñtem contemplatio-
nẽ supersunt subiungã. Itaq; in uniuersum expedite nos meminisse uelim musculorum thoracẽ
mouentium, neruorumq; q ad ipsos perueniunt, quos in corporum dissectione uidistis. Igiť in-
troeuntes ad hominem difficulter spirantem, in primis considerate, an omnes thoracis musculi
moueanť: an soli intercostales sine superiorib. atq; an simul cũ intercostalibus septũ transuersum
quoq; moueať. Quũ itaq; cõspexeritis oẽs moueri, unam ex trib. quas dicemus, causis, huiusmodi mo
tionem efficere putandum est. ac deinde, quæ sit illa, q̃ nũc infestat, perpendere oportet: ꝙ si oẽs
moueanť, aliter definire. Subiiciamus igitur aliquem oẽs simul mouere musculos, ut pectus. una cũ G
scapulis manifeste subleueť. In hoc *ex trib. unum aliqđ coniicere necesse est, aut virium imbecil-
litatem, aut uiarum spũs angustiam, aut vehementem in corde & pulmone calorem: quamuis in
terdum duæ, ac nonnunquam (licet raro) tres quoq; ex iã dictis causis concurrere possint. Atqui
trib. quidem simul conuenientib. proximam mortẽ timere oportet: vbi uero duæ fuerint, difficile
est ægrum seruare: sed vna duntaxat infestante, peculiari opus est finitione, ut sciatur, utrũ ad sa-
nitatem ꝑuenturus sit æger, an malo succubiturus. Igitur, ubi uirtus dñtaxat fuerit infirma, ad tria
mouentium musculorum gña uenite, eosq; ad motionem excitare solet, ꝙ unũ genus vehemẽ-
ter mouere ipsa nequeat: q ppe, si septum transuersum solũ sufficienter mouere posset uirtus, ue-
luti quũ ẽm naturã se hẽbat, neq; intercostalib. neq; superiorib. musculis indigeret: qm̃ vero imbe-
cilla est. oẽs sẽsim mouet, sed neq; freqntẽ, neq; rarã valde facit actionẽ. His igiť adhibẽda est mẽs,
nam cætera haud difficulter ꝑ ea discernũtur. Sanè plurimũ aucto in spiritalib. instris calore, oĩb.
q dem thoracis musculis agit aĩal, sed & uelox & frequens, & uehemẽs est eorũ actio, qñ uidelicet
citra uiriũ imbecillitatem calor infestat: At uirium imbecillitatem, ubi flammeus calor non acces-
serit, neq; velox, neq; frequens ualde comitatur motus: proinde nõ ita in multũ oẽs thoracis par-
tes dilatat: quippe hoc dyspnœæ genus cũ ea, q̃ ob nimiam incensionem facta est, vnũ solum cõe H
hẽt, ꝙ oẽs thoracis musculi ꝑ ipsam agũt. Quinẽt, ubi, ob plurimũ calorem spirõ difficilis est, ꝑter
magnitudinẽ, frequẽtiã, & celeritatẽ hoc quoq; accedit, ꝙ calidus, feruẽsq; spũs exufflando ꝑdu-
ciť. At in *virium imbecillitate, nulla ab ore facta exufflatione, spũs ex solis narib. emitti solet: ꝙ,
si per inspirationem cuipiam narium pinnæ manifeste contrahi uideãtur, id uero efficax imbecil-
læ facultatis indicium est. Ob spiritalium uero instrumentorum angustiam totus quidem thorax
ut plurimum, celeriter & frequenter dilatatur: sed, qui sic laborant, sine exufflatione spiritum red-
dunt. Si uero simul conueniunt spiritalibus instrumentis, & calor & angustia, ut in peripneumo
nia, tum neq; maxima, neq; frequentissima, neque ẽt celerrima spiratio sufficere potest: sed resi-
dere tentant sic laborantes, etenim sentiunt hoc pacto totum thoracem facilius dilatari: quippe
qui decumbentibus in sese concidit, eo, quod pectoris partes ad spinam declinant, qua erecta tho-
rax etiam simul fertur, non amplius se ipsum grauans. Ac similiter quoq; respirare solent ij, quib.
asperæ pulmonis arteriæ plurima defluxione oppletæ sunt, aut ubi ex proximis locis in ipsas ali-
quid deriuatum est: à iam dicta uero spiratione, unica duntãxat re differunt, ꝙ neq; exufflant, ne
que calidũ spũm emittũt. Sic ẽt ijs, quib. inter thoracẽ, pulmonẽq, magna puris quãtitas collecta
est,

A.l.3.f.10. c.1.c.2.fol. 259.a

A.l.3 f.10. c.1.c.21.f. 260.d

A est: quos suppuratos uocant, totus thorax attollitur: sed neq; calidus est ipsorum spiritus, neq; et exufflando emitti solet, nisi adurens fortasse febris accesserit: uerum hi celerrime suffocant, tu ob † multitudinem ipsam, tum quod uires oib. suppuratis ex necessitate imbecilliores redditæ sunt. Sed non necessario in fluxionib. quæ ad pulmonem irruunt, aut peripneumonia, aut asthmate .i. anhelatione, uires imbecilliores redditæ sunt: nam contra, quod anhelantes solos affectus, crassis & viscosis humorib. pulmoni impactis, uires robustæ constantesq; permanserunt. Atq; si tuberculum coctu difficile, aliqn, in ipso natum fuerit, thorax maxime quidem dilatabitur, sed non ita multum inspirabit aerem adeoq; continenter spirare cogitur, non tn exufflare solet, id. n. aucti caloris proprium est. In eandem dyspnoeæ speciem, sed alia rone, labuntur ij quoq; quos angina molestat, ob angustiam, quod non fit in cōcauitatib. quæ inspirationem suscipiunt, sed in ijs, quę ipsam transmittunt. Quib. vero & abscessus, & inflammatio, atq; humorum plenitudo in thoracis, aut pulmonis cauernis consistit, nulla obstructione, accidente in gutture, neq; in aspera arteria: sed in illis cauitatib. quę inspiratum aerem suscipiunt, angustia genita, ex necessitate sequetur magna thoracis dilatatio, sed non ita multus trahetur spūs: proinde laborantem, & celeriter, & frequenter spirare necesse est: pręterea oib. n. uos meminisse uelim magnæ respirōnis geminas esse drias, interdum quidem ob dilatationis thora-

B cis magnitudinem, interdum vero ob inspirati aeris multam essentiam. Sciendum aūt, quod sæpenumero uos admoneo earum rerum, quod a priorib. omissæ sunt; nam, quas ipsi psecuti sunt, earum pp scriptorum multitudinem facilis, atq; in pmptu est memoria; quod vero ab Hippocrate (quis optime de dyspnoea scripserit) non sunt definita, ea posteriorum nemo explicauit, definijt ve: ideirco necessarium esse putaui creberrime illorum uos admonere. Igitur, quicunq; sine inflammatione, vel oino sine aliquo pter naturam tumore, aut angustia spiritalium instrorum, p febres ardentes difficulter spirant, his inspirati aeris quantitas magnitudini dilatationis thoracis pportione respōdet: quib. vero uel tumor, uel angustia sine flammeo calore in spiritalib. est, in his thoracis quidem dilatatio maxima est: id uero, quod inspiratur, non solum dilatationem proportione nō assequitur, uerum et minus, quam fm naturam inspirari solet, attrahitur. At sine distinctione vnam dispositionem ostēdit magna thoracis dilatatio, si raritatem simul acceperit. Verum animaduertere oportet, ne aliqn in hac decipiamini, putantes, eam spirōnem, quæ ob uirium imbecillitatem oibus agētibus musculis efficitur, eandem esse cum magna: quam equidem, quo clarior esset interpretatio, aliqn sublimem uocare uolui: & mihi facile tunc fuit intelligere, Hippocratem eum sublimem uocare spiritum qui sublimioribus thoracis partibus inspiratur; quemadmodum, quum inquit: "Magnus spūs, & ex

C longis interuallis delirium, declarat: constat eum magnum pro multo dixisse. Is uero bifariam fieri pōt, uel sine superiorum musculorum actione, vel ipsa quoq; cocurrente, nam plerunq; intercostales musculi una cum septo transuerso ad maximam thoracis eleuationem, qua multus spūs allicatur superiorum musculorum auxilio non indigent. Quod uero hmōi eleuationis species delirium portēdat, in cōmētarijs De dispnoea iam ostēdimus, vbi et cuiuslibet difficultatis anhelit' dispositio declarata est. Nunc vero, ut compēdio quodam hic explicamus eos affectus, quos in alijs commētarijs iam percurrimus, ita & de dyspnoeæ differetijs, partim quidē dictū est partim uero in sequētib. dicemus. Nā magnarum respirationum alia quidem crebra est, atq; huic sunt drię complures, quarum aliæ alias dispōnes indicant: alia uero rara, vnicam indicans dispositionē. Sic et de exigua dicendum est, quòd rara quidē spiritualium instrorum frigiditatē: frequēs uero non solum spiritualium, sed eorum quoq; quæ cum ipsis mouentur, vt hepatis, lienis: uentriculi, gulæ, laborem indicat. Quum igitur plures sint dispositiones quas per uehementes motus dolor cōmitatur, ex alijs notis & considerandum & definiēdum est. siue inflammatio quædam, siue erysipelas, siue ulcus, siue abscessus dolorē efficiat. Quinet didicistis, quod inęquales intemperantiæ, dolores excitare sæpenumero solēt. similiter spūs crudi flatuosiq; copia, qui arctatus aliqn partes ip-

D sum ambientes distēdit, aliqn vero uiolēter egreditur. Præterea calidi & acris, aut frigidi & lēti humoris abūdantia, si aliqn retētus succus ambiētia corpora distēdat, aut inde uiolēter exeat, dolores efficere pōt, quod, si grauius affecta fuerint instra, in quib. hmōi res continētur, dolēt uel non mota: si uero leuior fuerit affectus; qn mouētur. Verum in libris de dyspnoea causam explicauimus, cur exiguæ spirationis frequēs quidē spūs, motorum per respirationē instrorum laborē significet rarus vero vehemētē refrigerationē, & quidē spiritalium duntaxat, præcipue pulmonis, & cordis. Est et alia dyspnoeæ species, quum ueluti breui quadam quiete intercipitur opus thoracis, idque non nunquam inspirando, non nunq uero expirādo, siue hoc accidat ob musculorū thoracis conuulsionem, siue ob caloris copiā, cogētis laborantē continēter vel inspirare vel expirare. Est insuper alius respirationis affectus, quē apnoeā (quasi nō spirationē dixeris) noiant, nulla, ut aspiciētib. vt, facta respiratione: uerū vt rei ipsius natura declarat, eā nō fieri incredibile est: nā impossibile vr, ut aimal oī spiratione exacte priuatum in uita seruari possit, quāuis ea aīalia, quod in cauernis latere cōsueuerunt, thoracē mouere videantur minime. Proinde duorum alterū conijcere oporret, aut adeo exiguam fieri spirationē, ut sensum effugiat: aut huiusmodi animalia tunc spiratione oino nō indigere, sed eam transpirationem, quę per uniuersum corpus fit, sufficere: quippe hanc

A. l. 1. f. 10. c. 4. c. 14 f. 197. h

† πνοῆς ἀσθενής

In Prog. co. 1. t. 24. 4. 194. h

A. l. 1. f. 1. d 3. c. 24. fol. 41. c

A. ibidem. e 26. d

cot ipsum per arterias efficit: respirationẽ uero per thoracem cerebrum " efficere cõstat. At uero E
dispositio, q̄ apnœã facere põt, omnibus animalis partib. cõis esse uidetur, veluti in apoplexia, so- A.l.1.f.10. c.7.f.258
pore, morbo comitiali, catalepsi: nã in his omnibus nullus ꝓprius affectus spiritalia instrã præ cę- g
teris infestat, nõ magis, q̄ vocis aut locutionis aut ꝓgressionis instrã, sed affecto principio, omnia,
q̄bus uires suæ, ꝑ quas reguntur, ab ipso suppeditari cõsueuerunt, ei cõsentire necesse est. Verũ de
apnœa iam & particulatim, & ꝑ se diximus: quamobrẽ tempus est, vt nunc ad alia transeamus.

De affectibus Pulmonis. CAP. 8.

QVum autẽ exercitationis via, qua ad affectorum locorum notitiã peruenitur, duplex sit, altera quidem ab apparentibus accidentibus, altera uero à corporis partibus, si q̄s ꝑ utrasq; voluerit exercitari, eadem bis dicet, quamuis alio & alio mõ: Vt v.g. de pulmonis affectib' dictum est, vbi de dolorum ratione, præterea etiam vbi de sanguinis reiectione, ac de dispnœa diximus, atq; in p̄ntia quoque dicemus. Etenim " vehementi dolore nunquam cruciatur, verum & grauitatis sensum, & aliqñ extensionẽ quandam, vel ad os pectoris, uel ad spinã peruenientem, percipere potest: ibi.n. membranæ ipsum ambientes suspenduntur. Sæpenumero & angustia molestantur laborantes, atq; ob hoc crebro celeriterq; spirant, ac thoracẽ vehementer attollunt, sed non ita multum aerem attrahũt. Hęc si citra febrem acciderint, aut crudũ tuberculũ, aut lẽtorum, crassorũ ve, aut quorundã aliorum humorũ plenitudinẽ, in eo existere: aut pus, aut alium quendã humorẽ vel lentum, vel crassum, vel multum, circa ipsum effusum fuisse declarãt: verum ea inter se ꝑ præterita accidentia discernere licebit. Nanq; si quis per bonam valetudinem, quum solitas actiones facere potest, sic difficulter spirare inceperit, augeaturq; accidens, neq; inter respirandũ stertere uideaꝸ, crudi tuberculi ortum suspicari oportet. Si uero stertendo strepitũ fecerit, lentorum crassorumq; humorum pertinaciter impactorum multitudinem, pulmonis bronchia molestare indicium est. Quòd si ilico ab angustiæ sensu quis difficulter spirauerit, fluxionem uel a cerebro, vel à vicinis sedibus in pulmonem irruentẽ ostendit. Sed, quũ fluentibus in pulmonem uel viscosis, vel crassis, vel multis humoribus, hominem difficulter spirare dico, in bronchijs eos contineri intelligas, velim: vt.n. in totũ uiscus læuis arteria diuiditur, ita etiam bronchiorum essentia in totum pulmonẽ ab aspera arteria procedit: vocanꝸ autem à dissectoribus bronchia, asperæ arteriæ cartilagines, sigma literæ figuram referentes. At, vbi " pleuritis præcessit, mox remissa febris vehemẽtia intra latera grauitas in imo thoracis derelicta sentitur: ac, vbi quis affatim à decubitu transmutatur, idq; maxime si ab uno latere in aliud se conuertens defluere aliquid sentiat, puris multitudinem ibi contineri haud dubia coniectura est: quinetiam in ijs fluctuatio sæpenumero haud obscure auditur: accedit ad iam propositas notas hoc quoq; indicium, si uehementi ꝑgressa pleuritide, nihil penè laborans expuerit. Si uero citra febrim, alius quispiam serosus, aut pituitosus humor in thoracis spacium subito defluẽs, spirandi difficultatem excitauerint, laborans " tenue sputum, idq; abinitio quidem exiguum, sed cũ uehemẽti tussi: ubi uero cõcoctum est, plus atq; crassius, & cum mitiore tussi expuere solet. Quippe bifariã " accidere põt, ut uehementer tussiendo pauca quis expuat: alij.n. ob lentum crassumue humorem, alij ob tenuem id facere uidentur: siquidem tenuis humor, quum subleuatus est, inter tussiendũ à spiritu diuisus refluit: lentus uero, aut ualde crassus difficulter effertur, utpote q̄ nõ tam facile à corporibus, q̄bus impactus est, abstergi, neq; ẽt à quauis occurentis spũs uiolẽtia impelli põt: nisi.n. spũs, qui tussiendo effertur, & multus & uehemens fuerit, nihil secũ educit. Igitur sputum, q̄ neq; liquidum, aut aquosum admodum fuerit, neq; crassum ualde & aut lentum, id facile efferri solet, maxime ubi ualidæ fuerint uires: etenim sine uehementi thoracis contractione uehementer tussire nemo põt: ac sine ualida tussi crassos lentosq; humores efferri impossibile est. Qñ uero cũ spirandi difficultate, cui & angustia & grauitas coniũcta est, acuta quoq; febris inciderit, is affectus inflammatio pulmonis est. At, si intolerabile fuerit incendium, angustię uero grauitatisq; sensus minor, erysipelas ipsum uexare censendum est. Ex H
tremis autem id definitis, q̄d sit erysipelas phlegmonodes, aut inflãmatio erysipelatodes, haud difficulter deprehendetur. Sunt alij pulmonis affectus, ubi citra humorũ affluentiam intemperies ipsum infestat, siue æqualis ea fuerit, siue inæqualis. Igitur inæqualis tussim excitat: æqualis uero, si moderata est, rhythmũ respirationis ĩmutat: at, si uehemẽs, idq; uincente calore, frigidi aeris, atq; potionis cupiditatẽ inducit, ac tractu tẽporis finitur in febrim. Per frigidã aũt intẽperiem cõtraria euenire solent: q̄ppe, si modũ seruauerit, calida aeris ac calidæ potionis desiderium excitat: si uero modũ excesserit, replet uiscus ipsum fluxionibus. Cæterum de sanguinis ex ipso ꝑ tussim reiectione, quę fit uel exeso uel rupto uase aliquo, uel ore alicuius uenæ patefacto, antea, ubi de sanguinis sputo mentionẽ fecimus, iã dictũ aliq̄d est: atq; nũc quoq; pauca q̄dã dicemus. Porrò ruptiones in ipso deprehendes, tũ ex multi sanguinis fluxione, tum ex magna notabiliq; aliqua cã, q̄ p̄cessit, si subito aduenerit: uoco aũt p̄cedentes cãs, ut quũ aliquis ex alto, uel in ludo, uel certamine ceciderit, aut quũ alter super alterum cadit, aut ubi ex inanimatis corporibus aliq̄d graue, ut uel lapis uel lignum, thoracem læsit: nonullis ira cum clamore præcessit. Quinetiam citharœdis, tragœdisq; certantibus, aut acuta uehementiq; uoce clamãtibus, uasa interdũ dirũpuntur, maxime ubi

non

Marginal notes: A.l.3.f.1.d. 5.c.1.f.9c A.l.3.f.10.c 4 c.14.fol. 270.h — F — A.l.3.f.10. c.4. c.7.f. 269.f — G — A.l.4.f.1.e. 2.c.7.fol. 418.h — A.l.3.f.10. c.1.c.3.fol. 958.b

A non præmissa pulmonis per præcedentes exclamationes lenitione, uiolẽter clamare conãtur. Vt .n. luctatorib. si certamẽ aggrediantur, musculis prius neq; calefactis, neq; per frictiones, aut moderatas motiones explanatis, partes quædam rumpuntur, atq; conuellũtur, ita & pulmoni accidere solet: quem quidem frictionib. ad uehemẽtes motiones præparare non licet, per exclamationes ãt quæ frictionib. proportione rñdent, id afficere studemus. Insuper nulla manifesta extrinsecus adueniente causa, ut in cæteris corporis particulis, ita in pulmone quoq; uas aliquod ob sanguinis abundantiam dirumpi potest: quum videlicet extensioni resistit, aut ob frigus à uicinis partibus contractum, aut ob innatam intemperiem. Ita Hippocrates, "Venas, inquit, frangit frigidum. Atq ipsũ p se rupturas non facit, sed quia uenarum tunicas frigiditate sua duras, & extendi contumaces reddens, ut rumpantur paratiores efficit: ruptionis uero causa est, aut uehementes motus, aut humorum abundantia, qui vel per se, vel una cum crudo, & frigido & flatuoso spiritu venas extendunt. Verum fractionis ab hmõi haud obscurum indicium præbet subita cumulati, ac uniuersim fluentis sanguinis vacuatio. Qnum vero uenarum ora aperiuntur non frigidæ, sed è contrario calidę dispositiones præcedunt: ueluti ubi multis eisdemq; calidis balneis homo utitur, atq; terram inhabitat calidam, fueritq; anni tempus eiusmodi, similiter quoq; alimẽta & potiones. At

6. Epid. cõ. 3. t. 14. 3. 172. c.

B quæ eroso uase aliquo, affatim accidunt sanguinis euacuationes, eas præcedere solẽt exigua sputa, atq; acres in pulmonem a capite fluxiones: nõnunq̃ uero & "pulmonis aliqua pars, aut ramentum simul efferri vr, ut neminem latere possit ad pulmonẽ hunc affectum pertinere. Orto uero in aspera arteria ulcere, præter hoc, q sputũ purulentũ apparet, dolorẽ quoq; in loco affecto laborans sentire consueuit: ipsum uero per ea, quæ screantur, quia exigua sunt, ab vlcere, quod in pulmone natum est, discerni potest: quippe ab ulcerib. pulmonis plus sputi reijcitur: Atq; vt ex pulmone educta particula, visceris ipsius ulcerationem significat, ita ex guttute uidemus interdum corpusculum aliquod à ligula (Græci epiglottida uocant) per ulcerationem excreari. Id uero nõ solum hoc indicio deprehenditur, verum & ex eo, quod in ulcerato loco doloris sensu laborans infestatur, veluti de aspera arteria dictum iam est: etenim pulmonis ulcera dolor non comitatur: ea vero, quæ in his sedibus oriuntur, dolorem quidem inducunt, sed non uehementem: vt, si alicui suapte natura hebes fuerit sensus, ipsum planè non percipiat. Igitur persæpe uidimus eos, quos iã supra popofuimus, affectus, & qui pulmoni, & spatio thoracis, & asperæ arteriæ, & gutturi accidere possunt, quippe oĩum horum, sermonis cõitate inducti, mẽtionem fecimus: qui vero deinceps dicentur, non ita crebro nobis apparuerunt. Quidam humorem repẽte expuit, liquidæ bili in co-

A. l. 3. f. 10. t. 4. c. 22. f. 272. b

C lore p quam similẽ, mediũ uidelicet inter flauum ac pallidum, at nulla acredine infectum: atq; ita quotidie maiorem eius quantitatem expuit: deinde leui suborta febricula tabescere incepit adeo, ut purulẽta screaret. Postea tractu temporis, quatuor uidelicet mensium, exiguũ cum pure cruorem reiecit, atq; sic aucta febre magis consumebatur: ac iterum, atq; iterum plus expuebat, adeo vt magnã sputi quantitatẽ redderet: quocirca magis increscẽte febre ac resolutis uirib. eorum, q tabe marcescunt, exemplo, mortem obijt. Deinde alium vidi eodem fere modo sex mẽsib. ac aliũ quoq; diutius laborãtem. Igitur primus, quem cõspiceremus, initio quidem nihil mali habere sed tandem pessime affici uisus est: alter uero nobis occurrit, cui statim ab initio cognito malo, præsenti medicamẽto succurrere tentauimus: ac multo magis & tertio. At, quamuis multo negocio vtrunq; liberare conaremur, nihilomin' neq; horum ullus, neq; alius post eos seruari potuit: quum .n. morti iam proximi essent, pulmonis ipsius putres quasdam partes expuebãt. Proinde facile cognoui, haud absimili eos affectu laborare, qualem in externis partibus uidere solemus, quũ a putrefaciente quopiã humore inficiũtur: uerũ has & abscindere & urere possumus, pulmoni uero horum auxiliorũ neutrũ adhibere licet: qua p p oẽs perire necesse est. At vero, postremũ quũ uiderẽ, ad uisceris fortẽ exiccationẽ sollicito me aio conuerti, & quidẽ odorib. atq; potionib.

D ad id efficacib. Proinde medicamentum, quod hedychroum uocant, interdiu narib. ipsius iugiter adhibere iussi, ad somnum uero sese conuertenti præscripsi, ut narium foramina ex aliquo præciosorum vnguẽtorum illinerẽtur, qualia uidelicet Romę præparari solẽt, uocant uero ea & foliata, & spicata: atq; dedi in potu medicamẽta, mithridaticam uocatã cõpositionẽ: ambrosiã, athanasiã, theriacã. Itaq; perpetuo anno sic educatus, tandẽ similiter, ut reliq tabidi, uitã finiuit: q̃ fortasse ob iam dictã educationem longiori t pe protraxerat. Preterea aliũ hmõi affectum in pulmone notaui. Quidã "diuturna tussi uexatus, & exiguũ lẽtumq; pus expuẽs, frustum quoddã paruo grãdinis grano haud absimile excreauit, ac deferẽs illud mihi oñdit, atq; rursus non ita multo post aliud quoq; attulit: vnde cõieci lẽtũ illũ humorẽ, quẽ antea expuere solebat, siccatum induratumque, hmõi substantia peruenisse. Quamobrẽ medicamẽtum ei in potu dedi, quod asthmaticis auxiliatur; atq; ita factum est ut minorẽ expueret grandinẽ, atq; longiori, quàm antea, interuallo: neq; plurib. deinceps annis adeo mitigari potuit affectus, quin tandẽ moreretur. Cæterum grandines ipsę magna ex parte erui magnitudinem æquabant, quamuis interdum maiores, interdum minores esse viderẽtur. Atq; alios quoq; similiter quidẽ spuere, sed nihilominus in multos annos uitam extendere, uidimus: quorum alij aliam ob causam, alij uero ob spiritalium instrumento-

A. l. 3. f. 10. t. 1. c. 1. fol. 164. c. Et. 5. 4. c. 22. fol. 271. b

rum affectum mortui sunt, quamuis nihil cruoris excrearent. Ea uero, quæ Antipatro medico acciderunt, nemo est, q nesciat, vt qui medicam artem publice apud Romanos professus est. Agebat hic ætatem sexaginta quidem annis minorem, sed quinquaginta iam annos excesserat, is correptus aliqñ febre quadam ephemera, idq; ab euidenti causa, declinante iam febre, ut, quid sibi facto opus esset, intelligeret, pulsum ipse suum tangere aggressus est. Quum igitur oē inæqualitatis genus in arteriarum motione inueniret, in primis quidem territus est: deinde uero, quum sese nō febrire plane sentiret, illico balneum subijt, quippe laboribus ac uigilijs corpus fatigauerat: Atq; tenui quoq; uictu, donec diem tertium præterisset, usus est: quo, quū nulla appareret febris, ad solita negocia pertractanda prodijt: atq; arteriam in extrema brachij sui parte tangens, admiratus est perseuerantem in pulsibus inæqualitatem. Occurrens itaq; mihi, extendit manum ridens, iussitq; pulsum tangere. At ego subridens, quid, inquam, sibi uult hoc, quod proponis ænigma? ille iterū ridens obnixe orauit ut tangerem. Igitur inter tangendum omnigenam in pulsu inueni inæqualitatem, non solum in multarum pulsationum cumulo, quam systematicen (id est congregatricē) vocant, uerum ēt in una arteriæ distentione. Proinde miratus quomodo adhuc uiueret, quū talē haberet pulsum, interrogaui, num difficilis aliqua esset ei respiratio: illo uero nullam se sentire respondente, obseruaui equidem, an aliqñ mutaretur, quippe sex mensium spatio assidue arteriam tangebam. Quumq; ab initio interrogaret, quænam corporis dispositio mihi uideretur posse hmōi pulsum efficere, atq; per quem modum, idq; citra febrim, ad eam quæstionem respōds, in cōmentarijs de pulsib. iam declarasse me huiusmodi inæqualitatem: nanq; ob magnarum in pulmone arteriarum angustiam id euenire putam: angustiæ uero causam esse dixi uisceris inflammationē: at tibi hāc ob causam, id nūc accidisse impossibile est, quippe febre fuisses affectus. Relinquitur igitur uel obstructione ex liquidis, & crassis & uiscosis humoribus, vel crudi cuiuspiam tuberculi ortum, in hmōdi te dispositionem induxisse. Tum ille respondens, oportuisset (inquit) me suspiriosa orthopnœa laborare. At ego probabilia dixi ipsum loqui, sed a ueritate aberrare: quippe fieri nonnunquā hmōi orthopnœā ob eā, q̄ diximus, causam, id uero, quū in asperis, nō in læuib. arterijs, crassus & lentus humor cumulatur. Proinde oēm ei uictus rationem, atq; medicamenta quoque haud aliter, q asthmaticis, adhibere iussimus. Deinde sex (ut dixi) mensibus elapsis, leui quadam spirandi difficultate affectus est, accedente simul cordis palpitatione, in primis quidem semel deinde bis, atq; ter, postea quater, ac sæpius quoq;, aucta simul spirandi difficultate ad quindecimū vsq; diem: post quem difficillima derepente oborta spiratione, exolutus statim obijt, aliorū quorundam exemplo, qui cordis affectibus laborant: de quibus post hac sermonem faciemus.

GALENI DE LOCIS AFFECTIS

LIBER QVINTVS

ARGVMENTVM LIBRI

Affectus cordis, thoracis, septi transuersi, gulæ, oris uentriculi, & iocinoris explicantur.

Ob Cordis tantum læsionem subitam oriri mortem posse, non uero si aliqua cæterarum partium lædatur. CAP. I.

N præcedenti libro, quum de pulmonis affectib. ageremus sermonis cōitate & thoracis, & cordis aliquātulū meminimus, pleniorē uero, absolutioremq; de ipsis sermonē in quintum hūc librū distulimus. Qm̄ uero quart' liber in accidentib. quæ Antipatro medico euenerunt, finē sortitus est, læso in primis ipsius pulmone, deinde ad cor ēt transeunte affectu, operæpretiū me facturū arbitror, si oēs eius affectus percurram. Igitur, quemadmodū de cæteris corporis partib. ita de corde quoq; definiēdū est, quænā ipsi proprie vel primario affecto, uel utcūq; noiare volueris, fiāt accidentia: quænam uero ipso cæteris partib. consentiēte. Id āt ex ijs intelligi pōt quæ prius in alijs libris demonstrauimus, vbi iā declaratū est innati caloris cor uelut fontē esse, neque aīal mori oīno posse, ni cor afficiatur. Quū itaq; tres sint principes partes, quib. gubernatur aīal (quippe "præter cordis principatum, ostēsum est, & sensum & motū uniuersis corporis partib. a cerebro suppeditari, iecur uero nutricis facultatis esse principium) semp mors ad immodicas sequitur cordis intemperantias: simul.n. cum ipso oēs uitiantur partes. Quum ".n. (vt ostendimus) ipsæ peculiari cordis temperie actiones suas perficiant, hac pereunte, actiones quoq; ipsarū perire necesse est, ac proinde cerebri quoque, & iecoris: horum uero temperie deperdita non oportet cordis simul actionem perire. † Si enim" neq; sentiendi neq; mouendi ab electione facultatem animal habuerit, neque nutriatur, ueluti in latentibus euenit animalib. nihilominus uiuere ipsum posse,

A.l.1.f.1.d. 5.c.3.f.9.f.

A.l.2.f.1.d. 6.c.4.f.27.b

Licet n. neque sentiendi neq; mouendi ab electione actiones aīal etiam dū seruet.

A.l.1.f.1.d. 6.c.4.fol. 27.b

A posse, quod cor manserit illæsum, haudquaquã negandum est. Quin videmus sæpenumero multis deinceps diebus alios neq; intelligere, neq; sentire, neq; ẽt moveri, ac nihilominus vivere: quẽadmodum ubi quis ob vitiũ hepatis imbecillitatẽ sine alimẽto permanens, diutius etiã sufficere põt: at vero, si cor respiratione privetur, hominẽ ilico perire necesse est. Igitur, qui ad spirãdi functionem nihil conferre thoracẽ putant, ij causam reddere nequeunt, cur per vehementẽ apoplexiã, superno duntaxat principio vitiato, laborantes subito moriantur. At vobis eã invenire haud difficile est (utpote quibus efficaciter persuasum est, musculos, qui motionis principium a nervis in ipsos spinalis medullæ, quæ in cervice est, delatis suscipiunt, thoracẽ attollere) privatis tunc musculis movendi facultate, quæ ex cerebro ipsis influere solebat: ut, nisi ad spirandi functionẽ ambo principia simul iuncta concurrerẽt, possimus utiq; vivere, privati interdũ superno principio. Igitur ex quibus causis invenimus, cur affecto cerebro in vehementi apoplexia, cor quoq; lædatur, ex iisdẽ ipsis, secundũ aliũ modum, cũm q̃s invenerit, quamobrẽ in apoplexia minore, catalepsi, sopore, morbo comitiali, lethargo, animal ita affectũ nõ pereat. Nanq; si diligenter consideraveris, invenies per huiuſmõi affectus q̃uõ spirent laborantes: quippe videbis, & violentã, & difficilẽ spirationem perinde, ac si vinculo quodã cõstrictus thorax attolli prohiberetur. Atq; huius rei sufficientẽ fecimus mentionẽ in libris de musculorũ motione. nanq; similis est hæc quæstio, ei, quæ

B de somno fit, in quo oẽs musculorum actiones exolvuntur, & sola actio, quæ ad thoracis musculos pertinet, servatur: nũc vero ea duntaxat dixisse satis fuerit, quæ in præsentia proposito nostro cõducere videbãtur. Porrò, qua rõne homines per somnũ spirãt reliq̃s musculis oĩbus quiescẽtibus, eadẽ quoq; rõne per minorem apoplexiã, atq; alios ei vicinos affectus spirare possunt: ubi vero vel apoplexia, vel alius q̃spiã affectus adeo vehementer increverit, ut musculorum thoracis actio oĩno deperdatur, perire simul respirationẽ necesse est, unã cordis quoq; tẽperamentum solvitur: quo fit tandẽ, ut ẽt aĩalis ipsius necessario sequatur interitus: atq; hac rõne per vehementiores superni principij læsiones aĩalia perire videmus. Iã ex iecinoris quoq; affectu mori accidit, sed alia ratione, atrophia. s. unde longiore tẽporis spacio in huiõi affectibus vitam protelare possunt. Atq; mori contingit nonnullos per alium quendam modum, in syncopa, stomachi vitio eveniẽte, & vehementi dolore, & timore gravi, & voluptate maxima: etenim, quibus vitale robur infirmum est, animi vero affectiones ob imperitiam fortes, his animæ essentia facile dissolvi p̃t. Atq; aliqui ob mœstitiam interierunt, sed non ilico, ut de superioribus diximus. At vir magnanimus neque ob mœstitiam, neq; ob aliam aliquam animi ægritudinem mœstitia fortiorem, unquam suc-

C cubuit: utpote cuius animæ robur validum est, affectus vero non adeo vehementes.

De proprijs cordis, & pericardij affectibus. CAP. 2.

A.l.3.f.11. c.3.c.2.fol. 276.c — A.l.3.f.11. c.2.c.3.fo. 278.c

CAeterum proprio quoq; affectu cor laborare solet, vel ob simplicẽ intemperiem, sive inæqualis sive æqualis ea fuerit: vel inflammationem, vel erysipelas, idq; dũ fieri incipit: ilico .n. antea, quàm augeant huiõi affectus, aĩal corrũpitur. Atq; hos affectus rursus cardiaca syncopa sequitur: quẽadmodũ, quæ stomachi vitio fiunt syncopæ, ad eos affectus, q̃bus os ventriculi (stomachum nõnulli appellant) infestatur, seq̃ solent: verum hæ quoq; consensione cordis eveniũt. Porro utriusq; partis, tũ oris ventriculi, tum cordis, dispositiones, aut a sola dũtaxat intemperie, aut venenoso humore, nõnunquam ab erysipelate, aut inflammatione, aut alio quopiam tali p̃ter naturam tumore fieri solent. Igitur exiguæ quidẽ cordis intemperantiæ pulsus arteriarum, p̃ sua quæq; natura, variant, de quibus in tractatione de pulsibus iam dictum est: majores vero per proprias q̃dẽ similarium partium intemperies subitã mortẽ nõ inducũt: per eas vero, q̃ ad instrumentales partes pertinent, subito enecare possunt, sed præcedentibus prius signis quibusdã: quorum unum est, quod & ab Hippocrate dictum est: "Qui sæpe & multum exolvuntur sine causa manifesta, ij repente moriuntur: aliud vero, palpitatio videlicet cordis aut p̃ se evenions, aut signi- a. Apho.41. Ex. ord.18.a.

A.ibidem.e

D ficatione quadam, q̃ in humore cor ipsum moveatur. Neq;.n. mirum videri dẽt tantam humoris multitudinem cumulari aliquando in ambiente cor tunica, ut ipsum, ne attollatur, impedire possit: quippe in animalibus dissectis vidimus plerunq; plurimum humoris urinæ speciem referẽtis, in eo, qui ipsum involuit, panniculo contineri. Etenim simia quædam, quum emaciari in dies videretur, eam tamen necessarijs nostris negocijs impediti secare in t̃pe non potuimus: post mortẽ vero reliquis corporis partibus oĩbus illæsis, inventus est in ambiente cor tunica tumor præter naturam, humorem in se continens, qualem pustulæ (Græci hydatidas vocant) emittere solent. Atq; in gallo quoq; vidimus aliq̃n cordis tunicam huiõi scirrhoso tumore affectam, perinde ac si plures crassæ membranæ involutæ altera alteri fuissent; verum in eo nihil humoris continebatur: unde verisimilis coniectura elicitur, hoĩes & similib. posse affectibus infestari. Inflammato aũt manifeste corde gladiatores vidimus haud aliter, quã qui cardiaca syncopa pereunt, obijsse. Igr̃ si ad ventrem cordis vulnus aliq̃n penetraverit, protinus magno cum sanguinis fluore hominem mori necesse est, idq; præcipue, si sinistræ partis venter fuerit vulneratus: si vero non ad ventrem usq; pertingat, sed in cordis substantia consistat vulnus, ex ita affectis aliqui non solum ea die, qua vulnerati fuerunt, sed sequenti quoq; nocte vivere potuerunt: qui inflammationis rõne extincti sunt:

A.l.3.f.11. c.1.c.2.fol. 276.c — A.l.3.f.11. c.2.cõ.1.f. 278.

atque

atq; & ij, quandiu uixerunt, mentis compotes inuenti sunt: unde euidens quoq; sibi testimonium E sumere pôt antiqua ea secta, quæ negat rônalē aīæ vim in corde consistere. Palpitatio āt uisceris huius pluribus integra valetudine degentibus, tum adolescētibus, tū adultis, subito, sine alio manifesto accidente euenire uisa est: atq; oēs eos sanguinis detractio iuuit. Atq; hoc accidente planè liberati sunt, qui post sanguinis missionem usi sunt uictu, & medicamentis, quibus esset extenuādi facultas: horum uero nonnulli, quos rursus hmōi accidens infestabat, simili curatione sospites euaserit. Cæterū noui quendā quotannis verno tpe hmōi palpitationis accidēte uexatū, q, quū per tres annos a sanguinis detractione se adiutum intelligeret, anno quarto antea, q̄ accidēs ipsū inuaderet, sanguinē misit: idq; pluribus deinceps annis faciēdo, idonea etiam post sanguinis detractionem medicamenta adhibuit. At nihilominus hic quoq; ante senectutem morte præuentus est, sicut & reliqui oēs: quorum alij quidem per acutas febres, alij uero, cum sani degerent, affatim syncopa intercepti interierunt: quamuis vnus, uel duo citra syncopam, alia quadam † mortis specie perierint. At uero sic affectorum magna pars ætatem agebat, quinquaginta quidem annis inferiorē, sed quæ quadraginta annos excederet. Porrò panniculus cor ambiens, quomodocunq; affectus sit, inter ignobiles partes reputatur, nisi qn̄ ipso inflammatione infestato, dispositio per consensum ad cor transcurrat: cum. n. ipse solus afficitur, exēplo reliquarum oīum partium, quę F ad custodiam, & tegumentum cæterarum nobiliorum factæ sunt, nullū affert periculū. Cæterū nulla a corde spirandi difficultas oriť pter eas, quas in priori libro diximus, cū de dyspnęa sermonē haberemus. Etenim supercalfactum spirationem efficit magnam, & densam, atq; celerem, ac calidum insuper spiritum reflat: contra refrigeratum, exiguam reddit spirationem & raram.

> † apoplexiæ modo inquit Aegineta in lib. 3. hunc locū trāsferens.

De thoracis affectibus{ ac in quot absurda inciderit Erasistratus, cum transumptionis puris, & sanguinis ex thoracis spatio in asperam arteriam, rationem reddere conaretur.} CAP. 3.

ATq; huic quoq; parti, uel primario affectę, uel alijs consentienti, quemadmodum reliqs oībus, affectus quidam superueniunt, quos oēs in respirationis læsionem desinere necesse est: quippe proprium respirationis organū eam esse iā monstratum est. Igitur, ubi dolorificis affectibus molestatur, exiguam densamq; reddit spirationem, veluti in commētationibus de difficultate spirationis ostendimus: id uero & uicinis quoq; partibus, & ijs, q̄ simul mouentur, affectis eue nite solet: diximus āt antea in spinalis medullæ affectibus, respirōnem interdū lædi, thorace proprio affectu nequaquam laborante, sed uel neruo quopiam a spinali medulla procedente, uel spinali medulla ipsa affecta. Eorum uero, q̄ proprie ad thoracem pertinent, affectuū, q̄dam in ipsius musculis, q̄dam uero in membrana costas succingente consistunt: nam de ijs affectibus, qui vel G in cute, uel in costarum ossibus consistunt, hic agere non proposuimus, in quibus locus affectus sensibus subijciať. Igitur, quum ex musculis alij spacia intercostalia uocata repleāt, alij uero extrinsecus extēdantur, dolorificæ externorū musculorū dispositiones, ut ulcera, cōtusiones, abscessus, erysipelas, inflammatio, haud difficulter a medicis manū adhibentibus discernuntur: at intercostaliū musculorum inflāmationes, eorum maxime q in ultima parte cōsistunt, (duo. n. ut scitis, sunt hmōi musculorū genera) exactu cōsequi non possumus: atq; ij grauiori, quā externi dolore cruciā rut: ac aliq̄ fluxionis, quæ inflāmationē induxit, ad interna p eā, quæ costas cingit membranam trāsmittunt, quā tunc pariter cū ipsis inflāmari necesse est: ueluti rursus, vbi ipsa aliqn̄ primario affectu infestatur, intercostaliū musculorū partes internæ similiter ei cōsentiunt. Verum exquisita pleuritis fit, ubi cingens costas membrana primario affectu laborat: proinde dolor, uel ad iugulū vel ad pcordia peruenit: ad iugulum quidē, superioribus eius partibus affectis ad præcordia uero, ubi inferiores afficiuntur. Atq; uehemens quoq; febris hmōi inflāmationē perpetuo sequitur, q̄a sedes affectā, & parum distat a corde, & cum panniculo ipsum inuoluente, sicuti cū septo trāuerso, cognationē habet. Cęterum, afficiatur ne magis cingens membrana, an musculi ipsam contingentes, a pulsibus indicium petere oportet: namq; musculi minus, cingens uerò mēbrana magis, H & tendit, & indurat arteriā: vt in affectibus pulmonis nulla penitus apparet hmōi durities: at effusa in thoracis spacium sanies, & in asperas pulmonis arterias transumpta, tussiēdo, excreatur, qualis sit, qui inflāmmationem fecit humor, declarans, an uidelicet biliosus, aut melancholicus, aut pituitosus, aut cruentus: etenim, si bilis abundat, pallidum aut flauum, si atra bilis, nigrum: si pituita, spumosum, & cādicās: si sanguis, rubrum sputum reijcitur. Quòd uero tussiendo ex thoracis spatio aliq̄d interdū expuatur, facile intelliget is, q̄ eas dispositiones cōsiderauerit, q̄bus ab exterioribus ad intima pectoris vlcus penetrare cōtingit: siue id ob vulnus penetrans non conglutinatum eueniat: siue ob magnū abscessum utrinque eruptum, uel perinde quidem dissectum, ac externas duntaxat partes efficeret, facta uero sectione inueniatur cingens costas membrana erosa, aut costa ob sphacelū. i. cariē excisa, aut eo, q̄ medici cingentē mēbranā, utpote, quā erosam putrescentēq; quodāmō inuenerint, seruare illæsam nō potuerūt. In oīb. n. iā ppositionibus, si aqua mulsa in thoracis spaciū infundať, mox tussiēdo expuitur, & laborans ipse aq̄ mulsā esse ex sapore depꝛhēdit. Quo pacto āt hoc fieri possit, atq; p quos meatus ipsa in asperā arteriā ingrediať, perpēdere dēt is, qui errorē illū, in quē multi in causæ inuestigatione inciderunt, effugere uoluerit, ij nāq;

> *Intelligit thoracem, ut manifeste apparet, cum tamen nulla superius de eo facta fuerit mentio. Colligitur ergo Galeni titulos p̄fixisse capitibus in his libris, sicuti & in antiquissimis græcis exemplaribus uidere licet, ut hoc in loco De Thoracis affectibus.

> A. l. 3. f. 11. c. 2. c. 3. fo. 278. h

> A. ibidē. h

> A. l. 3. f. 10. t. 4. c. 1. fol. 267. h

> A. ibidem. h

> A. l. 3. f. 10. t. 4. c. 6 fol. 269 e

A ex thoracis ſpacio pulmonẽ quippiam recipi, impoſſibile eſſe iã ſibi ꝑſuaſerunt, fortaſſe ita ſe ſentire ſimulãtes, ne uideantur de re quapiam dubitare. Cęterũ credere oportet hmõi fieri tranſumptionẽ, quippe ꝑ vulnera penetrãtia haud obſcure apparet: deinde, quo pacto ea fieri poſſit, inueſtigare, vt quum inuenerimus, aĩo ſimus quietiori: ſed, inter quærendum, quãdiu nihil nos inueniſſe putauerimus, ruditatẽ potius noſtrã accuſare, q̃ veritatẽ ipſam negare debemus. Atq; uidemus ẽt cõglutinatis cruentis vulneribus penetrãtibus, in ſputo notas quaſdã fluentis ex vulnere cruoris ad ſpacium, ꝙ inter pulmonẽ eſt, & thoracẽ: prætereа ſuppurati, in hoc ipſo ſpacio pus cõtinere, & ipſum expuere haud obſcure vidẽtur: atqui rationi cõſentaneũ eſt, vt eodem modo tum cruor, tũ pus ex thorace expuatur. Quorũ viã inquirẽs Eraſiſtratus incredibilia quędã ſcrip-
» ſit in eo libro, cui titulus, De ſanguinis eductione eſt, ſub hac verborũ ſerie: Via ãt, per q̃ incedunt
» ea, quæ ab ijs ſedibus reijciuntur, hmõi eſt. Ab ea arteria, quę ſpinæ adiacet, vaſa quædã ad vtrũq;
» latus, tã dextrum q̃ ſiniſtrũ, ſimiliter procedunt: deinde in loca vicina, multiplici diuiſione diſper-
» ſa tandẽ adeo euadunt exigua, vt ſenſum lateant. Quũ itaq; ſanguis in hmõi arterias inciderit, nõ-
» nunquã ꝑ cõcauã arteriã ad loca, quę circa pulmonẽ ſunt, atq; ad eos nexus, ꝑ quos pulmo apud
» ſpinã arteriæ cõiungitur, aſcẽdit: quippe ea, quæ huc inciderint, hac via ad pulmonẽ aſcẽdere ſo-
B lẽt. Verum, quomodo ex pulmone deinde reijciantur, antea dictũ eſt. In his verbis manifeſte de-
» clarauit Eraſiſtratus, eas arterias, quæ a magna arteria ad ſingula intercoſtalia loca procedunt, ꝑ
» ora, quæ ad inflammatam partem perueniunt, ſanguinem ſuſcipere, ipſumq; ad magnam arteriã quæ a corde orta per ſpinam extenditur, referre, atq; ab ipſa rurſus ad ea loca, quæ circa pulmonem ſunt, tranſitum fieri: ſed neq; modum, quo hmõi tranſitus fiat, neq; viam explicauit, verum deinceps ſcribẽs, atq; ꝑ eos nexus, per quos pulmo arteriæ circa ſpinã adhæret. fit.n. inquit, hac quoque uia, eorũ, quę inciderunt, in pulmonẽ aſcẽſus: at, qũo, & ꝑ quæ * cõceptacula, id fieri poſſit, nõ oſtendit. Proinde manet adhuc eadem quæſtio, nihil planè ad ipſam diſſoluendã afferente Eraſiſtrato: quamuis, ut in cęteris libris oĩbus, ita in hoc ipſo de ſanguinis eductione, perſpicuam pollicitus fuerit interpretationem. Quocirca multo magis vitioſum quiſpiam hmõi ſermonem reputauerit, utpote qui ipſi quoq; Eraſiſtrato fuerit ſuſpectus. Apparet itaque ex induſtria eũ voluiſſe obſcuris vti ſermonibus, ut aliquid dixiſſe uideretur, quum nihil diceret: nanque hoc in loco, quæſtionis enarrationem dereliquit: at qui, quo pacto quidem ſanguis ex lateribus ad magnã arteriam ꝑueniat, manifeſte declarauerit: at, quo pacto rurſus ab hac ad eas ſedes, quæ circa pulmonẽ ſunt (ut ipſe dicebat) aſcendat, haud quaquã expoſuerit. Conſtat ãt & ex eo, ꝙ dixit, loca,
C quæ circa pulmonẽ ſunt, quũ dicere, pulmonẽ, potuiſſet, eũ haud inuitũ ſermonis obſcuritatem, affectaſſe: id, qđ poſtea declarauit, dicens; ex pulmone ãt qũo ad deductionẽ aſcendat, iã antea dictũ eſt. Perinde.n. ac ſi in pulmonẽ ex magna arteria ſanguis iã delatus ſit, qũo inde reijciatur, velle nos admonere vr̃. Quòd uero de expuitione, quæ ex pulmone fit, iam antea dictum ſit, nõ ignoramus, ac perſpicuã fuiſſe narrationem teſtificamur: uerũ optaremus, vt de ea, q̃ ex magna arteria in pulmonẽ fit, tranſumptione dixiſſet: quemadmodum, cũ inquit, ꝑ eos quoq; nexus, ꝑ quos pulmo arteriæ apud ſpinam coniungitur, fieri circa pulmonẽ ſanguinis reiectionem: non.n. hic, quos meatus dicat, declarauit. Etenim, ſi uel per membranas, vel, per fibroſa quædam corpora fiant, ad ſanguinis magna contenti arteria in pulmones delationem nihil conferunt, quippe neceſſe eſt ex arteria oriri vaſa quædam, per quæ ſanguis in pulmonem transferatur, quemadmodũ Eraſiſtrati ſecta hoc ipſum per arteriam pulmoni ſubſtratã fieri autumant. Huius enim arteriæ, extremæ partes, & quidem exiguæ, ad aſperam arteriã tranſire vñr: atqui ipſa quoque ex magna arteria antea, q̃ ad ſpinam perueniat, initium ſumit.. Itaque duplici quadam ratione Eraſiſtrato, ab hac arteria auxilium ſuppeditare conantur ſectæ ipſius profeſſores, in præſentia quidem ad ſanguinis ex thorace eductionem, alibi vero ad inflammationis in pulmone generationem: nam &
D hanc obijciunt eis, qui aliter ſentiunt, utpote quam ita, ut Eraſiſtratus docuit, fieri ſit impoſſibile. Nanq; vbi docet, qũo fiat inflammatio, putat incidentem in arteria ſanguinem, ſpiritui, qui a corde defertur, obuium fieri, atque ſic ad extremas arteriarum partes repelli: niſi vbi vulneratæ aliquando quędam arterię, uacuato ex ipſis per vulnus ſpiritu, ex ea, quæ ad vacuatum ſpiritũ ſit ſequela, ſanguinem ſuſcipiunt. Hac itaque ratione non fieri inflammationem in pulmonis arterijs dicunt: quippe, ſi aliqñ ſanguis, in eas inciderit, nulli ipſum ſpiritui obuiare, ꝙ in ſolas pulmonis arterias nullũ a corde ferri ſpiritum Eraſiſtratus cõtendat, quãuis reliquas arterias omnes a corde ſpiritũ ſuſcipere fateatur: verum e cõtrario, ipſas cordi ſpiritum ſuppeditare, quẽ per inſpirationẽ ab aſperis læues arteriæ ſuſcipiunt. Hanc igitur arteriam, quæ a maiori arteria ſpinæ iucumbente in pulmonem fertur, inflammationem in extremis partibus ſuſtinere: atq; vt ſanguis ex thorace, reijciatur, efficere dicunt Eraſiſtrati ſectatores. Sed inflãmationis rationẽ hoc in loco tractare nõ propoſuimus: Cæterum, quòd ex magna arteria in pulmonem ſanguinis tranſumptionem fieri Eraſiſtrati ſectatores dicunt, a veritate deuiare ur̃. In primis enim ſanguinem ex intercoſtalibus locis in magnam arteriam transferri impoſſibile eſt, quippe a ſpiritu, qui a corde per magnam arteriam ad hæc loca trãſmittitur, repulſus, ilico reuertetur: ſi cõceſſerimus, autem hoc ita fieri, ae

demus

demus in magnam ipsum arteriam deferri, mulro absurdior ex Erasistraticæ sectæ fundamentis E
sermo euadet. Etenim spiritum, seruantem incursionis impetũ, a corde in hãc arteriã expressum
in totũ deferri corpus per ortas ab ipso arterias autumat, ita, vt ex una arteriæ compressione, spi-
ritus delatio ad extremas usq; pedum partes perueniat, a delationis celeritate vehementissimos
ventos superari putans. Quòd igitur tanta vehementia sanguinem in magna arteria contentum,
ad quãlibet corporis partẽ non statim impellat, impossibile est† neq; ulla ratione dici põt ipsum
in unam arteriam, quæ in pulmonem feratur, compelli: ita enim is impetus mentis sit particeps,
atq; intelligat, qua uia, quã facillime uacuari possit. Id ipsum uero rursus pugnare uidetur cum p̃
senti sermone, qui sanguinem q̃ celerrime vacuari per asperam arteriam concedit. Nam, si tã fa-
cilis est per extremas harum arteriarum partes transitus, ut incidẽs in eas sanguis, tam celeriter
vacuetur, fieri non potest, ut impactus inflammationem excitet, eò, q impingi, & excidere, inter
se sint contraria. Id uero multo maiori admiratione dignum est, q, quum Erasistratus q̃ diligen-
tissime deinceps de puris vacuatione conscribat, siue in pleuriticis, siue in suppuratis contineatur,
ipse pugnam hanc qua uidelicet sermones eius tum nobis, tum reliquis hominibus oĩbus inter se
certare uidentur non intellexerit. Ea facile deprehẽdetur, si sermonem eius, q ad uerbũ sic se hẽt,
hic subscripserimus. Atq; in his ipsis affectibus multi interdum puris expurgatio fit: causa, uena- F
tum natura est: epilogismus autem horum hmõi est. Magna quædã vena ex corde nascitur, adia-
cens spinæ, ac in eo loco, ubi a uertebris septum transuersum nascitur, finem accipit: ab hoc vero
venæ, quæ ad latera extensæ sunt, atq; arterijs adiacent, oriri uidẽtur. Igitur, quũ uel ulcus, vel ab-
scessus in his locis euenit, multũ puris congregatus, id quidẽ haud facile ad spacium, quod inter la-
tera, & pulmonem est, effundi põt, q succingens latera mẽbrana, neruosa est, & fortis, ac diuidi cõ
tumax: proinde coerceĩ ad vasa mẽbranæ intrinsecus subiecta. Quũ itaq; tenuis magis ac imbecil
lior vena sit, quàm arteria, hæc uasa prius diuiduntur, q̃ ipsæ arteriæ: atq; per has diuisiones pus
effunditur in uenas: per inferiores uero sedes pus deijci non põt, quia ad eas uenarum naturã non
peruenit, sed finem sortiuntur, ut dictum est, circa septi transuersi ortum: quum semper ãt conti-
nuæ sedes replcantur, necesse est, ut per superiores meatus exitum capiat. Perpendenda igitur est
actio, quam pulmo inter respirandũ efficit, ac quomodo tum spiritum, tum humores, & attrahit,
& expellit: quippe eodem modo pus a lateribus ad pulmonem ascẽdere solet. Sed, quo modo de-
mum a pulmone reijciatur, antea dictũ est. In hoc sermone, q pus in uenas transumptũ non pos-
sit ad loca septo transuerso inferiora pũenire, recte ab Erasistrato dictum est, utpote uena, quę o-
cto inferioribus thoracis costis alimentũ prębet (non.n. oẽs alere potest) ad septum transuersum G
perueniente: neq; enim in præsentia cõtẽdere uelim, an exigua aliqua eius particula inde exiliat.
At, quo modo hmõi pus expuatur, neutiquam dicere aggressus est: similiter nec sectatorum eius
quisquam: neq; enim, quemadmodum arteriam quandam a magna deductam in pulmonẽ ferri
affirmant, ita de uena dixerint. Etenim arteria, tametsi non manifeste in uiscus ipsum ramis distri
buitur, ei tñ substerni, atq; ad asperã usq; arteriam ramusculos emittere, vĩ: uerum a magna uena
quæ spinæ incumbit, uenam aliquã in pulmonẽ transire neq; nos unquam uidimus, neq; dissecto
rum quisquã scripsit, ac ne Erasistratus quidem id affirmare ausus est: quippe inter oẽs conuenit,
q a dextro cordis uentriculo per unum duntaxat uas pulmo sanguinem recipit. Oportet igitur
pus, quod a costis in eam fertur uenam, quæ spinæ adiacet, in primis quidẽ peruenire ad cor: dein
de ad uenã quæ ab hoc orta in pulmonẽ trãsit: postea ex hac in asperas arterias, q̃ per ipsum disper
sę sunt, trãsumi: postremo tussi indigere, quæ.s. ipsum usq; ad os efferre possit. Quo ãt pacto puris
sanguini permixti ab ipso fiat secretio, tanquam exiguum quippiam ac vulgare, & qđ ad uniuer
sam ipsius rõnem firmandam parum conducat, p̃teriens dicere neglexit. Neq; defendi ẽt potest,
q sanguis in uena, quæ circa spinam est, contẽtus ad cor ipsum referaĩ: nã è contrario, uena hæc a
dextra cordis auricula initium sumens, sanguinẽ secum defert, qui oĩbus thoracis partibus, quæ H
circa octo costàs consistunt, alimẽtum p̃beat, nõ ãt illis, q̃ sunt circa superiores quatuor: nã uenę,
quæ eas partes nutriunt, ab ea vena, q̃ ad iugulum ascẽdit, medio inter, cor & clauiculas loco, exo
riuntur. Præterea, & hoc quoq; nõ minus absurdũ ad Erasistrati uerba sequitur: nã pus, qđ a sup
nis quatuor thoracis costis in concauã uenã referĩ, maxime quidẽ ad eas venas duceĩ, q̃ ad ceru-
cẽ, & scapulas, & caput, & manus, immo potius ad uniuersas aĩalis partes perueniut. Hæc sunt
ferè absurda, quæ ad Erasistrati scripta sequi vñr. Accedit ad hęc q cãm in hac perpensione peni-
tus non attigit. Dicens.n. non facile pus effuunditur in spacium, qđ inter costas est, & pulmonẽ,
quia succingens costas membrana neruosa est, & fortis, atq; diuidi cõtumax, pus aliqñ in hoc spa
ciũ effundi posse nõ negauit: quippe, q uerbis suis, non facile, addiderit. Oportebat.n. huiusce rei,
quæ non facile quidẽ fit, sed aliqñ tñ fit, cãm reddere, ostẽsa uia, qua suppurati pus expuere pos-
sint. Vt.n. ex ijs non paucos perire, ita & "alios cõplures seruari uidim", quorũ siqs p singulos dies A. l. 3. f. 10.
reiecti puris quãtitatẽ collegerit, interdũ sex aut octo heminas, interdum decem, atq; interdum 4 c. 17. fol.
plures, totã summã ęquare inueniet. Cęterũ, id, qđ quã crebertime dicere cõsueui, nũc quoq; di- 171.
cam, q multi medici, rerum, q̃ manifeste vñt, cãm reddere nequeuntes, eas esse omnino negant:

quan-

† Ex græcis antiquis clarius Hi uero ipsum (.i. sanguinem) in unam arteriam suo sermone, eam in q̃, quę in pulmonẽ fertur. cõpellunt ac si is mentẽ habeat, sciatq; qua uia facillime sit euacuãdus. In impressis n. legitur ιν δ'ὶ in antiquis ιὐδί.

A quanquam (ut dixi) hi, quotquot in thorace confossi sunt, iniectam per vulnus aquam mulsam ilico per tussim expuere solent: nonnulli etiam medendi modo, & qui cruentis adhibetur, & glutinario dicto, haud paucis perforationibus curati, in primis quidem diebus purulenta quędam expuunt, nisi recte ac exquisite uniuersus sanguis per vulnus (quatiendo uidelicet hominem, qui sic vulneratus est) fuerit effusus. At uero membrana costas succingens, & ualida est, & neruosa ac diuidi contumax: sin autem uoles, adde sermoni etiam membranam pulmonem ambientem, quæ eandem cum illa naturam hēt: eoq; liquores in uacua thoracis infusos hæc quidem non transmittit, illa non transmit. Itaq; ad eundem modum dicas cutem, quæ membranis multo fortior atq; crassior est, in fracturis ossium callo obducendis, sanguineum humorem, quo minus per ipsam penetrando egrediatur, prohibere: hunc tamen in nonnullis uidemus adeo copiose effundi, ut totas ēt uestas irriget: quod quū ita fieri uideamus, idē haud absurde per tenues quoq; mēbranas fieri fatendū est. Atq; satius fuisset, Erasistratū nō de hac rē dubitare, sed id potius abūdater intelligere, humorē inter thoracem, & pulmonem contentum: in asperas pulmonis arterias recipi, ad leues uero arterias, atq; ad uenas non peruenire: nam & ipso Erasistrato authore tria hæc vasa simul extenduntur, atque simul diuisa terminantur, suo extremo quodlibet ore, in adiacentem pulmoni mē

B branam. Cum ergo tria hæc ora inter se proxima sint, cur in unum duntaxat fiat transumptio, quærere debuit Erasistratus: nam longe præstantius erat, ea, quæ fiunt, quomodo fiant, quærere, quā, quod fiant, negare. Quanquam neq; dubia, neq; inuētu difficilis mihi uī eorū, quæ in thorace continentur, in pulmonem transumptio: quæ quidem in asperæ arteriæ partibus extremis fieri potest, quippe quæ non adeo angustę sunt, ut leuium arteriarum atq; uenarum partes extremæ: & quod magna ex parte asperarum arteriarum essentia cartilago est, quæ concidere atq; concludi omnifariam non pōt: quod ēt earū, quam duorū uasorum reliquorū, ora multo sunt ampliora. Cum igitur ipsorū circa pulmonē diuisiones numero sint æquales, rationi consentaneum est asperæ arteriæ ueluti ramos, reliquorū duorum generū partes proportione superare: id uero manifeste apparet per uiscerís ipsius dissectionem, nam uicina quæq; uasa eandem inter se seruant in magnitudinis excessu proportionem, quam ab initio maxime eorum partes habere conspiciuntur. Hæc sunt, quæ dicere debuit Erasistratus, ac deinceps, utrum inspirationis, an expirationis, an quietis tempore, pus ex thoracis spatio in pulmonem recipiatur, explicare: ac deinde, quū id neq; per inspirationē neq; per quietē fieri docuisset, ostendere ipsum expirationis tempore recipi: id, quod facillimū erat demonstrare ei, cui prius persuasum esset, respirationis actionem ad thoracem pertinere, pul

C mone nullā propriam habente motionē: quippe qui per consequentiam dilatato thorace pariter attollitur: eo uero constricto, ipse spongiarum exemplo, quas manibus exprimimus, in sese residere solet. Etenim hoc pacto per magna vulnera penetrantia, fibra ipsius per vulnus procidere uī: uerum circa vulnus thorax uehementer constrictus, humorem, qui in eo spatio, quod inter ipsum, & pulmonem est, continetur, in asperas ipsius arterias comprimendo cogit. Nec credas uelim, huic orationi uehementer, frustra fuisse insertum: nisi enim uehementer admodū thorax pulmonem ex omni parte comprimat: humor in asperarum arteriarum ora recipi non poterit. Quā obrem natura, quo robustior fieret expressio, tussi uocata, donauit animalia, quę cum naturale sit accidens, sternutamentum, & singultum, & nauseam, similitudine quadam imitatur: de quibus in in libris de causis accidentium satis dictum est. Verum, quia uiribus opus est, quibus huiusq; accidēs naturale exciteetur, cōtingit creberrime per suppuratos affectus mori laborantes imbecillioribus iam antea redditis uiribus: ualidissima. n. thoracis constrictione, eademq; celerrima tussis excitatur, atqui uires imbecillę, neq; ualide, neq; celeriter agere possunt. Ergo de expuitione, quæ ex spatio thoracis procedit, satis fuerit hæc dixisse: redeamus igitur rursus ad eum, quem ab initio proposuimus, sermonem. Sanè, quæ in succingente costas membrana ac musculis illi continuis fiunt

D inflammationes, morbum, quem lateralem uocant, efficere solent. Huius accidentia inseparabilia sunt, febris acuta, dolor perinde, ac si locus, uel intendat, uel pungatur: spiratio frequens, & exigua: pulsus paruus, arteriam & duram, & quodammodo tensam indicans: tussis maxima ex parte cum sputis coloratis, nonnunquam uero sine his, has* incoctas pleuritides nominant, quę uel celeriter hominem rapiunt, uel longo temporis spatio finiuntur. Ac dolor plerunq; ad iugulum, uel ad præcordia peruenire uidetur. Sunt præterea alij laterum cum febre dolores, per quos spirationem frequentem, & exiguam reddi necesse est, sed nullum redditur sputum: ut in ea re nihil a pleuritide sine sputo constante, differre uideatur. Verum hi facile ab illis discerni possunt: in his etenim nulla omnino tussis est: illi uero, qui sine sputo pleuritide laborant, sicca molestantur, deinde quod neq; tensionem, neq; duritiē ullā refert pulsus: postremo, quod non æquè acuta febri laborant, neq; adeo difficulter spirant. Sunt etiam nōnulli qui presso a nobis extrinsecus inflammato loco dolere sese fatentur: atq; hi per sputum non purgantur, quia ab initio nihil eius succi, qui inflammationem excitauit ad thoracis spatium peruenire solet: at concocta inflammatione, nisi pus prius discutiatur, ad cutem usque attollitur, atque inciditur.

A. l. 3. f. 10 t. 4. c. 2. f. 168. c

A. ibi. c. 3. h

* Ex antiquis cod grecis & ambob. interpretib us antiquis legendū est ἀπτύστους i sputo carentes. ut patet ēt ex sequentibus.

De

De Septi transuersi affectibus: ac quo pacto deliria, quæ ex ipso fiunt, a delirijs phreniticorum distinguantur. E *CAP. 4.*

TErminum, quo thoracis pars inferior finitur, antiqui phrenas .i. mẽtem appellauerunt: siue
simpliciter de ipsis in animum venerit, siue (vt aliqui putant) quia eo inflammatione affe-
cto, mẽs lædatur. A Platone aũt diaphragma vocari incepit, qui sane, & ipse alijs veteribus simi-
liter, phrenas appellauit: putauit autem hunc in animalibus usum habere diaphragma, vt irasci-
bilẽ aĩæ uim in corde contentam ab appetitoria, quæ in iecore sedem hẽt, septo distinguat. Po-
stea medici, neglecto prisco nomine, diaphragma ipsũ appellare cõsueuerũt, id, ꝙ in dorsali quo-
que medulla eos fecisse constat: quippe huic quoq; propriæ substantiæ nomen, medulla est, quẽ-
admodum instrumẽtum, cuius nunc mentionẽ fecimus, phrenes nũcupatur. Verum, quo clarior
esset dignotio, illi dorsalis, quemadmodum & ceruicalis, & spinalis, atq; lumbalis, cognomenta
addiderunt: postea ferè oẽs simpliciter dorsalẽ appellare consueuerunt. Sic in presenti quoque
proposito, phrenum nomine reiecto, diaphragma .i. septũ trãsuersum, nominare magis placuit.
Aristoteles aũt hãc animalis particulam ὑπόζωμα .i. succincturã appellat, nescius ipsam magnæ,
ac per quàm necessariæ actioni in animalibus esse deputatam, quippe quæ spirationis sit instru-
mentum: Igitur non immerito, cum afficitur, spirationem lędit: vt supra, cum de spirandi difficul- F
tate ageremus, diximus: ubi proprios eos affectus una cum ijs, qui per consensum cum spinali
medulla, & neruis ab ea exortis, in ipso fiunt, tradidimus. At uero nunc eos affectus, qui superno
consentiente principio, ei adueniunt, perstringamus. Igitur antea, quã aliquis deliret, frequẽtem
ac exiguum, infestante uero iam delirio, multa uarietate inæqualẽ spiritũ reddit: ut in libris De A.l.3.f.10.c
spirandi difficultate iam dictum est. Atq; delirare etiam solẽt nõ nulli ob uitium, quod in ore uen- 4 c.a.f.286
triculi consistit, & febribus ardẽtibus. & pleuritide, & peripneumonia: sed quæ ob septi transuer- g
si affectum accidunt deliria, nõ multum distant à phrenitide. Quippe per cæterarum partium af-
fectus, atque ꝑ febres ardentes, delirium mitigari solet, quoties morbus declinare uẽ: at phreniti-
dis propria, præcipuaq; nota est, ne in declinatione qdẽ febriũ delirium quiescere: neq; .n. per cõ-
sensum sub huiusmodi morbo cerebrũ afficitur, sed propria primariaq; affectione laborat: ac pro-
inde paulatim constituitur hæc passio, nec subito delirãt, uel affatim, ut ex alijs partibus, quarum
nuper mentionẽ fecimus; ac eius constitutionem ꝓcedunt accidentia non pauca, eaq; oĩa phreni-
tica indicia uocantur: quæ ab ijs, quoque omnibus, q̃ me præcesserunt, conscripta sunt. Nam in-
terdum uigilias ꝓcedere: siue etiam somnum manifestis imaginibus turbatũ, ut & clament non
nulli, & exiliant, uidere est: interdum uero irrationalis accedit oblinio, ut laborãtes aliqui, quum G
matellam petiuissent, meiere tñ neglexerint: aut, quum lotium emitterent, matellam ipsam pro-
dere haud quaquam meminerint: interdũ maiori cum tumultu, aut temeritate respondent, præ-
sertim, ubi aliquis antea fuerit mansuetus. Atq; hi oẽs exiguo vtuntur potu: spiratio ipsis rara est
& magna: pulsus minores, magisq; neruosos habent: non nunquam occiput dolor infestat. Quũ A.l.3 f.1.a.
iam proxime ad phrenitidem accedunt, oculi eis vehemẽter euadunt squallidi, aut ex altero ip- 3.c.1.f.197
sorũ acris lachryma effunditur, ac deinde lippitudo innatat, & venæ ipsorũ sanguine plenæ videñ- b
tur, & sanguis stillat à naribus: quo tempore nihil, quod exacte ad prudentiam pertineat, respon-
dent: & floccos auellũt, & festucas carpũt; atq; aridiore febri, cui non ita magnę in alterutrã par-
tem mutationes accedũt, torquẽtur: quemadmodum in alijs quibusdam febribus videre est, quæ
per vigorem quidẽ grauissime infestant, inclinationes vero habent mitiores. Ad hæc lingua quo-
que salebrosa est: nõnulli interdum audiendo falli videntur, ac interdum mæsti iacent, vix quicq̃
respõdẽtes: atq; dispositione dolorifica affecti; vel acrius premente aliquo, eam haudquaquã sen- A.ibidem.
tiunt. Ergo hoc mõ ꝑ cerebri affectũ paulatim phrenitis euenire solet. Ab aliarũ vero partiũ nul-
la perpetuum delirium procedit, dempto solo septo transuerso: cuius vitio excitatum deliriũ, pa-
rũ a continuo distat, adeo, vt ueteres putauerint, hac parte {inflãmatione} affecta, homines phre- H
niticos euadere: atque ob eandem suspicionem, phrenas .i. mentem eam appellauerũt, tanquam
φρονοῦντι .i. sapienti parti conferat quippiam. Verum deliriũ, quod hmõi vitio accidit, a phrenitide
distinguitur, & oculorũ accidẽtibus, & sanguinis a naribus stillis, atq; spirationis specie; quippe
phreniticorũ spiratio magna est, & ex longis semper interuallis; contra, vbi a septo deliriũ oritur
inęqualis, vt modo exigua sit, atq; frequens, modo magna, & angustiosa: nã incipiente septi trãs-
uersi inflammatione, prius, quã delirent laborantes, exiguũ ac frequentem reddunt spiritũ: con-
tra ijs, qui ob affectum cerebrum delirant, magna ꝓdit, raraq; spiratio. Atq; ut summatim dicam
veluti eorum accidentium, quæ phrenitidem antecedere diximus, aut nullum apparet, aut, si ap-
paruerit aliquod, id perexiguum est in ijs, quibus septum transuersum inflammatione laborare
incipit, ita rursus sursum nulli hypochondrion, septi transuersi ilico ab initio affecti proprium
indicium est: id, qđ affecto cerebro posterius accidit, non incipiente uidelicet affectu, sed quum
factus iam fuerit: atq; calor quoque circa caput, & faciem vehementior est ijs, qui ob cerebri vi-
tium delirant. Reliqui septi transuersi affectus, siue primarij sint, siue per cõsensum illi eueniant,
partim quidem ab hoc nostro proposito sunt alieni (nempe qui manifeste apparent, vt sunt tum

A alia accidentia, tum abscessus in ipso exorti,) partim uero iam antea dicti sunt.

De Gulæ affectibus dignoscendis. CAP. 5.

A.l.5.f.13.c 1.c.2.34.5. f.285.b.c
EAm partem quæ inter fauces, & os ventriculi media est, quam ueteres œsophagon nomina
bant, qui post Aristotelis seculum scripserunt, stomachon, nos gulã dicimus, appellare con-
sueuerunt: quamuis Aristoteles prisco semper uocabulo hãc animalis particulam † nominauerit,
Eius duplex est usus, unus, ꝙ ueluti uia est eorum, quæ deuorantur: alter, † ꝙ circa utranq; uiam
actionem quandam efficere uidetur, tum eorum, quæ ab ore ad uentriculum deferuntur, tum eo
A.l.5.f.13. t.1.c.1.fol. 284.b
rũ, quæ ab hoc ad os eleuãtur. Cũ enim geminæ sint ei partes (quas dissectores tunicas appellant)
altera ad cibi, potusq; deglutitionẽ utitur: altera ad eã, quæ vomendo fit, expulsionem. Proinde
rõni consentaneũ est, duo esse affectuum ipsius genera, vnum ut viæ eorum, quæ ingeruntur: alte
rum, ut instrumenti eorũ, tũ quæ euomuntur, tũ quæ deuorantur. Constat vero duorũ iã memo-
ratorũ vsuum alterum quidem semper esse necessarium, alterũ vero ꝑ ꝑ occasiones quasdam. Igr
A.ibidẽ c.2 fo.285.b
eorum accidentiũ, quæ ipsum, tanquam uiam ciborũ, infestant, genus vnum est, quũ ob tumorẽ
A.ibidem.b
aliquem præter naturã angustior fit ipsius meatus: alterũ, quũ proprias actiones perficere neq̃t.
Porrò iã antea, ubi de angina, quę ad uertebrarũ in ceruice luxationem sequitur, sermo habeba-
B tur, diximus, quòd acq; sititia ei angustia accidit, ubi a uertebris ipsius cõprimitur: cuius rei nunc
quoq; admonitũ te esse uelim. Nec obliuioni tradas tumores eorum musculorũ, qui gulam ipsã
inuoluunt, quocunq; fiãt: nam de oĩbus in libro De tumoribus præter naturam dictũ iam est: cæ
terum in his oĩbus commune est, ꝙ tanta sæpenumero inter deuorandum infestat angustia, ut po
tus ad nares remittatur. Quum uero inflammatione affecta gula, familiari, propriaq; angustia, nõ
a uicinis partibus acquisita torquet, tum grauissimus inter deglutiendum dolor infestat, acceden-
te quoq; perquàm difficili transitu, ꝑsertim si supinus, qui laborat, iacens transglutire quippiam
conetur. Quocirca sic affecti habitũ transformare, atq; erigere sese student, ex accidente ipso edo
cti faciliorẽ ita fieri deglutitionem, adeo, ut haud parum habitus hic ad ciborũ in decliues partes
delationem conferre uideatur, utpote quæ possit sępenumero uel sola fieri, si prius ex ore usq; ad
gulæ initium facta fuerit expressio: aut supino decubitu nullũ speratur auxiliũ, quo facilius ad in-
fernas partes ferãtur alimenta, quippe ꝙ tum a sola gulæ actione deuorandi munus ꝑficitur. Ne-
que vero latet uos, ꝙ partium inflammatione affectarum nulla nõ dolet, quum suo munere fun-
gitur: contra, ubi quieuerit, dolor mitigari solet. Ergo, quũ gula sentiendi facultate sit prædita, eo
ipso quoq; uti licebit quasi auctario partis, unde passiones eius dignoscantur: id, quod a laboran
C te inter respondẽdum deprehendere licet, nisi adeo fuerit saxeus, ut, quid ipsum lædat, narrare nõ
possit: ꝙ si eiusmodi est, qui possit animi sensa interpretari, gulæ sensus maximum pręstabit corol
lariũ ad affectuum ipsius dignotionem. Etenim imbecillitatem nonnunquam percipere se dicũt
laborantes, ut longo uix tẽporis spatio per gulam transeantea, quæ ingesta sunt: quæ aliquando
ad primum impetum facile descendunt, deinde rursus arcentur, ut uideantur impacta: demum ꝑ
residuum spacium immoleste, ac facillime labuntur. Horum primum actionis infirmitatem, alte-
rum particulæ cuiuspiam angustiam indicat: uerum utriusq; differentias ex reliquis accidentibus
intelligere licet. Nam in imbecillitate, quæ a sola intemperie citra tumorẽ præter naturam fit, in-
gestorum in transitu tarditas, inæqualis est, & sine dolore, & in supino decubitu augetur: erecta
A.l.5.f.13.t 1.c.5.
vero ceruice, mitigatur, neq; vllus accedit angustiæ sensus. Vbi vero cum tumore est imbecilitas,
vnam quampiam particulam angustiorẽ cęteris efficit, atq; per eam tardior erit transitus. Quod,
A.l.5.f.14.t .4.c.2.f.299. h.
si tumor inflammationis fuerit particeps, aut erysipelatis, accedit ei pariter, & dolor; & sitis, &
multi caloris sensus, & febris non admodum ardẽs, quæ ẽt siti proportione haudquaquam respõ
det. Si uero tumor aliquis ex non ita calidis fuerit, tum citra febrim, & calorem, & sitim, deglu-
titionis inæqualitas eueniet, retentis in parte quapiam alimentis, præsertim si maiusculum, at-
D que solidum fuerit id, quod deuoratur: accedit q; dolor aliquis, sed exiguus. Ergo, quum aliquã-
do huiuscemodi accidentia longo temporis tractu nobis apparuissent, accedente nonnunquam
ephemera febre, nonnunquam ẽt horrore: & coniecturam fecissemus abscessum concoctu diffi-
cilem esse in gula: accidit, procedente tempore, ut laborans ruptionis sensum perciperet, ac subin-
de pus euomeret, idq; nõ solũ eodẽ, sed postero quoq; die, atq; iridẽ tertio: deinde succedebant
ei deinceps oĩa ulceratæ gulæ indicia. Quippe, siue acria, siue acida, siue salsa, siue acerba deuorã
ret, aut uellicationem, aut adstrictionẽ sentiebat: dolebatq; hac in parte uel nihil deglutiendo,
sed moderatius: uehementiorem uero dolorem excitabant ea, quibus mordendi aut adstringen-
di uis erat. Hic ergo longo temporis spatio uix seruatus est. [a]etatis beneficio: etenim natu ma-
iores ferè oẽs perierunt. Sanè, quotquot dolorificum quempiã in gula hñt affectum, oẽs ex dorsi
quoq; dolore ipsum significanter declarant: cuius rei cã haud obscura est ijs, qui gulam spinę in-
cũbentem uiderunt. Consentaneum autem est, ꝙ ex gulæ uasis modis eisdem, quibus ex reliquis
oĩbus, sanguis euomatur. At si id ob ruptum uas acciderit, dolor ibi percipitur, ac locum, ubi ali-
quid ruptum est, indicat: Haud secus, ubi uena fuerit erosa, siue diabrosin, siue anabrosin, siue ali-
ter quomodolibet nominare uolueris: aperto autem uasis alicuius ore, nullus omnino dolor
sentitur:

† Additaque te particula negatiua etiã in Græco codi ce, alioqui non fallit Galenus cum Aristote les uarius vo cabulo, quĩ que, quam no- no usus, nun- cupatur.

† Additur ex antiquis, & eo rum, quæ euo- muntur.

sentitur: atq; hac re a reliquis distinguitur, ac præterea, quod neq; ictus, neq; casus hãc profusionẽ pcesserit: id quod rupto uase videre est, quãquam ob solã sanguinis plenitudinẽ, nulla adueniẽte extrinsecus, causa, uasa interdũ dirũpi possunt. At uenæ erosionẽ ulcus pcedere solet. Fit ãt vlcus, vel rupto uase, vel malignorũ humorum influentia, id quod in cute quoq; sæpenumero accidere uidemus. E

De affectibus, qui ore ventriculi patiente oriuntur. CAP. 6.

VEteres os ventriculi cor nominabant, ab accidentibus, quæ inducere vñ, hanc (ut aiunt) deducentes appellationem: neq; enim "solum, ut cardiacis syncopis, ita & stomachicis nonnulli corripiuntur, sed etiam conuulsionibus, sopore, morbo comitiali, & melancholia, nec non accidẽtib. qualia per suffusiones infestant, ut iam antea, quum de oculis loqueremur, dictum est, Atq; omnes hi affectus, consentientibus ei cæteris partibus †in ipso} fieri dicuntur: nam ad propriam eius rationem pertinet, & appetentiam prohibere, & natantes cibos corrumpere: †quẽadmodum, ubi cibi in uentriculi fundo firmantur, præcipue si suapte natura non ita facile corrumpantur, nihil horum patitur. Igitur exacte animum aduertere oportet, ut discernantur affectus, qui ex ipso per consensum eueniunt, ab ijs, qui hmõi particulis quarum actionibus nocere cõsueuit os ventriculi affectum (quod ut ueteres oẽs cor appellabant, ita nostra tempestate stomachus vocatur) primario accidere censentur. Sed hæc inter se discernere facile poterit is, qui assidua exercitatione circa dignotiones uersatus, ea, quæ præcesserunt, diligenter considerauit. Sunt enim proprietates quędam ineffabiles, sed quæ accidentibus, quæ narrari pñt, succedunt, quibus certiores, stabilioresq; euadunt affectarum partium notæ: sed has quidem unusquisq; per se inuenire poterit: quæ uero tanquam fundamenta uniuersæ dignotionis existunt, atq; ex quibus studiosissimi quiq; ineffabiles accidentium proprietates ediscunt, deinceps explicare aggrediar. F

† Non est in contextu græco.

† Ex græcis ita uertẽdum. quandoquidẽ, quæ in fundo ventriculi sua pte natura firmari solent, pẽ cipueq; si non facile corrumpantur, nihil horum patiũtur & ita ueteres interpres.

Igitur, Grammaticus quidam iuuenis, quoties nimis vehementer doceret, aut cogitaret, aut mediã "sustineret, aut irasceretur, comitiali morbo corripiebatur. Perpendi quidem in hoc os ventriculi (utpote quod facile sentiret) affectum esse, ac deinde per consensum, & totum cerebrum, & corpus uniuersum, conuulsione concuti. Iussi igitur ei probam concoctionem accurate procurare, ac tertia; vel quarta hora panem optimè præparatum exhibere, atq; hunc quidẽ solum, si non sitiret: si uero siti cruciaretur, ex uino diluto, & quidem albo, atq; modice adstringente: nam hmõi uinũ vt ventriculum robustum efficit, ita haudquaquam tentat caput, id, quod facere solent ea, quæ vehementes uires obtinent. Quum igitur hac uictus ratione utens, non, ut ante, afficeretur, exactam iam notitiam me habere arbitratus sum eorum, quæ prius sola coniectura consequebar. Itaq; quolibet "anno bis, aut ẽt ter medicamentum amarum ex aloe ei exhibui: totum enim uentrem a superfluitatibus purgat, & ad proprias actiones roborat. Atq; ita uir ille plusquam uiginti annis, quibus postea superstes permansit, integra, inculpataq; ualetudine uitam exegit: quod, si aliqñ ob ingruentia negotia diutius a cibo abstinere cogeretur, breuissima quadam conuulsione uexabatur. Iam alios quoq; uidimus conuulsione comitiali, ob oris "stomachi uitium, correptos, quũ aut non probe concoxissent, aut uini, & quidem meracioris plurimum potassent, aut ubi ueneri immodice operam dedissent. Quinetiam per "febres quosdam conspeximus derepente conuulsione prehendi, nullo, quod eam præsagiret, pręcedente indicio: qui bilioso superueniente uomitu, protinus ab omni noxa liberati fuerunt. Atq; hoc modo affectorum nonnulli res quasdam fuscas uomendo reiecerunt, alij humorem porri succo similem: quidam etiam vitiosorum eduliorum copia grauati, soporosi permanserũt, donec ea, quę os uentriculi opprimebant, omnia euomuissent. Atqui horũ accidentiũ vix vllũ crederes a uentriculi ore procedere, quemadmodum ne "syncopas quoque, nisi tam crebro ita euenire viderentur: quanquam .n. non pauci ad ipsum ex cerebro nerui perueniunt, non tamẽ tot esse vñr, vt per eos tantus sit principij cum ore uentriculi consensus, vt inde cõuulsio inferri possit; tantum abest, vt quis credat cor ipsum tam vehementer ori ventriculi consentire, vt acuta protinus sequatur syncopa. G

A.l.3.f.13. t.1.c.16.fo. 286.b

A.l.3.f.13. t.1.c.33.fo. 290.g

A.l.3.f.1.t. 3. cõ.12.f. 212.a

A.l.3.f.1.c. 3.fol.215.h

a.l.3.f.13.t 3.c.8.fol. 303.c

A.l.3.f.13. t.1.c.33.fo. 291.a

Porrò multos non solum insomnia, & somni tumultuosi molestanr, sed amẽtia quoque, propter vitiosum humorem in ore uentriculi aceruatum. De flatuoso vero vocato, & hypochondriaco morbo nemo non dixit, qño tristitiam, desperationem, mœstitiam inducat, atq; vt summatim dicã, ad melancholię accidẽtia nihil reliqui faciat. Quippe laborantes hmõi morbo post cruditates dictis accidẽtibus multo uehemẽtius infestantur: ac plures ex ipsis splenici quoq; sunt: quocirca "conijciẽdum est ex hoc ẽt viscere vitiosam saniẽ in uentriculũ irruere. Ergo ea accidẽtia, quę uel cerebrum, uel oculos afficiũt vitiosorum humorũ vaporationẽ sequuntur. At "syncopa, quæ stomachi uitio solet euenire, ob dolorum ipsius proprietatẽ exolutionẽ inducit eius quoq; intẽperie ad cor fortasse perueniente, quare, cum id quoq; vehemẽtem intemperiem suscipiat, uites agminatim cadere necesse sit. At que constat ẽt, quod κιτται. i. picę vocatę, mulieribus accidũt, vbi hęc particula affecta est: quæ enim, aut canum more, aut nihil omnino, aut malos cibos capiunt, ijs appetentię instrumentum lęsum esse certum est: id vero os uẽtriculi esse demonstratum iam est. Sic ẽt nausea, cordis dolores, singultus "inter huiusce partis affectus numerari dñt. Verum omnium harum affectionum causas in libro de accidẽtium causis iam diximus, vt nihil nunc opus sit in earum explicatione temporis iacturam H

A.l.3.f.13. t.1.c.26.fo. 286.e

A. ibidẽ. h

A.l.3.f.13. t.1.c.37.f. 287.e

Et r. 5. cõ. 19.f. 206.b

cturam

A ꝺutam facere. Etenim, quæ ꝑ intemperantiam ei ueluti similari corpori morborum differẽtiæ adueniunt, iã ibi enarratę sunt: instrumẽtales uero morbi, q̃ ei accidere solẽt, adeo manifestas hñt notas, ut latere possint neminem, q̃ cões significationes, quæ & in his antea commẽtarijs, & in alijs quibusdam pręscriptæ sunt, memoria tenuerit. Neq;.n. abscessus, neq; inflammatio, neq; erysipelas, neq; ulcera huius loci, in obscuro sunt utpote quorũ cões sunt notæ cũ ijs, q̃ supra de gulæ affectionib. dictæ sunt: atq; illis eo manifestiores, quo facilior huic parti sensus est, ac clarã quoque promptamq; notionem hẽt. Similiter, ubi ex hac parte sanguis reijcitur, indiciorum proprietas cõis est cum illis, q̃ de gula iam diximus, verum dignotio longe manifestior euadit. Atq; par esse vr̃, totum" ventriculi spatiũ simili dispositione affici, quales sunt illæ, quas in ipsius ore fieri diximus, atq; similia quoq; ei aduenire accidẽtia. Qđ uero longe maiorẽ inferũt uiolẽtiam ea, q̃ in ipsius ore cõtingunt, idcirco medici ea, q̃ in parte uẽtriculi inferiore eueniunt perinde, ac si oĩno non fierẽt, & despicere, & contemnere solẽt. At, quia coctionis" opus in partibus ab ore inferioribus fieri nemo negat, necesse est hanc ipsam partem quum male disposita fuerit cruditatum esse causam: quum uidelicet uel ob inordinatam alimẽtorum ingestionẽ, aut multitudinem, aut qualitatem, homo concoquere nequit. Morbi uero cæteris partib. oĩb. cões, siue instrumẽtales sint,

A.l.3.f.13. t.3.c.1.fo. 297.e

A.ibid. c.7. fol.299.c

B siue ꝑ solam intemperiẽ infestãt, quorum sedes affectæ manifestæ sunt, ad hanc præsentem commẽtationem proprie non pertinent: quippe eas dintaxat partes, quæ sensus iudicium effugiunt, considerare propositum est. Sed de" sanguine, q̃ ex ipso uomẽdo reijcitur, non conuenit inter medicos: etenim sunt q̃ putẽt nequaquam fieri posse, ut sanguis vel ab hepate, vel à liene effluẽs, ꝑ "ipsum euacuetur: similiter de pure quoq; ab ipsis erumpẽte existimant. Verum enim uero ꝑ artis exercitationem utranq; opinionem examinanti mihi, uisa est per ipsum fieri euacuatio ex dictis uisceribus. Cęterum differre uoluimus huius rei doctrinam in eum locum, ubi de ipsis sermonem faciemus: quippe deinceps, & iecinoris, & lienis affectus percurrere propositum est.

A.l.3.f.13. t.1.c.16.fo. 286.e

De iecinoris affectibus, præsertim de aqua inter cutem, & regij morbi dignotione. CAP. 7.

A.l.3.f.14. t.1.c.13.fo. 308.a A.l.2.f.2.d. 3.c.8.f.46. h

HVic etiam parti quemadmodum & cæteris omnibus, duplex morborum genus accidit, vnũ a sola "intemperie, citra tumorem præter naturam, alterum, vbi una cum intẽperie tumor quoq; infestat, ut inflammatio, erysipelas, scirrhus, idest tumor durus, spirituosæ" seu flatulentæ distensiones, obstructiones a crassis, & viscosis humoribus, idq; in extremis uasorum partib. q̃ ex venæ ipsius portis exoriũtur. Has quidẽ obstructiones sequit̃ grauitatis sensus, quæ dextro hypochondrio incubat: quãdo uero " halituosus quoq; spiritus, cui non pateat exitus, ibi concluditur,

A.l.3.f.14 t.2.c.5.fol. 313.e

C non solum grauitas, sed tensionis etiam sensus sequetur. Inflammationes uero, quæ in hoc uiscere citra ipsius imbecillitatem nascuntur, siquidem in gibba parte consistant, pręcipue si grandes fuerint, perfacile uel solo tactu dignosci possunt: at simarum partium inflammationes, per alia potius accidentia, quàm per tactum, inuestigare oportet. Incipiam igitur ab ijs, quæ in parte gibba oriuntur, si prius uos admonuero eorum, quos in corporum dissectione conspexistis, musculorum, qui sub cute tenduntur. Sunt uero octo numero, quatuor contenti coniugationibus, quarum prima ex musculis constat rectis per totum carneis, à locis, quæ circa sternon sunt, ad pubis ossa (ita enim uocant dissectores) descendentibus: at reliquarum trium coniugationum musculi vsq; ad rectorum contactum, carnea quidẽ parte constant: ubi uero primum illos attingunt, in deneruationes membranosas degenerare uidentur: horum quidem musculorum una cõiugatio, quæ quidem reliquis omnibus exterior est, à thorace obliqua deducitur, in anteriores partes & deorsum descendens: altera huic contraria ab infernis exorta partibus, obliqua ad anteriores & superiores ascendit: huic tertia musculorum coniugatio subijcitur, qui transuersum habent positum, atq; peritonæo (id est membranæ, quæ intestina continet) innituntur. Rectorum ergo musculorum tumores præter naturam, oblongi, atq; per medium totius uentris extensi uidentur,

D vmbilicum, veluti ipsi quoq; musculi, cõprehendentes: quapropter haud obscura est eorũ dignotio, vtpote quos & positus, & figura declarat: accedente ad hæc, q̃ ipsi à nullo exteriore musculo conteguntur. Hæc autem obliquis quoq; musculis, qui à thorace descendunt, sunt communia: at multo difficilior est notitia musculorum, qui his subiecti sunt, difficillima vero trãsuersorum: Cõstat autem iecur intra hos sub peritonæo esse positum: quod quum tribus contegatur musculis, fieri non potest, vt tactus aliquam ipsius notitiã præstet, nisi vel magna in ipso oriatur inflammatio, vel incumbẽtes ei musculi extenuati fuerint. Sed iecur" affici declarant in dextro hypochondrio grauitas; dolor totum hypochondrium retrahens, atq; ipsius doloris vsq; ad iugulũ extensionã & hoc nonnunquã euenire solet: exigua tussis: linguæ color in primis quidẽ magis ruber, deinde vero niger euadens: ingens cibi fastidium: sitis inexhausta: uomitus tum syncerae bilis, tum eius quæ ouorũ uitellis similatur, quæ postea ærugin̄is aliqñ colorem referre conspicitur: aluus quoq; adstringitur, nisi unà cũ uisceris huius imbecillitate inflãmmationem excitari contingat. Erysipelatis autẽ accidentia his ferè similia sunt: & insu ꝑ" febris quoq; cum uehemẽtissima siti laborãtes cruciat: eas.n. febres, quas καύσους. i. ardẽtes antiq. uocabãt, magna ex parte aduenire uidemus iecoris, aut uẽtriculi flãmeis dispõnibus: atq; in pulmonis inflãmatione erysipelatis participe (Gręci

A.l.3.f.14. t.3.c.3.fo. 314.h A ibidẽ.c.2 fol.314.f

A.ibid.c.4. fol.315.a

† Addendum est ex omnib. cod. græcis, & ex tralationibus ueteribus ob putredinē.

φλεγμονὰς ἐρυσιπελατώδεις appellant) ardētes febres excitantur: quēadmodum ubi in uniuerso quo- E
que corpore biliosi humores† ad immoderatum feruorē perueniunt. Verum hæ quæ aut iecoris, aut uētriculi occasione eueniunt, omnium sunt uehementissimę: quibus particulis ita laborantibus febres magna ex parte in marcorē transmutantur. Sed de marcore alibi seorsum scriptum est. Quæ in simis° iocinoris partibus eueniunt inflammationes, ut magis quàm illę, quę in eius gibbo fiunt, inappetētiam, nauseam, uomitum biliosum, sitim ingētem inducūt; sic è cōtrario hę maiori, quàm illa, inter spirandum dolore (ut dictum est) laborantem afficiunt, magisq; tussim excitant, atq; dolorem usq; ad dextræ partis iugulum, adeo ut detrahi uideatur extēdunt. Porrò utrique parti, quum dolor adest, nothæ costę nonnunquam consentiunt: atq; hoc eis commune inter accidit, non omnibus, propterea, quòd iecur per membranas non omnibus ad costas coniungitur: id quod non solum in simijs, sed in alijs quoq; animalibus uidere est, etenim alijs quidem coniungitur, alijs minime. Igitur quemadmodum interdum in gibbis duntaxat, ita & in simis huius uisceris partibus, inflammatio oritur: quamuis in neutra partium exquisite distincta possit consistere, nā omnium eius partium carnes inter sese continuantur. Cęterum, quibus natura abdomen gracile est, aut morbo gracilius efficitur, in ijs facile est uidere ingētem iocinoris inflammationem: quæ propriam hāc a musculis incumbētibus sortitur differētiam, quod moles sub manibus ad coaceruatā F
circumscriptionem desinit: musculus .n. quilibet, quum totus sibi continuus sit, inflammationis ipsius molem, quę sensim diminuitur, hēt: quippe soli iocinori proprium est, ut tumoris cumulum cōprehēsum habeat circumscriptum. Vnde manifestum est, quod durus in ipso tumor (Græci scirrhon uocant) multo euidētius dignosci potest, eò, quod durior sit scirrhi ipsius, quam inflammationis, moles; quodq; in huiusmodi dispositione extenuentur corpora, quæ ei incumbunt. At uero tractu temporis, quamuis magis increscat scirrhi tumor, non tamen æque facile fuerit per tactū ipsum cognoscere, intercipiēte .s. iudicium aqua inter cutem, quæ illico scirrhum sequi cōsueuit: quippe, nisi hepar afficiatur, haudquaquam fieri potest huiusmodi affectus. Non tamē semper ob primariā eius affectionem excitatur, quamuis præcipue admodum ob hoc fiat: etenim quia ipsum eius facultatis, quæ sanguinem gignit, instrumētū est, consequēs est, ut uitiato hoc uiscere, actio quoq; eius uitietur. Accidit autem (ut dixi) quum aliàs aliam partem frigida admodum intemperies afficit, in hepar quoq; refrigeretur. Igitur, si uel lienis° causa, uel uentriculi, uel intestinorum uniuersorum, maxime ieiuni, mesenterica: uenæ omnes habituali intemperie afficiantur, facile ēt una refrigerare possunt omnes simarum iecoris partium uenas, quo fit, ut ad hepatis quoque corporis uniuersum intemperies ipsa perueniat. Si uero uel pulmonis, vel septi transuersi, vel G
renum occasione id accidat, in primis uenæ, quæ in uisceris huius partibus gibbis consistunt, per consensum afficiuntur: deinde tractu temporis totum hepar quoq; eadem dispositione infestatur. Ergo, quę hucusq; diximus, sic se habere nemo inficiabitur, nisi forte quis, aut suapte natura contentiosus, aut omnino fuerit indoctus. De obstructionibus uero non æque certę habētur coniecturę. Etenim, quod simarū partium uenæ ab ea, quæ in porta exoritur, in tenuissimas extremitates finiantur, haud obscure apparet: atq; quod ad eundē locum alię quoq; uenarum extremitates, a caua uena in gibbas iacens partes distributarum perueniant, similiter cōstat: licet, quō pacto sua ora ipsæ inter se coniungantur, uidere nequaquam possimus. Neq; .n. dubitat aliquis, sed oēs ferè medici ex uno ore enunciant, quod cibus, qui uniuerso corpori distribuitur, ex oīb. simarum partium uenis exiens, ad gibbas partes per dictas extremitates transmittitur. Quòd si fateamur & hoc, sanguinis transitum ob tumoris uenarum, quę inflāmatione, & scirrho occupātur, molem, constringi, rationi consentaneum esse vt (vt nonnullis placuit) ut pars, quæ in sanguine magis tenuis, atq; aquosa est, transmittetur, atq; vehatur per uniuersum corpus: synceris aūt sanguis, qui propter suam crassitudinem in caua iacens parte permanet, ei morborum, qui ex plenitudine fieri solēt, causa efficiatur. Perscrutantibus uero nobis huius sectæ placita: uīt partim cum ijs, quæ iam supra dicta sunt, consentire: H
partim vero non nihil ab ijs, quæ apparere solēt, differre. Quòd .n. aquosa sanguinis pars transumpta in uenam concauam usq; quaq; per corpus dispergatur, consequi vī ad ea, quę iam in confesso esse diximus: quemadmodum & crassiorem sanguinem in uisceris uenis prę angustia earum retētum ad intestinum ieiunum, & tenue, & colon, & cæcum, atq; rectum deferri, & (ut quispiam dixerit) in uentrem fortasse: nemo tamē id accidisse uidit, neq; in hepatis præter naturam tumorib. neq; ēt obstructionibus. Verum in omnibus° corporis partibus, tum superius, tum inferiorib. pituitosus sanguis contineri conspicitur in ijs morbis, quos Gręci, & anasarcas, & leucoplegmatias, & hyderos uocare consueuerunt: per aluū aūt nihil cruētum, neq; in ijs, neq; in ascite, neq; in tympania excernitur: sed spatium, quod inter peritonęum, & partes ei subiacētes est, aquoso humore impletur. Proinde rōni magis consentaneum est, ut ob uisceris refrigerationē cib. qui reliquis partibus distribuitur, in sanguinē nō trāsmutetur: quinetiam refrigerentur cum ipso uniuersi corporis uenæ. idq; maxime, vbi nullo plerunq; tumore in iocinore apparēte, laborans aqua inter cutē molestari, uitio existēte uel in° liene, uel in ieiuno aut tenui intestino, aut mesēterio, uel pulmone vel renibus, aut ēt, ubi plurimus per° hæmorrhoidas sanguis excernitur, aut ob muliebre pro-

fluuium

Marginal references (right): A. l. 3. f. 14. e. 3. c. 2. fol. 314. f — A. l. 3. f. 14. e. 2. c. 2. fol. 307. e — A. ibi. c. 15. fol. 309. a — A. ibi. E. c. c. 2. c. 5. f. 314. f — A. l. 3. f. 14. t. 4. c. 4. fol. 319. g — A. ibi. f. 310. a — A. ibi. f. 319. b

A fluuium,aut quum retinentur mẽstrua,aut ob aliam ingentem vteri dispositionem.Nam per om
nes huiuscemodi affectus aqua inter cutem hominem vexari contingit,vel nullo existẽte in he-
pate præter naturam tumore.Id vero præcipue intelligitur ab ijs,q̃ didicerunt,quomodo ex in-
A.l.3.f.14.c c.4.f.319.h tempestiua aquæ frigidæ potatione iecur affatim refrigeratũ,statim aquam inter cutẽ inducat an
te,q̃ scilicet in durum tumorem attollatur.Verum sic affecti vehementi ciborum desiderio tenen
tur:nec mirum,quippe ob refrigeratum os ventriculi,hmõi cupiditates accidere iam ante didici-
mus . Sed de aqua inter cutem,id est de hyderis,vel hydropibus,quomodocunq; quispiam appel
lare velit, quantum ad præsens attinet propositũ,hæc dixisse satis est.Porrò vtrum semp in mor-
bo regio locus affectus sit hepar,an alia præterea dispositio hũc affectum efficere possit,deinceps
percurrẽdo scrutemur.Siquidem videmus nonnunquam iecinore nequaquam affecto,per mor-
bi iudicationem effundi ad cutem bilẽ pallidam,quo modo humorũ in aliquam partem decubi-
tus quoq; aliqui interdum euenire consueuerunt.Videmus etiã aliqñ citra morbi iudicationem
sanguinem ab extranea quadam corruptione in bilem verti : qualis è ferarum morsu fieri solet.
A.l.3.f.15. e.1.c.3.f. 325.h Etenim Imperialium seruorum quidam,qui viperarum venationi deputatus erat,quum à vipera
morsus esset,aliquanto tpe medicamenta,quibus vti consueuerat,potabat:cumq; vniuersi cor-
B poris color mutaretur adeo,vt porri colorem referret,accedẽs singula nobis enarrauit:cui, epo-
ta theriaca,quàm celerrime color secundum naturam restitutus est.Quia vero medici inuestiga-
re solent,an assumpti veneni propria extent signa,eò,ꝙ sæpenumero videãt citra lethalis veneni
potionem humores similiter,vt epoto veneno,corrumpi,nõ mirũ est,si sic aliquando mutentur
A.l.1.f.2.d 3.c.3.fol. 44.f humores,vt vniuersum corpus aurigiuosum euadat.Fieri vero ẽt potest, vt iocinoris secundum
naturam temperie mutata,humores huiuscemodi vitio afficiantur,& quidem citra obstructionẽ
aut inflammationem,aut scirrhum.Quin etiam manifeste quãdoque videmus vniuersum corpus
herbis candenti pallore infectis similari:interdum plumbeũ,aut ẽt magis fuscum referre colorẽ:
interdum ẽt alias quasdam ineffabiles colorum proprietates, q̃,iocinore suo munere non recte
A.l.3.f.15. e.1.c.1.fo. 319.a fungente,sine tumoribus præter naturam accidere solẽt.Sic ob splenis quoq; vitia,huiusmodi co
lores eueniunt,sed multò nigriores,quàm ab hepate:quos vt clara interpretatione enarrare diffi
cillimũ,ita cognoscere facillimũ,ijs præsertim,q̃ illos sæpenumero conspexerint. Etenim Stesia-
nus,quum medicorũ iudiciũ subijsset,nescio quo pacto eorum non pauci abscessum in ipsius he-
pate consistere crediderunt:sed postea quam longo temporis spatio nihil se in melius proficere
sentiret,me quoq; uocauit.Igitur,simul atq; domũ,ubi iacebat,fuissem ingressus,aspiciẽs eũ, hoc
C (inquam) scias uelim,nullum tibi esse in uiscere uitium:sed,quid aliud te molestet,nudatis præcor
dijs declarare conabor.Inueni ergo in profundis musculis abscessum,contracto iam pure in me-
dio spatio eorum musculorũ,qui per transuersum incedunt,atq; illorum,qui oblique ab infernis
sursum tendunt:qui(vt nouistis)medij sunt inter eos,qui transuersi perirouæo incumbunt,& eos
qui sub externa cute obliqui deorsum ferunt.Sic ẽt alios complures scitis me notasse , per colorẽ
declarando, mõ iecur,modo splenẽ esse affectum nulla audita præteritorum accidentium narra
tione,neq; etiam per tactum inuestigato viscerũ affectu.Proinde sæpenumero audiuistis me ma
le imprecantẽ ijs,qui medicæ speculationis principes se esse iactabant,nullius uero ægri volebant
aggredi curationẽ:de quorũ numero plurimi fuerunt,tum empirici,tum methodici:quibus siquis
dixerit fieri posse,vt solo perspecto colore affecta sedes interdũ cognoscatur,illi aperto ore, atq;
rabidi canis exẽplo,exerta lingua,impudenter ei resistunt. Verũ præsens sermo haudquaquã ad
illos dirigitur.Itaq; ad aliud accidentium genus,quod sola iecinoris imbecillitate , quæ per se, ac
sine inflãmatione euenire solet,continetur,nunc transeamus:quẽadmodũ & de ipsius inflãmatio-
ne,quę citra propriæ facultatis suæ imbecillitatem accidit, seorsum iam diximus.Qm igitur san-
guinis generationem hepatis munus esse intelligimus,si causa aliqua fuerit , quæ hunc generare
A.l.1.f.1.d. 3.c.1.f.9.c D possit,eam hepatis propriam facultatem esse dicemus propriam autem diximus,propter eas,quę
omnibus corporis nostri partibus communes esse dignoscuntur,quas in libro de naturalibus fa-
cultatibus iã percurrimus,attractricẽ dico,& retentricẽ,& expultricem:nanq; quarta generatim
quidẽ,alteratrix,speciatim vero sanguifica vocat̃.Porrò omniũ facultatũ essentiã in peculiarib.
partium tẽperantijs consistere didicistis:proinde,quum iecur ad aliquam octo intẽperantiarum
labitur,accidet viribus ipsius noxa,quæ illi intẽperantiæ peculiariter debetur : sed de is generalẽ
scripsimus sermonem in tertio libro de accidentium causis:proprius aũt cuiusq; sec̃dm speciẽ par-
tis,cõi ad portionem rñdet.Igitur calidæ iecoris intẽperantiæ , tum contentos in ipso humores,
A.l.3.f.14. e.1.c.15.f. 309.c tum eos,qui per mesenterij venas deferuntur,& assant & adurunt:frigidæ autem contentos iam
in ipso humores,crassos,atq; ad fluxum,& motum contumaces reddunt,id vero, quod ad ipsum
fertur,& pituitosum,& crudum,& semicoctum efficiunt.Sic de reliquis quoq; duabus dicendum
est:arida quidẽ intẽperantia sicciores,crassioresque ; humida vero magis tenues, aquosioresque
reddit humores.Agit̃,quum alui sedimina,aquæ,in qua nuper mactata caro abluta est,similia esse
A.l.3.f.14. e.2.c.2.fo. 314.f videritis, efficacissimum hoc vobis signum sit affectionis hepaticæ:ac nominantur hepaticæ eæ
præcipue,quę ob imbecillitatem ipsius fiunt:quippe ad iecoris essentiam pertinẽt hmõi affectus:

atqui didicistis omniũ primorum corporum essentiam ex quatuor qualitatum cõstare têperamẽ E
to. Sic & quum fæci sanguinis similia per aluum excrementa deijciuntur, iecur affectum esse cõij-
ciendum est: vt.n. tenue & *saniosum excrementũ infirmi iecinoris sanguinẽ creare non potẽtis:
ita id, q fæci simulatur, superatiantis sanguinẽ hepatis indicium est. Neque.n. à memoria uestra de
cidit, quum sæpe uideritis quosdam in primis quidem saniem, & cruenta quędã, dein tractu tẽporis
crassiorem, ac melancholicũ sanguinẽ, postremo atrã quoq; bilẽ, & quidem synceram deijcere. Inci-
pit.n. interdum affectus ob frigidam intemperiem citra febrim, quã tenuis sanies sanguinis excer-
nitur: deinde tractu tẽporis, dum sanguis in uiscere corrumpitur, febris superuenire solet: quæ tñ ab
imperitis vsq; adeo negligitur, vt laborantem interdum nequaq̃ febricitare putent, quippe hunc
affectum ob *mediam accidisse existimant: siquidem, q nulla sit ipsis cibi cupiditas, potius, q̃ ob A.l.3.f.14.1 1.c.1.15.f. 309.a
morbosũ institutũ, laborantes à cibo abstinere inueniunt. Itaq;, quũ interim nihil excernatur,
videturq; laborans omnino liber à febre, balneis eũ exponunt, ac debitã uictus rationẽ pręscri-
bere negligũt: quocirca rursus corruptos cibos aluus deijcit, quos deinde hepaticorum excremẽ
torũ nõ nihil sequitur. At nõnulli, q ob frigidam intemperiẽ laborare inceperunt, nõ solũ nõ per
dunt cibi cupiditatẽ, verumetiã interdum multo magis, quã antea, se esurire aiunt. Calidas vero
intẽperies nunquam comitatur ciborum *appetentia, sed ingens cibi fastidium, sitis vehemens, fe F
bris insignis, uitiosorum humorum uomitus. Hęc sunt propria hepaticorũ accidẽtia: sic.n. nomi- A.l.3.f.14 t.1.c.14.fo. 309.b
nari iam dixi eos, quibus uisceris ipsius uires fuerint imbecilles: qua in re uulgus medicorũ errans,
hunc affectum putat esse dysenteriam inflãmationem autẽ alia (ut dictum est) sequuntur accidentia.
Quum itaq; ambo interdũ affectus cõueniant, vtriusq; accidẽtia simul apparere solent: q̃ in prõ-
ptu medicum scire oportet: sic.n. nõ solum laudabunt nos, sed admirabuntur ẽt ii, q opera nostra
indiguerint, præsertim si accidentia quoq; q̃ aliis morbis cõia sunt, insuper pdixerimus, uelut q
dolor ad nothas costas peruenit, q iugulus detrahi vi, q spiratio parua reddatur & frequens. Eq-
dem, quũ primum Romã venissem, magnifice admiratus est me Glauco philosophus ob huius-
modi quandã dignotionẽ. Etenim p uiam mihi occurrens, opportune (inquit) aduenisti, iungẽsq;
dextram dextræ, proximi sumus (inquit) laboranti, quẽ nuper uidi: itaq; oro, vt vnà mecum ad
ipsum venias. est autem Siculus medicus, quẽ nõ ita pridem mecum ambulantem vidisti. Ego ve-
ro, quid (inquã) molestat ipsum? Tum ille & copiose admodum, & aperte id declarare aggressus
est: neq;.n. adeo erat vafer, ut aliq d me celare posset. Quõ heri (inquit) & Gorgias & Apelas mi-
hi nunciauerunt notiones, presagiaq; edidisse te, quæ ad diuinationem potius, q̃ ad medicinã, pti-
nere videbãtur, cupio equidẽ periculum facere, nõ adeo, ut tuã experiar doctrinam, q̃ ut sciam, G
nũ tãta sit in arte medica, tum cognoscendi, tum pręsagiendi facultas. Interim, quum hæc diceret,
venimus ad laborantis hostium, ut neq; verbo, eius prouocationi r̃ndere, neque ẽt ea, quæ sæpe-
numero me dicere audiuistis, effari possem: q scilicet interdum nobis fœliciter appareant aliqua
certa signa: interdum uero omnia sunt ambigua, atque idcirco & alterã, & tertiã quoque cõside-
rationem expectamus. Itaque in primo statim aditu obuiã nobis uenit quidam peluim à cubiculo
efferens, continentẽ *tenuem cruoris saniem, carnium nuper mactatarũ ablutioni haud absimi- A.l.1 f. d.3.c.1.fo. 44.b
lẽ, euidentissimũ affecti iecinoris indiciũ: † qua tñ dum inspecta, vri cũ Glaucone ad medicũ in-
gressus sum. Apprehendi itaque manũ in carpo, id est brachiali, quo intelligerem, utrum ẽt inflã-
matio, an sola imbecillitas esset in uiscere. Qui a uero (ut diximus) medicus erat, nuper (inquit) à de
iectione decubui, itaque ppende arterias ob id, q surrexerã, crebrius pulsare. Hęc quidem ille di-
xit, ego autẽ deprehendi inflãmationis indiciũ: pspiciensq; ad fenestrã, hyssopum ex aqua mulsa
decoctum in olla consideraui: proindeq; cogitaui medicũ, se pleuriticũ esse putare, dolore uideli-
cet nothas costas infestãte, qualis iecinoris quoque inflãmationibus aliqñ accidere cõsueuit. Hunc
itaque quum ipse sentiret, esset q; spiratio & parua, & crebra, atque exigua tussi infestaret, pleuriti
cũ se esse existimabat: quamobrẽ hyssopum quoque ex aqua mulsa pparauerat. Intelligẽs itaque H
ego, q fortuna uiã mihi præberet, qua apud Glauconẽ clarum nomẽ adipisci possem, manũ meã
ad nothas in dextro laborãtis latere costas detuli, indicatoque loco, dixi eũ ibi dolere: qđ cũ ipse
fateretur, Glauco ex solo arteriarum pulsu existimãs me sedẽ affectã inuenisse, planè admirari me
cœpit. Verũ, ut uehementius stuperet, hęc quoque addidi: quẽadmodũ hoc in loco dolere te cõ-
fessus es, ita uelim, fatearis & tussiẽdi cupiditate vexari te, & ex longis interuallis tussim exiguã,
aridam, & qua nihil expuis, te molestare: atque ita me dicente, incepit forte fortuna, huiusmodi quandã
tussis specie (qualem iam diximus) tussire: qua de re tãta admiratione Glauco commotus est, ut
continere sese non ualens, magna uoce exclamando, in laudes meas proriperet. Tum ego, ne pu
tetis (inquã) sola hæc ex arte medica circa ægrotos posse pſagiri. sunt.n. alia quoque, quę nunc di-
cere aggredior, quibus & laborans ipse testimoniũ feret. Itaque rursus incipiens dixi: quũ magnã
trahis spirationẽ, dolor ea parte, quã notaui, uehemẽtius te cruciat, sentisq; i dextra pcordiorum
parte grauitatem. His auditis, ne infirmus quidem sese potuit continere, quo minus prę uehemen
ti admiratione, unà cũ Glaucone exclamaret. Itaque sentiens equidem arridentẽ mihi fortunã, de
iugulo quoque quod uidelicet ad inferiora trahi uideretur, aliqđ efferre uolebã: at q a magnas inflã

mationes

† Ex Græcis tanquam uero nullo modo hoc vidissem.

A mationes,quemadmodũ & scirrhum,id comitari solet,dicere non sum ausus,ueritus,ne laudem
quam antea de me excitaueram,sauciarẽ. Quumq; animum induxissem tuto me aliquid eloqui
oportere,aspiciens laborantẽ,haud ita multo post(inquã)iugulũ ad infernas partes detrahi sen-
ties,nisi fortasse id iam antea tibi euenerit. At,cũ hoc quoq; fateretur, conuersis equidem oculis ad
ægrotantem mirifice attonitum,vna(inquã)addenda est pdictis diuinatio: etenim dicam, quam
de morbo suo laborans ipse habuerit suspicionẽ. Tum Glauco ne de hac quidẽ diuinatione de-
sperare se aiebat:laborãs aũt incredibili hac pollicitatione in stuporem adductus, & acriter me
intuens,qd essem dicturus,attenta mente expectabat. Igit dicẽte me,ꝙ infestantẽ morbum pleu
ritidem esse putasset,ille ingenti cum admiratione huius quoq; rei se testem exhibuit: id quod ẽt
affirmabat ex adstantibus unus,& q paulo ante latus eius ex oleo fouerat. Atq; ex eo tpe Glau
co tum de me tum de uniuersa arte quam optimam cõcepit opinionẽ,quum antea nihil magni
ab arte expectaret,utpote q nunquam cũ consummatis in arte uiris uersari cõsueuisset. Hæc ideo
dicere uolui,ut intelligatis,q̃ accidẽtia cuilibet morbo propria sint,& quæ alijs quoq; morbis cõ
munia,ac præterea,quæ ab utrolibet genere sint inseparabilia:itẽ,quæ magna ex parte, & quę ra
ro uideri soleant:atq; ea q̃ ancipitẽ habeãt euẽtũ:vt si aliqñ fortuna hmõi uobis occasionẽ,qualẽ
B mihi fuisse oblatam iam dixi,præbeat,ea commode uti sciatis. Sæpe.n. fortuna non contẽnẽdã
adipiscẽdæ laudis ausam suggerit,ea tamẽ vulgus medicorum ob imperitiam uti nescit:sed docti
simus quisq; quum accidẽtium aliquod hmõi cõspexerit,haud difficulter reliqua quoq; inueniet,
quorum alia quidẽ necessario,alia uero magna ex parte,& locum affectum & morbum ipsum
sequuntur: Verum meminisse debetis generalium pceptorum,quæ & uniuersalia appellantur,&
quæ multorum specialium cõia genera sunt:ut in illis in qualibet materia rerum particulariũ pro
uide discernendis uos exerceatis. Est igitur cõis sermo,quẽ dicere proposui, de naturalibus facul
tatib. quas in qualibet parte generatim quatuor esse didicistis. Primã uoco attractricẽ,q̃ peculia-
A.l.1.f.1.d. b.c.3.f.16. res parti succos, alendi ipsam gratia & appetere & attra here põt:altera deinde est, quæ altera-
trix dr,qua succus attractus similis euadit parti,quæ alitur: hinc alię duę ministrant,retẽtrix, quæ
A.ibidem. suo munere fungitur,quando pars attractum succum coquit, in suam ipsius naturam eum mu-
tans: & expultrix,qñ à coctione,quod inutile est,excernit,idq; excremẽtum uocatur. Has itaque
facultates in qualibet affecta parte, utrum ualidæ sint an infirmæ,consideretis,hortor: Vt in hac
A.l.5.f.14. t.4.c.5.fol. 218.c parte(qm de hoc dicere instituimus)uis attrahẽdi,si quolibet afficiatur,cibum in uẽtriculo iam in
succum transmutatum relinquet,ut per aluum exacte quidẽ confectus,uerum liquidus & haud-
C quaquam exiccatus excernatur. Atq,hoc ꝙ ipsa affecta sit,signũ uobis erit:quicquid.n.ab aliquo,
tanq̃ a causa,procedit,id illius signum esse constat. Hunc affectum nonnulli ad mesarçũ pertine-
re autumant, uocantq; sic laborantes mesaraicos,eò,ꝙ uidẽt cibũ p uenas mesaræo,& mesente
rio intextas distribui non posse,ut solebat,eodẽ seducti errore,quo ij,qui manus eorum,quos syn
copa,vel stomachica,uel cardiaca prostrauit,affectas esse arbitrantur, utpote quæ haudquaquã,
ut antea,munere suo fungantur:quippe iecur mesarçi uenis,veluti manibus, quæ ex ventriculo ei
cibum afferant,vtitur. Similiter ẽt fallunt nonnulli, vbi crura resoluta sunt ob affectum aliquem,
eam spinalis medullę partẽ,quæ iuxta lumbos est, infestantẽ; quippe neglecta spinali medulla
cruribus,remedia adhibent. Igit,si mesenterium vel inflãmatione,vel alio eiusmodi affectu labo
ret,hũc proprie ad ipsum referemus: si vero iecur ob imbecillitatem per uenas suas cibũ allicere
nequeat,nõ mesenterio{id est lactibus}sed iecinori:remedia sunt adaptanda: quẽadmodũ nec re
solutis quidẽ,vel manibus,vel cruribus ob affectũ,qui in spinali medulla consistit. Verum, vbi vel
inflammatio,vel erysipelas mesenterium afficit,haud ita difficile est discernere,si alui excrementa
diligenter consideres. Neq;.n.solum,qualia excerni diximus in iecinoris imbecillitate,quũ ad se-
se cibũ trahere non põt,talia planè deijciũtur,sed apparet ẽt,ueluti ab inflãmatione,sanies q̃dam
admixta. Nam ab omni parte inflãmata,cui spissum crassumq; tegmen non incumbit, in primis
D quidẽ tenuis sanies defluit:q concocta deinde inflãmatione, & crassior & puri similior redditur.
Quum ergo nulla existẽte in iecore inflãmatione,hmõi quippiam cum excrementis,succi speciẽ
cõsequutis,deijcit,in mesaræo affectum esse censendum est. Quemadmodum aũt nõ potente ob
imbecillitatem hepate succum à uentriculo attrahere,attrahendi facultas afficitur;ita, quum re-
A.l.1.f.2.su. tinere nequit,cõprehendens continensq; facultas infirma putanda est:proinde in primis quidẽ
b.d.3.c.13. cruorem saniosum excerni videmus,postea uero crassiorẽ,& ueluti fæculentum. Similiter aliæ
f.55.f quædã eueniunt excretiones,non quidem ob imbecillitatem,sed ob expultricis facultatis robur
A.l.5.f.14. plerunq; quidẽ integra in omnibus existẽti ualetudine,plenitudinis ratione: plerunq; uero parte
t.1.c.1.fol. 218.c aliqua affecta per iecur sese expurgante,uiribus ipsius iam factis robustioribus: quippe concoctis
in ipsa uitiosis humorib. sequit secretio,ita, vt vtiles qdẽ humores retineant,expellant vero inuti
A.ibidem.f les. Atq; sunt nonnulli,qui hmõi vacuationes nominent cruentas dysenterias: quæ euenire solẽt
qbusdã vel mutilato aliquo membro,aut vbi quis in exercitatione educatus ad ocium se cõuer-
terit. Ac solet quoq; mulieribus,retẽtis menstruis,hmõi per sedẽ vacuatio fieri; atq; interdũ per
uomitum quoq; eandẽ ob causam quibusdam mulieribus. Verũ & his quidem syncerus sanguis

excernitur,similis ei qui ab hostia interfecta profundi consueuit,modo inferne per aluum,modo E
per superiores et partes:at per erysipelata,& inflammationes,accedente concoctione, uitiosus,
cœnosus,& putris excernitur. Atq;,ut in hepaticis affectibus(quanquam raro)medicamẽtorum
auxilio,robustiore euadẽte iecinore,interdum deijciuntur excremẽta,tum colore, tũ odore pes
sima,expurgante se ita uiscere:sic eodem modo urinæ quoq; deteriores redduntur,quib. imperi-
ti* medici nonnunq̃. decepti,grauis morbi periculum subesse arbitrantur. Etenim,quibus sine rõ-
cinatione rudis duntaxat experientia suffragatur,de ijs,quę raro eueniunt,experimenta hẽre non
possunt,ueluti eorum,q̃ sæpenumero accidunt,facile meminerunt. Quòd aũt protracto per lon-
gum spatium morbo,apparentibusq; notis concoctionis,hmõi fiant euacuationes non semel dũ
taxat,immo crebertime ex enarrationib. quas in Hippocratis opera edidimus,didicistis. Quem-
admodum ãt retentrix facultas,quũ imbecillior est,ac rem,quæ ipsam grauat,retinere non ua
let,uis expultrix id,qđ molestat,euacuat:ita infirma expultrice res quædam retineri solent facul
tate retentrice non admodum grauata:nam in quolibet instr̃o alias alia facultas uel fortior fit,vel
imbecillior,facta uidelicet ad actionem relatione,si modo uniuscuiusq; facultatis notionem intel
lexerimus. Nam re uera tota semper particula agit fm temperamenti,quod ei frequentius inest,
proprietatem:uerum aliqñ rem grauantem sustinet,ac longo t̃pis tractu eam uincit,conficit,al- F
terat,& concoquit:deinde rursus alio t̃pe rei infestantis uel qualitatem, vel multitudinẽ ferre nõ
ualens,ad ipsius excretionem insurgit:sicut è contrario,quum interim admodum molestatur,ip-
sam rem molestantem deijcere cupiens,uirib. grauissime infirmis,ob imbecillitatẽ id efficere non
põt. Igitur hæc oĩa in quouis naturali instr̃o perpendere,atq; mentem in ipsis dignoscendis exer
cere debetis. Sic.n.inuenietis partium quarundam affectus,antea haudquaquam indagatos,uelu
ti ne folliculi quidem fel continentis. Si.n.(vt ostendimus)biliosum humorem ad se trahit,quem
admodum renes sanguinis veluti serum:& ipsẽ id quod uini fæcib. aut amurcæ olei similatur:ac-
cidet interdũ, ut ob huius folliculi imbecillitatem impurus fiat sanguis,atq; idcirco alia eueniat
regij morbi species præter eas tres,quas iam supra proposuimus,ac nonnunquam ita repleatur ẽt
(quem admodum uesica,quæ urinæ est conceptaculum) ut euacuari non possit, aut quia obstru-
ctus est,aut quia excretoria ipsius facultas est imbecillior:veluti ẽt quum obstructis, aut infirmis
vasis,quę ab ipso exorta,ora sua in hepar extendunt,biliosum humorem interdum attrahere nõ
potest. Proinde excrementorum proprietatem in morbo regio considerare per q̃ necessarium
est:id.n.non mediocre nobis ad huiusmodi notitias auxilium suppeditabit. Hæc equidem cõside
rans inueni quorũdam regio morbo affectorum excremẽta,flaua bile vehementer colorata,quẽ G
admodum & alijs vrinas:atem,per cutem quoque,ut nonnullis plurimum flauę bilis a balneo ꝓ-
fundi,ita alijs plurimum ipsius retineri,ac per q̃ exiguum effundi comperimus. Hanc rem si accu-
ratiori experimento intelligere uolueritis,nulla prius adhibita unctione, homini sudorẽ strigili
auferri iubete:videbitis profecto eundem in oĩb. hominibus in strigilis cauitate nõ colligi,verum
in alijs magis aquosum , atq; in alijs magis biliosum. Itaq; loci affecti notitia nobis multo erit dilu
cidior, si cum prędictis hanc quoq; notitiam adijciatis. Quidam.n.acuta, biliosaq; febre laborans
die septimo multa flaua bile ad cutem trãsmissa,a morbo liberatus est,mansitq; sequentibus dein
de diebus auriginosus. Itaq; & excrementa & urinas considerauimus , vtrisq; vero fm naturam
se habentibus,atq; ob eam causam nullum uisceris affectum declarantibus, ueuit in mẽtem fieri
posse,ut translata in cutẽ bilis crassior esset: qua ratione promotus discere uolui , qualisnam es-
set sudor:illo ãt apparẽte aquoso,conieci bilem esse dissipari contumacem. Pręcepi itaq; laborã
ti,vt aquis suapte natura calidis,& q̃bus discutiendi uis esset uteretur:ac præterea uictum adhibe
ret humidiorem,qui humorum crassitudinem moderate posset extenuare. Hic ãt bonam ualetu-
dinem consecutus est , unico auxilio, & notitia confirmata,& curatione absoluta. Quinetiã aliũ
multam in strigili bilem relinquere vidimus,unde eam plurimam in uniuerso corpore procreari H
perpendentes,ipsum adhibita idonea curatione sanauimus. Quibus uero citram febrim morb.re-
gius accidit,urgente in dextra præcordiorum parte grauitatis cuiusdam sensu, ijs oĩbus aperiens
(vt scitis)obstructiones,& cibis,& potibus,& medicamentis extenuantibus,deinde,medicamen-
tum quod bilem ducere posset,exhibens,eorum plurimos una die sanitati restitui. Qui uero pur-
gatione liberari non potuerunt,ijs rursus ualentiore ad aperiendum data potione medicamentũ
quod uehementius purgaret,exhibui:sic deinde sub fine purgationis † vel cærulea,uel flaua }bilis
cum acri mordacitate excernebatur. In his igitur conieci fellis folliculum simili quopiam affectu
laborare,qualis in uesica exuberante urina interdum fieri solet, etenim adeo multam nonnunq̃
recipit,ut nimis intenta nequeat eam,quæ in ipsa continetur,expellere. Verum in urinæ recepta
culo(uesicã.n. absurdum fuerit uesicam ita nominare)bifanam id fieri solet:interdum ob excreto-
riæ facultatis imbecillitatem:interdum uel ob grauem somnum,uel negocia quæpiam,retenta ul
tra,q̃ par est,urina:quæ deinde uesicam nimis intendens,hac ipsa ratione uires eius prosternere
potest. At fellis folliculus,utpote cui nullum succurrit ab aĩali facultate pręsidium,unicum habet
imbecilitatis principium,veluti cætera quoq; naturalia instrumenta,a partis intemperie ortum.

*Τοῦς ἀπείρους i. imperiti. est in impressis codicib. græcis. τοὺς ἐμπειρικοὺς i. empirici, est in antiquis:& ita ẽt uidentur legisse ueteres interpretes.

† Ex vulgatis græcis habetur,cerulea magis quam flaua.

A.l.5.f.19.
12.c 6. fol. 361.a

A GALENI DE LOCIS AFFECTIS

LIBER SEXTVS

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de affectibus lienis, intestinorum, renum, vesicæ, vteri, & colis.

De lienis affectibus. CAP. I.

EX ijs, quæ de iecinore diximus, facile inueniētur notæ, quib. lienis affectus discernantur: hoc addito, q ipsius inflammationes ob duritiem facile tangēdo deprehendantur. Quum itaq; splen multa habeat accidentia cū hepate cōia, illa nulla re differre vr, nisi q quædam magis, quædā uero minus, alterutri euenire solent. Nam, quod ad coloris rōnem pertinet, vniuersum corpus, vbi splē imbecillitate affectus est, magis nigricare vr: nam
B hoc ei natura officium dedit, vt melācholicum sanguinem ex hepate ad sese attrahat, quo ipsum ali iā demonstratū est: igitur attrahēdi facultate facta illi imbecilliore, sanguis ex iecore in vniuersum corp' impurus trāsmittiř, quocirca calor nigrior euadit. Quinēt hepatis exēplo, sępenumero excremēta ex se reijcit, ita, ut & uomitione, cui nausea quoq; accedit, melancholicū sanguinē aliqñ excernat: q interdū p inferiora quoq; decedere vř. At & citra hmōi euacuationē, athymias .i. animi deiectiones, & dysthymias .i. mestitias melācholicas facit: ac nōnunq̄, & ciborū uehemētissimas appetētias, pcipue que qñ exquisite acetosum sit id, quod ad vētrē fertur excremētū: sæpenumero āt subuersionē, & resupinationē, qñ aliā quandā habuerit corruptionē. Quòd uero indurato ipso aqua intercutem succedere possit, cōsentiente iecinore, iā antea dictū est. Quinēt laborante aliqñ utroq; uiscere, regium morbū euenire cōspeximus, nigriore, q̄ p consuetudine, subsequēte colore, ita, vt putarēt flaua bilis fuliginī esse pmixta. Atq; medici quidā iecur nullo affectu tū laborare existimātes, dubitant, qūo a splene morb. regius nasci possit: qemadmodū sunt, q a solo liene indurato, nullo existēte in iecinore uitio, aquā inter cutē fieri posse arbitranř. Haud secus hallucinari consueuerunt in ea quoq; aquę inter cutē specie, q̄ ad acutos morbos sequiř: quippe ab ijs iecur calida, & sępenu
C mero sicca quoq; intēperietā grauiter afficiř, ut cibum in sanguinē transmutare nequeat: atq ne in ijs quidē iecur affici existimant, ab Erasistrato accepta cōsuetudine, ut nullā partē affici arbitrētur, nisi uel tumor quispiā, uel ulcus in ipso consistat. Verum id illis concedendū est, q existimant nullum ab intēperie morbū fieri: at medici q sequuntur ea, q̄ manifeste apparent, qui refrigerata parte quapiam accidētia quædā fieri suspicantur, admirōne digni sunt, q aquam inter cutē consistere posse putāt, ne unico qdem loco affecto. Si .n. ob id, q nullus est in hepate tumor ipsū haudquaquā affectū esse existimant: neq; aliarū partiū ulla afficieř in ijs, q aqua frigida uitiosa affatim & intempestiue epota, mox aqua inter cutē corripiūtur: quippe noxā infert internis partib. aqua sic ingesta alias alijs, sed præcipuè & in primis ei, q̄ forte fortuna eo tpe reliquis fuerit imbecillior, verum, nisi ad iecur frigus trāsmittatur, aqua inter cutē subsequi pōt minime. Sic splenis quoq; vitio aqua inter cutem nonnunq̄ euenire consueuit, aut ubi cum tumore refrigeratus est, sicut in scirrhis: aut ubi citra tumorem refrigeratus est, vt quum qs aquam frigidam, & uitiosam affatim, & importune potauerit. Quòd uero melancholica mœstitia, ipso excrementa hmōi ad os uentriculi transmittente, pueniat, antea, vbi de ore uentriculi tractauimus, iam dictum est. Quamobrē in hoc uiscere diutius nobis immorandum non est, cum eius instrūales affectus rationali dignotio
D ne non indigeant: qui uero ab intemperie proficiscuntur, partim ex ijs, q̄ iam diximus, partim ex ea doctrina, quam supra de iecinore proposuimus, noti sint: nam alij quidem nominatim sunt explicati: alij vero qui similiter, ut illi, consistunt, similem quoq; habebunt dignotionem.

A.l.3.f.1.c. 4.c.18.fol. 204.d.f

A.l.3.f.14.c 4.c.4.fol. 320.a

De intestinorum affectibus dignoscendis. CAP. 2.

In trāslatio nib. ueteribus hic incipit liber sextus.

QVum de ventriculi affectibus superiore libro loqueremur, in duas maximas ipsum partes secari diximus: quarū altera, q̄ superior est, gulæ continua est, ex multis neruis sensificis contexta: altera uero huic continua, ad intestinorum usque exortum extenditur. Porrò, sicut utriusq; in animalibus propria est utilitas, ac pro utilitatis differentia diuersa eis eueniunt accidentia: ad eundem modum, quicunq; affectus cōiter, tum similaribus, tum instrumentalibus partibus aduenire solent, ij etiam his tum inter se, tum ēt cum uniuersis intestinis cōes esse censentur. Verum accidentium similitudo non solū in his inter se, sed ēt in uicinis quoq; partibus, quæ ipsa attingunt, inuenitur, qualis est renū, & coli cōicatio: atq; horū nonnulla sedem affectam habent cognitu facilem, ut dysenter.a, & tenesmus. Sanè in præsentia nomen dysenterię proprie audire oportet, ut pote qđ ex appellatione ipsa, intestinorū ulcus significat: neq; .n. repēte, & affatim fit hmōi affectus (id, quod in eo, quē hepatis uitio accidere diximus, fieri solet) atq; proptias etiam habet no-

tas. Etenim protinus ab ipsius initio, bilis"mordax fecernitur, quā deinde interaneorū abrasiones E
sequuntur, postea paulū cruoris simul excerni videtur, qn̄ videlicet affectus ipse iā dysenteria est. A.l.3.f.14. t.4.c.2.fol. 319.e
Quū itaq; huiusmodi abrasiones solæ excernuntur, cōsiderandum est, num pingue quippiā simul
cū ipsis deijciatur: ita.n. in crassis intestinis vlcus cōsistere credendū est. Vbi uero cruorem quoq;
simul excerni uideris, intueri oportet, utrum is reliquis excremētis ita sit admixtus, ut uniuersus
misceatur uniuersis, an pars eius aliqua reliquis supernatet: etenim, si admixtus est, in superiorib.
si uero supernatat, in humilioribus intestinis vlcus esse ostendit. Ac idē quoq; in abrasis excremē
tis uidere est, verum nō ita manifeste, vt in cruore. Similis etiā, si tamenta excernantur, ratio est:
nā & ipsa, quod intestinum aliquod fuerit oblæsum, declarant tum ab essentia propria, tū ex mo-
do, quo vel cōmisceri reliquis excrementis, uel uni eorū parti supernatare videntur. Nō"medio-
criter autē cōducit ad curationē, nosse, in qua intestinorū parte cōsistat vlcus: nam, si in superiori A.l.3.f.16. t.2.c.6.fo. 338.f Et t. 4.c.11.
bus intestinis est, ab epotis medicamentis præsidium petendum est: si uero in humilioribus, clyste
rē subijcere conuenit. Atque huiusmodi dysenteriæ ab ijs, quæ ab hepate profluunt, ita discernun
tur. Nam"ab initio tenuis sanies sanguinis ab hepate deiicitur, deinde aucto malo crassus humor,
fæcibus uini haud absimilis: præterea in hepatis excretionibus nihil abrasum expellitur: atq; in- A.l.3.f.14.t. 4.c.2.f.319
terdum duorum, aut trium dierum interuallo supprimitur euacuatio, deinde rurius redit malum, F d Et f.16.t.
atq; excernuntur excrementa prioribus multo peiora. Id uero per intestinorum ulcera haudqua t.c.3.f.335 b
quam apparet: qppe in ijs, neq; affatim, neq; ex longis tēporum interuallis, laborantes deijcere
cōsueuerunt. Atq;"ulcera, quę in recto intestino oriuntur (tenesmum vocant) vehementi quidē
tensione, & promptā deijciendi cupiditate infestant, paucis admodum sequētibus excrementis: q̄ A.l.3.f.16. t.4.c.2.fo. 334.b
quidem ab initio pituitosa & pinguia, progressu uero temporis ēt abrasionis specie deijciūtur: sed
per totum morbi spatium ijs, quæ à supernis descēdunt, haudquaquā misceri uidentur. Scribunt"
nonnulli, q̄ à fortiori excernēdi conatu, p̄cedente dolore vehementi, aliq lapides callosos deiece A.l.3.f.16. t.2.c.2.fol. 334.e Et f.
runt, ijs, qui in vesica nascuntur, haud absimiles: id, qđ ego neq; aliū, qui uiderit, unquā audiui. 17.t.3.c.6.
Sed coli uehementem dolorem sæpenumero conspexi, medicis illum nō ad colum, sed ad renes, fol.343 h
pertinere putātibus: veluti renum quoq; cruciatus, ad colum referre videntur. Sunt, qui"omnino A.l.3.f.16.
negent in sinistris partibus colicam dispositionem euenire posse. Igitur, ut ab initio, horum affe- t.3.c.10.fo.
ctuum distinctio difficilis est, ita hoc tempore non ita magnam præsidiorū differentiam ipsi req- 344.
runt: itaque accidentia, quorū magna est in his affectibus copia, diligenter intueri oportet. Nam
&"nausea, & vomitus vrgēt multo grauiores, & magis assidui dolente colo: euomuntque ita labo
rantes pituitosa quædam, atq; corrupta, hac in re nephriticos longe superantes: ac retinent etiam G A.ibidem.g
magis excrementa, ut ne flatum quidem, neq; etiam ructum excernere possint: sæpenumero"ēt A.ibidem.
veluti circuire videtur dolor, atq; ampliorem locum occupare, non nunquā vero in diuersis par-
ticulis vehementior fit: nephritici vero dolores eodem in loco stabiles, iugiter infestant. Quū ita-
que dolor in loco fuerit renibus altiore, manifestum colicæ indicium est: si uero in uno loco, vbi
scilicet renes ponuntur, stabilis constiterit, nihil ad notitiam pōt positus ipse cōferre: proinde cū
his notis, quas nuper percurrimus, vrinæ quoq; considerandę sunt. Nam nephritici ab initio dilu-
tas, purasque reddunt vrinas: deinde sequentibus diebus asperū aliquid in ipsis subsidere videtur:
demum omnino arenosę minguntur. At in colica, si quid ab aluo deijcitur, id flatuosum quodam
modo est, & sæpenumero aquæ supernatare consueuit, similem habens bubulo"stercori cōsisten A.ibid.h
tiam. Quinetiam"colicorum cruciatus multo magis, q̄ nephriticorum, laxantibus mitigantur cly A.ibid.h
steribus: atq; euenit interdum, ut frigido aliquo humore simul eiecto, ilico quiescat: eritque miti
gans præsidium, non mitigans tm̄, sed etiam curatiuum, & diagnosticum. Porrò, ut hi frigidum
humorem aluo excernente, ita nephritici cū vrina lapide exeunte, & à dolore liberantur, & simul
locum affectum ostēdunt. Itaq; nihil relinquitur, nisi vt prouideatur, ne postea tā facile affici pos-
sint: nam, vt perseuerante dolore utraque pars eisdem indiget præsidijs, ita tempore subsequente H
oportet diuersa auxilia adhibere. Qua propter nullum, qđ ad curationis rationem pertinet, com
mitteris errorem, si in prima protinus horum morborum accessione eos difficulter discernatis,
eò, q̄ tum neq; extrinsecus, neq; intrinsecus, differentibus egent auxilijs, q̄ satis sit ea, quæ dolo-
rem lenire possint, adhibere. Cum autem omnia intestina à uentriculo ordine quodam descen-
dant, atq; omnium supremum"ieiunum sit: deinde quod tenue uocatur: postea cæcum, q̄ ad in-
fernas partes extenditur: deinde colum, quod ad superiores reuertitur partes, donec sæpenume- A.l.3.f.16. t.1.c.1.fo. 332.d
ro & lienem & iecur attingat: miratus sum, quomodo non solum medici ferè omnes, sed etiā po-
pulares, uehementissimos quosque dolores, in quacunque parte euenerint, ad colum referant. Id
quidem mihi quoq; uerisimile uisum est: sed, quum causam quærerem, cur tam uehemens, tam-
que perseuerans esset dolor, non simpliciter huic assertioni credere potui. Neque enim similiter,
ut in renibus, atq; ureteribus impacto lapide, ingentes dolores in transitu excitantur, sic & in te-
nuibus"intestinis rationi consentaneum esse censebis, frigidos spiritus retentos, atque similes ijs A.l.3.f.16 t.3.c.6.fol.
humores dolorem in ipsis efficere: nam tenuium intestinorum tunicæ rara tenuiq; essentia con- 353 & 344.
stant, ut non ita diu huiusmodi causas continere possint. Ergo probabile est frigidum, eundemq; b

crassum,

A crassum, aut viscosum humorem, aut flatuosum spiritum, in corpore crasso, densoq; genitum, sed egredi nequeuntẽ, dolorem excitare: vehementem q̃dem, geminam ob cãm, intẽperantiam, & corporum, quibus continetur, tentionem: longum uero, quia difficulter vacuat, nam corporum ipsum ambientium tum crassitudine; tum spissitudine arceret. Atq; interdũ alij quoq; dolores, & quidem vehementissimi in sublimioribus intestinorum partibus eueniunt, grauiter vomitionibus cruciantes adeo, vt nonnulli sub fine stercus quoq; euomere conspiciantur: a quo affectu uix vnquam aliquis potuit sanus euadere: hunc " εἰλεὸν.i. volulum vocãt: nonnulli etiam chordapsum, quum.s. tumor aliquis eminet in tenuiũ intestinorũ parte, ut uideatur intestinũ ad chordæ similitudinem conuolutũ. Itaq; non ab re uisum est medicis antiquioribus, uel ab inflammatione, uel obstructione aridi stercoris, hmõi tenuium intestinorum affectus oriri. Sunt alia quoq; accidentia, quæ q̃dem haud absurde, & intestinis, & ventriculo simul affectis euenire creduntur, ut quas λειεντερίας.i. læuitates intestinorum, & κοιλιακὰς.i. ventrales dispositiones nominãt, quum videlicet materiæ neq̃quã sunt mordaces. Nã, ut mordaces, ob mordẽdi vim, oĩa intestina ad excretionẽ excitant: ita non mordaces intestinorum imbecillitatem sequi consueuerunt, quia retinere cõtenta ne exiguo quidem tẽpore possunt: siquidem ilicò excernunt ea perinde, ac si graue aliq̃

A.l.3.f.16. t.3.c.6. fol. 343.b

B onus deponerent; haud secus, quã in strãguria " contingit: nã & in hac modo ob acrimoniam, & vellicationẽ vesica iugiter, quicquid ad eam ꝓuenit, secernit, modo ob id, q̃ molẽ ipsius, uel exiguam sustinere nequit. Cæterum, a quibus causis itestinorũ læuitas proueniat, alibi particulatim ostendemus, præter ea, quæ in libris de curãdi via, & ratione, de naturalibus facultatibus, & de accidentium causis iam dixeramus. Etenim hunc librum nõ incepimus, ut causas, quæ morbos efficiũt, sed ut affectorum locorum, qui, & tactus, & visus iudicium effugiunt, notas ꝑstringeremus: at, quia ad exactam horũ notitiam ẽt de ipsis dispositionibus interdum aliquid dicere coactus sũ, idcirco de causis quoq; quæ ipsas efficiunt, mentionẽ facere nõ sum grauatus. Itaq; sermoni de intestinorum affectibus finem imponamus: quicunq;.n. affectus in ipsis consistentes, sunt cognitu faciles, ij cum prædictis cões habent notas. Nam abscessuum, inflammationum, scirrhorum, inflationum, erysipelatum indicia oĩbus cognita, quum in ventriculi locis apparent, & affectus ipsius, atq; simul affectæ sedis notitiam ostendunt. Sed de his iam antea satis dictum est.

A.l.3.f.19.t. 2.c. 10. fol. 265.

De nephriticis, & eorum symptomatis. CAP. 3.

I Gitur, cum derepẽte nephritis inciderit, lapide notatu digno, uel in renib, uel in " vreterum aliquo impacto, dolorem excitat, colico haud absimilem. Verũ distinguitur ab eo ex nauseæ tum

A.l.3.fo. 36 t.3.c.20. fo. 344.B

C multitudine tum magnitudine, suntq; per vomitum reiecta, & biliosa, & pituitosa, quibus ꝓassumpti quoq; cibi aliquid admixtum vr̃: sæpenumero etiam ex loco, quum superiores coli partes afficiuntur: atq; ex eo interdũ, q̃ non uni loco dolor innititur, sed reuoluitur, & ad plurimas extenditur partes: præterea, q̃ ne flatus quidem transmittitur: atque omnia hęc colicis duntaxat euenire solent, sed alia quidem magis, alia uero minus. Quum uero ex ijs, quæ in vrinis resident, aut lapide cum vrina excreto, plane discerni possunt, nullus relinquitur quæstionis locus. Sunt autem non pauci laborantium, qui dolorem modicum in profundo illum infestantem sentiunt, quamuis ab initio nondum sabulosum quippiam manifeste excernatur " quibus (ut scitis) dato medicamento, quod lapidem in renibus conterere posset, simul, & affectum ipsum, & sedẽ affectam cognouimus, atque ipsum habuimus curationis principium: quum enim a medicamenti potione in urinis sabulosa quædam subsidere conspicerem, nephriticum affectum esse cognoui: atq; deinceps eadem medicamenta exhibendo, reliquam perfeci curationem. Quum aũt " renem quempiam ita affectum esse præcognoueris, si ẽt dolores cũ horrore interpellato, inæqualique infestare videantur, sequanturq; febres quædam inordinatæ, tum pronum in uentrem decumbere, atq; interdum in alterum latus, ut sublimis sit affectæ partis positus, laborãtem sese uer

A.ibidem.h

A.l.3 fo. 25 t.2.c.2.fol. 358. a

D tere iube: ac deinde interroga, num circa renem dolentem ueluti suspensi cuiusdã ponderis sensum percipiat. Etenim, quum hęc ei acciderint, abscessum iam collectum conijcere oportet: quo concocto pus mictum, ut laborantem a dolore liberat, ita vlceris in rene periculum affert: proinde exacto studio laborandum est, ut inducatur cicatrice: quod nisi ilico contigerit, difficiliorem reddit curationem. Porrò perseuerantis vlceris notæ ex urina haud obscure deprehenduntur: adde, q̃ laborans " creberrime in affecto rene dolorem sentit: atq; interdum cum urina exiguum pus, veluti ab ulcere, excernitur: similiter ramentum non nunquam cum urina expelli vr̃: ac interim sanguis quoque qui erosi iam ulceris indicium est, quanquam rupto " aliq̃ñ uase aut ob plenitudinẽ, aut casum, aut " vehementem ictum, nõnulli magnam sanguinis copiam meiẽdo profuderunt, id quod aperto etiam interdum uenæ alicuius ore fieri uidere est. Sed efficacissima vlceratorum renum coniectura est, si cũ urina exiguæ quædam carunculæ excernantur, utpote quas renũ essentię partes, easq; ob vehementẽ vlceris erosionẽ auulsas esse constat. Ea uero, " quæ " pilis similia sunt, Hippocrates quoque cũ urinis excerni vidit, quẽadmodũ in aphorismis scripsit: ac ipsi ẽt uidimus aliq̃ñ, quę semipedis " longitudinem æquarent, interdum ẽt his longiora: † ac non nunquã ẽt admodũ exigua} ut mirarer, q̃uo in renũ spacio talia possent cõsistere: proinde probabilius

A.ibid.c.11 fol.359. d

A.l.3 f.19. t.2.c.20. fo. 370.c

A.ibi. c.20.

Ert. ord. 16. b 4 Aph 76

† *Hac uerba non habentur in ueteribus gracis, nec in translationibus antiquis*

A.l.3. f. 2. 16.2.t 3.c.6 fol.341 f

A.l.3.l.20.t 2.c 20. fol. 370.

bilius mihi uidebatur in venis hmõi res procreari: quemadmodum in quodam Arabiæ loco (ut E
aiunt) in tibijs hominum dracunculi uocati nascuntur: neruosa natura, colore, crassitudineq; lum A.l.4.f.3 t. 2.c.12 fol. 460.f
bricis similes. Igitur, quum multos audiuerim, qui sese uidisse eos dicerent, ipse uero nũquam vi-
derim, idcirco neq; de ortu, neq; de essentia ipsorũ quicquam exacte conijcere possum. At, ubi pi
los meiendo excretos uidi, tum ex colore, tum ex mole credidi dicentibus eos ex crassa lentaq;
materia, quã calor calefecit, exiccauitq; in venis consistere: quãquam longitudinis ipsorũ causam
nõ intelligo. Verũ, quũ primum eos uidissem, curationẽ a medicamentis, quæ urinã ciere possent
tentaui, quã postea experientia cõprobauit: & ferme oẽs, quotquot hmõi affectu laborare con-
sueuerunt, neq; ante ipsum, neq; rursus post ipsum nephritico aliquo accidente fuerunt molesta
ti, qui curati fuerunt medicamentis, quæ ciere urinam possunt. Verũ, etamsi alia quępiam humo
rum vitia a venis per vrinam expurgẽtur, quemadmodum si puris quoq; multa fiat per vrinas ex
cretio, nihil ab ijs, vel renes, vel vesicam, vel vreteras molestari cognouimus: sed in hac re non pa-
rum cũ intestinis conuenire vr̃, quæ in hepaticis dispositionibus nihil patiuntur, licet a bile syn-
cera lædantur: ueluti contra, uesica quoq; vbi longo tpe acres per ipsam urinæ transeunt, ulceri-
bus affici solet. Est ẽt alius renum affectus, quo tenuis sanies sanguinis mingitur, similis exremẽ
tis, quæ in hepaticorum affectuum initio excernuntur, nisi q magis vr̃ cruenta. Cuius rei cã est di F A.l.3.f.19. c.2.c.20. f. 370.f.&c. 21.fo.371.a
spositio haud absimilis ei, qualẽ in iecore diximus imbecillitatem esse: insuper quũora, aut mea-
tus, vel utcunq; nominare nolueris, per quos ex caua vena in renes urina percolatur, supra mo-
dum dilatantur. Atq; ad renes quoq; pertinere is vr̃ affectus, quẽ alij hydropẽ matellæ, alij urinæ
profluuium, alij diabetem, alij dipsacon appellant, qui certe quàm rarissime euenire solet. Equi-
dem cum ante hac bis duntaxat videre potui, supra modum videlicet sitientibus infirmis, atq; ic-
circo exuberanter bibentibus, celeriterq; per vrinam id, quod biberunt reddentibus tale, quale bi
berunt. Atq; hic renum vesicæq; affectus similis est uentriculi intestinorumq; læuitati. Sed de in A.l.3.f.19.c 2.c.17. fol. 365.
testinorum læuitate alibi separatim iam dictum est: ubi ostendimus, non ventriculũ dũtaxat, sed
vniuersa quoq; intestina, ad excretionem tum ciborum tum potuum assumptorum celeriter ex
citari, adeo, ut ne pauxillo quidem tpe citra molestiã ferre possint ipsorum, aut põdus, aut quali
tatem: at, q affatim, celeriterq; ad vesicam vrina deferatur, id neq; ad uentriculi, neq; intestini ie-
iuni, neq; tenuis, imbecillitatem, tanquam ad cãm, referendum est. Si enim ob id, quod potum su
stinere non possunt, ad excretionem properant, quid obstat, quo minus per sedem excernatur?
id quod in læuitatibus intestinorum fieri planè vr̃: neq; enim cibus duntaxat tam celeriter per tã
longam intestinorũ conuolutionẽ transiens deijcitur, uerũ etiã quæ epota fuere. Porrò transmis- G
sionem a totius uentris partibus ad hepar didicimus neq; per hepatis, aut uenarum in lactibus,
aut uentre, quomodo neq; per earum, quę ab hepate exortæ ad renes tẽdunt, imbecillitatẽ fieri.
Quippe in libris de naturalibus facultatibus iam ostensum est, iecur ex uentriculo per mesente-
rij uenas, ueluti arbores a terra per radices, cibũ ad sese allicere: sic ẽt ostensum est renes trahere
id, quod aquosum in sanguine est: nõ tã uesicam trahere a renibus, quemadmodum neq; intesti-
na a uentriculo, sed renes quidem p ureteras excernendo in uesicam mittere, uentriculum ãt in A.l.3.f.16. t.1.c.3.fol. 332.c
ieiunum per eum processum, quẽ Herophilus dodecadactylon vocat, a duodecim digitorũ lon-
gitudine nomen ei imponẽs. Itaq; renum potius imbecillitas accusanda est, utpote qui continere
diutius urinam non ualent, non uero aliarum partium, per quas potus transire solet. Sed rursus re
prehendẽdo dicet quispiam: quum infirmi fuerint renes, quomodo fieri potest, ut tã celeriter uri-
nã ad se trahant? an dicere possumus, quẽadmodum in uentriculo quibusdam lientericis uehemen
tissima excitatur ciborum cupiditas, ita in renibus quoq; cupiditatem simul oriri uehemẽtẽ, atq;
hanc ob causam eos urinam p cauã uenam ad sese trahere, sed dico ab attractionis impetu graua
ri? quẽadmodum in ijs, qui canina uocata appetẽtia uexantur, uidemus, ut affatim impleti, paulo
post aut euomant, aut fluore deijciant, id quod non solum ijs, qui præter naturam se hñt, accidere H
solet, uerum ẽt animalibus quibusdam integra ualetudine degentibus, ut in auiculis, quas nostra A.l.3.f.33.c 5.c.8.f.303 c
tes in Asia Seleucidas vocant, videre est, quippe quæ iugiter locustas edunt, easq; celeriter excer-
nunt. Ac in alijs quoq; animantibus hmõi accidẽs naturale videtur. Vt igitur canina cupiditas in
ore ventriculi consistens, non potente ipso deuoratum pondus sustinere, multa impetuose inge-
rere, atq; ea celeriter excernere cogit, ita in renibus quoq; serosæ humiditatis cupiditas vna cum
virium imbecillitate, & humiditatẽ affatim attrahere cogit, & eius deinde in uesicam excretio-
nem fieri. Sed quæres fortasse, quamobrem vrinæ fluor subito euenire possit, lęuitas intestinorũ
non possit, ueluti neq; canina cupiditas, sed plurium dierum numero opus sit, nam affectus ini-
tium ab incremẽto, incremẽtũ a uigore distinguitur: qm̃ uentriculi cupiditas, quæ cibum potum-
que appetit, animale officium est, quo, citra sensum nostrum, nequaquam fungitur: renum uero
desiderium naturale est, neq; ab ipso sensus nostri afficiuntur: proinde, quum ad statum peruenit,
ne sensum quidem mouet, quemadmodum appetentia canina. Quare rationi consentaneum ui-
detur paulatim quidẽ incipere: &, dum maior fit, in primis quidẽ serum sanguinis trahere ex ue-
nis, uel nihil nobis sentientibus: quem quum totum attraxerit, uideaturq; sanguis in uenis, huius-
modi

A modi humiditate spoliatus, exiccata tum vasa humorē trahere ex hepate, deinde hoc ex intestinis, & ventriculo: quum vero exiccatæ fuerint venæ, quæ in ore uentriculi sunt, tunc potum desiderare hoīem, utpote qui dispositionē ipsam sentiat: deinde exhibitam potionem venas ex hepate ad ventriculum uenientes, utpote aridas, totam statim rapere, atq; ex his alias deinceps, donec ad renes perueniat transumptio. Quippe in libris de naturalibus facultatibus dictum est non solū potionē, verū ētcibum, transumptione per attractionem facta, per vniuersum corpus deferri. Igitur hic affectus, quod ad transitus celeritatem pertinet, persimilis intestinorum læuitati: atq; ēt ꝙ renum dispositio, uentriculi dispositioni eadem est: uerum hoc uno inter se differunt, ꝙ quæ ante renes fit lationis operatio, in naturalibus actionibus numeretur, attractoria facultate successione agente: quāuis in una re similitudo inter eas inueniatur, quippe ex caua uena ad renes attractio, primæ deglutitioni eorum, quæ ex ore in uētriculum deferuntur, haud absimilis est: at uero actiones, quæ hanc antecedunt, ad urinæ fluorem proprie pertinent. Non recte āt putasse quosdam diabetē, vel ut & caninam cupiditatem, ad uētriculum pertinere, manifestū est ex ijs, qui præ nimia siti ventriculū impleuerunt, & seruare in ipso potionē longo tēpore pñt. Etenim, qui in uehementi siti potarunt, quatuor accidentia subire solent: vnum, & quidem primum, uomitio est: alterum,

A. l. 3. f. 19. t. 2. c. 17. f. 969. g.

B uelox per aluum excretio, aut fluore, aut intestinorum læuitate: tertium, ꝙ potus diutius, q̃ par est, in uentriculo manet: quartum id ipsum, de quo nunc sermo est, siue id diabetem, siue dipsacon, siue urinæ fluorem, nominare uolueritis, neq; enim, ut idoneum ei nomen imponamus, sed ut curationis uiam tum ex loco affecto, tum ex ipsa dispositione inueniamus, scrutari aīus est. Atq; alius interdum affectus occurrit, diabeti perq̃ similis, & quidē a multis cibis, qui neq; crudi sunt, neque per aluum deijciuntur, neq; plenitudinem efficiunt, neq; ēt probe alere pñt, sed dissipantur, discutiunturq; celeriter. Cuius ut crebrior est, q̃ dipsaci euentus, ita faciliorem admittit curationē quippe qui prius, q̃ ad summū peruenerit, cognitus, haud ita difficulter curabitur. Nam; ubi quis duplum cōsuetorū alimentorū assumpserit, neq; corpus ali uideatur, idq; citra alui fluorē, hūc affectum non solum priuati, verū ēt medici paruipendunt. quū uero triplum ingesserit, idoneis auxilijs liberari pōt prius, q̃. s. ad quadruplū aut quintuplum perueniat. Igiť tōni consentaneum est hunc affectum a celeri dissipatione incipere, oībus partibus attractricem, atq; ei coniugatam facultatem, q̃ proprie appetitiua uocatur, seruantibus. At uero ingentis sitis, quæ citra diabetem accidit, cā est uentriculus, aut calida, aut sicca, aut utraq; intemperie affectus, maxime uero os ipsius, proxime uētriculo hepar, sed maxime pars eius sima. simul cū eis exæstuantibus nimirū me-

A. l. 3. f. 13. t. 2. c. 20. f. 197. a

C senterio, ieiuno, ipso uētre, stomacho & pulmone. Atq; huius accidentis radix inde plerunq; proficiscitur, ꝙ a dispōne, erysipelatis naturam referente, ea incēduntur: quæ magna ex parte marcor sequitur, alias alios, ueluti quum hanc tractaremus materiam, declaratum est. Hæc itaq; propter accidētium cōmunicationē simul cū renū affectibus dicta sunt. Porrò diabetes proprius renum affectus est, qui caninæ in ore uentriculi cupiditati proportione respondet, accedente præterea retētricis facultatis imbecillitate: nam, si citra uehementem cupiditatem ipsum fieri diceremus, in primis nihil pene urinæ, quod consideratione dignum esset, ad renes peruenire notaretur: si uero citra retentricis facultatis imbecillitatem, non tanta celeritate sequeretur urinæ profluuium.

De vesicæ affectibus. *CAP. 4.*

VEsicæ superueniunt accidentia partim cęteris communia, ueluti oēs ipsius præter naturam tumores, dolores, atq; quæ hos facere possunt, affectiones: partim ipsi soli propria, ut ischuria. i. vrinæ retentio, stranguria. i. urinæ stillicidium, ac alio quoq; modo immoderata urinæ excretio. Verum huiusmodi uacuationes (ut de renibus supra dictum est) uesica tanquam meatu utuntur, ipsa haudquaquam affecta: at uero stillicidium, si ob urinę acrimoniam fit, accidens uesicæ est affectus uero minime: si uero aut ab ulcere, aut imbecillitate procedit, a uesicæ affectu factum es-

D se dicitur: quemadmodum, ubi acrimonia in causa est, aliquando ob renum uitium, aliquando ob alias partes, quæ cum urinis humorum suorum uitia, aut pus, ubi abscessus aliquis infestauerit, trāsmittere possunt. Euenit etiam interdum urinæ stillicidium humoribus, qui in uenis sunt, & per renes, & per uesicam expurgatis. Cæterum quū ab intemperie uesica fit imbecillior, læditur propria ipsius actio, quæ est urinæ excretio: ad quam animal excitari solet, quum uel a multitudine contentæ in ipsa materiæ uesica grauatur, uel a mordacitate molestatur: sed ab horum utrolibet magis imbecilli, q̃ robusti, dolere consueuerunt. Quinetiam instrumentales affectus imbecillitatem interdum inducere possunt. Item intemperantiæ omnes cum aliæ, tum maxime illæ, quæ nonnullis sępe eueniunt, quum frigore corripiuntur: tunc enim planè grauari uidetur, uel pauco admodū contento in ipsa humore. Atque uesicę etiam ueluti metendo instrumento, ischurię accidēs superuenire solet, interdum quidem (ut dictum est) quum id, quod in ipsa continetur: non ita comprehendere ualet, ut ipsum exprimat: interdum etiam obstructo inferiori meatu, aut à crassis humoribus, aut impacto lapide: atq; accidit nonnunquàm uel ab inflammatione, uel alio huiusmodi tumore, ut angustior reddatur meatus, uel etiam omnino obstruatur. At uero neque neruorum a spinali medulla exortorum, neq; etiam spinalis medullę ipsius affectus, uesicę aliquā

A. l. 3. f. 19. t. 2. c. 10. fo. 368. g

A l. 3. f. 19. t. 2. c. 6. fol. 867. b

imbe-

imbecillitatem afferre pōt, vt urina propterea supprimatur; quemadmodum non nulli putauerunt, credentes vesicæ officiū a consilio, & electione procedere, q. s. vrinā retinemus, quoad voluerimus, atq; eam pro voluntatis imperio excernimus. Verū satius fuisset nosse nō vesicæ, sed meiendi officium, veluti & deijciēdi, non intestinorum munus, ab electione, cōsilioq; pendere. Quippe vesicæ officium vnicum est, contractio; at musculus, qui vrinæ meatum in circuitu ambit, in origine ceruicis vesicæ extentus, instrumentum est, cuius opus ab electione excitatur, vtpote, q. ambiens vesicæ ceruicē, eam ita exacte stringit, vt nihil humoris ex vesica in meatū ingredi possit. Atq; similem quoq; & actionem, & vtilitatē hēt, musculus, qui recti intestini partem extremam ambit. Proinde ipsis resolutis, neq; vrinam vesica, neq; stercora aluus, retinere pōt, sed præter voluntatem paucis oīno interuallis vtraq; effluūt. Sicuti autem in reliquis musculis, quod a resolutione fit nobis inuitis, id electio nostra haud inuita efficere solet, ita eadē ratione ab horum actione quiescimus, quum vel stercus, vel vrinam excernere propositū est: Atq; vt non nulli cū vrinarum, tum cibi excrementorum deiectionem, totā ab electione procedere existimantes, errauerunt; ita rursus alij his è diuerso, totū hoc opus naturale putantes, a veritate deuiauerunt. Etenim cibi a ventriculo in ieiunum expressio, totū naturæ opus est: rursus oīno ab electione pendet, & vtrorumq; mēbrorū, & cuiuslibet digitorū extensio, tum inflexio. Delatio.n. quæ a ventriculo ad ieiunum fit, & quæ ab hoc in tenue intestinū, a sola naturali facultate procedit; at alui deiectio, & vrinæ redditio, vtroq; instrumento proprijs suis facultatibus agēte perficiuntur. Rectum intestinū, atq; uesica naturali utunt facultate: musculi uero ea, quæ & animalis, & uoluntaria nominatur; q ppē musculi, q fluores cohibere solēt, tūc quiescunt ab opere, abdōis musculis munere suo fungentibus, maxime uero medijs. Sunt nonnulli, qui quum non ita facile deijcere possunt, manibus hmōi musculos comprimunt: neq; non, ubi urina, vel difficultet redditur, uel oīno suppressa est, idem facere consueuerunt. Quum itaq; nerui, per quos aīalis facultas ad iam dictos musculos peruenit, afficiuntur, aut ubi dorsalis medulla ipsa læsa est, resoluitur musculorum actio, atq; excernitur, & urina, & stercus, uel laborante inuito. Quum uero vesicæ corpus ita fuerit affectū, vt, qd' in ea continetur, exprimere non possit, supprimitur urina: noīaturq; hoc accidens ipsius, ischuria. Atq; accidit interdum propter obtusum ipsius sensum, ut nō reddatur urina citra expultricis facultatis læsionem, si proprij uesicæ nerui afficiantur, neruis musculi ceruicem eius stringētis, munere suo fungentibus, ipsorum. s. facultate seruata: nam, si resoluantur, proprium indicium, q musculus hic resolutus sit, est urinæ præter uoluntatē excretio. At hmōi eueniente affectu, quū meatus ipsius fuerit obstructus, utraq; dispō cognitu difficilis erit. Proinde, ut exquisite dignoscatur, non solum hi, sed reliqui quoq; omnes uesicæ affectus, perquam necessarium est præscire euidentes causas extrinsecus aduenientes, quas proprie procatarcticas id est initiatrices medici uocant. Sed multo etiam accuratiori inuestigatione eos, qui præcesserunt in animantis corpore affectus, inquirere oportet. Igitur cuidā, quū cecidisset, spina sinuata est, qua ppter urinam reddere non potuit: nā & id aliqñ fieri solet, quemadmodū ab Hippocrate dictū est: verū non ilico suppressa fuit urina, sed perendie, ob affectarum uertebrarū ad interna luxationem inflāmata vesica. Itaq; dolebat in ea parte uel nemine tangente, sed multo magis, si quis manu eū tangeret: atque hunc curauimus, inflammationi remedia adhibentes. Rursus alter luxatis ad posteriores partes uertebris vrinā inuitus profudit, nullo infestante vesicam dolore: in quo coniecimus eius musculi neruū, qui vesicam claudit, fuisse affectū, pinde spinalē medullam curare uoluimus. Atq; in alio similiter affecto suppressa fuit urina, torpēte ob affecto neruos uesicæ sensu, quum ārinter dormiendū non sentiret homo uesicam impleri, ipsa extensa nihil excernere potuit. Etenim accidit interdū, ut hoc mō urina supprimatur quēadmodū ēt sanis quibusdā, uel urgentibus negocijs uel in concionibus, vel senatu, vel foro, vel conuiuio: tum.n. retenta longo t pe vrina extenditur vesica, atq; urina supprimitur, contractrice facultate læsa p p immoderatā tēsionē. Quidā ēt, quū cecidisset, manente spina illæsa, in primis quidē magnā sanguinis copiam cū vrina emisit, postea vero oīno suppressa est vrina: cuius rei cām esse coniecimus, q cōcreti sanguinis grumus intus se opposuit. Quocirca demissa per colem fistula, paulum vrinæ reddidit: extracta deinde fistula apparuit in ipsius ore grumi indiciū. Præterea, quū alios quosdam diuturni dolores vna cum abscessus notis infestassent, finitis abscessibus, tenue pus cum urina profluere uisum est: deinde subsequēs vrinæ retētio coniecturæ occasionem dedit, q crasso pure meatus obstrueretur. Atq; in pueris etiam, quos lapis in vesica cruciabat, vidimus sæpenumero vrinam retineri. Eos itaque resupino figurato corpore, concussimus, vt ita a meatu lapis dimoueretur. Quū vero, id quod iamiam dicā, sępe videritis, oro, vt ipsum tenaci sem p memoria seruetis: q ad grumos uocatos, nō solum eos, qui in vesica, sed multo magis illos quoq; qui in intestinis, vētriculo, atq; thorace nonnunquā cōtinētur, animi defectio, & pallor sequi solet: pulsus vero paruus, obscurus, frequens apparet: & laborans ipse cū anxietate resoluitur, quēadmodū in magnis musculorū vulneribus sępenumero accidit: vt mirari aliquis possit, quenā sit huius euentus cā; quippe, quū omniū, quę in corpore sunt, sanguis maxime nobis sit familiaris, qūo ex vasis suis effusus, tanti mali authorem se pręstet, vt

Margin notes (right): E — A.l.1.f.2.d. / f sum. 2.c. 24.f 12.b — A.l.3.f.19.e 2.ca.10.fo. 369.c — F — A.ibid.d — A.l.3.f.19. c.1.c.6.fol. 367.b — G — A.ibidem b — A l.3.f 19.e 2.c.6.f 366 b — H — A.l.3.f 16.e 1.c.2.f 134. b. Et f 19.e. 2.c. 10. Et 2.c.7. Et l. 4.f 6.1.2.c. 20 — A.l.3.f 19. cap.5.h — A.l.3.f.15.e 1.c.19 fo. 365.g. Et c. 1.c 7. Et f. 16.e.1.c.2. 3 Et.l.4.f.6 t.2.ca.10.

Margin notes (left): †Eas. quæ præcesserunt, inquirere oportet. — De causis antecedentibus hic loquitur quas προηγουμένας uocant, & cod græci & tralationes ueteres ita habent. — De Artic cō.3. t.51.7.27.4.c

A ut & prurie do partium, & mortificatio ipsum sequi possit: etenim vidimus ubi vesicæ meatū grumus obstruxerat, eadem sequi accidentia: grumum uero adesse coniecimus hoc argumēto, q plurimum antea cruorem laborantes cum vrina reddidissent. Itaq; "medicamentum, quod lapidem
A.l.3.f.6. c.2.c.20.f. 496.e terere posset ex oxymelite, atq; ipsum quoq; oxymeli per se, in potu dedimus: at nihilominus alij quidem perierunt, uno quodā seruato solutis grumis, quos paulatim cū vrina excreuit. Quòd vero non satis est ad affectæ sedis inuentionē ea duntaxat accidētia, quæ in præsentia infestant, intueri, sed & ex ijs, quæ præcesserunt, subinde definimus, facilè intelliges, si eorū, q antea uidisti, memineris. Igitur, quū multi crebro pus cum vrina emitterent, "præteritorū accidentiū memoria, & sedem affectā nobis ostēdit, & dispositionē in ipso consistentē declarauit. Quidam. n. quum
A.l.3.f.19 c.2.c.6.fol. 367.d prius in regione renum sæpenumero doleret, accedente inordinato horrore, & exiguo rigore, febre correptus est: alius circa vesicæ positum simul cū horrore, ac febre dolores præsensit: nōnulli circa "septū transuersum, & thoracē: atq; alij in dextra præcordiorū parte. Cōiecturā itaq; fecimus in ijs oībus, q pus per renes expurgaretur, vomica. s. in loco dolēte erupta. Cum indicijs autem supra ppositis non nihil cōfert puris quantitatē, & qōo totum cum vrinis misceatur, vtrū confusum, an cōtra, considerare, veluti iam antea de intestinis dictū est. Nam, ut in illis, si a superioribus
B intestinis quidpiam defertur, ad cibarū excrementis perinde admixtum uidetur, ac si cum ipsis subactum fuisset: si uero ab humilioribus, cū una ipsorum parte excernitur: simili modo urina, aut to
A.l.3.f.19. c.2.c.4 ca. 12.f.370.h ta a pure cum ipsa crassio cōtinebitur, aut per partes quasdā dispersum pus inæqualiter defertur. Plerumq; ēt solum pus sine vrina excernitur, idq; haud obscure in uesica suppuratione cōsistere indicat: q uero exacte cōmixtum est, a supernis alicunde partibus venit: sed, q mediam inter hęc conditionē seruauerit, id a renibus descendisse certum est. Similiter si erupta vomica, cū affecti loci indicijs, ulceris quoq; signum aliquod apparet: nam & hoc aliqñ quidem exacte cōmixtū vī, aliquādo uero mediocriter, interdum vel nullam hēt mixtionem, uel quodammodo superfertur,
A.l.3.f.18. cap.11.fol. 359.e uel solum excernitur. Atq; uocatum "quidem ramētum, ulceris: essentiæ uero proprietas, affectæ partis proprium indicium est: quippe partes a uesica auulsæ, laminis: a renibus uero, carunculis, sunt similes. Ita etiā, ubi ex sublimioribus pars aliqua affecta est, excrementa cū urinis eiecta intueri, & ea suspectarum partium essentiæ comparare oportet. Igitur "cum urina expurgātur gibbæ hepatis partes, atq; omnes, quotquot sunt his superiores: per aluum uero pars iocinoris resi-
a.l.3.fo.2. 56.a.d.3.co 2.f.32.d ma, intestina, uentriculus, lien. Præter has aliæ quædam sunt purgationes, sed raro, ut cū thorax, & pulmo per aluum purgatur: quæ infra "septum trāsuersum positæ sunt partes, per vrinas. Quo-
A.l.3.f.19 1.2.c.20.fo. 370 g C rum cām cum nonnulli ignorent, neq; id unquam in ægrotis accidisse uiderint, quod a multis visum est, negāt fieri posse, † q abscessu interim in "pulmone orto pus expurgari per renes possit. † Hæc verba non habentur in codi. græcis antiquis nec i[n] tralationibus veteribus, sed glossema sunt quod ab imperito scriptore positum in contextum positū est.
Ecl.1.f.2. d.3.sum.2. a.6. Nos uero pulmonis "uomicā per vrinam, thoracis āt per intestina, & aluum expurgari uidimus: quanq; in primis ex pulmone per renes transitus, nullā reuera dubitationē excitare dēt: etenim ut a caua uena, ita ex magna quoq; arteria, rami descendunt ad renes. Qm̄ autem Erasistratus pu
A.l.3.f.10. c.4.c.1.fol. 268.e tat solum spiritum in arterijs contineri, hæc quæstio eius sectatores non parum urget: nobis uero nihil difficultatis affert, utpote intelligētibus, q leuis arteria pulmonis, quātum puris ex erupta uomica suscepit, id in sinistrum cordis sinum deferre pōt, qd' inde in magnam ipsius arteriam incidens, per renes transit in uesicam: hoct̄n non ita crebro euenire uidetur, utpote pure prius in asperas arterias magna ex parte transumpto. Itaq; quam ob causam pus in pulmone genitum cum urinis (licet raro) excernatur, iam dictum est: id uero, quod per uentrē expellitur, aliam, & quidem rarā (quę in corporū dissectione apparet) habet causam: quippe caua uena, mediante uase quodā stelechiææ uocatæ {id est uenæ, quæ arboris caudici proportione respondet} ut interdū adaptari. Proinde nihil mirū neq; impossibile est & ex partibus septo transuerso superioribus pus in uentrem desluere, & ex ijs, quę eidem supponuntur, ipsum per renes in uesicam peruenire: nā
D corporum raras constitutiones, par est, ut rara etiam accidentia sequantur.

De Vteri affectibus, præsertim de feminis & menstruorum retentione. CAP. 5.

ATque ne hoc quidem loco solicitos esse oportet, utrum uuluam, an uterum appellemus eā partem, quæ mulieribus ad pariēdum a natura data est: neq; rursus, utrum numero plurali † Rectius ex græcis (ita n. nonnullæ se ipsas nomināt, tum ante has medicæ feminæ, a quibus et eas verisimile est hoc nomen audiuisse) τὰ κῶλα membra.
uuluas, aut uteros, an singulari uuluam, aut uterum quis nominauerit. Etenim satius fuerit in rebus utilibus tp̄s collocare, ex quibus, uel ad notitiam, uel præsagia, uel curationem, fructum aliquem decerpere possumus. Veluti certe, & in eo affectu, quē nonnulli uteri suffocationē, alij spirationis ob uterum ablationem uocant, audire est, uolentibus medicis utraq; appellatione unum quendam affectum explicare. Ego uero multas uidi mulieres hystericas. i. uteri affectibus subre-
A.l.3.f.21. c.4.c.16.fo. 395.b ctas † (nam priores feminę artē medicam professę, a quibus nomen ipsum audiri potuit, ita se ipsas nominare solebāt) alias "quidem sine sensu immobiles iacētes, cumq; obscurissimo, minimoq; pulsu, uel oīno sine ullo pulsu apparentes: alias sentientes quidem, & mouere potentes, atq; integra rōne, sed tn̄ aio deficiētes, & uix respirantes: alias & "crura, & brachia contrahentes. Ex quibus cōiecturā feci multas esse uteri affectuū differentias, uel p cāæ efficientis magnitudine, uel pro specierū quarumdā uarietate inter se differētes. Igitur prima spēs, cuius Heraclides Pōticus in suo

com-

cõmentario mẽtionem fecit, multam exhibet de ortu suo ambiguitatẽ. Ait enim sub hac specie E neq; pulsum, neq; spirationem mulieris deprehendi potuisse, atq; ob id duntaxat non uisam esse mortuam, ꝙ exiguũ in medijs corporis partibus calorem habere (est ãt libri titulus,† apnus .i. pdita spiratio, Heraclidis) ac adstantes quoq; medicos quæsiuisse ait, an nondum esset mortua. Rursus nõnulli Heraclidis posteriores, credentes seruari aliquid spirationis, quamuis ipsa non appareat, carptæ "lanæ flocculos præ naribus suspendi iubent, ut exacte deprehendaẽ, num spiritus aliquis inter spirandum, tum intro, tum foras rursum deferatur. Sunt, qui poculum aquæ plenum ori ventriculi imponere præcipiunt, quippe immotum omnino seruari humorem aiunt, si tota perierit spiratio. Itaq; si oẽs ita affectæ mulieres interijssent, simplex esset quæstio: quũ uerò nonnullæ seruatæ uideantur, geminam oriri quæstionẽ necesse est, inuestigantibus nobis tum dispositionem, ob quam spirationis munus deperditur, tum uel magis, quomodo uiuere possint, quæ nihil omnino spirant: quippe in confesso est, & spirationem a uita, & uitam a spiratione separari nõ posse, adeo, vt viuens omnino spiret, & spirans omnino viuat. Atq; hęc quæstio, quamquam superiore difficilior vr̃, non est tamen perinde difficilis: quippe latebris inclusa animalia, mortuis similia, spirationis nihil seruare uidentur. Hoc enim cognito, perspectisq; manifeste illis animalib. frigidis, atq; eo demonstrato, ꝙ maximus respirationis usus est, ut intimus calor, & refrigeratione F & ventilatione seruetur, haud ita difficile fuerit, perpendere, exiguum illum calorem in ipsis derelictum, arteriarũm, cordisq; officio conseruari: quæ actio a quibusdam medicis transpiratio, veluti, ea, quæ a thoracis pulmonisq; officio prodit, respiratio nocatur. Itaq; pereunte ob uteri affectum spiratione, quoniam uniuersum corpus refrigeratur (id enim manifeste uidetur) fieri potest, vt nulla prodeat ab ore spiratio, quamuis ea, quę in arterijs fit, nequaquam intercipiatur: potest etiam adeo esse exigua, ut sensum omnino effugiat. Ergo, vt nihil ad hunc affectum pertinẽs maneat indiscussum, succedit iterũ alia quęstio, quam ob causam corpus refrigeretur. Ea uetu haud difficulter dissolui poterit, si causas, quę præcesserunt, diligenter intueamur: sunt autem huiusmodi. Conuenit inter omnes medicos hunc affectum magna ex parte uiduis "euenire, ijsque maxime, quę, cum antea probe purgarentur, ac parerent, atque virorum concubitu gauderent, omnibus his fuerint priuatę. Quid igitur ex hisce probabilius quis concludere possit, q̃ ꝙ ob retẽta mẽstrua, vel semen cohibitum, huiusmodi vterinis vocatis dispositionibus mulieres crucientur? siue eę apnęę .i. non spirationes, siue suffocationes, siue etiam contractiones quędam fuerint? & fortasse magis ob seminis retentionem, utpote quod magnam uim obtineat, & in mulieribus humidius ac frigidius sit, & excretionem requirat in ijs, quę multo semine exuberant, sicuti ẽt in uiris; G quippe non parua est horum quoq; differentia: sunt .n. nonnulli: quos protinus a iuuẽtute cõcubitus imbecilliores efficit: alij, nisi assidue coeant, capitis grauitate molestantur, cibos fastidiũt, ac febrib. obnoxij fiunt, atq; ut deterior est ipsis appetentia, ita, & concoctio minor: hos Plato arboribus immodice fructiferis comparat. Equidem noui quosdam, quibus hmõi erat natura, qui præ "pudore, a libidinis usu abstinentes, torpidi, pigriq; facti sunt: nonnulli ẽt, melancholicorũ exemplo, pręter modum mœsti ac timidi, cibi ẽt tum cupiditate tum concoctione uitiata. Quidã vxoris mortem lugens, & a concubitu, quo antea crebertime fuerat vsus, abstinens, cibi cupiditatem amisit, atq; ne exiguum quidem cibum concoquere potuit: ubi uero seipsum cogẽdo plus cibi ingerebat, protinus ad uomitum excitabatur: mæstus ẽt apparebat, nõ solum has ob causas, sed ẽt (ut melancholici solent) citra manifestam occasionem: uerum hic quam celerrime liberatus est, ad pristinam consuetudinem reuersus. Hęc ergo consideranti mihi apud me, uisa est longe maior ex retento semine quam mẽstruis, corporis noxa euenire posse, præsertim in ijs, in quibus ipsum suapte natura prauioris succi est, ac copiosius, & qui in ocio sunt educati, quiq; cum antea nihil ad libidinem reliqui fecissent, affatim continere cęperunt. Perpendi aũt in his quoq; naturalem excernendi ipsum cupiditatem huius rei causam esse: quum .n. & tale, & tantum fuerit, H neminem non ad sui excretionem ui quadam stimulat. Ita Diogenem Cynicum narrant, uirum alioqui omnium mortalium, quod ad continẽtiam pertinet, constantissimum, libidini tamẽ indulsisse, non a copulata illi dum effunditur uoluptate, ueluti bono aliquo, illectum, sed ut noxã quæ a retento semine prouenire solet, euitaret. Eum meretrix adire pollicita quum diutius cessaret, ipse manu pudendis admota, semen proiecit, ac venientem deinde muliereulam remisit, inquiens, manus hymenæum celebrando te præuenit. Atque plane constat modestos viros non ob voluptatem, sed vt ab impedimento præseruentur, libidini indulgere, perinde, ac si nulla esset ei voluptas coniugata. Sic ẽt reliqua animalia ad coitum excitari arbitror, nõ quòd existimẽt uoluptatem boni cuiuspiam speciem præ se ferre, sed ut semẽ, quod ob retẽtionem ipsa molestat, excernant, haud secus, q̃ deiiciẽdi stercoris, excernẽdæq; urinæ desiderio suapte natura moueri cõsueuerunt. Cogitanti itaq; mihi aliquando super hac re tale quoddam accidens apparuit in muliere ex longo iam tẽpe uidua, quæ pręter cætera mala neruorum quoq; distensione uexabatur: Ac dicente obstetrice uterum esse retractum, remedijs ad huiusmodi affectus consuetis uti decreuit: q̃bus adhibitis, partim ob ipsorum calorem, partim ẽt, quod inter curandum manibus "tractaren

tur

† Laertius in vita Empodoclis. Suidas in dictione ἄπνους.

A. ibidem.

A. ibidem.

* Gra. δυσωπίας, quod vetus interpres transtulit, sobrietate.

A.l.3. f.21. f.4. cap.17. f.396.g

A tur partes muliebres, oborta titillatione, cũ labore, & voluptate (veluti per coitũ vsu venire solet)
excernit crassum, plurimumq; semen: atq; ita molestia sua liberata est mulier. Proinde manifesta
coniectur: assequutus sum, vitiato semini maiorẽ, q̃ menstruis, esse uim ad noxam uniuerso cor-
pori inferendam. Itaq; licet hæc quidem aliqñ profluant è uiduis, suppressum nihilominus semen
molestiam, noxamq; ipsis inferre põt. Quibus uero nequaquam persuaderi põt, exiguũ succũ in
vna parte contentum, tantorum accidentiũ, quæ uniuerso corpori eueniunt, esse causam, ij oĩno
immemores esse uidentur eorum, quæ quotidie contingunt. Etenim a phalangij ictu totum cor
pus affici vr, exiguo ueneno per minimum foramen iniecto. Sed lõge maiori admiratione dignus
est scorpionis ictus, qui breui admodum t pe grauissima infert accidentia: & id, quod inijcitur dũ
ipse pungit, aut perq̃ exiguum est, aut nihil omnino, nullo apparente foramine in ipsius aculeo.
Atqui necessarium est, non simpliciter, quia quis perinde, quasi acu, punctus est, ut in vniuersum
statim corpus ueluti grandine pcuti videatur, animi simul defectione accedente: sed rationi ma
A.l.4.f.6.e. 5.c 3.f.51.b gis consentaneum est, ut vel a spiritu quodam, uel tenui humiditate iniecta, hæc eueniant accidẽ
tia. Sunt, qui putãt res quasdã solo tactu per qualitatis uim, ea, quæ eis uicina sunt, alterare posse:
idq; planè uideri in marina torpedine, utpote cui tam uehemens sit potentia, ut per piscatoris tri
B dentẽ transmissa ad manũ alteratione, derepente totã reddat torpidam. His coniecturis facile de-
prehenditur paruæ molis res quasdam solo tactu maximas inducere alterationes: id, quod in he-
A.l.3.f.14. t.1.c.1.f. 108.b tachio quoq; lapide, quem magnetẽ nominant, uidere est: ferrũ.n. quod tetigerit, ei adhæret, uel
nullo adhibito uinculo: deinde, si aliud id, qđ primo tactum fuerit, tetigerit, similiter, ut primum,
illi inhærebit: postea tertium secundo: ita, ut plane constet, rebus quibusdam uehementissimas es
se uires. Reliquum est, ut inuestigemus, an in animantibus, corruptio aliqua nasci possit adeo ue-
hemens, ut ueneni tum qualitatem, tum uires æquet: an id iam medicis enodatum, discussumque
esse uideatur, qui hanc solent proponere quæstionem, utrum propriæ sint notæ ueneni, necne.
Nam, qui maxime uidentur super hac ambiguitate disputasse, ij eosdẽ fieri affectus concedunt, &
a lethalis ueneni potione, & a coruptione, quæ a corpore ortũ hẽt: uerũ facile discerni posse eos,
qui venenũ sumpserũt, ab ijs, qui aliũde affecti sunt. Quũ enim homo suapte natura prauis humo
ribus abundans, ac sanorũ more educatus, derepẽte moritur, ut lethali assumpto veneno fieri so-
let: deinde corpus, aut liuens, aut nigricans, aut uariũ est, aut diffluens, aut putredinẽ molestã olet,
hunc uenenum sumpsisse aiunt. Igitur, si eiusmodi affectibus nos infestari fateamur, qui ex nobis-
met ipsis accepto suæ originis impetu, similes sint ijs, qui pernicioso epoto ueneno eueniunt, ni-
C hil mirũ, si uitiatum semen, aut menstruũ hmõi, quum retinentur, aut putrescunt, corporibus ut af
ficiantur idoneis, grauia inferant accidentia. Quippe facile intelligitur a canibus, quãtam habeat
vim afficiendæ rei aptitudo: quũ enim reliquorum animalium nullũ rabie capiatur, solus canis eo
affectu corripitur: atq; tanta fit in ipso humorum corruptio, ut solum eius sputum, si humanum
corpus contigerit, rabiem excitare possit. Vt igitur ab exiguo initio, sputi uidelicet qualitate, au-
cta quædam in corpore dispositio, quando ad magnitudinem notatu dignam peruenerit, discer-
ni potest, idq; post sex menses, quum nonnunquam ante id tempus nulla nota deprehendatur: sic
eodẽ modo uitioso humore in animalis corpore genito, paulatim tractu temporis principalium
partium aliqua cõsentit, a qua deinde uniuersum corpus celeriter alteratur. Quòd ãt a priscis iam
inde seculis optimo iure creditum fuerit, hysterica dicta accidentia ad vterum, tanquam ad radi-
cẽ, pertinere, vel maximo argumento esse potest, quòd & solis uiduis, & ijs, quibus menstrua sup-
primunt, huiusmodi affectus euenire consueuerunt. Quòd uero ad eos excitandos retentum se-
men maiorem, menstruum uero minorem vim obtineat, facile intelligitur ab ijs mulieribus, qui-
bus, cum non sint uiduæ, purgationes supprimuntur: quamuis enim quibusdam alijs infestentur
accidentibus, quæ posthac dicentur, spiratione tamen non priuantur, neq; animi defectione ue-
D hementi, neq; alijs quoq; accidentibus, quæ paulo antea dicta sunt, laborare uidentur: præterea
ex eo, q sunt viduæ quædam, quæ, licet æq; vt antea, aut paulo minus purgentur, nihilominus si-
milibus corripiuntur accidentibus. Consentiunt ãt hisce ea quoq; signa, quæ circa uterum sentiũt
medicæ diligenter tangentes: nam ceruix eius inclinata videtur, interdum quidem ueluti sursum
A.lib.c.16.a retractus sit totus uterus, interdum vero veluti sit tractus ad latus. Proinde quidam, uterum ue-
luti animal esse statuentes, quod creandæ prolis gratia mouetur: si priuetur his, quę concupiscit,
vniuerso corpori nocere dicunt. Qua de re Platonem ita scripsisse cõperimus: Ea pars, quę in mu
lieribus, & uterus, & vulua nominatur, quum sit animal, prolem generare cupiens, si intempesti-
ue, diuq; infructuosum fuerit, succẽsens ęgre fert: errans q; per totum corpus, & spiritus meatum
obstruẽs, respirareq; non sinens, in extremam anxietatem deijcit, atq; omnifarios alios morbos
excitat. Hęc dicente Platone, quidam addiderunt, q postea quam ita per corpus uterus errauerit
ad septũ transuersum perueniens, respirationem impedire solet. Alij errare ipsum, ueluti animal,
negantes, ubi suppressa sunt menstrua, exiccari aiunt: deinde humectari cupientem, ad uiscera
usq; ascendere: quum uero ascendendo nonnunquam septum transuersum contingat, idcirco
animal spiratione priuari. Etenim, qui ignorant ea, quę in dissectionibus apparent, quique neque
naturales

naturales,neq; a voluntate pẽdentes actiones vnquã considerauerunt,quamuis ea,quę iam dixi- A
mus,nulla audiant demonstratione roborati,fieri tñ posse arbitrantur,vt aliquid ex ipsis a veritate nequaquam abhorreat:at vero,qui in vtrisq; fuerint exercitati, hanc rationem vtpote infirmam,vel me tacente despiciunt. Nam,si aliquid vteri ascendere videatur, id per exiguum est, neq; sufficit ad hoc,vt totũ ipsius spaciũ ne ad ventriculum quidem ascendisse ostendat: tantum abest,vt hunc prætereundo,ad septum transuersum pertingere possit. Quòd si detur ẽt vt attingat,quid momenti habebit id,vt spirationẽ attollere,aut animi defectionẽ,aut "membrorũ contractionem,aut integrũ soporem,inducere possit? Etenim,cum aliquis "se impleuerit, uentriculus intumescens,planè uĩ septum transuersum comprimere,atq; hanc ob rẽ spiratio redditur crebrior:sed nullo insuper alio incidente animal infestatur. Atq; prægnãtibus quoq; uterus adeo intenditur,ut crebrior fiat spiratio,sed ne has quidem aliunde lædi uidemus. Id autem,quod dicunt, exiccatos uteros humoris desiderio ad uiscera ascendere,nemini nõ absurdum uideri potest; si.n. simpliciter aliqñ uterus requirat humorem,uesicam,atq; crassi intestini partem inferiorẽ totam sibi proximam hẽt: si uero non simpliciter humorem,sed sanguineum humorẽ desiderat,ad hepar potius,quã ad septum transuersum,ipsum moueri oportebat. At uero q̃d opus est,ut alijs extrinsecus irruat partibus,quum a spissã mẽbrana ipsum ambiẽte contineatã? nam oĩa, quæ ad se- B
se ab alijs humiditatem trahunt, per ora q̃ plurima id efficere solent: atqui ad uterum multa admodum uenarũ ora perueniunt,per quas ex caua uena,utpote cui ex hepate sanguis influit, sanguinẽ attrahere põt: quam ueso aliam fistulam hac insigniorem quis inuenerit, qua ex hepate in uterũ sanguis deferatur,aut per quam aliam oĩno uterus ex iocinore quippiam attrahere possit? Quòd si hæc cauæ uenæ riuus non est maximus,saltem certe nõ est alius: quippe sola hæc uena partibus sub transuerso septo constitutis,ex hepate defert sanguinem. Absurda igitur oĩno est illorum ratio,cum hoc,q̃ uterum esse aĩal,hac ratione astruere uñr. Sed, si hoc ipsis concedatur, ergo ægre feret uterus priuari se eo, quod concupiscit, ac fortasse a cibo quoque abstinebit, † quemadmodum Phœnices à maiores affici perhibentur:uerum ob hoc neque ad septum transuersum,neq; ad alium quemuis locũ perueniet:nam(ut cætera omittamus) per quàm arida est, septi transuersi temperies; atqui uterus iuxta illorum placita, qui ipsum exiccari dicunt,humidatum partium communicatione indiget. Sed interrogaueris fortasse, quam ob causam modo sursum,modo in latus,retrahi uterus uideatur,id enim obstetrices aiunt: aut cur ipso in sua sede sæpenumero manente,nihilominus mulieres quædã ab hystericis accidentibus corripiantur. Equidem huius rei causam explicare tentabo, ea, quæ ab Hippocrate dicta sunt,imitando. Igĩtur: ri- G
tensiones in causa esse dixerim,cur tangentibus obstetricibus,ceruix modo sursum,modo in latus retrahi uideatur:nam simul cum utero ceruicem quoq; ipsius retrahi necesse est. Superest ergo,vt declaremus, quam ob causam vterus,vel sursum,vel ad latus retrahatur: hoc enim huic deerat. Ea esse censetur,vasorum ad ipsum peruenientium plenitudo vna cum eorum vinculis: etenim ostendimus in enarratione eius aphorismi,quo inquit "cõuulsionẽ,& a plenitudine fieri, & euacuatione,q̃ plenitudo corpora repletorum,& in latum,& profundum extẽdit,sed longitudinem abbreuiat,ergo,quo efficiuntur breuiora,eo magis ad originem retrahuntur: nam Erasistratus musculos quoque,si spiritu impleantur,in latitudine augeri, in lõgitudine vero minui,atque ob id etiam retrahi dicit. Vnde ergo oritur plenitudo tum venarum,tum vinculorum? nempe ex menstruorum retẽtione. Nam peruenit quidem ad uterum sanguis, sed ad interna ipsius ingredi non potest,aut quia crassior est,quàm ut per ora vasorũ possit penetrare,aut quia clausa sunt ora: itaq; multiplicatus in uenis eas extendit,atq; vicina ipsis vincula madefacit: ad horum autem extensionem cõtinuo vterum retrahi necesse est. Igitur,si æqualiter vndiq; trahatur vterus,recta erit,& sine inclinatione ipsius transmutatio: si vero inæqualiter,ad partẽ vehementius trahentem intendetur. Non ergo,veluti animal errabundum,aliàs ad alium locum discurrit in mulierib. vterus,sed ab extẽsione retrahitur. Quòd,si dixerit quispiam vteri corpus tum nõ esse affectum, sed peruersione laborare,quum aliàs aliorsum trahitur,hic haud absurda dicere videbitũ: nã circa reli- H
quas quoq; corporis partes accidit,vt hmõi appareãt affect': & vt sæpenumero decipiãtur medici,q̃ peruersam partẽ,quia vel incuruari,vel extendi nõ possit,arbitrari esse affectã. Atq; hoc docuit Hippocrates in eo libro,quẽ de articulis scripsit,vbi ẽt de vteri vocato errore mentionẽ fecit ita scribens: "Si in posteriorẽ partẽ caput femoris exciderit,quanq̃ hoc raro fit, extendi non põt crus,neque secundum luxatũ articulum,neque adeo secundum poplitẽ quoque,ijq; minime,quibus ex uetusto idẽ contigit,& inguinis,& poplitis articulum extẽdere possunt. Hoc sermone q̃uis poplitis articulus haudquaq̃ afficiatur,quia tñ cum inguine cõmunicat,ipsum extendi nõ posse ait. Atq; deinceps subiũgẽs,inquit: "Sanè animaduertere hoc oportet: vt.n.vtile est, ita magna est ipsius habenda ratio: quamuis nõ paucos lateat, q̃ ne sani quidem extendere possunt poplitis articulũ non extenso inguinis articulo,nisi sursum admodũ leuato pede,ita.n.possunt neq; ẽt similiter,sed longe maiori cum difficultate,flectere possunt poplitis articulũ,nisi simul flectãt articulũ inguinis. His dictis,deinceps ait: "Multa alia quoq; his haud dissimilia in corpore inueniunt,

&

A.L.3.f.10.t 1.c.31.f.260 g.Et c.38.f. 26.b

† παθάντες ὥσπερ φασὶν τοὺς ἐρῶντας τῶν φοινίκων πάσχειν: quemadmodum amatores palmas affici nonnulli perhibẽt Philostratus in Iconibus. auctor est palmam fœminã atq; marem ita se amare, vt nisi prope ferantur, atque se contingant emaciẽtur, exsiccenturque. Idem Theophrastus.1 de cãis plan c.10. Plinius lib.13 c.5 & Basilius homilia 5. in Hexameron.

6.Aph. 19.Ex. eid.50, f

de Arti.cõ.3.t. 99.7.279.h

de Art.cõ.3.t. 99.7.280.c

d 7.Art.cõ.3.t. 100.7.280.c

A & secundum neruorum distentiones,& musculorum figuras: quinetiam plurima notatu fortasse
" digniora,quam quis putauerit,contingere solent,& secundum intestinorum naturam,& vniuer
A .l.3.f.21. t.3.c.16.fo. 395.e " sum ventriculum,atq; uteri,tum errores,tum extensiones.His uerbis Hippocrates de poplitis ar
ticulo dicere proposuerat,non potente secundum naturam moueri:idq; non ob proprium ipsius
A.l.3.f.21. t.4 c.16.fo. 396.a affectum,sed quia coxæ consentit:quinetiam"extensionum,quæ utero accidunt,mentionẽ fecit,
quum uidelicet ipse non per se transmutatur,sed a quibusdam alijs trahitur.Igitur uteri peruersio
nes,eo,quem diximus,modo,ad suppressa sequuntur mẽstrua;ipsæ tñ accidentium,quę in anima
lis corpore apparent,causæ non sunt,quippe quæ communem habent causam,plenitudinem, à
suppressa menstruorum purgatione euenietẽm:quę veró citra peruersionem,aut menstruorum
retentionem viduas molestant noxæ,hæ ob retentum semen eueniunt. Cæterum pro multitudi
nis qualitatisue rõne,tum menstruorum,tum seminis,alias aliæ accidentium species oriri solent.
Etenim noxia causa vniuersum corpus refrigerare potente,adeo vehementer infrigidatur corp'
vt & spirõ,& arteriarum pulsus sensu deprehendi nequeant:quæ si vel crassa fuerit,vel acris,con
uulsiones:si uero atræ bilis naturam habuerit,mœstitiam inducet:quẽadmodum animi quoq; de
fectiones,& ad fortes extensiones,& refrigerõnes,& stomachi uitia sequi consueuerunt. Constat
B autem,ꝙ in hmõi sermonibus os ventriculi stomachum solemus appellare:quippe oĩum medico
rum mos est in syncopa,quæ ab oris uentriculi uitio dependet,hmõi uti appellatione:Porrò acci
dentia,quę ob adstricta menstrua infestare solent (nam de his quoq; non nihil medicturum polli
" citus sum)nunc enarrare aggredior,sumpto initio ab ijs,quę ab Hippocrate in aphorismis scri-
pta sunt,præcipue uero,quum dicit:"Si mulier neq; pręgnans,neq; puerpera lac habet,menstrua
A.ibi.t.3.c. 16.f.393.a eius defecerunt. At nullo in mammis apparente lacte,menstrua suppressa,hisce notis deprehen-
dũtur: grauitas totum corpus molestat:item" fastidium quoq; & nulla cibi eupiditas:inæqualitas 5. Aphor. 39.
horrida:ꝙ si citra horrorem inæqualitas aliqua fuerit,atq; fastidium,cupiatq; mulier quædã alie- Ex. ord.41.b
na,iube,vt obstetrix vteri ceruicem tangat: nam,si citra duritiem clausa inueniatur,eam pręgnã
tem esse conijcies: ex ijs ẽt nonnullę cibum euomunt:ac terram,aut extinctos carbones,aut alia
quędam hmõi edunt. Si uero clausum fuerit os ceruicis uteri,ac duritiẽ quoque habeat,affectum
aliquem in utero esse significat: oportetq; obstetricem speculari,ad quam partẽ uel declinet, uel
retrahatur,nam in ea parte affectam uteri sedem esse conijciendum est: atq; in quibusdam fœmi
nis,eius partis dolor cum grauitate,non nihil significare potest:quin etiam in coxam dolor tran
sit,ac crus ipsum,quod e regione est,ꝑ incessum claudicat. Quòd si longiori tpe supprimãtur mẽ
C strua,nullamq; medicus mulieri vacuationem offerat,tumor aliquis præter naturam in ilibus in
terdum exoritur,ostendens nimirum ex internis partibus quampiam esse inflammatam,nonnul
lis panus in extrema ilium parte excitatur,veluti uiris quoq; eodem in loco nonnunquam oriri
solet,qui,vbi suppuratus aliqñ fuerit,secari debet. Videmus "itaq; ipsum,& in hac parte,& in co-
lo suppuratum,dissectumq;,interdum ignorantibus medicis inexpertis,qd inciderent,interdũm
A.l.3.f.16. t.1.c.1 fol. 331.f uero intelligẽtibus quoq;. Atque ab huiusmodi tumore suppurato in colo,nemo non facile san'
euasit: vteri vero sectiones maiori cum difficultate conglutinãtur. Huiusmodi ergo accidentia se
Ec.l.1 f.2. d.3.c.11. qui suppressa menstrua consueuerunt: ac præterea lumborum,& colli,& sincipitis dolor: qui ẽt
oculorum fundamenta infestat: item febres ardẽtes: & vrinæ" nigricantes cum rubra quadam sa-
nie,perinde,ac si aquę,ex qua nuper mactatæ carnes ablutæ fuerunt,fuliginẽ,quis miscuisset: qui
A.l.3.f.21. t.4.c. 17.f. 396.d busdam vrina,aut difficulter redditur,aut omnino supprimitur. Quum ergo horum aliquod ĩ mu
liere conspexeris,vterum veluti radicẽ ipsorum conijcere oportet. Quòd,si per alium quẽpiam
corporis locum sanguis effluxerit,aut inflammatio,aut erysipelas excitatur,an menstrua purgẽ-
tur interrogare debes: siquidem nihil horum accidere solet integre purgatis. Igitur, quibus mẽ-
struorum cohibetur purgatio,ijs huiusmodi plerunq; eueniũt accidẽtia. Quum " vero immmodi
D ce vacuantur, sequitur color fœdus,pedes molli tumore attollũtur, & totum corpus subtumidū
A.l.3.f.21. t.3.c.3.fol. 391.c fit, vitiatur ciborum,cum concoctio,tum cupiditas: atq; in totum omnia,quotquot immodera-
tam sanguinis vacuationem,siue ex hęmorrhoide,siue alio quopiam sanguinis fluore euenietẽm
sequi consueuerunt accidentia, huiusmodi fœminas infestant. Sed accidit interdum fœminis
muliebre vocatum profluuium,vel vtero haudquaquam affecto, quum videlicet vniuersum cor
pus per ipsum expurgatur,euacuaturq; quẽadmodum interdum per renes quoq; euacuatur: id
vero potissimum fit, si mulieres laxis sint carnibus, & pituitosæ: quas etiam,intacto vtero,sed vni
uerso corpori adhibitis remedijs,sanauimus: atq; id quod excernitur,nonnunquam rubra sanies
est,interdum aquosa, aut subpallida. Quòd,si purus fuerit sanguis,qualis ex dissecta vena profluit,
diligenter animaduertere oportet,num erosio sit in utero: ea uero magna ex parte in ceruice po-
tius,quam alibi contingere solet: discerniturq; per excretam saniẽ,si fuerit profunda: si uero cir-
ca os ceruicis constiterit,non solum per hanc, sed per tactum quòque cognosci potest. Atque
prægnantes quoque, quum ora uenarum in ceruice aperiuntur,sanguinem excernunt." Si uero 5.Aph.37. Ex. ord.40.h
mulieri utero graui,mammæ subito extenuãtur,abortus expectandus est."Atq; geminos ferens
si altera mamma extenuetur,alterum amittit, & fere,si dextra mamma extenuata est, marem. si 5.Aph.38.E. ord.41.a

sinistra,fœminam amittit:quippe fœtus,qui mares sunt,parte uteri dextra ut plurimum contine E
tur:qui fœminæ,magis sinistra:atq; raro aliter euenire compertũ est,adeo,vt in animalib. quoq;
quæ suapte natura geminos ferre solent,itidem accidere uideamus,vt in capris,ouibus,atq; alijs
quadrupedibus non paucis uidere est. Si mulier prompte quidem conceperit,deinde secūdo aut A.l.3.f.21. t.2.c.8.fol. 386.c
5. Aphor. 45. tertio aut quarto impręgnationis mense fœtum eiecerit,circa uteri acetabula humorem pituito
Ext. ord. 41.B sum abundare,atq; idcirco venarum,arteriarumq; in chorio tunica existētium, ad ora uasorum
in uterum descendentium,nexum,debiliorem reddi conijciendum est,vt fœtum ob grauitatem
ferre nequeat,sed facile abrumpatur.

De gonorrhœa,priapismo,& reliquis colis affectibus. CAP. 6.

Quemadmodum pauca ex ijs,quæ per anum excernuntur,vicinorum ipsi locorum affecto A.l.3.f.13. t.1.c.17.fo. 287.b
rum signa sunt: plurima vero ex ijs,& intestinorum,& ventriculi,& splenis,& iecinoris,at
que nõ raro humorum in uniuerso corpore exuperantium,notæ sunt:eodem modo pauca eo-
rum,quę per colem excernuntur,proprium ipsius affectum ostendunt:sed complura, vesicæ,re-
num,hepatis,splenis,pulmonis,thoracis ,atq;humorum in vniuerso corpore,dispositiones signi
ficant.Verum hmôi signa per alia,quæ vnicuiq; parti affectæ assidere diximus,indicia distinguū
tur.Igitur affecti colis hæc erunt indicia. Vlcus quidem ipsius manifeste deprehenditur a dolore F
ipsum infestante:atq; si aliquid ex ijs per urinas excernatur,quæ vlcera comitari solent. Id vero
ab eo,quod ex uesica secernitur,ita discerni potest:nam ipsum in primo protinus exitu apparens
vrinam pręuenire consueuit,quod uero a vesica egreditur,vrinę admixtum uidetur:quinetiã assi
due inter meiendum mordicus dolent pudendorum vlcera,pręcipue,quum vel crustula,vel sor
dibus soluta pura fuerint.Sed longe euidentius ipsius inflammationes,ac reliquæ hmôi disposi-
tiones,vel sine indicijs dignoscuntur.Verum de gonorrhæa & priapismo diffuse aliquid percur-
rere satius fuerit.Ergo gonorrhœa,est seminis excretio inuita,quam inuoluntariam quoq;nomi
nare licet,sed significantius dixeris,seminis assiduam excretionem,cole haudquaq̃ extenso.Pria-
pismus uero est, quum colis & in longitudine,& circulo totus augetur, nullo stimulante ad libi-
dinem,aut desiderio,aut acquisito calore,ut quibusdam accidere consueuit,qui supini decumbūt
sic enim quidam ipsum descripserunt:at breuiori quoq; compendio dicere potes,permanentem
colis aut auctionem,aut tumorem. Deducta uero denominatio est,à Priapo .s.nam illum,ut cui
suapte natura hmôi colis esset,ita finxerunt,atq; pictura descripserunt homines. Gonorrhœæ ãt
nomen planè compositum est ex γονῆς quod semē genitale,& ῥεῖν, quod fluere significat:etenim
semen modo γονὴ, modo γόνος,nominari solet.Porro,quēadmodū alia oīa nostro è corpore duo G
bus modis vacuantur,interdum.n.à continentibus ipsa corporibus excernuntur,interdum spon
te profluūt eo, q̃ ob imbecillitatem ab ipsis corporibus contineri non possunt,ita de semine quo A.l.1.f.1.d. 6.c.7.f.18.b
que dicendum est:nam in omnibus hmôi,ut excernere tempestiue,ita continere, naturæ officiū
est. Verum excretio quidem fit aperto fluxionis meatu,ac reliquo conceptaculi spatio & con-
tracto,& ad apertum iam meatum , quicquid in continente spatio continetur,impellente:reten
tio vero fit quum clausus permanet meatus, & contentum à continente haudquaquam impelli
tur,sed contra per contractionem comprehenditur & retinetur. Hoc modo contenti in cauis in
strumentis humores,in ijs, qui integra ualetudine degunt,naturaliter,& excernuntur,& retinē
tur: in illis autem,qui præter naturam se habent,retentio quidem ob excretiuæ virtutis imbecil-
litatem:excretio uero retentricis facultatis infirmitatem euenit,vel ob dispositionem aliquam,
quæ haud secus,q̃ naturalis ipsa excretoria uis,partes mouere possit:id,quod in seminarijs uasis
videre licet,vbi aliquis vel comitiali morbo, vel alia conuulsione violenter irruente,fuerit corre-
ptus.Cæterum uidemus,alias quoq; partes,vt manus , aut pedes, aut digitos, conuelli modo si-
mul cum uniuersi corporis conuulsione,modo ipsis solis affectis:proinde haudquaquã absurdum
fuerit in seminarijs uasis,& quidem solis aliquando , huiusmodi dispositionem excitari,quemad- H
modum & gonorrhœam(quæ urinæ,quam quis inuitus emittit,proportione respondet) quum
contentricem uidelicet facultatem resolui contigerit.Igitur gonorrhęa instrumentorum seminis
affectio est,non pudendorum,quæ seminis genitalis uia sunt , qua excernatur : priapismus uero
planè colis est accidens,at fieri potest,ut & nullo pręcipuo,proprioq; ipsum affectu infestãte,ad
arrenas solas referatur,vtpote quæ solæ interdum hmôi habeant pręter naturã dispositionē,qua
li uidelicet affici consueuerunt, quum naturaliter totus colis intenditur. Atqui a spiritu in tu- A.l.1.f.20. t.1.c.1.fol. 371.g
morem ipsum attolli,manifeste patet ijs,qui celeritatem eius,& quum intumescit, & quum ite-
rum residet,perpendunt:quippe nullus humor tam subitam in alterutram partem mutationem
efficere posset. His sic se habentibus, quum in corporum dissectione magnæ uideantur arteriæ
in pudendum(exiguam scilicet particulam)irruere,sitq; colis essentia talis,qualem in nulla alia
parte videre est,vtpote cuius corpus neruosum est,atq; vndecunq; fistulosum,excepta ea parte,
quam glandem uocant,quid aliud excogitauerit quis,quam q̃ uaporoso spiritu arterijs affluen-
te,per extensiones in tumorem attollatur,ideoq; glandem æqualem semper habere magnitudi-
nem,quòd fistulosus in ipsam neruus non ingreditur?Ergo quę causa est,quum libidinis impetu
quis

·a.l.j f. 10. t.1.c.25.fo. 376.a

A quis stimulatur, aut ubi ob supinum "decubitum calfacti sunt lumbi, vt colis extendatur? nempe
hac inuenta facile priapismi quoq; dispositionem inuenire nos posse speramus. Quòd uero prin-
ceps causa sit plenitudo vel arteriarum, uel nerui fistulosi, aut ēt utriusq; quum ex priore cōditio-
ne mutantur, palam cōstat: at vero, utrius eorum magis, aut nū ēt amborum, deinceps considere
mus, hinc sermonis nostri sumpto exordio. Natura, corporis partes fingens, perficiésq; ut ipsę ci
tra doctrinam proprias actiones aggrederētur, effecit: cuius rei exactissimum aliqñ fecimus peri
culum, hœdum alendo, sed ita alēdo, vt matrem, quæ ipsum in vtero gestauerat, nunqnam vidis-
set. Quum. n. capras dissecarem, dissectorum quæstionib. quib. fœtus in utero formationem spe-
culantur, promotus, inueni elegantem quendam hędum, quem à matre absolutum, ita pro meo
more abstuli, ut ipsam hauquaquam videret: atq; in domum quandam , ubi multę pelues erant,
deposui, quarum aliæ vini, aliæ olei, alię mellis, alię lactis, aut alterius cuiuspiā humoris erant ple
næ: aderantq; fructus non pauci tum cereales, tum ab arboribus decerpti. Hunc itaq; hędum cō
speximus, in primis quidem, pedibus incedentem perinde, ac si audiuisset sibi incessus gratia cru
ra fuisse concessa: deinde excussit, quam à matre contraxerat humiditatem: postea pede latus scal
pere, ac deinde singula uasa olfacere vidimus: percepto itaq; singulorum odore, lac tandem ab-
B sorbuit: quibus visis oēs exclamauimus, Hippocratem uere dixisse "animalium naturas esse a ne- In librō de alimento.
mine doctas. Sic ergo hędum hunc educando, non solum lac, sed multa insuper alia , quæ forte
offerebantur, comesse uidimus. At, quia non longe aberat uernale æquinoctium, quum eripere-
tur hędus a matre, exactis duob. deinde mēsib. tenellos, ei tum fruticum, tum aliarum plantarū
ramulos obtuli, quorum oīum quum experiretur odorem, alios quidem contempsit, alios uero
gustauit, atq; sic ad adultarum caprarum cibos conuersus est. Sed hoc fortasse non adeo magnū
vr̄, at longe maiori admiratione dignum est, ꝙ postea quam & folia, & teneros ramusculos deuo
rauerat, paulo post ruminare cępit: quod rursus omnes, quotquot aderant, videntes exclamaue-
runt cum magna facultatum admiratione , quę animalib. natura insunt. Quamuis enim magnū
videbat̄, ꝙ impellente fame, per os atq; dentes cibū assumeret, multo tamen vehementius admi-
rati sumus, ꝙ cibum in ventriculo iam contentū, in primis quidem ad os subleuando reduceret ,
deinde multo tempore mandendo tereret, postremo rursus ipsum deuoraret, idq; non in eūdem
sed in alium ventriculum. Vulgares aūt huiusmodi naturæ munera despiciūt, nihil, nisi peregrina
spectacula, admirantes. Nam quis non miretur, ꝙ medici in secandis corporibus peritissimi quęre
re soleant, a qua causa articulus hic extēdatur (subijciamus vero exempli gratia coxæ articulum)
C aut à qua causa incuruetur, aut quid sit, qđ ipsum in vtranq; partem transuersum abducit, aut q̃d
ipsum vtroq; circumuoluat, quum interim hædus singulos articulos, ad quamcūq; motionem li
bitum fuerit, possit excitare, quemadmodum homines ipsi , quāmuis, a quo musculo motus effi-
ciatur, non intelligant? Porrò de linguæ motione (nam hanc pro exemplo inducimus) quis non
mirabitur, si dissectores inter se non solum de musculorum numero, sed de ipsorum ēt actione,
pugnantes viderit, ac uiderit quoq; à natura infantes edoctos, quo pacto vocem, aut aliud hmōi
munus imitentur: quo pacto etiam linguam moueant, aut quibus musculis uocem eandem effi-
ciant? Similiter ēt de omni reliquorum animalium tum uoce, tum respiratione. Atq; (ut summa
tim dicamus) miraberis fortasse, qūo nullo docente , omnibus, quæ à consilio & voluntate pen-
dent, actionib. instructa fuerint instrumenta; de quib. quidem actionib. licet acris inter dissectores
sit pugna, qūo fiant, & quib. instrumentis, nihilominus omnia animalia, simul atq; genita sunt, &
spirant, & uocem reddunt. Igitur non mirum esse debet genitales partes, eas actiones, quarū gra
tia à natura institutæ sunt, protinus ab initio cognoscere . Etenim quamobrem uterus, quum se
men genitale conceperit, donec perfectus fuerit fętus, exacte clausus permanet: perfecto vero fę
tu, plurimum aperitur, ac deinde sic apertus fętum excludit? Populares autem hæc propter cre-
D brum euentum, & contemnunt, & despiciunt, vtpote qui nihil, quod re vera sit admirabile, sed ea
duntaxat, quæ raro uident, admirari consueuerunt. Quid aūt in rerū natura potest esse admirabi-
lius, quam ꝙ nouem perpetuis mensibus clauditur os vteri adeo exacte, vt ne specilli quidem acu
men admittat: perfecto autem fętu, usq; adeo distenditur, vt totum animal per ipsum egredi pos
sit? Ne igitur dubites pudendorum facultatem per se doctam esse ita, ut fistulosum illud, neruo-
sumq; corpus, ubi ad coitum insurgit animal, protinus distendatur, naturali, quæ ipsum dilatet, p̄
ditum facultate: cuius rei simile & in corde, & arteria plane videre est, nisi qđ horum motus per-
petuus est eò, ꝙ necessaria sit nobis eorū actio, fistulosus vero neruus non semper mouet̄ sed quū
vsus requirit. Quū ergo sic fuerit distēsus, sequit̄ ex arterijs spūs, quemadmodum sequitur pulmo
thoracē ob eam, quam hēt ad motum ipsius sequelam. Verum posses fortasse replentis fistulosū
neruum "spūs vim, quum ad coitū irrumpit animal, ad arterias quoq; referre: at multo satius est,
vt hmōi actionem ad neruum, non ad arterias, referamus, siquidem actiones ex propria partium
essentia, non ex earum positu, prouenire rationi consonum est: nam cor si in alia quapiam parte
poneretur, nihilominus actionem suam obtineret: nec aliter de iecinore quoq;, liene, ac reliquis
omnibus sentiendum est. Vniuersi igitur corporis arterias eandem habere actionē probabile est,

E

ueluti & eodem quidem tempore omnes totius animalis arterię inter se se similiter dilatātur. Itaque haudquaq̄ par esse uidetur, ut arteriæ pudendis innatę aliam aliquā habeant facultatem, pręter eā, quam antea in toto corpore habebant: sed rationabile est, vt latiora, quam reliquę arterię ora habeant, ut quæ ad celeritatem sequelę ad id, quod euacuatur, sint præparata (semper. n. natura uidetur unicuiq; actioni id, quod utile est, undequaq; expleuisse) cęterum nullam aliam insuper præcipuam habent actionis facultatem, quū ad pudēdum peruenerint. Licet calfactis "lumbis par sit, ut & arteriæ calidiores reddantur, & magis ēt pateant ipsarum ora: quamobrem non exiguam, tunc spiritus essentiam in fistulosum neruum effundant, qui paulatim impletus colem intendit, quasi tota ipsius essentia in fistuloso neruo cōsistat. His itaque cognitis, ad priapismi dispositionem ueniamus: quippe ex iis, quę supra proposita sunt, constat uel ob arteriarum ora immodice patentia, uel uaporosum spiritum in fistuloso neruo ortum, hunc fieri affectum. Sed, utrum potius pro causa sit habendum, inquirere oportet: nanq; ab utrisq; ipse fieri posse mihi uidetur: crebrius tamen arteriarum ora patentia sequi: quippe facilius est hæc dilatari, quam flatuosum spiritum in neruo fistuloso generari. Ac memini me huiusmodi quidem nerui dispositionem semel uidisse: arteriarum uero sæpenumero: cuius rei coniecturam feci, tum ex iis, quę pręcesserunt, accidētibus, tum ex modo curationis. In illo enim, cui assidue colis palpitatio pręcesserat, causa erat spiritus flatuosus, ad quem quum omnem curationem conuertissem, hominem sanaui: quibus uero supra modum arteriarium ora patebant, in iis nullum huiusmodi accidens præcedere solebat; acciderat autem "cuidam, ut longo tempore præter consuetudinem à concubitu abstineret: alteri uero, ut mali succi alimentis, acribusque uteretur, alii etiam, ut duobus mensibus præcinctus peregre proficisceretur, cum antea nunquam cingi consueuisset. Coniecimus itaque arteriarum ora nimis patefacta, illis quidem ob humorum uitia, & acrimoniam, his uero ob flatuosum spiritum, & sine ordine, & uiolenter commotum. Etenim medicamenta excitandæ tentiginis uim obtinentia, tum epota, tum etiam perinœo id est femini, lumbisque adhibita, calida omnino atque flatuosa sunt, quemadmodum contraria omnia uentositatem nō excitant, & infrigidant potius, quam calfaciant. Sed aduerte, ne obiter hunc sermonem præter curras: quippe de medicamentis, non de cibis loquutus sum, quoniam sunt quædam alimenta, quę ob id, quòd plurimum seminis pariunt, impetum ad libidinem excitare possunt. Hęc ergo sermonem illum, quem nuper dicebamus, probabiliorē reddere possunt, quòd a concubitu abstinentes, interdum priapismo uexari solent: siquidem accidit iis, qui plurimo semine abundant, & pręter consuetudinem a coitu abstinent. pręsertim quum non student ut multa exercitatione* sanguinis abundantia dissipetur: † maxime vero ijs, qui à libidinis cogitatione nondum liberi euaserunt; veluti sunt quidam suapte natura casti, qui, cum longo iam tempore huiusmodi continentia sese exercuerunt, libidinis imagines concipiunt, tum ob spectacula, quę illas mouere possunt, tum ob illatum rememorationem. Nam longe diuersa est huiusmodi hominum dispositio, quæ in pudendis generatur, ab eorum dispositione, qui nullo pacto libidinis cogitationi sunt obnoxij. Atque fuit mihi amicus quidam, cui præter eam, quam antea habuerat cōsuetudinem, omnino à concubitu abstinenti, adeo rigidus, tumidusque factus est penis, vt mihi accidens ipsum declarare cogeretur. Miror inquit, q̄ huic (athletam indicans) ob continētiam rugosus, collapsusque penis euaserit: mihi uero, ex quo continentiam seruare studui, euenerit contrarium. Tum equidem illi consului, vt collectum iam genitale semen excerneret: postea vero, & à narrationib. & spectaculis, & meditationibus libidinem suscitare potentibus, summopere caueret. At cantoribus & athletis, qui iam inde ab initio nullam vitæ partem venereis ille cebris contaminauerunt, nullam admittentes huiusmodi vel "cogitationem, vel imaginationem, ijs pudenda, & exilia, & rugosa, veluti senibus, fieri consueuerunt. Nam præter ea, quæ accidere solent ijs, qui protinus à prima iuuētute immodicæ libidini sese permiserunt, id etiam euenit, ut horum locorum vasa, amplius patentia, maiorem ad se sanguinis copiam alliciant: & coeundi cupiditas magis increscat, ea videlicet ratione, quam in cæteris quoque facultatibus uidere est, & quæ a Platone etiam notata est, cum inquit: ignauia quidem exoluit, proprij autem officij exercitatio robur augere solet. Sic mammæ quoque in ijs, quæ nondum impręgnatæ fuerunt, contractæ permanent: in alijs vero à partu infantulos lactantibus uastissimæ redduntur, atque ita magnæ permanent, lac emittentes, donec puer fuerit ablactatus: tunc enim haud ita multo post à lactis generatione quiescunt. Igitur, omnia hæc si bene considerentur, ac præterea causæ, ob quas in singulis affectis partibus, affectus ipse consistit, definiantur, non inutilem ad curationis rationem ansam præbere poterunt. Atqui non est nunc tempus ea tractare. Quare adepto huius operis fine orationi quoque nostrę hic finem imponemus.

F G H

A.l.3.f.10. t.1.c.2.fol. 371.h

A.l.3.f.10. t.1.c.37.fo. 377.c

A.l.3.f.10. t.2.c.39.f. 377.c

* Al. feminis. & ita uetustus interpres uidetur legisse.

† Ita uerti eundem atque ex ijs præcipue, quicūque a libidinis quidē cogitatione liberi non euaserunt (quemadmodum liberi sunt, qui & suapte natura casti sunt, & longo tamen tempore ius sum(?) di cōtinentia sese exercuerunt) ad libidinis aūt imaginem peruenerūt, tū ob spectacula, quæ illas mouere possunt tum ob illorum rememorationem.

A

GALENI DE PVLSIBVS LIBELLVS

AD TYRONES

B Hermanno Cruserio Campensi interprete

Hic Liber unà cum alys, qui de Pulsibus tractant, pluribus locis ab Augustino Gadaldino nunc denuo est castigatus, adhibitis etiam emendatissimis codicibus græcis manuscriptis.

ARGVMENTVM LIBRI

Differentias & causas pulsuum absoluit, quæ Tyroni introducendo sufficiant.

Quibus in locis arteriarum motus apertior: ac de præstantia arteriarum carpi in dignoscendo pulsu. CAP. I.

C Væ interest tyronum, charissime Teuthra, de pulsibus nosse, hic exponã; eorum aũt alibi habes totam artem traditam. Igitur oẽs inter se arteriæ, & cor hñt eandem pulsandi rationem: quamobrem ex earum vna, colligere de oĩbus possis. Verum, motum nõ perinde oĩum sentias, sed in partibus nulla tectis carne, clarius; in carnosis, obscurius. Quæ opertæ crassa carne sunt, aut sub ossibus latent, aut quib. corpora sunt alia obiecta, harum, dum valet animal, motũ non percipias. Quòd, si vehementer emarcuerit, arteria, quæ sita est secundum deorsum, tangentib. abdomẽ, motum sæpenumero repræsentat. Et quidam sensu perceperunt, eas, quę in † cruribus, & coxis, & tibijs, & brachijs, & cubitis, cum prius non apparerent. At semper arteriæ temporum, ac pedum secundum plantas, manuum in carporum, seu brachialium parte interna, illustrem motum habent. His minus, non illæ tamẽ obscure, pulsant arteriæ capitis post aures, & quæ tenent brachij interiorem regionem, & uero ẽt nonnullæ aliæ, quæ non abstrusæ sunt sub ita multa carne. Verum enimuero nullam, neq; promptius neq, honestius, nec uero commodius si carporum prætereas, tãgas: hæ nanq; ꝙ uacet locus carne, apertissimæ sunt: nec, quod propter alias multas est necessarium, detegere harum gratia ullam corporis partẽ necesse habeas: ad hęc in rectum ductæ sunt, id quod non parum ad exactam notitiam refert.

†Gra. ἐν τοῖς κώλοις.

A.l.1.f.2.d 3.c. 1.fol. 47.a

De quantitate distensionis. CAP 2.

A.l.3.f.10. t.1.c.7.fol. 318.e

D Istendi arteria tangenti uidebitur tibi in omnem dimensionem. Sunt aũt cuiuslibet corporis tres dimensiones, in lõgitudinem, profunditatem, & latitudinem. Sed.n. dum naturalem statum animal retineat, inuenies arteriam distendi, sanè quàm moderate: sin ãt perdiderit eum, nunc deficit, nunc excellit, in quacunq; dimensione. Hic tibi retinendum est, qui pulsus naturalis esset. Atq; si quidem eum reperias, qui præter naturam est, latitudine esse maiorem, appellabis latum: si longitudine, longum, si profunditate, altũ: & contrarios his, qui naturali minores sunt, simili modo vocabis angustum, breuem, humilem. At de his, qui ad statum præter naturam tribus exęquo dimensionibus deflectunt, qui vndequaq; est imminutus; paruus: qui auctus in omnem partem, magnus, nominatur. Hæ quantitatis distensionis in pulsu differentiæ sunt.

De qualitate motus. CAP. 3.

A.ibidem.e

PRoprie ad motũ pertinent, celeritas, & tarditas: quarũ hæc motus est exolutus, illa incitatus. De his faciundum iudiciũ, ex comparatione naturalis pulsus est. In qualitate occursus, vehementia consistit & remissio: vehementia quidem, cũ violẽter tractus impellitur: cũ debilite, remissio. Mollitudo aũt, & durities sunt tunicæ arteriæ qualitates; mollitudo, cũ arteria quasi carnosior in occursu apparet: durities, ubi veluti siccior, rigidiorq; in modum corij. Atq; hæc quidẽ ẽt dĩa

pulsuũ una statim cũ arteriæ motu ꝑcipitur:non tamẽ eius est,vt tres antedictę,propria.Illarũ.n. E
dr̃ia celeritatis & tarditatis posita in qualitate erat motus:vehemẽtiæ & remissionis,in ictus qua-
litate:magnitudinis paruitatisq; in quantitate distẽsionis.Atq nõ caret motu distentio:molle ve-
ro,corpus,atq; durũ,ut si tale,non reqrit motũ.Quatuor ergo has pulsum dr̃ias inueneris in ictu.

De Tempore quietis. CAP. 4.

A.ibidem.d

QVintum"aliam in ictuum interuallo:nã ita medici solent interpositũ tẽpus inter duos ictus,
quo distendiť contrahiturq; arteria,appellare.Ego uero congruũ esse duxi Tyronibus , ut
se primum,quasi insensibilis contractio sit,exerceant.Vocabo alterum,ictum:alterum,interual-
lum.ictum,arterię motum tactui occurrẽtem: interuallum,quietem inter duos ictus,quæ crebrũ
complectitur,rarumq; atq; medium vtriusq;,in quo quidem naturales pulsus continentur.Quos
ẽt temporis quantitate cognosces:nam creber est,cum quietis sit breue tempus:rarus, cum lon-
gum.Quietem dicas,an ictuum interuallum,aut contractionem,nihil interest.

De æqualitate & inæqualitate. CAP. 5.

A.ibidem.d

AEqualitas"& inæqualitas oĩbus his dr̃ijs accidunt.Nam continuata harum paritas,est ęqua
litas:vt,cum insequẽtium par magnitudo sit,pulsus magnitudine æqualis dicetur:cum ce-
leritas,æqualis celeritate.Ad eundẽ modum,si vehemẽtia,remissio,crebritas.Inęqualitas,parita- F
tis corruptela est,in quamcunq; cadat dr̃iam pulsuum.Erit.n.quidam magnitudine inæqualis,a-
lius celeritate,non nullus vehementia,& remissione,& crebritate:atque in reliquis similiter.

De ordine,& eius perturbatione. CAP. 6.

A.ibidem.e

NOnnunquam"ẽt ordine quodã,certo ictuum numero,pulsib.parib.vnus intercurrit impar:
quod multis modis fit.Etenim trib. parib. quartus impar consequitur , idq;" continue:aut
quatuor quintus. Ad eũdem modũ,quouis in alio numero:si quidem comitať sępe quinq; pares,
impar sextus:& ẽt sex pares,septimus impar.Itaq; perdunt hi æqualitatem,quamobrẽ pulsus inę
qualis fit,tamen ordo retinetur quidam.ideoq; ordinatus est.Cum.n.pari semper numero,pari-
bus pulsib. intercurrit unus impar,æqualitatem corrumpit,sed proportio circuituum quendam
ordinem conseruat:nam,si circuitus prorsus seruetur nullus, inordinatus hic uocatur.

De vnius pulsus inæqualitate. CAP. 7.

AT incidit & in vnum pulsum inæqualitas , tũ pro mutua dissensione arterię partium in situ
& motu;tum ꝑ vniuscuiusq; pulsus peculiari motu.In situ partium cõsistit inęqualitas , ex
eo ꝙ sursum,deorsum,prorsum,retrorsum,dextrorsum,sinistrorsum,traducta arteria videať.In
motu,cũ celerius tardius,maturius serius,vehemẽtius lãguidius,aut lõgiore tꝑe,aut breuiore,aut G
ꝑpetuo,aut nihil prorsus,moueť.In singulis partib. cum interpellatus manifeste est motus, in q
bus caprizans est:itẽ cũ reciprocatur,de quib.est dic ot us.In motus i mpari celeritate,cum initio
celerior,in exitu tardior sit:& è contrario,cũ tardior initio,ad postremũ celerior. In uehemẽtia,
remissione,paruitate,magnitudine,ad eũdẽ modũ:neq; in duo tm̃ tꝑa motus,sed & in plura, quo
ad assequi sensus possit,distribuitur.Atq; hæ qdem simplices sunt,& vnius pulsus inæqualitates.

De pulsuum composita inæqualitate. CAP. 8.

COmpositę fiũt,quaten" altera pt̃ cũ altera,& una cũ vna & cũ plurib.vna,deniq;vna cũ mul
tis multæ cõmisceri,Quarũ nõnullæ",ꝓpriũ nomẽ sũt sortitę,vt vermiculãs,formicãs,& he-
ct.c".Vermiculãs,cũ spẽs exhibeť quasi ꝑreptãtis arteriã vermis,vndarũ in modũ ĩsurgẽtis,& nõ
vno tꝑe arteriæ distẽtę.Si igiť cũ distẽtionis paruitate hoc fiat,vocať Vermiculãs:sin ãt cũ magni
tudine,vndosus"simpliciter.Est vero vermiculãs,ẽt a ꝑte languidus,& creber. At,q ad extremã
deuenit remissionẽ,crebritatẽ,& paruitatẽ,vocať"Formicans:q ĩ spẽm qdẽ celer est,nec est celer
tñ.Porrò hecticus pulsus ita,ut febris,vocať,q nõ magnopere ullo mõ variat,cæterũ manet ĩ per
petuũ similis,cohęretq; nec soluiť vnq̃:ꝙ totus habitus morbũ induit in eiuscemodi febrib.& pul
sib.Hæc Tyronib. existimo de pulsuũ dr̃ijs sufficere:ꝙ si cognoscere hęc exactius aueas,librũ hẽs H
a nobis solidũ cõscriptũ De dr̃ijs pulsuũ.Nec vero ẽt cã est,cur de pleno hic, & uacuo pulsu dicã,
vel de calido & frigido,vel de rhythmis:illic.n.accurate de his disserui:ẽt is sermo Tyronib. ẽ ob-
scurior.Quare si,q̃ cõmemorauimus,sũmatim retractauerim",reliqua ꝓsequemur.Magnus pul-
sus est,q fit,vb. in lõgũ arteria,& latũ,ꝓfundũq; distẽditur multũ:lõgus,cũ in lõgũ dũtaxat: lat",
cũ in latũ:altus,cũ in altũ.Vehemẽs ẽ pulsus,q valẽter ferit tactũ:mollis, cũ tunica tenera est ar-
terię:celer fit,cũ pauco tꝑe arteria distẽdiť:creber,cũ paruo interposito spatio:æqualis q ꝑpetuo
sibi cõstat:ordinatus,q ꝑ circuitũ par est:q in vno est ictu impar,inęqualis nominať in vno ictu.
Iã ẽt horũ cõtrarij sint aperti,paruus,breuis,angustus,humilis,lãguidus,dur",tardus,rarus,inęqua
lis,inordinatus.Nec uero hoc obscurũ est,singulorũ aliorũ cõtrarium mediũ esse:æqualis & inæ-
qualis mediũ esse nullũ,nec ordinati,& inordinati:Præterea aliorũ oĩum,naturę cõuenĩẽtes me
dios esse:at in his ęqualis , naturæ solus conuenit: alij nõ conueniunt,inæqualis & inordinatus.

A.l.1.f.1.d. 3. c.1. fol. 47.c Et c.3.f.48. b

A.ibi. ca 3. fol.48 b

A.ibidem.

†Alii add&dum censet & ordinatus

De triplici pulsuum mutatione,ac primum de naturali. CAP. 9.

QVando multis modis pulsus variare possunt (neque enim causam prope vllam reperias,
quin hos immutet) uisum est mihi trifariam mutationis summam differentiam distri-
buere,

A buere, deinde separatim de singulis uerba facere. Prima igitur mutatio horum naturalis est: altera
non illa quidem naturalis, nec tamē iam præter naturam: tertia est præter naturam. Comitantur
hæ omnes naturales differētias: alij. n. aliter arteria natura mouetur: quas quidem tenere ante om
nes debet, q cognoscere cupit, qua de causa, ac quatenus mutari pulsus contingit: at proprium cu
iusq; ad unguem experiundo assequaris. Sanè frequēter tangēda arteria est, præsertim integra sa
nitate prędıti, atq; vacui omnis vehemētis motus necnon cęteris in statibus. Verum quia oēs ex-
periētia assequi non est (etenim multi iam medicos sæpe desiderauerunt, cum quibus sani nullum
habuerunt vsum) optimum hercle est ēt hic imperito præstare artificem. Præstiterit autem, si sciē-
tiam comparauerit eorum, quę in multis ex æquo insunt. Est aūt quædam, vt summatim dicam,
cōis virorum natura alia mulierum: Etiam, qui calidiore sunt temperamento, quiq; frigidiore,
habent hi suam utriq; communem naturam. Ad hæc omnium communis natura est graciliū, cor
pulentorum item communis est. Ac rarum in singulis est, quas memoraui, cōmunitatibus, quod
non assimile multis sit. Proinde etiam, qui probe commune tenet, raro à uero aberret.

A. l. 1. f. 1 d. 3. sum. 2. c. 7. f 49. b — Viri" mulieribus pulsum fere habent longe tum maiorem, tum vehementiorem, paulo tardio-
rem, satisq; rariorem.

A. ibi. c. 8. e B Calidi natura, multo habēt maiorē, celeriorē, & crebriorem: "uehementiorē non item multo.

A. ibi. c. 7. e Graciliores" maiorem, rarioremq; multo: vehementiorem paulo. Atq; natura sic differunt.

Porro pro ætatibus hoc pacto immutatur. Infantis pulsus creberrimus est, rarissimus senis: om
nes, qui inter hos intercedunt, proportionem seruāt, prout uel ad puerum, uel ad senem propius
accedunt. Celerrimus item pueri † iuuenisq; pulsus, senis tardissimus: reliquarum ętatum pulsus
inter hos ambigunt. At senex à puero longe magis raritate, quam celeritate, distat. In uehemen-
tiæ & magnitudinis differentia, maximus est, vt in ætatibus, pulsus iuuenum, minimus senum,
medius, & paulo maior pulsus puerorum. Iam vehementissimus iuuenum, languidissimus senum
medius est inter hos puerorum pulsus. Atque pulsus in ætatibus sic habent.

† Deest ī Græco codice Bas. licet etiā antiqua translatio huic consentiat.

A. ibi. c. 9. e Pro anni" temporibus: medio uere pulsus maximi sunt, & uehementissimi, † vt in temporibus:
celeritate & crebritate moderati. Pari modo medio autumno. Progrediens autem ver nonnihil
de magnitudine & uehementia detrahit, sed auget celeritatem atq; crebritatem: tandemq; ineun
te iā æstate languidi, parui, celeres, crebriq; fiunt. Autumni progressus cuncta imminuit, magnitu
dinē, vehemētiam, celeritatem, crebritatem. Ita ineunte hyeme in paruitatem conuertuntur; &
remissionem, & tarditatem, & raritatem. Rndet autem initium veris fini autumni: illius finis initio
C huius. Aestatis item principiū suo, & principium hyemis suo fini. Proinde, quæ pari spatio à me
dia æstate & media hyeme in vtranq; partē deflexerunt, similiter uariant. Porrò media ęstas par-
tim conuenit cū media hyeme, partim dissidet. Nā parui vtrobiq; & lāguidi sunt, sed celeres atq;
crebri æstate, tardi rariq; hyeme: nō perinde tā parui æstate, vt hyeme, sed æstate minus: nec ita
hyeme languidi, vt ęstate, cęterū minus hyeme. Ad hunc modum pro temporibus pulsus uariāt.

† Si reliquis temporibus cōferas.

A. ibidem. f Pro regionibus" perinde, vt pro temporibus. In vehementer calidis, sicut media æstate. In ma-
gnopere frigidis, vt media hyeme. In temperatis, ita, ut medio vere: ad horum proportionem in
ijs, quę medium locum sunt sortitę. Porrò aeris nos circundantis alij status, qui calidi sunt, cali-
dis temporibus: frigidi frigidis, medij medio ueri respondent.

Prægnantium" maiores, crebriores, celeriores pulsus sunt: præterea nihil mutantur.

Iā somni ēt sint, si q d aliud, naturales, q & ipsi uariāt pulsus. Initio minores, languidiores, tar-
A. l. 1. f. 2. d. 3. sum. 2. c. 15. f diores, rarioresq; reddūt. Postea tarditatē pedetentim augēt & raritatē, pſertim à cibo: at maio-
res sunt & uehemētiores. Tandē ad" remissionē & paruitatē redeunt, tarditatē & raritatē retinēt.

Qui expergiscuntur, euestigio pulsus magnos, uehementes, celeres, crebros, & cum quadā ui-
bratione habent, qui mox mediocritatem assequuntur.

Adscititiæ habitudines corporis perinde, ut naturales, immutant, Nam gracilis natura, si qua
D dratus euaserit, huic qui talis natura est, assimilem pulsum habet. Sin autē quadratus, factus gra-
cilis sit, assimilem gracilibus natura. Constat uero gracilitatis, & quadrati corporis, citra faculta-
tis immutationem, æstimandam differentiam esse: itemq; in omnibus alijs: vt vnum id tantum
ubiq; de quo in præsenti disputemus, mutetur. Quæ diximus de quadratis, eadem etiam de cor-
pulentis dicta fuisse est putandum; nisi q magis sunt intensa.

Iam ēt tēperamēta corporis adscititia pulsus ea ꝓportione mutāt, qua naturalia tēperamēta.

De pulsum mutatione, ex causa, quæ dicitur non naturalis. CAP. 10.

A. ibi. 13. f. 10. d NVnc alias mutationes, q̄ causas habent nō naturales recēseamus. Exercitationes" primo, q̄
moderatæ sunt, vehemētes, magnos, celeres, crebros pulsus efficiūt. Si multę sint, & uires ex
cedat laborātis, paruos, lāguidos, celeres, & crebros in sūmo. Nimiū immodicæ, adeo ut ægre iā
se possit mouere, & multis interpositis qetib. aut nihil ꝓrsus possit, sed exolutæ" uires impēse sint,
A. l. 4. f. 1. c. 2. c. 13. fol. 413. h pulsus mire paruos, & lāguidos, tardosq; & raros. Quòd si ad uiriū dissolutionē ꝑueniant, pulsus
creant illis ꝓprios. Quales autem excitet pulsus facultas, quæ dissoluitur, dicemus paulo inferius.

A. ib. c. 14. e Balneæ" calidæ, dum sint moderatæ, pulsus creant magnos, celeres, crebros, "uehementes.

* Al. paulo uehementiores.

† Græ legitur negatiue οὐ ἐντόνῳ οὐ μαλακωτέρῳ ...in hoc non sistantur sed si rem cõsideres male.

Immodicæ paruos,& languidos,tamen adhuc celeres ac crebros.†Quod si hic relinquantur,par- E
uos,languidos,tardos,atque raros. — A. ibidem.e

Balneæ frigidæ ilico paruos,ac languidiores,& tardos,rarosq; pulsus efficiũt:postea , prout id fit,quod induxerunt,omnino uel torporem inducent uel robur.Quæ torporem intulerunt & refrigerarunt,paruos,& languidiores,& tardos,rarosq; efficiunt,Quæ excalfecerunt,& robur con cibarunt,magnos,vehementes,celeritate & crebritate moderatos.

Cibus" largus,vt & grauet facultatem,pulsus inæquales, atq; inordinatos"concitat. Archi genes vult celeriores magis,quã crebriores.Modicus,magnos,vehemẽtes,celeres,crebros.Parcior, quam qui satis nutriat,non ęque,ac moderatus,cæterum minus mutat,neq; id diu. — A.l.1. f.1.d 3. fu.1.c.11. fol.49.f

Vinum" pulsus cætera,vt cibus,variat:hoc uero interest,ꝙ ilico immutet,& citius mutatio à vino profecta recedat,quàm illa,quę à cibo:ꝙ item celeritatem amplius & magnitudinem,quã vehemẽtiam & crebritatem augeat.Quanto enim vehementius moderatus cib. constantiusq; robur conciliat,tantum fere vinum extollit magnitudinem. — A.ibidem.g

Aqua"minimã oĩum ciborũ,& potuũ mutationẽ inducit quamq̃ pinde,ut cibi,& hæc mutet. — A.ibi.c.11. fo.50.a

Reliqua omnia,quatenus nutrire valẽt,vel calfacere,uel refrigerare,hactenus arteriarum motum variant.Ad hunc modum pulsus ex causis,quæ non naturales appellantur,mutantur. F

De mutatione pulsuum ex causis præter naturam. *CAP. II.*

NVnc mutationes ex causis præter naturam exponamus,illaq; commemoremus prius,quę iam de causis præter naturam communitate orationis conscripsimus.Ac aeris status:ciborum copia,vt facultatẽ grauet:ad hæc exercitationes,& balneæ somniq; immodici,præter naturam sunt. Excessus.n.in quantitate naturalium causarum,& non naturalium,desciscunt ad statũ ꝑter naturam. At causarũ,q̃ non quantitate modo,sed & genere sunt præter naturã, immẽsus est numerus:itaq; nec põt comprehẽdi.Ars uero in his quoq; cõstat generib.& specieb. quoad eius fieri potest, certis, infinitum complectẽs.Etenim quamlibet causam præter naturam non ab re dixeris,uel dissoluere uitalem facultatẽ,& dissipare,uel quasi deprimere grauareq;. Dissoluit facultas,alimẽti inopia,& morborum malignitate,animiq; affectuum ui,atq; vehemẽtia dolorum vel diuturnitate,deniq; immodicis uacuationib. Degrauatur à materiæ copia,& ab instrumẽtorum affectib.vt inflammationib.scirrhis,tumorib.abscessib.varijsq; corporib.Itaq; fatiscẽs facultas pulsum paruum,languidum,& crebrum admodum efficit.Depressa,& quasi degrauata uertit in inæqualitatem pulsus,& in ordinẽ,perturbatum cum oẽm alium,tum uero vehemẽtiæ,& magnitudinis.Hæ siquidẽ in primis inæqualitates propriæ sunt facultatis pressæ: ac grauatæ insigni- G
ter,in plurib. differentijs:parũ,in paucis.Etiam pulsus plures parui magni sunt,& languidi uehemẽtes,cum pusilla sit offensa:contra,si magna.Iam nonnulli pereunt & integri motus in eiuscemodi affectib.intercurruntq; verum minorem intercurrẽtes noxam,deperditi grauiorẽ significant.Habes cuiusq; dissolutionis,& depressionis cões mutationes;Peculiares accipit quæq; ex causa efficiẽte.Ergo,cum dissoluta a penuria facultas sit,fiunt pulsus primo languidi, parui, celeres,atq; crebri,in medio languidi,parui,tardi,rariq; tandem extreme parui,languidi,& crebri,ꝓbentq; celeritatis falsam speciem.Hic ille est:q uocatur formicans.Vermiculans ãt fit ille quidem & fatiscẽte iam facultate,sed non nihil tamẽ renitẽte adhuc:dissidetq; hac re a formicante.ꝙ non ita in extremam contractus est remissionem & paruitatem,& quod aperte in uno ictu inæqualis est,partibus vel citius,vel tardius incipientibus moueri:quamobrem minus tardus, q̃ paruus est, nõnunq̃ nequaquam tardus:quo circa minime †paruus est.Proinde,quas exitiales febres,& acutę concitant syncopas,hæ pulsum vermiculantem prorsus non habent.Reliquas facultatis dissolutiones fere comitantur vermiculantes,has potissimum,quæ febribus non sunt coniunctæ , aut q̃ minutis.Quare cardiacas syncopas,formicantes:choleras,& ualidos ventris fluxus,sanguinis profluuia,profluuium muliebre,oẽs deniq; vehemẽter vacuantes affectus plurimum comitãtur uer- H
miculantes:extremos,formicantes.Et si his absint febres,tum uero multo magis uermiculantem pulsum inuenies cum clarum,tum admodum diuturnum.Hę causarum pręter naturam communissimæ mutationes sunt.Nunc speciatim eas explicabimus.

† Prauus, ex Græc. codice & ex antiqua translatione.

Iræ"altus est pulsus magnus,uehemens,celer,& creber. — A.ibi.c.12. fol.51.a

Lætitiæ" magnus,rarus,& tardus est pulsus,at uehementia nihil differt. — A.ibidem.

Tristitiæ "paruus,languidus,& tardus,& rarus est. — A.ibidem.

Timoris" recentis,& uehementis celer, & uibratus,& inordinatus est,inæqualisque.Inueteratus iam similem habet tristitiæ.Hęc oĩa,si ualde diuturna sint multumque vehementia,pulsus,vt dissoluta facultate,consequuntur.Etenim dissoluunt etiam facultatem hæc omnia,statim,si ualida sint:diuturnitate,si non sint ualida. — A.ibidem.

¶ Deest ĩ Græco codice & melius, quanquã antiqua trãslatio huic consentiat.

Dolor," qui quidem variat pulsus(variat at si ingens,aut qui principes partes tenet,vt & inflam matio)dum paruus est,atque initio,pulsum edit maiorẽ,vehementiorem,celeriorem, crebriorẽ: Auctus vero iam & admodum validus,vt etiam vitalem contentionem offendat,minorem , languidiorem,celerem,crebrum. Ac, quo diuturnior sit,vel uehementior efficiatur, hoc illorum — A.l.1. f.1.d 3.fu.1.c.16. f

quodq;

A quodque increscit magis. Qui uero facultatem iam dissolut, in remissionem, & paruitatem, & falsam celeritatis speciem, ingentemq; crebritatem commutat.

A. ib. c. 17. g Inflammatio† habet omnis eũdem pulsum ueluti serrantem, ut alia pars attolli arteriæ, alia non uideatur, cum illa. s. uideatur durior. Habet & uibrationis aliquid hic pulsus: ac celer quidẽ, & creber est, non perpetuo magnus tamen. At uero cuiq; est proprius, nascenti quidẽ maior iusto, & uehemẽtior, & celerior, & crebrior. Augescẽti adhuc, cũ illa omnia increscũt, rũ clare iam durior, & magis uibratus est. Vigescenti autẽ manifesto est, duriorq; atq; uibratus magis, sed minor est, q̃ dudum, non tã languidior, nisi facultatem excedat affectus: sed & creberrimus fit, & celer. Quę si diuturnior sit, atq; in scirrhum iam indurescat, accedit illis gracilitas pulsus, & durities. Hęc inflammatio hẽt, quę pulsum per totum corpus immutat, uel quia magna est, uel quia principem partẽ insidet. Si uero uniuersum corpus non afficiat, pulsus in parte inflammata talis erit, qualem diximus. Crescunt autẽ, quæ commemorauimus singula, diminuũturq; aut pro inflammationis quãtitate, aut pro ipsius instrumẽti natura inflammati. Siquidẽ partes neruosiores duriores edunt pulsus, magisq; serrãtes, & minores. Venosiores uero, & arteriosiores contra: ac inter eos maior est in arteriosiorib. atq; inęqualis facile fit, inordinatusq;. Ex his liquet, qui pulsus sit illorũ, quib. inflammatum iecur est, uel lien, renes, uesica, colon, uentriculus: Præterea pleuriticorum, & peripneumonicorum, & breuiter oĩum, in quibus partis inflammationem comitatur febris: nisi quib. in locis ob symptomatũ naturam, quę tum necessario illos consequuntur, tũ casu adiuncta sunt, prout quodq; possit mutare, ita pulsus contingat uariari, ut mista ibi mutatio fiat, & quæ inflammationi congrua est, & quam loci natura, uel præsentis inducit symptomatis. Quibus. n. inflammatũ est septum transuersum, hi conuulsionibus sunt opportuni: quibus pulmo, suffocationibus quibus ventriculi os, syncopis: quibus iecur, atrophię; quibus uentriculis, cruditati quibus renes urinæ suppressioni. Ad hæc partes insigniore prædıtæ sensu, etiam dolorum nomine pulsus mutant: quæ minus sentiunt, pro affectu tantum. Igitur in inflammationibus varie pulsus ex his omnibus mutantur. Quæ quemadmodum discernenda sint, cum alio loco exacte tractauimus, tum uero in præsentia, quantum interest tyronibus, persequemur.

B

A. l. 3. f. 10. t. 4. c. 2. fol. 268. f. g. h. Pleuriticorũ† celer pulsus est, & creber, nec admodum magnus. Videatur & uehemẽs esse. Est ille uero non languidus quidẽ, sed tñ nõ vehemens statim, qđ ad affectũ refert. Siqdẽ ubiq; hoc memoria seruandũ est, in quaq; re mutationẽ esse ꝑ illa re æstimandã, distinguẽdumq; qđ alia de re, nõ de illa acciderit. Pulsus itaq; pleuriticorũ, q̃a neruosiorem quodammodo durioreq; efficit arteriã, quasi conuerteret in vehemẽt iam imperitis imponit, quos, quid intersit inter durũ ictum, & uehementem, latet. Ita quoq; vulgus medicorum, ꝙ alias etiam differẽtias pulsuum discernere nesciat, has fortassis institutiones accusabit, atq; ex sua ignorantia damnabit recta præcepta. Verum non faciam, vt hic longior sim, cum separatim de pulsibus dignoscẽdis scripserim. Quare, vt rõnem exerceatis simul, & tactũ admoneo, vt in experiẽdo pulsum ualeat tactus cognoscere, nõ discernere solũ rõne. Principiũ vero est experiẽtiæ, sermone expressa doctrina. Quippe nequeas, vel crebritatis q̃titatẽ verbis explicare, tametsi multũ intersit, excedat iustũ pleuritidis modũ, an nõ assequaẽ. Siquidẽ excessus, vbi in peripneumoniã migret, aut denũtiet syncopã, necesse est fieri. Defectus in soporẽ, vel neruorũ desinere læsionem. Simili modo illa inæqualitatis species, quæ serrantis imaginẽ pbet, in primis pleuritidis propriũ est signum: si remissa est, mollis, & non minime maturãdę: si uero magna, difficilis, & admodum crudę pleuritidis. Tales cum imbecilla quidẽ facultate coniunctę, periculum pręsens hñt: si cum firma, aut tarde concoquentur, aut ad suppurationem deflectent, aut tabidus eas excipiet marcor. Atq; eius, quę concoquitur, pulsus pedetentim omnem deponit illam pręter naturam mutationem. Quę deflectit ad suppurationem, habet pulsus suppuratorum proprios. Ita quoq; quę tabide marcescet, pulsus marcorum.

C

A. l. 3. f. 2. d 3. sum. 2. c. 17. fo. 50. h Suppuratorũ† pulsus initio statim pulsum refert vigescentis inflammationis. Hoc enim initium est suppurationum. Nonnunquam inęqualis est, & inordinatus, sed omnibus hecticus. Cum autem pus prope sit maturum, cętera similis est, nisi quod ęqualior fit: at cum erumpit, languidior, latior, tardior, rariorque.

D

A. ibidem h Marcescentium pulsus non uno modo variat. Quare differentijs hi quam apertissimis discernendi sunt. Qui vna cum inflammatione, quę non discussa sit, commarcuerint, languidos, & celeriores, mireq; crebros pulsus habent, ac decurtatos magnitudine in uno ictu. Quos Archigenes innuentes, & circunuenentes appellat, ut aperte declaret distentionis breuitatem, cum utriusq; extremitatis quasi inclinatione. Neque enim vt præcisis affatim, sed ceu partibus utrinque inflexis, contrahitur decurtatus magnitudine, & in utrisq; partibus. Atque hoc quidẽ nõ hi modo, sed marcescentes qualibet de occasione habent ferè oẽs: qui ex inflammatione marcescunt, omnes: & alij item multi, nisi illi fanè, qui de occulta quapiam inflammatione marcescunt. Eritq; hic marcescentium ex inflammatione proprius, nulli conueniens, qui aliam ob causam marcuerit. At hecticus omnibus marcescentibus pulsus est: qui quidem ijs est communissimus: secundum illum, inęqualitas distẽtionis magnitudine decurtata, quæ etiam abest plerisque, deinde crebritas. Etenim

hęc

†Græ. σαρσάδες antiqua translatio remisit.

hæc quoq; oĩbus,qui ex inflammatione marcuerint,perpetua adhæret:omnibusq; adeo, qui ob E syncopam,ex corde,uel stomacho affecto profectam in præsens periculum uenerunt, ac deinde uini potione declinauerunt periculum,sed tpe tamen marcuerunt, nisi sanè hos quoque dicas, ex paruis inflammationibus perire nnbis incognitis. Siquidem sunt inter eos,qui innuentem habeant pulsum: nisi etiam hos dicas ex inflammatione † alios citra inflammationem marcescere. Verum hoc in dubio est. Pulsum igitur hi hñt hecticum languidum,admodũ crebrũ,quã innuentem quidam appellant. Atq; alteram hanc marcescentes differentiam pulsuum sunt sortiti. Alia item tertia est eorum,qui rarum habent:uerum, & his cum antegressa febris pulsus reddidit crebros,tum facultatis extrema dissolutio abunde efficit crebros. Quod autem † intercedit,omnibus) refrigeratis febribus,nondum tamẽ extinctis ijs,in raritatem cõmutat. Genus hoc marcoris senibus proprium est,præsertim cum aliquid uitij pulmo,& thorax contraxit. Hi febrilem retinent pulsus duritiem,etiam si rarus sit. Omnino paucis marcescentibus in aliam inæqualitatem pulsus,ac illam quam diximus,magnitudinis uertitur.

† *Græc. codex & antiquus interpres addit, aut.*
† *Alias intercedit totum.*

Phthisicorũ,quos uocãt,pulsus paruus,& lãguidus est,mollisq;,& modice celer,atq; hecticus.

Peripneumonicorum magnus est pulsus,& undosi quid habens,& languidus, mollisq; similiter,atq; lethargicorũ pulsus:nisi quatenus præpollet inęqualiter,& in uno pulsu, & collectiua F q̃ uocãt. In uno ictu,cum ueluti interpellatur,& undosus est,ac dicrotus interim fit: in collectiua,cum alias differentias habet,tum modo intermittit,modo intercurrit. Cum autem acute omnes peripneumonici febricitant,tum non nihil comatis habent: utrum excellat horum, ex eius maxime ratione crebritatis quantitas inuenitur. Vbi ardentior febris adiuncta peripneumoniæ sit,pulsus abunde creber est:si comatosior,minus crebet.

A. l. 3. f. 10. t. 4. c. 11. f. 370 b

Lethargicorũ pulsus similis peripneumonicorũ est magnitudine,imbecillitate, mollitudine, sed eo est tardior,rarior que,ac minus inęqualis,intermittens potius,quàm intercurrens. Est cum dicrotus fiat. At undosus semper in alijs quidem soporibus est,de quibus hæc dicunt. Morborum enim pulsus exponimus,qui omnibus suis indicijs constent:quo,si qui aliquatenus deficiant,neq; dum sint integri,satis cognoscere magnitudinem, & qua iam sunt præditi, & quæ accedere ijs põt,ualeamus. Sed,qm̃ inæqualitatis sæpe meminimus,raro autem perturbationis ordinis, hoc in uniuersum sciendum est,ferè inæqualitates comitari perturbationem ordinis. Ac inæqualem pulsum,qui sit ordinatus,raro inuenias. Ac nimirum minores offensæ inæquales, & ordinatos: maiores inæquales pulsus,atq; inordinatos creant.

A. l. 3. f. 1. e 3. c. 8. fol. 139. a

Phreniticorum paruus pulsus est:rarissime autem conspectus est magnus esse. Contentus est G modice. Durus,& neruosus est:ualde est celer,& creber. Habet præterea non nihil undosi, Interim subtremere tibi uidebitur:interim etiam præcipuus cum conuulsione quadam. Quod.n.febres, in celeritate proprium habent symptoma,hic obtinet clare in vtroq, termino distentionis,præcipue extremo. Inuenias etiam inæqualitatis in positu genus insigniter aliquando in illo apparere:immo totam subinde arteriã,sua sede deserta,conspicias attolli, potius cum vibratione ebullientem,quàm more pulsus distentam:pari modo delabi,detractam potius,q̃ cõtractam. At vero immodica eius crebritas proximam denunciat syncopam.

A. l. 3. f. 1. c. 3. c. 1. f. 197 a
A. ibidem.

Iam etiam alius est affectus,qui siue medio loco ponendus sit inter lethargum, & phrenitim, ut qui cum neutro in totum conueniat:siue cõis esse ambobus existimandus, vt ex phrenitidis speciebus & lethargi mistus,suo loco cõsiderabimus. Nũc de eius pulsibus agemus. Ac, ne quasi ęnigma quoddã propositũ sit, per signa, quæ cũ eo suut connexa,eũ ob oculos ponã. Conniuent fere oculis, somnolenti sunt,atq; stertunt. Rursus oculis fixis,ac inconniuentibus diutissime vt catochi,intuent. Et,si quid roges,atq; ad colloquium cõpellas,difficiles sunt:& tardi ad respondendũ. Plerunq; ẽt stulte loquuntur,nec recte respõdẽt,ac temere negantur. Is est affectus,quem dico:qui ex signis sibi adiunctis defectu proprij nominis cognoscitur. Pulsus eius celeres sunt, & H crebri,perinde vt phreniticorũ,minus tñ. Et roboris item minus,ac illi,obtinent. Latiãt sunt & breues. Externum motum non habent subito trũcatũ,sed alio modo,veluti intro se proripientes subterfugiunt,ac concitant contractionem,& quasi suffurantur distentionem: verum in ea pulsui phreniticorum non sunt similes,quòd truncatione illa careant.

A. l. 3. f. 1. e 3. c. 12. fol. 199. b

Catochorũ pulsus (κατόχους.n. & κατεχομένους veteres Græci appellabãt:iuniores ipsum affectum κατοχήν,& κατάληψιν vocant)cætera lethargicis similes sunt magnitudine, tarditate,crebritate:vt nec totius huius affectus species late ab illo diffidet. Catochorum tamen non imbecillus, est pulsus,nec mollis:sed in his sane multũ differt,vt ẽt in hoc, q̃ laxatur lethargicis;atq; intumescit vniuersum corpus:contra stipatur,& cogitur catochis. Ad hæc æqualitate,& inæqualitate distant:æqualis.n.pulsus est catochorum,inæqualis lethargicorum. Archigenes arteriæ locum auctor est proprie in ijs inueniri calidiorem,sicut illis,quibus conuulsio imminet,cum sopore.

Conuulsorum ipsum corpus arteriæ uidetur contractum,ac vndequaque coarctatum, non ceu compressum sit abs quopiam,vel constipatum; nec etiam ueluti rigidum, vt in febri, præsertim in accessionibus:nec vero, vt pręduritie, ad intentionem contumax: ueluti quod fit diuturni-

A. l. 3. f. 2. c. 6. f. 216. b

A. ibidem. A diuturnitate temporis,presertim cum quid offensum sit,vel viscera vitiat: sed vt corpus neruosum,cauumq; veluti intestinum,aut simile,ex vtroq; fine intentum. Ad eundem modum inęqualis motus est arterię,in modum chordæ sursum deorsumq; agitatę. Neq; enim species distentionis,uel contractionis repręsentetur,verum vibrationi potius similis est, ceu exilientis sursum iterumq; retractæ intro:quod ne cōstituto quidē tempore habet,sed uno sæpe tempore altera eius pars vt ferri sursum ueluti eiaculata,altera intro ceu a quopiam attracta: atq; vna moueri citate, altera tarde. Iam uehemens quoq; & magnus conuulsorum pulsus uidetur esse. Est vero hic non imbecillus,neq; paruus:non perinde tamen,vt videtur vehemens,uel magnus:ictus.n. imponit, dum ob tensionem validus,ob vibrationem exilire appareat:quamobrem altior interim videtur ac ueluti strepitum quendam ad tactum edit asperum. Sanè neminem,qui quidem sit expertus, fugiat hic pulsus,quippe nulli est similis,uel tensione in utranq; partem,uel conuulsione motus. Ar,quando cum pulsu sopitorum commixtus est,difficillime comixtio deprehenditur:solusquè

A.l.3.f.2.c. 2.fol.214.c qui ad amussim utrunq; cognoscere separatim meditatus est,poterit confusos cognoscere. Paralyticorum parvus pulsus,& imbecillus,tardusq; est:nonnullis rarus quoque:alijs creber, sed non nihil inordinate intermittens.

B Comitialium,& Attonitorum similes pulsus sunt:quarè de comitialibus quæ exponemus,eadem de attonitis,sed cumulatius,accipienda sunt. Dum modice infestatur natura,neq; dum eam, multum supurauit morbus,nullam inuenies mutationem insignem magnitudinis, uehementiæ, celeritatis,crebritatis,duritiei:tantum est conuulsis intenta iure utriq; arteria. Sin autem grauis sit affectus,vt oneret facultatem,inæqualitatem quandam comparat, atq; tensionem ualidā, ac minor,languidior,†rarus,tardusq;}efficitur. Si comprimat magnopere,&facultatem deijciat, languidos,paruos,†celeresque creat.} †Al rariortar diorque.

A.l.3.f.9.c. 8.fol.253.f A.ibidē.c.8 fol.254.b Anginæ pulsus tensione quadam præditus est,conuulsiuo ꝓsimilis:magnus est,& vndosus ut pulsus peripneuminicorum:ac, vtrum insigniter in eo polleat pro eo expectanda mutatio est. Nam,si peripneumonica species superior sit,in peripneumoniam:si uero conuulsiua, in conuulsionem,angina desinet. Quicunq; autem ex illis uehementer suffocantur, paruum hi habent, & rarum pulsum ubi iam animam agant,crebrum atq; inæqualem. ‡Quidā cod. antiqui &trā slatio & vet' addūt, & cre bros: alij loco celeres, legūt crebros.

Orthopnœa acuta inæqualem,& inordinatum pulsum habet, & non nihil deficientem: quæ mediocriter est grauis,crebrum:quæ uiolentissima,tardum,& deficientem:quæ iam perimit hominem,crebrum,& languidum.

A.l.3.f.1.c. 3.c.11.fol. 199.g C Vterinæ suffocationis pulsus,ut si conuelleretur,protensus est,& rarus:quod,si exitialis sit suffocatio,creber,inordinatus,& non nihil deficiens.

Stomachus affectus(vt sic uocemus in præsentia os ventriculi,quod is vsus apud vulgus obtinuit) non vno modo commutat pulsum. Nam,si inflammatus sit duntaxat,ita mutat pulsum , ut corporis neruosi diximus pulsum solere:si cōprimatur, uellicetur, languescat, † singultiat, uomat, nauseet,fastidiat,doleat,pro genere symptomatis. Nā uellicationes,uomitus, nauseæ, singultus, languor, non solum paruum,& languidum efficiunt,& interim etiam modice celeriorem, uerū et admodum crebrum:sola uero compressio,remotis illis omnibus,rarum,tardum,paruum, & languidum. Ea compressio,tum a cibis oritur, grauantibus,neque ulla insigni præditis uirtute, sed sola abundantia molestis:tum ab humoribus quibusdam,qui in eum confluant, non mordicantibus:qui ab his si semel refrigeretur, tum uero uel maxime talis pulsus existet. Ac bulimum patientium talis pulsus est. At omnes quidem affectus,qui in crebritatem mutant,si diuturni sint, vel euasetint grauiores,pulsum uermiculantem creant. Qui vero in raritatem,præter quod com memoratas differentias adaugent,talem præterea speciem inęqualitatis in uno pulsu generant, ut multis locis pertusum corpus arteriæ uideatur,neque esse continuum:ac sentit tactus in distentione veluti arenæ occursum. † Deest ī Gra. Bas. habet tamen antiqua translatio.

D

A.l.3.f.14. c.4.c.9.fol. 321.c. A.ibi.c.11.f A.ibi.c.10.e A.l.3.f.13.e 1.c.4.f.326 h A.l.4 f.6.c. 2.c.16.fol. 493.a Aquę inter cutem pulsus,Ascitæ,paruus,crebrior,subdurus cum quadam tensione est:tympanitæ, longior,non imbecillus,celeror,creber,subdurus,cum quadam tensione:illius, quam hydropem Anasarca Gręci vocant, undosus,latior,mollisque.

Elephantiasis pulsus paruus,languidus,tardus,creberq; est.

Ictericorum pulsus est,si absit febris,minor,durior,crebrior,non languidus,nec celer.

Veratrum qui sumpserit,hi paulo ante uomitum,ubi comprimantur, pulsum habent latum, rarem,languidiorem,tardiorem. Interea,dum uomunt,& diuelluntur,inæqualem, & inordinatum. Cum rectius habere cæperint,ordinatum quidem,sed inęqualem adhuc,minus tamen,quā antea. Vbi vero iam ad naturalem statum propè reuertint,ęqualem,ac maiorem quam dudum, vehementioremque. Qui horum syncopa corripiuntur,conuelluntur, atq; singultiunt paruum hi,& languidum,inordinatumque,& celeriorem,atque multum crebrum habent. Qui ex his suffocantur,paruum,languidum,inordinatum,inęqualem:non autem crebrum, nec celerem, immo potius tardum:repręsentat etiam non nihil vndosi,& lati,atque paruam quandam interdum arteriæ tensionem.

E

GAL. DE PVLSVVM DIFFERENTIIS

LIBER PRIMVS

Hermanno Cruserio Campensi interprete. F

ARGVMENTVM LIBRI

Genera prima, ac singulas pulsuum differentias declarat: ac in primo libro de his pertractat ex propria opinione.

Nomina nihil ad rerum scientiam, sed ad docendum duntaxat facere. CAP. I.

Ptarem res, & percipi, & tradi citra ipsarum nomina posse, vt ne ad artis, vel ex sua ipsius commentatione longitudinem, ueluti cumulus nobis accederet vocabuli negocium. Sed, quòd nominibus necessario, quæ uolumus, interpretamur, sophistis hinc commentorum, & inutilis disputationis copiosa materia suppeditatur: cæteri uero, quicunq; rerum scientiã, nõ usum uocum, morantur, inuiti quidẽ tamen compellimur propter sophistarum contumelias de nominibus laborare. Nam nihil fit melius, quàm quauis condi- G tione de nominibus cõuenire, & ad contemplationẽ properare: quod in libro illo fecimus, quẽ antea tyronibus de pulsibus descripsimus. Sed, quando, qui in nominibus tãtum ualent, in operibus artis interim imperitissimi, nunquam non interpellant, neque respirare nos citra contumeliam sinunt, necesse propè iam nobis est, nominibus ut immoremur. Maiores nostros simpliciter uocabulis uideas vti: qui hoc semper vnum agunt, sensum vt aperiant: Iuniores tantum non in singulis syllabis argutantur, contendunt, neq; de nominibus desistunt digladiari: Exempli gratia (quo una ex parte huius instituti summam perspiciamus) quidam pulsum at valenter pulsantem, vehementem esse: adest alius, qui non hunc, cæterum qui magnus sit, & plenus, celerq; illum affirmat vehementem esse: alius ualidum simul ac celerem: & qui hos mira grauitate insimulans, magnum pariter, & celerem, uehementem esse ait: iam alius hunc non ferens, acerbius et obiurgat, vultq; plenum simul ac velocem, uehementem esse: Et hercle præter hos sextus, magnum plenumq; esse vehementem contendit. Quòd, si septimus hunc, & octauus, accedant, hic asserens inter plenum, & hunc nihil interesse, ille eundem cum duro esse, quam censes pugnam fore? anne talem, qualem frequenter in templo Pacis, & inter ipsos ægrotos conspicimus? adeo vt etiam ad manum res veniat: tantum abest, vt turpi dicto abstineant. Sed mihi, qui H nunc molestant, minus stomachum faciunt, tametsi sunt importunissimi: qui uero ad commentãdũ appulerũt, q̃s ferat? Ad manũ enim est, inutilis quæstionis † index: cũ tamen illi non cernũt, sed sic omnes scribunt: Hic pulsus vehemens est, ille plenus est, is creber: cum, est, sit submonendum, adiungendum autẽ maxime si potest, appellatur, quo si deficiantur, appelletur, ac tũ demũ docendũ est, q̃d soleat is pulsus, quem vehemẽtẽ forte vocauerunt, significare. Neq; enim, quo appellamus, aut nomẽ propriũ instituamus, artem nos de pulsibus tractamus, aut alios docere conamur sed vt præsentia cognoscamus, & futura ægrotis præcognoscamus, at ex rebus hæc, non ex nominibus earum, inueniuntur. Omnino enim ad rerum cognitionẽ nihil nomina referunt: tantũ ad docendum intersunt: † quod pacto etiam potest confici. Siue enim rebus haudquaquam dederis nomina, eas tamen asseq possis, &, quid denotare possit, planè teneas: hac in re certe nominãtibus non concesseris: siue quando docere institueris, nomina quælibet ponas, ne sic quidem eris inferior. Eqdẽ, si vel Dionem, vel Theonem velis vehementem pulsum appellare: non fallaris in docendo tamen, quę illũ causę generant, cuius est affectus indicium, & quo tandẽ euadet: nihil te sic peccare censuerim. Proinde, qui ita est aliquid docturus, huic satis sit nomina instituisse; qui ad veteres

† Græce ἐλέγχος itaq; melius, vt antiquus interp̃s, confutatio, eã tamen.

† Græ ὥν καὶ κατὰ τὴν συνθήκην παρεῖναι δύνατον antiquus interpres videtur legisse ἀδύνατον, sic n. hẽt, ad doctrinam uero solũ quã, & secundum consensum & sine nominib. complere impossibile est.

A veteres reijcit, illorum tradet institutum: nec hic curiosus sit, proprie, an improprie appellarunt: nec audeat immutare, nec inuenisse quod faciunt sophistæ: supervacanea sunt enim hæc omnia, & ab nostra arte remota. Neq; sanè hæc nominum est constituendorũ scientia, sed retuuntneque hos, qui minus probum nomen dant, ad medicos homines remittunt, immo qui requirunt sanitatem. Quamobrem nihil hæc disputatio, vltra vsitata, & nobis, & alijs medicis nomina profutura: sed præclare etiam cum eis agetur, si hæc mediocriter assequatur.

De nomine pulsus. CAP. 2.

OMnium itaq; quorũ ad nos memoria peruenit, primus nomẽ pulsus Hippocrates literis prodidit: atq; artis, quam complectitur, non videt ignarus esse: non tamen hãc artis partẽ multũ elaborauit: neq; cuilibet arteriarum motui hoc tribuit nominis: quem videtur imitari Erasistratus. Sed hæc illic referam, vbi de illis viris peculiariter sermonem habeo, cui potissimũ nomẽ hoc attribuant, ac inter se quatenus dissentiãt, aut cõsentiant. Autor libri de palpitationibus, Aeginij nomine insigniti, siue ille *Veliensis esset Aeginius, siue alius, proprie hoc nomen vsurpat: atq; lõge præter morem non medicorum tantum, sed & vulgi, quemuis motum arteriarum vocat palpitationem. Praxagoræ usus, & Herophili ẽt ad hunc vsq; diem vigent. Pulsum enim, omnẽ arte-

B riarum motum sensibilem appellant. Ita etiam omnes eorum successores, tametsi definitionibus diffideant. Sed hoc alio loco ostendemus. Ergo nos quoq; vsum, qui obtinuit, sequentes, videamus iam, quot numero sint omnes pulsuum differentiæ, & quod singulis nomen. Etsi de hac ẽt ipsa dictione quidam cõtendunt, quorũ alij ita volunt, vt ponatur, quot genera sunt pulsuum? Alij non genera aiũt appellanda, sed species: quidam qualitates; non nulli differẽtias. Et, quod cuiq; visum est, hoc instituto nomine, diu discrepat de eo* constituendo, nihilq; non mouet. Iam, sicut de generibus, ita de speciebus, differentijs, qualitatibus, quæstionẽ inducunt non necessariam, obliti vsum talis quæstionis. Omnes enim id mea opinione spectauerunt, qui de pulsibus instituerũt commentari, quid dignoscere possint: assequi uero cum vel sine generum, & specierum quæstione quod intenderent, possent, quidnis potius, quam hoc, agunt. Verum omissis istorũ nugis, quæstionem in medium pro suo arbitrio proferant, nos vtilitatem sectamur. Sed hoc prædicamus etiam, qui pulsuum definitiones, & constitutionem eorũ nominis discere volunt, in sequentibus hũc primum libris omnia eos tradita habere. Hic liber solum complectitur, quod conducit, nec ullam attingit sophisticam quæstionem. Ita, si quis semel illa velit repudiare, licet certe. Ad cæteras lucu-

C brationes de dignoscendis pulsibus, de causis, de præsagitione ex ijs, unus hic liber requiritur. Illi aduersus sophistarum importunitatem scripti sunt, & ad intelligẽda aliorum scripta, vbi traditur, qua quodque nomen significatione vsurpent. Itaque exponamus primum pulsuum prima genera, deinde eorum differentias, hinc auspicari.

* Alias ναι̃ος i. Helius seu Heliẽsis ab urbe Helide.

* Græ. περὶ ὀνομάτων ὀρθότητος de eius rectitudine, vel de eius recto vsu.

Prima genera pulsuum. CAP. 3.

A.l.3.f.1.c. 3.c.2.f.47a QVando* arteriæ corpus est cauum, longũ, & teres, habetq; ppetuũ geminũ motũ ex contrarijs constitutum partibus: aut enim in se ipsam vndiq; considet, aut in omnem partem distenditur: qui duplex motus, pulsus appellatur: in vtroque ei gemina quies accidat necesse est, altera ab distentione prius, quã contrahatur: altera a contractione, antequã distendatur. Quas quidem binas quietes expertorũ tactus cognoscit, nec minus demonstrat ratio. Nam prius contrariũ mo-

A. ibidẽ. d tum arteria, q̃ priorem sedauerit, non exorditur. Atqui sedare, subsistere est, & inquiete esse. Sic motibus intercedit quies. Exprimit* ergo necessitas quoddã esse tempus proprium vtriusq; motus: aliquod ẽt quietum: & harũ itẽ vtriusq; proprium. Iam, quia tres arteria dimensiones, ut oĩa

A.ibi.c.3.d reliqua corpora, obtinet, longitudinem, latitudinẽ, profunditatem. non põt in singulis dimensionibus non fieri quantitas aliqua distentionis, & contractionis. Et uero ẽt contẽtionem quandam necessario hẽt, ut aut ægre, & languide, aut prompte ualenterq; operetur. Est præterea ipsa arte-

D riç tunica, aut mollis, aut dura. † Quinetiã capedo interna aut uacua quodammodo est, aut plena. Atq; hęc oĩa aliquando, æqualia, aliquando inęqualia sunt. Temporis itẽ distentionis aliqua proportio est cum tẽpore contractionis. Aliam in uno pulsu differentiã constituas, præter has, nullã. Siue enim motuum tempus est æstimandum, uel quietum: siue dimensionum, in quibus mouentur, quantitas; siue qualitas actionis, aut tunicæ arteriarũ, aut cauitatis: siue qui mutuo conueniũt, quæ conferri queunt, queunt autem cognata, omnia hęc sunt recensita, nec quicquam pręterea in ullam partem desiderat oratio: sed sunt omnes, quę in vnũ pulsum incidunt, differentiæ generales, quas retulimus. Quibus duæ accedunt alię, quas collectiuas appellant. Ex quibus in plurium pulsuum mutua comparatione ęqualitatem, & inęqualitatem, ordinem, atq; eius perturbationẽ ęstimamus.

† Addit anti quus interpres vel calida, uel frigida.

Differentia pulsuum a tempore motus, & quantitate distentionis sumpta. CAP. 4.

HOrum generum differentię speciatim plures sunt, quas iã exponemus, a genere ipsius motus ingressi: quem aut moderatum esse, & in naturali statu oportet, aut celeriorem, vel tardiorem. Itaq; hoc* genus efficit tres numero differencias pulsuum: celerem, qui fit, cum modico

A. ibidẽ. c tempore mouetur arteria: tardum, cum multo: moderatum, cum mediocri. Differentię pul-

suum

ſuum in diſtentionis quantitate, ſiquidem ſingulis concipiantur dimenſionibus, nouem numero ſunt, in vnaquaq; trium dimenſionum tres. In longitudine arteriæ, qui moderatus in ea eſt, & qui hunc excellit, vel eo eſt inferior: uocatur qui excellit, longus; qui inferior eſt, breuis. In latitudine, moderatus in ea, & duo immoderati; latus, qui moderatum excedit: contrarius huic, anguſtus. Itidem in dimenſione profunditatis arteriæ, vnus moderatus eſt, alius altus, & alius humilis. Hę pulſuum ſunt in vna dimenſione acceptorum differentię. At differentię pulſuum in trinis ſimul dimenſionibus ſunt vij. & xx. Perſpicies has manifeſte in tabella. Vnus enim erit longus ſimul, & latus, altusq; qui oibus pręponatur. Alius longus, latus, & profunditate moderata, ſcribaturq; ſecundus. Alius longus, latus, humilis, qui ordine tertius ſit: ſimiliq; omnes reliqui uia, & ratione cognoſcentur: ut duæ primę dimenſiones maneant immotę, trifariam vltima variet, hoc pacto. Quartus longus, moderata latitudine, & altus. Quintus longus, moderata latitudine, ſimulq; moderata profunditate. Sextus longus, latitudine moderata, humilis. Deinde alij tres, prima dimenſione longum ſeruante, ſecunda anguſtum, tertia trifariam variante. In his nouem vna dimenſio permanet longitudinis longę, alię omnino commutantur. Mox alteri nouem, dimenſione longitudinis in mediocritate conſeruata, variantibus reliquis. Ad hæc nouem, ubi longitudinis breuis maneat dimenſio, & alię immutentur.

E A. ibid. b F

TABELLA

Hanc tabellã nõ habet antiqua trãslatio.

1 Longus	Latus	Altus	Mágnus	
2 Longus	Latus	Moderatus		
3 Longus	Latus	Humilis		
4 Longus	Moderatus	Altus	Gracilis	
5 Longus	Moderatus	Moderatus	Gracilis	
6 Longus	Moderatus	Humilis		
7 Longus	Anguſtus	Altus	Gracilis	
8 Longus	Anguſtus	Moderatus	Gracilis	
9 Longus	Anguſtus	Humilis		G
10 Moderatus	Latus	Altus	Turgidus	
11 Moderatus	Latus	Moderatus		
12 Moderatus	Latus	Humilis		
13 Moderatus	Moderatus	Altus		
14 Moderatus	Moderatus	Moderatus	Medius	
15 Moderatus	Moderatus	Humilis		
16 Moderatus	Anguſtus	Altus		
17 Moderatus	Anguſtus	Moderatus		
18 Moderatus	Anguſtus	Humilis	Gracilis	
19 Breuis	Latus	Altus	Turgidus	
20 Breuis	Latus	Moderatus	Turgidus	
21 Breuis	Latus	Humilis		
22 Breuis	Moderatus	Altus	Turgidus	H
23 Breuis	Moderatus	Moderatus	Turgidus	
24 Breuis	Moderatus	Humilis		
25 Breuis	Anguſtus	Altus		
26 Breuis	Anguſtus	Moderatus		
27 Breuis	Anguſtus	Humilis	Paruus	

Atq; inter vigintiſeptē hos pulſus, q̃ ſunt ſcd̃m q̃titatē, q̃ externis dimēſionib. cōſtāt, duo ſunt nomina ſortiti ab oibus approbata, q̃ prim' relat' ē, & q̃ poſtrem': hic paru' appellaī, ille magn'. Reliqu' oīs numer' noīb. caret. Neq; .n. pulſus, q̃ graciles, & turgidi vocanī, certū ex tabella vnū indicāt, cæterū multis ſimul generatim tribuunī. Nā, in q̃b. lōgitudinis dimēſio quodā mō duabus reliq̃s pſtat, oēs hos graciles vocāt. In quib. duæ reliq̃ hac, cōtra turgidos hos appellāt. Proīde

A de quintus in tabella,& sextus,insu p oct uus,& nonus,ac octauusdecimus graciles vocant.E di uerso turgidi decimus in tabella,& vnvigesimus,xx. itē,vigesimus alter,& xxiij. Hæc ergo sunt nomina generaliora,& pluribus cōia.Iā vocāt ēt hosce pulsus aliter,tenuem,gracilē:& crassum, turgidū.Quin nec moderati quidē in tribus dimēsionibus,qui vnus naturalis inter xxvij. est,pecu liare nomē habemus,sed definitione hunc significamus,dicētes aut moderatū tribus dimensioni- bus,aut mediū magni,& parui,aut naturalē in quantitate distentionis,aut quacunq; alia rōne ser monē potissimum speramus fore clarum.Quare eos mihi in mentem venit mirari,qui in nomini bus tantum excellunt,&,quo nomine sit vocandus is pulsus,per totam vitam quærunt, si nō vel hac de eā contentionē deponant,q multos videant pulsus,qui proprium quidem requirunt no- men,nec hinc quicquam lædi tā institutionem,cum definitione quidem indicari possit. Siquidē, cum pulsum appellēt qdam breuem,angustum,humilemq; perinde faciunt, ac illi,qui dicūt ani- mal pedestre bipes.Nā,vt hic definitio est,animal pedestre bipes:& rei nomen,cuius hæc est de- finitio,homo:ita in pulsibus,nomen est magnus:eius definitio,longus latus altus.Item alius pul- sus definitio,breuis latus humilis,sed nullum habet nomen.Verum de his agemus alias.

De differentijs pulsuum sumptis à qualitate percussionis tunicæ arteriæ,& cauitatis arteriæ. CAP. 6

B IAm nunc ad Tertium pulsuum genus,quod in contentione cōsistit,descendamus, & huius ēt

A. ibidem.a differentias exponamus. Sunt āt tres, vnus validus contentione, qui vehemens vocatur:alter imbecillus,quem languidū appellant:medio inter eos propriū non est nomen,sed hūc quoq; ex-

A. ibidem.e plicamus definitione.Quartū genus,quod in arteriæ consistit corpore,diuiditur etiam in tres dif ferentias,vocaturq; a medicis plerisq; maxime ab iunioribus, plenum,& vacuum, & quod inter vtrunq; mediū est,ne hic quidem sortitum est nomen.A nobis non ita,sed alter durus, alter mol- lis appellatur:annunciatq; vterq; arteriæ statum. An vero rectius hoc sit modo appellandū, an illo;qui de hoc laborat,inferius discet.Nunc quod instituimus,est absoluendū. Aliud genus erat pulsuum,arteriæ infusionē,vt aiunt,declarans:quod longum requirit mea sententia sermonem ad absolutam notitiam:at,quod ad propositum conducit,atq; sufficit tyronibus, hoc loco expo nemus.Tres & huius generis differentiæ pulsuum finguntur,quorum vnus plenus, alter vacuus

A. ibidem.d appellatur:nam medius vtriusq; nomine peculiari caret.Plenus ergo pulsus est,vt definit Archi

A. ibidem.c genes,qui arteriam ostendit pleniorem,& occursum humidè tumidum: vacuus, qui arteriæ ele- uationem facit bullosam,vt digitorum impressioni egressus per vacua occurrat.Hæc quinq; pul

C suum genera in vno motu consistunt arteriæ,& singulæ eorum æqualitates, atq; inæqualitates: quarū exponemus differētias,cū de altera agemus inęqualitate,q̃ in pluribus pulsibus posita est.

De differentijs pulsuum,qui in tempore quietis consistunt:& de secta,qua se solam distentionem,ait sentire. CAP. 7.

ALiæ differentiæ pulsuū his,qui se negant contractionē sentire,in tpe interuallorū consistūt, ita.n.tps,qđ inter motus sensibiles intercedit,vocant:præterea in proportione tēporis mo- tus,& quietis,nam ita ēt interuallū appellāt. At illis,qui se contractionē aiūt sentire, & vero enā medias quietes,quas ἀσυχίας,ἠρεμίας,ἐκ μεταξύ Græce vocant ,aliæ prodeūt,& longe efficiūtur plures.Sed faciēdū mihi est,vt de vtrisq; separatim planius agam,& primū de his, q se solā dicūt distentionē sentire:quo in facilioribus cognitu exercitati,facilius difficiliora assequamur. Vbi ta- ctus ab arteria obiecta sentitur,cū alia,q̃ ante memoraui sentimus,tū tēpus,qđ motu producitur. Inde,quando alter inceperit motus,aliud nos tempus deprehendimus inter exitū prioris motus, atq; alterius principiū:vt duorū sit tēporū in pulsu absoluto cognitio:prioris, qđ motus est, quē & ictū,& distētionē appellant:secūdi,quod q̃tis est,qđ & interuallū,contractionemq; vocant. Fiat aūt ex prioris temporis quantitate aut celer,aut tardus,aut inter eos medius pulsus:ex quan

D titate alterius tēporis creber,aut horū medius.Vt sit celer pulsus,q,cū modico tpe arteria distra- hitur,fit:creber,qui,quando paruo interposito interuallo:tardus,cū longo tempore arteria distē ditur:rarus,cum interposito longo interuallo:medius velocis,& tardi,qui,cum moderato tempo re distenditur arteria,fiat:medius crebri,& rari,qui fit,cum moderato interposito tempore arte- ria distenditur.Siue distenditur,siue dilatatur,siue attollitur,siue mouetur,dicamus,nihil interes- se puto.Liquet igitur,qui creber sit pulsus illis,& quemadmodum a veloci distet: tum qui rarus, quaq; ratione a tardo discrepet.Comparato aūt ictus tempore cū tempore q̃tis, gignitur rhy- thmus,quæ proportio temporis est ictus ad tempus q̃tis.Huius etiam admonuimus,nihil apud hos differre ictum vel distentionem,vel motum dicere:nec quietem,vel interuallum,vel contra ctionem.Et uero etiam pro hoc,proportionem temporis distentionis ad contractionis tempus rhythmum esse,quidam,ordinem dixerunt,alij conuenientiam duorum esse temporum inter se se,ictus cum interualli.Hæc sunt,quę priores tradunt.

De altera secta,quæ contractionem se dicit sentire. CAP. 8.

TRansferamus iam ad eos,qui contractionem sentire se dictitāt,qui tarditatem quidem & ce- leritatem non aliter,atq; illi,in distentionis ponūt tempore,& in contractionis ēt:crebrita- tem

tem vero,& raritatem,thythmumq; non ét perinde ac illi, cæterum crebritatem atq; raritatē in E
vtraq; quiete: thythmum in distentionis t pe vna cum tempote insequentis eam quietis, ad tps collato contractionis simul cum t pe excipientis eam quietis. Nonnunquam solius distentionis tempus cum solius comparantes tempote contractionis,thythmum ita dicunt gigni. Ac de crebritate quidam ex his,vt diximus,senserunt. Aliqui non alitet,ac priores,in distentionis tempore celeritatem generari,& tarditatem confirmauerunt:in toto reliquo conflato ex binis quietibus,& contractione crebritatem,& tarditatem aiunt consistere. Sūt ét, qui rhythmum,æque ac priores,in temporis distentionis proportione ad oē reliquum non dubitent constituere. Verum inter eos tā non conuenit iu sentiēda omni distentione uel contractione, sed quidā oēm sentiri vtranq; aiunt,alij nec primas distenriones,nec coutractiones extremas. Tuni ét de nominibus cōtendunt inter sese.Quare,ne quam nos rē prætereamus, nec in rebus friuolis immoremut diutius,qđ verū est,& cōducibile,exponamus. Nomina ponere his ꝑtermittamus, q̧ de ijs laborāt, & artis vera negligūt opera,nec distētionis primas partes,nec cōtractionis posttemas senrite valentib. Quantū aūt vtriusq; sentiaī,& quamobrem,in libris De pulsibus dignoscēdis ostēdimus. Est vero vtile medico,qđ sensui occurrit:itaq; distētionis tps,vel cōtractionis sēsibile necesse hēt cognoscere. Quo fit,vt quietē,q̄ vocant superā,q̄ fm distētionē cōtractionē ṗcedit, quāta sit ta- F
ctu queas ad vnguē asseq.:insetā nō itē planè, ꝙ vtrinq; sibi ascisceat partes:ad initiū, cōtractionis extremitatē,ad finē,principiū distētionis. Recordari porrò horū tēporū oportet naturalem cuiusque maguitudinē, & mutuam proportionē.† Prætetea cognoscendi reqrit̄ facultas } in morbo quātū immutentut: & q̄d quæq; significate mutatio soleat.† ... e quib. alio nos loco disseruimus.

† Alias ex antiquis, ut cognosci possit.
† Hæc erāt in codicib. græcis, qđ & ex causa inuentione & ex longa expertētia sumitur.

De differentys quietis & rhythmi. CAP. 9.

A.l.1.f.1.d. 3.c.1.f 47.d A.ibidem.e

NVnc,simulatq; duorum generum,de quibus iam verba fecimus,differentias tum quietis, tū rhythmi adiecerimus,ad ea,quæ sequuntur,transibimus. In genere quietis arteriæ, tres pulsuum differentiæ consistunt, rarus,creber,medius: quorum paulo ante definitiones docuimus. At generis rhythmi,non est perinde absolute explicare,quæ sint differentiæ:cæterum præ oībus pulsum oēm obtinere modulum quendam,quem rhythmum Græci appellant,est ostendendum ne deceptus quis pulsuum,qui ἄῤῥυθμοι appellantur,nomine, adducatur,ut omni esse orbatos rhythmo eos pulsus falso existimet. Nam,vt ἀπειρόκαλος homo,atq; citharœdus ἄμουσος,ita ét, ἄῤῥυθμος, pulsus vocatur:uitium enim natiui rhythmi,non absolutam abolitionem significat. Atq; contrarius est arhythmo,non enrhythmus(si quidem oīs in aliquo est rhythmo pulsus)sed ille, qui eurhythmus vocatur. Vtriusq; porrò horū,athythmi,dico,& euthythmi,enrhythmus pulsus com- G
mune est genus. Atq; eurhythmus quidem vnus,& indiuisus manet:arhythmi tres sunt oēs differentiæ,pararhythmus,heterothythmus,ecrhythmus. Qualis uero quisq; sit,exēplo disces. Suus est cuiq; ætati naturalis pulsus:qui iam de his rhythmum seruat,eurhythmus vocatur:qui labefactat,arhythmus. Atq; labefactans,interim rhythmū uicinæ ætatis mutuatut,qui pararhythmus: interim cuiusuis alterius,ac heterorhythmus hic appellatut,at,qui thythmum prorsus nullius ætatis tetinet,hic ecrhythmus. Idem de naturis,ac anni temporibus,& locis,oībusq; alijs statuendū, Suus est.n.cuiq; horum certus quidam rhythmus:qui cum corrumpitur,arhythmum tum intelliges,& quas eius diximus differentias esse. Iam vero inter oēs rhythmos hi pari proportione, illi impari constant:pari,vbi distentionis tps æquet tempus contractionis: impari,si alteruter eorum excedat. Id quod modo certis,modo in certis fit excessibus:certis bifariam,aut multiplici ꝓportione,aut vt numeri ad numerum,qui ἐπιμόριος,quasi superpartialis,appellatur:proportio q̄dem multiplex est,dupla,uel tripla,vel quadrupla,vel aliqua insequentium:ut numeri ad numerum,cum,quanta sunt duo distentionis tempora,tanta sint contractionis t pa,v.vel vij. vel ix.uel xi:incertis,in uniuersum tripliciter:nam,aut distentionis est tps incertum,aut contractionis, aut vtrunq;. Sigillatim quodq; horū interdum paululum amplificata hēt incerta tempora,siue plura H
sint,siue vnum primum:interdum plus:est,cum plurimum. Atqui tempus primum, planum est non natura ipsa esse,sed sensu accipiendum:sic etenim apud musicos ét fit. Hęc quidem sufficiunt in præsentiarum de rhythmis. Nam,ex hoc pulsuum genere quid fieri possit,& conducat, aut nō possit,& inutile sit,in libris de his dignoscendis,& in libris de præsagiendo dicemus,

A. ibidem.f

De æqualitate,& inæqualitate,ordine & ordinis perturbatione. CAP. 10.

POrrò ad genera iam reliqua duo transeamus:alterum,in quo æqualitatem spectamus & inæqualitatem:alterum,in quo ordinem,& ordinis perturbationē. Atq; æqualitas, & inęqualitas tum in uno pulsu fiunt,tum in pluribus:ordo, & perturbatio ordinis in pluribus duntaxat, Sed enim,ꝙ difficilis est in uno pulsu,neq; facile animaduertitur inæqualitas,primo loco de ea dicamus,quæ ex multis pulsibus constat: simulq; de ordine,& ordinis perturbatione explicemus, quando finitimum est hoc genus, & affine: mox ad inæqualitatem nos in uno pulsu referamus,demusq; operam,vt omnes eius differentias recēseamus. Ergo,quę pluribus in pulsib. ęqualitas atq; inæqualitas animaduertuntur,quas collectiuas vocitāt,in comparatione omniū differētiarum æstimantur primi pulsus cum reliquorum differentijs. Nā si pares si oīno maneāt,æqualis absolutē

A.ibidem. d
A.ibi.c.2. h
A ibidem.b

A absolute is pulsus uocatur: sin oĩno impares, inæqualis absolute. Quæ si in una sint vel plurib. pares, & in una uel plurib. impares: quatenus pares sunt, hactenus pulsus æqualis appellabitur: quatenus impares, hactenus inæqualis. Nam absolute æqualem pulsum dicas & inæqualẽ, an aliquo in genere multum refert; q absolute æqualis, neq; magnitudinem, neq; uelocitatem, neq; aliud hẽt impar quicquam. Ille uero, q in aliquo, cum illius vult nomine dici, magnitudine ęqualis, celeritate æqualis, vehementia, & alio quoquomodo: itidem inæqualis aut magnitudine, aut velocitate, aut alio quopiam. Nonnunquam duobus horum, uel trib. vel plurib. vel oĩbus sæpe simul, cum absolute æquales, uel inęquales uocantur. Habes ęqualem & inæqualem. Ordinatus uero & inordinatus, diuisa inæqualitate in paritatem circuituum, & in absolutam imparitatem, in utroq; membro generantur: in circuituum paritate ordinatus: in absoluta imparitate, inordinatus. Itaq; vniuersum repetemus, ut obscuri ne q̃d nos fugiat. Sint oẽs unius pulsus drĩæ, insequẽtium drĩjs oĩ in genere pares, absolute æqualis hic appellabitur. Contra oẽs sint oĩb. impares, inæqualis absolute ille. Age sint aliqua, vel aliquę pares, & aliqua uel aliquæ impares: in aliqua pulsus, uel aliquib. ęqualis erit, in aliqua uel aliquib. inæqualis. Qui absolute est æqualis, aut una drã pluribus ve nõ recipit partitionem. Qui añt absolute inæqualis est, hunc p unam, uel plures species diuidẽ

B tes, circuituum paritate, & imparitate ordinatum reperiemus, & inordinatum, uel absolute: vel plurib. in drĩjs, vel in una. Ac paritatem circuitnum puto iam clarum esse, ab sese sequẽtib. distingui paritatibus. Cæterum, ne quid oĩo desideret, addam hoc ẽt, atq; exempli gratia proponam vnum pulsus in magnitud ine genus. Sint primus pulsus, & secundus, & tertius magnitudine pares: contra sit in sequentib. quartus impar: eum pulsum liquet magnitudine inæqualem esse: ecquid tñ inordinatus sit, nondum clarum est: sed alij sunt quatuor expectandi: vbi, si tres illi alteri mutuo sint inter se, & illis prioris circuitus pares, ac mox quarto quartus, ordinatus eiusmodi dr̃ pulsus magnitudine: siquidẽ æque primos duos circuitus, sequentesq; retineat pares oẽs. Quòd si non oẽs alterius circuitus, primi circuitus pulsib. sint pares, ibi pulsus iam dr̃ inordinatus in magnitudine. Eadem est rõ in celeritate, crebritate, ceterisq; drĩjs. Aliqñ pulsuum duo uel tres circuitus oĩno inter se sunt impares, proximi non item, cum pulsum in confesso est non appellandũ esse absolute ordinatum, non tamen inordinatum absolute: sed, ecquis ex ordinatis circulatim sit aĩaduertendum est. Est, cũ tres uel quatuor inter se circuitus sint impares, & inferiores obtineãt ꝓportione pares. Quare, si fiat, ut quartus primo, & quintus secundo, & sextus tertio, vndequaq; adæquetur, solemus hunc pulsum ordinatum per circuitus appellare, q quidem inter eos medius

C q absolute ordinati uocantur, & inordinati intercedit: nam uterq; hic contrarij expers est, ordinatus perturbationis ordinis, inordinatus ordinis. At p circuitus, q ordinatus est, aliq̃ ordinis partem, aliquam ẽt perturbationis ordinis hẽt: ordinis, quatenus in oĩb. est circuitib. ordo: perturbationis ordinis, quatenus hæc in singulis illis inest. Siquidem, q absolute est ordinatus, pares sortitus est circuitus oẽs: qui circulat m ordinatus est, non oẽs æquales, sed certos. E diuerso inordinatus absolute, nec hẽt oẽs deinceps pares circuitus, neq; certos: circulatim vero ordinatus ambo hæc non hẽt, alterum hẽt. Ita vtriusq; medius fit, ordinati & inordinati, atq; illud utriusq; cõe hẽt hoc non hẽt. Dicas ẽt absolute ordinatos eiuscemodi pulsus, si singulos circuitus, q certo sunt numero in sequentib. pares, in unum cogas vniuersos magnum circulum. Quãta uero, & qualis fiat varietas, & concursio circuitnum ex diuersis numeris constantium, facilè qs, maxime qui sebriũ circuitus complicare mutuo est exercitatus, animaduertet. Quare nihil est, quòd latius ẽt eorum differentias persequamur: sed ad differentias veniendum est inæqualitatis: declarandæq; primum collectiuæ, deinde unius pulsus, inæqualitates

De collectiuæ inæqualitatis differentijs: ac primo de æqualibus inæqualitatibus. CAP. 11.

D Collectiuæ quidẽ inæqualitates, quæ in aceruo, uti diximus, plurium pulsuũ constãt, primã hñt differentiam, qua interim æqualiter, interim inęqualiter fiunt. Neq; admirationis habet quicquam, q æqualem quandam vocamus inæqualitatem: cum id usu veniat non pulsibus modo, sed & alijs prope omnibus, quę pristinam naturam immutantia, siue magnitudine, siue qualitate, æqualia capiunt incrementa, vel inæqualia. Nam quatenus ęqualitatem commutant, vocantur inęqualia: sed, quatenus æquam semper mutationem assequuntur, æqualiter dicuntur mutari: sed uero, q̃ nec pristino constant statu, nec accipiunt parem mutationem, hæc semel inæqualia vocantur. Ergo id ipsum pulsib. accidit, seu paulatim perdatur & æqualiter ipsorũ æqualitas, seu affatim & aceruatim. Ac in uno id genere, exempli grã, planum fiat: sit primo pulsu secundus paulo minor, & tertius tanto secundo, & verum etiam quartus tertio pari modo, idq; ad plures usque deinceps perueniat, hos pulsus Græci † μυουρίζοντας vocant & μυούρους, hos est mutilos & quasi decurtatos } a figuris nomen quę in acutum terminant, mutuãtes. Iam, qui ex ijs perpetuo diminuuntur, nec minui desistunt, ad quietem prorsus recidunt, & deniq; motu, deficiuntur, quos uocant Deficientes decurtatos. At, qui desinunt, duplici sunt differentia: quidam, in qua primum paruitate diminui desieuerunt, hanc seruant constantissime: alij de integro augentur, quos appellant recipocros decurtatos. Quorum quidẽ ipsorum quidam ad parem pristinę reuertũt magnitudinem,

Marginal notes: A. ibi. c. & f. 2. c. 2. 1. pa. can. f. 370. col. 2. d — A. ibidem. e — A. ibi. c. 2. h — A. l. 1. f. 2. d 3. c. 3. f. 48. e — † μυουρους p o scribunt cod. græci. i. sorices caudas, seu caudam imitãtes, & sic ubiq; inferius.

A mam transeat tarditatem. Quod cum fit, mutatio tum non potest non esse inæqualis; eaq; cõfertim magnis mutationib. & non pedetentim fit, veluti exiliente arteria, cum ex tarditate demigrat in celeritatem. Itidem, vt si uinciatur & constringatur à quopiam, comprimaturq; ubi ex celeri motu in tarditatem subito, mediocritate, q̄ intercedit, superata transit. Qui ergo affectus sint, & q̄ causæ horum, atq; quo tandem hi deueniant pulsus, illic dicemus, vbi & de alijs omnibus uel causas, vel quid nunciare solent, commentabimur: nunc duntaxat differentias persequemur.

Differentiæ pulsuum, una in parte inæqualiter inæqualium. CAP. 16.

POsteaquam iam inæqualium una in parte pulsuũ abunde diximus, vbi moliunt̃ æqualem inæqualitatem, sex numero esse dr̃ias: nec ullũ nos de ijs inuenisse, nec à tardissimo motu ad velocissimum, neq; ab hoc deuenisse ad tardissimum: de illis nũc, q inæquali in mutatione sunt, uerba faciamus: quorum interim duæ, tres interim dr̃iæ motus manifeste apparẽt. Nos quartam præterea aliq̃n, sed obscure animaduertimus: Possit, si quis diu uersetur in hac re, studiumq; nauet assiduum, & exerceat tactum, cognoscere clare uel quatuor. Sed de his nunc, quæ manifeste tũ nobis, tum ijs, qui artem optime De pulsib. coluerunt, apparuerunt frequenter, sermo erit: ubi dr̃ias motus arteriæ, duas sensibiles, vel tres efficit. Nam, duę si sint, sex erunt formæ concursuũ: si trés
B quatuor & viginti. Quid aũt, cũ in utroq; disparium motuum insint tres pulsus, velox, tardus, moderatus, ex concursionibus eorum non nouem dicamus, sed sex prodire dr̃ias: hac ratione intelliges, si noueris, qui eundem bis deinceps pulsum ponat, nulla intercedente quiete fieri, vnum eũ totum æqualem pulsum effecturum. Itaq; de nouem commissuris tres detrahuntur, in quibus nõ inæqualis iam pulsus, sed redditur ęqualis, vel celer, vel tardus, vel moderatus: id quod est ex tabella apertum. Nam secundus in ea, & quartus, & nonus sunt æquales: celer secundus, tardus quartus, nonus moderatus. Quod si qua est horum ipsorum mutua inter se diuersitas, inter celerem & celerem: inter tardum, & tardum, id in p̄tia prętereatur, nimirum enim maiorem obscuritatẽ afferret. Verum quasi ijdem sint atque inter se pares, nostra oratio hæc instituatur.

TABELLA

	1	Celer	Tardus
	2	Celer	Celer
	3	Celer	Moderatus
C	4	Tardus	Tardus
	5	Tardus	Celer
	6	Tardus	Moderatus
	7	Moderatus	Tardus
	8	Moderatus	Celer
	9	Moderatus	Moderatus

Eadem ratione, si tribus positis inter se disparibus motibus, in singulis ijs ternos pulsus commutatos committas, viginti septem numero formæ erunt: ex quibus tres necesse est, in æqualitatem recidant. Estque id etiam ipsum ex tabella planum.

TABELLA

	1	Celer	Celer	Tardus
	2	Celer	Celer	Celer
	3	Celer	Celer	Moderatus
D	4	Celer	Tardus	Celer
	5	Celer	Tardus	Celer
	6	Celer	Tardus	Moderatus
	7	Celer	Moderatus	Tardus
	8	Celer	Moderatus	Celer
	9	Celer	Moderatus	Moderatus
	10	Tardus	Celer	Tardus
	11	Tardus	Celer	Celer
	12	Tardus	Celer	Moderatus
	13	Tardus	Tardus	Tardus
	14	Tardus	Tardus	Celer
	15	Tardus	Tardus	Moderatus

16	Tardus	Moderatus	Tardus
17	Tardus	Moderatus	Celer
18	Tardus	Moderatus	Moderatus
19	Moderatus	Celer	Tardus
20	Moderatus	Celer	Celer
21	Moderatus	Celer	Moderatus
22	Moderatus	Tardus	Tardus
23	Moderatus	Tardus	Celer
24	Moderatus	Tardus	Moderatus
25	Moderatus	Moderatus	Tardus
26	Moderatus	Moderatus	Celer
27	Moderatus	Moderatus	Moderatus

Itaq; tres in his sunt æquales, secundus in tabella,& tertiusdecimus,& vigesimusseptimus. Celer quidem secundus est,tardus tertiusdecimus,medius vltimus. Et iã alij duodecim pulsus in primã tabellã transeunt. Nã primo primæ tabellæ,duo fient similes, primus ac quartus alterius tabellæ,hic tarditatis plus, ille celeritatis habens:& tertio, tertius & nonus,ille plus obtinẽs celeritatis,hic mediocritatis:Quinto,vndecim' & quartusdecimus,ille maiore celeritate, hic tarditate p̄ditus:Sexto,decimusquintus,atq;decimusoctauus,hic plus habens mediocritatis,ille tarditatis. Septimo,vigesimus alter & vigesimusquintus,hic mediocritate,ille tarditate excellẽs. Reliqui de scd'a tabella duo,octauo sunt primæ tabellæ similes,vigesimus & vigesimus sextus,hic mediocritate pręstans,ille celeritate. Atq; controuersia hic fuerit,q̄ aliqui,si duo tm̃ diuersi in distentione motus sint,tales in priorem tabellam pulsus oẽs referant:alij magnitudinum ẽt rationem ducant: itaq; illi si pares sint,tales in priore ponant,sed,si alter duplus sit,in altera. Equidem,si magnopere ducerem ad rem pertinere,hãc pugnam,darem operam,vt dirimerẽ,verum qñ tm̃ satis est declarasse, interim alterum motum maiore spatio ferri,interim alterũ,vel ẽt vtrũque ex æquo: hoc qui meminerit(vt posthac,quid solet significare,quisq; addiscat)locet in vtralibet tabella prædictos pulsus licet. Nam duodecim alterius tabellæ reliquos,qui prorsus sunt inæquales,nihil cum illis prioris tabellæ cõsentire clarissimũ est,in quibus ipsa est inæqualitas adscripta:nõ quin alij illi G duodecim,q̃ conueniunt cũ prima tabella,inæquales sint:sunt enim:cæterum,q̄ in ternis hi differentijs motuum aperta inęqualitate sint pręditi,cum in binis differentijs eam habeant alij. Sunt aũt,si ordine à primo numeres,quintus,sextus,septimus,octauus,decimus,duodecimus,decimus sextus,decimusseptimus,decimusnonus,vigesimusprimus,vigesimustertius, vigesimusquartus.

De tertia differentia pulsuum in vna parte inæqualium. CAP. 17.

HAec ego de his esse satis puto. Siquidẽ ad reliquã iã & tertiã pulsuũ vna in parte inæqualiũ drĩam redibimus,quos vt vnũ Archigenes describit,vocatq; Dicrotum. Sunt vero plures. Quot aũt sint,& quales,paulo post explicabimus,si expenderimus prius,de illis ne sint,qui ex arterię vna distentione constant,an duo sint continuentes impares pulsus. Sed id difficile sanè adiudicandum est,ni ad vnguẽ,qui pulsus hic sit,teneamus, quem Archigenes dicrotum appellauit. Nã in ijs esse,eũ,qui iterũ tactũ feriunt,planè liquet. Atq̃ intermittẽtes in vno ictu obtinent idipsum. Et,si solũ q̃s ictũ attẽdens,duos pulsus censeat esse eum,q̃ bis feriat, in manifesto errore est: nã q̃ in una distentione intermittunt,quamq̃ iterũ feriunt,nõ dixeris duos pulsus esse: manifeste etenim in illis destitutus motus cõtinuitate, quiete interrũpitur media: Dicrotorũ genus non itẽ: sed,simulatq; oẽm distentionẽ effecit,se paulisper subducit,ac mox pulsat iterum:ut intermittentium quies media ictus intercipiat: dicroti,cõtractio,vel cõgressus, uel reditus, vel ut libet appellare. Idcirco q̃dã duos pulsus esse dicrotũ,nõ vnum autumãt. Hoc affirmabunt illi potissimũ,q̃ arteriæ cõtractionẽ nõ aiaduertunt,sed ex ictu aiunt pulsum,& interuallo constare. Iidẽ.n.ab arteriæ primo occursu fieri breuẽ quietẽ contẽdunt, sub quã alterũ occursum, atq; crebritatẽ dicent cũ pulsum inęqualẽ esse. Nã,qui impar hẽt,quod ictus diuidit, interuallũ, hos crebritate inęquales vocant,vt dicemus paulo inferius. Quin nunc ẽt,q̄ distabunt,vel horum sñia ab intermittentibus in vna distentione pulsus dicroti,faciemus,vt demonstremus:&,qđ ponunt illi,contractionẽ non posse sentiri,dabimus:nã,vt hoc concedatur,quin arteria ab interuallis non videaĩ se efferre paribus,non negaueris certe. Iam in intermittẽtibus hoc p̄spicuũ planè est;etenim inferne arteria non nunq̃ auspicata motũ,mox,simulatq; destiterit moueri,initiũ iterum facit alterius motus,vbi prior desijt. Dicroti vero,nõ ita pulsant,sed manifeste ex altiore profunditate,& interuallo maiore motus prior vr̃ cieri,atq; indidem continenter alter. Hãc ergo ab istis assensionem expressimus,non esse perinde in vna distentione pulsum intermittere, ac bis,vt dicrotus facit, ferire. At induci illi tamẽ inuiti, ut in uno ictu inęquales appellent dicrotos,nõ possunt. Descendent

enim

A.l.1.f.2.d. 3.c.3.f.48 e

A enim binorum ictuum sentiri aperte, nec magnitudinem partem, nec tempus, immo nec robur quidem. Et pauco tempore dicet sem excipere priorem. Atq; admittent inæqualem illi quidem esse hunc pulsum, non vno in ictu tamē: sed dīias huic inęqualitatis, crebritatis, & paruitatis, & contētionis accommodabunt. Qui contractionem aūt sentiunt, desciscere hi manifeste a collectiua, quam vocant, inæqualitate dicrotum animaduertunt. Nam ista res instar hēt geminorum ad incudē malleí ictuum, cum ex multo interuallo prior incutitur, valideq; pulsat, secundus porrò, cum quasi resultat ab incude malleus, non ita multum, reciditq; in eam non ita, ut antea, valenter & breui in interuallo. Ex eodem genere sunt dicroti: nam arteria in occursu quasi repellitur, moxque redit. Quòd aūt pre cæteris pulsuum dicrotorum clarissime naturam doceat, & à collectiua inæqualitate seiungat, genus est recessus. Neq;.n. tum arteria contrahitur, sed, quasi concuteretur, decidit: cui delapsum a primæ distensionis termino nulla dirimit manifesta quies, ut animaduertitur in contractione: sed simulatq; attolli destitit, recedit: atq; illa paulisper uibrata, mox occurrit iterum: id quod ēt vi tractis ramis, inde dimissis, accidit: qui quidem contendunt ad pristinum locum, vbi nō statim cōsistunt tamē, sed eodem, vnde abierunt, reuertunt. Neq; uero æquum summunt, ac antea, interuallū, sed lōge minus: iterūq; ab hoc termino ad propriam sedem se conferūt: iterūq; recedūt & redeūt, & tertio, & quarto, & sæpius: dum reditū paulatim imminuēdo, ad absolutā aliqñ euadant quietem. Tale ēt qd in dicrotis pulsib. motui arteriæ vsu venit. Ego itaq; non iā semel ui di reuertisse, sed iterum aliqñ. Et breuiter vibrari oīno motū oportet pulsus dicroti, vt in ipso primo ictu ueluti euecta, atq; ex vniuerso loco arteria demigrans potius afferatur, q̄ distendatur: huiuscemodi.n. sunt vibrati. Quod illis, vbi cū ui aliqua accidit, partes arteriæ aliter atq; aliter moueātur: vt verbi grā, prima, secūda, tertia, & frequēter quarta, & quinta eius pars attollaē, & delabat. Itaq; fit aliqñ, vt vno eodemq; tempore hæ partes attolli, decidere illæ, appareāt. Quæ forma cū dicrotorum pulsuum sit, drīæ in illis oīb. quę retulimus, generib. erunt, plenitudinis, duritiei, magnitudinis, vehementię, celeritatis, & contrariorum: tam in ipso primo motu, quàm in reditu à discessu: Nam magnus potest & non magnus, & vehemens, & non uehemens, & celer, & nō celer & aliarum quarumlibet specierum altera esse, etiam vel ęqualis, vel inæqualis: quæ certe commutationes multas species constituunt dicrotorum pulsuum. Hæ dicrotorum pulsuum in vna distētione sunt, inæqualitate vnam partem occupante, differentiæ.

A.l.1.f.1.d. 3.c.1.f.48. a

B

De inæqualitate diuersarum partium in vna distentione. CAP. 18.

A. ibidem. e

IAm ad inęqualitatem diuersarum partium transeamus, eiusq; explicemus oēs drīas, ac primas C duas, iuxta quas aut continuus est motus, aut intercisus aliqua ex parte: alias, singulare ex harum diuisione genitas. Nā continuus, aut est æqualis, aut inæqualis. Docuimus.n. qua rōne ęqualis fiat, & inęqualis inęqualitas. Aequalis itaq; vel remittatur celeritas, uel increscat a primo modis sex, necesse est; uti paulo ante declarauimus. Inæqualis sunt plures drīæ, pro pulsus magnitudine longa, vel breui, uel moderata. Nanq; duobus digitis si motus occurrat, sex differentię existēt; si tribus, quatuor & uiginti, si quatuor, septuagintaocto. At, quemadmodum, si occurrat duobus digitis, erunt necessario sex differētiæ, si tribus, uiginti quatuor, duæ illæ superius delineatę tabellæ planum faciunt. Iam, quanam ratione, si quatuor ēt, octo, & septuaginta fient, assequeris, si prius perspexeris quatuor rerum quarumlibet, quarum ternas singulæ differentias assecutæ sint, coniugationes necesse esse, numero ut octoginta una sint. Neq; est difficile hoc inuentu, modo notis eo tum, quæ tres differentias habent, coniugationes esse uiginti septem. Si iam quartum accedat, cui tres sint differentiæ, unam & octoginta numero ratio postulat esse. Quib. si tres, quæ creant ęquales pulsus, eripias: reliqui quidem septuaginta octo erunt. Itaq; ex ante descriptis duabus tabellis constat, horum uigintiquatuor quosdam primis sex futuros similes: atq; illorum octo & septuaginta, his uigintiquatuor. Præterea, ut in illis, & item quoque in his duę erunt sectæ: ut hi conuenire existiment inter tabellas, illi secus.

D

De differentijs motus interrupti. CAP. 19.

REstat nunc, ut differentias recenseamus motus interrupti. Erunt aūt primę quatuor, quarū singularum complures: atq; quatuor in hunc modum. Aut primus, & tertius digitus motū sentiunt, non secundus aūt, & quartus: aut primus & tertius, & quartus, at non secundus: aut primus, secundus, quartus, non tertius tñ: aut primus, atq; quartus, secūdus & tertius minime. Cum primus & tertius duntaxat sentiunt, nouenæ in singulis generibus drīę fiunt pulsuum: ubi uero primus & tertius & quartus, uigenę septenæ: totidem, cum primus, secundus & quartus: cum primus, & quartus, nouenæ. Atqui singularum apertus est numerus ex ijs rationibusq; ante traditis. Hæc est iam ēt inæqualitatis diuisio, quæ diuersis in partibus fit. Commiscentur porrò uarijs modis ambę inter se primæ differentiæ, ut non iam diuersas tm̄ partes, uerum ēt singulas teneat inæqualitas: Iam uero, si quis unius generis congruas differentias cum alterius confundere uolet nec id laboris, dum omnes connexuerit, deprecabitur, operam non luserit. Et quidem, censeo, nisi hæc obiter, quæ hactenus sunt tradita, percurreris, id nullo te negocio, cōsecuturum. Hac ratio ne inæqualitates motus in una distentione omnes didiceris.

De inaequalitate quantitatis distensionis in diuersis arteriae partibus. CAP. 20. E

AT vero inęqualitas quantitatis distēsionis, diuersas quidē arteriæ partes occupans, cū a iaduertitur crebro, tū pcipitur facillime & interrupta & cōtinua, æqualiter & inęqualiter. De quo genere, q decurtati vocatur, in una distēsione sunt: & illi ēt, q ab aliquib. innuētes & circum nuētes appellātur. In vna uero arteriæ parte, nō recipiat huius generis inęqualitatem vnus pulsus φ prius, q finem motus attingat, nequaquam liqueat magnitudo: cęterum, quo innotescat, hoc vnū pulsuū genus requirit finē. Nā vehemētiā, dū mouet arteria, atq; celeritatē, & duritiē, horūq; contraria, & media cognoscas: magnitudinis & paruitatis dńam, nisi iam moueri arteria destiterit, nō possis. Nam simul, vt destitit, q̄tus est pulsus, apertū est: antea incertū ēt erat, quousq; moueretur. Qui fieri igitur potest, ut vna efficiat pars inęqualē in hoc genere pulsum? Qui enim, quo cognoscatur, quis sit, postulat motus exitum, hic in motu etiamnum quomodo perspiciatur?

Inaequalitatis vitalis contentionis differentia. CAP. 21.

INęqualitas vero uitalis contentionis eandem distributionem, ac inæqualitas motus, hēt. Nam aut eandem partem, aut distinctas tenet: eandē trib. modis, aut interrupto motu, aut perpetuo, aut dicroto: distinctas bifariam, vel continuo motu, vel interciso. Singulorū pręterea horum generum totidem sunt singulares differentiæ, quot motus. Quin commisceri etiam possunt vna in parte inæqualitates necesse est, ut illas, quę in diuersis fiunt. F

De inaequalitate corporis arteriae. CAP. 22.

SEd inęqualitas corporis arteriæ, ex qua pulsus, aut mollis, aut durus redditur, in vna quidē nō pōt parte fieri: in diuersis fieri duobus modis vī, non aliter, ac inæqualitas motus & contentionis: ut aut continuus motus sit, aut intercisus: Quo fit, vt & dńæ huius generis sint eædem, atque prędictę illorum. Verum arterię pars una non potest initio esse distensionis mollis, dura in fine: aut contra primo dura, in exitu mollis. Quare hactenus quidem ab hoc pulsuum genere duritiei & mollitudinis, duo genera dissident priora motus & contentionis.

De inaequalitate ab infusa materia in cauitatem arteriae. CAP. 23.

POrro pulsuum genus, φ efficit infusa materia in arterię cauitatē, in quo plenus & vacuus est, easdem habet qōnes, ac superius, quod quātitate cōstabat distentionis: videbitur. n. hic quoq; obtinere diuersas partes posse in uno pulsu inęqualitas, eandem non posse. Sed quęrit genus totū hoc pulsuum prolixam orationem, neq; est huius loci: in commentarijs de pulsibus dignoscendis explicabitur. Iam hoc ēt longiore tractatu opus est ad tertiam notionem plenitudinis: cuius cum alij quidam, tum Archigenes author est. Proinde hoc quoq; in aliud tempus reijcimus. Adhuc tamen dictis tantum adijciamus, inde ad reliqua proficiscamur. G

De pulsu caloris qualitatem indicante. CAP. 24.

QVia euidentius in arterię sede febris calor qualis sit, quam si aliam tangas partem, cognoscitur: ideo quibusdam probatur inter alia hoc ēt genus pulsuū referri, quo caloris noscimus qualitatem: cuius quidē generis ęqualitas, & inæqualitas versantur in una distentione: ac inæqualitatis erunt differentiæ, prima, tum quæ diuersas partes, tum quæ singulas tenet. Quas iterum si ex prędictis vijs, & rationibus seces, alterę particulares plures. A. l. 1. f. i. d. 3. c. 1. f. 47. b

De inaequalitate sede arteriae. CAP. 25.

ALiud genus est uno in pulsu inæqualitatis, nec vllum dictorum pulsuum amplectitur hoc, qd̄ ab sede arteriæ proficiscitur. Siquidem est, cū pars eius dextrorsum, pars deflectatur sinistrorsum, alia etiam pars sursum, alia deorsum: quod accidit, aut in duobus locis, aut pluribus. Est autem hoc in speciem finitimum distentionis inæqualitati quantitatis: quę, ut sunt distinguenda, in libris De pulsibus dignoscendis explicatur.

De pulsu vndoso, & uermiculante. CAP. 26.

ALiud item inæqualitatis vnius pulsus genus est, quod uocāt vndosum; qd̄ quale sit, abūde declarat ipsum nomen. Nihil causę est tñ, quin quo res euadat apertior, aliquid & nos dicamus. Non videtur simul arteria in ea inæqualitate distendi vniuersa, sed primo prima eius pars, deinde secunda, mox tertia, ab hac quarta: neque id temere tamen, sed cum eleuatione quadam vndosa, altera vnda semper priorem excipiente. Neq; vero ab interrupto motu, quid hoc genus absit, vllius est negocij deprehendere: nam prioris partis arteriæ distentionem, secundę consequitur, vt interueniat pars a motu libera nulla: verum propemodum quieti similis est vndarum finis: at non reperias tamen vllam partem prorsus quiescere: nam, quę motus connectunt in alto ueluti vndosos ęstus, non illæ quidem prorsus immotę, sed breuem certe quędam retinent motum. A vermiculante hic pulsus magnitudine differt. Etenim maximum vndosum si fingas ppetuo minui, tam pusillum inuenies aliquando redditum, ut, undosus sit, an uermiculans iam, dubites: neque enim qualitas eos, sed quantitas disiungit. Est utrique tamen quiddam commune, atq; speciebus eorum omnibus: aliquid etiam proprium utriusque. Commune, unde nomen uterque inuenit, undoso, exurgere quasi undas in arteria alteram ab altera: uermiculanti, uermis assimilem esse gressui, quòd ipsum etiam animal in modum undarum mouetur: ut Democritus H A. ibid. c. 3. fol. 48. b

quodam

A quodam loco dicit, vbi de ijs verba facit, quæ in modum vndarum progrediūtur. Initium fluctuationis perspicuum est superne sem̃p esse; & ad arteriæ fines terminari. Atq; hoc est cōe. Differētiæ vero eorum hoc modo speciatim fiūt. Quibusdam recta fertur vnda, quibusdam in obliquum deflectit. Quidam ēt breui longitudine habēt insignem altitudinem: sunt contra, q longiores altitudinem humilem: aliqui latam, nonnulli angustam: alij ēt pari celeritate prædīti, alij secus. Et contentionis ēt hæc vnda plus, illa hēt minus. Interim simul omnium est istarum differentiarum inæqualitas. Sed.n. de nulla alia commemoratarū inęqualitatum,† id est nomen fortitus, & hāt utrique hi tum vndosi, tum vermiculantes, vt tales sint ex sola distētionis inæqualitate, quantitatis, ac præterea nulla. Vna.n. hæc inæqualitas, adiūcto sibi, vt partium motus alter anteuertat, alter cunctetur, huiuscemodi pulsus gignit. Quo fit, vt hoc constituant, inęquales quantitate in diuersis partibus, & illi, qui nō habent oēs simul partes motas. Attamē hæc inęqualitas, haud dum est sola inuenta, vt prior arteriæ pars præ cæteris videretur moueri: cum aūt incidat omnino aliarum cum illa aliqua, quas ante cōmemorauimus, complicata est. Nam, quod dicit Erasistratus, sem̃p priorem moueri prius uideri, sensus non probat: imm̄o uero longe aliud: ille adductus suo dogmate in re aperta mentitur. Sicut alia item multa commenta, multi qui pro placitis propugnant, pro testatis prodiderunt, quę ne per somnium quidem visa vnquam sunt.

† id sunt nomen sortiti.

B

De pulsu formicante. CAP. 27.

A. ibidem.

IAm vero, ut vndoso pulsui succedit vermiculans imminuto, ita formicans vermiculanti, cum motib. amissis multis in unum eumq; protius paruum terminet. Quocirca nec inęqualē oīno dicas: quanq̃ esse ex genere verisimile est inæqualium, sed inæqualitas, vt est parua, fugit. Nomē inuenit hic formicans à similitudine, q̃ sibi cū animante est formica, vt q dam volunt, paruitatis: vt alij, speciei motus, vt hic sit nominatus eadē rōne, ac vermiculās & caprizans: cum illi.n. à similitudine motus, quę ipsis cum aīalib. quorum hāt cognomē intercedit, sunt nomen sortiti: tum ipse hic formicans. Sūt, q propter utrunq; sic aiūt appellari eum, & q paruus est, & ob speciē mot'. Nos de his non contēdemus: at, formicans qualis sit, explicabimus. Est mire paruus, quo haud est minor alius, iuxtaq; languidissimus planè, ac creberrimus: non tñ, ut quibusdam uisus est, celer. At in libris de dignoscendis pulsib. hoc demonstrabitur. Nunc, si reliquam partem differentiarū pulsuum in vna distentione inæqualium ad diderimus, ad alios nos conferemus.

De vibrato & conuulsiuo pulsu. CAP. 28.

A. ibidē. d C

SVpersunt aūt vibrati & conuulsiui, qui hactenus q dem sunt inter se similes, quod unum locū arteria non tenet, sed sursum agitetur, atq; deorsum, naturali sede deserta. Distant tñ uel hoc ipso, q non adeo is affectus in conuulsiuos cadat, in uibratos magnopere, & admodum perspicue. iam et quatenus ex terminis utrisq; retrahi, contēdiq; & conuelli uidentur conuulsiui, uibrati omni isto uacant. Ad hæc, magna frequenter est uibratis distentio, parua semper conuulsiuis. Et partes arteriæ quædam superiora petere, quędam demitti uno eodemq; tempore aperte in uibratis conspiciūtur, conuulsiuis uero id perpaucis, & obscure accidit. Breuiter, sentias ueluti fidem quandam intensam in pulso conuulsiuo, quæ illi res cum nullo alio conuenit, in vibratis nihil tale animaduertas. Maxime.n. iaculis motum eorum, quę magna ui emissa, celeri impetu uibranē assimiles, nam ita crebram illam, & inæqualem concussionem appellant: qua quidem conuulsiui carent. Omnes aūt hosce pulsus, q præter quinq; illa prima genera in una distentione inæquales sunt; duorum accessio horum constituit, quæ sunt, genus inęqualitatis in arteriæ sede, & cum maturius aut serius motum partes auspicantur. Primum quidem horum, illum, qui inæqualis est, q sedem partium commutet, hoc ipsum solum: cæteros cum hoc, tum aliæ quædam inequalitatum adiunctę differentię primorum quinq; generum. Compositæ enim tam notiones horum, quam generationes sunt, undosi, uermiculantis, uibrati, conuulsiui. Formicans autem inæqualis quidē, ut diximus, est: non uidetur tamen.

D

De pulsu caprizante. CAP. 29.

A. ibidem. b

ET, qui pulsus caprizans ab Herophilo est appellatus, est ille de inæqualibus in uno pulsu: cōpositus item est, utriusq; expers, quæ primis quinq; generib. adiuncta erat inęqualitatis: uerum, ubi motum arteria interpellat quapiam in parte, tum potissime existit, non simpliciter: neq; enim uniuersum hoc genus caprizās est pulsus, ceterum ubi motus a quiete alter celerior primo & vehementior fit. Et siquidem soli ex similitudine, quam cum animalibus hēt capris, attributū hoc nomen est: quippe quæ hoc modo videntur salire, quasi geminum quendam motum facientes: q, ubi aliquantulum sese extulerint, & speciem desiti alicubi motus prębuerint, alterum motus nec opinatum impetum capiunt, priori longe citatiorem, ueluti in se ipsas insilientes. Hę quidem omnes in una distentione inęqualitates sunt.

De inæqualitate crebritatis, & raritatis, & rhythmi in diuersis pulsibus. CAP. 30.

NVnc de inæqualitate crebritatis, & raritatis, rhytmiq; agemus. Collectiuas dicunt tantum esse eiuscemodi inæqualitates: ita eum, quæ ex pluribus pulsibus conflatæ sunt, appellant, Primum de his dicemus, quæ aceruatim fiunt; deinde ad eas descēdemus, quæ in uno pulsu. Atq;

hic vnam exempli gratia sectam de his, quæ de crebritate sunt, quæ scilicet est clarissima, suma- E
mus, quæ ex ictuū censet interuallo, hoc genus pulsuum effici. Vbi ergo omnia ordine æqua sint interualla per omnes pulsus, æqualem hunc dictitant esse: sin partim maiora, partim minora, inæqualē nimirū esse in crebritate & raritate. Rhythmum iam etiam eodem modo ex proportione tēporis ictus ad interualli tempus constātē, cū deinceps maneat eadem, ęqualem iam dicunt esse: qui primam proportionem si variet, esse inæqualem: quomodo, si interuallorum, quas & quietes vocant, mutentur magnitudines, inæqualitatem crebritatis raritatisq; fieri. Hæc sane recte dicūt: atque ab ista secta proficiscenti ad alias, æqualitatem perspicere licet, & inæqualitatem utriusq; generis: quæ complures, vt diximus complectitur pulsus, quam collectiuam vocitant.

De inæqualitate crebritatis, raritatis, rhythmiq; in uno pulsu. CAP. 13.

INæqualitas vero illorum in vno pulsu, quam neglexerunt omnes, nō perinde iam est aperta. Sed vt, præsens lucubratio ne quid desideret, faciam, hæc etiam, vt quoad eius fieri potest, clare explicem, sermonis hinc inducto initio. Partes arteriæ aut oēs vnà motum exordiuntur, aut
pars earum maturius, pars tardius. Si iam moueri oēs simul cœperint, mox motę minus ęquis tē- F
poribus, interdū distētionē alteram simul inceperint, duorum generum in vno pulsu inęqualitas erit: quę, qđ fuerit, cognita quidem sit, ut secunda distentio cœpit, non tamen in secunda contineatur: sicut nec ipse rhythmus, nec genus crebritatis & raritatis: cum & hęc ipsa fiant in vno pulsu, tamen omnino desiderent, quo cognoscantur, secundum: ꝙ quidem ante huius initium, prioris nequeat finis cognosci. Iam incognito fine, nec crebritatē valeas, vel raritatem, uel vero rhythmum assequi. Quare ad inęqualitatem constituendam, quam diximus, nil mirum est, si secundę distentionis principium expectetur. Hac tamen de causa, non est collectiua nominanda. Scilicet prius, quàm altera distentio finiatur, statim in eius principio cognoscitur, vt nec altero nobis pulsu sit, nec tertio, nec reliquis opus. Atq; sic in primo solo fit. Itaque diximus, si uniuersæ simul partes cœperint in prima & secunda distentione moueri, nec habeant par tempus motus, generari duorū generum inęqualitatem: vnam crebritatis & raritatis, imparitate interuallorum: alteram rhythmi, proportione temporis ictus ad interualli. Tempus. n. partis, quę omnium partium prima motu deficitur, minimum erit: maximum postremę: media, proportione, inquantum aut a prima, aut à postrema absint. Contra, ac tempora motuum, quietum tempora longiora sunt in
illis, quę primę a motu desistunt: in illis, quę postremæ, breuiora. Quare tps motus, quem habuit G
pars, quę motum prima desiit, minimum, cum maximo tempore quietis eiusdem partis comparatur: & vltimę tempus, quod maximum erat omnium motus temporum, ad minimum confertur quietis eiusdem partis. Et ita rhythmus in singulis commutatur, quatenus proportio temporis motus ad quietis tempus non eadem in omnibus manet. Quòd vero, si prior distentio ex omnibus simul partibus moueri cæperit, sed non pari in omnibus tempore: deinde altera distentio motum auspicata sit, non vnà omnium partium, sed prius quidē eius, quæ prior quieuerat, atque eo prius, quo prius quieuisset: secundo motum eius, quæ secunda, atq; ita deinceps: inæqualitas quidem ita rhythmi fiet, crebritatis & raritatis non item. Nam quies, cum omnibus æqua sit, differentiam in crebritate & raritate efficit nullam: non respondebit tā motus tempus tempori quietis: siquidem motus non erat omnibus par tempus, quietis erat: nec ergo idem omnibus rhythmus. Quòd si, cū moueri arteriæ simul omnes partes cœperunt, non item simul omnes alteram distentionem ordiantur, neque priorem terminauerint simul, sed ne quies quidem in omnibus æqua sit, binas in eo necesse est differentias esse. Nā crebritatis & raritatis in alterutra differentia inæqualitas fit, at non rhythmi tā necessario: possunt enim omnium partium tempora motus,
quietum temporibus respondere: et, si hoc, erit item rhythmus æqualis. Sin autem eadem in omni- H
bus partibus proportio non constet (sanè. n. potest etiam hoc fieri) simul perdetur rhythmus. Iam vero, vbi vnà omnes partes moueri cœperint, motæque ęquo sint tempore, si alterę distentionis non idem omnes initium partes ordiantur, sed quędam maturius, quędam inceperint serius, non rhythmus iam ęqualis erit, neq; crebritatis raritatisq; differentia: hanc enim impares quietes inęqualem efficiūt, rhythmū vero, proportionum commutatio, cùm ęquo tempore omnes partes motæ sint, non æquo tamen quieuerint tempore. Tot sunt inęqualitatis vtriusque vno in pulsu generis differentię, cum omnes vnà partes arterię distendi inceperint. At, vbi hęc primo, illa secundo distendi cœperit, si oēs simul quieuerint, ac deinde distentionem unà alteram auspicatę sint, inæqualitas in altero tantū genere, necesse est, sit, rhythmi, quando quidem ęqua omnibus partibus erunt interualla motuum, sic inęqualitas in hoc quidem genere nulla erit. Et, si cum tempore quietis, quod sit par in omnibus partibus, impar tempus conferatur cuiusq; partis motus, diuersis proportionibus cuiuslibet rhythmum partis cōficiet. Quòd si alteram distentionem arteria iuxta orsa sit, atque priorē, ut in utraq; distentione eadem pars prior altera, pari interuallo incipiat, idq; in omnibus partibus sit constans, ac illę una desierint priorem distentionem, non potest non esse in utroque genere inęqualitas. Nam omne tempus, quod est ex motu & interuallo conflatum, omnibus est ęquabile arterię partibus. Sed motuū proportiones, quod

totum

A totum corpus in æquas partes non distribuatur, non respondent quietum proportionibus. Etenim partium, quę moueri primæ cœperint, tempus motus excedet earum tþs, quæ tardiores inceperint, interualli vero minus erit: contra partes, quæ cœperint posterius, tempus habent motus minus, quietis maius. Quare simul inæqualis rhythmus necessario erit singularum partiũ: &, quatenus tempora interuallorum differunt, etiam crebritatis atq; raritatis cõiungi cũ ijs inæqualitatẽ est necesse. Si vero altera distentio perinde, ac prior fecerat, initium motus partium sit orsa. i. si eadem vtrobiq; pars incipiat moueri, hæc primo loco, illa posteriore: non sit autem finis prioris distentionis in omnibus æquus, duæ erunt differentiæ: potest enim, & longe quidẽ quiescere prius, quæ prior est pars motum auspicata, potest etiam posterius. Nam, si tanto quieuerit prius, quãto cæpit, fiet ita æqualis in vtroque genere pulsus. Sin multo prius, atq; est auspicata, quieuerit, duorum generũ efficiet inæqualem pulsum. At, si, quæ prior cępit, desistat posterior, duorum generũ oĩno inæqualitatem creabit, siue multo tardius, siue paulo quieuerit. At vero, si neq; prioris distẽtionis initium ex omnibus simul partibus fiat, neq; secũdæ, est cum rhythmus possit æqualis esse, & vero etiam crebritatis, & raritatis genus: &, si quidem ita motuum tẽpora cum quietũ temporibus sint partita, vt eadem sit proportio in omnibus, fit æqualis rhythmus: si vero tempora sola
B paria fuerint quietum, æqualitas erit in altero genere. Sed hæc infrequentia sunt, inæqualitates vero sunt permultæ: nam oẽs possunt simul partes a motu cessare, & non simul: ac, cum nõ cessant simul, hę prius, illæ posterius: iam etiam vel lõge prius, vel longe tardius. At, quæ & quot hac ratione differentiæ fient, ex superioribus inuenias: quo me oportet breuiorem esse. Itaque, si commonuerim, quod institutum erat, esse demonstratum, habere suas etiam vnum pulsum inæqualitates, tum in genere crebritatis, & raritatis, tum in genere rhythmi, finem hic iam primi libri faciam. Nam quæ in vna nos secta, quæ in ictum, & interuallum pulsum partitur, exempli gratia retulimus, nullo negocio ad alias traducamus: possumus enim perinde per omnes etiã illas in generibus his duobus, de quibus modo dixi, inæqualitates pulsus vnius demonstrare.

GALENI DE PVLSVVM DIFFERENTIIS
LIBER SECVNDVS

ARGVMENTVM LIBRI

C Continet rationem propriorum, & accommodatorum nominum: ac docet, quantum aberrarit Archigenes in nominibus pulsuum, generibus, ac differentijs adhibendis.

Vsus huius libri. CAP. I.

NOn eundem vsum hic liber pollicetur, ac primus: sed, quam veratrum rationem habet, vel scammonea, cum pane, & carnibus, eandem, quę nunc dicemus, cum superioribus habent. Nutrire enim mentes illa suas, hęc resecare prauas sententias valent, ut morbos quosdam. Tamen, dum errores deteguntur simul bene dictis firma fides constituitur. Quare, hanc utilitatem si propositę disputationi addas, inueneris compendij non nihil adiunctum.

De nominum vsu. CAP. 2.

ESt autem primũ mihi cum sophistis sermo de nominibus vsurpandis. Græcorũ nanq; nos institutum (etenim apud eos alti sumus) tenemus, elaboramusq; vt clarissimis semper nominibus sensum interpretemur. Neq; nos tamen. s. in eos querimur, qui hoc floccippendunt: immo
D vero, si vel singula voles verba usurpare barbare, modo ut interpretationis lucem ne offendas, nihil laboramus. Nam linguæ, qua inter nos cõmẽtamur, hoc nomine utimur proprietate, quo mẽtem alterius assequamur: atq; ut clarissime quisq; mentem suam potest significare, ita sermone cẽsemus eum uti optime. Nostrum id est institutum, modestum sane, & humanum: uerum interpellant sophistæ: qui, sicut mutuo de nominibus cõtendunt, res ipsas negligentes, & iterũ nos semper agitant contumelijs, & illudunt, nisi ipsorum uocabulis utamur. Qui si uniuersi unam linguam constituãt, eamq; ut nouam monetam, rogatione ferant, conemur fortassis Grecæ linguę obliuisci, ediscere aũt ab istis promulgatã. Quin, ne si barbaram quidem linguam aliquam statuerent utẽdam, ut ijs morem ubiq; geram, dubitem discere. Quando uero Gręcam nullam integrã linguã, nec & semel barbarã, sed confusam quandam ex oĩbus, quasi Carycam, aut si qua Caryca uaria magis, & absurdior fieri potest, cõponunt: atq; pro suo quisq; uoto partim ex Phœnicia, & Syria, partim ex Aegypto & Thracia, aut aliunde contrahunt, inde Græcorum commiscent nominibus, nec ijs sane integris & legitimis, ceterum uarie corruptis: equidem quid agam me hercle nõ habeo: qui neq; eas linguas possum ediscere, neq; adducere illos, ut unam addiscant linguam

Gręcam:

Græcam: nec, postquam horum neutrum obtineo ab illis, tertium possum, & quod est vnum reliquum, ut, in qua simus lingua educati, hac vt vtamur, permittant. Atq; hoc quidem habet tantum malum vsus vocum. E

De Definitionum vsu aduersus Sophistas. *CAP. 3.*

ALterum de definitionibus longe hoc est difficilius. Sunt enim, qui ne solus quidam citra definitionem mihi videantur empturi, idq; cum nec per transennam dialecticā viderint: proferuntq; vt tales solent, & in talibus enitenti, ex nominibus aliquod illis præclaris, ex media petitis Syria, uel Cilicia, atq; definiri hoc imperant: id quod non audiuit fortasse quisquā homo Græcus. Hoc si hic, vt peregrinum, & barbarum, ignorat, ille iam ridet, cauillatur, exagitatq; & puerum & adolescentem appellat. Sæpe etiam nomen, qđ in medium adductum est, Græcum quidem est, at non, vt est rei cuipiam assignatum, ita accipiunt miseri Sophistę, moxq; definitionem poscunt. Hic si quis forte Græcus pro consuetudine Græcorum definiat, tantum abest, ut assentiantur (sane enim tolerabile hoc sit) ut irrideant etiam, & illudant. At uero tertij, qui non in nomine iam & significatione, sed in ipsa errant re: cum dialecticæ quispiam peritus, horū definitiones aggreditur aut non plenas, aut superfluas, aut non distinctas, aut obscuras, aut prolixas, aut falsas, aut omnino definitiones non esse, probare: subito tanquam insani, acerbe dialecticā accusant: ac tum frustra ijs, & cum incōmodo videtur illa in omnibus rebus, artibusq; coli. Quare frequenter hercle obstupui, si, cū rogamus, ne cum definitionibus omnia con entur & docere & discere, illi quidem non adducuntur: Vbi vero definitiones damus, & postea, quantū falluntur, aperimus, ibi nihil conducere aiunt definitiones: neque id uno die aut altero interposito, sed in puncto temporis (vt est in prouerbio) mutata pelle, modo definitionem positi nominis quærunt, modo esse definitiones inutiles confirmant. Quartū iam istorum in hisce rebus peccatum est, quòd non omnium nesciant esse definitiones: simulq; ut qui id ignorat, definire studeant cuncta, & inter se altercentur; vociferenturq; nequicquam de rebus, quæ definitionē non recipiunt. Quintus porrò lapsus in definitionibus, quiq; præter cæteros est singularis, ante quàm homonymiam explicauerint, vnam faciunt eorum, quæ uaria significant, definitionem: quasi uero non rerum sint, sed nominum definitiones. Me certe unus aliqñ de his præclaris Sophistis, nihil factum est propius, quàm ut enecaret. Cum enim in hunc modum posuisset, Quid est plenus pulsus? subieci uariæ significationis nomen esse: quare nec definitionem unā habere, nisi distincta homo nymia sit. Nōdum hæc dixeram, cum ille, nescio, inquit, quid nugeris: satis est mihi, si de te disco, quid plenus sit pulsus: dialecticas mihi istas nugas, quæ medicinam contaminant, mitte. At nihil me, inquam, audiuisti unquā laborare, ut in dialectica definirem. Enimuero id ipsum, inquit, absurdissimū est, quod neq; definire audetis, & dialecticis nobis nugis non desistitis obstrepere: sed dic, loquere, responde, quis plenus est pulsus? Non potest fieri, inquam, prius q̃ homo nymiam explicauerim. Hic ille exclamabat: rursusq; homonymiam aiebat, atque immensas nugas adesse, quæ medicinam labefactassent, ac nos perdidissent. Immo non nos, inquam, sed uos qui definire cuncta uultis, perd derunt. Ecce autem, inquit, etiam conuitijs nos incessit. Non magis, inquam, q̃ tu me. Ibi ille exilijt, manus allaturus: sed hic hominem, qui aderant, repressērunt. Ille, ubi super be insultasset, discessit. Senex autem quidam de illis, qui adhuc remansissent, barba ad pectus promissa, atque cætera mire tetricus (hæc.n. nunc grauitas habetur) tacete, inqt, pueri: absq; tumultu agite: sinite socium nostrum aperire nobis, q̃d dicat. Ego hominē intuitus, quid uero, inquam, rogas? Id, inqt, ipsum de quo disputaris, de pleno pulsu. Vis igitur, inquam, non properare nimium, ut te assequar? tardus enim natura sum, & festinantes non consequor facile. Age, inquit, nihil properauero. Ergo cōcedes, inquā, mihi, ut exēpli gratia non nihil ex omnibus uobis in cōmuni interrogem? nam, qui ualet, respondeat, licebit. Permittit. Ego, ut hoc dedisset, quid est lingua? quærebam. Mox respondet quidam, instrumentum animalis gustui dicatum. Alter sermoni dicatum dixit. Tertius quidam, gustui & sermoni attributum. Quos ego respiciens, etiā calcei, inquā, & tibiæ lingua, instrumentum est animantis gustui & sermoni dicatum. Cum ad hoc obticuissent, & senex ille austerus, multo redderetur austerior, iterum orabā, vt unum adhuc simile liceret quærere. Ille admodum quidem grauiter hoc & ægre, tulit tamen. Ego uero, ne cunctationem meā non ferret, ueritus, festinabundus poposui, Quid est canis? Cum hic ex corona quidā respōderet, animal quadruples latrabile. Itaq; marinus, inquam, canis animal est quadrup es latrabile: & sydus item cæleste: deniq; morbus faciei. Ad hæc senex, ut asinus, aures iā cōcutiebat. Cæteræ corona aliquid uidebamur dicere, uolebantq; omnes, ut, quo tandē hæc spectarent, quæ exquisiuerā, expedirem: quandoquidem à primo statim quæstionem exempli gratia sequentium receperam in futurorum. Vbi silerent, & mihi aures darent, Tandem uos, inquā, animaduertere puto, accedere ad definiendum ante, q̃ homonymiam distinxeris, quāta sit offensio: neq;.n. nominum sunt, sed rerum definitiones. Quando igitur ab uno nomine res indicantur multæ, necessario erunt totidē definitiones, quot sunt res. Age sane, linguæ nomē est unū, at tres sunt significationes, & sua cuiq; est definitio. Cōtra fit, ut duo unius rei noīa, & uero nō raro tria sint: ut hic, ensis, gladi⁹, mucro: defi-

A definitio vera vna, non perinde ac nomina, tres. Semper enim numero rerum respondet definitionum numerus. Quare, vbi multis nominibus res contegatur una, caue postules multas definitiones: neq;, cũ vnũ sit nomen, sed significationes multæ, vnã definitionẽ flagites: pro numero .n. rerum, definitionum semper rationẽ subduces. Proinde, si nomen plenũ uni rei subiectæ seruit, tũ eius, si proponatur, potest definitio dari. Si vero Archigenes omnium sane minime, denotare nomẽ, plenũ, vnam rem admisit, †nomenq; uarie posuit} atq; multas in eo complexus est signationes, non sumus nos insimulandi, qui ab definiendo deterreamur, sed princeps .s. eius turbationis. Nam proximos medicos inuenio aliquos, ubi declarare, qui status sit arteriæ tunicæ, statuerũt, nomine pleni ibi & vacui vti: alios, vbi materiã in capedine contentã, cuius hi quãtitatẽ significari p ista nomina, illi qualitatem, alij vtrunq; ducunt. Verum Archigeni hæc .s. sola non satis faciũt. adiungit .n. significationem facultatis spũs. Vnde relinquitur non vnam pleni pulsus fieri definitionẽ posse: sed eius, qui quantitatem, uel qualitatem, uel vtranq; infusę substantiæ significat, aliç definitiones faciendæ sunt aliæ eius, qui vim spũs: illius, q̃ qualitatẽ tunicæ, aliç. His ego expositis ta cui: q̃a, qđ instituerã, confectũ mihi erat. Illi cõmentationẽ instabant, quando semel institueram, vt persequerer. Illis igitur morem gessi rogantibus. Quę hoc loco non debeo omnia referre: q̃ eorum maximam partem, & utilissimam sum expositurus in libris De dignoscendis pulsibus.

†Gra. impressi hẽnt, ταξαντές τι νομι... δὲς τον τόπον Antiqui, ταράξαντες τι ... τόπον. i. turbauit quæ uarie turbauit.

B

Aduersus Archigenem de primis pulsuum generibus, qua ipse appellat qualitates. CAP. 4.

Qvod ad institutum refert, non prætenbo. Nolo definiri omnia: neque cum multas protuleris significationes, facias unam definitionem: in quod Archigenes de pleno pulsu incurrit. Quare cum ipsa est eius obscura definitio, tum de corpore ne arterię dicat, an de substantia, quę in eius cauitate continetur, diuinare non habeo: uidetur enim nomen definiuisse, non rem: omnino enim, si rerum duxisset rationem, plures faceret definitiones. Sed nomen illum spectare solum, vel ex illis perspicias, quæ statim initio libri De pulsibus sic dicit: Octo qualitates pulsibus comitari, magnitudinem, vehementiam, celeritatem, crebritatem, plenitudinem, ordinem, uel perturbationem ordinis, ęqualitatem uel inæqualitatem, rhythmum. Nanq; plenitudinis si nomen de compluribus rebus dicitur, miror, qui octo etiam maneant. Age enim, si septem illis alijs, qualitatem corporis arteriæ addas, & infusionis quam uocant, & etiam ipsius spiritus, ac de cem iam esse omnes qualitates pulsuum dicas, quid tibi respondebimus? At hercle, si in duo membra partiens infusam substantiam, unam quantitati huius, alteram assignes qualitati qualitatem. Adeo in nominibus Archigenes, nõ distinguendis significationibus, uidetur permanere. Ac par

C est iam prouerbium proferre, plebeium illud quidem, nõ a proposito tamẽ alienum. Cum aqua, inquiunt, suffocet, quid sorbebimus? Nam, si ita Archigenes labitur, ad quem adibimus? quis huius nobis errata corriget? Etenim non in his tantum uidetur, sed (si id, quod est, dicendum est) in alijs offendere passim: Vt, nulla duritiei & mollitudinis facta mentione inter primas octo qualitates, postea de ijs agit: primo enim loco de magnitudine, secundo de vehementia, tertio de plenitudine, quarto de duritie tractat. Quòd, si compositam aliquam ex simplicibus eam faceret, defendere hominem possis, si recte initio dicas prętermissam, ubi de simplicibus duntaxant meminit, sed mox iure in compositas relatam. Nunc quarto eam loco statuit mediam, quantum potest maxime, inter simplices qualitates, quam exponens, quid nam sit, occursum dicit solidæ uel dissolutæ arteriæ. Vnde certe de simplicibus illam esse vult. Hæc igitur Archigenes mox ab initio recensendis primis qualitatibus errata committit: quas ne demonstrare quidem, cur tot sint numero, uoluit, verum ita temere sermonem effutijt. Octo dicuntur qualitates pulsibus comitari αἱ ὁμολογούμεναι quidem apud καθαρίους .i. puros. Ego uero, quid sit ipsum ὁμολογούμεναι, conijcere plane nequeo, neq; enim nomen hoc apud quendam inueni Græcum. Quo minus, cui Archigenes rei tribuat, perspicio, idque, quod de sua ipse lingua librum non conscripsit: ut fecit Chrysippus de no

D minibus, quę in dialectica finxit: hac enim sola uia eum assequeremur. Tamen ex tota oratione pro eo, ὁμολογούμεναι, vti eum suspiceris, quod apud omnes est peruulgatum, & creditum. Quanquã ne id quidem suspicari plane potes: nam non apud omnes ait, sed puros, quos ne ipsos quidem, qui sint, scimus: etsi scito .s. opus erat, ut disceptemus, an credendum ijs citra demonstrationem sit necne. Apud Aristotelem certe lẽmata audiui probabilia, quę omnibus hominibus, vel plurimis, vel sapientibus probantur, hic an puri pro sapientibus accipiendi sint, me quidem præterit. Multo certe pręstaret aliquã apponere, si non firmam demonstrationem, at rationem sufficientem sermoni de octo qualitatibus, ut ne quis initio statim, quasi in Moysi, & Christi scholam impingat, leges audiat nulla constitutas demonstratione, idque, ubi minime deceat. Nam, cum dicere de omnibus pulsibus (quod ex ijs, quæ ante scripsi, conijcias) instituisset, quot sint, nulla nos rationali methodo voluit inducere, sed disciplinam instituit empiricam, octo apud puros dicens peruulgatas qualitates esse. Quid, si quasdam illarum negligentius puri præterierint, statim ne erunt nec ipsa quidem sua natura plures? an, quę puris placent, hæc satis est retulisse pro veris, idque, eum incertum sit, qui nam isti sunt puri? vtrum, qui literas didicerint, vel primas disciplinas, an cordati, vel prudentes, vel sapientes? vt remittamus, quod qualitates appellauit principes & genera-

generales pulsuum differentias. Magnitudinis quidem & paruitatis certe differentia qualitas non E
est, nisi tricubitale etiam in qualitate pones; equidem quantum putarem. Sed & de magno & par
uo non paruam scio disputationem extitisse, vtrū quale signent, an ad aliquid, an (id quod res ha-
bet) ad aliquid in quantitatis prædicamento sit, nullo tamē pacto in qualitatis, vti nec rhythmus,
nec ordinis perturbatio & ordo, nec æqualitas & inæqualitas; quæ itē ex genere ad aliqd manife
ste sunt. Nā & commune genus existimare magnitudinem magni & parui pulsus, vehementiam
vehemētis, & languidi, celeritatē celeris & tardi, & crebritatem crebri & rari, itaq; deinceps in se-
quentibus, plenitudinem pleni & vacui, duritiam duri & mollis, quis negabit maiorem in modū
esse absurda? Quòd si uno auet noīe totū genus cōplecti, qn hoc, in ordine & perturbatione ordi
nis, in æqualitate & inæqualitate sustinuit? Aut, si in his commune prædicamentum non desidera
uit, quæ erat necessitas, cur reqreret in alijs drijs? aut, si in alijs ausus semel est Græcorum præteri-
re institutum, quid crebritatem de crebro dixit & raro pulsu, æqualitatem aūt dicere de æquali &
de inæquali non fuit ausus? Hæc ego, quemadmodum sibi constent mutuo, libenter didicerim: nā
hæc, ut si suspiciat Græcorum morem, illa, ut si contemnat, & perturbet, scribit. In uno ergo pri-
mo genere, q auiam sibi muniuit, ostendit in alijs omnibus eandem rōnem habiturum, sed in au-
dacia non permansit. Oportebat vero a primo aut nihil cōsuetudinem imminuere, aut perpetuo F
contra consuetudinem audacem esse. Nam, qui magnitudinem pulsus generatim affirmauit dici,
etenim paruum & habere suam magnitudinem, deinde & uehementiam, confirmauit generatim
quodam modo non solum de uehemente, sed & de languido dici, statim in plenitudine labascit,
scribens sic. Pleno pulsui & vacuo est commune quoddam genus, hoc nōnunquam plenitudo uo
catur. Nam in hoc genere, nōnunquam, addidit: quod superiorib. non adiecit, quasi reprehendēs »
iam vererem dictionis usum confusum. Nam, si illi quis obijciat, qui apud Græcos est educatus, q̄ »
bone uir in vacuo plenitudo inest? quid hæc designas in cōes Græcorum dictiones præter oēm
morem? Vt hoc declinaret, addidit, nonnunquam uocatur. Enimuero nos rogabimus, quando
āt? ubi? à quibus? hoc.n. vult illud, nonnunquā. Ille uero librum producere Græcorū, ex quo vsum
illum confirmet, habebit nullum: tantum fortasse homini satis erit dicere, apud nautas institores,
caupones, & balneatores: nam ad istos semper restes confugiunt, ubi de nomine quæratur.

Qua ratione nominibus vtendum, ac de Attica lingua dignitate. CAP. 5.

QVæres de nobis: quid? tibi tantine Græcorum est usus, ut nemini permittas de eo ne latum
quidem unguem discedere? Non equidem, dicam, me hercle & per omnes Deos: immo, si
uel βεκος voles panem appellare more Phrygum, nostra nihil refert, tantum me hoc primum do- G
ce idioma linguæ tuæ, ut assequar, neq; dixeris, vocatur: omnino.n. quæram ex te, apud quos? cer
te quidem non apud Græcos. Sed forsitan dicunt, uocetur. At, si, cum hoc dixeris, hiscere me am
plius audias, capitis me damno. Nunc hic, uocatur, dicis, mendacijs usum Græcorum onerans: il-
lic non absolute, sed addito, nonnunquam, vt in plenitudine. Nam quid tandem ait, hæc nonnun
quam plenitudo uocatur? Verum de plenitudine quidem hæc, cum labasceret iam, scripsit, de du-
ritie non etiam labens. Scilicet deiecti iam, uictiq; prorsus ista verba sunt. Est autem mollitudinis
& duritiæ pulsus commune quoddam genus: quę durities, si receptum sit, uocetur fortasse. Neq;
hic amplius ausus est addere hoc, nonnunquam durities uocatur. Tametsi nihilo erat plenitudo
duritia præstantior, ut, quod ausus illic est, hic uereretur, sed, quod dixi, paulatim labentibus simi
lis est. Atqui maioris erat strenuitatis, puto, præcipitem ruere, non labi pedetētim: neq; nobis, ne
que sibi negotia facere. Quæ durities, inquit, si receptum sit, uocetur fortasse. A quibus fortasse, si
receptum sit? à tuis fortassis hæredibus. Siquidem nos, quemadmodum monetā qualibet in vrbe
tesseram esse scimus emptionis & venditionis, quam qui adulterant, in hos legislatores aīaduer-
tunt, sic linguarum insignia multa esse scimus, quarū tueri, quā quisq; elegerit, volumus. Nos de-
fendimus cōem linguam, quam uocant: siue una ea Atticorum est (multas.n. sumpsit Atheniē- H
sium lingua mutationes) siue omnino alia quæpiam (uam alio in loco de hac re meam sñiam ape
rio) & hanc studemus linguā seruare, neq; in eius leges quicquā cōmittere neque monetam indu
cere uocis adulterinam, neq; deprauare, qua si mecum cupis colloqui, primum eam fac addiscas,
Sin alia quapiam vteris, idipsum demonstra. Nam, si de Græcis est, sane nec illa nos fugit, siquidē
& Ionum, & Aeoliorum, & Doriorum reuoluimus scripta. Sin autem nulla harum, sed est Barba
ra aliqua, id ipsum dic: tantum ago, eam vt serues integram & puram, quęcunq; illa sit. Nec tria
mihi ex Cilicia verba affer, quatuor ex Syria, ex Galatia quinque Athenis sex. Equidem tot lin-
guas ediscere nequeo, vt hoīes intelligam adeo multarum linguarum, δίγλωττος.i. duarum lin-
guarum peritus olim, aliquis dicebatur, quod habebatur miraculum, homo unus duas callens lin
guas, tu multas nos vis ediscere, cum ediscere te oporteat vnam, tam propriam, tam vero com-
munē omnibus, tam etiam facundam, tam denique humanam. Quod si linguarum voces barbara
rum aduertas, perspicies plane, alias porcorum linguas, alias ranarum, uel gracculorum, vel cor-
uorū repræsētare, turpes & inhonestas vel ipsa figura linguę, labiorū; totiusq; adeo oris. Aut.n.
ex intimis fere faucib. non aliter, ac q stertunt, loquuntur, aut labia distorquēt, sibilatq; aut ubiq;
uocem

A vocem intendunt, aut nusq̃ prorsus, aut maxime hiant, & linguam iactant, & os aperire nequaq̃ valent, linguãq; habent ociosam, nec facile motam, atq; quasi vinctã. Et tu iucundissimam negligis, humanissimamq; linguam, ea florentẽ elegãtia atq; gratia: & ex multis importunis, & absurdis congeris nomina? Vnam longe erat procliuius ornatissimã addiscere, q̃ sexcẽtas deprauatas. At non tantum ipsi repudiãt, sed & nos cogũt, in qua creuimus, & instituti lingua sumus, hac dimissa, ediscere suam. Quid tu, non vis bone vir addiscere linguam Græcã? Barbare, vt velis, sonaueris. Tñ, vt ego permitto pro tuo tibi arbitrio loqui; sic mihi, vt doctus sum, concede, vt dicam. Patrem habui, q̃ ad amussim tenetet Græcã linguã, essetq; doctor, & pædagogus Græcus: in his altus vocabulis sum, nescio tua. Nec mercatorum mihi, aut cauponum, aut publicanorum vsum nominũ adduce. Non vsus sum ista hoĩum natione, à puero in veterum versatus sum libris. Atq; hæc dico, nec vlli dixi vnquã, vel heus tu barbare sonas, vel solœcismũ committis, vel parum bene, & proprie appellasti. Immo loqui, vt volunt, oĩbus p me quidẽ licet, vt etiam gubernator dicat: Adduce pes, nil laboro. Phauorinus hæc, & Dion, non ego reprehẽdo: tãtũ sermonẽ volo intelligere. Qui si me qñ perplexũ hẽt, ibi necessum quærere mihi est, quid interpretari nomẽ velit. Si aperit sensum, taceo: neq; incuso, vel exprobro, q̃ à consuetudine desciuerit Græcorum. Vna

B duntaxat sum cura, capiẽdi sensum sermonis. Istis hoc, vt videtur, nõ satis est, sed, cũ nos utamur Græcorum noĩbus, tum nos illi primũ accusant: atq; nũc dialecticos agunt, nunc physicos quosdã, aliàs oratores, nonnunq̃ grammaticos. Varijs.n. modis nos diuexant: Deinde, cum quis in lõ giorem cum ijs disputationẽ necessario deductus, imperitiã detegat oĩum, quæ, quasi nossent, iactabãt: statim sui ipsi obliti, q̃ initio esse vtilia defendebant, hæc ipsa accusant. Quis est de istis audacibus, q̃ nobis non insultet, qñ differentias dicamus pulsuum generum tot esse: male drĩas contẽdens nos dixisse, & multo ẽt peius generum? Nos autem, vt inanẽ cõtumeliam istorũ vitemus: age qualitates, dicimus, eas vocaueris, aut quocũque cordi tibi sit, neq; enim de nominibus nos, sed de rebus disputamus. Nam, quot pulsuũ sint prima genera, nosse refert, ne iam in prima forte diuisione genus integrũ prætereamus. Hi ne hæc quidem dicere nobis permittunt, sed statim os obturant, ac rei totius confirmant, nõ nominis, esse ignorationem; Inde ea nos in se cogunt dicere, q̃ diceremus inuiti. Mox conuicti, primum non de re, sed de noĩe qrũ; deinde nominibus vsurpãdis ipsos offendisse, nõ nos; indignissime ferũt & inutilẽ vocant, velut de somno excitati argutam illã, & anxiam de nominibus sedulitatem: quasi uero aliud nos à primo dixerimus, aut contẽderimus ac non ipsi initium introduxerint istarũ ineptiarũ. Octo dicis tu qualitates pulsum comitari? Dabo tibi hoc, qualitatis te nomine ordine, & recte vsum: de eo verbum nõ faciam. Octo dedam nõ esse octo. Hæc de re quæstio est, ad quam ego egregios hos sophistas prouoco. Isti, quò hinc sese expediant, dum ego disputo, nomẽ aliquod prehendunt. Cum iam in utrisq; coarguti sint, rebus simul, & nominibus, stomachãtur. Erat uero praua de rebus sententia abijcienda, & nominũ † utẽdorum, quemadmodum illis pet nos potestas est, & nobis item facultas ab illis danda. Sed nõ pet mittunt. Quare & ego de uoce illorum pauca, necessitate adductus, dixi. † *Additur ex antiquis. qua ipsi norunt.*

Quam aberrarit Archigenes in nominibus pulsuum generibus adhibendis. ac quo pacto singula genera sint appellanda. CAP. 6.

AC nũc etiã orabo, ut deposita de nominibus cõtentione, concedãt nobis Græcorum instituto loqui: addiscãtq; male octo se qualitates dicere. Neq; enim oĩa prima genera pulsuum qualitates, ut demonstrauimus, sunt. Quo igitur, inquiunt, dicendum est? Hoc non, quo discant, quærunt, sed ansam ut habeant cõtrouersiæ. Tu ergo respondebis, differentias dicendum esse primorũ generũ pulsuum: aut sic certe differẽtiarum pulsuum prima genera. Illi, qualia genera, necessario rogabunt, & quę, & quales differentiæ? Tu etiam ad hoc illis responde in hunc modum: Pri

D mum quæso audi, quod generum: inde audies, quod primorum: postea, q̃ differentiarum. Atq; q̃ generum, hinc cognosces. Dicitur quidam magnus pulsus, & ei contrarius paruus, ac quidam inter vtrunque medius, moderatus in hoc genere. Et hercle est, qui longus uocatur, est qui breuis, & latus, & angustus, & altus, & humilis, & qui horum medij sunt moderati. Horũ tibi, quos commemorauimus, unum esse pulsuum genus censes qualitatem? Innuent.f. audace & cõfidenti uoce: tu caue, hac re commoueare: sume recita Archigenis illis librum primum, qui capitis hunc habet primum titulum. De magnitudine pulsus. Deinde initium tractatus sic ad uerbum scriptum:

« Magnitudo pulsus generatim dicitur: obtinet enim magnitudinem, & paruus pulsus, & magnus,
« Tum paulum reuolutio librum, & rursus ex tractatu de uehementia hoc caput recita: Igitur ge-
« nus est uehementia: eius species, uehemens pulsus, & languidus, & medius. Iterũ librum aliquan-
« tũ reuolue, ac principium recita tractatus de plenitudine, quod est huiusmodi. Plenus pulsus, &
« uacuus cõe habent genus: hæc nonnunquam plenitudo uocatur. Ac paulisper intermitte recita-
« tionem libri, atq; dic istis nihil nouare nos, sed sequi Archigenẽ. Est enim omni in pulsu cõe plurium differentiarũ genus: ut hoc loco sunt ab Archigene tria hęc genera commemorata, magnitudo, uehementia, plenitudo. Tum quartum dic deinceps eum scribere genus, duritiem. Atq; ca-
« put recita, quod ita habet. Mollitudinis est & duritiei pulsus commune genus, quę durities, si rece

ptum

ptum sit, vocetur fortasse. Clarius iam ẽt in tractatu de ordine, & perturbatione ordinis, æquali- E
tate, & inæqualitate, genera dicens harum drīarum nomen non sortita, hoc modo orditur Hero ,
philus, q generatim pulsuum protulit alias differentias hoc pacto. Magnitudo, celeritas, uehemē »
tia, rhythmus, non coniunctim, sed speciatim ordinis meminit, & perturbationis ordinis, atque »
æqualitatis, & inæqualitatis. Vnde curiosiores illū, q generibus in partitione species opponat, re »
prehendunt. Hæc ad initiū tractatus. Inferius, cū nō Herophili {aut alterius cuiusdā} iā opinionē »
exponit, ceterū tradit suā ipsius sententiam in capite de ordine & perturbatione ordinis, qd ait: »
Citius .n. affirmauerim genus esse sine noīe. Hoc aūt qd sibi vult, ꝙ magnitudinis & paruitatis cō »
mune genus magnitudinē appellauit: uehementiæ & remissionis, uehementiam: plenitudinis, &
uacuitatis, plenitudinē: duritiæ & mollitudinis, duritiam: celeritatis, & tarditatis, celeritatē, crebri
tatis, & raritatis, crebritatē: at ordinis & perturbationis ordinis mente quidem concipit, sed no-
men non potest amborū tale exprimere, quale magnitudinis, & paruitatis, magnitudinē? Neq;
.n. ut illic paruo pulsui magnitudinē ait suppetere, & hic dicere audet in inordinatum cadere or-
dinē: neq; vero ẽt in inæqualem, æqualitatem. Quare nec genus horum cōe nominatur æquali-
tas. Itaq; nomine ait uacare horū genera differentiarum. Genera ergo {secundum} pulsuum dif-
ferentias nō nos mō, sed Archigenes esse dicit, sed Agathinus, sed, qui de pulsibus cōmentati sunt, F
pene oēs. Vbi ergo ab illis dissidemus? ꝙ vocabulis nos magis utimur proprijs. Nam, cum quādā
Archigenes magnitudinis qualitatē dicat esse, alterā uehementiæ, tertiam plenitudinis, quartam
duritiei, & quasdam præterea celeritatis, atq; crebritatis, magnitudinis qualitatem nos quantita-
tem distentionis nominauimus. Neq; est enim cōe magnitudinis, & paruitatis genus magnitu-
do potius, q̃ albedinis & nigritiæ, albedo. Sed, si harū est color genus, quodnā magni sit, & parui
genus, quærendum est: nam aut quantitas est, aut ad aliquid, aut coniuncta cū ad aliquid quanti-
tas. Neq; enim sumus nescij multis generibus esse cōe ad aliquid: siquidem albius, & nigrius sunt
in genere coloris, & qualitas color est: iam superius, atque inferius etiam in genere vbi: maturius
itē, & tardius in genere qñ. Et vero ẽt alijs in pluribus generalibus prędicamentis ad aliquid uer-
satur. Quid igitur admirationis habet, si & in prædicamento quantitatis locum habet? Sanè nihil
mallem, si quidem posset, q̃ certo termino quantitatē distentionis appellare, sicut in multis peda-
le, cubitale, bicubitale, & eiuscemodi vocamus. Atq; qñ eiuscemodi ex accidētibus nihil inueni-
mus, q̃ ꝓxime certos accessimus. Nā, cū teneamus quidem pulsum moderatum absolute, & mo
deratum ad singulos nos, excedētes modum, & qui infra modum sunt, damus operā, ut clare no
minemus: atq; sic interim dicimus: aut, si cū nemine loquamur, nobiscū certe cogitamus: Hic pul- G
sus aliquando est moderato maior: aliàs, non paulo hic pulsus moderato maior est. Idem etiam
sic dicimus, bene maior moderato, aut satis maior: aut etiam absolute, hic magnus est pulsus:
vel hoc modo, pulsus hic satis magnus est: uel hercle, admodum est magnus hic pulsus: aut, cum
lōgius ẽt intelligētiā procēdimus, maiorem in modū dicimus magnum esse, aut deniq; maximū.
Nam oēs hæ dictiones moderato maiorem denuntiantes, maiorem excessum, & defectum ostē-
dunt. Quare optime valeas moderatū, qui requiritur, ostendere, modo moderatum cognoscas.
In ipso enim maiore, q̃ est moderatus satis est quinq; facere, aut certe sex drīas. Eum qui exce-
dat omnes, qui nobis animaduertendus ẽt est, non secus, ac moderatus, maximum vocabimus: q
medius est inter maximum, & mediū, magnum simpliciter. Iam interponendi huic, & illi vtrinq;
bini alteri: unus paulo maior moderato, alter qui magno paulum concedit: alius iam, qui magnū
superet, alius, q proximus sit maximo. Hæc adduxi, vt demonstrarem magnum, & paruum, vt vi
deantur esse q̃ maxime p̄dicamenti ad aliquid, quantitatē significare. Quocirca nos, qui de luce di
scipulorū laboramus, ex quantitate distentionis oīa diximus illa nominata esse: simulq; vsum eos
nominū docemus, nec perturbamus, cum in paruitate dicamus magnitudinē inesse. Nam, si vel
idiota sis, & primarum disciplinarum imperitus, quiduis potius, quam hoc concedes: quas si an- H
tea attigisti, profecto millies offendisti scriptas apud Gręcos, magnitudinem & paruitatem, esq;
ad cōcipiendū assuetus, magnum hēc magnitudinem: atq; paruum paruitatem. Eqdem noui quē
dam qui olim Archigenis mihi de pulsibus librum interpretaretur, qui paruo credebat nullā sup-
petere magnitudinem. Nam, si, inquit, cuipiam adsit paruitas, etiam eidem aderunt ambæ. Hic
ego cum conticuissem, quantitatem, inquit, aut tale aliquid paruo cogites suppetere, magnitudi-
nem nequaquam. Hæc ego, quia vt parum recta non valeo calumniari, neq; institueēdos tyrones
volo importune cōfundere, quādo homonymū est magnitudo, & de his, q̃ bifariā dicuntur, satius
esse dicendum duxi, distentionis quantitatē multas differentias pulsuum complecti. Nā eum scio
paruitatis esse apud Græcos vsum, vt quoddam accidens, & inseparatum a paruis. Itaq; Plato ẽt
ideas efficiebat magnitudinis, & paruitatis: hac harum vicissitudine magnum, & paruum genera-
bat ratione. Atq; his si quis omnibus preteritis, magnitudinem paruis pulsibus aliquam de altera
homonymorum significatione det infrequentiore: qui longis iam & breuibus, & latis, & an-
gustis, humilibusque & altis (cum eiusdem sint generis cum magno, & paruo) suppeditare dicat
magnitudinem? Nam longus est, qui longitudinem naturalem excedit: latus qui latitudinem:

altus,

A altus,qui profunditate:quorũ intelligitur nullus in tribus dimensionibus arteriæ, citra quas nulla
constet magnitudo.Siquidẽ quantitas vnius dimensionis,non magnitudo, sed longitudo est, ex
qua aliquos longos,& breues uocitamus,non magnos vel paruos. Neq; vero ita lineam vnquã
appellamus,sed aut longam,aut breuem. Verum enimuero illa demum, quæ trifariam corpora
dimensa sint,magna dicimus,& parua. Atq; adeo ipse Archigenes magnitudinem esse pulsus ait,
tumorem assurgentis arteriæ. Atqui tumore linea caret,quæ solis trifariã dimẽsis cõuenit. Proin-
de omnes clare,vel de illius sententia,à magnitudinis genere,qui ex vna dimensione nomẽ sorti
ti pulsus sunt,reijciuntur.Quare aut peculiare faciat ipsis genus, vt magno, & paruo magnitu-
dinem:aut,nisi faciat,non magni tñ,& parui quærat cõe genus,sed ẽt longi, & breuis,lati,& an-
gusti,alti,& humilis,cæterorumq; adeo in ijs moderatorum. Verum præter quantitatem, quod
de omnibus dicatur in cõi,nihil habebit. Atq; ita euadet quoq; clara doctrina,& distincta. Nam
quis est tam plumbeus,vt non assequatur,cum dicitur,quantitas arteriarum distentionis? Vbi quã-
titatem vnius dimensionis demonstrare uolumus,hæc vsurpamus nomina:eum qui superat natu
ralem longitudinẽ,longum:qui inferior est ea,breuem appellamus. Simili modo,qui iusta latitu-
dine est latior,latum:qui ei contrarius est,angustũ:atq; proportione horũ altũ,& humilem in ꝓ
B funditatis dimensione. At vero quantitatem in trinis dimensionibus ad hunc modum vocamus:
maiorem in modum vndiq; vltra moderatum auctum,magnum;& omni ex parte diminutum,
paruum:qui modum seruet prorsus ęquum,moderatũ hunc appellamus:Cum vero a proportio-
ne tres illæ dimensiones discedunt,atq; aliqua,vel aliquę illarũ imminuũtur,vel exuperant,iiij.&
xx.nascuntur differentiæ pulsuum:quas nos,quo xxvij.esse obtinentiũ tres dimensiones pulsuũ
vniuersas differentias ostenderemus,cum prædictis tribus in tabella proposuimus. Nanq; hoc vi
sum mihi est horum referre,q̃ iã primum ad cõmentationẽ addiscendam de pulsibus appulerunt,
omnium tenere eorũ singulis in generibus numerũ,id ꝙ priores neglexerunt. Sed his sane venia
danda est:q.d.n.cũ istis lucteris,qui oĩno cõciderunt? Archigenẽ verò,qui non iure accusem? quẽ
ad ea oportebat inuenienda,dialectica vti.ille, vbi minimè decet,illic male eã ostentat,obtundẽs
tñ discipulos,nihil interim docens. Atq; p̃stabat parata diuidendi cõponẽdiq; via,& rõne,nume-
rũ per eã omnium differentiarum pulsuum inuestigare:non tñ ostentare ijs, qui iam senes demũ
ad discendum sese conferunt,sed ne indicare quidem hoc ipsum tyronibus,esse rationem,& viã,
qua constat tabella. Nam ijs,qui humanis studijs non sunt instituti,ne quicquam dicas:qui illis im
buti sunt,prius ex rebus ipsis,q̃ tu admoneas,rationem illam,& viam cognoscant. Qui ergo fa-
C ctum est,vt nemo istorum quisquam diuidendi videatur ratione vsus ad numerum cuiusq; gene-
ris differentiarum ineundum, neq; ad inuenienda prima,componendi? Quãquã dialecticis solis
vtendi facultas datur harum viarũ,rõnumq; interim ab indiuisis,& numero infinitis ad primum
illud ascendentibus oĩum genus,per eas,quę in medio sunt,genericasq; ac speciales differentias:
interim vero ab illo primo genere rursus ad infinitum ꝓgentibus ꝑ easdem met,q̃ in medio sunt
dñas. Sed horum est ausus nullus vlla cõstituere via,& rõne numerũ, vel primorũ generum, vel
ab his distributis proficiscentium dñarum. Verũ nos quidem hoc effecimus, & quasi via progre-
diẽtes,xxvij.pulsuũ reperimus,qui tres habẽt dimensiones:& eorũ nouem,qui vnam:vnum cõe
genus, quantitatem distentionis arteriæ. Quòd,si ẽt contractionem est tactu cognoscere, & in
hac quoq; erunt.s.totidem dñę. Sed de hac re in libris De dignoscendis pulsibus disceptabimus.

Quam aberrarit Archigenes in venandis Pulsuum differentijs,cum nullum genus à reliquis separatum,sed omnia confusa,& indistincta pertractarit. CAP. 7

AT † vero Archigenes(nam hunc,post Herophilum,quidem appellauerimus, primum in-
clamantes Homerum.
Vnicus ille sapit,tibi mens inuoluitur vmbris)
D non in nominibus modo videtur,sed longè ẽt in rebus prius perplexus esse. Quo fit, vt passim in
« se non percipiat secum pugnare. Discas id ex his ipsis verbis:Sunt porrò alij pulsus, hiq; nec me-
« dij,nec magni,nec parui,ex magnitudine censentur, vel ex magnitudinis dimensionibus. Mox
« subdit. Est enim pulsus,cum longitudine arteria distẽditur insigni,sed latitudine angusta,& humi
« lius est sublata: uocetur longus. Alter,cũ lata quidem distentio, sed humilis, & longitudine bre-
« uis occurrit:appelletur latus. Tertius,ubi admodum attollitur,angusta tamen & longitudine est
breuis,est aũt hic rarior:uocetur altus. Hic erat illi de ijs propositum dicere,qui unam habẽt di-
mẽsionẽ,remotis reliquis duabus;sed de instituto argumento abductus est,ꝙ de illis etiã scribat,
qui tribus dimensionibus intelliguntur. Nam eorum primum non longum modo, uerum etiam
angustum,& humilem fecit,neq; id tantum conceptione,sed & uerbis. Nam quid ait? Cum lon-
gitudine arteria distenditur insigni, sed latitudine angusta, & humilius est sublata. Nam latitudi-
ne angusta, angustum pulsum significat:& humilius sublata,humilem. Inde secundum, non la-
tum tantum,sed etiam humilem,& breuem fecit,tam intelligentia,q̃ uerbis. Eodem tertium mõ
non altum solum,uerum etiam angustum,& breuem,cum sint hi tres de ijs,qui trinis dimẽsioni-
bus dicuntur.xxvij.quos in tabella proscripsimus. Scriptus est autem,qui hic primus relatus est,

† Antiqui quidam cod. hũc hẽnt sensum. At uero Archigenes(huius .n. solius aequum est meminisse, post Herophilum inclamantis Homericum illud. Vnicus ille &c.

in

in tabella nonus hoc pacto: Lõgus, angustus, humilis. Qui hic secundus est, primus uigesimus est E
in tabella descriptus in hũc modum: Breuis, latus, humilis. Tertius hic in tabella est xxv. q sic scri-
ptus est: Breuis, angustus, altus. Quare aut initium de ijs sermonis immutet, vbi magnitudinem di
cit eorum spectari: aut magnitudinis certe dimẽsiones simpliciter tradat ꝓ magnitudine, aut, qñ
appositum est, ex dimensionibus magnitudinis, ne in magnitudinis amplius differẽtijs eos nume
ret. Nã quid quærit, vtrum de his illos esse, qui trinis simul dimensionibus æstimantur, an de illis,
qui tantum vna? Vtrobiq; est.n.defectus. Si eos, qui trinis ęstimantur dimensionibus, accipimus,
cum omnes prætereuntur vnius dimensionis, qui nouem numero sunt: tum alij desiderãtur xviij.
qui trium simul æstimantur dimensionum. Ita.n.ix.tantum videatur mentionẽ fecisse: trium, qui
primi cõmemorati sunt, magni, parui, medijq; inter eos: deinde triũ, quorũ hic meminit: ad hęc
trium aliorum, qui his sunt oppositi, quos postea adducit. Ad hæc, superflue hoc orationi additũ
est, ex magnitudinis dimẽsionibus: sat.n.dicere absolute erat, ex magnitudine. Contra, si de his, q
vna dimensione æstimantur, scriptũ ab eo accipiamus, Primũ; alienum sit reliquorum binorũ in
singulis meminisse: Deinde, non iã xviij. cæterum quatuor & xx. illos ex tabella reliquerit: Tertio
male videatur dicere ex magnitudine cẽseri eos, cum non ex magnitudine sit dicendum, sed ex
magnitudinis dimensionibus: si quidẽ tumor, ut ipse asseruit, est magnitudo. Quanquam non solũ F
longitudo per se, sed nec profunditas, uel latitudo est tumor, cæterum, ut & appellatur, dimensio.
Neq; sanè perinde est tumor, & tumoris vna dimẽsio. In vtrunq; igitur incurrit planè Archigenis
oratio, ꝙ nec distincte, nec distribute dixit, sed intelligentia ueluti ambigua. Cæterum, in quam
ille partem potius acceperit, si diuinando oportet pronunciare, vel id audebo. Equidem voluisse
dixerim hos describere, qui vna dimensione intelliguntur: idq; adeo ipsum initio innuisse, cum di
cit, Vel ex magnitudinis dimensionibus: sed in narrando offendisse, uti toto in *libro, & aĩo con-
turbato fuisse, & attonito. Nam, ꝙ hominem lateret esse septẽ, & xx. eos, qui tribus simul dimen-
sionibus intelliguntur, maximum est argumentum, crassa ratione, minimeq; distincta de illis sta-
tuisse. Nam eius esse hoc institutum, & ab hoc illum deflectere inuitum, ex suprapositis liquet. Nã „
quid tãdẽ mox subdit? Etenim, cum & binæ aliquæ sæpenumero dimensiones concurrant, ut si- „
mul, & breuis sit, & humilis, vel breuis, & angustus: atq; in alia coniugatione, longus, & latus, vel
longus, & altus, profecto hinc planũ est eos illũ, quos diximus, vna tantum dimensione accipi vel
le. Hos siquidẽ binis dimẽsionibus duntaxat scribit, tertię statum ꝓtermittit. Nã qd dicit? Etenim,
cum etiam binæ aliquæ sæpenumero dimensiones concurrant, ut simul, & breuis sit, & humilis,
Nam in hac oratione, qui breuis simpliciter sit, cognoscendum est, & qui humilis simpliciter, alio G
qui nos fugiet breuis simul, & humilis. Quin nec longus pariter ac latus, nisi ante utrunq; separa-
tim commẽtere, erit clarus. Primum.n.longus seorsum est intelligendus, deinde seorsum ipse etiã
latus, postea illorum intelligentię committendæ vnà sunt: ac tum dices deniq; longum simul, &
latum. Quapropter fit, vt à se ipse quidem confusus manifeste diffideat. Nam longum nõ satis ha-
buit dicere, cum longitudine arteria distenditur insigni, fieri: et si hoc vnum sufficiebat: sed super-
flue addidit, sed latitudine angusta, & humilius etiam sublata. Rursus latum parum erat dicere, cũ
lata quidem distentio: verũ subijcit, sed humilis, & longitudine breuis occurrit. At, si hæ mihi sũt,
Archigenes, notiones obseruandæ, qui longum eundem, & latum intelligam, quod subdis, fieri?
Nam a longi notione tu ipse latitudinẽ disclusisti, & a lati lõgitudinem, vt sic dicam. Atqui hæc in
ter se pugnant plane: cum primo loco a longi notione ȩbstrahat latum retineat secundo. Non
aliter in lato, & alto, primum a reliquis duabus dimensionibus separat longitudinẽ, deinde seruat.
In has ille omnes offensiones nominibus exponendis, eò, ꝙ in ipsis rebus multo ante lapsus sit, in
cidit. In nulla enim disciplina uſ usus ratione, vel diuidendi, uel componendi. Ne dicam illi vsu ue
nisse, quod vulgo solet, & indoctis, ut naturæ frequẽter compositionem in prima, & simplicia dis-
soluere conetur: frequenter autem, quando nihil horum separatim, vel per se potest esse, resistat, H
& se ad compositum recipiat: Rursus quando compositum indigestam, nec distinctam obtinet di
sciplinam, omninoq; plebeiam, & rudem, ni in prima dissectum sit, à diuisione nesciat manũ ab-
stinere, inde ad compositum iterum diuertat: ꝙ intelligentia nequeat distinguere singula simpli-
cia: Atq; hunc orbem repentẽs, & uolutatus semper inter extrema, intelligentijs ambigat, nec
ulla ratione his se pugnantijs possit explicare. Omnino, qui dialecticum se facit, hoc uolo medi-
tatum planè esse, ut, quicquid aggrediatur, si sit compositum, redigat ad prima notione, & simpli-
cia: non quo separatim unquam, & sola appareant (nam hoc effici non possit) sed ꝙ mente sola
concipi possint, nec cogitando hæc cum ulla coniugamus differentia, quibus sunt necessario alli-
gata. Nam, ut simum hominem intelligimus, & aquilum: ueq; magnus is sit, an paruus: albus, an
niger: corpulentus, an gracilis sit, nosse nobis est opus: sic altum quendam intelligimus pulsum,
non desiderantes longitudinem, uel latitudinem eius cognoscere. Quapropter, qui nullum aiunt
longũ simpliciter pulsum se cõplecti aĩo (nam oĩno oportet eum aliqua præditum esse latitudi-
ne, & profunditate) rudes sunt primarum disciplinarũ: quas didicisse eos, & in illis tritos oporte-
bat esse, atq; ad nos tum denique se conferre. Quia enim solus non possit longus consistere, con-

tinuo

*γνώματι. Al πράγματι. i.re

A tinuo nec intelligi confirmant solũ posse. Quin ergo nec simum hominem cogitent separatim, nec aquilũ, nisi eius norint omnia reliqua, magnus sit an paruus, corpulentus an gracilis, niger an albus, Græcus an barbarus, malus an bonus, valens an ægrotus, iuuenis an senex. Quid hoc autẽ? non ne importunum est, longum se quendã & altum & latũ simul fateri intelligere, ac vno nomine magnũ appellare, longum nõ posse seorsum, & solum concipere? Quasi vero nõ eadẽ ratio sit cum toto pulsu magni, ac lõgi cũ magno. Nam, vt longus separatim, solus stat nullus sine aliqua profunditate & latitudine, ita neq; magnus est vllus pulsus: nisi simul celer, vel tardus, vel vehemẽs vel languidus sit, vel particeps aliarum sit differentiarum. Immo vero, vt cogites omnibus differẽtijs arteriam moueri, separatim non possit unquam moueri: quis.n. extra corpus arteriam etiam cõspexit pulsare? Omnino itaq; est in toto corpore, & neruo alicui incsibit, isq; qualitatem habet & quãtitatem: subijcitur porrò venæ, & hæc est qualitatis, & quantitatis particeps: circunijcitur iam corpora illi multa, atq; omnia hinc progressus, sine quibus consistere pulsus non ualet, recẽseas. Sed vir prudens, si hæc exaudiat disserentẽ, de assistentibus aliquẽ rogauerit. Nũ iste scilicet ludit, vel insanit, q̃ hæc nugetur? Quid? quæ sine alijs esse nõ pñt, nõ ne mera fatuitas est, & magna uanitas, ne cogitatione quidẽ repræsentari citra illa ꝓfiteri? Nã longum quidem pulsum, nisi ali-

B qua coniuncta sit profunditas & latitudo, non esse posse, nemo causam dicit. Atqui hoc non erat propositum: sed an ne intelligi quidẽ possit absq; illis. Nã hoc si quis dicat, artes imprudens euertat oẽs, atq; adeo omnem in vita vsum nominũ. Etenim curandi artem quis vnq̃ vestrũ pleuritici Dionis didicit? nemo vero. Omnino nõ in homine pleuritico, sed in commentatione specierum, & generum artes positæ sunt: primũ pro ipso affectu certis sumptis distinctionibus. Siquidem vel ad clauiculam dolorem, uel ad præcordia pertinere cogitemus, neq; hic Dionem usq̃, uel Theonẽ una concipimus. deinde superiorem statum & præsentem spectamus. Abũdãtia laborat pleuriticus, aut contra defectu humorũ: bonos succos hẽt, uel malos: atq; utrumq; .s. nũc ne primũ, an iã pridẽ. Et, si iã pridẽ, utrũ à uictus ratione, an sua spõte: neq; hic quidẽ usq̃ Diõ uel Theon. Neq; uero etiam, ubi de temperamento ægroti agimus, Dionem necesse est, uel Theonem appellare, aut animo cõcipere, aut aliquo modo desiderare. Nam ea ratione Geometriã sustolli, quid attinet referre: si quis se nec lineam, nec superficiem dicat cõcipere, q̃ carere solido corpore non possint. Quid cũctas res mundi, quæ à se diuelli mutuo nõ possunt, an ne absurdum, si ne intelligi quidẽ separatim admittas? Sed eam importunitatẽ nunquã ferret Archigenes: immo cõtra facere ille semper aduertitur, de ducendis singulis in prima & simplicia: uerum deflectit ab instituto interdũ, &

C aberrat inuitus, q̃ parum, ut equidem censeo, sit exercitatus. Certe in re ꝓposita, quod dico, perspicias non obscure. Etenim, cum ẽt duæ, inquit, aliquæ sæpenumero dimẽsiones concurrãt, ut simul & breuis sit & humilis,† nos separauimus hos, qui binis intelliguntur, ab illis, q̃ singulis dimẽsionibus: tum q̃ hos, qui trinis dimensionibus intelliguntur, qui sunt uiginti septem, prius docere non possem, quã singulas dimensiones intelligere separatim assuefecissem, nũc augeri, nũc minui, nunc moderatas esse & in naturali statu persistere: tum q̃ multa nos ex una dimensione cognoscere possumus. Nam, ut certam rem demonstrare magnus pulsus solet, ita ẽt altus solus, non simul cum ipso alijs dimensionibus animo conceptis. At uero pulsus binarum dimensionũ nec ad uiam & rationẽ quicq̃ faciunt eorũ, qui trinis simul dimensionibus intelligunt: & à diuidendi fũt methodo abducti: unde etiam disciplinã habent, quæ nulla arte cõstat, frustra tyronem detinentes: ut si quis ita doceat, pulsuum dicens esse aliquem magnum simul & celerem, aliũ magnum, simulq; uehementem, alium itẽ celerem, & uehemẽtem: itaq; progressus, binos copulet: quod ne ipse fecit Archigenes, ut quod nullius sit artis, nulliusq; properationis & usus. Interdũ enim ex omnibus differentijs tũ nos uolumus constitutũ intelligere, tum ars requirit, ut cognoscamus, ut propositæ rei totã naturã ꝑspiciamus. Interdũ in simplices reducimus drias, q̃ absque eo exacte composi-

D tum nõ intelligamus. Nam, nisi totã rei naturam in unum complecti, atq; in unã differẽtia, & simplici ualeas consistere, nulla erit ars, nulla uia, uel ratio, nulla etiam utilitas.

† *In eo. antiq; gra plura hic addũtur, ut locus hic ita uertatur. Nos aũt hos, qui binis dimensionib. intelliguntur, nõ apposuimus, sed solis cõtenti fuimus tum eis, qui singulis dimensionibus, tum eis, q trinis simul intelliguntur, illis quidẽ, qui singulis dimẽsionibus intelliguntur, tum quodhos &c*

Qua arte Gal. pulsuum differentias inuenerit in quantitate distentionis arteria. CAP. 8.

QVamobrem nos primum pulsuum uniuersam naturam deduximus in differentias, quæ ipsam constituunt, atq, hanc quãtitatis distentionis appellauimus, illam qualitatis ictus, aliam qualitatis tunicæ, aliasq; ordine commemoratas. Deinde in his ipsis rursus simplices requisiuimus notiones, ut, quam habet rationem differentia quantitatis distentionis ad totam pulsuum ex omnibus conflatam naturam, ita aliud reperiamus similiter habens ad hanc ipsam. Nam hoc genus ut uniuersam pulsus naturam conficit, ita idem iterum dimensionẽ efficit quamlibet. Sed binas cõcipere dimensiones nihil refert, nec ad totum pulsum absoluendũ, nec ad unã quantitatem distẽtionis, unde superuacaneum de ijs sit sermonem habere, & nos dedita opera prætermisimus. Contra male Archigenes eum ueluti dilacerauit, & sex duntaxat commemoratis coniugationibus, alias uigintiunam numero præterijt. Siquidem differentiæ uniuscuiusque dimensionis sunt omnes omnibus aliarũ copulandæ, ut in unaquaq; binarum dimensionum copulatione existant nouem differentiæ, omnes uigintiseptem. Adscribã unam, ex qua de reliquis etiam licebit discere.

TABELLA E

1	Longus	Latus	4	Latus	Moderatus	5	Breuis	Latus
2	Longus	Moderatus	5	Moderatus	Moderatus	8	Breuis	Moderatus
3	Longus	Angustus	6	Angustus	Moderatus	9	Breuis	Angustus

In hac ergo tabella, longitudinis tres dĩas complicantes cum trib. latitudinis, nouem effecim⁹
dĩas. Altera erit eodem mõ tabella, cum trib. longitudinis dĩis coniunctas profunditatis tres ha
bens. Tertia præterea, in qua profunditatis tribus tres copulabuntur latitudinis. Neq; est obscu-
rum, quin singulæ tabellæ nouenas complectantur coniugationes: itaq; oẽs uiginti septẽ sint,
Iam igit̃ est apertum horum, q̃ bini intelliguntur, prætermisisse Archigenem ꝑ multos, ut ẽt alio
rum. Nos aũt hos omisimus ob causas, quas exposuimus: sed tradidimus eos, qui singulis dimen-
sionib. intelligũtur, numero nouem: atq; eos, q̃ trinis simul, quos in tabella descripsimus, septem
& uiginti. Quorum fecimus oĩum cõe genus, nõ magnitudinem, verum qualitatem distensionis,
explicatmusq; pulsuum dĩas quasdam nominib. aliquas definitionib. neq; .n. nomina oẽs sortitæ
sunt: & imponere, ab re ducimus noua, quãdo definitiones commonstrare nihilo sane secius ua-
lent. Equidem non multo peius existimem, sed multo ẽt docere nominib. definitiones melius, q̃ F
vt alia omittam, plerasq; ẽt dĩas in alias plures, ut in magno pulsu demonstrauimus, diffindunt:
quippe cuius rursus sex concipias dĩas, & definitione explices, si quendam ex illis maximũ & cõ
eperis & uocaueris eum, qui a moderato distat quamplurimum: aliquem simpliciter magnum
q̃ inter maximum & moderatum medium locum tenet: ac inter utrunq; alias duas dĩas statuas,
licet, unam paulo moderato maiorem, alteram, quæ paulum infra maximum sit. Nam huiuscemo
di diuisionem, neminem fugit, q̃ operam vel studium in operibus artis posuit, magno usui esse ad
præsagiendum. Etenim in calido, frigido, sicco, humido, breuiter oĩb. quæ ad artem pertinent, in
minima facultas diuidendi, & paruorum excessuum obseruatio, uiri est cum prudentis, tum uere
experti in operib. nihilq; potius ducentis, q̃ scopum artis in angustum q̃ maxime cogere. Nõ tñ
in principio institutionis ea est sumenda diuisio, nam discipulis ea res minus doctis non parum cõ
fusionis afferet. docti unum ex commemoratis intelligent. Quæ causa fuit, quamobrem nec
eorum in primo commentario meminerimus: sed ne nũc quidem dixerimus, nisi oẽm pulsuũ, q̃
ex quantitate nominantur & intelliguntur, statuissemus acerũum ob oculos ponere. Siquidẽ ex-
cessus pulsuum, qui una dimẽsione intelliguntur, & defectus a principio potes diuidere, ut in ma-
gno demonstrauimus. Nam moderati soli, singulis generib. singuli sunt, & indiuisi: alij plures di- G
uisiones recipiunt, sua quidem natura infinitas: quod .n. genus maiorem, vel minorem excessum,
& defectum obtinet, infinitas, necesse est, habeat dĩas. At non ad sensum tñ sic hẽt: sed, ut ad illos
te melius uel peius exercitaueris, ita mõ uel minutulas dĩas percipere poteris, modo insignes tñ.
Siquidem & musicus uocis excessus non ad tonum & semitonum tñ, sed & ad elemẽtum ipsum
vsq; ad minimum sonum satis assequitur: idiota nec duorum excessum tonorum põt exaudire. Nã
nos quidem, vt nunc est, nostrum sensum exposuimus. Assequimur in moderati excessu, & defe-
ctu cuiusq; generis dĩas pulsuum sex: sed tyronib. primum unam, aut alteram, satis est de illis sen-
tire, & discernere a moderato illas posse. Tractu certe tpis, si hac in re uersentur diu primum in
duas partes fortasse eas partiri, deinde in tres, & quatuor poterunt. Hæc ideo oĩa, ut multorũ pul-
suum esse declaremus unum genus, disseruimus. Refert tñ ẽt suo nomine ea cognoscere, nosque
his, qui in disciplinis profectum iam fecerunt, hæc dicimus, quibus scilicet solis dictauimus. Ergo
esse quoddam genus pulsuum, qui in quantitate distentionis consistunt, satis ostensum est.

Ratio distinguendi prima, & communia genera pulsuum. CAP. 9.

IAm de primis esse generibus (memini .n. hoc quoq; recepisse demonstraturum) hac potissimũ
ratione perspicias, si in singulis perinde alijs generibus coneris commentari, atq; nunc in hoc H
fecimus. Id quod in hunc modum maxime feceris, in singulis tractandis consideres, ecquod su-
premum genus esse possit, & huius generis, quod est, quantitatis distentionis, & eius quod cum
illo proponitur. Age .n. quandoquidem celer quidam est, & tardus, & moderatus in arteriç motu
pulsus, atq; horum commune genus qualitas est motus (quod in commentarijs De dignoscendis
pulsibus demonstramus) ecquod inuenire commune genus ualeamus qualitatis, & quantitatis,
attendendum nobis est. Si nequeamus, in prima referemus genera, tum quantitatem distẽtionis,
tum qualitatem motus. Sed, quando & qualitas corporis arteriç, aliud genus sit pulsuum. s. in quo
mollis sit, durus, & moderatus in statu arteriæ tunicæ, videndum est rursus, quodnam horum sit
commune genus: huius dico, de quo nunc egimus, & illius, qui in distentionis quantitate con-
sistit. Si nihil reperiatur, ex primis etiam est hoc censendum. Nam, quod exercitatum requirit
in prædicamentis horum commentatio, apertum puto esse: ut. cum, quç in quæstionem uenerũt,
in unum ambo prædicamẽtum cogantur, non commune tamen ullum genus habeant, ne cõmu
nitas nos prçdicamenti moueat: ut plerosque, qui sero ad literas se conferunt, & inexercitatos
pseudo dialecticos, vbi prædicamẽtum sit commune, genus ẽt reperies hic commune existimare

esse

A esse, ut qui distinguere homonymiã nõ ualeant. Sanè sic habet in qualitate motus, & corporis arteriæ. Prædicamentum est qualitatis cõe utriq; generi: tñ genus non item ambo ullum obtinent commune. Nam ꝑ homonymiam utrumq; non synonymiam qualitas dicitur: neq;.n. eadẽ est in ambob. qualitas, sicut in albo & nigro, atq; frigido, & calido. Cæterum motui peculiaris est qualitas, & diuersa: & corpori arteriæ peculiaris, diuersaq;.s. non generis sunt eiusdem, motus, & status corporis arteriæ. Verum de his inferius fortassis amplius agetur. De pulsuum nunc genere in quantitate, qua ratione aĩaduertẽdum est, liquet: primorũ, ne generum, an secundorum sit. Nam a genere motus, corporisq; arteriæ planè distat, siquidẽ quantitas à qualitate dissidet: atq; idcirco ẽt a genere contentionis, in quo vehementes quidam, & languidi sunt pulsus (etenim qualitate hi vel ictus, vel vitalis roboris constant) & uero a rhythmo ẽt, & a genere ordinis, & perturbationis ordinis æqualitatis & inæqualitatis: q̃ quidẽ prædicamento ad aliquid attribuũtur uniuersa. Hoc iam superest, vt illud comparemus cum genere crebritatis, & raritatis: nam hoc constituere quantitas vr̃ tp̄is quietis: Sed sub idem sic rursus prædicamẽtum reducẽtur, genus ambob. tñ non erit idem: nam genere toto quantitas dimẽsionis corporis a quantitate abest tp̄is. Ac nullũ esse apertum est in pulsib. genus aliud quantitatis gñe distẽtionis, ut nec aliorum quoq̃ commemoratorum.
B At meditatum oportet prius esse, q̃ assequi hæc uolet, ad prædicamẽta. Nam scitum est Arcesilai dictum: Nemo uellus portat ad fullonem. Ordo est.n. ut lanificij, sic institutionis disciplinarum. Nec legere quisquam prius docetur, quam syllabas oẽs didicerit: nec syllabas ipsas prius, quã vocis cuncta elemẽta. Neq; ualidas luctas, ante simplices & leues: neq; has ante, quã probe sit frictus: immo ne id quidem, nisi præcesserit, more Athletarum, vnctio: sed omnium horum aliud primum est, aliud secundum, aliud tertium in oĩbus artibus. Sic etiam in Dialectica, ante quam quis ad prima se & ueluti elementa exercitauerit, insequentium non ualeat assequi demõstrationem. Sed hæc hoc loco satis de his sunt.

Archigenem, quanquam usus est plerunque nomine differentiæ, perperam tamen primas pulsuum differentias qualitates appellasse. CAP. 10.

RESTat, ut de nomine drĩæ dicam. Primum in nomine nos nihil innouare ostẽdemus: deinde, q̃d apud authores significet, interpretabimur. Nam noui nos nihil designare primus est Archigenes testis, qui in hunc modum in principio scribit tractatus de ordine, & perturbatione ordinis, æqualitatis & inæqualitatis: Herophilus, qui generatim pulsuum protulit alias drĩas hoc pa-
C cto: Magnitudo, celeritas, vehementia, rhytmus, non cõiunctim, sed speciatim ordinis meminit & perturbationis ordinis, æqualitatisq; & inæqualitatis. Hoc loco aperte Archigenes non modo drĩas esse in pulsib. sed & aliquas generum esse, quasdam specierum, memorauit. Neq; initio hoc tantum fecit, oblitus aũt postea est in toto sermone: millies.n. nominis meminit drĩæ, & generum & specierum, rectissime sentiens, sciẽsq; drĩarum quasdam genericas, quasdam esse specificas: ac harum ẽt ipsarum has magis genericas, illas specificas magis. Quare paucula, ut faciamus capita eius, adscribamus ad confirmandum propositum: primum hoc ex eodem de ordine, & perturbatione ordinis tractatu: Quidam sanè æqualitatem acceperunt in certis tantum drĩjs: ego uero in oĩbus, in quibus ordinem. Mox addit: Inæqualitas est imparitas pulsuum in aliqua succedentium *ei drĩarum: perturbatio vero ordinis, conturbatio dispositionis temporaria in aliqua pulsus drĩa. Bis in hoc quidem capite scripsit drĩæ nomen. Paulo post: Neq; aperuerunt, ne de his quidem; an qui omni in drĩa sit par, sit æqualis dicendus. Inde rursus: &, qui est absolute ordinatus, his nobis erit par magnitudine, vehementia, celeritate, rhythmo, & si qua alia eiuscemodi drĩa dispositus attenditur in oĩb. esse, sed aliqua ex parte, qui in vna horum drĩa dispositus vr̃ esse, uel duab. vel plurib. Hoc rursus loco nomẽ drĩæ bis appellauit: cui annectens sequentem orationem, primum sic
D dicit. Nam illa integra, & oĩum drĩarum absoluta paritas. Interim sic: Et inæqualem pulsum eum, qui prorsus vel una differentia est impar, nocamus. Interim hunc in modum: Nonnunquam alia per tres, ut dixi, respondent. Vehementia uero, quasi quotidiana est, cum sit æqualis, & per deinceps, aut alia quæpiam reliquarum drĩarum, aut alia. Huic subdens proximam orationem dicit: Conuenientibus pulsibus, & simul oĩbus drĩjs, & una uel pluribus. Postea: interim sunt alia oĩa ordinata, aut certe æqualia: una aũt aliqua drĩa, ut magnitudo: vel duæ, vel plures semel inordinatæ sunt. Post hæc in exitu tractatus: Accipienda sunt enim, inquit, quæ retuli, de celeritate & tarditate, deniq; de omni pulsus alia differẽtia. Atq; hæc ex hoc tractatu adducta sint: quid.n. plura cites? Digrediamur iam ad aliam, vt ne ex uno loco testimonia uideamur capere. Ascribamus igitur capita ex insequentibus, atq; etiam ex præcedentibus. Ac sequitur quidem hic titulus: quæ sit uno in pulsu inæqualitas. Statimq; scribit ab initio tractatus in hunc modum: sunt enim plures differẽtiæ inæqualitatis, puta in uno pulsu. Inde frequenter autem cum huisce differentijs, & cum magnitudinis coniunguntur inæqualitatibus. Mox: Alia porrò est differentia in magnitudine unius pulsus inæqualis. Hæc ex hoc tractatu proferas. Porrò adscribamus his pauca adhuc, ex ipso initio libri. Vnum quidem est caput hoc, Tractatus, de pulsus uehemẽtia. In vehementia aũt eiuscemodi

*Al. eis. s. pulsibus.

inuenias prӕterea alias differentias. Alterum iam: Hunc in pulſus languidi differentias referas. Et E
inde aliud: Quidam non remiſſus quidẽ, ſed quaſi impeditus, & intro vergente prӕditus grauitate »
repreſſus, & demerſus, differentia erit vehemẽtiӕ pulſus. Poſtea, vbi de plenitudine agit, interim »
ſic ſcribit. Numerus tot differentiarum. Interim ſic: Differentia tñ ad * cõtrariũ ſimpliciter ӕſtime »
tur. Rurſus in tractatu de crebritate & raritate in hunc modum ſcribit: nonnulli videntur turbare »
differentias. Et ad finem totius tractatus: Habes celeritatis, & tarditatis differẽtias. Rurſus, vbi agit »
qui ſit pulſus per par & non par: At.n. non eſt hӕc peculiaris pulſus differẽtia, ſed ſpecies eã com »
plectitur vel rhythmi, vel ordinis. Sed ſatis iam de dñia, ne imprudentes forte à propoſito aberre- »
mus. Nam, Archigenis ſi de pulſibus velis totum librum reuoluere, alterũ ex eo librum conficias
de nomine differẽtiӕ: nam nunc quidem, ne ex quinta parte quidem hӕc excerpſimus: ac multa
protulimus capita, non adeo, quo de nomine dñiӕ laboraremus, ſed ut ſignificationẽ eſſe variam
oſtenderemus. Etenim genera non raro differẽtias appellauit cum prima, tum ſecunda: & ſpecies
item generum: Ac, quӕ neq; genera, neq; ſtatuit ſpecies eſſe, quӕ quidem differentiӕ ſunt ſolӕ, ẽt
vocauit has differẽtias: quӕ pſeudodialecticis res imponit. Nam, qñ differentiӕ, cum apud alios
Græcos, tum apud priſcos philoſophos de tribus his, quӕ modo memoraui, accipiantur, de gene
ribus, & ſpeciebus coĩus: ſed de illis, quӕ in diuiſionibus reperiuntur, q̃ nec ſpecies ſunt nec gene F
ra, peculiarius, huius iſti tñ ſignificationis meminerunt, communi omnino neglecta. Enimuero
† agitati nemeſi) ſuis ipſorum ſcitis non conſtant. Quapropter nunc nõ ex alijs grӕcis nominum
ſignata ſuggero, cum tñ mihi promptiſſimum eſſet ab oĩbus mutuari, ſed ex ijs ipſis pſeudodiale-
cticis. Nam, qui ſe expoſituros nominũ notiones recipiunt, & dialecticӕ hoc cõmentationis prin
cipiũ conſtituunt, cum non exponũt, ſed ferunt nõ aliter, ac leges, hoc noĩe ſum ſolitos iſtos ap-
pellare. Nam Archigenes quidẽ, ſat ſcio, omnia citius ſubeat, quàm dñiӕ nomen attribui ſpecie-
bus quoq; fateatur. Etenim, ut prӕteream alia, vel ſecta eorũ, ciuitatem prius, quã placitum, ait eſ
ſe prodẽdam. At tu, ſi, dum leges illi ferũt, ſileas, nec reſiſtas quicquã, inde de re quapiam facias po
teſtatem differẽdi, cũ ſuis ipſi ſtatim decretis pugnant. Quod ſane proauo huius eorum ſectӕ fre-
quens eſt Chryſippo: nomina enim ſanctius ille ſciſcit, q̃ Athenienſibus de appendendis nummis
Solon ſuis tabulis: cõfundit autẽ ipſe ea primus. Et, ſi q̃ras de ſucceſſoribus eius ſciti, quid nõ tuea-
tur ſua decreta? abutitur, inquiunt. At licet, cedo, abuti, nec, qui hoc admittunt, peccant? licet, in-
quiunt: nam quid dicant aliud: vbi in puteo (ut in prouerbio eſt) ſint oppreſſi? Qui aũt alijs hoc ho-
minibus minus permittũt? An vni Chryſippo iſtuc, eiuſq; facere permiſſum eſt ӕmulis? At quam
quӕſo ob rem? q terra ſit natus ſcilicet. Atticus de Codri familia & Erechthei? Atqui, ſi quidẽ illo G
rũ ſit nepos, non adulteraret quaſi nummum aliquem, antiquę inſtitutũ vocis. Nunc vero (quod
quis ferat?) neq; Athenis natus nec altus, ſed ex * Sicilia pridem aduenıens, prius, q̃ probe Grӕcã
vocẽ didicerit vllã, Athenienſibus ſtudet legem de nominibus ferre, pica Sirenem imitans: vt picã
non gracculũ dicamus, vel coruum, vel quippiam aliud, quem verius appellaueris tã audacẽ. Sed
Chryſippi in linguam Atticam contumelias poſthac fortaſſe detegemus. Archigenis delicta hӕc
quӕ nunc in manibus habemus, mirè confitearis aperta eſſe: qui veretur dicere prima genera, &
primas differentias, genericasq; differẽtias, & genera differentiarũ, tametſi frequentia apud Grę-
cos hęc ſint nomina, ab Herophilo vero & Herophilijs prope omnibus millies prolata: ſed om-
nibus cõe nomen commentus eſt qualitatis. Atqui differentiӕ nomen poteſt omnibus aſſigna-
ri qualitatibus, quantitatibus, relationibus, uno uerbo uniuerſis: nam ab eo, quod differat alterum
ab altero, nomen differentiӕ factum eſt, & conceptum. Differunt autem quӕdam ſtatim primis
generibus prӕdicamentorum, ut homo, album, bicubitale, dextrum, nam unum illorum eſt ſub
ſtantia, alterum qualitas, aliud quantitas, aliud ad aliquid: Quӕdam ſubiectis generibus ſub his,
ut album & triangulare: color.n. illius eſt genus, huius figura. Hӕc rurſus ambo prӕdicamento
ſubiecta qualitatis ſunt: itaque albo primum prӕdicamentum cum triangulari conuenit: eſt.n. H
utrunq; qualitas: cӕterum generis ſunt diuerſi, hoc figurarum, illud colorum. Alia iam ſpecie dif-
ferunt, cum non differant genere, ut album & flauum: genere ſunt.n. eadem, nam colores ſunt:
ſed ſpeciei habent quandam differentiam: nam ſpecies coloris, ut nigrum, rubeum, cӕruleum, ita
album, & flauum ſunt. Iam alia differunt indiuiduo, & vno numero: uerbi gratia, album, quod o-
ſtendi poteſt, ab hoc albo, quod poteſt, oſtendi, peculiari quadam diſtat differẽtia, ſed eidem ſpe-
ciei tamẽ ſubditum eſt albo: & idem eorum etiam genus color eſt, atq; cõe prӕdicamentum qua
litas: adeo quodlibet a quouis, alterum ab altero prorſus aliquatenus differt. Quando igitur dif-
ferentia à differendo eſt appellata & inuenta, differre autem, tum indiuidua, tum ſpecies, tum
genera inueniuntur ſubalterna, & ſemel omnia, quӕ aliquo modo ſunt; etiam differentia, opor-
tet, in omnibus ſit, quӕ ſunt: non item qualitas. Male ergo prima genera Archigenes differen-
tiarum pulſuum uocauit qualitates: nos recte atq; ordine cum hӕc, tum alia omnia, differentias,
quare etiam uniuerſo operi titulum fecimus. De pulſuum differentijs. Quid iam supereſt eorum,
quӕ diſtulimus? nihil, niſi ut ueterum medicorum, aliorumq; auctorum uſum nominis differen-
tiӕ declaremus. Nam ſuperior quidem oratio ipſius teſtimonio Archigenis fidem fecit, neq; ex
omni-

[Margin note: [illegible]]

[Margin note: * In græcis Ci licia.]

A omnibus tamen eius libris, ne ex illo qdem de pulsibus toto. quòd si alia opera inspicias Archigenis, et febrium dnas reperias hominē appellare, & morborum, victuumq; atque uti millies in his, quas memorauimus, reb. noīe dnæ. Quòd si aliorum medicorum usum, & oīno Græcorum adscribam, res mihi tam fore vī prolixa, ut libros conficere maximos possit. Oīum ergo primum sit, ut quisq; excerpat: nam se statim authorum uocabulis assuefecerit, minusq; nobis exhibuerit negocij ad insequentem disputationem. Etiam duæ cuilibet ad manum sunt lucubrationes nostræ, & de Atticis nominib. & de Medicis. Pōt fieri, ut de Ionicis quoq; conscribam aliqñ: ut, quę de dictione & omnino de nominibus quæruntur, discas ex illis. Nunc seriem orationis persequamur, atq; hunc librum quidem hic finiamus: in sequentibus libris addamus reliqua.

GALENI DE PVLSVVM DIFFERENTIIS LIBER TERTIVS

ARGVMENTVM LIBRI

B Exemplo nehementis pulsus & languidi, pleni & vacui, duri item & mollis, Archigenis, & reliquorum Pneumaticorum tractatio redarguitur.

Inutilem esse Archigenis de nominibus contentionem, ipsumq́ aberrasse in vehementiæ pulsuum definitione. CAP. I.

Ontrouersia nobis de reb. cuipiam necessaria fortasse uideatur esse, alij iusta esse, alicui etiam condonanda. Nam, ut ait Poeta Tragicus,

† Si amor sapientiæ, atque honesti singulis
Iuxta placeret, nulla foret mortalibus
Contentio ambigua.

Nunc quia non vī omnibus, idem neq; honestum, neq; sapiēs esse, neq; ēt uerum, necessario existit. cōtrouersiā. Vt uero philosophus dixit. Etenim, si uel maxime fiut, inquit, definita, non tñ scio, sed est in oīb. opinio, ex opinione hac pat est nasci cōtrouersiā. Vt āt sentiunt illi, q̄ scientiam firmam esse, & congruētem ducunt, sed non facile inueniri: q̄ eam nō assequitur, huic est habēda uenia. At de nominibus pugnare, nec ullum hic modum facere, & multum elaborare, solidosq; implere libros maximos hisce præstigijs, nec necesse esse, nec par, nec uenia dignum mihi vī. Nam rerum cum sit ea obscuritas, vt, si uel in triplū hæc uita nostra prorogetur, ne tunc quidē exacte nos oīa cognoscamus, & hac adductus re dixerit Hippocrates, "Vita breuis, ars lōga, quo mō, qui in his, quę ab re sunt, tempus suum ponit, importunitatis propulsabit uitium? quasi uero tam ei multum superet tpis, ut & hunc ei liceat cumulum addiscere, & necessaria per ocium indagare. Quid? hoc nonne faciunt, qui eiusce modi conscribunt, vt Archigenes in libro de vehemēte pulsu? Est uero prolixa eius oratio, nec conuenit omnem hic adscribere: nihilominus, qui eā requirit, ex opere de pulsibus legat. Nam quartum est à principio caput, quod orditur in hunc modū: Vehementiam pulsus non esse simplicem qualitatem confirmat. Magnus. Proinde, quasi hoc de uehemētia caput legeris, quæ sentio, aggrediar dicere Miror enim non hoc modo, q̄ de nomine certat: nā hoc quidem delictum plerisq; prope non medicis tñ, sed philosophis iam solēne est, ue rum q̄ ne id ipsum quidem percipiat, sibi de nominibus esse litem. Quapropter, cum arbitretur, puto, de re disputare, extendit orationem, quæ præter alia absurda, etiam scripta obscure, librum alium quærit, neq; cum paruum, qui ipsam exponat: ut perpetue hæreamus, scilicet de asini umbra ambigentes, neq; tantum in dialectica nobis sit profectum, ut, quæ de nominibus, quę de ipsa sit re quæstio, perspiciamus. Siquidem, ubi pulsus aliquis sit uiolēto occursu, ut impellat tactū. & euertat, si, qua ipsum rōne dignoscas, queris, & præterea causas, a quibus proficisci, & quid denunciare is pulsus solet, de re tum commentaris: sin autem, quo sit appellādus nomine, de nomine. Quò igitur intelligamus, de nominibus laborare, operam esse ludere: ipsas uero res considerare, artes augere: uocemus illum pulsum Dionem. Inde dicamus, quemadmodum exacte dignoscatur, hoc est, si comprimamus arteriam, non leuiter attingamus, deinde robore fieri uitalis facultatis, ut in commentarijs docemus de causis pulsuum, postea signum in morbis salubre esse, & alia quædam, etiam, quas indicationes solet promittere. Nam, quando in quatuor partes sit omnis distributa de pulsibus commētatio, in partem de differētijs eorum, de cognoscendis ijs, de causis, & quartam de præsagitione per eos: ut pulsum ualēter pulsantē, appellemus Dionem, illorum nihil labefactatur. Siquidem, quatenus ab alijs distat, perspeximus, siue Theon, siue Dion, siue quid aliud uocetur, & quomodo dignoscitur, & à qua gignitur causa, ac quid significat. Disputet iam licet de ipso in Magnum Archigenes, contaminantē, & eum fortasse consuetudinem Græcorum in nomine, at tantum certe intelligentem, controuersiam fere cum ueteribus

C

D

† Verior sensus ex antiqs Si oībus hone stum idē esset ac sapiens simul. Non esset quę esset ambigua homini bus cōtentio.

1. Apho. 1. Ex. ord. 1. b

sibi de nomine esse. Nam quæ sunt Magni verba? Debent igitur magnitudinem pulsus insignem E
habere, & plenitudinẽ, velociterq; digitis occurrere, si proprie uocare vehementem pulsum ve-
lis. Probe igitur hoc nouit Magnus, non sibi de re, sed de proprio vel nõ proprio nomine concer
tationẽ cũ medicis esse. Apertius hoc ẽt inferius declarat: nam Demetrium vult, cui libros hos de
inuentis post Themisonis tempora dicauit, simul etiã hoc considerare: nempe qui, cum philoso-
phus etiam esset, & quod proprium nomen esset, & quod secus, exactius teneret. Atque eius hæc
sunt verba: nihil.n. causæ est, quin ipsa verba adscribamus Magni: Qua ratione ergo recte in sim-
plicibus differentijs hunc statuit, tu mihi expedi: nam ad te pertinet, magis proprietatem verborũ »
iudicare, & ex nominibus conijcere significatorum substantiam. Postea clarius ẽt facit hisce ver »
bis: Equidem de mea snĩa hactenus non discedo. Tantum dico vehementiæ nomen significarenõ »
simplicem differẽtiam pulsuum, sed moderatum ex magnitudine, & celeritate, atq; plenitudine. »
Proinde hoc ẽt loco se disceptare faceẽ de hoc, q d. s. hoc nomen, vehemẽtia, significet. Ac oĩno, si »
quis totã velit disputationẽ colligere (scripta.n. est in tertio inuentorum, post Themisonis tempo »
ra, libro) ipsum sentiẽtem intelliget hãc esse de nomine q̃õnẽ. Fortasse ergo cuipiam veniet in mẽ
tem innouationem mirari Magni.* Etenim transposuisse oportebat nominum significationes, si-
ue recte ijs, siue secus prisci medici sint abusi. Nã meditationẽ indagare, q̃ ad artis opera interest, F
non solum Magno non est vertẽdũ in uitiũ, sed nec cuiq̃, qui facultatem eam habet: siue hodie
sit is, siue à sexcentis annis nascetur. Verũ de noĩbus pugnare, quibus tantarum rerum est propo-
sita cõmẽtatio, alienum est. Sed, si hæc miteris ac reprehendas, facis tu quidem probe, cæterum in
stitutum te videtur istorum hoĩum fugere: nam omnibus, qui Pneumatici vocantur, decreta Stoi
corum placẽt. Proinde, vt Chrysippus eos de nominibus cõtendere, quorum in philosophia vsus
est, assuefecit, nec in medicis ipsi nominibus hęc dubitant facere. Iam Zeno vero Citiensis prius ẽt
nouare sustinuit, & p̃terire Græcorum vsum nominum. Quare nihil habet admirationis, si eo de-
uenerunt cõtentionis de eis iuniores philosophi & medici. Sed quid habes, qđ de ijs mireris, nisi q
de noĩbus se quidẽ animaduertunt digladiari? Quemadmodum nec Archigenes, alioqui pru-
dens, voluit (cum hoc ipsum ostendisset, in nomine vehemẽtiæ Magnum innouationem facere) cũ
accedere denique ad vtiliora: sed sursum, atq; deorsum id loci versatur, cum in alijs offendens, tum
q ipsa verba nõ semper Magni profert: quę, cum sua sint scriptura multo apertiora, immutat. Iã
vero aliud maius crimen hac de nominibus curiositate committũt, qui post Herophilum de pulsi
bus scripserunt, prope omnes. Nam, cum debuissent, vti paulo ante nos diuisimus, & ipsi item di-
uidentes, seorsum de pulsuum differẽtijs, seorsum de dignoscendis ijs, separatim ẽt de eorum cau- G
sis, separatim iam de præsagitione per eos, docere: oĩa simul (mirum) cõfundunt atque conturbãt
ac partem eorum semel omiserunt, partem leuiter attigerunt: nõ nulla ab re, & præter modũ ex
tenderunt: alia temere coegerunt, vt si unum, sint, in vnum, cum multum intersit inter illa. Atque
hoc ipso in capite de vehementia Archigenes, vbi scribit, si per se æstimetur, manifeste apparere
sua sponte vehementiam contentionem esse, vt dixi, arteriarum motus: cum causam explicauit
vehemẽtiæ, ipsam putat se aperuisse vehementiam. Nam quidem, si hoc, Archigenes, est vehemẽ
tia, da mihi eius causam. At non poteris: aut eandem iterum dicere cogeris contentionem: eritq;
contẽtio tibi motus arteriarum simul, & causa vehementiæ, & ipsa vehemẽtia. Ita multo scripse-
runt rectius, qui antecesserunt Archigenem, de pulsibus: quorum aliqui renisum, alij violentiam,
alij robur, nonnulli impulsum occursus arteriarum vocitarunt vehementiam. Nec hoc quidẽ ip-
sum latet Archigenem: nam quid ait? Sunt quibus in tactus ictu uidetur posita esse: unde & ictũ qui
dam arteriæ illam appellant. Mox haud scio, quomodo putat illorũ se sententiam premere, ubi
sic scribit: Apparet uero per totã distentionẽ firmitas impetus: ex qua, si obijciamus digitos, ẽt fir
mior occurrit ictus, qui non ad finẽ distentionis, sed etiam ante eum fit. Hęc eius sunt uerba. Iam
attendendum est, nihil eum efficere contradicẽdo. Nam quid ad rem facit, si etiam ante finem di- H
stẽtionis qualitas ictus fiat manifesta, nequaq̃ ictum arteriæ esse uehementiã? Nam, hoc si illi an-
te Archigenem dixissent, uehementiam esse retinentem ictum, qui in fine distentionis fit, recte cõ
tradiceret, ac ipse subijceret iam ante finem etiã apparere occursus uiolentiam: sed, quando quidẽ
dixerunt absolute, renitentẽ ictum esse uehementiam, stultum sit iam ante etiam finem distentio
nis animaduerti talem, demonstrare.

* Al. ex antiquis. Quid n. transposuisse, &c. per interrogationem.

Ignorasse Archigenem vehementem pulsum, ac ipsum cum propria causa confudisse. CAP. 2.

VErum demus hoc, quod contendit Archigenes, contentionem, & robur quoddam esse ue-
hementiam, sed uim ictus non esse uehementiam: rogemus eum, quæ sit causa uehementiæ
pulsuum: neq; enim idem uehementia est, & uehementiæ causa. Nam illa quidem aperta est, &
omnis medicus in ægroto quærit: & uero, quantumlibet imperitus, statim pulsum cognoscit uel
uehementem, uel languidum esse, causa non perspicitur statim tñ. Vnde fit, ut de ea nihil conue-
niat. Siquidẽ Herophilus uitalis facultatis robur arteriarum affirmat causã uehemẽtis pulsus es-
se: Athenæus uitalis contentionis uim. Asclepiades utrunq; deridet, & contentiones & uirtutes.
eaq; dicit omnia esse inania nomina: at causam uehementiæ ad copiam refert, & subtilitatem spi-
ritus,

A ritus,quemadmodum ét(ut opinor)Erasistratus. Nam nec hic quicq̃ tunicis ipsis arteriarum contentæ virtutis assignat:sed cum spiritum valenter cor exprimat,huius per arterias transitu tenisũ ait in ictu gigni.Sed quò hæc afferimus?cum Magnus,qui se quoq; esse Pneumaticæ sectę fingit alitet dicat,ac Archigenes,ictus fieri vim,uerum ea dissensio non est huius loci:Tantum referam tñ ad rem præsentẽ,φ robur ictus in tactus impulsu,repulsu,subuersioneq; positum esse,oĩb. est in professo:at à qua causa fiat,controuersum est.Ridiculum uero est,vbi disceptatur,quidnam sit quispiam pulsus,non hoc docere,sed,a quo fiat,tradere:nam,quid sit,clarum oportet esse:a quo gignatur,rõne inuestigare.Planum est ergo,nec quid inter pulsum uehementem intersit,& causam,quę ipsum constituit,probe Archigenem tenere. Qua p p in contentione motus arteriarũ, vehementiam statuit:cum hanc causam debuisset uehementię dicere esse,& illam in ictus qualitate positam esse,ac uiolentũ quendam esse & renitentem occursum. Nam, φ confundat res, nec quicquam distinctè doceat,ex illis,quæ infert,cernas,cũ pulsus instituisset definire.Nam quid ait? Vehemens ergo pulsus est,q̃ maiorẽ contentionem habet motus,& ῥοιζώδης,idest stridulus est: languidus:qui remissam habet contentionem,& ictum ἀσύστροφον,i.non incitatum. Neq;.n. dixit simpliciter,vehemens ergo pulsus est,qui maiorem contentionem hẽt motus,sed addidit,& stri-

B dulus est:quod medius fidius non intelligo,q̃d significet:nam poeticum est nomen stridor, non ciuile,neque ét vulgare est:nec quid denotat,ostendit. Verum, grammaticis si habenda fides est enarrantibus,quod est apud poetam de Cyclope:

« Ad montem cogit pingues stridore bidentes.

celeritatem motus stridor significat. At nõ hoc sanè Archigenes ipse uoluit, qñ in Magnũ disputat:nisi oratorem agit:frequenter reprehẽdit,quæ non intelligit.Sed mihi quidẽ nõ fit verisimile. Quid tandem igitur est φ signare vult stridor,nisi celeritatem?num uim ictus?Atqui ita duorum rursus fecerit definitionem,causæ efficientis,& effectus:ac maior erit hæsitatio, utrunq; ne horũ esse uelit vehementem pulsum,tum contentionis magnitudinẽ,tũ uim ictus:an simul ambo.Nã, siue vtrũq; siue simul ambo,nõ rectè:φ nequeat,ut oñsum est,causa eadẽ esse cũ suo effectu. Sed .n.q̃d dicit maiorẽ cõtẽtionem motus hre vehemẽtẽ pulsum,obscurum est. Nã,q̃d uel hic dicat equidem nõ assequor:vtrum à maiore cõtentione & robore vehementem pulsum fieri,an maiorem cõtentionem esse vehementem pulsum.Nã priore signatione,nõ q̃d sit uehemẽs pulsus,cæterũ a quo fiat,explicatũ sit:altera rẽ obscurã,& controuersam inter sectas docet. Vehementem uero pulsum oportet,si quid aliud,esse de reb.sensibilib. Atqui contentio non est sensibilis:aut oĩ

C no apud oẽs esset pro confesso:quado sunt,qui se,a nomine contentionis quid significetur,cũ intelligant pulsum uehementem,sentiantq; plane affirment,non assequi:quidam se intelligentia assequi id quod dicit,fatentur,sed negant esse.Adeo non idẽ est,contentio motus,& uehemẽs pulsus:si quidem hic sensu percipitur:illa non mõ sensus latet,sed ambigua est,& prorsus obscura.

In languido pulsu Archigenem aberrare,ab re q̃ grauis pulsus fecisse mentionem. CAP. 3.

QVid ergo?quod de vehementi pulsu docuit,& obscurum est,& oĩb. significationib. falsum de eius contrario φ scribit languido,apertius ne est,atq; uerius?forte.n.ex oppositione,aliquid intelligere poterimus eorum,quę in superiori orone dixit. Cedo ergo eius uerba.Langui-

« dus est,qui remissam hẽt contentionem,nec incitatum ictum.Hic manifeste quidem magnæ contentioni remissam opposuit:par erat uero non hanc,sed paruam opponere,aut male in uehementem magnam dixit: præterea stridulo,nõ incitatum ictum.Iam si,quidnam non incitatum sit,caperem,fortassis stridulum intelligam:nũc stridulo hoc ipsum multo obscurius est.Itaq; neutrum interpretatur alterum:an.n.pro tardo accipiendum sit nõ incitatum an pro imbecillo,an molli,an facile subuerso,an dissoluto,quid conijciam,non habeo.Vnũ quidem certe mihi quiddam perfectum,hoc modo arbitror,qualitatem ét illum ictus ad notionem uehemẽtiæ assumere : tametsi a

D primo cum refelleret Magnum,solam contentionem dixit arteriarum motus:hic aũt ét non incitatum dixit ictum:at qui cum illis paulo ante pugnabat,qui in tactus plaga eum ponunt.Equidẽ hæc oĩa attoniti esse,nihilq; certi quod diceret habentis,duco.Tu si quidem sentis aliter, at proxima,nõ dubito,si non ipse sane sophista es ét,sed medicorum operum studiosus,quin meras nugas dicas.Porrò caput hoc Archigenis huiuscemodi est.In vehementia aũt eiuscemodi inuenias præ

« terea alias drias.† Remissus occurit ictus,& leuis,quem obtusum pulsum nunc nõnulli vocitarũt. † *Additur in*
« Alius grauis ille quidem,cæterum remissus: hunc id drias languidi pulsu referas.Quidam non re *antiquis , ic*
« missus quidem,sed quasi impeditus,& intro uergente præditus grauitate, repressus & demersus *ais.i.iter quas remissus, &c.*
« dria erit uehementię pulsus.Atq; in vehementi quidam fuerit ictus cõnitens,humidius impellẽs
« tactum qui maxime à cibo recente efficitur.Alius est,qui ęgrius frangitur,veluti motore cubitis
« propellẽte.Et qui in affectibus quibusdam & in carnis superfluitatib.apparet. Hęc per deos utrũ
« miracula dices, an deliramenta? Vitam quidem pro artis prolixitate breuem, hic scilicet nõ breuem facit,sed plane corrumpit,qui tanto oneret eam aceruo falsę meditationis. unde nobis ergo rursum hi adsunt pulsus grauis & leuis ? Quin hanc initio prodidit differentiã, cum diceret octo pulsuum qualitates esse? Nam,vt magnitudinem,celeritatẽ,vehemẽtiam, & reliqua,quo minus

grauitatē quoq; adiungeret, quid causæ erat? Vnde hæc denuo noua tragœdia? Grauis pulsus q̄s est? quot ponderum? ô Archigenes explica nobis: quod ni facias, noīa tm̄ scripseris, rem dixeris nullam. Est quidam vehemens pulsus, ut illi tradiderunt, qui monstra non prodiderunt, in ictu renitens. Cognoscas, si premas arteriam, nō leniter palpes. Causam alius aliā facit, aliā & uos Pneumatici uim contentionis. De grauitate mihi itidem expedi naturam, rationem dignoscendi, eius causam. Nam ridiculosissimus sis, cum qui vehemens pulsus sit, qui celer, qui magnus exponas, & definias: quos & citra definitiones intelligamus, nisi semel simus græcæ linguę rudes: grauis uero hic pulsus q̄ sit, quem nouum inducis nobis, non exponas, sed, si nomē scripseris tm̄, arbitreris aliquid cōsecuturum te. Enimuero nō est hoc dicere, sed blaterare. Si igit̄ uis, ut dixit Comicus, esse, E

Garrire doctus, uerum ineptus dicere,

alia erit ratio. Quòd si non garrire uelis, sed dicere aliq̄d, ac docere, quonam sensu, quaq; rōne in notitiam veniemus grauis huius pulsus, demonstres, fac, nobis. Equidem certe ne lapidis quidē ualeo grauitatē, vel ligni cognoscere, nisi manib. sustollam, uel humeris imponam, vel appēdā collo. Num igitur & manib. nostris arteria est ęgroti libranda, aut attollenda, ut cognoscamus ita demum pulsuum grauitatem? aut quid imperas Archigenes? His quidam ab illius schola senex nonagenarius, Heus tu fili, rñdit, remissus, & segnis, & tardus, & cunctans pulsus erit. Rursus hic requisiuimus: Quem tu nam remissum pater appellas? tardumne, an rarum? nam non assequimur. Qui postquam aliquantisper conticuisset, tardum rñdit. Sanè quidem de segni, inquam, te non rogarim, quem planè & dices tardum esse. Immo & cunctans, inquit, tardus mea snīa est. Hinc senex, cum ex oīb. his quatuor nominib. rem declarari vnam aī aduertisset, tarditatē pulsus stomachari cœpit, rixariq;. Atq; primum, quem cunctantem appellasset pulsum, non in tarditate motus dixit, sed in quietis longitudine, esse positum, nam cunctari esse, incipere tardare: deinde remissum & segnem veluti imbecillum esse, nam remitti, fatiscere, & imbecillum esse atq; debilem, idem denotare. Tum illi subieci: nil laboro. Etenim, si iterum ac tertio eandem rem enarrare uoles: dabimus tibi: ueritatem nos indagamus, non litigamus contentiose. Age cunctantem, inquam, de quietis longitudine accipiamus, & remissum; segnemq; de imbecillitate. Proinde grauem pulsum meminens te remissum confirmasse esse & segnem, & tardum, & cunctantem. Cumq; de significationib. explicatius cuperem discere, primo planè præter unum tardum nihil demonstrabat. Nūc aūt remissum, & segnem dicimus, quasi imbecillum esse: cunctantē de quietis longitudine accipi: tardū, tardū adhuc manere. Quare hoc quoq; mihi denuo responde, an rarum esse languidum dicas. Verum, inquit. Quid aūt diu quiescentem, nonne hunc & dices rarum? Annuit. Igitur ex confessis, inquam, efficitur, grauem pulsum, languidum pulsum simul & tardum esse rarumq;. Concinuit ad hæc senex sanè cum magna grauitate. Verum, si hoc, inquam, sic hēt, non erit qualitas distincta ab ijs, quas oēs in ore hn̄t, ea, quæ est grauitatis, sed nomē concursui trium qualitatum attributum: quandoquidem simul languidum, & tardum, atq; rarum esse dicimus grauem. Quid dicas, inquit, non intelligo, & rixas cōcitas inanes: simulq; his dictis discessit, oculisq; nos acerbis intuitus est, ac stomachi plenis. At paucis dieb. apud ægrotum quendam cùm hoc ipso præsente sene, tum alijs multis magni nominis medicis, cum de symptomatibus, quæ tenerent ægrotum oēs attoniti essent, ventris fluxum prædiximus. Mox illi, vnde id prædiceremus, requirebant. Quibus respondimus: vellus ad fullonem nemo portauit, innuētes ijs multum abesse ipsos, ut hoc intelligerent, q̄ leuissima quidem scirent. Paucis post dieb. de sinistra nare præsagiuimus sanguinis profluuium, deinde & parotidas: postea alia atq; alia, tum prædiximus, tum curauimus, quorum illi erant imperiti. Vbi cum illi instarent, vt, ex qua re eas commentationes prænūciassem & obissem aperirem, perpetuo silui, nec quicquam illis responsi dedi: sed nobis ipsis dixi Comici illud. F G

Vt ligna tortuosa nunquam corrigas,
Virides nec arbor uetus, alio si transferas,
Produxerit stolones. H

Potius enim alij oēs decedant de sua disciplina, q̄, qui sectis sunt addicti, & cōsecrati, medici & philosophi. Itaq; tandem ego cognoui magnas me, & importunas ineptias lucrari, de re nulla cum illis disputando: egoq; in eo sum, & ero: & hos libros cum certo sciam, nisi uni forte aut alteri, q̄ singulari ingenio sit, doctrinaq; vtatur, & meditatione, & pr̄ç his oīb. infania liber sit illa circa sectas nemini propemodum fore vsui: attamen scribo, simul nec indocte ludens, & præsidio obliuiosæ senectuti, ut dixit Plato, commentarios mihi ipse comparans: simul familiarium & quorundam precibus gerens morem. At de insigni imperitia atque etiam contentione hactenus est satis.

Grauis nomen, & pleraque, quibus Archigenes est usus ad pulsuum explicandas differentias, obscura & esse inutilia. CAP. 4.

IAm ad institutum redeamus, ac ostendamus illis, q̄ id ualent assequi, nomen tantum esse grauem pulsum, rē uero nullam. Nam, si, vt ex Archigenijs nostra memoria sapientissimus, cum ad

A ad eum exponendum cōpelleretur, sumebat, languidus erit, & tardus, & rarus: ac, si hunc pulsum ostendere dicant à repletione naturā onerari, atq; eò esse appellandum grauem pulsum: eadem opera non grauē modo, sed & crudum vocent, & frigidum, ut qui non secus, atq; repletionem, cruditatem humorum possit, & frigiditatem arguere. Itidem certe biliosum quoq; & pituitosum pulsum non dubitabimus appellare, si semel apud nos sit receptum causarum illos efficientium ad eos esse nomina transferenda. Quare quod semper testor, quia apud illos non distinctū est peculiariter de differentijs pulsuum opus, separatim de dignoscendis ijs, priuatim de eorum causis, priuatim etiam de præsagitione, eò in has ineptias impellūtur. Ac Archigenes quidem in primo omnium genere pulsuum, quod in magnitudine consistit, de causis eos efficientibus, vel præsagitione per eos, verbum nullum fecit: sed differentias docuit huius generis pulsuum, nomenq; earum cuiusq; tradidit. pauca quidem nonnullis locis de dignoscendo inferens, sed ne id quidē sciēs vt inferius demonstrabimus. At verò de secundo genere, quod in vehemētia cōsistit, vbi agit, tres simul tractatus confundit, non tm̄ de differentia, & dignoscendo, sed & de causis eorū efficientib. disserens: vbi de plenitudine, confusior est etiam. Deinde qn̄ de rhytmo tractat, pauculum aspersit dignoscendi meditationis, in prima fere perstitit. In solo uero tractatu de ordine, & perturba-
B tione ordinis, æqualitate, & inæqualitate, primā partē de pulsibus commentationis seruare syncetam potuit, nec dignoscendi rōnē hic, nec præsagitionē ex ijs, immo nec causas attigit. At, quo loco de graui, & leui (vt vocat) narrat, inter alia, etiam id mirifice scripsit ad hunc modum. Quē obtusum pulsum nunc nonnulli uocitarunt. Quinam, bone vir, erat dicendum: in qua illi nam nati Scythia, vt cognoscāt nomen obtusum vltra languidū nihil significare: Græci ἀμαυρὸν illud, hoc, ἀμυδρὸν appellant: ambo .n. eidē rei tribuūt Græci: sed apud eos τὸ ἀμυδρὸν est frequētius. Ita duobus his pulsibus graui, & leui Archigenis muneribus tm̄ est profectum, vt prolati temere sint: & nullum habeant, quo dignoscantur, vestigium. Qui consequuntur, longè adhuc absurdius conflati sunt. Nā, quæ sit differentia pulsuum, quæ grauitatem obtineat intro vergentem, me sane præterit. Quę me res de integro coegit ex illius discipulis quærere, quodnam sit ænigma. Qui cum intricatius, & absurdius responderent ipso authore, animaduerti planè esse homines, qui, quæ non intelligunt, suspiciant: quo Archigenes cognito, mihi videtur de industriā scripta sua obscurare multis locis. Equidem, quoties vergentis intro grauitatis mihi in mentem venit, non possum me à risu abstinere. Apertum est enim aliam, quæ foras vergit, grauitatem esse: atq; hæc cuti. s. hominis grauis est, altera ossibus: alioqui quomodo vna foras, altera diceretur intro uergere? Quid iam?
C impeditam, & repressam, & submersam appellare pulsuum aliquam differentiam, nonne interpretes et desiderat? Quænam impedita est? Sane, quę tardius, ac par est, mouetur, impedita est: & quę rarior iusto est, tum quæ intermittit, & q̄ deficit: Præterea omnis inæqualis, & inordinata, arhythma etiam, adhæc iusto minor, atque languidior: omnino hæc scilicet in impeditis sunt: nam impediri quidem causam potius, quàm differentiam pulsus, denunciat. Repressa uero utrum ipsa quoque languida est, an parua? aut quid tandem a demersa vult differre? siquidem demersam dixeris paruam aliquam esse. At enim tardi prorsus nos fortasse sumus: Archigenes, qua est prudentia, tm̄ non ipse. Mercurius. Ergo cum par erat, quasi Deus sit, homines ut doceret, operam dare: non ut nomina tantum conscriberet; sed quod in clarioribus fecit, & indicia, quibus dignoscamus, adscriberet. Verum, si omnino studuisset apertis indicijs eos discernere, non tam inania uerba fudisset imprudens, quasi uero non possimus nos item alios uerbo tenus plures fingere, † & iure quidem } primum subuolantem pulsum. Nam, qui illi magis dimersum licebit dicere, quàm subuolantem nobis? & hercle mutantem alium. Iam glutinosum etiam quendam, & friabilem dicam: præterea nigrum, splendidum, purum, turbidum, * difficilem, hilarem. Quinetiam βλιτυρίζομενον pulsum dixero, & σκινδαψιζόμενον si nomina tantum requirunt. Sed enim τὸ βλίτυρι,
D aiunt, & τὸ σκινδαψὸς planè nihil significant, Archigenis clara sunt nomina. Quid tu bone uir dedita opera nugaris? Etenim τὸ βλίτυρι pullationem quandam significat, & τὸ σκινδαψὸς non tantum serui, sed etiam instrumenti cuiusdam est nomen. Sed quid (dices, ni fallor) hęc ad pulsus? Quid uero, quæ tu profers nomina, ad illos faciunt, cum illa, quę paulo ante recensui, tum ὁ ἀποκεκρημνισμένος, ὁ τρύζων, ὁ ὑγροφανὴς, ὁ κεφώδης, ὁ βομβῶν, ὁ ἐκτεθαμβωμένος, ὁ ἀπελυθεὶς, ὁ ἄτονος, ὁ ἐνδεγενὴς, ὁ ἀποπεπηγὼς, ὁ διαπεφυσημένος, ὁ διαγκωνισμένος, ὁ ἐγκεκλεισμένος, ὁ ἐξώστης, ὁ βαρὺς, ὁ ἐρπύζων, ὁ νότιλος, ὁ κατεπυκνωμένος, ὁ διεσπαρμένος, ὁ λαγαρίζων: ὁ ὑποκλεπτόμενος, ὁ ξανώδης, ὁ σποραδικὸς, ὁ σκυθρωπῶς ἀποχωρῶν, ὅτι τῆς ἀρτηρίας ὁλκίμου προσπίπτοντος { i. præcipitatus, stridens, humidus apparens, soporosus, bombans, stupefactus, resolutus, intentus, inefficax, congelatus, disflatus, cubitis propellens, occultatus, expulsor, grauis, erepens, madidus, congregatus, disgregatus, languescens, subfuratus, lancinosus, exagitatus, tetrice recedens, & qui est cum arteria tractili occurrente } atque id genus nominum immensus numerus: quę separatim, & sola aliquid significant, sed cum pulsibus nihil ipsis conuenit, sicut nec quod dicitur humidius impellere quendam pulsum. Nam hoc rursus loco Archigenes à pulsuum doctrina deflectit, cum humiditatis meminit, rei illius quidem ad pręsagiendum conducentis, at non ex pulsuum commentatione,

† Aliter in antiquis καὶ δὴ λέγω i. & iam dico.

* Aliter, δυσ- λιν. i. semian.

mentatione. Miscuit ergo eam cum connitente, quem ille uocat, ictu, qui a uehemente pulsu nihil distat: ac differentiam quandam se hanc fingit aliam docere, cum nō alia sit, cęterum uehemēs pulsus cum humiditate. Deinde ignaro speculationis huius imponit, quasi mirificū quid sit, quod adscripsit, qui * cibo potissimum recente efficitur. nam connitens ictus, inquit, cum humiditate ab *humidiore cibo potissimum recente fit. Hic subest aliqua, Archigenes, rō, dicisq; uerum: indistincte tamen & confuse, itaq; obscure. Nam sic erat dicēdū, ex cibis † recenter m actatis { vehemēs generatur pulsus cum humiditate: atqui hunc quem alium, ac uehemētem pulsum, dicas, & aliud quiddam, quod oīno pulsus non est. Iam etiam importune hoc loco tractat de commentatione, quæ tractatui cōis est De pulsuum causis, & De præsagitione per eos. Sane præstabat illic retulisse, à cibo qui fiat pulsus: nosq; Archigenes dicimus, non sic, ut *nunc tu, negligenter, sed adhibitis proprijs distinctionibus. Neq; .n. omnino fit à cibo quidem oī vehemens cūm humiditate pulsus, sed modico quantitate, & qualitate humido: nam copiosior cibus non uehementem pulsum, sed inæqualē, ex languidis, & vehementibus, medijsq;: Neq; humidum efficit siccus: proinde humiditate alimenti cū humidior aliquando euaserit cutis: Neq; enim eo semper, sed inest aliqua discretio. Etiam moderatum quantitate cum cibū excipiat vehementia, humiditatem pstat nequaquam appellare, quæ per se quidem pulsus nunq̄ immutat: sed mentione cibi moderari facta, vehementem dicere ex eo pulsum oriri. At hoc, etsi uerū sit, tñ præcipuam ad commentationem pertinet pulsuum causarum, deinde ad præsagia. Sed de his non institueras agere. Quòd si confuse danır facultas simul, & intempestiuè scribendi, non tantū à recente cibo scito eum pulsum, sed & à balneis interdū, & ab exercitationib. itaq; generari: est enim, cum ex his generetur: atq; quo generat & qua tōne, si exposuisse tñ habeamus satis, nihil ad docēdū nobis pfectū est: si distincte explicemus, recesserimus ab instituta doctrina. Quare inanes istas nugas mittamus. At, si quā nobis aliam potes differentiam pulsuum, ac scimus, tradere, trade: neq; tantum nomina profer, sed significationem ēt eorum: & totius modum dignoscendæ rei. Cæterum rursus, vt hæc omittamus, ijs mox adiungit τὸν ἐγκατεσκιμμένον pulsum, τὸν ἐνιζόμενον, id est distinctū, relinquens, & ἀποσπεπλεγμένον, id est applicatum, & προβεβηκότα, id est progressum, & ἀποβεβηκότα, id est regressum, & λακτίζοντα, id est calcitrantem, & γονατίζοντα, id est geniculantem, & γαστρίζοντα, id est ventriculantē. Nam quæ est ista nominum lex, quendam uocare ἀγανακτούμενον, & præterire cæteros? Quin ἀγανακτούμενον, inquit, quasi indignantem pulsum vocamus. Iam male præteris quasi tristantem, irascentem, & succensentem. Extra iocum, inquit, nam ualidum sic appellamus. Serio ago bone vir, tu uero, cū validus dicendus sit, ἀγανακτούμενον vis nos dicere. Nam validum si diceres, qui sit hic validus, te rogem, & qua illum ratione dignoscamus: nempe vehementem quidem, vbi cum premimus arteriam, renititur: & contrarium illi languidum, cum obscuratur premētibus nobis, dignoscimus. Validi vero, si etiam explices rationem dignoscendi, fructum tulerit aliquem tua doctrina si minus, etiam nomen hic modo, rem tradideris nullam. Vbi magna vi, inquit, subuertat tactum, & impellat. Atqui subuertebat, & vehemens. At minus, inquit, quàm hic, uiolenter. Ergo intense uehementem appellas validum hunc, & ἀγανακτούμενον pulsum? Scilicet, inquit, hoc ipsum. Igitur iam etiam magnopere velocem, faciendum est nobis, vt non uelocissimum, sed aliud quid appellemus: & magnopere magnum, non maximum, sed alio nomine: itaq; reliquos. Quòd si illis hoc satis est si uelocissimū dicant, & maximum, tardissimum, rarissimum, creberrimūq; quin hic quoque sufficiat vehementissimum dicere? Neque est ducendum, finitimam aliquam vehementię memorari aliam differentiam: nam, quæ in vnoquoque genere fiunt intensiones, non sunt extra genus: neq; enim, admodum album aliud, ac album, est: neque admodum nigrum, quicquam est pręter nigrum: itaque nec admodum nehemens, aliud est, atque uehemens. Quare sunt hæc omnia mera deliramenta, quæ necessario consequuntur, quod isti ordine non distinguant, ac digerant, nec notionem singulorum pulsuum, nec causas quæ eos efficiunt. Namque quod sæpe iam diximus, qui ueritatem spectat, debet ab ipsis rebus ingressus, quot hę sint, & quę, explicare, deinde nomina ipsis ponere, mox de ijs dignoscendis agere, ab his de causis, postea de præsagitione: id quod nos fecimus. Atque in hoc operę, pulsuum differentias persecuti omnes sumus. In opere de pulsibus dignoscendis, quo pacto in quaque harum applicatis digitis, exacte debeant sentiri. Inde lucubrationem de causis composuimus. Secundum hanc de præsagitione. Sed hoc loco (quandoquidem agimus de prima, quę quid referat ad artem colendam, primo in libro explicauimus) summam iam faciamus disputationis de uehementia.

E F G H

Dictio hæc non est in antiquis græcis ἐπιφοράτοις.

Aliter, νοῦς, id est cogitas.

Qui Galeno sit uehemens pulsus. CAP. 5.

PVlsus est quidam, qui tactum subuertit, id est ualde, & cum renisu quodam pulsat. Hunc siue uehementem, siue contentum, siue quicquid uisum est uocare, hoc constituto, dignosci scito eum, ubi plurimum digitos infigimus, non leniter palpamus. Causa eius, facultatis robur pulsus efficientis. Proinde, si de medicis uocabulis primo omnis nostra potestas sit instituendis, contentum eum pulsum, non uehementem appellemus: nunc, quia à plurimis iam pridem uehemens est uocitatus, nomen nihil mutamus: tametsi uulgo non sumus nescij uehementię

nomen

A nomen actioni semper tribui validuæ simul,& citatæ:siquidem luctæ vocãtur vehemẽtes. Et herc le genus leonum appellant omnes vehemens,quoniam huius quoque conteitam actionẽ,atq; citatam conspiciunt. Quamobrem,si mihi nomen sit instituere liberum,simplicem pulsuũ qualitatem renitentiam,& euertentium tactum,vim,vel robur,vel contentionem appellem, vel quid tale alnid:quæ vero ex hac est,& celeritate conflata,vocem vehementiã. Nunc vero, quando quidem vehementiæ nomen maxima pars medicorum vsurpauit,pro vna de primis differẽtijs,esse illud statui non vitandũ:atq; ea re pulsantem robuste pulsum,nominaui vehementẽ:imbecille, languidũ. Neq; quicquam interest,robuste dicas,an valenter,an violenter,an cõcĩte. Huius causam mouentis arterias robur dico facultatis esse:dignosci,si digitos alte infigas. Nã,cum ita attrectes, validus pulsus videtur validior,quo acrius digitis prementibus resistat;at imbecillus adeo nonnunquam concidit,& deijcitur ab illis,vt priuatum pulsu hominẽ dicas. Verum in sequentibus lucubrationibus,de his tractabimus. Hic mihi finis esto huius disputationis.

A.t.2.1.pa. cã f.570.c. 2.4 Et col. 2.b.

A.ib.co.2.a

Aduersus Pneumaticos de pleno,& vacuo pulsu,ac de ratione nominum transferendorum. CAP. 6.

B NAm ad decantatam illam mihi certum est plenitudinẽ me conferre,in qua oẽs sudarũt medici iuniores,nec minus nobis certe negocij exhibiturã,nõ in hoc quidẽ solum opere (nam hoc quidẽ feras)sed multo plus,vbi de dignoscendo disseremus:cuius fatemur quidem esse euidẽtem notionem,sed notitiam eius repræsentari negamus sensu vllam:uerũ de ea dignoscẽda post hac dicemus. De notione nunc,quando quidẽ & hanc sunt,qui conturbent,uerba faciamus. Itaq; à rebus ipsis exordiamur. Aut arteriæ corporis erit quędam qualitas plenitudo,aut infusæ substãtiæ. A nominibus hinc maximè incipias. Plenum dicimus dolium uini esse,& plenũ farinę culeũ: sic etiam theatrum,sic curriculum,uel curiã esse plenã hominum dicimus:& contra,uacuã. Haud aliter uentrem,& os interdum dicimus plena esse,interdum uacua.

A.t.2.1.pa. cã.fo.570. col.2.b.

Os tibi sit plenum Thyrsis mi melle decorum,
Atque fauis plenum,Aegiali tibi carica pastus.

In summa quoduis uas,quod quidem internam habet ullam capedinem , uel plenum, uel uacuũ dicimus esse,cum eius ab alio corpore uno,uel pluribus capedo occupetur,plenum:uacuũ,si pręter aerem cõtineat nihil. Ita proprie omnes mortales,& pręcipue uocant. Hinc iam quidã,ad suas artes,qui tradiderunt,nõ iã proprie utiq; neq; prima ratione,sed secũda,& tropice,hic lanam appellauit plenam,uinum ille,alius aliud,usu quisq; rem æstimans:nã illa,quæ perseuerantem eum & constantem habet,hanc plenam uocant: Vt,qui uinũ gustarunt,cum diutissime sentiant qualitatem perdurare:nam,si habeat extemplo,& pereat,uel qualitas,uel uis , uel utilitas, uacuũ illud uocant. Et uero sic sermonem,quoq; aliquando salsum,uacuum appellant. Non tamẽ,cum quępiam mente uacuum esse dicant , metaphora iam utuntur, nec item,cũ graciles homines corpus habere uacuum carne dicãt,& crassos plenum,sed intelligentiã in his uasis seruant,& contenti,in quibus(ut exposuimus)proprie,& præcipuè plenum,& uacuum recepta sunt . Iam alia corpora σήραγγα hoc est fistulis inanibus cauernosa,dicunt,nõ κενά.i. uacua,ut spongiã & pumicem:nanq; aerẽ nõ numerant corpus,sed regionem quandam,& locũ uacuum ad excipiẽda corpora appositũ. At non,qui ratione quicquam sunt de aere cõmentati medici iuxta,ac philosophi, uacuum eũ prorsus esse putant,sed quidam,in quorum ẽt nos snĩa sumus,unum esse corpus undique sibi continuũ,quod nusquam habet quicq̃ intextum uacui:alij multa corpora in uacuo parua, & prima committi,concurrere,& repelli,non connecti tamen,nec confundi. Sed.n.uacuũ pulsum , ita nõ queas appellare,ac uulgus dicit uere uacuum:quippe tale nõ sit quicq̃ in orbe, ne per excellẽtiam quidem:nam,cum nullum existat omnino uacuũ in mundo,qui sit per excellentia quicq̃ uacuũ?

D Quare uacuum relinquitur,ut uocemus,quõ culeum,uel utrem,uel calathũ,uel saccum,uel omnino quodlibet uas. Quòd si ita accipiamus,bifariã talem pulsum interpretabimur:uno modo,ut dolium,ubi aerem contineat tñ:altero,ut utrẽ,uel culeũ,uel aliud tale,cuius possunt tunicæ cõsidere,quẽadmodum inflatus uter uino manet perpetuo uacuus,sed aeris plenus,quẽ si tñ euacues ut undiq; considat plane,ibi fit uacuus. Itaq; arteriã esse,aut eo modo uacuã dicemus, ut q̃ aerem contineat,ut,q̃q̃ sit plurimũ inflata,& distenta,uacua sit tñ appellanda,aut non sic, uerum ut de utribus retulimus,qñ & aerẽ ijs exhaurias. Prima quidẽ significatione uacuus pulsus erit talis,qualẽ Erasistratus natura semper asserit ipsum,altera,nihil à paruo differet,nã tertiã significationẽ,nec Archigenes,nec Agathinus,nec Magnus,nec Athenæus,nec alius ex Pneumaticis medicis agnoscet ullus,cum pauca,inq̃,corpora arteria cõtineat,regionẽ aũt uacuã plurimam, nullam enim in mundo reperiri existimant talẽ,unitam uero sibi totam substantiã. Restat ergo,sicuti diximus, ut aut paruum pulsum,aut aereum uocemus uacuũ,itẽq; contrarios ijs,plenos,magnum,& eum q humidã speciẽ habet,ὑγροφανῆ Græci appellant. Sed hos.s.infusæ substantiæ ratione, cuius quidẽ maximè ratione appelles proprie,vel plenum,uel uacuum uas,at aliter arteriæ corporis rõne id est,eius tunicarũ,quas rectius sanè duras,& molles,non plenas voces,vel uacuas,quod simila-

re corpus(nisi per metaphoram quæ ab disciplina ablegãda est sciẽtiali)quod vacuũ uocetur, uel F
plenũ,sit nullum. At,si noĩa propria suppeterant,his vti nos par sit:si non,definitione præter singu
las res explicare,q̃ à metaphora nomina mutuari:siquidẽ docere instituas,nõ obtundere. Tamẽ
apud eum quidem,qui iam rem didicit, quo compendiosius explices nominib. à metaphora sũ-
ptis,& ab vsu,nihil est causæ,quin rem exprimas:verum omnium doctrina prima rerum artificia
liũ,quò aperta sit,& distincta, propria nomina quærit. Ergo arteriæ corpus,hoc est eius tunica,
aut isto durior est,aut mollior,aut moderata certe,& in natiuo statu. Nec verò in hoc ipso iam,
vel aeream quãdam dicemus,uel humidam contineri substantiam:vnũ est enim,quod undequa
que sibi cohæret,nisi foraminibus quibusdam præditum sit ualde minutis,quæ tñ omnino cõple
ctantur etiam,necesse est,vel aeream substantiam,vel humidã,vel balituosam:uel considant vn-
dique. Verum,quæ considerunt,instat sunt nulla planè obtinentiũ foramina,quæ humorem ve
ro,vel vaporem,vel aerem continent,mollius reddunt corpus arterię. Itaque eodem reuoluimur
quod dicebamus a principio,aut durã esse arteriæ tunicam,aut mollem: nam,qui intercurrit ser-
mo,nullã dem onstrat tertiam natiuam aliã,sed duarum commemoratarum diuersas generatio-
nis causas. Sed hæc res,quam dico,nihil ad institutum pertinet. Equidem vel omnes libenter ex-
posuerim durorum, & mollium generationes,si id mihi vllũ fructũ posset ad præsens institutum F
ferre:idq; dabo operã,vt quantũ facere possim,breuissime explicẽ. Quando oĩa corpora ex terra,
aqua,aere,& igne cõflata sunt:in quibus exuperat,vel terrestre elementum, vel aquosum, si gelu
concreuerit,non possunt ea nõ dura esse:in quibus igneum,vel aereum, vel humidum elementũ
inconcretum excellat,mollia hæc omnia esse. Et item,si foraminibus sint prædita,vel meatibus:si
superior ibi sit terrestris substantia,uel aquosa concreta, facit necessario ad totius corporis duri-
tiem:sin subtilis,vel humida,sed non concreta,ad mollitiẽ. Quę cum sic habeant,iure iam de illis
quæsierimus,cui nam potissimum rei subiectę assignent nomen plenitudinis. Sanè enim, aut du-
ritiem vocant plenitudinẽ absolute,aut aliquam de cõmemoratis eius differentijs:dñæ erant, cũ
vel siccitas excellit terrestris, vel concretio humida. Aut ergo meatus quosdã hæc res habet, aut
non habet. Similiter,vacuitatem,vtrum mollitiem vocent,an aliquã eius differentiam: cuius qui
dem erant etiam differentiæ in excellentia,aut substantię subtilis,aut aquosę inconcretę. Verum
nullam committent,vt respondeant harum,nam ita,nihil profectò esse plenitudinẽ aliud, ac du-
ritiam,statuerint,& vacuitatẽ nihil aliud,ac mollitudinem. Recedũt uerò à ratione omnibus mo
dis quidam impudẽtius,nonnulli sane verecunde: fuga honesta quidem illa ad spiritus recipit se
facultatem:nam, quemadmodum uini, aiunt, qualitas dicitur plenitudo, sic spiritus quædam est G
plenitudo. Atqui cũ iam hic petimus,vim quam plenitudinem appellent, vt declarent:non pos-
se dicunt rem explicari. Quomodo igitur,cedo,audetis nominare,quod explicari non valet, aut
discere de uobis nos speratis? Nam,si nec docere rem ualetis,nec explicare oratione, qui tandẽ
aliquid discamus de scriptis vestris, aut iudicemus? Enimuero,en uobis,inquiunt,in ægrotis osten
do plenum pulsum. Rectè igitur feceris,mihi crede,siquidem exprimi oratione nequeat,sed mõ-
strari,si nihil de eo conscripseris,rem autem nudam ostenderis nobis. At,& scribis,ut si explicare
possis,& ostendere non uales:siquidem doctrina constare citra interpretationem in ostendendo
nulla potest. Admouere igitur me digitos iubes,scilicet arteriæ,inde subijcis:En tibi plenus hic pul
sus est,quem nunc sentis. At hoc,si simplex accidat,& una pulsibus qualitas,rectè dicatur, nunc,
quando variæ hæ vel vestra sententia sint,occurrant vero repente omnes:absque interpretatione
non potest fieri,vt iam vllã ex illis intelligamus. Atqui iam tango,vt iiis,arteriam,sed,quia, quid
tu ex accidentibus eius,voces plenitudinem,me latet,nihilo ego ex tua ostensione intelligo cla-
rius rem,ac nuper,cum ostenderes nihil. Distendatur sanè,cum admoueam pulsui digitos, pluri-
mum in longitudinẽ,& circulatim:si stringam etiã,& premam,violentius in tactum incurrat, vi-
deatur præterea durus & velox. Et,si violẽtum eius occursum putem plenitudinẽ appellari,quid, H
an non res ostẽsioni accidat absurda? nam,quem ante didicimus vehementẽ pulsum vocare, hũc
iam obliuiscimur,ac discimus appellare plenum. Quare aut aliud symptoma distentionis arteriæ
adduce,cui plenitudinis me iubes vocabulum tribuere, aut,si nullum præterea sit aliud,nomẽ in-
uehis pulsibus,rem doces nullam. Nam,si tibi hoc satisfacit,si rem dicas nõ posse explicari oratio
ne,dabis certe mihi quoque,vt dicam alias esse præter illas,quas vos recẽsuistis, qualitates pulsuũ
q̃ in distentione arteriæ aduertãtur,numero tres,male à vobis neglectas. Si me rogetis, quasnam
has? nominibus proprijs exprimi dicam nõ posse,sed metaphora,si vultis,audebo docere. Nam,
vt uocem quãdam albam esse,aliquam nigram dicimus,sic pulsum ẽt quendam albũ dixero esse,
quendam nigrum:atq; hanc primam statim qualitatem à vobis esse prætermissam, alteram por-
rò secundam,ex qua vel dulcedo aliqua eorum,vel amaritudo conspicitur: Esse autem per meta
phoram accipienda etiam hæc nomina, ꝙ exprimi oratione res non possit,demonstrari possit
tamen. Ecce tibi pulsum ostendo hunc amarum. Iam tertia qualitas est, non illa quidem verbis
expressa,sed quæ tamen possit monstrari. Voco eam,vt eã describam,acerbitatem:nam in gustu
ut animaduertimus acerbum succum,ita in tactu arteriæ occursum quasi acerbũ. Qua si quis nia
insistat,

A insistat, vel triginta dicat, nedum tres pulsuum differentias esse pteritas. Et hoc mihi præter cætera, fac attendas, esse humorem, qui pprie acerbus appelletur: plenũ uinũ proprie nullũ, q si sic quis appellet, metaphora vtitur, queádmodum superius expofuimus. Sanè omnibus hominibus à proprijs nominibus potestas est trāsferēdi: à translatitijs autē alias ducendi metaphoras, nō itē, neq;.n. hoc est permittendum, ne poetis quidem, nedū his, qui scientiam aliq,& disciplinam profitentur. Quare ab humoribus transferenti ad tactum nomē acerbū, quod ab humoribus proprie incepit, ignoscendum est. At, si à plenitudine, quæ in gustu est, ad plenitudinē velis traducere, quę percipiatur tactu, parū legitime sanè facies transitū. Quin etiā, qui ducit alteram à prima metaphora, licentiā is superat poetarū. Nam, hoc si semel concessum sit, hercle etiā tertiā à secunda audebit,& quartā a tertia, atq; quintā à quarta facere metaphorā, ut plane enecentur, quos obtundūt. Tametsi nec à proprijs licet quibuslibet nec poetis transferre, immo, si vel Pindarus sis,& Oceani folia dicas fontes, non collaudere: ac multo minus, cū, Veracem aūt super incudē fabricare linguā, aut aliud quid tale dicas. Sed enim nihil ita loquacitatē efficit, vt qui designat quicquam,& temerarius est in illis, quæ ignorat. Nam differentias cuiusq; rei, quot sint numero, qualesq; specie, viri est inuenire, logicā nauiter meditati, deinde nomina eis instituere, rhetoris partes, aut verius

B dialectici sunt. Vbi ergo homines, qui nec logicam speculationem exactè tenent, nec interpretari valent, ad tes aspirate, quæ superant ipsorū facultatē, audent: cum ipsi verba funditant, tū reprehēsores impellunt, licet maxime studeant breuitati, in eandem orationis prolixitatē: id. s. quod mihi nunc vsu venit. Siquidē à mea perpetua breuitate diuellit ipsorum me numerus erratorum, tamē faciam etiam hic, vt sim, quantum possum, breuis: quod quidē assequar, si generalia peccata, atq; cōmunia omniū reprehendā,& singulorū priuata prætermittā. Cōmunia & generalia hæc sunt: vtrū certā qualitatē arteriæ tunicę denunciet plenus pulsus, an infusæ substantiæ q̃titatē, vel qualitatē, an innati spiritus (nā & hoc sunt ausi quidā dicere) aut facultatē quādam, aut qualitatē. Ipsius.n. corporis arteriæ qualitates, quod paulo ante demonstraui, neq; plenitudo uocari, neq; vacuitas, sed duritia,& mollitudo iustius debuerūt: ipsius vero infusæ quantitatē substantiæ, rectè q̃dē plenitudinem uoces,& vacuitatē: at inter has nihil interest,& magnitudinē paruitatēq;. Quòd si nō quantitatē, sed qualitatē substātiæ cōtentæ in illis denotari à nominibus istis dixerint, haud quaquam appellauerint proprie: esse tā confirmauerint quandam differentiam, sed eam sensui incognitam, ut in libris De dignoscendis pulsibus ostendemus. Spiritus verò plenitudo,& vacuitas sola, longè ēt minus pcipi pōt. Nam, si quis, vt causam, eā in ostendendo sumat, roboris eius vehe

C mentem pulsum statuet signum,& imbecillitatis languidum: qui autē hæc posuerit, de secta erit pneumatica. Quare uel hic, quod liquet, nec cōem notionem, nec sensus affectum ad cognitionē peruenientem proferet, sed suum placitum colet. Atqui nō est in explicanda rei notione, neq; in dignoscēda ea admittendum placitum, sunt.n. cōia omniū: sed in solis causis prædicādum, quod nos faciemus in commentarijs De causis pulsuum, in quibus, vt causas, q̃ pulsus variant, omnes referamus, placita attingere cogemur: hoc loco contra, nullum debet oratio, vel leuissime, attingere decretum. Hæc duco hic de plenitudine,& vacuitate sufficere, quarū in libris De dignoscendis pulsibus ampliorē mentionem faciemus. Et ēt, quę longissimè nugatur de ijs Archigenes, in examinando eius libro De pulsibus, explicabimus. Nam ita a primo statuerā, ut quatuor his lucubrationibus essem contentus, quarum iam mentionē frequenter feci, primę huius, quam nunc in manibus habemus, alteræ de dignoscendis pulsibus, tertiæ de causis, quartæ de præsagitione. Verum, quia alij me multi induxerunt & impulerunt, ut in librum Archigenis De pulsibus scriberē,† atq; demonstrauerunt modo bene illum dixisse, alicubi ēt offendisse: reddiderunt hanc nobis compendiosiorem narrationem. Nam hic a singulis separatim discedemus, ac ipsa generalia posthac persequemur, non perinde, ut in secundo ante hunc. Etiam hoc ipso in libro, quo loci de

D uehementia dixi, ut errata declararem, ipsa verba citaui Archigenis.

†*Aliter ex antiquis græcis. ostendens, quã nã rectè ab ipso, et quæ nam nõ rectè dicta sunt, reddiderunt, &c.*

Quæ propriè sint duri, & mollis significationes, quam q̃. in ipsis intelligendis Pneumatici decepti sunt. CAP. 7.

QVare ad disputationem iam de duritia,& mollitudine digressus, faciam, vt hic quoq; istos ostendam in nominibus esse lapsos: quam ob rem in dignoscendo etiam, præsagiendoque sunt hallucinati. Nam, cum una significatio sit propria utriusque nominis, miror è metaphoris hos metaphoras ducere. Nam quem fugit, ferrum, lapidem, lignū, dura nos corpora uocare, oleū uero,& lac,& aquam, mollia? Arbitrum.n. oēs nos homines habemus duri corporis,& mollis, tactum. Hunc cū extrinsecus obiectis applicamus, quæ illū offendimus recipere,& quasi subeunti cedere, mollia appellamus. cōtra, quæ uim afferunt cuti nostræ,& protrudunt, si hæc cedens urgentia intus excipiat, dura illa uocamus. Nam, omnino si cedat,& deijciatur ab urgente, qđ concidit, imbecillius omnes: quod deijcit, ualidius uocant: nam hoc modo ualidus uentus non nos tm̃ prosternere,& deturbare solet, uerum etiā arbores maximas, atq; naues. Et ēt nos, ipsi, ęs, ferrū, lapides, ligna,& si q̃d his sit durius, si modica sint mole, facile diruimus. Atq; hactenus distat a duro ualidum: hoc.n. ut modo diximus, exturbat pristina sede,& euertit, si quid attingant, durum,

rum,sed non validum,non exturbat quidē, sed subit rem molliorē,excauans, suffodiēs, cogēsq; E
eam. Atq; hæc Plato ēt dixit dura esse,quib. cedit nostra caro:mollia,q̄ carni. At multo hæc Aristoteles elimatius,qui non,ꝗ cedit, vocat molle:sed ei addit,modo quod in se ipsum,modo,qđ loco non mouetur. Siue.n.sic dicamus, Molle est,quod in se ipsum cedit: siue hoc modo, Molle est, qđ cedit,nec de loco migrat,bene definierimus. Iam si ēt simul utrunq; addamus, ut in secundo libro Aristoles De generatione,& interitu fecit,ac Molle dicamus esse, qđ cedit in se ipsum, nec migrat:adhuc definiemus apertius:ꝗ duobus proprijs symptomatibus ob oculos ponamus molle:etenim tum in se ipsum cedit,tum loco non mouetur. Vtrunq; aūt soli accidit illi:nā cedere quidem cōe symptoma est mollis,& imbecilli:at in seipsum,solius est mollis:vt non in seipsum,imbecilli tñ. Itemq; vt in vicinum locum migratio,proprium infirmi est:ita nō demigrare, vnius mollis. Proinde,quod cedit in seipsum,nec migrat tñ,oēs vocant molle:& id,quod eo illud adigit,durum. Neq; sunt,vt aliorū quorundam nominum,diuersæ significationes,si propriè appelles,non tropice,mollis,& duri. Omnino.n.ea peritissimus omnium in distinguendis significationibus exponeret Aristoteles:quo modo infernus hoc in ipso secundo libro De generatione,& interitu differens,de humido,& sicco,vtrunq; docuit hoc varias significationes habere:at non durū,& molle, nec vllo in libro multis dixit attribui, neq; vero alio in vllo: nec ēt Plato. Cæterum nominis F
unā vtriusq; ambo illi viri repererunt significationem:siquidē ꝓprie,ut diximus, vtaris,non tropice. Metaphora.n.immensum significationū numerū suppeditabit,non horum tātum nominum, sed & significationū aliarum omnium. Adeoq; Plato ipse ait in Sophista: Duros mihi narrat,& renitentes hoīes,neutrum corpori quidem vocabulum tribuens,nec durum, nec renitens, verum aio,eiusq; præsertim moribus. Ad eundē modum vinum dixeris durum, per metaphoram quidem:& vocem duram,studium etiam,& vitā: præterea institutum,legem,ventum,aquam,si aut sæuum,aut solitarium,aut morosum,aut triste,aut concoctu,aut separatu difficile,aut eiuscemodi quid aliud,ex metaphora voces: At durum corpus,quod propriè & primariè appellatur, renititur,& nihil tangenti cedit. Eodem verò modo hominem durū vocant,qui est solitarius, & difficilis,atq; vbiq; repugnat: Legem etiam duram,& iudicē, qui à venia danda sunt omnino alieni: At vinum durum,cum forti sit qualitate,& violenter pungat vel caput,uel sensum gustatorem: Iā aquā duram,quæ non facilè concoquitur,tardeq; in corpus permeat,& diutissime secundum præcordia subsistit:& quicquid aliud,quod durum uocamus, non quidem proprie uel præcipue, sed per accidens,& à quadam traducentes similitudine,eo pacto appellamus. Quia uero multa corpori duro accidunt,vnūquodq; eorū metaphoras suppeditat : nihilo magis iccirco tamen prima est G
negligenda significatio & propria. Tangibile est etenim durum,ac durities qualitas tangibilis. Cū ad gustum iam,vel olfactum,vel visum,vel auditum den ues in oratione nomen,ibi auditorem oporter similitudinem cū proprio recordari. Etenim examen hoc est metaphorarū,tectæ sint,an secus sumptæ:nam,apertam q̄ similitudinē,illustremq; habeant,probamus:obscuras,& tectas repudiamus omnes. At neq; quicquam norunt aliud recētiores medici probatæ interpretationis,quo illis fit,vt nihil sit obscurius:neq; ꝗ metaphoræ,nisi in tēpore,non sunt usurpandæ. Sed.n. si obscura sint duntaxat scripta istorū,minus fortasse culpes:nunc,qñ ipsam rerū veritatem, quas aggrediuntur docere,ineptis istis metaphoris labefactāt,acerbius eos iure reprehendas. Cū verò eo insuper quis deueniat stuporis,vt,cū prima,& peculiarissima nomina suis assignet rebus, accipiat per metaphoram significationes,qui feras? Nam vocem albam ex metaphora intelliges,cęterum colorē album etiam æqua ex metaphora nō accipere potes:nam, hic nisi proprie albus dicatur, quidiam aliud ex illis,quæ proprie dicuntur? Sic etiam hominem acerbum uocamus per metaphorā:vinū uero acerbū non item per metaphoram,sed præcipuè,& propriè. Nā,ut,si quis uinū thereum,acerbum vocet,mox reprehensus sit ꝑperam cēsere,qui vinum dulce,quod prorsus abest ab omni acerbitate,sic vocet:ineptus videatur,si ea se significatione dicat vsurpasse acerbū vi- H
num,qua homines interim esse dicimus acerbos,perinde ac iniucundos: Ita,si quis tangibile aliquod corpus appellauerit durum:ac eo modo vocabulum velit interp̄tari,qūo vinum dr̄ durū:hic sanè parum mihi sapere videatur. Nam,posteaquā oēs qualitates tangibiles sortitæ nomina sunt, ex metaphora stultū est alia illis accommodare. In olfactu vero nō omniū qualitatum sunt nomina:vbi translatitijs nominibus permittas vti. In tactu omnibus sua nomina sunt: id quod quodam loco Aristoteles docuit,atq; noīa eorum ordine oīa exposuit:quæ ipse quoque narrabo : Calor frigus,siccitas,humiditas,grauitas,leuitas,durities,mollitudo, lentor,friabilitas, asperitas, lęuor, crassities,tenuitas. Itaq; exprimi tangibiles omnes qualitates possunt,& corpora non secus ijs prędita:quippe horum pariter septem sunt oppositæ cōiugationes,& nomina xiiij. Prima est oppositio calidi,& frigidi,altera sicci,& humidi,tertia grauis,& leuis,quarta duri,& mollis,quinta lenti,& friabilis,sexta asperi,& læuis,septima crassi,atq; tenuis. Quare insulsi nihil, obsecro, nugeris, nec vocabulis latinis,& omnium cōmunibus domo,& abs te imponas significationes,sed corpus arteriæ,vel durum,vel molle primo dic, & pręcipuè: at pulsum, eius statum denunciantem, non proprie nec primo,sed per accidens durum,uel mollem uoces,licet. Siue.n.ipse arteriarū motus

A pulsus est, non proprie dixeris, si motum appelles durũ. Sine is, quẽ tactui nostro infligit, ictus: siue sensus ictus, nihilo magis hic proprie, & præcipue durus dicitur: sed denominatur. s. duri corporis durus pulsus. illud uero solum non aliunde denominantes, neque per accidens aut per metaphoram, aut abusum, appellamus durum, cæterum proprie, & præcipue. Proinde, vbi quis pulsum durum, aut ex qualitate spiritus dicat repræsentari talem, aut ex proprietate caloris, aut alia de re, quæ enunciari verbis ualet, non doceri tamen, reijciemus eum, qui ista nugetur, & garriat: quod etiam facit Archigenes in suo de pulsibus libro, & in secundo de signis febris.

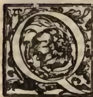
GALENI DE PVLSVVM DIFFERENTIIS LIBER QVARTVS

ARGVMENTVM LIBRI

Refelluntur veterum definitiones, quibus sectæ vnusquisque propriæ placitis adhærens, pulsuum se notitiam tradere opinabatur.

B

Quid Galenum coegerit cum Pneumaticorum nugis pugnare, ac quid proprie sit pulsus. CAP. I.

Vantum ad artis opera complexus sit vtilitatis primus liber, diximus initio statim secundi libri. Etenim quantus sit uniuersus numerus pulsuum, declarauimus: atq; appellationes, quorum quidem appellationes sunt, recensuimus: iussiq; illi, qui ad commentationis huius uoluerit commoditatem aspirare, opus reuoluere de pulsibus dignoscendis, quod secundum hoc quatuor libris est explicatum: ab illo, de causis lucubrationem quatuor libris: denique ad præsagitionem ex ijs institutam pergere, quę quatuor etiam libris continetur. Nam, quæ in hoc opere de differentijs pulsuum à primo libro disputaui, & hercle, quæ nunc institui scribere, ꝓpter recentiorũ medicorum inanem loquacitatem differui, amicorum, quibus equidem multum C reluctatus sum, precibus adductus. Satius. n. statuebam esse nequaquã inania, & superuacanea attingere, nec uolẽtem cũ nugatoribus pugnare nugis: sed. n. quidam audacia sunt intoleranda: q, nescij cum sint, quantum in definiendo insit difficultatis, temere iꝗ definiunt non pulsus tñ, sed alia cuncta, tametsi definitionũ sit nullus vsus, ubi res ipsæ, & ante definitiones intelliguntur, ut in pulsus noĩe, qđ intelligunt etiam omnes mortales, nedum medici. Nã, ubi manũ protẽdẽtes ijs porrigunt carpũ, medicosq; iubent pulsum tangere, est uero tum arbitrandũ pulsus eos nomen usurpare, ut si [illegible], dicerent, aut rẽ aliquam designantes, eã vocẽ proferrẽt? Equidẽ rectius dixerim, rem eos certam intelligere, illiq; assignare nomen pulsus. Vtrum iam ita proferunt pulsum, ut Hippocẽtaurũ, & Sirenas, uel Scyllam: an rei certæ, quæ extat, nomen tribuunt? Rectius est hic quoq; dicendum, si quid sentio, certæ rei, q̃ reperiat, eos attribuere nomẽ pulsus, atq; hanc rẽ esse arteriarũ motũ: quas q̃dẽ moueri oĩbus hoĩbus, dum uiuunt, cõspiciunt oĩ in parte corporis, ubi certe insunt. Iã in partibus etiã inflãmatis pulsum quẽdã se aiũt aiaduertere: adhęc tpa pulsare ꝑ febres urẽtes, & a potu meri largiore, ꝑterea in q̃busdã dolorib. capitis maxime à solis ardore profectis. Quæ cũ sibi inuicẽ declarãt, nõ req̃rũt multa uerba, quib. scatẽt iuniorũ medicorũ libri cũ ꝑclaris istis cõfutationib. quas inuicẽ instituunt de definitione pulsus, & de singulis eius D drijs, ut uehemẽte, magno, pleno, ęquali, ordinato, & reliquis: de q̃b. amplius in illis disputaui cõmentarijs, q̃b. enarro pariter, & examino Archigenis de pulsib. librum: qñ etiam cum alijs medicis iunioribus hunc ipsum τῆς φλυαρίας morb. est depastus, ut nouã in re noua vocẽ usurpẽ. Etsi isto malo Archigenes esset indignus, in colẽda arte uir nõ ignauus. Sed, ut psora, & lippitudine, q̃ propius accedunt, quidã corripiuntur inuiti, sic ad istas definitionũ nugas uir ille illectus est, tametsi ad artẽ colẽdã præter cęteros ille cõtẽderet. Quòd ergo, q̃ maxime ignorant, hęc affectant, breui illis ostẽdo, iubeoq; ut nomen quorũlibet ponãt. Deinde, ubi hæc egerĩt, uersiculorũ ab ijs numerũ req̃ro, quãto uelint interuallo ꝑcurrere definitionẽ ei᷒, qua de re agit. Sane q̃ q̃ mire stupidi, sũt pũgit hoc tñ illos specimẽ. Nã, hæc si de oĩbus perinde dicamus, singulis de nominibus, singuli libri conscribi possint: sint porrò uersiculi amplius mille. At nunc indignam rem uideat subijsse, qui inducat, quo illorum inanes nugas detegam, de pulsibus mihi aliquid proponere.

Quam varia extiterint pulsus definitiones à veteribus tradita, ac de ratione vera definitionis inuenienda. CAP. II.

Sit ergo hoc ipsum primum atq; clarissimum, pulsus, in quo demonstrem, in quam inciderunt loquacitatem, simul de alijs apertus erit sermo. Pulsum igitur motum definiuerunt arteriarũ esse. In quos disputantes aliqui, primum peccatum esse in definitione contendunt, q̃ præteritum sit,

ſit, & cordis: nam in hunc modum definitum oportebat: Pulſus eſt arteriarum, & cordis motus. E
Alij non cordis aiunt, ſed arterioſæ cordis partis addendū eſſe, vt hæc ſit definitio: Pulſus eſt arte-
riarum motus, & ventriculi in corde arterioſi: Aut hercle ſic: Pulſus eſt arteriarum motus, & arte
rioſi ventriculi cordis. Quos rurſus inſimulant alij, qui volūt male dictū eſſe, pulſum eſſe motū ab
ſolute: eſſe. n. præterea arteriarum alios motus, & cordis: vt qui cōcoquit ſanguinem in illis conten
tum, & attrahit eū, apponitq;: præterea qui excernit recremēta: quare definitioni adijciendū fuiſ-
ſe genus arteriarum motus: vt propria illorum, & non multorum motuum, ſit cōis. Itaq; hanc de
finitionē inſtituerunt. Pulſus eſt arteriarum, & cordis diſtentio atq; cōtractio. Cuius quidem etiā
definitionis tot fuerunt correctiones, quot ſuperioris: cum ei quidā adiungerēt cordis; alij nō ſim-
pliciter, cordis, ſed arterioſæ partis cordis: nō nulli, arterioſi ventriculi: alij ſiniſtri ventriculi: ſunt e-
nim qui & hoc annectant, vt tot exiſtant definitiones: Pulſus eſt arteriarū & cordis diſtentio con
tractioque. Pulſus eſt arteriarū, & cordis arterioſæ partis diſtētio, & cōtractio. Pulſus eſt arteriarū
arterioſiq; ventriculi cordis diſtentio, & cōtractio. Pulſus eſt arteriarū & ſiniſtri ventriculi cordis
diſtentio contractioque. Iam cū omnibus his bellum eſt, alij virorum cateruæ, qui non tantū hæc
ſed & mēbranas cerebri cōfirmant pulſare: ſunt, qui & cerebrū: alij utraque, aliqui præcipue cere- F
brum, membranas per accidens. Cōtra alij nec mēbranas cēſent, nec cerebru pulſare pcipue, cæ-
terum ad arterias hoc pertinere, atq; per accidēs ad illa: nam attolli illa vnā cum arterijs aiūt, quas
habent frequentes. Quam ob rem, ſi cum illis tantū attolluntur, nullam ipſa obtinentia facultatē
eius, quem cōmemorauimus, motus, nihil ſuperiores definitiones amplius acceſſionis deſiderant.
Quod ſi quā, vt arteriæ, obtinēt facultatē peculiarē, cerebri & eius membranarū in definitione erit
neceſſaria mētio, atq; tota definitio hæc erit. Pulſus eſt diſtentio, & contractio cordis, & arteriarū
atque cerebri, & eius membranarū. Sin autem alterum modo illorū ea eſt facultate, eius faciemus
vnius mentionē, atq; vel hūc in modum definiemus: Pulſus eſt diſtētio, & cōtractio cordis, & arte
riarū, menyngumque, vel ſic: Pulſus eſt diſtentio, & contractio cordis, arteriarū, cerebrique. Ac ſi
milis vnoquoq; in genere cōmemoratarum definitionum acceſſio fiet: nam quibuſdam ſatis, vt
dixi, fuit dixiſſe, Pulſus eſt diſtentio, & contractio cordis, & arteriarum: quidam non ita abſo-
lute, ſed vel arterioſi cordis ventriculi, vel ſiniſtri, uel partis arterioſæ eius adiecerunt. Iam cuili-
bet harum definitionū, hi cerebrū, illi menyngas, alij vtrunq; adiungent, exiſtetq; definitionū nu-
merus nō paucarum. At vero de cordis ventriculis eſt non minor illis diceptatio, quia aliqui dex
trū non arbitrātur pulſare, alij pulſare quidem, at non primo & ſua ſponte, ſed una cū illo, qui ſpi- G
ritualis uocatur, moueri. Proinde, qui ſiniſtri vētriculi cordis, aut arterioſi, aut quoquo modo ali-
ter appellēt, fecerint mētionē, ab illis hi diſſidebunt, qui etiā putant dextrū pulſare. Alia præterea
maior diſſenſio medicis iam olim de arterijs fuit: nam eas quidam ſua ſponte dicebant pulſare, in
genita pditas, perinde ac cor, ea vi; de qua Praxagoras natione eſt. Alij pulſare quidem: nā ipſam
diſtendi tunicā earū, contrahiq; non ſecus ac cor: ſed facultatem nō habere, quæ hoc agūt, innatā
ſed cordi referre acceptā: in qua opinione Herophilus eſt. Eraſiſtratus neutrū probat; contendit
n. pulſare cōtra ac cor, arterias, illud, cū diſtenditur, repleri eo, qđ cōſequi ad vacuatū: arterias,
cū replentur, diſtēdi: repleri aūt immiſſo a corde dicūt ſpiritu. Simul itaq; fieri vtranq; eſt neceſſe,
diſtētionē, & repletionē earum, verum alterā antecedere alteri rōnē cauſæ obtinentem, in corde
diſtentionē, repletionem in arterijs, vt cernitur & in externis rebus. Folles fabrorū, quia diſtendū-
tur, proinde replentur: ſacci, culei, vtres, q impleantur, idcirco diſtēduntur. Quare definitio, quæ
totā rei eſſentiam eſt ob oculos poſitura, nihil debet, eorū, q illi pcipua ſunt, & propria maximè,
omittere. Sed, qnquidē cōtrouerſia de eſſentia eſt, neceſſario ſua erit cuiq; ſectæ definitio. Proinde
eſt Eraſiſtrati diſcipulis ita definiēdum, ut Eraſiſtrati peculiare placitū in pulſuum eſſentia ſimul
appareat: Herophili aſſeclis, ut peculiare Herophili: alijsq; ſimiliter oībus definitio ſigillatim ef- H
ficiēda eſt ſuo placito conſtans: ſed hoc vero ipſum, qui ſciat, eſt illorum prope nemo. Iam illo eſt
operæpreciū magis, ſcire, definitionū eſſe genera duo prima: alterū, quod planè rei notionem ex-
plicat, quā, qui ponunt rei nomen, habēt: alterum, ut dictū eſt, qđ docet eſſentiam. Virtus eſt ſua
vtriq; definitioni: illi, quæ notionē explicat, vt oībus ſit teſtata, qui eadem utuntur lingua, & ad
rei eſſentiam ne aſpiret: huic, quę eſſentiā docet, ut ei, quæ notionē ſubijcit, cōſentiat: nō ſit tamē
cum ea eadē. Itaq, hoc tibi primū ſit indiciū hominum inaniū, & vanorum, ubi eos rei propoſitæ
afferre vnā definitionē audias. Nam ſunt, in quibus non tam duas, ſed tres præſtat, uel quatuor fa-
cere: Primā, quæ eiuſdem linguæ omnibus hominibus ſit confeſſa, quæ quidem de rei eſſentia ni-
hil ſtatuit, ſed in nuda limitatur notione, alteram iam, quæ aliquantum recedat de notione, atque
non nihil accedat ad eſſentiā: ad hæc tertiam, quæ amplius cū de notione, tū de eſſentia aperiat;
poſtremo quartam, q doceat totam eſſentiam. Atq; hac quidē oſtendendum eſt ad tertiam re-
ferri, quam rurſus ad ſecundam, atq; illā quoq; ad primā. Prima vero del et ex ſeipſa habere fidē
res perſpicuas explicans, manifeſtasque. Vnde definitionem eā Ariſtoteles nominis appellauit:
vt ſi definitionem diceret nomen interpretātē, alteram definitionem (quidā eſsentialem vocauc
runt) definitionem dicit eſſe, q, quid ſit, explanat: nā, quæ ſit cuiuſq; definiti eſſentia, hanc dicit do
cere.

* Al. eaus. A cere propria uero accidentia eius una complecti definitionem notionis. Putat aliam præterea esse definitionem, quæ * essentiam rei doceat. Sed q̃d orõnem produco tantis de reb. quæ commẽtaria flagitauerunt duo, q̃ in Aristotelis librum sc̃d'm conscripsi secundorum analiticorum? In ipso tibi pulsu hæc faciam, vt sigillatim, quam potero breuissime, ob oculos ponam, qui uero uersatus prius est in illis commẽtarijs, facilius, quæ paro dicere, assequetur. Quibusdam in partib. cutis percipimus motum quẽdam, non modo si attingamus, sed interim oculis ẽt. Hic in oib. ualẽtib. motus multis corporis partibus cernitur, de quibus est carpus manus. Atq; palam quidẽ animaduertimus quiddam de profundo ascendere, & nos ferire; ab ictu interdum aperte id recedere, inde requiescere. Interdum a primo statim species repræsentatur requiescentis, ac deinde ascendentis iterum, ferientisq; atq; mox recipiẽtis se rursus, atq; quiescẽtis: idq; iam inde a natiuitate hominis ad obitum usq; facientis. Eum motum oẽs homines pulsum appellant. Hunc qui breuibus poterit interpretari, optime definitionem ille notionis effecerit: modo vt prętereat nihil, nec quicquam addat superflui, ultra quæ commemoraui modo. Nam, si quid ẽt pusillum addiderit, si quidem additio sit inutilis, inaniter garriat: si uero sit utilis, discedat ea re ab notione ad rei essentiam: Vt si dicat, talem motum arteriarum esse pulsum. Ea.n. definitio non motum tm̃, sed & quo

B rum est, declarat: cum aperte sentiat quidem vulgus esse talem in corpore motum, sed non corpus ipsum cognoscat, q̃ mouetur. Quod, si q̃s non solum sic leuiter arteriæ viderit detracta cute externam figuram, sed tunicas ẽt, quot sint & quales, perspexerit: hic prætergressus notionem est, & lõge uero ẽt illo priore magis, q̃ foris eam tm̃ uiderat. At uero si facultatem quoq; repererit, qua pulsant arteriæ, atq; motus utrum principium ab se ipsæ habeãt, an a corde, ac si ab hoc q̃ tãdem, spiritualemne materiam immittere in uasorum internam cauitatẽ, an facultatẽ quandã per tunicas illarum: ad hæc, q̃ usus demum sit earum motus: is planè tenebit .s. uniuersam essentiam pulsuum generationis. Verumtamen ista q̃dem nequeas definitione vniuersa complecti: neque.n. uolunt definitiones, quib. illæ sunt cordi, adeò esse immẽsas, Vnde fit ut nulla pulsuum sit definitio prorsus essentialis: aut prælonga erit. Addidi prorsus. q̃, cum illorum, quæ ad essentiam pertinẽt, q̃dam ex proximis medicis, alijs aliud adiecerunt, essentialem arbitrantur se definitionẽ pulsus explicauisse. Vbi pręterea in eo maxime peccant, q̃ solam definitionem protulerunt, quã uocant, ipsi essentialẽ: nec ante dederunt definitionẽ, quę explicet notionem: q̃, vbi de his egim*, arbitram nos definitionis essentialis ostẽdimus. Ad huius ẽt ignorationẽ merito prouunciant, q̃d stulte in mentem ipsis venit. Quare deintegro exordiamur ab notionis definitionib. quas, præter

C quod perspectum est omnibus hominibus, nihil demonstrauimus explicare. Talem aũt inuenio nullam proditam, ne ab Empiricis quidem, quorum erat præter cæteros hisce uti definitionibus: quas artifices isti * graues in appellationibus, ne quidẽ definitiones dignantur, sed descriptiones, & illustrationes vocare: Ac fiant quidem de scriptiones tales: Motus inuoluntarius, qui in part b. est quibusdam animalium sanguine præditorum quiete interpellatus. Quinetiam, si naturalẽ dixeris eum motum, vel non uoluntarium, vel citra appetitionem, nihil refert. Si item ad paruas partes cutis fieri, aut non diuturnum esse, in descriptione colligas, integriorem notionẽ reddas. Iã si nondum declinaueris sophistarum calumnias, appones motus nomini, sensibilis: quanq̃ hercle stultum potius timorem istæ additiones, q̃ probatam fiduciã, arguũt. Nam motus nomẽ omnes homines illi solẽt tribuere, quẽ aperte sensus aĩaduertit: q̃n quidem illos quos rõne p̃spicimus, at gñ est quoddã probabile, q̃ semp adesse oĩb. corporibus, licet non uideãtur moueri, dẽmõstrat. Iam ipsum nomen hoc, sensibile, quod denotat, rem sensui repræsentariã nũc, quo t pe dicatur: alteramq; ẽt, quæ, licet non sentiatur in præsenti, possit tamen: quo lapidem in alto dicimus sensibilem sua sponte esse, nimirum, q̃ de natura sit sensibilium. Sensibilis ergo motus, quem quibusdã in partib. corporis per totam vitã aĩaduertimus, pulsus appellatur. Hic quiete, ut diximus, in-

D terpellatur: quod cautius quidam medici putant dici, quam distentione, & contractione constare totũ motũ. Et quidem nihil est apertius, q̃ motũ in altũ, latũ & lõgũ extendi in gracilib. magnisq; pulsib. Porrò alij his timidiores, peculiares affectus sentire se tactus aiunt, pronunciare uerũ rem externã ullã esse: quò illos scepticorũ & hæsitantiũ, qui vocantur, induxit institutio. Quare ab his discedamus: fortassis enim ne hoc, vllum se percipere motum, dicere sustinebunt, si istis hæsitatoribus credunt undequaque. Sunt quidem certe nonnulli in his, qui ne suos quidem ipsorum affectus probe fatentur se agnoscere, quos vocãt iure ἀγροικοπυῤῥωνείους, hoc est agrestes pyrrhonios. Ad illos uero nos conferamus, q̃ non dissimulãter motũ uidere se putant cuiusdam sub ter cutem corporis in longũ, latũ, profundumq; extensi, q̃n alijs sunt commodiores: atq; admoneamus eos discissa cute, vel de industria nostra, vel casu aliquando, vt attendant, quid sit sub ea, quod moueri videtur. Sanè enim uas aperte cernent assimile uenæ, nisi quatenus duplicem tunicam, & longe robustiorem habet, quam arteriam uocamus. Clare etiam quod obscurius uidebant antea, perspicient, hoc uas in omnes partes distendi. Haud aliter denudatum moueri cor conspicieẽ, ac cerebrum etiam: ut audeant dicere tandem, motũ, quem in pulsuum generatione animaduertũt, in corporibus fieri, quæ commemorauimus: sed, primone, & per se cordis dexter uentriculus, an

* Al. Periti. id est timidi.

vnà cum sinistro motus, ijsdem, atq; ille, modulis pulsare videatur, nolet inquirere, q primo tan- E
situ ab notione vulgari ꝓgressus est ad essentiam. Nec secus in pulsu, qui in cerebro animaduerti
tur, indagare deprecabitur, vtrũ primo id & ꝑ se agat, an vna cum suis arterijs attollatur: multis illis
ac ingẽtibus. Qui autẽ hoc est audacior in decernẽdo de pulsibus, istud addet etiam. Integram de-
finitionem pulsus facias, si superioribus coniungas vsum eorum generationis: quem in commen
tario nos de vsu pulsuum, innati caloris esse diximus tutelã: si quidẽ sciat qui eã definitionẽ facit,
quo fiat pacto, vt natiui caloris mediocritas seruetur: vtrum, quòd motu ventiletur: an quòd frigi
di aeris cogatur occursu, vt digerat difficilius: an quòd fumosis purgetur, atque fuliginosis excre-
mentis. Facere præterea ad animalẽ procreadũ spiritũ ostẽdimus substantiam, quã spiritualẽ ha-
bent arteriæ. Iam & ad essentiam pulsuum pertinet, vtrũ cũ arteriæ distenduntur, tum accidat in
ipsas materias allicitum, vbi consideant. Atque de excretione alicuius ex arterijs, eadẽ est ratio: si-
quidẽ attrahi demonstrauimus, cum distẽduntur: & cum cõtrahuntur, excerni: Qui vero de secta
sunt, quam pneumaticã vocant, in contractione putant attrahi: in distentione excerni. Alius por
rò his in definiẽdo pulsu causam eius efficientẽ addet: de qua in quæstionẽ uenit, vitalis ne sit, an
animalis facultas, an omninò ne facultas quidẽ, vt asserit Asclepiades. Quare definitionem, quam
vocat, essentialem, quæ est oratio essentiam rei docẽs, planũ est genus explicaturam esse, & diffe- F
rentias, & vsum generationis, causam item efficiẽtẽ, ad hęc materialem, aut instrumẽtalẽ, aut quo
quo modo velis appellare; Vt genus, aut motum, aut actionem, aut passionem arteriarum. Diffe
rentias, quòd per distentionem, & cõtractionem, quodq; sponte: Vsum, q innati caloris nomine,
vel spiritus vitalis generãdi, aut hercle etiam animalis: Causam efficientẽ, q vis sit quædã cor di-
stendẽs & arterias, aut uitalis, aut animalis, aut vtraq; Materialem, & instrumẽtalem, cõformatio
nem arteriarum ad actionẽ declarandũ, quã memoraui, appositam. Ita suam quæq; secta rationa-
lis sortietur definitionẽ. Nãq; pulsum dicet Erasistratus motum esse arteriarum per distẽtionem,
& cõtractionem, quem facultas efficit uitalis & animalis, ad implendas arterias spiritum contine̋-
tes vitalem. Asclepiades, motum esse arteriarũ per distentionẽ, & contractionem, quæ spiritu im-
plentur, cum extenuantur: cum considunt earũ tunicę, euacuãtur: Nos vero dicemus actionẽ es-
se pulsum peculiarẽ, ꝓcipue cordis, deinde arteriarũ, quæ distentione & cõtractione mouẽtur a fa
cultate uitali, quò caloris natiui mediocritas retineatur, generetur autem in cerebro spiritus ani-
malis. Atq; ad modum harũ definitionũ, qui de alijs sectis sunt, definiẽt pulsum ubiq; pro suis quis
que suppositionibus. Proinde, si perfecte definiãt, cõsenserint mutuo: sin angustius, uel latius; uel
aliqua ex parte minus bene, non conuenerint. Huius habes argumentum maximum, q Herophi G
li discipuli, q quidem pulsum aggressi principes sunt definire, inter se disceptarunt: tũ uero ẽt, q cũ
his Erasistrati discipuli digladiantes (nam floruerunt ambæ hæ scholæ ab Herophili obitu) aliam
etiam pulsus definitionem instituunt, dissidentes & inter se mutuo, & ab discipulis Herophili. Nã
ueteres q dem relictis definitionibus docebant, significationes declarantes nominũ, quibus utebã
tur, ea interpretandi forma, qua Homeri dictiones grãmatici, aliorumq; antiquorũ oĩum, expli-
cant. Nã in hac interpretatione, quod haud dũ liquet, ex altera declaratur. Vt in dictione πίσυρες:
nã hoc in uersu, πίσυρες [illegible] nõdũ, q d significet, cõstat. Sed ibi: [illegible]
[illegible] πίσυρες [illegible] explicatum est. Dum.n. essent, qui armarentur, quatuor
tum scuta illos quatuor accepisse dicit, tum galeas ẽt quatuor. Hoc modo, qñ legimus apud uete-
† In aliquibus cod. græcis di ctio hæc nõ habetur. rem aliquem medicũ; * solam pulsare inflammatã partem, aut motũ tñ in inflãmatione arteriarũ
appellare eos pulsum: in corpore aũt sano hoc uocabulo uti nunq̃: non oẽm motum arteriarum,
colligimus, sed aut magnũ, & uehementem, aut quẽ ipse põt ęgrotus animaduertere, pulsum uo
cati. In hunc modum uẽ, & Erasistratus pulsus nomen usurpauisse. Sed.n. ubi legimus rursus Ae-
gimij De palpitationibus librum, quẽ hic pulsum nos uocamus, palpitationem ab illo inuenimus H
appellari. At uero Herophilum contra, uideas statim à principio libri de pulsibus, à palpitatione
pulsum separare: uẽ.n. omnem uir ille motum arteriarum, quẽ hîc nos à primis uitæ tẽporibus ad
mortem usq; perspicimus, pulsum appellare: ex quo præsentẽ statũ cognoscimus, præscimusq;
uenientem: nec pulsum, q in corde est, uel in cerebro, uel in mẽbranis eius, requirimus. Sic pręci-
pua pulsus est omnibus huius ætatis medicis notio, quã nunc explicauimus: nẽpe hanc, ut modo
dixi, desiderant: qđ hanc sequitur, omne iam cauillationibus plenum est. Quo minus eiuscemodi
res definiẽdæ sunt: nec se ipsum dẽt quisquam conijcere in definitiones, de quibus noc inter ipsos
conuenit dialecticos: & quæ, ut oĩbus numeris absoluas, usum magnũ postulant: ne dicam nihil
opus esse ad tradẽdas disciplinas definitione essentiali. Definitiones, quas uocant, notionis, his,
qui iam rẽ cognoscunt, sunt superuacaneæ; ignorantibus non necessariæ, q doceri certe pluribus
uerbis põt apertius. Nam, notionem q rei significatę a uocabulo, angusta potest, & aperta orõne
accurate cõplecti, doctor sit hic quidem præstantissimus, nõ tñ, qui abest ab illa perfectione, ma-
lus est, nec uero, qui minus probe interpretatur. Nam ita aperte rem ob oculos ponere, ut Lysias
& Demosthenes oratores fecerunt, optimum sit, non contemnendi sunt tñ, qui nunc in iudicijs
causas agunt. Equidem nihil obsisto illa facultate pręditus, quin clare simul & compendiose, quę
singulis

A singulis nominib. denotantur, declarent ignorantib. Quippe qui hoc videor ipse agere; sed ꝙ ina nem ibi laborem subeas, ubi oēs iam cognoscunt, quod instituis declarare. Omnino vero apud Tyrones cuiusuis disciplinæ, ne proferendæ quidem definitiones essentiales sunt: uerū, ubi ab no tione exorsi, ad essentiæ eos notitiam deducamus, hic iā promptę memoriæ gratia rem uniuersam limitata complecti orone fuerit commodum. Quare, quicunq; medici & philosophi, initiatis primum cuiuspiam disciplinæ initium faciūt docēdi ab essentialib. definitionib. vt eloquentissimi sint, vt clare īterpretētur, obscuri euadūt tñ: ꝙ assequi auditores, quę amplam explanationē, quo intelligantur, q̄rūt, cum testrictis hæc definitionib. referuntur, nequeant. Longa.n. orone prius rei, qua de agitur, aperiēda essentia est: quo cognita iam & perspecta breuib. tandem uerbis accipiatur. Hæc ergo quia iure exprobro illis semper, qui definitionib. oīa docere conantur, hu c exēpli gratia veni: qui te ipsa declaraui multis locis, quodcunq; quis ponat nomen, solidum librum esse faciendum, vt declares, qūo sit res, quæ ab illo significatur, definienda. Itaq; de pulsus definitione agamus de integro, ac, qui recte definire uisi sunt eum, nos nominatim appellemus. Ergo huius curiositatis discipuli Herophili, ut dixi, principes fuerunt: quib. successerunt de Erasistrati familia nonnulli secuti sunt, qui pneumatici uocantur, & ex methodicis quidam, quos oēs si appel

B lem, duobus erit, non uno libro, opus. Quia uero certum est mihi hanc uerbosam, inanemq; disputationem uno uolumine limitare, tot sufficiet definitiones recensuisse, unà cum earum authoribus, quot libet sit capiundis: nam ex his iudicium etiam de alijs facias, licet.

Heraclidis Tarentini descriptio pulsus. CAP. 3.

NAm Tarētinus quidem Heraclides, Empirico descriptionē dignā faciēs, Pulsum, inquit, motum arteriarū esse & cordis. Atqui nō latet nos, q̄ sunt in Empirica secta, nequaq̄ de definitione laborare, sed declinant & describunt. Ita.n. definitiones illi eas appellant, q̄ breuib. notionē subijciunt rei, cuius appellationē proferimus. Atq; hanc ille homines putat notionem de pulsus noīe habere, eosq; protendere manum interdum, ac tangēdā præbere medico. Cum vero quem *ἄσφυκτον*, hoc est priuatum pulsu, dicamus, hoc nomē designare illum arbitramur, qui ita est affectus, ut nullus motus sub nostrum sensum cadat in ulla corporis parte cuiuscunq; arteriæ. Si quis alius est motus in arterijs augēdis, nutriendis, implendis, & uacuandis, hoc non laborat: ꝙ fugiat id genus motuum oēs nostros sensus, q̄d quidem assequimur tōne. Quo adducti stirpes oēs, qui de natura commētantur, perpetuo confitmāt moueri, atq; adeo cuncta alia uel durissimos lapi-

C des: etenim & ab his defluit perpetuo aliquid. Quidam hęc concerni ēt ex aere autumant. Quare hunc motum non modo adhuc uiuenti, sed demortuo ēt homini, ut placet physicis, qui de botū natura tractant, oportet adesse. Itaq; non moueri arterias male dicemus de mortuis, & non pulsare in quibusdam uideri adhuc superstitib. Quòd si oēs sic loquantur: motum, constet nos eum, & appellare, & intelligere, non ratione perspectum, cæterum qui apertam notitiam præbet stat°. His adducti rationib. cum Tarentinus Heraclides, tū Empirici nonnulli alij, pulsum descripserūt esse motum arteriarum, & cordis: qn hoc planè uidebant non secus, ac arterias, moueri. Cū his pugnāt quidam Dogmatici, q̄ nolunt æstimari solo sensu motum, sed interim & ratione: nam Soli, Lunæ, Stellis oibus motum ab oib. mortalib. tribui: neq; .n. tm spatium uideri citra motum ab oriēte ad occidentem obire: tñ motus eorum non appatet. Quare, inquiunt, si nihil aliud, hoc certe Empiricorum definitioni oportebat adiectum, motum arteriarum cordisq; sensibilē esse, debebantq; dicere, Pulsum esse motum arteriarum & cordis sensibilem. Huic definitioni quidā intercedētes, motus sensibiles incorde, & arterijs confirmāt, non tm qui pulsent, aīaduerti, sed & q. palpitēt. Itaq; comprehēdendi ēt hi erant in pulsuum descriptione, siue absolute dicant arteriarū & cordis esse pulsum motum: siue adijciant sensibilem. Sunt, qui conuulsiones, tremoresq; narrent:

D quippe hos quoq; interdum motus in arterijs fieri & in corde, præter naturam quidem. Quãobrē addi definitioni nolunt, naturalis, atq; totam eam efficiūt eiuscemodi: Pulsus est & arteriarum & cordis motus naturalis. Ab his dissident, q̄ pto definitione Tarentini propugnant: qui in arterijs negant & corde tales vnquam motus existere, ad neruosa aūt corpora pertinere. At conuulsionē tremoremq; in solis fieri neruis equidem comprobo, palpitationem vero insidere perspicue ēt in cute cernas: clare aūt ēt in carnosis partibus, quæ particulæ sunt musculorum: ēt in timore & angore planè cor uidetur palpitare. Iam contentio de affectibus is non parua Herophilo aduersus præceptorem suum extitit Praxagotam, qui in affectus arteriarum aggregauit palpitationem, & tremorem, & cōuulsionē: ac nō genere confirmauit a motu earum pulsante differre, cæterū magnitudine. Nam, cum in natura sua cōstant extra oēm casum, fieri pulsum: aucto uero præter naturā motu, primum effici cōuulsionē, deinde tremorem, mox palpitationē: magnitudine inter se omnes hos affectus distantes. Quamobrem initio statim Herophilus operis de pulsibus, magistri sui euertere sententiam molitur, verum, quod solenne Herophilo est, obscura oratione: quam ipsius discipuli mutantes, apertius scripserunt ijs in lucubrationibus, quas de Herophili secta conscripserunt. Quod si ref. rre hic ipsa verba Herophili velim, quæ in principio libri primi de pulsib. fe-

cit, aut quæ attulerunt eius discipuli, requirant integrum librum, qui hæc accurate persequatur: E
cum uel nulla de his facta mentio ne integer meus liber extet, De tremore, palpitatione conuul-
sione, & rigore. Mihi uero hoc quoq; loco satis sit, numero definitionum explicato, quæ in pſen-
tem quæstionem conuehi possunt, illa præterire. Tantum dicam, cum ualemus, cordis & arteria-
rum motus, qñ illa distenduntur vndequaque rursusq; in se considunt, obeuntur, sin aũt ęgrote-
mus, ut palpitans, ut concutiens, vel conuulsiuus, vel tremulus motus arteriarum appareat, quid
noui est, si pulsum uocemus modo conuulsiuum, modo uibratum, interdum palpitantem, inter-
dum tremulum? Quinimmo uocare quendam solemus uibratum pulsum: qui aperte identidem
conspicitur, cuius in libro primo huius operis declaraui naturam. Sic uel hac ratione apposueris
parum recte definitioni pulsus, naturalis. De sensibili uero, posteaquam hoc quoq; additum non
nulli volunt: quod sæpe apud Aristotelem refertur, operępretium est meminisse. Nam rē ille uir
cumulate nonnunquam persecutus, addendum ei dicit, aliud quiddam ob sophisticas cauillatio-
nes externi quod videatur semper ad definitionem facere. Atq; ob id ego ferè pulsum describo ar
teriarum esse & cordis sensibilem motum: maxime, ꝙ ἀσφύκτους appellemus, hoc est pulsu priua-
tos, quibus motus non sentitur, tametsi ille sæpe seruetur, quod ad suam pertinet essentiam: neq;
enim uiuerent, si omnis perijsset motus cordis, & arteriarum. F

Alexandri Philalethis definitiones. CAP. 4.

AT Herophilius tñ Alexander, Pilalethes cognomine, quò istas calumnias declinaret, defini
tionem duplicem pulsus fecit: Alteram ex ipsius rei propria natura, quam, ut in subiectis, ap
pellat: alteram, ut in consideratione. Ac pulsuum, ut in subiectis, esse cordis aũt, & arteriarum con
tractionem, atq; dilatationem spontaneam, quæ animaduerti possit: pulsum uero, ut in conside
ratione, ictum ex arteriarum perpetuò spontaneo motu ad tactum, & interuallum, quod ictũ ex
cipit: Porrò confirmat hæc rõnib. ut putat, probabilibus quinto in libro Placitorum. Quod ẽt fe
cit Heraclides Tarentinus, ubi librum confutat Herophili De pulsibus. Multis aũt argumẽtis Phi
lalethis definitionem, q eius memoriam secuti sunt, oppugnauerunt, quibusdam illis mire leuib.
ac planè contentiosis: aliquibus plus, & minus probabilibus: quæ quidam de illius familia con-
futauerunt, multaq; uerba ultro citroq; facta sunt. De his ego summatim paulo inferius fortasse
pertractabo. Adscribam tamen prius definitiones Demosthenis, qui & ipse non secus, ac eius do
ctor, Philalethes cognominabatur.

Demosthenis Philalethis definitiones. CAP. 5.

HIc tres reliquit de * oculis libros apud multos commendatos. Qui quidem ẽt pulsum iuxta, G
hac Alexander diuidit: dicitq; illum q dẽ pro subiecto, esse cordis & arteriarum distentionẽ,
vel contractionem naturalem, q̃ valeat aĩaduerti: alterum uero, ex quo considerationes institui-
mus, cordis vel arteriarũ ad tactũ ictũ naturalẽ, interuallũq; qđ ictum excipit. Hic in definitionib.
coniunctione utitur disiũctiua, uel arbitratus copulatiuã, &, quod ex ambob. constituitur, tñ de-
finire, utrunq; vero separatim non definire. Est aũt eius snĩa, arteriarum motũ ꝑ se solum esse pul
sum: & cordis itẽ ꝑ se solum esse: esse ẽt utrũq; simul pulsum: ita solã distẽtionẽ uocari pulsum, &
cõtractionem, & verãq; simul. Inductus est sic pulsum appellari, ꝙ ex distẽtione magnus uocatur
& paruus vehemẽsq; & languidus, celer & tardus, ex cõtractione rarus atq; creber. Proinde, ubi
ꝓ subiecto partes pulsus exponit, distẽtionẽ & contractionẽ uocat: cũ uero, ꝓ cõsideratione, ictũ
& interuallũ: sensu putans cõtractionẽ nõ posse ꝑcipi. At uero magna hic denuo cõtẽtio medicis
fuit, nõ iam de noĩe * tñ, uti multæ superius: nec uero anxia & inanis, ut pleræq; illarum: uerum q̃
ad caput ipsum, & summã pertinet commentationis. Equidẽ, cum meo instituto expẽderẽ, citra
pronunciationẽ tamẽ, ut alia, q̃ apud medicos sunt cõtrouersia, sic hoc quoq; ꝑ multos annos hæ
sitatio mea non potuit explicari: tandem aliqñ reperi causam eorum dissensionis: unumq; de hoc
solo librum scripsi, primum De dignoscendis pulsib. vbi explicatum est q contractionẽ pulsus H
sensibilẽ obtineãt, & qui non. Vnde uniuersa disputatio illius libri ad eos planè dirigitur, q ex ictu
pulsum, & interuallo putãt cõstare: nã sunt, q ẽt abſq; distinctione definitionis, ꝓ subiecto, ab de-
finitione pro considerationib. absolute dixerunt, pulsum ex ictu & interuallo conflatũ esse. Atq
vt dicatur ex distentione & cõtractione constare, q̃stio existit q̃dã de quietib. & q̃ a distẽtione an
te contractionem, & quam ante distẽtionem a contractione cor molitur, & arteriæ. Quòd si qñ
ẽt cordis nomẽ prætereamus, solas aũt commemoremus arterias, interpretandum est de illo di-
ci eadem: quemadmodum, si de corde q d referamus, omissis arterijs, accipere oportet dictũ de il-
lis idẽ. Eandem hẽt perplexitatem in respiratione quies duplex respiratoriorum instrũorum, quie
scunt. n. & thorax & pulmo id temporis, quod intercedit inter ingressum spũs & exitum: atque
pro tempore quidem harum quietum raram appellant, vel crebram respirationem. Verũtamen
non similiter hæ quietes dignoscuntur, atque pulsuum: perspicuæ. n. semper in respiratione sunt;
at quietes in pulsibus quidam dixerunt nullo posse modo dignosci: quidam solam externam, quã
quidem & nos uocamus sensibilem, at non in omnibus tamen pulsibus. Itaque vt respiratio cre-
bra & rara in signis est magnis, ita etiam pulsus creber atq; rarus, vt disces in præsagitione ex ijs:

quietes

* περὶ ὀφθαλμῶν. forte περὶ σφυγμῶν. i. de pulsibus, uel περὶ παλμῶν idest de palpitationibus.

* In aliquibus antiquis non est illa dictio.

A quietes aũt partesne totius respirationis sint & pulsuum, in controuersia est. Etenim non primo, sed per accidens, qui in ea opinione sunt, in partib. numerant harum functionum, quietes: nã in inspirationib. quidem, expirationibusq; ꝑspicuo operari instrũa respirõnis: in pulsib. distento, & contracto corde: quietes aũt interpellantes has actiones instar esse quietis, quæ illis ẽt in defunctis inest. Quemadmodum ẽt, qui pulsum asserunt actionẽ esse arteriarum & cordis, vel motum arteriarũ & cordis, vel distentionem, & contractionem arteriarum, atq; cordis, omittere quietes uidebuntur, quę non paruum ad præsagiendum momẽtum hñt. Rarus itaq; & creber pulsus cũ ęqualitate sua & inęqualitate, cum perturbatione & ordinis, & ordine, sunt huius generis, qui non parua nunciant. Itidem intermittens pulsus, & intercurrens, ex eodem hoc genere, futurorum sunt nõ parua signa. Ergo si definiendo pulsui uoles orõnem de quietib. inserere, partesne habẽdæ illę sint pulsuum, an secus: ꝙ si partes sint, utrum primæ & per se, an per accidẽs: multum ꝓfecto t pis in eo pones. Verũ, quod in alijs fecimus, ut, cũ progressi vsq; ad detectã ubiq; loquacitatẽ essemus, ad aliud transiremus, idem nũc faciemus, reuersi ad Alexandri & Demosthenis, quas De pulsibus fecerũt, definitiones. Sanè vr̃, si non uerbis, at snĩa, cum doctore suo Demosthenes cõsentire. Nãque functionem Alexander pulsuum spontaneam esse dixit, hic naturalem: & ille, quæ possit ani

B maduerti, hic, quę animaduerti ualeat. Nec uero aliter in definitione pulsus pro subiecto, cũ magistro uideas Demosthenem sentire: eodem modo in definitione pro cõsiderationibus. Constat .n. ictum dicas an percussum, nil interesse: nec ẽt, spontaneam dicas an naturalem. Nam eo tantum, ꝙ coniunctionem, vel, in definitione intulit, ante diximus à præceptore eum dissidere, quaque id ratione fecit. Deinceps iam, quas attulerunt alij Herophilij, attendamus definitiones.

Bacchij definitio. CAP. 6.

BAcchius quidem alijs in auscultationibus pulsum dicit distentionem, & contractionem esse, quæ simul fiat in oĩbus arterijs. In hanc definitionem disputarunt cum contumelia Erasistratij, postulare ab suo errore instituentes. Siquidem illorum est opinio, cor primum præ oĩb. arterijs distendi, atq; contrahi, immisso aũt in arterias spũ, ab illo, simul atq; impleantur, distendi, primum ipsi cordi uicinas, deinde quæ has cõsequuntur, mox his proximas, atq; ita continenter ad extremas omnium arterias motum penetrare, oĩ ipsis arterijs facultate uacantibus, tum peculiari tum a corde ipsis suppeditata, cuius se ipsæ ope distendant, ut cor, contrahantq;. At Herophilo in arterias placet, quia sunt cum corde continẽtes, per tunicas influere ab illo uim, cuius ope perinde, atq; cor, dum distenduntur, ex oĩbus partibus, unde possint, attrahunt, quod impleturum suã

C capedinem sit: dum contrahuntur, reddunt: itaq; eas simul uno t pe oẽs uideri distendi, & contrahi; idemq; constitutum, ac cor, utriusq; motus seruare. Erasistrato autem consentaneum est, non una uideri cor, & arterias distendi, contrahiq; quod res ipsa aperte negat. Quo minus Erasistratij probe Bacchium accusarunt, id asserentem, quod res ipsa monstrat. Illi contradicerent melius, q̃ solorum naturalium pulsuum contendunt institutam ab eo definitionem: nam, cum ægrotat animal, attendi interim non simul pulsare omnes arterias.

Aristoxeni definitio. CAP. 7.

QVod Aristoxenus Herophilius non solum reprehendit, verum ẽt genus pulsuum in definitione desideran, ex eius uero diuisione aliquid dictum de distentione, & contractione esse. Nam pulsum ille dicere vult functionem arteriarum esse. s. primum hoc genus esse. Deinde, quia functiones arterijs præterea alię sunt (crescunt. n. & nutriuntur) addit peculiarem. Ita hæc est tota definitio: Pulsus est functio cordis, & arteriarum peculiaris. Sanè genus rei, quamcunq; definiamus, exprimendum in definitione esse ante alia, recte Aristoxenus dixit. At, quia quoddam eius est genus continuum, ita. n. vocant, ante quod nullum aliud intercedit: quoddam aũt uno uel altero intercedente, aut ẽt omnium supremum: quodnam genus, non parum quæsitum est, cæteris

D in definitione sit præponendum: supremum ne genus, à quo amplius nullum est generalius, an continuum, an aliquod ẽt, quod inter hæc intercedat, ubi sit utroque manifestius. Quamobrem merito quidam contenti fuerunt continuum, & proximum genus pulsuum motum dixisse. Sed .n. ꝙ motus uarij sunt (nam latio, & alteratio, auctio, tabes, adhæc generatio interitusque vidẽtur motus esse) quẽ nam velint motum esse pulsum, par erat aperire. Dicent sanè lationem. Deinde quia multas habet latio drĩas, addendum erat, quam lationem velint esse efficiẽtium pulsus instrumẽtorum. Superne aliquis a primo genere exorsus, si dialecticos sequi uolet, definiat pulsum cordis, & arteriarum functionem esse, quæ motu lationis obitur, distentis illis contractisq;. Erit fortasse, qui his quietes censebit addendas, ut certe voluerunt quidam: alij contra detrahunt, quasi q̃ per accidens, non primo fiant. Verum in Aristoxenum hæc sufficiunt, qui cum dialectice uoluit definire, leges præterijt ipse dialecticas. Volunt. n. isti, qui venditant definitiones, a primo nos genere exordiri, deinde per media progredi, itaque facere definitionẽ. Equidem exemplum fortassis adducerem istiusmodi definitionum, nisi Platonis extarent duo libri, quos habent omnes in manibus, in quibus docet nos, atq; exercet, ut ex diuidendi via & ratione faciamus definitiones. Titulum dedit horum librorum, alteri Sophista, alteri Ciuilis.

Zenonis desinitio. CAP. 8. E

SEd ad Zenonis nos definitionem, uiri Herophiliorum nemini secundi, conferamus. Hic pul-
sum dicit esse partium arteriosarũ mistã ex contractione, & dilatatione functionẽ: ex qua eun
dem omnibus in partibus ordinẽ consonũ fuit esse, siue æqualibus illa, siue inæqualibus tempo-
ribus absoluatur. Itaq; functionẽ ille dicendo mistam esse, non genus modo dixit pulsuum, sed &
proximam, vt credit, drãam: vbi præterijt, ꝙ motu functio obeatur, eoq; lationis: meminit autẽ la
tionis specierum vel differentiarum, distentionis & contractionis, neq;.n. obscurũ est dilatationẽ
pro distentione eum accepisse. At non male mistum dixit esse motum, nõ simplicem neq; vnius
formæ: siquidem ex contrarijs partibus constat, ut motus in respiratione. Etiã illud liquet, alterã
partẽ illum nolle compositi huius motus appellare pulsum, cæterum pulsus partem. Nam, qui pu
tant, quia magnus pulsus ex distentione denominatur, continuo distentionẽ etiam totum appel
lari pulsum, hi non animaduertunt interdũ ex his, quæ accidunt partibus, totum inuenire cogno
mẽ: vt hic, simus homo, aquilus, cæsius, χαροπὸς, id est flauidis oculis, caluus: in alijsq; permultis, à
partiũ affectu cognomen totum mutuatur. Iam, cum alij Herophilij propè oẽs vel arteriarum,
uel cordis, uel horum amborum distentionẽ, & contractionem appellẽt pulsum, hic non cordis,
& arteriarũ, sed partiũ dixit arteriosarũ, qõne, quã dixi superius, quæ de corde est, adductus. Exo- F
ritur.n. animãtis maxima arteria, ex cordis sinistro sinu. Huius sinus corpus non esse idẽ arteria-
rũ corpori uel illi fatenẽ, qui arteriosum eũ uocant. Nã, ut neruosum appellamus aliqđ corpus, ꝙ
tñ distat a neruo, sic arteriosum hunc sinũ uocauerunt, substantia planè diuersa præditum ab arte
rijs. Verum non obtinent ab aduersarijs, ut recte uel arteriosus uocetur: ꝙ eadẽ natura sit, ac dex
ter, q̃ est carneus: quocirca cor quidam in musculis posuerunt: quorũ errorẽ, alio loco deteximus.
Id aũt, ut dicere auderẽt, similitudo eos corporis substantiæ induxit, quæ illis est: repræsentat.n.
ita, ut maxime, corpus cordis dictos musculos. Et uero ẽt manifeste utroq; sinu uĩ pulsare, & dum
in corpore adhuc est, & cũ exemptũ est, aliquantisper. Quinetiã, ꝙ pulsum naturalẽ tm̃ Zeno defi
niuit, merito & in eo est culpatus. Nam eundem in oĩbus partibus esse ordinẽ motus arteriarum
in ualentibus quidẽ uerũ est: in affectis, fit, cum falsum sit. Insimulat porrò Aristoxenus Zenonẽ,
ut multos alios, de additione superuacua hac, cũ dicat, siue æqualibus illa, siue inæqualibus absol-
uaẽ tẽporibus, siquidẽ cõem notionem, & generalem pulsuum nõ complecti nec hoc, nec aliud
prorsus quicq̃ eorũ, q̃ ex diuisione rei, quę definienda est, proficiscuntur. Nam, hominẽ q̃ animal
esse dixit, inde ei addidit drãam pedestre, postea bipes, nõ opus habet, ẽt drãas ipsorum hominum
ut addat: ut hæc sit definitio: Homo est animal pedestre, bipes: in quo artifices, & inertes, sapientes G
& indocti, continentur. Solorum enim hæ hoium q̃dẽ sunt drãę, inutiles illæ tñ, ꝙ ad propriã de-
finitionẽ attinet, ꝙ sufficiat uel animal pedestre bipes dicere, uel animal rationale mortale. Neq;
.n. quę definienda res proponitur, est, ut dixi, partienda, sed genus eius: atq; hactenus diuidendum
dum, quod intẽdimus, assequamur. Cuius si exacte notio completa sit, definitioque abunde essen
tiam declaret, inutile est, quicquid deinde addatur, maxime si ex diuisione eius rei adijciatur, q̃ de
finienda est. Nãq; quod cõe est omnibus pulsibus, id debet in definitione proferri: quæ est res, per
q̃ pulsus cõcipiuntur & dñt: non per quam certi quidam pulsus. Nam, si quã attingat drãam defi-
nitio subiectam propositæ rei, reprehendendi cuiuis ansam præbebit, non recte prætermissas cete
ras esse. Nam, sicut Zeno adiecit, siue in æqualibus, siue in inæqualibus, temporibus absoluatur,
tẽporis pulsuum scilicet subijciens differentiam: ita alius addet magnitudinis, alius uehementiæ:
erit, q̃ crebritatis, alius numeri: deniq; omnes drãas reliquas alius atq; alius. Quamobrẽ iure illi de
finitionem Zenonis nimium exuberantem, & superfluam consciderunt. Habuissent etiam, si ha-
buisset, illa obiicere, quæ dialectici, prodiderunt de definitione, in qua dictio abundat. Demon-
strant enim uiri illis dictionis accessionem, de re, quæ definitur, detrahere, ut hominẽ si dicas esse
animal pedestre bipes geometrię peritum: nam, geometræ qui non sunt, non erũt homines. Nũc H
quando confutationem huius definitionis, quàm porrò possit produci, aperuimus, transeamus à
Zenone ad Chrysermum, cuius hæc est definitio pulsus.

Chrysermi desinitio. CAP. 9.

PVlsus est dilatatio, & contractio arteriarũ, exurgente undiq; tunica, & in se ipsam rursus con
sidente, ab animali facultate atq; uitali, comitans perpetuò tam sanitatem, q̃ morbũ, ad sen-
sum† tenuis. Videtur enim hic etiam uir præterijsse cor, & tunicæ arteriarum circularem eleuatio-
nem & concidentiam pulsum apppellare, quas pleriq; distentionem, & contractionẽ uocauerũt.
Quod vero prętermiserunt quidam de familia Herophili, hic addidit, ab animali.n. & vitali, in-
quit, facultate hunc arteriarum motum proficisci, superflue illud additum quidem, si definitio-
ni, quam uocant notionis, assignes: quod tñ non abundat his, qui definitiones essentiales postu-
lant. Nam rerum, quæ positæ in generatione sunt, definitio causam complectens efficientẽ, opti-
ma habetur: de quibus est pulsus, qui, ut cæteri motus, dũ fit, est. At rectè ne an secus, ab animali
& vitali facultate effici dixerit pulsum, non paruam ea oratio quæstionem habet, quam quidem,
qui omnia uult vbiq; dicere, præsenti lucubrationi inereret, etsi nõ sit necessariũ. Nam, quæ rei ex
ponunt

† *Al.* αἰσθητὸς *id est perceptibilis, & sic ubiq; inferius.*

A ponunt essentiam definitiones, placita consequuntur definientium: quæ confutari priuatim dñt, non eorum nomine negocium definitioni facessere, ut nõ legitimæ factæ: at, ubi ueritas illorum agitur, illic uerbosa hęc disputatio locum hēt. Quòd si quis uitio uertendum ducat, quod in unam ambas definitiones confuderit: & notionis, ut uocant, quę posita est in communi intelligētia: & essentialem, quam uocant, quæ essentiam rei aperit: rectè sanè accusabit: & uero ēt complures definitiones, quas retulimus, isti crimini ostendet affines esse. Nam oīs disciplina ab aliqua notionis definitione ducere initium debebat: ab illa vel paulatim ad essentiales progredi, aut repente ad eā quæ adamussim explicet rei propositæ essentiam. Equidē initio statim dixi huius libri, qualis esse notionis definitio debeat: quales āt, quæ pedetentim ab illa recedunt: quo est hic minus nobis inhærendum, q̃ cū hoc declaratum ante sit, tum alia ēt oīa, quæ in definitione Chrysermus pósuit.

Heraclidis Erythræi definitio. *CAP. 10.*

AT Erythræus Heraclides clarissimus eius discipulorum, parū vī magistri definitionem probare: distentionem.n.dixit, & contractionē arteriarum, atq; cordis pulsum esse, a uitali, & aīali facultate plurimum ualente effectum. Nam, q̃ distētionem dixit pro dilatatione, uerbo tm̄ B dissidet ab illo, non re: q̃ uero de illa detraxit, comitans perpetuo tam sanitatē, q̃ morbū, in re dissentit. Omittit hoc.n. pro superuacaneo, sicut illud, ad sensum * tenuem esse illum motum arteriarum & cordis, tametsi perpetuo in sanitate aīaduerti pulsum ad eius pertinet notionem, nec non in alijs plerisq; ægritudinib. at non in oīb. Illud uero, ad sensum tenuem esse motum eorum, declarauimus antea, q̃ requirat discretionem, eo loco, ubi definitiones Alexandri, & Demosthenis examinaremus. Demit pręterea, insurgente vndiq; tunica, & in se ipsam rursus considente: q̃ illa s.per distentionem, & contractionem significentur. Ad illud uero, quod dixit Chrysermus, a uitali, & aīali facultate effici pulsum, adiungit Heraclides, plurimum ualente: quatenus alia ēt quædam facere ad generandum pulsum, cum ipse confirmat Herophilus, tum oēs, q̃ ab eo sunt Herophilij nominati: tametsi reprehendat Aristoxenus & hunc & Appollonium Murem, qui ēt addit plurimum ualente. Neq;.n. inquit, quod erat commune cuiuslibet naturalis functionis, par erat vt proprium pulsibus attribuere. Reprehendit ēt, undiq; tunicam arteriæ circulatim dilatari, in definitione dictum esse, non modo, ut Heraclides, tanquam superuacaneum, sed q̃ ēt pulsus quidam non naturales arteriæ distentionem non æqualem moliuntur, ueluti sui partem. Sed uero calumniatur hūc planissime. Nam, si ipse in definitione Chrysermus poneret, æqualiter, iusta sit eius ob C iectio subijcientis prædictos pulsus motib. inæqualib. uerum, qn̄ simpliciter dixit, insurgente undique tunica, & in se ipsam rursus considente, nullus crimini relictus est locus. Oīno si id agebat, ut Chrysermum reprehenderet, præstiterat ōnem ad illos pulsus deflectere, in quib. in modum fidis vī tensa arteriæ tunica: ubi fertur sursum deorsum arteria, nō distenditur tñ: nam hoc dixerunt quidam ad declarandum eum pulsum, non abre illi quidem, parum tamē ad absolutam scientiā. Atqui, ut prorsus non distēdantur, nec contrahantur uiuo adhuc aīali arteriæ, planè fieri nō pōt: quo minus aūt aīaduertatur hoc arterias hr̄e, fieri potest de breuitate distētionis, & adiuncta ijs arterijs uibratione. Diximus itaq; tum contentarum fidium arterias speciem hr̄e, attolliq; atq; demitti, non distēdi tamē & contrahi aperte. Sic ne hac quidem rōne mendacij postulet Chrysermū de circulari distentione, & contractione arteriarum: qui non de sensibili eorum motu definitionem, sed de essentiali substantia pulsus, fecerit. At, cui ēt hæc cordi est uel ipsi legere, quę illi uiri scripta reliquerunt: uel in commentarios referre, Erythræi septimum librum legat de Herophili secta, Apollonij uigesimumnonum, Aristoxeni tertiumdecimum. Mihi quidem satis est, si in singulis dissensionib. capita orationum prodam, itaq; alio me conferam: sic.n. fiet tādem, ut totum librum conficiam. Sed fuerit non incongruum, si hoc apponam. Ipse Aristoxenus, qui Alexādri D Philalethis fuisset discipulus, & priorum se oēs, ut putabat, definitiones coarguisset, atq; hāc confirmasset esse optimam. Pulsus est functio cordis, & arteriarum peculiaris: idem postea tamē, nihil causæ est, inquit, quin ēt talem definitionem faciamus: Pulsus est cordis, & arteriarum functio peculiaris, mista, & inuoluntaria. Hanc ēt extollit definitionem, ut priore clariorem: illi compendium tribuit, & artificium. Ducit.n. sæpe inuoluntarios motus habere tamē aliquid uoluntarij: q̃ quidem, non obscurum est, quam multis implicatum sit controuersijs & quæstionib. Sed de istis cum* utrisq; sectis disceptat hic, & reliq. Herophilij. Ab ipso autem Herophilo dissidere in eo uideatur, q̃ pulsum esse existimet functionem arteriarum & cordis: & partes eius statuat distentionem & contractionem, nonnunq̃ ēt quietes. Nam, si undequaq; Herophili placita tueatur, cōtra ctio sit functio arteriarum, dilatatio in proprium statum & naturalem earum corporis reditus: nā eius hæc est sententia, quemadmodum distēta in demortuis cernitur tunica arteriæ, & in uiuis item quantum ex se ipsa est, distētam esse. In cōtraria opinione est Asclepiades. Hic uit eot, & arterias arbitratur distendi, cum spū implentur in ea influente per subtilem contextum, quo prædita int* sunt: vbi iam in eorum os repletorum nihil influat amplius, ibi recidere tunicam in priorem suum statum illū naturalem. Atq; hæc obiter subire quęstio sophistis pōt, q̃ sermonē in immēsum uolunt.

* Al. al. s.

sunt producere. Et, vt verbosam materiam tibi hic paratam habes, ita, si, quæ Philonides Siculus E
scripta reliquit in libro de medicina decimooctauo, in manus accipias (quorum & Agathinus breuib. meminit, ei objiciēs, primum, q male pulsum asserit in solis arterijs fieri: deinde, q Bacchiū parum recte secum cōiungat) magnum certe cumulum loquacitatis hac rōne addideris orationi. Primum.n. epicheremata sunt commemoranda, quib. adductus arteriarum solarum Philonides pulsum arbitratur: deinde illa refellēda: tertio Bacchium demonstrabimus in hunc modum locutum in auscultationib. Pulsum esse contractionem & distensionem oīum arteriarum. In compendio uero pulsuum sic ad uerbum scribit. Pulsus, & oīs pulsus affectus, arterijs duntaxat & cordi accidit. Rursus paulo post: Nam pulsus, qđ dictum est, dilatatio est arteriæ, uel arteriosę partis cordis. In primis hoc tibi, sac, hęreat, hactenus solorum fere Herophiliorum nos commemorasse definitiones: cum & Erasistratij multas, & Asclepiadij fecerint. Etiam hercle Athenæi Attalēsis asseclę, quos pneumaticos uocant, etsi non ita multas definitiones, tñ non † parum multas fecerunt. Agathinus qdem certe, de quo paulo ante feci mētionē, quanq̃ improbet istos, qui oīa definitionib. studēt docere, ipse tñ librum primū cōscripsit de pulsib. vbi singula, quæ ad pulsum pertinēt, nomina, cum proprijs definitionib. rerum interpretaț. Cęterum alias quidem prætereo: nam hoc in libro solius pulsus statui definitionē memorare. Certe quidem demōstraui ego multis in locis F
librum de singulis dfijs pulsuum posse, nō secus ac hunc, confici, si magnum pulsum definias vna cum his, quæ ei ex quantitate distentionis sunt coninncta: & paruum vna cum adiunctis ex hac: atq; hoc modo omnes alios. Sed in præsenti, ut dixi, de solo pulsu statuit summatim uerba facere.

† Alsales.

Agathini definitiones. CAP. II.

HIc ergo Agathinus, qui eos accusat, pulsum qui uolūt omnino definire, tñ in loquacitatem & ipse incidit inanem: atq; & liquido in eo ostendit, q homonymum pulsum putarit esse. Alio.n. loco ait: Cordis & arteriarum motum dicimus pulsum esse. Alias sensum illum; quem in inflammationib. egrotus percipit: nam & hunc ait pulsum per homonymiam uocari: quinetiam solam arteriæ distentionem nominari pulsum, qñ uel magnum, vel vehemētem eum dicimus esse: qui in contractione non fiunt. Et uero & Athenęum ait cęsere contractionem quoq; pulsum appellari: quam significationem iubet Herodotum attendere: huic.n. viro suum librum nuncupauit, suo quidem discipulo, apud Romanos tñ in medicina exercenda claro. Sed conflatum ex cōpluribus distentionib. appellari pulsum dicit: ad hæc non solum ex distentionib. constitutum, sed & ex contractionibus. Quid, inquit, si ēt, qui proprius est carpi, vocetur pulsus? Equidē existimo, G
inquit, pulsum dici & euidētum arteriarum motum. Ab his oīb. palpitationis fm præcordia meminit, ecquid hanc quoq; par sit appellare pulsum: quam quidem habeant nonnulli deliri: esse āt crassę dorsi arteriæ. Quem si motum, inquit, vocamus, non pulsum, verum palpitationem: erit iā quidam arteriarum motus, qui non pulsus, sed palpitatio appelletur: qua & significatione Aegimius Veliensis inscripsit librum de palpitationib. in quo tractat de pulsibus. Sed hoc rursus loco obrepit aliud argumentum his, qui sermones student ducere, si disceptent, an Aegimij ille germanus liber sit: aut utrum cæterorū Aegimius scripserit de pulsib. primus, an alius ante illum. Hoc vero oīno est friuolum: illud fortasse non inane censebitur, tametsi est inane, indagare, vnumne, à pulsus nomine, an multa denotentur: vr̄.n. & Archigenes in eo cum pręceptore sentire, multis modis putans pulsum dici. De quibus sermonibus quo aliquis cognoscat, ad genera eum in species & dfias partienda necessarium est meditatum esse: nam propriarum & communium significationū nominū, hæc una est uia inueniēdi. Itaq; multis mihi locis uidentur, & qui illustres in dialectica sunt, lapsi esse, qui totidem esse generalium nominum significationes sunt arbitrati, quot in ijs singulis contineantur propriæ species. Dico autem, si quis putauerit nomen animal non rem unam significare: aliter enim dici animal immortale, aliter mortale: & rationale aliter, ex- H
pers rationis aliter: & ferum etiam, mansuetumq; ad hæc gregale, & solitarium, & id genus reliqua. Proinde, si hanc disputationem persequare, discipulumque exercites ad multa exempla, vt statim, quod multis commune est, cernat, & quod unicuiq; proprium, non parum impendens temporis. Atqui fine tali institutione ostēdi non potest, pulsus uocabulum unam rem significare vt animalis, et si ex utriusq; diuisione, quamplurimę prodeant differentię: Itaq; hic iam perspicias & longitudinem sermonis, qui integrum item librum requiret, si exponere uelis, unde inducti illi pulsum multis modis putant dici: & quid sit, quod ijs imposuit. De quibus ego non nihil & in primo commentariorum, quæ in librum Archigenis de pulsibus conscripsi, numero octo, dixi: hic satis erit, sicut antea, si unam sermonis prolixitatem demonstrem: qui ei habebitur, si qs talia persequi omnia uelit. Nam uidetur Agathinus, etsi incuset illos quam vehementissime, qui pulsum conantur definire, ex suis ipsius uerbis, nunc functionem arteriarum, & cordis eum putare esse, nunc motum arteriarum & cordis, nonnunquam distentionem, & contractionem arteriarum & cordis: non quod inter se hæ definitiones pugnent, sed quòd una est, ut ita dicam, generalior, alię specialiores.

Archigenis

A *Archigenis definitio.* CAP. 12.

ETiam † Archigenes, qui commenta tionem putatur de pulsibus cõfecisse, in cuiusdam initio prægrandis libri definitionem hanc scripsit: Pulsus est cordis, & arteriarum distentio, atq; cõtractio naturalis. Addidit hanc dictionẽ, naturalis, ad definitionem Agathini, ob causam, quã ante explicaui. Ex distentione, atq; contractione, ut partibus, arbitrantur constare pulsum pneumatici omnes actionẽ putantes vtrunq; motũ esse: cum Herophilus, & Asclepiades haud æquè sentire videantur. Ac Herophilus quidem de distẽtione, & contractione arteriarũ peculiarẽ q̃onẽ instituere vt̃ prolixiorẽ: nam subinde putabis eum, & distetionẽ, & contractionẽ censere actionẽ esse: ferè tñ unã contractionem. Asclepiadis verò, qui nullam ducit facultatem esse, abs qua cor, & arteriæ moueantur, uaria est oratio, cũ in alijs functionibus naturalibus aĩalibusq; omnibus, tum in hac. Dicas.n. interim statuere eas illum ne actiones quidem esse: quanquam hoc cõsequens est suppositionibus ipsius: interim uerò functiones esse ponere, veluti abutentẽ nomine, aut consuetudini concedentẽ. At verò familia Athenæi, ut dixi, omnis utrunq; motũ in functionibus habet, & distẽtionis, & cõtractionis. In qua & nos snĩa sumus: neq; tñ de arterijs, & corde, sed & de thorace: quippe quẽ & demõstrauimus agere distẽdẽdo se, & cõtrahẽdo. Distinguo ãt tum in thorace,

B tum in arterijs lationes in medium statũ ab extremis, quæ nunc citra actionem, nunc cum illa fiunt. Horum si iam demonstrationes in hunc sermonem conijcias, hac te ad longitudinem tibi multum proficietur. Ad hæc, si nominum uarietatem, qua in definiendo sunt usi, & hercle quas adduxerunt probabiles causas, recensueris: deinde queadmodũ eas quidem reprehenderunt, postea, quomodo dicta sua alij defenderunt: hinc orationi accedet friuolæ prolixitatis cumulus.

† *Vertendum ex græcis. Etiam Archigenes qui cõmẽtationẽ de pulsibus in uno p̃ grandi libro confecisse existimatur, in eiusdẽ initio definitionem, &c.*

Magni definitio. CAP. 13.

MAgnus itaq; non distentionem, & contractionem, sed etiam inflationem, & considentiam sensibilem cordis, eorumq; quæ illi afficiuntur similiter, dixit pulsum esse.

Athenæi definitio. CAP. 14.

AT ipse sectæ illorum princeps Athenæus, pulsum definiuit motum per distentionem naturalem, & inuoluntariam * spiritus eius, qui in arterijs est, & in corde, quiq; ex se ipso, & in se ipsum mouetur, unaq; cor mouet, & arterias. Vbi non essentialem modo definitionem fecit, sed addidit, & causam: quemadmodum definiri dialectici uolunt ea, quę, dum fiunt, sunt. Et compendiosius etiam, pulsum dicit esse manifestum perspiratum, ad sensum per se quidem * tenuem, cordis, & arteriarum. Iam Athenæi etiam hæc est definitio: Pulsus est distentio, & contractio cum

C perspiratu cordis, & arteriarum. Si cui autem cordi est, hisce definitionibus confutandis, confirmandisq; longissime orationem extendat, licet. Iam verò alij quidam de pneumatica secta definitiones pulsus fecerunt, aliquantum, † vt dixi, variantes: quo minus eas commemorare statui, quòd perstringere quàm breuissime orationem studeam.

* Al. θερμοῦ, id est caloris.

† *Al. ex antiquis ab antedictis.*

Asclepiadis, eiusq; discipulorum definitiones. CAP. 15.

ASclepiadis etiam discipuli fuerunt inter se discordes: quòd definitionibus quidam Asclepiadis aliquid adijcerent, alij detraherent, alij immutarẽt. Nam ipse Asclepiades quidem pulsum dicit esse distentionẽ, & contractionem cordis, & arteriarum. Hic multi eius discipuli addunt: quæ non semel, sed identidem in vna inspiratione fiat. Vt tota definitio hæc sit: Pulsus est distentio, & contractio cordis, & arteriarum, quæ nõ semel, sed identidem in una inspiratione fiat. Sed decepti quidã sunt ab eo, q; in libro suo de respiratione, & pulsibus scripserit in eum modum ista uerba, obliti orationis, ubi hoc scripsit. Nam demonstrare instituit, quę simili modo fiunt in respirationibus, & pulsibus, & quę alio diuersoq; ac, vbi diuersitatem declarat, ista cõmemorata uerba sunt scripta: quo respirationem separaret à pulsibus, quibus hoc est adscriptum: quæ non semel, sed identidem in una inspiratione fiat.

D *Moschionis correctoris definitio.* CAP. 16.

ALij porrò quædã adiecerunt præterea, de quibus Moschion est cognomine corrector: quòd Asclepiadis scripta quædam corrigeret, non ubiq; cum eo sentiens: sicut nec cum Herophilo Alexander. Ego uerò simul, ut Moschionis definitionem narrauero, recedam ab schola Asclepiadis: Pulsus est motus peculiaris cordis, arteriarum, uenarum, cerebri, ambientisq; hoc mẽbranę, qui in una inspiratione non semel, sed identidem, fiat. Atqui non puto desiderare te interpretem horum, quę definitio habet, si quid memores hactenus dictorum.

Erasistrati discipulorum definitiones. CAP. 17.

QVare sit operę pretium fortasse transire ad Erasistrati discipulos, qui inter se non minus, ac alij, discordauerunt. Siquidem hoc quidem mireris, non tantum diuersarum sectarum medicos, sed illos etiam, qui vnum uirum sectarentur, dissensisse plerosque. Quosdam etiam duas & tres definitiones conscripsisse, vt Apollonius Stratonis filius, unam hanc; Pulsus est dilatatio arteriæ, quæ completione fit spiritus à corde emissi. Alteram hanc: Pulsus est arteriæ dilatatio, & contractio, à facultate, quę illi coniuncta est, ac proportione respondet. Ac tertiam aliam: Pulsus est dilatatio, quę facit, ut tactum arteria feriat. Atque hanc definitionẽ tertiam ęquipolle-

re

re definitioni pulsus in consideratione positi, nuper ab Alexandro allatæ, nemo est, qui nesciat. E
Prima autem, quam scripsit essentialis est, cōsentiens Erasistrati sententiæ: quandoquidē putat ar
terias, vt superius etiam memini, ideo distendi, ꝙ compleantur spiritu à corde suppeditato. Nam
completionem uolunt nos, non impletionem dicere, ne quis omnem in contractionibus existi-
met spiritum euacuari. Secunda definitio facultatum etiam sermonem tangit: quam alij rectius
Erasistratij fecerunt, qui pulsum esse dixerunt distentionem, & contractionem arteriarum, & cor
dis, quam vitalis facultas, & animalis efficit. Nam ipse Erasistratus in commentarijs de febribus
aperte affirmauit, etiam animalem esse in corde, nedum uitalem facultatem. Nonnullis illorum
satis fuit dixisse, pulsum communem actionem esse cordis atq; arteriarum. Quidam anxie magis
distentionem arteriarum, cordi contrariam, esse pulsum affirmauerūt: quando attollitur cor, eo-
dem tempore contrahi arterias existimantes: &, cum illud contrahitur, tum distendi arterias. At
verò Apollonij prima definitio solam declarat distentionem esse pulsum, quam dilatationem ap
pellauit, hisce verbis: Pulsus est dilatatio arteriæ, quæ completione fit spiritus à corde emissi. Era-
sistratus vero videtur non naturalem arteriarum motum appellare pulsum, verum motum dun-
taxat in inflammatione. Id quod eius uerba arguunt in primo commentario de febribus: ubi vo-
cat motum arteriarum, quem naturalem nos pulsum appellamus: quem verò in inflammatione F
ille immutationem dicit habere, pulsum uidetur uocare: non cēsens scilicet cuiuis arteriarum mo
tui esse pulsus nomen attribuendum, sed soli ei, qui ab affectu in inflammatione à naturali statu
deducitur. Cernis igitur uerborum copiam, qua abundabis, si cuncta hæc persequare: &, quæ in
se Erasistratij mutuo, ac quæ in alios disputarunt, commemores: & quæ item illi responderūt his.
Cum igitur in capitibus ego tantum recensendis librum iam totum confecerim, idq; multis etiā
præteritis illorum definitionibus, quid qui exequi omnia uelit, nonne tres libros, atq; adeo qua-
tuor habebit conficiendos? Hac vero confectos esse: & adolescentem quempiam, qui in nugatorē
incurrisset præceptorem, qui omnia dicere uelit, nihilq; præterire eorum quicquam, quæ tradide
runt medici, longo tempore illa, & summo studio edidicisse: postea congressum apud ægrotum
aliquem esse cum alio adolescente, de alio magistro rationem docto cuiusq; pulsus dignoscendi,
& quid denuntiare soleant: vtrum dices commodi aliquid inuenturum ad præsagiēdum de ægro
to? aut utrum nomen assecuturum apud ægrotum, & præsentes? Nam alter adolescens, qui pul-
sus sit definiendus, multis uerbis aget: at, morbus periculo ne uacet, an cum periculo sit: & diutur-
nus ne sit futurus, an breui iudicatio sit expectanda, planè nesciet. Alter adolescens exacte hæc p̃-
sentiet, prædicetq; præsentibus, sed eum ratio definiendi pulsus fugiet. Hæc autem apertè declara G
bit contentio, quæ ratio docendi vtilis, quæ inutilis sit. Verum, ut est in prouerbio, Dulce bellum
inexperto: sic isti uidentur mihi, qui omnia volunt definire, prorsus quæstiones ignorare, quas
dialectici de ratione definiendi instituerunt. Nam definitione quidem significationem explicare
propositi nominis, si quidem propositam rem non omnes planè assequantur, nō dico conducit,
sed necessarium est. Necessarium etiam, vbi quis uel versutia de industria, uel imprudens pr̨ stu-
piditate, significationes commutet nominum, tribuens alijs rebus ea, ac omnes homines. Si absq;
vtroque horum sit, omnino res definitione non est aperienda, ꝙ suum ipsam nomen abunde de-
claret: nam definire planè quidque, ad sophisticam disciplinam pertinet, velle. Mihi quidem hæc
licet dicere, qui frequentissime in quæstionibus improuisis feci periculum: nam de quauis re ad de
finiendum proposita dici demonstraui posse totum diem. Quare non, quo uerbis deficiar ad defi-
niendum accommodatis, in abundantes queror: sed, cum probaui omnium me ad eam loquaci-
tatem esse instructissimum, humanitatis duxi esse, si artibus insudantium haberem rationem; ue-
ritatemq; aperirem: non quod pleriq; faciunt scioli, qui suspici, ꝙ sciunt, quærunt, & vero etiam
ampliores se ipsi apud alios putant fore: sed, quæ cognouissem semper, distinguerem vtilia ab inu
tilibus. Omnes enim (cum à paucis discessum est) qui artes tradunt, nugis omnia referserunt: de q. H
bus hoc est, quod hactenus tractauimus. Nam peruasit philoristæ morbus non medicos tantūm,
ac philosophos, sed oratores etiam, & musicos, grammaticosque. Quibus ego, si sapiant, omnibus
vno de pulsibus exemplo medicinam sanè præsentem feci. Quòd, si quando per ocium multum
sit visum omnes persequi, & diiudicare controuersias de definitionibus, ne id quidem facere dubi
tabo: siquidem inutiles quidam dictitant illas esse: alij utiles illas quidem, sed de ratione disceptant
definiendi. Sed iam libros etiam de his duos conscripsi, tertium & quartum commentarium
in secundum librum Aristotelis De demonstratione. Cui libro titulum multi indiderunt Analy-
ticorum secundorum: sicut & libro De syllogismo, priorum Analyticorum.

GALENI

GAL. DE DIGNOSCENDIS PVLSIBVS

LIBRI QVATVOR

B Hermanno Cruserio Campensi interprete.

ARGVMENTVM PRIMI LIBRI

Docet, quæcunque in pulsu in nostram notitiam veniant: ac in primo libro pertractat de Distentione, ac Contractione, primis, & principibus pulsus partibus, per sensum dignoscendis.

Partitio Commentationis de pulsibus: & quibus in partibus medici, quibus philosophi, elaborarunt: postea de difficultate dignoscendorum pulsuum. CAP. I.

E pulsibus commentationem in quatuot partes sumus partiti. Prima, specierum, & generum illorum differentias tecenset. Altera, quæ est hæc ipsa, quam nunc in manibus habemus, agit de ijs dignoscendis. Tertia caussas aperit, à quibus quisque generatut. Quarta & postrema, quid denun-
C tiare solent, medicis sanè præ cæteris honoratissima: quo fit, ut reliquas partes huius nomine tractent: & philosophis, qui scientiam naturalem inuestigarunt, non planè neglecta. Quam ob rem merito omnium prima pars, ad medicos iuxta, & ad philosophos pertinet, sed secunda, & quarta medicis est peculiarior, vt tertia philosophis. Quocirca magnopere utrique in tertia elaborarunt, quòd hi honoratissimam partem esse censerent: illi proximam statuerent honoratissimæ. In quarta non perinde quidem, ac in hac, eò, quod soli de ea medici scripserunt: plus tamen, quàm in reliquis, laboratum est. At in prima sophistis plus satis: medicis, qui magis artis opera spectant, quam nugas, satis inter disputandum laboris fuit. Reliquam secundam partem, nec philosophorum (neque enim ad tertiam, sed ad quartam faciebat) nec medicorum præter Archigenem, idq; planè leuiter, attigit quisquam. Flagitat autem hæc non prolixam quidem orationem, sed tempus alijs simul omnibus longius. Nam, cum tactu nobis opus est exercitato, vt paruam etiam exacte differentiam sentiamus, tum non est in manu nostra eius exercitatio. Nam compaginum vsum, & instrumentorum, & uero dissectiones, vsumq; fasciarum, & laqueorum, præterea reliquas chirurgias medico necessarias, citra tuam operam fortasse
D discas: Et sanè multa ipsi hoc pacto obimus, imitamenta molientes, per quę etsi ad summam peruenire non possumus, at plurimum tamen progredi, ac prope finem peruenire possumus: In meditando vero ad pulsus, quid inuenias, quod caprizantem vel uermiculantem, uel omnino quenquam imitetur minus frequentium, non vulgarẽ tamen rem indicantium? nihil hercle, nec quod accedat quidem. Sed ad naturam eorum alius alio præstat oratione declarandum: ut exerceas ãt re ad quempiam facillime simul, & exacte dignoscendum, nisi ipse tuam operam naues, nihil reperias machinæ à medicis, ita commentum, ut in cæteris fecerũt operibus manu obeundis. Itaq; cum ob id, tẽpus requirit longũ, tũ ob absolutã naturæ rerũ scientiam. Nam, si figuli pictoresq; visũm, si caupones & coci gustũ: olfactũ vnguentarij, auditum musici, tametsi artis habent vbiq; promptam materiam, multos non dies dico, aut menses, sed annos, ut accurate artem calleant, meditantur, ad tactũ exercendũ q̃m. s. censeas temporis medicũ quærere? cui plurimi uno tempore affectus arteriæ sunt attendendi, nõ ut figulis solę figuræ, aut vt pictoribus colores: sed primũ distentionis quantitas, deinde qualitas, & tempus motus, tum mouẽtis eã contentio facultatis, postea ipsius tunicæ arteriæ status. Hæc simul, atq; illa attollitur, omnia sunt cognoscenda. Quinetiã caloris qualitatẽ, occursus arteriæ motu excitatus apertius indicat: & ẽt, ęqualiter an inęqualiter

E illa, quæ memorauimus omnia, vna in parte & in diuersis fiant. Atq; in distentione hæc consideranda sunt. In contractione sanè similia illis: præterea tẽpus inter vtranq; mediũ, quo quiescit, duplex illud, vnum à distentione ante contractionẽ, alterum a contractione ante distentionẽ: & horum mutuã proportionem, tẽporis motus ad tempus motus, tẽporis quietis ad tẽpus quietis, & vtriusq; simul ad vtrunque: quæ sunt vniuersa ante alterũ arteriæ ictum cognoscẽda confecto iã primo pulsu. Nam, cum iam alter inceperit, cum †ipsa prima} sunt attendenda, quæ declarata iam primo sunt: tum vero, quo ęqualitatem eorum, & inæqualitatẽ perspicias, oẽsq; differẽtias, quę in illo sunt exposita, cũ ijs, quæ in hoc, cõferẽda sunt. Inde tres, quatuor, quinq; atq; adeo multi deinceps pulsus sunt videndi, vt ordo tibi, atq; cõfusio sit explorata. Quid hæc, quantæ censes esse omnia exercitationis? Equidem, vt verũ dicã, ad exactissimam quidẽ, & absolutissimam cognitionem sequi totam humanã vitam putẽ: vt autẽ tantã assequaris, quantã nũc parauimus nobis, non sex menses tñ, quibus vniuersam medicinã profitẽtur sapiẽtissimi scilicet methodici tradituros, sed annos permultos. Mihi quidem certè, vt primũ medicis cœpi operã dare, primis adhuc ætatis tẽporibus mirifica cupiditas incessit artis de pulsibus cognoscẽdæ: atque inde vsque in hanc diem, eam commentatus, haud dum mihi oẽm artem uideor assecutus. Siquidem multos annos ẽt dignoscere ne esset tactu clare arteriæ cõtractionẽ, incertus erã. Quin hærebam ẽt, an Archigenes, Herophilus, {an vero} Agathinus, omnisq; prope natio empiricorũ vera dicerẽt: tñ aberat, vt planè scirem, posset ne tota sentiri, an pars aliqua, eaq; quãta. Iã in distẽtione de similibus perinde implicatus tenebar, cum tñ hæc fundamẽta sint, & veluti elemẽta totius de pulsibus artis: quibus incognitis nihil esset pterea quicq̃, quod cognosci certo possit. Tantum sensu noueram dignoscere distendi arteriam, non ascendere, & descẽdere, quod confirmant isti, qui Empirici vocantur, probari, atque id esse verum. Neq; enim distentionem, sed ictũ tñ percipere tactũ: ascendentis ne cuiuspiã, an distenti, non item animaduerti. Hoc quidẽ multis annis propè solum assecutus sum: postea unum etiam, uehementem pulsum: alia me omnia adhuc fugiebant. Itaq; in profunda hæsitatione multos annos volutatus, nihilo magis indagare destiti: sed, cũ acrius ẽt, atq; etiã in id incubui, tandem aliquando *species cõtractionis tactui aperte repræsentata est. Deinde, cum in ea meditatione diutius immorarer, nõ speciẽ adhuc obscurã, sed clarissimam notitiã eius non concedentem distentionis notitiæ cõsecutus sum. Postea, quid cõmemorem, q̃ alia sim cito assecutus? Omnia enim ultro se offerebant, & planè posthac pspicua erãt, ut cum in summis tenebris lux subito splẽdida eluxit. Quòd si quis hæc accipiat, ut uera, & nõ ut fabulã, magnum fructũ capit, ne cũ desperatio subeat inueniendi, quæ indagat, neq; eò deterreatur, q multis etiã annis inquirendo nihil dũ profecerit. Nam quidam in q̃rendo clam obducitur callus, ususq; cõparatur, qui progreditur pedetentim, neq, prius, q̃ absolutus sit, unquã cœpisse apparet: Simul, atq; completus est, cumulate fert omniũ exhaustorum laborum q̃ citissime fructũ, adeoque, ut rudius dicã, cum ipsa usura. Iã, cum posteris nostris non mediocre momentũ accesserit promptitudo nostra, atq; industria in hisce rebus, qui nõ dubitauerim, uel ipsos affectus tactus aperire oratione: breuiore tẽpore ad artẽ se exerceant pulsuũ, & minore cum labore. Faciam enim, ut præter alia uiam muniã, qua totũ assequaris potissimũ: liceat tñ ab immensa diuitiarũ, atq; gloriæ siti, quæ nunc dominatur, mortales abducere. Neq; sanè quicq̃ erit profectum hac lucubratione, si ueritatis studiosos desiderabit: quos scilicet hactenus desiderabit, dũ uoluptas superior sit, & regnet, honestas autẽ nulli curæ, nullo numero sit: neq; enim uoluptarios hæc cõmentatio, sed egregiè gnauos industriosq; quærit. At talis quotusquisq; est? Sed enim, ut dixit Heraclitus, Vnus mihi instar est mille. Profecto libentius cũ uno illo egero, ac cũ istis mille, qui unum, uel etiam nullum ualent: nam nõ numero ueritas, sed sapientia æstimatur. Ergo ad unum hunc uerba nunc facimus cupidũ ueritatis, quisquis ille siue nunc sit, siue posthac existet: Primum multa ad sensum pertinentia, fieri non posse, ut uerbis non explanentur. Deinde, tametsi non possit fieri, nihil eo tamen causę esse, quam ob rem nostræ tẽ diligentiæ pœniteat. Nam, si minus undequaque accurate sermone ad eorum notitiã, propius tamen, quàm nihil, aspiraueris. Nam quis tandem faciem cuiusque hominis depingere oratione exacte possit? haud sanè quisquam: tamen seruos fugitiuos quotidie ex notis faciei proclamãt. Adeoq; fuit, cui hoc esset satis tantum exaudisse:

Crassus erat, nigris humeris, crispisq; capillis.

Atque ego, cum prius dulce Falernum, q̃ Romam profectus essem, nunquam gustassem, tamen me, cum est primum oblatum mihi, non fefellit, q signis deprehenderem id, quæ legeram. Quidã etiam meus familiaris uinum, quod crescit in Lydia (dulce, * Sesaminum uocatur ab incolis) facile cognouit, hoc dũtaxat à me admonitus, dulce uinum Creticum, & quod Scybellite appellant, colore repræsentare, & dulcedine, crassitieque: præterea mirificã quandã iucundissimamque adstringendi uim pręter illa habere. Huiuscemodi nos quoq; signa recipimus pulsuum dignoscendorum tradituros: Ad hæc, manus qua nam ratione erit cuiq; pulsui admouenda: siquidem hic firmius infigenda est, illic lenius applicanda: ut in uehemente & languido pulsu. Nam illum, nisi premas arteriam, non dignoscas: hunc, tantum abest, ut cognoscas premendo, ut semel etiam, si ita facias,

† Al. ex antiquis hat ipsa

A. l. 1. f. a. d. 3. c. 1. f. 47 a

* Carynium est in græcis.

A facias, uideatur immotus. Nec vero magnorum simul, & languidorum pulsuum, quos lethargici habent, cognoueris magnitudinem, nisi admodum attingas molliter. Quòd autem à turgidis & magnis, & duris, vehemētibusq; altos oratio discernere possit docere, si magnum dicā tibi hūc esse, qui increuit ex æquo in tres dimensiones, in longitudinē, latitudinē, profunditatemq;: turgidū, autē, qui in duas tantum, latitudinem, & profunditatem: altum, qui in unam tm, altam: & durum violentum ictum efficere qualitate arteriæ tunicæ: vehementē uitalis robore contentionis: haud dixeris, prudentem nimium, atq; gnauum, oīno ab his initijs ingressum, non posse dignoscendorū illorū confirmatam scientiā parare, modo ad pīncipia, & veluti elementa artis huius probe exercitatus sit. De qbus nos primo loco dicemus, deinde congruo ordine ad reliqua progrediemur.

De quatuor elementis dignoscendorum pulsuum. CAP. 2.

SVnt hæc quatuor. Omnium primum, quod empiricos diximus contentiose potius, q̄ uere, asserere, ictum se tantum sentire, distentionem autem ignorare arteriæ. Quocirca pulsum quidam de illis definiunt, memoriam affectuū tactus ex arteriarum motu. Nam non ex distenti ne arteriæ, sed ex motu, dixerunt nulla de re alia, quàm ꝙ distentionem se negant sentire. Verum ratione, inquiunt, constituas eam, licet, non percipit tamē eā tactus. Contra uero debebant omnino di

B cere, si id tantum agebant, ut contenderent: tactum arteriæ distentionem sentire, sed, uete ne distendatur, hoc se non plane scire: nam confirmare non percipi, mentientium est de sensu Etenim si istos roges, quis tandē conuulsiuus pulsus uideatur, quid aliud respondeant, ac intentæ utrique arteriæ, quasi fidis, quendam occursum illum efficere tactui, quæ ne pristinam quidem sedē plane retineat, sed sensim sursum deorsumq; iactetur? Iam etiam, si de uibrato requiramus, fatebuntur hunc quoque, si quidem illis certe tactus affectus non exciderunt, fieri, cum deseruit arteria suam regionem. Nam in ijs pulsibus sursum ferri arteriam, atq; deorsum sentimus plane. Quinimo pulsus inæqualitatem eam, in qua arteriæ quædam partes editiore loco appareant, quædam humiliore, si nescire se dicant, experientiæ deprehendentur inanes, quam semper venditant. Neque enim de illis hoc est, quę ratione ostenduntur: cæterum tactus id percipit dilucide: in cuius quærenda causa medici, qui uocantur Dogmatici, dissentiunt mutuo, dissensuri etiam in eo, an percipiatur, nisi ea sit rei euidentia. Quinetiam est, cum magnitudine inæqualis pulsus fiat in una distentione, cum eius partes quædam plus, quædam minus, distendantur: qui non fieret, nisi distendi arteriam re uera uideremus. At intelligo producere illis me ingeniosius forrasse sermonem, q̄ aperte agere: nam satis hoc sit dixisse, longum, uel breuem, altum, uel humilem, latum uel angustum, ma-

C gnum vel paruum, crassum, uel gracilem, & præterea horum medios fieri non posse cum non oī ex parte distendi arteria conspiciatur, quoniam solum fieri motum arbitrantur: tātum, uel altus, uel humilis fieret, uel eorum medius: alius nullus. Igitur, qualis cōuulsiuus pulsus est, qui est infrequēs, tales contendunt, qui negant sensibilem distētionem esse, semper omnes uideri: re uera.n. in conuulsiuo, aut nequaquam sentitur distentio, aut parum & obscure, arteria in fidis modum sursum deorsumq; iactata. At vero, quod tradit Archigenes, hominum gracilium in partibus nō carnosis oculis cerni arterias distendi, & contrahi, apud homines quidem uerecundos recte dicitur: apud eos uero, qui de rebus conspicuis, quando sibi ipsi libuerit, non laborant, secus. Etenim uel conspici negabunt hoc, ꝙ uidem eorundem sit illorum, hoc quoque inficias ire: aut, si etiam annuant, oculis uideri dicent arteriam distendi, tactu non item: atqui de hoc quæstionē esse. Quare non ad uisum sermonem deriuemus: uerum propositis his, quæ tactu percipiūtur, placare homines conemur. Atque, ut uerum dicam, non tā istorum nomine, q̄ ut ueram traderem rationē dignoscendi tyronibus huius meditationis affectus sensibiles, memini pulsuum manifestam distētionem arterię obtinentium, & obscuram, de quibus conuulsiui sunt: preterea ut pulsuum, qui in quantitate positi distentionis sunt, ne confundant considerationem: sed semper in memoria habi

D tis tribus dimensionibus contendere præsentem pulsum cum superiori ualeant, in tribus ne dimēsionib. illi, an in eorum aliquibus, uel aliqua, respondeat. Nam, qui ex distētionis quātitate xxvij. pulsus constant, quos in tabella libro primo De pulsuum differentijs proposui, hac maxime ratione cognoscas, si dimensionum quantitatem singularum teneas memoria. Porro autem tum hæc ipsa, quę nunc commemorauimus, tum reliqua, quę posthac dicenda sunt, oīa pręcedere ille liber debet, vt initio statim huius libri admonuimus. Itaque, prius huc qui se conferat, q̄ illa edidicerit, errat planissime: atq; hoc sit in toto sermone constitutum. Nunc quod instituimus, exigamus: apertè distentionem arterię à tactu, non ictum modo (quod, qui cum omnibus disceptant, affirmāt Empirici) animaduerti. Quare adducti rationibus meis contra, ac prius, dicētes, fateantur (ni sophistę certe, & arguti gestiant haberi) arterię aīaduerti quidē abs tactu distentionē, tñ, ita ne re uera habeat, se hæsitare: sane.n. hec consentanea magis sint cum eorum secta. Aut quam ob rem cum oībus alijs in disputationibus, quod cernunt, constituunt, de natura uero hærent: hic non faciunt idē? Atqui, si hoc faciāt, non est, ꝙ dicant, distēditur fortassis arteria, sed non est conspicuū. Verū è diuerso fortassis non distenditur illa, tñ pcipitur: siquidē cōsentit hoc cū illis, qui, quod cernunt tñ, & non qđ coheret, cum placito suo ponunt. Siquidem, quod conspicimus, ubiq; locorum,

rum, vt dixit Timon, ualet: qui fit igitur, quo minus nunc quod cernitur, valeat? Atqui, siquidem E
ualet vbiq;, pro cõi igitur principio aperte dilatari arteriam sumpto, eum.s. non conuulsiue mo-
ueatur: inde dissentiamus fortasse inter nos: an fidem illi nos habebimus, illi non habebũt. Fortas-
sis hic quoq;, si suã illis autoritatẽ subijciamus, ad concordiam in cõi ineundã authores fuerimus.
Quid nam igitur volunt? nihil aliud, q̃ singula euidentia conspici, & scrupulum habere maximũ,
an, qualia uidẽtur, & sint: deinde an ulla etiam tõne sint. Sumpserint sanè, & id è nobis cõfessum,
nihil enim illis denegatũ v[o]lumus. Quin nec, ecquid omnino sit sol, luna, terra, nec an mare, neq;
an vigilemus: sed ne an sapiamus quidem, uel viuamus: nec quicquã nobis prorsus, qua sit natura
constare. Equidem haud sciam, hac quam desiderent maiorẽ hæsitationẽ. Obtinuerunt hãc à no-
bis libentibus, supersedeant hoc labore orationis, vt demonstrent: habeant suã naturæ ignoratio-
nem, ac abunde fruantur, licet. Tñ t[ã] spõdeãt nobis tẽ nõ sanè prolixam, An simul de usu nos te-
rum ad uitam pertinentiũ hæsitare uelint: neq;, ubi Solẽ ꝑspicue oriri cernamus, obire solita nos
negotia, si dies sit, an in grabato conquiescere, dubitantes nox ne etiam, an dies: Nec, cũ nauẽ cõ
scenderimus, ac simus in alto, hoc agere: sed nihil credentes, audere in mare prosilire, quasi id for
tassis mare, fortassis nõ sit: Neq;, vbi in portum ex alto inuehamur, appellaturq; nauis ad terram,
omnesq; videamus in terram exire, fidẽ dare sensibus usq; ad ipsum vsum: cæterum intus nos cõ- F
tinere hæsitantes, & dubitantes, dicentesq;, Forte quidem uidetur nobis terra, non est tamen. At-
que oĩa illa ipsis illis authoribus ad experientiã vsq; fidẽ habent: at de natura in dubitationem ad-
ducuntur. Quin hoc nos.s. ipsi volumus, ut eis pro certis utamur: quod uero excedit vsum, super-
fluum dicimus esse. Quam ob rem si, quod cupimus, nobis dant: de quo amplius diffideamus in-
uenio nihil. Quod ad naturam ꝑtinet, de eo scilicet inquiunt. Desine, quæso, nec de eo uerbũ un-
quam faciemus, si uoles. Immo uel ad fœdus feriendum te adhortemur: & procedant posthac, si
vultis, non minus nobis, q̃ alijs mortalibus, quà res, quà verba, qñ uos & ipsos animaduerto elabo
rare, ne quid de illis, q̃ omnibus hominibus testata in vita sunt, euertatis. Proinde, sicut illi negocia
obeunt, & itẽ nos obeamus: nec curiosi simus vlla in re, quæ aperte conspicitur: sed statim creda-
mus, & assentiamur. Vt, si q̃s annunciet ab imbribus, qui deciderunt, fluuium auctum euertisse põ
tem, hic quispiam, de vobis præsto ita uetet absolute ab imbribus, qui deciderunt, dicere, sed qui
visi sunt decidere: neq; fluuium, sed qui uidetur, & apparet, neq; auctum, uerum, qui videbatur
auctus esse: neq; diruisse pontem, sed uideri diruisse, quis hunc sanum dicat? Quid igitur, qñ cum
cæteris omnibus mortalibus alio modo disputetis, negocia solis nobis facessitis, cum ijsdem uta-
mur sensibus, tam in arte medica, q̃ reliqua in uita? Et utrem, uerbi gratia, & uesicam, culeũ, atq; G
fabrorũ folles q[uo]d distendi dicitis, ac contrahi, uideri prætermittitis: arteriæ uerò soli innocẽti estis
molesti, atque in ea de apparentibus scrupulũ inijcitis, quo minus absolute pronuncietis distẽta
est, & distenditur, contracta est, & contrahitur, sed uidetur distendi, uerè ne distendatur, me latet?
Desistite ꝑ deos tandem aliquando inanibus nugis artem onerare, uel sua sponte longam. Si ocia
mini, & vitam non labefactare, sed esse usui instituistis: artemq; non interpellare, sed augere cona
mini: rebus hanc commodioribus cõtentionem reseruate. Multa offenditis in medicina, quę ma-
gnæ sint quæstionis, hic conferre uim uestram, hic ingenium ostendite: & dubitationem de reb.
euidentibus tandem abijcite, quando nihil ea re profectus sitis facturi. Compellimini enim, ueli-
tis nolitis, euidentia pro certis habere, aut ne hiscere quidem nobis potestas erit: nam, cum, siue q̃
ramus, siue non quæramus, idem consequitur usus, ne quicquam inquiramus. Sunt vero permul-
tæ aliæ hominibus tum sensus, tum rationis exercitationes, hic elaborate, in his tempus ponite:
res autem euidentes citra scrupulum pro ijs, quæ esse illæ uideantur, numerate. Facite itaque, ut
mihi arteriam concedatis in longum, latum, & profundum distendi: postea iam dispicite, an senti
re contractionem, nec ne, possitis. Vos uero, ut nec hoc, nec aliud inquireretis quicquam, sint ne
omnino res euidentes, in dubium uocastis: unde uobis suppeditat magnus quidem uerborum a- H
ceruus, non potest labefactare tamen, neq; conuellere usum euidentium. Nos igitur contra facie
mus, ac uos. Omnibus, quę lucide cernuntur, utemur, citra ullam hæsitantiam, & credemus talia
esse, qualia uidentur: quæ obscurius, hæc in quæstionem uocabimus atq; partim ratione, partim
sensibus, partim etiam amborum ope aggrediemur eruere. Verum horum uiam inueniendi alio
loco amplius tradimus: hic tantum, quod ad institutum nostrum interest, referemus.

Contractionis inuestigatio Galeni. CAP. 3.

NAm, cum Agathinus d[i]cat, arteriæ non posse contractionẽ sentiri: Herophilus aũt constan
tissime, ut de re sensibili disserat: res hercle plena erat difficultatis uni magis, q̃ alteri, accede
re, pertim quorum tantum uterq; studij cum ad alias partes medicinæ contulisset, tum ad artem
† παρὰ μικρὸν. de pulsibus augendam, & vero etiam rationẽ multis annis, sensumq; mire exercitasset. Itaq; ope
ræ pretium esse duxi, ut primum † ad paruam } differentiam sentiendam tactum assuefacerem: A. l. 2. f. 2. d
ut, si quando nobis ipsis manifeste contractio appareret, alium ne testem desideraremus: deinde 1. c. 1. fol.
ut ueterum scripta reuolueremus. Nam si plurimi hanc, atq; probatissimi sentiri confirmarent, si 47. a
ne q̃ diutissime quidem commentantibus, haud dum uideretur tamen nobis sentiri, desisteremus,

A & deponeremus spē inueniendi. Sin autem nullus alius, ut planè pauci, ac leues hoc assererent, nobisq; in hoc incūbentibus non dignosci uideretur posse: abijceremus iā tum eius spem inueniendæ, atq; nō sentiri posse fateremur. Ergo, cum familiā inueniremus Herophili prope omnem sentiri affirmantem, nationē autem Erasistratiorum partim annuentē, partim contem inficias: ac tertios illos ab Athenæo Attalensi, de q̃bus Agathinus erat, inter se eodē modo dissidētes, nihil nos sanè ex ueterum scriptis quidem cōsecuti opis sumus, q̃ numero, & dignitate, qui affirmarēt, eos q̃ negarent, propemodū æquarent. Itaq; apud me adhibitis pceptoribus considerabam: qui etiā se negabant ipsos in apertam cognitionem uenisse unquam contractionis. Iam hęc etiam nō nulla oratio, ut fit, mouebat, ac ijs probabatur omnibus, ut recedentē tactus arteriam sentiat, fieri nō posse: quippe aut motum ipsum in distentione, aut coniunctum cum eo ictum, nos sentire: atqui neq; ictum iā nos, vbi recipiat se illa, contrahitur que, neq; sentire motū: scilicet ea illum, quæ consuetudinē habent secum, adeuntq; ac cōtingant, non, quæ discedant, dignoscere: alioqui ad remotorum aspirare notitiā posse, si hoc sit ei semel concessum, quæ non tāgitur, sentire. His & talibus me verbis facile in suam sententiam adduxerunt, vt qui testem à se vt iactabant, tactum haberent: neq; enim cōtractionem sentiebam arteriæ. Sic nihil factū est propius, quàm ut ab illa me remouerē, vt ea, quæ sentiri non posset: nisi mihi tandem, ueluti ex assidua collisione, ignis incensus, & elucēs clare ueritatem monstrasset: ut alios iam testes nō q̃rerem: nec arbitros, sed mihi ipse satisfacerem. Sed rē omnē explicabo, hinc adeo exorsus, vnde me ipsum ratio duxit. Quando corpora tangentia partim leniter sese mutuo tangunt, palpantia tantū: partim vero urgent, impellunt, euertuntque, itaq; qđ fortius est, & durius, veluti subit imbecillius & mollius, alterum autem cedit euertiturque, ac ueluti amplectitur id, quod urget, discessus eorum mutuus nō potest eodem modo effici. Cæterum, quæ in superficie tangunt, discedunt subito: at, quæ cedente molliore longius progressa illud ueluti intrant, non reuertunt item subito: sed, quanto à primo occursu progressa penitius urgebant, tantum illis discedētibus sensibile superest. Tēpus namque intercedet inter primum impetum discedendi, & extremum finem, secundū quem nō discedere amplius, sed discessisse iam dicentur. Quo tēpore toto, paulatim discendente altero, paulatim etiā alterius remisso pressu, vtrinsq; sentietur motus. Iā, si hoc accedat, ut, quod ab imo mouetur, feratur sursum: &, quod tangit, superne incumbat: præter quòd pressus ei, quod incūbit, detrahetur, etiā accidet ei, ut uelut subsidat: quia, quod prius excipiebat & sursum impellebat, nunc defertur.

B

Declaratio contractionis per alia uasa. CAP. 4.

C HOrum, si rem oratio tibi parum clare repræsentat, ut uesicis, vtribus, follibus, & id genus instrumentis omnibus periculū facias, licet. Nam in omnibus inuenies, vbi languidus est tangentium concursus, ibi momento tēporis fieri discessionem, at, alterum si ualidius sit, quanto spatio impellebatur infirmius, tanto mouebitur. s. vbi se, quod urgeret, recipiat: at uero, si ex inferiore loco et premens ascendat, longe tunc procliuius sanè, & citius comitabitur infirmius fortius, socio ad persequendū adiuncto momento ad inferna. Poteris autē, si humida materia, uel aere utrē, uel uesicam, uel simile uas impleueris, leniter attingere, auferēdis, ac rursum admouēdis digitis: deinde et trudere, & impellere prorsum, amouendis hic quoq; uicissim, applicādisq; digitis. Profecto alterum discessum, cū tantum palpaueris, clarissime animaduerteris momento temporis fieri: alterum à pressu, nunquā citra aliquod spatiū. Præterea in priore nihil moueri cōspexeris, siue admoueas digitum, siue remoueas: at uero in altero moueri, nō modo si imprimas digitū, sed & si retrahas. Age iā cōpares arteriā digito, & uasi corpus, q̃ arteriā cōtingit, ac eo, q̃ arteriā cōtingit, de loco suo nihil moto, arteria mota accedat, & recedat. Ac nunc occurrat arteria corpori, quod foris eam tangit, quasi palpet contrectetque, qđ in lāguidis pulsibus usu uenit, nunc non palpet tm̄, sed & in altum impellat, ut in uehementibus: Hic in priore occursu, necesse est, ubi arteria cōtrahitur, hoc possis dicere, recessisse illam ab eo, quod eā foris tangebat, hoc non possis, nunc recedere: tempus enim ea cognitio postulat: discedunt aūt subito, q̃ leniter sese corpora tangunt, momentoq; temporis, quod nequeas attēdere. Sed in altero arterię occursu in uehementibus pulsibus, a quo fit, ut tactus noster repellatur, prius recedere sentimus, deinde recessisse iam dignoscimus, id quod non sensus et animaduertit, sed mēs ibi ex eo, quod affectus abijt ipsius sensus, colligit, quod tum recederet, nunc recessisse. At leuiter attingentis animaduertere discessum non possis, discessisse etiam ibi conijcias.

D

Primum sentimus affectus corporis nostri, deinde illa, quæ eis induxerunt. CAP. 5.

POrrò autem non accedentis, uel recedentis, uel prementis, uel tangentis, uel repulsi primum nos sensum habere, sed affectuum corporis nostri, neminem etiam esse puto, quem fugiat. Sentimus enim ab impressione uehementium pulsuum carnē nostram una cum ambiente illam cute impelli, huic autem est adiuncta moti, & prementis cognitio. Quinetiam recedente arteria sentimus in ipso corpore nostro motum, siquidem intro compressa, siue ea cutis est, siue carnis pars, arteriam discedentem comitatur, pristinam sedem, qua detecta erat, occupans, simulque fit, ut in recessus cognitionem ueniamus. Nā sentimus primos omnium affectus corporum nostrorum,

A temporibus, regionemq; incolũt temperatã, robustiq; sunt, & omni mœrore, metu, saturitate,
motu vacui, hi pulsum vehementem & magnum oẽs habent. Qui, se moderate si exercitauerint,
fotiq; sint modicis balneis, vel vini non per multum hauserint, vel irati sint, vel operam strenuam
aliquã nauauerint, non magnos iam & vehementes tñ, sed q̃ maximos, vehemẽtissimosq; pul-
sus habebunt. Iridẽ, si laborent syncera tertiana, vel ardẽte miti & simplici, aut qua alia magnope-
re calida & veluti feruente febre, præterea diariarum aliqua, quæ ex bubone proficiscuntur, & ex
adustionibus, modicisq; lassitudinibus, maximos etiam tum & uehementissimos pulsus habebũt.
Porrò, si quædam horũ, quæ retuli, eos teneat, q̃dam non, vehementes quidem & magnos vel tũ
obtinebunt, non perinde tñ. Exempli gratia. Si cuius iuuenis, qui sanus sit, nõ tñ habitu modera-
to, sed vel pinguis, vel gracilis, loci incolæ frigidi pulsus tangas, vehementes eos, & magnos inue-
nies, at nõ similes tñ prioribus. Verũ enimuero in ijs omnibus, in quibus pulsus adhuc manet ue-
hemens & magnus, si, ut iussi, tangas arterias, senties cõtractionem: clarissime autẽ in illis, quibus
maximum esse & vehementissimum diximus. Atq; si sit vehementissimus, facere maiorem eum
sic in tactu impressionẽ, itaq; manifestiorem esse eius impetum, superius explicauimus Quin etiã
si maximus sit, hac facillime uia cognoscas: si intelligas tãtum in contractionibus solere arteriam
B descendere, quantum in distentionibus asceuderit. Quod si est, nõ potest maximis interuallis non
ferri vterq; motus, sursum, dum distenditur: dũ contrahitur, deorsum: ita ut ille quam longissime
sursum currat, hic recedat. Diximus aũt nos sentire recedere arteriam, nõ recessisse. itaque, ut ma
ximũ recessus spatiũ & tẽpus erit, ita eius erit apertissima cognitio. Quod fuit in causa, cur dicerẽ
esse primam tactus exercitationẽ, non in uehemẽtissimis tñ, sed & in maximis simul pulsibus sub
eundam, qui non perinde moueantur uelociter. Diximus etiam non nihil ad contractionem per
cipiendã facere duritiem: cuius tñ illic causam præteriuimus, quam hoc loco, nihil causæ est, quin
adscribamus: nam uim ictus magnopere refert durities quoq; arteriæ tunicæ. Id etiam in rebus ex
tra corpus positis aperte perspexeris, si ꝗquis uiribus uel lapidẽ cuipiã durissimum impegeris, uel
lignum, uel aliud, quod molle sit. Sane multo citius & magis prematur, necesse est, ab lapide, & e-
uertatur, quod impetũ sustinet, quã à ligno. Iã, ꝙ violentiæ distentionis semper rñdeat contractio
nis sensus, hoc contractiones clarius dignoscentur, quo violentioribus succedãt distẽtionibus. At
nec facile magnus pulsus commiscetur cum duro: & affectus, in quibus congrediuntur, in opere
de causis pulsuum, & in opere de præsagitione per eos, explicabimus: hoc loco tantũ satis sit tyro
nibus exempli gratia didicisse: Quibus ualida facultas uitalis est (quam eandem quidã medici vita
C lem cõtentionem appellant) sed in uictu offendunt, & nõ nullis in alijs, imprimis in uini intempe
stiuo potu, his tales pulsus accidunt. Itaq; in his, ita ut in prioribus, aperta est arteriæ contractio.
Iam etiam tarditatem, quantũ tempus auget recessus tanto ostẽsuram esse manifestiorẽ motum
ne id quidẽ collectu est difficile, quam ob rem & hæc usum ad cognitionẽ aliquẽ præstat. Ac, qui
debeat pulsus esse, qui sensibilem contractionem est redditurus, abunde declarauimus.

Ratio applicandæ manus arteriæ in contractione. *CAP. 7.*

DEinceps, quo modo sit applicanda manus, nobis inquirendum est: an perpetuo super arte-
riam, an subter, aliqñ hoc modo, aliqñ illo, & utrum comprimẽdo, an palpando, an applicã-
do tantum, an interdum hoc modo, interdum illo, ut natura pulsus ferat, nam nec de his quicquã
maiores nostri explicarunt. Nos autem, his inquirendis, quę ratione, & usu consecuti sumus, in
medium proferemus. quo, si sufficere quidẽ uideantur, omnibus suis partibus & numeris doctri-
na à nobis sit absoluta: sin minus, complurium quidem, & utilium inuentorum certe ope, alius at
que alius, quod reliquum est, inuenerit. Itaq; si comprimendo applicemus tactum, nulla differen
tia sensibilis ex manus super arteriam, uel subter applicatione inueniatur: vel, si palpando tãtum,
veluti suspensis digitis, ne tum quidem ullam animaduertamus differentiam. Ac tertius applican-
D di modus, qui medius est inter compressionem, & palpitationem leuẽ, ne obiri quidem potest, si
inferne tangas arteriam: siquidem liberare oportet tum manum omnibus voluntarijs motibus,
& ueluti languidam admouere: quòd si fecerimus, ne arteriam contrectet, à grauitate depressa
delabetur. Proinde hoc modo attingendi superne tñ licebit, inferne nunq̃ tangere. In eo autem
frequenter contractio multum aperte patet, sæpe etiam obscura existit, non tamen quin exerci-
tatis animaduerti possit. In vehemẽtibus & magnis, nec uelocibus manifesta est. In moderatis per
omnia hæc dicta genera, obscura. Nam si uehemẽtes, & magnos, nec ueloces pulsus comprima-
mus, fore manifestissimam omnium contractionem nuper diximus. Quorum causas ex ijs, quæ
de illis narrauimus, facile inuenies. Nam, quatenus tactum ab arteriæ distentione accidit repelli,
hactenus recedente ea sensibilis contractio fiat, necesse est: qui repellitur, si compresseris maio-
rem in modum, in pulsibus quidem commemoratis: sin palpaueris tantum, perinde ac nihil: at in
manus applicationibus medijs inter illas, quas fieri quasi remissa manu diximus, moderate re-
pellitur. Quo magis contractionem comprimẽdo, quam tñ attingẽdo, senties: nec minus, si infer
ne tangamus, quam si superne, ꝙ perinde utrobiq; arteriæ contractionem tactus sequatur. At. n.
manus, quæ tangat, non modo prompte sentiat, oportet, uerum etiam mollis sit, nam sic demum

facile consequatur, ut motus vel minimos animaduertat. Nam, hoc sane quemadmodum natura E est comparatum, ut alio alius uideamus melius deteriusq; & audiamus, ita ét tangere nos, equidem fugere neminem puto. Huc iam si status quidam mollis accedat carnosæ digitorum naturæ promptius & magis in occursu arteriæ euersa, interuallo maiore, dum cõtrahitur illa, fore, vt ab legetur, nec hoc puto ante dictorum memori obscurum esse. Nec vero ét, cum per longius fertur interuallum, clarius sensuram esse contractionem, hoc fugit quẽquam. Quare molliorem manũ duriore si reliquorum æqua sors sit, ratio dictat exactius contractionem sentire. Itaq; si summam orationis fecerimus, alio transibimus. Quandoquidem inter medicos controuersia est de arteriæ contractione: quorum pars eam sentiri confirmat, pars non sentiri: ostẽdimus nos neq; perpetuo sensibilem, neq; perpetuo insensibilem esse: vbi primum pulsus, in quib. sentitur, aperuimus, dein de status, in quibus illos indagabimus, pulsus: denique, qui sentire plane contractioõem cupiat, quomodo tangere ille debeat, qualemque esse manum conueniat applicandam.

Initium distentionis & finem contractionis non sentiri. CAP. 8.

HIs constitutis, deinceps erit explicandum, totam ne sentiamus distẽtionem, atq; contractionem, an pars nos vtriusq; fugiat: & si fugiat, quæ hæc sit & quanta. Atque huius ét institutemus orõnis initium a motu distentionis. Ac primum nobiscum repetemus sæpenumero in multis ægrotis, quibus pulsus parui sunt languidiq; (quales hñt præ cæteris ij, qui syncopa corripiuntur, & qui de uita decedunt, prope oẽs) quosdam medicos motum aliquantisp sentire, alios haud quaquam. Secundo loco prout accurate & sedulo, vel segniter, atq; negligẽter tangit, eundẽ me dicum interim motum sentire, interim non sentire. Proinde, cum eandem arteriam quidam medicus non pulsare, alius pulsare etiamnum dicat: atq; idem frequenter medicus eodem tempore, pro diuersis manus applicationibus uicissim contraria dicat: partẽ motus fugere constat tactum. Dices, præclarissima natura præditum, & manum rectissime applicantem, experiẽtemq; totam sentire distentionem. At hunc quomodo inueniemus? Quis nobis humanam naturam spondebit eam integritatem sensus assecutam, vt nihil illam ne subtilissimum quidem prætereat? Ego quidẽ certe nec exteriorum corporum horum, quæ licet præter vllum impedimẽtum ipsa tangas, iactem, consummatam notitiam esse, nedum corporis quod adeps, mẽbranæ, cutis munit, crassior ipso subinde corpore arteriæ. Quòd si quis tam sit audax & arrogãs, ut dictitet in distẽtionibus arteriæ primum se motus cognoscere impetum, libẽter de isto quæsierim, qua nam ipse hunc manus applicatione deprehẽdat: vtrum leuiter palpando: an premẽdo, an nulla ui admouendo? Sane, si de magnis illis sophistis forte sit, qui in arti nauanda opera hactenus versati sunt, vt oĩno, an G homo febricitet, ignorẽt, verborumq; ratione ipsam veritatem superẽt: haud iste. S. nec an plures sint applicandæ manus rationes, nec an inter se illæ mutuo distẽt, nouerit: nostraq; stomachum illi fecerint, nec vllo modo me sustinuerit audire. Verum enimuero uti alia, quæ ante tradidimus, ita hæc ueritatis studioso, ét si solus sit, dictemus. Nempe media applicatio, q̃ citra vllam vim fit, hactenus motum sentiet in pulsibus certe non languidis, quatenus uisus: in languidis uero sentiẽdis ét uisui concedet: Altera, cum premimus, in languidis supra primam, motum arteriæ obscurabit: in vehemẽtibus p̃ cæteris percipiet: At tertia, qua veluti suspendimus manum, motum sane q̃ breuem sentiet. Sed hæc faciamus quoq; ut demonstrationibus confirmemus, ab rebus euidentibus ingressi. Quid uero clarius hoc fit, quã oẽs arterias, oec uisu, nec tactu moueri uideri, sed eas duntaxat, quas cutis contegit, neq; ea crassior? at sub carne abditas, aut sub alijs corporibus, occultum habere motum: nisi qñ magnopere intabuerint quib. sunt illæ subiectæ, corpora, itaq; sentiãtur? Immo uero, quarum sentitur motus, quo sunt arteriarum nudiores partes ipsi subiectæ cuti, hoc visui clariorẽ motum, tactuiq; reprẽsentãt. At maxime qdẽ arteriæ, quæ sin dorsum sita est, cuius fugit pridẽ motus, simulatq; contabuit aĩal, ad abdomẽ motus apparet. Vnde liquet leuiora corpora arterias facile, vbi distenduntur, una secum sustollere: grauiora ægrius: prægrauia uero H non mouere prorsus. Quod dico, multo aĩaduertes manifestius, si arterijs p̃ditis illustri motu, foris corpus aliud subtile ad cutem imponas, ut folium, membranam, linteum, panniculũ, aut aliud tale quid. S. una cum arteria distenta moueri cernes: Si iterum priori tantundem apponas, iã multo amborum obscurior motus erit: Si uero tertium addas, adhuc longe obscurior. Itidem, si quartum & quintum, tandem impositorum motum oĩno abolitum putabis. Iam, si vehementior pulsus sit, plurium onus corporum feret: sin minus vehemẽs, pauciorum: 9, si nequaquam sit uehemens, fieri potest, ut nullo onerari corpore sustineat. At vero, si præterea languidum esse finxeris, non modo foris cuti corpus impositum non mouebit, sed nec ipsam interdum cutem. Id qđ sic constat habere; nam arteria, quàm fuerit contentissima, tam maxime cutẽ conspicies moueri: contra cum exoluta multum contentio sit, plane non moueri uidebis. Cum igitur arteriæ ualidior motus ét multorum externorum onus corporum, nedum cutem, secum mouere valuit: lãguidior autem tantum cutem: &, qui sit multo hoc imbecillior, nec cutẽ quidem: quid habet admirationis, si alius ét hoc infirmior existat, qui neq; membranas, quæ arterias conteguut, neque adipem subuehere possit? Atquis tanget hunc motum tactus? nempe nullus. Neque uero ad hæc illud

A illud respondeant, comprimendam digitis cutem esse, quæ arteriam tegit, ut pulsui non satis ascē
dēti occurramus: cum in his, quotum sentitur motus, sed languidis tamē si cutem comprimas, se
mel pulsus consistat: quid iam illa, cedo, arteria fiet, quæ ne cutem quidem potest mouere, si digi- * Al ex anti-
tis eam insuper degraues? an non reliquam partem motus etiam amittet? Ne multis: non mihi sci quus Si enim
re isti videntur arteriarum sedem, quæ ex dissectione perspicitur, qui primam distētionis partem in his, &c.
sensibilem putant esse: cum cutem nulla ex illis attingat. Immo, si quæ admodum vidētur conspi
cuæ esse, eiq; propinquę, has velis excoriatas vtrinq; inspicere, multum cernes spatij inter cutem,
& tunicam arteriarum interpositum. Etenim temere hoc natura vnum condidisset, quæ tamē ci
tra rationem molita nihil est: si instrumētum creasset, quod in omnem partem posset distendi: ne
que locum ei, ubi moueretur, attribuisset vllum. Atqui aliter res se habet, & longe quidem. Siqui-
dem monstrant dissectiones cingere arteriam regionem satis amplam, quam caro, vbi plus iusto
auctum corpus sit, insidens, ne distendatur vas, quantum solet, interpellat. Vnde fit, vt crassis par-
uus pulsus sit, q̃ longitudo eius imminuatur, & latitudo fiat limitatior, cum a multa carne cōstrin
gatur: ascēsus item vbertate corporum incumbētium depressus inhibetur. Illorum vero, qui gra-
cili corpore sunt, alioqui robusti, insignem latitudinem, & longitudinem pulsus habēt, insignem
B etiam ascēsum. Ac magis ēt in his quibus cutis* remissa est, perspicuum interuallum est inter eam * Laxa.
& arteriæ tunicam. Nam eius, qui in statu illo est, si vehemēs pulsus, aut non languidus certe sit,
poteris membro conuertēdo, atq; interim supino, interim prono figurando, dīas, quas nunc re-
tuli, arteriæ dimēsionum, manifeste premēdo assequi: nam longitudine & latitudine pronam fi-
guram attēdes præstare, altitudine & tempore supinam. Causa utriusq; cutis est* remissio: vt quę * Laxitas.
in supinis manus figuris superne incumbat, & decidat in arteriam; in pronis deorsum vergat, &
depēdeat, plurimumq; distet. Quamobrem in supinis figuris, cum distēditur arteria, in obliquum
ex altioribus circumfluēs complicatur, & quasi rugas agit: atq; hic in magnū aceruum collecta,
magnitudini pulsus in his maxime partibus obsistit. In pronis vero, quia minime deprimit, nec in
terpellat arteriæ motum, nihil quoq; de pulsus detrahit magnitudine. Qūo ergo non & hic plus
in profunditate itē distendi pulsus videtur: aut, si non amplius, at æque, vt in supina figura? quòd
scilicet sub latitudinis longitudinisq; incremēto latet profunditas. Et alioqui, cum (cuius hæc om
nia nomine commemorantur) longiori tempore videatur, quantum ad conspectum, arteria mo
ueri, quæ in superioribus artus regionibus locata est, simul intelligitur maior in altum etiam ascē
sus fieri. Quod.n. in ascendendo longius tempus vř ponere, hoc facile visum inducit longiore se
C spatio profectum esse. Atqui hoc vehitur per æquale spatium, vt vult quidem veritas, quomodo
cunq; locata arteria sit: sed, quia prior nimirum in supinis figuris motus sub cutem fuit dissipatus,
tempus auctum distentionis, quantum uisus indicat, speciem simul auget profunditatis. Atq; hæc
quidem euidētia exempla, aliaq; id genus declarant distentionis primas partes effugere aciem.
Quantum autem hoc in motu a uisu sentitur, tantundem etiam in non violēta tactione in vehe-
mētibus certe pulsibus: nam in languidis quidem subinde minus. Siquidem in conspicuo est non
esse eo attingēdi modo primas distētionis partes sentiendas: ac ne si palpes quidem leniter, velut
suspensa manu. Restat igitur, si modo possit, vt manibus cum pressu applicatis sentiri primæ par-
tes distentionis possint. Atqui non in omnibus pulsibus posse: sed, si quidem possint, tum in solis
vehementibus, si quam memoriam habemus superiorum, planè testatum est. Ac hoc quidem ha-
ctenus ductum est, eò quod aliam manus applicationem nullam in confesso sit, nec alium pulsum
(si à manus applicatione, quæ pressu in vehemētibus pulsibus obitur, discessum sit) distētionis ini-
tium offerre sensibus posse. Deinceps vero uideamus, an id, quod præstari videtur posse, planè sit
verum an uerisimile tantum. Equidem vel in his latere nos censeo distētionis principium; sed nō
perinde tamē, atq; alijs in pulsibus, uerum esse, quod fugiat, quàm minimum. Id intelliges, si cum
D animo tuo cogitaueris motum quem arteria orditur, impertiri necessario primum corporibus, q̃
illam cingunt, deinde uniuersæ cuti, tum digitis nostris denique. Quamobrem non potest in il-
la distributione motus nihil poni temporis. Et, si hoc verè dictum est, necesse est, motus initium
lateat. Immo etiam (quia tactus quietem percipit, quæ postquàm consederit arteria, ante disten
tionem fit, multo illa quiete longiorem, quę ab distentione prius quam consideat, fit) recte pu-
tes hoc eò consequi, quod interni motus nos aliquæ prætereant partes. Neque enim hoc obscu-
rum est, si initium deprehendi distentionis non potest, quin contractionis quoque incognitus fi-
nis sit. Etenim ampliorem nunquam, aut maiorem motum in contractione sentiat arteria: præ-
clare.n. agitur. s. si parem liceat, ac in distentione, sentire. Testes huic rei illi sunt, qui planè illam
negant percipi posse sensu: quorum numerus late patet, uirorum sanè in artis commentatione
non contemnēdorum. Nos uero sentiri illam, & quādo potissimum, iandudum docuimus: simul
que demonstrauimus ampliori motui non esse tactum sentiēdo in contractionibus, quàm in di-
stentionibus: nisi fiat, ut quantitas distētionis, vel contractionis incidat in mutationem: quod qui
dem in collectiuis inæqualitatibus vsu uenit. Age iā hoc constitutū etiam esto, sensum aliquādo
ob internæ quietis magnitudinem, tum finē fugere contractionis, tum distentionis initium: sicq;

iam altera nobis quæstio recte atque ordine esto confecta. Nam quæstioni, quam de distentione, E an tota sentiatur, habuimus, proximum erat de contractione similiter quærere: sed, cum tractaui de distentione, uideor mihi etiam, quod de contractione erat dicendum, assecutus esse. Nam, maiorem motum si in contractionibus non sentimus, sed uel parem, ac in distentionibus, uel, quod uerum est, minorem: omnem autem in distentionibus non percipimus: planum est nec totum nos in contractionibus sensuros.

Quanta pars distentionis & contractionis non sentiatur. CAP. 9.

POrrò de duabus quęstionibus, quę etiam restabant, vt, quanta distentionis pars non sentiatur explicaremus, & quanta contractionis, uidemur ex antedictis summam iam consecuti. Tantam scilicet partem ostendit oratio non sentiri distentionis, quanta inter arteriæ primum impetum motus, & ictus usq; ad nostrum tactum distributionem, intercedit. Quam, si speciatim discernemus, plurimam in languidis simul & magnis, quos tangimus leuiter reperiemus: minimam in uehementibus, quos comprimendo dignoscimus: mediam inter utranque in manus medijs applicationibus: in hisq;, prout uehemens erit, vel non vehemens pulsus, imparem. Iam, quando tã F tam sentimus contractionis partem, quantam distentionis, aut paulo minorem, erit etiam contractionis pars illa, quæ non sentitur, par distentionis parti, aut aliquanto maior. Habes de primis quæstionibus, & ueluti elementis disputationis.

De quietibus dignoscendis. CAP. 10.

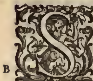
QVæ de pulsus principibus partibus dicenda erant, penè iam percurrimus: nam duæ, quę reliquæ sunt, per accidens potius, non proprie, nec per se, partes pulsus sunt, arteriæ externa & interna quies: sed, quoniam quædam denunciant, de ijs dignoscendis operæprecium est, vt verba faciamus. Ac externam quidem quietem, tantum manu admouẽda, maxime, quanta sit, percipias: aut, si premere etiam libeat, in vehementibus quidem pulsibus hactenus urgendo, ut ne motui obsis: internam autem, si premas, quoad tibi per præsentem uehementiam liceat, ita maxime dignosces. Externam certe totam quietem, si ordine attingas, plane animaduertes: Internam, quod etiam ante dictum est, una cum partibus, quæ non possint sentiri, utriusq; motus, fine contractionis, & initio distentionis. Quorum causas non magno negocio etiam quilibet inueniat, si G attente auscultauit superiora: faciam tamen, ut summatim ipse quoque explicem. Nam postea, quàm fieri non possit, ut cognoscamus, quantam pulsus externam quietem effecturus sit, si moueri arteriam, quatenus potest, prohibeamus (prohibemus porrò, vbi nimium comprimamus) profecto, quam magna sit externa quies, si præter quàm concedit nobis præsens uehementia, premamus, non percipiemus perspicue unquam. At fortasse dices distentionis magnitudinem compressione prohiberi, motum tamen perpetuo apparere, reijci enim ab ascendente arteria tactum, ibique desistere primũ impelli ab ea, mouerique, ubi illa simul quieuerit. Sed hoc falsum esse, si uniuerse dicatur, ac requirere distinctionẽ facile perspiciemus, si quid priorum meminimus, cum diceremus, arteria dum mouetur, fieri interim, ut secum incumbentia sibi corpora non moueat, eo cum oppressa onere. Quare nec, cum premamus, ratio dictat tam diu sensum durare eius motus in omnibus pulsibus, quam diu, cum non premeretur, uel urgeretur, progrediebatur. Proinde, cũ arteria sua ipsius ratione mouetur, quiescere iam nos subinde arbitrabimur pulsus, atque eò quietem ocyus ingredi, quò sensibili motu prohibiti fuerũt. Nunc quando, quãtum tactum pulsus in distentione arteriæ impellit, tanta, cum contrahitur, pars sentiatur, omnino necesse est, cum finis non sentiatur distentionis, nec contractionis initium sentiri. Qui ergo non conuenienter tangit, H quomodo dignoscere plane externam quietem possit? Nam quantitas pressus ad robur metienda arteriæ est? ut eatenus comprimamus, ut ne extrema motus pars sensum vlla fugiat. Vnde constat non esse in quibusuis premendum, sed solis in vehementibus: neq; hic tamen adeo, ut ui applicatæ manus, arteriæ superetur robur. Quare cautissimum erit, vbi dignoscere externam quietem uoles, citra vllam uim applicare tactum: contra internam, ni vrgeas comprimasq;, non cognoscas: nam contractioni arteriæ constantissime tactus adhærere debet: premere uero nisi in uehementibus, non licet. Ita liquet in his etiam solis dignosci posse internam quietem: immo ne hic quidem exacte, sed nunc multo maiorem, quàm re uera est, nunc paulo, attamen adhuc eam maiorem animaduertes. Necessario enim duo ei tempora accedunt, partium insensibilium vtriusq; motus, & quod ad finem contractionis est, & quod in principio distensionis: quæ cum aliam alias longitudinem habeant, ut ante explicauimus, neque parem semper accessionem tempus internę quietis habebit, neque exacte unquam dignoscetur.

GALENI DE DIGNOSCENDIS PVLSIBVS LIBER SECVNDVS

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de ijs,quæ in Distentione pulsus considerantur : ac de ratione moderati pulsus in unoquoque genere inueniendi.

Quemadmodum partes distentionis sint dignoscendæ. CAP. I.

VPeriore commentario de partibus pulsuum dignoscendis egimus: nunc explicabimus rationem,qua in partibus ipsis, quæ insunt , possis perspicere, adeoq; initio ducto orationis ab distentione: quòd maxime princeps hæc pulsus partium sit,& plurimam habeat cognitionis uarietatem , plurimum etiam ad præsagiendum ex se præstet usum.Nam,quando,complura sunt,
B quæ in distentionibus insunt,præter cætera est peculiaris,proprieq; ad eas, ex ratione substantiæ pulsuum,motus pertinet. Omnis porrò motus tẽpus habet,quo fit,& celeritatem vel tarditatem , & æqualitatem vel inæqualitatẽ:adhæc ubi feratur, spatium.Quare de his dicamus primum.Neq; enim putauit medicorum maxima pars, distinctã rationem esse tempus motus dignoscendi, & celeritatis,tarditatisq;:nam,si,quantum tempus est perspectum sit,statim etiam,celer ne,an tardus an moderatus motus sit,planum aiũt esse. Mihi uero aliter tempus uidetur dignosci,aliter tarditas & celeritas: neq; enim,si motus sit breuius tempus,continuo pulsum dixero celeriorem esse . Sanè,quod illis imposuit,qui in illa opinione sunt, ego definitionem esse celeris, & tardi pulsus duco, quæ si,ut illi accipiunt,ita significat,non ualet, sin,ut eam nos intelligimus,hæc constat,illi parum bene assequũtur.Definitio hæc est:Celer pulsus est,qui pauco tempore motum finit,tardus,qui multo.Nam, cum paucum & multum ad aliquid referant,hi pulsuum tempora inter se mutuo arbitrantur conferri.At res se ita nõ habet, qua motus longiore tempore præditi pulsus,est non raro uelocior eo,qui breuius obtinet.Sane multas res & præclaras,quæ ex præsagitione p pulsus aperiuntur,nisi hoc probe dignoscas, ignorabis.At, qui quidem nostri fecerunt periculum,cum in ipsis ægrotis sepe locos affectos prius decla
C raremus,quã partes inspexissemus,pterea unãquãq;,causam,& symptomata,quæ consequebantur,antecesserantq; his nihil,sat scio,eorum,quæ nũc narrabo,nouum uidebitur, nam hi habuerint fidem omnium certissimam,adducti prædictorum ueritate,alijs aũt primo suspecta erit oro, & temeraria uidebitur,si tot talesq; medicos in pulsu celeri &tardo dignoscendo lapsos dicemus. Quòd,si quis sustineat,& animũ inducat,quæ dicã,audire,profecto,si nõ oĩno fidẽ faciã illi,ab eo deducam certè,ne semel fidem uerbis meis deroget:neq;.n.q̃ apud multos concessa iãdiu,& certa habita sunt,de his facile est quempiam abducere,idq; maxime,cum adeo multã speculationẽ, accuratamq; postulent. Quin,si speculatione etiã ea assequaris,tñ, ut experentia quoq; estimes, omnino multũ desideres tactum exercitatũ.Nã pulsus,qui formicans appellatur,cũ sensum,quo dignoscaĩ,exactum quærat(quippe qui in extremã recidat imbecillitatẽ paruitatemq;) semel lateat in tãgendo rudes,adeo,ut homines frequentet confirment,in quibus eos pulsus animaduertũt,pulsum nõ habere.Itaq; si his,qui celerem eũ defendunt esse,refutẽ:& unde factũ sit , declarẽ, ut errarint:quem nam ferã iudicẽ?Nã eos,q ne hoc quidẽ dignoscere ualẽt, adsit ne omnino hic pulsus ægroto,qua ratione qualis sit,docebo?Quamobrẽ nõ faciam,ut† de istiusmodi speculatione narrem:satis est enim,si operibus comprobẽ esse eum.Sed uero,quod initio testati sumus , qa
D hosce libros uulgo non paramus,sed unũ,qui instar sit mille,expectãt;cõmẽtationẽ,eius noĩe scriptis mandabimus,quæ prius,ut absurda & insolentia,sexcentis conuitijs conscindent, q̃ incident in digni.Talem vero ego in pręsẽtia,quàlis Archigenes erat,desiderẽ auditorem, ut ita hominẽ appellẽ.Quid hæc tandẽ uir egregie in libro tuo de pulsibus scribis, cum de pulsu formicante his uerbis dissseris?Constare mihi ex paruitate,imbecillitatẽ,crebritate uidetur,& vero necessario ex celeritate.Nõ enim extremum illud omnium,fatis,quid uelit,capio:nã priora assequor, proboq; uerissima esse,& personam tuam decere:hoc vero Cum formicante coniunctam necessario celeritatem esse,quomodo interpreteris,quæro.Nam plus ualet,ac si absolute dictũ sit,nõ addito necessario:tamẽ sit mendacium nihilominus:sed,si nihil esset adiectum, error manasse ex tactus offensione uideatur,nũnc,quando additum,necessario,est , rationalem præ se fert aliquã suspicionem.Quæ autem hęc sit,discere optarem.Equidem nullam uideo necessitatem,qua adductus imbecillum,crebrum,& paruum motum,statim putem celerem esse.Neque uero ipsa, de qua nomẽ pulsus inuenit,formica celeriter mouetĩ,sed breues eius esse,& languidos motus , crebrosque conspicimus,celeres autem nequaquam.Quam autem harum celeritas necessario comitatur?imbecillitatem ne?immo uero mirabor,si quicquam,cum cætera omnino pari momento sint, ob

† *Additur in antiquis, fa- pius.*

uitium imbecillitatem mouebitur velociter:cum plane contra, alijs simili in sorte positis robur fa E
cultatis coniunctum, motum celerem reddat: quod in causis pulsuū ostēdimus. Quin nec crebri-
tas causa celeritatis est: nam quis Athenis iter Piræum crebro faciens, continuo ēt currat neces-
sario? etenim crebræ actionis aliæ sunt causæ, aliȩ celeris. Sed paruitatem fortasse dicet esse in cau
sa, cur necessario formicans pulsus celer sit: nam qđ aliud excogites? Habet sane hoc certam quā-
dam rōnem: sed, verumne ēt sit, hic q̄rimus: nam fieri nō pōt, quin arteria, quæ breuissimo veha-
tur interuallo, minus consumat t͞pis, quàm cum feratur maximo: nihilo magis tamē, qui pauco
t͞pe motus circunscribitur, simul celeris necessario erit. Quid tu, quæres, num ergo, qui multo tē-
pore fiat, esse dicis celerem? Ego uero neq; hunc dico: omnino.n. non modo dico rationem habē
dam quantitatis temporis, sed & spatij. Cum iam motum, qui pauco obitur tempore, de me quæ
ras, qualem dicam esse: quò responsum tibi dem, continuo quantitatem, fac, spatij addas. Si suppri
mes, addam ego, atq; distincte dicam, cauteq; motus, qui breui t͞pe obeūtur, non esse protius his
citatiores, qui maiore efficiuntur. At, si proportioni temporum, spatiorum respondeat propor-
tio, neuter alterum anteuertit. q̄, si uero aut t͞pis ad tempus, aut interualli ad interuallum maior
proportio sit, tum vnum celeriorem fore, alterum tardiorem motum dico. Habes rem vniuersā:
quam tu si es assecutus, recte forsitan hic finem faciam orōnis: si non intellexisti, accipe prolixius, F
quod paucis perstrinxi. Qui pari t͞pe par spatium conficiunt, motus hos ἰσοχρόνους & ἰσοδρόμους ap
pellamus, hoc est ȩque diuturnos & celeres: qui uero pari tempore maiora interualla emetiun-
tur, hos celeriores, haud aliter, q̄ par spatium, sed minore tempore. Atq; exēpli gratia, stadia duo

*Quinquaginta stadia.

quinquaginta vna hora percurrant, ȩque ueloces hos dixeris. Sin alter una hora hæc* confecerit,

* Nec est in textu, & perperā videtur adiectum.

alter triginta* horis, liquet celerius se priorem mouisse, qui maius pari tempore spatium percur-
rerit. At uero, si quinquaginta stadia, hic una hora, alter tribus perficiat, plane prior celerior est:
siquidem par spatium confecit citius. Nihil hic difficultatis inest, sed posthac erit fortasse, nisi ani-
mum intendas: nam nihilo secius, attēdētib. illa non secus, atq; hæc, aperta erunt. Ergo faciamus
in duobus motibus, alterum una hora quinquaginta, alterum horis tribus centum quinquagin-
ta conficere stadia: quid hos, nonne ȩquȩ celeres esse dicemus? Verū: nā, si ille, q̄ cōfecerat una ho
ra, stadia quinquaginta, tres sit horas motus, oīno ēt supra quinquaginta confecisset centū. Si itē,
qui tribus horis hæc percurreret, unam tm̄ horam fuisset motus, hic scilicet quoq; quinquaginta
sola ꝓgressus esset. Sic ȩque erunt celeres, qui paria spatia paribus temporibus obeunt. Quare ad-
uertendæ spatiorum sunt longitudines, & temporum, ut, si, q̄uo spatium spatio, ita tempori respō
deat tempus, æque celeres esse dicamus motus. Si uero maiorem proportionem habeat spatium G
ad spatium, q̄ tēpus ad tempus: vel tempus, ad tempus, q̄ spatium ad spatiū: nō amplius æque cele
res hos motus esse existimamus. Nam sit spatium spatij quadruplum, tp̄s uero temporis duplum,
certum est spatij proportionem ad spatium maiorem esse, q̄ temporis ad tēpus. Itaq; alter motus
uelocior erit. Iam illius esto spatium cubitorum quadringentorum, huius cētum, ac tempus prio
ris duarum alterius, vnius horæ, si iam duabus horis alter motus cubita quadringenta confecerit,
alter centum una: constat, si priorem centū tm̄ cubita moueri fingamus, hora dimidia confectu-
rum: itaq; altero erit celerior, q̄ par spatiū breuiori tēpore emensus sit. Si vero scđm quadraginta
faciamus progredi, quatuor hic horas requiret: quo nomine erit priore tardior, quippe q̄ par spa-
tium percurret longiore t͞pe. In conspicuo igiť est, vbi spatij cum spatio collati maior sit propor
tio, quam t͞pis comparati cum t͞pe, eum motum necessario celeriorē esse. Contrà, si prioris mo
tus spatium minorē habeat proportionem ad spatium alterius, quam tp̄s ad tempus, priorem ne
cesse sit tardiorem esse. Atq; huius etiam exemplum proponam. Fac mihi prioris motus spatium
spatij secundi motus duplum esse, tempus autem temporis quadruplum. Si iam prior quatuor cu
bita progrediatur quatuor horis, alter una hora duo: planum est, si duo tantum cubita priorē fin-
gamus progredi, duabus ea horis confecturum: quo tardior altero erit, qui eadem duo cubita per H
curreret una hora: Et alterum, si quatuor cubita emetiatur, duabus id horis facturum: vnde illo, q̄
quatuor cubita, quatuor progressus horis est, velocior erit, si quidem par spatium ocyus confece-
rit. Quo quidem constituto, duos iam fingamus ascensu impares pulsus (nam hanc in primis di
mensionem in hac disputatione quærimus) ac faciamus, si lubet, exempli gratia, esse profundi-
tatem, profunditatis decuplam, & tempus temporis duplum: nonne aperte perspicies, modo su-
periorum memineris, pulsum, cuius decupla est altitudo, multo fore altero celeriorem? Nam hu-
milis, si in eodem constans motu, decuplo in profunditatis dimensione increuerit, fiet illi quidem
ȩque ac alter altus, sed t͞pe longe maiore, quam ille. Inuētus igitur quidā est humilis pulsus breui
tempore durans. qui alto diuturno sit tardior: id quod est, de quo initio agebatur, aliam rationē
dignoscēdi temporis esse motus, aliam tēporis celeritatis. At.n. hæc uerbotenus fortassis fingun

* ἀκμάζοντος.

tur, a uero autē absunt. Immo, si * iuuenis valentis compares pulsum cum pueri formicante, decu
plum ascensum offendes. Quod, si hunc ipsum excalfacias* iuuenem vel balneis, vel frictionibus,
exercitationibusve, ac tum bilem moueas illi, & stomachum facias, non decuplam, sed quindecu
plam eius profunditatem inueneris humilis dimensionis pulsus in puero formicantis. Verum in
puero

A puero formicans, ne ſit ſemel tardus, ſubſidium ab ętate hẽt: at in ſene formicantem, ſi pulſum no
ſti tangere, celerem non magis dicas, quam vermiculantẽ. Nam hoc, baud ſcio, an tardior clare
vllus pulſus videatur. Formicans.n.qua eſt, breuitate, apertam cognitionẽ fugit: vermiculans nõ
obſcure quidem eſt tardus, ſed, ſiquis alius, abunde perſpicuus. Quid igitur inter celeres hũc quo-
que pleriq; referunt, niſi conſenſionẽ cum formicante ſtudẽtes ſeruare, eos non ſentiri ſtatuunt?
Nã, qñ in ſe facile hi pulſus mutuo conuertuntur, & uermiculãtis facile extremis delapſus formi-
cantem gignit ſimiliter, primum formicantis incremẽtum vermiculantẽ, planè illi nouum puta-
uerunt, ſi eorum alterum dicerẽt celerem, tardum alterum. Ac, quia ſemel non probe celerẽ ap-
pellarunt formicantem, idcirco rem ex conſequenti tam falsã, tam ẽt planè diſſonam ſuſtinuerũt
admittere, vermiculantẽ ẽt celerẽ eſſe. Et quidem uermis eum greſſui comparant, & formicantẽ
item formicæ, animantium, uide quam uelocium? &, qui ſimul ita comparant, ſimul eſſe celeres
cõtẽdunt, nec aĩaduertunt, quàm ſecum pugnẽt. Poſtquam uero in tantos: ſe errores ſemel demi
ſerunt, nõ dubitant ẽt in ſtomachicis affectibus confirmare oẽs eſſe pulſus celeres, cum ne hi qui-
dem ſint celeres oẽs: & vero alios ẽt ſexcentos, de quib. alio loco dicere magis conuenit. Qui er-
rores mutuo conſecuti illos ſunt ob notionem non diſtrbutam, nec diſtinctam celeritatis, pror-
B ſusq; confuſam. Nam, cum illi de celeri pulſu ex ſola tpis exiſtimarent breuitate, neq; ẽt de eius
magnitudine ſtatuerẽt, quæ falſo illis in mẽtem venerant, hęc in errorem ipſos in dignoſcẽdo im
pulerunt. Sed nos clare, ni fallor, alium oſtendimus breui tpe durantem eſſe, ut ſic appellem, pu
ſum: alium celerem: ſimiliter contrarios his, alium diuturnum, alium tardũ eſſe. Hic tu putas for-
taſſe abſolutam oĩbus partibus eſſe diſputationem, teq; manifeſto cognoſcere celerẽ pulſum dif-
ferre a tardo. Ego uero nihil magis in uotis habeam, quam ut de commentatione tanta diſputa-
tio detrahatur. At re uera non ita hẽt, ſed eſt habita oĩo ad celerẽ pulſum & tardum dignoſcendũ
veluti quoddam præludium. Nam per totam banc quidem habitam orationem duobus inter ſe
motibus conſerendis vnum tardiorem eſſe, alterum celeriorem oñdimus, nuſquam uerba fecimꝰ
tamen de tardo & celeri. Sanè quamplurimum intereſt, tardiorem dicas motum, an tardum: nec
non celeriorem, an celerẽ. Exempli gratia: ſi quis aliquem dicat motum tardiorem eſſe, quęrimꝰ,
quonam dicat eſſe tardiorem eum: ſemper.n.qui tardior eſt, alio dr̃ tardior: ſin tardum dicat ali-
quem motum eſſe, haudquaquam interrogamus, quonam, nam ridiculi habeamur. Sic, ſi pulſum
tardiorem eſſe dicamus, aut celeriorem, erit oĩno, qui de nobis quonam tardiorem dicamus, vel
celeriorem, requiret; ſed tardum cum dicimus, vel celerem, nullus iam rogat, quonam. Nunquid
C igitur celer, & tardus abſoluto ſermone proferuntur: at celerior uero, tardiorq; referuntur ad al-
terum? Sane hoc fortaſſe, q̃s prompte pro uero probabit. Mea uero lõge alia ratio eſt. Adeo mul
tæ eſt res cogitationis deliberationisq; cum alijs de cauſis, tum ꝙ ad plures res ꝑtinet ea ſpecula-
tio: neq;.n.de celeri & tardo, vel celeriore, & tardiore, diſtincto & definito eſt opus: de magno
ãt paruoq; & maiore atq; minore, alijsq; quorum idem uſus eſt, negligere par eſt. Immo attẽdẽ
dũ eſt, perinde ne ſit, ſi maiorẽ dicas, ac magnum pulſum, & itẽ minorẽ ac paruum: an diuerſæ res
ſub his nominibus lateant. Maiorem quidem ſemper accipimus minore maiorẽ, atq; minorẽ, ma
iore minorem: magnũ uero nullo magnum, ſed abſolute: itemq; paruũ, nullo paruũ, cęterũ ab-
ſolute. Eodem modo de breuiore & breui, longiore & longo, latiore atq; lato, anguſtiore angu-
ſtoq; & hercle ẽt de molliore & molli, duriore & duro, deniq; de oĩbus alijs, quæ in eum vſurpan
tur modum, diſtinctione eſt opus. Quippe hæc conſideratio pene pertinet cum ad totam medici
nam, tum uero ad alias artes oẽs: etenim calidius dicimus & calidum: frigidius & frigidũ, ſiccius &
ſiccum, humidius & humidum, deniq; plus & multum, ſimiliterq; minus & parum. Vna igitur in
re ſermonem pro exemplo explorabimus, vbi ſi indagando, nobis q̃d profectum ſit, ad alia tum
oĩa uiam, & rationem hanc faciemus, vt traducamus: ſic hæreamus, ipſam ẽt hanc hæſitationem
D trãſferemus ad oĩa. Alterutrum quidem certe, aut uiam rõnemq; inuenerimus ad multa accom
modiſſimam: aut inanem ſcientiæ eorum perſuaſionem, quæ ignoramus, depoſuerimus. Age iã
ſumamus in manus magnum & paruum, vt expendamus, quatenus a maiore & minore diſtẽt. Et
primum de rebus omnibus mundi, in quib. quidem verſati ſumus & educati, q̃d intelligamus ma
gnum & quid paruum, nobis ipſis ſubijciamus, †ſimili modo, q̃d maius & minus. Nõne maius, vt
quiſquam abſolute dicat, non ferimus, niſi addat quo dicat maius: magnum aũt abſoluto ſermo-
ne, & ipſi proferimus, & alios citra additionem audimus? Nunquid igitur per ſe dicuntur & abſo-
luto ſermone magnum & paruum? At, ſi eſt, nimirum vel ſubſtantiam.ſ. denotabunt, vel qua-
litatem, vel aliquod aliud prædicamẽtum? Atq; ſubſtantiam non ſignificant, ut Socrates, Plato,
equus homo. Nec uero ẽt qualitatem ullam: neq; figuram igitur, neq; colorẽ, neq; poſitionẽ, ne
que conformationẽ, & paucis, nihil iſtius generis. Quin nec ubi, indicare, vel qñ, poſſint, nec item
ſitum, nec habitum, nec actionem, nec paſſionem. Sed in illis hæc ſolis ſunt quærenda, quæ in præ
dicamẽto quantitatis, aut ad aliquid, ſunt. Atq; ſi (quæ nuper noſtra ſentẽtia erat) uon uideantur
ad prædicamentum relationis pertinere, in quantitatis erunt quærẽda. Porrò plenum eſt difficul
tatis ſtatuere, quantum intelligere utrunq; oporteat: an ne iſtar ſtadij magnũ, & cubitale paruũ.

†Ex antiquis cod. ita uertendum. utrumne magnum idem quod maius, & paruum idem, quod minus: an maius, ut q̃d abſolute &c.

Atqui montem, et si magnitudine sit stadij, paruum dicimus, & formicam magnam, longe quidē cubito minorem. Dices fortasse (quod familiari cuidam meo satisfecit) quantitatem quidem ab ijs significari, non certam tñ illam, ut pedale: cæterum, ut ille dicebat, latam & indefinitam. Num quid igitur finib. altitudinem eorum amplecti possumus, ut alia id genus nimirum chori, ciuitatis, montis, exercitus, stagni? quippe q cum quãtitate incerta oĩa dicantur. Possumus dicere non tres pos, aut quatuor saltatores chorum intelligere, non tñ iam mille: nec ēt ciuitatem: si qua trib. cōstet domibus, nec quæ mille stadijs exporrecta est; neq; mõtem, qui cubitalis sit, sed qui maior, ne que tamen qui lunam attingat: neq; stagnum, collectionem aquæ trium amphorarum, non tantum tamē, vt uniuersam terram inundet. Nam, uniuscuiusq; horum quãquã adamussim nequeas quantitatem constituere, multa tamen inuenias corpora, quæ ab eorum notione utrinq; deflexe sunt: hæc, quòd nondum: illa, quòd non amplius sint talia. E

Termini magni & parui. CAP. 2.

QVi ergo termini magno, & paruo statuantur, ut commemoratis oĩb. non est, quid dicam? immo vero adeo intelligentia patet late magni, ut ipso ēt vniuerso mundo, verbi gratia, si quid excogitari maius possit, hoc magni sit obtenturum nomen. Nihilominus formica, culex, milium, & si quod hoc minus sit animal, vel granum, accipiat magni nomen: neq;. n. formica tantum, sed & milium, & culex, magnus dr. Tantum ergo constat, vnamquamq; rem cum eiusdem generis reb. collatam, vel paruam, uel magnam dici absolute nihil. Atq; hoc quidem inter maius interest, & magnum, q maius omni minore possit maius dici: magnum uero non quolibet maius sed tñ eis, q sunt eiusdem generis. Eadem de minore, & paruo distinctio est, nec non de celeri & celenore, nec secus de tardo, & tardiore: siquidem equus quispiam tardus dicatur, & formica uelox. Simili rõne alia cuncta videbis appellata esse etiam pulsuum oĩb. generib. tum per totam medicinam, & hercle per totam mortalium vitam, durum durius, molle mollius, crebrum crebrius, breuiter alia id genus oĩa, partim cum altero quolibet comparata, partim cum ijs tantum, cum qbus conueniunt gñe. Quid iam igitur? summamne assecuti sumus, an uero hic ēt sermo postulat distinctionem? neq;. n. si cum oĩb. quæ sunt eiusdem generis, magnum comparemus. statim sic nominamus. Neq;. n. simul Achilles, & Aiax dicentur magni, nec Polydamas & Milo, si quidem Aiace Achilles, Milone erat maior Polydamas: sed plane cum medio, & mediocri atq; moderato, quod uocant, unoquoq; in genere ueluti cum regula, arbitroq; cætera conferemus; tum, quæ illud excedunt, magna esse dicemus oĩa: quæ contra, parua. Id quod usu uenit in oĩ uita, in artib. quidem vtiq; maxime: nam ad moderati oēs examē referuntur: atq; hoc suppeditare essentijs, in quib. versantur, student. Ac multum cibi dicit medicus sumpsisse quempiam, vbi corporis naturam nutrnē di excedat: rursus parum, vbi infra mediocritatem eius sit. Nã ea ratione athletæ duas libras carnis parum dicimus esse: & frequēter ægroto interdicimus cremoris ptisanæ peluim exorbere, vt supra mediocritatem. Ita magnum ēt pulsum, & paruum dicimus, qui a mediocritate deflectit: atque huius vtriusq; magnum numerum esse moderatum vnum, q indagandus nobis, & ob memoriam ponēdus, oĩbusq; alijs applicandus est, veluti mensura quædam æqua ab ipsa constituta natura. Quem qño inuenire possimus, reliquum est ut consideremus: nam eo tota orõ properat, cuius quidem nomine retulimus, quicquid ante dictum est. Inuenerimus ãt illum, mõ possimus, uia & ratione. Quippe hoc ad illud interest, ut unam uiam ad oĩa moderata, unamq; rõnem habeamus: nec denuo necesse habeamus qrere, quo pacto inueniendus sit in motu moderatus, quo pacto in quiete, vel in contẽtione, vel in arteriæ corpore. Ac primũ hoc videamus, vtrũ singuli in singulis generib. quærēdi pulsus moderati sint an plures, alius pro ętate moderatus, alius pro habitib. corporis, alius pro tēperamētis, alius pro anni tēpotib. alius pro locis, statibus, vitæ institutis, uel animi affectib. Pro his. n. oĩb. alios magnos, alios paruos, alios moderatos dicimus pulsus esse: iã hos celeres, illos tardos, quosdam moderatos, pariq; modo in cæteris drijs. Forsan aũt hoc probabilius dices esse, magisq; consonum usui, si cuilibet generi unum assignemus moderatum. Ergo accuratius hoc disceptemus, atq; vnum sumamus genus pulsuum pro exemplo. f. magnorum & paruorum, de quib. egimus paulo superius: ac medium eorum & moderatum, demus operam, vt inueniamus, sigillatim pro ętatib. sigillatim pro anni tpibus, regionibus, naturis, temperamentis, alijsq; id genus oĩbus: nam hoc nihil desideremus ad vsum amplius, si inuentum sit, siue proprium instituamus cuiusq; memoratorum pulsum scire, siue ēt eius a natura flexus dignoscere. Quod pñsens nobis doctrina videtur suppeditare. Quare ēt, atq; etiam uideamus, possitne hoc inueniri. Mihi quidem sanè difficilimum videtur, atq; adeo non posse fortasse inueniri: ac difficultas quidem in eo est, quòd nihil ex his, quæ commemorauimus, separatum licet & solum sumere. Nam quando separatim, & solam cernas pulsuum pro temporibus anni differentiam citra corpus, quod iam suum temperamentum habeat, & habitum, & ætatem, & alia, quæ diximus? Itaque fit, vt non possis dicere, hic pulsus peculiaris veri est, ille ęstati: nam te quis roget, quo tu nam in corpore dicas in calidiore temperatura, an frigidiore: gracili, an corpulento: iuuenis, an senis: in frigida regione, an calida: & viri, an mulieris: nec secus in reliquis differentijs. Quocirca in omni natura videtur F G A.t.1.2. par tius can. F. 570. co.1.a H

tur

A tur propositum corporum proprius esse animaduertendus pulsus,& non proprius,quo sciamus
Dionis,verbi gratia,pulsus talis natura est:Theonis talis. At hoc absurdũ sit, non tantum q̃a ne-
cesse esset,qui peculiares singulis hominibus pulsus sint,& qui non peculiares,separatim meminis
se,& nihil nos posse de quoq;,nisi vsus nobis cum eo intercessisset,cognoscere; uerũ etiã, ꝙ ne in
ipso Dione quidem , verbi gratia , unum hunc proprium pulsum in unoquoq; genere separatim
possemus,& præter rerũ externas circunstantias sumere. Nam q̃n sumes tandem? Dionisne hye
me,an Dionis æstate:& utrum Dionis Romę:an in Africa:iam gracilioris,an corpulentioris?prę
terea eius,qui ociosius egerit,:an laboriosius:durius,an lautius uixerit?tum vinum an aquam pota-
uerit,an sitiuerit? Neq; enim est ab his,alijsq; circunstantijs sexcẽtis separatum sumere , & solum
corpus Dionis.Itaq; nondum explicata prima dubitatio est.Siq̃dem pulsum toti naturæ propo-
siti corporis proprium,quem quidem moderatum,hoc est mediocrem appellauimus , non vale-
mus inuenire.Præstiterit igitur non ambire hac ratione pulsuum notitiã,sed,ut præscripsit tyro-
nibus,in singulis,quas narraui,causis ediscere uariationẽ. Nã aliquã possis eius uiam,atque ratio-
nẽ inuenite,quã hoc loco prius adnotabimus:deinde inspiciemus,vtrum omnia præstare queat,
an aliqua ex parte etiã claudicet.Porrò uia ratioq; hæc sit,ut exẽpli gratia uiam sumamus de cau
B sis,quæ alterandis sunt pulsibus,ut exercitationem. Nam,si considerandum uenit,quemadmodũ
pulsus exercitatio immutet,delige hominẽ,cuius attendas prius omnes pulsus,inde exercites,tũ-
que de integro attendas,†quem illorũ teneas,quo deficiaris, & quãtũ:itaq; inueneris , quatenus † *Al. qui illorum sit intensus, & quis exolutus, & quantum.*
possit pulsus exercitatio conuertere.Haud aliter in balneis,potu,cibisq; omnibus,facto de singu
lis hominibus periculo,facile alterationes inueniemus. Hæc facillima experientia est:verum,quę
ab,experientia ineundæ rationis sunt,non perinde faciles. Nam quod est in omni experientia, id
hic item,ne,dum nihil distinguimus,& cõfuse rẽ tractamus,offendamus,periculum est. Quod fit
bifariam,ut res non distributa,vel distincta sit : partim ꝙ commune non dispartiamus in suas oẽs
partes;partim,ꝙ alterantibus causis non attendamus,q̃ præcipuè , uel primo, uel quocunq; velis
nomine uocare;& quæ per accidens successerunt. Atq; cõmune non secare in omnes suas differẽ
tias tale est:nẽpe requirit orõ ad claritatem exemplum. Si quis exercitatorum tales dicat esse pul
sus,neq; distinxerit,nec cui dicat nã exercitato,nec quemadmodum exercitato,neq; quando,ne
que q̃tũ:hic,eo,ꝙ non diuisit cõe in differentias,lapsus est. Cui nam exercitato,inquam, qua æta
te,quo robore,aut infirmitate,quibus humoribus prædito,quo corpore,qua tẽperatura,qua cõ-
pagine corporis partiũ,quam ad exercitationem consueto : scilicet in tot membra diuiditur , cui
C nam. Iam,quomodo exercitatus est,in alias ẽt differẽtias scinditur,an valide,nec ne:celeriter,nec
ne æqualiter,nec ne:in quibus omnibus non eodẽ modo mutabitur. Iam ẽt diuersam esse pro tẽ-
pore alterationem oportet:neq; enim à cibo subite exercitationem perinde est, ac ieiunum : nec
perinde est tristem,atq; hilarem:alacrem,ac segnem:rigidũ,ac excalfactum:item eum,qui plus iu
sto,ac qui intra modum,vel mediocriter,dormiuit. Similes immutationis differentiæ manabunt
ex quantitate exercitationum:siquidem moderatæ aliter,atq; plures,uel pauciores,commutant
pulsus. At per accidens,an per se,mutatio fiat,ita est distinguendum : ecquid fuisset excrementis
plenus,&,cum cœpit exercitari,fluente in ventrem uitiosorum humorum copia,uellicari conti-
git os ventriculi humorum uitio,aut copia opprimi,aut euerti,ac nauseare, eoq; uel fatiscere ho-
minẽ,uel languescere,uel refrigerari,uel suffocari:horum enim alterat quodque pulsus,quos ali-
quis forsitan ab exercitatione existimabit profectos. Nã,si,qui plethoricus sit,ac thorace, & pul-
mone affecto,simul,ut cœpit uelociter exercitari,in dispnœam inciderit,pro dispnœa uariabunt
pulsus,& tu putabis fortassis pro exercitationibus. Ergo,ut in experiundo non fallaris,quomodo
sit distinguendum,etsi alio loco sim longius persecutus,summatim hic tamen perstringam. Om-
nes commemoratas differentias ad tres has reducemus generales:corpus propositum designabi-
D mus ad experientiam,cum sanum sit,ac nulli obnoxium externæ alterationi:tum exercitationẽ
qua ad id vtemur,moderatam quantitate seruabimus;atq; in mutatione hoc attendemus,ecquid
casu inciderit,non ex ipsa natura exercitationis. Si.n.tria hæc respicias,nullo negocio inueneris,
quemadmodum,& quatenus aduentitia causa immutet. Itaq; si omni in genere causæ, alteratio-
nem experiundo addidiceris,vtendi tibi ad dignoscendos in morbis pulsus facultas erit,facile,q̃ tũ
ab externis causis alterati pulsus sunt,exploranti, quãtum itẽ à morbo. Itaq; nihil erit,ꝙ labores,
vt qualis sit,qui natura moderatus est,præscias:sed,si,qui sit singulis,de quibus agitur, peculiaris,
teneas,quatenus mutatus hic est cum ab alijs causis,tum uero ab ipso morbo, nosse poteris . At-
qui,nisi adhæc usus nobis moderati pulsus erit,nequicquam eum quæremus. Qua igitur ratione
aliquẽ magnum dicemus,uel celerẽ incognito moderato?nã manere etiam num uidetur prima
dubitatio. Quid ãt magnum nobis opus est,aut celerem dicere,cum alterationum nobis tantum-
modo satis sit meminisse,ut dicamus in hunc modũ? Exercitationes moderatæ pulsus in magnitu
dinem,celeritatem,uehemẽtiam,& crebritatem conuertunt. Quod dicemus alios quoque , cum
id significare uolunt,in exercitationibus dicere , magnos,celeres, uehementes,crebrosque fieri
pulsus. Nos vero primum,non absolute in exercitationibus dicemus,sed in moderatis addemus.

Nam

Nam, naturã q̃ corporis exercitati excedunt, pulsus in aliud uertunt genus mutationis. Deinde E
nõ ita dicemus absoluto sermone magnos,& celeres, sed maiores, celeriores,uehemẽtiores,cre-
briores,aliaq; dicemus ita esse omnia usurpanda: vt, Pro ætatibus,maximos iuuenum esse,senum
minimos:eorum,quorum præcipitat ętas,& vergit,maioresquidem,quã senum,tamen minores,
quàm iuuenum. Pro regionibus eodem modo,& pro reliquis omnibus idem præscribemus:inter
se omni in genere pulsus conferentes,non absolute de ijs decernentes: Ac empirico forsitan satis-
faciat hæc institutio, de qua accuratius nos paulopost uiderimus. At, qui primas studeat, & conti-
nentes,quas uocant,causas inuestigare cuiusq; pulsus,& ratione artẽ uiaq; tractet , huic cuiusq;
generis moderatum operæpreciũ est nosse. Quæratur.n.cur paruus pueris sit pulsus,deinde cau-
sæ nos probabiles deficiant: nẽpe.n.deficiemur illis,ni sedulo prius causas,quæ magnos pulsus &
paruos gignunt,expenderimus:neq; enim in pueris causas reperiamus,quæ paruos generẽt: At-
qui,si uel una in re,quamuis leui,causæ ratio claudicet , simul in reliquis vbi videatur abundare,
merito titubabit: vbique enim sibi,si quidem uera est,constare illa debet. Quo magis necessarium
est nosse moderatum :nam potest etiam pueri pulsus moderatum superare. Herophilus certè insi-
gniter magnum interdum hunc pulsum uocat. † Quid tandem igitur, quæres, patuum Archige-
nes illum nominat? Fortasse causam tibi dissensionis aperiam, si noueris prius institutum proba- F
rum esse, debere ad commẽtandas pulsuũ causas uirum, qui rõnẽ sequatur, & cum causæ conside
ratione oĩa instituat scire, pulsum moderatum tenere. Sed hoc leuius est fortasse: dices.n. nolle ra
tionalem te esse. Quod verò paulo ante reiecimus, ut rem magnæ considerationis, nunc discutia-
mus: nisi uere moderatum prius pulsum inuenerit, neminem posse empiricum diligenter obserua
tionẽ,& accurate instituere. Nam, posteaquam propositum est illi non mõ an mutet in celerita-
tẽ pulsus, uel magnitudinẽ, uel quid aliud, præsens circunstantia, ut cognoscat: verum etiam qua-
tenus alteret (nam præsagiendi ex pulsibus in hoc potissimum omnis usus uertitur) quatenus aũt
alteret, nisi naturam perspexerit, nulla rõne cognoscat: necesse erit, cuiusq; ægroti naturam pręs-
sciat, mõ nosse magnitudinem uelit præsentis alterationis. At .n. non omnium ægrotorum usus
est consuetudine per sanitatem, quo experientia eã addisceret,& inde memor, illius cum ægrotã
tibus compararet naturam. Qua igitur ratione poterit ẽt experientia, quo intendit, aspirare? an
hic etiam ex communitatibus quibusdam erit obseruatio? At quomodo,& quo nam pacto? neq;
enim perinde hic, atq; in causis externis, alia fixa serues: unum, q̃ obseruas, immutes. Quippe co-
lores, figuræ, odores, longitudines, latitudines, profunditates corporum, gracilitates, corpulentiæ
differentia generum, ætatum, regionũ, tẽporum anni, præsentis ẽt status, necessario omnibus ad- G
sunt hominibus. Quare quandoquidẽ, quin habeat hæc, reperias neminem difficulterq; sub pauca
illa, quæ paulo ante recensui, reducas horum obseruationem; in externarũ causarum mutationi-
bus, alia nobis opus est uia, & ratione. Iam, q̃ ardua sit horum obseruatio, cognosces, si non ratio
ne tantum sed & uelis experiundo inuestigare duos viros semper una aliqua in re differentes, in
alijs omnibus conuenientes: sanè enim ægre inuenias: ut omittam, quam multæ existant altera-
tionum coniugationes,& quantum obseruatio tẽporis requirat, quantam autem memoriam, &
q̃ præclaram. Nam præter alia etiam, quæ nihil referunt ad pulsuum mutationem, obseruare em
piricos q̃ diutissime oportet, ut hoc saltem interesse nihil, certo sciant: atque hoc illud est, quod in
primis obseruationẽ istam à ratione,& compẽdio remotam in immensam prolixitatem tẽporis
producit. Quod est, cur semp clamemus, vt ẽt aliàs docuimus, vt obseruatione tantum artem con
stituas, remota ratione, fieri minime posse. Et, vt ista omnia admittantur certe, quòd nullũ habea-
mus certum modum, ad quem excessus,& defectus referamus, magnitudinẽ alterationis in ijs sin
gulis nunquam complectetur memoria. Qui.n. possit quisquam memoria hæc omnia tenere, cõ-
nexis inter sese his, quæ corporibus necessario comitantur unà cum quantitate singulorum? Om
nino commissura huiuscemodi erit: albo eatenus, lacto pectore eatenus, itẽ corpulento hactenus H
corporis latitudine & profunditate tanta, masculo,& pueto, tempore æstiuo, in loco natura frigi
do, in statu sicco talis pulsus erit. Eas enim complicationes infinitas numero (quas nemo morta-
lium nec obseruauerit, nec complexus memoria fuerit, sed in disputando tantum comparari pos
se sophistæ iactẽt, in arte uero administranda inanes deprehẽdatur, nec vlla posse facultate para-
ri) erit contexere necesse. Iam, si plus & minus in omnibus, quæ narrauimus, istæ inter se coniu-
gationes different, ut certe differunt, in quam obseruationem disputationem conijcent, apertum
puto esse. Proinde satius fortasse sit, ne hic longior sim, nec immorer in demonstranda difficulta-
te empiricæ obseruationis,& immensa longitudine: uerum rõnẽ vt aliquam,& viam tradã, cuius
præsidio oẽm facile, quẽ experiẽtia ostẽdit, fructum capiamus. Quæ nã tandẽ est illa via? hæc est.
Vbi optimam constitutionem inuenerimus corporis nostri, primum animaduertendum est,
qui eius pulsus sunt, neq; obiter id vel neglig ẽter: sed in eo statu hoĩem accipiemus, vbi suum pro
prium morum pulsus ab nulla externa causa immutati retineãt. Hoc fiat, si nõ lõgo ocio sit uersa
tus, nec recẽs exercitatus, nec verò ẽt diu ieiunauerit, uel modo comederit: ac p̃terea tẽperatus
sit, oportet, ipseq; oĩbus liber animi affectibus,& trãquillissimã mẽtẽ habeat. Postea inuestigandę
sunt

† Additur ex antiquis, interdum uero satis magnũ ut ẽt appatet inferius.

A. l. 1. f. 2. d 3 c. 1. fol. 47 b

A sunt corporũ vitiosæ constitutiones:tum q; primum earũ recensebis differentias: deinde,quos in illis excessus repereris, atq; defectus, hos ad moderatã, & optimam cõferes. Iã que cum animo reputabis primum, quantum oporteat istarũ naturarũ pulsus dissidere ab optimæ pulsu,deinde ipsa experiẽtia rõnẽ hãc,si cõster veritati,explorabis.Qđ cũ subinde feceris,& lõgo vsu rõnẽ exercitaueris,& tactu,tũ putabis demũ certo te moderatũ tenere in oĩ genere pulsuũ,illosq; ẽt,qui aliquo modo ultra hunc sunt,& citra.Habes summã.Proinde,quicunq; aut corporis nostri optimã naturã,aut vitiosas nõ nouit:aut rõne quidẽ perspexit eas,sed,vsu ut dignosceret,non laborauit:nihil huic fructus feret hic sermo:siq dẽ illa prius sunt ediscenda,postea huc ueniẽdũ. Etenim in non paruã incidet controuersiã,quã ueteres medici de his inter se habuerunt: & iuniores nõ solũ inter se,sed cũ veteribus ẽt.Nam nec,optima natura q̃ sit,inter omnes conuenit:neq; dũ uitiosarũ est inuentus numerus:& signa,quibus uel optimas,uel prauas cognoscas,admodũ pauci medici literis prodiderunt.Quòd si vel hæc oĩa apud maiores nostros confessa sint,& ordine inuenta deberent tamen naturas discere prius experiundo,itaq; ad artẽ se de pulsibus cõferre.Erũt fort assẽ,q bus lõgitudo displicebit huius,quã induco,cõtẽplationis.Nos vero,si institutũ meũ sugillent nõ offendemur:neq;.n.probatũ unquã iri sperauimus omnibus,aut vsui futurũ.Nã, cum admodũ liquido,& certo scirẽ,p̃ter vnũ veritatis amatorẽ,reliquos omnes pro nugis meris habituros,
B quæ doceo,tñ aggressus sum ad hæc explicanda,ac unũ illũ multis præposui.Porrò autẽ,si nos ipsos quis de ægrotis uidit præterita,& futura p̃dicere,hũc ẽt puro,nisi plane sit fucus, ẽt si videat lõgior,cũ tã utilem exitum,tamq; præclarum polliceatur,hanc commẽtationem amplexaturum.

Optima natura moderatum pulsum habet,ad quem alij collati,excessuum,& defectuum nominibus appellantur. CAP. 3.

A.l.1.f.2 d 3.c.1.f.48. d

QVi ergo ante intellexit naturam corporis nostri optimã cognoscendam esse(cuius nos alio loco indicia prodidimus)huius sciat pulsum esse inter omnes alios medium:& veluti mensurã quandam regulamq́ue,in omnibus lucubrationibus de pulsibus,hunc moderatum,& mediũ a nobis meminerit appellari:cum quo ubi alios omnes comparamus,celeres,tardos,magnos,paruos dicimus esse. At pulsum moderatæ naturæ,& undequaq; optimæ, non rectè uocaueris magnum, paruũ,celerẽ,tardũ:nec ẽt durũ,uel mollẽ,nec quoquam alio nomine, quod immoderationem interpretetur.Immo ut in opere de tẽperamentis,omnium optimam temperaturam nec calidam esse docuimus,nec frigidam,nec siccam,nec humidam,neq; mollem,neq; duram (quippe hasce omnes quibusdam excessibus defectibusq; constare unius illius temperatæ, & modera-
C tæ) sic nunc etiam,nec magnum,nec paruum,nec celerem,nec tardum,nec quicquid aliud,quod a mediocritate deflectit,pulsum optimæ naturæ,uel appellabimus,uel intelligemus. Nec uero ẽt ipsum hominem, in quo eum pulsum reperimus,ullo nomine,quod quidem moderationem nõ significet,nominabimus. Non enim crassum, non gracilem,non calidum, frigidum,humidum, siccum, nullo denique alio nomine: uerum nominamus omnibus partibus corporis, temperatum,& moderatum. Ad quem,cum dignoscere quidem illum didicisti,pulsuum omnes differẽtię p̃pensæ,caue,excidant:& ubi æstimes ad illas reliquos omnes pulsus,vel duros ita,vel molles,vel raros,vel crebros,uel alio nomine ad eundẽ modum uoca. Nunc ergo,quando summã consecuti uidemur esse,non sanè incommodum erit,si dubitationem quandam necessariam excitẽ: quo,si nihil dum inuentum arbitremur,explicationẽ sermoni apponere conemur,quæ adducat nos,si mulq; doceat, primum summam nos iam obtinuisse: deinde absolutissimam eorum notitiam, de quibus aginius,commostret. Ac exordienda quidem modo dubitatio est, dicendumq;, non posse omnes,q̃ in corpore sunt,arterias neq; esse æquales inter se, nec æqualiter distendi. Qui.n. posset dorsi arteria arterijs colli,aut alatum,& inguinũ,uel ipsa par esse,uel eius distentio illarum distentionibus?ac multo uero minus arterijs ulnarum,atq; poplitum,adhucq; etiam minus arte-
D rijs carporum, & tarsorum: adhucque minus arterijs temporum, digitorumque. Non potest itaq; pulsus unus in quantitate distentionis moderatus esse,ne si optima qđẽ sit natura: sed in motu,& robore,cæterisq; generibus unus esse p̃ omnes arterias potest.Neq; enim possunt, dum in natura sua constat homo,præsertim si optimam adeptus constitutionem sit,quædam celerius arteriæ,aliæ tardius,uehemẽtius,languidius,durius,mollius,crebrius, rarius pulsare: sed similem cũ inter se mutuo,tum cũ corde motũ omnes necesse est,habeant:magnitudine uerò, ut eorum differant corpora,ita distentiones par est diuersas esse. Putabis igitur ad manum esse solutionem hæsitationis:q nihil causæ sit,quin,qui carpotũ tñ arterias semper tangat,quantus in optimis naturis sit pulsus earum,noscat:& uero ẽt quantus in alijs quisq;,si cũ hoc cõparetur. Et hercle,si uelis arterias ẽt tarsorum pedum tangere,aut partium aliarum corporis,distentionis retinenda quantitas est in optima q dem natura,quo possis ad hos æstimare earundẽ partiũ pulsus,qui in alias naturas incidũt:neq; hic q equã cõsecuturũ absurditatis, aut difficultatis, neq; multũ laboris in cognoscendo fore. Verũ,hæc q dicit, in libro De optima corporis constitutione ignorat demonstratũ esse,æque in magnis corporibus,ac in paruis,cõstare eam naturam posse. Quod si sciret,nequaq̃ neq; ipsas arterias singularum partium duceret,neq; distẽtiones earum,parẽ possidere in omnibus

bus optimis naturis magnitudinem : cæterum, prout magna sint corpora vel parua, ita variare: E
Vnde fit, ut nondum discussa prima sit hæsitatio, quia moderatum unũ inuenire in distentionis q̃
titate non valemus. Proinde operæpreciũ est, quando hic prorsus hæremus, oẽs medicos demira
ri, qui magnos temere appellant perpetuo, & paruos pulsus: quantus aũt moderatus sit, ex cuius
cõparatione alios repertemus non tradunt. Videantur enim parũ distincte illi eiuscemodi pulsum
cõcepisse, sed referẽtes potius ad aliquid, magnũ vel paruũ dicere, pinde ut maiorẽ, & minorẽ. E-
quidẽ ẽt nostræ memoriæ soleo præstantissimos medicos, vbi tãgendo aliquos, magnũ vel paruũ
esse dicant, frequenter rogare, quo nam illum dicant maiorem, aut quo minorem. Illi naturali re
spondent. Iterum cum quæsiui, quo illo naturali, non modo existimant non dignã inuestigatio-
ne quæstionem, verũ ẽt demirantur, si cuius putem eos alios dicere, ac ipsius ægroti, quem in præ
senti tetigerint. Quin hoc latere ne pueros quidẽ autumant, alio alium per cõmodam valetudinẽ
maiorem & minorem pulsum habere.† Atque hæc quidẽ hi dictitant. Quid autem illi, qui his p̃-
stãt, qui libros nobis de pulsibus reliquerunt conscriptos, alia ne sunt in opinione, an in eadẽ illa?
Hi quidẽ certe dicũt ueris mediũ & autumni efficere maximos pulsus, hyemis, & æstatis minimos
quæ inter hæc tẽpora intercedunt, medios inter magnos, & paruos. Nã uidenĩ mihi ne hi quidẽ
absoluto sermone pferre magnos uel paruos, sed referre aliquò. Itaque sunt in illis, pro anni tẽpo F
ribus, qui adscribant, in hunc modũ: Veris medium, & autumni maximos, pro anni tẽporibus qui
dẽ, pulsus efficiunt. Iidẽ nec in ætatibus scribant absolute, ut alij magnos esse iuuenũ, puerorũ par
uos, & senũ: sed addunt hic quoque pro ætatibus. Proinde sic pronunciant magnos, & paruos, ut
si maiores dicant, & minores: nimirũ eos cõparãtes mutuò, non moderato. Nã mutuò, ipsam pu-
to demonstrare terũ, de quibus differunt naturã: nã non omnium mortalium medio uere æquè
pulsus maximi sint, sed cuiusque pro sua natura. Porrò id ipsum quoque crassa ratione omnino in
distinctũ, & confusum: nugæ enim sint meræ, si censeas illi, qui biliosa, sicca, calida, & adusta natu
ra est: aut contra, qui pituitosa atq; frigida, maximos medio uere pulsus esse. In disputationibus ita
utique, & uerbotenus forsitã uideantur habere, quod si periculũ facias, non reperiantur. Quippe
calidiores, & sicciores tẽperamento nõ expectare conspicias mediũ uer, sed multo habere ante,
suos maximos pulsus: iam contrarios his humidiores & frigidiores longe ultra mediũ uer, ineun-
te iam æstate, soli uerò, qui optimã sunt nacti constitutionẽ corporis, inueniãtur medio uere ma
ximos suos pulsus obtinere. Eadẽ in ætatibus ratio est: inter quas tẽperatæ medio uere : intẽpera-
tæ añ, uel post hãc pulsus maximos. Verũ nullus hæc quisquam medicus distinxit: adeo ut, si om-
nes homines parem statum in* utroq; anni tẽpore haberent, ita respondeãt. Tametsi Hippocratis G
scripta neminẽ puto latere, quę illę, & quam multa de anni temporibus reliquerit, qui aperte ostẽ
dit, nec naturas, nec ętates ab ijsdẽ anni tẽporibus pinde oẽs affici: quosdam. n. robustiores simul
hyems saniores que, & in oẽs partes meliores: aliquos ęstas reddit. Qui fiet igitur, ut, quod cõmo-
dat iuxta, atque id, quòd officit, mutet pulsus? Quin aũt illos pudet adeo nobis nude scribere, & p̃
ter omnẽ distinctionẽ. Mediũ uer pulsus creat maximos? nã, ni additũ sit, quibus nã maximos, ni-
hil didicerimus. Quin porrò, cũ dicãt, æstate & hyeme paruos pulsus fieri, hoc terte, utrũ tempus
reddat minores pulsus, sustinent adiungere? Neque uero paruũ scilicet peccatum dicent, si hyeme
putes æstatẽ minores pulsus efficere, hęc uero forte maiores efficiat: uel, si hyemẽ ęstate, cum con
tra se res habeat. Nam, quodcunq; dicas de his tribus, siue æstatem hyeme, siue hyemẽ ęstate, siue
pares utrobiq; pulsus esse, nisi addas, quibus, mentieris. Sin apposueris, & distinxeris pro naturis
corporũ, & ętatibus, unumquodq; ex tribus uerum sit, quemadmodũ nos, ubi de his priuatim egi
mus, explicauim'. At neq; se ipsum quisq;, neq; sese illi mutuo potuerunt hic arguere, ꝙ tum mul
ta falsa, tũ multa indistincta dixerint: quod illis nulla alia re usu uenit: pręterq̃ ꝙ moderatũ cuiusq;
generis pulsum ignorarẽt prorsus. Nã quã ob rẽ, cum inter se mutuo tã decertent acerbe, de hoc
ne uerbũ q̃dẽ faciunt, sed prętermittũt misere? Nullam sane aliã ob causam, nisi quia nihil eorum H
cũ intelligerent liquido, sed confuse omnia, & minime distincte, unum scilicet, qui primo halluci
natus est, secuti oẽs sunt, & de illis, q̃ nihil prope artis administrationibus nec obsunt, nec accom-
modant, acriter non mutuo tantum inter se, sed cũ Herophilo ẽt digladiantur: idq; cũ contẽtio il
lis de rebus obscuris existat, q̃ longam quęrunt, quo declarẽtur, & prolixã orationẽ: de rebus ue-
ro tam illustribus clarisq;, ut uel solo sensu deprehẽdi possint, neq; scribunt climate, neq; repre-
hendunt errantes, nec uero, si quis ueterũ quicquã scripsit, quod ab sua sententia abhorreat, me-
minerunt. Cæterũ pueri esse cõfirmauerunt paruũ pulsum, & item senis paruũ, utrius aũt sit eorũ
minor, prætereunt, tametsi de utroq; Herophilus plane, si diligenter eius libros reuoluas, conscri
psit. At ridiculus sim, qui hęc explicata ab illis postulem, cum ne prima quidẽ, nec simplicissima
recte atque ordine tradiderint. Itaque paruum dicunt pulsum pueri, quem nunquam Herophilus
paruũ appellauit, sed modo satis magnũ, mõ ĩsigniter, uel eiuscemodi quopiam nomine vocauit.
Tũ, q̃ causa sit, inquirunt, quę arterias moueat, & eorum, quę de hoc scripsit Herophilus, præter
mittũt nihil: de pceptis uero, quę ad artis o pa intersunt, recte ne Herophilus, an secus tractauerit
verbũ nullũ, ò dij immortales, fecerũt. Atqui nõ ne lõge pstiterat, si ꝙ quatuor statuit Herophilus
facul-

† Al. An sic quidem hi; qui uero his pstant, qui libros etc.

* Al. unoquoq;

3. aph. 2. 3. 10. 11. 12. 14 18. Extr. ord. 20 a A de aere. aq. & loc 4. b. c. Et in li. de humorib. non longe à fine.

A facultates, quæ animalibus moderantur, de hoc nihil quærerent, nec atrociter rixarent, vel eũ oppugnarẽt: sed, si confutatum hoiem vellẽt, & eõuictũ inaniũ suarũ nugarũ, ea proferrẽt, quæ refragant his, quæ sunt plane euidentia, idq; cũ aduersus illũ tñ possint cogere testiũ numerum? Etenim cũ illos, q post Herophili ætatẽ de pulsibus sunt cõmẽtati, tũ sui pstites penè oẽs testes habebunt, pulsum puerorũ minorẽ senũ esse, atq; adeo multo quidẽ minorẽ. Etiam quidã mihi nuper ridens, uniuersam quæstionẽ dictitabat nõ dignã esse rẽ, de qua disputet: longe siquidẽ puerorum minores esse: quo rectius nihil de his proditũ literis esse. Tales cũ habeant sexcentos testes, & alio qui Herophilũ ꝑpetuo oppugnẽt, ista, miror, qđ semel ꝑterierint, nec ẽt, an hæc scripserit, sciant. Nimirũ nõ multum de medicina laborant, sed de his duntaxat sententijs, quæ nugas accumulare in disputationib. põt. Quare hæc tantũ ex Herophili scriptis capita decerpunt, cætera repudiant prorsus: quod in causa est, cur ignorẽt Herophili scripta, si q mirifice ad artis opera faciunt, sed repugnãt suis decretis. Ideoq; de rhythmis ẽt quæ prima ætate debebant in musicis ludis addiscere, hæc temere inserunt libris medicinæ. Quibus accidit, qđ sero discentibus solet. Nam tacere, ẽt si ad aliã artẽ spectet, non ualent: rhythmus vero quę suppeditet signa, nemo scripsit illorũ vllus. At Herophilus, qui aliã viã, ac illi, secutus est, prætermittit, quæ discenda de musicis erant, imbutis ꝑ
B be in arte: mox, vt si ea teneant, apud eos disserit, qđ medicinæ conducit ex ijs accipiens. Illi vero, ut ꝑclarã istã, quemadmodum isti appellant, τεχνολογιαν de rhythmis enarrarunt, nihil postea student ostendere, qua ratione ex illis præsagiendi quid, vel denunciandi cõpares facultatẽ. Itaq; ẽt puerorũ esse aiunt paruum pulsum, contradicente Herophilo: nec uero hactenus student perpendere, ut, quæ apud mortales magna, & parua distentio dicatur, queant assequi. Quippe uesicarũ, follium fabrorum, utrium, utrorum, oĩum deniq; rerũ, quę prædita cauitate aliqua sunt, magnas, & paruas distentiones solemus uocare. Itaq; paruum sæpe esse tumorem uentris dicimus, magnũ ẽt, uerbi gratia, uesicæ: & paruum utris, uentris magnum. Dicemus etiam interdum magnopere uesicam intumuisse, & distentam esse maxime: utrem autem, & saccum qui xx. eiuscemodi uesicas capiant, nondum maximam distentionẽ esse consecutos. Cẽsemus enim, ni fallor, ad cuiusq; cauitatem corporis esse distentionem æstimandam, non absolute pronunciandam ad eundem ubique modum? nam est certus in qualibet re modus, in quo nec contendi tunicas, quę cauitatem ipsam complectuntur, nec remitti contingit. Ergo, ubi aduertitur tensio in illjs, uel cauitas, tum magnas dicimus, & paruas distentiones esse: quandiu nec sensibilem etiam cauitatem cernere possis, neque dum tunicę laborent distentæ, modicam illam, & moderatam, & natiuam corporis
C distentionẽ dicimus esse. Quid ergo est difficultatis ex his progressos arteriã intelligere, cũ sit corpus, & hoc concauum, habere terminos oportere motus sui in utranq; partem, nec nimiũ disten di (rũpat.n.) neque in arctissimũ cõsidere: obstare.f. naturam tunicarũ duram, q̃ ęgre contrahitur?

Quis sit moderatus pulsus in quantitate distentionis, & quæ sit eius dignotio. CAP. 4.

QVare est quædam iusta arteriæ distentio, vt neq; contendatur, neq; laxam quãpiã suã partem relinquat, quam esse moderatam, & naturalẽ dicemus, sin minus, in vno eodemq; homine dicamus, necesse erit, magnos, paruos, & moderatos pulsus esse. Atqui in optima natura absurdum est non oẽs moderatos esse: & longe hercle absurdius, si idem sit pulsus magnus simul & paruus ac moderatus: magnus, si cum minoribus comparetur: si cum maioribus, paruus: vtrisque simul, moderatus. Oportebat vero, cum minori confertur, eum maiorẽ appellare: cũ maioribus, minorẽ: cũ vtrisque, mediũ. Eo.n. pacto nobis uocare licet optimarũ naturarũ pulsus, inter se illos quidẽ maiores, & minores, oẽs tñ moderatos: si quid ante dictorũ meminimus, cum naturã dicernemus propositi corporis spectandã esse, ubi indagare moderatũ, magnũ, & paruũ instituimus. Quòd si corporum inter se simpliciter comparemus magnitudines, maius, minus, medium inter vtrunq; nominabimus: magnũ ãt, vel paruum, vel moderatum haudquaquam: maius.n. est, quod
D minus excedit: at magnũ, quod moderatũ sui generis. Itaq; refertur utrunq; ad aliquid: sed maius ad cuncta minora comparamus; magnum ad vnum duntaxat eiusdem generis moderatum, quo si maius sit, uocatur magnum. Idem uice uersa in minore, & paruo accipiendum est. Moderatum & mediocre esse dicendum est, qđ in sua propria natura constat: & immoderatũ immodicũque, quod naturam suam relinquit. Quando igitur corpus est cauũ arteria, distentio eius, necesse est, interim proprie, & moderate, ut postulat usus, cuius gratia creata ab natura talis est, præterea vt eius postulãt tunicæ: interim immodice, perficiatur. Ostẽdi aũt alio loco hactenus eã in optimis naturis solere dilatari, quoad vsus largiter impleatur, & nihil offendantur tunicæ. Proinde, qui regulam uelit attendere in magnis pulsibus, & paruis dignoscendis, optima natura inuẽta, cognitoq; vnius in illa arteriæ cuiuscunq; tumore, corporis atq; distentionis, recordandum illi, & ęstimandũ est, arteriam hac maiorẽ quanto oporteat maiorem habere distentionẽ in optimis naturis. Quæ si tanta reperiatur esse, quantã fore conijciebat, sic moderatũ pulsum appellabit: sin uel maiorẽ hac, vel minorẽ, magnũ vel paruũ. Arterię deprehẽdat in optima natura magnitudinem aut ꝑ dissectionẽ, siue ea casu, siue de industria fiat: aut colligendo ex signis, quę in libello de optima corporis constitutione ꝑdidimus. Quòd si nesciat ẽt, quãta sit arteria prędítis optima natura,

pulsus

pulsus q̃dẽ certe eorũ memor, si in alterum postea incidat, & colligere possit, utrũ par sit maiores E
hunc, an minores, q̃ illum habere arterias, cum tumore iã distentionis conferre poterit, atq; con
iectare, an magnus, an paruus, an moderatus pulsus sit. Etenim, si, quo videt̃ arterias maiores ha-
bere homo, qui comparatur, hoc maiorem etiam habeat distentionem, moderatum dicemus pul
sum esse. Quòd si arteriæ magnitudo videatur superare magnitudinem distẽtionis, aut sit minor,
magnum tunc uel paruum vocabimus: si arteriæ appareat maius corpus esse, q̃ pulsus, paruum:
sin arteriæ minus, & pulsus maior, magnũ: Haud aliter in reliquis generibus pulsuum, vt in gene-
re ipsius motus, in quo celeritatẽ, & tarditatẽ dignoscimus: in genere quietis, in quo crebritatem,
& raritatẽ: contentionis in quo vehementiam, & remissionem: ad hæc corporis arteriæ, in quo
duritiem, & mollitudinẽ. Nam per hæc omnia, tum moderatum inueniemus in optima natura:
tum immoderatos uel ob excessum, uel ob defectũ, nõ inter se, sed cum moderato cõparabimus.

GALENI DE DIGNOSCENDIS PVLSIBVS LIBER TERTIVS.

ARGVMENTVM LIBRI F

Rationem docet dignoscendorum pulsuum, qui in qualitate motus, in quantitate item distentionis, ac proportione motuum, & quietum consistunt.

Declaratio definitionum celeris & tardi pulsus: Ratioq́; eorum dignoscendorum. CAP. I.

MOderatum pulsum in quouis genere, intelligentia, & dignotione priorem
immoderatis esse, atq; arterias in corporibus optime comparatis cum me-
diocritate quadam pulsare, in superiore libro declarauimus. At, quæ respi-
cienda sint indicia, & quomodo pulsibus applicandi digiti, ut tactum exer-
ceas ad facile prompteq; cum mediocritatem eorum dignoscendam, tum
excessus, & defectus, deinceps dicemus, inducto a genere motus exordio.
Atque temporis quantitatem solam moderati motus, & immoderati non
idoneum signum esse, sed & per quæ vectum interualla sit, quod mouetur,
respiciendum esse, supra abunde demonstrauimus: quo ẽt loco illos confutauimus, qui definitio-
nem perperam celeris pulsus interpretantur: at nos tñ ipsi, quemadmodum potissimum accipien- G
da sit, non aperuimus: ataq; nunc id faciemus. Neq; enim multis verbis opus erit, quòd, quæ ad eã
pertinent intelligendam, iam ante exposuimus: nam ẽt interest ad rem præsentem hæc narrauis-
se. Cum ergo quis terminat pulsus pauco tẽpore motum nobis, celer uocetur: & tardus, qui mul-
to. Ante horum nominum explicatas significationes non iniuria quidam sunt hallucinati, existi-
mantes idem multum ac plus, paucum & paucius, significare; nunc, quia ostendimus hæc quidẽ
ad rem quamlibet semper referri, illa uero ad moderatũ tñ sui generis, omnis iam sublata est diffi
cultas intelligendi, quemadmodum celeris pulsus pauco t̃pe motum dicamus terminari, & mul
to motum tardi. Nã, si hoc prius nobis constet, moderatus pulsus quanto t̃pe quantum confece-
rit spatium: deinde alterius offendamus, qui par habuit tp̃s, minus interuallum: multo hunc tem-
pore dicemus motum esse. Atqui nemo mirari debet, si duorum motuum, quorum tẽporis quan
titas par sit, alterum tantum multo tempore dicamus factum esse, non perinde v trunq;. Etenim,
si duo pueri dimissi in diuersos locos sint, & simul reuersi: alterum q iter pauco tempore absolue
rit, collaudamus: alterum culpamus, q multo: nam ex uiæ longitudine æstimamus, cum paucum
vel multum temporis dicamus, non absoluto sermone. Eodẽ etiam modo pulsum dicemus, qui
pauco tempore fit, celerẽ esse: ac tardum, qui multo: definitionesq; probabimus illas ita interpre H
tando, vt diximus. Quòd si cui modus ille uideatur coactior, memoria repetat demonstrasse uos,
si altera significatione, dictio accipiatur, definitiones falsas esse: detq; operam, ut alias definitiones
fingat. Neq;.n. q̃uo definiendum sit, hic instituimus disceptare, cœterum vt rerum diligẽter, atq;
accurate notiones constituamus: ut ne, si in his offenderimus, simul in dignoscendis pulsib. offen-
damus. Proinde, quid requiratur ad dignoscendum, declaratum a nobis est. Iam, si discere ẽt cu-
pias hęc definire, non illa quidem fortassis ingrata exercitatio sit, non ad institutum tñ necessaria.
Quo nos minus de istorum pulsuum rõne definiendi agemus: etenim cum oĩno non est necessa-
rium, tum ẽt, si cui necessarium uideatur, nihil cum hac instituta cõmentatione est coniunctum:
verum in quarto libro de pulsuum differentijs large nos de his tractauimus. Notionis tantum in
præsenti, q̃n institutimus mẽtionem facere, seriem orationis persequamur: nam nunc quidẽ, quod
in ijs inuenimus, locus est dicendi, ad eum dignoscendum magnopere faciens: atq; adeo, si uerum
dicendum est, summã iã aperiam. Nec quantitatem tẽporis, nec interualli respiciendã censemus.
immo ne proportiones quidem, illorum, de quibus uerba fecimus in superiore libro, cum cele-
riorem pulsum, & tardiorem doceremus. Illic enim non potui illa præterire, quo errorem præ-
ciderem

A ciderem his, qui ex solius teporis quantitate de ijs existimant, quæ ad dignoscēdum laboriosa mihi, & longa, difficilisq; æstimationis, & iudicij, adeoq; impossibilia prope visa sunt. Nam celeritatē qdē, & tarditatē, ut primum occurrit arteria, noscimus: rationē uero tēporis ad tēpus, & interualli ad interuallum, vt exploremus, opus nobis longo tpe est. Itaq; ista nihil nos morātur, ut expendamus ad pulsus in ægrotis dignoscendos. Sed, ut, si ante oculos quēpiam uideamus, impetus motus celeritatē pōt ostendere: ita usu uenit in arteria, nam aut incitatum, aut remissum eius motum inuenias. Oīa.n. corpora, quæ mouētur, ex locis, ubi mouētur, semper dignoscimus quomodo moueantur: quæ ubi in locis remorātur, tardum esse motum prædicamus: ubi facile discedūt, celerē. Hic scio futurum, vt quæstio se physica offerat, an corpus, dum mouetur, ēt maneat aliquo modo: atqui in cōmentarijs de motu illud ita, ut quod maxime, probatur verum esse. At a tantis in præsens quæstionibus declinemus, ne implicemus nos. Qđ informat tantum sensus ad dignoscendos celeres, & tardos pulsus, hoc satis est, si dicamus: nimirum unum motum cedere uideri locis facile, in quibus semper sit, alium diutius inibi commorari: itaq, hunc tardum, illum celerem uocari. Nam ex locorum transitu sensus dignoscit, non ex totius motus tpe, nec separatim, & solo, nec quatenus cum quantitate comparatur. Itaq; celeritatis, & tarditatis facile notitiam conse-
B quimur, non perinde consecuturi, si quantitate temporis, & interuallorum aucupata, eorum sustineremus proportiones obseruare. Enimuero non sustinemus: nam, ut primum aciem intendimus, momento temporis morā nos corporis, quod mouetur, deprehēdimus: ex qua conijcimus transitum. Quo fit, ut, quæ eminus cernimus, hæc nobis interim diutius uideantur cōsistere, licet agitentur velocissime: unde liquet ratione nos motum colligere, non sensu deprehendere. Siquidem cū prima quæq; sensibilis pars corporis, quod mouetur, in primo sensibili loco subsistat, primo sensibili tempore, tū immobile, quod cernimus, uidetur esse: at uero, ubi prima sensibilis pars in primo sensibili loco, quàm primo sensibili tempore, subsistat breuiore tpe, tum uidetur moueri. Singula enim, quæ diximus, dissecari, quod ad naturam attinet, in infinitum possunt: sensu vero si æstimes, primas certas habent, & indiuisas partes. Quod planum facit, ratione oēm motum, non sensu dignosci. Quia vero sensui ratio coniuncta est, & mentis est transcursus uelocissimus, sæpenumero non ratione, sed deprehendi sensu uidetur. Nam, quorum primo sensibili tempore, prima sensibilis pars, in primo sensibili loco manet, horum tñ nos motus aperte fatemur non sensibus, sed ratione animaduertere, ut gnomonis umbræ, Lunæ, Solis, omniumq; siderum, quæ a nobis longissime remota sunt. Quorum autē, vt dixi, breuius est tempus primo sensibili, nullo tē
C pore prædita horum mansio migratioq; uidetur: quippe, quod minus primo sensibili tempus habet, omni mora hoc putatur carere. Sed hæc priuatim præstiterit comentari eum, qui cum hæc, de quibus agimus, aueat probe ediscere, tum alia in medicina multa. Nobis uero satis hæc erunt ad demonstrandum non esse tēporum, & interuallorum respiciendā quantitatem, sed ipsam qualitatē motus: quæ est explicatu quidem difficilis, sed horum, quæ docuimus, ope (nisi sis prorsus stupidus, & iners) non magno negocio, verum, ut homini licet, consequere. Multoq; magis, si dignoscendos inæquales celeritate & tarditate pulsus mediteris, originem ducere eos inuenias ex qualitate motus. Ac unius quidē distentionis sæpe initium motus planè celerius uidetur, proximum tardius, iterum finis celerior: nec hic quantitates quasdam aut temporum, aut interuallorū, sed ipsam unam motus qualitatē attendimus. Quo minus leuiter palpandum est, ubi genus hoc perpendimus pulsuum: nimirū sic extremum motus finem sentiamus duntaxat, non integrū motum. Ex quibus iā liquet eiuscemodi pulsus prorsus non oportere paruos esse, nec lāguidos: neq; enim trifariā possis motū dissecare nec in paruis interuallis, nec in facultatib. imbecillis: ꝙ obstet illis paruitas, quæ diuidi sensibiles partes non patitur: hic impediat facultatis infirmitas, quæ concidit ad pressum. Quamobrem nec in pulsibus lethargicis deprehenderis inæqualitatē, quæ tñ adest
D forsitan, quia oīno, quo dignoscatur, vult comprimi: at hoc præ imbecillitate non sustinet. Quare qui cuiq; pulsui inuenturus sit contrectationem appositam, hunc singulari prudētia esse, & expertum in dignoscendo oportet. Nā, si maximus pariter & vehementissimus validam fert cōpressionē: atq; alius quisq;, quantum a uehemētia vel magnitudine abest, tanto minorem: primum, quantum a maximo, & uehementissimo recesserunt, ad unguē perspiciendum est: deinde rō ineūda est, quātum sufficiat compressionis id genus pulsibus impertiuisse: utrobiq;.n. offendamus, necesse est, siue excedamus proportionem, siue non assequamur, ꝙ ubi minus iam prem amus, præteritura nos sit interni pars motus: ubi uero amplius, externi. Itaq; primum motū aliquando inæqualē esse non percipiemus: deinde male ēt de toto motu sæpe iudicabimus, eo ꝙ male perpenderimus partes. Si.n. uel pars eius prima, uel altera celerior sit, & nobis earum tñ altera sit explorata, non possumus primū uniuersum inæqualē motum esse scire: deinde uel celerem, uel tardū arbitrabimur eū esse, cum neuter plan ē sit: siquidem, cuius celeris erat pars prima, & altera tarda, hūc nec celerē absolute, nec tardum iure uocaueris. Quare (ut oratione in summam collecta, alio me conferā) in optima cōstitutione moderatus motu pulsus erat, nō ex interualli nec tēporū quātitate explorandus: sed ex ipsa, ut diximus, qualitate, quo pacto discedat ex locis, dicebamus animaduerten-

maduertendum esse:cuius memores,qui decedere celerius uideatur,celerem:qui tardius,tardum E
appellemus:repræsentari åt hoc,vt primũ est admotus tactus,prius q̃ totum arteria spatiũ cõse-
cent. Proinde,si pulsus æqualis sit,non expectamus uniuersam distentionem,sed ex parte eius fa
cere de tota cõiecturã possumus:qui si inæqualis sit,oẽm aliequi dicebamus oportere, tactumq;
pro magnitudine pulsus,& vehementia uarie applicare. Atq; de genere motus hæc in præsentia
satis sunt:eius enim nos iterum† in pulsibus dignoscendis mentionem,necesse est,faciamus.

† Al. de praecognitione ex pulsibus.

De quantitate distentionis dignoscenda. CAP. 2.

Deinceps de quantitate distentionis agam':nam,cũ corporis arteriæ dimẽsiones tres sint,lõ-
gitudo,latitudo,& profunditas,nullam possumus totam sentire. ¦De longitudine apertissi-
mũ est:vtrinq;.n.arteria usque ad terminum extremũ pulsat. At patuæ eius parti inijcimus tactũ,
quanta extat ex obiecti corporis mole,quæ quidem ipsa efficit,ut longus uel breuis pulsus sit, eò
q̃ non possit attingi oĩs arteriæ longitudo. Sic tñ hic ẽt aliquid in quolibet corporis natura, qđ
elucescat sub cute,in optima natura moderatum:si quid supra hoc sit,lõgũ:si quid infra, breuẽ
reddit pulsum,qui nõ põt numero digitorũ definiri, sicuti quidam,si quatuor digitis obuiet,esse
dicunt longum,si tribus,medium:si duobus breuem. Neque.n. corporis optimæ naturæ una est
mensura,sed in una qualibet facile quantitatem assequere, vnius ope,modo colligere proportio- F
nẽ possis:cum qua postea si alios hoĩes conferas partes totius corporis magnitudine, dices uel lõ
gos,vel breues pulsus habere:eodẽ modo latos,angustos,altos,humiles:ac in tribus simul dimẽ-
sionibus,magnos,vel paruos:ubiq;.n.ad moderatum referemus,cum alios æstimamus. At.n.sin-
gulos esse in singulis alijs pulsuum generibus moderatos:sed in sola quantitate non planè unum
sed suum cuiq; corporis parti,antea explicauimus. Hoc tñ nõ est huius loci,sed uolui dicti uos ad
monere:itaq; ad institutum iam par est reuerti. Institui vero docere,sensu nullius dimẽsionis exa
ctè dignosci posse quãtitatẽ:cuius rei cã partim oĩbus,cõis partim sua cuiq; est. Primo loco cõem
exponam. Nã qñ inter arterias,quæ nuda sit,nulla est,sed vestiũt eas multis locis pauciora,& sub-
tiliora corpora,multis ẽt locis plura,& crassiora:planè in aperto est,non perinde oẽs arteriarum
motus posse sentiri,sed illarum magis,quas pauciora tenuioraq̃ne,harũ minus, quas circunijciũt
plura ac crassiora corpora. Atq; hæc cõis est. Propria singularum dimensionum,longitudinis, q̃
permultũ intersit inter uerã,& apparentem:latitudinis,q̃ parum:profunditatis,q̃ minimum. Nã
cum sæpe longa tres cubitos uniuersa arteria sit,tres uel quatuor duntaxat digiti percipiunt arte-
riæ motũ:reliqua pars a corporum obiectorum numero occultaẽ. In latitudine, cũ præ corpori-
bus,quæ illã utrinq; cingũt, multis illis,& crassis,neq; tactus ipsi corpori arteriæ applicari possit, G
neq; per crassitiem illorum,& multitudinem foras motus perrumpat, multis locis oĩno motus
perit,multis ẽt in maxime angustũ cogitur:totum uero,quia arteria nullo loco est, uideas nusq̃.
At uero,ne profunditas quidẽ usquã plane est nuda,ut possit saltem in ea elucere eius uniuersus
motus:sed,si nihil aliud,cutis certe ambit eam, per quam pulsum sentimus: itaq; tecta fuerit hęc
quoq; certe aliquatenus. Quæ cum ita sint,dabimus operam,ut optimam rationem monstremus
dignoscendarum singularũ dimẽsionum:ac primo dicemus de longitudine. Atq; esse hãc censen
dam optimã,quæ motus maximã partem sentiat,clarissimum est:nam,ut,si sentiri oĩs ualeat,pri-
mum hoc sit:ita,posteaquã hoc non põt,ubi nulla pars eius,quæ quidem animaduerti possit, la-
teat,tactionẽ existimamus optimam esse. Qũo åt eam possis instituere,faciam,ut declarẽ:si ob o-
culos prius proponã in tribus his oẽs positas esse sensibilium cognitionum differentias,in natura,
exercitatione,& modo applicationis. Nam,qui tactum natura appositissimum ad sentiendum,&
probè exercitatum hẽt,tũ ẽt sensibilibus decenter admouet,optimus hic explorator sit eorum, q̃
intus sint cõdita:qui hoc est aliquatenus inferior,q̃ maxime ab illo abest, tam pessime absolutam
cognitionẽ consequeẽ. Explicabo igitur huic,qui optime natura cõparatus est, & exercitatus nõ
segniter,qua applicatione tactus ad unguẽ(ut homo põt)motũ sentiat arteriæ. Et, quia de prima H
dimensione, uidelicet longitudine,institui dicere, accommodatissimum huic modum tactionis
aperiam. Oĩno nõ premat,immo sæpe leuiter palpet,& ueluti suspẽdat manum. Accõmodatus
est hic imprimis modus paruis patuer,& imbecillis pulsibus;nã,hos si aliquatenus premas,motus
pereat magna ex parte,& sæpe uero ẽt uniuersus. Nam pro quantitate pressus,& qualitate præte
rea arterię contentionis,modo multum imminuitur eius motus, modo minus: est,cum perit to-
tus. Quocirca ad longitudinem dignoscendã summa cautio est,ut præter oẽm pressum,tactũ ad
moueas:etenim modicum pressum non grauiter ferunt quidẽ pulsus uehementes:non lædentur
tñ ne hi quidẽ,si in palpando nihil premas. Qui modus attingendi q̃do optimus est languidis pul
sibus,nec incommodus etiam uehementibus,caue,pręponas illi alium. Porrò est illud etiã expli-
candum,quod non obscure aduertitur,ubi diuersas partes premas longitudinis arteriæ, motum
nõ perinde uideri in oĩbus offensum, cęterũ in partibus altioribus maior est noxa,minor in infe-
rioribus. Et uero frequenter noxa non animaduertitur in uehementibus pulsibus,secus in langui
dis:nam,in his si inferiorem partem presserimus,luculenta superioribus noxa datur. Superiores
aũt & inferiores quõ hoc loco accipiendæ sunt,non est obscurũ, ut remotissimæ a corde partes,
inferiores

A inferiores,& viciniores appellentur superiores: hoc in artubus quidem pecquã est solenne, non item in capitis partibus,& colli. Itaq; ad oẽs pertinet, ut diximus, cordi uiciniores, si premátur, magnam iniuriam subiectis facere: remotiores, sæpenumero nullã, quæ aĩaduerti possit, si bene uehemens pulsus fit: interim tñ manifestã, in non uehementibus. Atq; de longitudine hęc satis sint. Nunc de reliquis duabus agamus, quas non ita oportet duas numerare, ut, sicut in quadrangularibus,& quadratis corporibus, uideas separatim latitudinem, separatim profunditatẽ distinctam: sed, sicut in circulo,& globo, confusa sunt oĩa, una uerò quædam uel lineæ, uel superficiei uidetur circunferentia; sic esse in arteria putes: cuius cernitur in dissectionibus figura, multis locis cylindrum, multis etiam conum referre. Quò igitur medicis in mentem uenit seorsum de latitudine, seorsum de profunditate disserere, cum deberẽt, ut est,& conspicitur ex partitionibus, unã longitudinem eius appellare, alterum circulum, ut certe multi frequenter uocant? Nõ ꝑpetuo possunt tamen, nec hi, nec alius quisq́, cum de exemplis euidentibus narrant, longitudinẽ,& circulum tãtum appellare: sed exprimet sæpe necessitas, ut distentionem altam quandam uocent,& angustã: contra ẽt aliam, humilem, latamq;. etenim hoc ita clarum est, ut ambigat nemo. Sic ꝑ hæc manifesta euenta habere diuersas latitudinis,& profunditatis notiones coacti sumus. Porrò, sicut sen

B su percipimus eas differentias, ita circularẽ nos figuram sæpe aĩaduertere clare faremur. Itaq; de utraq; iam differentia dicemus in communi, qua potissimum ratione applicandorum digitorum ad eas peruenire dignoscendas queas. Neq;.n. in ijs dignoscendis mediocris inesse scrupulus uideatur, ꝙ nulla admouendi ractus rõne ualeamus sentire interuallum totum: neq; cũ leniter palpemus (nam ea externas tñ partes sentiat motus, quæ præcedebat, ignoret uniuersã) neq; cum premimus multum. Vt.n. omittam hoc in uehementibus tñ pulsibus permissum esse, contra, ac prior, postremã partem ignorabit interualli, tñ sentiet primam. Iã, si alia vtamur applicatione inter illas media,& prima pars interualli, & postrema nos fugiet. Hoc uerum esse quisque experientia discat. Nam, uehementes pulsus si premas (hos.n. premere solos fas est) nescies, quãti sint: ꝙ pereat fere in pressibus, ut ante significauimus, aliquid etiam de ipso motu: ac interualli nõ iã parua ex parte, sed prope corrũpatur uniuersum: Cõtra, si leniter palpes, per quantũ interualli sit motus delatus, non diuines. Habes difficultatẽ, quæ sic explicatur. si, ut prorsus distentionis quantitatem sensu dignoscamus, non laboremus, sed & rõne* quædã possimus nihil læsa esse existimare. Neq;.n. hoc nos quærimus, ut sensu omnino, quæ accidunt pulsibus, cognoscamus, sed ut simpliciter cognoscamus. Ergo sensum requirit quidem oĩs ralis notitia, attamen non hunc solũ, ne-

*Al. ex antiquis, quadam.

C que quasi semper ualeat quidlibet inuenire: sed satis est frequẽter, si sensibilis affectus unus totius rei denunciet essentiam. Eadẽ ratio eorum est, de quib. nunc agimus. Nã, si leniter palpes, aut pluribus in partibus occursum arteriæ, necesse est, sentias, aut in paucioribus: quo cognito, ad sensũ ratio adiuncta, nobis magnam distentionẽ suggerit esse, quæ multis partibus mouet tactũ; paruã, quæ paucis. Age fac circularẽ eius occursum esse, q.d, non ne clarũ est, si insigni sit circunferentia circuli magnitudine, totã ẽt crassam esse distentionẽ arteriæ: & uniuersam distentionẽ gracilẽ, si circunferentia sit parua? Neq;.n. magnis circunscribi circulis gracilis distentio põt, nec crassa minutis: cæterum quantitati distentionis necessario respondet circuli circunscribentis eã quantitas. Haud aliter ẽt, si uerus nõ sit,& exactus circulus finis distẽtionis, sed quasi mutilus partim: id quod in altis,& angustis, vel humilibus,& latis vsu uenit: ratio similiter subducitur quantitatis distentionis. Nã rũ distentionis, tũ ascensus fines, particulæ prorsus erunt, circuli: hiq; prout appareãt maiores uel minores utrinq; uel concauiores hac circunferentia, vel gibbosiores, oĩno uel longiorẽ, uel breuiorẽ, vel angustiorẽ, vel latiorẽ, q̃ est exacte circularis, hanc lineã, quæ in præsentia cernitur, ostẽdunt. Vnde inæqualitatẽ gibbosiores nos latitudinis,& profunditatis, totiusq; quantitatẽ distentionis æstimabimus. Age.n. videãtur gibbosiores ac ꝓruptiores obliq occursus arteriæ, præterea cauior

D quodãmodo,& humilior in profunditate, adeo vt ne circuli quidẽ videatur circũferẽtia manere, sed veluti recta linea esse, ꝓfecto apertũ est, talẽ pulsum latũ fore & humilẽ. Nam motus in latum amplius exporrectus, latũ merito efficiat: at motus ascensu prohibitus, humilẽ: E diuerso, si motus abliq partes longe citra mediũ consisterint, ac mediũ ipsum satis videaẽ gibbosum esse, planè is pulsus erit altus angustusq; si semel angustus eius in latitudine occursus euadat, vt non modo imminutus esse obliquus motus, sed & totus semel videaẽ perijsse, difficilis cognitu est, vel potius cognosci nõ põt, quantũ in his est, qualis sit pulsus. Nã nisi distinctiones adhibeamus quasdã, non assequemur, altus ne sit, an humilis, an moderatus ꝓfunditate: nã oĩa esse põt. Etenim, si humilis sit pariter,& angustus, talis videbitur esse,& si altus simul,& angustus, eiuscemodi apparebit: deniq; si moderatus profunditate vnà,& angustus, talẽ dicas ẽẽ: nã angustiã is pulsus ꝓrsus ex motu inhibito in latitudine cõtraxit. Difficultas verò residet in ꝓfunditate: q̃ & si ex lõgo interuallo,& si ex breui, vel moderato motũ ordiatur, eãdẽ tñ tagẽtib. repsẽtabit spẽm: nã angustũ motũ ꝑcipiẽt. Qua ergo rõne explorabiẽ? frequẽter q̃dẽ ẽt tactus affectibus, ꝑpetuo tamẽ rõne. Primũ de tact' affectibus dicemus, in quibus possis per eum manifesti deprehẽdere aliquid: licet autem in vehementibus pulsibus, qui, vt sæpe monuimus, soli pressa arteria non labefactantur. Prompta ergo

in illis quidem notitiam profunditatis est pulsus. Nã, si presseris, forsitan vel ipso tactu, si exercita E
tus sit, & mollis, suaq; sponte exacte sentiat, in notitiam aliquam peruenies interualli motus: sin
minus, tẽpus certe motus, quantitatẽ declarabit interualli. Nã si discernere sigillatim motus quali
tatem poteris, in qua differentiam celeritatis, & tarditatis reperimus, sigillatim & tẽporis q̃titatẽ,
vbi breues motus aĩaduertimus: neutra te harũ, si premas, fugiet. Quòd si ambas assecutus sis, fa-
cile de interuallo conijcies. Esto celer motus, & diuturnus, sanè apertissimum est maximo eũ spa
tio delatum esse: contra tardus esto, & breuis, sit vtiq; & hic minimo spatio deuectus. Atq; hoc pa
cto, si vehemens sit pulsus, profunditatis quãtitatẽ dignoscimus: qui si languidus sit, nihil iam no-
bis sensus adiumenti afferre poterit, ꝙ motus in eiuscemodi pulsibus pressu perditur uniuersus:
quare ratione hic tota res inuestiganda est. Dicemus aũt de causis pulsuum, nõ oẽs cum oĩbus dif
ferentijs posse confundi: distinguemusq; quæ illæ sint, & quando, & quẽadmodum. Itaq; ex alijs,
quæ aperte sunt cõspicua, quomodo etiam aliquid de obscuris deprehendas, inibi docebimus: ad
hæc, cur angustus simul, & languidus pulsus altus nunquam sit. Sed de his hactenus.

De rhythmis dignoscendis. *CAP. 3.*

POsthac de rhythmis verba faciemus. quem ordinem secuti sumus docendi, ꝙ coniuncta eius
cum superioris est exploratio. Nam natura quidem rerũ ferebat, vt quæ una in parte pulsus, F
maxime distentione, genera consistunt, prius exponeremus, quod in commentarijs de differen-
tijs pulsuũ fecimus, verum, quia genera in una parte posita, q̃ de superioribus adhuc reliqua sint,
flagitant communem tractatum: rhythmorum aũt genus adiunctam cũ superioribus duobus ge
neribus hẽt cognitionẽ (vt ipse de his sermo docebit) ideo posthac de rhythmis narrabimus, de du
ritie, & uehementia reijciemus in proximũ librum: ut absolutam cõplectantur singuli cõmenta-
rij generum disciplinam, quæ coniuncta cognitione sunt. Quia iã in comparatione tẽporis distẽ-
tionis cũ contractionis tẽpore rhythmus consistit, prius parãda separatim nobis utriusq; tẽporis
notitia est. Hoc verò parũ facile est. nã (memoriã si conseruauimus eorũ, q̃ primo in libro retuli-
*Aliter utriq; mus, vbi q̃reremus, ecquid sentire totã distentionẽ, & contractionẽ possimus, an pars nos fugiat
utriusq; motus) sciemus, q̃ sit laboriosum, adeoq; prçter oẽm nr̃am facultatem, ut notitiam cõpa
rare oĩs harũ tp̃is possimus. Quo loco principium distẽtionis ostendimus, & finem cõtractionis
non cognosci posse. Iam quatenus aliquid nos motus latet, hactenus & tempus ẽ prætenebit. Pri-
mum id est ipsum repetendum, declarandumq; idem non esse, quod in primo libro quærebatur
ac quod paulo superius: nam illic de distentione quærebatur absolute, hic de tẽporis eius quantita
te. Proinde, cum absolute q̃ritur, an oĩs sentiri distẽtio possit, quæ tactum fugit motus pars, hanc G
confirmauimus non dignosci: in explorãda autẽ eius q̃titate, q̃tũ promota spatij sit, aduertimus.
Ac nõ ita dudũ diximus, mõ finis distentionis habeamus veram notitiã, rationẽ nobis cũ sensu cõ
iunctã subiecturã esse eius q̃titatẽ. Itaq; possumus, q̃uis, nisi externum finẽ motus, partẽ aliã nul-
lã sentiamus, quãtũ is habeat tp̃is ignorare, at tamẽ scire, q̃tum interualli peruectus sit. Horum al
terum in primo libro discussum est: alterum nõ ita diu est, cũ explicauimus. Ergo iterũ ad memo-
riã reuocemus, ꝙ in vehemẽtibus pulsibus, si modice arteriam compresserimus, perspiciemus qui-
dẽ initiũ motus, sed quantitatẽ ignorabimus interualli. Nec verò hoc p̃tereamus, quod initio sta-
tim secundi tradidimus, nõ idem esse quãtitatẽ tp̃is examinare, ac celeritatem uel tarditatẽ digno-
scere. His. n. nobis in præsẽtia oĩbus opus est: quo planè, & distincte p̃spiciamus, ecquid inter spa-
tij dignotionem, quo fertur arteria, & tp̃is intersit: & præter utranq; quandã esse aliam vel celeri
tatis vel tarditatis æstimatricem. Siquidem prima, quã cõmemorauimus, explorat interualli quan-
titatem: q̃titatem altera motus tp̃is, tertia qualitatem motus. Ad rhythmum igitur dignoscendũ
nec primam quærimus, nec etiam tertiã, sed ipsam tantũmodo secundam. Quare instruenda ma-
nus ea applicatio est, quæ arteriæ motũ accuratissime intueri oẽm. Itaq; primo libro quæ exposi-
ta sunt, cũ quæreremus, possit ne sentiri vniuersus motus, memoria repetenda sunt: sciendũq; unã H
uirtute esse, & eandem quæstionem illam atq; hanc, licet diuersis uerbis ponatur. Quæ oĩa si cum
aĩs nr̃is prius cogitemus, p̃atis difficultatis assequemur explicationem. Sit pulsus quidã magnus,
sed languidus: huius nequeas. s. deprehendere totius distentionis motum, cæterum externi finis-
tñ: sic etiam contractionis (si modo tñ possit) initium duntaxat, & recessum, præterea nihil. Pro-
inde leniter sunt istiusmodi pulsus, ut iam dixi sæpe, palpãdi: qua tactus applicatione q̃titatẽ aĩad
uertere interualli distentionis poteris, tp̃is motus non poteris. At uero in contractione non tñ
temporis motus non inuenias quantitatem, sed ne ipsius quidem interualli; nam, illa ubi insensibi
lis euadat, omnium simul, quę possidet, necesse est, fiat iactura. Adeo non mõ interualli, quantitas
atq; tp̃is motus, sed & qualitas, in qua celeritatis, & tarditatis cõtinentur indicia, nulla ex parte à
nobis sentietur. Qui. n. motus etiamnũ qualitas dignoscatur, uniuerso sensum latente motu? nimi
rũ requiritur prius essentia rei, q̃ ipsa qualitas: quæ q̃do essentia prius sensũ p̃terit, non põt quali-
tatis parari notitia. Quę ergo iam est in his pulsibus rõ, qua cõsequi notitiã rhythmi possis, ubi fũ-
ditus contractio perijt, & de distentione saluus, & integer solus externus finis est? atqui nec sen-
tire contractionem in ullo languido alio possis. Itaque quandoquidem motum distentionis atq;

A contractionis arteriæ noscimus tm̃ in his, qui languidi non sunt, in horum ẽt solorum notitiã rhythmi uenicmus, digitis ita moderate applicãdis (uti diximus antea) ut externi motus ne q̃d interpellẽt. Nã si plus iusto arteriam compresserimus, consistere eius motũ cogemus: nisi ẽt in his rhythmus non possit dignosci: siquidem perpetuo initium nos distẽtionis, & contractionis finis latet & nisi oĩno paruni, quod prætent, sit, magnopere rhythmus lædetur. Nam hoc quidẽ fortassis ẽt admittas, distincta otõne tñ opus est. In vehementissimis. n. pulsibus uera est otõ: in alijs secus hẽt præsertim qui vehemẽtię paruam partem hñt, q̃ satis magna pars sensum in his effugiat, quæ iam offendere rhythmum ualeat. Ita hoc i. m oĩa, quæ attulimus, fecerunt planum dignosci in solis vehementissimis pulsibus rhythmos: in alijs vero oĩbus, aut prorsus incognitos esse ut in languidis, aut longe ab absoluta notitia abesse, id quod usu venit in minus vehemẽtib. nõ iam languidis tñ. Atq; scrupulus quidem hic est: hunc nos pro uirib. faciemus, ut tollamus. Primum quia nõ cadit in pulsus languidos, & eos, qui non sunt vehemẽtes, similes distẽtionis, & contractionis incõmodum, lenit hoc difficultatem non nihil. Nam, quam hẽt rationem totum distẽtionis tp̃s ad totum contractionis, eandem cum rationem habeant, inter se qui dem partes, quæ tactum latẽt, ẽt quę salux sunt, eandem habebunt inter sese rationem. Itaq; ex illis præsentire non multum inter

A. l. r. f. i. d. 3. c. 2. f. 47. a B pellabimut. Nam, cũ duplum sit, verbi gratia, oẽ cõtractionis tp̃s cum oĩ distẽtionis comparatũ: duplum item sit, quod est saluum, cum comparetur; p̃ rhythmos præsensionibus non aliter abũdabimus, ex partibus motus, quæ sentiuntur, ac si totus is saluus sit. At in languidis non perinde difficultatem explices: quippe, quod inuestigant, qui distẽtionis tp̃s cum toto reliquo conferunt, remedium, adulterinum est: q̃d̃ uobis, prius faciam, ut declarẽ, deinde aperiam, ubi culpem id. Nã cum pulsus quatuor partes sint, distẽtio, contractio, & duæ quietes, una a distentione ante contractionem, altera a contractione ante distẽtionem, qui esse contẽdunt incognitam contractionẽ, † distẽtionis tp̃s quod motus appellant, separant a reliquis* duab. partib. quas quietẽ, & contractionem vocant: horum* trium temporum mutuam proportionẽ rhythmum esse confirmant. Qui vero contractionẽ dicunt sentiri, horum alij distentionis tñ t pe comparato cum t pe contractionis, rhythmum dicunt fieri: alij vtriq; motui tp̃s attribuunt quietis, quæ ipsum sequitur. Atq; cum tres hæ sint de pulsuum rhythmis opiniones: qui a secunda stant, ad dubia illa aperte se sẽ tẽtur, q d dicãt, nõ habere: qui a prima, & tertia, non defici consilio fortassis videãtur: Illi, quia cõspicui motus tp̃s reliquo oĩ comparant quietis, in ipsi uocant: hi verõ, q̃ conspicui motus tp̃s una cũ t pe consequẽtis quietis reliquo, initium cõtractionis statuẽtes terminum coniũctionis priorum

C duorũ tẽporum. Operæpretium aũt est utrosq; demitari: primos, si ea tm̃ meminerũt, q̃ de cõtractione sunt dicta: q̃ de distentione, hæc exciderunt: nam, quantum sit in distẽtione internallũ, in languidis pulsib. rõne demõstrauimus scire; tp̃s vero motus nõ posse cognosci, q̃ eius tantũ exterui fines ad sensum pueniant. Miror igit, queãdmodum cõparare se dicãt tp̃s distẽtionis cum t pe oĩ reliquo: cuius tp̃s q̃d̃ sentiri possit, oĩno sit paucum: nisi q̃dẽ hoc sanẽ ipsum tanrũ comparatũ cum reliquo toto uolunt. Itaq; rhythmus illis proportio sit conspicui t p̃is motus in distẽtione ad reliquum oẽ. Quod si dicũt, rẽ dicũt illam q dem, quæ fieri possit, sed tñ inutilẽ: q̃ p̃cognosci ex tali rhythmo nihil possit, in quo tp̃s manifestę partis distẽtionis cum reliquo vniuerso comparatũr q̃ ex t pe constat externæ quietis, contractionisq; & tertio internæ quietis: p̃terea quarto partis distẽtionis, q̃ conspicua non est. Præterquam uerõ q̃ nihil oĩno commodi ex istiusmodi doctrina percipi põt, notionem rhythmi hi cõfundunt, ut si q̃s, musicum qui ageret, non t p̃is eleuationis ad positionis tẽpus proportionem esse diceret rhythmum, sed partis manifestæ eleuationis ad reliquum totum. Nec minus errant illi a tertia secta, qui eo duntaxat q̃ tp̃s externæ quietis tempori distentionis addunt, illis sunt sapientiores. Quòd uerõ ẽt ipsi in obliuionẽ uenerunt* contractionis tempus sensum in languidis pulsibus non dignoscere, æque peccauerunt. Porro tertium etiã

D hi insigne ponunt, contractionis primum motum p̃ petuo sentiri, cum ne ille quidem in lãguidis pulsibus sentiri possit. Itaq; ex his oĩbus hæsitationes, q̃ frequẽtes in sectis sunt, concurrant in pulsibus dignoscendis, necesse est. Quo factum puto, ut non aggressi scribere quid sint Herophili successores in præsagitionem ex illis: Ipse Herophilus rhythmos frequenter ad præsagiendum adducit: uerum, quid interpretetur rhythmum, difficile est inuentu: temporis ne distẽtionis solius ad tempus cotractionis solius proportionẽ: an ipsum ẽt quietis tempus, quę comitatur vtrunq; motum, ijs attribuat. Vnde inter Herophilios, qui ab illo cognomen inuenerunt, non conuenit, utrũ de illis decẽter sentiat: neutrum. n. eius oratio planè ostendit: neq; confirmare rerum natura põt. Quod si iam alteram sñiam tueamur instituto musicorum, tempora quietum pręcedẽtib. motib. adijciemus: sin, quod facit ad præsagiendum, cum motu motum cõparantes, separatim quietum tempus æstimabimus. Cum igitur alterutrum sit necesse, aut notionẽ noĩs labefactare, aut pterere usum, utrum faciamus potius, implicati tenemur. Tñ, quãdoquidẽ alterum eligẽdum est, repudiato musicorum nomine, quod conducit ad præsagiendum potius ducam, nam quid tandem faciemus damni, si, cum motuum ex proportione tempus pręsciamus, nomẽ uobis, quo id appellemus deficiat? Etenim non eo, † q̃ in nominibus hæreamus, sed quia p̃sagire nequeamus, ideo

† Al. ex antiquis primatim quidẽ distẽtionis tempus ponũt quod sane motionis appellãt: primatim uero temporis reliquarũ *duarum partium, q̃ã quietem & contractionẽ vocãt.

* Al. atibus.

* Al. duorum.

† Al. distentionis.

† Al quod nominibus deficiamur.

tus lædetur. Ergo faciamus utilitatis noĩe consistere rhytmum in proportione tẽpis motuum, ac E
expectamus suo loco Herophili sniam. Tũ, & si hoc positum sit, manere adhuc dubitatio vr, q, ni
si in vehementissimis pulsibus, nec omne tẽps possit distentionis innotescere nec contractionis vbi-
que principium sentiatur. Cur ergo tẽps quoddam ad sensum princeps Herophilus statuit, ad qđ
*Al. παρωξυμένον. alia æstimans, duorum, trium, quatuor, vel plurium dicit esse: horumq; aut integrorum, &, vt
uocant illi, ἀπαρκῶν: aut diminutorum* ẽt aliquantũ, vel plus, vel plurimum? Quasi. n. in oĩbus
pulsibus ad unguem tẽpa dignosceret, siue motuum solorum, siue ẽt comitantium illos quietum
(nihil. n. ad propositam dubitationem refert) ita vr hæc scribere: nisi uero eum non de oĩbus, sed
in quib. possunt dignosci, de his tñmodo existimandum est ista scribere. At hoc quidem inferius
fortassé aliqñ suo loco considerabimus: Nunc (quia non instituimus, quid Herophilus sentiat, q̃re
re, sed, quid verum sit simul & utile, indagare) hoc clare aggrediar ad explicandum, qũo in ipsis
rebus experiũdo inuenimus. Nam sic habeto: cum qualitatem motus distentionis cum qualitate
cõferimus cõtractionis motus, nouẽ inuenimus primas differẽtias, quas in tabella proposuimus:
atq; sigillatim multas alias quas orõne non exprimas, sed experiendo excessum, & defectum di
gnoscas: Quid uero soleat quæq; denunciare dña, dicemus in commẽtarijs De præsagitione. Sed
nunc primum tabellam præscribemus, quam intelligent facile, qui in primo commentario se de F
differentijs pulsuum exercitauerint: deinde ostendemus, quemadmodum multas singulæ differẽ
tias constituant, quantitate dispares, tametsi eiusdem generis sint.

TABELLA

Distentio	*Contractio*	*Distentio*	*Contractio*	*Distentio*	*Contractio*
Celeris	Celeris	Moderata	Celeris	Tarda	Celeris
Celeris	Moderata	Moderata	Moderata	Tarda	Moderata
Celeris	Tarda	Moderata	Tarda	Tarda	Tarda

Ac, cum primæ quidem descriptæ in tabella dñæ vterq; celer motus est, põt motus distentio-
nis maxime concitatus esse, at motus cõtractionis paulo moderato & medio esse superior: Aut
contra, paulũ motus distentionis eum superare: motus uero contractionis permultũ: Aut uterq;
paulum, aut uterque permultum: Aut hic paulum, ille plus: aut paulo minus aut multo, aut alio
quoquomodo, nam uarietas aperta est. Neq; dicas uel nõ hoc cerni fieri, vel signare nihil: immo
& fit, & denunciat res maximas. Ex qua nos notitia potuimus præsentire: neq; quieq; nobis opus G
fuit primis tẽpibus integris, & amplificatis. Nam eam cognitionem totum non desiderate motũ,
sed parari ex qualibet eius parte posse, nemini obscurum est nisi si qñ inæqualis sit: tum. n. pars
toto haudquaquam similis est. At nec in pulsib. ad summũ languidis hac uti licet: in his enim ne
primum quidem initium cognoscas contractionis, nedum insignem eius ullam partem.

GALENI DE DIGNOSCENDIS PVLSIBVS LIBER QVARTVS.

ARGVMENTVM LIBRI

Exponit, quo pacto ictus in pulsu comprehendatur: ac refellit Archigenem, & Agatinum, qui aberrarunt in pleno pulsu dignoscendo.

De ictu dignoscendo *CAP. I.*

H

Væ pulsibus insunt pro substantiæ eorum propria rõne, antea oĩa exposui-
mus: nunc de cęteris, q̃ nec citra motum arteriarum põt dignosci, neq; eius
tñ sunt propria, narrabimus. Est quidam in distentione arteriæ ueluti ictus,
qui, cum tangimus, tactum ferit: hunc, vbi uiolentus sit, proprie existimabis
ictum uocari: uocãt ita tamen, etsi eareat violentia. De hoc igitur uero ictu,
quem uiolentum occursum dicimus esse, magna diligentia attendendum
est: neq;. n. parum multarum pulsuum specierum vr comes esse, duri, uehe-
mẽtis, magni, celeris, alti, conuulsiui, & uibrati. Ne ergo deceptus quis com
muni symptomate in ijs dignoscẽdis labatur, sedulo oẽs, & accurate æstimandi sunt: nam, si alijs
illi notis discerni possint, & has didicerimus, id, quod totum est, assecuti fuerimus: si non possint,
hoc certe satis erit nosse, eõe hoc compluribus pulsibus esse. Huius commẽtationis principium
optimum sit, ut quamobrem unus tam multis pulsib. communis comitari affectus uideatur, uio-
lẽtia ictus, causam discamus, hoc modo. Qñ impelli a pulsu tactum, modo sit eius occursum sen-
surus, necesse est: impellitur autem non perinde semper, sed nunc plus, nunc minus, interdum ut
palpet

A palpet tantum: quicunque motus eum protrudunt, & submouent longe, uiolenti hi speciē ictus repræsentant. Ac protrudere longe potest motus & duræ arteriæ, ueluti contrudens tactum, & qui robore mouentis illam facultatis ueluti euertit: præterea, qui magnitudine distentionis plurimum progreditur: iā etiam, qui, qua fertur celeritate, impellit ualenter: & qui præ altitudine ueluti subit ac intrat, ad hæc qui, q̄ tensus sit, ægre mouetur: deniq; qui ob uibrationem, simul tensionis, & duritiei, celerisq; occursus speciē præbet. Quocirca incidas in multos quotidie medicos, q̄ illos oēs pulsus dicant uehementes esse. Qui si q̄dē animaduerterent, q̄ hi distēt, quomodocūq; in cōmuni oēs uelint appellare, non laboramus: sed, quia, sicut nomen attribuunt cōmune, sic naturā putant vnam omnium esse, conabimur dolum illis detegere, à clarissimis, & apertissimis ingressi, exempli gratia, à ueloci. Nā hunc facile errorem deprehendat, qui certe intelligere potest, celeritatē occursus non eandem esse, & uiolentiam ictus, nam, ut omittam alia, nec longius celer impellere ualet tactum, ni simul magnus sit. Vnde liquet non hoc cū sua sponte obtinere sympto ma: nam, quod illi, cum celer tantum esset, nō etiā magnus, non aderat, sed præsentia magnitudinis ei accessit, qua ratione ei proprium dices? quippe celer simul, & paruus non longe tactū impellit, sed longe impellere, magis ad magnitudinē pertinet, vel etiā ad hanc per accidens. Nam, si col

B ligamus, quæ de dignoscēda magnitudine diximus, non eò, q̄ lōgius intret, sed quia multis in partibus lōgitudinis pariter, & latitudinis & profunditatis attingat tactum, cognoscebatur. Vt enim circularem pulsus circunferētiam, quę satis magna est, sensu perceperimus: ex illo deinceps ascēsum, qui ex multa profunditate uenit, conijciemus: vbi non totum tactus interuallū assequitur, cęterum externum tantum sentit finem. Itaque, si inde vsq; à primo impetu, cum distēditur arteria, uelimus motum sentire, magnitudinem magna ex parte, uti ante diximus, interpellabimus, ut ne magnum quidem iam pulsum esse arbitremur. Id quod non in omnibus tamen magnis facias, cæterum in his, qui cum magnitudine uehementiā aliqua ex parte coniunctam habent. Nā magnis quidem tantum, nec uehementibus tamen, ne occurrere quidem ascendentibus poteris, neq; premere arteriam, pereant enim mox toti. Vn̄ planū est nō hinc, magnū, quo longissime intro tactū protrudit, dignosci, sed q̄ multis partibus longitudinis, & circuli arteriæ occurrat. Quid igitur, intimè ne altus impellit? atqui, quod in tribus dimensionibus magnus, hoc possidet hic in una, proinde, si non ille, minime hic. At magnum ostendimus, nisi uehemēs quoque sit, tactum nō posse pro trudere longius, quo minus altus. Quòd, si cum magno frequenter imbecillitas adiuncta est, & cū alto, qui magnus non sit, ferè uehemētia, imbecillitas nunquam, alia hæc ratio est. Habebit. n. (vt

C dixi) semper hoc altus, ut longius impellat, uerū non sua tamē sponte, immo quòd omnino uehemens, aut non imbecillus certe sit. Omnes ergo illi pulsus, vt longe tactū impellāt, planè uehemētiam requirunt. Vnde etiam, qui ex illis cum uehemētia perpetuo coniuncti sunt, semp̄ uiolenter feriunt, qui uerò non semp̄, sed frequēter, hi quia uidētur fere violenti esse, qui hæc expendunt negligentius, adducuntur, ut credāt eos nunquā non tales esse. Iam alij pulsus, abs quibus diuelli duritiés non potest, violenter feriūt, ut uibratus, & cōuulsiuus: nec hi enim aliunde uiolentum ictum comparatunt, q̄ à perpetua sua duritie. Quam ob rem duo hæc tantū genera habentur pulsuum violenter ferētium, uehemētium, atq; durorum. Sunt tn̄, qui his ēt necessariam præter duritiem dixerunt vehementiam esse: nec. n. posse solam uiolentum efficere ictum, ueluti nec si lapidem admoueas leniter: qui etiam ad ualide feriendum aliquid desiderat contentionis. Verum de his, æquum est, ut quæramus, quid tandem sibi uelint, nullum ne prorsus corpus esse durum, nomen uero hoc duri nequicquā ab hominibus usurpatum, cui nulla sit res subiecta? an rem esse certam, cui tribuatur, at dignosci nequaquam sensu posse: an alio illam sensu, non nosci tactu? Profecto sunt absurda oīa, & corpus nullum durum esse, & ratione potius, quam sensu, dignosci, & sensu tamen alio quopiam potius, ac tactu. Atqui, si durum concedant esse, & dignosci tactu, quid aliud

D postea, quam de nomine contendere inuenientur, qui sine contentione negāt uiolentum ab illo ictum edi? nam, si nec uiolentum appellare nolēt omnino, contundentem certe, aut repellentem aut subuertentem uocent, necesse est: nam de contentione quidem controuersia est. Omnino. n. quæ insit in animantium corporibus contentio, non statuitur ab illis, qui in minima, uel indiuidua, uel incompacta decerpunt totam substantiam: tantum conuenit inter hos, qui unitam esse defendunt eam. Vnde nec sensu dignosci contentio poterit: sed, si poterit, à signo quodam, uel à signis, uel ab indicatione, vel demonstratione, fidem capiet: at durum, & molle corpus sensu omnes nos homines dignoscimus. Itaque quæstio institui de essentia eorum non debet, sed de ratione dignoscendi, atque adeo non de hac, immo de eo, qua potissimum ratione alteri interpretetur aliquis tactus sui affectum, in occursu durorum corporum, ac quatenus à vehementibus hæc distent. Verum, quia hoc neglexerunt, qui nos præcesserunt, id nos faciamus, orationem exorsi ab ijs, quæ inter omnes mortales constant. Quando uehementia quædam non animalia modo vocamus, vt leones, & tauros, sed & inanimata quædam, vt fluuiorum decursus, ventosq; magnos, alia porrò dura, vt æs, ferrum, lapides, memorare oportet, cur ab utrisque his, vbi nos attingant, diuersi corporibus affectus inferantur. Nam occursus uiolentus communis vtrisq; est,

tam uehementibus ventis, quam duris corporibus. Sed hñt hoc præ cæteris.f. venti,& fluuiorum E fluctus, vt cuertamur ab ijs: lapides,& ligna, ut ptemamur,& contundamur. Aduersos illos. n. et si magna vi contendamus ire contra, prorsus prohibemur, atq; euertimur, repellimurq; uiolēter sed præter ullum pressum, vel contusionem, uel tepressionem corporis partium: in alteris uerò pollet pressus,& contusio,& repressio. Perspicies maxime, si cui corporis parti lapidem imponas non ita grauem, quem, si velimus, facile abijciamus: cognosces profecto quemadmodum imposi tus grauet, premat, contundat,& veluti cutem subeat: deiectus aũt relinquat quoddam corpori vestigium,& pressus signum: nam aut cauiorem redd: t partem solito,& vt vestigium diu seruet aut liuidam præterea. At non uentus, ut vehementissimus sit, vt maxime euertat, ut deijciat, com primit, cauatq; corporis vllam partem: quippe, qui mollis sit, facile circum corpus diffunditur,& circumfluit. Qua p p maximas facile naues impellit,& vero deturbat sæpe: tñ nullum cauat in ijs lignum, vt si lapis vel ferrum impingatur: hęc. n. rumpere possunt,& comminuere: at repellere, ut uenti,& euertere non possint. An igitur, quibus carnis nostræ natura cedit, dura hæc nuncupa mus: qui ipsi carni, vt aqua, hæc vocata mollia, sunt? Atq; id est, quod Plato dicebat, dura esse: qui bus caro nostra cedit:& mollia, quæ carni. Nam, si incidat in humidum rem aliquã tactus noster, clarissimum est tactum eam diuisurum esse, humidam verò cessuram,& excepturam: at in duram F si incurrat, oĩno ille potius cedet, cauabiturq;. Atq; ut orõnem tandem concludamus, fingamus manum nostram nũc aquæ rapido fluctui, vel uento vehementi ex aduerso occurrere: nunc lapi di, quem altera manus sensim admoueat: aperte a prioribus perspicies euerti, non pressam tñ:& lapidem ab hac euerti, sed pressa ab illo. Nam durum quidem, quo minus progrediamur, obstare per se non põt, sed aut per pondus, aut motum acquisititium impedire interdum poterit: veheme tis vero notio hoc ipsum obstaculum, impedimentum, repulsionem, atq; euersionem complecti tur. Liquet ergo aliud nos, cum vehementia tangimus, aliud, cum dura, sentire: nam hæc premũt carnem tñ, illa impediunt progressum. At, quia sępe fit vt ambo conueniant; atq; quod occurrit durum sit, pariterq; vehementer moueatur; non potest sensus, et non duplex nobis offerri, vnus veluti premẽtis, alter veluti euertentis. Quæ si sunt ita, ut sunt certe, duri pulsus in premẽdo tactu dignotio ponẽda est, ut uiolentia vtrisque conueniat: sed proprium duri sit premere, euertere ve hementis. Hi sunt affectus tactus, hæc etiam vsitata *latinis illorum nomina.

De Pleno,& vacuo pulsu. CAP. 2.

ATqui possis alijs quoq; hæc nominibus interpretari: quod facile illi faciẽt certe, qui cõtinui tatem totius substãtiæ interpolant uacuo: i. oẽs, qui corpora ipsa parua,& indiuisa, indiui- G duaq;& incompacta, q modo concrescant, modo diuellantur, ideo generationes & interitus cõ tendunt efficere. Qui, ut si nullam agnoscant uitalem contentionem, vbi confertim, multa,& ue lociter ferantur hæc parua corpora, tum ictum creare hæc uiolentum confirmant, quemadmo dum in vẽtis,& fluctib. contingit decurrẽtib. Conferta dicere,& multa densaq; perinde esse dicũt ac paucum immistum esse vacui: quod tñ ualere, quantum solidas substantias capedinẽ impleſ se arteriarum: uacuitatem. n. eius ut ipsum declarat nomẽ, esse a uacuo dictum: hoc. n. in oib. qui dem concretionib. semper contineri: at, pro ut id augetur vel imminuitur, ita nũc dura, nunc mol lia corpora effici, ac nunc plenos fieri eorum internos uentriculos, rursus forte uacuos. Ita tuni cam quidem dicẽt arterię duram vel mollem fieri ex quantitate admisti concretioni uacui: inter nam capedinem plenam,& uacuam, ob quantitatem hic iterum commisti cũ illa vacui: Magnũ aũt dicent quendam esse pulsum, sed renisum non habere in occursu, vbi multum in cauitate arte rię vacui sit, ipsaq; pauca sint prima corpora. At uerò magnum esse,& euertere, cum parum ua cui,& frequẽtia corpora sint: Itaq; iam apertum est, nihil apud illos interesse inter plenũ pulsum & vehementem, quippe tactus unum esse affectum,& vnã naturã pulsus: Nam, cũ parum in ca pedinib. arteriarum insit uacui, ob multitudinem tumorum, plenũ pulsum dici,& ob ictus uiolẽ H tiam, uehemẽtem: proinde ex nominib. illis alterum essentiã denotare pulsus, alterum qualitatẽ occursus: non igitur diuersos esse pulsus plenum & vehemẽtẽ, duob. n. vnam rem nominib. signi ficari, pro diuersis notionibus. Nos uerò, qui contentionem quandam statuimus uitalem, gemi nam non poterimus non fateri pulsuum naturam esse, dignoscendi rationem eorum diligẽtius attendamus. Est autem plena difficultatis hæc commẽtatio, q nihil oratione dignum veteres de dignoscẽdis pulsib. scripserunt: sed alij prorsus prætererunt, alij sanè q̃ leuiter attigerũt. Nã He rophilus, qui affectus sensus conscriberet, nusquam plenitudinis, quam sensit nũquam, meminit. Qui vero dicti ab illo Herophilij sunt, oĩa potius existentes, q̃ id, quod dici uolunt, sophistæ sanè,& loquaces hoĩes penè oẽs,& cum nullum aliud Herophili præceptum in ipsis artis operib. pro bare studuerũt, tũ præter alia, quib. artem polluerunt, et plenum nobis pulsum inuexerunt: vt, quasi parua sit ipsa ars, haberemus nunc, quod ageremus. Neq;. n. pulsum præterire fas est, a uiris constitutum tã claris: neq; quẽ experiundo nunquam inuenimus, posse prompte dignosci sta tuẽdũ nobis est, alienas sequ ẽtib. assueu rationes. Verũ ostẽdẽdum est primum, ad notionem us que hunc pulsum progredi: einde ne Herophilum quidẽ in eius notitiam sensu unq̃ puenisse.

Quòd

A Quòd si iam nihil illi significationem confudissent nominis, haberem nunc aliquid dicere de il-
lis, quæ dicturum recipio: sed, qñ uarijs eam modis conturbarunt, nec inter se mutuo consentien
tes, nec secum quisq; cogimur primo loco dispicere de signatione, ne quid imprudentes, ut cor-
ui, & graculi, dum uoces edimus tm̃, res ipsas, quib. attributæ sunt, prorsus ignoremus. Et, cum no
mẽ pleni pulsus multi scripserint, cæteros certum mihi est prætermittere, nisi si qñ, si ita series ora
tionis ferat, strictim attingam: Archigenis autem, & Agathini, mihi satis erit scripta in manus su-
« mere examinanda. Ac de eo Archigenes in hunc modum loquitur: Ἐστὶ δὲ πλήρης μὲν σφυγμὸς ὁ να
« στότερον ἐπιδεικνὺς τὴν ἀρτηρίαν, καὶ τὴν ὑπόπτωσιν αὐτῆς διακεχυμένην ἔγχυλον· κενὸς δὲ, ὁ πομφολυγώ
« δη τὴν ἔγερσιν τῆς ἀρτηρίας ποιούμενος, ὥστε κατὰ τὸν ἐπιπιεσμὸν τῶν δακτύλων κενεμβάτησιν ὑποπίπτειν.
« In ea definitione primum quid τὸ ναστότερον denotet parum liquido noui, q̃ insolens apud Græcos
sit ut eiuscemodi de re vsurpetur. Nam genus quoddam panis appellabant ναστόν: aliud corpus ab
ijs ita ullum appellari haud scio. Ipse Archigenes (nam decet de illo nos eius usum nominũ disce-
re) τὸ ναστὸν pro pleno mihi vr̃ vsurpare: nam in libro De uehementia pulsus, exponens Magni ver
« ba, sic ad uerbum scribit: Omnino, inquit, vehemẽs ictus non fit, nisi ναστὸν sit, quod occurrat, & ma
« gnum, & celere inferatur. A quibus paulo post in hunc modum scribit: Et vehementia pulsus, ex
B celeritate, magnitudine, vehementia, plenitudine, conflata est: nam, quod supra ναστὸν, id plenum
« hic uocauit: ut nihil differat, hoc pacto, an illo dicas. Et uero ubiq; mihi ita uidetur nomine τοῦ να
στοῦ uti. At mutemus iam τὸ ναστότερον in pleniorem, vt, quid dicat, intelligamus. Verba eius hæc sũt
Plenus pulsus est, qui pleniorem ostendit arteriam. Atqui hoc uel sua sponte clarum est, nec nos
« noui quicquam docet. Præstat ergo totum hoc ναστότερον relinquere, ac, quod in definitione seq-
« tur, cõsiderare Καὶ τὴν ὑπόπτωσιν αὐτοῦ διακεχυμένην ἔγχυλον. Tale quiddam significare hæc clau
sula uidetur, plenum pulsum in occursu arteriam ostẽdere διακεχυμένην ἔγχυλον. Hic iterum τὸ
διακεχυμένον, idemne sit, ac plenum, an aliud quid indicet, planè nõ habeo conijcere. Quinetiam
cum opponeret postea definitioni pleni, & τοῦ ναστοτέρου definitionem uacui, nec contrarium τοῦ
ναστοτέρου sumpsit, neque τοῦ διακεχυμένου: quod quidem, si rẽ contrariam definiret, sumendũ erat.
At non sumpsit, sed quid ait? Κενὸς δὲ, ὁ πομφολυγώδη τὴν ἔγερσιν τῆς ἀρτηρίας ποιούμενος. Hoc enim πο
μφολυγῶδες, nec τοῦ ναστοτέρου, nec τοῦ διακεχυμένου contrarium est, sed, sicui alij, certe soli τοῦ ἐγ-
χύλου cõtrariũ est: ut τὸ ἔγχυλον veluti humidius quodãmodo sit: & τὸ πομφολυγῶδες magis aereũ.
Iam uacui etiam definitioni additum est, ὥστε κατὰ τὸν ἐπιπιεσμὸν τῶν δακτύλων κενεμβάτησιν ὑπο-
πίπτειν: cui verbo in definitione pleni quod contrarium sit, non reperias. Nam τῆς κενεμβατήσεως
C nomini rectissime ἀντίβασιν opponeret: at hoc in pleni definitione prætermissum est uniuersum:
idq; cum in eundem modum posset dici, ὥστε κατὰ τὸν ἐπιπιεσμὸν τῶν δακτύλων ἀντίβασιν ὑποπίπ-
τειν. At non dixit nisi id forte, pleniorem ostendere arteriam, hoc est, ut in utraq; definitione, nõ
quid plenus pulsus sit, declaretur, sed quæ sit eius dignoscendi ratio. Quod si est, assequamur for-
tassis. Nam, si affectuum tactus nostri hęc definitio expositio est, nec rei ipsius vsquam naturam
attingit, meminisse omnium possum, quæ in distentione arteriæ patitur tactus: fortasse itaque
assequemur Archigenis mentem: nam, quæ patitur, hæc sunt. Occurrens sibi sentit aliquandiu
corpus motum: idque modo multis in partibus uidetur sibi occurrere, modo non: ac nunc pre-
mere, nunc non premere: ac, cum nos premimus, reniti, vel vinci. Hi primi affectus tactus sunt,
ac veluti elementa totius de pulsibus commentationis: nam reliqua oĩa, partim ex his constant,
partim in relatione intelliguntur, siue partes commemoratas mutuo compares, siue tota cum to
tis. At de quonam horum pleni nomẽ dicitur: an de ipso motu? atqui celeritas in illo, & tarditas
erãt, rhythmiq; illic nascebantur. An ubi in multis partibus distentionem tactus sentit? immo lon
gi hinc, lati, alti, magniq; prodeunt pulsus. An cum in paucis? contrarij vero tum commemora-
torum. An cum premitur? durus. An cum summouetur? vehemens. Quid.n. de contrarijs horũ
D & medijs multa disputem? Qñ ergo existet plenus, aut quem patietur pulsus affectum? tũ ne vbi
calorem largiorem, vel acriorem sentiat? atqui non ex pulsuum differentijs id dignoscitur. An cũ
humiditatẽ vel siccitatem? sed nec hi sunt affectus differẽtiarum pulsuum: cum hæc uel citra pul
sus, si manum admoueas corpori laborantis, explorare possis. Ecquod ergo renisus genus aliud
in vehementibus, aliud in plenis appellant? nam potest tale quid etiam Agathinus sentire: verũ,
si hoc sentiebat, aperire debebat nobis, non Sphingis proponere ęnigmata. An vero non solum
res, uolunt, ut inquiramus tam difficiles, sed ut pro cumulo, quid dicant, expendamus, ac infini-
tum tempus in eo ponamus, an in rebus ipsis inueniendis? At expendamus Agathini iam ver-
ba atque hoc quæramus, an renisus aliud in uehementibus genus, aliud in plenis statuat. Adeo-
« que hæc eius verba sunt: Consequitur enim in consideratione plenitudinis, & vacuitatis pulsus:
« pleno tensum & contentum perpetuo spiritum repræsentante: vacuo diffluentem, & in renisu
« euanescentem, ut instar sit aquosæ bullæ, quæ rumpitur. Huic quidẽ eo noĩe gratias habemus, q
Sphingis non ponat ænigmata, vt fecit Archigenes, alijq; non pauci: nam, recte, an secus dixit,
per ocium expendamus, licet. Verba quidem certe eius clara sunt. Vult.n. tensum & contentum
perpetuo spiritum in plenis apparere pulsibus: infirmum & fractum, nec quiquam renitentem in

vacuis:at,natiuusne spũs atq; vitalis sit qui per corpora,ut illi contendunt,tensus est:an aereus,& E
materialis,qui continetur in capedinibus, parum verba declarant:tñ ex tota illorum uirorũ snia
ipsum vitalem eouijcias dici.Sed siue hic sit,siue ille,tñ in præsenti admonebimus illum, eiusque
assedas,ne placita cum sensus affectib. commisceant,sed ut decet empiricum.Neq;.n.experientiæ imminuerint dignitatem,si explicauerint prius nobis hæc,† quæ de tactione attulerunt ipsi}
ac deinde qũo ab ijs orone ad placita pficisci oporteat,docuerint.Qni igitur sensus affectus in ea
erunt,si nomẽ spũs immutemus,& ictum appellemus?erit.n.hæc oro:Plenus pulsus tẽsum & contentum perpetuo ictũ representat:uacuus vero diffluentem & in renisu euanescentem, ut instar
sit aquosæ bullę, quæ rumpitur.His tam bene mutatis,proferamus hic paruum eius librũ,ut qd
de vehemente,& languido pulsu dicat,videamus.Verba eius sic habent;Nam,q vehemẽs et pulsus sit,qui violenter ferit tactum,& in occursu fortiter euertit eum,constat hinc, & cõuenit inter
multos.Mox subijcit:Contraria intelliguntur de languido,nam debiliter,& languide occurrit tactui.Hæc recte quidem Agathinus,sed nihil ab ijs,quæ de pleno, & uacuo sunt dicta, differunt:
nam contentum perpetuo ictum esse,nihil est aliud, ac violenter ferire tactum,& fortiter euertere:quorum illud quidem de pleno,hoc vehemẽte,dictum est.Iam ẽt in renisu euanescere, idẽ est
quod debiliter,& languide occurrere tactui:quorum ẽt illud de vacuo,hoc de languido est dictũ. F

Atq; Agathinus in hunc modum exposuit affectus tactus in vehementibus pulsibus, & languidis. Archigenes alio modo:nam hic sic scribit:Itaq;,si per se æstimetur,manifeste apparet sua spõte vehementiam contentionem esse,vt diximus,arteriarum motus.Inde addit:Apparet porrò p
totam distentionem firmitas impetus,ex qua,arteriam si comprimamus digitis,firmior occurrit
ictus.Hæc quidem sic sunt aperta,quæ dixit de affectibus tactus:in quibus nullum hẽbimus proprium affectum monstrare plenitudinis,nisi sanè,ut quidam dixerunt huius ætatis hoĩes, cũ plurimum pulsus eleuatus renitatur.Atqui hæ duę sunt species pulsuum,non vna: nam, cum plurimum attollitur,si quidem in tribus dimensionibus fiat,magnum efficit pulsum:in una duntaxat,
vel longum,vel latum,vel altum:nam reniti idem est,quod vehementem esse. Quòd si quis magnum simul,& vehemẽtem volet uno noĩe uocare pleni,uocet,licet:de nomine.n.non contendimus:tñ sciat,nihil se nouæ dñæ alicunde pręter commemoratas in præsenti,adducere. Nam,
duas aut tres earum accipiat dñas,quas peculiarib. nominibus appellet,nulla inuidia est: verum
de nominibus non agimus,sed de rebus:de quibus,si quis habeat,quod, præter quę nos dixim⁹,
afferat,libẽter didicerimus.Excogitare uero dñam quandam pulsuum ex arterię infusione(sic.n.
quod in ea cõtinetur humoris,appellant)equidem comprobo:ac intelligere eam possum modo G
crassiorem,modo tenuiorem,& hercle etiam lentiorem,vel aquosam,vel copiosiorem,vel pauciorem,vel aeream,uel aliam,qualisqualis sit:siquidem spiritum eogito tantum eas continere,atque hunc interim purum,& serenum,interim caliginosum,nebulosumq;.Sed hoc non est instituti nostri,ut animo concipiamus,quę esse possunt,immo de essentia agimus eorum:cum vel contraria liceat concipere:ut simul sint,fieri non potest;vt sanguinem cogitemus continere arterias
& non continere:neq; enim quæreremus de eo, quod nequaquam concipimus animo. At non
est huic quæstioni propositum,vt in notionem eorum veniamus,sed esse monstremus:neque.n.
est quisquam,quin in arterijs possit intelligere sanguinem contineri:sed,an re uera,&, cum naturæ lege dispensatur animal,sanguinem contineant:hæc quærimus.Ac multa de eo scio Archigenem uerba facere,verum,si id potest deprehẽdere sensus,nequicquam multa nugatur: cum aperte mẽtiri dicere liceat Erasistratum,qui id agit,vt,quæ sensu didicimus,hæc suadeat oratione aliter habere:uerum nemo ausus est cõfirmare peruenire ad tactum humorẽ,qui in arterijs est.Sanè nihil malim,quam ut hoc obtinere possem,ne, cum inuestigo ratione ueritatem,negociũ mihi exhiberetur:at,quid tandem dicant,planè non intelligo:Plenus est pulsus, qui occursum arteriæ humidę tumidum ostẽdit.Vtrum,ceu ipse hoc tactus possit cognoscere; an, ceu hic patiatur H
quod patitur,affectus aperire uiam possit status arteriæ cognoscendi? At,hoc si dicat,ex affectib.
tactus conijcere aliquid de statu arterię licere,ego non contradico: etenim Praxagoras hoc, &
Herophilus facit, ac prope omnes partim plus,partim minus:partim ẽt deterius,partim melius.
Praxagoram autem forsitan etiam mireris,qui cum humores neget contineri in arterijs,ex pulsibus tñ colligere quasdam eorum species molitur: at affectum sensus haudquaquam communẽ adducit:Ea enim ratione ænigma faciat orationem suam,vt qui legat nec intelligat, profundi
aliquid verbis,& mirandi arbitretur subesse:ibiq; ętatem conterat, nimirum perpetuo q̃rendo,
nec tamen quicquam inueniendo: nam quomodo inueniatur, quod nusquam existit? Quin tu
non tantum humorum species cedo ex pulsuum differentijs discerne,sed animi etiam* mores, vt
Hippocrates conatur:tantum,q̃ sensus patitur,mihi serua;nec,q̃ haudquaquam patitur,falso au-
de ei tribuere:neque ex uno affectu diuersos pulsus iacta te cognoscere. Est quidam pulsus,qui
multum renititur;adeovt,si premas etiam arteriam,non* moueatur a manu:hunc retine,ac,quo
uis, voca nomine: nam, si modo vehementem,modo plenum uocas, interdum alio nomine,
existimasque numero nominum multas te res efficere, quis te feret? Habeo signa ego etiam
ex pul-

† Al. ex antiq s quæ ad tactũ apparent.

a. Epid. sec. 5. cui uena in cubito pulsant.

* Al. stabiliuntur i. nitatur.

A ex pulsibus de specie humorum,& de affectibus animi:tñ ex sensibilibus,quos nuper commemo
raui,affectibus omnia conor dignoscere:nec dico usquam pulsum præruptum,grauē,leuē,aquo
sæ speciei,flatuosum,[illegible],distentum,[illegible],strictū,[illegible],[illegible],[illegible],neq; quicquā aliud,quæ isti ratione ex cogitāt,nec percipiunt affectib. sensibilibus. Adeo
iam ēt,quæ sentit auditus tantum,ad tactum traducunt:nam quid aliud,cum stridentes dicant,&
strepentes,& resonantes pulsus:quàm de tactu ceu de auditu disputant? itaq; efficiunt deniq;, ut
fides ēt veris detrahatur. Ac uir quidā huius ætatis minime malus,uerbositatē dixit esse cōmenta-
tionē pulsuum:qui hercle dixit rectissime,q multa uerba funditent,nec quicquam doceant com-
" modi. Qui hoc,si non in disputationibus,in scriptis certe debebant vitare, quod dixit Comicus:
Garrire doctus,uerum ineptus dicere. Et mihi plenum pulsum scribis, nec tantillum mihi potes,
vt exponas mentem tuam:tunicæ ne arteriæ significes qualitatem, an quantitatem: infusæ in eas
substantiæ,an qualitatem spiritus,an deniq; caloris facultatē quandam,vel qualitatē;nā oīa mihi
videris dicere non distribute,& confuse. Aut quò plenitudinis mihi uini mentionē facis pro exē-
" plo? Quid ēt in tractatu de plenitudine in hæc verba loqueris? Itaq;, si plenum non substantia sed
" facultate velis æstimare,& paulo post:Sopor facultatis in talibus plenum pulsum designant,quę
B nomina sunt intemperiei spiritus. Et,quemadmodū,ut gustarunt uinum gustatores uini,plenum
" dignoscunt:ita pulsum periti,plenum ex facultatis sapore,ēt si semiuacuus sit,animaduertunt. In
" his ad facultatem referre mihi pleni pulsus notionē videtur:tamē, ubi de plenitudine agit,uniuer
sa mihi uidetur confundere,& miscere. Id adeo ex eius uerbis intelliges,q̃ hæc sunt: Quemadmo-
" dum autē lanarū contextus inde*tenuis est,ex quo uacuæ,& plenæ dicuntur,& uini qualitas nō* pungens,sed illinc admota lingua dignoscitur,qua plena,& uacua uina distinguimus,& ipsum ēt
" corpus apprehendimus,tū uacuū,tū plenum,tam in eo, quod naturaliter alius aliud habeat, q̃ in
" morbosis affectibus,ut in inflammatione,œdemate,inflatione:ita etiam inexercitatas carnēs di-
" scernimus ab exercitatis. Rursus in hac oratione,quæ de uino dñr,conuenire cum plenitudine fa-
cultatis uideantur:&,quæ de inflammatione,& œdemate,cum plenitudine, quæ in ipso est cor-
pore arteriæ. At uero exēplum lanarum omnino non intelligo,neminē.n. ego unquam audiui,
plenam,& uacuam lanā q diceret,ut rogarē,quēadmodū diceret:immo nec de inflāmatione, &
œdemate,ex quoq̃ audiui,nisi ex Archigene. Tñ ex his intelligere possum, quid significare uelit
nomen plenum:nam,quod contrariū laxo est uocatur plenum. Vacua uerò quędam,& plena cor
pora mangones,& pædotribas audiui dicere:uerum non in modū œdematū,& inflāmationū,sed
C ut in primis proprie,& usitate dicūtur,perinde ac vasa plena vacuaq; appellabant,ac cutē ptehen
dentes reuellebant,vt viderent,remissa ne esset,an cōtēta:itaq; ex laxa vacuum,ex contenta ple-
nū conijciebant:& verò eum etiam,qui gracilior crassiore esset,ex ijs indicijs pleniorē uocabāt.
Has nugas cogimur agere propter eos,qui primi ea,quæ,nihil ad rē faciunt,sunt nugati. Quasi.n.
nomina Archigenes interpretaretur,& non declarare res instituerer,multa coegit in vnum exē-
pla,& nomina,quæ nec uni rei oīa congrua sunt,nec ex usu authorū appellata:nā apud quos au-
thores,aut uinū,aut lanas plenas,& vacuas,inuenias scriptū? Restat ergo,ut caupones,mulieresq;
adeamus requisitum,quomodo interpretentur,& quò nā hoc conducat. Certe,si vti pleni nomi-
ne gestiebat,modo rem declarasset aperte,cui nomē tribueret,nō essent necessaria exempla. Cę-
terū de nominis usu ēt tertio in libro De pulsuum differentijs abunde tractauimus,ac nunc etiam
meminimus,ut Archigenis in docendo confusionem aperirem. Neq; enim multa complicare, &
infinita garrire oportebat,cum pauculis uersiculis totum tradi facillime posset in hunc modum:
nam,quod obscure ille multis uerbis conscripsit,breuibus,faciam,ut plane explicem.

λεπτοὶ s. perceptibilis, est in græcis.
1 *προσάττουσα est in impressis.*
προσαράττουσα ī antiquis.

Explicatio Galeni de pleno pulsu. CAP. 3.

D GEnus est pulsuū,quod ipsum arteriæ corpus, quo statu sit declarat: alterū quod qualitatem
substantiæ,quam continent:ac tertium natiui spiritus eius ostendit facultatem. His tribus ge
neribus plenitudo nomen est. hæc*si scripsisset,& aperte,scripsisset, & compendiose: nec hic nos
enecaret,dum inquirimus,primum quid dicat,deinde†ecquid erret: sed mētem eius assecuti pla-
nè,ad inuestigandū nos,ecquid erret,conferremus, iterum in hunc modum rationem instituen-
tes. Horū trium generū,Archigenes,primū,quod in statu positum est arteriæ,tum est,tum cogno
scitur:ueruntamen plenitudo ab authoribus non appellatur: quod in tertio commentario de dif-
ferentijs pulsuum demonstrauimus. Illic.n.egimus de nominibus:non de nominibus hoc loco,at
de ipsis pulsibus dignoscendis,disceptamus:tu id pro tuo arbitrio uoca. Dabis autem nobis,ut uo
cibus utamur consuetis,& approbatis,ac durum quēdā pulsum appellemus,atq; mollē,alterum
ei contrarium:prætereà tertiū,in medio utriusq; positum,moderatum,& natiuū in statu corpo-
ris arterię. Ergo,quē plenum tu,ego durū uoco,quibus nā affectibus tactus,qui sentiri possint,de
prehendemus? nam arteriæ tunicam nemo ambigit,quin necesse sit uel contentam esse,uel remis
sam:uerū hoc nunc non quęrimus,immo uerò,quę eius sit ratio dignoscendi. Hoc nos clare,fac,
doceas nullis inuolucris vtens. Atq non facis,neq; uerò te eo accusamus: Neq; q.a affici aperte ta
ctū explicauimus aliter in uehemētib. aliter hisce in pulsib. ideo iactamus. Nā uobis senioribus,

** ταῦτα est in impressis. ut uertit interpres: clarius tamē, οὕτω i. hoc pacto, ut est in antiquis.*
† εἰ καλῶς λέγει est in impressis, melior tamen est lectio ueterum cod. qui habent, εἴ καὶ πῶς λέγει, idest ecquid recte dicat. et ita paulo post: quanquā hæc pauci momenti sunt.

qui

qui hæc magna cura inuestigastis,referimus acceptũ,si quid nos inuenimus boni, non inuentuti E
certe,nisi ad vestra scripta,qui glaciẽ secuistis,& viã nobis ad ea aperuistis,meditati simus. Quare
hoc relinquamus,ꝙ affectu tactus,puta pressu,discernitur,& secluditur à vehemente:subuertendi
.n.uim illi & renisum tribuimus.Iam quæramus secundũ illud de duobus plenitudinis reliquis ge
neribus:quorum prius,quod de ipso spiritu,vt vultis,intelligitur,quod nam sit,nec hoc possumus
intelligere:vt ẽt tertio in libro De pulsuũ differentijs demonstrauimus. Verũ(quia illic q̃ fusius la
tius prosecuti,hic breuibus volo perstringere)aut caloris ardorẽ,aut contentionẽ eius dicitis: hæ
nanq; ex verbis vestris quasi oraculis tortuosis Apollinis Loxiæ eruere potuimus:iam horũ, reli-
quũ est,ut signa tradamus.Contentionis quidẽ iam indicia didicimus, gratiasq; agimus: scilicet
renititur pressui,ut cõfirmatis,tactumq; submouet.Ardorẽ autẽ hũc caloris nihil requirimus,nisi
vt doceamur,quousq; tactus noster animaduertat: neq; sanè ulla tactum nostrũ latebit differẽtia
caloris.At non possumus hic nos non mirari,si in pulsuũ differenrijs ea,& non in febrium aggre-
gabitis.At hoc mittamus in præsentia,nec de eo contendamus. Reliquum genus quemadmodũ
dignoscatur,attendamus,plenitudinis.Hic tactu,non habeo,quid conijciam,nec an spiritus arte-
rijs solus,nec an etiam quidam humores contineantur:immo non valetis, ut demonstraui antea,
si quando Erasistratum refellitis,vel Praxagoram , cum asseritis sanguinẽ in arterijs esse,sensum F
appellare testem:haudquaquam id prætermissum,si cõspicuũ sit. Nec verò illorum etiam ad sen-
sum quisquam confugit testem,vt confirmaret arterias esse humoribus vacuas,spiritusq; tantum
instrumenta,& recte sane,quippe tactus spiritus ne in arterijs tantum sit,an simul humores aliq,
non valet declarare.Itaq; inanibus nugis horũ repudiatis,ipsi dicamus apud nos soli, nullũ pror-
sus sensum esse,quo dignoscas,in arterijs contentus sanguis q̃ sit multus,& qualis. Ac primo loco
nobiscum repetemus non posse in aqua inter cutem nos,humor sit,an spiritus,qui in regionibus
uentris continetur,tactu explorare,nisi cauata pressu cute.Et uero frequenter non curari conspi-
cias in synceris ascitis,& aqua inter cutem,quem tympanitem uocant:sed ad ueram notitiam cõ
parandam pulsare cogimur abdomen,ut attendamus,si,ueluti tympanũ,resonet : secundo loco
aliter componere hominẽ,& in latera conuertere,quo fluctuationẽ aliquam exaudiamus:Ac nõ
bis strepitus in modum tympani,spiritũ annunciat,fluctuatio humorem:uno uerò admoto tactu
distentũ abdomen,non deprehendas,ex aere sit,an ex aqua,tametsi cutis his , & quicquid carno-
sum erat secundum peritonæum,contabuit:ac multo fuisset facilius,tum ob circũiectarũ partiũ
extenuationem,tum ob materiæ cõtentæ copiam cõiectari tactu,utrum humor,an spiritus sit id,
quod in eis continetur:attamen hic ẽt soli tactui parum tuto fidẽ habeas : qũo igitur in arteria, tã G
crassa munita tunica,ut peritonęi sit sextupla,& quã cutis sæpe tegat bene crassa ? nec.n.ægrori,
quos uisimus,semper tabidi sunt. Cum p̃terea tertius accedat motus,qui etiam non parũ ad con
fundendã notitiã ualeat,quid tandẽ tactu comperire exacte poterimus ? & si ad conturbandum
notitiam eius,quod cõtinetur,satis erat arteriæ perpetuus motus:quo ergo licebit signo aut quã
titatẽ cõtenti in arterijs humoris,aut qualitatẽ cognoscere?nam magnitudine quidem pulsus,con
tenti humoris cognoscimus copiã,sed non ꝑpetuo hinc nobis humidum esse ipsum humorẽ con
stat:duritie uerò statũ arteriæ corporis:renisus ictus non crassitiẽ substantiæ significat, sed robur
uitalis contentionis.Nam ridiculum sit,si adeo continere unquã crassum adducaris humorem, ar
teriarum capedinem,ut renitatur pressui:immo,si uel sit lutum,facile cedat prementi,nisi lapides
in arterijs,& arenam putamus contineri:nã ita renitetur deniq; materiæ crassities prementibus,
aliter nullo modo.Equidem libenter utrem repletum humida materia his,qui ita elimatum tactũ
iactant,ut uerbis ueritatem superẽt,explorandũ offerrẽ,quæ insit in illo materia:nam ne aquam
quidem tenuem à crasso uno discernant.Neq; uero,si unus uter picis humidæ sit plenus,alter ae-
re,sic ẽt deprehendant:solæ enim fluctuationes,& strepitus facultatẽ habent discernendi, quid sit,
quod contineatur:sensus autem tactus usquequaq; manet similis . Quin qualitates humorum ne H
fluctuationes quidẽ annunciant,uerum hoc ipsum duntaxat cõe,humorem,qui continetur,non
spiritum esse.Et qũo credas,qui nec ualent per unicam utris tunicam dignoscere contenti quali-
tatem,ꝑ cutem posse non minus utre crassam,membranasq; minimum binas,ac per tunicas ne-
cessario duas,humorẽ,qui in arteria est,dignoscere? Atq; hæc quidem illi dicant, nec Herophilũ
onerent mendacijs:neq; graui nomine rudes terrirent Herophili librorũ: neq; hinc fidem uerbis
parent:turpe.n.est,quasi ad subsellia,testibus certare . Si demonstrationem afferre potes, audie-
mus te libenter:Herophilum uerò,eiusq; assectas proferre testes,declinantis est rectũ certamen,
& causas,exceptiones,technasq; commentantis,ne detegaris. Cõstat nõ iã inquirendæ rei gra-
tia,sed historiæ supponi falso citatos testes.Hæc ne dicit Herophilus?minime uerò:† immo nõ tu †Al. ex antiquis immo mentiris.
aufugeris,ostende,quemadmodũ mentiar:ostende,qũo dicat:deinde dictio forte ambigua profer
tur,eoq; bellũ conuertitur,quidnam significet dictio,& quid uelit.Ibiq; in dicto,& sententia uer
tuntur epichiremata quædã rhetorica : in amphibologia itẽ alia : & hercle in syllogismis ẽt alia:
immo oẽm sic rhetoricã huc transferunt,ut si argumentũ aliquod meditarentur,nec propositum
studerent efficere.Quid.n.nõ adduxerunt recentiores medici ad q̃onem,cũ quidã scire Herophi-
lum

A lum defendant,& hanc pulsus differentiam:contra quidam nescire conentur probare.Miseri certe vtriq;,& misericordia digni:Illi,q imperiti:hi,q sunt contentiosi. Non minus nos tñ infelices, quibus,si artis colamus commentationem,non est satis:sed,& quid Herophilus, quid Heraclides, & Chrysermus,& Hegetor non probe exposuit:quid porrò Apollonius dixit,*& Bacchius,Aristoxenusq;ue,uolumus scire:&,si deprecamur,compellimur planè,duobusq; exercitamur malis, tum q ab re nugamur,tum q inuiti hoc facimus,quod illi. Nunc quidem certe alterutrum mihi necesse est,aut ut Archigeni uidear,& Herophilo,sexcentisq; alijs refragari:aut demõstrem, nullum de Herophili sñia,plenum pulsum esse. Ac,si id,ut operæpretium,tractẽ;non aliter, ac illi, de inani sedulitate reprehendendus sim. Nunc,quando ex ipsa rerum ueritate illorũ sñiam coargui,qui ad ipsa artis opera properant,ad ea dimittam,quia iam propositam quæstionem absoluimus.Quòd si qui auent & ueterum scripta cognoscere,temporeq; ad id abundant:omnia adijciã ac declarabo nusquam Herophilum ad ullam rem uti pleno pulsu. Et primũ ab ipso capite exordiar,quod illi proferunt:quod ab Herophilo libro primo De pulsibus est scriptum,quod mihi solum uidentur legisse. Atq; sic habet:In summa,differre mihi uidetur pulsus a pulsu,πλήθει, magnitudine,celeritate,uehementia,rhythmo. Hoc in multis prolato,quid πλῆθος sit,quærunt:quasi ue

B ro si nesciamus,quid πλήθει significetur,cum necessario πυκνότης ab eo, i. plenitudo, significetur. Itaq; ego ipsis lepide,ni fallor,respondeo:nam τῷ πλήθει crebritatem illũ affirmo designare. Rursus utiq; alijs respõdeam; τῷ πλήθει uehementiam denotare:ac quiduis potius, quàm plenitudinem,d.cam:ut uideant,nugari uolentibus quanta licentia sit. Nam cur plenitudinẽ potius,q̃ crebritatem,τὸ πλῆθος denotabit? num quia primam syllabam τῆς πληρότητος, & πλήθους ijsdem elementis proferimus? Quod si est, etiam ἡ πληγὴ,τὸ πλῆκτρον, ἡ πλησμονὴ,τὸ πλάκτρον,τὸ πλημμυρεῖν, sexcentaq; sunt alia, quorum ex ijsdem elementis prima syllaba constat. At.n.longe,inquiunt,remotæ horũ significationes sunt a τοῦ πλήθους. Qui ât minus,plenitudinis significatio a τοῦ πλήθους significatione procul abest? Immo probabile est,inquiunt,differentiam plenitudinis,q̃ est in pulsibus,commemorari nunc,atque ab Herophilo cognosci. Quin potius uerisimile est*duritiam cognosci,& appellari,cum & hæ pulsuum drĩæ sint,easq; prorsus Herophilus cognosceret. Vnde igitur drĩam plenitudinis dicat,multo præstabat,mea sentẽtia,reuoluisse antea omnes eius de pulsibus libros. Mihi quidem hãc legem statui,ut unum quemq; scriptorem ex se ipso declarem, nec inanibus suspicionibus,& affirmationibus demostratione uacuis delirem,quid aliquis dicat. Atqui quo inuenisti apud Herophilum alio loco nomen pleni, cum crebri inuenias millies? Proinde,

C cum drĩa plenitudinis,& incognita sit(ut demonstrauimus)nec eius alibi Herophilus meminerit; differentia porro crebritatis cum apud omnes in confesso sit,tum eam Herophilus scribere millies comperiatur:probabilius multo fit crebritatem appellare putare illum,q̃ plenitudinem. Neque hoc dico τῷ πλήθει Herophilum pro crebritate scripsisse(hoc.n.si dicam ridiculus sim non secus,ac illi,interpres)verum esse longe procliuius declaratu crebritatem,& duritiem,adeoq; quiduis potius,quàm plenitudinẽ,significari. E quidem,quod Herophilo τῷ πλήθει significet, aliàs puto aperte declaratum esse:nunc non denotare plenitudinem,quonam pacto demõstramus hoc? Primum statim hæc subdit:nam,quo mireris magis hoĩum demẽtiã, qui pro plenitudine πλήθει accipiunt,apponam totum caput. Atq; in summa differre mihi uidetur pulsus a pulsu magnitudine,celeritate uehementia, rhythmo. Quia in his differunt,conspicuus interim fit,& proprius, & non proprius. Videtur porro differre,& discerni uniuerse pulsus alter ab altero,vt dictum est,celeritate,magnitudine,vehementia,quem possis locupletiorem adducere Herophilo testem Herophili sententiæ? Videtur,inquit,alter pulsus differre ab altero,ut est declaratum,rhythmo,magnitudine,celeritate,uehementia. Quanam igitur ratione, si omnino pulsuum certam differentiam τῷ πλήθει indicat,eam hoc loco præterijt,cum orationem repetat non obiter,aut negligenter,sed

D addat,vt dictum est? Qui autem fit,ut eiusdem rhythmi pulsus dicat,celeritate,magnitudine,uehementiaque distare? Quomodo postea,cum exponat differentias pro ætatibus, reliquas differentias pulsus distinguit,omisit autem plenitudinem? Præterea pro affectibus,temporibus anni vitæ institutis,& pro ratione aliorum omnium,quando discernit pulsus,cæteras ubiq; omnes memorat differentias,plenitudinem nusquam. Et,quod maius est,qui hac ipsam singulis ijs fere adscribit orationem,nusquam addit τῷ πλήθει:sed in primo tantum libro,non in omnibus locis: certe non prætermissurus,siquidem nomen differentiæ sit pulsuum. Hæc pro compendio habeto eorum, quæ in libris de differentijs pulsuum secundum Herophilum disseruimus:in illis enim latius Herophili usum nominum pulsuum explicauimus. Iam igitur finem faciam sermonis de pulsibus dignoscendis:nam,si,quæ de arteriarum peruerso situ,aut de qua alia singulari re ad hanc disputationem reieci,hæc in proximis duabus lucubrationibus declarabo,de pulsuum causis,& de præsagitione ex illis:quarum complectetur utraque quatuor libros.

* Al. ex antiquis contra. dixit.

* Al. ex antiquis,& differentiam duritie.

GALENI

GALENI DE CAVSIS PVLSVVM LIBRI QVATVOR

Hermanno Cruſerio Campenſi interprete. F

ARGVMENTVM PRIMI LIBRI

Quæ cauſæ ſint vehementis, duri, magni, celeris, & crebri pulſus: tum quemadmodum hi, atque horum contrarij, ab una uel pluribus cauſis oriantur.

Genera cauſarum pulſuum. CAP. I.

Auſarum, quæ pulſus uariant, aliæ generationis eorum ſint cauſæ, aliæ tantum alterationis. Generationis, tum vſus, cuius gratia fiunt: tum facultas abs qua: tum inſtrumenta, per quæ * diſtēduntur. Alterationis cæteræ omnes, & quæ præcedentes appellantur: † &, quę his ſuccedunt, * externæ.} Nam triplex quidem * eſt cauſarum genus non in pulſibus modo, ſed & in alijs cunctis: Vnum, quod primum eſt, & præcipuum, quod quidem & continens appellant: cuius inde appellatio deducta eſt, quòd illorum eſ- G ſentiam cōtineat, quæ (vt modo diximus) generationis eſt cauſa: Reliqua duo genera, ut fiant pulſus, in cauſa non ſunt, ſed cauſa ſunt illorum, qui iā geniti ſunt, mutationis. Nam humorum craſſitudo, abundātia, lētor, acredo, efficere non valēt pulſus, alterare valent: ita frigidum balneum vel calidum, & hyems ęſtasque, breuiter frigus, & calor, alterandorum pulſuum ſunt, non generandorum cauſę. † Ac, quas nunc commemorauimus, * externæ appellantur: quę has etiam pręcedunt, quæ quidem in humoribus ſunt, præcedētes. Breuiter ſic habeto: quęcunque extra corpus poſitæ quicquam in corpore alterant, externæ uocantur: quæ has etiam antecedunt, pręcedentes cauſę corporis affectuum.} Hi affectus, ubi continentes moueant, euadunt præcedentes illarum cauſę.

A. t. t. f. a. d 3. c. 5. f. 48 c

* Dictio hæc in quibuſdam cod. græcis nō habetur.
† Al. καὶ τὰ τούτων ἔτι προκατάρχοντα. quaſi uertas, & quę has adhuc antegrediuntur. Interpres autē cauſas procatarcticas, externas uocat.
† Al. ac, quæ nunc cōmemoratæ ſunt, procatarcticæ appellantur: quæ uero ante has (ſcilicet dictæ ſunt, quæ in humorib. ſunt, pręcedētes. Breuiter ſic habeto: quęcunque extra corpus poſitæ quicquā in corpore alterant, procatarcticæ, ſeu antegreſſæ vocātur: itē porte quę eas, quæ in corpore ſunt, diſpoſitiones antegrediūtur.
† Al. ἐξ αὐτῶν. id eſt ex ipſis ſcilicet cæteris cauſis.

Denſetur. n. ab occurſu externi frigoris cutis, cuius dēſitas naturalem halitus digeſtionē reprimat, repreſſus ille coaceruetur, tandem accendat febrē, ob quā vſus pulſuum mouetur, itaq; etiā ipſi pulſus: hic externa cauſa eſt occurſus externi frigoris: cæteræ vſq; ad uſum pulſuum oēs pręcedentes. Cauſa igitur externa * intercedētibus cauſis p̄cedētibus, quia uariat vſum pulſuū, quę vna ex continentibus cauſis eſt, etiam immutat ipſos pulſus: neque enim poſſit ulla cōtinēs cauſa mutari, ut immutabilis maneat effectus eius: ſed prius, quàm continentes attingat alteratio, non poſ- H ſunt immutari pulſus. Ideoq; principes hę, & pręcipuæ ſunt primę cauſę pulſuū, cęteræ ſunt harum gratia: nam, quòd † externa * illa alteratio ad cōtinentes penetrauit, propterea pulſuum cauſę dicuntur: cum ſua ſponte, & per ſe alterare illos nequaquam poſſint. Quare, qui peritus euadere artis de pulſibus uolet, hic uerſatus in cauſarum omnibus generibus mirifice debet eſſe, ut quicquid propoſitum ipſi ſit, explicare pulſuum alterationem poſſit. Principium exercitationis optimum eſt, ut continentes cauſas quamobrem generare quęque pulſum poſſit perpendas. Qua. n. ratione generandorum eorum ſunt origines, eadem etiam alterandorum: ſiquidem cauſarum in quantitate, & qualitate differentiæ, pulſuum differentias in qualitate, & quantitate efficiunt.

De cauſa pulſuum ex facultate. CAP. 2.

Videtur porrò perpetuo eum omnibus arterijs cor motum illum pulſatilem, ut uocant, dum ſuperſtes animans ſit, habere: ubi interijt, nec ullam arteriam, nec uero ipſum cor amplius pulſare uideas; Quo fuiſſe tum quandam conſtat cauſam, à qua moueretur: at, quę hęc ſit, non procliue inuentu eſt. Vnus natiuum * calorem, alius contentionem, alius temperamenti proprietatem, hic uniuerſam ſtructuram corporum, ille ſpiritum tantum, eſt, qui quædam horum, alius

A etiam omnia simul affirmat. Et uerò quidā ēt facultatē quandam nullo præditam corpore introduxerunt, quæ peculiaribus instrumentis motus, q̄ retulimus, vtatur, vel oībus, uel pluribus, vel vno. Hanc causam, quæ pulsus molitur, quæcunq; illa sit, licet eius nos fugiat essentia, ꝙ facultatē habeat pulsus efficiēdi, facultatē illā vocauimus: vt quālibet, puto, aliā facultatē à facultate faciendi, cuius habet facultatē, solemus noīare: alicuius enim est facultas, & eius notio est relationi subiecta, Itaq; qñ essentia ipsius incognita nobis sit, hoc appellamus eam nomine. At verò, cum robur facultatis, vel virtutē dicimus, aut contra infirmitatem, & vitiositatem, ad functionem hæc nomina sunt referenda: quippe, quæ obit, & efficit, creatq; functionē causa, interim ad eā melius est apposita, interim deterius. Quo fit, vt modo præclarius, postea, si res ferat, deterius functio administretur: ac præstantior ad functionem dispositio facultatis, virtus est, & robur: deterior, infirmitas atq; vitiositas. Sed de facultate pulsus effectrice, hæc satis est hoc loco nosse.

De causa pulsuum ex vsu. CAP. 3.

A.ibidem.e DE usu eorū illa sunt, q̄ alio loco demōstrauimus cōmemorāda: ꝙ tuēdi causa caloris uniuersi corporis creati sunt, quē refrigerent: &, siqd sit fuliginis ex succorū adustione contractū, id excernant è vestigio. Etiā illo loco hoc dictum est, ad gignendū hos referre animalem spiritū.

B *De causa ex instrumentis.* CAP. 4.

A.ibi.c.6.e RELIQUA, & tertia gignendorū pulsuū continēs causa ipsum est arteriarū corpus: nā oīs facultas, quæ alicuius causa agit, instrumenta quærit ad opus apposita: erat autē hic accōmodatū instrumentū, qđ spissis tunicis, & cauū esset intus. Nā, vt artifices hi, quos in vrbibus conspicimus, sutores, excusores, pictores, certis instrumentis opus suū efficiūt, ita quæ pulsus efficit facultas, suū opus, tutelā natiui caloris, instrumētis peragit arterijs. Hoc tñ inter hāc, & alios opifices interest, ꝙ instrīs hæc indita est, ac ꝑ ea tota permanauit: non foris, vt illi, attingit. Itaq; ubi refrigerantem substantiā trahit, arteriarū distendit corpus: cū fuliginosam expurgat, contrahitur. Iā ꝓpollet modo distentionis usus, modo contractionis: ac cōsequitur oīno alterā motus partē reliqua. Itaque, cū ex his causis pulsus proficiscantur, oēs illorū uariationes causarū necesse est, comites sint alterationū: unde tot primæ sunt, & generales pulsuū differentiæ, quot sunt causarū. Ex facultatis qdē differentiæ, robur, & imbecillitas: natiui caloris adustio, refrigeratioq; : arteriæ tunicæ, duritia ac mollitudo: atq; præ his oībus in singulis generib. cōmemoratorū mediocritates. Verū mediocritates naturales efficiunt pulsus, qui mediū locū obtinent inter excedentes: excessus uerò, pulsus ꝓter naturā: atq; alij ꝑspicui sunt, Qui āt infirmitate consistunt facultatis, quiddā dignū hñt quęstio

A.l.1.f.3.d C ne, quod progressus disputationis dispiciet. Porro robur facultatis necessario uehementē pulsum 3.c.3.f.44. B facit, infirmitas lāguidū: & instrumētorū duritia durum, mollitudo mollē. Non tamē incremento natiui caloris, uel imminutioni unū semper, & idem pulsuum genus ex necessitate consequitur: nec.n. celer, quod nonulli sunt opinati: nec magnus, uel creber semper incidit, ubi adurit natura: nec, cū extinguitur, tardus, uel paruus, uel rarus. Sed de his, q ambigunt, perinde, ac Archigenes, errāt, q in Magnū disputat de pulsus celeritate, ꝙ nō à robore potius, q̄ ab imbecillitate ꝓficiscatur facultatis: nā neutrū seqtur necessario. At tñ peculiaris magis est celeritas qdē robori facultatis, & caloris abundātię, ꝓterea mollitudini instrumētorū: tarditas uerò cōtrarijs. Eodē mō ualidę facultati magnitudo, & copiæ caloris, tum ēt mollib. instrīs est familiaris: paruitas verò cōtrarijs. Crebritas itē nulli necessario de cōmemoratis adhæret, magis tñ ꝓpria facultatis est imbecillitati copiæ caloris, duritiei instrumentorū: & raritas itē magis ad contraria spectat, nō annexa illis est perpetuo tamen. Faciam autem, vt hæc, repetita ab initio oratione, sigillatim demonstrem.

A.t.2.l.par. cā.fol.170. col.2.a

Calor quos efficiat pulsus. CAP. 5.

SI amplior in corpore sit collectus calor, animanti opus erit cū maiore respiratione, tum maioribus pulsibus: & quia maioribus, continuo etiam celerioribus, & crebrioribus: Vt, qui sitiunt, D non multum modo, sed & celeriter potant, ac crebro: sic, qui indigent refrigerio, copiosum simul id, & celeriter, crebroq; attrahunt. Quamobrē peculiares dixi esse pulsus copioso calori magnū, celerem, crebrumque: nō tamen necessario concomitari: postulant.n. quo tales euadant, facultatem validam; atq; instrumenta mollia. Sin infirma facultas, aut durum sit instrumentū, neq; magni esse, neq; celeres possunt, quod instrumentum sit per duritiam aduersus mouentem facultatē cōtumax: illa verò attollere, quatenus oportet, arterias per imbecillitatem impos. Quare, ut celer pulsus, vel magnus fiat, tria, oportet, causarum genera inter se conspirent: vt vsus illorum generationis vrgeat, facultas valida sit, mollesq; arteriarū tunicæ, aut certe non durę, {sed moderatæ,} Vt enim impellere velociter, aut multū progredi, vt maxime concitato motu indigeāt, nec senes valent, nec parui pueri, ita nec imbecilla facultas, etiā si vsus postulet, vel celeriter, uel multum attollere arterias potest. Iā ēt, sicut mollis uesica prompte multum distenditur: dura, ne si admodum quidē ēt atq; ēt contendas, sic arteriarum tunica, mollis quidem perfacile attollitur plurimū uel facultate infirma: at dura, licet facultas summopere eiā impellat, resistit facultati motrici, renititurque. Via omniū horū, ratioq; una est: nam, ut causa, quæ in examen uenit, sola conuertatur, reliquæ maneant omnes in eodem statu, ita discernes alterationes pulsuum. Nam, si cum multæ

A.l.1.f.2.d 3.c.6.f.48.e

immutatæ

immutatæ sunt, attendes, primum obscurum erit, propter aceruumne oīum in vnum contractarum, mutatio euenerit, an ꝑ vnam quandam ex illis: deinde, vt conueniat propter unam, quæ sit nam hæc vna de illis, nondum constat. Nam, si calor increuerit solus, & maneant facultas, tunicæq; arteria tum immotæ, pulsus necessario maiores, & celeriores fient, unaq; cum calore, dū ad maximam perueniant distentionem, augebuntur: celerrimi vero ne sic quidam prius, quam maximam calor distentionem superauerit, apparebunt. Tunc autem ultra maximam distentionem extēdetur, cum ab ea refrigeratur parcius: quare celeritate motus resarcitur defectus, itaq; pulsus fiunt celerrimi. Iam uero neq; hæc satis faciunt calori vehementer incenso, sed, qđ ante temporis inter duos motus quiescebat, nunc quid præsecat etiam. Subinde ſr tam reddit breue, ut ꝑpetuos putes motus esse, nulla quiete interpellatos: sed hoc accidit, vbi ad vltimum incensus calor sit. Et, cum tres sint in omnibus excessibus rationes opis, omnibus simul utitur: nam consequitur se refrigerantis substantiæ cum plurimum, tum celerrime, & maxime continenter: quotum primum maximos pulsus creat, alterum celerrimos, creberrimos tertium. Neq; vbi liberaliter illum magnitudo refrigerat distentionis, irritat celeritatem: neque crebritatem, ubi ab ambabus auxilium consequitur: alterius enim illarum semper defectus corrigitur altera: magnitudinis, celeritate: celeritatis, crebritate. Quid multis? crebritatis pulsuum causa una est prioris actionis defectus. Accidit id cum alijs de causis, quas deinceps recensebimus: tum de copia caloris, uti modo est ostensū. Propemodum iam, quod erat institutum, confectum est. Declarauimus enim abundantiam caloris nullum consequi necessario pulsum magnum, celerem, crebrum: sed peculiares esse illi in primis magnum & celerem, & nonnunquam crebrum etiam, sed per accidens quoddam.

A.t.2.par. cas. f. 570. col. 1. a

E

F

Defectus caloris natiui quos habeat pulsus. CAP. 6.

PVto iam quoq; de pulsibus constare, qui defectum comitantur natiui caloris, quem.f. nullus etiam comitatur necessario. Familiares tamen sunt ei paruus, & tardus præcipue, mox etiam rarus. Nam, vt natura, quæ iam pridem refrigerata est, nec multum requirit, nec celere refrigerium, sic nec breuibus interuallis. Breuibus interuallis idem est, quod crebrum: & longis interuallis idem, quod rarum.

An medius pulsus inter vehementem, & languidum, sit secundum naturam. CAP. 7.

SEd, qn̄ satis de his dictum est, si qđ produximus dudum, quantū disputationi conducat perspeximus, seriem oronis prosequemur. Inter magnum pulsum & paruum naturalis intercedit, & moderatus: cum quo comparantes & æstimantes reliquos omnes, qui maiores sunt eo, hos magnos vocamus: qui minores, paruos. Iidem inter celerē & tardum, medius moderatusq; naturalis est: sic inter crebrum & rarum. Ad hæc inter durum & mollem medij naturales sunt. At naturalis non item vř, qui inter vehementem medius est, & languidum: validæ. n. est facultatis opus vehemens pulsus, ut languidus infirmæ. Cuius sane firmitas non est contra naturam: immo hæc virtus est, scđm naturam: infirmitas uero facultatis, vitiositas, præterq; naturam est. Quantum iam in via, quæ intercedit inter robur & imbecillitatem, est ab altero ad alterum, in confinio alicubi vtriusque positum, tanto id præstat infirmitate, quanto robore inferius est: contraq; tm̄ firmitati cedit: quantum superat infirmitatem. Proinde non hic quærendum aiunt esse naturalem pulsum, sed in summo & valido: atq; ex hoc prouenire vehementem pulsum. Sunt, qui uerum fateantur hoc esse, sed dubitant hoc vndequaq; ita hre: quorum hæc sn̄ia est, naturalem pulsum † in hoc gn̄e fieri quoq; ipsum ab summo & optimo statu non secus, ac alios in oībus generibus: non summū tamen & extremum esse, sed esse ex non naturalibus quendam alium hoc vehementiorem. Nam singulare quiddam huic pulsuum generi accidisse, ac extra ordinem autumant: quo factum esse, ut in hæsitationem illi, erroresq;, qui assequi illud non possent, inciderint: siquidem fieri quidem valente facultate uehementem pulsum, attamen certū esse & huius modum vehementiæ: quem si prætereat, de natura recedat. Certe quidem in ira debent, subindeq; in exercitationibus, atque potionibus vini, vehementius offendi, ac natura postulat, motas arterias: at hoc inter omnes conuenire, naturaliter pulsum ad vnguem comparatum, in aīante esse spectandum, in requiete posito oīum magnarum, ac validarum alterationum: ualidam aūt alterationem ira, exercitatio, vinū concitant: quare non nunc esse naturalem, sed qui valente natura simul, & per extraneam cām, q̄ uiolenta sit, nullam, commota fiat: itaq; quadam rōne esse medium, quadam non esse naturalē in hoc genere pulsum. Quatenus eo. n. alij q̄dā sūt vehementiores pulsus, & uero alij minus uehementes, hactenus esse medium: quatenus aūt, cum tres sunt huius generis drīæ, vehementia, imbecillitas, & utriusque medium, non ex medio est, sed ex una de summis, hactenus medium non esse: oīno ergo esse reliquum, recte de illo pariter, ac vere dictum esse, naturalem pulsum huius generis, medium locum in altera extrema differentia obtinere. Sunt, qui hoc impugnent etiam: qui aiunt vehementes pulsus non fieri ijs temporibus, quę commemorata sunt, sed uideri fieri: falli autem illos, qui negligentius tangunt, a celeritate cum ijs coniuncta, & magnitudine, atq; interim etiam altitudine, ut fit in ira. At huius controuersiæ constat iudiciū ad dignotionem pertinere. Quę est ergo vera dignotio? Dicendum est. n. qđ perspicimus: uino potato, modice certe pulsus

G

A.l.1. f. 1. d
9. c. 4. fol.
48. d

† Additur ex antiquis, medium quidē.

H

A sus aperte cũ maiores & celeriores, tum vehementiores euadunt: in ira vero, & in modicis exercitationibus, non perinde aperte. Immo si quid illis accedat vehementiæ, id adeo est minutũ, vt aĩaduerti ægre possit. Vtcũq; sit, quin, quod in manibus hẽmus, cõficiamus, nihil causæ est, hoc si rñ q̃ramus: an magnitudo, celeritasq; pulsuum pertineant ad robustã facultatem: quod esse his vr̃, q summa cura æstimant ex ipsa rerum natura. Qñ.n. in confesso est distẽdi à facultate arterias, plus eas probabile est validam attollere, & infirmam parum: celerius item validã, tardius infirmam: q quidem vel nobis ipsis conspicitur, cum ambulamus, currimus, metimus, fodimus, deniq; quicq̃d agimus. Nam in his, qui fortior est, non maiorem modo, sed & celeriorem operam p̃stat, si quidẽ alia vtrique paria sint: q si infirmiorẽ ad opus necessitas vrgeat: fortior autem, aut planè eo nihil indigeat, aut q̃ paucissimo: celerius sic imbecillior aget. Sed inepta ista est comparatio: immo, si, vt ante est dictum, alia vtriq; paria sint, & vnum rñmodo quodque, quod quoq; loco in disquisitionem venit, commutetur. Vt, si imminẽtibus latronibus fugiendum sit, profecto non paria conficient spacia, nec æquali velocitate current iuuenis valens, atq; imbecillus senex. Quòd si tñ motum senis, qui inuasionem timet latronum, ad iuuenis motum conferas, qui segniter in vrbe obãbulat, velocior sic, atq; maior tibi senis videatur: non quo celerius moueri iuuene possit, vel magis

B artus transferre, cæterum q motu indigeat concitatiore ob metum, a quo compulsus oẽs vires ac commodat ad opus. Iuuenis viribus est quidem robustioribus, sed ad opus eas non requirit: nã, si opus ipsi, vt seni, sit, hoc celerius aget, atq; magis, quo vires illi sunt melius comparatæ. Quamobrem accusare hic operæpretium est tum Archigenem, tum Magnum, rũ longe Archigenem magis: nam Magnus quidem, etsi non vndequaq; verum, certe aliqua ex parte, aĩaduertit, Archigenes vero, cum, quod desiderabatur, deberet addere, et quod recte esset inuentum, studet labefactare: qui ita scribit, æquum est.n. vt adscribam ipsa verba: Nam infantes paruũ prorsus pulsum hñt, nec uehemẽtem, tum mire crebrum, & celerem. Magnus eum negat esse celerem, in perpetuum constituere uolens hoc, nõ proprium imbecillitati celerẽ pulsum esse, sed crebrum: sunt.n. imbe-

« cilli illi. Ac paulo inferius Archigenes, Mihi quidem non in robore, inquit, uĩ celeritas posita esse,

« cum in cholericis reperiam, & cardiacis arteriarum contractum motum. Hæc Archigenis uerba sunt, multum quidem probabilia, quæ facile auditorem circumueniãt, utpote ex lemmatibus collecta, quæ uulgus medicorum comprobat, siquidem in hac sñia sunt penè oẽs, cholericorũ & cardiacorum celerem pulsum esse. Nos uero satis in primo libro De pulsibus dignoscendis diximus de celeritate & tarditate, ubi alium monstrauimus celerem esse, alium non diuturnum pulsum:

C itidem de tarditate, non eundem tardum esse, atque diuturnum. Nihil est igitur, quòd eadem hic repetamus: sed conclusione duntaxat commemorata, in illis affectibus non diuturnum quidem pulsum esse, tamẽ non celerem, tum ad institutum est redeũdum. Iam.n. Archigeni nihil efficietur, cum negatum sit pulsus in cholericis cardiacisq; affectibus esse celeres. Et quidẽ (ut hoc cõcessum sit) nõ fuerit facultatis roboris certum signum celeritas, sed, familiare illi quin sit, nihil obstat: quandoquidem iam satis aperte declarauimus, quosdam necessario pulsus consequĩ continentes causas, aliquos esse illis familiares, necessario coniunctos non esse. Nam, quorum pulsuũ postulat generatio unam cãm, hanc perpetuo illi comitabuntur, & hercle indicium erunt causæ fidelissimum, ut uehemens ualentis facultatis, languidus infirmæ: at, quorum, nisi plures concurrant causæ, constitui generatio nequeat, hos familiares esse causis dicemus, non autẽ signare certam ex illis aliquam. Eodem modo, si ex una aliquando causa pulsus proficiscatur, sed non ab eadẽ perpetuo, familiaris quidem oĩbus causis erit, quæ efficiunt eum, constãter uero ex illis indicabit nullam. Neque, si celeritas sit pulsuum, statim robur quoque necessario facultatis erit, immo est, cum maior sit usus generationis aĩalis spiritus, & est, cum caloris sit copia, uel instrorum mollities, uel horum quædam, uel oĩa simul. Haud aliter, si magnitudo sit pulsuum, erit uel robur fa-

D cultatis, uel impendium animalis spiritus maius, uel calor in corde abundantior, uel instrumentorum mollitudo, uel quædam horum, uel etiam uniuersa. Itaque Magnus, qui familiarem esse celeritatem dixit facultati ualidę, nihil peccat, siquidem est, cum uelocior huius occasione pulsus fiat. Archigenes uero, qui eum oppugnat, errat primum, q in eo mẽtiatur, quod perspicuum est, qui oẽs ducat non diuturnos pulsus esse celeres, deinde, q si sint celeres, hoc existimat consequi, haudquaquam ualidæ facultati eos familiares esse, idquod planè falsum est. Neque.n. quin pulsus celeres aliquando à robore facultatis proficiscantur, uerum, quod ab illo non semper solo, consequetur, ut illos, quos diximus, pulsus fateamur celeres esse. Quòd si existimauit non familiares esse tñ ualenti facultati Magnus pulsus celeres, sed etiam, ut signis in perpetuum est usus, lapsus est: etenim non, si celeritas est pulsuum, continuo robur etiam est facultatis, immo uero (ut supra diximus) si vel usus urgeat, uel sint molliora instrumenta, uelocius arteriç mouentur. Omnino, q̃ robur facultatis sequitur celeritas, & qñ caloris copiam, aut exhaustum aĩalem spiritum, aut mollitiem instrumentorum, melius fecisset Archigenes, si Magni sermoni inuestigatum adiunxisset; ita enim absolutus sit, satisq; ad omnes dignotiones. Quod ille quando prętereijt, etsi prius ab Herophilo motum, nos, quibus bene Magnus & melius etiam Herophilus

scripsit,

scripsit, reliquum addemus: ac doctrinam dignoscẽdarum, quæ celeritatem efficiunt, causarum E
oĩbus suis numeris absoluemus. Prius tamẽ faciendũ mihi est, ut illorũ admoneam, quæ in secũdo De pulsib. dignoscendis libro docuimus, quo significationes assequẽtes horum nominum, nihil secus in sermone accipiamus. Celeres dicimus pulsus, itemq; tardos nõ ægrotis modo, verum & valentibus nõ nullis: quod naturaliter quidẽ ijs inesse dicimus, quẽadmodũ & alios, qbus cõpa ratum optime corpus est, nec tardos, nec citatos, sed moderatos natura habere pulsus: eosdẽque, nec magnos, nec paruos, sed medios inter utrosq; moderatos: neq; item crebros, vel raros, sed & in hoc genere moderatos. Atq; de hoc, qui corpore optime est cõstituto priore loco dicamus, vt q regula sit, & modus cæterorũ oĩum hominũ: magnos. n. & paruos pulsus, celeres, tardos, denique qui ad hunc modũ singulis in generibus appellantur, ac excessus denotant, ad nullũ aliũ quẽ quã, ꝑter hũc, cum illos noĩamus, referimus. Hic ergo homo si calidior solito euaserit, atq; hac re sit tãtum alteratus, vehementiã is pulsuũ nõ immutauerit: immo nec duritiæ, & mollitudinis genus: at in magnitudinẽ, & celeritatẽ vertet: interim & in crebritatẽ, pro vt magis vel minus calor increuerit. Paulo. n. si, q̃ solet, factus calidior sit, manifesto pulsus habebit maiores, veruntamen non celeriores aperte. Quòd si amplius illi calor increuerit, vnà cum illo magnitudo pulsuum ꝓportione augebitur: ad hæc elucebit celeritas. At, si calor plurimum auctus sit, maximi erunt F
pulsus, celerrimi verò nõdum: sed, ut antea tradidimus, tum demũ, vbi maximam excesserit distẽtionem: iam tum crebritas quoq; clare aĩaduertitur. Horũ, cur ita appareant, rationẽ partim iam ante explicauimus, partim non magno negocio ex cõmemoratis inuenias. At, si frigidior iusto is homo factus sit, primum raritas perspicua erit, deinde tarditas, postremo paruitas. Putauerit aliquis hæc euidentia euenta, & inter se & cũ positis causis pugnare: par esse. n. vt quẽadmodum in calore prima erat magnitudo: celeritas altera, crebritas tertia: & in frigiditate item prima paruitas, secũda tarditas, tertia raritas sit. Ergo quæ ratio est explicandi huius nodi? Quòd cũ valida facultas est, etsi paulo minor sit vsus, primã actionẽ nec paruã necesse est, nec tardã esse: alterã verò multo post, si usus non flagitet, verisimile est fore. Vt. n. cũ urgebat, facultatẽ stimulabat, & excitabat ad officiũ, ita & quietẽ longissimã concedit, ubi nõ vrgeat. Iam, si maior refrigeratio sit, eoq; usus sit magnopere remissus, vnà elanguescet celeritas motus, atq; minor statim erit distentio. Si plurimũ progressa refrigeratio sit, rarissimi quidẽ, sed nõ tardissimi tamẽ, & minimi, necesse erit, vt sint pulsus. sed sat est, si tardiores semper, & minores fiant natiuis: exacte q̃dem certe tardi vel parui, si valida facultas sit, quãuis multum sit vsus remissus, nunquam fiant. Eadem cæteris actionibus videas vsui venire: vt ambulationi aucta necessitate, id est si multa singulis diebus sint stadia conficienda, velocius, & magis ꝓgredimur, nec in diuersorijs diu cõmoramur. Sin adeo sit imminuta, ut singulis diebus habeamus quina dena stadia, verbi gratia, duntaxat perficienda, diutissime subsistimus in diuersorijs: attamẽ non ad extremam tarditatem, & paruitatem actionem remittimus. Eadẽ in respiratione ratio est, de qua late egimus in cõmentarijs De dyspnoea. G

Pulsus ab vsu vna cum facultate profecti, quatuor habent coniugationes. CAP. 8.

AD pulsus redeamus: ac repetamus, quãdo aut ꝑ solum calorẽ, aut frigiditatem alterantur, nec causa alia cõtinens à pristina natura deficiat vlla, alteratio eorum talis necessario existet, qualem diximus. At, vbi non mõ vsus, verum etiam mutatur facultas, quatuor tum in vniuersum differentiæ diuersæ erunt, in quarum singulis moueri arteriæ in hunc modum vidẽtur. In debiliore pariter, & calida, si multum ab vtraq; causa vincatur, ut magnopere imbecillis sit facultas, & calor igneus, parui, & tardi pulsus, creberrimiq; fiunt: sin modica noxa sit, æque fiunt crebri, sed moderati in distentione, & motu. Quid aũt crebri perinde, non autẽ ex æquo parui, nec tardi? quoniam nihil extrema crebrius est crebitate † vbi similiter habeant ambo. Quod quidem si hac fieri etiam alia frequentior posset, oĩno eam imbecillimi haberent hoc quidẽ nomine, quod nondũ usum compleãt. Quidẽ uerò in modicis offensionibus tum facultatis, tũ caloris pulsus fre- H
quentes fiunt, sed nequaquã parui, neq; & tardi, verũ moderati? an quia, cum imbecilla facultas sit, non plane tamẽ deiecta, moderata distentio, & motus nõnuuquã fiet, sicut hominibus debilioribus quidem, sed compulsis necessitate, moderata est ambulatio? quod. n. robustis citra insignem necessitatem accidit, eo compelluntur imbecilliores. Idẽ hi hoc habent, ut, ubi usus instet, & veluti compellat, in perpetua sint actione: nihilominus hi, tametsi ægre, at usum implent. Qui verò plane sunt imbecilli, & si maxime contendant, q̃ plurimũ possint augere actionis magnitudinẽ, celeritatem, crebritatemque, ne sic quidem respõdent vsui. Porrò pulsum, qbus debilis est facultas, oĩbus languidum esse diximus antea, & tam languidissimum, quã maxime affecta facultas sit. Atque de pulsu deprauato per caloris copiam, & infirmitatem facultatis hæc sufficiunt: Iam ad alteram nos coniugationem conferamus, quę in imbecillitate constat, & refrigeratione, cui pulsus competit cum imbecillus pro offensa q̃dem facultatis, tum paruus, tardusq; sicut pulsus prioris coniugationis: sed non æque, ut illi, ad extremam deuenit crebritatẽ: ꝑterq̃ si quando oĩno facultas ꝓstrata sit, tũc plane pulsus minimus erit, intermittetque, & deficiet frequenter. At, modice si facultas infirma sit, validaq; refrigeratio, creber minime euadit pulsus, vtiq; qđ satis effi-

† *Al. ex antiquis: quam similiter habẽt ambo.*

ciat

A ciat vel eiusce modi facultas vsui. Tertia est coniugatio pulsuum alterationis, cum simul caro increscit & facultas, quam uehementissimi pulsus & maximi comitantur, sed non perinde celerrimi, creberrimi uero fere non sunt aperte: est tñ, cum perspicue naturã excedant, id quod incidit, ubi plurimum calor increuit: tunc.n. etsi pulsus sit maximus celerrimusq; tñ, quæ copia est caloris, non rñdet usui. Reliqua est & quarta alterationis, quæ in hoc incidit genus pulsuum, coniugatio, ubi coierint robur facultatis & caloris defectus. Hi magnitudine moderata sunt, sed tardiores, & bene rari, maxime ubi præpolleat refrigeratio: nam, cum sit paucus tum pulsuum vsus, uniuersumq; magnitudo distentionis facile tueatur, rectè sanè diutissime quiescunt arteriæ. Etenim, ut, cum vsus flagitabat, illarum erat perpetuus motus, ita nunc, cum est remissus, longis interuallis fit: tamen, ob facultatis robur, distentionis non impeditur aperte, vel dilucide quantitas. At nec multum tarditas eadem de causa pollet: siquidem ualens facultas naturales motionis ruetur modos & si non postulet usus. Omnino, ut manifeste pulsus minor euadat, magnopere dissolutũ oportet vsum esse, frigore admodũ superante, plerunq; vero distentionis ruetur naturalem quãtitatẽ: aut paulum, neq; id admodũ perspicuo, imminuit. Cæterũ multo tardior, q̃ minor, in refrigerationibus apparet, perinde atq; illi, qui iter faciunt, cum non opus sit cõcitato motu: hi.n. minus de ma
B gnitudine gressus, quàm de celeritate, detrahunt: q, si quando festinato opus sit plus ad magnitudinem addunt, quàm ad celeritatem. Hic, ne male hæc accipiamus, & quolibet in statu ducamus uariationẽ magnitudinis & paruitatis mutationem superare celeritatis & tarditatis, animo & atq; & opus est attẽto: neq;.n. perpetuo præstat, cæterũ promptior est, itaq; prior: nã à moderato cõuersionem ad magnitudinẽ & paruitatẽ procliuius uideas fieri hac, quæ ad celeritatem tarditatẽque. Attamen, si, cum ad insignem magnitudinẽ mutatio peruenit, adhuc fiat, ut crescat calor, celeritas tum affatim extenditur: q, sicut diximus prius, non immerito accidit: nam ad implendum vsum satis est cordi, si distentionis augeat magnitudinem: neq; uelocitatem perinde, ac illam, requirit auctam. Cum uero luculenta iam sit magnitudo, præterea urgeat usus, hic tum omne, quod desideratur, adijcit celeritas: sin parum sit ea contentum, perpetuos ciet motus, quod perinde est, ac crebros facit. Atque de his hactenus.

Pulsuum causæ ex differentijs instrumentorum. CAP. 9.

Transeamus iam ad instrũorum differẽtias, ac inspiciamus primũ peculiares utriusq; earũ pulsus: deinde aliarũ & causarũ immutationes, uti fecimus paulo ante. Quòd igitur, cũ durius so-
A.l.1.f.1.d. lito uel mollius euaserit corpus arteriæ, ipsos pulsus id ibi simul reddat uel duros, uel molles, an-
3.c.6.f.48.f C te explicatũ est: nec q̃rit hoc lõgiorẽ probationẽ, cũ id oĩa pspicua euenta approbent, ferientis naturę respõdere qualitatẽ ictus. Quòd uerò mollitudini instrumẽtorũ familiaris sit magnitudo, paruitasq; duritiei, q̃ quã de his antea uerba fecimus, tamẽ, q a ita fluit series orõnis & hoc loco exponemus. Molle instrumentum, quoniã prompte extenditur in omnem partẽ, facile distenditur: durum, non absq; magno negocio. Iã comes est prõptitudinis distentionis magnitudo: renisus, & cõtumaciç, paruitas. Itẽq; celeritas prioris, tarditas alteri' generis est comes; nõ tñ ex ęquo, ac magnitudo, & paruitas. Paulo.n. celerior pulsus est ex mollitudine profectus instrumentorum, pulsu quem creat durities: maior permulto. Quia corporis arteriæ mẽbranositas, quamuis durior interim sit, ad celeritatẽ quãdam motus parata est, & facilis: ad magnitudinem uerò distentionis omnium ineptissima, nã opus est, ut in oẽm partẽ extendatur facile, quod maximam distentionẽ sit effecturum: huiusmodi molle est. Cumq; à natura longissime, aut ad mollitudinem, aut ad duritiem corpus arteriarũ recesserit tardior fit mollis pulsus duro: nã corpus paulo mollius iusto, q a paulo duriore ad magnitudinem sequacius est, idcirco etiã ad motus uelocitatẽ. At uerò, quod ad extremam dissolutum mollitudinem est, & ueluti laxum, & in se ipsum per nimiam humiditatem considet: neq; ad distentionis magnitudinem perinde sequax est, neq; ad celeritatem motus:
D itaq; celeritate cedit duro: magnitudine tamen nunc non durũ tñ superat, sed ipsum &, quod in
A.ibidem.h naturali statu est. Et eiuscemodi certe status, qui ad immodicum arterias excessum adducunt duritiei & mollitudinis, non fiunt sine mutatione aliarũ continentium causarũ, neq;.n. constare amplius facultas in suo robore, nec in terminis calor à natura præscriptis poterit. Quamobrẽ, ubi ipsius solius, uel mollitiei, uel duritiei, remotis alijs causis, proprios pulsus prõnũciamus, maiores & celeriores dicemus à mollitudine, minores tardioresq; à duritie fieri: & multo quidẽ maiores, q̃ celeriores, ob causam, quã explicauimus nuper: crebritate uero ac raritate tñ à se mutuo & à mediocri uariare, quantum magnitudine, paruitate, celeritate, tarditate à natura recedunt. Dictũ pterea ante est unã omnino causam esse crebritatis omniũ actioņũ, cũ quenq; usum nõ assequantur. Atq; durorum instrumentorũ est minor distẽtio, itaq; minor usu actio obitur: mollũ contra insignis est distentio, impletur abunde vsus: iure itaq; cũ duris pulsibus crebritates, cum mollib. rariores cohærent. Quòd si qñ incidat vt cũ duritie refrigeratio cõcurrat, & calor cũ mollitudine, tum pulsus duri mollib. euadent rariores: hæc tamẽ pulsuũ alteratio fit, concurrentibus differentijs cõtinẽtiũ causarum. Quando ãr huc defluxit oratio, vt primam commemorarem duritiei & refrigerationis complexionem, summam eius explicemus. Si durum corpus arteriarum sit cõiunctum

cũ innati caloris refrigeratione, pulsus efficiet iusto minores & tardiores: si superet durities, mi- E
nores magis, q̃ tardiores: sin aũt refrigeratio, cõtra tardiores magis, q̃ minores. Ad eũdem modũ crebriores, si durities refrigeratione superior sit: sin uincat refrigeratio, rariores: at, si par fuerit utriusque à natura flexus, tãto reddit minores, quanto tardiores, à raritate uero & crebritate naturali non abducet: siquidẽ, quantum usus eorum generationis detraxit ob refrigerationem, tãtundem simul de quantitate distẽtionis, temporeq; motus abstulit: quare nihil causę est, cur arteriarum magis natura cõtinuet motũ, sicut in plerisque paruis pulsibus, ubi infra usum manet distentio. Quòd si tñ insignis durities, & pauca oĩno fuerit frigiditas, tum id ipsum existet, quod cõmemorauimus, nempe distentionẽ, quę usum non assequitur, perpetuos creare motus. At si contra accidat, ut permultum sit frigiditatis, duritiesq; naturali pulsu quàm minimo minor, tum pulsus multo rariores, necesse est, sint, quã minores, ꝙ usus etiã longe inferior sit quantitate distentionis. Habes causarum primam cõiugationem. Altera erat, in qua cum calore pollebat mollitudo, quę etiã tres necessario primas differẽtias producit: interim enim par mollitudinis est, & caloris mutatio: interim præpollet vel mollitudo, vel calor. Quare si, quantũ naturã mollitudo relinquat, tantundem desciscat ab ea etiã calor, magnos necesse est, & celeres fieri pulsus, non statim tamen crebros: verum, vbi generandorum eorum vsus superet magnitudinẽ distentionis, si mollitudo præ- F
stet, magnitudo etiã vincet celeritatem: si calor, nõ itẽ statuẽdũ est absolute, sed distinctio est opus. Si ita abundet calor, vt vsum actio cõplere nequeat, multo celeriores fiãt, necesse est, quam maiores pulsus, simulq; etiã crebri: vbi vero naturæ satisfacit vsus, æque magni atque celeres. Porrò autẽ tertia erit causarũ cõplexio, quæ pulsum in hoc genere variant, ubi calori adiuncta durities sit. Atq; cũ vterq; multũ de natura deflectit, pulsus erunt celerrimi, creberrimique; minimi aũt nequaq̃, nisi simul facultas affecta sit (sed id hic nõ posuimus) sed minores illi quidem iusto, non ad vltimã tamen paruitatem delabentur. At, si immodicus calor sit, & instrumẽtum non magnopere durũ, verũ paululum à moderato variet, tantũ abest, vt iusto fiat distentio arteriarũ minor, vt ẽt maior euadat. Nam, cum peculiaris duritiæ instrumentorũ paruus sit, & magnus immodico calori, iure pulsus in istis statibus fit magnus, assimilatus uincẽti: sicut, cũ præpolleat durities, paruus. At celeris erit, vtra causarũ excellat, maxime tñ cũ calor: tũ uero etiam luculentior erit crebritas. Restat coniugatio in propositis pulsuum generibus, vbi concurrant mollities frigiditasque. Quia vero magnus pulsus hic quoq; mollitudini peculiaris est, & paruus frigiditati, vtra longius à natura deflectat, illi, necesse est, pulsus assimilentur. Itaq; magni instrumentorũ præpollẽte mollitudine, parui in frigiditatibus erunt: moderati autem, cum quantũ à mollitudine in magnitudinẽ pro- G
ducantur, tantundem à frigore contrahantur in paruitatem. Nam, vt semel dicã, moderati pulsus nõ ex hisce tantum causis, sed & ex cæteris præter naturã omnibus fiunt, cum ambæ, quæ in contrarias partes distrahunt eos, parẽ uim habeant: vnde falso illos, q in eũ modũ laborãt, uulgus putat medicorũ naturaliter cõparatos esse: uerũ de his diffusius dicã in cõmẽtarijs De p̃sagitione ex pulsibus. In p̃sentia hoc tñ satis est declarasse (ꝙ q̃dẽ ad hãc cõmẽtationẽ pertinet) oẽs naturales pulsus, inter excessus medios moderatosq; esse, nõ tamẽ, quicũq; moderati sunt, etiam naturales omnes esse. Rari quidem & tardi certe id genus oẽs sunt pulsus, maxime si superior sit frigiditas.

Pulsus quos instrumentorum differentia cum facultatis differentijs efficiunt. CAP. 10.

SEd q̃do & de his, quæ par erat, exposuimus, deinceps instrumentorum differentias cuariem* differentijs facultatis: †atq; illud in memoriã reuocemus, {quot excellentiam caloris affectus sequuntur pulsuum, tot ẽt generandi animalis spiritus usus.† Sic instrũorum durities coniuncta imbecillitati facultatis, paruos pulsus, & tardos, & crebros cõcitat: robori, paruos atq; crebros, non etiam tardos, immo longe interim iusto celeriores: quod, quantum distentionis mediocritati pro- H
pter duritiem organorum deficiat, tñ à celeritate resarcitur & à crebritate. Si uero instrũm molle sit, facultas autem ualida, maiores quidem manifesto pulsus fiunt, at aliquanto tardiores, rarioresque. Quòd, si ad mollitudinem instrũorũ infirmitas adiuncta sit facultatis, si quidẽ æquus utriusq; simulq; modicus fuerit à natura flexus, & moderatos uidentur & naturales planè hi pulsus referre, præter quantum uarient mollitudine, sin ualde immodicus sit parui & tardi, & crebri fiunt. Haud aliter, si multo imbecillitas p̃polleat, etenim tum quoq; generantur parui, tardi, crebri. Verũ, si superior mollitudo sit, accedũt pulsus ad moderatos: ꝙ facultas, cũ paulo, quam naturæ lex postulat, debilior fit, nihil habeat obstaculi, quin retineat & quantitatẽ distentionis, & qualitatẽ motus, sicut cum incurrat in duritiem instrũorum: siquidem cum impeditur ibi distentio, tum uero tanto fiunt necessario crebriores pulsus, quãto actio quoq; fiat imperfectior. Cũ aũt facultas aliquantũ imbecilla, & molles tunicæ arteriarũ sint, q a nihilo fit tardior motus, neq; minor distẽtio, ideoq; satis vsui efficitur, nulla fit pulsuum in crebritatem mutatio.

* Aliter exan teques. ill ud pri[us] in memoriã reuocãtes
† Hæc addũtur in quibusdã codicibus antiqs ita ut, quot sũt usus refrigerãdi animalis spiritus, tot etiã & generandi & augẽdi ipsius. Exempli causa, celeritas & magnitudo sũt causa refrigerãdi spiritus, eædẽ eiusdẽ sp̃us generãdi & augendi causæ sunt.

A.l.1.f 2.d. 3.c.6 f.48 f

Complexiones omnium causarum continentium. CAP. 11.

REstat iam, ut oẽs simul committamus continentiũ causarum d̃rias, & fiunt complexiones numero octo, duæ cum remissa facultate pariter & usu, modo mollius solito sit instrumentum, modo durius: duæ alteræ, ubi languescat facultas, & usus auctus sit, instrumẽtaque uel mollia,

uel

A vel duta: pręterea aliæ duæ, quãdo valida fit facultas, fed remiſſius uſus, unà cũ uariante inſtrorum differentia: reliquæ duæ, cũ ualens facultas ſit, auctus uſus, accedatq; inſtrumẽtorum, q̃ diximus, differentia. Ac languida quidẽ facultate ſimul & remiſſo uſu, omnino in paruitatẽ & tarditatẽ mu tantur in utraq; differentia inſtrumẽtorum pulſus: cæterum nõ redduntur neceſſario crebri, uel rari: ſed uiciſſim hoc ꝑ inſtrumẽtorum ijs differentia cõtingit, & ꝑ quantitate offenſionis ſingularum cauſarum cõtinẽtiũ. Nã, ſi parua facultatis offenſio ſit, nec inſignis inſtrumentorũ duritia, nihil crebritate pulſus uariãt: nã hoc docuimus ante, nõ pulſus modo, ſed oẽs planè actiones fieri crebriores ex defectu, q accidit cuique. Iã defectũ uſu æſtimari, id ſupra expoſuimus. Cũ ergo remiſſius hic ſit, paruaq; læſio facultatis, niſi ꝑ inſtrumẽtorũ nimiã duritiẽ, nihil deſiderabit in actione. Atqui, ſi "facultas magnopere ſit læſa, modice remiſſus uſus, inſtrumẽta bene dura euaſerint, nõ poterunt pulſus nõ fieri, q̃ uſus poſtulat, minores, itaq; im ꝑfectum ſimul officiũ, ac, quãto quidem im ꝑfectius, tãto ẽt crebrius. Iã uero nec ipſa horũ pulſuũ paruitas & tarditas poteſt ꝑpetuo ſimilis eſſe: nã, prout facultas plus uel minus, aut uſus offenſus eſt, ẽt pulſus ipſi, neceſſe eſt, plus vel minus ad paruitatẽ trãſeant, & ad tarditatẽ: minores. n. redduntur & ob facultatis imbecillitatẽ, & ob uſum remiſſum, & duritiẽ inſtrumẽtorũ. Hoc tñ pro quãtitate alterationis cauſarũ, aut ſingula

A. ibidem f

B rũ, aut binarũ, aut vniuerſarũ affectarum, plus uel minus hñt: Singularũ ubi minimus factus pulſus ſit, uel uſu penitus remiſſo, uel inſtrumẽtis durioribus redditis, uel facultate prorſus infirma: ualet. n. uel alterutrũ eorum, ut dictum eſt, ſi offenſum ſit, minorem efficere pulſum: Binarũ, ut cum prorſus factus paruus ſit, neutra tñ ex memoratis cauſis ſumme læſa ſit, ſed utraq; earũ hactenus abſit ab extrema offenſione, vt pulſus, quẽ ambæ cõſtituunt, perinde alteret, atq; is, quẽ altera ſumme offenſa. Ita ẽt, ſi tria genera cauſarũ ad unũ cõcurrant pulſum cõſtituendũ, inducant interim tantã alteratione, quantã cõmittat ẽt vna de illis maxime offenſa: quod memoria ꝑ omnẽ diſputationẽ tenendum eſt, ut ne falſus quiſpiam alteratione putet, quæ ex omnibus offenſis cauſis cõſtat, maiorem oportere ea eſſe, q̃ facit una: valẽt. n. ſicut docuimus, uel de una qualibet cauſa, quæ prorſus læſa ſit, ad ultimã pulſus deuenire alterationem. Facultatis igiẽ ad extremũ deiectio minimos efficit pulſus, ẽt ſi molles quidem tunicæ ſint inſtrumentorũ, urgeat aũt uſus. Quare vel huius iterum operæpretium eſt in vniuerſum meminiſſe, ad pulſus extremos conſtituẽdos identidẽ plures cauſas requiri, identidem ſatis eſſe unã: nam maximus fieri ob facultatis ſummum robur non poſſit citra cæterarũ opem, minimus autem nõnunq̃ ob imbecillitatẽ poſſit: &, ꝙ eo notius eſt, licet reliquæ cauſæ frequentet diuerſiſſimum pulſum habeant peculiarem, tñ ex unius earum uictoria fit mutatio. Vincit autem aliàs alia: modo, verbi gratia, imbecillitas facultatis, ex qua ortus minimus pulſus eſt: modo inſtrumentorũ durities: interdum remiſſio vſus. Nam, vt lãguida ſemel facultate, magnitudinem nec mollitudo inſtrorũ, nec incitatio uſus augeat, ſic inſtrumentis deficcatis, nil conferet ad magnitudinem nec facultas valida, nec uſus incitatio. Et, ut per unam cauſam, quæ offenſa omnino ſit, pulſuum ſæpe extrema mutatio accidit; ſic interdum, etiam ſi cõiunctæ ſint cunctæ cauſæ ad unum pulſum generandũ, pulſus, & quẽ cõſtituunt, haudquaq̃ ſummã aſſequatur alteratione. Nam, ſi ſimul & imbecilla facultas, & dura ſint inſtrumenta, & uerè etiam diſſolutus uſus, tametſi oẽs hæ valent cauſæ pulſum paruũ reddere, tñ ne ſic quidem minimum neceſſe eſt pulſum fieri: uerũ, ſi nec vlla inter illas ſumme læſa ſit, neq; collectus ex omnibus aceruus æquet maximam vnius offenſionem, non poterit fieri pulſus minimus. Quamobrem, vt dixi, ante oĩa in pulſuum alterationibus attendenda quantitas eſt cauſarum offenſionis. Sed de hoc

C

etiam in libris de præſagitione ex pulſibus agemus. Nunc ad tertiam & quartã octo cõmemoratarum cõiugationẽ digrediamur, atq; hic aliqñ dicẽdi finem faciamus de duabus primis: etenim, ſi quid ſit in ijs pretermittentum, facile ex ijs, quæ ante diximus, "inuenies. Ergo, ubi langueſcat facultas, vrgeat vſus, durumq; inſtrm ſit, potiſſimum ad crebritatem, deinde ad paruitatem, poſtea ad tarditatem pulſus videbis vergere: nõ neceſſario tñ nec perpetuo, nec etiã in quolibet illorum, nec ſimul concurrunt omnia. Siquidem, vbi læſæ inſigniter ſint oẽs cauſæ, minimi, & creberrimi, & tardi pulſus fiunt: tardi, ꝙ ſit infirma facultas: minimi, cum ob hanc, tum uero ob duritiam inſtrorum: qui, ꝙ tales ſint, idcirco ſunt ijdem creberrimi, adeoq; quia impellit uſus: quinetiam citra eum, facultatis imbecillitas, & inſtrumẽtorũ durities cõiunctę minimos poſſunt creberrimosque pulſus reddere. Huc ſi cumulus acceſſerit vis vſus, non paruum erit illud quidem ad exitum momẽtum, nihilo tñ pulſus efficiet crebriores: cũ ſint vel ſine hoc frequentiſſimi. At, ſi offenſio ſit inſtrumentorum & facultatis parua, ac generationis eorum multus vſus, hi non erunt iuſto minores, nec tardiores, immo interdum manifeſte celeriores: maiores autẽ, ſi non aperte, pares certe perſpicuo moderatis. Etenim, ubi multũ inſtat vſus, quamuis ſit imbecillior iuſto facultas, celeriter mouetur: ac longe uero auctius vltra celeritatem magnitudinem erat, ni durities impedimento ſit: nunc eo apertior euadit celeritas magnitudine, quòd huic nulli impedimẽto ſit paulo inſtrumẽtum durius ſolito: ac hoc magnitudini repugnat præter cætera. Crebri porrò in eo genere pulſus fiunt, ut vſus impleatur: qui quidem ſi etiã paulum diuertat ab natura, omnino parua, vt dignoſci vix poſſit, erit crebritas, quod vſui tũ ſatiſfaciat celeritas & magnitudo. Et quid multis? in

D

hac cõiugatione comparãda cum quãtitate usus functio est, quã per organa obit facultas. Quanto.n. inferior functio usu est, tãto crescit in crebritatem. contra, tanto minores fiunt & tardiores ita comparatis, quantum vel facultas, uel instrumenta naturalem relinquãt modũ. At de causarũ tertia variatione satis hæc sunt. Accedamus iã ad quartam coniugationem, ubi infirma facultas est, & maior est usus, unà cum instrumentorũ mollitudine. Sanè in hac quoq; si permultum vsus increscat, & nõ multũ ab natura facultas discedat & instrumẽta, omnino lõge magis in magnitudinem increscẽt pulsus, quã in celeritatẽ. Nam durities instrumẽtorũ in proxima superiore cõplexione magnitudini distentionis resistebat: in hac non tñ non officit distẽtioni mollities illorum, sed præ cæteris adiuuat etiã: itaq; iusto maior planè pulsus erit, sed non perinde celer aperte. Iam crebrior etiã iusto erit pulsus, nec tamẽ hic, perinde ac ille, tertij cõplexus, ꝙ usui hic magis, q̃ illic, satis fiat. Quòd si paululũ usus & facultas à naturali statu deflectant, instrumenta uero multũ ad mollitiẽ desciscant, ad mediocritatẽ pulsus horũ affectuum accedẽt, tum quãtitate distẽtionis, tũ motus qualitate, præterea quietis tempore: una tñ occursus mollitudine (nã hoc proprium ijs inseparabile) excedent statũ naturalẽ. Quòd, si nõ ita deflectãt multum usus instrã, facultas autem vehemẽter laboret, tales pulsus bene parui erũt & crebri, modice uero tardi. Atq; hactenus satis etiã sit de hac concursione egisse. Conferamus nos iam ad proximas duas, quę commune habẽt robur facultatis, usumq; pulsuũ generandorũ remissum, sed distant instrumentis. Itaque altera illarum, in qua durum instrm est, ualida facultas, minor vsus, minores planè pulsus creat, nõ tardiores tñ, nec crebriores necessario. Verũ, si admodũ remissus sit vsus, & dura modice instrumenta, non minores modo, uerumetiam perspicuo tardiores rarioresq; fient. Sin vitium instrorum vincat uitium vsus, abunde fit is pulsus paruus, itaq; creber, eademq; de causa minus tardus illo prioris status: si.n. nec usus cõpletur, & * imbecilla est facultas, nõ ita insigniter fiet tardus. Atq; nõ completur usus propter distentionis paruitatẽ, quæ quidẽ duritiem comitabatur instrorum: hæc.n. si mollia essẽt, nõ minor, quod animaduerti posset, foret naturali, nisi singulariter vsus sit imminutus: & oĩno hoc rarior apparebit, quo dissolutior sit usus. Et uero etiã tardus aperte quidem in mutationibus insignibus usus, non aperte in minoribus. At, quando & satis de his concursibus disputauimus, ad reliquos iam duos accedamus: in quibus tunicæ arteriæ, usu aucto, ualẽte facultate, nunc molles sunt, nũc duræ. At, molles si sint prorsus, pulsus magni & celeres erũt: crebri non semper, sed ubi immodicũ usus sit incremẽtum: nã tum qdem nec magnitudo distẽtionis nec celeritas motus, cõplendo est vsui: ubi vero paruus excessus sit, abũde uel sola suppeditat magnitudo. Nã, si arteriarũ duræ sint tunicæ, uarie in eiuscemodi statibus mutãtur pulsus. Parua.n. si durities sit, sed usus insignis mutatio, maiores, celeriores, crebrioresq; q̃ iustum sit, euadẽt. Sin aũt æquo vtraq; eã interuallo deflexerit à natura, neutraq; admodum lõgo, pares qdem naturalibus, sed celeriores atq; crebriores fiũt. Iã, si insignis offensio usus & instrorũ sit, vt hæc plane duriora sint reddita, ille vrgeat nimium, celeriores etiãnũ erunt moderatis, at minores ac crebriores.

* In græcis est ἐῤῥωμένη. i. valida.

Vsus exercitationis in causis pulsuum. *CAP. 12.*

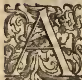
Quia uero, quæ de his dicenda erant, diximus, superest, ut pulsum unum aliquem proponamus, in quo doceamus usum & fructum huius exercitationis. Sit uero celer, quem peculiarem robori facultatis esse, usuiq; urgenti, & mollitudini instrumentorum docuimus. Quonam hunc pacto, cum eum offenderimus, in uno ægroto explorabimus, quando ex una illarum causarum, qñ ex duabus, quãdo etiã ex omnibus natus sit? ad hunc modum. Quando à valida facultate uehemens non potest discludi, nec à mollibus instrumentis mollis, si cum neutro horũ sit celeritas coniuncta, ab usu solo prouenit vrgẽte. Vbi uero cum altero, omĩno, ex illo oritur, quod signum hoc edit, & etiã necessario ex usus incremẽto, ostensum.n. est ante, celeres pulsus nõ posse existere, nec uero etiam magnos, nisi postulet usus: at, quatenus ad robur, uel imbecillitatẽ facultas transit, ex proprijs eius pulsibus dignoscas, licet. Eadem est ratio in qualitate instrumentorum: etenim hanc ẽt, pulsus habemus, qui prodant. Quantus autẽ generationis eorũ sit usus, coniectãdum est atque colligendum ex commutatione magnitudinis, crebritatis, & celeritatis. Si. n. maximus pariter & creberrimus idem sit, & celerrimus etiam, summe urget usus: sin magnus tantum, & paulo celerior, nec etiam maximus & creber, usus non sit magna immutatio. Etiã poterit ex alijs quoque signis citra pulsus, ut vsus habeat, præsciri. Siue.n. copiosus sit calor, siue exhaurìatur animalis spiritus, haud id magno negocio explorabis, quòd tactũ calor nõ fugiat, & hercle sæpenumero ẽt ex forma difficultatis spirãdi, sitiq; prodatur, atque interno laborantis sensu. aĩmalis autẽ spiritus cõsumitur in exercitationibus, & immodicis per halitũ digestionibus, fluxionibusq; intro vergentibus, quorum nihil est, ꝙ medicum pterire possit. Nec hoc loco ista longiorẽ q̃runt orationẽ: neq;.n. ad propositã cõmentationem, nisi obiter, sed ad psagitionem pertinet ea disputatio. Attigimus autem hìc eã, quo Archigeni ostenderemus cum errasse ipsum in pdẽda celeris pulsus origine, tum in prõptu semper esse efficientis causæ inuentionẽ. Eritq; id ipsum ex sequentibus multo apertius, si prius de origine narremus reliquorum pulsuum, vt inordinatorum, arrhythmorum, & inæqualium, quos vocant: præcipue si tales in arteriæ una distentione sint.

A GALENI DE CAVSIS PVLSVVM LIBER SECVNDVS

ARGVMENTVM LIBRI

Inæqualium pulsuum causæ, ac eorum quoque, qui ordinem, & rhythmum seruant, uel euertunt, explicantur.

De causis inæqualium pulsuum, ac primum de inæqualitate ex usu. CAP. I.

AC de uehementi quidem pulsu, & duro, atq; magno, præterea celeri, crebro,
contrarijsq; horum, in primo libro explicauimus, quæ cuiusq; origo sit, &
quot indigeat causis, tum queamadmodum inter se conspirantibus: ad hæc
qui illorum necessario efficientes comitentur causas, ac qui familiares qui
dem sint ijs, non consequantur tñ necessario. Reliquum est, de cæterorũ pul
suum ut agamus generatione, atque primum inęqualium. Quia vero quidã
B de his æqualitatem in arteriæ vno motu labefactant, alij in pluribus: quam
medici collectiuam inæqualitatem solent appellare: quoniam est longe hæc apertior inæqualita
te unius pulsus, satius primo loco sit de hac tractare. Sanè comites sunt eiuscemodi pulsus, vt uno
verbo dicam, inæqualis temperiei cordis, atq; uitiorum instrumentorum vel facultatis: nam aut
oppilationes, aut compressiones, aut duritias, aut† nimios humores subsequuntur, ut nimios nũc †
humores accipias, qui ad facultatem æstimantur. At non satis est hoc de illis nosse, sed sunt singu
lę partes explicandæ, suisq; confirmandæ demonstrationibus. Itaq; cum tres causæ sint continẽ
tes pulsuum generationes, instrumentum, facultas, vsus, non potest ex usus alteratione constitui
in pulsibus collectiua, quæ aperta sit, inæqualitas: q nec repẽte, nec cumulate adeo unquam im-
mutari vsus possit, vt pulsus, verbi gratia, prior sit magnus, vel celer, vel crebrior: alter tardus, par-
uus, vel rarus. Siue.n. augeatur innatus calor, siue imminuatur: siue plus animalis spiritus, siue minus
exhauriatur: horum nihil adeo affatim mutetur, vt inęquales efficiat pulsus. Id quod planè ex ac-
cessionibus in omnibus lenibus febribus perspicias, ueluti ijs, quæ ex bubonibus concitantur, &
synceris tertianis, ijsque etiam, quæ ex adustione, vel frigore, vel quocũque alio eius generis oriũ
tur. Totum.n. inde usq; a principio eorum tẽpus ad uigorem pro incremento caloris pulsus con-
C uertens in magnitudinem, celeritatem, crebritatemq; nusquam secundum pulsum clare à primo
uariatum: uerum, si multum temporis interponas, dilucide maior, celerior, crebrior apparet. E uesti-
gio autem diuersus non uidebitur, nisi quãdo ex illis, quæ commemorauimus, aliquod accesserit,
uel nimij humores, illi, inquam, qui ad facultatem intelligũtur, uel obstructio, vel compressio, uel
durities instrumẽtorum, uel ipsius cordis aliqua inæqualis intemperies, quæ certe excedunt iã le-
nem morbum. Siquidem ipsis etiam ualentibus, vbi lauerint, uel exercitationem subierint, exhau
sto spiritu, calore aucto, maiores, celeriores, crebriores iusto, uidentur pulsus esse: at manifeste nũ
quam à primo differt secundus. Siquis inæquales esse etiam eos pulsus contendat, licet non uideã
tur, hic, dum vsum nominum repudiat, nihil tñ ad doctrinam affert lucis: neq; enim, quos ratio ef
se collegit impares, eos solemus inæquales uocare, cæterum, quos dilucide sensu cõperimus tales
esse. At uocaueris uel hos inæquales, uerũ hoc scito, in sensibilibus inęqualitatibus, quæ ex altera-
tione usus fiat, esse nullam. Ac fortasse quidem hæc sufficiebat dixisse ad probandum collectiuam
quam uocãt, inæqualitatem uariationi nunquam usus succedere, adijciamus tñ & hoe, quod ani
maduertitur non nunquam in ira, quando uidetur & hæc innati caloris esse ueluti quidã feruor.
Sane haber inæquales interdum hęc quoq; pulsus, non illos quidem sua sponte (semper enim ha
D beret tales) sed ubi adiunctus ad eam aliquis timor sit. Iure* ergo uarij tũc & inęquales apparent,
A.l.1 f.2 d. cum non tantum ab diuersis causis alterentur, sed etiam natura contrarijs, nam propter uindictę
3.c.5 f.48.h cupiditatem alti, magni, celeres, uehementes: quia uero timor est maior accipiendi mali, quam *In manuscri
spes dandi, parui, humiles, languidi, & tardi fiunt. Quare inuicem utriq; pro causæ præpollentis ptis quibusdã
natura uidẽtur euariarı: ac excellit modo ira, modo metus: quinimo ipse timor, si quidem ingens græcis cod le-
sit, quod lędatur facultas, & alteretur usus, pulsus reddit inęquales. Qũo ergo pulsus facultas affe- gitur τάντων.
cta inęquales facit? nam hoc deinceps est dicendum. Quòd non imperet* omnibus instrumen- omnibus. In
tis: nam, cum imperat, cunctos similes efficit & pares: sicubi autem offendat in agendo, & ueluti Aldino antẽ,
claudicet, ibi euertit qualitatem. Quòd dico, diligenter attendendum est, ne omni putes offen- πάντα.
sioni facultatis necessario succedere collectiuam inęqualitatem : nam aliter se res habet, sed, i. omnino.
cum per se infirma sit, creat pulsus non ita crebro inæquales: ubi uero ualida sit sua sponte, op-
primatur autem à copia humorum , aut plane contumacia habeat instrumenta , ibi illam effi-
cit inęqualitatem. Mentem meam exemplo perspicies facilius. Ob oculos ponamus duos ho-
mines, qui incedunt pedetentim: sit alter robustissimus simul & florent issima ætate, uerum pon-
dus portet grauissimum, alter prorsus nihil baiulet, at ualde sit imbecillis ex morbo, aut ex sene-

ctute:iam nec multũ progrediantur hi,nec celeriter:ita nihil different in actione: sed in eo different,ꝙ æquis plerunq; passibus procedet imbecillis:diuersis validus ac inæqualibus, & alias alijs. E
Nã ille quidẽ,ne si contendat quidẽ,poterit vnquã vel magnã,vel celerem actionẽ obire: robustus vero etiam ferè perinde,interim tñ maiore alacritate celerius aliquantisper,& magis aget,deinde ab onere pressus,ad primã tarditatem,& actionis paruitatẽ redibit. Idem vsu venit arteriarũ actioni. Nam,cũ est delapsa in imbecillitatem facultas insignẽ,pulsus eduntur languidi,parui,tardi:sin illa,quãtum in ea est,valeat,sed alia copia degrauetur, varios tũ, inæqualesq; efficit:plurimos,cum graui onere pressa sit,languidos,& tardos,& paruos,cũ leui,plerosq; vehementes, celeres,magnos:cum vero nec admodũ grauis,nec nimiũ leuis offensio sit,ferè,vt in copia,contrarios:vt nec plures possis dicere,nec pauciores,vel vehemẽtes esse imbecillibus, vel magnos paruis,uel celeres tardis. Atq; hunc in modum pulsus inæquales facultatis noxæ efficiunt.

Instrumentorum vitia quomodo inæquales pulsus efficiant. CAP. 2.

INstrumentorum vitia in hũc modum:Vbi circumiectas regiones arteriæ, quæ ad hoc creatæ sunt,vt eam distentã excipiant,aliud corpus insederit,nõ possunt per illud coarctatæ arteriæ satis distẽdi.Itaq; singularũ actionũ defectio summam interim magnam coaceruat,vt longe ab vsu absit officiũ.Ibi iam uiolenter agere,& vehementer facultas cogitur,reijcere & propellere illa studens,quę sua instrumenta obsederunt,& motu prohibuerunt:vbi maiorem prioribus,& vehemẽtiorem,& etiam celeriorem necesse est pulsum euadere:crebrior non nunc primum,sed statim à principio fuerat.Ostendimus enim in superiori libro,imparium usui actionum,necessario comitem esse crebritatem pulsuũ.Itaque,si parem impetum facultas in omnibus,quæ consequunt, distentionibus retineret,æque magni semper fierent,& vehementes,& celeres:nũc,quia nõ seruat, sed refert se ad pristinum motũ,varia hic inæqualitas existit & continua.Quo minus conseruet,in causa est,ꝙ,cũ nihil ferè proficiat,nequicq̃ defatigeẽ.Ac,si humor sit aliquis offusus arterijs,vehemẽtibus,& violentis motibus propulsus,de loco in locũ cogitur defluere,dũ in meatũ impingat, qui educere ipsum possit,itaq; emanet ex corpore,uel etiam tẽpore tenuatus, aut totus resolutus,in halitũ digeratur.Vbi diuersa etiam & continens inæqualitas necessario fit:ꝙ nec pari copia humores perpetuo deinceps maneãt,nec easdẽ coarctent arterias, sed ex partibus sæpe ignobilioribus in nobiliores,atq; ex ijsdẽ rursus migrẽt ĩ ignobiliores.Quòd si qua inflãmmatio,aut abscessus,aut scirrhus arterijs circũfusa corpora afficiat,à quo cõprimãtur & coarctentur, tum longioribus cogũtur interuallis inæquales pulsus interpolare æquales:semper.n. earundem arteriarum premuntur eędẽ partes ab ijsdẽ uel paribus magnitudine,uel similibus tumoribus. Accidit ẽt G
pulsuum inæqualitas interim ex sanguinis copia,qui aut in uenas,aut arterias ipsas sit infusus: at hæc quidẽ sanguinis missione sedatur facillime:etenim copia illa in uenis,arterias nõ secus,ac tumor præter naturam,utpote ijs uicinas,ꝓmit & coarctat:uacuata per sanguinis missionem, ilico uenarũ tumorẽ cõtrahit,statimq; etiã locum arterijs ampliorem ad motum dat,ubi,quia solitam functionem,nemine interpellante,tenẽt,simul cum ea æqualitatẽ naturalem pulsuum recuperãt. A. ibidem. b
At uero hic sanguis,qui in arterijs est,queadmodum occupet spũs riuos, quid refert narrare?potissimum si crassus,uel lentus,uel si extremis earũ finibus sit impactus:tũc.n.quia nec allicere spm, nec reddere ualent,diuersas simul & difficillimas faciunt inæqualitates,ꝑcipue si uel prope ipsum cor,uel procul quidẽ,sed in nobiles partes impingant,obstruantq; illi succi. Quare,ut uno uerbo dicam,cum aut ualide comprimuntur arteriæ,aut cũ obstruũtur,ut integra oĩno facultas sit, inæqualitas q̃dam corripit pulsus. At,si facultas una sit affecta cum eo affectu instrorum,clarissimũ est,magis uariã oportere inæqualitatem existere:itemq; si ipsum cor infestet inæqualis intemperies,de qua accuratissime in libris de præsagitione scribam. At uero,si instrorum illęsus status sit, sed magnopere facultas infirma,inæqualitas illa, de qua iam diximus, non existet, sed mutila & decurtata,q̃ uocant,inæqualitas:ab admotis.n.digitis uicta facultas, minores semper,imbecilliores q; pulsus creat. Demonstrationem oratio ampliorẽ non quærit,cum abũde in libris de dignoscendis pulsibus declarauerim:quod uero refert ad hunc locum,hoc faciam,ut adijciam. H

Pro facultatis offensione,alia atque alia inæqualitates oriuntur. CAP. 3.

FAcultatis,quæ creat pulsus,non est necesse imbecillitatem in omnibus affectionibus parem esse,sed in ea permagnus est excessus & defectus:nam prima quidem,& parua minores,languidioresque,non aũt decurtatos pulsus facit,quæ uero est hac tanto maior, ut iam facultati sint oneri applicati digiti,hæc pulsuum decurtatorum author est. Sed, quia duplex est in his ipsis differentia(quidam enim illorum ad pristinum motum reuertuntur, quos decurtatos uocant reciprocos:aliqui illic alicubi permanent) priores scito minorem annunciare imbecillitatem, adhuc enim resistit quodammodo facultas,& ueluti colligẽs se ipsam,& sæpe concitans,magnitudinem ita auget pulsuum:auget item contentionem. At,qui permanẽt in extrema paruitate,nec omnino recipiunt sese,languidiorem,q̃ in his,ostendunt facultatẽ esse. Sic,si ꝓrorsus deficiãt,significabunt ultimam quandam imbecillitatem. Verũ in hæc explorari omnia applicandis digitis arterię nequaquam suspensis,apertissimum est:nam,si eleuatis ijs,& mox applicatis inueniamus in singulis

A gulis applicationibus motum deficientẽ, uerã abolitionem pulsus vocamus, non deficientẽ pulsum. Equidem longe abesse abolitionem puto à pulsu deficiente: illa.n. velut est defectus, vt sensus quidem indicat, totius functionis: hic dimidiatæ amissio. Ergo, ubi admouenti digitos uideatur motus exolutus, & tenenti applicatos paulatim prorsus desinat, eos pulsus uocamus deficiẽtes: illumq; statum mediũ numeramus inter decurtatos pulsus, & perfectã pulsus abolitionẽ: &, quã to decurtatis grauiorẽ, tanto leuiorẽ pulsus abolitione. Ac hi quidem tres status quãtitate noxæ differunt. Quartus reciprocorum est decurtatorũ, qui est oĩum leuissimus. Quintus his addatur, intermittentium, qui præcedit deficientium statũ: q.n. in uno aut altero erat, aut certe in numero pulsuum certo, id status deficientium in omnibus efficit. Manifestæ ẽt ipsorum intermittentium differentiæ sunt: grauius enim facultas offensa est, ubi plures: leuius, ubi pauciores motus deficiũt. Iã vero intercurrentium, quos vocant, pulsuũ affectio cõtraria est affectioni intermittentiũ: qui quidem item inter inæquales, q aceruatim fiunt, sunt: incidũtq; vbi facultas valens copia humorũ, vel instrumentorũ oppilatione impeditur. Vt ergo ad repellenda, quæ molestãt, maiores sæpe, & vehementiores edit celerioresque pulsus: ita plures: quoque in eiusce modi præsertim statibus, atq; alii pulsus fiũt, itaq; portẽdunt decretoriã excretionẽ. Porrò nõ solũ facultatis infirmitas inducit intermittentẽ pulsum, sed & instrũorũ ualida oppilatio, aut cõpressio, & constrictio: vbi in se nihil prorsus arteriæ allicere valeãt. Hactenus de pulsuũ inæqualitate collectiua satis dictum est.

A. ibidem h

B

Causa inæqualitatis unius pulsus. CAP. 4.

Nunc de inæqualitate unius pulsus agendum est, cuius sunt cõplures singulares differentiæ. Has laborandum nobis est, ut ad vniuersales reducamus cunctas: quibus perspectis, etiam si quid desideretur singulare, ex antedictis prompte reliqua inuenientur. Orationis etiam idem sit initium, quod in sermone de differentijs illorum fuit, ubi initium fecimus à diuidenda primum motus inæqualitate, qui uel interpellatur, uel perpetuus est, uel reciprocus. Ac nouem differentias docuimus fieri, cum distentionem arteriæ quies aliqua intersecans, totam eam in tria partiatur tempora. Ergo hic singulas ordine cõsideremus, ut causas inueniamus: ac primo quidẽ loco, quã illarũ primam exposuimus: cũ celeriter primũ concitata arteria, deinde parua interposita requie te, residuum deniq; addat distentioni tarde mota. Hoc.n. accidit, cũ usus urgeat, & facultas, quantum in ea est, obsequatur, sed aut ab uitio interrumpatur instrũtum, aut ab humorũ insigni abũdantia: nam, ni interrumpatur vsquam distentio quiete, omnino magna fit: qualis nunquã, nisi flagitet usus, & morem gerat facultas, fiat. Nam paruã distentionem quiete intercipi non posse perspicias, si intelligas nullum esse quenquã paruum pulsum, qui dissecari in partes duas, vt animaduertere possis, ualeat: at hic uero, de quo nunc agimus, in duos manifestos est diuisus pulsus, alterum ante quietem, qui celer est: & alterũ à quiete, qui tardus. Ac, si quidem insigni uterq; magnitudine præditus sit, tum erit totus ex maximis: sin minus, nõ paruus certe est prorsus, licet ex paribus quidẽ duobus constare intelligatur. Porrò facultatis robur prioris motus demonstrat celeritas, & usum etiam urgentem motus indicat ille secundũ quietem: nam, si absq; eo esset, nunquã inceptum motum facultas absolueret: sed, ubi inhibitus primum motus eius esset ibi desineret distentionem, unumq; hunc faceret paruum pulsum. Quomodo millies in collectiuis inæqualitatibus paruum factũ cernas pulsum, non quin moueri facultas possit, sed quod impediatur: vnde frequentem sæpe maximũ afficit, concitans, ut ita dicam, se ipsam, & ueluti colligens, uiresq; recuperans, deniq; omnem cõtentionem, vimq; aduocans. Hoc autem cũ posset ẽt hic moliri, quia non fecit, usum declarauit urgere. At unde, q immodici humores, uel instrumentorũ compressio aut oppilatio motum impediant? primum hinc, q valeat facultas, & usus instet: neq;.n. extra illa, quod noxã inducat, reliquũ quicquã fit. Deinde etiã ex ipsa natura illorũ: nam, siue copia sit humorum, quæ degrauet, nihil obstabit, quo minus in media distẽtione subsistat facultas, & quasi respiret, atque inde residuum apponat: siue sit valida instrumẽtorum obstructio, siue compressio uiolenta, retineri hactenus verisimile est motum, quatenus spiritu deficitur locũ distentionis impleturo. At, quia omnino cõsistere & retineri, omnino significat obstructas esse semitas spiritus, ideo etiam compressionem & obstructionem validam esse dicimus. Atq; hoc omnibus distentionibus commune est, quas quies diuidit: singulis autẽ separatim ea, quæ nunc exponemus: primæ, admodũ onerari à copia humorum facultatẽ, ubi ex abũdantia certe humorum gignatur is pulsus: posterior.n. motus, qui secundum quietem fit, cum prior esset celer, nõ posset tardus fieri, nisi oppressa tum & grauiter onerata facultas sit ab humorum copia. Copia est in altera differentia, in quo motus utrinq; celer est: uidetur.n. attollere facultas, & retinere cõtẽtionem, copiæq; humorum repugnare. Iam medius est inter utrunque status, vbi motus quoq; secundus medius est inter celerem & tardum, quod est, moderatus. Hæ sunt distentionum quiete interpellatarũ tres differentiæ. Alteræ tres sunt differentiæ, vbi priore motu tardo, alter trifariam variet, ut aut tardus, aut celer, aut moderatus fiat. Sane hic quoq; pessimus est, qui vtrunq; motũ tardum habet: ac longe hoc commodior, in quo celer alter: medius inter vtrunq; vbi sit moderatus. Haud aliter, cum à primo motu moderato alter tribus modis cõuertatur, cõmodiorẽ significabit statum

C

D

celer motus,pernicialiorem tardus,medium moderatus. Omnium harum nouem differẽtiarum, E
à quacunq; causa proficiscantur, quæ est vtroque motu tardo, deterrima est: cõmodissima, eius celer est uterq; motus: media, in qua uterq; moderatus: iã aliæ, quæ intercedunt inter mediã & extremam utranque,proportione. Quin etiam tẽpus hoc quietis,quo sit in quaque nouẽ harum differentiarum longius,hoc est deterius: è diuerso diuturnius motuum tempus meliorẽ declarat statum. Præterea utriusq; distentionis magnitudo optima: contra pessima est paruitas. Similiter vehementia optima,remissio pessima. Quòd si omnia,quæ cõmemorauimus mala, in uno pulsu cõueniant,hic illorum scilicet pessimus erit: contra,si omnia commoda,optimus. Ille enim,si copia humorũ sit,quæ facultatẽ oneret, valde declarat superatam naturã esse: si oppilatio arteriarũ, cũ præcipuarũ esse harum,nec remotarum lõge à principio,tum hãc oppilationem indicat insignem esse: si cõpressio sit & cõstrictio,innuit arteriarũ locum occupatum penè oẽm. At uero cõmodissimus inter illos,cuius,inquã,uterq; est motus celer,magnus,vehemens.ac quietis breue tẽpus,cum facultatem denunciabit superiorẽ abundãtia humorũ esse, tum oppilationes & cõpressiones arteriarũ vel paruas,uel nõ in nobilioribus partib. vel procul à principio. Sed hæc ad cõtemplationẽ ꝓprie pertinẽt præsagiendi: nos, quòd non aliena à proposito erant, adscripsimus.

Continuorum motuum, sed disparis celeritatis causa. CAP. 5. F

NVnc ad pulsus cõmentandos transeamus,qui totius distentionis habent q̃dem perpetuum motum,nõ vniuersum tamẽ pari celeritate: de quibus in libro de differentijs pulsuũ abunde diximus,& quot omnes huius generis differentiæ sint, quotq; in quaq; earũ pulsus. Quominus horum hic numerus recensendus est, sed ad causas illorũ accedamus, easq; quo breuior tota disputatio sit,quoad eius assequi poterimus,generatim explicemus. Ac, qui iã inde ab initio ad finem usq; in celeritatem insurgunt, minus onerari annunciant facultatem:qui cõtra, magis: uerũ tamen* oppressa quidã facultate nullus horum existit: siquidẽ omnes magni sunt, præsertim qua tenùs in tria interualla, triaq; tempora aut quatuor, quæ sentiri possint, motus ualet extendi. Est autẽ proprium ijs,qui in contraria affatim mutantur, non solũ grauari facultatẽ, sed etiã obstrui, & premi instrumenta. In contraria affatim mutari dico,si,cũ moueãtur celeriter,subito fiãt tardi: aut qui ex tardo primo motu euadant celeres. Oriuntur enim hi cum ex obstructionibus quibusdam & constrictionibus, sed minus difficilibus,q̃ intermittẽtibus: tũ ex facultate ipsa copiosis humoribus onerata: minus illa tamẽ, quã in intermittẽtibus, etenim nõ æque magnũ est incõmodum mutari motũ,ac impediri. Sed enim,huius generis inæqualitatis singuli pulsus qua re mutuo differant, quiq; inter eos exitialissimi sint, quiq; lenissimi, quiuis prõpte vel de uulgo, adminiculo G
illorum, quæ de intermittentibus tradidimus, inueniat: faciã tamen, vt in cõmentarijs de præsagitione ex pulsibus aperiam: nam proposita quidem disputatio non requirit iam eos, vt qui pro communi genere communes habeant generationis causas, de quibus modo dixi.

* In græcis impressis legitur λυομένης i. resolutæ. in quibusdã uero manuscriptis, λυμαινομένης i. uitiata, in aliis κωλυομένης, i. impedita, quod forte melius est.

Vibratorum & dicrotorum pulsuum causa. CAP. 6.

POrrò ad reliquum iã genus inæqualitatis in una parte positæ, quos dicrotos pulsus vocamus, pergendum est. Hoc diximus nõ posse esse, nisi uibrati sint: quam ob rem eorũ causas nulla ratione exactè inuenias prius, quã uibrati causas accurate perspexeris. Fit* autem hic, vbi ualida sit facultas, instrumentum durum, vrgeatq; usus: quorũ certe unũ si absit, nõ fiat uibratus: quæ.n. cõstituit eius generationem, est uiolenta distentio duræ arteriæ: nã, nisi ambo sint hæc cõiuncta, nõ uibretur,& undequaq; cõcutiatur. Quòd si arteria indurata sit sola, nec cogatur distẽdere eam plurimũ facultas, nulla erit planè uibratio, sed hoc tm̃, durus, quẽ uocant, pulsus. Sin plurimũ dilatare arterias facultas studeat, illæ autẽ moderata mollitudine cõsequãtur, magnus tũc erit, nõ vibratus, minimeq; durus. Quare, si fiet, ut uibratus sit, planè distẽdere amplius eas, q̃ possint, facultas molietur. Atqui, nisi ab usu urgeatur & cõpellatur, uiolentã facultas actionẽ nunquam obeat. H
Rectè ergo robusta facultate diximus opus esse, induratis arterijs, atq; vrgẽte usu. Vt aũt urgeat, à quã nã procedat causa, exponendũ est: hoc.n. minime est prætermittẽdum. una est, ut sic dicã, finitima causa, cuius multæ autores sunt. Quæ tãdem hæc una est, & quæ multæ illæ? una hæc est, cũ usum functio non impleat: multæ illæ huius autores, breuiter imbecillitas facultatis, instrumẽtorũ cõtumacia, & maior usus. At de proposito pulsuũ genere demenda facultatis imbecillitas est, nãque eam probauimus firmam esse. Relinquitur igitur, ut uel vsu increscente, uel instrumentis renitentibus, uel utrisque copulatis distentio in vibratis pulsibus nõ assequatur vsum. Atqui usus abundantia caloris augetur, vel exhausto animali spiritu: contumacia instrumẽta fiunt per oppilationes, cõpressiones, & duritiẽ: atque hæc durities existit, si inflãmata sint, induruerint, desiccata sint, refrigerata, cõtenta instrumẽta. Itaq; omnes iam inuenimus causas originis vibratorũ pulsuũ: nã, intẽperata inæqualitas si ꝓgrediatur, augebit q̃dem uibrationem, nõ tamen causa est eorũ generationis. Cæterum inæqualitas pulsuum in diuersis arteriæ partibus comitatur proxime talem intemperiem, ꝙ, ubi humidior simul & calidior sit pars arteriæ, maior illic, citatiorq; fiat pulsus: vbi uel frigidior uel durior, ibidem minor & tardior. Iam etiam ad motum prius concita-

* A. ibid. fol. 49. a

tur

A tut pars illa prior, postea orditur altera. Quare ex eo cũ augebit simul vibratos, tũ erit finitima causa inæqualis in partibus diuersis arteriarum motus. Igitur pulsus, qui vocatur Dicrotus (vt tandẽ aliqñ ad hunc veniamus) ad hũc modum fit. Vbi partes arteriæ, quã attingimus, duriores sint, frigidioresq; itaq; difficilius ẽt moueantur partes vtrinque, quas nõ attingimus, ac deinde partẽ mediam præ ipsis in distentione concitatam retrahant intro, iterumq; secũ attollant, his, necesse est, feriatur tactus. Eiusmodi pulsus dicrotus est duntaxat, non aũt uibratus pspicue. Alter, qui iuxta, & satis vibratus est, & dicrotus, fit ad hunc modum. Vbi cũ uibratione sublatæ arteriæ pars ea, quæ sola cute tecta est, facile attollaĩ: aliæ aũt utrinq; partes crassitudine, numeroq; onerẽtur corporũ incumbentium, adeo vt ne motus quidem earum tangentibus occurrat, necesse tũ ex parte hac, quæ aperta est, oĩ iã sublata, partes illas nõ manifestas, quæ utrinque sunt, adhuc attolli. Itaq; mediam, quæ delata iam dudum est, de integro vna cũ illis, quæ vtrinq; sunt, attolli ita, ut redeat, & occurrat iterum foris ipsam tangentibus. Proinde constat eũ dicrotum futurũ, qui in eo tñ vincit uibratum, q̃ motus inæqualitatem in magnis obtineat partibus arteriæ. cũ.n. pars, quæ digitis occurrit, oĩs, nisi quatenus uibratur, æqualiter moueatur, ac partes ex utroq; latere ab illa differãt, efficitur dicrotus: uibratus, cui nihil suppetit amplius, quã q̃ vibrantur, concutiunturq; paula

B tim oẽs partes, motus in tam magnis partibus diuersitate, quã hẽt dicrotus, vacat. Planum est igitur ex prędictis dicrotum interim ex magna intemperie oriũdũ esse; paruaq; duritie arteriæ in eũ modum motę: interim ex ingẽti duritie coniuncta cum quadam (imbecilli) intemperie, vel crassitudine, uel abundantia humorum, & carnis.

Caprizantis pulsus causa. CAP. 7.

Caprizanti uero, quem vocant, hoc cũ dicroto conuenit, q̃ bis pulsat: non conuenit causa. Neq;.n. cum instrumentorũ duritia, necesse illi est, nec cũ intemperie vt coniungatur. Verũ vbi retineat facultas: quantum illa quidem prestare põt contentionem natiuã, arceatur autẽ a motu, vel ob humorum immodicam copiam, vel ob oppilationem, vel cõpressionẽ instrumẽtorum quies tunc distentionem interpellat. Iure itaq; altera eius pars secundũ quietẽ robustior illa, quę eam antecedit, vĩ. Siquidem, ubi sese facultas, quæ prius fuit uicta, collegit, ut ita dicam, & confirmauit, uiresq; reparauit, imminet grauius, &, vt superet, reijciatq;, q̃ molesta sunt, contendit: id qđ frequenter facit. Quòd si in altero ẽt impetu sit inferior, fuerit is sanè caprizãte deterior pulsus. Nomen hic non est sortitus: tametsi hos quidam oẽs, quorum cõtinuitatẽ distẽtionis interpellat q.es, appellent caprizantes. Nos quidem de nominibus minime laboramus, nisi quatenus flagitet in-

A. ibi. f. 48. 49. h a C stitutionis perspicuitas.

Vndosorum pulsuum, & vermiculantium differentia, & causa. CAP. 8.

Nunc, qñ res aperte declarata est, ad aliud genus digrediamur pulsuum inęqualiũ, quos vndosos, non nunq; ẽt vermiculantes vocant. Diximus uero de his quoq; sola eos distare quantitate, sub uno tñ ambos genere positos esse: ac sunt quidem in eorum numero, q in diuersis parti-

A. ibid. 49. a bus arteriæ inæqualitatem, idq; in vna distentione, habeant. Causę sunt illorum generationis facultatis imbecillitas, vel copia humorũ, uel summa instrumentorũ mollitudo. nã, cum a principio in singulas arterias permeans contentio, pari firmitate totum attollere uas nequeat, hic propinquior principi parti motum orditur primum, remotior serius: atqui, ęqualiter si hoc fiat per omnes arterias, eius semper prior pars prius videbitur moueri: ueluti si fluente quopiam per eas libere, uel spiritu uel humore, pulsus contingeret effici. Quod quidem Erasistratus perpetuum autumat esse, in quo mentiẽ de rebus euidentibus: aliorũ uero nullus non mõ medicorũ, sed nec philosophorum, nec imperitorum: oẽs.n. clare cernunt oẽs partes arteriarũ eodem distendi tẽ: raro & iam pręter naturam, partes cordi uiciniores moueri prius, deinde longinquiores. At talis pulsus non undosus iam, nec uermiculans est: verum, cum ei hoc accesserit, vt, quod speciẽ hẽt fluen-

D tis per arterias, remorari alicubi, & subsistere videatur, quiescereq;: mox iterũ fluere, iterumq; re-

A. ibidem tineri, atq; p totam hoc arteriam accidere: is pulsus, vel vndosus, vel vermiculans est: nam, cũ singuli motus semper terminẽt quiete, seriem veluti vndarũ, vel vermis perrepentis speciẽ contingit repręsentari. Si igitur (facultas) a copia humorum oneretur, hęc moratur contentionem, ac interpellat, atq; diffindit illic, quò plurima cõfluxit. Itaque existunt multę distentiones in modũ vndarũ sese mutuo excipientes: atq;, quo loci diuisa cõtẽtio est, illic terminat vndam quies. Quòd si ipsa facultas ẽt citra humorẽ lãguescat sola, nec uniuersam possit arteriam distẽdere, sed hoc particulatim faciat, & tum existent ueluti undarũ quarundam multę circumscriptiones succedẽtiũ mutuo distẽtionũ. Porrò, quod inter hos pulsus intereſt, & illos, quos copia humorum constituit magnitudo est: unde hi ob paruitatem uermiculantes, ob magnitudinẽ illi undosi uocati sunt. Et

A. ibidem b causam habẽt illi facultatis imbecillitatem, hi humorum abundantiam. Iam consequuntur ẽt extremam mollitudinem instrumẽtorum eiusmodi pulsus, simili modo, ac in mollibus ac tenellis uirgis, quę cũ ex uertice apprehẽduntur: quędam partes, pręcipue uicinę parti pręhensę, una attolluntur: quędã, cum flectũtur, adhuc demissæ manẽt, & humi: at uero duris uirgis, & siccis hoc non accidit, sed, pari cõtẽtione si attollere uelis, quacunq; parte prehẽdas, tota simul attollitur.

Idem

Idem arterijs vsu venit,cum multa humiditate imbutæ sunt. Neq;.n.tum a principio contentionem æqualiter oĩbus partibus accipiunt,sed quasi flecterentur, & frangerentur, multis partibus dissecant:in eoq; vndosus plerunque,non nunquam vermiculans erit. Nã validã facultatem hẽt undosus,quippe magnas sic partes arteriarũ poterit attollere:imbecilliorẽ vermiculans,q̃ partis interuallis rũ contentio vincatur. Cæterũ statim hunc necesse est inæqualẽ alioqui,& etiam intermittentem fieri;ut fit in hydropicis,quibus cum resistat adhuc contentio, quemadmodum inferius,vbi tractabimus de illis,dicemus,latus vndosusq; est:vbi vero sit uicta, varie fit inæqualis. E A.ibidem.b

Decurtatorum pulsuum causa. CAP. 9.

SEd,quia satis est dictũ de his,de decurtatis iam agamus, qui imbecillitatẽ cõsequuntur facultatis,e qua pulsus creantur:cum.n.a corde permeans in singulas arterias contentio magis ac magis in partibus remotioribus dissoluit,minores tũ,languidioresq; necessario earũ motus fiũt.Qui tandẽ igr̃ in partibus quidã principio propinquioribus inueniri aiũt nõnũquam minores motus? neq;.n.hic poterimus dicere,contentionẽ,quæ ex principio oritur,in vicinioribus magis,q̃ in remotioribus remitti.Eq;dẽ puto ijs,aut p p arteriarũ inæqualẽ sitũ eã speciẽ oblatã esse: aut,si planè vera ꝑdicant,intẽperiei inæqualitati origo oĩum istorũ pulsuũ referẽda accepta est:vt a principe parte facultas in arterias diffusa,partibus earũ tẽperatis merito vtatur melius,intẽperatis deterius:siquidem instrumentum a pari robore eodemq; si humiditate,& calore sit modico temperatum,facilius ac magis mouetur:squalidũ,aut nimium humidum,aut frigidum,lentius,minusque. F

Iunuentium,& Circumnuentium pulsuum causa. CAP. 10.

IGitur naturam innuẽtiũ & circumnuentium pulsuum simili rõne cõmentabimur. Possint forsitan pari modo ac simili aliquando fieri:nam sæpe luculenter mihi certe apparuerũt alijs de causis accidisse.Vbi.n.imbecilla sit facultas,corpora autem,quæ ambiũt arterias,marcescant:qua parte illorum maxime marcida,atq; eo leuissima,emicare motus possit, ibi & maxime elucescit eius magnitudo:cõparata.n.huius partis distentione alijs vtrinq; minorib.decurtatum in vtrisque partibus motum ostendit.Hoc fieri in validissimis facultatibus non potest,† q̃ immotam oporteat & esse,} nec sustinere incumbentium corporum pondus,ut manifestam efficiat excellentiam distentionis in partibus nudioribus præ illis,quæ sunt in partibus oneratis.

† *Al ex antiquis, quòd facile superari eam oporteat.*

Inæqualitatis ex situ arteriæ causa CAP. 11.

AT qũo ex situ arteriæ fit pulsuum inæqualitas?hoc.n.deesse orationi adhuc vr̃. Qui vero aliter,ac dixi Hippocrates, qui de omni nos distortione in communi docuit? Etenim vteris similiter,& spina,musculiq; distorquentur,cum in corporis illas partes tenduntur,in quas distorquentur: sed,quia multæ causæ sunt,quæ tensionem inducunt, vniuersum plerisque veteribus medicis difficillimum fuit inuestigatu. Inflammationes.n.scirrhi,abscessus,ac crudorum quorundam generario ruberculorũ, breuiter omnes præter naturam tumores, vicinas partes ad se retrahere valent. Præterea squalida siccitas,frigusq; immodicum, quiddam faciat in modum gelu, & conuulsiua intentio:quorum aliàs aliud arterias distorquet. Præter cætera distorquere inæqualis intemperies censenda est. G

De At. com. 1. t.100,7.880, c

A.l.9.f.1.e, 2.f.217.f

Conuulsiui pulsus causa. CAP. 12.

SEd,quando de his,quæ nobis visa sunt,exposuimus,iam de cõuulsiuo pulsu ẽt disputandum est: qui nomen recte inuenit ex ipsa specie,& affectu,quem solet denotare:tendi.n.ad vtrunque terminũ arteriam putaueris, & statim corripit hoiem conuulsio. At quis tãdem hic scrupulus est,& ob q̃d ꝓpositus? Si,ut arteriarũ cor,sic neruorũ est fons,nihil est scrupuli,& frustra est ꝓpositus:sin aliud principiũ neruorum,aliud arteriarum:atq; harum pulsus functio est, illorũ sensus & motus voluntarius:vt functionum illis nulla societas est,ita nec erit affectuum. An vero errant in eo,& mentiuntur,qui putarunt,illis nullũ cõmercium esse? Nam princeps quidem huius placiti diuinus ille Hippocrates, Confluxio una,inquit,est,conspiratio una,omnia omnibus consentiunt,natura communis:nam,nisi hoc esset,duo animalia esset,nec vnum,quisq; nostrũ. Nũc arterias magnas cor cerebro vinculum societatis transmittit,cerebrum neruos cordi:qui q̃ q̃ non magni sint,mandarum tñ tõnis possunt perficere. Ad hæc singulis arterijs fibræ a neruis deductæ ad societatem ueniunt,per quas ie sinunt mutuo in consensum uenire,non modo actionum, sed affectuum etiam. Nec iam quicquam habet admirationis,si,cum uniuersum neruosum genus cõ iunctum cum arterijs sit,singuliq; eorum ramuli sibi mutuo immisti, principiaq; (vt dictum est) inter se coniuncta sint,communis appareat affectus. H

In libro de Alimento.

Causa alti,humilis,lati,angusti,longi,& breuis pulsus. CAP. 13.

SEd quia de conuulsiuo pulsu diximus,residuum ad commentationem omnium inæqualitatum adijciam. Superest nimirum,quemadmodum alti,humiles,lati,angusti,longi, & breues pulsus fiant:maximus est.n. horũ numerus,& variant maxime omnes inæqualitate cũ in vno pulsu, tũ vero longe magis in aceruo. Accidit aũt tale quippiam,dũ distenduntur arteriæ,& in ualentibus oibus & ægrotis plerisque,ut supernam ipsam superficiẽ moueri clarius sentiamus,q̃ partes obliquas,q̃ propior illa sit nostrum tactum, & congrediatur minus multis interpositis corporibus: partes

A partes ex vtroq; latere huius cum remotiores sunt, tum pluribus corporibus, q̃ interposita sunt, indutæ. Proinde ipse naturalis pulsus, si diligenter expendas, altior est: ꝙ deficiat semper eius in latum motus, præpolleat autem motus in altum. Verum, quia mensura nobis hæc est, reliquorúq; regula aliorum, nec altum eũ, nec angustum appellamus: sed, vt par est, & postulat æquitas, moderatum, & inter oẽs excessus medium. Cui quia assueti nos sumus, & unà cum eo creuimus, ac sæpe eum inuenimus, non in sanis modo, sed & in ægrotis facile cognoscimus, qui superãtur ab eo, & qui eum superant in quacunq; dimensione: etenim longus, & breuis ad hunc collatus dicitur. Ac quicunque non est in hoc uersatus, nõ tñ nõ alti, humilis, lati, angusti, sit probus explorator, sed nec longi & breuis. Nam, ut hoĩem dicimus aliquem vndequaq; moderatum, non obuia illa ad sensum paritate longũ cũ lato & profundo cõparantes, sed paritate in potestate: neq;.n. tã est quisquam breuis, vt concedat longitudo latitudini: sic vocamus moderatum pulsum, naturalem proportionem, & mediocritatem, normam æqualitatis, non sensum facietes. In hoc oĩno longitudo præstat profunditati, atq; hæc latitudini. Nam, si ipsam solam arteriam fingamus oĩbus circumiectis corporibus nudatam, æquabit profunditatem latitudo: atq; adeo in ea, certe nec dicere poterimus quidem, quæ latitudo, quæ profunditas sit: sed, sicut undiq; sibi est simile corpus pla

B nè circulare, ita nulla dimensionum differentia est. At, si in alio sit corpore, ea collocata, deorsum iam dicetur, quibus partibus sustentatur & defixa est: sursum, qđ est è regione: ꝙ interponitur his interuallis ex imo sursum, intelligũt altitudinem: & desuper deorsum, profunditatem: ubi aũt altitudo, & latitudo est, illic alterutra dimensionũ profunditas & latitudo est. Quòd si non tantum fulciatur aliqua parte, sed ẽt ex ipsis obliquis partibus, & superioribus complectatur quædam corpora, planissime partes, quas per pauciora tegmenta contingimus, apertiorem motum, q̃ quę tãgimus per plura, edent. Atqui, quæ arteriæ sub cute positæ sunt (tales autẽ sunt, quas dignoscendis pulsibus attingimus) harum superiorem partem interposita sola cute tangimus: partes utrinque alias, quantum recedunt in obliquum, tanto per longius interuallũ & ꝑ plura interposita corpora. Qua necessitate fit, ut oĩs pulsus, qui naturalis sit, si mutuo compares dimensiones, sit semper lõgior: vocatur autẽ moderatus & aliorum regula, ut Polycleti regula: nam, ut, cum alias statuas ad hanc conferimus, crassas, graciles, latas & angustas uocamus, aut si quo alio excessus nomine: sic pulsus, eum naturali comparantes, altos, humiles, latos, angustos, longos, breues, crassos, graciles magnos atq; paruos appellamus. At quænam sunt causæ, unde oriantur? qđ institueramus dicere. Ad manum erat quidẽ, ut in instrumentorum intemperiem inæqualẽ causam cõferremus, aut

C distortionẽ situs: siqdẽ, queãdmodum appareant in eiusmodi affectibus motus inæquales, declaratum est. Sed altos ego in ira, & ante iudicationes cõperio fieri: latos plurimum in decretorijs excretionibus. Non possum igitur instrũrum iã intẽperiẽ, aut distortum situm solos in culpa ponere sanè quidem interim ẽt de aliqua harũ causarũ incidat. Verum pleriq; affectus, in quibus inueniũtur eiusmodi pulsus, sunt expertes causarum, quas diximus: neq;.n. tẽperamenti inæqualitas, q̃ immutat adeo naturam instrũnim, ut inæquales efficiat pulsus: nec vero situs immutatio unq̃ inueniatur citra ingentem noxã, tẽpusq; longum: quorum suppetit nihil nec iratis, nec modo iudicatis, nec iam iamq; iudicandis. Sed, qđ illis accidit, hoc est. Magnum pulsum (natura) creat iratis, & iudicandis: non tñ, quanto quiquid maius euadit, tñ ẽt animaduertitur: motus .n. in altum & distentio arteriæ, quousq; progreditur, vniuersa cõspicua est: motus obliquus ferè occultatur. eodem scilicet modo, quo inculpata valetudine præditis semper ostendimus præpollere motum in altum. Itaq; memores illius status pulsuũ, quos moderatos appellamus, si iã cõperiamus bene auctã altitudinẽ motus, nec multũ latitudinẽ, sed oĩno parũ, vel nihil prorsus, rectè vocamus eos pulsus altos. Quòd si manifestũ accedat incrementum latitudini, magnos simul & altos uocamus sin oĩno obscurum, altos tñ. Si ambo increuerint altitudo & latitudo, sed non multũ latitudinem

D vincat altitudo, hos uocamus magnos tñ: cu.n. eadem proportione altitudo adaucta uincat latitudinem, qua ẽt in naturali pulsu superaret, eandem speciem (ꝑ) ac moderatus, quem vocant, retineat hic oportet. Itaq; non altus, vt nec ille, sed maior tñ illo vr: siquidem eorum, quæ eandẽ seruant formam, non decet vnum moderatum, alterũ vocare altũ: sed, si eadem vndequaq; ꝑportione alter creuit, maiorem tñ. Quinetiã in lõgitudine eadem est rõ: quę, cum eadem proportione augetur, qua profunditas & latitudo, vniuersum pulsum, vti diximus modo, maiorem repræsentat. Vnde, vt magnus fiat pulsus, non requiritur, vt planè pares sint motus, qui in tribus dimensionibus augentur, uerũ ut proportione sint æquales. Quare, qui triti sunt in naturali proportione, nullo negocio, quantum accessio discessit a proportione, perspicient. Hoc pacto generantur propositi pulsus. Restat, vt causas aperiamus, quamobrẽ naturalis eorum proportio constare vel perire solet. Constat sanè, vbi nulla ꝑter naturam insignis in crassitudinẽ mutatio, aut in gracilitatem corporis fiat: pręterea nec siccitas immodica, vel humiditas, vel necessitas quędam maximę prorsus distentionis, perit uero atq; cõturbatur, cuiuspiã horũ pręsentia. Exempli gratia: Reliqua oĩa se rectè habeant, facultas aũt cõpellatur ita magnam distentionem facere, ut eius tumorẽ circumiecta arterijs loca non capiant: in eo utiq; statu, ut alia sint inculpata omnia, altus pulsus appareat,

pareat oportet. Dum.n. in eã attollitur magnitudinem distentio arteriæ, vt non dum coarctetur, E
naturalem tuebit̃ trium dimensionum proportionem: ac coarctata tñ detrahet de illa dimensio-
ne, quantum progressu prohibita est. Quocirca iratis, licet corpore sint optime comparato, fit pul
sus altus: distẽtionis.n. summam excessum ne is quidem commode ferat habitus: sed iam ex imo
premitur, & ex obliquo arteria. Sola ergo pars illius ea, q̃ instrata sola cute est, oẽm calorem ex
cipit. Vbi uero in alijs oĩbus impedita distẽtio sit, pars aũt eius duntaxat superna seruetur soluta,
& libera, non potent illius motus non præstare cæteris, qđ aliud erat nihil, ac altus pulsus. Quia
portò ualentibus cunctis, & ægrotantibus plerisq; in maximis distẽtionibus arteriarũ manifesta-
rum, quas tangimus, partes comprimuntur aliæ oẽs, & in angustum coguntur, ac suo motu libe
ro prohibentur: partes aũt eminentes liberum obtinẽt, & dissolutum motũ: hinc factum est ut ob
seruauerint medici & scriptis prodiderint, pulsum iratorũ altum esse. Qui certe aut rarũ exemplũ
non animaduerterũt, aut negligenter attenderunt, aut hunc duxerunt singulis affectibus pulsum
proprium, quem cum ijs cernerent frequenter esse coniunctum. Quidã ẽt ultro rara exempla, ubi
cã deficiuntur, reticẽt, quos hoc sanè nomine accuses, si alia omnia ignoscas, ita enim scitu digna
infinita prætetibuntur. Quin ueritatis studiosus oẽ dẽt, quod conspiciat, ẽt si eum angat cã, sedulo
exponere. At, quod tandem est illud euidens exemplum? Multis gracili corpore, nec facultate ad F
modum firma, pulsus, si irascantur, magni, & non alti vñr esse. Quæ uero tandem huius est causa?
neq;.n. multum uidetur ab illis, quæ initio iam posita sunt, abesse: siquidem robur facultatis dixi-
mus esse tñ debere in altis pulsibus, ut maximam distentionem possit moliri, nec loca cingentia
arterias capere eam ualeant. Quod si est, in commemoratos affectus planissimum est non posse al
tum pulsum incidere: cum nec ualeat facultas, & circũ arterias loca sint amplissima ex marcore.
Sed, hæc quando nec opinato inuenta est, apertum arbitror simul cum hac esse, quænam latorum
pulsuum sit causa; nam, cum naturali robore facultas aliquatenus deficiatur, & latitudo sit insignis
locorũ, põdusq; accedat arterijs ex superioribus partibus, hic pulsus collatus ad moderatũ, latior
est. Pondus hoc, quod accessit, sæpe sunt ipsius cutis rugæ: quod accidit senibus, & gracilibus, qui
tñ habitu non sunt desiccato: de quo genere sunt: & qui recẽter sunt iudicati. Sæpe ẽt ex humidita
te, præcipue si irrigua sint ipsa copora arteriarum, ut fit in hydropicis: partes.n. earũ, quæ in sum-
mo cacumine sunt positæ, delabuntur, demittunturq; partim in ipsam arteriarum cauitatẽ, par-
tim in obliquũ. Quare hactenus ascẽsu, necesse est, pulsus prohibeãtur, quatenus infra arteriȩ dor-
sum demittitur. Ac nimirũ latitudinem iam bifariam oportet præpollere, tum q in obliquum dila
bantur arteriæ partes, ac cõprimantur, atq; eo inferiorem regionẽ dilatẽt: tũ uero q imminuta ipsa G
altitudo sit: quarũ certe uel altera reddere pulsum latum ualeat, aut imminuta altitudo, aut latitu
do aucta: quia uerò ambȩ coniunctæ sunt, hinc clara in eiuscemodi affectibus, & ampla conspiciẽ
latitudo. Quomodo iam pulsus fit longus, quem uocant? inuenitur.n. motus non nunquam, qui
quatuor digitis occurrat, sed ita angustus & non profundus, ut speciem referat subtilis fidis. At ne
hoc quidem ex ijs, quæ diximus, inuentu difficile est: siue.n. fidem tenuem quãdam occursus, siue
pilum repræsentet, durities ex eo arteriarum tunicæ ingens significatur. Verum non eò modo, du
rus.n. tñ pulsus sit: immo, quia angustus, humilisq; est, oportet imbecilliorem facultatem esse, q̃,
quæ magna vi instrumentum distendere propter duritiem contumax, possit. Quid iam, si hoc ue-
rum est, num & longus continuo is pulsus est? an huius etiam causam inuenerimus, si affectus cõ
memoremus, qui præditi eo pulsu sunt? Qui tandẽ sunt illi affectus? habitus corporis tenuis, circũ
tenta, aliquantoq; siccior cutis: proinde, si laxa & crassa magnam partem motus tegit, tenuis, cõ
tentaq; prorsus oẽm conseruat. Vnde liquet, cõspirare gracilitatem totius habitus oportere, & du
ritiem cutis, ad hȩc duritiem instrumentorum, tum imbecillitatem facultatis, non vltimam tamẽ:
perdiderit enim sic pulsum homo, non longum habuerit: oĩno enim non attollit in sensibilẽ mo-
tum facultas prorsus languida, ne uas quidem molle, nedum durum. Sanè per excellentiam lon- H
gus pulsus hoc nomen sortitus est: proprium ãt nomen est tenuis, & gracilis. Qui absolute est, &
proprie longus, cum quo quantitatem non concipimus dimensionum duarum reliquarum, aut
ex corporis tenuitate, aut ex sua ipsius magnitudine talis euadit. Porrò aũt breuis sit, ubi in parte
quapiã parua arteria sola cute muniatur, & partes ex utroq; illius latere oẽs in profundum affa-
tim demergantur: nanq; pars eius illa sublimis, quæ subter cutem est, aperte oẽm motũ prodat,
oportet; profundæ contra, q multa obiecta sint corpora, occultẽtur. Hoc multis sponte suppedi-
tat: in morbosis affectibus sanè paucis, cum in situ distorqueatur aliquo modo arteria, ac parua sit
eius pars cõspicua, reliquæ intro oẽs in profundũ depssæ sint. Est uero & hic pulsus de illis, q bre-
ues per excellentiã dicuntur: nã propriũ huius nomẽ est, crassus, & turgidus: quandoquidẽ, q sim
pliciter breuis est, uel ex corpulentia nascitur, vel ex paruitate. Percurri iam omnes penè, quȩ inȩ
qualitatem inducunt, causas: q si qua res parua prȩterita sit, facile inuenias ex commemoratis.

Ordinati, & inordinati causa. *CAP. 14.*

PRoximum est, vt de inordinatis, & ordinatis dicamus. Hi pulsus, qñ inæquales omnes sunt,
commode docuimus in libris de differentijs pulsuum: sed in eo variant, quod paritatem

in

A in certis orbibus tueantur, illi confusi vndequaq; sint. Hoc in communi vnū breue caput de oībijs cognoscendum est, cām, quæcunq; inæqualitatem efficiat, semper firmam in ordinatis & fixā esse: in pulsibus inordinatis, non fixam. Insuper ordo, vt æqualitas, naturæ, sit quid alud familiaris est. quare, si alterum eorum sit conturbatum, minorem designat offensam: sin utrunq;, maiorem: concurrunt autem in inordinatis ambo: alterum in inordinatis, qui inæquales sunt.

Rhythmorum mutatorum causæ. CAP. 15.

Porrò & mutationum rhythmorum causas (hæ n. restant explicandæ) si persequare superiora, facile inuenias. Si. n. rectè demonstratum est, allici per distētiones arteriarum aereā quandam substantiam: in contractionibus aūt excrementa excerni, & quasi fuligines adustorum humorum: necesse est, cum distentionis vsus instet, maiorem fieri celerioremq; distentionem; cum contractionis, contractionem. Quamobrem, quibus in ætatibus multi humores insu nūtur, (quæ sunt vsq; ad iuuentutē, in his parum distentio cedit cōtractioni: in quibus paucissimi, quod in senibus fit, longe in his maius est contractionis tempore distentionis tempus: siquidem difflatus per totum corpus contractionis est arteriarū munus. In distentionibus enim in se attrahūt vt alijs oibus oscillis, ita illis ēt, quæ ad cutem pertinent: nihil ergo hic quicquā ex corpore excernitur, im-
B mo vero prorsus intro trahitur. Contra in concoctionibus excernitur, attrahitur aūt nihil. Iam, in quibus ætatibus humores natura non ad nutrimentum modo sed ēt ad incrementum cōficit, in his excremēta oportere magis affluere, in aperto est: semper. n. quantitati confectorum succorum quantitas respondet excrementorum. Proinde vbi plurimi conficiuntur, illic plurima sunt excrementa: & vbi plurima excrementa, perpetua hic, & multa opus est euacuatione: vt, scilicet in ventris & vesicæ excrementis fit. Cæterum horum excretiones perspicimus sensibus: excremētorū vero euacuationes in arterijs, assequitur ratio. Ac miror, ecquis erit, qui aut per externam superficiem negabit arterias vacuari, aut non, quo diximus, modo. Demonstraui autem hęc, quoad eius res postularet, in libro de vsu pulsuum: ad propositam vero disputationem hæc satis sunt.

GALENI DE CAVSIS PVLSVVM
LIBER TERTIVS.

ARGVMENTVM LIBRI

C Agit de Naturalibus ac non naturalibus (quas vocant) Causis, quæ non per se, sed continentibus ac primis mutatis, causæ pulsuum dicuntur. Apponuntur capita ex introductorio pulsuum, & explicantur.

Quid actum superioribus libris, quid hic agendum. CAP. 1.

Postquam de pulsuum alterationibus, quę ex primis, & pręcipuis causis proficiscuntur, satis superiori sermone disputauimus, illas nunc explicabimus, quę ab alijs omnibus fiunt: quę non per se planè, sed quòd mutent primas, causę pulsuum vocantur. Hę autem qui a partim præter naturam sunt, partim naturales, partim etiam inter has medię, quas non naturales vocant, vt à naturalibus exordiamur, par est, eodemq; ordine dicamus, quem in libro tyronibus descripto instituimus. Nam pręter alia, enarrabuntur etiam, quę illic rectè tradidimus: simulq; ostendentur, quę congrue illic sunt pręterita. Ac reliquimus quędā prorsus: aliqua hactenus, vt non distinctè explicaremus: quicquid. n. initiatis huic commentatio-
D ni allaturum erat obscuritatem, hoc visum est pręterire: potissimum autem omissa est causarum explicatio. Prēstabat. n. initiatis in ipsis exerceri operibus primum per experientiam: deinde vniuersam aliquando perdiscere ratione essentiam rei. Itaque, vt exercitatis iam illis, & assequentib. absolutiorem narrationem, hanc lucubrationem conscripsi: quæ prioribus duobus commentarijs, quantum de causis, quas continentes appellant, satis erat, disseruit: duobus reliquis hoc & proximo, cętera omnia plana faciet. Itaque ingrediamur narrationem, ac singula capita, quę in illo libro conscripsimus, proponamus, eaq; inde interpretemur. Primum ex ijs, quę accommodata instituto nostro sunt, hoc sit.

Virorum pulsus. CAP. 2.

Viri mulieribus pulsum fere habēt lōge tū maiorē, tū vehementiorē, paulo tardiorē, satisq; rariorē. Hoc est caput. Cur autem accōmodatior hęc oratio sit, vt primo loco referatur, in illo libro est explicatum. Itaque, quia non est nostri instituti sępius de rebus iisdem scribere, ad causas iam pergendum est: declarandumque, quę imponatur necessitas naturę rei, quamobrem virorum, & mulierum pulsus aliter atque aliter comparati sint, ad hunc modum. Quandoquidem *calidior & siccior fœmina mas est, ut præstantissimi quique senserunt veterum medicorum, & philosopho-

A. t. 1. primæ par. cl. 1. 567.

rum,

rum,nosq; aliàs demonstrauimus,vsum generationis pulsuum & instrorum præparationem differre in illis oportet:q si hæc,tũ ipsos ẽt pulsus:etenim copioso calori,in superioribus libris ostendi magnum pulsum familiarẽ esse.Itaq;,si calidior mas fœmina est,ẽt pulsus statum habebit maiores;si multo calidior,multo maiores:at.n.tũ calidior,tum multo est calidior,proinde & maiores, & multo maiores pulsus obtinebit. Nam calidiorem esse, cum in libris, quos De temperamentis iam edidimus,tum vero antea ẽt in veterum scriptis,satis probatum est: iam vero multo calidiorem,id nondum nec nos,nec quisquam demonstrauit alius: quare faciundum nunc id nobis est,vt demonstremus,alioqui nequaquam cõstituta erit,& confirmata tota oratio. Primum initium capitis commemorandum est,atq; ipsum totum legendũ, singulaq; verba attendenda . Nam quid dicit? Viri mulieribus pulsum fere hñt longe tum maiorem . Quid hoc sit , fere, summa diligentia expendendum est,certe.n.non temere quidem appositum est,sed totum firmamentum in eo, & cardo uersatur orationis. Nã,quia nec inde ab initio perinde nos temperati oẽs sumus , nec vitæ institutis ijsdem,nec victu usi,uniuersalis affirmatio tollitur: cum inueniri interim possit mulier, cuius non solum nõ multo minor pulsus,sed omnino ne paruus quidem sit,nec par, sed planè ẽt, quàm quorundam uirorum,maior. Fac,virum mihi fingas natura pituitosiore:frigidum hoc erit temperamentum,humidumq;,si cũ muliere cõferas natura biliosiore.i.calidiore & sicciore. Nec hic consistamus,sed incolat ille Pontum,hæc Aegyptum: præterea vir in vmbra viuat,& ocio,ac multis in delitijs,molliterq;: mulier ruri agat,ac multa in exercitationibus sit,& victu vtatur modico:huius mulieris pulsus,q̃ viri,maior erit. Verum,si,ut postulat natura,viuentem vtrunq; obserues,& in sua propria ab initio tẽperatura cõstitutũ,vnaq; & eadẽ cõmorantem in regione,nõ maior tm̃,sed multo ẽt maior sit huius uiri pulsus:nam pro naturali quidem tẽperamento, maior tm̃,nõ multo maior erit. Verum,cũ accesserit a peculiaribus vitæ institutis utriq; differentia: illa in ocio viuat,hic in multis laboribus:multo sanè ita calidior uir efficitur,itaq; pulsibus est multo,q̃ mulier,maioribus. Additum est aũt capiti,ferè, quod sagacioribus tyronibus pro stimulo quodã excitante est,& ad totius rei perscrutandam naturam inuestigante. Statim.n.de naturali differentia viri,& mulieris meditabuntur & intuebuntur,vniuersum genus in oĩbus animantibus, masculinum valentius fœminino esse: atq; fœmellæ esse officia concipere,lactareq;,deniq; fœtus naturales educare;maris uero nutrimenta ijs suppeditare,&,si petãtur insidijs,defendere. Vñ perspiciẽt semper differentiam,ut maris ad fœmellam, maiores tm̃ pulsus creare: at differentiam , ut uiri ad mulierem,multo maiores. Sic etiã vehementiores tm̃,si naturam spectes,pulsus marium : longe vero vehementiores virorum p̃ræ vt mulierum:quia contentionem illis naturalem in laboribus crescere oportet:his,quia ociantur,remitti. Horum ẽt si aperte nihil tua spõte inueneris,at in opinionem eorũ inquirendo venies: aut certe,veluti siti eorum ardens,quæ cupis inuenire , neq; dũ inuenisti,si ad magistrum,qui docere ea valeat,applicaueris,& c.tiffinie dices,optime memoria complectere. Atq; hæc sic hñt. Robur iam facultatis,quod maribus adest,cõferet aliquid & ipsum pulsibus magnitudinis:quare non solum ex caloris abundantia,verum ẽt ex robore,marũ maiores pulsus fient. Sed hoc ẽt in libro primo probaui,validis facultatibus esse magnos pulsus peculiares. Quid iã,viri nunquid hactenus tm̃ a mulieribus distant in caussis pulsuum ; an ẽt momentũ vtrisq; ex corporis habitu non leue accedit? Illi.n.totum corpus ad perspiratum habent probe cõparatum,purum,excrementis vacuum, non compressum : His contra arctæ inter uasa regiones sunt,quas adeps,mollisq; caro,atq; excrementa quædam occupant pituitosa: ad hæc spissum est, & male per halitum digerit corpus: præterea coguntur quidam in plerisq; corporis partibus,illaborati,crassi,crudiq; humores:a quibus comprimi oĩbus arterias earũ sua natura alioqui longe minore mole præditas,coarctariq; necesse est. Quare habitus ijs oĩno est undequaq; ad paruitatẽ pulsuum dispositus . Vnum modo ad magnitudinem consecutæ sunt appositum,mollitudinem instrumentorum,quæ illis etiam nulli vsui est: primũ,quia sunt plures paruitatis fortioresq; caussæ deinde,q cum late in illis viri a mulieribus distent,minimum dissideant in mollitudine instrumentorum. Neq;.n.perinde siccius virorum dr̃ corpus,collatum ad mulierem,vt si, verbi gratia, lapis sit cœno siccius:neq; multum inuenias excessum in arteriarũ ipsis tunicis:immo vero instrumentum virorum ita comparatum est,vt ad functionem sit sequax. Quin,si maior excessus sit,& multo mulieris instrumentum mollius,id ipsum sanè sit in cã,cur minores fiant pulsus. Siquidem, ubi nihil est,quod grauet,vel comprimat,vel coarctet,illic accommodatius ad magnam distentionem est mollius instrumentum: at,vbi(vt modo in mulierũ ostendimus habitu)pressus,pondera,atq;coarctationes multæ,hic instrumentum mollius,ut quod omnibus,quæ infestant,facile cedat,ad distentionem est ineptius. Verum de corporibus hæc omnia optime constitutis referri , & constitutioni viuentibus conuenienter , vel ex his planum est,quæ commemorauimus : at absoluta de his & integra disputatio,ac demonstratione confirmata , in secundo libro de pulsibus dignoscendis prodita est : quare , qui commentationem probe de pulsibus gestit assequi,ei illo opere opus est reuoluto. Iam vero etiam de celeri pulsu est in tertio illorum commentariorum demõstratum,quantus error sit plurimorum in eo dignoscendo,qui pulsum breui tempore durantem statim

E A.ibidem.b

F

A.l.1.f.1.d 3.c.7.f.49.b

G

A.l.2.f.1.d 3.c.3.f.6.e

H

A statim et uelocem arbitrantur esse. Et nimirum mulieris pulsum (nam causa præsentis disputationis memini, quæ demonstraui illic) bene celerem putant esse: est vero ille celerior quidē, nō in signi tñ & magna differētia excellit pulsum virorum. Sic se res hēt, & recte tyronibus scriptū est, paulo esse virorum rardiorem pulsum, q̄ mulierum: at causa illic, ut in omnibus eo loco traditis, omissa est, quam nūc aperiemus. Quatenus quidem infirmior facultas est, & calor parcior mulierum, debebat tardior et pulsus esse, q eum vtriq; huic causæ ostendimus esse peculiarem: ceterū, quia multo est minor, eoq; minus usui satis fit, auget, quantum pōt, celeritatem: quippe hoc primus liber esse necessarium probauit: itaque cui illa exciderūt, quæ in illo libro docuimus, nequic quam hæc legit. At, si quidem celeritatis tanta accessio sit, vt oi vsui foret complēdo, non quæreretur crebritas: sed, qm multū vsui cedit functio ob distentionis paruitatē, aliquātum aūt adiuuatur a celeritate, oportet etiam satis pulsus sit creber: id quod et in primo libro est declaratū. Ergo mulieres ad hunc modum a uiris pulsu distant. Masculi infantis ad fœmellam similis ratio est: non undiq; tñ eadem, sed quo diximus antea: nam maiorem tm, vehementiorē, rariorem, non multo item, pulsum habet masculus, q̄ fœmella. Atq; de his hactenus. Nunc ad proximum caput digrediamur, quod de differentia docet ex temperamento.

B *Calidi natura pulsus.* CAP. 3.

Calidi natura multo habent maiorem, celeriorem, crebriorem, vehementiorem non item multo. Complectit, & hæc oratio quæstionem maximam, cui ne attendere quidem, nisi præditus singulari prudentia sit, vllus tyronum animū pōt: etenim, qui natura calidi sunt, partim eos esse humidos aiunt, partim siccos. Quo minus absoluto sermone pronunciatos oportuit eorum pulsus, qui natura calidi sunt: sed prius illorum, qui simul humidi sunt, secundo loco eorum, qui sicci: neq; .n. qui natura calida sunt, eundem oēs pulsum edunt: immo vero sunt quidam tertij, temperati illi quidem humiditate & siccitate, at calore intēperati: at eos neglexisse parū recte, qui ante nos temperamenta discreuerunt, in commētarijs, quos scripsi de temperamentis, ostendi. Ergo hos motis est calidos uocari, qui de quatuor temperamentis vnum hoc solum uincens reliqua obtinēt: qui quidē, quo calidiores sunt temperatis, hoc maiores hñt, & celeriores pulsus: crebrioresque. Causa, si retinuisti, q̄ prodidimus in primo libro, aperta est. At qd vehemētiores diximus nō multo esse eos pulsus, cū in huius operis primo libro quæsierimus, ecquis possit pulsus, citra opē roboris facultatis uehementior fieri? Qm hi pulsus tyronibus omnes vār vehemētiores esse, adiaeet.n. quodāmodo prima specie celer simul, & magnus pulsus vehementi: quare quidam et medi

C ci, qui libros nobis scriptos reliquerunt, alium negauerunt esse uehementem pulsum, ac conflatū ex magnitudine & celeritate. Proinde tyronibus non erant mouendæ tantæ quæstiones: incertū n. idētidem in illis, nec distributū confusumque, cōducibilius certo est & definito, vbi profundam hoc contemplationem postulet, declarationemq; prolixā ac longum tps. Verum, quando abunde in primo libro huius operis disseruimus de his, dicturi et nō nihil posthac, cū perduxerimus ad rhythmos sermonem, hic enarrationem in præsentia finiam, ac me iam conferam ad aliud caput.

Gracilium pulsus. CAP. 4.

Gracilieres maiorem, rariorem q̄, multo, vehementiorem paulo. Atque natura sic differunt. Accipiendi hic et absque vllo affectu alio sunt graciles: nā, si ex conuerso temperamento, vel facultate: vel ex alio affectu graciliores facti sint, pulsuū cōposita immutatio erit, non vero en vna gracilitate. At gracilitas, quia sua sponte sola magis regiones arteriarum dilatat, atq; leuiora imposita corpora reddit, magnitudinem pulsibus non contemnendam conciliat. Atqui, vbi pari relicto usu crescit magnitudo, hic rariores, necesse est, pulsus fiant, idq; tanto, quanto.s. sint maiores: maiores vero erant multo, proinde rariores et multo erūt: at vehemētiores hoc inuenientur, quo tangentibus per subtiliora occurrant corpora. Quamobrē, non q acquisierint ullā contention-

D tionem, sed q magis, quam obuñt, prodant, tales vār esse. De celeritate: & tarditate nihil hic me mini, q neutram de his gracilitati acceptam referant, sed perinde habeant, ut crassiores, cum illis robore & usu respondeant. De ætatibus deinceps in hunc modum est scriptum.

Pulsuum pro ætatibus mutatio. CAP. 5.

Porro pro ætatibus hoc pacto immutantur: Infantis pulsus creberrimus est: rarissimus senis: omnes, qui inter hos intercedunt, proportionē seruant, prout vel ad puerum, vel ad senē, propius accedant celerrimus itē pueri, iuuenis q̄, pulsus senis tardissimus: reliquarum ætatū pulsus ambigunt inter hos at senex a puero longe magis raritate, quam celeritate, distat. In vehemētia, & magnitudinis differētia maximus est, vt in ætatibus, pulsus iuuenum, minimus senum, medius & paulo maior pulsus puerorū. Iam vehementissimus iuuenum, languidissimus senum, medius est inter hos, puerorum pulsus.

Bifariam crebritatem & raritatem intelligi, aliter ab illis, qui & contractionē confirmant sentiri, aliter ab illis qui negant, apertius in libris de differentijs pulsuum disputauimus, & uero etiam in ipso hoc tyronibus descripto libro declaratum est, Sandillos uolebamus prius in contractione, quasi insensibili, uersari. Ac multo quidem tutius est, pariterque commodius, si in quietum quantitate, ponas genus hoc pulsuum, ita enim fiet, ut simul in notitiam exactam venimus

Marginal notes:
A.l.1.f.1.d. 3.c.8.f.10.d
* Deest in græco cod Bas. licet etiam antiquatranslatio huic cōsentiat

mus rhythmorum:verũ, ꝙ ſtatus,qui crebri,vel rari pulſus ſunt authores, ferè talem cũ vtrique E
huic ſectæ repræſentant,erit cauſæ ẽt vtriq; aſſignatio cõis. At præſtiterit, vt eam ad ueritatẽ tedu
camus,hancq; in hoc ſermone ſecẽmus, quandoquidem propoſitũ opus minime ad Tyrones di
rigitur,ſed planè docet uerum. Ergo,cum calore pueri non pauco prædîti ſint, ſubſtantiã quoq; A.ibidem.e
quæ refrigeret illum,non paucam requirũt,quapropter magnis egent pulſibus. Quia uero humo
res ẽt exhauriũt q̃ plurimos(quippe qui illis non ad nutrimentũ modo,verumetiam ad incremen
tum ſuppetant)neceſſario in cõficiendis ijs contrahent per totũ corpus vaporoſorum,& ut ita di
cam,fuliginoſorũ acenium excrementorũ:itaq; ẽt deſiderant maximas arteriarũ contractiones.
Et vero ẽt animalis ſpũs non tm̃ nutriri ſubſtantiã oportet,ſicut in adultis,ſed una ẽt cũ inſtrumẽ
tis augeri:itaq; vel hoc nomine maiores diſtentiones flagitabunt. Adeoq; vſus contractionis arte
riarũ in infantibus æquat pene vſum diſtentionis,etenim ſunt abundantiſſima excrementa, itaq;
maiorem quærunt contractionem. Calor ãt,ut non ſit omnino copioſiſſimus,at,ꝙ augeatur ani
malis ſpiritus,æquat in illis diſtentionis vſum ei,quẽ poſtulat plurimus calor:quo.n.iuuenibus ce
dũt exuperantibus aduentitio calore,hoc vſu,quem imponit ſpiritus,reſarcitur. Maximum ergo
ſimulq; celerrimum pueri utrunq; motũ requirũt,ſicq; infra vſum eſt functio in ijs, nam licet q̃
maxime celeres ſint & magni,non ſatis efficiunt tamen vſui:quare hic crebris opus motibus eſt. F A.ibidem.d
In ſenibus planè contra hẽt:calor paucus,cui par eſt generatio fuliginoſorum excrementorum,
ſpiritusque animalis nutritio,iure habent ergo contrarios illis pulſus paruos,tardos,raros. Hic
meminiſſe oportet eorum,quæ in ſecundo libro De pulſibus dignoſcẽdis diximus:,vt quo addu
cti errore,intelligamus,complures medici puerorũ pulſus putauerint paruos eſſe,tametſi ſint ma
gni,ſi cum magnitudine eos arteriarum cõpares:parui,ſi ex prima ſpecie æſtimes.i. ſi quantitatẽ
tm̃ diſtentionis ſpectes,eamq; conſeras ad iuuenum pulſus. Sed tamen non maximos habẽt pul
ſus pueri,ne ſi ad magnitudinem quidem eos arteriarũ perpendas,ſiquidem, ꝙ nec facultas eorũ
peniat ad ſummũ robur,& coarctentur etiãnum molles arteriarum tunicæ,multum de maxima
diſtentione detrahitur,nihilominus tamen tantum retinent pulſum,ut medium ſuperet. Ac cele
ritatem habent parem in diſtentione & contractione:nam & motus utriuſq; par vſus eſt,non ut
in ſenibus:quo.n.minor contractionis vſus eſt,q̃ diſtentionis,hoc contractio tardior diſtentione
eſt. Nec iniuria quidem ſenes minorem habent, qm̃ parum oĩno aut nihil ex adustis humoribus
excrementi prouenit,eſt enim imbecillus calor:præterea,ꝙ non magnopere nutriantur,nec ul
lo modo augeantur. Tamen vſus diſtentionis,etſi non magnus,mediocris tamen adhuc ſenibus
manet,etenim uentilatum oportet innatũ calorẽ,atq; nutritũ aĩalem ſpiritũ. Quia vero vſus pul G
ſuum non cõpletur tm̃ vndequaq; à functione,ſed & exolutus per ſe eſt oĩno, longe magis in ra
ritatem immutant pulſus ſenes,quàm in tarditatem:quare hic oportet longiſſimam quietem fie
ri,qũo,cũ nõ impleret,pter ꝙ magnopere augebat,perpetuos ẽt concitabat motus. Nam nõ
ſolum in infantibus non eſſe auctũ ad ſummũ,vſum generandorum pulſuũ,verum ẽt de maxima
diſtentione,quæ compleret forſitan una vſum,non parum diſceſſiſſe,ante demõſtrauimus, cum
tm̃ detrahi diceremus,quantũ facultas ab ſummo robore abſit,ac degrauentur coarctenturq; in
ſtrumenta,quæ infantes ex humiditate habent mollia. Sanè hoc quoq; diximus ſupra,inſtrorum
mollitudines,quæ remotæ a preſſu ſunt,nec grauãtur nel coarctãtur,referre ad pulſuum magni
tudinem,quæ vero his coniunctæ ſunt,ad paruitatẽ,præcipue ſi robore facultas deficiat. At, q̃
tum ſenũ pulſus ex puerorũ degenerauit crebritate in raritatẽ,tantundem prope motus cõtractio
nis in tarditatẽ ex celeritate. Nec obſcura eſt eã:ſiquidem ſemel vſum contractionis exolutũ eſſe
rectè docuimus in ijs ætatibus,non tamẽ diſtẽtionis uſus perijt totus,nam hoc ẽt tradidimus,quo
minus eſt in hac tardus motus,q̃ in contractione,atq; hanc tyro ſolam poterat dignoſcere. Pro
be ergo dictũ eſt:ſenex a puero longe magis raritate,quã celeritate,diſtat. Iã oẽ declaratũ eſt,qđ
deficiebat huic ipſi differentiæ:pterea,qđ mutationi rhythmorum pro ætatibus:quos(qm̃ obſcu H
riorẽ eſſe ſermonẽ,q̃ qui tyronibus accõmodatus eſſet,arbitratus ſum)non attigimus. Nam,vt de
crebritate,ita de rhythmis extiterũt duæ ſectæ,vna prorſus negabat ſentiri contractionem, q̃ di
ſtentionis tp̃s cõparabat cũ toto reliquo,qđ non tm̃ conſtat ex contractione,ſed ex binis ẽt quie
tibus:altera ſentiri contendebat,ac rhythmos in motuum temporibus ponebat. Hæc quanto ſe
cta ſit perfectior,& vtilior ad pſagiendum,clarius in proxima lucubratione aperiemus:nec tamẽ
nũc obſcurũ eſt,niſi obiter ſuperiora & negligẽter attendiſti:nam ex iſdem,ẽt differentiæ rhyth
morũ pro ætatibus,a qua proficiſcũtur eã,nullo negocio inuenias. Cum.n.utriuſq; motus pluri
mus infantibus vſus ſit,minimus ſenibus:& oẽ interpoſitum tp̃s ætatum utrunque vſum exoluat
magis tamẽ contractionis:rationi conſonũ eſt,ut,quantum a pueris recedant ad ſenes, tãto ſem
per utrunque motum habeant tardiorem,magis aũt contractionis. Ex his naſcuntur differentiæ
rhythmorũ pro ætatibus,de quibus latius in cõmẽtarijs De præſagitione ex pulſibus agemus
Iam etiam quamobrem vehementiſſimus ſit iuuenum pulſus,ſenũ cõtra languidiſſimus,in aper
to eſt:iuuenibus.n.validiſſima facultas eſt,ſenibus vero debiliſſima. Eadem etiam alijs in æta
tibus ratione,pro robore earum,vel imbecillitate pulſus remiſſione,& vehementia differunt.

A *Pulsuum pro temporibus anni mutatio.* CAP. 6.

" PRo anni temporibus: Medio uere pulsus maximi sunt, & uehementissimi, ut in tẽporibus: celeritate, & crebritate moderati: pari modo medio autumno, progrediens autem uer, nonnihil de magnitudine, & uehementia detrahit, sed auget celeritatem atq; crebritatẽ, tandemq; meminem iam æstate lãguidi, parui, celeres, crebriq; fiunt. Autumni progressus cuncta imminuit, magnitudinem, uehementiam, celeritatem, crebritatem: ita ineũte hyeme, in paruitatem conuertuntur & remissionẽ, & tarditatem, & raritatẽ. Respondet autem initium ueris fini autumni, illius finis initio huius. Aestatis item principium suo, & principium hyemis suo fini. Proinde quæ pari spatio à media æstate, & media hyeme in utranq; partẽ deflexerũt, similiter uariãt. Porrò media æstas partim conuenit cum media hyeme, partim dissidet, nam parui vtrobique, & languidi sunt, sed celeres atque crebri ęstate, tardi rarique hyeme: non perinde tamen parui ęstate ut hyeme, sed æstate minus. Nec ita hyeme languidi, ut ęstate, cęterum minus hyeme.

A. ibid. f Quę accidunt ex tẽporibus, in tres referuntur hasce causas, in usum, facultatem, & instrumẽta Nam prout in ijs hęc singula uariant, mutantur pulsus. Ac medio uere status aeris nos amplectẽtis tẽperatissimus est, itaq; corpora & fiunt salubria. Hoc.n. semper memoria tenendum est, hoc tẽpore prę cęteris, à quibus animãs afficitur, facultatem robustissimam esse, & calorem temperatissimum, & & instrumenta in summa mediocritate esse, ꝗ nec humiditate immodica madeant, nec siccitate squalleãt, neq; ueluti rigeãt gelu, ac cõgelascant, neq; calore quasi remittant, languescãt

B que. Vnde & pulsus corporibus quidem optimè comparatis maximi, & uehemẽtissimi fiunt. Nã in illis pulsuum pro ætatibus, temporibus, regionibus, & id genus alijs mutationes prodidisse literis medicos declaraui, ut alia loca ne citẽ, in secundo libro De pulsibus dignoscendis: Itemq; eos, qui eius status sunt, magnos esse edituros, & uehementes pulsus, in primo libro docuimus. Siquidem hi facultati ualidæ peculiares sunt, & moderato vsui, instrumentisq; naturali lege constitutis. Nã, si quid mediocritatem vsus excedat, non magni solùm & vehementes, sed & celeres fient. Si vero longius excedant, vt vsum iam actio non compleat, illico mutatio addetur in crebritatẽ. Quia verò usus est moderatus, non tendunt nec ad celeritatem, nec ad crebritatem. At enim adiecimus orationi, ut in tẽporibus, rectè sanè. Neque.n. simpliciter maximi tum, atque vehemẽtissimi fiũt, cũ multo illis alij pulsus in naturis uehemẽtiores atq; maiores reperiãtur. Sed si pulsus cũ alijs tẽporib. cõpares, tales medio uere euadũt. Nam æstate q dẽ crescit usus, sed languescit facultas. Quamobrẽ aliquatenus decrescit illa uehementia simul, & magnitudo, sed tñ hæc minus: nã q a urget vsus, augetur nonnihil: ideq; momentum celeritati, & crebritati non leue adfert. Cõtra hyeme est, ac æstate validior facultas, non ęquè tñ ac uere, sed usus remittitur generationis pulsuũ. Quare lãguidiores pulsus hyeme, q̃ verè sunt, & uehementiores, quã ęstate: atque ueluti me

C dium locũ occupant inter vtraque tempora, nempe quod & facultas teneat locum medium. Verum satis sunt parui: quoniã cùm facultas infra summum robur est, tum usus insigniter est remissus. Quæ ipsa in causa remissio est, cur simul tardi, & rari sint. Hic tursus memoria tenẽdũ est dictum, quod aliquando declaraui, Hippocratis. Vsus est enim eius in mutationibus ex ætatibus, tẽporibus, regionibus, statibus, omnibusque eius generis; ne me quis cum illo existimet pugnare. Neque enim ille absolutè dixit: "Quæ augẽtur, plurimum habent calidi, sed innati, addidit, ut qui alterum sciret calidum acquistitium esse, quod plurimum iuuenibus suppeditat." Nam tẽperatus est natiuus calor: acquisititius autem intemperatus, & quasi igneus est. Sic etiam: Ventres, inquit, hyeme, & vere calidissimi natura sunt. Immo ne hi quidem calidissimi absolutè: sed calore natiuo 1. Aph. 14. Ex. ord. 7. a.
Aestate paucissimum hũc habent: abundant uero aduentitio calore & squalido, qui colliquat potius, quàm nutriat corpus. Præterea functiones tantum abest, ut meliores reddat, vt illæ ne ęquẽ 1. Aph. 15. Ex. ord. 8. a
quidem illas, quæ in moderato obeuntur. Hæc si retinuerint lectores, nihil me nec in hac oratione, nec in reliquis dissidere ab Hippocrate vllus arbitrabitur. Posthac de regionibus, & statibus pręscriptum est tyronibus. Quę oratio ex superioribus clara est, ac causam habet apertissimam. Itaque solum ipsum adscribam caput, quod hoc est.

D *Pulsuum pro regionibus, & statibus mutatio.* CAP. 7.

A. ibid. 10. f PRo regionibus perinde, vt pro temporibus. In vehementer calidis, sicut media ęstate. In magnopere frigidis, ut media hyeme. In temperatis, ita ut medio vere. Ad harum proportionem in ijs, quę medium locum sunt sortitæ. Porrò aeris nos circundantis alij status, qui calidi sunt calidis temporibus: frigidi frigidis, medij medio ueri respondent.

Praegnantium pulsus. CAP. 8.

PRægnantium maiores, crebriores, celerioresque pulsus sunt. Prĕterea nihil mutatur. In prægnantibus præter usum, mutatum priorum nihil est. Quicunque hic sit, omnino increscit, & augetur, quod mulier nõ sibi iam soli respiret, & pulset, sed fœtui etiam cogatur. Rationis ergo est ut celeriores, & maiores sint, crebrioresq;. Nihilo tamen vehementiores sunt, uel lãguidiores, uel duriores, uel molliores, pro ipsa sanè conceptus ratione. Neque enim, ut ex eo, ulla facultatis, uel instrumenti, prægnantium facta mutatio est.

Pulsuum ex somno mutatio. CAP. 9 E

IAm somni etiam sint, si quid aliud, secundum naturam, qui & ipsi variãt pulsus: initio minores, "
languidiores' tardiores, rarioresque reddunt. postea tarditatem pedetentim augent, & raritatẽ, "
præsertim à cibo: at maiores sunt, & uehementiores. Tandem ad remissiooem, & paruitatem re- "
deunt, tarditatem, & raritatem retinent. "

Quæ sit causa, cur concoctiones per somnũ meliores sint non in uentriculo modo, uerumetiã
in venis, in arterijs, in oĩ deniq; aĩalis habitu, nõ est huius loci explicare. Neq; .n. de causa, quæ nã
illa sit, conuenit inter oẽs medicos equidẽ hoc in præsentiatum de illa breuiter dico. Facultas cõ-
coctrix se iotrò p somnum recipit magis, & in altum. ergo, quia intrò mouetur; & materiam con
ficit: primò ueluti imbecillior redditur, ac oneratur: paulò post cùm fruitur alimento, quod confi
cit, roboratur ipsa, ac calor crescit aĩantis: vt qui frigidiores cibos comederunt, illico frigidiores
se aĩaduertunt, multiq; adeo illorum manifestè, & horrent, & rigent, haud multò post fiunt cali-
diores. Proinde si natiuus calor est, qui coocoquit cibos: ac qui huic præsunt motus, ut ratio fuit
Hippocratis, qui foras tendunt, uigilias: qui intro, somnos conciliant: facillimè rationẽ ac naturã
commẽtemur pulsuum mutationis, quæ ex somno proficiscitur. Quòd si qua est alia huius moli-
trix facultas, certè, quia consensum esse traditum est mutũum omnium facultatum, quæ a al mo F
derantur: non mirum est, si quid hæc facultas naturalis consentiat cũ illa. Sed hoc si semel admis-
sum sit roborari, & debilitari uicissim facultatẽ, quæ pulsum creat, promptè expedias causam. Nã
quia oneratur illa initio somni, atq; debilitatur, minores, & languidiores pulsus oportet existere.
At mox ea roborata, è diuerso maiores uehemẽoioresq;. At.n. qd simul tardiores & rariores fiũt?
Erasistratus quidem causam confert in motuũ uoluntariorũ requietem, quæ idcirco concoquat

6. Epid. com. 4 t. 14. 3. 181. c. & 191. b. cõ. 5. t. 30.

probè: non somnum in causa ponit: Hippocrates" ac cæteri, qui uergere calorem intrò ferunt per
somnum, qui quidem medicorum ac philosophorũ sunt planè omnium ꝓbatissimi, in huius in-
crementa, & decrementa, motusq; diuersos causas conferunt. Imminui .n. dicunt, ac ueluti suffo-
cari, ubi in aceruum subito incurrat iogestæ materiæ: quo ignẽ quoq; cum in ligoorum ingẽtem
struem incidat. Atq; ut idẽ ignis, ubi superior euasit materia, roboratur ac in magnitudinẽ eleua-
tur: sic innatus calor, cũ fruatur alimento, confectis iam succis, in quos inuaserat, copiosior q̃ an-
tè fit, & ualidior. At causas adhuc tarditatis, & raritatis noo expediuimus: immo uerò aliter me ita
dice res habet. Qñ dormientibus motus caloris, q̃ foras tendit, imminutus est, vigent aũt qui intrò
cõtractiooem oportet celeriorem fieri. distentionem uerò tardiorem. Ac sic quidẽ manifestò fit.
Qui cootractionem non assequuntur arteriarũ, sed discernũt ex sola distentione pulsus, hi tardum G
absolute uolunt dormientium pulsum esse. Ille autem absolutè non est tardus, sed altera ex parte
tardus, totus oon tardus potius, q̃ celer. Nam cuius tarda distentio, & celeris est contractio, is neu

1. Epid. cõ 3. t. 38. 4. 121. b
3. Epid. sect. 3.
1. Prorr. com. 3 t. 72. 4. 188. d
In Prog. cõ. 2. t. 56. 4. 203. g

tro horum nominũ appellandus est, nec celer, nec tardus, sed sunt distinguendæ eius partes. Qđ
in respiratione fecit Hippocrates." Iã verò ẽt altera sui parte paruus est dormiẽtium pulsus: siqui
dem plurimũ contrahitur, distenditur ãt nõ plurimũ, sed quantũ contrarius motus necesse habet
reddere contractioni. Porrò arteria in pari semꝑ interuallo mouetur in contractione ac distentio
ne, nisi qñ rhythmum subitò immutet: terminis verò unde proficiscitur, & quibus finitur, uariat.
Nã cũ motus, qui intrò pergit; prępolleat, atq; prorsus considerat, rursusq; inde incipiat, qui foras
tẽdit motus, haudquaq̃ hic distẽtionẽ plurimũ producit: Contra cùm prępolleat motus, qui foras
concitatur, contrario existente debili, minimè tunc ab extremo orditur collapsu in distẽtione, ac
summam tandẽ magnitudinem assequitur. Cumq; inde inceperit denuò qui iotrò fertur motus, fi
nem contractionis, vnde incepit distẽdi, facit. Ita cum facit semper ueluti mutuum quendam or-
bẽ, modò intrò magis, modò foras fertur. Quam ob rem, qui duntaxat distentionem sentiunt, his
pulsus necesse est in somnis paruus, & tardus videatur. Iisdẽ necesse est, vt imperitiorib. in digno-
scendo, pusillam partem conspici motus distentionis & fugere maximam. Quippe in eo motu ar H
teriarum, internos motuum terminos exercitatissimi quidem attendunt: sed contractionis hos
finis fugit, & principium distentionis. Quo magis imperitos immensam partem motus præte-
rire par est, totam propè contractionem, & partem non mediocrem distentionis. Quæ autem
pars motus lateat, quam nõ sentiant; qui tangunt, ea cũ adiungatur ad tempus quietum, speciẽ p̃
bet pulsus rari: tametsi re vera dormientiũ pulsus nihilo rarior sit: vt nec respiratio: sed apertè ẽt in
hac expiratio, quæ cum exufflatione fiat, maior est: quietis tempori nullum accedit incremẽtum.
Explicaui iã summam ferè de somnis: tñ quò res clarior sit, addam reliquum. Pulsus dormiẽtium,
in externa quidem quiete similes sunt uigilantium pulsibus: in interna uerò, permultum uidentur
distare: q̃ terminos internos motuum non assequitur noster sensus: sed tum minor est, tum lãgui-
dior q̃ pulsus vigilantium: præsertim à principio statim. Nã postea magnitudo ei quædam, & ue-
hementia adiungitur, & iam tardus in distentionibus est, in contractionibus uelox: & in summa,
intrò magis mouetur. Quare si uehementem in contractionibus eũ dicas, nihil erres: Etenim ex-
crementũ succorũ confectorum ueluti fuliginosum excernere arteria per somnos, q̃ copiosius tũ
collectum sit, uehementius auet: unde motus, qui intrò fertur, uel hoc uomine pręgollet. At verò
vbi

A ubi absolutè sicci cōfecti sunt, si in somno homo ꝑmaneat, immoderatus erit vtiq; talis somnus. Motus autem merito fit vterq; minor, tardus, imbecillus, rarus. Somnus.n.(quod vel ex poetis audias) mortis est frater. Vna illi hæc conuenit cū uiuentibus, confectio alimenti. Reliqua mortuis sunt similia, non videre, non audire, nihil intelligere, vel cogitare, {vel loqui,} vel sentire, ratione carere, proiectū esse. Et verò quid aliud, (si illud vnū quod cōmune adhuc cū uiuētibus habet, sit ablatum) nisi rectè ita ad mortem dicatur? Iam & primum esse, & natiuū caloris motū, cū foras, & extra seipsum mouetur: secundū, cum intrò & in seipsum, qui propter nutrimentum comparatus est, id iam pridem multis locis diximus. Qui vbi non amplius in nutrimento detineatur, neq; proprium suum motum, quo fertur foras, repetat, sed ociosus sit utrinque: habet tum certe imaginē mortis, exoluiturq; eius contentio, vnde oritur languidus pulsus: dissoluitur porrò motus, quam ob rem paruus, & tardus, & etiam rarus fit. Quòd si increscat etiam atq; etiam paruitas, tarditas, raritasq; propemodum nihil mouebitur. at hæc mors erat. Habes omnia de somnis. Quanq̄ prætera Archigenes plenissimos dicat pulsus in somnis uideri, Apollonides inanissimos, mihi certū est de his non producere orationem, cum in superioribus lucubrationibus falso hoc probauerimus genus pulsuum inductum ab Herophili successoribus esse, sicut multa alia. Neque quicquam
B habet admirationis, si in re, quæ planè discerni nequit, inter se Archigenes, & Apollonides dissideant. Neq; enim communis sensus affectum, sed suas uterque opiniones scripsit.

Expergiscentium pulsus. CAP. 10.

QVi expergiscuntur, è vestigio pulsus magnos, uehementes, celeres, crebros, & cum quadam uibratione habent: qui mox mediocritatem assequuntur.

« Non perinde in somnum incidimus uigiles, ac ex somno euigilamus: q̄ hoc fere subitò, illud
« oīno pedetentim fiat. Etenim turbulenta insomnia, vel si quis uociferetur, perstrepat, tangat dormientem, celerē, & subitaneam concitant mutationem. Quocirca pulsus illos, quos commemorauimus, qui in eū modum immutantur, clarissimè percipiunt. Nec tñ in alijs, qui motu innati caloris foras progrediente, excitati sunt, fugiūt exercitatos. Nā somnus incidit, cū natiuus calor aut ex fatigatione, & nimia siccitate ad alimētū se cōuertat aut ob immodicam humiditatē foras nequeat ꝓgredi. Quorū est salubris primus, & naturalis. Alter, quē memorauimus, ueluti somnus, q̄ est in comatibus, & lethargis. Cui opposita est phrenitidū, & vigiliarū† {non naturalium} uigilantia: vbi su pficcatus natiuus calor est, & quasi ignitus, atq; idcirco foras quoq; mouetur immodicè. Sed affectus ꝑter naturā, quos nec uigilantiam, nec somnū, sed uigilias, & comata potius uo-
C ces, relinquā in p̄senti. At somni naturales, simulq; vigilantiæ ita, quo ante diximus, gignuntur. Nam cū indigeat, simulq; desideret naturalis animaliū calor copiosam humiditatē, ideoq; in uiscera cōueniat, & vētrē, fit somnus. q̄ simul atq; ea satis fruitus est, vt naturalē iā qualitatē recuperauerit, expergiscūtur: quo q̄dē t pe illæ cōuersiones nullo modo citra vim aliq̄ fiāt. Nā in alimēto cōcoquendo q̄ succrescit humiditas vaporosa largè cū in ipsa cute, tū in poris, corporibusq; ad externā superficiem vsq; interpositis omnibus, non perinde iā calori procliuis est ad externa motus. Quare vt hanc discutiat, remoueatq; & meatus repurget, & etiam corpus undequaq; sibi penetrabile reddat, postulat primos vehementes atq; uiolentos motus. Quod ubi ꝑspirabile purumq; reddidit, mediocritatis naturalis reminiscitur. Hinc pulsus illico experrectis ex somno magni, & uehementes, & celeres eduntur. Præterea ob motus uim, nonnihil uibrantur. Paulò post ad natiuam mediocritatem reuertunt. Deinceps tyronibus scripsimus de corporis aduentitijs habitudinibus: quas græcè σχέσεις nos Hippocratem secuti appellamus, qui in libro De articulis dixit: Cæterum refert etiam nonnihil corporis habitudo. Ac pulsus nos in utraq; illarum maxime conspicuos prodemus, quorum facile nunc fit adiungere causas ex commemoratis. Nam quæ de naturalibus differentijs corporis tradita sunt, eadem dicentur de aduentitijs. Quo breuior ero, so-
D lumque ipsum illinc caput subijciendarum causa rerum huc transferam, quod ita habet.

† παρὰ φύσιν ἀ. pter naturā su perius. n. Galenus Iter παρὰ φύσιν. & οὐ φύσει differentiā posuerat.

De Ar. com. 1. t. 16. 7. & 56. d

Pro ascititijs habitudinibus pulsus. CAP. 11.

ASciticiæ habitudines corporis perinde pulsus, ut naturales immutant. Nam gracilis natura
« si quadratus euaserit, hinc, qui talis natura est, assimilem pulsum habet. Sin quadratus factus
« gracilis sit, assimilem gracilibus natura. Constat autem gracilitatis, & quadrati corporis citra fa-
« cultatis immutationem, æstimandam differentiam esse: itaque in omnibus alijs, ut unum id tan-
« tum vbique, de quo in præsenti disputemus, mutetur. Quæ diximus de quadratis, eadem etiam de
« corpulentis dicta nobis dixisse, est putandum, nisi quòd magis sunt intensa.
« In eum illic modum de habitudinibus corporis disseruimus. Appofuimus itidem de temperamentis caput etiam hic memoriæ gratia satis est adscripsisse. Est autem hoc.

Pro ascititijs corporis temperamentis pulsus. CAP. 12.

« IAm temperamenta corporis ascititia pulsus ea proportione mutant, qua naturalia tempera-
« menta.

Scilicet ad eundem hic modum, ut de anni temporibus diximus: Calida calidis; frigida frigidis assimiles pulsus creant. Nam temperamentorum in humiditate, & siccitate differentia contineba

tur in habitudinibus corporum: siquidẽ siccis gracilitas, corpulẽtia est humidis familiaris. Verum E hæc in libris De temperamentis declarauimus. Præterea hoc quoque, corporis duritiam temperamentis siccis, mollitudinem comitari humidis. Itaque pulsus his mollis est, illis durus.

Pulsuum pro exercitationibus mutatio. CAP. 13.

Nunc alias mutationes, quæ causas habent non naturales, recenseamus. Exercitationes primo, quæ moderatæ sunt, vehementes, magnos, celeres, crebros pulsus efficiunt: si multæ sint, & vires excedant laborantis, paruos, lãguidos, celeres, & crebros in summo. Nimium immodicę, adeo vt ægrè iam se possit mouere, & multis interpositis quietibus: aut nihil prorsus possit, sed exolutæ uires impensè sint, pulsus mirè paruos, & languidos, tardosq́; & raros: quod si ad uirium dissolutionem perueniãt, pulsus creãt illius proprios. Quales autem excitet pulsus facultas quæ dissoluitur, dicemus paulo inferius.

Habes caput, quod illo in libro conscripsi. Nunc iam addam causam. Facultas in exercitationibus vniuersam adhibet contentionem, vnde pulsus vehementes excitantur: vsus autem increscit, vnde magni, celeresque. Hic qñquidem binis accessionibus augetur, spiritu hauriendo, & caloris incremento, ideo etiã, qm̃ non satis ꝑ magnitudine illorum, & celeritate completur, crebri fiunt. At quæ vires excedunt exercitãtis se, efficiunt paruos, & languidos propter earũ imbecillitatem, F tũ illos quidem adhuc, quia vrget vsus, crebros: at nõ celerrimos, propter facultatis infirmitatem, sed pro his creberrimos: idq́; quatenus actio longè vsu inferior est. Quòd si adeo quis cogatur laborare, vt non modo superiores facultate labores sint, sed continenter necesse habeat interquiescere, huic refrigerat vniuersum corpus. Pulsus aũt ob imbecillam facultatẽ lãguidi sunt, & parui, ob frigus nec celeres, nec crebri. In aperto ratio est, si memineris priorum.

Ex balneis calidis pulsuum mutatio. CAP. 14.

Balneæ calidæ, dum sunt moderatæ, pulsus creant magnos, celeres, crebros, *vehementes. Immodicæ, paruos, & languidos, tamen adhuc celeres ac crebros. Quòd si hic *non relinquãtur paruos, languidos, tardos, atque raros.

Ex balneis, si in tempore utaris, omnino corpus commoditatẽ aliquam percipit. Nam cum defessi sumus, incaluerimus, simus refrigerati, desiccati, nauseam, *aut temperiem inęqualem sentiamus, deniq; si vacuatione opus sit nobis, illas nos subimus. In illis aũt oĩbus temporibus corpori restituitur mediocritas temperamenti, uires corriguntur, opportunus augetur quidam calor, ac pars digeritur spiritus vna cũ sudoribus. Quare calidæ balneæ par est, si sint moderatę, ut ad eum modum mutẽt pulsum, sicut declarauimus immutari, cum facultati cõmodatur, & augetur usus. G Immoderatas, planum est, facultatem dissoluere, vsumque præter modum intendere: vnde fit ut creberrimos creent: celeres aũt perinde, ut priores: nisi sanè facultas ad extremum vsum deuenerit: nam tum quidẽ formicantes, quos appellant, prodibũt. Quòd si ab immodicis balneis destiterint, nec lauentur amplius, †{ sanè refrigerabitur corpus, ac facultas opprimetur. } Quam ob rem mutatio pulsuum ea existet, quam in libro primo docuimus excipere facultatis imbecillitatẽ, & vsus remissionem. Hoc enim in præsenti satis est si demonstrem, quemadmodum ex singulis præcedentibus, & externis causis ad primas, & pręcipuas, & continentes uocatas mutatio penetret, vt autem ex illis pulsus necessariò alterentur, in primo aperuimus libro.

*Al. καὶ βραχὺ σφοδροτέρους, & paulo vehementiores.
*In antiquis codicibus, & in trãslatione veteri illud, Non nõ legitur, nec legi debet.
*ἀσῶ.
†In cod. gręcis & in antiqua trãslatione, legitur in pterito tpe hoc mõ, sane, & habitus corporis refrigeratus est, & facultas dissoluta.

Ex balneis frigidis pulsuum mutatio. CAP. 15.

Frigidæ balneę illico paruos, ac languidiores, & tardos, rarosq; pulsus efficiunt. Postea, prout id sit, quod induxerunt, omnino uel torporem inducent, vel robur. Quę torporem intulerũt & refrigerarunt, paruos, & languidiores, & tardos, rarosq; efficiunt. Quę excalfecerunt, & robur conciliarunt, magnos, vehementes, celeritate, & crebritate moderatos. H

Balneæ frigidę è vestigio refrigerant omnino, postea vel roborant, vel obruunt facultatẽ, vnaque perfrigerant: nam id est torporem inducere. Itaque, & pulsus pro ratione causarum immutant. Quod uero non poterat tum tyronibus explicari, id nunc declarabo. In frigida lotione arteriarũ motus plus intro, q̃ foras fertur, ꝗ, & calor illuc illico magis ferat. Quòd si intus arterias possemus contingere, oĩa q̃ alias in distẽtionibus animaduertimus, hęc in cõtractionibus hic apparerẽt, magnitudo, celeritas, uehemẽtia, sed hoc qa nõ põt vlla rõne, ab ijs, q̃ in distẽtionib. ꝑcipimus totos pulsus sic appellamus. Paruos, qa multo minor distẽtio id rꝑs est, q̃ ante: tardos uẽ, ꝗ apertè exolutus est motus: iã raros quoq;, ꝗ alij ẽt oẽs, in qbus plus motus intro ferĩ, tales esse uisi sint contractionem non sentientibus. Causa ante explicata est. Languidos non diximus absolutè, sed scripsimus languidiores: qua uoce paruam mutationem significauimus in remissionem esse.

Pulsuum mutatio ex cibis. CAP. 16.

Cibus largus, ut etiam grauet facultatem, pulsus inęquales, atque inordinatos concitat: Archigenes uult celeriores, quàm crebriores. Modicus, magnos, celeres, crebros, uehementes. Parcior, quàm qui satis nutriat, non ęquè ac moderatus, cęterum minus mutat, neq; id diu.

Cùm possimus in singulis capitibus in hoc libro ꝓscriptis, primũ, quę alij de ijs cẽsuerunt, commemorare, deinde esse falsos confutare, non hoc facimus: sed statim ad id, quod probatum, & uerum

A & verum est, accedimus, id agentes, vt operis, quoad eius fieri possit, prolixitatem contrahamus. Quod cum nunc & sua sponte longum sit, quid fiet, si veterum praeterea opiniones una cum confutatione congrua cōplectatur, nonne in immensum ducetur? At, qui tempore ad disciplinas abūdat, ardetq; cupiditate medicorum oēs opiniones cognoscendi, huic lucubratio hæc, certo scio, viam muniet, vt per se inueniat, vbi bene sentiant, & vbi errēt. Et quidē alio ipsi loco multa scripsimus, quæ his, qui in ea voluntate sint, conducent. De proposita qōne in libris, ubi inquirimus in Erasistrati artem de pulsibus, opinionis errorem, vt puto, clarè prodidimus. Ad hęc vbi discrepamus ab illis, qui peritissimi habentur in arte de pulsibus, de his item vir, qui sapientia sit præditus, facile mihi uidetur horum præsidio, quæ nunc tradidimus, existimaturus. Inueniat.n. ea ferè partim in sola dictione, partim in exactis, & distinctis explicationibus consistere: etiam hęc, de quib. nunc agimus. Nam, cum scribat Archigenes in hunc modum de cibo facultatem onerante. Hic quia premit, languidiores minoresq; pulsus concitat, & celeriores quàm crebriores. Nos non sic, sed quomodo scripsimus? Cibus largus, vt etiam grauet facultatem, pulsus inæquales, atq; inordinatos concitat. Qui autē opera artis diligenter obseruat, non in cibo tantum, sed & in alijs affectibus omnibus, in quibus oneratur facultas, reperiet inæquales pulsus. Atq; hoc scilicet ipsum est, q

A.l.1.f.2.d B imbecillā facultatem ab onerata distinguat, simulq; cum eo proditur & noxæ magnitudo. Si.n. inter multos magnos, & vehementes, pauci offendantur parui languidiq;, pusilla est offensio facultatis: cōtra, si pauci magni, & uehementes, parui autē, atq; languidi multi sint, ingenti in eiusce modi affectibus onere opprimitur facultas. At uero parui, & languidi pulsus perpetuò fiunt, nullo interpellante contrariorū, non in ijs, q̄ onerantur, sed in ijs q̄ dissoluuntur facultatibus. Dum verò per se quidē ualidæ sint: sed abs quopiam grauentur, & premantur, oīno uehemētes, & languidi pulsus cōmiscentur, et si summè offensæ sint. Incuriose igitur scribit Archigenes, lāguidiores, & minores pulsus fieri, cum facultates cibo grauantur: hæc.n. q facultas dissoluatur, non q premantur, signa sunt. Atq; vt in differentijs magnitudinis, & vehemētię sunt inęquales, sic in differentijs crebritatis & celeritatis. Quare ne istuc quidem queo conijcere, quemadmodū Archigenes scripserit, celeriores eos, q̄ frequentiores esse: nisi si hoc dicere velit, licet sint hi inęquales, maiore numero tñ celeres tardos vincunt, q̄ raros crebri. Etsi ne hoc quidem uerum est, si ita nude proferatur, nec distinctè: Immo offensiones leuiores, celeres magis, q̄ crebros: grauiores è diuerso crebriores pulsus, q̄ celeriores reddunt. Causa in aperto est ex demonstratis in primo libro. Siquidē celeritas facultati peculiaris ualidę est, crebritas imbecillę. Iam aliorum etiam, de quibus deinceps

3.c.11.f.49 g

C dicemus, nisi exciderunt ea tibi, quę primo in libro docuimus, in promptu est causa.

A.ib.d.g.h.

Pulsuum ex vino mutatio. CAP. 17.

Vinum pulsus cætera quidem vt cibus variat: hoc vero interest, quòd illico immutet, & citius mutatio à vino profecta, recedat, quàm illa quæ cibo: quod ita celeritatem amplius, & magnitudinē, quàm vehementiam, & crebritatem augeat. Quanto enim vehementius moderatus cibus constantius que robur conciliat, tantum ferè vinum extollit magnitudinem.

Hęc quoq; oratio seipsam interpretatur, ac oīa subijcit nobis, q̄ de vini virtute sunt ab omnibus medicis prodita. Appositio enim, quam facit, celeris est, q humidum sit, & calidum. Quicunque enim celerem, inquit, requirunt, appositionem, his humidum medetur. Quando vero calor et dux est humiditatis, multo iam magis. Adhęc, quę affatim subitoq; nutriunt, hęc celeriter permeant. Quam ob rem vt celerem, ita minimè diuturnam à vino appositionem corpora accipiunt Facile enim digeritur per halitum. Porrò, q nutriat, pulsus ita vt cibus variabit: q autem amplius quàm ille calfaciat, insigniorem adijciet illis, & magnitudinem, & celeritatem: id quòd planè apertum est illis, qui retinuerunt, quę in primis exēplis docuimus. Ac reliquorum, q̄ in isagoge prodidimus, si memoria teneas, quę in primo libro scripsimus, omnes clarę sunt causę. Quare pręterita In librode Alimento.

D illorum magna parte, causas tantum illorum, quę sunt obscuriora, referamus: de quibus hoc est. Cur choleras, magnos alui fluores, profluuiū muliebre vocatū, deniq; oīa, quę ex corpore vacuādo facultatē dissoluūt, comitenī pulsus vermiculātes: at facultatē, q̄ à febri cacoethe dissoluitur, formicantes consequantur? An quia pulsus, quò vermiculans sit, tardus esse omnino, & rarus debet? neq; enim possit fieri, vt prior arterię pars prius moueri videatur, neq; vt fiant veluti circunscriptiones in vnà distentione multę; ni tardus simulq; rarus sit motus. At in acutis febribus (neque enim possunt cacoethes non acutę esse) non sustinet pulsum caloris copia, uel tardum in summo uel semel fieri rarum: cæterum tardus est, aut non celer certè pulsus, cum dissoluitur facultas, (tametsi in eo quidam dignoscendo hallucinentur) sed non summè tardus tamen: rarus autem haud quaquam: immo creber semper, ac vbi uis urgeat caloris, magnopere est creber. Mihi quidem iam uisum est tertij huius libri hic finem facere. Reliqua in quarto persequar, ab affectionibus animi exorsus.

GALENI DE CAVSIS PVLSVVM E
LIBER QVARTVS

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de causis præter naturam, quæ tum animi, tum corporis affectione pulsus immutant.

Quæ pulsuum causæ superioribus libris explicatæ sunt, quæ hoc libro explicandæ. CAP. 1.

Nter causas, unde pulsus alterantur, quæcunque mutationem moliuntur per se, continentes eorum generationem, ex quo sunt continentes appellatæ, prioribus duobus libris exposuimus. Quæ has præcedunt, quarum consistit pars in ipsis animalium corporibus, pars extrinsecus accidit, has cum instituissemus duobus proximus explicare, (quia ante etiã in libro illo, quem tyronibus scripsimu sde pulsibus, summatim de his, & citra demonstrationem tractauimus) operæpretium mihi est usum, ut hic quoq; de ijs agerem citatis ipsis capitibus, atque distinctè explicarem, simulq; causas adderem. F Ac in tertio quidem libro de ætatibus, regionibus, anni t pibus, naturis, præterea de exercitijs, quæ vocant, & cibo, potuq; diximus. In hoc quarto, qui huius commẽtationis est postremus, de causis prȩter naturam sermonem habebo, exorsus ab affectibus animi: deinde etiam de corporis affectibus dicturus. Iam hic quoque ad singula capita clausulas traducam ex libro tyronibus scripto. A.l.1.f.1.d. 3.c.18.f.51. a.

Iræ pulsus. CAP. 2.

IRæ altus est pulsus, magnus, vehemens, celer, creber.

Qui superiorum est memor, huic etiam quæ de ira dñr, aperta sunt. At de quo ante haud dum diximus, hoc est in præsentia adijciendũ: uehementior ne tñ appareat pulsus iratorum, an eiusce modi sit verè. Id.n. omisimus, etsi latius in primo libro disputaremus, fere dubium. Neq; enim ita quis fidem tum haberet, si diceremus non apparere solum, sed esse etiam vehemẽtiorem, vt iam adducetur, cum ante in sermone interposito multa ordine audierit, quȩ referunt ad fidem, prȩsertim quæ de inæqualitatibus narrauimus, in quibus pulsus uicissim clare videtur fieri languidus, & vehemens: non quo tam repente facultas in imbecillitatẽ variet & robur, sed q̃ cum causis, quæ se molestant, decertet, nec superet perpetuo eas. G Apertissime autẽ pulsus per bonas iudicationes vehementes fiunt. Etenim facultas tum, vt, quæ molestiam exhibent, repellat, excitat seipsam. quod & in animali cernas facultate, non tñ vitali. Exoluti enim quidem extremè, vel per senectutem, vel per morbũ, vel aliam q̃piam, quæ antecesserit, lassitudinẽ, si latrones subito cõspiciãt ingruere, vel hostes, vel feram aliq̃, concitato cursu aufugiũt periculũ, neq; in eo validis cõcedunt. Itẽq; in terræ motu ex ædibus exiliunt, aut per incendium, atque ocyssime discurrunt; dum antea per infirmitatem progredi uix possent. Ex quibus omnibus liquet, facultates animalis moderatrices, si quando impendeat necessitas, maiore ui obire suas functiones. Quo minus mirũ est, si in ira hoc contingat, cũ videatur merito fieri: ut & in his etiam animaduertas, qui exercitationem subeunt, aut q̃ aliam nauant operã, pulsus non in magnitudinem modo, sed & in vehementiam conuerti.

Lætitiæ pulsus. CAP. 3.

LAetitiæ magnus, rarus, & tardus est pulsus, at vehementia nihil differt. Ibidem.a

Lætis diffunditur per vniuersum corpus calor: atq; plus foras eius motus fertur, at in tristibus intro. Vnde maior fit merito pulsus illorum, at non vehementior item. Neq;.n. ascitit ius ex affectu comparatur, neq; validioris actionis vsus. H Planum autẽ est, hæc intelligi debere, de moderata lætitia quæ propria rõne pulsus alterat. Nam si nimia quidem lætitia sit, ut facultatẽ dissoluat pulsus sæpe per accidens contrarij existunt. At tunc pulsus fient, qui dum virtus dissoluitur, fieri solent. Diximus enim ante, qui inter affectus sunt uehementiores, hos totam alterationẽ pulsuũ per seipsos moliri.

Tristitiæ pulsus. CAP. 4.

TRistitiæ paruus, languidus, tardus, & rarus est. Ibidem.a

Et tristitia enim refrigerat, & calorem intro concitat. Itaque non iniuria contrarios pulsus efficit superioribus, quos consequi lætitiam dicebamus.

Timoris pulsus. CAP. 5.

TImoris recentis vehemẽtis celer, & uibratus, & inordinatus est, inæqualisq́. Inueteratus iã similem habet tristitia. Ibidem.

Timor è vestigio, quia statim multã mentis conturbationẽ facit, iure inæquales edit pulsus. Nam ante de hoc uerba fecimus. T pis diuturnitate pulsus tales creat, quales tristitia. Neq; quicquam a tristitia abest diuturnus timor. Omnibus autem hic, si diuturna sint, aut admodum sint uehementia,

A mentia, pulsus succedunt, ut solent dum facultas dissoluitur. Etenim dissoluunt omnia hæc facultatem, breui quidem uehementia, tempore uero contraria. Atqui paulo ante idem ex illis, quæ de lætitia retulimus, ostendebatur: nunc etiam adscripsimus, ꝙ illis hoc in isagoge subiunximus, & etiam ꝙ de similibus uniuersaliter statuendum est item. Longiorem uerò interpretationē hæc oratio non quærit: quare ad ea iam, quæ consequuntur, transeamus.

Ex dolore pulsus variatio. CAP. 6.

A.l.1.f.2.d 3 c.16.fol. 50.f *Dolor, qui" quidem uarias pulsus, (variat autē ingens, aut qui principes partes tenet, ut etiā inflãmatio) dum paruus est, atque initio, pulsum edit maiorem, uehementiorē, celeriorem, crebriorem. Auctus uero iam, & admodum validus, ut etiam uitalem contentionem offendat, minorem, languidiorem, celerem, crebrum. Ac quo diuturnior sit, uel vehementior efficiatur, hoc illorum quodq; increscit magis. Qui uero facultatem iam dissoluit, in remissionem, & paruitatem, & falsam celeritatis speciem; ingentemq; crebritatem commutat.*

Vt in omni molestia facultas, ita in doloribus sese solet, ad depugnandum, & reijciendum id, ꝙ infestat, concitare. Optimo igitur iure in magnitudinem, & celeritatem, vehementiamque pulsus
B mutat. Quæ si in eo nihil ꝓficiat, veluti ex inani labore uis eius, & cōtentio dissoluitur. Itaq; in remissionem motus, superara ab infestantibus faculcate, recidunt. Quid autem falsam celeritatis speciē dixerim, in tertio libro De dignoscendis pulsibus declaratum est. Iá etiam demonstrauimus in horū cōmentariorum libro primo, cur paruis pulsibus penè omnibus adiuncta crebritas sit.

Inflammationis pulsus. CAP. 7.

A.ibidem. c 17.g *Inflammatio habet omnis communem pulsum uelusi serrantem: ut alia pars attolli arteriæ, alia non uideatur, cum illa scilicet videatur durior. Habet etiā vibrationis aliquid hic pulsus, ac celer quidē & creber est, non perpetuo magnus tamen. At singulis est suus proprius. Nascentibus quidē maior infto, & vehementior, & celerior, & crebrior. Vigescentibus adhuc cum illa omnia increscunt, tum clarè iam durior, & magis uibratus est. Vigescentibus autē manifestior est, duriorq;, atque uibratus magis, sed minor est, quàm dudum, non tamen lāguidior, nisi facultatem excedat affectus: quinetiam crebrior fit & celer. quæ si diuturnior fit, atque in scirrhum iam induresceat, accedit illis gracilitas pulsus, & durities. Hæc inflammatio habet, quæ pulsum ꝑ totum corpus immutat, uel quia magna est, uel quia principem partem insidet. Si uero uniuersum corpus non afficiat, pulsus in parte inflammata talis erit, qua*
C *lem diximus. Crescunt autem, quæ commemorauimus singula, diminuunturque, aut pro inflammationis quantitate, aut pro ipsius instrumenti natura inflammati: Siquidem partes neruosiores, duriores edunt pulsus, magisque serrantes, & minores: venosiores uerò & arteriosiores, contra. Ac inter hos maior est in arteriosioribus, atque inæqualis facile fit, inordinatusque. Ex his liquet, qui pulsus sit illorū, quibus inflammatum iecur est, uel lien, renes, uesica, colon, uentriculus: Præterea pleuriticorum, & peripneumonicorum, & breuiter omnium, in quibus partis inflammationem comitatur febris. Nisi quibus in locis ob symptomatum naturam, quæ tum necessario ijs consequantur, tum casu adiuncta sunt, prout quodque possit mutare, ita pulsus contingat variari: ut mixta ibi mutatio fiat, & quæ inflammationi congrua est, & quam loci natura, vel præsentis inducis symptomatis. Quibus enim infammatum est septū transuersum, hi cōuulsionibus sunt opportuni: quibus pulmo, suffocationibus: quibus uentriculi os, syncopis: quibus iecur, atrophiæ: quibus ventriculus, cruditati: quibus renes, urinæ suppressioni. Ad hæc partes insigniore prædita sensu, etiam dolorum nomine pulsus mutant: quæ minus sentiunt, pro affectu tantum. Igitur in inflammationibus variè pulsus ex his omnibus mutantur. Quæ quemadmodum discernenda sunt, cum alio loco exactè tractauimus, tum uero in præsentia, quantum interest tyronibus, persequemur.*

D Hoc caput est ex isagoge, quod pulsuum profectam ab inflammationibus mutationem clare docet. Porrò ut primæ causæ, & generationem eorum continentes afficiantur ab inflammatione, vt illām mutationem inducant, explicare consequens est hinc exorsos. Omni parti, q̄ inflammata sit, hæc necessario duo accidunt, calor immodicus, & tēsio. Quę uniuerso corpori impartit ambo, ubi pars nobilis sit, uel insigni prædita inflammatione. Atqui immodicus calor, qui uniuersum corpus occupet, febris est: quæ usum pulsuum alterabit dilucidè. At partis inflammatæ tensio peruadit etiam arterias. Quamobrem durior pulsus erit: eoq; sanè in neruosis partibus durior, quod pręter cæteras hę in inflammationibus tendantur, ut quæ sint sua sponte etiam tensæ: atque una secum partes vicinas, quia sunt.s. fortiores, intendunt. Nimium calorem autem ostendimus efficere per se pulsum celerem, & maiorem: quòd si quid deficiat usui, ibi etiam crebrum. Rectè igitur omnes, quos ex inflammatione febris arripuit, habent pulsum durum, & uero etiam ob intemperiem arteriarum, in uno occursu inæqualem. Quę si ambo coniuncta
A.l.3.f.10. c.4.c.2.fol. 168.f sint, existet dubio procul species illa" pulsus, quæ velut serrat tactum. eam enim oportet, qui tangit, vt imaginem concipiat, ubi inæqualiter instrumentum durum occurrat. Erit porrò, ut diximus, manifestè celerior: ac, nisi resistat durities, planè maior: Sin quid resistat, tantum sibi

conciliabit uibrati motus, quantum imminuta magnitudo sit. Iam ẽt tanto hũc fore crebriorem, E quanto minus distentio usum compleuit, nosti, si, quę ante demonstrauimus, recordaris. Præterea magnitudinibus paribus inflammationum uariationem pulsuum non parum comitari. Sed inflammationes partium † {consitarum uenis,} pulsus creare maiores, partium neruosarum minores, sed eos duriores, magisq; serrantes. Nihil est.n. in his, quod non clarum sit, si retineamus arterias magis tendi oportere a partibus inflammatis, quæ sint neruosæ. Partes autem † {arterijs abundantes,} plane ẽt copiam caloris in arterijs, vtpote calidioribus adaugebunt amplius, atq; maximos idcirco excitant pulsus. Et si qua alicunde inæqualitas exoriatur, eam detegent manifestius. Duas, ni fallor, causas esse docuimus inæqualiũ pulsuum, facultatis, quæ arterias mouet, ob nimios humores, qui ipsam degrauent, imbecillitatem: prætetea ob ipsorum instrumentorũ affectus, oppilationes inquam, & constrictiones, atque tensiones, pressusque. Quare nihil est mirum, si inæquales in arteriosis partibus inflammatis pulsus fiant: cum molitrix facultas illorum facillimè in talibus defatigetur, ipsaq; instrumenta fiut affecta. Reliqua, quæ in libro tyronibus nũcupato scripsimus de mutatis ab inflammatione pulsibus, non puto desiderare interpretem. Itaq; ad unum nunc de proximis capitibus est digrediendum. F

† venosarum.
† arteriosæ.

Pleuriticorum pulsus. *CAP. 8.*

PLeuriticorum celer pulsus est, & creber, nec admodum magnus, uideatur etiã uehemens esse. Est ille uerò non languidus quidem, sed tamen nõ uehemens statim, quod ad affectum refert. Siquidẽ vbique hoc memoria seruandum est: in unaquaque re mutationem esse pro illa re æstimandam, distinguendumque, quod alia de re, non de illa acciderit. Pulsus itaque pleuriticorum, quia neruosiorem quodammodo, durioremque efficit arteriam, quasi conuerteret in vehementiã, imperitis imponit, quos, quid intersit inter durum ictum, & vehementem, latet. Ita quoque vulgus medicorum, quod alias etiam differentias pulsuum discernere nesciat, has fortassis institutiones accusabit, atque ex sua ignorantia damnabit recta præcepta. Verum non faciam, ut hic longior sim, cum separatim de pulsibus dignoscendis scripserim. Quare ut rationem exerceatis simul & tactũ, admoneo, ut in experiundo pulsum ualeat tactus cognoscere, non discernere solum ratione. Principiũ uero est experiẽtia, sermone expressa doctrina. Quippe nequeas uel crebritatis quantitatem uerbis explicare: tametsi multum interfit, excedat iustũ pleuritidis modum, an non assequatur. Siquidem excessus, ubi in peripneumoniam migret, aut denuntiet syncopã, necesse est fieri: defectus in soporem, uel neruorum desinere læsionẽ. Simili modo illa inæqualitatis species, quæ serrantis imaginem præbet, in primis pleuritidis proprium est signum, si remissa est, mollis G & probe maturãda: si uero magna, difficilis & admodũ cruda pleuritides. Tales cũ imbecilli facultate cõiunctæ periculum præsens habent: Si cum firma, aut tarde concoquentur, aut ad suppurationem deflectent, aut tabidus eas excipiet marcor. Atque eius, quæ concoquitur, pulsus pedetentim omnẽ deponit illam præter naturam mutationem. Quæ deflectit ad suppurationem, habet pulsus suppuratorum proprios: Ita quoque quæ tabide marcescet, pulsus marcorum.

Caput ex isagoge hoc est, ac quæ apertè accidunt pleuriticis, declarat: causas autem non item aperit. Quamobrẽ eas hic exponam. Pleuritis inflammatio est succingentis costas mẽbranæ, ita que febricitant acutè: quippe uicina est cordi. Quia uerò ad eum modum febricitant, ideo habẽt pulsum celerem. Quòd neruosa ẽt pars sit, quæ est affecta, hinc insigniter durus est. Iam, quia ita habet, ideo minor est quoq; q̃ febri cõueniat. Quare, ut & crebet fiat, par est: quòd magnos pulsus calor postulet, refragetur durities: diximus autem antè, quantum ab usu absit magnitudo pulsus, resarcire crebritatem. Inæqualis in ijs est crebritas, ꝙ nec humorum qui inflammationẽ cõmittunt, una sit species. Quare si sint " biliosiores, ẽt febris acutior erit, ac offensio quædam consequetur facultatis. Sin pituitosiores, & lenior erit febris, & procliuior ad soporem. Nunquã enim H in pleuritide, & peripneumonia fit, ut caput non lædatur, quòd humorum excipiat in inflammationibus putrium fuliginem. Verùm cùm putris humor sit biliosus, vaporẽ habet in modum fuliginis acrem: qui mordicat, & erodit, irritatq, cerebrum: itaq; ad delirium perducit: si pituitosus sit, nec fumo acri similis, sed caligini crassæ turbulentæ, quasi nubem quandam ad caput attollens, humectat id, grauatque cerebrum, cogitque in grauem somnum deferri, ac sopiri hominem. Rectè ergo cum pulsus in maiorem crebritatem mutantur, aut peripneumoniam, aut syncopam annunciant: peripneumoniam, quòd occupet semper, offendatque lateris inflammatio vicinas partes: ut quæ à calido gignatur feruenteque humore, atque facilè moto: Syncopam uero ex affecta facultate uel per per neruorum læsionem, uel soporem: cùm ex pituitosis humoribus vaporantibus cerebrum repletur. Iam hoc etiam si propellere offensam ad ramulos valeat, consequetur læsio neruorum: & sopor, si nequeat. Ac talibus quidem humoribus rariores, contrarijs, puta biliosis, crebriores iusto modo pleuritidis pulsus eueniunt. Porrò autem medius est inter raritatem, & crebritatem modus in pleuritide, ubi qui morbum committit humor, sanguineus fit. Sic etiam modus medius duritiei ex tali humore, ac moderata inflammatione oritur;

A.l.3. f 10. t.4.c.6. fol. 169.

A augetur vero, aut ob inflammationis nimiam magnitudinem, aut ob humores biliosos. Itemq; per contraria imminuitur. Iam hoc quoq; liquet, duris pulsibus euidentius consecuturam speciem occursus veluti serrantis.

Suppuratorum pulsus. CAP. 9.

Suppuratorum pulsus initio statim pulsum refert uigescentis inflãmationis: ipsa enim initiũ est suppurationum. Nonnunquam inæqualis est, & inordinatus, sed omnibus hecticus. Cum autem pus propè sit maturum, cætera similis est: nisi quod æqualior sit: at cùm erũpit, lãguidior, latior, tardior, rarior.

Qui multum puris in capedine inter thoracem, & pulmonẽ collectum habẽt, hos Græci quidam ἐμπύους, alij ἐμπυικοὺς (Latini suppuratos) appellant: qui fiunt, cùm magna ad costas inflammatio suppurat. Interim etiam comitantur peripneumonias. Deniq; oẽs, quibus inflammatum viscus aliquod suppurauit, suppuratos vocant. Hoc ergo caput de suppuratis, quod ex isagoge ꝓposuimus, cùm præcipuè est in primis, quos cõmemorauimus, verum; tum uero in reliquis omnibus. Nam vbi suppurat inflammatio, quòd instrumenta uitiata, & debilitata sit facultas, non potest non pulsibus inæqualitas quædam, & ordinis perturbatio moueri: huic cumulus accedit natu
B ræ cum symptomate certamen. Humor enim putridus, qui modo huc, modo illuc sine ordine cõfluit, tum spiritum transitu intercludit, tum ad propulsanda naturam incitat, quæ molesta sunt: vnde magni, vehementesq;, & alti, celeresq; pulsus oriũtur. Paulo post ãr vbi defatigatur pugnando facultas, aut si qua firmius pars obstruatur, in contraria recidunt: dũ seipsam concitet vitalis facultas, ac ad reijcienda, quæ sibi sunt infesta, se conuertat: vbi denuo altiores, atq; uehemẽtiores prioribus euadunt pulsus. Ergo cùm perpetua hæc sit mutatio, inæqualitas in ijs necessario quędam, & ordinis perturbatio nascitur, eaq; dum fiat eruptio, perdurat. Quam ob rem hecticus est dictus pulsus illorũ: quod quidem nomen recentioribus medicis significat constanter manere illum eundem, & non in orbem veluti accessiones quasdam facere, rursusq; interualla, quod in alijs fit febribus. Perpetua est enim illa in motu arteriarum agitatio, donec fiat eruptio: at dirupta parte, quæ suppurat, planè erunt omnia contraria. His recordanda sunt, quę de lato pulsu in secundo libro, & de alto docuimus: neq; hoc postulandum, ut de omnibus sæpius repetamus. Nam vasa iam erũpente pure desinunt tendi, facultasq; defessa depugnando est, ac necessario homo est attenuatus quæ vbi conuenerunt, latus fit pulsus. Augebit porrò multo magis ad sensum quidem eius speciem ascensus ante eruptionem arteriarum. Siquidem quia illius adhuc sumus memores, eique
C comparamus, quæ nunc apparent, pulsum reddi bene latum arbitramur.

Marcescentium pulsus. CAP. 10.

PRoximũ est de marcescentibus caput: de quo etiam quæ ad cãm inueniendã faciunt, primo loco tradam, deinde caput ipsum ex Isagoge ascribam. Nomen hic affectus inuenit ab flammis marcescentibus, quę difficultate nutrimenti extinguuntur. Ac vbi calor eodem modo marcescit natiuus animantium, pulsus oportet esse languidos. Nam ita affectis facultas efficitur debilis. Quocirca etiam parui fiunt: iam celeritate etiam quadam uidentur præditi: quòd nec hæc abesse ab febricitãtibus possit. Quia autem, & febricitant, & facultate sunt imbecilla, itaq; pulsum habẽt paruum, necessario iam simul crebrum obtinent: id quod, & in libris prioribus est ostensum. Imbecillitati autem facultatis comitari item pulsum circumnuentẽ declarauimus, qui decurtatus est in vtraq; parte. Atq; planum est, eos semper pulsum habituros undequaq; similem: quòd non ex humoribus affectus, nec ex spiritu procedat, sed in ipsis consistat solidis partibus. In his enim corporis habitus vniuersus, vt carbo quidam factus est: qua de re hecticos iuniores medici hos pulsus appellant. At quibus iam calor † { extinctus est } totus, quod accidit potissimum senibus, rarior quoq; pulsus fit. Hunc marcorem Philippus vocat ex morbo senium: quem fere habent senescen
D tes, & interim iuuenes etiam. De quibus optimè Philippus scripsit, non planè ignitis carbonibus hunc affectum similem esse, sed his, qui ita extinguitur, vt in cinerem iam vertantur. Hęc uiro prudentia prædito certè ad reliqua intelligenda satis sunt: itaq; caput nunc ex isagoge adscribemus.

† extinguitur.

MArcescentium pulsus non uno modo variat. Quare differentijs hi quàm apertissimis discernendi sunt. Qui una cum inflammatione, quæ non discussa sit, commarcuerint, languidos, & celeriores, valdeque crebros pulsus habent, ac decurtatos magnitudine in uno ictu. Quos Archigenes innuentes, & circumnuẽtes appellat, vt aperte declaret distentionis breuitatẽ cũ vtriusq; extremitatis quasi inclinatione. Neque enim vt præcisis affatim, sed ceu partibus vtrinque inflexis contrahitur decurtatus magnitudine, & in vtrisque partibus. Atq; hoc quidem non hi modo, sed marcescẽtes qualibet de occasione habent ferè omnes: qui ex inflãmatione marcescant, omnes: & alij item multi: nisi illi sane, qui de occulta quapiam inflammatione marcescunt. Eritq; hic marcescentium ex inflammatione proprius nulli conueniens, qui aliã ob causam marcuerit. At hecticus omnibus marcescẽtibus pulsus est, qui quidem ijs est communissimus. Secundum illum inæqualitas secundum magnitudinem distentionis decurtata, quæ etiam adest plerisque. deinde crebritas. etenim hæc quoque omnibus, qui ex inflammatione

marcuerint, perpetua adhaeret: omnibusq́, adeo, qui ob syncopã ex corde, vel stomacho affecto profectam in praesens periculum uenerunt, ac deinde uni potione praeceps declinauerunt periculum, sed tempore tamen marcuerunt, nisi sane hos quoq; dicas ex parvis inflãmationibus perire, nobis incognitis. Siquidẽ sunt inter eos, qui innuentem habeant pulsum: nisi etiam hos dicas ex inflammatione, alios citra inflãmationem marcescere. Verùm hoc in dubio est. Pulsum igitur hi habent hecticum, languidum, admodũ crebrum, quem innuentem quidam appellant: atque alteram hanc marcescentes differentiam pulsuum sunt fortiti. Alia item tertia est eorum, qui rarum habent: Verùm, & his cum antegressa febris pulsus reddidit crebros: tum facultatis extrema dissolutio abunde efficit crebros. Quod autem intercedit* omnibus refrigeratis febribus, nondum tamen extinctis ut in raritatem commutat genus hoc marcoris senibus proprium est, praesertim cum aliquid vitij pulmo, & thorax contraxit. Hi febrilem retinent pulsus duritiem, etiam si rarus sit. Omnino paucis marcescentibus in aliam inaequalitatem pulsus, ac illam, quam diximus, magnitudinis, vertitur.* E

* Aliquot cod. legunt non parui, sed ... μικρούς ... longis.
* Ad totum.

Phthisicorum pulsus. CAP. 55.

PHthisicorum quos vocant, pulsus paruus, & languidus est, mollisque, & modice celer, atque hecticus.* F A.l.3.f.10.c 4.c.22.fol. 171.

Proxima est oratio de phthisicis, quos vocant, qui pulsum facultatis imbecillitate paruum, & languidum habent, at non nimium celerem, vt pleriq; febricitantes: qđ non detineantur vrente febre. Hi habent etiam pulsum hecticum, quòd & febrem habeant hecticam: sic à febre, quae corporis occupauit vniuersum habitum, appellatur pulsus: ab his in libro ad tyrones scripto caput sequitur de peripneumonicis. Quod qidem hic visum mihi est adscribere: habet ãt ad hunc modũ.

Peripneumonicorum pulsus. CAP. 12.

PEripneumonicorum magnus est pulsus, & undosi quid habens, & languidus, mollisque, similiter atque lethargicorum pulsus: nisi quatenus praepollet inaequalitate, & in vno pulsu, & collectiua, q vocant. In vno ictu, cum veluti interpellatur, & undosus est, ac dicrotus interim fit: in collectiua, cum alias differentias habet, tum modo intermittit, modo intercurrit.* A.l.1.f.12. d.3.c.1.fol. 41.h. Et l.3 f.10.c.4.c.2 f.168 g

Hoc caput est, quod accuratè, quae peripneumonicis accidunt, docet. Causas uerò, si memoriã habes eorum, quae docuimus in primis cõmentarijs, nullo negocio inueneris. Neq; enim est mirum, uel magnum esse pulsum illorum, vel languidum, vel inaequalem ob pulmonis inflammationẽ, uisceris tam laxi, & mollis, fistulisq; inanibus vndique infinitis caui, tam porrò uicini cordi. G
Nam quia l[illegible]xum* est, & molle, & vndiq; vacuum, à pituitosiore atque crassiore sanguine inflammatur: cùm subtilis biliosusque fluat ferè, nec cum uiscere ulla ratione cohaerescere possit. talis fluxio, pituitosa inquam, tunicam irrigat vasorum, frangit autem uim facultatis, quę in illis est. Quo fit, vt magnos simul, & languidos pulsus reddat. Quia uerò cum corde etiam viscus continens, est multiformis generatur inaequalitas. Siquidem compressionibus arteriarum, & constrictionibus, denique affectibus plethoricis ostendimus inaequalitatem succedere, potissimum si finitimae sint cordi. Atqui, quòd in peripneumonia comprimantur, & degrauentur, constringatúrq;, atq; debiles fiant pulmonis arteriae quid refert dicere? Qua propter pulsus ijs dicrotus infrequens est, quamuis aliam habeant mul tam inęqualitatem: quod dicrotus ferè semper vasis requirat quandam duritiem, quam quidem non contrahat ex pituitosa fluxione. Siquidem biliosioris munus est cogere, siccare, tendere, indurare. Quae quando minus saepe pulmonem infestat, sanè erit rara quoque durities. & si haec, simul dicrotus pulsus etiam. Iam pro offensę magnitudine vel intermittentes pulsus, vel intercurrentes fore, etiam in secundo libro declaratum est. quae si exciderunt, necquic quam hęc legas: si retines, prolixiorem interpretationem nõ puto iam te desiderare. Nam, quę in isagoge deinceps de peripneumonicis retulimus, si primorum memoriam retines, non habent ob H scuras causas, quando hic quoque ipsum satis sit caput duntaxat adscripsisse.

A.l.3.f.10.c 4.c.10.fol. 170.d

CVm autem febre teneantur acuta omnes peripneumonici, atque habeant adiunctum nonnihil comatis, utrum superius horum sit, pro eius ratione potissimum quantitas crebritatis inuenitur. Nam insigniorem si peripneumonia febrem habeat, pulsus erit multum creber: si maius coma, minus creber erit.

Lethargicorum pulsus. CAP. 13.

LEthargicorũ pulsus similis peripneumonicorum est, magnitudine, imbecillitate, mollitudine. sed eo est tardior, rariorq; ac minus inaequalis, intermittens potius quàm intercurrens. Est, cum dicrotus fiat: at undosus semper in altis quidem soporibus est, de quibus haec dicuntur. Morborũ enim pulsus exponimus, qui omnibus suis indicijs constent: quo, si qui aliquatenus deficiant, neque dum sint integri satis cognoscere magnitudinem, & quã iam sunt praediti, & quae accidere ijs potest, ualeamus. A.l.3.f.1.c. 3.c.8.f.199 a

Lethargũ quoq; ex humore pituitoso gigni, in commentarijs, quos separatim scripsimus De morbis

A l. 1.f.1.t. 3.c.8.f.199 A morbis ostensum est, vnde merito eius pulsus similimus est peripneumonicorū, verū hoc tardior quòd procul à corde remotum est cerebrum. Nam pulmo quidem, ob vicinitatem, quæ ipsi intercedit cum corde, pulsus suo iure, cum calidior sit, celeriores, ac crebriores creat. Iā verò etiam magis inęquales eos merito esse, ne hoc quidem est obscurum, si prima retinuisti. Itaque intermittēs est potius, quàm intercurrēs pulsus lethargicorum, longè enim frigidior, & vt ita dicā, "lethalior peripneumonia est morbus lethargicis. Arqui frigido erat affectui proprius facultatique valde refrigeratæ pulsus intermittens. " καρωδέστερος quamdictionē alij vertunt, morteo, seu cadaueri similior.

Phrenciticorum pulsus. *CAP. 14.*

A l.3.f.1.t. 3 c.11.fol. 197.a *PHreniticorum paruus pulsus est: rarissime autem conspectus est magnus esse: & cōtentus est modico, durus, & neruosus est, valde est celer, & creber: habet praterea non nihil vndosi, interimque vel subtremere tibi videbitur, interim etiam pracisus cum conuulsione quadam. Quod enim febres in celeritate proprium habēt symptoma, hic obtinet clarissime, in vtraque termino distētionis, pracipue externo. Inuenias etiam inaqualitates in positu genus insigniter aliquando in illo apparere: imme totā subinde arteriam sua sede deserta conspicias attolli potius cum vibratione ebullientem, quàm more pulsus distentam: pari modo delabi detractam potius, quàm contractam. At vero immodica eius crebritas proxi*B *mam denunciat syncopam.*

Neq; hic quidē causas illorum, quę diximus, inuenire magni laboris fuerit, si scias generari a bilioso humore phrenitin, vt lethargum à pituitoso: si item hoc teneas, lethargū ex ipso potius cerebro, phrenitim pręcipue gigni ex tenui meninge, & ex septo transuerso. Quę si memineris, etiam paruos merito pulsus, & duros esse, non habebis necesse discere: atqui si affectus calidus est, pulsus autem parui, omnino etiam crebri sunt. Etenim prioris distentionis defectum, demonstrauimus ante in crebritatem pulsus mutare. Porrò, ut peripneumonicus pulsus rarò dicrotus fit, q nihil prorsus habeat duritiei: sic phreniticus rarissime vndosus efficit, propterea quòd & hic plane vacet mollitudine. Nam, quòd subtremere facultatis sit signum imbecillæ, alijs locis ostendimus. Vbi ergo, quę in arterijs est facultas, amplius distendere eas conetur, (nā hoc ob caloris abūdantiam desiderat) idque duritia tunicæ prohibeat, videtur pulsus quodāmodo subtremere. Planè tunc hoc potissimū accidit, vbi immineat syncope, quomodo vbi conuulsio, etiam motus est pulsuum conuulsiuus. At hoc phrenitici habent perpetuum, vt cum conuulsione quadam motus abrumpatur, non desinat paulatim: viget enim calor, suntque dura instrumenta. Cū enim cupiat arterias amplius facultas distēdere, obstat tunicarum durities: vnde violentia procedit, & præcisio C illa conuulsiua. Sic incipiunt etiam arterię distendi subito, & affatim, quasi exilientes magis, quàm pedetentim distentę. Sic etiam ex inflammatione febricitantibus cunctis id his plus, illis minus uidetur accidere: non in motus tantum fine, sed ab initio statim. Omnium horum causa est communis, usus pulsuum auctus, unà cum duritia tunicę. Nam cùm instet vsus, eoq; quasi in magnam facultas celeremq; erumpat distentionem, renitatur autem durities instrumentorum, in ideam illam, quam retulimus, necesse est vt incidat motus. Quin etiam, ob eandem hanc siccitatem, & duritiam, tentionem que vasorum, non mirum est, si intelligant, qui priora meminerunt, videri pulsum in situ inęqualem. At ne hoc quidem, insignem crebritatēm instare, significare syncopam Ab imbecilla enim facultate ostendimus oriri crebritatem.

Affectus pulsus constans ex phrenitide, & lethargo. *CAP. 15.*

Posthac sermo mihi est de affectu, qui mistus esse ex phrenitide, & lethargo uidetur: qui ideo etiam pulsus habet inter vtrumque affectum ambigentes. Naturam huius affectus alibi declarauimus. Itaq; pulsus eum merito habere mistos, cum sit etiam ipse natura mista, non mirum est. Quā ob rem si id noris, non requiras iam longiorem interpretationem: sed si caput hic quoque ascripsero ex isagoge, satis erit. Habet autem ad hunc modum.

D *IAm etiam alius est affectus, qui siue medio loco ponendus sit inter lethargum, & phrenitin, vt qui in neutro in totum conueniat: siue communis esse ambobus existimandus, ut ex phrenitidis speciebus, & lethargi u istus, suo loco considerabimus. Nunc de eius pulsibus agemus: at ne quasi anigma quoddam propositum sit, per signa, que cum eo sunt connexa, eum ob oculos ponam. Conniuent fere oculis, somnolenti sunt, atque stertunt, rursus oculis fixis, ac inconniuentibus diutissime, ut catochi, intuentur, & si quid roges, atque ad colloquium compellas, difficiles sunt ad respondendum, & tardi. Plerunque etiam stul-*A.l.3.f.1.t. 3.c.12.fol. 199.g *tè loquuntur, nec rectè respondent, ac temerè nugantur. Is est affectus, quem dico, qui ex signis sibi adiunctis defectu proprij nominis, cognoscitur. Pulsus eius celeres sunt, & crebri, perinde ut phreniticorum, minus tamen, & roboris item minus, ac illi obtinent. Lati autem sunt, & breues, externum motum non habent subito truncatum: sed alio modo veluti intro se prorripientes subterfugiunt, ac cunctant contractionem, & quasi suffurantur distentionem: verum in ea pulsui phreniticorum nō sunt similes, quod truncatione illa careant.*

Catochorum pulsus. *CAP. 16.*

CAtochorū pulsus, (κατόχους enim, & κατόχους eos veteres Graci appellabant: Iuniores ipsum affectū κατοχὴν, & κατάληψιν vocāt:) catera lethargicis similes sunt, magnitudine, tarditate, crebritate:

tate: vt nec totius huius affectus species late ab eo dissidet. Catochorum tamen non imbecillus est pulsus, nec mollis, sed in his sane multum differt, vt etiã in hoc, quòd laxatur lethargicis, atque intumescit vniuersum corpus: contra stipatur, & cogitur catochis. Ad hæc inæqualitate, & æqualitate inter se distant. Aequalis enim pulsus est catochorũ, inæqualis lethargicorum. Archigenes arteriæ locũ author est proprie in ijs inueniri calidiorem: sicut illis, quibus conuulsio imminet, cum sopore. E

Vniuersa pene alia cum lethargicis conueniunt catochis, præter quòd intumescat habitus, & veluti obstupescat. vnde, & pulsibus mutatur remissio, & mollitudo: illa, quòd cum intemperies nondum uniuersum habitũ occupauit, firma sit facultas. Nec uerò mollitudinem habẽt, ꝙ nec tunicam etiam arteriæ mollem. Arteriæ uerò regionem non semper equidem reperi calidiorem, sere tamen inuenitur manifestè calidior. Causa est, & in hoc affectu, & in alijs, ubi inuenitur idem symptoma, ꝙ refrigeratio habitus non ęque arterias attigerit. Etenim inęquali intemperiei multa talia usu ueniunt. Ac uidetur quidem calidior locus arteriarum finitimis circum circa, modo quòd caleat magis: modo quòd minus, quam circumposita, sit frigidus.

Conuulsorum pulsus. *CAP. 17.*

Conuulsorum ipsum corpus arteriæ uidetur contractũ, & vndequaq; coarctatum, nõ ceu compressum sit abs quopiã, vel constipatũ, nec ẽt veluti rigidũ, vt in febri, præsertim in accessionibus, nec vero vt præ duritie ad intentionẽ cõtumax, veluti quod fit diuturnitate tpis, præsertim cũ quid offensũ sit, vel viscera vitiata, sed vt corpus neruosum, cauũq; veluti intestinũ, aut simile, ex utroq; fine intẽtũ: Ad eundem modum inæqualis motus est arteria in modum chordæ sursum deorsumq; agitata. Neq; enim species distentionis, vel contractionis repræsentatur, verũ vibrationi potius similis est, ceu exiliẽtis sursum, iterumque retracta intro. Quod ne cõstituto quidem tempore habet, sed uno sæpe tempore alia eius pars videtur ferri sursum, veluti eiaculata, altera intro ceu a quopiam attracta, atq; vna mouericitate, altera tarde. Iam vehemens quoque, & magnus conuulsorũ pulsus videtur esse. Est vero hic nõ imbecillus, neque paruus, non perinde tamen, vt, videtur, vehemẽs, vel magnus. Ictus enim imponit, dũ ob tensionem validus, ob vibrationem exilire appareat. Quamobrem altior interim videtur, ac veluti strepitum quendam ad tactum edit asperum. Sanè neminem, qui quidem sis expers, fugiat hic pulsus. Quippe nulli est similis, vel tensione in vtranque partem, vel conuulsione motus. At quando cum pulsu sopitorum commistus est, difficillime motus deprehenditur: solusq; qui ad amussim vtrunque cognoscere separatim meditatus est, poterit confusos cognoscere. F

Habes caput ex isagoge. Causa aũt illorũ aperta est, si memineris inter se principia consentire. G

Paralyticorum pulsus. *CAP. 18.*

Paralyticorum paruus pulsus, & languidus, tardusq; est. Nonnullis rarus quoque, alijs creber, sed nonnihil inordinate intermittens.

Pulsus paralyticorum, quia frigidus morbus est, paruus est & tardus, languidus etiã, quòd facultas infirmior sit. †Quòd si maior illic paralysis exotiatur, creber simul, & inæqualis erit, intermittensque nonnihil inordinate. Causa est ante exposita in secũdo libro horum commentariorum.

† Codices nõ quosnidi, legũt καταλυσεν. id est dissolutio. antiqui tamen loco ἐν αὐτᾷ legũt ἐν αὐτῷ. i. in ipsa, vt sic uertas. Quod si maior in ipsa (facultate) dissolutio facta sit, creber &c.

† Al. rarior, tardiorque.

† Quidam cod. antiqui & trãslatio etiam vetus addunt, & crebros, alij loco, celeres, legunt crebros.

Comitialium, & attonitorum pulsus. *CAP. 19.*

Comitialium, & attonitorum similes pulsus sunt. Quare de comitialibus, quæ exponemus, eadẽ de attonitis, sed cumulatius accipienda sunt. Dum modicè infestatur natura, neque dum eã multũ superauit morbus, nullam inuenias mutationem insignem, magnitudinis, vehemẽtia, celeritatis, crebritatis, & duritiei: tantum est conuulsis intenta iure vtrinque arteria. Sin autẽ grauis sit affectus, vt oneret facultatem, inæqualitatem quandam comparat atq; tentionem validam, ac minor, lãguidior, †{rarus, tardusque} efficitur: Si comprimat magnopere, & facultatem deyciat, languidos, paruos, † celeresque creat.

Caput hoc est. At tantum abest ut nouã interpretationem hi pulsus desiderent ad causas inueniendas, ut etiam dilucide illa confirment, quę in horum commentariorum primo, & secundo tradidimus. H

Anginæ pulsus. *CAP. 20.*

Anginæ pulsus tensione quadã præditus est cõuulsiuo persimili. magnus est, & vndosus, ut pulsus peripneumonicorum, ac, utrum insigniter in eo polleat, pro eo expectãda mutatio est. Nam si peripneumonica species superior sit, in peripneumoniam: si uero cõuulsiua, in spasmum angina desinet. Quicunque autem ex illis uehementer suffocantur, paruam hi habent, & rarum pulsum: ubi iam animam agant, crebrum, atque inæqualem.

Omnis inflãmatio, quę consentiens sibi principium habet, commune obtinet symptoma, tensionem pulsuum; uerum hoc faciunt pręcipuè inflammationes neruosorum corporum, & quę sunt principio finitimę: itaq; nec anginæ pulsus uacat tensione, sed uel plus, uel minus eius hẽt; quòd ex humore fit cõfluente, qui uel biliosior, uel pituitosior fit, & ex ipsorum etiam instrumen

torum

A torum in asperitate diuersitate. Siquidem neruosiora, & contentiora vehementius pulsum tendunt, carnosa & remissa vndosiorem reddunt. Cætera clara sunt huius capitis, nisi quod dictum ad exitum est, Qui illorum suffocantur, hos pulsum habere paruum, & rarum: inter moriendū crebrum, ac inæqualem. Sic.n. res habet: cum incipiunt suffocari, fiunt arteriarum minores, & rariores distentiones: quod imbecilla iam facultas fit, & usus imminutus. Inde ubi ad mortem spectent, molitur quidem facultas attrahere crebrius, quod substantia deficiat iam spiritus animalis: sed cum imbecilla sit, paruas distentiones necessario efficit: & quia paruas, ideo crebras. Nā de hoc diximus ante. Postea subito veluti victa, sæpe subsistit, sæpe cupit subsistere: Quorum alterum intermittentem, alterum rarum pulsum creat, ambo inæqualem in huius generis differentia.

OrthopnϾ pulsus. CAP. 21.

ORthopnϾ acuta inæqualem, & inordinatū pulsum habet, & nonnihil deficientem. Quæ mediocriter est grauis, crebrum: quæ violentissima, tardum, & deficientem: qua iam perimit hominem, crebrum, & languidum.

A.l.3. f.10. 1.1.c.3.8.f. 161.a Diuturni" morbi, quam orthopnœam appellant, acutæ sunt accessiones, vt morbi comitialis. Ergo cum in his, tum maximè in cæteris orthopnœis omnibus, quæ quocunque modo fiunt nec B opinato, pulsus omnino inequales & inordinati sunt, & nōnihil deficientes, propter causas, quas commemoraui paulo ante. Iam pro diuersitate offensæ, uel crebri magis, uel rari. Nam celeres quidem ob facultatis imbecillitatem fiunt nunquam. At, si mediocris offensa sit, creber magis, simulq; inæqualis, ac nonnihil deficiens. Nam in orationis principio hæc dicta sunt, ut in separata. Quamobrem autem vbi vrgeat vsus, & facultas sit imbecilla, creber fiat, ante delarauimus: sicut cum extincta iam facultas sit, tardus simul & deficiens: ambo.n. adiuncta hæc facultati sunt, quæ moueri amplius nequeat. At in morte iam, cum spiritum animalem natura impensissime requirat, imbecilla autem facultas sit, ad mouendum impellente usu se confert: quia vero attollere tantum arteriam, quantum postulat vsus, non valet, necessario pulsus reddit crebros. ibique non ita diu, cum omnes suas uires explicauerit, statim extinguitur vniuersa.

Vterinæ suffocationis pulsus. CAP. 22.

VTerinæ suffocationis pulsus, vt si conuelleretur, protensus est, & rarus: quod si exitialis sit suffocatio, creber, inordinatus, & nonnihil deficiens.

Ne hic quidem difficilis est causa, si priorum memoriam retineas. Cum.n. neruosus sit locus affectus, par est, vt protendatur pulsus, quasi conuulsus. Quia vero affectus frigidus est, adiuncta C est raritas. At vbi iam prorsus dissoluatur facultas, rectè creber fit, simulq; inæqualis, & nonnihil deficiens. Nam de his ante declarauimus, vbi urgeat vsus, & affecta facultas sit, necessario eū pulsum generari.

Stomachi affecti pulsus. CAP. 23.

STomachus affectus, (vt sic etiā vocemus in præsentia os vētriculi, quod is vsus apud vulgus obtinuit) nō vno modo commutat pulsum. Nam, si inflammatus sit duntaxat, ita mutat pulsum, ut corporis neruosi diximus inflammationem solere: si comprimatur, vellicetur, langueseat, singultiat, vomat, nauseet, fastidiat, doleat; pro genere symptomatis. Nam vellicationes, uomitus, nausea, singultus & languor, non solum paruum & languidum efficiunt, & interim etiam modice celeriorem, uerum etiam admodum crebrum. Sola uero compressio, remotis illis omnibus, rarum, tardum, paruum, & languidū, ea compressio tum a cibis oritur grauantibus, neque ulla insigni praditis uirtute, sed sola abundantia molestis: tum ab humoribus quibusdam, qui in eum confluant, non mordicantibus. Qui si ab his simul refrigeretur, tū uero uel maxime talis pulsus existet. At † {canina fames} talis pulsus est. At omnes † bulimum patientium. *quidem affectus, qui in crebritatem mutant, si diuturni sint, vel euaserint grauiores, pulsum vermiculantem creant. Qui vero in raritatem, præter quod commemoratas differentias ad augent, talem præterea* D *speciem inæqualitatis in vno pulsu generāt, vt multis locis pertusum corpus arteria uideatur, neque esse continuum: ac sentit tactus in distentione veluti arena occursum.*

Caput ex isagoge hoc est: Causas illorū, quæcunq; valde perspicuæ sunt memori priorū, prætereribo; exponam autē obscuriores. Cū enim debilitetur facultas, aut per se, puta ex intēperie: aut de causa aliqua externa, ut uel grauetur, uel irritetur prauè: grauata quidē paruū, tardū, rarum pulsum edit: paruū, quod facultas læsa sit: tardum, cū ob hoc, tū ob usum dissolutū. Frigidi sunt.n. qui facultatē onerāt, affectus: itaque rarus quoq; est. Nā dissoluto usu, talē ostēdimus pulsum gigni. At ex irritantibus duntaxat, & molestātibus facultatem affectibus paruus & fit, & lāguidus ob offensionē facultatis: & creber, quod languidus fit. Nōnunquam aliquanto etiam celerior est. Quomodo scilicet nos etiam, ubi imbecilliores sumus, ac necessitate quapiam cōpellamur, plurimum quidem pedibus progredi nequimus, sed quoad possimus, progressum nostrū magis cōcitamus, & continuamus: Ad eundem modum facultas, quæ arterias mouet, ubi ad motum adigatur ab usu, & sit imbecilla, non poterit moliri magnas distentiones, sed aliquanto celeriores, ac tanto crebriores, quanto minus usum compleant distentiones. Quare par est, vt cum affectus stomachi qui in crebritatem pulsum conuertunt, increscant, hos vermiculans, quem vocant, consequatur pulsus,

Hic enim facultati, quæ dissoluitur peculiaris erat: at ijs, qui in raritatem, ille, qui veluti pertusis E est, comitatur, qui ex intemperie ipsorum instrumentorum oritur.

Hydropicorum pulsus. CAP. 24.

AQuæ inter cutem pulsus: Ascitæ paruus, crebior, subdurus cum quadã tensione est: Tympanitæ, longior, non imbecillus, celerior, creber, subdurus, cum quadam tensione: illius » quam hydropen anasarca Græci vocant, vndosus, latior, mollisque. »

Aqua inter cutem, qui Ascites appellatur, copiam aceruans non modicam secundum ventrẽ » humoris aquosi, vnà secum magnas arterias afficit, ut intendat pariter, & * grauet, refrigeretur-que. Tendit autem vnà cùm alijs, quæ id loci sunt: grauat * ob pondus: refrigerat ob nimiam humiditatem: ac tensionis quidem nomine pulsum reddit meritò cum quadam tensione subdurum. Quia verò facultas læsa, & refrigerata est, minorem: Iam quo minorem iusto, hoc etiam crebriorem, præsertim vbi adiuncta sit febris. Tympanites minus grauat, & magnas arterias, & semel vniuersam facultatem, verum non minus tendit. quæ res facit, vt perinde ac in Ascitis, pulsus subdurus sit cum quadam tensione. At aliquanto illo est celerior, minusq; imbecillus: creber uerò ijsdem de causis atq; ille: longior ob leuitatem tegentium arterias corporum. Siquidem breuem pulsum in libro secundo ostendimus fieri, ubi pondere, & numero incumbentium corporum arteriæ, & circundantium ipsas premantur: longum ex contrarijs causis, quarum est summa incumbentium corporum leuitas: quæ quidem fit etiam in tympanite. Etenim spiritu vniuersum corpus implet. Restat aqua illa inter cutem, quæ κατὰ σάρκα, & ἀνασάρκα appellatur. Hæc, quia imbuit totum habitum humiditate copiosa, tum tunicas reddit arteriarum molles, tum pulsus molles, undosos, latioresque facit. F

* Al. θλίβεται. i. comprimat.

* Al. comprimat.

Elephantiasis pulsus. CAP. 25.

ELephantiasis pulsus paruus, languidus, tardus, creberque est. »

Qui Elephantiasi laborant, pulsum habent, non statim ab initio, sed ubi plurimum creuerit morbus, ut facultas infirma ijs sit, paruum, languidum, tardum & rarum. Hos enim facultati una cum frigiditate læsæ demonstrauimus peculiares esse.

Ictericorum pulsus. CAP. 26.

ICtericorum pulsus est, si absit febris, minor, durior, crebior, non languidus, nec celer. »

Vi quadam præditus est flauæ bilis succus exiccandi, vt muria, & mare. Quamobrem tunicã arteriarum indurando, & desiccando, pulsum quoque facit duriorem simulque minorem: quòd dura instrumenta scilicet perfectè distendi nequeant. Proinde rationis est, ut quantò fiat, quàm par est, minor, tantò etiam crebior euadat: non languidus est tamen; neque enim imbecilla facultas est. Neque verò etiam celer, quòd absint febres: nam illæ si adiunctæ sint, propterea quòd vrgeat vsus, celer etiam fiet. G

Eorum, qui ueratrum sumpserunt, pulsus. CAP. 27.

VEratrum qui sumpserunt, hi paulo ante vomitum, vbi comprimantur, pulsum habent latum, rarum, languidiorem, tardiorem. Interea dum uomunt, & diuelluntur, inæqualẽ, & inordinatum. Cùm rectius habere cœperint, ordinatum quidem, sed inæqualem adhuc, minus tamen quàm antea. Vbi uero iam ad naturalem statum propè reuerterint, æqualem, ac maiorem quàm dudum, vehementioremque. Qui horum syncopa corripiuntur, conuelluntur, atque singultiunt: paruum hi, & languidum, inordinatumque, & celeriorem, atque multum crebrum habent. Qui ex his suffocantur, paruum, languidum, inordinatum, inæqualem, non autem crebrũ, nec celerem, immo potius tardum: Repræsentat etiam nonnihil vndosi & lati, atque paruam quandam interdum arteriæ tensionem. » » » » » » » » » »

Ne in his quidem, qui sumpserunt veratrum, a ratione alienum est, si pulsus, dum premuntur adhuc, tardiores, rariores, languidioresque fiant: nam sunt hi omnibus pressibus communes. At propria ijs est latitudo, quæ hinc oritur, quòd spiritus cum calore intrò retrahatur vniuersus. Nam concitatæ facultati foras familiaris est pulsus altus. Ruenti verò, & intrò retractæ, humilis. Atq; hic quidem est, qui speciem præbet latitudinis. Reliqua horum symptomata, si, quæ tradidimus antea, retinuisti, plana sunt. H

GALENI DE PRAESAGITIONE EX PVLSIBVS

B LIBRI QVATVOR.

Hermanno Cruserio Campensi interprete:

ARGVMENTVM PRIMI LIBRI

Quo pacto ex pulsibus, qui in distentione arteriæ consistunt, præsens dispositio, & præcedentes ipsius causæ, & externæ deprehendantur.

De ratione præsagiendi ex pulsus in magnitudinem mutatione. CAP. I.

NOn esse futurorum tantum præscientiam, sed præsentium etiam, atque præteritorũ, satis id olim † demonstrauit Hippocrates. Neque.n.dicere, q̃ vis sit præscientiæ, hoc loco, nisi obiter, statui: sed quibus est perspectum, quid valeat, de præsagitione per pulsus, q̃ mihi perspecta sunt, exponã. Quia vero
C bipartita est eorũ disciplina, vt itẽ remediorũ: altera ex peculiaribus facultatibus eorũ, altera ex ipso affectu: in vtraq; operæpretiũ mihi visũ est exercitari, vt quocunq; proposito affectu, eius in prõptu habeamus pulsus. Rursus que perpetuo qui pulsus, quos prodidi singulorũ affectuum, breuiter admoneo quibus soleant accidere. Si quis.n.in vtrisq; probè versatus sit, ac meditatus singulos accuratè pulsus dignoscere, hic demũ eorũ sit absolutam sciam assecutus. Itaq; & qui recte volet in hisce libris versari, huic reuolendũ prius est, qđ cõscripsimus opus de dignoscendis pulsibus, ac ante illud, de pulsuum differentijs: vbi quot sint vniuersi, & qualis quisque, atque quod sortitus nomen aperuimus. Tertium iam opus de pulsuum causis est: quæ item hic omnia requirũtur. Nam si primum absit, nihil omnino quid dicatur assequere, cum quæ nomina quibus rebus assignentur, nõ teneas prius: Secundum vero si re lateat, omnis cũ eo huius commẽtationis fructus perit. Etenim ego si celerem pulsum, vel magnũ, vel vehementem, vel quem alium designare tradam certã rem præteritam, aut præsentem, aut impendentem, nisi eos norit lector in experiũdo dignoscere, nec de ueritate eorum, quæ dicuntur, poterit iudicium facere, nec ex illis vnquam præsagire quicquã. Tertia lucubratio, quæ causas docet, vnde variantur pulsus, tum ad demonstrationem est his, quę
D dicenda sunt, necessaria, tum ad memoriam, & reminiscentiam. Id quod & intelligemus apertius, proposito aliquo pulsu, verbi gratia, magno. Hic homonymiam primum distinguemus, qñ quidẽ bifariam dicitur pulsus magnus. deinde in utraq; attendemus significatione, quid annuntiare præsens, vel præteritum, vel veniens possit. quæ quidem duæ significationes hæ sunt. Magnus uocatur pulsus, nunc cum moderato comparatus, & naturali: nunc cum quolibet. Iam quæ præsciũtur ex utroque partim in cõi pertinent ad ambos pulsus, partim utrique sunt propria. Ac uero iã omnia persequamur, exorsi a cõibus. Sanè horum in primis est procliuis inuentio, si retinueris, q̃ in lucubratione De pulsuum causis docuimus: vbi hæc demonstrauimus, causarum non esse vnũ genus eos alterantium, sed vnum esse continuum, vt aiunt, generationi: quod.s.naturale est: alterum contrarium esse, ac est causarum præter naturam. Postea tertium existit, aliud, causarum nõ naturalium. Atq; hæc referuntur ad ueram illorum essentiã, & naturam: Aliud quartum ad apparentem in specie, quod quia proprium in primis est commentationi præsagiendi, diligentissimè est explicãdum. Nam ex eo quod talis, vel talis quisque appareat pulsus, initium nobis datur præsagiendi. Atqui non apparet perpetuo is, qui verè est. De hoc etsi uerba iam fecimus in libro secundo De pulsuum causis ad exitum libri: & etiam in tertio breuiter attigimus, vbi ageremus

de

† In Prog.c6.1. t.2,4.189.c

de gracilibus: tamen nunc quoq; paulò inferius declarabimus, si prius de causis, quæ immutant pulsus, disseruerimus. Nō posse pulsum mutari vllum, in primo libro De causis pulsuū demōstrauimus, nisi & effectrix eius facultas, vel tunica arteriæ, uel vsus quamobrē fit, in aliqua sint mutatione & alteratione. Ita & in proposita in magnitudinē pulsuū mutatione quodnam de illis, aut quænam immutata sunt, aduertemus: facultas ne robustior sit, (didicimus.n.eā, q̄tum in ipsa sit, pulsum maiorem reddere) an hęc eadem māserit, mollis aūt euaserit tunica arteriæ, si quidem hoc quoq; accepimus, in magnitudinem, molliorē tunicā attollere pulsum: An q̄ increuerit vsus, ea mutatio inciderit. Ergo facultas si robusta sit, planè fit vehemētior: posuimus aūt maiorem duntaxat factū esse: Quod si tunica tm̄ arteriæ mollita sit, necessariò mollior erit. Iā si neutrū apparet, clarū est, nec facultatē, nec arteriæ tunicā immutatā esse. Restat igitur, mutatū aliquatenus esse, & variasse vsum pulsuū generandorū. Quorū esse documus vsum duplicē: primū atq; maximū, tutelam natiui caloris: alterū, animalis spiritus generationem: sic nunc voco, quo vtitur anima ad functiones voluntarias. Ac horum omnino præter superiora, aliquid est mutatū, ubi in magnitudinem cōuersus pulsus fit. At uerò si paruus fiat à natura flexus ob vsum, sola perspicua erit magnitudo, nondum aūt celeritas: si maior, increscit magis magnitudo, & clarè celeritas apparebit: si adhuc amplificabitur, magnitudo celeritasq; augebuntur, atq; accedet crebritas, vt planū est ex opere De causis pulsuū. Quare pulsus si variasse magnitudine {sola} videatur, (nam hoc nunc propositum est) necessarium est vsum paululum esse immutatū. Sin autē nō sit factus maior pulsus, sed videtur maior, gracilius solito aliqua de causa euasit hominis corpus. His iam cognitis, ad examinandū accedas, primū in corporibus simpliciter sanis: mox in ijs, ubi adiunctus est aliquis ascititius motus: postea, in corporibus, quæ ægrotant tm̄: postremò in ijs, vbi alteratio quæpiam adest externa. In corporibus.n.quæ sunt sanitate inculpata, docebit magnus pulsus & tēperamentū hominis, & corporis habitudinē. In corporibus, vbi adiunctus est aduentitius status, illū præpollere motū, cui peculiaris magnus pulsus est. De oībus hisce motibus, in opere De causis pulsuum diximus. Nec aliter in ægrotantibus, si quidem ęgrotant tm̄, indicabit magnus pulsus morbi calidū affectum esse. Sin recens aliqua adsit alteratio, illum vincere motum, cui sit familiaris magnus pulsus. ut exempli gratia: In sanis, qui pulsum magnū obtinent, ad moderatū scilicet relatum, ad memoriam est reuocandum, primùm hoc quidem, qui sit in hoc genere moderatus pulsus, & qua in corporis natura. Ostendimus in secundo libro De pulsibus dignoscendis, in corporibus optimè comparatis pulsum esse moderatum: non in his tamē perpetuò: verùm cū omni qualitate aduentitia corpus liberum sit, omniq; motu, quæ fiunt ex aliqua exercitatione, aut cibo, potu, balneis, medicamentis, animi affectu. Quare reuocandus est ad memoriam moderatus pulsus: & quem nunc inuenimus, magnus, ut in comparatione illius considerandus est, ex qua causa in magnitudinem increuit. Aut.n. ex gracilitate corporis, aut ex calore temperamenti, aut ex ascititio motu. Cæterum motus ascititij mox desinunt, permanent verò amplius ob gracilitatem & temperamentum. Hac igitur ipsa re distinguendus est, alijsque, quas dicam inferius: tm̄ præmonebo nonnihil, quod necessarium ad omnem insequentem doctrinā est: quod præmonere institui, hoc est. Omnium alterationum, quæ corpori accidunt, certissimam assequimur in illis corporibus cognitionem, quorum nescimus naturam. Quantum.n. à natura discesserint ob causas præter naturam, & illas &, quæ non naturales appellantur, nulla poteris exactè inuenire alia ratione. Sed.n.non cognoscimus hanc semper: quare nec in exactam vbique cognitionem uenimus: verum à cognitione absoluta tātum aberimus, quantum ab naturalis status distemus cognitione. At statuamus primum explorationem in hac disputatione institui hominis naturę, hocq; habeat eximium vnum, ut maior sit pulsus moderato citra vllam alterationem ascititiam. Hic homo necesse est sit homine optime natura comparato, vel calidior, uel gracilior, si quam habemus priorum duarum lucubrationum memoriam De dignoscendis pulsibus, & De pulsuum causis. Atque huius quoque duxi admonendum esse, in eiuscemodi omnibus orationibus, licet coniunctione disiunctiua utamur, uel oēs tamen posse partes in vnū conuenire: siue duæ, ut nunc, calor & gracilitas, siue plures videantur, quæ mutationem efficiunt. Ac pulsus quidem, qui absolutè dicitur magnus, quem ad eum, qui absolutè est moderatus, ostendimus conferri, aut temperamentum, aut præsentem declarabit corporis statum. Qui verò magnus dicitur comparatus cum naturali vniuscuiusq; pulsu, & hic annunciabit aut calorem aliquem accessisse illius corporis statui naturali, aut gracilitatem. At verò mutationes pulsuum ex causa externa in hunc modū sunt discernendæ. Quæ ex balneis, cursibus, frictionibus, cęterisq; motibus fit, non est diuturna, sed mox ad pristinum statum reuertitur. Itaque tangendo pulsu, iterumq; tangendo paulo post poteris in manifestam mutationis cognitionem venire. altera.n. tactio, vt breuissimum interponatur spatium, à priore videtur diuersa esse. At magnitudo pulsuum ex vino & cibo profecta, diuturna est. Hæc ex vehementia exploratur, quæ illi est coniuncta: neque.n.his vehemens minus, atq; magnus est pulsus. Nunc autē is positus est, qui dūtaxat sit maior: itaq; non est ab his immutatus. Iā & magnitudo, quā ira concitat, adiunctā habet vehemētiam: quę alioqui prudentē nō lateat, si oculos

A oculos respiciat, vniuersumq; vultum: ꝙ, si quis reprimere iram & tegere velit, fit inæqualis pul-
sus, magisq; inæqualis his, qui anguntur, & uerentur. Porrò magnitudinis incrementum, quod
fit, cum semicocti in corpore humores concoquantur, alantq; naturam, perinde, ut his, qui cibũ
sumpserunt, vnà secũ auget vehementiam. Haud aliter, si quis in sole aut ad ignem calfactus sit, nõ
solũ nõ durat diu alteratio, uerũ ẽt cutis ijs est squalida, nec humida, ut erit à balneis. Atq; hi qui-
dem, qđ mollitudinẽ, & humiditatem cutis attinet, contrà se habent, ac loti. Mediũ inter utrosq;
locũ sunt sortiti in cutis mutatione humiditatis ac siccitatis, fricti atq; exercitati. Iã vero ẽt calor
hic copiosior scđm pectus est exercitatis & iratis, lotis parcior, adeoq; ad extremas vsq; partes æ-
quabiliter cum humiditate, & mollitudine extensus. Sic ẽt, si inunctus homo interea fuit medica-
mento calido, inter tangendũ mordacẽ calorẽ senites: quanquã fortassis, nec illita cuti ex medica
mẽto pinguendo te fallat. Hi sunt artificiales modi causarum dignoscẽdarum, q̃ in magnitudinẽ
pulsum sanis, & ægrotis conuertunt. Externi sunt, partim per inuestigationẽ cũ. s. apud inimicos,
aut insidiatores, aut malignos tentatores q̃stionẽ habeatis: partim ex eo, ꝙ nõ discesserit ab ægro
to medicus: quos quidem optimos cõfirmamus esse dignoscendi modos: nã, q fiunt, cũ non sem p
ægrotis medicus pręsto fuerit, neq; uerũ illi declarare voluerint, hi sunt difficillimi, & medicum re
B quirunt egregie prudẽtẽ. Etenim mihi vsu venit, cum reliqua distinxissem vestigijs illis, quæ cõme-
moraui ante vt restaret quærẽdum, an ægrotus medicamentum calfaciẽs absentib. nobis sumpsis
set, an tõne accessionis magnitudinẽ pulsus nactus esset. His uero tẽporibus vndiq; explorãda est
& obseruanda veritas. Primus in illo genere scopus est, tẽpus accessionis, deinde ægroti consuetu-
do & mores. Nã, si alio t pe, & non accessionis, maior fit pulsus, à medicamento calfaciente proba
bilius est, q̃ ratione accessionis, incidisse alteratione: sin accessionis tempore, verisimilius est p p
accessionem. Exploraueris ãt exacte, si paulo post iterum tetigeris: nam, si calor à medicamento
pcessit, à quo auctus sit pulsus, diuturnitate magis sp, ac magis remittetur: qui vero ab accessione
increscet. Verum hic modus dignoscendi ptinet ad artẽ. Huc notitia, quã consuetudo præbet, &
mores ægrotorum, pro cumulo accedit. Quidam. n. sunt insueti & abhorrent à medicamẽtorum
potione: alij sunt adeo assueti, vt viuere sine medicamentis non sustineant: itaq; præsagitio sum-
ptum esse medicamẽtum calfaciens, in his, q ab illis abhorreant, difficilis est: in ijs vero, qui sunt as
sueti, facilis. At vero mores ẽt ægrotantis ad talem psagitionem non mediocriter intersunt. Qui-
dam. n. natura insidiãtur, & familiaribus imponunt, atq; elaborant, ut coarguant nihil quemquã
firmi scire: quidam simplices sũt, modestiq; atq; omnia faciunt aperte, nec quicquam dissimulãt,
C vel tegunt. In his nihil factum clam suspicandum est: apud insidiantes omnia habenda sunt suspe
cta, ac circumspicienda sunt, & distinguenda, tum quæ propria artis ratione pertineant ad digno-
scendum, tum quæ extrinsecus adueniunt. Quod mihi fuit quondam necessarium facere in homi
ne diuite, q gaudebat medicamentis, eaque assidue sumebat: qui eo erat ingenio, vt libẽter argue
ret familiares nullius certæ scientiæ. Huius cum offendissem in magnitudinem pulsum increuisse,
ab alijsq; omnibus, quas cõmemorauimus, causis distinxissem, ac vna mihi maneret distinctio,
vtrum à calfaciente medicamẽto, an accessionis ratione febrilis id accidisset (circa tempus. n. erat
febrilis accessionis) iussi, vt linguam mihi ostenderet: quam cum à medicamento conspexissem in
fectam, iterũ attigi eius pulsum, nihil suspicans ẽt. Interea occurrit mihi medicamentum me, cum
voluisset potare pridie, interdixisse: itaq; homini dixi statim, eum medicamentum bibisse. Quod
ille cum animaduertisset, à linguæ me colore coniecturã fecisse, alias iterum pilulas paruas medi-
camenti fecit, quas deuorauit, vt lingua ne tingeretur: at hoc quoque deprehendi eius commen-
tum. Nã, cum linguam inspexissem, ac tetigissem iterum pulsum, atq; reliqua, qui nuper exposui
discussissem, equidem suspicionem ad medicamentum potissimum conuerti, retraxiq; manum, ac
iterum paulo post inieci pulsui (noueram. n. hominis peruersitatem) itaq; deprehendi factum, nec
D dubitaui illi dicere, At tu medicamentum mihi sumpsisse videris: ille constantissime inficias ibat, si
mulq; seruos, qui permanserant, appellabat testes. Ego manum eius tenens, & pulsum tangens,
Ergo, inquam, sustinebis conceptis verbis iurare mihi, vt tibi dictabo? Ad hoc non prompte ille
respondebat, ac arteriarum habebat, vt in angore, inæqualem motum. Profecto, inquam, tu me-
dicamentum planè sumpsisti, caue iures. Igitur aduersus istos quidem ineptos, ingenio opus est
medico: at idiotæ ferè non tm̃ medicis non renituntur in explicandis, & explorandis causis exter
nis, sed & adiuuant, vltroq; exponunt omnia. Sed de pulsuum nos incremento magnitudinis sa-
tis principia exposuimus: restat, vt orõnis seriem persequamur. Quia non ad unum modum ma-
gnus pulsus dicitur, sed nunc, ut ad moderatum, nunc ad quemlibet, confertur: ac cum duplex sit
hic quilibet, aut minor moderato, aut maior: deinceps de magnitudinis incremento dicẽdum est
utriusq; pulsus, minoris, inquã, eo, qui moderatus est, & maioris. Cõe igitur est omnis incremen-
ti ad magnitudinem solum auctum calorem esse, quo scilicet t pe, nec facultas affecta sit, nec in-
strumenta, ac immotus sit ægrotus. Proprium autẽ est deflexiu eius à natura, unius magnitudinis
incrementum: reliquorum duorum etiam, celeritatis nonnunquã crebritatis quoque. Age uero,
illius hominis pulsus, exempli gratia, quem modo reliquimus, cui facti essent maiores, offen-

damus amplius auctos esse, huic calorem ẽt necesse est esse auctum: siquidem incrementis omni- E
bus magnitudinis hoc cõe erat: ac proprium præter cõmune, immutatam celeritatem esse, & si
adhuc magis crescat magnitudo pulsuum, non celeritatem modo, sed iam crebritatem ẽt. Osten
dimus.n.in primo libro de causis pulsuum, sicubi paulo auctus calor sit, manifestum magnitudi-
nis incremẽtum esse, celeritatis nõ manifestum. Si amplius crescat ille, non solum magnitudinem
accumulabit, sed crescet etiam euidenter celeritas: præterea nõ nihil acquiret crebritatis. Sic, si
augeatur plurimum, & pulsuum usus generãdorum superet maximam distentionẽ, magnitudinẽ
non auget, ubi auctus ad summum sit: sed celeritatem cum crebritate, quantũ potest, accumulat:
ac, ubi augeri celeritas amplius nequeat, concitat crebritatem. Iam alius sit ęgrotus, cuius nec fa-
cultas, nec instrumentum lęsa sint, sed minorem iusto pulsum habeat: deinde huic quoq; remoto
externo motu, maior fiat: huic ẽt liquido dixeris ampliorẽ nunc calorem, q̃ dudũ, esse. Ac in eo
quidem cõe habebit cum bis iam commemorato responsum: proprium aũt habebit, non ex par-
uo tantum pulsum in magnitudinẽ increuisse (fieri.n.non possit, nisi simul tardior, rariorq; fiat,
vt minor vnquam iusto reddatur) sed nec maiorem tantũ fieri potuisse, nisi etiã fieret celerior &
crebrior. Nam affectum, in quo pulsus plus iusto imminutus sit, rariratem etiã & tarditatẽ comple F
cti, perspectum illi est, qui eorum meminit, quæ docuimus in libro primo De pulsuum causis.

Pulsuum commutatio in paruitatem. CAP. 2.

IIs ergo relictis, de pulsuum commutatione in paruitatem consideremus: cuius itẽ sunt tres
numero omnes dñæ. Aut.n.ex naturali, & moderato, quem vocant, aut ex maiore quam
hic sit, aut ex minore, mutatione in paruitatem contingit fieri: vocat aũt, qui moderato maior est,
absolute magnus: qui minor, paruus. Exordiamur igitur hic de integro ab ijs, quę in his cõia sunt,
deinde iam ad propria sigillatim nos conferamus: statim enim cõis commentatio cõplectitur pro
priũ inueniendorum viam. Sit pulsus cuipiam homini minor, quã dudum, mutatione prędítus
præterea nulla ullius generis: tum quæratur, quomodo nuper affectus esset, atq; quomodo nũc.
Via inquirendi hæc est. Minor solito pulsus fit, aut cum imbecillior facta sit facultas, aut instrumẽ
ta duriora, aut usus remissus. Sed enim nec imbecillior facta nunc facultas est, alioquin omnino
coniuncta sit cum paruitate remissio: nec corpus durius arteriæ, neq;.n. tum minor tãtum, sed &
durior pulsus esset. superest ergo solum alteratum esse vsum: ac, si id temporis quietus homo fue-
rit, quantitati refrigerationis quantitatem respõdere mutationis. Iam uero ex maiore, quã natu-
ralis sit pulsus, eam mutationem necessario accidisse norunt, qui retinent demonstrata in primo G
libro de causis pulsuum. Nam de naturali statu ob frigiditatem mutatio ad paruitatem simul etiã
rariorem eum, atq; tardiorem reddit: & moderati imminutio ex magno supra modum aucto, sta
tim * adiungit sibi celeritatis aliquid & crebritatis, q; qui multũ vltra modum sit auctus, tribus in
gñibus variet. Quamobrem, qui magnitudinẽ tñ imminuit pulsus, & reliqua seruat immota, hic
est, qui paulo maior sit iusto: hic.n.solus ex paruo caloris incremento constat. Reliquorum, qui
in magnitudinem mutantur, nisi simul celeritatẽ assumat, uel crebritatem, talis euadit nullus: qua-
re nec quisquam præter hunc alius magnitudinem diminuet. Qui.n.huius accepit solius incremẽ
tum ex calore, unam eam ex refrigeratione imminuet: qui uero hactenus est alteratus à calore,
vt non magnitudinem modo, uerum etiam celeritatem, & crebritatem immutet, contrarium iter
p easdem genere alterationes tenebit: ita nõ modo minor, sed & tardior erit, ac prius, rariorque.
Pari modo mutatio minorem ex moderato, & mutatio quoque ex hoc in eum, qui minor ẽt sit,
continuo rariorem solito & tardiorem efficit pulsum: siquidem mediocritatem habet quandam
distentionis, pulsus hominum naturalem statum tenentium: quam, si calidius aut frigidius solito
euaserit corpus, necessario amittit. Non idem tñ amissionis modus est. nam, cum calfit, magnitu-
do planè prima, mox celeritas, inde crebritas accedit: contrà, cum refrigeratur, raritas manifeste
prima, altera tarditas, postrema paruitas. De his abunde in primo libro De causis pulsuum dixi- H
mus: quo minus hic iam immorandum est. Itaque seriem orationis persequamur, ac secundũ cõ-
memorata, explicemus causas, quæ refrigerant, quæ totidem genere sunt, quot illæ, quæ calfa-
ciunt. Aer etenim frigidus, qui foris occurrit, quemadmodum & aqua frigida, uel balneũ, vel me-
dicamentum corpori inunctum, refrigerat: quin etiã longa quies, & veluti latebrę, corpus refrige
rant: præterea, quæ intro recipiuntur, ut aer respiratione attractus, qui frigidus sit, cibus pituito-
sus, medicamentum natura frigidum, aquæ frigidæ immodicus vsus: ex animi affectibus, metus
diuturnus: ex contentis in corpore humoribus, qui frigidi tẽperamento, cũ antea q̃escerent, nunc
commoti sunt, aut omnino tenuiores quodammodo calidis facti sunt. Hæc separatim ita possunt
distingui, ut de calfacientibus causis diximus: neque.n. ut de similibus bis dicamus, sit operæpre-
tium. Atq; pulsuum in magnitudine, & paruitate mutatio abs talibus, & tot causis gignitur, quod
certe ad naturam pertinet ipsius rei: q̃n, quod ad nostram attinet cognitionẽ, adhuc desideret ali-
quid. Sæpe enim arteria, quod in se est, maxime distenditur, sed occultatur magnitudo distentio-
nis, uel interpellatur à numero, uel crassitie, uel duritie circumiacentium corporum, vel obiecto-
rum. Hæc enim essentia magnorum, vel paruorum pulsuum in arteriæ circulo consistit, vbi lon

gitudo

* In antiquis est ἀναιρῶ̃ i. imminuit.

A gitudo perpetuo par est:at non tamen apparet par, sed deficit, quædam eius pars. De quo quidem etsi iam secundo in libro De causis pulsuum exposuimus, nihilo minus, quod ad propositum interest, reminiscentiæ gratia exponemus.

Dimensiones distentionis non semper tantæ apparent, quantæ sunt. CAP. 3.

ARteriæ altitudo semper æqualem latitudini distentionē habet:sed fit, ut occultetur, aut arceatur sæpe a corporibus circuniectis & appositis, vel uniuersus motus, vel certe eius quædam pars:ac pars illa, q̃ arcetur, aut in profunditate magis, aut in latitudine, aut simul in utraq; similiter apparet. Cũ ergo non percipiatur nostro quidē tactui motus, atq; hoc p totũ animal accidat, ut nulla usquã arteria uideatur moueri, uocatur is affectus ἀσφυξία, hoc est priuatio pulsus: quæ quidē, si ad ueritatē exigas, in corpus nunquã uiuum cadit, neq; est.n. vnquam, quin cor unà cũ arterijs oĩbus agitetur:at, si referas ad nostrum tactũ foris iniectum, in multis reperiatur sanè frequenter:obiecta.n. arteriarum corpori sunt oĩno certæ membranæ, & cutis multis, etiam locis adeps, atq; caro, à quibus vsu uenit pulsui, ut non occultetur, modo, sed & impediatur. Ac sic quidem, si motus occultetur oĩs, atq; in omnibus id partibus accidat omniũ arteriarũ, ἀσφυξίαν appellant affectum:at, si quibusdã in partibus videantur moueri, in quibusdã non uideantur, hic dif-
B ferentiam in longitudine habent pulsus. Et nimirũ uocantur longi, quibus sensibilis motus lõgitudo naturalē excedit:breues, quibus infra naturale statũ est:quibus par est naturali statui, moderati. Tantum enim animaduertitur semper de motu arteriarũ, quantũ opposita corpora permittũt:quamobrē fit, ut corpulētis pulsus breues:gracilibus uero longi:quēadmodũ & quadratis moderatisq; esse videnĩ moderati. Iã ẽt apparentis motus his non semper æq; vt profunditas, impeditur latitudo:verũ, vbi arteriam regiones in latera, vel adipis, vel carnis, vel vaporũ, vel humorũ plenæ sint, ac incũbens superne cutis nihil eas oneret, latitudinis tãtũ obscuratur motus:ac magis si vehemens pulsus & magnus, quantũ in ipso est, sit:cũ uero regiones uicinæ sunt mundæ, rugosa aũt, q̃ eas tegit, cutis, magis profunditatis motus latet in eo corpore, ac magis, si non uehemens pulsus & magnus, quantum in eo est, sit. Si ergo pulsum inuenias longiorē iusto, siquidē unà latitudo eius & pfunditas increuerit, uide, gracilior homo solito, an calidior euaserit, remoto aduẽtitio motu:nam, si factus gracilior sit, idq; tanto, quanto est pulsus maior, vnũ hoc tãtũ eũ immutauit:sin aũt non tanto, non hoc modo est causa, verũ ẽt calor. Quòd si in eadem cõstiterit corpus habitudine, solus mutatus est calor:sin crassior euaserit, duplo auctũ æstima calorē:at, quanam de causa sit auctus, explorandũ ex illis est, q̃ exposuimus. Sin longior factus pulsus sit, & latior, non
C uero pinde profunditate auctus, sed pmaneat moderatus, pter superiores notas, hoc illi ẽt extra ordinē, necesse est, adsit, rugosiorem euasisse superne arteriæ incumbentē cutem: ac, si conuertas membrũ, ut quæ eius pars modo superior erat, nunc sit inferior, nulla tum pfunditas re uidebitur impedita. Atq; hi qdē duo pulsus in primo libro de eorum dījs omnium primi inter uigintiseptem pulsus in tabellam sunt relati, quã de illis fecimus, qui constant ex ternis sin.ul dimensionib. quantitatis distentionis. Ab his descriptus tertius est, qui longitúdine & latitudine excellit naturalē, ac in pfunditatis dimensione est humilis:qui sanè est infrequẽs. Fit.n. cum arteria magnopere obiectorum corporũ mole oneratur:id quod nũquã eueniat, nisi facultas simul imbecillior sit, & summe mollis tunica arteriæ, quorũ illud imbecilliorē iusto, hoc molliorē pulsum efficit. Itaq; cũ his qdē erit aliqñ longus simul & latus & humilis, alia ratione nunquã fiet:immo uero, etiam cum videatur talis, ne tum quidem procul à natura, nec ad humilius, nec ad latius deflectit: neq; enim ad summum arteria in profunditate grauetur, & in latitudine nequaquam:neq; item plurimũ ascendat altitudo, prorsus vero contrahatur in angustũ:etenim ferè fit ut plus altitudo crescat, psertim si vehemens sit pulsus, at non hactenus tñ, ut idē altissimus simul & angustissimus sit. Quòd si hìc quoq; membrum inuertas, vt, quæ modo partes superiores essent, sint nunc inferio-
D res, & profunditatis eorũ dimẽsio incremẽtũ habebit, nec uidebitur amplius humilis:sed, vt lõgus & latus, ita etiam erit altus, quod est magnus, nam, qui tribus est dimentionibus auctus, magnus vocaĩ. Proinde distinctiones in hoc sunt adhibẽdę præter has, quas nunc exposuimus, ẽt illæ, quæ in primis omniũ sunt adhibitę. Iã illud quoq; est animaduertendum, ecquid de latitudine simul detrahatur, cũ inuersum sit membrum:etenim hoc fit nonnunquam, demonstratq; quanto antea vltra proportionem profunditatis dilataretur uas. Iam quartus qui longus simul, & altus, & in latitudine est moderatus, qđ ad se attinet, latus est, quemadmodũ & altus:sed, quia in lateribus coarctatur arteria, ideo sic eius motus impeditus est. Omnino.n. vbi latitudo profunditatis proportionē excedat, aut pfunditas proportionē latitudinis, altera impeditur earũ aut p p multitudinē, aut crassitiem, aut duritiē corporũ obiectorũ, quę interposita sunt inter arteriã, & admotũ tactum. Et hercle ẽt rugositas numerũ impositorũ corporũ auget, rugis cutē cõduplicans. Itaq; is pulsus, aut cũ vere magnus sit, scđm latitudinē obstaculũ habet, aut, cũ uideri in macilento corpore magnus possit, nõ videtur tñ, ꝙ vna dimẽsio eius sit restricta. Qui qrtum in tabella locum bẽt, lõgior iusto in reliquis ãt duabus dimẽsionibus moderatus, graciliorē annunciat solito hoĩem esse factum, & pulsum, quantum in eo est, iusto minorem. Quando .n. longus pulsus aut ob propriam suã magni-

A. t. 3. f. par. can. f. 570. co. 2. a

tudinem, aut propter tenuitatem uideatur eiuscemodi esse: nunc vero non appareat talis ex ma- E
gnitudine esse (esset.n. simul altus & latus, aut alteruter certe horum) restat, vt per maciem factus
sit longus. Cæterum, cum graciliores habere uideantur pulsus iusto maiores, plane pulsus, qđ ad
se pertinet, angustior æquo & humilior. itaq; etiam minor, quod ad se attinet. Qui sub hunc scri-
ptus est, sextus, puta lõgus, & humilis, atq; latitudine moderatus, cum de causis ante expositis mi-
nor sit iusto, quantũ in eo est, ob gracilitatẽ apparet lõgus esse. Sed hoc cõmune cum quinto ha-
bet: propriũ aũt hoc peculiariter, profunditatem ob causam paulo ante memoratã esse imminu-
tam. Septimus in tabella pulsus erat, longus pariter & angustus, altusq; qui uideri, perinde ac om
nium primus, magnus posset, nisi sit restricta latitudo: cætera hic ita, vt in primo omnium, sunt di
scernenda. Et etiam, quæ in tertio explicauimus, ea sunt in hunc locum conferenda, non sæpenu
mero. s. hunc pulsum esse, neq; cũ incidat, plurimum moderatum altitudine superare, & inferio-
rem latitudine esse. Ab illo octauum, longum vnà, & angustum, & moderata profunditate, natu-
ra quidem esse paruũ ex ijs constat, q̃ in quinto iam retulimus: at, quia marcuit corpus, longior vi
detur: eximium vero hoc præter quintum habet, ꝙ constrictam hic arteriã latitudinis angustia
declarat. Nonus pulsus, lõgus, angustus, humilis, longe etiam magis ostẽditur sua natura esse par
uus, uerũ videri ꝑ marcorẽ corporis, longus: ferè adiuncta illi' remissio est, duritiesq; qui, si neq; F
durus sit, neq; admodũ languidus, ab refrigeratione gignitur. Itaq; nouẽ, quos nunc ꝑcurrimus,
pulsus oẽs lõgitudinẽ habẽt æquo longiorẽ, duabus differentijs reliquis variant: nouem proximi
longitudine moderata sunt, profunditatẽ ãt & latitudinẽ immutant. Ac decimus quidem, qui al-
tus simul & latus uidetur, uno in homine, si cũ moderato cõparetur, nunquã existat: nisi quando
(id qđ rarum est) omnino arteria de sede sua migret. Sin ãt cõferaĩ ad eũ, qui est absolute modera
tus, potest incidere, ac causa eius generandi in proprietatẽ conformationis cõfertur: siquidẽ sym
ptoma arteriæ est, q̃ sub profunda carne vtrinq; occultetur, sed in media parua parte sublimis ex-
tet. Vndecimus, q vna re differt à superiore, ꝙ profunditatẽ moderato parẽ habeat, pro cumulo
causam demittendi huius habet adiunctã: cętera cũ decimo conueniunt. Duodecimus, latus, hu-
milis cum moderata lõgitudine inuerso fit membro: aut.n. vndequaq; videbitur moderatus, aut
magnus. Ac, si oĩno videtur moderatus, altitudinẽ declarabit prius non nihil cõpressam esse, pro
ductãq; ob mollitiẽ arteriæ latitudinẽ: sin magnus, plurimum fuisse compressam altitudinẽ. Deci
mus tertius, altus, idemq; dimensionibus duabus reliquis moderatus, perinde ut decimus, & ex
naturali conformatione conficitur, & ẽt ex naturalis sedis mutatione; eximium autem habet, prę
ter illum, latitudinis angustiã. Decimumquartũ, qui omnibus tribus dimẽsionibus moderatus est G
oĩbus apertũ est referre naturalem: an uerò sit par re vera naturali, exploratur ex corporis habi
tudinè. Nã, macrior si iusto sit, sic, cũ sit pulsus sua natura minor, par apparet moderato esse: sin
crassius æquo sit corpus, pulsus tum de sua quidẽ natura magnus est, sed, ꝙ per corpulentiã coer-
ceatur, esse moderatus videtur: ꝙ, si nec ad gracilitatẽ corpus, nec ad corpulentiam deflectat, mo-
derata in eo non solum repræsentari pulsum, verũ ẽt necesse est esse. Sanè demonstrauimus in se-
cundo libro De pulsibus dignoscendis, cæteros pulsus ad hunc oẽs relatos, magnos, paruos, lon-
gos, breues, latos, angustos, altos, humiles appellari. Quintus decimus, qui humilis profunditate,
est, reliquis duabus dimensionibus moderatus, omnino similis superiori est decimoquarto, prętor
ꝙ huius cõpressa est profunditas: proinde, quæ illic prius exposuimus, ea duces hic quoq; dicta es
se. Hoc verò est in hisce omnibus memoria tenẽdũ, nõ amplius cõuerso membro uideri humilẽ.
Sextusdecimus, qui moderatus est lõgitudine, angustus altusq; aut ex conformationis proprieta
te fit talis natura, aut per affectũ aliquẽ compressis ad latera arterijs. Septimumdecimũ, q est mo-
deratus longitudine, & profunditate, in reliqua dimensione angustus, in latera contractũ esse de-
clarat moderata profunditas: in reliquis omnibus decimoquarto & decimoquinto respondet.
Octauus decimus, q longitudine moderata est, & angustus, humilisq; sua quidem natura paruus H
est: videtur aũt esse ob gracilitatem moderata longitudine. Breuiter enim cũ præter profunditatis
proportionem, & latitudinis, extensa longitudo sit, significat corporis gracilitatẽ: non tamẽ, vbi
contracta pręter proportionem profunditatis est, corpulentiam denotat, sed vel naturalem quã-
piã cõformationẽ, vel sitũ arteriæ inæqualem. Nonusdecimus, breuis, latus, & altus, aut ob cõfor-
mationis proprietatem talis natura videtur, aut ex affectu arteriæ in situ distortæ. Vigesimus iam
alijs duabus dimensionib. similis est nonodecimo, sed profunditate est moderata. Hic habet hoc
pręcipuũ, impeditã suam altitudinẽ. Vigesimusprimus, breuis, latus, & humilis. præter easdẽ cau-
sas, etiam illas adiunget sibi, q̃ latũ simul & humilem efficiũt pulsum. Ad eũdem modũ vigesimus
secũdus breuis simul, & altus, atq; latitudine moderata, assumet ad easdẽ causas, eas, q̃ moderatã
latitudine creant humilemq; pulsum. Sic ẽt vigesimus tertius, breuis ille qdem longitudine, verũ
dimensionibus duabus reliquis moderatis, ad easdem causas reducetur. Vigesimusquartus sortio-
tur pręter easdem causas, extra ordinẽ causam, q̃ altitudinẽ deprimit. Ad eũdem modũ proximi
duo ad antedictas referanĩ causas: vt memoria teneamus, in quibuscũq; pulsibus cedat longitudo
proportioni latitudinis & ꝓfunditatis, in his causã aut naturali conformationi, aut arterię ꝑuerso

situi esse attribuendã. Demonstrauimus porrò, vbi latitudinis, uel profunditatis proportionem lõgitudo vincat, aut obsistere alteri earum solam angustiam, aut auctã ẽt alterã esse, atq; obstaculũ frequenter accidere, incremẽtũ raro, in latitudine quidẽ, vbi ꝑ mollẽ arteriæ tunicã degrauetur altitudo, simulq; nec inhabitudo esse eiuscemodi pulsum: in profunditate vero, vbi coarctetur latitudo, & pulsus vehemens simul & magnus ex sua natura sit. Reliquus est post oẽs vigesimusseptimus, breuis, angustus, humilisq; qui vtiq; paruus vel apparet esse, vel sua natura est: ac, quæ q dẽ in omniũ primo distincta sunt, magno, eadẽ sunt hic quoq; distinguenda. Si naturaliter comparata corporis sit habitudo, hic pulsus nõ modo videtur paruus, sed ẽt est vere. At, cũ crassior sit, si, quo homo euasit se ipso crassior, hoc sit pulsus minor, erit tũ quidẽ, ꝙ ad ipsum attinet, moderatus, sed ꝑ corporis crassitudinem minor uidetur moderato. Si longe sit crassior, quam pulsus minor, is pulsus, q̃tum in ipso est, mediocri erit maior. Sin aũt minus sit crassus, q̃ paruus, pulsus hic, si eius naturã spectes, minor erit naturali. Quòd si gracilius corpus sit, q̃ videatur pulsus paruus, is sanè est natura paruus, sed nõ perinde videtur paruus, ac vere est, ꝙ corporis gracilitas, quatenus decessit de natura, hactenus ei magnitudinis addit speciem. Quæ de paruo & magno pulsu adhibita distinctio est, eadẽ in alijs est adhibenda oĩbus: sciẽdũq; illorũ quẽq; vel paruum esse natura, B vel magnũ, vel moderatũ. Ac tres hi pulsus in quantitate distentionis positi sunt, qđ attinet ad ipsius rei naturã. Videntur vero esse vigintiseptẽ ob crassitudinẽ vel gracilitatẽ corporis, vel ob cutẽ rugosiorẽ, vel regionũ arteriarũ inæqualẽ angustiam, vel proprietatẽ cõformationis. Itaq; vnũquẽq; oportet, q nõ inania verba ambit, sed ipsa opera studet meditari, omnium memorẽ, quæ iã percurri, simul atq; aliquẽ aĩaduertat pulsum, qui in quantitate consistit distẽtionis, primum, q sit de uigintiseptem, attendere: deinde, vbi ab eo, quæ ex vicinis corporibus oriũtur, alterationes secreuerit, indagare, an moderatus sit, an magnus, an paruus: postea status, qui talem genuere, siquidem docent hi & præterita & futura, vt in longo, & angusto, & humili: nã exempli gratia in hoc, qđ dico, docebimus. Hunc, quãtum in ipso est, liquet paruum esse, ex eo, ꝙ eius imminuta est circularis dimensio, & aucta dimensio longitudinis. Si. n. duabus de causis minor circulus distentionis apparet, ob corpulentiam, & ꝙ minor re vera sit pulsus: nũc aũt abest corpulentia, sanè. n. non solum longitudo non creuisset, sed ẽt imminuta esset: planum est, pulsum sua natura esse paruũ. Cum igitur remota sit longitudinis species, quã contraxit ex corporis habitudine, cũ de sua natura paruus sit, uideamus iam, quã nam de causa sit factus paruus. Hic plurimi interest nosse paruitatis q̃titatem, & longitudinis: aut. n. paulo est naturali minor, aut multo, aut, ut ita dicã, modico, sic C etiã in lõgitudine, aut parum, aut modice, aut longe naturales superat. Iam altera ex parte ad maximam longitudinem producatur, ẽt ad maximum deueniat paruitatem, idest angustus & humilis sit: hic pulsus natura longe est, quã apparet, minor, sed eã quidẽ ex nimia gracilitate comparauit speciem, vt uero sit natura minor, ex causis, quæ efficiunt minorem, frigiditate, imbecillitate, *gracilitate. At quæ tãdẽ causa est, uel causæ inter has, vnde pulsus, qui nobis nunc cernitur, longus, angustus, humilisq; generetur? Declarauimus quidẽ ante signum esse perpetuum arteriarũ duritiei pulsum durũ, infirmæ facultatis languidum, qui ẽt remissus & imbecillus vocatur: vt, qui ei est contrarius, vehemens, contentus, validus. Verũ sciendum & hoc est in hoc pulsu, necessario eũ lãguidũ esse: nunquam. n. ualente facultate paruus ad summũ pulsus fiat: at duritiẽ nihil est necesse coniunctam esse. De frigiditate uero nõ absolute est statuẽdũ: sed illud primum nosse oportet, interesse, cor una esse cum arterijs refrigeratũ, & refrigerari: ac ꝙ, refrigeratum esse, læsam esse facultatem, sit; refrigerari autẽ, mutari vsum. Hic animo mihi opus est planè attento, sciendumq; nõ mõ ad præsagitiones ex pulsibus, sed ad alias ẽt penè oẽs eo nihil esse conducibilius. Procedit aũt vniuersus hic sermo ex cognitione essentiæ facultatis, quam in commentarijs De causis pulsuũ, ꝙ operæ pretium non esset, ꝓ terniimus. Hoc loco, quia ad exacte intelligẽda ea, quę posthac D docebimus, hanc refert nosse, visũ mihi est illam exponere: neq; hic tñ cum suis demonstrationibus (quippe alio eam loco prosecuti latius sumus) sed quantum summatim explicatum ad institutum nostrum conducat.

* Antiqui habent σκληρότητα i. duritie, & sic uidetur legendum.

De essentia facultatis, ac de reliquis pulsibus, qui in quantitate distentionis consistunt. CAP. 4.

FAcultatis essentia singularum partium, in singularum illarum posita cõmodo tẽperamento est: nam tum demum suum quæq; munus obit strenue, vbi sit tẽperatissima: contra male fungitur, si intemperata sit, atq; hactenus male, quatenus sit intempetata. Ad eundem modum cordis corpus, cum immodice refrigeratũ sit, calfactum, humectatum, desiccatũ, pulsus pro suæ intempetiei modo facit languidos: id quod illi est, offensam facultatẽ esse. At vero consuetudinem cũ sanguine habere in ipsius contento finibus, & cum spiritu, q calidior longe, ac naturalis status requirit, sit: aut cum eo, qui in inuolucro cor ambiente est, uel in pulmone, aut cum ipso etiã inuolucro cor ambiente, & pulmone: vsum est tñ variasse citra offensionem facultatis. Eandem hẽt rationem refrigeratum esse & refrigerari: ubi in ipso cordis corpore temperando præpolleat elementum frigidum, læditur facultas; sin in tunica cor ambiente, &ꝗn pulmone; & sanguine, spirituque, quos eius ventriculi continent, usus est remissio. Iam humiditates & siccitates, si in ipso

corpore cordis consistant, nocent facultati: si in quopiam vicino, non immutant vsum, siquidem E
proba temperatura, & intemperies ex quatuor fiūt elemētis: vsus vero accessiones, vel remissio-
nes ex calido & frigido duntaxat. Vbi iā ad vltimā vsus exolutionem deueniat, corporibus vici-
nis cordi vehementer refrigeratis, non poterit etiā cordis corpus nō intēperatū esse: id quod nihil
est aliud, q̄ debiliorem fieri facultatē. Quāobrem dicebam fieri non posse, ut de frigiditate vno ver
bo pronuntiarem. Neq; vt sola prostratione facultatis, vel induratione sola instrumentorum, pul
sus interim minor fit: sta etiā ob solā frigiditatē, quomodo nūc diximus, ˚nō accepta refrigeratio
ne de vsus exsolutione, neq;.n. eò vnq̄ cor, vt refrigeretur vehementer, deueniat, nisi sit ipsum re-
frigeratū. Quod dico intelligas clarissime, si eos, qui in itinere ex ingenti frigore obeunt, conside-
res: oēs.n. simul ut frigidū expirant aerē, pulsum quoq; minorē habent: minimū tamē illorū prius
nullus, quā ad extremā refrigerationē sit perductus, obtinet: vbi non tantum vsus est immutatus,
generandorū pulsuum, quod aderat a primo illis, verū ēt, quia perditur iā naturale cordis & mode
ratum temperamentum, debilitatur facultas. id qđ solet plerunq; ijs subito accidere, nō, ut in alijs
affectibus, paulatim: de quibus est vnus, quē hoc loco hēmus in manibus, per quem pariter & lon
gus pulsus apparet, & angustus, humilisq; in longis morbis. Qui.n. ita habēt, in periculum hi non
minus præsens veniunt, quā illi, qui in itinere decedunt. non repēte his tñ paruus pulsus, sed pede- F
tentim venit marcescentibus: vnum enim & hoc genus est marcoris, qđ Philippus senū ex mor
bo appellat. Nā non ex frigiditate torridus marcor, cæterum ex facultatis sola imbecillitate, im-
becillos pulsus & paruos creat. Separaĩ à priore, motus velocitate & crebritate & duritia, caloris
que feruore. Verum de his non est huius disputationis differere, sed ad institutum reuertor. Lōgus
angustus, humilisq; pulsus, cū longius ab natura trinis dimensionibus discesserit, si talis citra duri-
tiē appareat, à quibus nā procedat, & quot causis, abūde aperuimus. At, ubi ˚cū duritie coniunctus
est, vnà iā hic adest, vel languidus pulsus, vel medius inter languidum & uehementē, qui nec euer
tat tactum, nec ab eo euertatur, vt memores simus nullum alioquin inter languidum & uehemē-
tem medium esse: declaratur autem in corpore is affectus esse, qui reddit arteriā ˚durā. Hæc est sic-
citas, vel ˚cōstrictio à frigore, vel tensio. Siccitas quidē in ardentissimus febribus, vbi maligne pro-
ducūtur, & præcipue ex torrido marcore, † certisq; melācholiæ & quartanę febris generibus. Cō
strictio ex frigore fit per frigidæ intempestiuum potum, & immodicum, uel per balneas similes,
ex refrigerātibus item pomis intēpestiuis ingestis, uel præter modum: deniq; ex ijs, quæcunque
multū solēt frigidæ pituitæ gignere, quē Praxagoras uitreū succū solet appellare. Tēsio ex cōuel-
lentibus affectibus, & ingentibus inflāmationibus. Ex scirrhis uero ˚cōstrictio arteriarū, atq; tēsio G
nascitur: quidē accidit potissimū ex iecinore & liene: ex his.n. uisceribus pulsus apertissime ui-
dentur & perpetuo duri, scirrho præsertim affectis: & uero etiam in magnis inflāmationibus. Sed
tactu eiusmodi affectus deprehendētur, & per urinas, & alui excremēta, per uniuersi corporis de-
niq; colorē, & linguę: iā ēt p febrium genus. Qui porrò alij corporis affectus pulsum creant durū
partim originē ex recentibus offensionibus repentinā trahūt, reliqui omnes pedetētim. Offensio
nes, quæ inducunt eiuscemodi affectus, sunt vini potio intempestiua, & frigidæ, sæpe etiam poma
refrigerantia, & frigidū balneū. Deprehendes noxā à uino illatā, cū subito pulsus nō durus modo
sit, sed maior etiā, & celerior, & uehementior. Cæteras à uino in cōmuni dicernes, q nec magni-
tudinē adiunctam, nec uehementiā, nec celeritatē habeāt. Singulas seorsum, nunc clarius. nūc ob
scurius & per coniecturam. Clarius, ubi symptoma aliqđ consequatur, quod pomis solet succede
re, inflatio uētris inq̄, aut mordicatio corruptorū, aut stomachi aliqua cōpressio, aut delirium, ut
a pomis uinosis: aut uomitus, aut alui deiectio humidior & largior. Hæc scilicet non per signa, sed
ipsam aperte demonstrant substantiam comestorum, q, nisi horum quid adsit, nec à uino signorū
aqua frigida est, quæ offendit, uel pota, uel intempestiue in ipsa lotus. At uero, ut hæc securius om
nia confirmare possis, metuentium & angore correptorū pulsus magno indicio sunt. At, si prius
dictis postea hoc semper addas, ægrotū aliter, ac præscriptum sit, fecisse, magis confirmatam præ- H
stabis, & suspiciendā prędictionē, ut subinde fidē adstantes non habeant, nec ex pulsibus credant
tale quid dictum esse, sed consciorum aliquē detulisse ægroti peccatū. Tāgendi autē accurate sunt
pulsus, deinde, qđ indicant signa, proferēdū, ac tum denuo sunt tangendi, animaduertendūq; ec-
quid ęgrotus commotus sit. Qui si omni sit perturbatione liber, uide, nunquid cōmemoratorū si-
gnorū aut omiseris, aut parum probe ppēderis. Si vero sit ꝑturbatus, atq; uideatur angi, uel uere
ri, caue mox signo adhibeas fidē: frequēter.n. fit, ut nō quò cōscij sibi talis admissi sint, angantur
ægroti, sed, q ita ferè sint cōparati, ut statim expauescāt: at his mox pulsus cōsistit. Qui uero planè
in culpa sunt, q̄ tu diu de eo confirmes quicq̄, tā diu metus proprius pulsus apparet. Atq; peccata
quæ hactenus exposuimus, omnia aut inflāmationibus, aut scirrhis, aut siccitatibus, aut uiscerū p
frigiditatē ˚constrictionibus angēdis, alterationē, quam diximus, inducunt. Neruorum uero origi
nē si quid occupet tale, affectum conuulsiuum creat: sic appello illos affectus, qui ante mortē ne
cessario cōuulsionis aliquod habent symptoma. Qui qdē moriūtur oēs, ēt calidi, contra, ac illi, q
corripiūtur syncopa: hi.n. uehemēter etiam frigidi uiuūt adhuc. Quibus uero neruorū propaginē
occupa-

A.l.1.f.1.d 3.c.6.f.48b

A.l.t.2.8.pa. can.fo.570. col.a.b

vrūst.
† In impressis est, certisq; melācholicarum & quartanarū febriū generibus, in aliquibus tamen antiquis legitur, ut uertit interpres.

A occupauit conuulsiuus affectus,cum plane iam expirauerunt,diutissime permanent calidi. Horũ pulsus omnium statim primo occursu exercitatis in tangendo tensionem produnt,& motũ uelu ti conuulsiuũ detegũt.Quòd,si quis,cui commemoratus pulsus est,ab aluo plura deijciat(id quod euenit ex iecinoris scirrhis)non amplius hi hñt pulsum longum,sed aut moderato assimilem lon gitudine,aut ẽt breuiorẽ.Iã hoc quoq; in omnibus duris pulsibus, pariterq; paruis operæpretiũ est nosse,citissime uibratos eos effici:& qui uibrati non sunt,vel de vitalis facultatis imbecillitate, vel de remissione vsus,vel amborũ concursu non recipere illos eũ motũ. Nam,siquidem vsus ma gnam distentionem postulet:uisq; efficere uitalis ualeat,sed unum refragetur corpus arteriç, qđ attolli in magnam distentionẽ per duritiam nequeat: uibrõ in eum statũ incidit. Nulla præterea ratione fiat arteriæ uibratus motus.Quocirca hic pulsus,q̃ uidet̃ uibratione uacare, aut extremã imbecillitatem facultatis,aut exolutionem usus declarat maximam. At,uibratus si sit,contentio nis continuo non nihil annunciat facultatẽ obtinere,nec pulsuum usum generandorum semel es se exolutum:nec uero deuenit ad maximam paruitatem,sicuti diximus propositum pulsum face re.Ad eundem modum,si pulsus citra uibrationẽ longior iusto sit,angustiorq; & humilior,nõ lõ gissime tñ de natura in singulis hic diuerterit,sed aliquantũ,attendendũ est,durus ne sit & non ui

B bratus,aut plane duritia liber sit:si.n.durus sit,sed absq; uibratione,frigiditatem, uel facultatis im becillitatẽ indicat,vel utranq; simul.Hæc discernito ex consequẽtibus:nam,cui talis pulsus ex so la refrigeratione sit,statim adiunctã tarditatem habet,raritatemq;; cui ex imbecillitate facultatis, sociã sibi remissionẽ habet.Quod,si iam vsus consteт immotus,tanto erit pulsus celerior natural. & crebrior,quantũ à modo deflexerit paruitas.Sin autem,quo facultas fit imbecillior, eo exolu tior usus sit,pulsus esse similis in utraq; differentia moderato uidebitur, nec celerior,nec tardior, uel crebrior,vel rarior:at,si excedat alterũ,pro excessus ratione,sicut ante est dictũ: si uero simul & durus & uibratus sit,significabit eosdem affectus,à quibus diximus supra durum pulsum consti tui,verum non imbecillam facultatem tamen,vt in illis,neq; exolutum usum.Quanta uero utrius que sit noxa in facultate,declarabit uehementiæ & remissionis differentia,unà cum quãtitate ui brationis,in vsu uero,dña celeritatis & crebritatis cum uibrationis item quãtitate.Reliqua ex an te dictis ẽt conijcio.Haud aliter, si non paulum nec multũ tribus differẽtijs de natura deflectat,sed si mediocriter & modice, ex dictis discrimina notato. At sæpe in eiuscemodi pulsibus, ijs dico, q̃ pusillam à natura in longitudinem,angustiam,& humilitatem habẽt mutationẽ,non modo nihil animaduertit̃ duritiæ,uerum mollitudine ẽt prædıti sunt insigni: id quod & huic accidit de causis

C genere ijsdem: variatus autẽ quãtitate in singulis.Siue.n.propter facultatis imbecillitatem minus moderato pulsus fiat,facultatis ostẽditur maior offensio:siue p̃p exolutionẽ usus,maius & huius esse uitium:quo.n.tunicę mollitudo ad distentionis magnitudinẽ est promptior,hoc causam,quę moliatur paruũ pulsum,declarabit esse maiorem.Sanè,imbecillitas facultatis quam sit magna,sa tis ex quantitate remissionis apparebat:huc cumulus accessit,qđ nunc diximus. At, vsus exolutio in quantum inciderit uitium,e x solis,quæ diximus, signis inuenit̃:de quibus dicemus ẽt inferius nonnihil,ubi connectemus mutuo pulsuũ genera:in præsentia.n.hoc non instituimus, sed cũ ex ponere de genere quantitatis distentionis cœpissemus,simul alia attingere sumus coacti. Quare redeamus ad primum institutum,ac ad reliqua genera transeamus:neq;.n.q̃ alios item ex tabel la pulsus percurramus,causam arbitror vllam esse:verũ eadem ratione, & uia, quam instituimus in longo,angusto,& humili,reliquos singulos explorabimus.Ac primũ remouebimus,q̃ p̃p cor poris habitudinem longitudine,vel latitudine,vel profunditate uariant,ut non magni tñ,vel par ui uideantur:deinde causas considerabimus,per quas aut iusto maiores fiunt,aut minores. Atque de genere pulsuum quidem,quod consistit in quantitate distentionis,satis in præsentia.

Celer & tardus pulsus,quid denotent. CAP. 5.

D POsthac de illorum in celeritatem & tarditatem mutatione,quod ipsius motus est arteriarum genus in primis proprium,agemus. Porrò sumendum hic quoq; est ab distinguenda homo nymia initium. Nã dicitur celer pulsus,nunc ut cum moderato comparetur,nunc ut cũ quolibet alio. Præterea ipse ille moderatus interim absolute dicitur,quem in optima conspicimus natura: interim de unoquoq; homine,qui inculpata sit sanitate.Hic ex comparatione absolute moderati æstimatur docetq; quod nam sit temperamentum: ac celerior quidem calidius: tardior frigidius declarat temperamentum. Verum solam plane non est inuenire mutationem in celeritatem,& tarditatem,nec in sanis, nec in affectis corporibus: nam qui calidiore est temperamento,quã sim pliciter moderatus, si pulsum habere videatur celeriorẽ,eũ habet necessario ẽt maiorem : &,cui pulsus est aliqua occasione solito celerior,omnino etiam maior est. Neuter tñ,est horum necessa rio crebrior:siquidẽ crebritas illis, vbi calor accumuletur copiosior, accedit. Itaq; cum celeritate modo magnitudo,modo etiam crebritas coniuncta est:atq; etiam interdum sola crebritas: cum aliquem prætereuntes,qui maximam,quæ eo tempore contingat, distentionem obtineat, dein de reuersi parem offendamus magnitudinem, sed celeritatem maiorem: huic enim simul cre britatem necesse est increuisse. Quòd,si quem relinquamus, qui usum habeat pulsuum exolu-

tum,ac reuerſi in celeritatẽ pulſum inueniamus au ctũ,tũ nõ auctus tm̃ celeritate eſt,ſed & crebri E
tate plane,& magnitudine:quãdoquidẽ vſus exolutio in raritatẽ clarius,deinde in tarditatem,po
ſtea in paruitatẽ,pulſum cõuertit.Et itẽ quoq; mutationes in paruitatẽ pulſuũ,partim ex mode-
rato ſtatim in raritatẽ ſimul mutãtur,ſubinde & in paruitatẽ,ubi amplius vſus ſit imminutus: par
tim ex ſtatibus nõ naturalibus nũc aucto vſu,ſępe vnà cũ mutatione in paruitatẽ,interim cũ rari
tate,nõnũquã cũ mutatione in vtranq; nunc diminuto uſu mutationes fiũt pulſuũ in tarditatem
cũ raritate & paruitate.Habes primas & ſimpliciſſimas pulſuum mutationes in celeritatẽ & tardi
tatem:harumq; cauſę præcedentes & externæ eadẽ inueniuntur rõne,atq; illæ,quas de magnitu
dine,& paruitate expoſuimus.Miſtæ uero mutationes atq; cõpoſitæ,cũ uehementia & remiſſio-
ne,vel duritia,vel mollitudine cõſtant.Quæ & examinandæ ſunt atq; diſcernẽdę eadẽ uia,ratio-
neq; quã,cũ de longo,anguſto,& humili diſputaremus,declarauimus, quo cognoſcamus, quæ
cauſa ſit, quamobrem in celeritatem ,uel tarditatem pulſus uariauit: poteſt enim, uti diximus,
ob vſum auctum pulſus in celeritatem creuiſſe: poteſt etiam ob mollitudinem arteriæ, & fa-
cultatis robur.Sed.n.cũ nõ variet mollitudine,duritia,uehemẽtia,remiſſione, ſolus mutationem
vſus induxerit:at,ſi cũ horũ aliquo,cã inq̃renda & exploranda p̃pollens eſt, ſicut ante declarauı-
mus.Exẽpli gratia,ſi ſimul & celerior eſſe,& mollior uideatur,animaduertẽdum eſt,tanto ne ce- F
lerior ſit quãto mollior,an magis.Nã.ſi quãto eſt mollior,tanto & celerior ſit,alterationẽ ab ſo-
la mollitudine mutuauit:ſin multo celerior,q̃ mollior,nõ a mollitudine tm̃,ſed & ab vſu aucto:cõ
tra,ſi multo mollior,q̃ celerior, quanto mollior eſt,tm̃ detraxit ſolius uſus exolutio. Ad hunc mo
dum,ſi pariter celerior & uehemẽtior ſit,nũ tanto celerior ſit,quanto vehementior,cõſiderãdum
eſt.ita.n.celeritatis ſolũ facultatis robur cauſa ſit:ſin celerior,quã uehementior, quo celerior eſt,
hoc de vſu aucto accepit:at,ſi vehementior multo,quã celerior,nõ robur tm̃ facultatis, ſed & fri-
giditas aliqua alterauit pulſus. Si iã celerior ſimul & mollior,uehementiorq; appareat, ſingula-
ri experientia opus eſt cognituro,vtrum tanto celerior moderato,quanta ex ambabus cauſis fa-
cta acceſſio eſt ex mollitudine & cõtentione,an non tanto. Nã,ſi tanto, ob illa ſola eſt immuta-
tus:ſi magis,acceſſit incremẽtũ uſus:ſin minus,& propter uſum exolutum.Eadem ratio in pulſuũ
mutatione in tarditatẽ ineũda eſt,ex uſu ne duntaxat exoluto, an ex imbecillitate facultatis, an
ex duritia iſtorũ orta alteratio ſit.Ac ob vſum ſolũ variaſſe p̃babile eſt pulſum, ſi q̃n nec durior,
nec imbecillior inueniaŧ:ob facultatis infirmitatẽ, vbi quanto languidior ſit,tanto & tardior:atq;
ob duritiã itẽ inſtrorum,cũ tanto ſit tardior, quãto durior. Sin ãt multo tardior moderato uidea-
tur,q̃ lãguidior,in eũ ſtatũ ex imbecillitate & frigiditate incidit,cauſamq; in eo exuperantem ex G
collatione reperies ad naturalẽ & moderatũ.Si.n.numeris fortè quinq; de natura remiſſio defle-
ctere uideaŧ,& quindecim tarditas:pſtare in eo pulſu conſtituendo frigidã cauſam,nõ imbecillita
tẽ facultatis eſſe cauſam,dicẽdũ eſt.Sin quindecim tarditas numeris appareat, decẽ ãũt remiſſio,
in huius pulſus cõſtitutione frigiditatẽ excellit imbecillitas.Si vero minori exceſſu ſit tardior,ma-
iori vero ſit languidior,ex facultatis imbecillitate,& calore quoq; is natus ſit. Ac magnitudinem
quidẽ utriuſq; cauſæ ex proportionis exceſſu inuenies.Atq; hoc memoria tenendum eſt,hæc om
nia dici amoto aſcititio motu. Pari modo, vbi cõmutatione in tarditatẽ inueniŧ aliqua durities,
attẽdendũ eſt,ex ſola duritie mutatio,an ex ambabus,incidat.Si.n.quan to tardior ſit pulſus,tan-
to & videaŧ durior,alterationis ſola durities cauſa eſt:ſi uero multo tardior,q̃ durior,nõ modo du
rities,verũ & frigiditas:atque inuenias ad eundem modũ hic fortiorẽ cauſam,atq; declaratum eſt
paulo ante. At,ſi magis ſit durior,q̃ tardior,non nomine duritiæ tm̃,verũ caloris &,talis euaſit:&
vero hic quoq; ex p̃portionis exceſſu p̃ſpicies cauſæ vtriuſq; magnitudinẽ. Iam vero, ſi tardior
ſimul & durior ſit,atq; lãguidior,exercitatũ hic quoq; oportet eſſe,q̃ ſit p̃ſpecturus,an tanto tar
dior ſit moderato,quãtũ acceſſit ex vtriſq; cauſis ĩbecillitate & duritia,nec ne. Etenim,ſi tãto, ob
illas eſt ſolas mutatus:q̃ ſi magis,adiũcta iã eſt uſus exolutio:ſi minus,& propter vſus incremẽtũ. H

De quatuor generalibus differentijs,quæ ſunt in diſtentione. *CAP. 6.*

QVando iam ſatis de his tractauimus, quod ad hunc locum attinet, hic diſputationem ali-
quantiſper ſiſtamus,ac prius, quam aliud genus in manus ſumamus,quædam faciamus, vt
commemoremus & ad ſuperiorem & inſequentem ſermonem accommoda. Nam,quatuor cũ
ſint in diſtentione arteriæ generales differentiæ,prima eademque ante cæteras pulſuum propria,
quæ in qualitate conſiſtit motus:altera, quę in quantitate diſtentionis: neque hic nos, neque in
primo De pulſuum differentijs libro de priori magis propria,verba fecimus, quòd cognitu diffi-
cilior ſit,ſed de illa, quam dignoſcant tyrones clarius, & quæ ideo ſit ad denunciandum aliquid
vtilior.Hæc habet extra ordinem illud quoq; præter alias omnes,vt complecti ſeptem & uiginti
videatur pulſuum differentias, ſint vero re vera tres: nam in cæteris quidem omnibus generi-
bus, quot natura ſunt differentiæ, tot apparent. Reliqua ſunt in diſtentione duo genera pul-
ſuum, alterum facultatem, alterum arteriæ indicat tunicam,quod quidem eſt poſtremum, im-
mo verò nec proprium,nec affine,ſed genus pulſuum aduentitium. Habent autem hoc duo hęc
genera,ut cauſam ſemper,à qua generanŧ, oſtendant aperte: duo illa genera ſuperiora non per-

petuo:

A petuo. Etenim duobus obuenit generib. posteriorib. vt ab vna vtrunq; cã constituatur, primis ve-
ro duobus, vt ab oĩbus causis, quas tres frequenter demonstrauimus esse: quo ẽt in generibus duo
bus primis difficilior est oratio, ac pluribus ad causam inueniendã distinctionibus indiget. In reli-
quis duobus cum genus est causæ vnum vtrobique, tum vero quantitatis notitia certa.

Causæ continentes vehementis, languidi, mollis, & duri pulsus. *CAP. 7.*

VEhemens pulsus a facultatis semper robore fit, ac, quo fit vehemẽtior, tanto robur signifi-
cat maius esse facultatis: languidus ex facultatis imbecillitate, ac, quo sit languidior, hoc fa-
cultatẽ quoq; imbecilliorem esse demonstrat. Haud aliter durus pulsus efficitur ab arteriæ tunica
dura, mollis a molli. Præterea quantitas pulsus duritiæ & mollitudinis, arteriæ declarat q̃titatem
duritiæ & mollitudinis. Sed vero, qui medius est inter durum & mollem, qui etiam vocatur mode
ratus, primus natura est inter eos, solusq; naturalis. At inter lãguidum, & vehementem hac ratio
ne medius est nullus: ꝙ languidus sit oriundus ex facultate imbecilla, & a natura desciscente, vehe
mens autem ex firma, & recte habente. Verum alio modo, vt ante retulimus, medius sit aliquis in
ter languidum & vehementem: modus autem dignoscendi per tactum adhibitum est. Nam, cum
a pulsu euertitur, vehementem eum vocamus: cum ille euertat pulsum, languidum; vbi neutrum
B fit, mediũ dicimus hunc sortitum locum esse inter languidum & vehementem: qui quidem nõ ali
ter, atque languidus, p̃ter naturam est. Alterationes pulsuum quædã in remissionem, & vehemẽ
tiam, & solæ fiunt frequenter, & ab una causa: cum. n. tunica arteriæ vna cum vsu in naturali con
stent statu, & non nihil facultatis contentio alterata sit, languidior hic, q̃ vehementior priore,
pulsus redditur: de alijs vero generibus cum eo nihil mutatur: atq; hoc pacto solæ fiunt, & ab vna
causa. Alio modo ab vna quidem causa, sed non solæ. nam, ubi dissoluta ad modum facultas sit,
vel contenta, ut nondum a causis alijs continentibus sit immutatus, mutari pulsus ab vna causa
accidet, genus vero non vnum cõmutatum esse. Nam, si longe facultas imbecillior sit, nõ langui-
dum modo, uerum etiam paruũ pulsum creabit: &, quia paruum, statim etiam crebrum: at robu-
stissima cum vehemẽtissimum, tum etiam maiorem excitat pulsum, simulque, si nihil variet vsus,
rariorem. Mutatio iam pulsuum in duritiem, & mollitudinem, siquidem ab una causa procedat,
omnino aliquod unà de alijs generib. mutabitur: ꝙ si sola cõstet, ex concursu plurium causarum
constituitur. Simul autẽ & sola, & ab vna causa nequaquam fiat, nisi minimo planè spatio discesse
rit de natura, vt quàm minimo fiat pulsus durior, pari tamen magnitudine: at sic nec celeritas mu
tabitur, nec crebritas. Verum, apertior si fiat, maiorq; durities, non poterit pulsus non esse minor
C tantoq; etiã crebrior, quãto minor. Si vero simul & durior facta sit tunica arterię, & calor increue
rit, hoc pulsus moderaro durior erit, quo arteriæ tunica: at magnitudine æqualis moderato: mo-
do, quantum calor mediocritatem excesserit, tanto tunica arteriæ naturali sit durior. Quando iã
de his quoq; satis dictum est, quantum requirit præsens argumentum, deinceps de præcedẽtibus
& externis duorum generum, quæ nunc explicauimus, causis agemus.

Causæ præcedentes, quæ robur augent & opprimunt. *CAP. 8.*

A. l. 3. f. 11. & 3. c. 6. f. 180 b. c.

CAusæ præcedentes, quæ robur facultatis augent, partim in ipso insunt corpore, ac humores
quidã sunt semicocti & crudi, qui iam concoquuntur: & naturæ ad iudicationẽ impetus: ni-
si hic sit etiam in eodem genere: ad hæc ira. Partim extrinsecus adueniunt, ut vinum, cibus, exerci
tationes modicæ: & ẽt quæ intemperiem corrigunt ipsius corporis, & cordis, & arteriarũ, siue il-
li cibi sint, siue potus, siue ẽt medicamenta. Dissoluunt uero facultatem * inedia, vigiliæ, solicitudi-
nes, mœrores: vacuationes immodicæ per aluũ, vel per vrinas, vel uomitũ, vel uterũ, uel proflu-
uium sanguinis: uehemẽtes dolores, uel singulares, * ut quẽ stomachicũ affectum uocãt, qui synco
pam inducit. His adiunge oĩa, quæ cordis, uel arteriarum creant intemperiem, siue in corpore il-
la contineantur, ut in succis, uel solidis partibus: siue foris ẽt his antecedant: quippe hæc dissoluũt
D oĩa facultatem, immodice humectando, desiccando, calfaciendo, refrigerãdo, digerendo. At ue-
ro, quæ causæ præcedentes, & externæ pulsum duriorem efficiunt, supra exposiumus, cum de lõ
go simul, & angusto, & humili dissereremus. Nihil est ergo, cur easdẽ hoc loco recenseamus: sed,
tantum si mollis causas addiderimus, finem hic faciemus libri.

A. ibidem. e

* In græcis est αἱ κατά τινα ἰδιότητα, ... i. cũ quadã proprietate euenientes

Causæ præcedentes & externæ mollis pulsus. *CAP. 9.*

MOllem reddunt arteriam humidus cibus, ac frequentiores balneæ, somni multi, mollior ui-
ta, & uoluptates: atq; hæc quidem intra septa manẽt naturæ. Præter naturam, in comate, le-
thargo, aqua inter cutem, & si quæ sunt alia, quæ arteriarum tunicas imbuunt larga humiditate,
maxime pituitosa, de quibus infra, cum de morbis dicam, prolixius agam. Nunciã tp̃s est, ut hũc
librum finiamus, si in summam, qui in eo sit fructus, subduxerimus, est autem hic. Præsentẽ dispo
sitionem singularum causarum continentium pulsus primam indicant: qua cognita pręcedentes
& externæ causæ deprehenduntur † ipsius primæ } inter illas: atq; in hoc constat præteritorum
præsagitio: futurorũ uero ex ijs, quæ dispositiones comitantur, petuntur præsagia, quorum quẽ-
admodum unumquodque potissimum fiat, in sequentibus libris declarabo: prius in secũdo tamẽ
horum commentariorum, quod restat adhuc, instituimus persequi.

† Al. τῆς τρο. πῆς αὐτῶν. i. mutationis ipsorum.

GALENI DE PRAESAGITIONE EX PVLSIBVS LIBER SECVNDVS.

ARGVMENTVM LIBRI

Præsagitio ex pulsibus, qui in contractione arteriæ, in tempore quietis, in inæqualitate, in ordine, ac in ordinis perturbatione intelliguntur.

Quid celeritas, & tarditas contractionis significent. CAP. I.

E primis quidem, & quasi maxime elementalibus pulsibus, qui in distentione arteriæ dignoscũtur, disseruimus superiore libro: nūc de reliquis, exorsi a contractione, tractabimus. Habet quatuor hæc quoq; genera pulsuū quot scilicet distentio: uelocior etenim & tardior, maior minor, vehemētior languidior, si naturam ipsam spectes rei, contractionis motus fit: & hercle & arteriæ corpus aut durum efficitur aut molle, quare & ob id pulsus durus vel mollis efficitur: haud dignoscas tamē horum generum, pter tarditatem vnā & celeritatē, ullum: immo ne has quidem vbiq; sed in illis pulsibus, vbi sensu cōtractio animaduerti possit: vt in primo libro De pulsibus dignoscendis docuimus. Iam etiam in libro de usu pulsuum arteriæ functionē demonstrauimus cōtractionem esse nō secus, ac distentionem, vtraq; enim naturalis * caloris tuetur mediocritatē: distentio veluti inspiratio quædā excessum ardoris refrigerando, & ventilatione, quod extinguitur, incendendo: cōtractio in modum expirationis fuliginem expurgando. Ergo celeritas cōtractionis indicio erit, fuliginosorum excremētorum ingentem colligi copiam, expurgariq; id tēporis, quādocunque inueniatur: tarditas cōtra, nec eius multum excremēti coacervari, eoq; nec requirere euacuationem. Magna.n.copia per putredines humorum aceruatur, quæ febres accendunt necessario: cum corpus bonos humores habeat, pauca omnino: in alijs statibus, qui medij inter hos sint, proportione singulorum statuum: inter edendum & dormiendum, plus: per vigilias, & inedias, minus. Eadem plane ratione pro ciborum natura: in illis, qui prauos, humores gignūt, plus: in his minus, qui probos. In febribus ad eundē modum, in accessionibus, plus: alijs tēporibus minus. Adeoq; plus ex crassis & lentis humoribus, cuiusmodi pituitosi sunt, & quos appellant crudos: ex biliosis minus, & melancholicis; medio modo ex sanguine, qui.s.etiam putrescit in inflammationibus: vnde oriuntur febres cum alijs, tum illis, quarum adeo est immodicum incendium, ut cutem deurant, & affectum generent, quem carbunculum vocant. Eiusdem ferè naturæ sunt herpetes depascentes, quos appellauit Hippocrates * edentes: scilicet in omnibus his affectibus putrescunt humores. Alio ât iam modo illi, qui putrescunt in asperis arterijs, succi: pulmonem.n.suo vitio contagiunt, ac putrescit tēporis progressu, hoc etiā uiscus. Ac cōtrahūtur * in asperas arterias vel per destillationem de capite, uel ex pleuritide, vel peripneumonia, vel pulmonis affectu, uel angina, vel ex empyemate transumpto. Originem hinc ducunt putredinis, quòd minus probe expuantur: nam, vt sunt vitiosi, & locus calidus, maturam desiderāt euacuationem. Subinde etiā fit, vt, cum pulmonis rumpatur vas aliquod, immittat sanguinis in asperas arterias aliquid: qui quidem putrescens diuturnitate, excitat tabē: quo etiam deuenit celerius, quem vasa exulcerata emittunt. In oībus his, quos collegi, affectibus, alijsque, qui putredine sint aliqua humorum præditi, arteriarum motus, quo intro feruntur, augetur & in quantitate, vt arctius illæ cōtrahantur: sed hoc quidem sensu planè non dignoscas. At celeritatis clare animaduertitur incrementum, facileq; viro experto in hoc opere, qui nec ingredi quidem ad experiendū prius possit q̄ quæ de dignoscendo prodidimus, didicerit: quorum nos nihil ex priscis medicis docuit vllus sed progrediuntur quidā vsq; ad verisimilem orationem, commērationes.s. Herophilias quasdā de pulsuum rhythmis conscribendo: aliqui inanem loquacitatem vocant eam meditationem, penitusq; eam repudiant: veritatem autē neutri cognouerunt, q.s. in celeritatem & tarditatem distentionis contractionisq; respicere oportet, quarum multa valet vtraq; indicare; vt summatim nunc declarauimus, explicaturi posthac, cum de morbis agemus, latius.

F

G

H

* In impressis græcis est κινήσεως i. motionis, in aliquibus manuscriptis est κράσεως i. temperaturæ.

4. Aph. 22. Ex. oid. 39. d Et in lib. de vsu humid. in fine.

A. l. 3. fo. 10 c. l. c. 19. fol. 271. g

Quid crebritas & raritas indicent. CAP. 2.

NVnc quidem ad crebritatem me, raritatemq; conuertā: quarum duplex est vtraq; q etiam quietibus contigit arteriæ duplicibus esse. vni ab distentione ante contractionē, alteri post cōtractionem ante distentionem. At quiddam ambabus est cōe, aliquid proprium vtrique: Cōe, quod duabus de causis abbreuiantur, vel quòd prior productus sit motus, vel quòd sequens, anticipet: contra protenduntur, si vel breuior fuerit prior motus, vel si remoretur posterior. Vtrique proprium, quod denotare solent: illud autem ab ijs planum est significari, quod ex producto altero motu, vel anticipante altero, porest prodi: aut contra ex abbreuiato altero motu, & morante altero. Quando enim synceerus calor, paucissimisque inquinatus excrementis disten-

A distentionem concitat maiorem,simulq;celeritatem: contra,qui confusus excrementis est, putridus,contractionem: vbi ex { anticipatione &} magnitudine distentionis pulsus crebrior fiat, calorem purum indicabit multum in corpore increuisse: ubi vero, quod maturius incipiat contractio, impuri copiam,atq; excrementis referti caloris arguet. Nec aliter,cū rarior pulsus externa quiete fit, si quidē ob distētionis * celeritatem,refrigeratū calorem demōstrabit esse: sin ob morā contractionis,fumosa imminuta esse excrementa: in quiete interna ē diuerso,si ex productione cōtractionis,creber fit pulsus, suppullulare abundantiā fumosorum excrementorū: si ob maturiorem distentionis exorsum,auctum calorē esse. At vero cū rarior in hac quiete pulsus est, si ob imminutam contractionem,pauciora annunciabit excrementa: imminutū calorem esse, si ob distentionis morā. Quòd si coniuncta ambo sint, vt & protendatur motus prior,& alter anticipet, siue in externa hoc quiete,siue accidat in interna,cōpositum declarauerit affectum ex illis, quorū singulatim significabat utrumq; Itidem,si pulsus fit rarior,in utra hæc coierint ambo quiete,cōtractionis prior motus,& multum tardans alter,erit status tum quoque duplex,atq; compositus ex utraque: quæ iam antè declarauimus: cum alteruter diminutus sit motus,tardet aūt, ac multo post incipiat alter. Verū enimuero nō perinde est aperta vtriusq; quietis cognitio: externa.n.clare sentitur: internā vero ne obscure quidem,nedū euidenter,sensu dignoscas: at sola ad hāc aspires cōiectura,si colligas ex impetu vtriusq; motus,præcipue in iis pulsibus, in qbus clare sensus valet assequi cōtractionem. Ac de hoc quoque genere pulsuum,quantū refert ad propositum, diximus.

* ταχύτητος est in impressis cod. & multis etiam manuscriptis;alii qui tamē hūt βραχύτητι i. breuitate & forte melius.

B

Quid rhythmi annuncient. CAP. 3.

NVnc postulat sermonis series, ut de rhythmis exponamus: de quibus prolixius Herophilus disputauit,obseruationem potius & experientiam prodens, q̄ rationalem docens methodum. Nā rhythmos pulsuum per singulas fere animaduersos ætates conscribit,nec primū quibus illos in naturis obseruauerit,nobis declarat: deinde ex ipsa institutione manifestius est, quod cōsulam habuerit,nec distributam cōtractionis,atq; quietum notitiā. Nā,si contractionē in senibus vsque ad decē prima tempora extendi putet posse, planissime verā contractionem sensit nunquā. Hęc .p.interim non tam diuturna est,q̄ distentio: interim æque diuturna: interim,ut scribit ille,diuturna quidem est,non quintuplo tamē,ut autumat,sed paulo maior. Reliqua errata,& confusiones, inauditasque absurditates,quibus scripta scatent Herophili de rhythmis dignoscendis, partim ex tertio commentario De dignoscendis pulsibus,partim ex illis, quæ seorsum in Herophili artē de pulsibus scribam,cognoscas licet. Nunc uero(quia nec historiā hac lucubratione,nec confutationem complector: sed, quæ perspexi,doceo)ad inæquales pulsus conuertam orationem.

C

Inæquales pulsus quid significent: & primo de intermittente. CAP. 4.

HOrum duplex est genus: quidam in uno ictu inæqualitatem habēt,alii in aceruo, quā iuniores medici inæqualitatem solent appellare συστηματικὴν, σύστημα etiā.s. aceruum appellant. Igitur de inæqualibus pulsibus hoc in cōmuni omnibus sciēdum est,quod in secundo libro de pulsuum causis ostendimus,ex oppilationibus eos,aut ex compressionibus instrumentorum, aut humorum abundantia ad facultatem quidem collata,aut ex cordis inæquali intemperie cōstare: incommodiorem porrò esse vnius pulsus inæqualitatem ea,quæ in aceruo consistit. Quinetiā haud quaquam moueri arteriam,quod vocatur intermittere,siue in unum pulsum,siue in aceruum inciderit,periculosum est,ut nulla omnium specierū alia,quę inæquales sunt. At seorsum de vtriusq; generis omnibus speciebus dicendum est: incipiendumq; a pulsuum collectiua inæqualitate. Metiemur vero orationem, primum in inæqualitate collectiua, quod apertior inæqualitate sit unius pulsus. Intermittentes pulsus facultas, vel quod grauetur ab humorum copia, creat, impedita, quo minus motum debito tempore auspicetur: vel per crassitudinem, uel per copiam humorū, q̄ obstruat aut oscilla cordi vicinarum arteriarum, qua attrahit materiam,rursusque emittit: aut ex oscillis quodamtenus vniuersam uasorum capedinem. Sæpe & foris illis, quasi vinculum sit, copia eiusecmodi offunditur: nonnunquam instar oneris grauat. interdum etiā spatia, in quibus distenduntur, occupat. Est, cum inflammatio, vel scirrhus,uel alius id genus tumor,qui cingētia arterias corpora teneat,earum arceat distentiones: si uero ipsarum arteriarum tunicis tale quid insederit, maius est discrimē: at vero,si ipsius corporis cordis,hoc iam malum est extremum,etenim hi subito syncopa corripiuntur. At intemperies cordis non est perinde exitialis, immo uero inflāmatione longe mitior: cuius quidem imbecillitas facultatis comes est,pulsus languidus, preterq; cum affectū indicat nihil. Nam moderato cor præditum tēperamento,pulsum edit vehemētem: prauo, languidum: ac est in vtroq; excessus & defectus,prout maior vel minor sit temperamenti mediocritas,etenim latitudinem demonstrauimus habere,quā pulsus habēt etiā nō minus ex maiore,uel minore intemperie. Verum paruum & languidum sola intemperies pulsum reddit, non statim inęqualem tamen: nisi cum humoribus facultas comparata contentis in ipso corde, & incontinentibus cū ipso arteriis venisque, robore iis cedat: quod aliud nihil est,ac copia humorum facultate maior. In eiusecmodi enim affectibus adiuncta necessario ad paruos ac languidos pulsus

D

sus inæqualitas est. At cum debilitata duntaxat facultas est cordis, non degrauatur tamē ab humo E
ribus, hic o.no pulsus parui sunt & lāguidi ex facultatis imbecillitate: nulla uero illis adest inęqua
litas, nisi qñ ipsum & corpus cordis inæquali intēperie detineat: de qua paulo post dicemus. Nūc
Al. rarissimis ad intermittentes me refero, qui rario ribus finitimi sunt, verum ab ijs secernuntur, ꝗ rhythmum
pulsus totum intermittentes perdiderunt, Quòd si nō vnius modo tp̄s, quiescat, sed diutius & cla-
rius is intermittere uideatur: periculosiorq; hoc erit priore, quo quiescat diutius. Itaq; cū duorū
pulsuum tp̄s arteria quiescat, haud scio, an superstes esse quisquam possit. Vnius certe tempus pul
sus, aut paulo amplius sæpenumero conspeximus, intermittente motu arteriarum confirmatū
hominem esse, præsertim cum ætatem ageret senilem: quanquam hoc uideri absurdum possit: ete
nim, si vel sua sponte imbecillus senex est, laborantq; eius etiam ante valetudinis infirmitatem fa
cultates, quem expectemus euentum, si ad ætatis imbecillitatem, altera accesserit ex morbo? Nē-
pe hac de re non est periculosum, sed eo potius leue, ꝗ imbecillę facultates a paruis sæpe causis,
fiat, ut offendātur: at firmæ tantum deijciuntur a maximis. Itaque, qui habitu sunt ualente, & ad-
modum diu in morbos non inciderunt, periclitantur, si incidant: at uero imbecilli, quiq; assidue
obiecti, ad oēs causas sunt, facillime seruantur: ꝗ scilicet de his nemo, cum à qualibet lædatur uel
minima, expectet causam magnā: robur ualidorum oēm excipit causam paruā, ut a solis magnis F
vincatur. Quamobrem intermittentes pulsus minus habēt senes, quā iuuenes, pniciales: mox pue
ri ab illis, ꝗ (quia cum concoctrice facultate sint ualidissima, tum corpore mollissimo, atq; facile
perspirabili) concoquant, digerantq; per halitum intemperies inæquales, copiamq; humorum, &
crassitudinem. Quare etiam hi in minus periculum veniunt, quam iuuenes, cum pulsus intermit-
tant, duobus nominibus: nam tum, quòd facultate, quę pulsibus præsidet, imbecilliore, q̄ iuuenes
sint, ut a minorib. causis, sicut senes superentur procliuius, tū ꝗ cōcoctrice firmiore, ut facile offen
In Prog com. 1. t. 25. 4. 124. h sę corrigantur. His additur perspiratus facilitas, non mediocre ad tollendos morbos momētum:
quod & Hippocrates cōfirmauit. Hæ si tibi rationes probātur, utaris, licet: sin secus, at, ut docet ex
periētia, rem scito ita, ut diximus, habere. Itaq; præter cæteros in pulsibus intermittentibus iuue-
nes, minus his pueri, minime senes in periculum uocantur. Neq; uero quicquam habet admiratio
nis inæqualium perniciosissimum esse intermittentem: nam cæteri quidem uitiosi aliquatenus
sunt motus: at intermittens in motus positus est abolitione; siquidem quo tempore intermittit
pulsus, tum nihil arteria mouetur. Ac ferè, quantum inter se sanitas, mors, & morbus differunt, tā
tum naturalis motus ab immobilitate, & prauo motu: quòd naturalis motus sit instar sanitatis,
vitiosus motū morbi, & immobilitas, imaginem referat mortis. Nam, qui in ipsis functionibus sta G
tuunt sanitatem & morbum, non in corporis dispositionibus, ex quibus functiones obimus, his
non instar est sanitatis motus arteriarum naturalis, cæterum aperte dicetur sanitas: itemq; uitio-
sus motus non instar morbi, sed ipse scilicet morbus: ac immobilitas extinctio quædam atque
mors, siquidem integra diutius cōstet: nam, si hactenus procedat, ut vnius pulsus uel alterius videa
tur tempus quiescere, instar veterni est, aut apoplexiæ cuiuspiam, aut resolutionis actionum uo-
luntariarum. Qualia.n. hæc in aliud principium sunt quod sedem habet in cerebro: tale quiddam
2. aph. 42. Ex. ord. 18. b pulsuum est quies aduersus principium, quod in corde situm est. Et, vt recte de illo est dictum,"
apoplexiam non posse fieri, vt propulsetur, si ingens sit: sin leuis sit, non sine magno negocio: ita
& dicetur hic recte, quies pulsuum, si sit diuturna, ut tollatur non fieri posse: sin breuis sit, non citra
negocium. Porrò diuturna est, quæ excedit duorum pulsuum tempus: breuis, quæ intra duorum
pulsuum tempus manet. Quies vero temporum unius pulsus inter omnes intermissiones, mode-
ratissima est, mulierq; ex ea, senes pariter, & pueri euaserunt, iuuenum aūt ne ex hac quidem vl-
lus. Verum longam raritatem quidam imperitia adducti, quòd intermissionem existimarent esse,
ex hoc pulsus uitio quosdam arbitrati sunt iuuenes fuisse superstites. Est quidem hæc quoq; grauis
præcipue iuuenibus, non tamen planè exitialis: pueris & senibus multo etiam leuior. Porrò au- H
tem mors a pulsibus intermittentibus repentina corripit, non aliter, ac ab apoplexia, utrobique
enim cordis calor extinguitur destitutus respiratione. At raritas quidem ab intermittente pulsu
discernitur prolixitate temporis: interdum etiam, quòd raritas interim habet ęqualitatem con-
iunctam omnium ictuum. Intermittens autem pulsus necessario est inæqualis; nunc enim in tri-
nis, nunc in quaternis, ac nonnunquam in quinis ictibus, vel etiam in pluribus intermittere inue-
nitur: & quiescere vnum motus tempus, aut etiam plura. Iam simul cum illo aliquod mutatur
aliud genus, conuertiturq; ad inæqualitatem. Et hoc etiam in raritatibus diuturnioribus est per-
petuum, vt tardior, quam par est, reddatur motus, nunc tanto, quanto raritas, nunc plus aut mi-
nus, prout, qui id pulsus uitium concitat, comparatus affectus sit. Est autem eorum pulsuum in-
gens frigiditas causa generandorum, quæ occupet vel corpus cordis, uel spiritum, & sanguinem,
quem continent eius sinus, vel partem aliquam vicinam. Atque, si corpus ipsum cordis teneat
ingens frigiditas, ita languidissimos reddit pulsus & tardissimos & minimos, ut maxime hæc ui-
get: quæ uerò proficiscatur ex parte alia, raritatem longius, quàm cætera, quæ diximus, genera à
natura auertit. Itaque quidam in illis sunt, qui cum pulsus habeant, non longe minores iusto,
&

A & tardiores, languidioresque, tñ è vestigio pereunt. Mors aũt tum minus põt declinari, cũ teneat frigiditas corpus ipsum cordis: repentina porrò & in altera differentia fit. Ac moriuntur priores il li interdormiendum potius, vt iam non amplius expergiscant: alteri hi cum illo modo, tum ẽt inter loquendum: non nulli eorum, vt imperitis cõmode videantur hábere, subito, vt qui animo deficiũt, expirant: quorum quibusdam simul prorupit sudor, aliquibus non prorupit. Hoc symptoma atq; hic affectus quosdam ægrotantes, cum febre liberentur præter rationem, ac ẽt nõ nullos sanos, potissimum in senectute, arripit. Ac raritas quidem pulsuũ tantam hẽt perniciem: at intermittentes multo maiorem, siquidem generantur hi producta raritate: ac, cum procurantur, reuertunt per raritatem ad pristinam mediocritatem. Nemo. n. fuit quisquam, qui ab intermittentibus pulsibus alia ratione superstes esset, verum, quo modo dixi, oẽs: producta enim primum admodũ raritas excipit intermittentem pulsum, ab illa quies fit etiam atq; etiam breuior, dum reditum fit ad naturalem mediocritatem.

Crebri, & intercurrentes quid denotent. CAP. 5.

Illis pulsibus, quos cõmemorauimus, aduersantur alteri duo, raro creber, intermittenti intercurrens: quos illis Archigenes arbitratur pernicialiores esse, a crebris falsus, ꝙ & præcedãt & so cijs sint syncopæ, atq; ab intercurrẽtibus, ꝙ peripneumonicis interim, qui in statu periculoso sunt, B accidant: non nunquam item febribus, in quibus oppilatæ vel cõpressæ sunt principes arteriæ. At qui, si originem respicias horum pulsuum, vanam reperias sententiam Archigenis: nã intercurrẽs ex crebritate fit inæquali, ꝙ functionẽ obijt cor minus plenam, ac postularet vsus. Iã id ipsum fit, ubi a copia humorum oneratum cor sit, aut instrumẽta obstructa, aut in arctum coacta, quæ quidem causæ erant & intermittentium. Ac dissidẽt hac re inter sese, ꝙ repugnat in intercurrentibus, & decertat cum noxijs causis facultas, in intermittentibus hoc piget illam facere. Sanè iudicationem sæpe pulsus intercurrentes attulerunt: est. n. & veluti conatus quidã naturæ ad pugnandum paratæ. Quod si qui ex eiusmodi iudicationibus extincti sunt, nõ hoc arguit maioris periculi esse affectum pulsuum intercurrentium, ꝙ̃ intermittentium: multo. n. maior numerus perit ex intermittentibus, & item quoq; ex valde raris, ꝙ̃ ex crebris. Certe quidẽ febres oẽs valde vrentes pulsum habent crebrum, quorum extra periculum quidã sunt. Qui vero in syncopa sunt crebri, ꝑ ꝑ remissionem sunt periculosi, quæ perpetuo coniuncta est cum oĩbus syncopis. Et vero languidissimi pulsus, si qui alij, pīculosi sunt habẽdi: quales in syncopa sunt. Oĩno attendere conuenit extremitates in omnibus generibus pulsuum: nam exitiosas esse vel Archigenes fatetur. At, quæ sit exitiosissima, nec ille, nec alius grauiter expẽdit quisquam, & quidem in confesso est, quæ pulsuũ C extremitas cæterarum pernicialissima videatur, genus etiam illius exitiosissimũ merito existimãdum reliquorum generum. Ita etiam, si cum alterum alteri comparamus, extremitatem alterius inueniamus exitiosiorem, non immerito totum genus affirmemus exitiosius esse. At crebritas q dem summa non secus, ac syncopis, adest febribus vehementer vrentibus, quæ non prorsus sunt perniciosæ. Raritas vero nunquam vacat periculo, sicut nec remissio, nec paruitas: siquidem tres hæ pulsuum differentiæ, cum ad summũ perueniunt, perpetuo periculosæ sunt, at non magnitudo, nec vero etiam vehementia: sed hæc omnium sola extremorum non modo libera periculo est verum & summũ commodum est, si dignoscere eam queas. Vltimã magnitudo, vbi coniuncta sit cũ mollitudine morbosa, periculum creat: sin cum salubri aliquo arteriæ statu, tum nihil ei subest mali: millies. n. in febribus, tutis illis quidem, at calidis, & valde vrentibus, pulsus fit, cũ robusta facultas sit, maximus. Quare nec ex comparatione extremorum pulsuum genus crebrorũ perniciosius esse raris, vel genus intercurrentium genere intermittentium. Cũ vero huic orationi proposita esset solorum horũ demonstratio, nũc ãt ẽt attigit obiter alia quędam genera: nihil est factũ dãni, ꝙ accessionũ, vt si institutum sit, persecuta, ob oculos disciplinã illam proposuit de magno, paruo, vehemẽti, languidoq; pulsu. Iã pręstiterit ẽt, vt reliquã illis differẽtiam addamus tarditatis cele D ritatisque. Vĩ. n. & hic quoq; velocium genus tardis esse securius, siquidem extrema celeritas extrema tarditate: etenim summa tarditas, non secus, atq; raritas, tũ incidit, cum calor natiuus extinguit. Celeritatis procedit incremẽtũ ab vĩu vrgenre, atq; oĩno a facultate valida. Archigenes vero ẽt hic labiĩ, qui formicantẽ pulsum habeat pro celeri: neq; is. n. pulsus prorsus celer est, neq; summũ attingit crebritatis: nam leues esse crebritatis, magnitudinis, celeritatisq; extremitates hinc perspicias. Delige iuuenem sanum, ac uelocissime iube currere: tres mox extremitates citra ullũ incommodũ hominis vel præsens, vel imminens, deprehenderis. Durissimus iam pulsus (neq;. n. hæc prætereunda differentia est, quo sit integer & absolutus sermo) perinde est, vt mollissimus, periculosus. Nã ex scirrho ille, aut inflãmatione insigni uisceris, aut ex constrictione per frigus, aut ex siccitate ab ardentissima febre profecta, aut ex ualida conuulsione: hic ex alto comate, & aqua ĩtercuti, leucophlegmatia, unoq; uerbo ex immodica humiditate habitus gignĩ. Quare oratione summatim repetita, sermonis hic finem faciamus. Oẽs pulsus, qui longe a naturali mediocritate discesserunt, nõ sunt boni; languidissimus uero, & tardissimus, rarissimusq; omniũ pessimi sunt; ab illis minimus, mollissimus, durissimus, inde creberrimus: at non celerrimus, uel maximus,

mus,sed sunt hi modice periculosi:vnus vero inter omnes extremos optimus est, vehementissimus. Verum de his aliter sensit Archigenes,nec vllam tamen demonstrationē in sermone protulit:quam.n.haberet?nec ei assentiebatur experiētia:sed impositū ei est ab illis,quæ paulo ante cōnumeraui. Cui ergo stat opera artis grauiter obseruare,meditando ad ægrotos,quæ docuimus, expendat:quod quidem,certo scio,facient,qui veritatem colunt:Sed,quoniam satis hæc explicauimus,nunc iam de inęqualitate in vnō pulsu dicendum est.

De intermittente in vno pulsu. CAP. 6.

Est periculosissima hic quoq; oīum intermittens. Hęc fit,vbi distētionem interpellat quies: cuius multæ sunt species,omnes illæ quidē periculosæ,sed mutuo plus vel minus dissidentes. Vbi enim vehementior secundus motus sit priore,commodius est:vbi languidior,periculosius. Iā tardior itē,signum est periculosius:celerior,cōmodius. Hi.n.pulsus generātur,cum simul & certa natura,& impeditur ab insalubribus causis. Ergo cū reijcere illas quodāmodo valeat, atq; veluti vinculo aliquo soluta,motum a quiete pſtet priore potiorē,signū est cōmodius,cum deteriorem periculosius. Melior autem motus est vehemens,& celeris,languido,& tardo. Atverò prior motus alterum nihil excellit penè in magnitudinis, & paruitatis differentia: potest enim simili parique affectu, nunc præcedens quietem pars motus maior esse, nunc insequens, nunc ambæ esse pares. Cęterum durina, & mollitudine nunquam distent arteriæ duo occursus, eò quòd maius spatium requirat ea mutatio, cum vel in collectiuis inęqualitatibus raro in vna consideratione pulsum offendas duritia, & mollitie inęqualem. Vibratus tamen magis alter sępe occursus, tum in vnius pulsus inęqualitate; tum in collectiua apparet priore; quo circa imperitiores fallat fortasse, quasi durior sit. Symptoma uero est vibratio duræ arteriæ, cū amplius cogitur vi distendi:atqui non fit tū re vera durior,sed violenter impulsa, vt distēdatur amplius,hoc hēt symptoma.† Atqui est quidē uibratus occursus æquali deterior,nisi tunica arteriæ ex causa repētina induruerit:pessimus uero,cuius tēpᵒ quietis fit prolixius. Intermittēs in uno pulsu inequalitas omnium inęqualitatum est incōmodissima,causas.n.habet genere easdē, ac collectiua,sed deterior illa est multo:nam illa,si nihil aliud,at simplices motus cōfici præter ullum obstaculū permittit:hęc ne hos quidē ꝓ lege naturę obiri finit,sed obstat,motuq; priuat arterias,nō in tertio quoque,uel quarto,uel pluribus & pulsibus,sed in ipso statim primo. Quę igitur diximᵒ de illa,hęc sunt ad hanc omnia transferēda, sed cū accessione,undiq; hac diuersitate,ꝙ præsentem mortem denunciat. In hoc genere pulsuum caprizans,est,cuius exposuimus naturam, aliorumque omnium in libro primo De eorum differentijs.

† Legitur in antiquis. καὶ ἔστιν ἀσκληρό... φυσικός, ... Atq; est quidē durus & vibratus.

Quid significent pulsus,qui in vna distentione duos habent ictus. CAP. 7.

Porrò aliud pulsuum genus est in una distentione inęqualium, qui in eō habent binos ictus, causam tamen non habent cōem. Cęterū horū sunt,ut declarauimus in secūdo libro De pulsuū causis,tres,unde generantur,causę.† De duabus in illo libro diximus:nunc uero etiam,commemorandi gratia,dicemus de tertia,de qua tm̄ iam dictum est,inæqualē eam esse intemperiem ipsius corporis cordis,uerū totam eius explicationem in hunc locum reiecimus. Nunc iam locus est eius declarādæ:atq; etiā reliquos omnes pulsus inæquales,quia oratio cohæret,qui ipsius corporis cordis succedant inęquali intēperiei,hoc sermone percurram:inducamq; hic rursus orationem ab apertissimis inæqualitatibus,quas collectiuas appellant. Corpus cordis facultatem quandam obtinet,quæ distendit,& contrahit,non temere illam quidem, nec fortuito à natura donatam,neq; ociosam,sed,sicut alijs locis demōstrauimus,tuendi gratia innati caloris. Hæc in cōtractionibus fuliginosum excrementū effundit,in distentionibus allicit refrigerium. Itaque, cum ex æquo calidum,uel frigidū,uel purum,uel turbidū fit, oēs eius partes pari impetu ad functionem contendunt,ubi uero aliæ calidiores,aliæ frigidiores sint eius partes:ac hæ omnino mundæ, illæ abundantia excrementorum confusæ:non eodem omnes impetu ad munus feruntur,sed hæ anteuertunt,illæ cunctantur. Atq; hic maiorē numerū,& ualidius ad opus contendentem, pauciores imbecillioresq; consequuntur:neq; enim diuelli illę,neq; distrahi ab se mutuo,quę unius instrumenti sint partes,possunt. Vt autē plures,& maiori ui ad actionē properātes, uniuersum cor excitant:ita contrà,ubi pauciores sint,quę ad motum properant,quē consistunt,plures; uniuersum in longiore quiete continent. Iam uero etiam motus qualitatem ex prepollentibus in se partibus cōparat totum uiscus:nam,calidiores si motui præsint,maturior simul,& celerior, maiorq; fit distentio:sin frigidæ,serior,tardior,atq; minor:ac subinde motus principatus maiori numero partium defertur:Iæpe etiam magnitudini vsus:quæ.n.mire quippiam desiderant, hæ expeditiores ad opus,& intentiores sunt,etiam si numerum æquent non requirentium: Quum igitur longe alteræ plures sint alteris pro illarū ratione mouetur ꝑpetuo uiscus,& agitat, si paulo alterę alteris,vel plures sint,vel planè pares,non possunt perpetuo alteræ esse superiores, sed vicissim uincunt,atq; uincuntur:itaque uarios efficiunt,& inæquales totius uisceris motus. Sint.n.exempli gratia,plures,at non multo,partes frigidæ calidis:hic primam actionem necesse est minorem,tardioręq; esse:nec non quietē in harū uictoria longiorem, ꝙ si superarent calidæ. Iam etiam altera cordis actio uincentibus frigidis fiat:à qua iterū quietes. Quin etiam tertia,& quarta pterea actio

† Al. ex antiqs. De duabᵒ sanè dictum quidē est in illo libro: dicetur tamen & nunc cōmemorādi gratia: de tertia uero cā. dictumque dem tā et hoc tantum est de ipsa, inæqualē &c.

&

A & quies ex frigidarũ victoria obeatur, quid partes calidiores, quibus maiore, pariterq; celeriore
atq; crebriore motu est opus, nõ ne deficient eo, quo indigẽt? Itaq; interea fient calidiores, ac nõ
nihil impartient caloris etiam vicinis: quo minus cordis primus status seruabitur, siquidẽ & plures
fient calidiores partes, & magis, quã antea, calidæ: Quod quia perpetuo fit, erit aliquãdo, cũ hę ẽt
victuræ cõtraria sint, ut & maturius se ad opus conferant ob vsus stimulũ, ipsamq; reddant actio-
nẽ celeriorem, atq; maiorem omnibus prioribus motibus, quibus præerãt frigidæ. Accidet igitur
interea, vt, quæ excellebant, iusto fruantur refrigerio: quæ uero erant frigidiores, largius iã refri-
gerentur: itaq; diuturnitate immutetur iterũ totius cordis status, ut uincant frigidiores. Nam, cũ
abunde calidiores fruantur refrigerio, ipsæ vero frigidiores præter modum refrigerentur, unaq;
finitimis frigiditatem impertiant, non poterũt sic frigidiores nõ fieri plures: simulq́; interim mo-
tum totius cordis necesse est denuo ad taliũ vsum fingi, fieriq́; eius raras, tardas, & paruas disten-
tiones, quales posuimus primo fieri. Proinde, q̃ retulimus paulo ante de illarũ immutatione, hęc
nunc cõmemorentur iterum: simulq́; de reditu in pristinum statũ, quæ diximus ante, ad memo-
riã reuoca: nam ita demũ probaturum me puto tibi pulsuum cõtinentem variationem, dum intẽ
peries illa in corde consistat. Eodem modo, posteaquã ob fumosorum excrementorũ multitudi-
B nem intemperie inæquali viscus corripiatur, in collectiuã inæqualitatem motus pulsuum erum-
pet. Neque uero mirum est, vel inæqualitatem vnius pulsus fieri ob cordis intemperiem: etenim
partes arteriarũ calidioribus eius partibus * oppositæ, & calidiores fient alijs, & dilatabuntur ma- * κατ' εὐθὺ.
gis, celeriusq́; mouebuntur: frigidioribus * oppositæ, & ipsæ erunt frigidiores, & mouebuntur tar
dius, & minus dilatabũtur. Cum vero * oppositũ fuerit totum vas calidioribus cordis partibus, tũ
celerius mouebitur, tũ magis distendetur hoc, quã illa, quæ frigidioribus * obiecta sunt. Et etiã prę
ter cor, intemperaturæ quædã arteriarũ peculiariores, inæqualitates illas commemoratas cõcitãt
magnitudinis, prauitatis, celeritatis, tarditatis, raritatis, crebritatis: q̃ si longe de natura deflectãt,
ẽt vehemẽtiæ, & remissionis. Iam uero etiã in ipso corde, omnibusq; præterea arterijs, ex visceris
illius inæquali intẽperie plures in vna distẽtione motuũ differentiæ prodibunt, partim illã ad cele-
ritatem concitantium, partim sustinentiũ & morari cogentiũ adeo, vt etiã in medio interim ascen
su subsistat. Id quod & illis usu venit, qui in itinere vel alio quouis modo alteros cunctãtes trahũt:
retracti. n. ab illis inordinate frangunt impetũ, & interpellant, vt nõ eodem semper modo moueã
tur, immo resistant frequenter. Qui si obnitẽtes, ac retrahentes trahant, non modo eorum impe-
ditur motus, vt uel tardius, vel nequaquam interdum procedant, uerum ẽt retrahuntur aliquãdo
C rursum. Atq; hæc quidem cordi, & arterijs omnia accidunt per inæqualem intemperiem.

Caprizans pulsus, & Dicrotus quid denotent. *CAP. 8.*

CAprizans aũt ex genere est illorum quidem, qui in quiete intercipiuntur: nonnunquã tamẽ
eiuscemodi cordis affectus cõsequitur: vt ẽt dicrotus, qui ex genere est intro retractorũ: cõ
mitatur tñ nonnunquã & ille cordis inæqualẽ intemperiem: atq; adeo, cum collectus sit in mul-
tis eius partibus ingens excrementorum fuliginosorum aceruus. Nam, si vnã cõtingat, vt quædã
oĩno sint præcalidæ, aliæ fumosa fuligine præfocentur, ad contrarios prosilient motus: vt alteræ
distentionẽ moliantur, alteræ considant. Itaque, siue quia, dũ distenditur arteria, partes, quæ con-
trahunt, actione sint functæ, succedet contractio interim distentioni vel citra externam quietem,
siue quia, dum contrahitur, partes, q̃ * contrahunt, actione sint functæ, † Quorum vtrunque pluri * dilatant.
bus modis fiet. Aut. n. planè vincet secundus motus priorem: aut aliquãtum retrahet, victor autẽ † Additur ex antiquis succe
prior modum institutũ cõplebit: ut tres numero differentię fiant, & in distentione, & contractio- dit distentio
ne, prima, cũ distentionẽ, priusquã mensurã impleuit, contractio excipiat: altera, cũ protsus cõ- contractioni
pletæ succedat externa quiete perdita: tertia, cum distentionem motus contrarius nõdum absolu citra internã
tã retrahat, qui debilior redditus reliquũ sinat cõpleri. Haud aliter etiam contractionem distentio quietem.
D nunc absolutã consequitur, nec permittit consistere: nunc ẽt, priusquã confecta sit, impeditam, &
victã excipit: nonnunquã retrahit nonnihil, superatur tñ. Hi motus arteriarum fiunt interdũ, vel
extra affectũ cordis, aut ꝓ ꝑ earũ inæqualẽ intemperiem, aut facultatis imbecillitatem, aut ꝓpter
duritiẽ tunicæ: de quibus, & si sermonem iam ante habuimus in secundo libro De causis pulsuũ,
tñ hic exponam, sed summatim: si huius primum admonerimus, quod de inæqualis cordis intem-
perie modo explicauimus, in hanc nos cõmentationẽ produxisse, cum q̃ ẽt tum inuestigaremus
de ea, & expenderemus longa experientia, sicut alia omnia, quę dixi, & sum dicturus. tum q̃ nihil
dum in illis commentarijs attulissemus de facultatis essentia. Neque enim prius hoc decretum,
quã omnibus particularibus reperissem cõsentiens, pronunciare fui ausus. Nunc, qñ essentiam fa
cultatum persuasi sumus nihil esse præter qualitatem temperamenti, omniaq; & in dignoscendo,
& præcognoscendo, & curando, conuenire cum hoc decreto animaduertimus, non absurde nos
arbitramur fecisse, qui pulsus hic comitantes cordis inæqualem intemperiẽ explicauimus. In qui-
bus sunt nonnulli, uti dicebamus, qui etiam absq; illa constent. Itaque dicrotus quidã est pulsus
vibratus, quem primo quidem unum bis ferire putaui, verbis deceptus Archigenis, geminis ip-
sum malleis ictibus ad incudem assimilans. Cum enim durum quiddã resultare ab altero duro sta-
tuissem,

tuissem, à quibus adductus sum circa notionẽ rei in errorem, ex ijsdẽ in dignoscenda ipsa sum lap E
sus. At, postea quàm incumbens semper; & instans sedulo, ut contractionem dignoscerem, tandẽ
arteriam manifesto sensi modo mollẽ, & nõ vibratam considere aliquantum, moxq; distentionẽ
cõficere, posthac affectus obseruaui, qui habent eos pulsus: & tandem aliquando à multa obser-
uatione, hæc potui cõperto, quæ nunc expono, affirmare. Sanè mihi videtur etiã Archigenes ac-
curate pulsus bis ferientes obseruasse, sed parũ bene eos declarare: & affectus quos comitantur,
ignorare. Neq; enim ita nude eos, neq; mallei geminis ictibus ad incudem assimilaret: neq; præ-
teriret, vnde procedant, originem. Id quod etiam nos multo post tempore assecuti sumus, nec nõ
† Al. ex antiquis. Tuq; huiusmodi res ĩuenire poteris dũmodo aliquam &c.
huius commentationis alia complura. † Tuq; rem esse ita comperies, si aliquam diligentiam indu
cas, & studium ad opus conferte, quale nos adhibuimus: nã absq; eo, nec cognoscere de illis quic
quam veri valeas, & ipse operam ludas. Tres ergo affectus hactenus, originesq; bis ferientiũ pul-
suum inuenimus: Vnam vibratorum, hac sola re ab illis distinctam, quod cum breuem pulsus longitu
dinem habeat ex vtraq; parte arteriæ, obscura uibratio fit: quamobrem dicrotus, non vibratus vi
detur. Alteram, in qua non vibratus est pulsus, sed arteria dura, adeoq; facultas imbecilla, vt à cor
poribus incumbentibus degrauetur, tñ aliqua parte sita ad cutem attollatur libere: hanc enim cũ
solam sensu pcipiant tangentes, erit aliquãdo pulsus dicrotus, vbi præ oneris leuitate exilientem F
illam partes vtrinq; considentes, nec cõsequentes retrahant, à corporibus impositis grauatæ: q̃ id
circo, nec sensibilem cõcitant motum, nec quem cõcitant, hũc cõcitant similiter parti arteriæ cõ
spicuæ, cæterum cunctantem, & morantẽ: interea enim fit, vt ab illis, q̃ prius exilijt, retrahatur, cũ
dura est arteria, nam alioqui in eiuscemodi affectibus non fiat retractio. Atq; hi quidem duo pul-
sus tum dicroti sunt, tum duri. Tertius, qui ex intemperie nascitur, haud est dicrotus, sed bis modo
pulsans, neq; necessario durus: quem si velit quis dicrotum appellare, nihil refert: hoc tantum me
minerit, nõ esse similem corporibus duris, q̃ à duris repercutiantur: sed, vt paulo ante diximus, cõ
certantibus fit mutuo duabus facultatibus, & quæ distendit, & quæ contrahit cor. At, quibus in
morbis, quibusq; de causis, & affectibus ad inæqualẽ cor intemperiem deuèniat, nihil est, quòd
nunc dicam, sed in proximis commentarijs explicabitur. Tãtum hoc loco satis sit, inæqualem in-
temperiẽ cordis, quæ quidẽ ipsum corpus teneat visceris, comitari pulsum bis ferientem: cõsequi
ẽt illum, qui perdidit externam quietẽ: ad hæc illũ, cuius impeditur distẽtio. Præterea demonstra-
uimus, illos quorũ motus interpellatur quiete, comitari oẽs inæqualem cordis intemperiẽ. Quin-
etiam citra interpellatam distentionem, q̃ inæquali repræsentantur tarditate, & crebritate, planè
etiam hi præter alias, à quibus gigni eos demonstrauimus, & hanc causam obtinebunt, de qua ser G
mo habetur, inæqualem cordis intemperiem: si quando inter se adeo contendant, calidæ partes
cum frigidis, ut subsistere interim necesse habeant calidæ retentæ a frigidis, interim celerius frigi-
dæ moueri à calidis attractæ.

Vndosus & Vermiculans, quid annuncient. *CAP. 9.*

Aliud ad superiora genus est inæqualitatis in uno pulsu, quod nõ raro animaduertitur, nec
in paucis affectibus: immo præter cætera frequenter, atq; in multis. Inuenitur hoc tum, cũ
arteriæ propinquior pars principio prius mouet. In quo genere undosus, atq; uermiculans pul-
sus sunt, quos mollis arteria, & facultas non ualida constituunt. Ac uermiculans non modo non
ualidã, & sed & infirmam facultatem denunciat. Vndosus interdũ hoc ipsum duntaxat significat,
non firmam esse, non statim tñ infirmam: interdum etiam mediocriter firmam, cum præsertim
decretoriũ sudorem promittit: in humidis. n. inuenitur, & pituitosis morbis, cum ipsa solida cor-
pora nimia humiditate imbuta emollita fiut: id quod potissimum accidit in morbis lethargicis, &
† ἑλώδεις, ἀτμώδεις.
febribus quotidianis, illisq; etiã, quas † palustres, & halituosas appellãt. Iam etiam tarditatem, &
raritatem, magnitudinemq; in his omnibus acquirit pulsus: qui si præterea altitudinem, & uehe- H
mentiam nactus sit, decretorium sudorem significabit. Magis hic sperandus est, si plures uehemẽ
tes, & alii appareant, quam contrarij. Qui si æqualiter appareant, salubrem simul, & breui sudorẽ
promittunt, maxime si indicia appareant concoctionis morbi: siquidẽ liquet utique nec inflam-
mationem ullã, nec scirrhum, nec constrictionẽ ex frigore: nec immodicam siccitatem, nec affe-
ctum conuellentem corpus hoĩs, si undosus sit pulsus, teneré, quod nec indurescere in eo pulsus, nec
tendi arteria possit: etenim molli omnino, ut modo dictum est, ea est opus: quo, cũ robur, quod
excitat, & distendit, claudicet alicubi, illic hęc decidat, atq; uelut undę formam efficiat. At, dura,
& cõtenta ẽt sicubi, infirma, quę ipsam attollit, facultate, cesserit, ea ipsa tñ pars unà cũ illis, quę ex
utroq; latere sunt, attollit. Proinde in dura arteria, ne si quãdo reperias quidẽ eiuscemodi pulsum
ut, prior semper eius pars prius distendatur, undosus, tum uel uermiculans fiet, uerum potius in-
æqualitatẽ habebit, q̃ consistit in prima, & ultima parte arteriæ, quæ mouetur, tunicæ. Vndosi &
uermiculantes cũ hoc habent, tum uero cumulum obtinent quasi undarum formam, qui in humĩ
dis occurrunt affectibus, cum nullum scirrhus uiscus teneat, nec inflammatio. Verum enimuero,
& in aqua inter cutẽ, præcipue quæ anasarca, & leucophlegmatis uocatur, talem perpetuo pul-
sum

A sum, reperies, nisi, quia in duruerint scirrho quædã viscera, acciderit (quod frequẽs est) aqua intercus. Nam eã quidem, quam suppressa hæmorrhois, vel mẽstruorum suppressio commisit, attendimus exactos sæpe vndosos, & vermiculantes pulsus comitari: quandoquidẽ frequenter in eiuscemodi aqua inter cutem nullũ induresçit scirrho viscus. Itaq; vt de integro sermonẽ summatim resumã, vndosus pulsus ex humida molliq; arteria orit, simulq; ex facultate modice affecta: vermiculans ex molli quidẽ, verũ ex debilitata insigniter facultate. Quamobrẽ & sine febribus ferè solet largis uacuationibus succedere, sanguinisq; profluuijs, & alui fluoribus, choleris, ualidis purgationibus, vomitibus vehemẽtibus, vrinis copiosis, deniq; mensiũ immodicis profluuijs, ad hæc uacuationibus per hæmorrhoidas, sanguinisq; ab vtero profluuijs. Iã fluorẽ etiam muliebrem, quẽ uocãt, sudoresq; prauos, hic pulsus excipit: Et vero etiam hos, quibus immodica humiditate computruit pulmo, id. f. temporis, cum eorum iam laboret facultas. Verum, si qua tñ cum affectum inflãmatio consequatur, additur illis durities, neque amplius videntur vermiculantes. Proinde nec hecticas, quas vocant, febres (in quarum numero marcidæ sunt omnes, & quæ tabi sunt adiũctæ) cõsequuntur pulsus vermiculantes: consecuturi omnino, quod ad affectam attinet facultatem, nisi B coniuncta hisce affectibus siccitas, arterias redderet duras. Attamen habent illi prorsus huius generis pulsuum inæqualitatem, ubi fuerit insigniter facultas debilitata, ob quam in priore arteriæ parte diximus prius apparere motum: quod esse Erasistratus perpetuum confirmat: verum secus se res habere cernitur, vt nunc declarauimus.

Decurtati quid significent. CAP. 10.

Post prædictos pulsus sunt illi, quos decurtatos appellãt. Horum duplex est genus, alterum in vna distentione arteriæ, alterum in aceruo. Quod in una dĩstentione fit, facultatis imbecillitatem unà cũm corporis gracilitate arguit. Est autem admotis digitis arteria tangenda: deinde, si animaduertaẽ interea in arteriæ primis partibus maior pulsus, vel vehementior, vel vterque: in postremis, minus, vel languidior, vel ambo: primus digitorum applicatorum est attollendus, perspiciendumq; vtrũm similem illi, qui ante erat, quam hic sustolleretur, sequentes digiti motũ percipiant, an vehemẽtiorem, & maiorem: nam languidiorẽ quidem certe uel minorẽ, vbi eleuatus sit primus digitus, omnino sentire nequeas. Ergo, si motum similem digiti sequentes sublatũ digitũ sentiant, sua sponte arteria decurtatam distentionem habebat: quod nobis infirmæ facultatis erit vestigium, quam in illas docuimus ex corde inferri. Nam, illa quando bene comparata est, vsq; C ad finem arteriarum omnino contentio, quæ attollit eas, similiter permeat: at in pulsibus decurtatis paulatim exoluitur, tantoq; efficitur solito imbecillior, quãtum est à principio remota. Quòd si eleuato tu primo digito, postea motum percipias, quàm antea, validiorem atque maiorem, declarat ille quidem etiamnum facultatis arteriæ debilitatem, sed minorem certe quã ille, quẽ prius diximus: quòd illic facultas exolueretur discedens à principio: hic maneat, quãtum in ipsa est, par, sed grauata ab iniectis digitis imbecillius moueat arteria: quod quidem minus habet periculi, neque enim ita ipsius cordis, vt arteriæ, q̃ tangimus, ostendit affectum: alterum ipsum potius debile esse cor significat, quòd protendere non perinde, ac prius, ab se actionem ad extremas vsque partes animãtis queat. Quare in hoc genere pulsuum, ut exquirere ad unguem possis totũ arteriarũ affectum, uarie admotis opus est digitis. Nam, arteriam digiti applicati si premant, ab olitus esse pulsus in hisce affectibus apparebit: sin attingas leuiter, imaginem præbebit pulsus decurtati, & vel duobus duntaxat digitis, uel tribus, vel etiam quatuor occurrentis. Hoc ex gracilitate animãtis accidet, & facultatis imbecillitate: quod quo fit gracilius, hoc plus arteria appareat: quo crassius, hoc minus: Et ex facultate item, quæ quanto est firmior, tanto plus, & tanto minus, quanto imbecillior est. Atq; in ea ratione tangendæ arteriæ, cum sublato primo digito non iam similis D ad secundum pulsus permaneat, sed appareat maior uehementiorque, est ualidior quidem cordis contentio, ut quæ æqualiter usque ad finem influat: sed onerata admoto primo digito arteria deterius, cum ille adsit, distenditur, quocirca remoto illo, qui degrauabat, melius: Quòd si assimilis pulsus ad secundum digitũ videatur, ac uideretur primus, quãm eleuaretur primus, decurtatus motus in ipsis arterijs est, & non in exploratione per tactũ: id quod fit, cum ex corde q̃ influit facultas remittitur paulatim. Sin moueri arteria sublato primo digito probius uideatur, non planè tamen similiter, ut ad primũ digitum, ambos affectus denotat coniunctos esse. Et fanè sic ferè solet fieri in eiuscemodi inæqualitatibus. Quare multi postea sunt pulsus respiciendi, comparandiq; inter se accurate: motus enim, qualis erat in prima applicatione, tales aliqñ omnes fiunt. Sæpe vero minores redduntur, & languidiores, in quibus pariter debilis est facultas. Sin deficiant prorsus, tum multo sane magis declarabant facultatis imbecillitatem. Atqui hic sunt summouendi oẽs digiti, deinde spatio paruo interposito de integro admouendi: etenim inuenies plerunque, cum iterum digitos admoueris, arterias pulsantes. Nã, si oĩno pulsus abolitus uideatur et in hac applicatione, sciendũ est, ipso illo tẽpore primam applicationẽ factam esse, quo arterijs usu uenit, ad abolitionẽ pulsus tẽdẽtibus, paruã adhuc portionẽ motus retinere. Sed hoc, ut dixi, est rarum: nã ferè si paulo post iterũ tangamus, offendimus pulsantes. Quare declaratur illas, cum admotos digitos nõ se

rant, ad motus extremam remissionem deuenire: atq; hoc in causa erat, cur nos pulsus lateret. Etenim bifariam, & ipse, aboletur pulsus, vel quia prorsus non pulsant arteriæ, quod extremum malum denotat: vel quia pulsant quidem, sed ita languide, & parum, vt sensum fugiant. Sanè est hic affectus, si remotus sit ab omni animi defectu repentino, grauissimus: sed vero multo etiam deterior alter, in quo vere non pulsant, deterior autem multo, immo exitiosissimus, & pessimus, nimirum demortuis iam arterijs. At verò, si diutius applicatis leniter digitis, palpent tantum, reciprocetur motus, is minus exitialis affectus est. Reciprocatur modo ad vltimam pulsus abolitionem, modo ad paruum pulsum, & languidum: quamobrem vocantur etiā reciproci vtriq; sed hoc interest inter hos, ꝙ illi decurtati sint reciproci, hi deficientes reciproci. In huiuscemodi æstimandis ita debemus partem componere, quamcunq; tangamus, vt subter arteriā noster tactus fit: ita fiet .n. vt ꝙ minimum à digitis ꝑmātur, & ab obiecta cute. Poterit autē re ipsa quilibet ꝑspicere, quā hæc digitorum applicatio ad dignoscendum referat obscurum motū. Equidē non raro, cum admouissem superne digitos arterijs, nullum motum animaduerti: quem, vt primum conuerti mēbrū, percepi statim. Omniū vero sunt pessimi, qui ab amisso motu minime reciprocantur inuerso mēbro: minus his, ꝙ inuerso illo videtur moueri: quibus ēt minus, qui sunt decurtati, non tamen ꝑdunt planè omnem motum: iam ēt his minus reciproci decurtati, adeoq; si multis simul digitis occurrant. Cui equidem maxime animum aduertendū censeo, & attendendum accurate, qua sit corporis gracilitate. Nā, si corpore extreme gracili occurrat motus arteriarū pluribus digitis, non hoc facultatis robur, cæterum corporis efficit colliquatio: sed, cum modice est gracile, si trib. vel quatuor digitis occurrat motus arteriæ, non mediocre, vt in talibus, bonū est: videtur. n. in agendo aliquid retinere contentionis. Numerus autē digitorū, quibus motus est occursurus, suus cuique arteriæ est: neque enim æque oēs extant, & secundum cutem positæ sunt. Ad hanc rem magnopere refert naturā tenere ipsius ægroti: quibusdam. n. sua spōte pulsus minor est, aliquibus breuior: vnicuiq; enim modus quantitatis ad suam naturam referendus est. Hæc si nos naturæ ipsius ægroti proprietas lateat, ex communioribus differētijs coniecturam facimus temperamenti corporis, & habitudinis: ac in tēperamēto præsertim calidi, & frigidi differentiā respicimus: in habitudine, gracilitatis, & corpulentiæ. Ac fit interdum, vt ambæ inæqualitates pulsuū, tū ꝙ in vno pulsu, tum quæ in aceruo consistit, concurrant. Sępequoq; illa, quæ in vno pulsu consistit, non adest: quæ autem in aceruo, reperitur manifeste. Atque, cur lateat inæqualitas vnius pulsus, causa duplex est: aut affectionis paruitas, aut ipsorum pulsuum breuitas. Nam, si affectio, quæ decurtatos in aceruo concitat, nō perinde grauis sit, in una distentione est æqualis, in pluribus autem decurtatam inæqualitatem acquirit: sin ingens sit affectio, breui aūt pulsus quantitate, vt vni duntaxat digito occurrat, vt verissimus sit certissimusq; decurtatus, non perceperis eius inæqualitatem: pluribus. n. digitis occurrat, oportet, quæ in vno pulsu inæqualitas decurtata erit. Ex his igitur liquet, vtrunq; genus decurtatorum pulsuum significare facultatis imbecillitatem: verum, quod in una distentione est, ægroti etiam gracilitatem corporis demonstrat: quod autem in aceruo est, posset nonnunquam uel sine gracilitate fieri. Magnitudinis noxæ in vtroque genere rationem ducimus inueniendæ. Ac de decurtatis pulsibus hactenus.

Contrarius pulsus superioribus quid denotet. CAP. XI.

SVnt, qui memoriæ prodiderunt reperisse aliquando iā cōmemoratis genus pulsus contrariū. Nam in carpi arteria, quę ferè solet tangi, apparuisse sibi aiunt latiorem pulsum ad inferiorē terminum, decurtatum illum quidem etiam, verum partem eius tenuiorem non deorsum versam veluti ad digitos esse, sed superiorem regionem, & secundum cubitum tenere. Equidem arbitror, illos homines, quos cum eiuscemodi pulsibus se inuenisse aiunt, non ob temporaneam causam, sed propter natiuam conformationem partium secundum ipsos habuisse. Siquidem raro quidem talis conformatio, sed reperitur tamen, vt pars arteriæ, quæ ad carpum est, collocata sub ipsam cutem sit: superna pars eius tota, quæ superior est, tecta sit maiore mole carnis: inferior, quæ ad ipsum carpum tendit, affatim demergatur in profunditatem. Hisce hominibus, non per morbum solum, verum etiam per sanitatem pulsus decurtatus videtur: superne quidem, & ad cubitum, ꝙ angustiam habeat: inferne atq; ad carpum, quòd latitudinem. At istos, qui de hisce pulsibus, vt in salubribus, scripserunt, rem parum diligenter attendisse apertum fit cum ex alijs, quę prodiderūt, tum ꝙ non adscripserunt, quid denotent. Scilicet hoc in aperto est, nihil eximium, quod ab ijs pulsibus denotetur, comperisse, quippe qui ex natiua conformatione, non ex insalubri affectione, ꝑficiscantur. Quamobrem sæpenumero dixi, nihil perinde facere ad dignoscēdos pulsus, vt pulsus natiui, quem quisq; habet, notitiam. Etenim aliæ etiam arteriæ sunt, quæ contra, ac illæ, comparatæ sunt, vt sola cute in superiore regione sint intectæ, cū verò descenderint ad carpum, demergātur. Itaq; horū etiā videtur decurtatus pulsus. Aliorū itē natura circumnuens pulsus est, & innuēs vtrinq; pręter communem naturam; quam non morbus, aut vlla denique causa præter naturā, sed creat cōformatio natiua. Quę nisi calleamus, quādo ex natura ꝑficiūtur, in maximos errores impingemus. Fit enim uti docuimus, pulsus decurtatus in quibusdam ex causis pręter naturā;

in

A in non nullis tamen inuenitur etiam ex propria conformatione:quo etiam innuens,circinnens, quem vocant:atque hic quidem,si arteria ita sit conformata, vt eius pars duntaxat media nudæ subiecta cuti sit,partes autem vtrinq; altius demerguntur.Fit & ob imbecillitatem facultatis,quæ attollere onus nequeat:qui ĝ affectus ingrauescat,flexum in alto quendam pulsus repræsentat, nō circuli figuram: quē flexū nō male Archigenes appellauit γωνιώδη(quasi angulositatē dixeris) nam altitudo arteriæ non vt circuli iam figura,sed vt vertex trianguli mouet tactum. Et magis:iā ei hoc accidit horrescenti,& rigenti,ex frigore,vel quolibet aliter induratæ.Itaq; hūc subinde est cernere initio grauium accessionum,cum refrigeratione inuadentium,non in iis tamē omnibus uel solis,ut quidam putant. Nam,si arteriarum durities flecti ægre queat,facultasq; imbecilla gra uetur vtrinq; perdit circuli ueluti circunferentiā,refert autem verticem triāguli, ꝙ propter duritiam arteria nequeat paulatim flecti,& ad profunditatem utrinq; inclinari,sed uibretur potius,ꝙ̃ flectatur per duritiam. Qui quidem illi affectus frequentes in accessionibus bene refrigerantibus sunt:accidunt tamē interdum sine inuasione accessionis:ut contra in accessiones,quæ non perfri gerant,pulsus talis prorsus non cadit. Sed,quoniā de his latius posthac statuimus dicere,præstiterit non diutius huic loco immorari.

B *Pulsus tremulus quid significet.* CAP. 12.

PORrò ex horum & genere est pulsus tremulus,qui non perinde est conspicuus. Quando uero (ut secundo libro De causis symptomatum declarauimus)imbecillitatem facultatis cōsequitur tremor,necessarium est ideo tremulum pulsum etiam languidum simul, & paruum esse:atque hac de re fugiunt tremuli motus,qui,ut cognoscantur,insignem distentionē requirūt. At tremulus pulsus imperitis interdum ut uibratus:unde adducuntur sæpe eum uidisse. Verū hoc loco non requirunt hæc prolixiorem orationem,ꝙ secūdo libro De causis symptomatū,quid inter tremorem,& uibrationem intersit,explicauimus:ex quibus clare,qui pulsus uibratus sit,intelliges:& hoc & tremulum infrequentem esse, & apparere id temporis tm̄,cum nec facultas semel prostrata sit, atq; arteriæ tunica mollis,habitudoq; corporis gracilis. Ita. n. futurū est,ut nec pulsus magnopere parui sint,sed parum distantes a naturalibus:nec planè languidi, sed ut innoxi e applicationem ferant digitorum,quorum ad hos pulsus dignoscendos necessario opus est. Quòd si quando pulsus tremultus incidat,facultatem imbecillam,atq; tunicam arteriæ renunciat mollem,& uero etiā corporis gracilem habitum. Sed de inæqualitate,causisq; eam efficientibus hæc sufficiūt,etenim, si quid prætermissum sit,facile assequetur,qui hæc , quæ nunc docuimus, diligenter edidicerit, & C illa,quæ in secundo libro De pulsuum causis exposuimus.

Quid ordo & eius perturbatio annuncient. CAP. 13.

REstat,ut de ordine,& eius perturbatione dicamus. Sanè uidetur quisq; ordo perturbationi eiusdem generis præstare. Eiusdem generis addidi,quod fieri possit , ut perturbatio ordinis ex altero genere præstet ordini alterius generis. Exempli gratia,qui magnitudine inordinatus est, uel celeritate,minus incommodus est intermittente in ordine aliquo. Item productus rarus, licet ordinem aliquem seruet,deterior est inæquali in uehementia,& magnitudine,& celeritate. At eiusdem generis ordo potior esse perturbatione uidetur, propterea quod naturę nostrę ordo cū primis familiaris sit. Non tamen ita absolute hoc pronunciandum est,sed hac adlubita distinctione:ordo fixam quodammodo causam,& perpetuam esse, uidetur indicare: perturbatio ordinis uariantem,nec in una manentem uel magnitudine,uel specie,vel regione. Talis autem causa nō perniciosior,sed incertior censenda est:potest enim hęc commigrando nunc in regionem ignobiliorem,nunc in nobiliorem se conferre:itaque uel mortem repentinam,vel salutem afferre:ordo vero non inexpectatum habet,sed certum euentum. Ordo enim in incommoda inęqualitate,vt, exempli gratia,in intermittente,certo cum exitio coniunctus est; qui vero est in immoderata,vt D in ęqualitate magnitudinis,& paruitatis,constāter est lenis. Perturbatio ordinis,si in nobiliorem partem causa migret,quę concitat inęqualitatem,lenem potest periculosam reddere, & periculosam contra lenem,si hic quoq; transeat causa in ignobiliores ex nobilioribus. Nihil igitur certi,nihil firmi perturbatio ordinis habet:neque tale,quale ordo,uel bonum,vel malum. Veruntamen, si cum vehementia pulsus fiat aliqua ordinis perturbatio,siue ęqualis,siue inęqualis vehementia, cum signa coniuncta sint concoctionis,expectanda aliqua iudicatio est:multoque magis, si huc alia signa iudicationis accesserint. Itaque hac etiam re perturbationes ordinis antecellunt ordinibus,quatenus,cum cętera omnia paria sint,ad iudicationem procliuior natura sit, in ordinis perturbationibus.

GALENI DE PRAESAGITIONE EX PVLSIBVS

LIBER TERTIVS.

ARGVMENTVM LIBRI.

Agit de Præſagitione ex pulſibus, qui in proprijs cordis, & arteriarum
affectibus deprehenduntur.

*Quid ſuperioribus libris actum, quid hoc agendum: ac qui corporum
ſimilarium ſint affectus.* CAP. I.

Actenus, quæ uis inſit in vnoquoq; pulſu, declarauimus: nunc de his agemus, qui
paſſionibus ſunt peculiares. Paſſionem hic uoco, quicquid præter naturam ſit. ac
peculiares cuique pulſus, tum qui perpetuo illum comitentur, tũ qui frequenter.
Quoniam autem, quicquid præter naturam eſt, vt aliàs demõſtrauimus, aut affe- F
ctus ſunt, a quibus primo functio læditur, aut cauſæ horum, aut ſymptomata, di-
cam primo de affectibus. Et, quando hos etiã partim oſtendimus ſimilaribus cor
poribus proprios eſſe, partim inſtrumentalibus, exordiar de ſimilarium affectibus. Hi ſunt octo
numero, ex intemperie omnes profecti: ſed inter eos hoc intereſt, quòd quidam ſimplices ſunt, cõ
poſiti alij. Simplices intemperies ſunt, calor, frigiditas, ſiccitas, humiditas, cõpoſitæ, frigiditas vna
cum ſiccitate, calor coniunctus cum ſiccitate, frigiditas cum humiditate, calor cum humiditate.
Oſtenſum igitur eſt de hac intemperie in commentarijs De temperamentis: explicauimusq; quẽ
admodum interdum ſanum eſſe, calidum, & humidum dicamus, ac quemadmodum morbum, q
functionem aliquam immodica humiditate, & calore offendat. Huius præterea admonẽdum eſt
pulſum per intemperiem, niſi affectæ arteriæ ſint, vel cor, nunquam alterari: & poſſe etiam arte-
rias nihil læſo corde affectas eſſe: at affecto corde, vt innoxiæ permaneant arteriæ, haud fieri poſſe
ſed in partem eas neceſſe eſſe venire intemperiei, vel maiorem, vel minorem. Igitur frigida, & cali
da intemperies cordis prompte permeat in omnes arterias: humida atque ſicca, ægrius.

Caloris intemperiei, qui pulſus peculiares ſint. CAP. 2.

Exordiar igitur a caloris intemperie, in qua hoc primũ diſtinguã, poſſe, quo hoc tpe fiat, vel
naturaliter arterias cõparatas eſſe, uel aliquid ꝑpeſſas, idq; aut oẽs, aut quaſdam. Quæ in na-
turali ſunt ſtatu, ex æquo cordis intemperiem recipient: q uero ꝑter naturam affectæ ſunt, harum
miſtus erit ſtatus, ut partim retineant propriũ affectum, partim a corde accipiant. Faciamus pri-
mum arterias ab initio liberas eſſe oĩ iniuria, cum cor incaluerit: deinde uideamus iam quos hic
affectus pulſus hẽat neceſſario, & quos plerunque. Atq; hoc rurſus in memoriam reuocemus, in
proximo nos libro explicauiſſe, & in opere ẽt de pulſuum cauſis, ꝑ pollenti calori pulſus peculia-
res: eoſq; recenſeamus, ut ex ijs æſtimemus, qui huic affectui ſint perpetui, & qui ferè accidant. Pe
culiares copioſo calori ſunt, magnus, celer, creber. At magnus non tã calorẽ excellentem, ſed
inſtra requirit mollia, atq; facultatem ualidam: itaq; nõ erit calidę intemperiei perpetuus. Et celer
item poſtulat firmam facultatẽ, ac inſtra, quæ prompte diſtendantur: ita ne hic quidem perpetuus
eſt. Nam creber, quidem, ſi large uſui a magnitudine, & celeritate ſatisfactum ſit, nulla fiet rõne, ſi
quidem hoc ẽt oñdimus: ſi nõ impleatur uſus, fiet. Proinde perpetuus ne hic quidẽ eſt: quare nec
ex peculiaribus ſit ꝑpetuus ullus. At ex illis, qui peculiares ſunt, non perpetui, tñ nunc maior uin-
cet, nunc celerior, nunc crebrior. Nã, ſi calor ſolus increuerit, & in naturali ſtatu maneat facultas,
inſtraq; cum mutatio eſt parua, magnitudo tñ pulſuũ augetur. cum maior, ẽt celeritas: cum inſi- H
gnis, iam ẽt crebritas. Hic aĩaduertendus eſt ẽt, atq; ẽt in unoquoq; gñe pulſuum exceſſus defe-
ctusq;. Nam, ſi ad magnitudinem declinent plus, q̃ ad celeritatem, & crebritatem, non ita copio-
ſum puta eſſe calorem cordis. Si uero ad tres illas iuxta, continuo tum maiorem in modũ immu-
tabũtur, tum largum prodent calorem. Quòd ſi magnitudinem ſuperauerit celeritas, multo iã ma
gis: ſi itẽ crebritas, adhuc magis. Si uero maximus pulſus, idemq; celerrimus ſit, & creberrimus, ſũ
mũ incrementũ ſignabit caloris. Sic celerrimus, atq; creberrimus, nõ aũt maximus, hoc, niſi facul
tas ſit imbecillior, uel arteria durior, nulla alia rõne accidat: at eſt pulſibus inſeparabilibus utrũq;
† perpetuo adiunctum: } nihilominus cordis hic ẽt calorem mõſtrat. Iam quoq; ubi ingens ſit cre
britas, nec ſimul celeritatis, & magnitudinis par incrementum, calorẽ qdem ẽt tunc oportet eſſe
copioſum, ſed uel facultatis imbecillitatem, uel inſtrorum duritiem. Imbecillitati autẽ adiunctus
erit lãguidus: duritiei durus pariter, & uibratus. Si durus citra uibrationẽ ſit, atq; ſumme creber, im
becillẽ facultatem coniunctã multo calori nunciabit. Oĩno uero hic lãguidus ẽt erit, & ſyncopæ
oñtabit periculum. At commemorandũ hic ẽt eſt, qui fieri poſſit, ut calor cor teneat permultus &
ualeat facultas. Nã, ſi robur temperiẽ, imbecillitas intemperiem cõſequitur, intẽperies in cor unà

† ἀδιόριστον, i. indefinitum

A cum immodico calore inuadet: proinde debilitari facultatem oportet. Qui tandem igitur, cum
pulsus pariter,& maximus,& celerrimus,& creber, uehemensq; sit, nō mō calorem in corde am
plum, verum etiam facultatis firmitatem esse diximus? nempe ꝙ cū alijs locis, tū in febribus digno
scendis aliud esse demonstrauimus incalescere,& incaluisse. Nā ubi corpus cordis à substantia cal
fiat, quā continent eius uentriculi, potest firma facultas esse: quod ēt est in causa, cur plurimum,
celerrime,& creberrime illi inspirent: ac maxime, celerrime, creberrimeq; pulsent, repugnante
adhuc calfacienti substantiæ corde,& foris alterā, quæ refrigeret, parē calori alliciēte. Quod si qn
succubuerit, atq; in eundem delapsum sit, in quo est substantia, quam uentriculi continent, calorē
iā tū incaluit, nec posthac incalescit tm: cuius sequit̃ intēperiē imbecillitas facultatis. Ac, si largius
incaluerit,& per ipsum totum calor febrilis permanauerit, febrem excitat, quam hecticā uocant.
Interim cōtra fit, ac nunc exposuimus, cum substantia iusto frigidior sit, quā continent sinus: cor
pus aūt largius eius incaluerit: id qđ his usu uenit, qui crudos, frigidosq; humores pituitosos acer
uarunt, aut uehementissima ira concitati fuit, aut nimium uigilauerunt cum graui solicitudine,
aut ob aerem pestilentem spiritu attractum offenso cordis corpore, deniq; ob uenenosæ cuiuspiā
proprietatē qualitatis, quæ aliquo modo ad cor penetrauerit. Hæc ego cōmemoraui, ut nequis in
admirationem adducatur qui possit, dominātē calore *uigere cordis robur. Itaq; vñ digressi sumus
B reuertamur. Cordis calor pulsus, ut diximus, uariat. Verū, quia specie duplex est, alter quidem à
putredine humorum genitus, cuius qualitas acris,& fumosa est: alter eū humiditate suaui existit,
quantitate sola à naturali statu remotus: ille prior cōstans,& ægre solubilis est: hic non diuturnus,
ac balneas, exercitationes, cibum calidum, uini potum, aīq; affectus, uerecundiā etiam, atq; itam
comitatur. An vero in hoc genere sint ullæ febres, ut illæ quas lassitudo, uel feruor, uel frigus, uel
bubo, uel ira committit, in controuersia est. De quibus,& si in commentarijs de febribus longum
sermonem habuimus, tñ hic tm̃ dicā, Calor, qui alterius generis est a natiuo, breuem hēt *internā
qetē, celeriorē autē, q̄ pro distentionis portione, contractionē: qui aūt quantitate sola variat, ma
iorem simul,& celeriorem distentionē contractione: siqdē eiuscemodi calor quærit solum refri
gerium, quod ex distentione docuimus suppeditari. At fumosus, cum hoc maius requirit, tum ue
ro multo maxime excrementorum expulsionē: quod munus erat contractionis: itaq; distentio
nē quoq; hic longe citatiorem reddet,& contractionem longe maxime. Qui eiusmodi non est,
contractionem minime commutabit: distentionem autem hactenus, quatenus septa trāsilijt mo
derati temperamenti. Cæterū inferius hæc amplius declarabimus, vbi de febribus tractatio fiet.

*ἀκμάζειν. i. uigere est in īpressis: in ali quibus tamen antiquis habe tur διαμένειν, i. permanere.

*Græcetēν ἐν τὸς. i. externā.

Cor calidius, & arterias frigidiores qui sequantur pulsus. CAP. 3.

C NVnc de arterijs disputemus, cum contra, ac cor, affectæ sint: illud, inquam, calidius, iusto sit,
arteriæ autem frigidiores, ꝙ aut humores cōtineant frigidos, non dū putrescētes: aut, si qua
polleat alia frigiditas, his tum necesse est ex suo ꝓprio affectu refrigeratis esse, ac calfieri à corde.
Quia uero & facultatē, quæ ipsas moueat ab illo influentē hñt: vnaq; est contentio, q̄ vnà cū cor
de distendat arterias, atq; contrahat: quiddam, necesse est, motui cordis conueniat cū motu singu
larum arteriarū,& aliquid inter eos intersit. Nā motuum prima exordia in idē incident tēpus, siq
dē ab illo facultatem citra oēm offensionē recipiant: at magnitudinem,& celeritatē, & uehemen
tiā nō ex æquo utraq; obtinebunt: sed cor tunc singulis arterijs maiorem, celeriorē, vehementio
remq; pulsum habet. Etenim illæ motus principium à corde habent: rationem vero sui singulæ
motus, prout cordi cōsentiāt. Consentiunt āt, quæ simili sunt tēperamento, quocunq; modo cor
agat: q̄ cōtrario, quatenus ex illo immutatę fuerint. Quocirca contigit aliqñ, vt arteria, quæ frigi
da est, sed a corde calefit, nec paruū pulsum, q̄ frigidę est, edat: nec magnū, q̄ calidæ: sed inter utrū
que mediū, q̄ moderatus est,& naturalis. Et celeritate ēt moderata pulsus erit horum affectuum:
itemq; vehementia moderata. Quod dico, clare intelliges, si altera manu eodem tēpore cor, alte
ra aliquā arteriam tāgas: principia. n. motuū aīaduertes unà fieri: sed dissidebunt magnitudine, ce
D leritate,& vehemētia. Non nunquā accidet, ut arteriæ eodem tēpore nō accipiāt ex corde influen
tē facultatē: uerū, q̄ cordi propiores sunt, primæ: posteriores, q̄ remotiores: quod potissmū acci
dit, ubi incidant in idē tpis arteriæ frigidiores,& cor imbecillius. Quòd si ēt ipsarū arteriarū frigi
diores sint partes, quæ longius à principio distant: quod in accessionibus quibusdam, & febribus
accidit lipyrijs: non solum incipiēt maturis, uerum ēt ipsum motum reddent celeriorem: & maio
rem partes cordi ꝓpinquiores. Ad hæc, cōtentio per eos status in oībus imbecilla vr̃, sed in remo
tioribus magis, ita, ut in ijs pulsus languidior sit, quā pro natura superiorū. Nonnunq̄ ꝑcipitur in
corde huiuscemodi pugnantia tēperamentorum: nam modo frigidius visceris corpus æquo est,
& in ventriculis contenta substantia calidior: modo e diuerso substantia frigidior, cor autem cali
dius; vbi ēt pulsus fiunt moderatis similes, nam medius quodāmodo status hic efficitur ex duobus
contrarijs conflatus. Qui sanè affectus, vel optimos medicos fallunt: qđ nūc quoq; in maxima pe
stilētia accidit. Quidā inde ab initio ad finē usq; alij per totū morbū, probū pulsum habebant, q̄
ꝑ parum deflexisset de natura: q̄ quidem præter cæteros perierunt: Aīaduertimusq; eos primis
statim dieb. & pestilentia laborare, & pessime affectos esse ex acredine caloris, atq; ipsa caloris

specie, denique ꝙ pulsus parum præter naturã immutati, ijs in eo statu perpetuo maneant: nam in E
speciem præcipue hecticarum, quas vocant, febriũ incidunt huiuscemodi pulsus. Si qui essent in-
ter ægrotos, q̃ se negarẽt febricitare, his febris, occupato ipso cordis corpore, planè erat † cõfirma-
ta, &, vt ita dicam, } in habitu. Etenim febriũ hecticarum duo hæc sunt propria signa, si perpetuo
sibi illæ similes sint, nec inuasionẽ vllã accessionis, nec incremẽtũ, nec vigorẽ, nec remissionẽ ha-
beãt: siq; febricitare se nõ ꝑcipiat ægrotus. Hos pulsus nihil est necesse maiores iusto, atq; interim
ne crebriores quidẽ esse, at oĩno celeres tamẽ. Itaq; iure sanè censuerunt plurimi medici atq; præ-
stantissimi, celeritatem febricitantium pulsibus perpetuam esse, sed de his adhuc dicetur. Quod ve-
ro in sermone præteriuimus, vbi aer, quem spirando attrahimus, infectus putredine sit, ac putre-
do corpus attigerit, illi pulsus fiũt. Nec iam quicquam hẽt admirationis, si eos pulsus, quos memo
rauimus, tali affecti peste habeant, nec si pestilentem respirationẽ: nec si oĩno morituri sint: quã.n.
excogites medicinã ad putredinem, quæ in corde sit? Nã quibus calor hic putredinosus ad humo
res, quos continent cordis sinus, magis deflexit, quã ad corpus ipsum visceris, multi horum fuerũt
superstites. Deprehenduntur affecti hac peste, si febrem primum percipiant, deinde si non æquali
ter perpetuo febricitent, ad hæc si pulsum nõ habeant prævalidum: siquidem, qui intẽperiei comi
tes sunt corporis ipsius cordis, imbecilli sunt oẽs. Habes pulsus, quos cor intẽperatũ calore creat. F

† *Verba interpretis.*

Frigidæ intemperiei qui pulsus peculiares sit. CAP. 4.

INtemperaturæ frigidæ planè efficiunt contrarios, paruos, tardos, & raros: hos vel in tres pro-
portione differentias commutant, vel aliquas earum, aut aliquam plus vel minus: alias, aut aliã
minus vel plus. At hic eodem modo, vt prius declarauimus, attendenda est, quæ deficiat, vel exu-
peret. Primum crebritatem immutabit, deinde celeritatem, postea magnitudinẽ, siquidem illæsa
sit facultas: nã, si quid hæc quoq; offensa sit, perspicies illud ex propria pulsuũ, & perpetua qualita
te, quam remissionem appellamus, quæ ad paruitatem, & tarditatẽ potius, quam ad raritatem, pul
sus immutat. Nã, cum facultas plurimum laborat, etsi cõiuncta sit frigiditas, pulsus extreme quidẽ
parui fiunt, sed nõ tardi extreme, immo nõ nunquã moderatis similes: crebritatẽ tamẽ nõ abijciũt
pristinã, sed & adaugent. At, vbi paululũ facultas debilitata sit, & frigiditas vigeat plurimum, lon-
gissime ad raritatem pulsus deflectunt, minimum ad paruitatem, medio modo ad tarditatem. Eo-
dem & arteriæ modo, si in natiuo temperamento constent, mouebũtur: nam, si, cum cor sit frigi-
dius, hæ calidiores æquo sint, cordis pulsum tãtũ alterabunt, quantũ de natura deficiuerint. Itaq;
interdum & similis erit moderato pulsus arteriarũ, quod ad magnitudinẽ, & celeritatẽ attinet: cũ
cordis pulsus minor, & tardior sit. Iã hoc clarum est, vacare hosce affectus febre, refrigerato dun- G
taxat ipso corde ab succis frigidis, ijsdemq; lentis & crassis. Sanè infrequens est hic affectus, tamen
incidit interim, præsertim cũ contineantur in pulmone eiuscemodi humores. Atq; in eiuscemodi
affectu contingit ferè pulsibus simul esse inæqualibus per oppilationes, quas illi succi secundum
oscilla moliuntur vasorũ ex corde enatorũ. Verũ arteriæ, si qñ fiat, vt perinde, atq; cor, frigidiores
iusto sint, augebunt remissionem eius motuum, in eodẽ retinentes genere: vt, cum tardius cor, mi-
nusq; & rarius, q̃ naturæ lex postulat, pulset, illæ & hoc pulsent tardius, minus rariusq; & vero &
languidius. Accidit vero aliquando iã frigidius iusto cor esse simul, & fumosorũ plenũ excremẽto
rũ: quo tẽpore pariter, & minor, & rarior fit distentio, cõtractio celerior. Videretur etiam diutius
se arteria intro recipere, si in perpetuum eius motus percipi posset. Nũc sensum id præterit: at ꝓ-
duci internæ quietis tempus vltra, quã par est, patet vel tangẽtibus. Hoc tempus cõflatum docui-
mus ex tribus esse tẽporibus, primo extremitatis cõtractionis, altero internę quietis, tertio princi
pij distentionis. Ergo prolixe hoc tẽpus per illum affectũ producetur: tẽpus vero externę quietis,
aut breuius, quam conueniat, erit: aut moderato assimile. Nã cum studeat semper pulsuum moli
trix facultas excremẽta excernere, ꝓperetq; ad illã actionẽ, cuius hæc nomine illi data facultas
est, † fit, vt quies minus sit diuturna: quo modo illam etiam, quæ alteram actionem præcedit, con- H
tractionem inquã, extẽdit, qua cor, quod frigidius iam est, remisse ad actionẽ progreditur, vnius
adhuc tñ gratia vsus ventillandi, altero iã, qui maior erat, refrigerandi amisso. Reliquus.n. tertius
cor in his solũ affectibus excitat ad actionem, vbi moueatur magnopere aĩal, aut vacuatio accidat
larga, † arteriarum quidẽ admodum reseratis externis oscillis, vt in balneis, denique si quo modo
largiter fit sudatũ: internis vero, in purgationibus, præterea in affectibus, vt choleris, intestinorũ
difficultatibus, ac cum vehementer vellicantur intestina. At verò, vbi ipsum corpus cordis incide-
rit in intemperiem aliquam inæqualem, non poterunt pulsus cum ipsius cordis, tum oĩum animã
tis arteriarũ in variam non degenerare inæqualitatem. Quin etiam collectiua, quã vocant, illa-
que cuius pulsus omnium erit generum, quòd perpetua fiat in magnitudinem, paruitatem, cele-
ritatem, tarditatem, remissionem, uehementiam, crebritatem, raritatem mutatio. At in duritiam,
& mollitudinem haud fiat continens unquam mutatio: id quod sępenumero declarauimus. Non
uibratus autem interdum, & uibratus perpetua sese uicissitudine in hisce affectibus excipiunt,
adiuncta ad cordis intemperiem duritia, uel tentione arteriarum. Ostendimus enim, si recte
memini, in huiuscemodi affectibus, ubi magnopere cor contendat arterias distendere, uibratio-
nem

* *Ex Græcis ita vertendũ fit. ut quies, q̃ actionẽ præcedit minus sit diuturna: quẽadmodũ & fit, ut illa quæ alterã actionẽ præcedit, dilatationẽ inquã sit longior, quia &c.*

† *Clarius. arteriarũ oscillis admodum reseratis, ad interna quidẽ. in balneis, & si q̃ alij quacũq; de causa sudores multi effusi fuerint; ad interna uero. in purgationibus &c.*

A nem in motum incurrere: quo tempore facile dicrotus pulsus exoriatur. In qua distentione, mul-
ti sane laboris est affectum planè explorare, q non intemperiem tm̃ cordis illa inæqualitas, sed &
instrumẽtorum læsionem, & copiam humorum comitatur. Nam, hæ inæqualitates, postea quã
obstructionem sequũtur cordis oscillorum, comitantur porrò ẽt eius intemperiem inæqualem,
non est procliue deprehẽdere affectum. Ergo pulsus, qui bis feriat, corporis visceris proprium est
symptoma intemperiei (sicut probauimus in proximo libro) ac à dicroto distat mollitudine. Ve-
rum, si durities accesserit, iam ẽt ex hoc dignotio labefactatur: etenim in dicrotũ conuertitur cõ-
munem plurium affectuum. Vibratum vero dicrotũ generari docuimus, vbi pulsus, qui absolute
est vibratus, diminuta sit longitudo. Dicrotus vero non vibratus, æque est, ac vibratus durus: sed
talis per suam tarditatem efficitur, & corporum vnus incumbentium. Quocirca permultas vterq;
hic causas consequetur, numero tñ inter se facultatum, à quibus creantur, & occasionum differũt,
permultos enim vibratus dicrotus, paucos nõ uibratus comitabitur. At commemorãdum quidẽ
primum est, quot causis absolute vibratus succedat, quas ante oẽs recensuimus: mox causam eius
quasi continentem: fit.n. vbi amplius cogitur distendi durum corpus arteriæ, vel tensum: ad hæc
tertium, q, cum facultatis imbecillitas huc accessit, aut conformatio natiua, vibratum * pulsum de
B monstrauimus oriri. Iam dicrotus nõ uibratus fiebat ob duritiam arteriæ, tarditatem pulsus, & põ
dus corporum incumbentium ex vtraq; parte sensibilis motus: etenim in huiuscemodi affectibus
vbi ab vtraq; parte mediũ, dum attollit, retrahatur, rursusq; copuletur cum illis, generatur pulsus * dicrotum, est
dicrotus. Hæ sunt illorum quasi continentes quędam causæ. Pręcedẽtes autem multæ sunt cuius in gracis.
que, quæ ẽt expeditæ, & ad manũ sunt habendæ illi, qui quicquam sit præteritorũ exploraturus.
Pulsus, qui bis ferit, ex inęquali proficiscitur ipsius corporis cordis intemperie. Tactu vero ad di-
gnoscendam contractionem planè est opus exercitato: cuius si rudis sis dignoscendę, nihil inter
hunc pulsum tibi, & illũ intererit, q in ascensu subsistit, & quiescit paulisper. Dignoscetur, si quid
habeat roboris: nam, qui vndequaq; est remissus, huius latet contractio. Se[illegible]it plerunque, vt om
nibus pulsibus, qui bis feriant, adsit contẽtio: neq; enim ad eam altitudinem perueniant, si omni-
no deficiantur contentione: aut, multo molliores sint, quam conueniat, necesse est, vt languidi si-
mul, & non parui appareant: qui quidem etiã in lethargicis affectibus animaduertuntur: at cum
quiescentẽ paulisper nequeas distinguere à bis feriente: proinde nec ipsos quidẽ affectus, ex hoc qui
dẽ discernere poteris. Aliud tñ est indiciũ, quo poteris: atq; hoc propriũ est signũ uitiosę tempe-
raturę ipsius corporis cordis. Nec causa est, quin breuitatis gratia, ut pulsum aliquem vel febrẽ he
C cticam, ita inęqualitatem nos hecticã, appellemus: si cui minus nomẽ probetur, stabilem illam vo
cet: stabilis est, si deinceps permaneat par. At vero, si cętera simul oĩa indicia febrẽ hecticã esse de
clarent, multo hercle dignosces certius *inæqualẽ intemperiem tenere visceris corpus. Sed hæc ex
plicauimus in differẽtiis febrium. Oĩa deniq; sunt reliqua animaduertenda, præsentia, præceden- * Græce est [illegible]
tia, & externa. Nã cũ peripneumonia, suppuratio, pleuritis, phthisis, deniq; aliquis illic abscessus sed forte legẽ
exortus sit, vel asthma, vel morbus quispiam ex distillatione, vel cruentum sputum, aut reiectio dũ est [illegible]
partis alicuius pulmonis, aut breuiter quoduis, vnde redundantia, vel crassitudo, vel lentor humo [illegible] æqualem.
rum obsideat pulmonẽ, accurate considerandũ est, ecquid ex arteriarum obstructione pulsus in-
æqualis fiat. Sin horum nihil sit, ipsum est viscus explorandum, præsertim si anteacta ægroti vita,
nec crassis succis, nec lẽtis uideatur corpus implesse, à quibus aut foris offusis, aut obstruentibus ar
teriarũ oscilla, inęqualitas cõcitetur, nã, si quid horum, uti docuimus, uel inflãmatio, uel omnino
tumor pręter naturã illic exurget, aut affluentia humorũ grauet facultatem, incidunt pulsus in in
ęqualitatem. Quare, si nec adsint indicia, quibus noscuntur hi affectus, nec hectica inęqualitas, &
stabilis duret, intemperies existimanda inęqualis in cordis corpore esse: q cum ẽt sit duplex, altera
in succis eius proprijs, altera in partibus solidis: illa ex succis profecta, unà cum totius corporis pal
D pitatione fit: hęc ex solidis partibus absq; palpitatione. Quare, si quis hęc, q̃ retulimus, ediscere, cũ
arte cupiat, quę de hecticis febribus scripsimus, colligat diligenter ex commẽtarijs De febribus &
libro De marcore: Atq; his, signis cordis inęqualis intẽperies dignoscitur, & distinguitur à simili-
bus affectibus. Si qua sit alia intemperies uisceris, ut aliam ipsum corpus temperiem habeat, aliã
sanguis, & spiritus, qui sunt in eius sinibus, inęquales pulsus nunquam efficit, sed ex affectuum
confusione medium quendam statum sortiuntur. Confusiones affectuum modo prorsus inter
se contrarię sunt, modo non prorsus. Prorsus dico affectus contrarios inter se, temperamento:
ubi, quo calidior moderato alter sit, hoc sit frigidior alter, non prorsus, ubi alter plus altero defle-
xerit. Potest etiam, si eiusdem ambo generis sint, in quantitate esse differentia, cum uel calidius
cor ipsum sit materia in sinibus contenta, uel cum materia multum, cor autem parum à naturali
statu recesserit, & frigidius item corpus cordis potest esse, uel materia. Hi concursus non perin-
de omnes dignoscuntur conspicue: licet tamen interdum obscuros aliunde colligere. Prima com
memorata mistio, in qua cordis corpus pręter modum calidum est, materię autem frigidiores,
differentijs tribus constat. Aut tanto illud calidius est, quanto hæ frigidiores: aut multo illud ca-
lidius, quàm hę frigidiores: aut minus illud calidius, q hę frigidiores. Prima differentia pulsum

repræsentat ad vnguem moderatum tum magnitudine, tum celeritate, atq; crebritate: ad remissionem autē tantum permutatur, quanto spatio naturalem temperaturam viscus reliquit. Equidem animaduerti in huiusce subinde affectibus, insigne etiam incrementum celeritati accessisse: non tā hoc conspicuum perpetuo est. Atque hoc, alterum indicium maius tibi videtur suppeditaturum: quantum enim corpus ipsum arteriæ desciuerit à moderato temperamento, conijcere est ex celeritate: nam procliuius ad motum est calidius corpus, si reliqua sint paria. Quare si, quòd corpus ipsum cordis in naturali statu constans, vel à materia, quam continent ventriculi eius, aut consuetudine pulmonis inflammati, vel alia quapiā parte uicina calfiat, pulsus refrigerij gratia in magnitudinē, celeritatē, crebritatem commutentur, prima tū erit in magnitudinem mutatio, altera in celeritatem, tertia crebritatem. Sin calidius sit partibus se contingentibus, quæ in naturali statu sint, celeritas motus primū increscit, deinde magnitudo. Vnde, cum pulsus manifestum incremētum celeritatis percipiamus, magnitudinis verò atq; crebritatis nullam mutationē, magnopere in hoc corpore desciuisse ad calorem cor censemus, vicinaq; ei ad frigiditatem. Iam simul pulsuum insignis remissio, & conspicua in eiuscemodi corporibus animaduertitur. Quòd si nec celeritas clara, nec remissio fit, exiguo calore corpus visceris, puta auctum. Hæ febres cōpluribus medicis imponunt: F nimirum, q̄ febre ipsi se liberos esse ægroti affirment: neque febrē, quia parua est, † & quia uiscus incaluit, } corpusq; uisceris { calor } inuasit, aduertunt. Sed de hoc frequenter diximus. Breuiter non est magna febris ulla hectica, maxime si paucum calorem uiscus habeat. Qui igitur calor in uniuersum corpus deriuatur ex corde: hic sensum solus inducit ipsis inęqualitatis fastidiosæ, quam obrem balnea desiderāt, ut alij fastidiosi omnes, & inæquales ex lassitudine, uel adustione, lotione intermissa, uel exercitatione: & plerique scilicet lętantur balneo, recreariq; se dicūt: depulsam enī inæqualitatem esse totius corporis, nec magnopere quicquam se offendi, balneo referunt accepto: & sanè non lęduntur forsitan horum quidā. Verum huius loci non est ista meditatio: in febriū.n. curationibus de omnibus his disputabimus, sine separatim usum fuerit eas, siue in methodo medendi, tractare: nam ad præsens institutum solam dignoscendi uiam tractabimus. Sanè uideatur quibusdam perplexa, & incognita, si quando, nec differentia ulla pulsuū { à naturali statu } deficiat, & se ipse ægrotus febrem nō dicat percipere: at inæqualitatē, quæ una molesta erat, balneis procurauit. Et, ut rem difficiliorem faciam, ne ex urina quidem petere in eiuscemodi affectibus firmā notitiam semper licet: sed est etiam ferè anceps, colore, & sedimēto similis naturali. Sex centos tales in pestilētia diuturna conspeximus ubi medicos cerneres nihilo plebe præstātiores, G immo uero imperitiores multo non nullos experiente plebeo. Vulgus enim ferè, si nihil aliud, at expirationē ægrotorū uideas obseruare, quæ si foeteat, peiorem causam expectant. At illi quidem usu tale signum in pestilentibus febribus inuenerunt: tu non usu modo, sed & ratione æstima. Iam os etiam attendunt. Quòd si illic aliquid coloris pestilentis cernant, eos peste confirmant laborare. Equidem medico hæc puto clariora esse, quàm uulgo: partim enim illi colorē erysipelatosum, partim colorem habent depascentibus herpetibus assimilem, diffusum per plures partes scilicet, quàm à primo. Et, si manum thoraci exercitatus medicus admoueat in explorando febrili calore ne tū quidem prætereat eum affectus. Inspicienda porrò præ cæteris vrina est. Etenim cōtu rbata quorundam eorum uidetur esse, & *aquosior: ac non nullorum multo, quàm pro natura, tenuior, atque hæc quidem certissima est: nec non, quæ naturalibus *undequaq; similis est colore, & crassitudine, hæc etiam ad secundam spem certissima est: quæ si sublimamento probo sit prædita, multo etiam est certior, si quidē sedimentum sit candidum, læue, & æquabile. Præcipue uerò sublimamentis animus est adhibendus: nam quædam, quæ sublimida quodammodo sunt, latent: & item alia, quæ aranearum latas telas referunt in modum lanæ congestę. At, si quid tale animaduertas, aut nullum planè sublimamentum innatare urinis, in peiorem partem hęc interpretare, si contraria uideas, quæ retuli modo, non potest fieri, ut male affectus homo sit. Ex his igitur dis- H cernas, utrum inęqualitate quapiam affectus sit, an pestilens morbus, & exitialis, qui hecticam febrem habeat, eum prehendat: præterea ex ijs, quę balneum consequantur, etenim cibum respuunt, & sitiunt pręter modum, ac frigidam postulant. Etiam oculi illorum sunt accurate inspiciendi: nam inter lauandum manifeste redduntur calidi, & flammei: quidam postea tales permanent, quos plane sciemus teneri peste. † At in pestilentia, qualis nostra memoria fuit, & uiget etiamnum, nunquam experiri quisquam homo possit. Sciendum tamen non nunquam incidere sine peste has ipsas febres: ut de illis prodiderunt omnes insigniores medici, uocantque pestilentes: de quarum tota natura disputaui latius in differentijs febrium: nam hoc quidem loco, non quemadmodum quis optime febres dignoscat, tractamus, sed quemadmodum ex pulsu optime. Quinetiam dixi fortasse plus æquo de febribus ex ipso cordis corpore excitatis: quare ad pulsus nos referamus, & quod residuum est, de febribus hecticis persequamur. Etenim sunt, ut docuimus, pestilentes non paucæ inde usque ab initio hecticæ: distantque ab omnibus alijs febribus, quæ ex magna putredine oriuntur. Præterea etiam mœrorem interdum sequuntur, & iram à primo quædam hecticæ. Alter nescio, an ulla febris inde usque ab initio

† Hæc nō sūt in quibusdā codi. antiqs.

A.l.4.f.1.e 4.c.2. fol. 434.d
A.l.4.f.2.e 1.c.8. fol. 446.b

† At pestilentiā, qualis nostra memoria fuit, & uiget etiānū, nunquam fiat, quo se, ut homines experiantur.

A initio fiat hectica. At tēporis diuturnitate multis alijs succedūt, quas dilucide distinguit, ēt si cum
alijs cōnectanť, sicut declarauimus, perpetua æqualitas, & alia, quæ in libris De differentijs febriū
docuimus. Notitia autem ex pulsibus, qūo nuper diximus, initio adhuc, atq; primis diebus nō fa-
cile paratur, cū speciē adhuc cōem habeant cū diarijs febribus: uerum elapso triduo iam clariores
fiunt ēt pulsuū indicio. Siquidē aperte hæ celeriores, q̃ deceat, pulsus habent: atq; ut inter eas ni-
hil intersit aliud febrili quidem certe calore manifeste secundum thoracem pręditæ sunt: pulsusq;
tanto sunt languidiores iusto, quātū calor creuerit. Hactenus de febribus, in quibus cor tanto, q̃
natura postulat, calidior est, quanto quā continet, materia frigidior. Materiæ addamus securitatis
gratia corpora illa omnia, quæ cor attingunt: puta ex uisceribus pulmonem, ex membranis cum
illam, quæ cor uestit (περικάρδιον uocant) † tū quicquid thoracem prope cor intersepit. Etiā con-
suetudo huic visceri intercedit cum aere, quem continet tegumentū, quod cor circūijcit: nec non
cū arterijs, & uenis, quarum penetrare maxima ostia cernis ad sinus eius. Hæc oīa nō aliter, atque
materia, pulsum cordis immutāt, vocēturq; breuitatis gratia oīa, quæ recensuimus, uicina cordi.

Clarius. tu ex ijs quæ thoracē intersepiūt quicquid propè cor est.

Qui sint pulsus in ijs febribus, cum cor calidius sit, quàm uicina ei frigidiora, vel è contra. CAP. 5.

B DEinceps de illis febribus dicamus, in quibus cor calidius est, quam uicina ei frigidiora: nā in
huiuscemodi affectibus pulsus celeriores simul, & maiores, & crebriores, languidioresq; iu-
sto erunt: longius tñ ad remissionem, & celeritatem, minus ad crebritatē, & magnitudinem, diuer
tent à natura. Stabilis, & constans harum generatio est, ut cæterarum hecticarum. Quòd si nō ita
longe uiscus à natura desciscat ad calorē, ac uicina ei lōgius ad frigiditatem, minores pulsus in his
& rariores erunt: celeritate uel similes erunt naturalibus, uel tardiores: similes, si non multo frigi-
diora uicina sint: tardiores, ubi multo longiore interuallo hæc ad frigiditatē à natura deflexerint,
q̃ ad calorem cor. *Remissio hic ēt quantitati caloris respondebit. At vero, si frigidius iusto sit ip-
sum cordis corpus: materia porrò, reliquaq; uicina, illo calidiora: erunt & hic tres numero diffe-
rentiæ, & uariabunt pulsus in unaquaq; sicut superiores. Primum æque refrigeratum sit cor, ut in
caluerunt uicina: tardior æquo erit is pulsus, si insignis fuerit alteratio. Huic respondet * remissio:
nam magnitudine nihil de natura decedet, nec vero ēt crebritate, qđ aīaduerti possit, aut insigni-
ter. At, cū nō multum de natura est discessum in vtranq; partem, difficillime, ut ante dixi, explora
tur discrimen: atq; in his præsertim corporibus obscurū est, quorū ignoramus naturalem statum,
nā, hunc si prius nouerimus poterit ēt animaduerti breuis mutatio, si quis versatus sit in exploran
C dis pulsibus. Vt autem paulo ante, cum visceris & calidioris, & vicinorū ei frigidiorum considera-
remus pulsum, febrem diximus esse hecticam: ita nunc, si viscus sit frigidius omnino, q̃ naturalis
modus permittat, & vicina calidiora, febricitabit quidem homo, non hectica tñ, quam vocant, fe-
bre, sed vel diaria, vel ea, quæ putredinem humorum consequitur. Signa vero sunt propria vtrius-
que. Diariæ quidē febris coniunctæ cū frigidiore corpore cordis, vbi ex æquo de natura utrunq;
deflexerit, pulsus nihil magnitudine à naturali differt: nec ēt crebritate pene quicq̃, quod perspici
possit, nec itē celeritate, nisi vtrinsq; insignis fiat mutatio: lāguidior vero tanto erit, quanto uiscus
frigidius. Eius autē febris, q̃ ex putredine humorū fit, par quidē perpetuo est naturali & ipsa pul-
sus magnitudo: nō par autē perpetuo ullū ex alijs generibus, sed, ubi parum quidē à natura reces-
serint, nihil, q̃ effatu dignū sit, à naturali pulsus euariat, ubi uero plus recesserint, aperte in contra-
ctione pulsus celerior fit, sicut superior in distētione: ita ēt clare in externa quiete crebrior, & lan-
guidior apparet tāto, quantū refrigeratū est cor. Contra, iā magis refrigeratū cor sit, q̃ uicina in-
caluerūt, ac febris sit diaria: horū pulsus manifeste languidiores erunt, & minores; tardi nō perinde
aperte, sed q̃to uicinis sibi frigidius sit corpus cordis: iā ēt rari ac parui proportione erunt. At uero
febris sit ex humorū putredine: horū pulsus languidus erit perinde ut superior, sed illo ēt minor in
D distentione, tardiorq; at contractio naturali celerior erit, ac magis ēt incidet id in illa tempora ac
cessionis, in quibus est initiū & incrementū: nā in uigoribus quidē minus, ac minus ēt in remissio-
nibus. Porrò autem tertiū genus cōmutationis ponatur, hoc est, minus ad frigiditatem cor decli
nauisse, quā ei uicina ad calorē, ac febrem esse diariam: pulsus habebit hoc corpus tāto q̃ par est,
imbecilliores, quanto corpus cordis sit intēperantius: atq; maiores, & celeriores naturali, sed ma-
iores, quam celeriores: adhæc crebriores erunt. Hæc oīa sunt accipienda pulsibus nec in duritiam
nec in mollitudinē aperte mutatis: nā, si hi, sint ēt mutati, discessus eorū ad mollitudinē, oīno ma
gnitudinē, & raritatē augebit, addet ēt, & tarditatē: discessus āt ad duritiē, cōtraria, nimirū paruita-
tē, & crebritatē, addet interdū & celeritatē. Equidē iā oēs mihi videor febriū, quas ex pulsibus su-
mas, differentias percurrisse: siquidē sanè earū essentiā recte in cordis nimio calore posuimus. Iā
inter febres affectus non paucos alios attigimus contrarios febribus, in quibus cordis affectus frigi
ditas est. Pręterea de mistis affectibus diximus, quorū ex cōtrarijs inter se cōplicatis mistio cōstat.
Iamq; transeundum alio mihi erat: sed qñ in magnā dissensionē, nescio quo pacto, qui de pulsib.
commentati sunt, inciderunt, propter eos visum mihi est, q̃ hoc in libro iā tradidimus, in quo de
febribus ex pulsibus dignoscendis tractaui, summatim repetere. Immo, si uerum fatendum est,

potiſſimum hoc propter Archigenem ſtatui facere:nam,cum habitus ſit diligentiſſimus in commentatione de ſebribus,nihil nos propè,non aliter ac Eraſiſtratus, docet. Nẽpe eorum, qui nihil docent,duplex eſt inſtitutũ:quidã ad proprietates,quæ exprimi nequeant,confungiunt:alij proferunt quidẽ nomina,tñ nec,q̃ ſignificant,obſeruant,nec,quã illis ſignificationem attribuant, interpretantur. Nanq; durus pulſus,quem perpetuũ Archigenes ſebricitantibus confirmat eſſe,nomen duntaxat eſt,nec rẽ denotat ullã,nec plane,nec liquido intelligi poteſt. De quo pulſu in libris De differentijs pulſuum latius diſputauimus,& ẽt in libris De dignoſcendis ijs:maxime autẽ in ijs commentarijs,quibus interpretamur ſimul,& examinamus,quæ in libro De pulſibus Archigenes ſcripſit. Sed hic tamen etiam operæpretium eſt non nihil de ijs ſummatim exponere. E

De Propria nominum ſignificatione, & metaphora. CAP. 6.

VT ſingula alia nomina apud omnes Græcos ſingulas res indicant,ita ẽt,quę occurrunt ſenſibus,his nomina quædam poſuerunt:ſeparatim,quæ differentias auditus ſignificant: ſeparatim,quæ dñas odoratus,vel guſtus,vel tactus.neq; igitur alijs tribuunt albũ, nigrum, flauum, rufum,pallidum,fuſcum,cæruleum,reliquaq; colorum nomina,præter quam ſenſui uiſus obiectis: neq; ẽt alijs auſterum,dulce,amarum,acerbum,aſtringens,ſalſum,ſalſuginoſum,præter quàm ijs quæ guſtantur:nec iam ullis alijs calidum,frigidum,ſiccum humidum,molle durũ,verum ijs,quę tanguntur,omnes attribuunt:Nam,ſi alio traducas hæc nomina,illa uſurpatio vocatur metaphora. Habẽt verò,& alia itẽ metaphoras ex ſimilitudine aliqua,& conuenientia:ex qua ſimilitudine pedes,vertices*lateraq; mõtis dicũtur:nã,ut aĩalium infimę partes pedes ſunt,uertex oĩum ſuprema,ſic in montibus ꝑmiſſum eſt poetis ſupremas partes vertices vocare,& infimas pedes. Si quis igitur,cũ de aĩali loquatur,& pedes dicat,vel latera*,noluerit pedes more omniũ accipere, neq; latera,ut inſtitutũ eſt, ſed ita dicat latera accipiẽda eſſe,q̃uo de mõte Brilleſo dixit Callimachus, F

* λαγόνες.

Brilleſi*latera ſint oræ,quam tenuere.

ſanè quàm ridiculus ſit,duplici vtens,& reciproca metaphora ab improprijs ad propria. Haud aliter,ſi,cum de moribus,aut uino durum dicitur per metaphoram,de corporibus, quæ tanguntur diſputans,nolueris,vt ſolẽt omnes,nomen interpretari,uęrum ſicut vinum dicitur durum,aut homo,aut mores. Huic ſimile eſt,ſi,cum ſermonẽ habeas de rebus viſibilibus,atq; album dicas, probeas ex omniũ inſtituto accipi,ſed,qñ febres aliquas Archigenes albas appellauit,ita eſſe etiam intelligendum colorem album. At,quemadmodum quidem non videbitur is ſanus eſſe,ſi,quod ꝓpꝛie nomen colori tribuit,transferre duplici metaphora ad eum ab improprijs ſtudeat,ſic ſanè,q de tangibili corpore ſermonem inſtituit,& per metaphorã vult nomen durum accipi. Etenim in ijs,omnib. fit orationibus,vt nihil auditores proficiãt,cũ & prohibeãtur proprie dicto, necq;equã intelligere aliud poſſint. Quem enim aliũ accipias colorem prolato albo,conſueto prohibitus,& accipere ex metaphora albarum febrium iuſſus? Sic item durus pulſus,quem Archigenes in re tãgibili induxit,niſi propriam ſignificationem habeat,nimirum hanc vulgarem,ſed ut ille ex metaphora uinorum vult,prorſus obſcurus eſt atq; incognitus, taliſq; vt ſi ſcindapſus dicatur. Etiam poſſet quoduis aliud nomen proprio febrium pulſui tribuere,& aliquid uideretur dicere,apud homines.ſ.in diſtinguendis ſignificationibus imperitos,ſimplices autẽ,& ad id credẽdum adductos, virum.ſ.ſenem,q tam clarus eſſet,artemq; multum illuſtraſſet,non ſactutum vnquam,vt talẽ obſcuritatem temere ſermoni induceret,ut nomina proferret,nullius ſignificationis. Iam uero,ſi qs pulſum febricitantis amarũ dicat eſſe:ac nomen amarum,vt ad guſtum referimus,interim velit accipi,nihil ſanè,quod clarius intelligamus,habebimus,quam ſi acerbum,uel auſterum,vel acidum audiremus pulſum eſſe:ꝙ ex omnibus his res moleſta,& præter naturam repræſentetur,quæ aũt ſit illa,non declaretur. Quãquã in eiuſcemodi metaphoris à proprijs ad aliud non proprium traductio ſit,res,& permiſſa oĩbus,& vulgaris: at in ſignificatione duri pulſus, cuius author Archigenes eſt,quæ nec cõceſſa eſt,nec uſitata,nec oĩno fuit,aut poterit eſſe,intelligere oportet oos ſignificationem,ad illam,quæ proprius eſt,ex metaphoricis reuerſos:qñ ita nomẽ quidem audias, artem intelligas nullam. Verum quid ſermonem de his producam,cum alias diffuſius de his diſputauerim? At ſuperiora ſummatim repetamus,ac de omnibus febribus dicamus. G H

De febribus per pulſus dignoſcendis. CAP. 7.

TRia eſſe,in ſumma,genera illarum,alio loco docuimus:quemadmodum uero quodq; ex pulſibus dignoſcatur,declarabo hoc loco. Omnes diariæ in magnitudinem,celeritatem,crebritatemq; pulſus,quantum in ipſis eſt,mutant:nam, ſi concurrat alius affectus, miſtam oportebit eſſe mutationem ex illo,& hoc,qui comitatur febrem. Pari modo, febres hecticæ pulſus in eaſdem differentias conuertunt, quantum in ijs eſt, ampliuſq; in his mutatur celeritas. At,quæ ortæ ſunt ex putredine humorum,in rigoribus utrunq; habent motum celerem,& diſtentionis, & contractionis:præterea crebritatem ex æquo mutant cum externæ quietis, tum internæ:in initio acceſsionis non perinde, ſed magis augent contractionis celeritatem: in incrementis cùm hanc,tum etiam externam quietem plurimum concitant,ut pulſus in illa creberrimus uideatur. Habes pulſus, qui ſoli febrium per ſe proprij ſunt:reliqui omnes, qui febricitantibus accidunt,

alium,

A alium potius affectum, q̃ febres, sequuntur. Quorum ẽt affectuum sunt duo genera, aut faculta-
tis, aut instrorum uitium: quippe ad causas inueniendas, quæ mutant pulsum, tria hæc sunt ani-
maduertenda, instrm̃, vsus, & facultas: demonstrauimus enim, quę ex singulis horum generibus
de natura deflectẽtibus accidere pulsibus oporteat. Quo minus est mirum, si inter sese præclari isti
medici dissideant de febris proprijs pulsibus, errentq; omnes, ut, qui nec genera partiuerint pul-
suum, & profectas ex facultatis, uel instrumẽtorũ uitio alterationes pulsuum arbitrẽtur proprias
ipsis febribus esse: Vt inuadẽtis accessionis quidam crebros, & paruos, alij adhęc lãguidos, iam nõ-
nulli etiam inæquales, sunt qui tardos etiam, contra alij celeres, posuerunt indicia. Tametsi quæ-
dã febres incompressas, ut isti vocant, inuasiones faciunt, in quibus pulsuum prima mutatio in ma
gnitudinem, & celeritatem fit, mox his succedit augescentibus crebritas: reliquorum pulsuum,
quos memoraui, in illis nullus apparet, nec initio accessionum, nec in incremento, nec vigore. Ve
rum hos rigor, nec horror, nec ferè vlla inæqualitas, quin ne frigus quidem partium extremarum,
vel superficiei externę, nec vellicatio, aut grauitas, aut compressio stomachi una incessit: plerosq;
vero, uel unum de his, uel plura comitantur: nonnullos paulo post uomitus; qui apertè declarat,
ex eo, ꝙ in ventriculum uitiosi succi cõfluxerunt, quosdam illorum vellicatos esse, alios compres-
sos, aliquos nauseasse. Clarissime. n. recedit in plerisq; initijs de tota superficie externa sanguis, cõ
B fluitque in viscera: unde compressiones. & obstructiones fiunt, distentionesq; arteriarum præci-
puarum, ꝑ ꝑ quas [a] initijs talium accessionum cõiuncti sunt pulsus inæquales: quemadmodum ẽt
languidi ob stomachum, & facultatem affectam. Ad hunc modum fiunt, & parui ob imbecillita-
tem facultatis, & ob frigiditatem: & iã tardi quoque ex ingenti frigiditate. Verum contractionem
perinde, ac distentionem, nullus horum tardam fecit: sed hoc perpetuum est, & pręceteris ꝓpriũ
inuasioni febris ex putredine humorum ortæ, ut arteriæ contractio efficiatur celerior. Et, si quis
in cognoscẽda contractione est exercitatus, perpetuum hoc, & constans initij accessionis signũ
hẽbit, ubi contentione aliqua, ut frequenter admonuimus, pulsus pręditus sit: nam in languidis cõ
tractionem docuimus dignosci non posse. Hoc igitur ẽt, atq; etiam exercitandum tibi est, siqui-
dem cognoscere ad vnguem velis initium accessionis: quemadmodum autem ingredienda ea sit
exercitatio, copiosissime in libris De dignoscendis pulsibus declarauimus. Certissimum est hoc si-
gnum, illiq; maxime est fidendum, aperte ad dignotiones conspicuo. Equidẽ in multis, quorum
antea pulsum nunq̃ tetigerã, nec per sanitatem, nec per ęgritudinem, hoc fretus uno signo nunq̃
sum lapsus. Nam cęteris quidem oĩbus; siue frigescat totum corpus, siue os uentriculi (quem per
abusum vocamus stomachum) siue deferatur sanguis in profundum, vel ex mærore, vel metu,
C vel alia de cã, similis tarditas est pulsus, & in arterię distentione, & contractione. Iã ei ẽt coniun-
cta est in vtraque quiete raritas: in solis vero inuasionibus febrium, ut distẽtio interim tardior fiat
priore, certe contractio celeritatem nanciscitur. Ad hęc restringit externas quietes, vt hic pulsus
crebior euadat: at non internas, sed vel perinde, vt in priore, vel paulo rarior id tꝑis vr̃. Compa
randa vero est prior quietis, quantum ad tactum, pñti: hocq; memoria tenendum, cõflatam esse
eam ex fine contractionis, & initio distentionis, atq; ex interposita inter has quiete: tum expen-
dendum, quantum vtrinq; ei ex parte motuũ delitescente accessit: id quod exponendum est com
parando cum contentione. Nam, si ęque pulsus contentus nunc sit, ac ante fuit, quanto tp̃s sen-
sibilis quietis longius fiat, tm̃ ẽt est putandum esse re uera protractam quietem: si languidior, quã
prius, effectus est, arbitrandum est, & ob hoc partem absconditam esse motuum, q̃ quieti, quam
sentimus, ad verã inueniendã detrahenda est. Nam, si paulo pulsus, q̃ ante, languidior appareat,
multo aũt rarior, veram quietem puta esse productã: sin multo remissior, & rarior pulsus, ut sen-
sus iudicat, minime censebis protensam esse veram quietem: eodem modo, si, cum paruam re-
missionem assecutus pulsus est, insigniter tibi crebritas uideatur aucta, contractam arbitrare ve-
ram quietem. Itaque, in quibus languidior pulsus est factus, tempore, quo exploramus, aĩaduer-
D tendum est: in quibus vero pari est contentione, in his facile, vti diximus, si animum aduertas, in-
terna quies dignoscitur. Proinde, cum nihil pulsus variet, nisi in contractione sit celerior, id habe
initij accessionis signũ perpetuum: simulq; fit hic pulsus in externa quiete crebrior, natura incum-
bente ad excrementum fumosum propulsandum: quamobrẽ celerius cõtrahebatur. Ac sic qui-
dem celeritate tantum contractionis, cum primum id generatur, variare à priore pulsus vr̃: pau-
lo post etiã fieri creber in externa quiete, ꝙ citius arteria considere incipiat. At diarię febres non
habent hoc, quòd putredine humorum vacent: nec iam etiam hecticæ, ꝙ, nisi alter cum ijs affe-
ctus casu coeat, ne incipiant quidem unquam. Ita, in quibus pręsertim febribus quæritur accessio-
num initium, tenere nos hoc indiuulsum signum debemus. Quòd si primo die, cum recens de sa-
nitate homo in morbum incidit, pulsum tangamus, statim nobis genus ẽt febris hoc signum ante
oculos proponet: vna enim inuadere cum febrium accessione, quę putredinis alicuius humorum
comites sint, perhibent. Iam in differentijs febrium docuimus in eodem genere, quo hunc, pul-
sus esse, qui ab inflammatione excitantur: sed a pulsibus ab humorũ putredine concitatis hi sola
duritia discernentur, siquidem pulsuum ortorũ ex inflammationibus durus est occursus. Quare, si
durum

[a] A. l. 4. f. 1. t. 2. c. 1. fo. 412. a

durum occursum, quem efficit cõtẽtio arteriæ, discernere ab eo vales, quem generat frigiditas & E duritia, tres prædicere hinc causas pteritas poteris, potum frigidæ, meracius vinum, inflammationem: quã non solum ante causam fuisse accessionis, sed permanere etiã dicemus: frigidæ, atq; largioris meri potum antecessisse eum quidem, sed, quem coucitauit, affectum adhuc durare. Ac indurescunt quidẽ ex nocuis frigidæ potionibus arteriarũ tunicæ, & ab uino immodice poto desiccantur, nam si neruorum simul principium lædat vinum, ẽt intenduntur non aliter, atq; illæ, quæ conuulsionem prænunciant. In inflammationibus vero absque propria tunicæ duritia tẽduntur, vocaturq; pulsus tum ẽt durus ob uim ictus: non induruit tamẽ per se arteria, qũo cum vel desiccata sit aliqua ratione, vel magnopere perfrigerata, vel affectũ cõparauerit scirrhosum. Atq; hęc quidem si distinguo: Quæ primo die nequaquam obtinent istud signum, a febribus putridis separabis, ac vel dianas censebis, vel hecticas. At febris hectica rarissima a primo existit: quin tñ id tem- A.l.4.f.1.& 3.c.11.fo. 431.h poris possit nasci, nihil causæ est, sed uidimus ẽt nonnunquam tales. Reliqua harum omnia signa alio in opere explicata sunt, vbi de differentijs febrium tractauimus. Quæ vero pulsus suppeditãt nunc persequemur. Nec magnus pulsus, nec uehemens† cum hecticis febribus vnquam concurrunt, sed si alterutrum habeant horum, non sunt hecticæ: si simul* utrunque hẽant, planè sunt diariæ, si quidem eorum contractio, quemadmodum diximus, non properet. Propria.n. est eius, quę F consequitur putredinem humorum, celeritas: cuius singulas drias in commentarijs, quorum memini, sum persecutus. Hæ sunt, vt summatim commemorem, omnes, quæ circulatim accedunt, at que omnes continuæ, vbi tertium diem superent. Eiusdem generis sunt, quæ inflammationes comitantur. Ac in declinationibus celeritas contractionis dissoluitur, præsertim cum ad integritatẽ aut prope eam peruenerint: initio accessionum generatur, cum aliqua ratione humores intendãtur, ac per incrementum augetur, vbi prope iam attigerint vigorem, succensis humoribus, ferue-scentibusq; ingens incrementum suscipit distentionis celeritas, contractionis permanet par celeritas: vbi iam vigeat plane febris, in illa accessione ad summam celeritatem distentio peruenit, & diminuitur celeritas contractionis. Verũ plerique medici, præcipue qui sensu negant contractionem percipi posse, longe absunt ab signo, quod exposuimus, oĩum febrium ex putredine ortarũ, initijq; in illis singularũ accessionum. Non nulli, sed sanè pauci, obscuram imaginem rei vñr conspexisse: quamobrem adeo confuse, atque obscure scribunt, vt, qui conijcere valeat, quid dicant, sit nemo. In his Archigenes est: quod videbis, si librum eius de pulsibus legere velis, & commentarios de signis febrium, aut certe horum compẽdium: & vero nos ẽt libros eius de pulsibus vna cũ interpretatione obscurorum locorum expendimus, atque examinauimus octo commentarijs. G At uero mihi quidã videntur optime dixisse (si adiecerimus sermoni quãdã distinctionem) pulsuũ ex vtraque parte mutationem initij accessionis esse nunciam. Quam adiunctam distinctionem volo, ea hæc est, si mutatio citra aliam occasionem acciderit. Occasiones autem partim externæ sunt, non medicis modo, sed plebi etiam perspectæ, cibus & potus sumptus, quiuis motus, & animi affectus iratorum, aut metu percitorum, aut angore, aut quomodolibet aliter commotorum: partim ex ipso corpore originem ducunt, de quibus paulo ante verba feci, vbi horroris, rigoris, refrigerationis, atq; confluentium in ventrem mentionem facerem. Nam, si laboranti tale nihil acciderit, repentina, in quamcunque rem sit, mutatio accessionẽ prænonet: si celerior maiorq; pulsus fiat, calorem ad arteriarum fontem suppullulare: si tardior vel minor, frigiditatem. Itemq; consentiet crebritas cum caloris abundantia, contra cum frigiditate raritas. Et remissio etiam, quamuis alio ex symptomate oriatur, peculiaris est accessionum initijs: quod in ventrẽ tum confluant humores vitiosi, atq; offenso eius ore facultatem afficiant. At pulsuũ inæqualitas, quæ ferè inuadit vna cum accessionibus, cõpressarum, vel obstructarum mõ arteriarum, aut copię humorum ad facultatem relatę, est signum: quæ etiam ratione accessionis possunt accidere. Quę igitur pulsuum mutationes fiunt, cum cordis calor augetur, vel confluunt intro humores, aperte hæ H videbuntur accessionis initiũ annunciare, siquidem, vt diximus, ab alijs occasionibus fiunt remotæ; quæ uero, cum crescit frigiditas, hæ non ẽt necessario uidebuntur febris accessionem nunciare sed, si hic quoq; alias omnes occasiones secludamus, declarabit frigiditas nobis iam iamq; febrem iri accensum: suffocatur.n. tunc, q materia, quæ in profundum confluit, mire fit frigidior, ut periculum sit, ne semel principium extinguatur. Qualia exempla extra corpus multa conspiciuntur, si quando materiam simul & multam, & quæ non facile succendatur, affatim iu modicum ignem conijciamus: nam statim periculum est, ne extinguatur: si non extinctus sit, sed restiterit, paulo post succendere totam materiam incipiet, caloremq; generabit, primo fumosum, tandem etiam flammeum, dum prorsus deuicta materia puram excitet flammam. Nam, ab ea flamma, quod defluit, non fumus, sed fuligo est. Græcis duo noĩa sunt αἴθαλος, & λιγνὺς: utrunque enim materiæ adustum excrementum, quod in sublime fertur, significat: quod vero decidit, cinis & fauilla. Ita finge in febribus, ubi aceruus materiæ humidæ initio accessionis ad cor peruenerit, primum mortis periculum esse, quod periculum maxima mutatio pulsuum in raritatem, tarditatem, paruitatemq; prænunciet. Nam, si his insignis* remissio successerit, extemplo peribunt: sin autem absit

† Additur in antiquis οὔτε μὴ σκληρὸς id est, neque qui non sit durus.
* quodpiam.
* emulā.

A absit remissio, contendit natura hanc superare, atq; arteriarum motum maiorem, celeriorē, crebrioremq; excitat, vt vterq; motus celerior quidem fiat, sed clarius contractionis increscatq; hic breui manifeste, dum augescat accessio: tandem, vbi materiam superauerit, calor quasi flamma incendit. Atq; hic est vigor accessionū, vbi fuliginosum excrementum expiratione & contractione arteriarū natura expellit: quod vero est veluti cineritium, nō perinde, quia crassum est, pôt excernere, sed per insignes quosdam meatus educit: hoc in partibus inflammatis pus est, in ipsis uasis sedimentum urinæ. At de his in cōmentarijs De dīījs febrium latius diximus. Pulsus autem illas mutationes singulis temporibus accessionis, necesse est, habeant. Iam etiam in initio, vt diximus, non male quidam mutationem eorum in utranq; partem statuerunt. Sed ad oīmodam illorum signorum certitudinē, danda opera est, ut scias discernere pulsuum oēs alterationes ex alijs occasionibus: in quas, quanquam uitet, frequenter incurrit Archigenes. Itaq; in uerbositatem, & institutionis confusionem incidit, cum, proprijs, & perpetuis singulorum temporum signis cōmisceat ea, quæ frequenter consequuntur: quamuis in minimo situ sint, si methodo percipiantur: nam primum calorem motus distentionis declarat, atq; eum, qui est ueluti fumosus, contractionis. Cęteræ pulsuum alterationes, aut ob facultatis, aut ob instrumentorum fiunt mutationem: harum autē
B vtraq; ex causis quibusdam præcedentibus, quæ ferè alias & externas comitantur. Ac, quo fit sermo clarior, appellabimus, quæ ex corpore procedunt, causas, unde vel facultas, uel instrumenta alterantur, præcedentes: harum ipsarum, quæ positæ extra corpus induxerunt alterationem, causæ sunt externæ. Harum nos methodum omnem in alijs commentarijs, quos inscribimus de causis pulsuum, exposuimus. Itaq; nihil miri est, si expedita hæc quis memoria complexus, meditatusq;, uia scientiam pariente ad prompte dignoscendos quoslibet pulsus, causas interim, quæ præcesserunt in ægrotis, inueniat. Atq; hic quidem finem sermonis faciamus.

Pulsuum mutatio ex intemperie siccitatis, & humiditatis cordis & arteriarum. CAP. 8.

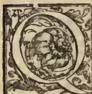
De intemperie humiditatis, & siccitatis, quæ cor teneat, ipsasq; & arterias & singulas separatim, & omnes in cōi, deinceps agam: de quibus etsi ante ego non nihil attigi, tamē orationis seriem, q̄ tractari hæc separatim postulat, ac si dixissemus nihil, ita absoluemus. Nam cor quandoque, si siccius euaserit, q̄ naturalis status fert, vnà omnes secum arterias alterabit: quandoq; uero in una hoc parte animalis arterijs, vel in pluribus accidet: est, cum sint contra quidem, ac cor, affectæ, quod ad se ipsas pertinet, arteriæ, sed tamen etiam recipiant eius affectionem, ut conflefetur illis medius quidam affectus in humiditate, & siccitate: sicut ante in caloris, & frigiditatis intempe-
C rie explicauimus. Causæ sunt præcedentes, quæ arterias indurent, aqua sulfurea, & aluminosa: & (ne multis) quæcunque vim habent exiccandi, non aquæ modo, sed & medicamenta, diu parti cuipiam corporis applicata: cuiuscunq; arterias hęc intemperies tenuerit, ipsum pulsum reddit duriorem. Maxime uero in plerisque atrophis, cum arteriæ partium nutritione defectarum fiunt duriores, tum pulsum creant duriorem. Cor ipsum ad intemperiē inducit victus, si diutius sicco vtaris: præterea medicamentorum exiccantium esus & potio, in quibus est vinum merum, defectus cibi, vel alia quapiam de causa, vel ob famem publicam: interim etiam ob potum, vt in longis nauigationibus: adhæc immodicus labor, senium, solicitudo, tristitia, diutinæ uigiliæ, febris hectica, præ cæteris marcida. Hæc igitur, quæ memorauimus omnia, nunc singula, nunc bina, nunc terna, nunc plura coniuncta, cor siccius efficiunt, tantoque, quàm par est, duriorem pulsum, quanto sit siccitas maior. Causæ humidæ intemperiei sunt œdemata, quæ partes diutius tenuerunt, aqua inter cutem, leucophlegmatias, qui item cor alterat: deniq; omnia principium uiscerum œdemata, cum arterias humectant, & cor, tum pulsus efficiunt molles. Pulsuum causæ mollitudinis mediocris, nec insignis hæ sunt: ciborum copia humidiorum, multum ocium, somnus longus, balneæ a cibo. Durorum pulsuum ante demonstrauimus esse paruitatem, mollium magnitudinem; iam
D etiam has consequi celeritatem, & tarditatem, adhæc crebritatem, & raritatem. Declarauimus præterea aliarum causarum coniugationes: causas nunc dico primas & quasi continentes generationis pulsuum, vsum & facultatem. Itaq; accidentium cordis ex intemperie nihil iam reliquum est. At non tamen tumores in illo excitantur, qui pulsus alterent in duritiem, quemadmodum in cæteris visceribus inflammationes, & scirrhi: prius enim pereat homo syncopa correptus in illorum tumorum ortu. Omnia igitur, quę cordi accidunt, quę pulsus mutent, retuli: quamobrem hic finite hunc librum certum est mihi: ac progresso ad quartum, omnium aliarum corporis partium exponere affectus, quicunq; intemperiem, & tumorem præter naturam comitantur, ac qui singulos pulsus consequitur.

GALENI DE PRAESAGITIONE EX PVLSIBVS LIBER QVARTVS.

ARGVMENTVM LIBRI

Explicatur præſagitio ex pulſibus, qui reliquis affectis corporis partibus, tracto in conſenſum corde, oriuntur.

Quid tractandum hoc libro: ac de communi præcepto animaduertendo in cordis, & arteriarum alteratione. CAP. I.

Vartus hic liber nobis eſt de præſagitione ex pulſib. In primis duob. ſingulorum pulſuum poſitorum expedimus authores affectus. In tertio ſingulorum affectuum proprios pulſus inueſtigauimus: cœpimus āt ab ijs, q̄ cordi accidunt, in quibus ſunt oẽs febres, vt in libris, quos de ijs ſcripſimus, probauimus. Qđ reliquũ eſt adhuc, aliorũ oĩum partiũ affectus, q bus cor conſentiens commutat pulſus, omnes ordine explicemus: cõtra F hamusq; in methodum eos, quomodo ante fecimus alios. Atq; hoc primum de oĩbus in cõi eſt ſciẽdum, totius corporis pulſus prius, quam cõſentiat cor parti prius affectæ, in omnem alterationem fieri non poſſe ut trahantur: in parte aliqua, licet offenſionẽ cor nõ ſentiat, arteriarũ motus uariare poſſe. Poſtea q̄ iā huius admonuimus, primo loco inſtrumentorum reſpirationi ſeruientiũ affectus exponamus, deinde nutritiuorũ, mox capitis, poſtea artuũ, & ꝑparatarũ animātis partiũ, poſtremo genitaliũ.

Pulſus, quos creant pulmonis affectus, CAP. 2.

AC partes aĩalis reſpirationi ſeruiẽtes duæ duntaxat ſunt, pulmo, & thorax: nutritionis multo plura, q̄ duo inſra, iecur, uentriculus, inteſtina, lien, renes, vtraq; ueſica. Celerrimã cordi, & oĩum maximã noxã dat pulmo: ſedem habet. n. omniũ ei coniunctiſſimã, eiq; vaſis q̄ maxime affinis eſt, & cõfluxum habet per maxima oſtia in vtrunq; ſinũ. Quamobrẽ, qñ euaſerit ſolito calidior, continuo & cor calfacit: ſi frigidior ſit, nec hoc intercalatur: nam humiditatis, & ſiccitatis intemperiem non perinde, ac illas, ſed citius ẽt has tñ, q̄ cætera inſra, cordi impertit. Tũ plethorici in ipſo morbi, maxime cũ eryſipelas, uel inflãmatio inuaſerit uiſcus, cordis ſtatim functiones alterant. Et affectus quoq;, quos in ipſo cõmittit fluxio pituitoſa, in cõſenſionẽ ſecũ cor trahunt. G Sed ab intemperie initiũ exordiẽdũ eſt, q̄ abſit à fluxione: ac primum in manibus ſumã eã, quæ ob calorẽ fit. Ergo, ſi a pulmone excalfacto cor paruũ calorẽ contraxerit, pulſus efficit, qui comites eſſe vſus pulſuum amplificati ſolẽt: q̄ affectus ſi diuturnior ſit, in periculũ uocabitur illud, ne in febrẽ hecticã incidat, cuius nos añ indicia declarauimus: atq; perinde pulſus alterabuntur, ſiue ſolũ per ſe cor intẽperatũ ſit, ſiue conſentiat pulmoni. Iã ẽt reſpirationis forma in eodẽ erit ſtatu, ſiue ſebrili intẽperie cor ſolũ affectũ ſit, ſiue pulmoni conſentiat. Maiorem tñ in toto ſiue thoracis æſtũ percipiet, q̄ ex pulmone laborat: q; calidam planè aĩam reddet, ſitet q; āt altero magis, & calidioribus erit faucibus, atq; lingua, eaq; fere ſicciore: q̄ ſi malũ ingrauefcat, inficietur lingua atro colore, quã oĩno aſperam hẽbit. At, ſi pulmo ſit refrigeratus, cor, quod ei conſentit, pulſus primo in eã adducet alterationem, quam ante conſequi oſtendimus uſum qui exoluitur: t pis longitudine, cum frigiditatem hecticam contraxit, pulſus excitabit, quos huic, ſi polleat, attribuimus. Ac nimirum cætera conueniunt his, quibus ſolũ cor eſt refrigeratum, cũ illis quibus pulmo: alterũ .n. neceſſario alteri conſentit: quibus uero refrigeratus eſt primus pulmo, hoc hñt extra ordinem, ut ſentiant frigidam reſpirationem. Iam, ſi ſiccitate intemperatus pulmo fuerit, a primo pulſus pene nihil alterabit, tandem conſentiente illi corde, duriores efficiet. His fauces, tametſi nihil ſitiant, H pro tupte areſcunt. Humida intemperies vuidas reddit fauces, ſitim extinguit, & tpe ad molitudinẽ pulſus traducit. Hẽs pulſus ſimplices intẽperaturas: ex his cognoſce compoſitas: nã ad aliud ꝓpero genus, quod ex fluxione dixi oriri. Cõem hẽt hoc oĩum inæqualitatem pulſuũ: obſtruuntur .n. facile, & conſtringuntur, atque comprimuntur per eas fluxiones principes arteriæ: nec minus ob eã humorum copiã, q̄ ad facultatem refertur: q̄. n. tam coniunctum pulmoni cor ſit, & confluxum hẽat per magna oſtia. Ac inæqualitas quidem cõis eſt o um fluxionum, quæ impinguntur in pulmonẽ, eaq; nunc maior, nunc minor eſt pro craſſitudine humoris, & abũdantia: minor, ex ſubtilibus, & paucis: inſignior ex craſſis, & viſcidis, copioſiſq; fluxionibus efficitur, q̄ hæ obſtruãt cõprimantq; ac grauẽt magis. At alterationes pulſuum in cæteris diuiſis, ex calidioribus fluxionibus, quales ab copioſo calore: ex frigidioribus, quales excitari ante ob defectũ docuimus; Duriores, q̄ oportuit, fiũt per ſiccã intemperiẽ, & inflãmatorios, atq; ſcirrhoſos pulmonis tumores: cõ tra mol liores ob œdematoſas affectiones. Iã nec reſpirationis unũ genus eſt per intemperiẽ, & fluxiones. Frigida intemperies paruam, tardam, raramq; reſpirõnẽ creat, nõ aliter, atq; pulſus: at fluxiones frigidæ pulſus ſimiliter mutãt: reſpirõnẽ, nec paruã, nec tardã, nec raram reddũt. Quia enim coar-

ctatus

A ctatus pulmo est, paucus spiritus recipitur, qui q̃ naturæ non satis efficit, fit vt altera actio stati celeris efficiatur, & magna. Quę solę dispnœæ hñt (quod declarauimus in libris, quos de ijs cõscripsimus) vt thoracis distẽtioni q̃titas attracti spũs aduersetur: maxime.n. thorax dilataſ, sed nõ attrahitur spũs plurimũ, vti cũ a ꝑtus pulmo, nec obstructus esset. Genus igitur respirãdi oẽs fluxiones idẽ hñt: at nõ eadẽ oĩbus suffocatio, sed calidiores comitatur potius, q̃n quidẽ largiorẽ attrahi spiritũ natura tũ postulat: nã solã intemperiẽ nullum suffocationis periculũ excipit. Iã pulsus ẽt præter superiores differẽtias in aliã incidit, ex eo, q̃ fluxio nũc in ipsas impingat solas asperas arterias, nunc in læues, & venas: vel inter eas occupet cunctas intercapedines. Si arteriæ tñ asperæ sint oppletæ, nihil pulsus duritia variãt: sin læues, q̃ a totius aĩantis arteriæ intẽdũtur, pulsũ efficiũt duriorẽ. Oedemata, tñ abest, vt indurẽt eũ, vt ẽt molliãt, diuturnitate arteriarũ tunicas humectãdo, nec q̃c q̃ ĩtẽdẽdo: id q̃ ĩ tumorib. ĩflãmatorijs, & scirrhosis vsu uenit. Quare noli expectare ꝑipneumoniarũ, vl' asthmatũ, vl' *aliorũ pulmonis morborũ, cũ affect' teneas pulmonis: nã ĩstõnẽ ꝑ noĩa primã hñe *sigñatiõis cõtrouersiã, altera numeri morborũ *ignorõnẽ, multis sępe locis d̃ clarauimus.

*In græc dictio hæc non habentur.

Pulsus, quos creat thorax affectus. *CAP. 3.*

B Sed ad thoracis morbos eadẽ via, & rõne progrediẽdũ nobis est. Intẽperaturæ easdẽ alterationes inducunt, ac paulo ante illæ pulmonis: tumores pro multitudine, & genere singulorum humorum, qui efficiant *eos. Variant aũt, q̃ citius cor, & magis pulmoni cõsentiat: minus atq; tardius thoraci. Alia ꝑterea erit varietas, q̃ interim affecta pars thoracis sit musculus, interim succingens costas tunica: maior siquidẽ tensio est, vbi dutæ partes, & spissæ intumescãt: vnde ẽt pleuritici sꝑ duriorem pulsum, q̃ peripneumonici, habẽt. At æqualis est maxima ex parte pulsus ĩ tumoribus, qui consistunt ad costas, non, vt in pulmonis tumoribus, omnifariã inæqualis: neque.n. magnis vasis, neque vicinitate propinqua cum corde coniunctus est thorax. De genere dyspnϛæ hoc loco nihil necesse habeo dicere, vt in pulmone oportebat distinguere: nã modo cor offenditur primum, modo pulmo. Exposita est enim & facilis eius affecto thorace cognitio.

ἐπεὶ τὸ σημαινόμενον, est in impressis, in plerique antiquis est. περὶ τὸ ζητούμενον, reliqua sita.

ἄγνοιαν est in textu: sed forte ἔννοιαν, i. notitiam legendum est.

Qui pulsus fiant affecto iecinore. *CAP. 4.*

IEcinore affecto pulsus ex intẽperie variãt, vt superius docuimus. Si excitati sint tumores præter naturam, cõueniunt fere ẽt in his, sed minus ex inflãmationibus indurescunt, q̃ ex thoracis inflammationibus: & tanto quidem, quanto, quam ex pulmonis, magis. Nunq̃ ẽt ex thoracis, vel iecinoris tumore fit mollis pulsus, eo q̃ nec innasciẽ his instris œdema pituitosum. Compactior.n. C thorax est, quam vt fluxionem admittat iecur non cõpactius modo, sed & innata facultate alterat pituitã: at iecinori procliuius cor, etsi remotius, q̃ thorax sit, vinculo cauæ venæ consentit.

Septo transuerso affecto, qui fiant pulsus. *CAP. 5.*

COnsẽtit porro, & septo trãsuerso ꝑ oĩbus alijs thoracis partibus, q̃ ex ipsa caua vena ĩ hoc venæ inseruntur: tensionem vero nulla perinde alia pars infert arterijs, præcipue si neruosa eius pars affectasit. Ac, si ab solis excrementis in ipso existentibus, citra febres intẽdatur, dolor & dyspnœa à primo cõsequtur: postea putrescentibus excremẽtis febricitãt: Si ex fluxione, quæ incumbit in ipm, oĩno hæc fit uel flauæ bilis, uel calidi sanguinis, & tenuis, oportet: nam crassum sãguinem, & pituitã lentam propter densitatẽ nunq̃ recipiat. Hi delirabunt necessario, pulsumq; habebunt insigniter durum, itaq; ẽt paruum: quia vero ambo hæc, & calor est copiosus, ꝑinde creberrimũ quoque. Pulsus iã affecto septo transuerso citra febrem, durus est, & paruus, nõ multo tã crebrior, * sed vel admodũ parũ, vel nulla ex parte, in eã incidit murationem. At vero oĩa, q̃ magnis pleuritidibus accidunt, rñdẽt symptomatibus partis neruosæ septi trãsuersi, tum quòd succingens costas tunica multis neruis ꝑdita sit, tũ q̃ adhæreat septo transuerso, membranisq; thoracẽ interseptientibus, ꝑ quas ad cor cõtinuatur. Ac maximum sanẽ indiciũ exitialis pleuritidis est, si D pulsus sit magnopere durus, itaq; paruus ẽt, & ob ambo hæc, caloreque, creberrimus, pleuriticus cũ tali pulsu nemo est seruatus vllus. Hic minus, q̃ q̃bus inflãmatũ est septũ trãsuersum, delirant, proprius.n. principium emittunẽ nerui septi transuersi. Verum, q̃n de pulsibus dicere instituimus, non est mihi in cæteris signis immorandum: in commentarijs.n. de locis affectis, latius de his diximus.

Qui pulsus fiant ventriculo affecto. *CAP. 6.*

VEntriculus affectus intemperie, pulsus ita, ut superiora, immutabit: ob tumorem vero quem piã, si is sane in fundo cõstiterit, more aliorũ: sin ad eius os is cõstiterit, pulsus ob neruorum multitudinem erit durior, non ita durus tñ, vt ex septo transuerso: multum.n. concedit huic, rametsi non cedat neruorum magnitudine, sed q̃ a hi nerui in insigni sensu sunt ꝑditi: molles sunt.n. & magni, atq; ex ipso principio sunt enati. Verum, quia carnosa est corporis substantia, duritia inferior est & succingẽte, & septo trãsuerso: quæ corpora contenta sunt, & dura, spissaque: vñ, cum intumescunt, vehementius tẽduntur: ꝑterea illorum nerui nõ secus, atq; ipsa instra, duri contentiq; sunt: ventriculi (vt diximus) molles. Quare ex septo transuerso, & succingente tunicã durissimi, itaq; ẽt parui fiũt pulsus; q̃ si calor quispiã cum ijsdẽ, ut in inflammationibus, & febribus, fit coniunctus, simul creberrimi. Ex ore ventriculi nunquã ita durus pulsus fit, q̃ nec ipsi nerui, uec pars sit cõtenta: verum parui, & subinde crebri, quia ꝑ ꝑ eximium sensum defatigatur quaꝫ primum,

& deijcit facultas. Exposuimus.n. quos pulsus dolor, p̄sertim si facultatē lædat, efficiat. Ac, quem- E
admodū ob dolores, q afficiūt vētriculos, statim debilitatur facultas, ita nec copiā humorum susti
net ne paulisp q̄dē, sed degrauatur, & defatigat, pulsusq; efficit inæquales. Diximus in superiorib.
libris, facultatē copia materiæ degrauatam, q pulsus comitētur, atq; ēt q debilitatā: q̄ offensiones
facultatis cū vētriculi os ambæ comitētur, iure pulsus reddit īterdū languidos, paruos, crebrosq;
interdum inæquales cum in illis tribus. q̄ memoraui, generibus, tum vero in celeritate, tarditate.

Qui pulsus fiant affectis cæteris nutritionis instrumentis. CAP. 7.

POrrò in nutritionis cæteris instr̄is, nihil iā laboris est, mutationes pulsuum inuenire, si priora
oīa, q̄ exposuimus, quasi elemēta respiciamus, vt nihil obiter prætereamus: quę. n. propiora
cordi sunt, & magnis vasis ei copulata, celerius, & magis in consensionē trahent: q̄ remotiora sūt
& paruis vasis affixa, minus & tardius. Eodem mō: q̄ dura, & contenta, neruisq; p̄dita sunt pluri-
mis duris, facile pulsus hæc efficiunt duros: quæ contra, molles: q̄ sensu vigēt, vtroq; incommodo
facultatē afficiunt. Quare nulla difficultāte ipse inuenias tua sponte, quē q̄que pars quibus in affe-
ctibus pulsum creat. Vt, exēpli cā, vesica & vterus loco inter se nihil differunt, sed durior vesica, &
neruosior est, vn̄ pulsus inflammata duriores facit, q̄ vterus: vterus celerius eos, & magis conuer-
tet in magnitudinē paruitatēq;, atq; reliquas dr̄ias, maiores. n. arterias hēt venasque, & multo pri F
us ex magnis dorsi uasis expullulant, q̄ quę inseruntur vesicę. Dolores vtriq; instr̄o, quatenus ner
uo ex æquo prędita sunt, pares sunt: quatenus spissius est, & durius vesicę corpus, maiores sunt
huius. Etenim, qui ob septi in spissioribus corporibus, & constipati sunt humores, hi maiorē dolo
rem, quam qui in rarioribus sunt, & mollibus, concitant: nimirum q tendant uiolentius, cuius co
mes erat doloris magnitudo. Hac ratione, & via omnium partium inuestigandę sunt differentiæ.

Qui pulsus fiant partibus, quæ extra inguina, & alas sunt, affectis. CAP. 8.

SEd, exercitandi grā, dr̄ias ego explicabo aliarū partium, quę sunt extra inguina, & alas: qm̄ &
his aliquid q̄dē à prędictis oībus differens est, quemadmodum & inter sese mutuo particula-
tim: aliquid vero tum sibi mutuo, tum cum p̄dictis cōe est. Nā, q̄ distant multum a corde, ambo-
bus est cōe, magisq; inferioribus: sed inter se substātijs, & officijs differunt, sicut quiddā hn̄t inter
se, & cū superioribus oībus cōe, in oībus dr̄ijs, quas cōmemorauimus. Etenim sunt ī his ipsis quo
que quędā duriores, & dēsiores, aliquę rariores & molliores: atq; hę plurib. & maioribus, illę pau
cioribus minoribusq; vasis, & neruis, p̄ditę sunt, ac pars earum acutiorem sensum habēt, pars se-
cus. Diuersitatem vero in functionibus harum partium, ac p̄cipue earū, quę supra alas sunt, igno-
rat nemo. Crura. n. & manus actionum voluntariarū grā cōdita sunt genere inter se similiū: ocu- G
li, aures, lingua, menynges, ipm̄ cerebrū, oēsq; colli partes, longè sanè dissidēt functionibus ab at-
tuū partibus. Quocirca adiunctā esse par est suā cuiq; spēm symptomatū, q̄ non ex æquo pulsus
alteret: Vt, sint licet eodē loci cerebrū, menyngesq;, ac cęterę capitis partes, si inflāmatę illę sint,
febricitent, necesse est, & delirent, si alię, non necessario, nā musculorum t palū inflammationes,
febres, deliria, spasmos, sopores frequenter inducunt, si magnæ sint, non sp: neque, cū paruæ sint,
illa symptomata concitant. Cerebrum ipsum, vbi incurrerit in morbosam intemperiē, symptoma
necessario, qd̄ intēperiei familiare est, inducit: in caloribus immodicis, si qn̄ soli hi p se steterint,
delirium: si cōiūcti sint siccitate, vna cum uigilijs: quod, s. est proprium siccitatis symptoma, vt hu-
miditatis altus somnus, uel coma. Refrigerationis eius, symptoma est perpetuum fatuitas, quā uo-
cant: si concurrant humiditas, ijs comes est cataphora: q̄ si multo, q̄ modus naturæ fert, humidius
euaserit, & calidius, cataphoram inducit coniunctā cū uigilijs, & delirio. Cuius oēm spēm declara
uimus alio in libro, q est de comate, qd̄ descripsit Hippocrates. Vehemens aūt frigiditas cerebri, si
accedat siccitas, motu priuat uniuersū corpus: non tn̄ hi comatosi sunt sed sublatis oculis intuent
inconiuenter. Iam pulsus p p quos hæc retulimus, si abunde sit calidū cerebrū citra siccitatē, in cō-
sistentia arteriæ sunt moderati, & similes natiuis: magnitudine vero hactenus superāt, & celerita- H
te, & crebritate, quatenus morbosus calor natiuum excesserit. Si uero nō mō sit calidus, sed & sic-
cus p̄ter naturā, statim utiq; ēt menynx ipsa tenuis, quę tegit cerebrū, in eādē venit affectionē: †
unaq; cū illa cuncti nerui, atq; arterię pulsum duriorē nanciscuntur, q̄ eorū tunica cōtendat, atq;
desiccet: nā de cōsensu principiorum disputauimus aliàs. Quòd si ex biliosi humoris affluentia in
calidū, & siccū affectū cerebrū deuenerit, ēt magis tēdūtur arterię. Ita quē inducit calidus sanguis,
& quasi feruidus, siccitas minor, & maior tensio, cū ipsas menyngas corripit, tū neruos atq; arte-
rias. Biliosus uero succus, † si pallidus sit, } cuius hic mentionem facimus, quia tenuis est, & subti-
lis, nō p inde in mollibus corporibus inhærescit: ita nec in tumorē attollit ea. Sanguis calidus sepit
arteriis, & obstruitur: quo excitat tumorē maiorē, & tensionē ualidiorem. Proinde etiā atq; etiā
attendēdum est arterię corpus, p siccitatē ne, an p tēsionē, uideat tunica durior: si ob siccitatē ui-
deat, alterutrū est existimādū obsidere cerebrū, uel intēperiem calidā, & siccā, uel copiā bilis: si ob
tensionem, inflammationem: si p p ambo, ipsum etiā affectum puta conflatum esse ex sanguineo
& bilioso humore: qui perpetuo omnes delirant. Differunt inter se, q̄ qui intemperie sola affecti
sunt, modice hoc habeant, & infirmas oēs uoluntarias actiones: qui bilioso humore, non eas ha-
beant

† Græc. legitur σὺν αὐτῇ δ' καὶ τὰ νεῦρα σύμπαντα καὶ ἡ καρδία καὶ αἱ ἀρτηρίαι σκληρότερον. &c. sed forte legendum est pro ἐκεῖνα, καρδία, ut apparet inferius, ut ita uertatur: unaq; cū illa cuncti nerui, & cor, ac arteriæ duriorē pulsum habent qd̄ earū tunica &c. loquitur. n. de cōsensu principiorū, cerebri nimirū et cordis.

† Al. hoc est pallidus.

A beant infirmas,& mirum in modum delirent.Qui ex atra bile feruente ob putredinem hoc patiũ
tur,mente ferinè mouentur:quorum etiã sunt duri pulsus utraq; de causa,siccitate,& tensione: si
mulq; parui ob duritiẽ:& iusto celeriores,quia febricitant:& crebri,φ nõ satis fiat vsui . Humidæ
intemperaturæ cerebri,molles pulsus diuturnitate efficiunt,ac hominẽ comatosum:si ad illas ac-
cesserit febrilis calor,morbus appellatur lethargus,& pulsus est nõ modo mollis,sed & magnus.
Si verò putrescens pituita ita cerebrum afficiat,erit tum etiam morbus lethargus : pulsusq; arte-
riæ contentæ speciem quandam præbebit,tametsi sit mollis. At magni in morbis hisce omnibus
hactenus erũt quatenus auctus sit calor:celeritas aut omnino minima est,aut his nihil prorsus cre
scit:eodẽq; crebritas mõ.Hæc autem unà cum caloris copia oĩa increscent . Si vero commisceaẽ
ex bile & pituita affectus,nec prorsus vigilant,nec in profundo sunt comatæ: sed in soporẽ defe-
runtur,desipiũtq; nec palpebras valẽt attollere,& breuibus,comatosi hi sunt,& uigilantes ; itaq;
& pulsum habent ambigẽtem inter complicatos mutuo affectus.Sin frigiditas morbosa cerebrũ
afficiat,cũ illi cor consentiat,minores,tardiores,atq; rariores ęquo pulsus erunt: ac, si absque ma
teria sola intemperies cerebri sit,citra oẽm tensionẽ:Sin autẽ vnà cum materia, eaq; melancho-
lica,fiet,ut arteriæ tendantur,itaq; pulsus durior uideatur.Si cum pituitosa non simpliciter,sed si
B crassa atq; glutinosa pituita sit,intendentur:scirrhosos.n.tumores excitat hic humor:si humida,
& flatuosa,abs qua generatur potissimum œdema,quod uocant,sine tensione mollis pulsus erit:
Si cõfusa pituita,& mista ex utroq; illarum genere fuerit,simul mollis erit,& non nihil intentus:
neq;hoc obscurum est,quin,si pulsus sit mollior,erit etiam maior,q̃ antea.Iam uerò,quod genus
illis aliorum symptomatum accidet,poteris per te ipse ex antedictis colligerẽ.Mihi quidem non
est consilium diutius hic immorari,cum illa in commentarijs de locis affectis prolixè explicaue-
rim:nam nunc quidem non omnia indicia attendere,sed quæ ex pulsibus duntaxat comparãtur,
propositi:itaq; pro cumulo & obiter alia quædam symptomata adiecimus aliena . Quare finem
hic faciam de his dicendi,& me conuertã ad aliud,quod referat ad institutũ : de quo tametsi lon-
gius egi in commentarijs de locis affectus,tamen,ut hic quoque declarem,res postulat.

Meningibus affectis,qui pulsus fiant. CAP. 9.

SVbtilis meninx,quæ cerebrum amplectitur,sola mihi nullum unquã istorũ affectuum subire
vĩ posse,nisi una cum cerebro:nec ẽt cerebrum citra meningem:sed,siue citra fluxionẽ intem
peries,siue ẽt incubuerit fluxio in alterutrũ horum,statim impertiri mea quidem sentẽtia affectũ
oportet alteri.At dura meninx,quę longissime à cerebro dissita est,affecta esse sola potest . Cuius
C affectus si insignis sit,ut cor ad consensionem solicitet,& arterias,pulsus in modum cerebri affe-
ctuũ alterabuntur:calidi.n.affectus vium augent:frigidi cum hũc remittunt,tum arterias pedeten
tim indurant,præcipue eas,quæ corde sunt altiores:sicci intentum,& durum pulsum reddunt:hu
midi mollem,attamen non ita mollem,& durũ,ut cerebrum,sed magis quidem durũ, minus ve-
ro mollem.siquidẽ ut corpora sua sponte dura,quæ in affectus indurantes inciderunt, maximam
contrahunt duritiem:sic,quæ natura mollia sunt,si in humectantes,& liquefacientes incurrãt,se-
mel exoluuntur,mollescuntq; sin dura arripiant humectantibus affectibus,aut mollia indurãti-
bus,nequaq̃ assequuntur extremum contrarij sibi status . Hac ratione nunquam ob meningum
œdema pulsus fiet ita mollis,ut ob cerebri,& pulmonis,neq; ex cerebro & pulmone inflamma-
tis perinde durus,ac ex meningibus.Verum his,qui duri per meninges sunt,similis ille est,qui ob
septum transuersum,& tunicam succingentẽ.Qui cerebri,& pulmonis gratia molles sunt,ita sũt
molles,vt nullus alius.His præ cæteris vicinior est ille,qui ex iecinore,& liene oritur,œdemate af
fectis:nã scirrho cnã hæc viscera obsessa pulsus satis duros efficiunt:minus,si inflammata sint,quã
si laborent scirrho.Cerebrũ,& pulmo fortassis ne admittũt q̃dem scirrhum:duris enim corpori-
bus,& spissis hic affectus,non raris,& mollibus,familiaris est.In cõmuni autem de oĩbus,quæ cõ-
D memorauimus,licet non referamus sigillatim,sciendum est,affectus,si nimiũ frigidi sint, & supra
oẽm modũ,duros pulsus facere,alioquin non:præterea arterias viciniores in mollitudinem,& du
ritiẽ transire magis;quæ longe disiunctę sunt à locis affectis,aut si interpositum sit cor,minus.Qđ
si teneas,nihil est,de cæteris morbis faciei,colli,artuũ,φ alia pcepta requiras.Nã pars affecta,si spis
sa,& dura sit,pulsus efficiet duros,siue inflãmata,siue scirrho affecta,siue supra modum refrigera
ta solicitet arterias:si carnosior sit,eaq; vel inflãmata sit,vel scirrho indurerit, durus quidem sed
minus superioribus:sin œdema habuerit,molles. Ac consentient arteriosis celerius uicinæ omnes
arteriæ,& cor:venosis secundũ has:tardissimè at neruosis:tpe.n.hę,& insigniter læsæ motum ar
teriarum immutant.Nihil mirum ergo est abdominis,& thoracis inflãmatis musculis facile comi
tari febres:quamobrẽ,& pulsus fiunt magni,celeres,& crebri,sed durus illis pulsus, vel conuulti-
uus nunquã fit.Si vlnæ,vel tibiæ musculi inflãmati sint,maxime qua parte tendines egerminãt, fa
cile cõuulsione corripiunt,facillime etiã pulsus tenduntur ac indurescunt,thoracis etenim,& uen
tris carnosi musculi sunt, neruosiores manuum,& pedum. Adeoq; si tendo aliquis in summis ma
nibus,vel pedibus inflammatus sit,prompte illis pulsus durus fit,prompte item conuelluntur. Iã
verò admodum duri fiunt pulsus ex scirrho iecinoris,uel lienis,sed ijs,q̃bus ad eum modum sunt

 duri,

duri nullum conuulsionis periculum est. Ac, cum insigni lien scirrho affectus esset, frequenter cõspeximus non cõsecutam aquam inter cutem: iecinori vero succedit necessario: sitq; tum pulsus, minimum, præditus signis utriusq; affectus, tum tunica ipsa arteriarũ humidiore molliore q; tum indicante aperte tensionem ex scirrho, atq; ita duriore. Ipsa sua sponte aqua inter cutem citra uiscerum inflammationem pulsum non intendit: illa exoritur propter hæmorrhoidum immodicam uacuationem, aut insolitã suppressionem, itemq; menstruorum suppressiones, & immodicæ uacuationes aquam inter cutem gignunt. uteri affectus mulierum, declarauimus ante, quemadmodum varient pulsus, cum uesicæ eum compararemus. E

Testibus affectis qui fiant pulsus. CAP. 10.

† *Addendum ex græcis, ubi inflammata sunt.*

VNum etiam reliquum est, de testibus ut dicamus: nam hæ partes, etsi extra inguina sũt, sta tim † febres propter uasorum uicinitatem accendunt. Etenim superne ab renũ regionibus vena, & arteria descendunt per peritonæi foramina ad testes, vasa sanè magnitudine insigni: & ipsa tunica erythroides adnata peritonæo est. Quare merito, si hæc sit inflammata, pulsus durus fit, ac proinde minor: ex testibus non ita durus, & magnus, causa febris. Quæ enim partes arteriosæ, & venosæ sunt, febres excitant magis, quæ neruosæ, aut nullas omnino, aut paruas: at tetanos generant, & spasmos. Omnia iam, quæ instituerãmus, absoluimus, nam singularum partium omnibus affectibus recensitis, declarauimus, quem quæque mutatio pulsum creat. F

Futura ex quibus sint præsagienda. CAP. 11.

NVnc ergo, quod in primis operæpretium est, compendiose hęc in pauca capita reducamus: nam præsentium cognitio, nihil aliud est, ac affectuum inuentio: cognitio præteritorum, nihil ẽt aliud, atq; inuentio causarum, quæ affectus inducunt. Quare, si in his commentarijs omnes affectus explicati sunt: oẽs autem causas effectrices partim in alijs commentarijs exposuimus, partim in superioribus de causis pulsuum, nihil iã desideretur ad præsentienda p̃terita, uel præsentia. Nam futurorum sumi præsagia ex præsentibus etsi sæpe iam antè monstrauimus, tamen oĩa nunc etiã summatim necesse est percurramus, hinc inducto exordio de euentis, quæ expectanť, dignoscendis. Vnum est ac primum quidem, quo erumpet morbus, ad exitũ ne an ad salutem: alterũ ab hoc, quo potissimum hoc tempore accidet: tertium iam, qui nam modus erit mortis, & salutis. Hæc omnia ex affectibus præsagiuntur: ex ipsis enim, ut ostendimus, morbi genus facultatis imbecillitas uel robur dignoscitur; hęc si inter se conferantur, futura præsentiũtur. Morbus enim cognoscitur ex loco affecto eiusq; affectu, facultas ex commodo temperamento, vel intemperie corporũ solidorum: nam, si imbecillitates quędam ob spiritũ aĩalem accidant, breues sunt illæ, & symptomatum ratione consequuntur. Hæc si inter se conferantur, si facultas rigorẽ morbi est sustinendo, oportet superstitem hominẽ ẽsse, siquidẽ nihil errati sit extrinsecus; sin autẽ sit impar, moriatur, necesse est. Tẽpus, quo vtrunq; horum accidet, ex his præscietur. Euadent, qui erunt superstites, illo t̃pe, quo morbo iam affectionẽ semel superarura est natura: morientur tunc t̃pis, quo facultatẽ morbus adeo prosternet, ut functio aliqua ad uitã necessaria pereat. Et uero ẽt modus tũ mortis, tum salutis indidem præscietur. Functiones enim, quæ ad uitam requiruntur, abolitæ, partim suffocant, partim uitalẽ facultatẽ prosternunt, partim proportione & uitalem prosternũt & suffocant. Vitalẽ facultatẽ suffocant affectus qui ex thorace, pulmone, aspera arteria, gutture, faucibusq; procedunt: nõnulli ẽt ipm statim cor occupant. Qui prosternunt facultatẽ, ex stomachicis, quos uocant, affectibus, vñ syncopa corripiuntur: ex iecinoris ẽt diuturnis, propter quos cibũ non sentiunt: præterea ex longis dolorib. uel uehemẽtib. ad hęc ex oĩbus hecticis febrib. breuiter corporis cordis ingẽs intẽperies, quoquo mõ, siue p̃ se hæc inde ab initio, siue p̃p alia uiscera constituatur, deijcit uitalem facultatem. Iam uerò ẽt animalis facultatis imbecillitates, cerebri ingenti intemperiei cõmitantur, eiusdem quasi suffocationes, impletionibus eius ventriculorum & obstructionibus meatuum, qui in eos penetrant. Proinde, cui mensura facultatis perspecta ad unguem sit, locusque affectus, & eius affectus, hic ad futura præsentienda est peritissimus. Queadmodum uero dignoscendæ sint partes affectæ, in alijs commentarijs explicauimus. Ac quomodo etiã illarum affectus, cũ illis, tum maxime in libris de iudicationibus, & etiã in hac lucubratione: de facultatibus ẽt sæpe diximus, multisq; locis, atq; ex actionibus cognoscuntur, & ex agentium intemperie. De cæteris facultatibus egimus alio loco: at de illa, quæ molitur pulsus, quam scilicet appellamus uitalem, & in his commentarijs uerba fecimus non pauca, & faciemus etiam nunc. G H

De facultate vitali cognoscenda: & de iudicationibus per pulsus præsagiendis. CAP. 12.

CVm omnes pulsus per se languidi sint, infirma facultas est: quod per totum corpus fiet, cum ipsum cordis corpus intemperatum sit: in una parte, cum sola illa pars. Vbi earundem arteriarum nunc languidus pulsus sit, nunc uehemens, facultas non est per se quidem imbecilla, sed abundantia humorum degrauatur. Solam autem nec in toto corpore hanc inæqualitatem, nec una in parte, inueni unquam, sed alia simul tria genera immutari, fieriq; inæqualia: tria genera inquam, magnitudinis, & paruitatis, celeritatis, & tarditatis: crebritatis, & raritatis: etenim magni

paruu

A parui medij,celeres tardi medij,crebri rari medij,non aliter,ac languidi vehementer medij,facul-
tatibus accidunt,q̃ a copia humorum grauantur. Ac,si pulsus vehementes, & magni numero cō-
trarios vincant,minus facultas offenditur a copia:sin parui & languidi, magis. Ex inæquales item
in vno ictu,tū quos interpellato quiete motu,tum quos perpetuo manente, diximus fieri,hi om-
nes,si fines motuum validiores,& celeriores efficiant,nunciant facultatem esse robustiorē oībus,
qui languidiorem,& tardiorem efficiāt. De differentia decurtatorum satis ēt est dictum. Cū ergo
in tali statu pulsuum altus pulsus videatur, apertum est,illum per magnum esse,vt ante diximus:
declarabit ēt superiorem iam naturam copia esse. Languidus igitur pulsus nunquam altus est: cæ
terum magis,& minus vehemens,quò altior simul & uehementior euaserit,robur facultatis nun-
ciabit,liberumq; motum. Simul autem cum ea mutatione mutari prius* necesse est inæqualitatē, *Al priorem.
ac primum magnos, & altos pulsus contrarijs multo plures fieri:deinde oēs ordine æquales: hi
excretionibus,necesse est,iudicentur. Nec altos tantum, & vehementes pulsus hoc comitatur,sed
etiam magnos pariter,& vehementes:at certius & firmius,si alti sint. Hic contractionis motus est
attendendus:semper enim abijcere inuenies eam,priorem céleritatem, & minus hoc,& magis eā
facere. Itaque discretio tibi hic* modi iudicationis suppetit:melior enim iudicatio solet expectari *Rect à moris
B contractionis celeritate plus remissa: &, si huc alia signa accedant concoctionis(quæ sum omnia
complexus in commentarijs De iudicationibus)optimā iudicationē promittit hic status. Quòd si
contractionis celeritas parum sit remissa,* aut morbus haud dum videatur concoctus esse,expe- *Aliter,&c.
ctanda quidem est iudicatio per excretionem, non tamen vndequaque probata:sed aliquid habe
bit malarum iudicationum,aut vnum,aut duo, aut etiam simul omnia. At, si pulsus sit magnus,
& vehemēs,nec præcedat illa inæqualitas,non semper protendit excretionem. Altus semper qui
dem,sed,si non præcesserit inæqualitas, modicas excretiones spondet:copiosas,cū multas sequa-
tur inæqualitates,quæ declarent facultatem copia onerari. Miraberis optimis iudicationibus al-
tum vna,& moderatum celeritate in contractione pulsum,præsertim consequentibus excretio-
nibus,antecedere:& non in distentionibus arteriarum, cum in se attrahant, sed in contractionib.
quando excernunt. Quod mihi videtur præcipue Archigenem adduxisse, vt putaret in contra-
ctionibus attrahere aliquid in se ipsas,in distentionibus excernere:at fieri hoc non posse, in libro
De vsu pulsuum docuimus. Quæ vero sit causa, quamobrem altus simul & celer in contractione
pulsus promittat decretorias excretiones hoc loco explanabimus. Non eadem est facultas vita-
lis,quam vocant,& nutritiua,naturalisque:illius enim hoc vnum opus est,generatio pulsus: natu
C ralis id,quod familiare est ad nutritionem,allicere,&,quod est alienum, excernere,præterea reti-
nere,alterareq; familiare alimentum:ad nutrienda enim corpora postulat hæc omnia,sicut ad
natiui caloris tuēdam mediocritatem,distentionem,& contractionem arteriarum,atque cordis.
Quam facultatem,nec in stirpibus inuenias,nec in animalibus frigidis: cuius generis sunt ostrea,
& quæ petris,uel alijs duris corporibus adnascuntur: animalia calida, potissimum sanguine præ-
dita,apertissimam hanc facultatem,& uehementissimam obtinent. Hæc ergo in contractionibus
pulsuum eijcit solum fuliginosum excrementum,quod obstiterit naturalis caloris mediocritati:si
cuti in distentionibus,quod se refrigeret,allicit. Altera facultas nutritiua conueniens attrahit ali-
mentum, & incommodum excernit. Distincta igitur facultatum principia sunt,vt in commenta
rijs De Hippocratis,& Platonis placitis ostendi:cæterum in singulis instrumentis inter se con-
funduntur. Nam arteriæ,quatenus nutriuntur,facultate nutritiua gubernantur,cuius excernere
alimenti excrementa munus est:sicuti alterius uitalis fumosa excrementa expellere. Quando igi
tur hęc abundant, arterię maximam simul,& celerem contractionem moliuntur. Quòd si fieri
posset,ut digito intro in eas immisso,pulsus exploremus,percipiamus eas penitissime intro fer-
ri,sed,quoniam hoc non potest celeritas primum potissimumque attendenda est:deinde contra
D ctionis quantitas,si probe ad eam dignoscendam sis exercitatus. Cum uero hæc excrementa nul
la amplius sint,concoctique sint humores,qui antea putrescebant,altera facultate naturali con-
coctorum excrementa excernit. Hęc per omnia membra permanauit animantis, perque car-
nem,& neruos ligamenta,ossaque: non per solas arterias, & uenas est distensa. Atque hæc est
illa facultas, quę etiam iudicationes efficit: cuius quatenus participes arterię sunt, excremen-
tum expellunt. Altera facultate pulsatrice,quam solę hę obtinent, in contractionibus fumosum
excrementum excernunt, sicuti in distentionibus attrahunt refrigerium. Vsus non perpetuo
par vtriusque est,sed prępollentis vsus excellit nonnunquam; itaque etiam ex se pulsum figurat,
siquidem ei facultas respondeat. At verò,si fumosum excrementum prępolleat, plurimum con-
trahitur,distenditur autem non plurimum cor cum arterijs; sed hactenus duntaxat, ut satis re-
frigerij ab extrema contractione suppetat ijs. Sin autem paucus admodum fuerit fumosus ca-
lor,copiosissimus vero mundus,& purus,& quasi flammeus,in distentione plurimum attollun-
tur:& contrahuntur eatenus tantum,quatenus satisfiat alteri vsui. Quare semper æqua magni-
tudine distentio est,atque contractio,nisi,cum digitos casu admouerimus, repentina fiat muta-
tio. Interest autem, hoc quod nunc foras motus magis feratur,nunc intro: declaratque, quem-
admodum

admodum diximus si ille, qui intro fertur, præpolleat, esse in arterijs fumosum quendam calorẽ: E
igneum, & purum, si ille qui foras. Ob hanc sanè causam altus pulsus excretionem significat, concoctis iam humoribus, qui inducebant febrem, comitans. Semper porrò omnis excretio naturæ lege perfecta sequitur concoctionem: etenim in ventre conspicitur natura excrementum a concoctione excernere. Cæteras omnes excretiones, quæ, ante quàm cibus coctus fuerit, fiunt, nunc quòd uellicetur ab illis, quæ continet: nunc quia degrauetur, ante tempus concoctionis cogitur moliri. Haud aliter totius corporis facultas, postea quàm satis familiarem succum concoxerit singularum partium, tum demum excrementum excernit, nisi quid eam, ut diximus, irritet ante tẽpus. Copia excrementorum tũ ex plethoricis signis, quę præcesserunt: tum ex pręsente flammeo calore præsentitur: ob quem ipsum calorem pulsus magni uidentur, † & alti. } Quare sunt pessimę excretiones, quæ pulsum nec magnum obtinent, & celerem in contractione ostendunt. Porrò autem, si etiam se plus intro recipiat, fumosi hic excrementi affluentis in primis est nuncius, atque ob id crudi morbi. Si præterea sit pulsus languidus, periculum est syncopes. Si uero pituitosior morbus sit, cum ab inæqualibus pulsibus mutatio fiat in plures uehementes & magnos, iudicatio erit per abscessum, maxime si diuturnus sit, magisque etiam, cum adhuc hyeme, & in frigida ętate, natura, & regione. At in quam potissimum corporis partem erupturus sit abscessus, F
non est pręsagire ex pulsibus. Sed, quod in commentarijs De iudicationibus diximus, spectandę sunt inclinationes naturę, quas etiam in libris De iudicationibus a modo motus diximus declarari. Cum enim pulsus omnino ad excretionem spectat, si adiuncta habeat profluuij sanguinis signa, de naribus sanguis profluet: his si careat, ex alia quapiam parte dispicienda est excretio. Sed de his omnibus satis in commentarijs De iudicationibus disseruimus.

† Græce quidã exẽplaria manuscripta non habent καὶ ὑψηλοὶ i. et alti: alia tamen habẽt, sicuti & in libro 1 De dic. decr. cap. 7. habẽt, sed motus plures alti, & magnis &c.

A

GALENI SYNOPSIS

LIBRORVM SVORVM SEXDECIM

DE PVLSIBVS,

Augustino Gadaldino interprete.

Admonendi sunt lectores hæc folia, q̃ cõtinent synopsim inter iecta fuisse post editum idicẽ, & ideo ne priores numeri totius Classis variarẽt, in hac synopsi numeros imperiales uocatos apposuimus, qui quidẽ sequuntur ordinem soperiorũ, sed diuerso charactere, præposita ob maiorem distinctionẽ littera græca a. & idem ẽt fecimus in liis alphabeti, apponentes quatuor QQQQ. sed maiuículo charactere, p̃posita ẽt littera græca. a..

B

CENSVRA

Galenos in fine libri Artis medicinalis hæc verba scribit. At verò in aĩo mihi est aliũ scribere librũ, veluti Epitomen q̃dã oium horum sexdecim librorum de pulsibus: qoẽ inscribam vel Artem de pulsibus, vel Isagogen, vel Synopsin, vel Epitomen. In libro autem de proprijs Libris cap. 5. ait. Librum ẽt quendam alium unum, sexdecim supradictorũ librorũ de pulsibus Synopsin scripsi. Hunc aũt esse eũ librum, cuius in ijs locis Galenus meminit, p̃terq̃ q doctrina & scribẽdi ratio aperte videnẽ indicare: facile ẽt hinc probari põt. Quòd auctor ipsius lectorẽ nõ raro ad Librũ de pulsibus ad tyrones, quem etiam quandoq; Isagogen appellat, frequentissime ad Magnã illã tractationem de pulsibus, quæ ex sexdecim libris cõstat, sæpe etiã ad libros de crisibus, & ad alios quoq; nõ paucos tractatus, releget: quos oẽs libros sicuti ipse p̃petuo suos nominat, ita Galeni esse germanos omnibus est cõpertũ: Quodq; sæpius ipse affirmet, eũ præcipue ad expeditã rememorationẽ ijs fore vtilẽ, qui prius Magnã de pulsib. tractõnẽ accurate p̃legerit: & capite undecimo dicat, studiosos materiã de pulsib. sicuti breuissimo sermone ab ipso cõscriptã hñt ĩ Isagoge, absolutissimo ĩ Magni tractõne, ita medio iter vtrosq; ĩ hac Synopsi ẽẽ habituros.

Loci quamplurimi sparsim in studiosorum gratiam sunt in margine adnotati, in quibus Galenus eadem in alijs suis de pulsibus libris scripserat.

In quo præstent Diexodici libri Epitomis, & cur prius legendi ij sint. Curq; Galenus hanc Synopsin cõscripserit, Argumentum sexdecim librorum de pulsibus. CAP. I.

C

PLeriq; hominum appetunt quidem scientiam exquisitam eorum, quæ quotidie discunt: viam tamen, quæ ad ipsam ducit, adire grauantur. Et ob id, cum sermones per Diexodõ. i. fusam enarrationem, interpretatos, tanquam prolixos effugiant: nonnulli quidem Isagogas, idest introductiones, seu institutiones, vel Hypographas. i. subscriptiones, vel Hypotyposeis. i. subfigurationes, legunt: nonnulli verò Epitomas. i. resectiones, seu breuiaria, vel Synopseis. i. cõpẽdia, vel Epidromas. i. transcursus. Postea deinceps, cùm aliquando in homines artis contradicendi peritos incidunt, nec quæ ab illis dñr, soluere queunt, propterea q nec eorum solutiones discere voluerint, desistunt à ueris. Oportet ergo, ut ipsi (hoc p̃cipue cognoscentes, diexodicã nimirum doctrinã cæteris p̃stare, q nõ solum vera docet, sed & ipsis demonstrationes adiungit, & cõtradictiones, & earum solutiones) cum ab hmõi doctrina destiterint, desistãt etiã disputare cum alijs de ueritate eorum, q̃ didicerunt. Nõ tamen ita faciunt. & ob id euenit vt per totam uitam eorum snĩæ agitentur, veluti nauis fluctibus iactata. Demõstrationes. n. tanq̃ anchoræ sunt, vt scientię firmiter appellant, nõ dimoueanturq;. Ego igit̃ adhortor, ut
D discant quidem oĩa perfecte, vel statim à principio, vel per hypotyposin, aut synopsin prius intro ducti: cum autem exquisite didicerint, tunc & epitomas legant, q̃do paucis verbis eorum reminisci uoluerint, q̃ antea prolixe didicerãt. Oĩno sanè decreuer..m nullius meæ tractationis epitomẽ facere, satius esse existimãs, ũt q̃ diexodos accurate p̃legissent, sibi ipsis epitomas facerent: utiles enim hoc mõ, tum epitomæ tum synopseis fiunt, iuxta proprium captum unicuiq; scriptę. Quoniã aũt animaduerti alios mearum tractationum epitomas nõ recte facere: in quas dum incidũt q̃ diexodos legere grauant, nõ parum lęduntur: ideo coactus ipse sum ad hoc negocium peruenire, pręter eam, q̃ ab initio habui, snĩam. Ac primam quidem omnium, tractationem de pulsibus, in synopsin redegi. Erat autem tota ipsius diexodus in quatuor partes diuisa: quarum prima drĩã ipsorũ, secunda dignotionem, tertia causas, quarta præcognitionem tradit. In prima ergo parte, q̃ est de pulsuum differentia, quo modo qs methodo inueniat pulsuum omnium numerũ, docet, in secunda uero q̃uo unumquenq; ipsorum dignoscat. nam quidam ipsorum difficulter dignoscibiles, quidã indignoscibiles ad tactum sunt. Tertia pars, à quibus causis unusquisq; pulsus fiat docet. Quarta autem a (cuius gratia omnia hæc tractantur) de præcognitione, quę p̃ ipsos fit, est. A 1. de Dig. p. c. 1. pa. 70. c.

A pag. 46.

a *Argumentum proœmij libri primi de differentia pulsuum. hoc est, cur rebus magis quam nominibus in omni doctrina attendendum sit.* CAP. 2. E

CVm igitur in vnaquaq; parte quatuor a nobis conscripti sint libri, ita ut vniuersi sint sexdecim: nũc, vt dicebã, in hoc synopsim ipsorum faciam, initio sumpto à prima parte, q̃ est de dr̃ia. In qua p̃positum est procemium, q̃ ostendit, melius esse, rebus ipsis mentem adhibere, neglectis hominibus: id quod non in hac tñ tractatione, sed & in alijs omnibus, faciendũ censeo. Qui.n. à rei substantia dr̃as, quæ in ipsa sunt, methodo inuenit, scientiam hic habet firmam, rem quampiã, nec prætermissam esse, nec superflue dictam. Iis autẽ, qui à nominibus initium capiunt, incertum est, an aliqua prætermissa sit, an superflue addita. Sæpe.n. vnum nomen plures res significat: sæpe verò una res plures habet appellationes: nonnullæ aũt nullo prorsus modo nominatæ sunt à principio: q̃ vel non cognitæ fuerint superioribus, vel paucis omnino cognitæ. Periculum ergo est in ijs quæ æquiuoce dicuntur, ne aliqua res prætermissa sit: In multiuocis verò, ne nominum multitudini, rerum numerus æqualis esse videatur: in quibus autẽ nomen non est, ne res quidem ipsa non sit. Et ob id prætermisso eo, quod a nominibus capitur principio, melius est, vt ab ipsa re auspicati, ad inquisitionem accedamus multitudinis differentiarum, quæ in ipsa sunt.

B 1. de dif. pul. c. 4. p. 47 c

b *Pulsum ab hominibus vocari, sensibilem diastolen, & systolen arteriæ, duoq́; prima huic motioni inesse, spatium per quod fertur id quod mouetur, & tempus in quo mouetur. Quatuor genericas differẽtias in diastole arteriæ considerari, quãtitatem, tempus, tenorem, & corpus vasis. Et à quantitate uiginti septem speciales differentias, à singulis verò alijs tribus tres tantum sumi.* CAP. 3. F

C 1. de diff. p. c. 2. p. 46. h

D 1. de dif. p. c. 4. p. 47. c. diffuse.

EST sane propositæ rei substantia, caui & prolixi corporis, sensibilis tum diastole, tum systole. Ac cauum quidẽ hoc corpus uocatur à medicis arteria. Prædictã autẽ ipsius motionẽ vocãt pulsum nõ medici solum, sed & uniuersi hoĩes. & nisi hoc quis pulsum vocare voluerit, nihil utiq; ad nos fuerit. non.n. de nominibus altercaturi venimus: c sed quo modo quis ex sensibili arteriarum motione, futura præcognoscat. Siue ergo pulsum, siue palpitationem, siue quodcunq; aliud, uocare quis motionem ipsarum voluerit, nihil refert dũmodo præcognitio recte ex ipsa fiat, ad q̃ à principio properamus. Quænam igitur sunt, quæ motioni arteriarum ex necessitate insunt, primum considerare oportebit: Postea, siquid ex alijs, quæ nõ ex necessitate insunt accedit. Insunt sanè motioni arteriarum sec̃dm propriã ipsius rationem duo hæc prima, spatium, dico, per q̃ fertur id q̃ mouetur, & tp̃s in quo mouetur. d Ac spatium quidem motionis, qm̃ sec̃dm longitudinem & latitudinem & profunditatem fit, tres faciet simplices ac primas differentias, vnam secundum longitudinem, alteram secundum latitudinem, & tertiam secundum profunditatem, seu altitudinem, G utroq;.n. modo nominatur. Si ergo pulsus qui nunc apparet, in altitudinem ascendat maiorem, q̃ sit secundum naturã, altus vocabitur, quemadmodum sanè cum in latitudinem maiorem extenditur, quàm sit secundum naturam, latus: ita uerò si in longitudinem maiorem, quã sit secundum naturã, tangentibus subijciatur, longus. Manifesti etiam sunt & qui his sunt contrarij, humilis, & angustus, & breuis. Qui uerò secundum unamquamq; trium dimensionum secundum naturã se habet pulsus, symmetros. i. moderatus vocabitur secundum illam dimẽsionem. Necesse ergo est vniuersas pulsuum differentias septem & uiginti esse, quæ scilicet subscriptæ sunt.

E Eodem. ca.

		e LONGITVDO	LATITVDO	PROFVNDITAS.
Magnus.	1	Longus	Latus	Altus
	2	Longus	Latus	Moderatus
	3	Longus	Latus	Humilis
Gracilis. Gracilis.	4	Longus	Moderatus	Altus
	5	Longus	Moderatus	Moderatus
	6	Longus	Moderatus	Humilis	H
Gracilis. Gracilis.	7	Longus	Angustus	Altus
	8	Longus	Angustus	Moderatus
	9	Longus	Angustus	Humilis
Solidus.	10	Moderatus	Latus	Altus
	11	Moderatus	Latus	Moderatus
	12	Moderatus	Latus	Humilis
	13	Moderatus	Moderatus	Altus
Medius.	14	Moderatus	Moderatus	Moderatus
	15	Moderatus	Moderatus	Humilis
	16	Moderatus	Angustus	Altus
	17	Moderatus	Angustus	Moderatus
Gracilis.	18	Moderatus	Angustus	Humilis

19 Breuis

Solidus. A	19	Breuis	Latus	Altus
Solidus.	20	Breuis	Latus	Moderatus
	21	Breuis	Latus	Humilis
Solidus.	22	Breuis	Moderatus	Altus
Solidus.	23	Breuis	Moderatus	Moderatus
	24	Breuis	Moderatus	Humilis
	25	Breuis	Angustus	Altus
Paruus.	26	Breuis	Angustus	Moderatus
	27	Breuis	Angustus	Humilis

a Ita sanè, cùm hi septem & uiginti pulsus sint, qui sc d̄m quātitatem in tribus simul dimensio- A eodem ca.
nibus consistunt: duo quidē ex ipsis habent nomina ab omnibus recepta medicis, primus in ipsis
scriptus, & vltimus: nā alter magnus, alter paruus uocat. Reliqua uerò tota multitudo, nō habet.
Neq; .n. qui ἰσχνοὶ .i. graciles, & qui ἁδροὶ .i. solidi seu turgidi dicūtur pulsus, unum aliquē ex tabella
B ostēdunt, sed de multis generice prædicātur. In q bus .n. dimensio sc d̄m longitudinē reliquas duas
excellit, hos oēs graciles uocant: In quibus uerò reliquæ duæ, hos oēs ex aduerso illis, solidos. Ita
ut & quintus in tabella, & sextus, adhuc uerò præter hoc octauus, & nonus, & decimusoctauus,
graciles uocent. Ex aduerso aūt his, solidi: decimus in tabella, & undeuigesimus, & uigesimus, & p̄
terea vigesimussecundus, & uigesimustertius. Ita ut generaliora sint hæc nomina, & pluribus cō-
munia. Vocant aūt & hos ipsos pulsus & alio modo: λεπτὸν q dem .i. tenuem eum, qui gracilis est;
παχὺν uerò .i. crassum, eū qui solidus est. Sed neq; eius, qui sc d̄m tres dimēsiones moderatus est (q
sanè solus ex uiginti septē, est secundum naturā) propriū habemus nomen; verū orōne & hunc de
claramus, siue moderatum esse dicentes in tribus dimensionibus, siue medium inter magnum,
& paruum, siue secundum naturam in quantitate diastoles, uel moderatum in quantitate diasto-
les, uel quomodocunq; aliter maxime apertam speremus esse orationem. b Qui uerò secundum
tp̄s diastoles cōsistunt, nō ampli' uiginti & septē, nec oīno multi sunt: sed quot sunt drīæ, q̄ ab una B 1. de diff. p. c. 4. p. 47. d
quaq; triū dimensionum genericè cōcipiunt, tot & hos inuenies. Quēadmodū .n. in illis sc d̄um
lōgitudinē q dem, & moderat' erat, & lōgus & breuis: s̄m latitudinem verò, & moderatus & latus
& angustus: s̄m ꝓfunditatē āt, & moderat', & altus, & humilis, eodē sane modo in t p e diastoles,
C & moderatus in hoc gn̄e est, & celer, & tardus. c Aliud āt post p̄dicta est genus drīæ pulsuū, q s̄m C 1. de diff. p. c. 6. p. 45. b
τόνον .i. tenorē seu firmitudinem est: in quo rursus εὐτόνου .i. tenore p̄diti, seu bene firmi, & ἀτόνου .i.
tenoris vacui, seu infirmi, fiunt pulsus: d & tertius quidā, amborū medius, non æque, ac superius di- D 1. de causis p. c. 7. p. 57. c
cti, secundum naturam, & moderatus. Nam qui tenore prędiṭus est, in hoc genere secundum na-
turā est. e increscens autem ex nutrimento, & uini potu, & ira, ab eo quod secundum naturam est ibidem diffi.
recedit. Hunc ipsum etiam σφοδρὸν, id est vehementem nominamus, medicorum sequentes con- E 3. de diff. p. c. 5. p. 61. h, &
suetudinem. quandoquidem scimus ab omnibus gręcis σφοδρὸν: de eo qui celer simul, & tenore 62. ibidem.
præditus: sit, vsitatius dici. f Quartum genus differentię in diastole arterię fit, secundum ipsum cor F 1. de diff. p. c. 3. p. 47. d, &
pus uasis, quod vel durius, uel mollius, quàm secundum naturam sit, appareat. Erunt ergo, & hic c. 6. p. 48. b
tres pulsuum differentię, moderatus, durus, & mollis.

Probat nullam aliam genericam differentiam præter iam dictas quatuor inueniri posse in diastole arteriæ, impugnando eos, qui posuerunt differentias pulsuum à re infusa. CAP. 4.

ALia uerò nulla aut excogitari, aut experimento cognosci pōt eueniens nobis sensibilis pas-
sio ex corporibus, q̄ mouentur: Ita ut in prędictis quatuor generibus vniuersę pulsuum dif
ferentię, quę sc d̄m diastolen arterię considerentur, circunscribantur. g Quod enim est in ipsis in-
D fusum, nec quantum, nec quale sit, sensu dignosci potest: Alioqui certe cessaret illa quęstio, An va G 4. de dign. p. c. 2. & 3. dif
cuæ sanguinis sint arterię, si sanè dici posset, non solum sanguinem cum spiritu eas continere, sed fusc.
qualem etiam sanguinem ipsæ contineāt, utrū serosum ac teuuem, an crassum & viscidum, an ho
rum medium, qui certe est sanguis secundum naturam. Quamquam sanè aliqui affirmarūt, huius
quoque dignotionem sensibilem esse: quemadmodum etiam de ipso spiritu, qualis nam faculta-
te sit, is qui in arterijs continetur. Nonnulli verò his etiam absurdiora scribunt, quendam alium,
vltra p̄dictos pulsus, introducendo, quem ipsi πλήρη .i. plenum appellāt. h atq; huius generis tres H 1. de diff. p. c. 6. p. 45. h
faciunt differentias: noīant autem hunc quidem plenum, hunc verò vacuum: medius āt vtrorum
que nullum peculiare nomen sortitus est. Hos ergo si redarguere velis, bifariam aduersus ipsos ser
monem diuides: primo circa significatum τῆς πληρότητος id est plenitudinis, postea circa ipsius di-
gnotionem. in vtroque enim ostendimus eos non parum errare: circa significatū, quidem, non in
hoc tantum genere pulsuum, sed etiam in alijs, in i secundo & k tertio de differentia pulsuum libro:
circa dignotionem verò, quęcunq; quidem in plenitudine errant, in l quarto diximus libro de I in toto ferè libro.
pulsuum dignotione: quęcunque autem in alijs omnibus, in libris superioribus. Nunc autem, K cap. 6.
quoniam id duntaxat, quod utile ad artem est, doceo, prętermissa aduersus eos, qui aliquo modo L cap. 2. & 3.

in ipsa errarunt, redargutione, (hoc enim, vt dixi, in epitomis, & synopsibus spectamus) tempus E
est ad alias pulsuum differentias, quæcunque utiles sunt, transite.

Systolen quomodo alij sensibilem esse existimarint, alij insensibilem: ac quos utrique singulatim, raros, frequentes, & medios pulsus nominarint. CAP. 5.

A 1. de diff. p. c. 7. & 8.

EXcipit aűt nos maxima dissensio medicorũ: cũ nonnulli qdẽ arbitrent sensibilẽ esse systolẽ arteriæ, nonnulli verò insensibilẽ. Ac illi qdẽ q sensibilẽ putāt ipsam esse: inter finẽ diastoles & principiũ systoles qescere breui tpe aiunt arteriã, pportione habita qeti illi respiratoriorũ instrorũ, q post inspirationẽ fit ante expirationẽ: codẽ modo, & post systolen ante diastolen quiescere rursus, quẽadmodum & in respiratione quies aliqua fit respiratoriorũ instrorum in expirantib. ante inspirationes. Si ergo tpa quietũ sint maiora, q sit id, quod sm naturã est, rarum nominant pulsum: si minora, frequentẽ. Vt duæ sint raritates frequentiæ, altera externa post diastolen ante systolen, altera interna post systolen ante diastolen. Quicunq; verò sibi ipsis insensibilẽ esse aiunt systolen, totum hoc tempus, quod utiq; fit inter sensibiles motiones, ei quod secundum naturam est, comparantes, si minus sit, frequentem: si maius, rarum nominant pulsum: si æqnale ei, qđ est secundum naturam, moderatum. Dictum aűt est mihi in [b] primo de dignotione ipsorum, abunde de hac dissensione: [c] quodq; diu, & ipse non sentiebã systolen: [d] quodq; oĩum pulsuum non est F sensibilis: ostensum quoq; est, quorum nam est sensibilis, & quorum non: [e] ac præterea qũo utique quis seipsum exercere debeat in systole dignoscenda. Sed hæc quidem paulo post dicentur.

B cap. 3.
C c. 1. p. 70. e f, & c. 3. p. 72. a b.
D cap. 5.
E cap. 6.
F 1. de diff. p. c. 8. 9. & 10. diffusè.

[f] Rhythmi speculationem fieri ex collatione temporis diastoles cum tempore systoles. Inæqualitatem esse, uel in pluribus pulsibus, tuncq; aut inordinatam, aut ordinatam: uel in uno tantum pulsu, tuncq; aut motu remanente continuo, aut interrupto. CAP. 6.

NVnc verò reliquas d[illegible]as pulsuũ pcurro: primã quidem eã, q est rhythmi, musicorũ speculationi sm qd cõicantem: secundã uerò eã, q est æqualitatis, & inæqualitatis: & tertiã eã, q est ordinis, & inordinationis. Ac rhythmi qdẽ speculatio fit, vbi inter se cõferunt, tps diastoles, & tps systoles: inæqualitatis aűt, ubi corrũpitur sm quid continuata paritas, aliàs sm aliud genus pulsuũ, vel ẽt duo, uel ẽt plura. Qñ aűt aliqñ corrumpitur quidem continuata ipsa paritas, & ob id inq; qualis ipsa motio apparet, quemadmodum in planetis, seu errantibus astris, inuenitur tñ aliqua in circuitibus paritas, quemadmodum in illis ipsis planetis: propter hoc ordinatam quidẽ esse dicimus, sicuti planetarum motionem, ita etiam pulsuum, qui per circuitus, pares sunt: inordinatam uerò esse, qñ nec paritatem in circuitibus seruet, pari pulsuum multitudine factam. Veluti, si post tres magnos pulsus, quartus uideatur paruus, & hoc cõtinuata semper serie, ordinatũ qdẽ asseres esse G talem pulsum, inæqualẽ tñ: corrupta. n. paritate, ordo quidem seruatur. in quib. aűt pulsib. nec ipse seruatur, hos nõ solũ inæquales, sed ẽt inordinatos nominamus. Ac q nos quidẽ recteusi simus pulsuũ nominib. conseruantes, quẽadmodũ in alijs, ita & in his græcorum consuetudinem, in [g] secundo, & tertio De differentia ipsorum ostensuum est. cõcedimus tñ, ut quomodocunq; quis velit nominet. dũmodo rerũ differentia seruetur, ac oratione declaretur: quò distincta, ac clara fiat doctrina. Traditæ etiam sunt in primo de differentia pulsuum, inæqualitates secundum unã motionem, aliquæ quidem continua ipsa permanente euenientes, aliquæ verò quiete intercedente, de quibus posthæc dicetur. Nunc autem ad systoles sermonem perueniam, qui maxime necessarius est ad præcognitiones, quandoquidem doctrina etiam de frequenti, & raro pulsu cum doctrina de rhythmis uariatur, ac una commutatur. Cum ergo plura de ipsis dicta sint in [h] primo De differentia pulsuum, ex ipsis hunc in locum quæ maxime utilia sunt, transferentur: in quib. exercitatus quis, uim doctrinæ opere percipiet: quando ipse quidem ea quæ in ægrotantibus euentura sunt, præcognoscet: singlui verò alij medici ex diuination equadam, non ex medica speculatione eorum præcognitionem fieri arbitrabuntur.

G per totos fere libros.
M ca. 8. 9. 10. 30. 31.

De dignoscenda quantitate diastoles & systoles. CAP. 7. H

SAnè incipies à quantitate diastoles dignoscenda; hoc aűt tibi inerit, si superficietenus digitorum iniectionem feceris: & magis, si ex infernis [i] partibus arteriæ. superius. n. tactũ mijciens, fortassis alicubi grauabis quandoq; ac premes ipsam, nisi ualde admodũ mentem adhibeas, ut exqsite digitos applices, omni compressione euitata. Iniectio autem, quæ ex infernis fit partib. magis potest coniectare: propterea quòd nullo modo comprimatur arteria. Quantũ autem ipsas cõpresseris, tantũ etiam diastoles tumorem impedies, ac præsertim quando tenoris vacuus fuerit pulsus, quemadmodum [k] lethargicis: quorum si arteriam digitis compresseris, pro maximo minimus apparebit. [l] Si uerò, ut dictum est, penitus imbecilla fuerit, vitalis facultas, cũ arteriã cõpresseris, sine pulsu laborans uidebitur. [m] Contrariũ autem in eutonis. i. tenore præditis pulsibus fit, quos & σφοδροὺς. i. vehementes nominamus. renititur enim arteria cõprimendo, magis quàm moderatè inijciendo digitos, indicans robur mouentis ipsam faculeatis. Quare, ubi tum cutis laborantis fuerit dura, tũ arteriæ tunica eodem modo fuerit affecta, pulsus, qui tenore prædıti sunt, carnem iniectorum digitorum una cũ cuti euertunt: qnemadmodum si etiam externum aliquod durum corpus molli cuti apponas. [n] In hoc enim ipso durum a molli discernitur: quòd durus in

I 1. de dig. p. c. 7. diff. p. 73. c
K 1. de dign. p. c. 1. p. 71. a
L 1. de dig. p. c. 5. p. 72. e
M ibidem.
N 1. de diff. p. c. 7. diffusè p. 65.

mollius

A mollius ingrediaẽ. Qđ ãt tenore ꝑditũ ſimpliciter eſt ſine duritie, hẽt quidẽ ut euertat: ut vero ve-
luti conſtringat, ac cõtundat, nõ hẽt. Intelliges aũt qđ dico, apertius & in uiolẽto uẽti impetu, &
in modetata lapilli impoſitione. ventus etenim nos & arbores ſæpenumero baud exiguas euer-
tit: lapillus aũt cuti impoſitus conſtringere & cõprimere ipſam põt, euertere autẽ mẽbrum totũ
nõ põt. Qđ .n. ſine cõpreſſione euertiẽ, regionẽ in qua prius erat, deſerit: qđ ãt à duriori conſtrin-
gitur, cedẽs in ſe ipſum, id quod durum eſt excipit, nequaquã ſedẽ quã prius habebat, deſerens. Ita
ergo & in arteria durũ pulsũ à uehementi diſtingue: Durũ namq; ueluti lapidẽ, uel lignũ ſenties
occurrere, q ab innixu vinciẽ, niſi vehemens ẽt ſit: Vehementẽ verò è cõtra, tenore magis ꝑditũ,
ſi innitaris, cõſpicies. Cũ ergo ꝑtius in his diſt inguẽdis te exercueris, ad ſyſtoles dignotionẽ acce-
de, ꝑtius te ipſum exercens in pulſibus, [a] qui & magni ſint, & uehementes, & duri. Si .n. hos mode
rate premas, licebit tibi primas ſyſtoles partes ſentire. Quicqd igiẽ cedentis cutis euertebatur, ac — A 1. de dig. p.
ueluti cauabatur occurrente arteria, illud ea recedente inſeqtur vſq; eã, q̃ ſcđm naturã eſt, tũ ſe- — c. 5. p. 72. f. g.
dem, tũ conſtitutionẽ. quare tãto tꝑe ſyſtolen ſenties, in quãto hoc ipſum fit: reliquum aũt ipſius — diffuſe. & ſe.
totũ indignoſcibile tibi erit. Poſtquã ãt te in eiuſmodi pulſibus exercueris, ad magnos ſimul & ue — capitibus. &
hemẽtes tranſi, quãuis ſint nõ duri: poſtea ad uehementes, quãuis ſint nõ magni. [b] Mollẽ uerò te — 3. de dign. p.
nẽre oportet tactũ, naturaq; bene ſentientẽ: etenim citius ab arteria uiolenter occurrente, eiuſmo — c. 3. p. 81. dif-
B di tactus euertitur: & q̃ in ipſa ſunt paſſiones, magis ſẽtit. Dictũ aũt eſt ſuſiſſime in primo De pul- — fuſe.
ſuũ dignotione, quonã modo potiſsimũ circa ſyſtoles dignotionẽ te exercere debeas. Si uerò ne- — B 1. de dig. p. c. 7. p. 73. d.
quaquã tibi ipſi ꝑſuaſeris, exquiſite prima ſyſtoles partes ſẽtire: uerũ indignoſcibilis oĩno tibi ipſa — C cap. 7.
uideatur, ut q cutim durã, uel difficulter ſentientem habeas: ſcias certe ad multas præcognitiones
ex hoc te læſũ iri: quas procedente ſermone audies. uerũtamẽ ego tibi aliquã cõſolationẽ ad ope
rũ vſum porrigã. Oportebit .n. te, totũ illud tꝑs, in quo nullã ſentis motionẽ, in memoriã repone-
re, quãtũ ſit in unaquaq; ætate. Cũ ãt nõ exigua ſit dĩa hominib. inter ſe mutuo in quãtitate tꝑis
quietis, hortor, te ut familiares illos, quos opinaris aliqñ ægrotantes te eſſe inſpecturũ, [d] ſæpius, dũ — D De pulſ. ad
ſani ſunt, tãgas eo ſanè tꝑe, in quo corpus nullã extrinſecus ortã motionẽ habet, ex ambulatio- — Tyr. cap. 9. p.
nibus, vel curſibus, vel lauacro, uel lucta, vel paſtu, uel potu, uel agonia, uel ira aliqua, uel timore: — 44. a.
memoriæq; reponens quantitatẽ tꝑis quietis, illi compares id, qđ aſsidu è conſpicitur, deinde ſi
maius fuerit, eũ pulſum uoces rarũ: ſi minus, frequentẽ: ſi ei, qđ ſcđm naturã eſt, æquale, modera-
tum. Quemadmodũ autẽ nõ põt totũ tꝑs ſyſtoles ſentiri: ita nec diaſtoles. oſtenſum aũt & hoc eſt
in primo de dignotione pulſuum. Verum celerẽ & tardũ pulſum licet dignoſcere ex eo, quod de
diaſtole apparet. Dictũ autẽ & de hoc eſt tum in ſecũdo de dignotione pulſuum in principio, tum — E cap. 1.
C [f] in tertio diffuſiſsime, in quo etiam rhythmorum doctrinam [g] inutilem oſtendi: Satis enim nobis — F cap. 1.
eſſe ad præcognitiones celeritatem ſolã uel tarditatem dignoſcere motuum arteriæ: quemadmo — G c. 3. p. 83. c
dum etiã & ipſarum quietum tempus quantum ipſum ſit, per quod rarus & frequens pulſus ſit. Di
ſces autem hoc in ſequentibus, ubi de prægnotione ex pulſibus ſermo mihi erit.

De dignotione magnitudinis, & paruitatis pulſus, ac cæterarum differentiarum, quæ in diaſtole conſiderantur. CAP. 8.

NVnc de magno & paruo pulſu, ac de cæteris qcunq; ſcđm quãtitatẽ diaſtoles intelliguntur,
ac dignoſcũtur, ubi qcquid utile eſt adiecero, ad cauſas ipſorum trãſibo. Etenim in his pulſi
bus alia quidem communis eſt menſura, quæ in frequenti latitudine ſumitur: alia uerò in unoquo
que homine peculiaris. in cõi quidẽ, [h] moderatus ſecundum quamlibet dimenſionẽ ipſe pulſus — H 2. de dig. p.
erit: & dignoſcetur, ſi eum ad arteriæ i tumorem metiaris. nomino autem nunc tumorem (hoc eſt — c. 3. in fine &
ὄγκον) ipſam, quæ in orbem eſt, circunſcriptionem: Aeque uerò ac hic, & qui ſupra vel infra mode — c. 4. per totũ.
ratos ſecundum unamquamq; dimenſionẽ ſunt: Peculiariter autẽ in unoquoque homine, ex ta- — I 2. de dig. p.
ctu, quẽ in illo & præcognoueris, & memoriæ teneas. Dictum autem de his pulſibus eſt in ſecun — c. 4. p. 79. d
do de dignotione ipſorũ. [k] quam ſanè tractationẽ nemo ante me ſcripſit, ipſam per ſe ſeparatim — K 1. de dig. p.
D ac ſolã diſtinguendo: ſed paucas alicubi res extra ipſius inſtitutũ alius aliam aggreſſus, diſcordes — c. 1. p. 70. c
in ipſis fuerunt. [l] Pueri igitur pulſum Herophilus quidẽ ſatis magnũ eſſe ait, Archigenes verò par — L 2. de dig. p.
uũ. Sic ſane & [m] formicantẽ, celerẽ eſſe ait Archigenes. Herophilus autẽ non celerẽ. Errorum ãt — c. 2. p. 77. e.
cauſas in ea tractatione diximus. Quare tibi in primis in eã eſt accurate incumbẽdum, ſi tũ digno- — & c. 3. p. 78. h
ſcere, tũ præcognoſcere velis dĩas pulſuũ, ſicuti nos facere uidiſti. [n] Nihil .n. eſt in arte, qđ diutur- — M 2. de dig. p.
niore exercitatione indigeat, maioremq; vim habeat, quam pulſuum dignotio. Vbi .n. [o] Archige- — c. 1. p. 59. d
nẽ errare oñdimus, non in celeritatis ſolum ſed ẽt magnitudinis dignotione: qua poteris tu ſpem — N 2. de dig. p. c. 1. p. 70. c. de
habere ſciẽtiæ ipſorũ, niſi rõne q̃dẽ primo in quatuor libris de dignotione, poſtea verò vſu ac exer — O 2. de dign. p. c. 1. diffuſe.
citatione, ueritatẽ quæ in ipſis eſt, edicas? Tanquam igitur tu ita facias, capita eorũ, q̃ in ipſis dicta
ſunt, quemadmodũ in prædictis differẽtijs, ita & in alijs dicam. Cum .n. diaſtole ſenſibilẽ habeat oĩ
bus motionem, ubi ſuperficietenus palpaueris, arteriã ſine ui comprehendens, & magis, ubi ex
infernis partibus, exquiſita ſit ipſa magnitudinis dignotio. Vtrum aũt vehementer, uel obſcure,
& æqualiter, uel inæqualiter mota ſit, firmiter ac exquiſite cognoſcere impoſsibile eſt per prædi-
ctam tactus iniectionem, verũm oportet ſenſim arteriam premere. ita enim diuturniori tempo-

re diastolē sentıes, q̄ dū sine vi digitos ipsi injiciebas. non tā aūt celeritatis, aut tarditatis dignotio B manifeste apparet, nisi psseris(licet ēt parum p)cutim, q̄ sup arteriā incūbit. Si aūt ita feceris, nonnunq̄ qdē æquali celeritate, nonnunquā vero inæquali, tibi videbitur moueri: ac nonnunq̄ quidē primas partes motionis vel medias, tardiores facere, nōnunquā aūr ē contrario: ita sanè ēt celeriores, nonnunq̄ quidē postremas partes, nōnūquā verò q̄ ante has sunt, vel q̄ sunt omniū primæ: & sanè ēt vehemētiores & lāguidiores, scd'm eādē rōnē. Ideoq; & arteriæ ascēsionē quiete interceptā sentıes, ita vt cōsistere videatur: & secundā appulsionē. postq̄ cōstiterit, nōnunq̄ quidē validiorē, vel celeriorē: nōnunq̄ aūt imbecilliorē, vel tardiorē ptiore. Cū aūt multæ ēt sint in hoc genere particulares driæ, vniuersas habes in primo libro tractationis De pulsib. scriptas. Sed hic quoque tibi qd' vtile, vnā cū ijs q̄ ex ipsis indicantur, dicere q̄ breuissime conabor in sequentib. sermonibus. Similirer ēt de alijs, q̄ nunc ptermissa sunt, curiosius à medicis inquisita, in parte pgnostica huius tractationis audies. Nunc aūt tm̄ dixisse satis est, Quicunq; hunc librū ante magnā tractationē legit, posse quidē illū ad artis opera, neq; prima ipsius parte, q̄ de differentia pulsuum est, neq; ea, q̄ de causis est, egere: habebit. n. earū vim, & hoc in loco cōprehensam. At certe diagnostica & prognostica tractatio vtilissimæ ad artis opera sunt, si p diexodū, nō p epitomē scriptæ legātur. Rectè igitur feceris, si huic soli doctrinæ nō cōfideris: q̄ certe ad expeditā rememorationē vtilis ijs F est, q̄ accurrate ea, q̄ p diexodū in illis scripta sūt, didicerint. De dignotione verò celeritatis pulsus (in qua Archigenē errasse mōstrauimus) non pōt firma dignotio sumi, nisi tractatio de pulsuū dignotione nō obiter legatur: in qua ostenditur nō nudo, ac solo motionis t pe distinguendā esse celeritatē à tarditate, sed & ascensionis quantitatē considerandā esse. Nā si soli tēpori mentē adhibueris, formicantē quē vocāt pulsum, celerē esse opinaberis, qui nō celer, sed oligochronios. i. exigui tēporis est: vt qui minimā habeat diastolē. neq;. n. cōtingit multo t pe breue spatiū pertransiri, quāuis tardū sit, id, quod mouetur. Testudo. n. in minori t pe cubitū peragit, q̄ parasangā equus: sed lationis a impetus (quē φορὰν græce dicūr) nō est æqualis amborū animaliū. Assuescere igitur te oportet, vt celeritatē & tarditatē t pis dignoscas. Ac de hoc quidē, sicuti dicebā, in b tertio de dignotione libro copiosissime dictū est, & in prima parte c secundi. De systole aūt in primo d absolutissime scriptū est: vbi ostendi in lāguidis pulsibus ipsam dignosci minime posse, ac pcipue quando tunica arteriæ mollis est: in vehementibus aūt pulsibus posse, & in ijs, qui medij sunt vehementiā & magnitudine. De mollitudine aūt arteriæ nihil oportet definiri in vehemētibus pulsibus. nunq̄. n. idē pulsus vehemens simul est & mollis: sed vel durus, vel moderatus, ac scd'm naturā in hoc genere. In vehemētibus igitur pulsibus, si leniter arteriā pmas sentıes vtrū statim recēdat ad systolē, G externā quietē brachychronion. i. breuis t pis faciēs: an lōgioti t pe, q̄ scd'm naturā sit, quiescat. & utrum motio ipsius dum contrahitur, motione quæ secūdū naturā est, celerior sit, an tardior. plurimum enim ex hac dignotione ad præcognoscendum iuuaberis. quod in quatuor libris habes.

A 3. de dig. p. c. 1. p. 80. a
B cap. 1.
C cap. 1.
D cap. 5. diffuse & alijs.

De triplici genere causarum pulsuum, continente (de qua nonnulla notatu digna) antecedente, & procatarctica. De usu diastoles & systoles. *CAP. 9.*

E 1. de caus. p. c. 1. p. 87. f.
g h. a. de cau. p. c. 1. p. 91. h
F 3. de præcog. ex p. c. 8. p. 119. d
G Adu. Iulianum ca. 6. ex tr. ord. d.

Causas aūt, tum quæ pulsus faciunt, tum quæ alterant, alibi percurrimus. illic aūt ostendo, e primas quidem, quæ veluti συνεκτικαὶ. i. contentiuæ, seu cōtinentes ipsorum sunt causæ: secūdas autem, quæ προηγούμεναι. i. præcedentes: & tertias, quæ προκαταρχόμεναι. i. præcipiētes, quas sanè f προκαταρκτικὰς etiam nominant. Constat autem differre nihil, siue fœmmino genere dicat αἰτίας, siue neutro αἴτια. Meminisse sanè præ omnibus oportet, quemadmodum dixunus, nominare nos quandoque contentiuam causam, non proprie certe, sed appellatione abutentes. g Causam. n. quæ proprie cōtetinua dicitur, neq; nominauit quispiā alius ante Stoicos, neq; esse cōcessit. Quæ verò à nobis veluti cōtentiuæ dicunt, generationis cuiusdā, nō hyparxeos, hoc est subsistentiæ, causæ sunt (ostensum est. n. neq; alterius cuiusdam rei causam priorem vllā esse, nisi generationis) sed nō oēm generationis causam, nominamus (ēt nomine, vt dixi, abutentes) contentiuā, sed illam duntaxat, q̄ factiua est eorū, quæ essentiā in fieri obtinent, vt saltationis, pugnæ, luctæ, cursus, oīum deniq; actionum: motiones. n. sunt actiuæ: ob has verò & passiuæ motiones in H fieri subsistentiā habent. Cum igitur talis quoque sit & in pulsibus subsistentia: causæ sustinui tres ostensę sunt, facultas quæ mouet arterias, corpus ipsum vasis, & vsus p p quem mouetur. Ostensum est aūt in h libro De usu pulsuum, (vt totum breui summa complectamur) vsum ipsum pulsuum, innatæ caliditatis esse custodiā. Cum. n. duæ sint pulsus partes, diastole & systole: diastolem quidē refrigerādi gratia, vt plurimū fieri ostendimus: raro tā q̄hq; ventilandi, & accedenduque admodum et portionem aliquam ipsius exiguā, gratia nutriēdi spiritum qui in cerebro est: Systolen verò, effundendi gratia ea excrementa, q̄ veluti fauillosa sunt ac fumosa. Nam quę ex frigidioribus ac humidioribus humoribus, (qui vel à caliditate innata cōficiuntur, vel ab ea, q̄ pręter naturā est, putrefiunt,) in ambientem aerem per transpirationē sensui occultā effluunt, fumo assimilantur: quę verò à calidis uel siccis, fauillę ac fuligini. Ac frigidus quidē est humor, qui propric ὠμὸς idest crudus nominatur: humidus autem & frigidus, ipsum φλέγμα. i. pituita. Plerunq; tamen una appellatione utrosq; humores comprehendimus; & tū φλεγματώδεις, tū φλεγματικοὺς. i. pituitosos

H capit. 3. & 4. 2. de præcog. p. c. 1. p. 109. f

nomi-

A nominamus. Atræ verò bilis humor ficcus eft:pallidæ autē ac flauæ,non ficcus folum, fed & calidus. Aeruginofa aūt bilis,media inter hos eft. Cum autē & bilis atra, tū generatione,tum facultate duplex fit:(q̄nquidē & ex flaua bile fuperaſſata fit,& craſſo ac veluti limofo fanguine,qui pro portione refpondet fæci quę in vinis eft:) æruginofę fanè bilis generatio in pallidæ mutatione fit.

a Quando Diaſtoles, vel Syſtoles vſus augetur, qui pulſus gignantur. CAP. 10.

CVm ergo caliditas copiofior in aĩalis corpore aucta fuerit, maior euadit vfus diaſtoles arteriarū:cū aūt fumofum uel fuliginofum excrementū,fyſtoles. Vbi verò ipſe ufus incrementū obtinet,celeritas illic & magnitudo augetur fpacij,quod percurrit corpus arteriæ,dū ipfum vel dilatat vel cōtrahit:quare maior qdē pulfus erit,dū ipfa dilatat,aucta fimpliciter ipſa caliditate:plurimū aūt recedet p fyſtolas,vbi fumofum vel fuliginofum effundit excrementū. Ac diaſtoles quidē magnitudo ut fenfu dignofcatur,facillimū eft:fyſtoles aūt impoffibile. Oſtenfum eft enim in libris [b] de pulfuum dignotione,plurimā fyſtoles partē fenfum effugere. Celeritas igitur fola receffionis,vnà cū breuitate internæ quietis,indicabit tibi multitudinē excremētorum,quæ in arterijs funt. Oſtēſum.n.eſt in libris De caufis pulfuum,naturam ad fyſtoles actionē feftinare, ubi ab excrementis fuffocatur:feftinatio autem tū externam quietē abbreuiat, tum fyſtoles celeritatē auget:Oſtenfum eft etiam arteriā,quæ mediocriter in corporis conftitutione fe habeat, primo quidē magnitudinē augere,ubi nimirū caliditas intendatur:fecūdo verò,celeritatē:q̄n aūt fatis ignita fuerit,magnos fimul & celeres efficere pulfus:fi aūt plurimū,& frequentes:vbi aūt copia quidem caliditatis nondū aucta fit,fumofa autē & fuliginofa excremēta redūdēt,celeritatē quidē,nō magnitudinē accedere,cōſtringi aūt frequētiā,velociorēq; manifefte apparere arteriæ motionē, dū in fe ipfā coit. Et hoc eſt minime oĩum fallax fignū incipiētis inuafionis paroxyfmi,ubi nulla prius occafio in laborāte extiterit. Ac apertiffima quidē eft in ijs,quorū pulfus prius noueramus: difficiliot aūt in alijs:multas q;,ut memoriæ mandetur,requirit cōmunes mēſuras eorū corporū quorū pulfus tetigeramus. Cū enim pcipue in q̄titate cognitio ponatur,hæc non eadē eft omnibus.

A 1. de cauſ. p.c.4.p.87.b a.de præcog. p.c.2.p.109. h.& 110.a

B 1.& 2.

Communes pulſuum menſuras in beneualentibus in vnoquoque genere ſpectandas eſſe, ut pulſus præter naturam cognoſcantur. CAP. 11.

MEntem ergo adhibere oportet mēſuris cōmunibus beneualentiū, ut eū fupra has aliqd genus pulfuū appareat,pter naturā illud iudices,ac alicuius affectionis fignū effe cēfeas. Quoniā aūt latitudinē habet cōis hoĩum menfura:fatius eft non fimpliciter in o bus,fed per fpecies & edrias cōfiderare cōmunes pluriū hoĩum mēfuras in vnoquoq; genere pulfuū. Cōmunes aūt hæ C menfuræ, vniuerfim quidē,in caliditatē & frigiditatem,gracilitatē & craffitudinē reducuntur:particulatim verò ex ipfæ fecundū ætates,& naturas,& ambientis aeris cōſtitutiones,in anni temporibus & regionibus. De his autem dixi [c] in eo libro,q De pulfibus ad Tyrones fcriptus eſt: quē fanè librum melius eft,ut ante hunc legas. Dicentur tñ & nūc q̄ in eo fcripta funt,quo nihil defit ex neceffarijs in hac,q̄ p manibus eft,tractatione. Habeātq; q laboris ftudiofi effe nolunt,breuiffimo quidē fermone contenta,quæ prima ac maxime neceffaria funt,in ifagoge: abfolutiffima autem diexodo,q̄ in magna tradita funt tractatione:medio autem inter utroque, quæ nunc dicuntur.

C cap.9.

Herophili ſententia de Diaſtole, & Syſtole, ac de Rhythmis examinatur. CAP. 12.

AC fcripta quidem funt etiam ab Herophilo mēfuræ,quæ funt fecūdum tempora, diaſtoles & fyſtoles,ætatū caufa rōnem in rhythmos redigente. Queādmodū.n.illos mufici fm quofdā determinatos temporum ordines conftituunt,comparantes inter fe arfim,& thefim: ita quoque Herophilus,arfi quidē diaſtolen proportione refpondere fupponens,thefi uero fyſtolē:aufpicatus à nuper nato puerulo,obferuationē fecit,primum tēpus fenfibile fupponens,in quo dilatari arteriā cōperit:æquale aūt ipfi & fyſtoles tempus effe ait,haud magnopere de vtraq; quiete determinans. Quibus.n.infenfibilis eft fyſtole arterię,ijs in duo tēpora vniuerfa rhythmus ipfius pul D fus diuiditur, [d] hoc eft,in tēpus fenfibilis motionis,q̄n arteria dū dilatatur,noftrū tactum percutit: & in reliquum totum tēpus q componitur tum ex externa quiete,& fyſtole, quæ poft ipfam eft, tū ex quiete rurfus quæ poft illam eft,& ex primis diaſtoles partibus,q̄ fanè & ipfę funt infenfibiles. Et ob id pulfū in percuffionē & interuallū partiuntur:in interualli q̄titate frequentiā & raritatem ponentes:queādmodū in percuffionis q̄titate,celeritatē & tarditatem. Quatenus igitur ęqualis rhythmi effe pulfum in nuper natis ait Herophilus,eatenus etiā dignofcere mihi vifus eft principiū fyſtoles: quatenus uero rurfus ufq; ad decem tempora prima extendit fyſtolem arterię fenum,eatenus non amplius dignofcere vifus eft:fed diaſtolen,fenfibilibus motionibus agnofcere (quas,quia noftros digitos percutiunt,dignofcimus)fyſtolē vero,totū id q reliquum eft, ponere, in quo motionem non fentiebat. Sed de Herophili quidem circa pulfus arte prętereundum eft.

D 1.de diff.p. c.7.p.45.c d.

Quod ſyſtole vix aut nullo modo dignoſcatur in pueris nuper natis, progreſſu autem ætatis, quatuor tēpora pulſus ſemper augeantur. Quòd ex modo ſyſtoles, & diaſtoles, tum febrium inuaſiones, tum putreſcentium humorum ſpecies dignoſci poſſint. CAP. 13. e

NVnc aūt quicquid id artis opera ex longo experimento memorię gratia fumere utile eft, dicetur. Cum.n.puerulos tāgerē nuperrime natos, in paucis potui aperte dignofcere principium

plum systoles,qđ sanè arteriæ ἀποχώρησις.i.recessionē,& ἀπόστασιν.i.abscessionē,noio. tūc.n.abscedens à nostro tactu,in profundum corporis recedit. In quibus aūt non poterā aperte dignoscere recessionē,in ijs tempus sensibilis motionis,q̄,dū nobis occurrit arteria,facit,addito ē ttē pe externæ qetis,aliqñ qdē æquale uisum est mihi reliquo toti,aliqñ aūt minus. In quibus aūt nullo modo dignoscibilis erat systole,in ijs totum illud reliquū tēpus,q̄ intervallum nomināt,apertissimè quidē maius erat,q̄ id solum,q̄ in sensibili diastole positum est. Deinceps uerò semp p totum illud tēpus,q̄ est inter primā diē,in qua puerulus genitus est,& extremam,in qua translactis oibus ætatibus obijt:tēpora oia aucta sunt:q̄ sanè quatuor q dē sunt,non eadē tamē sm substētiā,& ad nostrum sensum. Ac illa quidē t pa,q̄ sm ipsam rerum naturā sunt quatuor,ex duabus motionib. & duabus qetibus cōstant:motionibus quidē,diastole,& systole,quietibus aūt,tum externa,q̄ fit post diastolen ante systolen,tum interna,q̄ fit post systolen ante diastolen. Illa verò,q̄ ad sensum sunt,quatuor & ipsa sunt: Primum quidē,quo plurimum de diastole persentitur,q̄ quidē ostēdi in libris De dignotione pulsuū,eius principiū à sensu percipi nō posse. Deinceps aūt tēpus externæ quietis totum sensibile,si sanè qs recessionem persentiat: Ab his tertium tempus systoles sensibile.uā q̄ post recessionē ipsius sunt,insensibilia oia esse ostensum est. Quartū aūt est ab his tēpus, compositum tum ex vltimis systoles partibus,tum ex interna quiete,tū ex primis diastoles partibus. Oia igitur,ut dixi,tēpora,plongantur progrediente ętate:q̄ longo quidē vsu, memoriæ mādari possunt,oratione aūt explicari nō possunt. Neq;.n.quantum sit primum tps,q̄ in nuper natis dixi nos inuenire,neq; quantum procedente ętate augeatur,oratione doceri pōt,sed hoc quisque sua diligentia indagare dēt:ita ut multos quidem pueros tāgat,multos ē adolescentes,multos itē ætate vigentes,& declinantes,& sanè ē senes. Hoc.n.dūtaxat mō poterit cōem latitudinē mēsurarum memoriæ mandare. Post quā mēsuram,licet nondū prius laborantem tetigerit, dicere tū poterit,cum præter naturam se hēat. Contrahitur.n.tum externa quies in inuasionibus, tū recessionis tēpus. Diastole sanè per has ipsas inuasiones,tēpore videtur breuis. Atq; ubi hæc inueneris,copiā mihi cogita adesse caliditatis in corde,& excremēta veluti fumosa multa,ob quæ natura externā quietem abbreuiat,ad eorū excretionē,& ad systolē,per q̄ excretio fit,festinans. In biliosis aūt febribus,cuiusmodi est & exquisita tertiana,diastole multū à naturali statu in magnitudinē,& celeritatē excedit:externam aūt quietem,& celeritatem recessionis,haud proportionale obtinet magnitudini,& celeritati diastoles:sed plurimū deficit. Quare si principium systoles assuetus es dignoscere,non solum inuasiones paroxysmorū febriū agnoscere poteris,sed & speciē putrescētiū humorum,ex quibus vt plurimum febriles ægritudines consistunt. Raræ.n.sunt hecticæ:in medio autem ambarum secundum numerum sunt quæ ephemeræ.i.diariæ ab [b] Hippocrate uocantur,in quibus,ut dixi,cognito systoles principio,in lauacrum statim laborātes perduces.

A 3. de præc. ex p. c. 7. p. 218. diffuse.

B 4. aph. 55.

Diastoles vsum inspirationi,systoles expirationi respondere,ex earumq́ comparatione magnitudinem læsionis cognosci posse. Pulsus arrythmos,velecrythmos esse,vel pararhythmos,vel heterorhythmos. CAP. 14.

SVpervacaneum igitur est tēpus diastoles,tempori systoles cōparare,siue sentiat quispiā,siue nō sentiat primas systoles partes. Cū.n.sciueris alterū quidem esse animali diastoles usum sicuti sanè & inspirationis,alterum uerò systoles sicuti & expirationis:ex vtriusq; alterationibus affectionem corporis inuenies. Pari modo,& in ijs,qui se exercent,vel alio quouis modo se vehementer mouent, diastole & maior fit,& celerior. [c] Didicimus.n.augeri vsum diastoles arteriarū in pulsib. sicuti sanè & thoracis in inspirationibus,cum vel cōsumptio fit multa spiritus, vel caliditas larga collecta fuerit in toto animali,uel principalissimis,uel plurimis partibus, ac pcipuè sanè in corde. Ita uerò,& intendi vsum systoles arteriarū in pulsibus didicisti,sicuti & thoracis in expirationib. natura.n.in ambabus motionibus festinat,ut turbatū effundat spiritum,aliq̄do quidem ueluti fumosis,aliq̄do aūt ueluti fuliginosis excrementis adsimilatū. Ac fuliginosum quidem excrementū est,qđ à lucernis,fumosum verò,qđ à viridibus lignis attollit. Et gignit qdem fuliginosum,q̄ q̄ in flāmā cōsumit materia,pfectè cōbusta fit:sicuti sane,& uaporosū,ex humida substantia uel,quæ attenuetur:fumosum uero ex ambab. mixtis:materiā quidā habens ex terrestri,& aquosa substantia cōmixtā:mutationem uerò nō exqsitā quemadmodum fuligo,sed adhuc incipiētem. [d] Quod aūt nihil differat,siue αἰθάλην.i.fauillā,siue λιγνύν.i.fuliginem noies,itemq; siue αἰθαλώδη.i.fauillosum,siue λιγνυώδη.i.fuliginosum,arbitror te non ignorare,si modo in græcorum uocib. fueris enutritus. Dum uerò cōparatur tps diastoles tempori systoles,sicuti Herophilus censebat,cognosci pōt:tum q̄ præter naturam se habeat laborans,tum ptere a,q̄ multum,uel parum præter naturam se habeat. Magnæ etenim rhythmorum,qui sunt secundum naturā,in eos,q̄ pter naturā sunt euersiones,magnā significāt læsionem:minores uerò,minorem. Ac exiguam quidem euersionem indicant pulsus pararhythmi:maiorem heterorhythmi:maximam,ecrhythmi. [e] Meministis enim in libro primo De differentijs pulsuum Ecrhythmos noiari pulsus,qui nullius ętatis rhythmum habent. Pararhythmos,qui proximæ ætatis. Heterorhythmos autem,q. alterius cuiusdam, non proximæ. Ex his ergo iam dignosci potest læsionis magnitudo:nō tamen,quæ nā sit affectio à qua

C de vsu p. c. 2. & 3.

D 4. de præc. ex p. c. 7. p. 218. h

E c. 9. p. 48. g

A à qua mutatio pulsuum facta fuerit, ex hac certe contemplatione cognosci potest: cum præterea difficilis sit temporum, quæ in rhythmo sunt, enumeratio. At via, cui nunc insisto, & cognitu facilis est, & naturam affectionis, quæ nam sit, non magnitudinem læsionis sola docet: quin & hac ipsa via remedia inueniuntur, vt in methodi curatiuæ tractatione ostensum est.

Pulsuum differentia ex ijs quæ secundum naturam sunt. CAP. 15.

A ca. 9. p. 44. a b c

HIs igitur à nobis prius definitis, dicamus iã ea, q̃ in a Isagoge scripta sunt de ea, q̃ secundũ naturã est in pulsib. dr̃ia. sunt aũt hæc. Ac viri quidẽ mulierib. vt plurimũ multo, tũ maiorẽ, tũ vehementiorẽ hñt pulsum, tardiorẽ aũt paulo, satisq; rariorẽ. Qui verò natura sunt calidiores, maiorẽ, & celeriorẽ, & frequẽtiorẽ multo, vehementiorẽ aũt non multo. Qui aũt sunt graciliores, maiorẽ quidẽ & rariorẽ multo, tardiorẽ aũt, & vehementiorẽ paulo. Ac natura quidem ita variantur. Porrò ꝑ ætates etiam mutantur hoc modo. Pueruli quidẽ nuper nati pulsus frequẽtissimus: senis aũt rarissimus: q. verò intercedunt, ꝓportionẽ hñt oẽs, ꝓut puerulo, vel seni ꝓpinquiores sunt. Eodẽ mõ celerrim' q̃dẽ pueruli, tardissimus autẽ senis: aliarũ verò ætatũ pulsus inter hos sunt medij. Multo autẽ maior est q̃ in raritate est dr̃ia senis ad puerulũ, q̃ q̃ in tarditate. In ea verò dr̃ia, q̃ in magnitudine & vehementia est, maximus q̃dẽ, quantũ ad ætates ꝑtinet, est vigentiũ: mi B nimus, senum: medius autẽ ipsorum, paulo maior, est pulsus puerulorum. Et vehementissimus q̃dem pulsus vigentium: lãguidissimus senum: medius aũt ipsorum pulsus puerulorum. Ac ita quidem in ætatibus pulsus mutãtur. Per anni aũt tp̃a, veris quidem media maximos sanè & vehemẽtissimos faciunt, quãtum ad anni tp̃a attinet, celeritate autẽ & frequentia moderatos: eodẽ mõ & autumni media. Progrediens aũt ver, aliquid de magnitudine, & vehementia detrahit, celeritati autẽ & frequentiæ addit: & tandẽ, ubi iã superuenerit æstas, languidi, & parui, & celeres, & frequẽtes fiunt. Autumnus autẽ progrediens de oĩbus detrahit, magnitudine inquã, celeritate, vehementia, & frequentia: Ita vt hieme suꝑueniente, in paruitatem, & tarditatem, & lãguiditatem, & raritatem mutati sint. Assimilantur autem prima quidem veris, postremis autumni: postrema autem æstatis, primis autumni: & prima quidẽ æstatis, postremis æstatis: prima autẽ hiemis, postremis hiemis. quare q̃ à media æstate, & media hieme æque in vtrãq; partẽ distant, simili mõ mutãtur. medium autẽ æstatis partim quidẽ simili mõ, partim verò cõtrario se hẽt cũ medio hiemis. parui. n. et languidi in vtrisque: celeres verò & frequentes ęstate: tardi & rari hieme: nõ tñ ita parui æstate, vt hieme, sed minus æstate: nec ita lãguidi hieme, vt ęstate, sed minus hieme. Atq; hę quidẽ sunt pulsuũ scd̃m anni tp̃a mutationes. Scd̃m autẽ regiones eodẽ mõ, quo scd̃m anni tp̃a: in valde quidẽ C calidis, sicuti media ęstate: ĩ valde autẽ frigidis, sicuti media hieme: ĩ tẽperatis, sicuti medio vere. ad harũ verò ꝓportionẽ, ĩ ijs q̃ interiacent. Porrò ex alijs quoq; ambientis nos aeris cõstitutionib. q̃ calidæ sunt, calidis anni tp̃ibus: quę frigidæ, frigidis: quę mediæ, medijs ipsius veris assimilantur.

Res secundum naturam in ægrotante cõsiderãdas esse, quo exquisita affectionis cognitio habeatur. Quæ sint signa inuasionis febrium. Quod signum certum sit febris ex Themisone. CAP. 16.

CVm igitur ad ęgrotantem, quem non prius uideris, accersitus ingrederis, cõsidera primum quidem, an mas, uel femina sit: secundum ętatem: deinde, ambientem qualis nã sit: ad hunc enim reducitur & tempus anni, & regio, & cõstitutio: postea, propriam ipsius naturã. Atque ubi omnia cõposueris, conie&tauerisq; qualem nam pulsum, dum sanus erat, ipsum habere uerisimile erat: magnitudinem euersionis in statum pręter naturã cognosces. Si verò & alia, quęcunque in cõmentarijs de crisibus dicta sunt, proprię pulsuum tractationi adieceris, prope accedes ad exquisitissimã cognitionem totius affectionis, quę in ęgrotante est. Vt, uerbi gratia, in adnotationibus, quas ἐπισημασίας uocãt. Cum ergo quempiam inspicis, ambiguitatem alijs signis distingue. Quorum unum quidem est ac primum, ut magnum, quę mediocriter calida sit, super thoracem imponas, ac caliditatis qualitatem considetes. Nam ubi eam mordacem inueneris, febrire duces labo- D tantem: licet nondum ex pulsu hoc firmiter cognoueris. Si uerò perfrigeratus quodã modo thorax appareat, (perfrigeratur autem quandoq; una cum uniuerso corpore in quibusdã adnotationibus) non oportet ut statim manum eleues; ac affirmes hominem secundum naturã se habere; sed permittere debes, ut manus super thoracem diutius inhęreat; in hocque animaduertere, an aliqua acris caliditas ex profundo exurgat. [b] Hoc enim solum satis fuit Themisoni, ut certum signũ esset hominem febricitare, ipsa scilicet, quę ex profundo attollitur caliditas. At tussicula etiã quędã exigua, subaspera, una cum perfrigeratione inuadens, & oscitatio, & pandiculatio, & dolor q̃dã, & cataphora in somnum, non simpliciter febrem, sed inuasionem adnotationis esse significabit. Atq; hęc quidem extrinsecus. [c] In pulsibus autem non solum prędicta signa notę sunt inuasionis febrium, sed si & ipsi intermittant, uel aliam inęqualitatem, aut inordinationem habeant.

B 1. de diff. p. c. 7. p. 33. h

C 3. de præc. ex p. cap. 7. p. 118. diffuse.

Inæqualitatem, quæ in vno pulsu est, nunquam inueniri in mollitie & duritie arteriæ: Quæ in pluribus pulsibus, sæpissime in frequentia & raritate conspici. Rarumq́; pulsum inæqualem, siue ordinatus, siue inordinatus sit, facile desinere in intermittentem: curq́; malus is semper sit. CAP. 17.

D 2. de cau. p. c. 1 p. 91. a & 2. de præcog. ex p. æ. 4. c

D[d] Vę enim cum sint genere inęqualitates, altera in una diastole pulsus, altera in collectione, multis deinceps pulsibus inuicem collatis; de priore dicam, quę in collectione est, quęque à

plurimis medicis systematica.i congregatiua uocatur.facilius.n.dignoscitur, & in plurib. adnotationib. apparet. Quatuor ât cũ sint dr̃iæ pulsuũ in diastole arteriæ,unã in magnitudine, & paruitate,scd'a i celeritate,& tarditate,tertia in vehemẽtia,& lãguiditate,& quarta in duritie, & mollitie:aIn hac sanè postremo dicta dr̃ia nũquã visus est pulsus inæqualis:in alijs ât trib. plurimæ in ijs,q ex putrescẽtib. humorib. febricitãt,inæqualitates cõsistũt.Et q i frequẽtia,& raritate est dr̃ia pulsuũ,& ipsa admodũ frequẽter in ægrotãtib. cõspicitur.& una sanè ipsorũ ideo facile trãsit in intermittentẽ pulsũ in ambab. nihilominus inæqualitatib. tã inordinatis, tũ ordinatis. Esto.n.qdã inæqualitas in gñe frequentiæ,& raritatis,quæ post quatuor frequentes,uel moderatos, qntũ rarũ habeat:& hoc deinceps cõsequenter fiat, seruato semper ordine,tẽporeq; raritatis aucto,talis pulsus,siue inordinatus,siue ordinatus sit,non post multas periodos erit intermittens. Non multũ ât interest,ordinatã esse inæqualitatẽ, vel ordinatã,ad hoc,ut homo seruetur,uel pereat. Sæpenumero.n.uidimus post quatuor pulsus,siue frequentes,siue medios inter rarũ,& frequentẽ,quintũ rarum fieri:postea cõsequenter scd'm candẽ periodum,decimum,& decimum quintum,& uigesimum. Adhuc uero magis,cũ quintus factus fuisset rarus,nonum uidimus rarum, uel quartumdecimum,uel quempiã aliũ,nõ seruata periodorum paritate:sed raro pulsu inordinate intercurrẽte. In hmõi igit̃ pulsib. neq; experientia manifestam dr̃iam ad salutẽ,vel mortẽ,uel morbi longitudinem,aut breuitatem,per inordinatas,& ordinatas inæqualitates,docuit:neq; ratio. In æqualibus certe nõ parua est ab inæqualibus differentia,salutis gratia. Potius autem tantas differentias comparare non oportet, nam qui æqualis est, secundum naturam est, qui autem est inæqualis, nõ solum præter naturã est,sed ẽt grauis. Ac in adnotationib. iã minus erit prauus:in incrementis autem,magis:adhuc verò magis, in uigorib. paroxysmorum:at in declinationib. deterrimus. bSed.n.pulsum plurimo tẽpore quiescẽtem deficiens excipit,raritate,siue inordinate,siue ordinate aucta.nullã.n.in hoc dixi magnam esse dr̃iam,uel experientia,uel rõne cõpertã. Rõne nunc intelligo,eã,quę dogmatica est:per quam ex rerum natura excitati,præcognitiones facimus. Dictum autẽ, & prius est,eiusmodi rõnes nõ admodum reposci oportere in epitomaticis tractationibus. Nã,si cum ijs,quę ad rẽ propositã utilia sunt,causas quoq; eorum,q̃ fiunt,audire qs uoluerit,nihil de magna tractatione detrahet:in qua quatuor qdem sunt libri causarum,quę pulsus alterant:quatuor item pręcognitionis,quę ex ipsis habetur. Minime igitur bona est ipsa pulsuum raritas,siue ęqualis,siue inęqualis fit:multo ât deterior est, qñ intermittit.c fit.n.ut ostensum est, virtute uitali ab humorum multitudine grauata,uel quibusdam arterijs a crassitie,vel uiscositate obstructis.fit ẽt & ob phlegmonem magnã,constipatis earum cauitatibus:uel aliqua re extrinsecus cõprimente,uel grauitate,vel quomodocunq; angustante. Ideoq; in adnotationibus potissimum fiunt in multis ipsę pulsuum inęqualitates,recedente ad profundum sanguine. Hi ergo pulsus affectiones nuper dictas indicant:refrigerationem ât ualidã, rarus.nã qui alia de causa euenit, non est perniciosus. Ab ambiente enim per hiemem tales pulsus fiunt: & ob alimentum in uentriculo in pituitam uersum,in omnibus,qui bulimo laborant. At si in febribus periculo nõ uacãtib. raritas pulsus fiat,intermoriẽtis innatæ caliditatis est signum.d Nonnulli uerò,q ita affecti sunt, cibum appetunt:siq; obtuleris,prõpte comedunt:ita ut,q uident,existiment eos salubriter se habere. Intercunt sanè statim nonnulli quidã in t̃pe adnotationis,cataphora detenti,aliqui uero,sine cataphora uehementer refrigerari,non amplius recaluerunt. Non solum ât,ut dixi,genus hoc inęqualitatis inuasionibus febrium paroxysmorum cõringit:sed et genus inęqualitatis in magnitudine,& paruitate,in celeritate,& tarditate,in vehementia,& languiditate. Animaduertere ât diligenter oportet in oĩbus ipsis,quinã plures sint.cõstat.n.q qui plures sunt grauius habent periculum,vt qñ quatuor lãguidos quintus sequit̃ vehemens,vel mediocriter tenore prẽditus:melius.n. longe est,quatuor vehementibus,quintum intercurrere lãguidum. Cum ât oẽs deinceps languidi apparent,si sanè in aliquo aliorum generum,vel aliquibus inęqualitatem inuenias,arteriã diutius tange,obseruans sicubi,vel vnus appareat vehemens,vel mediocriter tenore prẽditus... G

Quãdo verò ęqualiter prauus in oĩbus generibus est,scias non procul à morte eiusmodi ęgrotantes abesse. Aequaliter autem prauus est pulsus,qui languidissimus,& frequentissimus est.nam celerrimus nunquam fit cum lãguidissimo: tardissimus autem vnã,& languidus si fiat,mirarer vtiq; si non frigiditate iam extremorum ægrotus laboraret. Sanè,qui languidus vnã est,& magnus necessario etiam mollis est.soletq; vnã cum lethargis,& alijs cataphoris adesse:ob humiditatẽ multã,vel vẽtriculi,& pręcipue oris ipsius,vel cerebri,vel alterius cuiusdã principis particulæ,vel etiam totius corporis,talis redditus. Ac facile quidem curari potest,qui ex ventriculo,& stomacho fit:difficillime autem, qui ob cerebrum languidus vnã,& mollis fit: adhuc verò magis,qui ob totum corporis habitum,qui in œdematosam affectionem peruenent,vel ob aliquod ex principibus visceribus. Nonnunquã vero multos deinceps raros vnus insequi frequens,vel ordinatus; vel inordinatus: fitq; sæpenumero talis pulsus, quem peculiariter παρεμπίπτοντα.i.intercurrẽtem nominamus:e qui contrario modo, ac intermittens constituitur:ille etenim extensa raritate,hic autem contracta fit crebritate. Et vbi cum vehementia talis fiat,criticum est signum. Intellige autem ex me crisim in omnib. eiusmodi sermonibus,

A de diff.p.c. 23.p.51.f.& a.de pręcog. ex p.ca.6.p. 111.f.

B a.de pcog. ex p.c.4.p. 310.c,& 111. a

C a.de caus. p.c.1.p,91.b. & c.92.b, a. de pręcogn. ex pul.c.4.p. 310.c,& 111. b

D a. de pręcog.ex p.c.4. p.111,a

E a.de cau.p. c.3.p.92.a,a. de pręcog.4. & 5.p.11. diffuse.

A monibus, subitam in morbo mutationem, non perpetuo in bonum terminantem. Fit autem talis crisis, vel per excretionem, vel per decubitum. quam sanè crisim ex alijs signis dignosces, quæ in libris De crisib. dicta sunt, siue bona sit, siue praua. Hi igitur omnes pulsus in adnotationibus sunt: & nonnulli ex ijs, qui in una arteriæ diastole inæquales sunt: de quibus iam dicatur.

Causæ inæqualitatis in uno pulsu. Cap. 18.

EX a inæqualib. arteriæ diastolis, nonnullæ quiete intersectam habent motionem: nonnullæ continuam quidem, at non similarem. De prima igitur dicam, quæ quiete intersecatur. nam & manifesta est ipsius dignotio: cum quilibet, nisi oino asinus sit, cognoscere possit, qñ contigerit, vt arteria dum dilatatur, paruum p̄ stet tum ita reliquum diastoles addat, quod sanè in paruis, vel humilib. pulsib. fieri non pōt. Manifestum igitur ex hoc ipso est, neq; vsum diastoles esse exolutum, neq; facultatem infirmam esse. s. in hoc ipso solo, qđ nunc dictum est, euersione in statum p̄ter nām facta. Quod sanè non minime, & in alijs oibus meminisse te oportet. Per id. n. solum, qđ subinde docetur, tum dignotio, tum p̄cognitio fit, alijs oib. s̃m nām se habentibus, vel paruā oino mutationem adeptis. Porrò, quod nunc diximus, uerum est, qñ arteriȩ tunica s̃m naturā se habet. (A 2. de cau. p. c. 4. p. 92. b, diffuse, & 2. de præcog. ex p. cap. 6. p. 111. e, f.)

B nam ubi ipsa immodice mollis reddita fuerit, (qualis in lethargis, & quibusdam alijs cataphoris cōspicitur) non est verum à robore facultatis maximum pulsum effici, & ab vsu, vel aucto, vel oino non imminuto. Si. n. à duobus his solis fieret magnus pulsus, augmento in q̃ vsus, & robore facultatis, nihil amplius addere sermoni oporteret. Nunc autem, quia considerare etiam oportet arteriæ tunicam, non uerus erit sermo simpliciter p̄latus. Meminisse. n. te oportet eorum, q̄ dicta sunt in primo b De causis pulsuum (qui liber sæpius legi debet, vt qui fundamenta totius speculationis pulsuum contineat, sine quib. nec constitui, nec cognosci quicq̃ aliud pōt) Causas. n. vt quispiam dicat συνεκτικὰς, i. contentiuas, vel προσεχεῖς, i. p̄ximas ḡnationis pulsuum, in trib. his generib. esse ostendi: vsu, p̄ p quem arteria mouetur: facultate, quæ mouet: & tunica. Alia. n. oīa, quæ pulsus alterant, p̄ hæc media mutationem faciunt. Vbi igitur arteriæ tunica s̃m naturā se habet, in diastole verò quies aliqua facta, inæqualitatem efficiat: tunc, & robur facultatis est, & vsus diastoles magnæ. Ostensum sanè est vsum generationis pulsuum augeri ob caliditatis multitudinem, vel spiritus aīalis manitionem. inanitur autem spiritus ijs, qui se exercent in ministerium motionum, q̄ p̄ musculos fiunt. Vbi igitur, vt dixi, tum usus generationis pulsuum auctus fuerit ob quālibet causam, tum facultas, q̄ in corde est, à qua arteriȩ mouentur, ex sui ipsius rōne valens p̄manear, at grauetur à multitudine humorum, vel crassitudine arterias magnopere obstruente, vel p̄mente: inæ- (B cap. 1.)

C qualitates in vno pulsu fiunt, quiete continuitatem diastoles intersecante. Quo sanè loco hortor te, vt duab. motionis partib. mentem diligenter adhibeas: ex te ipso considerans, tum languiditatem, & vehementiā, tum celeritatem, & tarditatem. fiunt. n. in his vtrisq; nouem differentiæ, vt in primo c De differentia pulsuum didicisti. Indicāt autem p̄ter ea, q̄ de affectionibus dicta sunt, quo vitalis facultas se habeat. Vbi. n. ambæ motiones infirmæ sint in pulsibus, extremum est periculū. vbi robustæ, salutis est spes. Si verò ambæ in medio quodam modo sint infirmitatis, & roboris, in medio indicant cōsistere hoīem p̄iciei, & salutis. Si autem priori motione lāguida existente, ea, q̄ post quietem est, robusta appareat, deterius quidem hoc est, q̄ si duæ motiones fortes existerēt: minus verò malum, q̄ si languidæ essent. Si verò è contrario appareat, ut prior sit ualida, quȩ post ipsam est, infirma: non bonum est. melius enim est, ut posterior motio priore sit præstantior. (C cap. 14.)

Ordo nouem inæqualitatum in uno pulsu. CAP. 19.

Dd Einceps igitur ordinem narrabo nouem harum inæqualitatum, à mitissima ipsarum auspicatus: postea paulatim p̄ medias ad pessimam p̄ueniens: Ac mitissima quidem oīum est, q̄ motiones ambas tenore p̄ditas habet: Secunda, quæ priorem quidem mediam, robustam uerò (D 2. de cau. p. ca. 4. p. 92. d, diffuse.)

D posteriorem: Tertia, q̄ priorem tenore p̄ditam, mediam uerò posteriorem: Quarta, q̄ ambas habet medias: Quinta, q̄ priorem quidem inualidam, posteriorem uerò fortem: Sexta, q̄ priorem inualidam, mediam uerò posteriorem. Septima, q̄ priorem robustam, infirmam autem posteriorē. Octaua, q̄ priorem mediam, infirmam uerò posteriorem. Nona, quæ pessima oīum est, quæ ambas infirmas habet. Coniugationib. autem in robore, & infirmitate p̄dictarum duarum partium motionis consistentibus, proportione respondent coniugationes in celeritate, & tarditate consistentes. Melior etenim est in eiusmodi pulsibus celeritas tarditate: nō tñ tanto melior, quanto uehementia languiditate. Aperte. n. qualitates ipsæ pulsuum, dētas facultatis in robore, & infirmitate indicant. Constat autem maximam quidem spem esse salutis ex facultatis robore: minimam autem, ex infirmitatibus. Sed ad proportionem quandam cum ijs, q̄ dicta sunt, cōparatio tibi fiat in dētis s̃m tarditatem, & celeritatem. ut Prima quidem coniugatio fiat, in qua ambæ motiones celeres sint: Secunda autem, in qua prior quidem media, celer autem posterior: Tertia, in qua prior quidem celer, media autem posterior: Quarta, in qua ambæ mediæ sunt: Quinta, in qua prior tarda, celer posterior: Est post ipsam sexta, in qua prior existente tarda, posterior media fiat: Septimæ autem coniugationis prior quidem motio uelox, tarda autem posterior: Octauæ media quidem prior, tarda autem posterior; Vltima harum est nona, quæ tardas ambas motiones habet.

Con-

Coniugationes omnes inaequalitatum in vno pulsu considerandas esse. Quae concurrant ad bonam, vel malam crisim faciendam. E CAP. 20.

INspicere itaq; te oportet ad ambas differentias, menteq; considerare earum complicationes. Quandoq;.n. quae in tarditate, & celeritate cōsistit cōiugatio, grauis redditur: melior āt quae in robore & imbecillitate est. Ex tali igitur cōplicatione & [a] qui caprizans nominaẽ pulsus gignitur:
A 1.de diff.p. c.191.decau. p.c.7.p.93.b in quo posterior particula motionis, robustior & valẽtior est priore. Fueritq; hic, pulsuũ, q̃ secũdũ diastolẽ arteriae quiete intersecantur, modestissimus: & vbi cũ ipso iũcta fuerit aliqua morbi concoctio, crisim bonã annunciat. Quemadmodum autem coniugationes, quae in uehementia, & lãguiditate, celeritate, & tarditate consistunt, considerare in huiusmodi pulsibus maxime est necessariũ ad praecognitionẽ: sic ẽt eam, quae in magnitudine, & altitudine uersatur. Quod.n. non contingat ex humilibus esse pulsib. eũ, qui quiete intersecatur, dictum est prius: ad quantã verò altitudinẽ perueniat, cõsiderare conuenit. Potest.n. aliquis recessisse, quidẽ ab humilibus, adhuc tamen medius esse: uel paulo altior medio esse, non tñ perfectam habere altitudinẽ, quam si habeat, oĩno annunciat, naturã ad crisim excitari: nõ tñ bonã oĩno fore hanc crisim ostendit, nisi & alios * scopos habeat morbus ad bonã crisim, quos in tractatu de crisibus diximus: inter quos is est tum maximus, tum tutissimus scopus, qui a morbi concoctione sumitur: post ipsum uerò, qui a laborantis robore. F duos nanq; hos scopos, in praecognoscenda salute, vel morte, habendos esse didicisti, fortitudinẽ inquam uirtutis, & concoctionẽ morbi. citra.n. omne periculum, tutissimeq; se habẽt ipsi laborãtes, vbi haec ambo adsunt: pernitiosissime, vbi neutrũ: in medio, qñ alterutrũ. Dũ āt haec magis vel min' inter se cõiũgunt, spẽ quoq; salutis, vel expectationẽ mortis, & augẽt, & minuũt. Qđ igiĩ dicebã utile esse, ut in lãguiditatẽ & vehemẽtiã, celeritatẽ & tarditatẽ partiũ motionis in eiusmodi pulsib. inspiceres: ita ẽt magnitudinẽ ipsorũ & paruitatẽ inspicere expedit: & magis sanè humilitatẽ, & altitudinẽ: ẽt si nõ sine alijs duabus dimensionib. fiant. Propter hoc igitur nec in psringerantib. admodũ inuasionibus paroxysmorũ tales apparent pulsus. humiles.n. hoc tpe & parui reddũtur. Ac ea quidem, quae ad artis opera excitant, ijs, qui diexodos legunt, dicta sunt.

Iterum, quot sint pulsus in diastole arteriae considerati: quae in singulis ipsorum sit affectio, quae ex ipsis praecognitio fiat. CAP. 21.

NVnc uerò rursus sermonẽ ab initio resumentes, dicamus quot sint pulsus, qui in diastole arteriae conspiciuntur: quaeq; in singulis ipsorũ sit affectio, a qua fiunt: & quę praecognitio ex singulis ipsis fiat. Iniicere aũt te uolo super arterias digitos, qui molles sint: primumq; nec superficietenus tangas, nec uiolenter premas. G postea, si ipsos uehementer ab arteria, dum dilatatur, percuti sentias, adhuc etiã magis comprime: si uerò dum hoc facis, motus euadat insensibilis, omnino superficietenus tange. Validã etenim facultatem pulsus illę indicat, qui pressioni resistit: inualidã aũt, q decidit ac uincitur. Nonnullos igitur, maximos esse comperies, si superficietenus tãgas, parui tñ, si presseris, apparent: quandoq; etiam nullo adhuc modo seruantur, sed penitus abolentur. ita vt expressionis quantitate, quantitas etiam tum imbecillitatis, tum roboris facultatis tibi dignoscatur. quod eorum, quae in pulsibus sunt, maximũ existit bonum. Si ergo aliquando inueneris in homine febrili morbo laborante, vna cũ signis concoctionis, validã facultatẽ, citra oẽ prorsus periculũ hunc esse scito, & cito morbũ solutum iri. Si verò ualida quidem fuerit facultas, nullum autẽ in humoribus signum concoctionis appareat, in tempore diuturniori aegrotaturus seruabitur: recordantibus nobis ea, quae ẽt sine mea admonitione, ij, qui mentem habent, sciunt: oĩa .s. quae ad pręcognitiones spectant, intelligi debere si aegrotantes non errauerint, aut nulla noxa extrinsecus euenerit. Magnam verò dixi habere uim in morbis febrilibus robur facultatis arterias mouentis, quam & vitalẽ nominamus, quando quidem saepenumero, ubi periculum sit ob neruosum genus, non magnopere cõfert uitalis facultatis tenor. sed tunc inspicimus quomodo animalis facultas in robore se habeat. H Ac melius quidem est ambas valentes esse, & pręter ipsas tertiam quę naturalis appellatur: cuius principium est iecur: quemadmodum sanè uitalis, cor: animalis autem, cerebrum. Principatum autem tenet in vnaquaque; morbi specie ad pręcognitionis stabilitatẽ, robur ipsum proprię facultatis affectarum partium. Validi igitur pulsus tenorẽ, qualis sit, premendo dignosces; vnaq; cum ipso magnitudo ẽt diastoles apparet, exquisiteq; dignoscitur. firma ẽt magnorũ pulsuũ sit cognitio, si superficietenus tangas. Scito autem, maximũ pulsum illum esse, quem secundum multas arteriae partes tangere possis, seu secundũ longitudinẽ, latitudinem, & profunditatẽ: sicuti, & longũ, qui secundum longitudinem, superat: latum, qui secundum latitudinẽ, & altũ similiter, qui secundum altitudinẽ, quae & profunditas dicitur. Quemadmodum autem in toto primo de dignotione pulsuum libro de sensibili systoles parte, & insensibili monstratum est, ita etiam [b] in secundo, de dĩa, quae in magnitudine, & paruitate cõsistit; ubi
B cap.2. & 3. diffuse.
ostendo quantitatem diastoles cum quantitate circuli arteriae comparandã esse, quo id, quod quęris, inuenias: nec quaerendum esse ad quantã magnitudinẽ attollatur arteria latissima, angustissimae collata. Hac eadem rõne, & in pueris nonnulli dicunt pulsum esse paruum, diastolen non cũ capacitate arteriae, sed cum ea, q̃ est uigentium, cõparantes. nam si quis quantitatẽ circuli arteriae

puc-

A pueroтum,& q̃titatem pulfus eorum existimet, is profecto noscet, Herophilum recte pronunciasse, eorum pulsum satis esse magnum. Duo equidē tibi hæc genera pulsuū in arteriæ diastole occurrēt, si eo, quo dictum est modo, digitos inijcies: alterū in quantitate longitudinis, latitudinis, & profunditatis: alterum in percussionis tenore. A Vocareq; tibi licet eum, qui fortiter tactum percutit, quocunque voles nomine. nam si & ἰσχυρὸν. i. fortem, & σφοδρὸν. i. vehementē, & εὔτονον. i. tenore pditū, & ῥωμαλέον. i. robustum nomines, nihil artis opera læseris. uocamus aūt & nos ipsū, σφοδρὸν. i. vehementem pulsum, superiores nostros sequuti: & si potissimū B vehementiæ notio ex fortitudine & celeritate est composita. Sed quoniā recta præcognitio nō ex nominum, sed ex rerum exquisita cognitione fit: nominibus q̃dē vnusquisq; vt velit vtatur, in rerū aūt scietiā studiū adhibeat. Queādmodū aūt vehemens pulsus semp robur indicat facultatis: ita durus, vel tensam esse arteriā, vel duram euasisse: nisi forte quis dicat, & quod tēsum est corpus, ex eo q tensum fit, durū euasisse: ita enim durus pulsus semper indicabit qualitatem, q̃ in construtione tunicæ arteriæ est. Apparet igitur talis pulsus ex phlegmonis, vel obstructionib. vel repletionib. vel tēsionibus neruosarum partiū, vel ex scirrhis, nō solum neruosarum partium, sed & aliarū si principes sint. etenim iecur, & uentriculus, & lien, & uterus talem efficiunt pulsum, ubi scirrhum contraxerint; fit etiā &

A 3. dif. p. c. 5 p. 61. h

B ibid. p. 61. a

C 1. de præc. ex p. c. 4. p. 107. difficil.

B p p ualidam refrigerationem, & siccitatem. Et ubi sanè tibi in primo ingressu pulsus uideatur talē occursus mollitiem nō habere, qualem, dum secundum naturam est, habet: aliquem ex prædictis affectibus in homine esse existima. Discernes autem qui nam sit, tum ex alijs symptomatibus, tū ex causis quæ pcesserunt. qualis est frigidus potus pter consuetudinem, uel diuturna in aqua frigida mora, uel in aere tali, ac præsertim non prius rarefacto corpore. Sed & quidā ubi seruū manu pcussisset, ac medij digiti tendonem, qui ad primum articulum est, contudisset, ex aliarum causarū cōcursu febricitauit. ego uero, ubi eius pulsum aperte indicare tēsā esse arteriā inuenissem, manumq; lana circumuolutam cōspexissem, quidnam esset in ipsa, interrogaui: ipse uero nullā dixit rē i hoc ipsi inesse: pcussus. n. ex eo, q quendā serijsset, ceratum sibi familiare imposuisse. ego igitur nullā aliam causam inueniens tensionis ipsius pulsus, iussi ut curationem digiti immutaret, atque ea, quæ ad tales neruorū affectus cōuenit, uteretur. at uir ille, neglecto meo cōsilio, nocte sequēti cōuulsus est. D Phreniticis quoq; & pleuriticis, quib. septum trāsuersum phlegmone laborat, durus pulsus apparet, tēsam esse arteriā indicans. quare ubi ambigua fit horū affectuū adhuc incipiētiū dignotio, nō paruā ex talib. pulsib. portionē ad eos dignoscēdos habebis. Si uerò ad diutius iā ægrotantē accedas, cū primū introductus es, si pulsus ipsius durus tibi uideatur, obserua, lienis phlegmonē scirrhum iam contrahere: e indicabit aūt ipsam & color faciei: sicuti si & iecur aliquo

D 4. decau. p. c. 14. p. 102. a b, & 4. de pię cog. ex p. ca. 5. p. 110. c

C tali morbo sit affectum. proprius. n. ex utrisq; uisceribus gignitur color, qui homini in arte uersato aperte indicat, vtrum eorum affectum sit. Sed in præsenti non est de hoc sermo. Quæcūq;. n. ex pulsu ad præcognitionem sunt vtilia, hæc nunc pcurrere nobis est ppositum. f Si igitur laborantē inuisas nō prius à te visum, q in febrili morbo cōstitutus sit fine superioris principij affectu, cum aūt redieris, pulsus appareat durus: hic certe, dum tu absuisti, aq̃ frigidam potauit, vel autumnalē aliquem fructum refrigerantem ingessit. Atq; hæc quidem fieri solere scito. Vehemētem verò cū inuenias, & æqualē, & magnum pulsum, simulq; arteriæ tunicā secundum naturam habere: maximum hoc signum ad laborantis salutem. fit. Nam celeritas, vel tarditas in ijs, qui ita habent, nihil effatu dignum nunc indicabit ad salutem vel mortem. Verū celeritatem q̃dē ex caliditate maiore fieri comperies: tarditatem autē, ex refrigeratione. Atq; hæc quidē per febrilem morbum in prædicto pulsu fieri non possunt. Celeritas autem frequentissime fit, ac magna ex parte in febrib. periculo prorsus vacātibus, ex quibus sunt & legitimæ tertianæ: magni enim sunt in his pulsus, & celeres in paroxysmorū uigore, hocq; fit ob caliditatis copiam. Dictum autem est in g tertio de dignotione pulsuū, & in primis partibus h secundi, de celeritatis dignotione: vbi ostendi eos errare, qui diastoles magnitudinē non considerantes, ex solo motionis tēpore aliq̃d de tarditate, vel celeritate pulsuū pronunciāt. non enim absolute pulsus, q fit dum in minori tempore arteria dilatatur, eo ocior est, qui efficitur dū in maiori tēpore arteria dilatatur. fieri enim potest, vt in breuissima diastole, licet nō celeriter moueat arteria, breuis tēporis fiat pulsus. sicuti rursus in maxima q̃

E 1. de præc. ex p. c. 4. p. 107. f g

F Ibidem.

G cap. 1.

H ca. 1.

D dē diastole, sed celeriter arteria se mouente, multi temporis. Satius igitur dixi esse, vt motionis ὁρμὴν, hoc est impetum, non quantitatem temporis totius diastoles attendamus. Ac celer q̃dē ex caliditatis copia fit, valida nimirū existente facultate: tardus āt ex refrigeratione. Et i ubi tanè tardus simul, & paruus, & tenoris uacuus pulsus fit, propè ad mortem ueniunt. At in omnibus, q̃ ita dicuntur, memento eius differentiæ quæ in ætatibus est. Non enim solum pueriis phlebopalia, hoc est uenarū saltus, seni mala est: sed etiam senilis, puero. Decem igitur temporum (quemadmodum Herophilus metiebatur ipsos pulsus) si puerulo fiat aliquando spatium illud, quod inter duas est percussiones, refrigerationis extremæ, & ob id et extinctionis, est signū: sicuti rursus, si seni puerulorum pulsus, in quo tempus diastoles tempori systoles est æquale, accesam esse naturā significat. Sed hoc certe nunquam uidi: In puerulo autem sæpe talis uisus est pulsus. Sanè senis pulsus, ubi ita celer fiat, ut tēpus, q inter duas est pcussiones, decuplo sit maius tēpore percussionis, est

I Vide supra cap. 12.

quidem & hoc tantum: Verum nõ vlterius adhuc pcedit: prius.n. morit. adhoc ãt pueniens, ad eũ quidem pulsum accedit, qui ætatis laborantis ppriũs est: deinceps ãt ad rariorem. Quo in loco q̃dam & deceptio oritur ijs, qui circa pulsus nõ sunt exercitati. Qñ a caliditate pmulta, in celeritatẽ immoderatã (quaten⁹ ad ætatẽ spectat) pulsus peruenerit, corde in tali affectione adeo exiccato, ut & lethalem intemperiẽ habeat: necesse est hãc ipsã caliditatẽ extingui unà cum ea, q̃ sm naturam est. Iure ergo hoc tpe tardior ipse pulsus fit. Ac aliquis (vt dicebã) opinabitur ipsam ad naturalem statum redire: q̃uis ad mortiferã refrigeratione iter habeat, nõ ad senilẽ temperaturã. At certe distinguere pulsus, qui ad naturalem statum redeunt, ab ijs, qui ad interitũ tendunt, haud difficile est: languidior.n. priore sp magis, ac magis, efficitur pulsus eorum, qui pniciose se hñt. Et huic pcipue notæ mentẽ adhibe in ambiguis oĩbus affectionib. nõ tres aut quatuor solas arteriæ diastoles cõsiderans, sed ubi in tot diastolis lãguidus fuerit, alias expectãs. cõspicitur.n. interdum quintus, uel sextus post ipsas tenore pditus. qđ cùm inueneris, scito facultatem nõ ex sua ipsius rõne infirmã esse, sed à multitudine, uel obstructione, vel cõpressione, uel aliqua oĩno angustia, uel grauitate phiberi, ne ualide moueatur; quemadmodũ accidit fortib. hoĩbus, ubi uel a uinculis impediuntur, uel ab oneris magnitudine grauẽtur. Et ubi vnam illã diastolen, tum tenore pditam, tum altam faciat, scito tũc naturam ad noxiorũ humorum excretionẽ excitari. Cum ergo satis fortis quintus, uel sextus intercurrat pulsus, unà cũ signis cõcoctionis p urinas apparentib. poterit seruari homo: si uerò sine cõcoctione natura ad excretionem impetũ fecerit, morietur dum indicatur.[a] In peripneumoniis ãt pcipue tales vñt pulsus: dico sanè non sm eam solum inæqualitatẽ q̃ in vehementia, & languiditate, sed & sm eam q̃ in magnitudine & paruitate, celeritate, & tarditate cõspicitur. Dandumq; est ipsis multum oxymelitis, qđ acidiori sit temperamento, vnà cum alijs, q̃cunq; febrem minime accendendo, crassitudinem incidunt humorum. Cum.n. arteriæ q̃ cordi uicinæ sunt, ab huiusmodi humorib. obstruantur, pulsus efficiunt inæquales, non ea solum inæqualitate, quam systematicã.i. cõgregatiuam uocant, sed ea etiam, q̃ in una est diastole: de qua dictum quidem iam & supra est: sed & nunc quoq; uobis ipsius mentionem faciemus: Sicuti sanè, dum sermo nobis erat de pulsibus, qui inuasionib. febrilium paroxysmorum, & incrementis assident, mentionem & earum inæqualitatum fecimus, quæcunq; sępenumero in talibus temporibus fiunt secundum magnitudinem, & paruitatem, celeritatem & tarditatem, uehementiam & languiditatem.

A 4. de cau. p. c. 12. p. 101. f g

De pulsu vibroso, dicroto, vndoso, vermiculante, caprizante, & formicante. CAP. 22.

Differentia [b] autem pulsuum p p arteriæ tunicam eueniens, sm quam mollis, & durus pulsus inueniuntur, in neutro genere inæqualitatis apparet. dico autem neutrum, tum id qđ in collectione multorum deinceps pulsuum cõspicitur, tum id, qđ in uno solum pulsu: uerum tamẽ pter tunicam induratam fit q̃dam inæqualitas in diuersis arteriæ particulis, qñ tum usus generationis pulsuum urgeat, tum facultas robusta sit. dum.n. ipsa cogitur dilatare arteriæ tunicam, q̃ dura sit, uibrosus [c] efficitur pulsus. hic autem ipse fit quandoq; etiam dicrotus, dqñ ea arteriæ pars, q̃ apparet, (quippe q̃ ab incumbentib. corporib. non grauetur) in altitudinem eleuata prius fuerit, ab ijs autem, q̃ ab utroq; ipsius latere sitæ sunt, in itinere tardantib. retrahatur rursus intro pter tunicę duriciem, postea rursus simul eleuetur. Ideoq; in iis pcipue fieri cõspicitur talis pulsus, in quibus plixitas contracta est: cum uerò longa ipsa est, dicrotus pulsus nunq̃ usus est: quemadmodũ, neq; uibrosus, ubi breuis ipsa est. Etenim vibrosus similis est iaculorum, & uirgarum uibratui, cũ per exiguas particulas arteria ita mouetur: subijcitur autem pulsus uibrosus uel quatuor digitis, vel oĩno tribus. quando autem unus, uel duo tm̃ digiti motionem sentiunt, tunc inæqualitas partium arteriæ, quæ utrinq; sunt, latet. præter hoc etiam euenit, ut pars, q̃ prius attollebatur, à grauantibus non reuellatur. omnes.n. simili modo expositæ sunt, omnes simili modo liberatæ sunt à grauitate incumbentium corporum. Cum ergo hic pulsus, & robur facultatis, & copiam caliditatis indicet, iure aliquando crisim futuram nunciat. & quò magis utiq; fuerit uibrosus, eò etiam magis crisim sperato: utrum autẽ bonam uel malam (semper.n. huius esto memor) ex tractatione de crisibus addisces. Principalissimum autem in ipsis est concoctio morbificorum humorum in febrilibus morbis. etenim & huius etiam perpetuo esto memor. quandoquidẽ ad superioris principij morbos concoctio humorum, qui sunt in venis, non magnopere conducit. Periculum sanè quod ex ipsis imminet, quo modo præcognoscere oporteat, tum in commentarijs in prognosticum: tum in ijs, quos de crisibus scripsimus, habes. Ex pulsibus autem tm̃ utilitates ad eorum morborum tum dignotionem, tum præcognitionem, quantum ex duro & molli, capi potest. dictumque a me superius de ipsis est. Est autem quidam uibroso pulsui, secundum quidem eam inæqualitatem, quæ in diuersis particulis uersatur, simillimus: contrarius autem secundum tunicæ qualitatem: vibrosus enim, durus est: ille uerò, non durus: immo & eo etiam ipso qui secundum naturam est, mollior existit: nominamus autem ipsum, [f] undosum, propterea quòd undis similem habet inæqualitatem. Apparet autem interdum quidem tenore præditus moderate: interdum uerò inter tenore præditos & imbecillos, medius. Dictum uerò est, quòd εὔτονον.i. tenore præditum pulsum, σφοδρὸν.i. vehementem nominamus, superiores sequuti: quemadmodũ & ἄτονον.i. tenoris

B 1. de dif. p. c. 22. p. 61. f & 2. de præc. ex p. c. 6. p. 111. f

C 2. de cau. p. c. 6. p. 92. g. 2. de prægog. ex p. c. 6. p. 111. f & 3. de præc. ex p. c. 4. p. 115. h

D in eisdem locis,

F de p. ad Ty. c. 8. p. 43. g. 1. de diff. p. c. 26 p. 51. h. 3. de cau. p. c. 8. p. 93. e. 1. de prg cog. ex p. c. 8 & 9. p. 113. g

E F G I

A tis vacuum, ἐκλελυμένον, i. languidum. Hic igitur pulsus,[a] vndosus inq̃, sudorem vt plurimum nunciat: ac tanto magis, q̃to mollior q̃dem fuerit, nõ tñ tenoris vacuus. Si verò ipsi intercurrat altus, firmissimum habebis sudoris signum. S p.n. hic aliq̃ excretionem significat: cum vndoso quidẽ, vel absolute magno non tñ duro, criticorum sudorum: cum vibroso aũt vel absolute duro, menstruorum potius, vel eruptionis sãguinis è narib. vel ꝑ hæmorrhoidas, vel aluo exturbata. q̃nã verò excretionum futura sit ex ijs, q̃ in libris de crisib. scripta sunt, discerne. Qñ aũt vndosus hic pulsus, lãguidus fuerit, vermiculans fit, nomenclaturã hãc adeptus à similitudine, q̃ cum gressu vermis habet.[b] Tres. n. hos pulsus su piores medici ab aĩalib. denominarunt, caprizantem, vermiculantẽ, & formicantem, ob motionis similitudinem ita appellationem imponentes. Sed de caprizante quidẽ in fine[c] sermonis ostendetur. De uermiculante uerò mox dicetur, propterea ꝙ minor quidem est undoso, languidus autem ſp: & ꝑ ꝑ hoc facile transit in formicantem, uires summopere imbecillas esse indicantem: quemadmodum & ille, q̃ in priori arteriæ particula priorem motionẽ hẽt, q̃ tanq̃ bestiolæ petreptãtis esse uideatur. uerum huic nullum proprium, ac peculiare nomẽ positum est. fit igiẽ ipse imbecilla existente facultate: ac nisi prius ea roboreẽ, transit facile in formican-
B tem oĩum pulsuum languidissimum, & minimum, ideoq; etiã pessimum: ut qui imbecillitatem facultatis ꝓpriam indicet, nõ ob copiã grauantem, uel cõpressionem, uel obstructionem. Esto autẽ tibi maximum indicium ad discernendum, qñ facultas ꝑ cõpressione, uel obstructione, uel copia non possit arteriam in magnitudinem eleuare, ipsa. s. ẽm æqualitatẽ, & inæqualitatem dña. nã ubi ipsa ob ꝓpriam rõnem infirma est, pulsus ipse æqualis ꝑmanet ꝑ oẽs deinceps diastolas: ubi uerò ab alia cã impeditur, quin motu ẽm naturam moueatur, motio inæqualis fit. Sanè uermiculans, et multo magis formicans, nunq̃ uisi sunt collectiua inæqualitate inæquales, ob ꝓpriam imbecillitatem facultatis, fieri: quemadmodũ certe & qui imaginem refert bestiolæ perreptãtis: qualẽ pulsũ apparere oportebat, si, q̃ à corde immittitur spiritus, dum ꝑ arterias fertur, cã fuisset diastoles. Oñsum autem est facultatis, non materiæ spirituosæ, à corde ꝑ arteriarũ tunicas distributionem fieri. & huius oẽs dum participes fiunt, eodem mõ, quo cor, se ipsas dilatare: trahentes undequaq; unde utiq; pñt. qđ ipsarum diastolen sit repleturum.[d] Vt Erasistratus autem dicebat, pulsus fit, cũ spiritus qui à corde immittitur, ꝑ arteriarum cauitates fertur. Cum autem pulsus secũdum diastoles quantitatem sint septem & uiginti: unus ex ipsis, qui utique minimus sit secundum tres dimensiones, formicans noĩatur: huic autem accidit, ut & languidissimus oĩum pulsuum sit, ob idq; ipsũ
C minimus: & q̃a minimus est, iccirco etiam frequentissimus efficitur. Cum. n. facultas extreme inualida sit, minima ẽm tres dimensiones diastoles fit, ipsius nimirum lõgitudine, latitudine, & profunditate in minimum contractis. Dicta etiam est causa, propter quam pulsus paruos, ut plurimum crebritas comitetur, nimirum ob instrumentorum defectum, habita ratione ad facultatem & usum.[e] Quemadmodum autem in paruo pulsu non exigua secundum magis & minus existit differentia: ita etiam & in alijs sex & uiginti, de quibus paulo inferius dicetur.

A 1. de præcog. ex p. c. 9. p. 112. h de cris. c. vltimo p. 144. d

B de his omnibus pulsibus vide libro, de p. ad tyro. ca. 7. & 8. p. 43. b & c. 11. p. 44. g, Et 1. de dif. p. c. 26. 27. 28 29. p. 51. & 52. & 2. de cau. p. c. 8. p. 93. b c, diffuse. & 2. de præcog. ex p. c. 8. & 9. p. 112.

C capite 33. in fine.

D lib. 4. de diff. p. ca. 17. diffuse. & 2. de cau. p. c. 8. p. 93. c

E 1. de cau. p. c. 11. p. 90. diffuse.

[f] De pulsibus, qui in vna diastole in diuersis tamen arteriæ partibus inæqualitatem habent, ut myuris, myuris recurrentibus, myuris deficientibus, deficientibus recurrentibus. *CAP. 23.*

F de his pulsibus vide 1. de diff. p. c. 11. p. 49. d. 2. de ca. p. c. 9. p. 93. e 2. de præcog. ex p. c. 10. p. 113. b. d.

NVnc ãt addamus pulsus, q̃ in una diastole, sed in differentib. arteriæ particulis inæqualitatẽ habent: inter quos sunt & qui myuri (quasi muricaudas, seu soricicaudas dixeris alij, decurtatos uertunt) uocanẽ, in parte quidẽ q̃ cordi propinquior est, diastolẽ in tumorem eleuatã facientes: in longinquis ãt, imminutam: ita ut trib. iniectis ipsi digitis, quanto primi digiti ad ẽm motio minor apparet, & latitudine, & profunditate, tanto huius ad tertium: nimirum ꝙ tenor facultatis arteriam mouentis, quam cor uniuersis ipsis suppeditat, exoluatur. Interdum autem similiter qui
D dem occurrit iniectis digitis, pulsus: uerum secunda motio languidior, q̃ prima apparet, & post ipsam tertia rursus languidior, q̃ secunda: deinde quarta, & quinta, & uniuersæ consequentes detrahũt, quousq; ad absolutam immobilitatẽ, ut ad nostrum sensum, ꝑuenerint: deinde digitis sublatis, paruaq; intermissione facta, iterum impositis, motio sensu ꝑcipitur. Interdum autem & sine digitorum sublatione, redit iterum motio, ita ut sensibilis fiat. Contingunt autẽ, & talia circa pulsus ob facultatis infirmitatem, q̃ iniectionem digitorum non ferat, sed tanquã ab onere & uincaẽ & concidat. Quapropter & modestissime tunc tangere debes, ex infernis potius arteriæ partibus digitos inijciens, manumq; laborantis conuertens. Si uerò rursus superficietenus admodum tangas, ẽm alterum modum motionem non senties, ob paruitatem diastoles. Accurate igitur te mẽtem adhibere tunc oportet quantitati diastoles, q̃ in digitorũ applicatione inuenisti. atq; ita alternatim, interdum quidem remittere, ac leuare oportet paulum, interdũ uerò cõprimere: quãdo quidẽ recta talium pulsuum dignotio in exquisita applicandorũ digitorũ summetria consistit: ꝓpterea ꝙ ea quidẽ attrectatio, quæ superficiaria est, nõdũ dignoscat arteriæ diastolẽ, q̃do exigua fiat: ea uerò, q̃ hac uiolentior est, obscuret, absoluteq; ꝑdat dignotionẽ motionis. Nõnulli talium pulsuũ, q̃do ꝑduntur, diastole paulatim imminuta, rursus redeunt, uocamusq; myuros παλινδρομοῦντας, i. recurrentes. Si igitur, ad extremã breuitatẽ motionis perducti, rursus ipsam auxerint,

hoc ipsum nunc dictũ nomen hñt, myuri recurrentes: si verò ad pfectã ĩmobilitatẽ redacti, illic E
steterint, nec amplius sensibilẽ motionẽ fecerint: tales, ἐκλείποντας.i. deficientes noiamus. Si aũt et post ĩmobilitatẽ rursus ĩceperint iterũ moueri, & hos noiamus deficientes recurrentes: constat aũt omnes tales pulsus fieri ob ĩbecillitatem facultatis, q̃ interdum quidẽ ipsa sola ex ꝓpria rõne infirma sit, interdum verò & ob aliq̃ multitudinem, vel cõpssionem, vel obstructionem arteriarũ cordiq; vicinarum: ita vt mixta efficiatur affectio. Siq; non oĩno pulsus in ipsis languidus, & paruus factus esset, manifeste utiq; appareret inæqualitas in vna diastole. nunc autem non apparet, ob humilitatem motionis, q̃ facit in diastole arteria. ideoq; frequentes vt plurimum sunt tales pulsus secundum illud genus frequentiæ, qđ ijs, qui insensibilem hñt systolem, appatet. a Dupl'r.n. dixim' fieri, & dici frequentem ipsum pulsum: uel vbi primas systoles partes nos sentimus, vel vbi nullo mõ ipsa sensibilis est. Si igitur primas systoles partes sentimus, tps qđ est inter finem diastoles, & principium systoles, rarum vel frequentem facit pulsum. b Qm̃ aũt & tenoris quid, & magnitudinis diastoles hr̃e oportet arteriã, quò primas systoles partes sentiamus: ĩpossibile est in languidis paruisq; pulsib. ipsã nos vnq̃ sentire: quare in his rps internæ quietis indignoscibile erit. Et p p hoc, totum illud, qđ cõstat ex hoc, & eo qđ est systoles, & quietis, q̃ est post ipsam, & primarum partium sensibilis diastoles, insensibile existens, vel frequentem, vel rarum efficit pulsum. Sed de raro F
ac frequenti pulsu ſm q̃titatem externę quietis, iam in ijs q̃ superius scripta sunt, ostensum est. De nunc aũt dicto frequenti & raro, dicere iam rps est, rememorantib. prius nobis ea, q̃ in tractatione de causis pulsuum ostensa sunt. d nam cãm, vt quispiam dicat, synecticam, id est continentiam frequentię pulsuum ostendimus esse defectum diastoles: ꝓpterea q, vbi magnus fit usus actionis, hoc cõpleto, arteria moderato quiescit t pe: non cõpleto autem usu, cogitur ob diastoles defectum, secundam motionem maturius incipere. Qm̃ igitur in paruis admodum pulsib. incõpletus reddirur vsus diastoles, quanrum deest, id natura explere coacta, secundã motionẽ maturius incipit. Quãto autem tps, qđ est inter diastolas, redditur breuius, tãto frequẽtior pulsus ipse apparet. Deficiẽs aũt redditur usus diastoles in paruis pulsib. ob paruitatẽ. Et hoc ex necessitate sequitur ꝑpetuo: nõ quemadmodum magnis, qnq;. Copiã.n. caloris in his esse oportet, vel absumptionem vitalis spiritus, ut frequens fiat pulsus. qua rõne rursus, in quib. sensibilis est ipsa arteriæ systole, rps inter sensibilem finem recessionis, & principium diastoles, breue redditur. Atq; hoc quidem tps contrahiẽ natura ad diastolen ꝓperante, vbi opus est arterijs, ut aerem externum copiosiorem attrahant. & hoc fit, vt dixi, ob caloris copiam, uel ob spiritus absumptionem. Alterum autem rps, qđ est exter F
næ quietis, per illas affectiones abbreuiatur, in quib. natura festinat fuliginosa & fumosa exeremẽta in arterijs collecta euacuare. e Et propter hoc in ijs quæ superius scripta sunt, firmissimum dixi esse signum inuasionis paroxysmorum febrilium ex putredine humorum eminentium, breuis quidem temporis esse externam quietem, velociorem autem esse motiorem systoles.

> A 1. de diff. p. c.18. p.48.
> B 1. de dig. p. c.5. p.74. ef. diffuse.
> c supra ca.6. diffuse.
> D lib.1. ca.5. p.87. f
> E supra c.73. diffuse.

De pulsu innuente, circumnuenteve. CAP. 24.

AC de raritate quidem, & frequentia pulsuum hæc sint satis. Ad eos verò, qui paulo ante dictis pulsib. sunt congeneres, redeamus. Quidam sanè est, qui altius habet medium, si longitudinem spectes: ea verò, quæ ab vtraq; ipsius parte sunt, humiliora. f vocamusq; ipsum ἐπινεύοντα.i. innuentem, & περινεύοντα.i. circum nuentem. Vt aũt hic pulsus ex imbecillib. facultatib. gigni, quando corporis constructio talis sit natura, vt pauca quidem cutis, eaque leuis, medio longitudinis arteriæ incumbat: quæ verò ab vtraque ipsius parte sunt, secundum longitudinem ex supernis & infernis partibus grauentur. Ob hoc enim ipsum & crassorum pulsus, longitudine breuis conspicitur, quamuis robustus sit: gracilium autem longus, quamuis imbecillior existat.

> F 2. de cau. p. c.10. p.93. f. 2. de præ. ex p. cap. 11. p. 212. h

g *De vigintiseptem pulsibus qui supra in tabella descripti sunt.* CAP. 25.

AC quodam modo iam rursus oratio ad id, quod paulo ante reiecimus, uenit, hoc est, ad septem & viginti pulsus in tabella descriptos: quorum generatio, tanquam ex elementis, est G
ex nouem pulsibus: quorum tres secundum longitudinem arteriæ c nsiderantur, tres secundum latitudinem, & tres alij secundum profunditatem. Ex horum.n. inter se cõmistione uniuersæ coniugationes oriuntur pulsuum septem & viginti: quorum vna est secundum longitudinem, de qua nuper dicere inceperamus, ostendentes ipsam apparere ob differentiam, tum corporis in crassitie & tenuitate, tum facultatis in robore & imbecillitate, tum tertio caliditatis in multitudine & paucitate. Si uero in duo capita sermonem reducereuelis ob maiorem uel minorem diastolen, quæ secundum circulum arteriæ fiat: & ob tenuitatem & crassitiem corporis. Quatenus.n. ad psã rei naturam attinet, omnium pulsus fiunt secundum longitudinem æquales: nisi si quando iam morientium refrigerati sint artus: videntur autem non esse æquales, ob corporum arterijs incumbentium inęqualitatem. h Eorum igitur, qui diuturnis in morbis contabuerunt, arteria, quę secundum spinam est, pulsare conspicitur, si manus super eorum hypochondrij inijciatur: ac magis etiã hoc ijs, qui natura sunt graciles, accidit: & multo sane magis, vbi febricitauerint, vel vinum biberint: propterea quòd eo tempore diastole ipsis in magnitudinem attollatur. E contra autem crassis, quamuis fortes facultate sint, & præcalidi, breuis tamen fit pulsus secundum arterię longitudinem,

> G de horum pulsuum generatione diffuse tradit Gal. 1. de præ cog. ex p. c.3. p.106.
> H 1. de dign. p.c.8. p.93.g

A tudinem. quare gracilitas corporis maxime aliorum oium ad pulsus longitudinē cōfert: secunda post hanc, fortitudo facultatis. tertia, caliditas. Contraria aūt horū cōtrarium faciunt pulsum, quē dixi uocari breuem. Angustus autem pulsus fit ob angustiam circumpositarū regionum arteriæ, imbecillitatemque facultatis, refrigerationem, instrūq; duritiem, & cutis rugositatē, ac crassitiem. Altus autem ob contraria, robur facultatis, caliditatem multā, instrī mollitiē, cutis tenuitatem, & tēsionem. Patet aūt ex dictis, ꝙ decimiquarti pulsus in tabella descripti, q & lōgitudinē, & latitudinē, & profunditatē hēt moderatā, vel oīa fm naturā sunt: vel & aliqua ex subcōtrarijs mistio in mediā cōstitutionē ducit diastolen: cōtingit.n. laboranti tāto facultatē imbecilliorem esse aliquo tpe, quanto ēt fuerit habitu corporis graciliore. Ita vt, quantum pulsus in breuitatem puenit, ob imbecillitatem facultatis, tm̄ ex gracilitate ei addatur. possibile est etiam, ut q̄tum his defecir, tm̄ ob caliditatis copiā reficiatur. Rursus aūt per contraria, viribus robustioribus redditis, quantum in lōgitudinem increuit pulsus, tm̄ ēt ob carnis copiā de eo detrahatur. possibile ēt est, vt q in lōgitudinē, quatenus ad alias causas, auctus est, breuior euaserit ob refrigerationem. In his aūt cōsiderationib. aliqua ēt ratio duritiei tunicæ habenda est. Sed si, quantū ad hoc, fm naturā se habeat, nec ad corpulentiā vel gracilitatem videatur mutatio facta esse: neq; in languiditatē & vehementiam

B cōuersio aliqua, sed in his fm naturā se habeat, si moderatus vī fm longitudinem & profunditatē & latitudinem, indicabit tibi neq; caliditatem esse copiosam in corpore, neq; absumptionē spūs animalis. Atq; hæc quidem, & ex eo ꝙ nullā validam actionem laborās obierit, dignoscere facillimum est: In voluntarijs.n. motionib. absumitur spūs. Caliditatē aūt in profundo corporis auctā, si cætera omnia moderate se habeant, ex pulsu solo præcognoscere potes. Respirationis.n. mutatio non fit manifesta in talibus affectionibus, in quibus parum plus caliditatis fm naturā in corde collectum est, alijs eodem mō se habētib. Sed mētem hoc in loco adhibere oportet magnitudini, & celeritati pulsus. prunū.n. in magnitudinē crescit, ubi tunica arteriæ uel mollior sit, q̄ status fm naturam ferat, vel moderata: postea verò in celeritatem, aucta caliditate. Vbi verò præ duritie tunicā arteriæ in magnitudinem notabilem non possit distendi, tunc & incrementum pulsus in celeritatem, maturius fit. etenim usus generationis pulsus auctus, quousq; magnitudo diastoles sufficiēs ipsi sit, nihil penitus sensibile, vel oīno parū, motionē in celeritatem alterat: Vbi verò maioris diastoles usus requiratur, nō possit aūt tunica arteriæ extendi ob duritiē, tunc celeritati multa accessio fit: Vbi aūt nec hoc satis sit, uibrosus efficitur pulsus, permanente nimirū facultate robusta.

Cur quandoque in pulsu magnum factum esse videatur incrementum in latitudinem, aut

C *altitudinem, cum tamen breuissimum re uera factum sit.* CAP. 26.

Acoēs quidē in tabella descriptos pulsus sigillatim pcurrere lōgū iā esset. at methodum in ipsis pscribere cum exercitatione psistent. ꝙ sanè & in primo de pcognitione ex pulsib. fecimus. Ante q̄ aūt ad hāc accedā, melius est de ipsis statuisse, aliqñ breuissimū quidē incremētū, vel in latitudinem, vel in altitudinem, vel in cōtraria fieri, multū tn̄ apparere, bq̄a nos pulsum, q nunc apparet, cum eo q prius erat, cōparamus. Hoc ergo & in crisib. euenire cōspicitur, ubi post pulsum, q altus apparuerit, sudoribus multis eruptis, in cōtrariā ideā mutatio fiat, appareatq; humilis unà & latus ipse pulsus. qua pp, & à quibusdā medicis scriptū est, latum pulsum conspici sæpenumero in recens iudicatis. ipse.n. latior apparet in ijs, qui, vt dictum est, iudicati sunt: non tamē re vera eo tpe fit lation sicut apparet: ppea ꝙ prius quidem altitudo aucta esset, plus q̄ status scd̄m naturam exigeret: at tēpore post crisim, ne cā ēt q scd̄m naturā est, amplius seruet. ob euacuationem.n. regiones, q arterijs circumpositæ sunt, laxæ euadunt: cū prius ipsas angustassent. & obid pulsus vere latior apparet. apparet aūt multo latior, q̄ re vera sit, altitudine in humilitatē collapsa: tū q a nullo mō ī tumorē notabilē attollatur diastole, tum ēt quia cutis, q arterijs incūbit, laxa rugosaq; fiat quo tpe, si conuerso mēbro in infernis ipsius partibus arteriam statueris, neq; ita amplius humilis vt prius, neq; ita latus pulsus apparebit. c Porrò & in hydrope, in quo totus habitus, queādmodū in mortuis corporibus, intumescit (qui sanè hydrops multum differt à tympania uocato & ab ascite) pulsus lati apparent: ac psertim q̄do arteriā tangimus, mēbro scd̄m supernā partem, non infernā, collocato. Cōspicitur ēt talis q̄doq; pulsus in lethargicis, q pessime affecti sint: esfeminatur.n. in his ipse corporis habitus: ita ut ob multā humiditatē, & molliriem laxū, ac incōstās fiat ipsum ēt dorsum arteriæ, haud potens se ipsum cōtinere, neq; sublime se sustinere, sicuti dum scd̄m naturā se hēbat. In his igitur, vt dixi, si ex infernis parrib. mēbrū tangas, pulsus non amplius tibi latus apparebit. Hoc aūt diligēter te animaduertere oportet, desiuereq; ac considerare, quo mō figurato mēbro, applicationē manus feceris. vt plurimum.n. arteriam, quæ ad carpū est, tangimus: inter dū aūt aliq ex ijs, q vel in tpibus sunt, vel in brachio. Perpēdere ꝑterea oportet ea, q pcesserunt, ac cū ijs, q nunc adsunt conferre: inspicereq; nunq̄d pp illa magis immutatus sit pulsus, q̄ re uera alteratus appareat. His igitur tibi in memoria habitis, eorum, quæ sequuntur, sermonem faciā.

A cap. 3.

B 2. de cau. p. c. 14. p. 94. c. e diffuse.

C 1. de causis p. c. 14. p. 94. f. & 4. decau. p. c. 24. p. 13. c f

D 2. de præc. ex p. c. 3. p. 106. b

Exercet methodum præcedenti capite promissam in pulsibus secundum omnes dimensiones diastoles, & secundum omnes corporis arteriæ constitutiones considerātis. CAP. 27.

ESto vt ægrotantis cuiusdā nunc primum à nobis uisi, pulsus in carpo manus appareat longior:

gior: ita vt ad sex, vel ēt plurĩū digitorū iniectionē motio fit sensibilis. Iam ergo cōstat necessariū E
esse, hoīem hunc esse gracilē. impossibile.n.est, bene carnoso existente corpore, tā lōgū fieri pulsum. Deinceps igit cōsidera cōstitutionē tunicæ arteriæ, ad ætatē habitūq; corporis ægrotātis respiciēs. Pulsus.n.q in pueruls est, mollior est, q̄ q in adultis: q in fœminis, q̄ q in viris: q in natura molliorib.& albis, q̄ q in cōtrariis. Si igit tibi multo durior, q̄ is, q fm naturā est, pulsus fact' eē videat, tumorē diastoles cōsiderato: tumorē aūt nū p noīabā motiones fm totū arteriæ circulū, cuius altitudinē, & latitudinē cogitatione secamus. neq;.n.in arteria, sicuti in cubicis corporib., latitudo ab altitudine distincta est. Cum āt talis sit ipse pulsus, oīno q̄dē necessariū est quandā esse affectionē ex ijs, q̄ durū pulsum efficiūt. [a]Has āt affectiones didicisti, refrigerationē ualidā, vt corpus arteriæ cōgelcē, uel excedētē siccitatē, quemadmodū in marasmis, uel alicuius uisceris scirrhum, vel maximā phlegmonē, vel spasmosā affectionē in aliqua neruosa particula. Sed & facies statim tibi indicabit, nunq̄d marasm' sit, an q̄d aliud: cōsentaneū.n.est, marasmū, vt incurabilē esse, qū ob ipsum arteria tātā acq̄sierit siccitatē. Cauos igit inspicies oculos eorū, q ita se hāt: vt in orbē emineāt ossa, q ipsorum tunicas circunscribunt: & q̄cunq; alia in lib. De marasmo didicisti. Sed & eos, q ita F
affecti sunt, anteq̄; pulsus tāgas, dignoscere tibi licet, vel ex sola facie. Cū āt ipse nō videaī talis, durītiē pulsus, vt plurimū q̄dem inuenis ob lienen induratū ortā: iā verò, & p p aliā q̄piā principem particulā, q̄ & tactu prōpte cognosces: symptomataq; ēt comitant, q̄ clare has ab alijs distinguūt. Si.n.iecur ad tm̄ scirrhū puenerit, ut pulsū, qualē dixi, efficiat: hydropū symptomata in facie iā tibi apparebūt. Si verò uēter, uel uesica, uel intestinorū aliqđ patiatur, diarrhœę, hoc est alui pfluuia indicabūt: Sicuti si diaphragma, vel mēbrana succingēs, pprię eorū spirādi difficultates. didicisti āt earū ideas in cōmētarijs de difficultate spirādi. Si verò nihil horū appareat, cōsidera an aliqua adsit spasmosa affectio. Ac in mulierib. inspice, an scirrhosus hic affect' in utero sit. Cū āt nihil tale appareat, refrigeratio ualida ac recens, uel ex aque frigid., uel uini potione. in illis.n. arteria vī stupefacta circa motū. Vt āt in ijs, q ita hāt, uinū meracū exiccare eorū habitū: sicut frigida aqua, cōgelare. Iā verò & fruct' autūnales tactu, & facultate frigidi, durū pulsū efficiunt. At noxę, q ab externis causis pueniūt, celeriter cōquiescunt, si nos laborātē calefaciam': & ob id et pulsus unā q̄escunt. pleurē āt cum affectionib. q in corpore sunt, si ipsæ curatu difficiles sint. Si ergo lōgus pulsus una, & durus sit, cōsiderationes, ut dictum est, facies. Vbi verò moderatus ipse sit fm eā dictam, q est in duritie, & mollitie, tunc insup q̄titatē diastoles cōsidera. si.n. arteria fm utrasq; dimensiones, lōgitudinē inq̄ & altitudinē, insigniter dilatet, idq; nō ob recens alimētū, uel uini potionem, uel lauacrum, uel aliq̄ aliā motionē euenerit, cōstat, certe hoīem febricitare. Si uerò & celeritas, & frequētia unā cū tali uehementia adsit, patet maiorē ēt ēe febrē. Si āt fm altitudinē & latitudinem moderatus sit ipse pulsus, & pter celeritatē fit ēt satis frequens, multā q̄dem esse indicat caliditatē, imbecillā ēt facultatē: si.n. esset ualida, magnitudo utiq; pulsib. inesset. Sed & p p hoc ipsum, uelox satis fit, & frequens, p pea q usus ob diastoles paruitatē nō cōplet. Talis āt pulsus, lāguidus tibi oīno apparebit: pprīū.n. inseparabile hoc signū in pulsib. est infirmæ facultatis: ut iā cætera oīa, q̄ facultatis imbecillitatem, uel robur significāt, ex abundātia cōsiderent, q ppe ad exq̄sitā sciam speculationis pulsuum sunt utilia, cōprobata, cōprobātiaq; pcognitionem, q ex lāguidis, & uehemētib. pulsib. fit. Dictū āt est super', q ob medicorum cōsuetudinē, uehemētes, hoc est σφοδροὺς noīo pulsus, eos q ἐν τόνῳ.i. tenore pditi sūt: lāguidos āt, hoc ē ἀμυδροὺς, eos q̄ ἄτονοι.i. tenoris sūt uacui. Age.n. cuipiā, q in carnis īcremēto moderate se hēnte, pulsus appareat moderatus fm magnitudinē: tunica ēt ipsa arteriæ moderatē se hēnte in dr̄ia, q̄ est fm duritiē & mollitiē, q̄ cōi noīe uocatur cōstō arteriæ: in tali pulsu uirtutē ualere oīno dices, anteq̄ noscas q̄id in uehemētia se hēat, neq; .n. sanè fm oēm tactus iniectionē, statim uehemēs dignoscit pulsus: sed solū, cum arteriā cōprimimus. Supficiaria.n. attrectatio exq̄site q̄dē dignoscit magnitudinē: at nullo mō uehemētiā. Si uerò cōpresserimus, apte q̄dē uehemētia apparet: queādmodū sanè, & lāguiditas: apparet aūt una & ipsa magnitudo. Cū.n. ascēdere in altitudinē pluhbeat arteria ob cōpressionē, simul quidē tenore p ditū facit occursū, simul uerò imaginē q̄dā extēsionis in latitudinē: in quib. indicatio apparet phibitionis ascēsus in altitudinē ob cōpressionē. Verū quādo dura fuerit tunica arteriæ, neq; tūc maxima fit diastole. Et p p hoc, cū fuerit principis uisceris phlegmone, & p p ipsā pulsus durus: si pter, hæc facultas q arterias dil. tat, robusta fit, uibrosus fit pulsus: ubi.n. tū usus diastoles auctus fit, tū robur uitali facultati adfuerit, dū uiolēter dilatatur arteria, uibrō efficitur. Magna tamē ex parte in talib. affectionib. nō est robusta facultas: imo certe q̄spiā cōtentus esse dēret, si in corpore ob morbi longitudinē extenuato, facultas vel mediocrē tenorem hēet. p p hoc igitur, neq; uibrosi ipsi pulsus fiūt. Ijs sanè, qui uinū meracius, uel copiosius biberunt, pulsus uibrosi quādoq; appareū q & facultas roboretur, & febrilis caliditas augeat. Atq; hi q̄dē pulsus sępenumero cōspiciunt. rarò uerò, q altitudinē quidem seruāt una cum latitudine, lōgitudine aūt sunt breues; rarius aūt ipsis ij, q & lōgitudinem una cum latitudine cōtrahunt: his adhuc rarius, q altus una, & angustus & breuis fit; qui in ijs quidē, q dum sani erant longum habebant pulsum, ne fieri q̄dem pōt: in ijs aūt qui breuē, ex multitudine cōsistit, ualida existente facultate. Quare ēt ut plurimū inæqualis appa-
G (margin, beside "nes, lōgitudinē")
H (margin, beside "mus")

[a] A 2. de præsag. ex p. c. 4. p. 107. fg. & 1. de diff. feb. c. 7. in fine.

A ret sec̃d m duo gña Inęqualitatis. Sicuti.n. vehemens pulsus validę facultatis est signum: ita post ipsũ altus, qñ ĩ lõgitudine breuiat. Cõstat igit̃ tunc neq; ob tenuitatẽ corporis ipsum ĩ altitudinẽ ascendere, neq; ob mollitiẽ tunicę arterię. nã si ob hęc attolleret, breuis pulsus nõ esset. Magna ergo ex parte altus pulsus stati ẽt latus est: sin minus, at certe moderat' sec̃d m latitudinẽ. Angustatũ ãt hũc ipsum esse, altiorẽq; moderato esse sine collectiua inæqualitate, ĩpossibile est: q ẽt minores num̃s ro altos pulsus habeat q̃ moderatos sec̃d m pfunditatẽ. Sed & sec̃d m vnã diastolẽ talis pulsus fit ęqualis: ita vt absolute altus unà & angustus sine inæqualitate, nõ admodũ frequẽter appareat. Et sanè altus pulsus, licet sec̃d m lõgitudinẽ mutilatus fuerit, nõ tamẽ tñ, q̃tũ formicãs mutilabit. digiti certe vnius iniectionẽ explet, cũ formicãs ne tertiã q dem totius cõpleat. Igr̃ altus simul & breuis lõgitudine pulsus, qñ durior vnã fuerit, dicrotus etiã simul euadit. Verũ nũq̃ à me visus est longus vnã & dicrotus. sed q lõgitudinẽ assumpserit, ex pdictis causis vibrosus euadit. Cãæ sunt, copia caloris, & robur facultatis, & istĩ durities: nõnũq ẽt & p p affectũ ĩ morbis, sit' arterię ĩmutatæ ac puertit̃, itẽperie quapiã ĩ æquali ĩ tunicis ipsi', vel circũiacentib. corporib. orta: vt alia q dẽ pars sit exiccata, alia verò nõ: & alia q dẽ sit ĩdurata, alia verò nõ: & alia q dẽ ab aliquo circũiacẽtiũ corporũ attracta, sit tensa: alia verò de suo situ extrusa sit. Sed hæc q dẽ sũt rara. Quæ aũt fiũt ob caliditatẽ

B tatẽ vel refrigerationẽ totius mẽbri una cũ circũiectis partib. aut humiditatẽ & multitudinẽ, aut defectũ & siccitatẽ, ea sæpenumero cõtingunt. Meminisse tamen oportet & eorũ q raro eueniũt, vt q do pueneris ad ægrotũ, quẽ haud pri' ĩspexeris, ab ijs auspicat' q magna ex parte eueniũt, ad ea trãseas, q nõ admodũ frequẽter cõspiciunt: atq; ita ad alia, vsq; ea q rarissima sunt: quẽadmodũ, sanè & in pulsu, q breuis sec̃d m lõgitudinẽ, & altus sec̃d m pfunditatẽ est, exẽplũ tibi adest transitionis ab ijs, q sæpe, ad ea q rarissime cõspiciuntur. Rõni igitur consonum est, ut q do hic pulsus visus fuerit, inspicias prius, quõ se habeat homo ille in crassitie: Si.n. bene carnosus & pinguis satis sit, pulsus sec̃d m rõnẽ apparet. paruus.n. erit. Quare in ĩmoderatis carnis incrementis, caro, q effunditur, phibet dilatari uas, quantum ex natura poterat. sed & longitudo ipsius, breuior fit: & latitudo, angustior: q à carnis multitudine cõprimatur. Eorũ autẽ, q habitu sunt graciles, in cæteris aũt robusti, satis quidẽ magnã latitudinem & lõgitudinem pulsus habet: notabilem quoq; ĩ altitudinem ascensum. Adhuc etiã magis, in quib. laxa est cutis, pspicuum fit illud spatium, qd' inter ipsã, & arteriæ tunicã intercedit. Ex quo patet leuiora quidem corpora facile simul attolli ab arterijs, dum dilatantur: grauiora autem, difficilius: quę verò admodum grauia sunt, ea nullo mõ moueri.

Pulsuum ab usu unà cum facultate profectorum coniugationes quatuor. CAP. 28.

C NVnc aũt de pulsib. dicamus p p a q d ex mediocrib. læsionib. facultatis simul & caliditatis frequentes quidẽ fiant, paruũ uerò nõ adhuc, neq; tardi, sed moderati: Quatuor igit̃ cõiugationes diuersę oriũtur. uel.n. ob caliditatẽ solã, vel ob refrigerationẽ alterant̃. Et sec̃d m ĩbecilliorẽ vnã & calidã, si multũ q dã ab ãbab. causis superetur, facultasq; satis ĩbecilla sit, & calor ignẽ': parui & tardi pulsus & frequẽtissimi fiũt. Si verò mediocris sit læsio: æquè q dẽ frequẽtes, sed moderati sec̃d m distentionẽ & motionẽ. b Secunda aũt cõiugatio ex ĩbecillitate & refrigeratione cõstat. ĩ ipsa lãguidus q dẽ catenus sit pulsus, quatenus ẽt male se hẽt facultas: paruus itẽ & tardus, quẽadmodũ & pulsus prioris cõiugationis, nõ tñ æquè ut illi ad extremã frequenti peueniũt: nisi facultas extreme fatigata sit: tunc.n. cõstat minimũ in talib. fore pulsũ, & ĩtermittentẽ, & deficiẽtẽ plerũq; c Tertia uero cõiugatio alterationis pulsũũ est, augescente simul tũ caliditate, tũ facultate: ĩ qua uehemẽtissimi q dẽ & maximi, celerrimi tñ nõ æquẽ fiunt pulsus: frequẽtissimi ãt magna q dẽ ex parte nõ euidẽter, qñq; tñ supra naturalẽ statũ excedunt. hocq; fit, ubi caliditas plurimũ aucta fuerit. d Reliqua aũt cõiugatio alterõnis sec̃d m hoc genus pulsũũ est, qñ in idẽ cõueniũt robur facultatis, & caliditatis defectus: fiũtq; hi moderati q dẽ magnitudine; tardiores tñ, & admodũ rari, ac plerũq; eum refrigeratio multũ pualuerit. e Distentionis sanè ipsorũ q̃titas nõ ĩpedit manifeste, nec euidẽ

D ter, ob facultatis fortitudinẽ. Neq; uerò tarditas ẽt multũ ppollet, ob eãdẽ cãm, ualẽs.n. facultates nãles motiõis mẽsuras cõseruat, q uis usus nõ postulet. Magno pe eteni usũ esse exolutũ oportet, frigiditate uehemẽter ppollẽte, ut pulsus euidẽter minor fiat. Magna tñ ex parte nãlẽ distentiõis q̃titatẽ seruat, uel parũ q d nec admodũ a pte fit minor; multo certe tardior, q̃ minor, ĩ refrigerationib. apparet.

A 1. de cau. p. c. 8. p. 88. diffuse.
B Ibidem.
C Ibid. p. 89. a
D Ibidem.
E Ibidem.

Febrium per pulsus dignotio. CAP. 29.

REdeamus aũt ad pcognitiones q in febrib. fiunt; ut qualis sit singularum ex pulsib. dignotio, hoc in loco dicamus. f Ephemeræ igit̃ oẽs in magnitudinẽ & celeritatẽ & frequentiam pulsus, quãtum in ipsis est, mutant. Pari modo & hecticæ febres in easdem dr̃as alterãt pulsus q̃tum in ipsis est, & magis in ipsis ĩmutatur celeritas. At q fiunt ex putredine humorum, in uigorib. quidem ambas hãt motiones celeres, diastoles inquã & systoles; pari modo & frequentias ambas æq alterant; in inuasionib. autem non æque, sed solum intendunt systoles celeritatem, in ascensionib. aũt, cum hãc quidem, tũ uero externã quietem plurimum concitant; ut frequentissimus appareat fm ipsã pulsus. Et hi soli febrium sunt pprij pulsus ex sui ipsorũ rõne. Alij autem alias affectiones magis sequunt̃. Duo autem sunt gña talium affectionũ, uel facultatis, uel instrũm uitiũ. ad ttia.n. hæc respiciendo, causas quæ pulsus immutant, inuenire oportet, instrumẽtum, usum, & facultatẽ,

F 3. de præco. ex p. ca. 7. p. 117. h

Animũ ãt diligẽter hoc in loco adhibere oportet: ꝓ ꝓ ea ꝙ differũt inter se sapiẽtes medici de pro E
A ibi.p.118.b prijs febris pulsib. errãtq; cũcti, alterõnes ipsas pulsuũ, q̃ ex facultatis, uel instrorũ initio ꝓficiscunt
ꝓprias ipsarũ febriũ eẽ arbitrãtes. aEst ãt inseparabile, maximeq; ꝓpriũ inuasionib. febris ex pu-
tredine humorũ ortæ, ut systole arteriæ uelocior fiat. & q̃cũq; in cognoscẽda systole fuerit excer
B Ibidem.d citat⁹, hoc hẽbit inseparabile principij paroxysmi signũ, q̃ñ pulsus aliquẽ hẽt tenorẽ. Quo mõ ãt ĩ
cipiẽda sit exercitatio, copiosissime ĩ 1. de dignotione pulsuũ dictũ est. bEgo dẽ ĩ multis multoties,
quorũ nunq̃ antea, nec dũ ualerẽt, nec dũ ægrotarẽt, pulsus tetigerã, hoc solo signo fretus, nunq̃
lapsus sũ. Qñ igr̃ pulsus, ĩ alijs nõ mutat⁹, celerior fiat scd̃m systolẽ, prĩcipij paroxysmi signũ ĩsepa
rabile statuito sit ãt stati talis pulsus, ẽt freqñtior fm externã q̃etẽ, incũbẽte nã ad ꝓpulsandũ fu
C Ibidem. mosũ excremẽtũ: ꝓ ꝓ qd̃ celerius cõtrahebaẽ. cEphemeris ãt febrib. hoc nõ adest: q̃a sine putredi
ne humorũ fiũt. Sed nec ẽt hecticis: q̃m nec ĩcipiũt unq̃: nisi casu aliqua alia affectio cũ ipsis coiue
rit. Si ãt primo die, cũ recẽs de sanitate in morbũ hõ q̃spiã decidit, pulsũ tãgam⁹: stati ẽt febris ge-
D Ibidem. nus ab hoc signo ĩdicabiẽ. d Distĩguũtur ãt q̃ ex phleg. oriũtur, ab ijs, qui ex putredine humorũ,
sola ipsa duritie: dur⁹. n. ẽ occursus in ijs, q̃ ex phlegmone. Si igr̃ distinguere potes durũ arteriæ oc
cursũ ex tẽsione ortũ, ab eo, q̃ ex refrigerõne, & duritie fit: tres hẽbis ex hoc ꝑcogniriones cãrũ
ꝑter tarũ, potũ frigidũ, vinũ meracius, & phlegmonẽ, quã nõ solũ cãm, q̃ ante proxysmũ extite- R
rit, sed q̃ ẽt ꝑmaneat, dicimus: frigidæ uero, & largioris meraci potionẽ ꝑcessisse eã q̃dẽ, sed affe-
E Ibidem. ctionẽ, q̃ ab ipsa fit, seruari. Ac indurantur q̃dẽ ex nocuis frigidæ potionib. arteriarũ tunicæ: exic
cãtur ãt ex largioris uini potionib. Hæc q̃dẽ ita distinguãtur. eQuę uero prima die nequaq̃ hñt ꝑ
dictã notã: ex uel ephemeræ indicãdæ sunt, vel hecticæ. Ac rarissime q̃dẽ statim a principio con-
sistit febris hectica: nõ tñ impossibilis ẽt talis gñatio ipsius. sed uisæ sunt alicubi a nobis ẽt tales. Ac
cũctas q̃dẽ ipsarũ notas in tractatione de febriũ dñia contẽplamur: q̃ vero a pulsibus sumũtur nũc
dicentur. Neq; magnus neq; vehemens pulsus vna cum hecticis vnq̃ inuadit febribus. sed si alte-
rutrum horum insit ipsis, non sunt hecticę: si verò ẽt omnia simul adsint, aperte sunt ephemeræ.

Crisium præcognitio ex pulsibus. CAP. 30.

F 3.de crisib. c.vlt.p.114.d His ita definitis, deinceps cõsiderãdũ ẽ, q̃d vnusq̃sq; pulsus ĩ his ad crisim significet. fSi igr̃ vn
dosus ipse puls⁹ fiat, & mollis ĩsigniter, sperare oportet sudores. Dur⁹ ãt vomit⁹ magis q̃ su-
dores ꝑmõstrare solet. Nã alt⁹, oĩs excretionis ẽ nota: quẽadmodũ & uehemẽs. Magn⁹ ãt si fuerit,
motionis ad externa magis, q̃ ad ĩterna signũ ẽ. duplex ãt cũ sit utraq; ad externa q̃dẽ ꝑ sãguinis
eruptionẽ & sudores, ad ĩterna verò ꝑ vẽtrẽ & stomachũ: vndos⁹ q̃dẽ puls⁹ sudores, magn⁹ uerò
simplr̃, sãguinis eruptiones ꝑmõstrabit: motione verò ad ĩterna superãte, ubi absuerint vomituũ G
signa, deiectione alui ęgrotus iudicabiẽ: vbi adfuerit, ꝑ sudores magis: si uerò & hęc adfuerit, & vẽ
ter ĩsigniter subducaẽ, ꝑ utraq;. Inæqualis ãt puls⁹ ĩ plurimis fit crisib. ac ꝑserti, ubi aliq̃d certami
nis, & periculi hẽant: multo verò magis, vbi biliosi humores ad ventrẽ cõfluãt: simulq; adsint aliæ
vomituũ signa, q̃ ab Hippocrate dicta sũt: & oĩno inæquales fiũt, ꝙ mordeaẽ, graueẽq; stomach⁹.

Qui pulsus fiant affecto pulmone, thorace, membrana succingente costas, diaphragmate: iecore, liene, ventriculo, vesica alys nutritionis instrumentis: utero: cerebro, membranis cerebri: musculis thoracis, epigastrij, vlnarum, tibiarum: Erythroide tunica, & testibus. CAP. 31.

G 1.de ꝑcog. ex p. c. 4. p. 107.d Qgvoniã ãt substãtia facultatis singularũ particularũ in bona cuiusq; ipsarũ tẽperatura posi-
ta ẽ: (tũc. n. ꝓpriũ op⁹ strenue ꝑficit, cum tẽperatissima ẽ: & sanè male ẽt agit, ubi ĩtẽperata
reddita sit: & eaten⁹ male, quaten⁹ intẽperata sit:) iõ ꝓpositũ est nobis, deinceps dicere, qualis pul-
s⁹ singulas aliarũ corporis partiũ affectiones sequaẽ. Dixim⁹ ãt de corde, ubi de febrib. sermonem
H 4.de ꝑcog. ex p.c. 2. p. 119.f.diffuse. habuim⁹. hPrope illud sunt respiratoriæ particulæ aĩalis. hæ ãt sunt pulmo, & thorax: postea ali-
menti instrã, hoc ẽ iecur, & venter, intestinaq; & liẽ, & renes, & vesicæ ambę. Si igr̃ pulmo se ipso
fiat aliqñ calidior, stati & cor calefacit. siq; frigidior sit, nec hoc denegat, summati, suas ipsi⁹ intem
peraturas citi⁹ q̃ alia instrã cordi impertit: Cã hui⁹ rei est, ꝙ cordi maxime oĩum est vicinus, ꝑq; va H
I Ibidem. sa ei maxime affinis existit, & ꝑ maxima ostia ĩ ambos sin⁹ cõfluxũ hẽt. iPulmoni igr̃ morbose ca
lefacto, cor cõcalefactũ, puls⁹ efficit, q̃ ex vsu pulsuũ aucto fieri solẽt. Si vero longiori tꝑe hoc ac-
K Ibidem. cidat, periculũ ipsi ẽ, ne hecticã cõtrahat febrẽ. kRefrigerato ãt pulmone, cor cõpatiẽs, ꝑ initia q̃-
L Ibidem. dẽ ĩ eã alterõnẽ ducet puls⁹, q̃ pri⁹ oñdimus, dũ vs⁹ exoluiẽ, cõstitui. In lfluxionib. ãt cõe oĩum est,
ipsa pulsuũ inęqualitas: obstructioq; prõpte, & cõstipatio, & cõpressio prĩcipalissimarũ arteriarũ
ex talib. fit fluxionib. nec min⁹ etiã plenitudo, q̃ ad vires refertur: ꝙ tã ꝓpe pulmonem, sitũ sit cor:
& ꝑ magna ostia cõfluxũ habeat. ac ex tenuib. q̃dem & paucis fluxionib. minor fit inæqualitas:
M Ibidem. ex crassis ãt, & uiscidis, & multis, maior. eteni hæ obstruũt, & cõprimũt, & grauãt magis. m Durio
res ãt pulsus fiũt, q̃ naturalis status exiltit, ex siccis intemperaturis, ac phlegmonosis, vel scirrho-
N Ibi.p. 120. sis tumorib. pulmonis: quẽadmodũ sanè & molliores ob œdematosas affectiones. nSanè ĩ pulsib.
alia etiã q̃dã gignitur dñia ꝑter superi⁹ dictas, ex eo ꝙ fluxio aliqñ q̃dem in ipsas solũ incidat aspe-
ras arterias, aliqñ ãt & in leues, & uenas, vel etiã ĩtermedias regiones ipsorum vniuersas occupet.
ex asperis. n. arterijs solis repletis, nulla fm duritiem fit mutatio pulsibus: ex leuib. ãt arterię quę
in toto aĩali sunt, dum tenduntur, duriorem efficiunt pulsum, œdemata vero molliorẽ ipsum red-

dunt,

A dũt, tẽsionẽ nullã faciẽtia, quẽadmodũ in phlegmonosis,& scirrhosis tumorib. euenit. a Ad taliũ ãt intẽperaturarũ similitudinẽ, thoracis & intẽperaturæ easdẽ faciunt alterationes: tumores verò, p q̃titate & idea singulorũ, q̃ ipsos faciũt humorũ. Tardius ãt thoraci cõpatit cor; celerius pulmone affecto. Pleuritici ãt duriorẽ sp hñt pulsũ, q̃ peripneumonici. maior. n. est tẽsio ex duris & densis partib. in tumorẽ eleuatis. Aequalis ãt vt plurimũ, ex tumoribus costas occupantib. est pulsus: ex ijs ãt, q̃ in pulmone sunt, inæqualis. b Iecore ãt ægrotãte ex phlegmonis minus duri fiũt, q̃ ex thoracis phlegmonis, tanto, q̃to, q̃ ex pulmonis magis: cõpatit aũt prõptius cor iecori, remotius licet q̃ thorax iacenti, ob venæ cauæ cõinnem. Ex diaphragmate ãt male affecto citra febrẽ, durus q dẽ fit pulsus & paruus: nõ tñ multũ frequẽs, sed vel oĩno parũ, vel nullo mõ ad talẽ puenit mutationẽ. d Maxima ãt nota pleuritidis pniciosę est, si durus admodũ pulsus euaserit, & ob id ẽt paru & ob hęc duo, & caliditatẽ, frequentissimus. nullus. n. pleuriticus ex tali pulsu seruatus est. Dictum ãt mihi in isagoge est, pleuriticorũ pulsum, celerẽ & frequẽtem, nec valde magnũ esse, & q a neruosiorẽ duriorem q; efficit arteriã, tã q̃ ad uehemẽtiã uertat, inexercitatis imponere, q durã pcussionem à uehementi discernere nequeũt. Verũ de his sermonem ptrahere hoc in loco nõ oportet. f Ventriculus ãt male affectus, intemperie q dem eo mõ quo pdictæ partes, pulsus alterabit: si verò

B tumor ĩ eius ore subort' fit, durior pulsus erit ob neruorũ multitudinem: nõ tñ ita durus, vt ex diaphragmate. Quemadmodũ ãt ex dolorib. oris vẽtriculi facultas celerrime fatigatur, eadẽ rõne nõ sustinet copiã ne q dẽ paulisp: sed grauatur ac fatigatur, pulsusq; inæquales efficit. h Os ãt vẽtriculi dũ facultatẽ vel grauatã a multudine materiæ, vel debilitatã hẽt: iure ẽt pulsus efficit, nõnunq̃ qui dẽ lãguidos & frequentes & paruos, nõnũq̃ vero inęquales. i Ita & in alijs alimẽti instrĩs inuenies mutationes pulsuũ, ad pdicta respiciens. q euq; . n. dura, & cõtenta, & neruis plurimis duris prędita sunt, facile hæc pulsus efficiũt duros, q̃ verò cõtrario mõ se hñt, molles. k Vesica ãt, & vter' situ qui dẽ nihil ĩter se differũt: durior tamen est, & neruosior vesica. quare vbi phlegmone laborat, pulsus magis q̃ vterus duros efficit. Alterabit ãt citius, magisq; ipsum ĩ magnitudinem & paruitatem & alias drias vterus. Percurrã ãt aliorũ instrorũ intẽperies, & primo, exercitationis grã, intemperies cerebri. m Mentem ergo adhibere oportet cõsistentiæ arteriæ, vtrũ a siccitate vel tensione tunica appareat dura: deinde, si ex siccitate appareat, duorũ alterũ censendum est in cerebro existere, vel intemperiẽ calidã & siccã, vel bilis redũdãtiã: si extensione, phlegmonosã affectionem: si ex vtrisque, censere oportet & ipsã affectionem cõpositã esse ex sanguineo, & bilioso humore. n Quicũque ãt ex nigra bile, q̃ ob putredinem ebullierit, tale q d patiũtur, duros hñt pulsus ob siccitatem

C & tensionem: stati vero & paruos ob duritiẽ, & celeriores q̃ q fm naturam sunt, q̃do febricitant: & frequentiores, p pea q vsus nõ adimpleatur. Humidæ ãt intẽperaturæ molles tractu tpis puls' reddunt, & hoĩem ipsũ comatosũ. Si vero febrilis ipsis cõiũgatur caliditas, letharg' nominatur ipse morbus: fitq; pulsus nõ mollis tñ, sed ẽt magnus. Si verò ex putrescente pituita in cerebro talis gignatur affectio, erit q dem & hoc mõ morbus lethargus, habebitq; pulsus imaginem q̃dã tensę arteriæ, q̃uis mollis ipsa sit: & magni eaten' in eiusmodi morbis oĩb. sunt, quaten' caliditas aucta sit: celeritas ãt vel oĩno minima, vel nullo mõ his intenditur: ita vero & frequentia. p Refrigeratione ãt morbosa in cerebro eueniente, q̃do in sympathiã puenit cor, minores & tardiores & rariores, q̃ q fm naturã sunt, pulsus fient: & si q dem citra materiã sola intemperies sit cerebri, sine tensione: si uerò cum materia, melãcholica q dem ipsa existente, tendi arterias, & p p hoc duriorem apparere pulsum, cõtinget: pituitosa ãt nõ simpliciter, sed si q dem crassa & viscida sit pituita, tendentur: si uero humida & spiritosa, sine tẽsione mollis erit pulsus: si uero pmista sit, mollis simul & cum tensione quadã. Q m̃ ãt tenuis meninx nõ uĩ unq̃ pati ullum ex pdictis morbus sine cerebro,

D sicuti, neq; cerebrum citra meningen, & dura meninx quãplurimum distans a cerebro pt etiam sola pati: scito, si affectio notabilis ipsius, genita fuerit, corq; in sympatheiã attraxerit, & arterias, pulsus pinde, ac in cerebri affectionibus alterabitur: nisi q in mollitie & duritie, nõ eatenus mollẽ & durum, quatenus cerebrum, efficiet: sed multum q dem durum, parum uero mollem. r Quæcunq; . n. corpora natura dura indurãtes susceperunt affectiones, ad maximã pueniunt duritiem: quemadmodũ & natura mollia, q̃ humectãtes, & fundentes affectiones receperunt, pfecte exoluta fiũt & mollia. s Si igr affecta particula, densa & dura sit, duros efficit pulsus: si uerò carnosa, si q dem uel phlegmone correpta sit, uel scirrho, duros, sed minus q̃ pdictæ partes: si œdemate laboret, molles. Musculos ãt abdominis & thoracis, phlegmone tentatos, febres q dem facile comirantur: & p p hoc & pulsus magni fiunt & ueloces & frequentes: durus aũt in ipsis abũde pulsus, vel spasmosus nunq̃ fit. t Musculis uero cubiti, & tibiæ phlegmone tentatis, & psertim qua parte ipsorũ exoriũtur tendones, facile q dem est corripi & spasmo: facillime etiã pulsus & tendũt, & indurãtur: adhuc uero magis, si tendo aliq s ex ijs, q ĩ extremis sunt manibus uel pedibus, phlegmone tẽtatus sit, prõpte q dem pulsum ipsis fit durus, prõpte etiã spasmo corripiũtur. x Fiunt ẽt abunde duri & ob iecoris, uel lienis scirrhum. sed ex his ita duris nullum spasmi ĩminet periculum. Ac lieni q dem cum scirrho magnopere esset affect', uidim' etiã multoties nequaq̃ su puenire hydropem: iecori uerò necessario succedit: tuncq; pulsus ambarum affectionum signis pdit' est, tunica q dem & humidiori, & molliori, indicãte tñ aperte tensionem ex scirrho ortã, & ob id etiam duriore. Hydrops ãt ipse p se ipm sine uiscerum phlegmone, nullã facit in pulsu tensionem. Quo mõ autem affectus

A. ibidem. c. 3. p. 120.
B. ibid.
C Ibidem. c.
D Ibidem.
E c. 11. p. 45.
b & 4. de cau. p. c. 8. p. 100. f
F 4. de ptęc. ex p. c. 6. p. 120. d
G Ibidem.
H Ibidem.
I Ibidẽ c. 7. e
K Ibidem.
L Ibidem.
M Ibidem h
N Ibid. p. 141 a
O Ibidem.
P Ibidem.
Q Ibidem. c. 9. p. 141. b
R Ibidem.
S Ibidem.
T Ibidem.
V Ibidem.
X Ibidem.

A Ibid.c.10.c affectus vteri pulsus alterant, dictũ est, qñ ipm uesicæ cõparabamus. a Si uerò erythroudes tunica E
phlegmone tenteẽ, durus fit pulsus & minor. Ex testibus autẽ phlegmone tentatis, non ęque durus, & magnus propter febrem. Et hæc quidem magna ex parte ab internis causis efficiuntur.

Traduntur dignotiones causarum externarum, a quibus pulsus in magnitudinem uel parvitatem mutantur. CAP. 32.

B 1. de pcog. ex p. c. 1. p. 104.h M bVltoties ãt & ab aliqua externa cã mutationes pulsuũ fiũt, q̃ in hũc modũ discernẽdę sunt.
Ea quidẽ q̃ ex balneis, & cursib. frictionib. & alijs motionib. fit breuis t pis est: atq; ita celeriter ad pristinã regredi constõnẽ. quare licet tibi, ubi pulsus tetigeris, atq; deinde aliquãtisp intermiseris, ac rursus tetigeris, apertissime dignoscere mutationẽ. c Magnitudo ãt pulsuum a uino,
C Ibidem. & alimẽto orta, diutissime pmanet. distinguiturq; p cõiũctã ipsi uehementiam. vehemẽs. n. nõ minus q̃ magnus pulsus his fit. nunc aũt supponitur q̃ duntaxat redditus sit maior. nõ igr ab his
D Ibidem. alteratus est. d Iam & magnitudo ab ira orta, cum uehemẽtia fit, q̃ alioq prudentẽ nõ lateat, si in oculos & vniuersũ vultum inspiciat. Ei uerò, q iram velit occultare, inæqualis pulsus fit: adhucq;
E Ibid. 105.a ẽt magis inæqualis est ijs, qui anguntur, & uerecundantur. e Magnitudinis aũt incrementũ, qđ fit a semicoctis in corpore humorib. qui coquũtur, aluntq; naturam, pinde ut ijs, qui cibũ sumpserunt, una ẽt auget uehementiam. Eodem etiam mõ, si qs in sole, uel ad ignem calefact' sit, cutis ip F
sius squalida, & nõ humida, ut a balneis erit. f Atq; ij qdem subcõtrario quodam mõ affecti sunt,
F Ibidem. ac loti, q ad mollitiem & humiditatem cutis attinet. medium inter utrosq; locum obtinent fricti
G Ibidem. & exercitati. g Hæ quidem ipsæ sunt artificiales dignotiones cãrum, quæ pulsus in magnitudinem
H Ibidem. & in sanis & ægrotis vertunt. h Externæ uerò, alię qdem ex indagatione, cũ s. inter inimicos, aut insidiatores, aut malignos tentatores, cõsiderõnes facitis: i Interdum autem magnitudinem adeptus
I Ibidem b est pulsus, uel q a medicamentum calefaciens ægrot' sumpserit, vel adnotationis rõne. In his qdẽ primũ cõsiderare oporter paroxysmi tps, postea laborãtis morẽ, & cõsuetudinẽ: si. n. aliquo alio t pe, & nõ paroxysmi magnitudinẽ pulsus ipe assumpserit, pbabile est a calfacientib. poti', nõ paroxysmi rõne factã esse alterõnẽ: si verò in paroxysmo, probabilius est adnotationis rõne. Distinguesautẽ exquisite, si parum p intermittens, rursus tetigeris. Caliditatẽ. n. a medicamento ortã, p p q̃ pulsus increuit, sp magis, ac magis exolui cõtingit progrediẽte t pe; intendi ãt eam, q̃ a pa-
K Ibidem. roxysmo fit. k De cõsuetudine ãt & more, sciendũ, quosdam quidẽ insuetos esse, formidolososq; ad medicamentorum potiones, nõnullos ãr cõsueros: similiter & de morib. Quidã. n. insidiatores sunt, aĩoq; tenentur, ut cunctos tanq̃ nihil firmi scientes redarguant, quidã uero simplices sũt & modesti. in his ergo suspicandũ nõ est, quicquã clã factũ esse. in insidiantib. uerò suspicari oportet G
L Ibidem. oĩa. l In primo autẽ de causis pulsuum libro ostẽsum est, ubi paulo augeaẽ caliditas, in magnitudinẽ quidẽ euidenter increscere pulsum; in celeritatẽ verò nõ euidenter: vbi amplius aucta sit, magnitudinẽ quidẽ assumere, sed & in celeritatem euidenter increscere, & aliquid ẽt frequentiæ adipisci: quemadmodũ vbi plurimum aucta sit, & usus gñationis pulsuum supra maximã fit diastolẽ, in magnitudinem quidẽ nõ increscere, qñ ad extremũ auct' sit, sed celeritati quantũ p̃t una cum
M ibidem.e frequentia addere: & ubi nõ ampli' celeritatem intendere possit, frequentiam incitare. m Si uero ægroto cupiã, q minorẽ, quam sm naturam est pulsũ hẽat, maior postea fiat sine externa motione: huic caliditas amplior priore facta est. n De minori ãt eadẽ est rõ. minor. n. se ipso fit, uel facul-
N. Ibid.ca.a. 3.105.f tate imbecilliori reddita, uel instrũs durioribus. uel usu exoluto. Sed neq; facultas imbecillior euasit nũc, alioqui oĩno lãguiditas una cũ paruitate esset: nec corpus arterię durius, ita. n. nõ solũ minor sed ẽt durior esset pulsus. superest ergo usum tñ alteratũ esse. Et sanè ex maiori, quã sit is qui sm naturã est, pulsu, talẽ necessario factã esse uersionẽ, notũ est ijs, qui memoria tenẽt ea, q̃ ostensa sunt in primo de causis pulsuũ libro. Nã, & q̃ ex naturali statu in paruitatẽ fit uersio ob frigiditatẽ statĩ ẽt rariorẽ ipm efficit, & tardiorẽ, & q̃ ex magno supra modũ aucto moderati fit imminutio, statĩ ẽt celeritatis & frequentiæ aliquid detrahit: pptereà q, qui multũ supra naturalẽ statũ auctus sit, ĩ H
trib. generib. muteẽ. Qui ergo de magnitudine tñ detraxit pulsus, cętera ãt immutata seruat, paulo maior est eo, q sm naturã est. hic. n. solus ex pauco caliditatis augmento cõstat. Aliorũ uero, q in magnitudinẽ alteranẽ, nullus, nisi simul celeritatẽ assumat, uel frequentiam, talis euadit. Qui uero usque adeo est alteratus a caliditate, ut non magnitudinem solum, sed & celeritatem immutet & frequentiam, contrarium iter tenebit p easdẽ gñe alterõnes. o quare non solũ minor, sed &
O Ibidem.g tardior & rarior erit, quã pri'. Dũ ãt calefit, magnitudo euidẽter primũ, postea celeritas, deĩde frequẽtia ipsa aduenit. Dũ refrigeraẽ, cõtra, raritas, qdẽ euidenter primo, sõ tarditas, ultimo paruitas. p Tot. n. sũt, q̃ refrigerõnem efficiũt cãę, quot q̃ calefaciũt. Etenĩ aer frigid' extrinsec' occurrẽs,
P Ibidem.b quẽadmodũ, & aq̃ frigida, uel lauacrũ, uel medicamentũ corpi inunctum, refrigerat, uel ẽt longa aliqua qes, & ueluti latebra, frigidi' efficit corp': Et eorum q̃ intro recipiunẽ, ut aer, qui inspiratur frigid', & alimẽtũ pituitosum, & medicamẽtũ aliqđ frigidũ, & aq̃ frigidæ usus ĩmodicus: & ex aĩ affectib. diuturnus timor: & ex humorib. q ĩ corpore cõtinenẽ, qcũq; frigidi tẽperamẽto, qescentes prius, cõmoti nũc sint, aut oĩno ualidiores aliquo mõ facti sint calidis. Hęc ãt distĩguere opor-
Q Ibidem. tet eo mõ, quo de causis calefaciẽtib. diximus'. q Ipsa qdẽ essentia magnorũ & paruorũ pulsuũ sm circulũ arterię cõsistit, ubi lõgitudo par ppetuo seruaẽ, nõ tñ appareat par, sed aliqua pars occultaẽ. Ac dictũ qdẽ est de hac re in sõ de causis pulsuũ libro. bis. n. de eisdem dicere non est necesse.

Quid

A *Quid indicet pulsus rarus, frequens, intermittens, intercurrens, extremitas in singulis pulsuum generibus, caprizans pulsus, dicrotus. Inæqualitatem vel in situ partiũ, vel in motione consistere. CAP. 33.*

QVoniã aũt de magnis & paruis pulsib. q̃d significẽt dictũ est,[a] iã in p̃sentia ad sermonẽ de A 2. de p̃cog. ex p.2.p.109.
frequẽtia, & raritate trãseũdũ est. Pura ergo, & minime excremẽtosa caliditas, diastolẽ effi- h
cit maiorẽ simul, & velociorem: q̃ verò putredinosis turbata est excremẽtis, systolẽ.[c] Vbi uerò ex B Ibidem.
magnitudine diastoles pulsus fiat freq̃uẽtior, auctã esse signat caliditatẽ multã in corpore purã: vbi C Ibi.p.110.a
aũt, q̃ maturius incipiat systole, impuræ & excremẽtosæ caliditatis copiã indicabit. Simili mõ, si
rarior pulsus fiat s̃m externã q̃etẽ: si q̃dẽ ex breuitate diastoles, refrigeratã esse in aĩali caliditatẽ
ostẽdit: si uero, q̃ tardet systolẽ, minora reddita esse fumosa excrementa: s̃m internã uerò q̃etẽ, è
cõtra. si sanè ex eo, q̃ p̃ducta sit systole, pulsus freq̃ns euaserit, copiã subnutriri fumosorũ excre-
mẽtorũ: si uerò p̃ p̃ea q̃ maturius incipiat diastole, auctã esse caliditatẽ: rursus aũt s̃m hãc eãdẽ q̃e-
tẽ rarior cũ fit pulsus, si sanè ex eo, q̃ imminuta sit systole, pauciora reddita esse excremẽta osten-
det: si verò p̃ p̃ea q̃ tardet diastole, imminutã esse caliditatẽ.[d] Duplex aũt est pulsuũ q̃es, lõgi q̃dẽ D Ibidem.c.4
t̃pis, q̃ duorũ pulsuũ t̃ps excedit: breuis aũt t̃pis, q̃ est intra duorũ pulsuũ t̃ps. Quies verò tẽporum p.110.g
unius pulsus, inter temissiones est moderatissima: ac multi ex ea seruati sũt tã senes, tũ pueri: ætate
B aũt flotẽs ex hac nullus. verũ ex ignoratione q̃dã lõgã raritatẽ, intermissionẽ esse opinãtes, existi-
mãt, seruatos esse quosdã ætate florẽtes ex tali pulsus prauitate. Est q̃dẽ & hæc grauis, ac p̃cipuè
ætate florẽtib. nõ tñ p̃niciosa oĩno: in pueris sanè & senib. adhuc ẽt magis mitis. Mors porrò repẽ-
tina ex intermittentib. euenit pulsib. quo mõ ex apoplexia. extinguit̃. n. in utriusq; caliditas q̃ in
corde est, respiratione priuata. Ac raritas q̃dẽ ab intermissione pulsuũ distincta est, p̃lixitate t̃pis:
interdũ verò ẽt, q̃ raritas cũ æqualitate aliq̃n cõsistat oĩum p̃cussionũ: intermittẽs uerò pulsus ne-
cessario inæqualis fiat: interdũ. n. p̃ tres, interdũ p̃ quatuor, aliq̃n p̃ q̃nq; p̃cussiones, vel ẽt plures
intermittere inuenit̃: & q̃escere unũ t̃ps motionis, uel ẽt plura.[e] Quæ igit̃ est in ipso cordis corpo-
re refrigeratio magna, eatenus ẽt pulsus lãguidos efficit, & tardos, & paruos, quaten' & ip̃a d̃nat̃: E Ibidem.h
q̃ uero ab aliqua alia parte p̃ficiscit̃, raritatẽ plus, q̃ alia p̃dicta gñ̃a, a naturali statu amouet. Vbi
ergo corpus ip̃m cordis, refrigerõnẽ suscipiat, mors ineuitabilior est.[f] Ac raritas q̃dẽ pulsuum est F Ibid 111.a
vsq; adeo p̃niciosa.[g] Huic verò cõtraria est, freq̃ntia: sicuti & intermissioni, intercursio. nã inter- G c.5.p.111.a
currẽs pulsus ex inæquali fit freq̃ntia: p̃ p̃ea, q̃ sæpenumero actionẽ suã minus plene ac vsus postu-
lat, cor obierit. Iã id ip̃m fit, ubi vel cor a multitudine grauatur, vel instr̃a sũt obstructa, aut angusta-
ta. q̃ sanè, opinor, & intermittẽtiũ erãt cãæ.[h] Enimuero multoties intercurrẽtes pulsus crisim attu- K Ibidem.b
C lerũt. est. n. veluti conatus q̃dã naturæ ad certamẽ separãti. Q̃d̃ si ex hm̃õi crisib. perierũt q̃dã, ni-
hil hoc facit, ut grauior sit intercurrẽtiũ affectio, q̃ intermittẽtiũ. multo. n. plures ex intermittẽtib.
p̃eunt: eadẽ ẽt rõne ex ualde raris, q̃ ex freq̃ntib. Et. n. febres oẽs perurẽtes freq̃ntẽ hñt pulsuũ, cũ
tamẽ aliq̃ ipsarũ p̃iculo uacẽt; q̃ aũt in syncopis sũt freq̃tes, ob lãguiditatẽ, q̃ a nulla unq̃ syncope I Ibidem b. c.
separãt̃, sũt p̃iculosi. Præstiterit ãt cõsideremus de extremitatib. q̃ in oĩb. pulsuũ generib. sũt. Ac
extrema q̃dẽ freq̃ntia nihilo minus q̃ syncope laborãtib. inest ijs, q̃ perurẽtet febricitãt, nec ex to-
to tamẽ p̃niciose se hñt. Raritas aũt nõ est vnq̃ sine p̃iculo, sicuti nec lãguiditas, nec paruitas. Et
enim tres hæ d̃ñæ pulsuũ, cũ ad extremũ p̃ueniũt, p̃petuo sũt periculosæ. extrema aũt magnitu-
do, ubi una cũ morbosa mollitudine cõsistit, periculosa est. ubi aũt cũ aliqua salubri tunicæ arteriæ
cõstõne, nihil absurdi hẽt.[k] Vẽ aũt & ueslociũ pulsuũ genus minus p̃iculosũ eẽ, q̃ tardorũ. si quidẽ K Ibidem.
extrema ẽt celeritas, minus q̃ extrema tarditas est periculosa: extrema. n. tarditas, sicuti sanè & ra-
ritas tũc accidũt, ubi innata caliditas extinguitur. Incremẽtũ aũt in celeritatẽ & ob usum urgentẽ
fit, & oĩno a facultate ualida.[l] Archigenes uero & hic ẽt fallitur, q̃ formicãtẽ pulsũ suspicatur ce- L Ibidem.
D lerẽ esse. neq; .n. celer oĩno est, neq; ad extremũ uenit freq̃ntiæ: sed oẽs pulsus, q̃ a naturali sym-
metria multũ recedũt, nõ boni sunt. At certe lãguidissimus & tardissimus, & rarissimus, oĩum est
deterrimus: post hos aũt minimus, & mollissimus, & durissimus: postea freq̃ntissimus. At non ce-
lerrimus, neq; maximus: sed hi sunt modice periculosi. Solus aũt ex extremis optimus est oĩum,
vehemẽtissimus.[m] Et sanè caprizãs pulsus ex genere est eorũ, q̃ q̃ete intercipiũtur: inæqualibusq; M 2. de p̃cog.
intẽperiebus int̃dũ superuenit: sicuti & dicrotus ex genere q̃dẽ est eorũ, q̃ intro retrahũtur: co- ex p. c. 8. p.
mitatur tñ & ipse interdũ inæquales cordis intẽperies, & tũ magis, si fuliginosa excremẽta multa in 112.c
multis ipsius particulis sint.[n] Ipsa ãt inæqualitas cõsistit in situ partiũ, ex eo, q̃ arteria sursum, vel
deorsum, antrorsum vel retrorsum, dextrorsum uel sinistrorsũ, traducta esse uideatur: in motione N Lib. de pul.
uero ex eo, q̃ citius uel tardius, maturius uel serius, uehementius uel languidius, diuturniori t̃pe ad Tyrones
vel breuiori, s̃p uel nullo mõ, moueatur: in singulis ãt partibus, ex eo q̃ intersectus p̃spicue sit, ex c.7.p.43.f
q̃bus est & caprizãs: simili mõ, ex eo q̃ recurrit, ex q̃b. est & dicrotus.[o] Et caprizãs q̃dẽ est ex ijs O Lib. de dif-
q̃ scd̃m unã diastolẽ sũt inæquales: q̃do q̃ post q̃etẽ est scd̃a motio, & ocyor & uehemẽtior prio- ferentijs p.c.
re sit.[p] Tradidimus ãt in tractatione de d̃ñã pulsuum huius nomenclaturæ cãm.[q] At ea quidem, q̃ 29.p.52.d
in uno pulsu intermittit inæqualitas, grauissima oĩum est inæqualitatũ; nõ sinit. n. simplices mo- P Ibidem.
tiones fieri s̃m naturã: sed impedimento est, ac priuat motione arterias, nõ per tres aut quatuor, Q 3. de p̃ra-
aut per aliquos adhuc plures pulsus, sed in ipso statim primo; & mortem propinquam minatur. cog. ex p.c.9. p.111.f

Synopsin

Synopsin eorum, quæ hucusque dicta sunt, in pauca capita redigit: docet q́; quomodo præsagiendum sit, quis erit morbi finis, salus an mors: quo tempore erit salus vel mors: quis erit modus salutis uel mortis. Et ex consequenti tradit regulas dignoscendi, vtrum uirtus uitalis ex sua ipsius ratione infirma sit, an a multitudine grauetur: & utrum crisis bona uel mala futura sit: & num per excretionem, an per abscessum. E

CAP. 34.

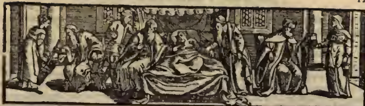
A 4. de pcog. ex p. c. 1. p. 111. e — A C ea qdē q ꝓposita sunt oīa, iā finē hñt. nā cū singularū particularū affectiones cūctas ꝑcurrerem', qualē nā pulsū vnaqq; versio faciat, declarauim'. B Nūc uerò in pauca capita synopsin ipsorū redigere conemur. Præsentiū igit̃ dignotio, est affectūū inuētio: pteritorū āt dignotio, est inuētio cāꝝ, q affectiones faciūt. Si igr̃ uniuersæ affectiones a nobis abūde distinctæ sūt, traditæq; sūt oēs effectrices causæ ī alijs tractationib. nihil iā restare ampli' vr̃ ijs, q necessaria sūt ad pcognitionē uel pteritorū, vel psētiū. Qđ āt futurorū pcognitio ex psentib. fiat, sæpi' qdē iā, & ꝑ ea q superi' dicta sunt, oñdimus, & nūc ēt necesse est, ut totū sermonē ꝑ capita pcurram', initium sumētes a dignotione eorū, q futura expectam'. C Ac vnū qdē & primū est, quorsū terminabitur morb. ad ꝑniciē ne an ad salutē. Alterū ab hoc, ī quo pcipue hoc erit tpe. Tertiū ab his, q̄nam mod' erit mortis, aut salutis. Oīum āt horū pcognitio ex affectionib. est. ex ipsis. n. (ut oñdimus) & morbi idea, & facultatis infirmitas, ac robur dignoscitur. D Hęc āt si inter se conferantur, ea q futura sunt pcognoscūtur. Morbi. n. cognitio ex loco affecto est: facultatis āt, ex eucrasia, & dyscrasia solidorū corporū. E Hęc āt si inter se cōferant, si qdē uigorē morbi ferre pōt facultas, necesse est seruari hoīem, si nihil extrīsecus sit erratū: si uerò nō pt, oīno morieť. Tps āt, ī quo pdictorū vtrūque erit, ex hisce pcognoscit. Qui su pstites futuri sunt, eo tpe seruabūtur, in quo natura morbosa affectionē ꝑfectissime supabit. Moriētur aūt eo tpe, quo morb. adeo erit naturæ superior, ut aliqua ex actionib. ad uitā necessarijs pereat. At uero ēt mod' tū mortis, tū salutis ex eisdē pcognosceť. Actionū. n. ad uitā necessariarū, q pereūt, nōnullę qdē facultatis uitalis suffocationē inferūt, nōnullę uerò ꝑsternationē, nōnullę āt qd alterutri ꝓportione respōdēs. Ac illę qdē, q suffocationē inferūt, ex respiratorijs sūt affectionib. nōnullę uero & in ipso corde ꝑtin' cōsistūt. Quæ uero ꝑsternationē inferūt, ex stomachicis, quas uocāt, sunt affectionib. ob quas syncope corripiuntur: & insuꝑ ex iecoris affectionib. diuturnis, ob quas nō alūtur: & ex dolorib. diuturnis, aut uehemētib. itēq; ex hecticis oīb. febrib. Aīalis āt facultatis imbecillitates magnis cerebri intēperieb. comitanť: eiusdē vero quasi suffocationes, impletionib. uētriculorū ipsius, & obstructionib. meatuū, q ī ipsos penetrēt. Quare qcūq; ex qsite oīa dignoscit, hic ēt futura ꝑfectissime pcognoscet. Ante oīa āt uitalē facultatē, quę pulsus facit, qūo se habeat dignoscere oportet. F Nonnunq. n. ex sua ipsi' rōne infirma est, nōnunq uero a multitudine grauať, & tria inæqualitatū gña cōstituunť fm magnitudinē & paruitatē, fm celeritatē & tarditatē, fm frequētiā, & raritatē. G Si ergo pulsus vehemētes & magni, plures contrarijs ex istāt, min' facultas a multitudine fatigata est: si uerò par ui & lāguidi, magis. Ex pulsib. āt fm unā ꝑcussionē inęqualib. tū quos interfecto qete motu, tū quos cōtinuo ꝑmanēte, dixim' fieri, oēs hi robustiorē esse facultatē indicāt, q oēs ij, q lāguidiorē & tardiorē motū faciāt. H In tali igr̃ pulsuū cōstitutiōne, alt' pulsus mōstrabit naturā superiorē iā eē multitudini. I Altior uero simul & uehementior, tū robur īdicat facultatis, tū motionē minime īpeditā. Inspicere āt tūc motionē systoles oportet: hicq; criseos morē discernere. K Melior. n. crisis subseq solet, celeritate systoles multū exoluta. Si uero & alia coōctionis signa, q ī libris de crisib. scripta sūt, adsint, optimā crisim talis ꝓmōstrat cōstō. Si uerò celeritas systoles parū exoluta sit, vel nōdū uideať cōcoct' eē morb. fiet qdē crisis ꝑ excretionē, nō tñ bona oīno. Sciēdū āt ē, nō eādē eē facultatē vitalē, & nutritiuā, naturalēq;. illa. n. solū puls' gignit: nālis āt, & qđ familiare ad nutritionē, trahit, & qđ eiusmodi nō ē, excernit: vnaq; ēt nimirū retinet, ac alterat id qđ familiare ē. Vitalē certe nec ī stirpib. est īuenire, nec in aīalib. q frigida sint, ut sūt ostrea, & qcūq; petris vel q busdā alijs solidis corporib. adnascunť: qcūq; āt aīalia calida sūt, & ꝑlenti sāguinea a pussimā & uehemētissimā hāc hñt facultatē. M Naturalis porrò facultas crises efficit, & quaten' hui' ꝑticipes sūt arterię, su ꝑfluū abijciūt. Per alterā āt facultatē, pulsatricē in q, cu' sole arteriæ sūt ꝑticipes, ex cernūt ī systolis fimosū excremētū: queādmodū ī diastolis attrahūt, ꝙ ipsas refrigeret. N Aequalis sp āt magnitudine ē diastole ipsi systole, nisi forte qdā, digitis admotis, repēte mutatio fiat. In hoc tñ differunt, ꝙ mō q ad īterna fit motio superet, mō q ad externa, siq; motio, q ad īterna fit, superet, fumosā aliquā in arterijs esse caliditatē signat: si uero q ad externa, igneā, & purā. Ac ob hāc q dē cām pulsus alt' excretionis est nuncius. Copia uerò excretionis tū ex eo, ꝙ plethorica ꝓfuerit signa, tū ex ꝑlenti flāmea caliditate pcognoscit. ob hancq; eādē caliditatē puls' magni apparēt & alti. Pessimę igr̃ excretionū sunt illę in qb. pulsus, nec magn' est, & uelox ī systole apparet. O Vbi verò incōcoctus existat morb. si pulsus tenoris uacuus sit, piculū īminet syncopes. Vbi āt pituitosior morb. fit, quādo ex inęqualib. pulsib. mutatio in plures uehementes, & magnos fit, ꝑ abscessū erit crisis. P Vbi verò cū pulsu q excretori' ex qsite sit, unā ēt adsint hęmorrhagica uocata signa, ex narib. sanguis erūpet: ubi hęc ipsa adsint, ex alia quadā regione: quemadmodū in libris de crisibus per dicxodum dictum est. Et hęc quidem sunt quę de pulsibus in Synopsin proposueramus.

FINIS.

Marginal notes: B Ibid. ca. 11. 121. f. — C Ibidem. — D Ibidem. g — E Ibidem. g — F 4. de pcog. ex p. c. 12. p. 121. h — G ib. p. 122. a — H Ibidem. — I Ibidem. — K Ibidem. b — L Ibidem. b c — M Ibidem. d — N Ibidem. — O Ibidem g — P Ibidem.

Right margin section letters: E, F, G, H

A

GALENO ASCRIPTVS
LIBER DE VRINIS

B

Iosepho Struthio Polono interprete.

Maxima diligentia restitutus græcæ fidei.

ARGVMENTVM LIBRI

Quid ex urinæ substantia, colore, odoreque, ac ijs, quæ in ipsa continentur, in sanis, & ægrotantibus iudicandum.

Quæ primæ sint, ac præcipuæ urinarum differentiæ.

VRinarum differentiæ multę quidem particulatim existunt: primæ tamen, ac præcipuę sunt duæ, humor. s. & † ea, quæ humori inhærent. }Humorē autem (grę̄ce χῦμα) uoco id, quod re ipsa urina est a uerbo κεχύσθαι, i. fusum esse, ipsum deducens: inhęrentia uero ea, quæ diuersimode in urina apparent. Rursus uero humoris ipsius differentiæ in totidem secantur partes: duæ siquidem sunt, substantia nempe, & color. Vtrunque autem horum in diuersa partiri licet: substantia enim alia est tenuis, alia grossa,
C alia mediocris. Eam uero, quæ mediocris est, cum secundum naturam se se habeat, diuidere non licet: cęterum tenuis & grossa bifariam diuiditur. Vrina quidem tenuis, aut mingitur tenuis, & permanet tenuis: aut mingitur tenuis, sed turbatur tandem, & efficitur grossa.

Galenus in primo commētario in librū De humorib. com. 1 dicit se librum unum De urinis cōscripsisse: sed an hic, ille sit, alterum sit iudicium.

† ταῖν: ... ...quam dictionem hic interpres uertit inhærentia. et residere, & sedimentum seu sedimen.

Quid indicet urina, quæ mingitur tenuis, & manet tenuis: & quæ mingitur tenuis, sed turbatur. CAP. 2.

PRior quidem extremam indicat cruditatem, natura enim nondum coctionem tentauit: altera autem, quę ex tenui reddita est turbida, indicat naturam iam primo aggressam esse coctionem. Et tenuis quidem urina, ita diuiditur, idq; quod diximus significat.

Quid significet, quæ mingitur grossa, & permanet grossa: & quæ mingitur grossa, sed redditur clara. CAP. 3.

AT grossa simili modo, aut mingitur grossa, & permanet grossa: aut mingitur grossa, sed redditur tenuis. Prior quidem indicat uigorem agitationis, q̄ est in humoribus grossis, & fla
D tuosis, cum qua adest, uel affuturus est dolor capitis, propter conturbationem, ac euaporationem humorum. Altera autem {cessare} ebullitionem grossorum humorū, sed tamen naturam incipere secretionem eorum, indicat. Et hæ quidem sunt humoris, quòd ad substantiam, differentiæ.

Vrinarum differentia a colore. CAP. 4.

CVm uero in priore partitione mentionem ēt fecerimus dr̄iarū, q̄ a coloribus capiunt, iā deinceps eas exponamus. Prima igitur est urina alba, hanc sequitur pallida, deinceps rufa, quarta est flaua, post hanc rubra, ultimo nigra: & extremæ quidem sunt duæ, alba & nigra: reliquæ āt mediæ inter has. Est igit pallida proxima albæ: rufa autem lōgius distat ab alba, propior pallidæ: è diuerso āt, rubea proxima est nigræ, lōgissimè distans à rufa, & a pallida: flaua āt peculiarem, ac propriam hēt mistionē, ita ut gemini coloris esse uideat, partim rufi, partī rubei. † Quare in libro De crisib. nō abs re hmōi urinā ad splendorē uergere diximus: }splendorem. n. a rufo, nitorē āt, a rubeo, accipit. Ergo ordine quodam mutuo a se inuicē urinæ hæ colorib. differunt, alba, pallida, rufa, flaua, rubea, nigra. Fit āt pallida, cū modicum choleræ serosæ humiditati accedit: rufa āt fit, qn̄ plus choleræ addit. rubea fit a sanguine: nigra uero a nimia exustione, & ab alijs causis, ut paulo post dicet: alba āt indicat extremā cruditatem. Hæ igitur sunt chymatis, seu humoris, simplices dr̄iæ in substantia, & colore. Reliquum est, ut cōplicatas, connexasq; dicamus, quales. s. sint: quæ deinceps simul connecti possunt, quę item non possunt: & si connectantur, quid significent.

†Quare & in libro De crisibus splendentem ipsam appellauit Galenus: iure. n. splendet.

De tenui, & alba vrina. CAP. 5. E

SIt igitur quo ad subſtantiam ſuam minime cocta, talis vero eſt tenuis: cui ita permanenti tenui, an nectatur color exquiſite albus: vt ſit ea tenuis, & alba: hæc vrina multa ſignificat. Aut enim imbecillitatem virtutis oſtendit, ſicut in ſenibus, & in morbis diuturnis: in pluribus, vt plurimum appa rent vrinæ tenues & albæ. Tales etiam in non nullis, qui natura imbecilles vires habent, variantur. Interdum ſignificat obſtructionem † tenuium, quod cognoſcetur ex dolore loci affecti: aut obſtructionem hepatis, vt in ijs, qui quartanis affliguntur febribus: ‡ groſſitie enim ſua melancholici humores obſtruentes vias, ſolent huiuſmodi urinas efficere. Indicant vero tales vrinæ, & aliud ſummum malum: ſi enim in cauſonide, & vrente febre appareat vrina tenuis, & alba, ſignificat phrenitim. Cum enim febris ipſa vrens indicium faciat plenitudinis, & abundantiæ biliosi humoris, vrina vero non tingitur, manifeſtum eſt, quod bilioſus humor non retinetur in vaſis, ſed leuitate ſua cerebrum inſilit. Si quidem igitur nondum adeſt phrenitis, vrina existente tenui, & alba, febre vero cauſonide, prædicimus phrenitim futuram: ſi vero adeſt phrenitis, vrina vero eiuſmodi eſt, prædicimus mortem, vt plurimum: neque enim potent virtus cerebri ſeruari, cui ingruit tantus acutæ mordaciſque choleræ impetus. Hæc igitur ſignificat urina tenuis & alba. F

† Sicuti, cum in nephriticis apparet, indicat & in quartanis similiter. cum in principijs talis mingitur, obstructionem significat.

Quid significet tenuis & pallida. CAP. 6.

SIt iterum vrina, quo ad ſubſtantiam, cruda, id eſt, tenuis: quo ad colorem autem, modice cocta, vt ſit pallida: talis debilitatem virtutis ſignificat. Quo ad colorem enim concoxit, quippe cum hoc facilius ſit: nondum uero quo ad ſubſtantiam. propterea, quòd hoc difficilius eſt.

Quid indicet tenuis & rufa. CAP. 7.

SIt urina tenuis, cui annectatur color rufus: talis melior quidem eſt priore, eſt tamen cruda, quo ad ſubſtantiam.

Quid indicet tenuis & flaua. CAP. 8.

SIt urina tenuis & flaua: hæc non ſolum cruditatem indicat, ſed etiam defectum alimenti: id quod in iuuene ieiuno reperitur. Interdum oſtendit calorem multum in profundo, bilioſum ſuccum gignere, id quod in febre tertiana indicat & uigilias, ac animi perturbationes. † Hæc omnia flaua urina efficit.

† Hæc omnia flauã urinam efficiunt.

Quid significet tenuis & rubea. CAP. 9.

PRoponatur iterum urina cruda, quo ad ſubſtantiam tenuis, ſed rubea: talis nunquam reperitur. Si enim rubeus color in urina a ſanguine fit, ſanguis uero a coctione, coctio autem ſubſtantiam ingroſſat, manifeſtum eſt, quod rubedo in urina cum tenuitate conſiſtere non poteſt. Quòd, ſi aliquando reperiatur tenuis urina cum rubore, color ille exquiſite rubeus non eſt, ſed eſt quiddam ichoroides. G

Tenuis nigra. CAP. 10.

VLtima autem eſt connexio tenuis & nigræ: hæc etiam nunquam reperitur. Color enim niger fit propterea, quod melancholicus humor per urinas purgatur: aut fit a frigiditate nimia, aut a nimia ſanguinis aduſtione: hæc uero tria groſſitiem ſibi uendicant.

Quomodo tenue cum nigro non poteſt conſiſtere. CAP. 11.

QVòd autem tres, quas diximus, urinæ nigræ differentiæ, groſſam ſibi ſubſtantiam uendicent, manifeſtum eſt: in remiſſione enim febris quartanæ, & ſolutione melancholiæ, urinæ apparent nigræ. redduntur autem nigræ propterea quod humor nigræ bilis per has expurgetur, qui ſua ſubſtantia terreus eſt, & groſſus: quare, & urinas efficit groſſas. Simili modo, & hæ urinæ, quæ ex aſſatione aduſtioneque ſanguinis nigræ fiunt, groſſæ ſunt. Si enim uſtio nimia exiccat humiditatem ſanguinis, conſtat, quòd etiam groſſam efficit eius ſubſtantiam: quare manifeſtum eſt, quòd & urinæ groſſæ fient: a ſanguine enim, & coloris immutationem accipiunt, & ſubſtantiæ uſti ſanguinis groſſitiem referunt. Frigiditas uero, quia ingroſſat materiam, etiam urinæ ſubſtantiam faciet humori ſimilem. Ita igitur urinæ fiunt groſſæ, ut docui.

Groſſa alba. CAP. 12. H

ET de connexione ſubſtantiæ tenuis cum diuerſis urinæ coloribus, hæc quæ diximus, ſufficiant. Supereſt, ut de altera ſubſtantiæ differentia diſſeramus. Sit igitur urina groſſa, cui ita permanenti groſſæ color albus accedat: talis urina magnam eſſe in corpore crudorum humorum copiam indicat.

Groſſa rufa, groſſa flaua, groſſa pallida. CAP. 13.

PRoponatur groſſa, & pallida: hæc non poteſt in connexionem uenire: neque etiam groſſa, & rufa, neque groſſa, & flaua, ſimul conſiſtere poſſunt. Colores enim hi propter defectum materiæ fiunt, ac debilitatem uirtutis: groſſa autem à contrarijs fit cauſis. Quare manifeſtum eſt, quòd rufa, aut pallida, aut flaua, ſimul cum groſſa permanere nequeunt.

Groſſa rubea. CAP. 14.

SIt urina groſſa, & rubea, huiuſmodi enim urina reperitur: ſignificat plenitudinem ſanguinis, ut fit in ſynochis febribus.

Groſſa nigra. CAP. 15.

SIt groſſa urina, & nigra: talis autem reperitur, & ſignificat euacuationem humoris melancholici: id quod multoties fit in declinatione quartanarum, & in ſolutione melancholiæ. De urinis uero nigris, quæ fiunt aut ab aduſtione, aut a frigiditate, poſtea dicemus. Et hæ quidem ſunt groſſi cum ijs quos diximus, coloribus connexiones. Iam uero incipiamus agere de ijs, quæ inhærentia uocauimus.

A *De eo, quod residet ab vrina, & est album, planum, inæquale.* CAP. 16.

ESto igitur primum album, supremum locum occupans, planum, sed inæquale, idest uno die coctum, postero die non coctum: tale debilitatem indicat uirtutis, quæ non potest ex æquo omni tempore materiam concoquere.

Album non planum inæquale. CAP. 17.

SIt uero album quidem, & inferiorē locum tenens, nō amplius tamē planū, sed diuulsum, hoc deterius est priore; illud.n. ostēdebat naturā sustinere inæqualitatē multis interiectis diebus: hoc uero in una coctione. id quod deterrimum est. Et, ueluti Autumnus propterea malus esse dicitur, q̃ est inæqualis: si tamen inæqualis fiat quarto, uel quinto quoq; die, minus est malus, si uero uua die, longe peior est: sic & sedimenta diuulsa peiora prioribus sunt, quoniā indicant naturam in uua coctione defecisse ob distractionem: distrahitur uero natura a flatibus, qui inter succos intercursant, ac dirimunt continuitatem eorum adeo, ut reddant illos rebelles. Si igitur supponamus sedimentum habere se secundum naturam, quò ad colorem, & locum, præter naturā † autem in substantia, quis dubitabit longè deteriorem esse defectum substantiæ? } †Ex græ. impres. ita uertendū. succi, qui cōcoquit suppositimus id, quod inhæret, hēc se secūdū naturā, quo ad colorem & locū, præter naturam autem in substātia, manifestum est, q̃ in substantia illius, qđ hæc ita hēt, æqualitas, uel inæqualitas est.

Non planum æquale. CAP. 18.

B SIt igitur prius, æquale diuulsum: tale proculdubio malum est: indicat.n. copiam grossorum, flatuosorumque humorum in profundo, qui a natura extenuari non potuerunt.

Non planum inæquale. CAP. 19.

SIt aliud diuulsum inæquale. i. alio tpe tale apparens, alio diuersum: hoc priore est melius: indicat siquidem flatuosos succos esse paucos, quos natura cito discutiet, & tenues reddet. Et mirum sane est inter opera naturæ æqualitatem malum esse, inæqualitatem bonum: quod merito sanè ita euenit: mala.n. si eandem perpetuo uim habeant, deterrima sunt. Sicut & pulsus arteriarum, si semper & continuo intermittens existat, deterrimus est: si uero aliquādo intermittens, aliquando non intermittens, minus est malum. Eodem modo sedimentum diuulsum inæquale, minus malum est sedimento diuulso, & æquali. Et hæc q̃dem de hac complicatione dicta sufficiant.

Suspensum album, planum, æquale. CAP. 20.

SIt aūt alia complicatio, hæc. Sedimen, quo ad colorem, sit coctum, & sit album, nō obtinens tamē locū inferiorem, sed mediū, planum in substantia, æquale in tpe: tale indicat coctionē, sed tamen non perfectam: id.n. non est hypostasis, loco tamē solum differt ab hypostasi. Causa autem diuersitatis loci est abundantia flatus, qui immiscetur succis: si.n. flatus haud exactè per concoctionem fuerit extenuatus, sed ob crassitiem inclusus fuerit intra sedimen, flatus ipse trudit
C illud, atq; attollit, aut ad supremā superficiem: & tum uocatur nubecula: aut ad mediā regionem, quod tum uocatur suspensum. At uero, si nulli sunt omnino flatus, ipsum grauitate sua deorsum fertur, uocaturq; hypostasis. Et de suspenso quidem id mihi dicendum fuerat.

De hypostasi & nubecula. CAP. 21.

TRia hæc igitur, q̃ diximus, diuersa sunt tm̃modo situ: situs aūt uariatur p̄ flatū: flatus aūt gn̄atur coctione: coctio uero, qñ p̄fecta fuerit, flatum attenuabit, & resoluet: p̄pterea hypostasis p̄fecta perfectam indicat coctionem. Si aūt uentositas illa præ grossitie extenuari, resolui q; nō potuerit, relinquetur in humorib. q̃ erit uestigium coctionis humorū non eqdem p̄fectæ, sed manifestæ, & mediæ inter crudos & coctos. Hæc autē, si non multa fuerit, p̄pellet sedimentum ad regionem mediā: si multa, ad locum supremum, fietq; nubecula. † q̃ ēt signum est coctionis: quodcunq;.n. fuerit, qđ ab urina residet, coctionem sign̄at, eā tamen minus bonā, si multum & grossū fuerit. } Clarum est igitur, q̃ ex situ sedimentorū nihil plus discimus, quā modum & mensurā eorum, q̃ indicantur. Si.n. nigrum erit id, qđ residet, signū est malum: minus uero est malum, si solū id nigrum est, qđ in medio iacet: ac multo minus ēt, si nubecula: si uero id, qđ in infimo est, ueluti hypostasis, lōge est pessimum. Sufficiāt uero hæc dicta de situ, qui neq: bonum, neq; malū sign̄at, †Et indicabit cōcoctionem uerum obscuram, qm̄ multa & crassa ē illa uētositas.
D sed modum & mensurā boni & mali. Cum aūt in eo, qđ residet, quatuor nobis consideranda sint, color, locus, substantia, & tēpus: superest, ut de colore iam disseramus, cum de substantia, tempore & loco, iam satis dixerimus. Color autem alius est naturalis ei, quod residet, & est albus: alius præter naturam, qualis est niger { fuscus seu } liuidus, pallidus, rubeus: de quibus iam agamus.

Color rubeus quid significet. CAP. 22.

SEdimentum rubeum fit à sanguine ichoroide: significat autem coctionis defectum, non tamen mortem: cum.n. succus is sit benignus, & amicus naturæ, { magnum } periculum inferre non solet: quia uero indicat cruditatem, ob id etiam morbum diuturnum: id autem ex eo, qđ dicturi sumus, intelliges. Humores quidam generantur ex phlegmate, sicut phlegma, & ichor: quidam generantur una cum sanguine, sicut flaua bilis, & nigra bilis. Quando igitur in urina sedimentum uidetur rubeum, indicium est, quòd ab ichore colorem accepit: ichor autem fit ante, q̃ sanguis fiat (neque enim natura perfectam sanguini tincturam dedit) manifestum est, q̃ nondum coctus est: ad hoc autem tempore indiget natura, ut sanguis coquatur. Quid igitur significet sedimentum rubeum, iam diximus.

Quid significet nigrum. CAP. 23. E

SEdimētū aūt nigrū aliqñ frigiditatis est indiciū,interdū caliditatis:discerneř vero alterum ab altero hoc mō:Si anceßit liuidus,postea subsecutus est color niger, indicationē facit frigiditatis:si verò anceßit *croceus,subsequit vero niger,caliditatē indicat.{ Et quatuor qdē in eo, qđ residet inqsiuimus,colorē dico,& locū,& subam,& tps:oium aūt horum syncrisin fecimus.}

Quid significet liuidum. CAP. 24.

LIuidum autem frigiditatem indicat,& internitionem virtutis.

De speciebus urinarum oleaginearum. CAP. 25.

EXoleagineis vrinis alia est elæochroa,alia elæophanes,alia elæodes.Prima principiū indicat colliquationis†adipis totius corporis,est uero ea colorē olei retinens.}Elæophanes aūt hēt tanqđ magis simile oleo,qđ supra vrinā īsidet:signātq; augmētū colliquationis.Elæodes ē, quæ tota sui suba,&*vnaquaq; est ueluti oleum,ā indicat statū,& summū vigorē colliquationis.Sūt aūt hæ vrinæ & ex colliquatione adipis renum. Extāt tñ cautiones,qbus hoc discernas,quarum meminit Hippocrates in Aphorismo de resolōne adipis renū,ubi dicit. "Quibus hypostasis pinguis, ac simul tota,ijs renum vitiū signāř.Ipsemet docuit discernendi modum,cū addidit, *ἀθρόα*.i.simul tota.{In renū.n.colliquatione celeriter adipes excernunř.}in colliquatione autē totius corporis F adipes colliquati paulatim,i.tarde,& nō uniuersim,cū vrina exeūt. Quia.n. recipitur adeps à venis mēbris uicinis,deinde ab ijs,ā cōtinuātur,& rursus ab alijs,& alijs,& tandē a renib.& à vesica, patet multo post tpe excerni:adipis vero ī renib.colliquati,p̄p uicinitatē transitus,celerrima est excretio,& non paulatim.Hoc igitur ē,quod dixit Hip.simul tota.i.celeriter.Hęc de oleagineis.

ᵃχλωρός.

*† Nō est enim pressius graecis. † exquisitio-rē mixtionē olei cū vrina. * colore. 7.Ap.35.Ex. ord.50.c*

Quid significet hypostasis oroboides. CAP. 26.

CVm autem caro ipsa liquatur,facit hypostases oroboides,i. similes orobis: quas ut bene discernas,aium aduerte ad coctionem,aut cruditatem,aut febrem acutam præsentem. Si.n. adest febris,totius corporis est passio:si vero non adest febris,est uitium renum. Et rursus, si adest cruditas urinarum,totius corporis uitium est,si coctio adest, hypostases uero orobinæ appareāt uitium indicat renum.Nec sine causa cruditas incessit,quādo morbus est totius corporis,ea enim uasa,quæ coctionem conficiunt,male affecta sunt:in uitio autem renum cruditas non adest, renes enim non sunt instrumenta coctionis urinæ.Hæc de colliquatione carnis & adipis.

Quid significet hypostasis petaloides. CAP. 27.

QVando solida mēbra male sunt affecta,abraduntur primū superficiariæ partes, & reddunt urinas petaloidas.i.squamosas:sunt tamē,& hæ aliqđo à uitio uesicæ.Discernes aūt hoc ex G ijs,quæ iam diximus de uitio renum:si.n.adfuerit febris,totius corporis est uitium,si non adfuerit febris,uitium est uesicæ,si cruditas adsit,totum corpus est affectum,si coctio adsit,uesica.

Quid significet pityroides. CAP. 28.

QVando febris,profunda corporis uasa corripit, ac dilacerat, hypostases fiunt pytiroides.i. furfuraceæ,quæ strictiores quidem sunt squamosis,sed grossiores:id uero etiam uitium uesicæ aliquando indicat.Discernitur autem hoc eo,quo diximus,modo:si enim adfuerit febris, uitium est totius corporis:sin minus,uesicæ. *Quid significet crimnodes.* CAP. 29.

POstea quam uero febris ipsa longe lateq; maiori ui,quā in superioribus uitijs,solida membra corripuerit,facit solidiora sedimenta,quam erant illa,quæ speciem surfuris referebāt,quæ uocantur crimnodea{.i.farinæ,siue etiam spumæ similia.}Hæc uero duo significant, aut crematio nem sanguinis,aut liquefactionem solidorum nimiam.Et,si quidē alba fuerint,quæ resident,solidorum membrorum est uitium:si uero rubea extiterint,sanguinis crematio.

Quid significet ichorosa urina, & quæ sandarachæ similis est. CAP.30.

INdicat hepar esse ulceratum,cuius substantia dissoluitur.Et partes quidem huius sedimenti subtiliores habēt colorem ichorosum:crassiores autem sunt similes sandarachæ, quæ ut plurimum H portendunt mortem infirmis:aut si superuixerint,hydropem. *Quid significet fœtida.* CAP.31.

FOetida vrina indicat putrefactionem,& internitionem uirtutis.

Complicationes humoris,& sedimenti. CAP. 32.

REstat uero nobis speculari de humoris urinarij cū sedimentis connexionib.ac dicere, qđ signēnt.Hæ.n.cōnexiones,quas hucusq; explicauimus,erāt uel solius humoris urinarij, quas primo loco edisseruimus:uel soli* sedimēti,quas scđo loco exposuimus;Nūc āt,& humoris, & sedimēti simul connexiones complicemus:& exponamus,quid signēt qlibet complicationis-diā.

De tenui, & albo. CAP. 33.

PRoponatur igitur primo urina non cocti humoris,qui est tenuis,nec cocti coloris, qui est albus:in tali urina nunquam potest existere sedimentum:tenuitas.n.significat defectum materiæ,ex qua fit id,quod residet.Ad hęc in tenui,quæ permanet tenuis,esse sedimentum, simulque esse urinam pallidam,aut rufam, aut flauam, est impossibile:in ijs.n.natura priuata nutrimento conuertit se ad colorem faciendum. Quare si uolumus conficere connexiones humoris urinarij cum sedimentis,tenue abijciamus a proposito, proponamus uero grossum.

Grossum

A *Grossum album non planum.* CAP. 34.

SIt vero vrina colore alba, substantia grossa: in hac potest residere sedimẽ, quod sit album, sed non planum, id est diuulsum: in talibus enim crudorum succorum copia colligitur: quæ licet coctionem coloris admittat, substantiæ tamen minime.

Grossum rubeum non planum. CAP. 35.

SIt alia grossa, cui inditus sit color rubeus: pallido.n. ruso, & flauo, ob eas, quas diximus causas, grossum connecti non potest: si igitur rubeo misceatur grossum (id quod sæpius accidit in syno chis febribus) signum est cruditatis, & in humore, & in sedimento, tum quo ad substantiam, tum quo ad colorem utriusq;, humoris scilicet, & sedimenti.

Grossum nigrum non planum. CAP. 36.

SIt vrina alia grossa, & nigra: hæc non cocta est, nec colore, nec substantia tã humoris vrinarij, quam sedimenti. Et hæ quidem sunt connexiones vrinæ grossæ, quæ remanet grossa.

Mediocris substantia cum quibus coloribus esse possit. CAP. 37.

SIt vero urina, quo ab suban, mediocris, cui annectatur color aliquis: hæc alba esse non põt, si.n. alba est, cruda est. Esto tamen, appareat vrina mediocris substãtiæ, & alba: mirũ profecto B sit, qũo natura mediocrem subam faceret, colorem uero nõ decoqueret, cum illud maioris sit negocij, & difficultatis. Mediocre igitur cum albo consistere non potest: raro autem cum pallido, nisi abundans humiditas aliunde choleræ aduenerit: Color quoq; rufus, aut flauus cum mediocri vrinæ substantia non potest communionem habere: ꝗ, si aliquando habeat, in illis tamen nihil residet: proinde & has vrinarum cum hypostasi complicationes, ut inanes, omittamus.

Quæ vrina sunt mala. CAP. 38.

VIrides, seu liuidæ, nigræ, cuentæ, nimium grossæ, rufæ supra modum, im pmixtę, rufæ simul tenues, carentes hypostasi, prauæ sunt: fœtidæ, pingues, oleagineæ, & eæ, quæ excedunt copiam potus.

Nubecula & hypostases malæ. CAP. 39.

LIuidæ, nigræ, *obscuræ, variæ, diuulsæ, & hæ, quas ante uocauimus crimnodes, sanguinolentæ, biliosæ, & exustæ, phlegmaticæ, & fœtidæ: Vrinæ uerò, in quibus nihil residet, sunt omnino prauæ. Hæ igitur species vrinarum significant plurimas causas diuersorum morborum, eorumq; augumenta, declinationem, discretionem, concretionem, coctionem, cruditatem, modũ insuper periculorum, quæ futura sunt. Considerare autem medicus debet in his omnibus multi- C tudinem, & uim causarum, ac exuperantiam, quo delictum omne euitetur. * ζοφώδεις.

De differentijs urinarum in hominibus sanis. CAP. 40.

IN morbis febrilibus utilissima est vrinæ indicatio. Qm̃ autẽ oẽ. qđ est pter naturã, cognoscitur per id, qđ est fm naturam, idcirco urinarum notitia incipere debet ab ijs, quæ scđm naturã se habent. Optima igitur vrina est in ijs hoĩbus, qui sani sunt, & bonam corporis habitudinem fortiti sunt, subrufa, aut subflaua, mediocris crassitiei, tali colore permanẽs, quali micta est, hypostasim retinens planã, æqualem, albam per oẽ tps, multitudinem autem pro mensura, & ratione potus. In mulieribus tamen vrina fm naturã albioris coloris esse debet, q̃ in uiris, hęcq; hypostasim maiorem: In puerili vero ætate necesse est grossiorem esse hypostasim, p p edacitatem puerorum, & motus eorum importunos, ac inordinatos. Qñ autem Hippocrates dicit hypostasim planam, vult sigñare nõ diuulsam, sed continuam: qñ dicit æqualem, vult sigñare tum eam, q̃ per omnem tps similis est sui ita, ut, si vno die sit cocta, postero die nõ sit cruda: tum eam, quæ sedimentum, & humorem vrinarium habet totum sibi æqualem. In vrina naturali considerãda sunt hæc, substãtia, color, & ea, quæ humori adhærent, qualis est nubecula, suspensum, & ea, quæ in fundo est, hypostasis: quod si aliquid horum in vrina immutatum fuerit, indicium erit cruditatis in venis. In Prog. cõ. 2 t. 26. 4. 100. b

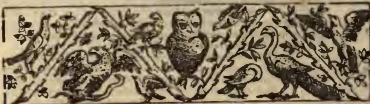
D *Qualis urina optima est in ægrotantibus.* CAP. 41.

OPtima in ægrotis vrina est ea, q̃ simillima est urinæ sanorum hoĩm, subpallida, aut subflaua, hñs hypostasim albam, planã, æqualẽ. Ab hac uero iã defecit, q̃ suspensum hẽt albũ, planũ, æqualẽ. Adhuc vero magis deficit, q̃ nubeculam habet albã, planã, æqualẽ. In quibus.n. flatus est in profundo grossus & incoctus, si paucus is fuerit, pmittit materiã ad matellæ fundũ deferri. si vero abundauerit, effert hypostasim ad supficiẽ summã vrinæ, & facit eam, q̃ dicunt nubeculã. Quanto igitur flatus pualuerit, & magis dissecuerit, ac magis in altum sustulerit hypostasim, tãto minus cocta dicetur esse vrina. In tertianis tamen exquisitis, & in ephemeris febribus, sola nubecula, aut suspẽsum ad solutionem morbi sępe sufficit: interdum sufficit & solus color urinę bonus.

Quòd non omnis hypostasis alba bonum indicet. CAP. 42.

SAepe aũt albus color eorum, quę in urina residẽt, decipit idiotas ita, ut nesciãt malãm esse hypostasim, q̃ illis uř bona: ac è diuerso bonã esse, quę illis uř mala. Accidit.n. aliqñ ut albus humor, & crudus excernatur simul cum urina, ac in imo subsideat, instar bonę hypostasis: aliqñ affecto hepate, aut renibus, pus cum urina excernitur, & subsider, ita ut indoctos decipiat. Sed hoc discernetur primum per dolorem, qui pręcessit in renibus, aut in hepate, aut in aliquo membro alio, qđ solet per urinas expurgari: deinde per fœtorem, quem obtinet pus. Crudus aũt humor discernetur a bona hypostasi per inęqualitatem substantię eius, quod inhęret: neque.n. humor

crudus permanet sibi cõtinuus,sed diuiditin exiles, & minutas partes veluti arenulas, neq; planus E est omnino,sicut uera hypostasis.In bonis autem urinis primum,qđ apparet,est nubecula:deinde facto aliquo descensu apparet id,qđ uocatur suspensum:in fine autem (posteaq̃ iá carminata est) subsidet in profundo,facitq; hypostasim,nimirum cum iá perfecte cocta fuerit. At in crudis humorib.a principio statim delabitur multitudo nõ pauca in profundum matellæ, interim & totius urinæ color est malus: deinde paulatim concocta,& extenuata multitudo attollitur in medium humoris,facitq; suspensum.Posteaq̃ uero maximopere extenuata,coctaq; fuerit,insidet in superficie humoris urinarij,faciens nubeculã,q̃ idiotis imponit, ut opinentur morbum labi in deterius.

F

GALENI DE CRISIBVS LIBRI TRES

Nicolao Leoniceno Interprete.

Denuo etiam ab Augustino Gadaldino ad optimorum exemplarium Græcorum ueritatem multis in locis emendati.

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de temporibus ægritudinum dignoscendis, siue illa quidem præsentia sint, siue futura: ac signorum omnium naturam explicat, quibus uniuersa iudicationis morborum prænotio consistit. G

Quid hoc opere agendum. CAP. I.

Siue subitam in morbo mutationem,siue ad meliorem statum inclinationem solã, siue agitationem,quæ eas antecedit,siue omnem morbi solutionem, siue eã tantum,quæ bona sit, Crisim uelit quis appellare,nõ est mihi,nisi obiter, hoc in loco distinguere propositum:sed,quo pacto hęc omnia quispiã optime prænognoscat, percensere institui. Optimum autem prænotionis eorum principium, quod etiã futuri status:sic autem appellatur vehementissimum totius ægritudinis tempus.

Quot morbi tempora: ac quibus ex rebus perperam a veteribus seiungebantur, CAP. 2.

SVnt enim omnia eius tempora quatuor numero,principium,incrementum,status,declinatio. Quædam uero ægritudines ob earum malignitatem,atq; ob ægrotantis imbecillitatem,statim in tempore incrementi hominem occidunt: sicut & quædam aliæ in ipso statu. An vero etiam in declinationis tempore aliquis morbus possit occidere, non sine ratione quæsitum est: sed de hoc procedente sermone determinabitur.Has autem quatuor partes quidam etiam tempora uniuersæ ægritudinis appellant.Eandem autem ob causam tempora etiam uocant uniuersalia,ut quæ à H particularib. differant, in quæ singulæ accessiones diuiduntur. Definiuntur autem non dierum (uel horarum)(vt quispiam existimauerit)numero:neq; enim fieri potest,ut morbus,qui in quatuor diebus fit finiturus, æqualia habeat tempora partium cum eo, qui usq; ad quadragesimum diem debeat extendi.Et omnes quidem hucusq; consentiunt.Quomodo autem iudicare, atq; distinguere huiusmodi tempora oporteat,non etiam in hoc omnes inuicem concordant:sed nonnulli quidem,si anticipent,aut subsequantur accessiones,considerant:hi uero ad earum longitudinem respiciunt:alij ad magnitudinem,quam etiam vehementiam nominant: quidam & hæc ipsa in remissionibus considerant:deinceps inuicem altercantur:cum liceat,quæ diximus omnia,coniungere,ac præterea alia, quæ dicentur:hac.n. uia uix quispiam exquisitam faceret constituti temporis coniecturam. Si uero quidpiam ex his indiscussum prætermittatur, tantum præcognitioni nocebit,quantum uel magnitudinis,vel uirium,quod prætermittitur, obtinebit.

De ratione status,& incrementi uniuersæ ægritudinis dignoscendi. CAP. 3.

NVnquid igitur morbus augeatur, non ex eo tm̃ coniecturari oportet, q̃ accessiones anticipent:sed & earum longitudinem oportet annotare,& magnitudinem quoque,ac morem,

qui

A qui cum symptomatib. verbi gratia, vel sine his, euenit: sicut & in intermissione: & de declinatione hæc eadem existimo consideranda. Voco autem intermissionẽ (Græce διάλειμμα) qñ febris in quietem desierit: declinationem, oẽm eius partẽ, q̃ statum ipsum subseqtur vsq; ad secundę accessionis principium. Nã anticipatio sola p se ipsam nõ est sufficiens signum incrementi, ꝙ sæpe morbi ꝓprietatem cõsequitur potius, q̃ eius incrementum: cum & quartani, & tertiani, & quotidiani q̃dã circuitus vsq; ad integrã solutionem ita anticipare uisi fuerint. Cõsueuerunt aũt medici, tales formulas typosve, anticipãtes noĩate: sicut alias vocãt tardantes q̃cunq; statim ab initio futuri t pis aliquid posterius assumunt. Sed & in his plus, q̃ ꝓportio exigit, vel anticipare, vel subsequi, alterũ incrementi, alterũ declinationis, vt̃ esse indicium: simpliciter aũt anticipare, vel subsequi, neutrius. Cõuenit autem non solum aduertere, nunq d secunda accessio cõsuetã anticipauerit horã, sed nunq d etiã lõgitudo t pis eadem, aut magnitudo æqualis: aut, q̃ nunc adest, sit malignior aut simplicior. Hæc ipsa & sunt in intermissionib. & declinationib. inspicienda. Longitudinem quidem t pis facillimum est cognoscere: magnitudinem uero, q̃ & uehementiã uocãt, & morem, quem etiam modum appellant, tum ex ꝓpria morbi specie, tum ex su puenientib. ei symptomatib. spectanda censeo. Ex ꝓpria quidem morbi specie, ea q̃ ꝓpriam ipsius cõplent naturam, cõtemplando: ueluti, exempli causa, in pleuritide, ad lateris dolorem pungentem, & febrem acu-

B tam, & tussim, & spirandi difficultatem: Ex su puenientib. verò symptomatib. si multa, si diuturna, & ualida, atq; maligna etiam extiterint: aut cõtra, pauca, ac breuis t pis, & parua, & simplicia fuerint. Sic & intermissionis, ac declinationis tp̃s, si lõgius p cedente, vel breuius: aut toleratu difficilius, vel facilius: aut si ꝙ ex accessione symptoma remanserit, aut oĩa cessarint. Si. n. ijs, q̃ diximus, adsint peiora, morb. augetur manifeste; si uero meliora, declinat. Sit. n. accessio cõsuetam anticipet horam: longior etiam fiat, atq; uehementior, maligniorq́; & cum multis, prauisq; symptomatib. (perturbet:) si etiam, ut declinationis tp̃s breue fiat, neq; exquisite toleratu facile, neq; omnio à symptomatib. accessionis liber: neminem futurum arbitror, qui de huiusmodi ægrotantib. q̃rat, nunquid morbus in eis ad magnitudinem crescat. Rursus vero fiant oĩa his cõtraria, nimirum ipsius insultus initium tardet: lõgitudoq; accessionis ac magnitudo imminuaĩ; malignitas mitigeĩ: & ea, q̃ su pueniunt symptomata, minora simplicioraq; fiant, uel neq; oĩno su pueniant: intermissio etiam uel declinatio toleratu facilis, lõgaq; succedat, oĩaq; deleat accessionis symptomata: nã & hæc manifestissima sunt declinationis, sicuti priora augmenti. Cum uero, q̃ ad accessiones ambas ptinent, æqualia fuerint: morbum cõsistere demõstrant. Nunquid igĩ plus, q̃ erat opportunum, a nobis est dictum? aut aliquid ab Hippocrate p̃termissum, ubi docet, quo pacto quis-

C piam ex circuitib. inueniat ægritudinis incrementum? Ait. n. "Accessiones esse inuicem cõferendas: si citius fiant, uel nõ: si lõgius tp̃s, uel nõ; si deniq; magis, uel nõ. Hoc. n. uerbum, citius uel nõ, nihil aliud ostendit, nisi utrum accessio horam consuetam anticipauerit, uel tardior facta sit; Illud autem, in longius tempus uel non, nunquid longius perdurauerit tp̃s, an breuius. illud uero, magis uel non, reliqua oĩa, quæ a nobis explicata sunt, in se cõprehendit; nam, & magnitudinem, & morem ipsius morbi, & superuenientia ei symptomata, eorumq; insuper numerum, in eo, qđ dicitur, magis ac minus, cõprehendi existimes; sic & declinationis (ut q̃ & ipsa sit totius accessionis pars) magis ac minus ex eisdem inuenire oportet intentionib. Incrementi itaq;, & ascensus, & augmenti (his. n. oĩbus nominib. secundum ægritudinis tp̃s appellant) si citius fiat accessio, si longiori t pe duret, si magis etiam, indicia sunt; sicut his cõtraria, declinationis signa ostendunt, si uidelicet tardius fiat accessio, si breuiori t pe duret, sitq; oĩno præcedente debilior. Statum uero indicant, si in eisdem ꝑmaneant ac persistant. Et quidem sæpe in morbis nullum sensibile tp̃s inuenitur huiusmodi, sed habente adhuc quarta (si ita contigerit) accessione indicia augmenti, quinta superueniet accessio, declinationis principium; qñ uidelicet status momentaneus extiterit adeo, ut nemo, cum adesset, agnouerit, sed, ut exquisite dignoscatur, primum declinationis tempus sit neces- 3. Epid. sect. 1

D sarium. Simile quiddam etiam accidit in morborum augmentis; nã interdum prior accessio principium simul habuit, & ascensum, & statum, s. in prima sui parte principium, deinde ascensum, postremo uero statum: deinde secunda accessio mãifeste uisa est declinare. Sed præsente quidem secunda accessione, tunc demum cognoscere, qualis fuerit illa, q̃ p̃cessit, præter id, ꝙ unusquisque medicus id facere potest, rem etiam maximi momenti in usu medicinæ destruit, p cognitionem scilicet, de qua plenius in libris De arte curatiua diximus. Generosi autem medici, atq; arte Hippocratica digni est officium, futurum statum præcognoscere, cum omnem uictus rationem, ad ipsum inspiciens, instituat. Eadem ratione principium morbi atq; augmentum, non, ubi iam perfecta sunt, cognoscere, sed multo antea præstabit præcognoscere.

De ratione primi morborum principij dignoscendi. CAP. 4.

Video tñ plurimos medicorũ neq; p̃sentis & principij notitiam habere, sicut apprime admirabilẽ Thessalum, qui in principijs contrahere iubet, etiam si morbus fuerit adstrictus, ac pro sui natura egens relaxatione; quo pacto uero quispiam ipsum principium agnoscat, tanquam rẽ notissimam, dicere prætermisit. Sed hoc non paruam habet dubitationẽ. Nam, si primum exq site insultum

insultũ pro principio morbi totius statuere oportet, indiuisibile erit, atq; sine t pe: si uero primam E
accessionem, scimus hanc aliqñ, & eius augmentum, & statum in se ipsa cõprehendere: pter id, qđ
extra oẽm rõnem est, ut qui in septem ad summũ diebus morbus finiri debet, & qui ad mẽses sex
extendi, oẽsq; q in medio t pe terminanť, solã hēa t primã pro principio accessionẽ. Sicuti.n. ne-
que oẽs morbi augmentum, aut statum, aut declinationem æqualis hñt t pis, eodẽ arbitror modo
neq; principium. Neq; tñ, si quispiam primam accessionẽ prætererit, iam poterit principium cir
cumscribere: nam, si secđa statim subsequať, q̃ hēat augmenti indicia, & post ipsam tertia, & quar-
ta, & sic aliæ deinceps oẽs: qui primam omiserit accessionem, tanquã non principiũ: uel oẽ tp̃s me
dium usq; ad statum diceret esse principium, atq; ita oĩno tolleret ascensum, aut, ubi primo fini-
ret principium, non hēt exprimere. Quæ nam est huius dubitationis medela? Si q dem uelint, q̃
sunt ab Hippocrate scripta, perdiscere, facilis atq; expedita esset ista doctrina: nunc uero p̃ter id,
ꝙ quæ sunt ab Hippocrate optimè tradita, nolunt addiscere: illa, q̃ ignorant, damnare conantur. »
3. Apho. 14. Sed illis quidem inueniri non pōt ignorantiæ medela, nobis uero perfacile. Inquit.n. "Accessiones »
Ex. ord. 5. a & constitutiones morbi ostendunt, & anni tempora, & circuituum inuicẽ incrementa. Quòd qui F
dem morborum constitutiones, quandam ueluti eorum ideam ac formam nominat, fm quam
ex talibus, & tantis cõstituuntur uniuersalibus temporibus, minima quispiã hac coniectura com- »
1. Epid. cō. 3. prehenderet: Nã, cum in primo epidemiorum libro antea dixisset, "Sunt ãt modi, & constitutio- »
t. 10. 3. 120. a nes, & accessiones harum quarumlibet febrium. deinceps subiungit: Statim.n. continua, quib. in- »
cipiens florescit, ac uiget maxime, & ad difficilius attollitur. circa aũt crisim, & simul cum crisi, ex »
tenuatur". Est autẽ, cum incipit, mollis ac latens: insurgit aũt atq; acerbatur singulis diebus: circa »
crisim aũt satis emicat. Ex quibus uerbis manifestè ostendit, se qualemcunq; ex totius morbi tẽ-
porib. compositionẽ, morbi cõstitutionẽ nominare. Quo igr̃ mõ morbi, & anni tempora, & cir-
cuituũ adinuicẽ incrementa, uniuersalia tẽpora morbi cõmõstrabũt? nã hoc erat, qđ q̃rebamus.
Nam quartana aliqua febris inuadens nõ utiq; hēt accessionẽ primã principium: sicut neq; exq-
sita tertiana usq; ad diẽ septimũ, suũ pōt principiũ extendere: eodẽ pariter modo, & de aliis mor-
bis iudicandũ. Nã febris ardẽs, & morb. lateralis, & inflãmatio pulmonis (Greci καῦσον, πλευρῖτιδα, & περιπνευμονίαν, uocant) breuis t pis habent principiũ: morb. ãt comitialis, & articularis, & co »
xendicũ, & renũ passiones longi temporis. Sic quidẽ à morbis ipsis. A tẽporibus ãt anni, hoc mo- »
3. Apho. 25. do: "Aestiuæ quartanæ magna ex parte breues sunt, autumnales verò longæ, & præsertim quæ G
Ex. ord. 16. 2 ad hyemem attingunt. Sic, & oĩs morbus alius æstate quidem breuiorem, hyeme uero diuturnio
rem hēt crisim: & principiũ sic æstate breuius, hyeme uero longius habebit: similem quoq; serua-
bit in aliis t pribus proportionẽ. Sic quidem, & anni tempora morborum constitutiones prænũ
1. Epi. sect. 1. ciant. Circuituũ ãt incrementa hoc modo. Ait.n. "accessiones esse inuicem conferendas, si citius
fiant uel non: si in longius tempus uel non: si magis uel non: nam, si hæc omnia coniunxerit, ad
exquisitam dignotionẽ proprius accedes. Si uero nihil ex istis animaduertens, putas posse morbi
principium cognoscere, {vel ab ascensu distinguere,} nunquam propè accedes ad ueritatem.

De dignoscendis morbi temporibus ex Hippocratis sententia, potißimum ex concoctione, & cruditate. CAP. 5.

NVnquid igr̃ hęc ad exquisitã tẽporũ morbi sufficiũt cognitionẽ? nequaq̃, sed habẽt aliq d quĩ
dẽ artificiosę cõiecturę: tñ uero ab exquisita rõne deficiunt, quantũ illam, quę nullo mõ est
superant. Quid uero illis additũ, exquisitam faciat p̃cognitionẽ, si totum leges aphorismum, intel
3. Apho. 12. liges, in quo ita scribit: "Morbi ãt accessiones, & constitutiones, ostẽdunt & anni t pa, & circuituũ »
Ex. ord. 5. a ad inuicẽ incrementa, siue quotidie, siue alternis diebus, siue per maiora interualla fiant. Sed & ex »
ijs, quę mox apparent, conijcere oportet: ueluti in laterali morbo si sputum statim appareat, inci- H
pientem morbum facit breuiorem: si uero posterius, longiorem, & urinę, & alui excrementa, & »
sudores, vel bonã morborum iudicationem, uel malam, & longum vel breuem futurum morbũ, »
post apparentia cõmonstrabunt. Hęc quidem ab Hippocrate in aphorismis scribuntur: in primo »
1. Epid. cō. 2. ãt libro epidemiorũ, Oẽs "inquit coctiones excrementorum ubiq; esse opportunas, & bonos, iudi »
tex. 44. & 45. cationesq; abscessus ostẽdere. Deinde subinferens inq t: Coctiones celeritatem iudicij, & securita- »
3. 111. h. Et tem sanitatis, ostendunt. Sed coctiones hę quidem oẽs ijs adsunt, q̃ coquũtur, quę nã igr̃ hęc sunt?
112. a Nõ alia sanè, q̃ illa, quę mox apparẽtia nominauit. nã q̃ propria sunt morbi accidentia, simul cũ
morbo inuadunt, simulq; incipiunt; reliqua uero oĩa mox apparent. Inuadunt igitur vna cũ mor
bo laterali, & febris acuta, & lateris dolor punctionis difficilis anhelitus, & tussis: mox apparent au
tem quędam, ut ipsi morbo propria: nõnulla ãt cõia omnibus febricitantibus. Vt propria quidem
ipsius morbi. primum quidem, si nihil educatur cum tussi, qđ sufficiens est morbi coctione caren
tis indicium: secundo autem, si educatur q dem, sed non bonum: Est autem & hoc duplex, unum
q dem, quod solum caret coctione: alterum uero, quod etiam prauum existit. Ab his uero omni-
bus id, qđ coctum est, separatur, qđ ẽt p̃priè sputum appellant: neq;.n. qđ sanguineũ est ac bilio-
sum, atq; spumosum, ita noiamus, sed potius quodammodo sputamen uocamus. cum vero neq;
sanguini, neque bili pallidę uel nigrę, cõmistum fuerit, id, quod tale fuerit, iam sputum uocamus.

Quando

A Quādo igitur hoc cito apparuerit, morbum facit breuiorem: cum vero nullo modo educitur, aut crudum, indicat morbum in longius debere protendi: si autem prauum educitur sputamen, periculum imminere signat: si aūt etiā malignū fuerit, mortem minatur. Quid igitur sit sputū, nūc non est opus exponere. Quę uerò propriè sputamina nominantur, ex his, q̄cunq; subflaua, & subrufa, & subpallida, & sub spumosa, & tenuia existunt, solam cruditatem significant, nullum uero insigne malum pnunciant, quæ uero sine alia cōmistione sunt flaua, ac rufa, crassa atq; spumosa, & viridia, viscosa, atq; rotunda, atq; his & magis nigra, sunt praua. Considerandum & quis sit eorū eductionis modus: nam, si facile expuantur, constat quidem, bona esse, contraria uero mala. Et quid oportet nos plura dicere, cum possimus uerba, q̄ in libro prognostico scribūtur, apponere?

" "Sputum oportet in oībus doloribus, qui sunt circa pulmonem ac latera celeriter expui, ac facile, cōmistumq; uideri uehemēter flauum sputo. Neq; in dubio est, q hoc loco Hippocrates sputum uocat id, quod secundum naturam se hēt, cui flauum admistum esse oportere inquit. Verbū autem illud, uehementer, nonnulli quidem neq; omnino adiungunt: quidam uero ad cōmistum referunt, ut sermo uterq; ita se habeat, cōmistumq; uehementer sputo uideri flauum: uel flauum In Prog. co. 2 t. 43. 4. 102. a

B uehementer, cōmistum uideri sputo: Sed prior sensus est artificiosior: semper. n. inæquales oīum (motus, &) eorum, quæ plurimum distant, cōplexiones damnat Hippocrates. Experiētia quoq; ita esse probatur: neq; & ratio dubia est: non tñ eam nunc explicare foret opportunū. Quod autem uerbum illud, vehementer, ad commistum relationem habeat, ex ijs etiā patet, quæ subiunguntur. "Si. n. (inquit) multo post doloris principiū expuatur flauum, uel rufum, uel multam excitans tussim, uel non vehementer cōmistum, peius efficitur. Videt. n. in hoc loco Hippocrates, quæcunque in secūdo sermone dicuntur, ijs opponere q̄ in primo dicebant: uerbo quidem, celeriter, illa, multo post principiū doloris expuatur: verbo, facile, illa, multā excitans tussim: illis vero, commistum uideri flauum uehementer sputo, impermistum simpliciter, ac solū flauum, cum quod ex utrisq, cōmistū est, colore. s. sputi naturalis, & flauo uel ruso, non tñ uehementer. Sed & post hæc subiungens manifestius dicet, suā adhuc mentem aperiens, his uerbis: "Nam flauum impermistum existens, periculosum (impermistum est aūt id, qd sputo nō cōmiscetur) albū autem, & viscosum, & rotundum, inutile. deinde rursus paulatim ad difficiliora sermone progrediens: "Malum aīt, qd uiride est ualde, & spumosum. Ac deinceps addit: "Si uero ita sit impermistum, ut etiā nigrū appareat, oī alio peius est. Ex proprijs quidē morbi lateralis ita distinguere oportet. Sed In Prog. co. 2 t. 45. 4. 102. c In Prog. co. 2 t. 46. 4. 102. d In Prog. co. 2 t. 47. 4. 102. g

C ptereà inspicienda sunt oīa, quæ sunt morbis acutis cōia, quæ deinceps cōnumerat, ita scribens: " Sunt aūt hæc bona, Facile perferre ægritudinē, bene spirare, & esse doloris expertem, & sputum facile expuere, corpus totum æqualiter calidum esse, & molle, & sitim non hēre: urinas aūt, & alui excremēta, & somnos, & sudores quemadmodū scriptum est; & hæc oīa bona esse sciendum est. Hæc itaq; sunt bona signa, tum propria eorum insirorum, quib. aīs spirandi est demandata: tum cōia oībus alijs morbis acutis, cōtinuatim ordine inuicem scripta. Atq; ipsis adiungēs subinfert." Mala autem sunt his cōtraria, Difficulter perferre morbū, spiritum magnum esse, ac crebrum, nō cessasse dolorem, uix sputum expuere, uehementer sitire, totum corpus ab igne inæqualiter detineri, & uentrem quidē ac latera calida esse uehementer, frontem autem ac manus frigidas, & pedes frigidos: urinas uero, & alui excrementa, & somnos, & sudores, quemadmodum scriptum est: singula hæc mala esse cognoscere oportet. Scriptum autem est de his in eo uolumine, quod prognosticon inscribitur, in quo similem in his singulis ipse tradit doctrinam, qualem, & nunc in sputaminibus. Sicuti enim in his hoc quidem est coctionis signum, hoc uero cruditatis, hoc autē mortis: quod coctionis est signum si in principio statim appareat, propere salutem subsecuturam ostēdit: quod autem cruditatis, morbum in longius tempus extendi debere: quod autem exitiale est, In Prog. co. 2 t. 48 4. 102. g In Prog. co. 2 t. 56. 4. 103. g In Prog. co. 2 t. 56. 103. g

D hominem moriturum significat: & si ualde exitiale fuerit, cito: si uero remissius extiterit, in longo tempore. Eadem in urinis ipsis, & alui excrementis, & reliquis omnibus, de quibus est sermo futurus, distinctio est adhibita: etenim hæc omnia, non nulla quidem coctionis, non nulla uero cruditatis, & quædam etiam mortis indicia sunt. Nigrum enim sputamen, præter id, quòd crudum est, etiam mortem portendit; sic & urina nigra non cruda solum, sed etiam lethalis est: est autem simpliciter cruda, quæ alba est ac tenuis, quam aquosam nominamus.

Quæ prima sint apud Hippocratem capita, per quæ tempora morbi intelligantur: ac aduersus eos, qui principium morbi, primum ipsius insultum appellabant. CAP. 6.

" RVrsus igitur ad aphorismum redeamus, in quo ita scribitur: "Accessiones autem, & constitutiones, morbi ostendunt, & anni tempora, & circuitium adinuicem incrementa, siue quotidie fiant, siue alternis diebus, siue longius tempus intermittant. Sed & ex ijs, q̄ postea apparuerint, coniecturam accipere oportet: uelut in morbo laterali, si sputū statim morbo incipiente appareat, breuem futurū significat: si uero posterius, longiorem. Et urinæ etiam, & alui excrementa, & sudores, & bonam, & malam crisim habituros, & cito uel tarde finituros morbos, cum mox apparent, indicant. Nam hæc aliquid sunt eorum omnium, quæ in prognosticis scribuntur, compendium; cum antiquus ille author sola capita eorum, quæ in eo libro particulatim scribuntur, 1. Apho. 12. Ex. ord. 5. 2

in

in aphorismos transferre tẽtauerit. Quæ nã igr̃ sunt hæc capita: sæpius.n. repetere, mihi vr̃ melius, E
ut q̃s, etsi nunc erubescens: discat & morbi principium cognoscere, & futurũ statum præuidere:
hoc est, ut ipse dicit, forma morbi, & natura tẽporis accessionis circuitus, & q̃ in morbis mox ap-
parent. Erit ãt mihi sermo in eodẽ exẽplo, adhibita breui distĩctione de nominib. q̃b. ut par erat,
ueteres utebant̃ ad solum mẽtis conceptum explicãdum, cum oẽs studio incumberẽt ad exq̃sitam
rerum cognitionẽ: iuniores uero ferè oẽs circa noĩa suã cõterunt uitã, minime de reb. solciti. Prĩ-
cipium igr̃ morbi, primum insultũ indiuisibilẽ primæ accessionis, ueluti & ipsum, nunc, q̃d sine
latitudine est, uocant: sed & iã aliq̃d tp̃s latum, q̃d ẽt in ipso, nunc, obseruamus, q̃n dicimus nunc
esse hyemẽ, uel æstatem, uel aliq̃d aliud tp̃s. Quòd igr̃ in nullo sermone tali, qualis est is, quem an-
tea scripsimus, aphorismus, & multi alij, q̃ postea dicent, principium uocet Hippocrates primum
2 Epi. sect. 1. illum, & indiuisibilẽ morbi insultum, unicuiq; liquet. "q̃uo.n. Circa morborum principia consi-
derandum, si statim morb. florescat, in eo significatũ dictũ, q̃spiã posset arbitrari? Vel illud? a "Inci-
A 2. Aph. 29. Ex. ord. 16. f pientib. morbis, si q̃d mouẽdum vr̃, moue: cõsistentib. uero, melius est cõquiescere. Et illud? b Si
B in Progn. igr̃ in principio morbi facies talis erit. nã facies illa mortuæ similis, de qua ista dñr, neq; illo exqui
com. 1. t. 8. 4. 191. c site principio morbi unquã fieri potuisset. Eodẽ mõ, cum dr̃: c In acutis morbis raro, & ĩ principijs
C 1. Aph. 24. ytendum purgationib. de principio intelligitur, q̃d ad tp̃s latum extẽditur. Multo magis cum scri F
Ex. ord. 10. e bit: d Circa principia, & fines oĩa debiliora; circa statũ fortiora. Neq; in alio sensu dictum est, e In
D 2. Aph. 30. quorum morborum principijs nigra bilis uel infra, uel supra exient, mortale. Eodem mõ in libro
Ex. ord. 16. g De rõne uictus, quę seruat̃ in acutis morbis, in connumerõne illorum uehementium accidẽtium
E 4. Aph. 32. Ex. ord. 39. f subintulit: f Hæc ãt si in principijs appareant, uehementissimum delirium ostẽdunt: ut plurimum
F de Vict. rat. in acut. cõ. 2. ãt moriuntur. Eodẽ mõ se hẽt ẽt in aphorismo, de quo paulo ante facta est mentio, ubi inquit. g Ve-
t. 45. 7. 133. d luti in laterali morbo, si sputum statim appareat incipiente morbo, morbum ostendit breuiorẽ.
G 1. Aph. 12. Neq;. n. dictio illa, incipiente, primum exquisite insultum hoc loco significat, tum quia huic sen-
Ext. ord. 5. a sui rerum natura repugnat, tum quia dicere non potuisset, post appareant: quomodo enim diffe-
rent ab ijs quæ simul inuadunt, illa, quæ exquisite idem habent principium inuicem, & cum uni-
uerso morbo? Post apparent autem quædam statim in prima die, quædam in secunda, quædam
in tertia, quædam in quarta; quædam, cum processerit morbus.

Quid proprie principium morbi ab Hippocrate dicatur, ac de indicijs, quæ ex alui deiectione, urina, ac sputo desumuntur CAP. 7.

PRincipium uero s̃m latitudinem cõi quadã, & prõpta imaginatione, in qua nullum adhuc est
artificium, in prima accessione cõtinetur. Atq; idcirco quædã statim, cum incipiunt, statum G
accepisse dicuntur: quemadmodum in primo epidemiorum, ubi inq̃t: "Statim.n. continua est, q̃b.
3. Epid. cõ. 3. t. 10. 3. 130. a incipiens florescit ac uiget. Nam uerbum id, incipiẽs, hoc loco nõ dr̃ de uero morbi t p̃e, alioq re
pugnaret ei, florescere atq; uigere, sed de eo, q̃d subseq̃tur principium exq̃site dictum, q̃ ut plu-
rimum ad tertium extenditur diem. Oĩo.n. febris hæc, ubi principium illud indiuisibile fecerit,
deinde hoc pacto incremento quodam usa fuerit, proprium recipit statum, quædam in prima sta
tim die, quædã in secunda, (quædã in tertia:) non tamen in primo insultu primæ accessionis pos-
set aliqua febris habere statum. Sed, siue in tertia, siue in primo die, siue in secundo, istum habeat, atq; hinc usq;
ad integram solutionem extendatur, nullum sensibilem alterius accessionis insultum accipiens,
hæc statim ab initio propriũ habuisse statũ diceret. Et hoc est, quod ab Hippocrate dr̃: Stati.n. cõ-
1. Apho. 12. tinua est, q̃ incipiens florescit ac uiget. Tale igr̃ est "Si sputũ in laterali morbo statim post apparue-
Ex. ord. 5. a rit incipiẽte morbo, eũ facit breuiorẽ, id est ante, q̃ sec̃da accessio morbo inuaserit: adhuc.n. lateralis mor
bus diceretur incipere, non solum, q̃n huiõi accessio, ascensum habeat, uel statũ, sed in tota decli-
natione, atq; omnino ante q̃ secunda inuadat accessio, quæ ut plurimum in laterali morbo tertio
fit die. Quodcunq; igitur coctionis signum post apparuerit, breuem, & salutarem morbum futu-
rum ostendit. tale quidem est sputum, quod in morbo laterali apparet: nam cuiusq; partis in cor- H
pore superfluitas, eam, q̃ illi inest, dispositionem ostendit: si cocta quidem fuerit, salubrem: cruda
In Progn. cõ. 2. t. 13. 4. 199. a autem, ægram. Ita igitur & illa scripta sunt: "Alui autem excrementa optima sunt, quę mollia sĩt,
& cohærentia, & quæ eandem exitus horam seruant, quam in sanitate habuerunt. Quantitas ue-
ro esse debet pro ratione cibi, qui assumitur: nam, si exeuntia talia fuerint, uentrem inferiorem sa
num esse indicant. Et sputum quoque, cum fuerit exquisite simile illi, quod adhuc sanis, integrã
sanitatem instrumentorum, quibus uis spirandi est demandata, significat: si quo modo autem im
pediatur, atq; à naturali recesserit habitu, tantum eam læsam esse demonstrat, quantum ipsam
formam naturalem amiserit. Quod uero illi, quod secundum naturam est, maxime contrarium
exstit, crudum est, magnamq; ostendit membrorum patientium imbecillitatem: quòd si etiam
uitiosæ causæ aliquod signum habuerit, quemadmodum nigrum, perniciosissimum hoc est. Ita
etiã in urinis se res habet. Nam & hæ, quæ sanorum urinis simillimæ sunt, uenosum instrumento
rum genus satis robustum esse demonstrant: quæ uerò crudiores sunt, eiusdem imbecillitatem
significant: quæ vero maxime sunt sanorum urinis contrarię, hæ quidem omnino sunt cru-
dæ, & maximam indicant imbecillitatem uenosi generis uniuersi; quæcunque uero, & su-
perantis

A perantis causæ prauitatem ostendunt, ueluti nigræ, hæ sunt extreme exitiales. Hæc igitur tria signorum genera propriam cuiusq; membri coctionem significant: inferioris quidē uentris excrementa, quę secundum naturam se habuerint: uenosi uero generis, urinæ: instrorum aūt duntaxat, quib. spiramus, sputamina. Sicuti verò hæc, locorū ipsorū, ex quib. excernuntur, indicia præbent, eodem, ut arbitror, modo & urinæ renum, & meatuum, p quos urina defluit, & uesicæ, & penis. Sed urinas quidē, quę in harum partiū morbis accidunt, in aphorismis separatim Hippocrates scripsit: quæ vero acutis assidēt ægritudinib. in prognosticis, qm̄ hic liber (ut iam sæpius ostendimus) de solis est morbis acutis. Et cum in eodē libro cōpleuisset oēm de urinis sermonem, postea in fine subiūxit. Ne decipiaris aūt, si uesica quopiā uitio affecta, aliquā ex his urinam reddiderit: neq; enim totius signum, sed ipsius per se ipsam. Sicuti igitur vesicæ meminit, facto in ea sermonis exēplo: ita & renes, & vasa deferentia urinā, & penē, subaudire oportet. Maxima aūt ad hæc demonstratio fiunt, q̄ ab ipso in aphorismis sunt scripta: sicut. n. uesicæ, ita & renū ægrotantium, signa cōscribit. Quibus, inquit, in urina crassa, carunculæ paruæ aut ueluti capilli exeunt, ijs a renib. excernuntur. Hæc igitur tria signorum genera, ut dixi, singula quæq; coctionis pbent indicium: urinæ

4. Aph. 75. 76 77. 78. 79. 80. 81. Ext. ord. 36. a b. c. d. e. f. g. h. In Prog. co. 2 t. 37. 4. 101. d

1. Apho. 76. Ex. ord. 36. b

B quidem, eius, quæ fit in uenis: deiectiones aūt, eius, quę in uentre: sputamina uero, eius, q̄ in spirandi instris: neq; unq̄ usu cōtingit, quin bonū aliquod magnum ostendant coctionis indicia. Sanguinis aūt profluuia, & sudores, & tumores, qui iuxta aures fiunt, & reliqui decubitus, si int pe quidē fiant opportuno, prodesse possunt: intēpestiua aūt, nihil iuuant. Quo fit, ut mihi uideatur hęc eadē innuere in libro De humorib. ubi scribit: Decernentia in melius nō statim appareant. Etenim nō hæc tm̄, sed difficultas anhelitus, & deliria, & lachrymæ, & uigilię, & comata. i. graues somni, & tenebricosę uertigenes, & hallucinationes (quas græce marmarygas dicunt) & anxietates, & oris vētriculi, capitisq; dolores, reliquin e casus atq; dolores, qui singulis partib. corporis eueniunt, exigunt distinctionē, & quando iuuent, & q̄do noceant, & q̄do nō mō nihil prosint, sed & signa sint deterrima. Quēadmodū igitur principij uocabulum, nullū determinatum tēpus significabat: eodem, arbitror, mō neq; id uerbum εὐθέως. i. statim: tantam uero temporis latitudinem obtinet, quantam, & principij nomen. Liquet aūt, q̄ & sępius pro ἐφέλα. i. licet, aduerbio, statim, utimur: ve

De humorib. co. 2. t. 24. Et 2. Epid. sect. 1

« luti in eo dicto uidetur usus Hippocrates: Insunt aūt modi, & cōstitutiones singulis hisce febrib.
« statim. n. cōtinua est, quib. florescit ac uiget. nā hoc uerbū, statim, nihil significat, q̄ licet: quemadmodum, ut arbitror, libro De ratione uictus, q̄ in morbis acutis seruatur: ubi ita inquit: Nisi ergo

1. Epid. co. 3. t 10. 3. 130. 2

C q̄ spiā curet, quantum decet, sufficientem esse modum huiusmodi sorbitionis ptisanæ, sæpius no-
« cebit, quib. n. cibus statim obseratus fuerit, ijs si quis non subducto uētre sorbitionē dederit, &c.
« id uerbum, statim, tale aliquid significat. Sūt aūt eius uerbi significatus q̄ plurima exempla apud oēs alios Gręcos, & maxime apud Hippocratē. Ad alterum aūt transgrediamur. Cū. n. inquit, Si-
« gna decretoria nō statim appareant. hic, statim, q̄ primū significat, hoc est in principio morbi. Nō
« sunt aūt eadē decretoria, & q̄ coctionis indicia dicuntur: non. n. fieri potest, quin ista oīno uel bene uel male decernant. At uero coctionis signa salutem quidē hominis, non tamen per crisim oīno, futuram ostendunt; neq;. n. si subitam in morbo mutationem intellexeris crisim, neq; si pręcedentem perturbationem, necessario coctionis signa dictorum erunt, cum illud accidere possit, ut morbus in longiori tēpore paulatim coctus, ad integram deueniat solutionem. Ostendetur aūt & in sequentibus adhuc manifestius, quo differant decretoria symptomata a coctionis signis; nūc uero hoc tantum ostendisse sufficiat, quod coctionis, quæ in spirandi instrumentis fit, sputa; eius uero, quę in uenis, urinas; illius autem, quę in uentre, alui excrementa, signa statuere oportet: Et quòd in febribus omnibus (quoniam uenosi generis sunt passiones, nam & arterias in hoc genere comprehendimus) ad urinas pręcipue attendere oportet; in ijs autem, qui laterali morbo affi-

De Vict. rat. in acut. com. 1. t. 31.

2. Epid. sect. 1

D ciuntur, primum quidem sputamina, secundo loco urinas, quoniam is morbus omnino cum febribus iungitur; in passionibus autem uentris, si sine febre fuerint, sola alui excrementa inspicere oportet; si autem cum febre, etiam urinas.

Quid differant concoctionis indicia, a reliquis, quæ decretoria appellantur. CAP. 8.

PRopnium igitur uniuscuiusq; morbi principiū, coctionis signis determinatur. Differt autem ab eo, quod secundum latitudinem principium dicitur, quod nullum habet artificium, q̄ ultra tertium diem non extendi intelligitur; sicuti etiam in libro prognosticorum manifestissime
« ostenditur. Nam, cum antea dixisset, Si in principio morbi talis fuerit facies; postea subiungit, Si
« autē longior morbus fuerit, q̄ triduanus, aut quatriduanus, principium secundum latitudinē manifeste nobis ostendens usq; ad tertium diem extendi. Verū aūt uniuscuiusq; morbi principium, quod etiā partem ipsius esse diximus, usq; ad multos quaternarios extendi contingit. tunc. n. primū finitur, cū coctionis signa apparuerint. Reliquū uero deinceps tēpus usq; ad statum, iam alterum tempus est, quod augmentum, & ascensus nominatur. Deinde post hęc status, qui est uehementissima totius morbi pars. Vltima uero oīum est declinatio. Coctionis igitur signa (sępius enim quę utilia sunt, repetere conuenit) nunquam male apparent: decretoria autem, est, ubi male: neque enim in augmentis, neq; in principijs, sed in statibus, illa apparere conuenit. De ijs, quidem

In Prog. co. 1 te. 8. 4. 191 c. Et 194. d. t. 9.

quidē,q̄ in augmentis & statib. apparent, postea dicemus. Iā uero de ijs, q̄ uār in principijs, dicamus, illud prius ad memor ā reuocantes, q̄ in reliquo sermone, q̄ sequit, duo principij significata ꝑtermittētes, & illud, qđ est primi insultus, q̄ sine latitudine est: & alterū, qđ est primę accessionis: de solo tertio differemus, uidelicet cruditatis: nā, & huius artificiosa q̄dā dignotio, & magna ostēdere natura apta est. Neq; igitur sudores, & uomitus, & alui excremēta, neq; tumores post aures, neq; ꝓfluuia sanguinis, si hoc tꝑe appareāt, vnq̄ ꝑ crisim ægritudines finierūt. Hæc igit iam &, ve luti causæ, morbos finire creduntur: q̄ vero veluti horū signa sunt indicatiua, deliria existunt, atq; vigiliæ, & somni graues, & dolores, & lachrymæ, & difficultates spirandi, & tenebræ oculis obortæ, & q̄cunq; similia: etenim hæc, si absq; coctionis signis apparuerint, sunt pessimarū dispositionū indicia. Hæc igitur uniuersa, & q̄ ut causæ, & q̄ vt signa crisis sunt, nō statim appareant, hoc est non in primo morbi tempore, quando oīno nulla adest coctio: reliqua autem tria, quæ coctionē ostendunt signa, etiam si in prima protinus accessionis hora apparuerint, ad bonum apparent. E

Quo pacto Hippocrates principium morbi cognoscendum docuerit. CAP. 9.

Rvrsus ergo repetentes dicamus: Hæc uniuersalia morbi tempora ex morbis ipsis primum coniecturari oportet, quantum extendi debeant: deinde ex anni temporibus, & circuituum proportione: & præter hæc oia ex post apparentibus, in quibus prima, & præcipua sunt signa coctionis, ex quibus circunscriptum iā principium possis exquisite cognoscere. Ex hoc aūt futurum statum coniectura artificiosa, quā paulo post aperiemus, agnosces: voco aūt coniecturā artificiosam, q̄ prope ad ueritatē accesserit. Sicut igitur nō habetur exquisita principij cognitio, ante, q̄ incipiat ascensus: ita neq; ascensus ante q̄ status inuadat. Exercitandum est, & hoc in loco, ut inuadentem statum cognoscamus, deinde vt ꝓcognoscamus. Qm̄ verò & horum oīum dux est Hippocrates, æquum est, ut hoc in loco eius uerba exponentes, sermonem transfigamus. Pręstat vero fortassis, ante q̄ aggrediamur hæc facere, pauca quædā eorū, quæ nuper diximus, apponere. Qđ enim prius, tanq̄ morbi partem, principium inuenire quærebamus, vtrū ęqualis sit tpis in omnib. morbis, aut in singulis proprium tp̄s habeat (de quo diximus Thessalum, delirum illud inuenisse ꝓceptum, Oportet in vnoquoque morbi principio adstringere, etiam si morbus ex constricta fuerit cōmunitate) primus oīum Hippocrates diligentissimè ostendit: non tamen, quid ille dicat, intelligunt, ob enarrationis breuitatem. In præsentia autem sufficiat, ex uno dicto prisci authoris mentē explanare: nā & alia, nisi quis oīno indiligens fuerit, simili modo quispiam inueniet. In me diū autem adducemus istū aphorismū: Cocta medicari, & mouere, nō cruda, neq; in principiis, nisi turgeant. qđ uerbū, turgere, ꝓpriè de aīalib. dici cōsueuit, q̄ ad coitum rapiuntur: translatum autem est ad eas, q̄ ꝓperant, & celeriter mouentur, ægritudines, & ꝓcipue cum laborantis sensus ab inordinata humorum, & spirituum agitatione quodam modo irritatur: nam in his tm̄ quispiā rationabiliter pharmaco in principiis uteretur, cum coadiuuātem habeat ad facilius attrahendum superabundantium humorum motum: quemadmodum, qui, ꝓter id q̄ oīno crudi sunt, cum stabiles etiam, & fixi sint, purgantium medicaminum tractibus difficulter obediunt. Sic etiam illa dicta sunt: Quicunq; ea, q̄ inflammantur, statim in principio morborum soluere medicamento tentant, ab eo quidem, quod intentum est atque inflammatum, nihil adimunt, neq; enim cedit cruda adhuc passio: quæ uero morbo resistunt, & sana sunt, colliquescere faciunt. Sed harum rerum cōtemplatio ad eos pertinet libros, in quibus de curandi arte tractatur. Quòd uero Hippocrates uocet principium, totum illud tempus morbi, in quo omnino crudus est, iam liquet: nam cum antea dixisset, q̄ cocta pharmaco purgare oportet, subiunxit, non cruda, neque in principiis, ac si principium existat, quando crudus incoctusque est morbus. F

a Epid. sect. 2. 1. Apho. 22. Ex. ord. 5. a

1. Aphor. 22. Ex. ord. 10. b

de Vict. rat. in acut. cō. 4. t. 22. 7. 137. c Et in epist. ad Democr.

De extremo ascensu dignoscendo: ac de uigoris in morbis acutis perduratione. Cap. 10.

Qvomodo igitur (nam rursus repetēda sunt, quæ prius, cum de ipsis loqueremur, omisimus) terminum aliquem quispiam ita manifestum præfiniet ultimæ parti ascensus, quemadmodum fini principij? q̄uo aliter quàm status indicia inspiciendo? Dicit autem hæc Hippocrates in uno quidem sermone: In principijs quidem omnia sunt imbecilliora, in statu uero fortiora. In altero uerò, hoc: Vbi quidem peracutus est morbus, statim extremos labores habet. Quomodo igitur hoc ipsum cognoscimus, quòd nunc fortissima sit ægritudo, & maximas habeat accessiones? Si enim simulatque ex toto debeat fieri transmutatio (quod κρίνεσθαι, i. iudicari in præsentia uocabimus) principium crisis, ultimum ascensus terminum esse statuendum est. Si uero paulatim, ad eas, quæ fiunt in periodis, accessiones est attendendum: si enim citius, & longiori tempore, & magis (ut ipse dicebat) fiant, liquet morbum ad statum ascendere, atq; augeri: sicut cum ad contrarium mutatio subsequitur, cessat atq; declinat. Contingit autem nonnunquam duas accessiones, ubi maxime factæ fuerint inuicem æquales, status tempus circumscribere, nōnunquam uero unā omnibus aliis præcedentibus, reliquis q; sequentibus esse maiorem. Ad tres autem extendi accessiones status tempus, in morbis acutis non ad modum accidit: in diuturnis uero, non modo ad totidem, sed longe plures. Ita quidem cognoscere oportet tempora uniuersalia, aut cum fiunt, aut nuper facta: sed, quæ futura sunt, alio modo. G

1. Aphor. 30. Ex. ord. 17. g

1. Aphor. 7. Ex. ord. 4. d

1. Epid. sec. 1.

A *De futuris temporibus morbi dignoscendis: ac primum de concoctione, & cruditate, qua inest in alui excrementis.* CAP. II.

QVi vt magis clarescat audientibus, necesse est prius dicere aliquid de alui excrementis, & dè
" vrinis, sicuti prius diximus de sputaminibus." Alui igitur excrementum optimum (ait Hip-
" pocrates) est, quod molle, atq; coniunctum est, quodq; ea hora exierit, qua tempore sanitatis cō- In Prog.cō.2
" sueuerat: quantitate vero, q̃ sit pro ratione cibi assumpti. Hoc in loco, ab ipsius consistentia, & quã- t.13.4.199.2
titate, & t.pe excretionis, facit dignotionē. Quia uero inferiorem uentrem sanum ostendunt hu
" iusmodi excrementa, idcirco subiungens inquit," Tali.n. existēte deiectione, inferior uēter sanus
" est. Nunc uero inferiorem uentrē uocat, ad differentiam thoracis. Propterea igitur neq; coloris memi- Ibidem.
nit excrementi, q̃m nullam uim habet ad inferioris uentris dispōnem exquisite indicandam. Nã,
q̃ id excrementum sit bene concoctum, sufficiunt indicia prædicta, q̃ uidelicet sit molle, atq; cō-
iunctum: & non anticipet tempus naturale, neq; posterius exeat: & eius quantitas sit pro ratione
ciborum assumptorum. Sicuti uero, si hæc omnia adsint, omnino coctum est, ita non etiam, si ho
rum aliquid non adsit, omnino incoctum est: fieri.n. potest, ut ipse quidem uenter circa proprium
opus robustus sit, sed uel propter uehementem adiacentium partium caliditatem exugatur, atq;
B exiccetur, quod bene concoctum fuerit: aut propter distributionis imbecillitatem humidius, q̃
oporteat, egeratur. Quod quidem molle, & coniunctum est, concoquendi vim validam esse liqui
do ostendit, ac digestionem optime fieri, ac præterea nullam uentris partibus inflãmationē inesse.
Si cui uero id verbum, læue, prætermissum esse vi(nam quod bene concoctum sit, id protinus
etiam læue esse oportet) hic non recte discernit: nam quod coniunctum est, fieri non potest, ut &
læue non sit: nam vnitum oportet esse in partibus omnibus, & ueluti unum existere exquisite. Si
verò aliquæ quidem eius partes integræ, & asperæ, & duræ uiderentur, aliquæ autem humidę, &
aqueæ, quo hę forent simul iunctæ? nam hoc pacto adinuicem dissoluerentur: & asperæ quidem,
& duræ partes seorsum consisterent: humidæ aũt tanquam aquæ, & tenues adhuc remanētes, nō
possent solidis alligari, neq; ullam per se cũ illis hre cōionem, circunfluentes vero vndequaq; &
defluentes, inæquale neq; ullo pacto coniunctum facerent excrementum. Quòd quidē tale est (di
co autem molle, atq; coniunctum) oĩno ventris sanitatem oñdit: sed simul etiam illud indicat (ut
dixi) nullum ex ijs, quæ circumiacent, membris aliquo modo pati: & digestionem optime fieri: nã
vbi ipsa non integre fieret, oĩno humidum esset excrementum. Si uero excretionis seruetur t̃ps,
quod fuerat in sano corpore, ex eo liquet, neq; coctionis tarditatē adesse, neq; ullum potentiæ,
C vel retinentis, uel expellentis errorē: nã, si tardius, quã oporteat, excernatur, coctionis, aut motus
quo per intestina defertur, tarditas ostenditur: si autē citius, potentiæ retinentis debilitas: neq;.n.
id euenit p̃p robur alteratricis, cum fieri non possit, ut, qui ęgrotat, acute præsertim, uentrem ha-
beat robustiorem, quã sanitatis t.pe: cum bene cum eo agatur si non multo sit imbecillior. Si ue-
ro cum aliquo morsu celeriter exeat, id ex irritatione quapiam contingit, neq; robur, aut imbecil
litas aliqua exinde significat̃. Sed, si sine morsu, aut aliquo alio symptomate in t.pe opportuno ex
cernatur, tres uentriculi uires uigere demonstrat, alteratricē, retentricem, & expultricem. Quod
vero quatuor sunt naturales vires in qualibet nostri corporis parte, alibi ostendimus, neq; nunc
oportet aliquid horum, ita incidentium, demonstratione perdiscere, q̃m de his singulis separatim
scripsimus. Reliquum est igitur, ut ostendamus oportere alui excrementa, quæ emittuntur, ad ea,
quę intus assumuntur, seruare proportionē. Excrementum igitur molle, atq; coniunctum, & qđ
horam, qua excernebatur sanitatis t.pe, seruat nisi & seruauerit ad ea, quę intus assumuntur, con-
uenientem proportionem, aliqua eius pars intra cęcũ, & id quod vocatur colon intestinũ, retine
tur, aut in alijs tenuibus inuolucris. Non est autē hoc neq; sicuti signum, neq; sicuti cã, bonũ: sicu-
ti signũ q.dē, q̃m vim ex pultricē noĩatam ac propulsoriam, debilē esse significat: sicuti causa aũt,
D q̃m ibi q̃dam su p̃fluitates intus remanēt, quas potius emitti oportebat: adeo vt quod hēt hęc oĩa
prædicta signa excremētum, firmiter indicet inferioris uentris sanitatē. Quod, si ex his vllum defi
ciat, nonnunq̃ ipsius ventris aliquē affectum sig̃nat, aliquando autē digesnonē esse offensam, aut
aliquod circunstantiũ organorũ nō esse sanum, aut aliquod symptoma dñari, sicut & in morsu di-
cebatur. Quodn. m igitur erit exq̃site secđm naturam se habēs excremētum? quod neq; in vētre,
neq; in circunstantibus organis aliquod erratum esse significat. Tale autē est quod præter ea, quę
prędiximus omnia, & illa duo recipit, q̃ Hippocrates ipse scribit deinceps in hunc modum:" Sub- In Prog.cō.2
rufum autē erit, & non admodum fœtidũ. Si.n. rufum putum, vel nullo modo subrufum extite- t.17.4.199.e
rit, sed & secundum ciborũ calorē, alterum duorum sig̃nat, s. plus rufæ bilis in ventrē defluere, aut
nihil oĩno: horum uero primum q.dem, si circa initia fiat, biliosiorem morbum ostēdit: si uero de-
clinationis tēpore, corpus integre expurgari. De his q.dē in sequentibus exquisitius dicemus: In-
coctum autem excremētum est tenue, & album, & aspetum, & humoris expers, & comestorum
seruat qualitatē. Tertium pręter hęc est excremētorũ genus, quod non ex ciborum fit dispositio-
ne, sed ex confluētibus ad ventrē ex toto corpore superfluitatibus, qđ aliquid potest indicare: ve-
luti id, qđ paulo antea rufum purum dicebamus. Sed hoc q.dē, quando rufę, amarę q; bilis humor

impermistus,& multus ad ventrem fluxerit,existit: viride aūt est æruginosæ bilis indicium: sicuti E nigrū,vel atræ bilis,vel sanguinis cuiuspiam in eo loco perusti:si aūt ueluti liuidū quoddam in ex cremento apparuerit,ubi non fuerit tale aliqd intus assumptum,partiū infernarum validū frigus, ac velut mortificationem indicat: si vero pingue, vbi non fuerit tale aliquid assumptum,pinguis colliquationis est signum:quinetiam viscosum,nisi & hoc ex cibi natura tale sit,colliquationis indicium:sed,quod quidem pingue est,ex pinguedine fit liquefacta:quod vero viscosum,ex ipsis solidis animalis partibus contabescentibus,quare multo grauius. Et quidem,quod fœtet vehementer,si et hoc ex cibo non accidat,vehementem putrefactionem ostendit. Vt autem summatim dicamus,in oībus,nisi pro cibi qualitate talia fuerint excrementa,ita oportet affectionem considerare: adeo vt,sicubi hoc taceatur, subintelligere tñ oporteat (&, quæcunq; ab Hippocrate in ꝓgnosticis dicuntur,ita dicuntur)semper distinguentibus nobis,si quid ob aliud aliquid, non propter ægritudinem fiat. Reliquum est,vt de stridente,& spumoso,& vario dicamus. Stridens quidē ab eo,qui insit,sono,cum excernitur,nominat̃: indicat autē ipsum excrementum flatum cum tenui humiditate habere permistum,organa autem in vnum coacta,atq; in angustū restricta. Spumosum vero fit(sicuti et in exterioribus accidit)cum scilicet feruor inest,uel aliquis flatuosus spiritus humiditate commistus est. Primum,immoderatæ caliditatis corpus colliquantis: secundum F vero est inæqualis perturbationi effectus. Varium autem,uarijs corpus affectibus detineri indicat:ob hoc igitur & diuturnum & malignum existit: multi.n.varijq; affectus ad coctionem lōgiori indigent tp̄e, periculumq; afferunt multitudini æquale:nam simplex affectus facilius concoq tur,& minus est,quam multiformis,periculosus. Sic quidem de excrementis iudicare oportet.

De urinæ dignotione. *CAP. 12.*

DEinceps de vrinis dicamus. Ex his igitur illa optima est,quæ vrinæ sanorum est simillima:q̃cunq; vero non est talis,vel simpliciter incocta est,vel præter hoc & perniciosa. Coctum āt & incoctū nomine quidem sunt vnum,sicuti & genere:plurimam vero in eo,q̄ magis aut minus, differentiam habent. His igitur et manifestos terminos tentemus apponere,q̄bus,quod est in medio,secernatur. Quæ quidem optime est cocta,in ijs,q̄ supremum sanitatis obtinent gradum, cōsiderate oportet:talis.n.est subrufa.& subflaua,magisq; subrufa,quā subflaua:statim uero & hæc mediocrem crassitatem habet. Nam quæ hac ipsa crassior est,aut tenuior coctionem imperfectā significat:siqdem altera nondum in humorem conuersa est,altera vero adhuc cōturbata est. Hoc āt intelligere licet ex ijs,quæ tenues ac puræ excernuntur,posthac uero uel remanent semper tenues,aut paulo post conturbantur,qm̄ vtraq; coctione carent:eo āt differunt,q̄ altera nondum G concoqui cœpit:alteri vero,qm̄ flatuosi spiritus ipsi permisti sunt,perturbatio quædam, veluti in nouis vinis adhuc feruescentib. inest. Nam,cum triplex sit vrinarum turbidarū dr̃ia,quia vel,cum tales mictæ fuerint,paulo post resident: vel semper similes permanent:vel puræ quidem mingun tur,postea vero conturbantur: praua quidem ex dictis tertia,mitis autem prima,media vero inter vtranq; secunda. Qm̄,quæ statim quidem residet,parū aliqd inæqualis turbulentiæ superesse demōstrat:quæ vero semper manet similis,vigere adhuc,quæ est in sanguine,agitationem ostendit: q̃ vero extra conturbat,†debet incipere concoqui,quare optimo iure ea pessima est,nam & longiori tēpore,& virtute forti indiget ad coctionem. Sed,quæ turbulenta mingitur, statimq; subsidentiā bonā hēt,morbū haud ita multo post cōcoquendum significat,atq; idcirco mitior. Medio āt loco se habet secunda:nam ea,vt quæ vigēte fit conturbatione,quantum malitia differt ab ea,q̃ adhuc futuram ꝑturbationē significat,tm̄ superat eam,quæ iam quiescētem obtinet. Quæ vero ad summum incocta est, has omnes vincit: est autem aquosa exquisite,neq; iam coqui incipiens, qualis turbulenta:neque in spe,vt coqui debeat,sicuti quæ paulo post perturbatur: sed velut, desperatæ coctionis accidens:quæ talis est,venosi generis passio existit, qualis est in ventriculo extrema ipsa cruditas. Cum vero etiam statim transcurrit, vocatur à nonnullis hydrops in matellam,alij diabetem appellant, quidam vero alius antiquus in vrinas profluuium nominauit: sed H de nominibus alibi consideretur. Hæc igitur passio talis est,qualis circa alium lęuitas intestinorum,mortificatio(vt diceret quispiam) vt riusque virtutis,& retentricis & alteratricis:at hæc inter omnes vrinas crudas pessima existit. Sed post ipsam est aquosa,quæ, quantum quidē ad cruditatē attinet,priori similis est,sed,q̄a nullum aliud malum commonstrat,minus pniciosa:illa enim nō modo virtutis alteratricis(sicuti alba & tenuis)sed & retētricis imbecillitatem summam significat;hæc autē alterius solius,alteratricis. Quanto autem plures instrumentorum cuiusq; generis actiones,& vires impeditæ fuerint,aut ex toto perierint,tanto deterior est morb. atq; idcirco pessimum est in vrinis profluuium,quoniam duplex est vitium. Praua aūt sufficiēter est,quę tenuis& alba est,sicuti aqua:nam simplex quidē est dispō,sed vltimæ est imbecillitatis indicium. Huic proxima est altera vrina,quę in multis apparet morbis,vt videatur mistam hīc formam vini abundeten uis,atq; albi:eius autem generatio est ex ea,quam nuper diximus,alba & aquosa, vt quæ paucum ichorem ex bili rufa susceperit,nam,& si exterius in aquam puram ochræ parum,vel ipsius etiam bilis inieceris, talis tibi aqua repręsentabitur: hęc quidem vrina proxime accedit ad crudam.

†Nondum cō coqui incœpit.

A crudam. Post hãc est subpallida: pallida uero iam, & subrufa est: si.n. in aquam inieceris, uel rufi coloris parum, vel pallidi multum, simile tibi uidebitur: hæc uero, quantum ad colorem attinet, concocta iam est: oportet autẽ tñ eam discedere sub crassitudine ab aquosa, quantum colore, siquidem bene cõcoqui debeat. Optima aũt omnium urina, subrufa ac subflaua est: quemadmodũ & antea diximus: ueluti si etiam extra tale quid facere velles, sanguinis serum, ac bilem rufam aquę permiscens. Sermone aũt non possum exprimere mistionis quantitatẽ, sed uel ab altero oportet addiscere de optima urina, aut ꝑ te ipsũ experientia percipere, qualis sit urinæ secundũ naturam se habentis forma, eam in sanis corporibus perquirendo. Nã, cum adhuc coquitur sanguis, urina, quæ mingitur, læuem, & æqualẽ, & albam subsidentiam, ac multam facit: iam uero perfecta coctione color quidem urinæ intenditur, minus aũt subsidet, & si longiori post hoc tꝑe hoĩem à cibo prohibueris, uidebis ipsam fieri continuò magis rufam. Nam & in commentarijs de potentijs naturalibus oñdebatur, quicquid alimenti supra modũ calefit, & præsertim si pingue fuerit & dulce, verti in amaram bilem. Qm̃ vero & flauam, & rufam, & pallidam nominant hmõi bilem: pleniq; sũt medicorum libri, in quibus hoc uel illo modo appellatur, sicuti in quibusdam indifferẽter: melius est hoc in loco illud rursus annotare, ut exactius quis dicta assequatur, ꝙ rufus color ad flauum ꝓxime accedit: in hoc autẽ differunt, ꝙ alter magis ad album, alter ad splẽdidum, uergit. Nã & amara bilis aliqñ rufa apparet, aliqñ flaua, sæpius autẽ, & pallida tibi uidetur esse, si quidem albior & turbulentior facta sit, rufa: si uero splendens sit, & purior, flaua, nam quod uelut igneum in bile splendet, ipsam reddit flauiorem. Quantum uero flauo rufum est albius, tm̃ illo pallidum: quantũ rursus minus album est flauum, q̃ rufum, tm̃ flauo rubicundũ: quia & sanguinis color nonnunq̃ flauior existit, nonnunquã rubicundior apparet: unde & sanguinem ipsum aliqñ flauum, aliqñ rubrũ dicunt. Nunq̃ uero sanguis maxime flauus eundem habet cum bile flauissima colorẽ: sed est illa quidem flauior, sanguis uero rubicundior. nã, q̃ apprime flauus est* color, medius est inter bilẽ, ac exquisitum sanguinem in ijs, qui secundum naturam se habuerint: quare, si uterq; humor in ipso cõiungatur, nunq̃ fiet exquisite flauus, sed se ipso tñ magis flauus. Hæc igitur causa est, ut appellationes confundantur. Quantũ aũt ad usum refert, facillimũ inuenire est, ꝙ urinarum, quæ secundum naturam se hñt, terminus est in optimẽ sanis corporibus primum exquisitæ coctionis sanguinis tẽpus: &, qui hãc fuerit contẽplatus, deinde ueluti regulã aliarũ vrinarũ sibi statuerit, quæ nam ipsam mutent dispões, facile inueniet. Nam, si colorem exquisite seruauerit, subsidentiam vero albam, & læuem, & æqualẽ, & multã fecerit, sic quidem coctionis etiã signũ exquisitũ fuerit: plus ãt de humore, qui crudus noĩatur, euacuari demonstrat. Propterea & in pueris omnibus ferè, & per fectam ætatẽ hñtibus, qui ociosam vitam degunt, aut quouis alio modo repleti sunt, satis multã vrinæ hñt subsidentiam: qm̃ in his omnibus plus est de inconfecto, & crudo humore, his quidem ꝑꝑ desidem vitam, illis vero propter satietatem, pueris vero & ob satietatem (voraciores.n. sunt) & ob id etiam, ꝙ vna ventriculi operatio non potest duobus simul sufficere, augendo.s. arq; alendo: anteq̃ ergo in ipso sufficientet alimentum coctum sit, ipsum ad se corpus trahit, atq; hinc fit, vt plurimũ crudi humoris coaceruet. Hæc quoq; causa est, vt ijs, q̃ ex ocio & repletione febricitãt si sanitati restitui debent, necessario plurimũ subsideat: contra ijs, qui ex inedia & labore, rufæ q̃dẽ, & biliosæ vrinæ sunt: soluitur.n. morbus prius, quã aliq̃d subsideat, plerunq; sufficit.n. in his, & nebula alba, & suspensio bona, talis ãt est alba & læuis & æqualis: nam & ex ipsis sanis, q̃ multũ laborant, & pauciori cibo vescuntur, ijs, sunt vrinæ biliosiores. Quare neq; simpliciter Hippocrates vituperauit vrinam rufam, sed qñ simul eũ rubedine habuerit subtilitatem: ita igit inq̃t: "Donec rufa fuerit vrina ac tenuis, morbũ crudũ signãt. Liquet ãt, ꝙ neq; aliq̃d subsidet hmõi vrinis: neq;.n. contingit vt quæ tenuis sufficienter fuerit, vel si multo tꝑe quieta steterit, aliquam recipiat secretionem adeo vt crassior pars, quæ in ipsa pendebat, subsideat, tenuior vero superferatur: nam hoc solum aduenit ijs, q̃ aliquam crassitudinem hñt. Non tñ, si etiam mediocriter crassa fuerit, & breue q̃cq̃ quod subsideat, habuerit, iam cocta erit: si.n. vel farinæ hordei crassiori, vel squammis, vel furfuribus, similes subsidentias habuerit, vel nigras, vel virides, vel liuidas, vel fœtidas, prærer id, ꝙ, quæcunq; tales sunt, cruditatem habent, etiam alioquin sunt perniciosæ. Nam farinæ hordeaceę crassiori similes, duarum sunt dispõnum indicia, grandis scilicet colliquationis, & caliditatis æstuosæ quę sanguinem adurit. At, quę squammas reprę̃sentant, sunt vasorum partes superficiales, quę scilicet omnino resoluuntur, ac colliquantur. Ita & furfureæ, prę̃ter quam quod, quantum bę crassiores, ac minores sunt, tantum squammis similes, latiores ac tenuiores his sunt. Nigrę vero subsidentię, vel excedentem caliditatem, atq; igneam ostendunt, vel ex frigiditate vehemẽti mortificationem; sic.n. & extrinsecus nostri corporis partes nigro affici colore videmus, partim scilicet, ex nimio calore, vt qui se Soli ęstiuo exposuerunt: partim ex vehemẽti frigore, & velut mortuas, quemadmodũ in senibus, aut quibuscunq; alijs supra modũ refrigeratis. Ipsarum itaq; totarum vrinarũ color niger: atq; ẽt eorum, q̃ in ipsis suspẽdunt: aut earum, q̃ supra vehuntur, nebularum: ad eadẽ cãs refertur, calorẽ.s. immoderatum, aut mortificationẽ ex refrigeratione uehemẽti. Pessima igitur est tota urina denigrata, adeo, vt neminem unquam seruatum uiderim ex ijs, q̃

* Al. sanguis.

In Prog. c6. 2 t. 30. 4. 200. h

talem vrinã minxerunt: minus uero perniciosa, si solum id, quod subsidet, nigrum fuerit; atq; ad- E
huc minus, si solum id, quod in medio iacet: ac multo minus etiã, si nebula. Color uero uiridis fit
in trãsitu ad nigrum, & est quoddam ueluti procemiũ nigri; nam, si morbus malignus fuerit, & vo
mitionibus, & alui deiectionibus, & urinis viridibus, postmodum nigræ superueniunt. Color autẽ
liuidus est solius frigiditatis affectus: Odor uero grauis, putrefactionis. Quòd si veluti oleum min-
gatur, colliquationis est signum. Tales quidem vrinæ prauæ sunt. Quæ autẽ bene coloratæ sunt,
& subsidentias habent albas, & leues, & æquales, aut nebulas quasdam, aut suspensa similia, omnes
vrinas bonitate præcellunt, maxime autem in quibus subsidentia talis fuerit; secundum bonitatis
obtinent locũ, in quibus suspensa talia sunt. tertium, in quibus nebulæ. Hæ igitur coctionis signa
sunt: reliquæ uero oẽs partim cruditatem, partim perniciem portendunt. Nam, quæ alba est, & q̃
tenuis, & q̃ turbulenta, cruditatem: at, quæ farinæ hordei crassiori. aut squammis, aut furfuribus si-
milis est, quæ nigra. aut uiridis, aut liuida est, aut oleaginea, aut fœtida, perniciem significat. Quæ
autem subrufa, aut subflaua est, adhuc autem tenuis: quà quidem tenuis, cruda existit: quà uero ta-
lem hẽt colorem, iam coquitur: est autem media inter eas, quæ sunt exquisite crudæ, & coctę: si-
cuti & quib. alba quidem sunt, & læuia quæ suspensa sunt, diuulsa uero & minime continua. Hoc F
vero ẽt in subsidentib. contemplari oportet, si non modo alba sint, & læuia, sed si omnino æqua-
In Prog. cõ. 2 t. 26. usq; ad 37. 4. 200. b lia, & quia in nulla parte diuulsa sint, & quia oĩ tẽpe talia sint: nam, si alternatim mingatur pura in
subsidentibus, semicoctum esse morbum ostendit." De hisce igitur omnibus admirabilis Hippo-
crates primus oĩum, quos scimus, optime docuit: & q̃ in uiris quidem, & mulieribus nigræ vrinæ
pessimæ sunt, in pueris autem aquæ similes: nam in his magis consuetæ crassiores, in pfectis autẽ
magis rufæ: qđ uero maxime contrarium est consuetis, perniciosum. Sed & de subrubentibus vri-
nis, & statim habentibus subsidentiam subrubentem, ac læuem, recte dixit, q̃ sunt quidem satis sa-
lutares, sed diuturniores ijs quas paulo ante semicoctas nominaui: sanguinis. n. serosa superfluitas
istas intingit: oportet autem non modo hanc, sed etiam aliquid rufæ bilis admisceri. Si uero calor
naturalis adeo est imbecillis, ut neq; rufam generet bilem, neq; sanguinem exquisite coctum, sed
adhuc serosum, atq; humidum, q̃ quidem ad sui coctionẽ tẽpe egeat, est manifestum: q̃ uero hæc
dispositio sine periculo sit, materiæ natura cõmonstrat quæ neq; tenuis, aut quę similis est, neque
integre crassa, sed neque acris quidem aut putrida, sed utilis existit, & prope naturam sanguinis.

Vt vigorem & reliqua morbi tempora præsentiamus, ad signorum naturam exacte dignoscendã. C. 13.

SEd, postquam etiam de urinis, quantũ ad p̃sentia erat utile, omnino dictum est, reliquum est, G
ut dicamus (quod polliciti sumus facere) p̃cognitionem status, atq; aliorum temporũ morbi.
Ergo, si unum q̃dem aliquod tale signum, aũt ẽt plurium collectio, firmiter indicare posset id, qđ
1. Aph. 1. Exs. ord. 4. b futurum est, neq; ipse Hippocrates dixisset "artem longam, neque nostri temporis medici admira-
rentur, si possibile est in præcognitionem medicinalem eiuscemodi omnia uenire. Qm̃ uero, ne-
que signum ullum, ita fidele est, ut exquisita ostendat singula ex futuris temporibus: sed neque,
quę secundum concursus quosdã signa sunt cõplicata, sola possunt experientia iudicari, multi. n.
numero hoc pacto concursus fierent, adeo ut nemo eos posset enumerare, neque obseruare, neq;
memoria tenere: idcirco necessarium est, signi cuiusq; naturam exquisite considerare, si quis vult
recte p̃cognoscere, ut ex ui vniuscuiusq; præcognitionẽ faciat. Neq;. n. quæ plurima sunt, illa om
nino paucioribus sunt potentiora: sæpe. n. signum unum forte multis debilib. fidelius existit. Hæc
In prog. cõ. 3 t. 37. 4. 211. e igitur ẽt admirabilis dicebat Hippocrates in libro prognosticorum: "Signa oportet ediscentem
oĩa, iudicare uires eorum, inuicem comparantẽ: Quare & rationabiliter secundum uires eorũ tra-
didit disciplinã, non simpliciter, deinceps bona signa connumerans, deinde rursus mala, annotans
autem in appellationibus uniuscuiusque naturam, perniciosum & graue nominans, & grauius, &
grauissimum, & minus graue, & magis graue: sic & prauum. & prauius, & prauissimum, & mor- H
tiferum quoq; per Iouem, & malum simpliciter, nonnunquam uero, ualde, adijciens vtriq; signo
rũ generi, & ijs, quæ nunc dicta sunt praua, & ijs, quæ bonum aliquod ostendũt. Nã & in illis hoc
quidem optimum dicit, hoc uero bonum simpliciter, hoc autẽ magis, hoc uero minus. Tale uero
est, & quod dicit {bonum} ualde, {&} magnã hẽre uim ad salutem. Nonunquam uero nihil ex his
addens, q̃ temporis indicium erit, & longæ solutionis meminit, nobis, ut arbitror, de hisce omni-
bus ratiocinandum relinquens, quæ neque oĩno praua sunt, neque penitus extra periculũ, sed cũ
ui quidem forti salutaria: cum debili autem, periculosa. Hæc igitur non solum legenda sunt in Hip
pocratis libris, sed & memoranda sæpius, atque obseruanda in ægrotantibus: nã ex cõtinua inspe-
† Manuscripti græci codic. legũt, vt Leonicen. ex impress. aũt ita alij uertũt: eò q̃ alternatim modo prope illa, mõ pcul reperta sunt. ctione exquisitam eorum potestatis habemus notitiam. Semper autem mente reuoluere oportet
ac considerare, quænam sint signa optima, quę pessima, & q̃ in medio confinio horum ueluti gra-
dus quosdam habentia, nonnulla quidem optimis, nonnulla uero deterrimis proximiora: & quę
quidem minus, quæ uero sint magis † proximiora uel remotiora: } & quænam exquisite media
ponenda sint inter bona, et mala signa. Deinde considerandum, quęnam semper mala sint, et quę
cõtinue bona: et quæ nam in totius morbi temporibus permutentur, cum aliquando bona fiant,
aliqñ mala, et nonnunquam fida, nonnunquam uero infida. Etenim hoc ab Hippocrate dictũ est

admi-

A admiratione dignum, "Quòd ijs, quæ non secũdum rationẽ leuant, nõ oportet credere, neq; uereri ualde mala, quæ venerunt contra rationem. Quod nisi quis nouerit, nequaquã poterit manifeste præcognoscere: sed aliquando instãte crisi nihil à vulgari quopiã differre videbit, sed simul pertur babitur ac compauescet de futuris: non nunquam vero existimans liberatũ esse a morbo ægrotã-tem, atq; ei uictus libertatem permittens, magni alicuius mali occasionẽ afferet. Omnino autem in ale uictũ instituet, futurũ statũ non præcognoscens: nisi quis.n. ad hunc respiciens statũ, ab initio uictus modum adhibuerit, fieri non potest, quin magnum malum aliquod afferat ægrotanti. 2.Aphor. 27. Ext.ord.16.b

De signorum generibus, ac de singulorum natura. CAP. 14.

HAec igitur iam nos dicamus, quemadmodum proposuimus, singula per genera diuidentes. Et primum, q signorum omnium triplex est differẽtia, transigamus, deinde singulorum ui-res, postmodum quo pacto quispiam morborum t pa præcognoscat. Triplex quidem signorum omnium natura qualis sit, mihi antea dictum est: sed nihil deterius est nunc repetere, q nonnulla quidem cruditatis & coctionis, quædam mortis & salutis sunt signa. hæc quidem duo sunt genera: tertium autem & aliud genus est, quod crisibus adiacet. Coctionis igitur & cruditatis signa, alui excrementa, & sputamina, & urinas statuere oportet. Mortem autẽ atq; salutem portenden tia sunt, quæ unà cum istis excernuntur, & quæ per totum apparent corpus, de quibus latius in B libro prognosticorum Hippocrates scribit. Sanè ad crises aliquid quidem ualent & nonnulla ex his: est tñ proprium, atq; præcipuum eorum genus, quod totum in sequentibus explicabimus. At cruditatis, & coctionis signa semper stabilem habent propriam potestatem, siue statim in primo die, siue in sequentibus apparuerint. Modi autem morborum signa tripartita sunt: nam quę-dam (ut supra dicebatur) in urinis, & alui excrementis, & sputis apparent: quædam in dispositione totius corporis inueniuntur: quædam in naturalibus, & animalibus uidentur operationibus: hæc uero non omnia fidelia sunt in omnibus morbi temporibus, sed deinceps ipsa diuidemus.

Criticorum autem accidentium duplex quidem natura est, qm̃ aliqua sunt tanquã causæ & signa, aliqua tanq̃ signa solum. Infida vero est uniuersa eorum natura, & cõtraria significans & faciens in diuersis morborum temporibus. In his autem totum est pcognitionis certamen: nam in alio quidem tempore secũdum aliam dispositionem, critica sunt: secundum uero aliam aliquam dispositionem, vel morbi tempus, accidentia uel signa praua fiunt, critica uero neq; omnino sunt.

De hisce vero ab Hippocrate etiam sæpius dictum est: sufficit autem in pñtia unius dicti ex secundo Epidemiorum libro meminisse: "Decretoria, quæ non decernunt, quædã mortalia sunt, qdã uero difficulter decernunt. Hoc uero haudquaquã inest coctionis, aut cruditatis signis, sed ex C his singulum, unũ atq; idẽ semper significat: ut, verbi gratia, urina, q̃ bene colorata est, & albã & læuem & æqualem habet subsidentiã, coctionis est signum: tenuis aũt, & q̃ nullã subsidentiã hẽt urina, semper est cruditatis signum. Et, quæ quidem coctionem significat, bona est semper: q̃ uero cruditatẽ, nõ bona: si quidem eorum, q̃ prius diximus, recordamur. Si tñ capitis dolorẽ, aut delirium, aut uertiginem tenebricosam, aut difficilem anhelitũ, aut anxietatem, aut grauẽ somnum inspexeris, nihil in his stabile, neq; malum poteris præcognoscere: secundum eandẽ rationẽ, neq; sudores, uel uomitus, aut uentris, aut urinæ multũ profluuium, aut sanguinẽ de narib. vel de uulua, uel de hæmorrhoidib. emanãtem, aut parotidas, aliosq; decubitus. Hæc.n. omnia, & decernẽtia, & non decernentia sunt, secundũ duplicẽ modum, aut quia nullo modo decernũt, aut quia male. Nam colli dolor, vel temporũ grauitas, vel hallucinationes, atq; tenebricosæ uertigines, & capitis dolores, & lachrymarũ inuoluntarius effluxus, faciesq; una cum oculis rubens, aut inferius labrũ agitatũ, uel uigiliæ aliquæ, vel somnus grauis, sunt tñ signa crisis aliquando: sicuti & creber anhelitus, quẽ asthma Græci uocant, & quędam anxietas, uel difficultas anhelitus, & † pręcordiorum sustractio, & stomachi fastidium quoddam, uel nausea † sufficiens, & ęstus, & sitis uehemens, & oris ventriculi dolor, & nõ posse ferre decubitũ, & delirare, atq; exclamare. Fiunt igitur, & hęc D sępius iã immmente crisi indicia. Alterum genus non solũ signorũ decretoriorum, sed ẽt cãrum, obtinet uicem. Sunt uero hęc, uomitus, & excrementa alui, & multitudo urinarum, & sudores, & sanguinis eruptiones, & parotides, atq; alij decubitus. Contingit autem, neq; in primis accidentibus, quę tñ sunt signa crisis: neque in secundis, quę & signorum & causarum uim habent: crisim ex necessitate sequi. Alterum uero genus est signorum simul, atq; accidentium, q neque decretorium nominatur, qm̃ neque ostẽdit, neque facit crisim: neque oĩno fidum est, sicuti coctiones, neque infidum ex toto: sed est inuenire inter ea, quędam bona semper, quędam autem mala: atque hęc quidem esse talia ut plurimum, omnibus inest. "Mente igitur constare, atque ad ea, quę offeruntur, bene se gerere, bonum: "bonum ẽt facilis anhelitus, & facilis tolerantia, & pulsuum bonitas, & facies simillima sanis, decẽs accubitus, & totius corporis ęqualitas, & quęcunque alia Hippocrates in prognosticis scribit. "His contraria, mala, hoc est difficilis tolerãtia, pulsuum malitia, & spirandi difficultas, & maxime quę per frigidi spiritus expirationem fit: atque alia multa, quę in prognosticis ab Hippocrate dicta sunt, manifeste definiente signi cuiusque potentiam: quęcum que enim simpliciter bona & mala nominat, sępius talia existunt.

2.Epid.sect.1

† Hypochondrium retractum. † Multa.

2.Aph.3.Ext. ord.17.a In Progn.cõ. 1.t.5.4.190.g Et 193.c.t.13 Et 194.h.t.24 25. Et co.2.t. 56.203.g

Signa, quæ à concoctione sumuntur, fidam, ac certam præbere præcognitionem. CAP. 15. E

Al, quæ ab eo optima, & pessima dicũtur, & quibus præsertim adiunxerit id verbũ. ἄκρως.i. valde, talem vim habent, q̃ sp̃ unum quoddam ostendunt, aut raro non indicãt. Hac igitur existente inter signa differentia, siquidem impossibile est distinguere, qñ signa decretoria crisim ostendunt: vel quando ea, quæ decernunt accidẽtia, bonã aut malam afferũt crisim: frustra ea ver ba pronunciasset Hippocrates: "His, quæ non rationabiliter leuant, nõ oportet fidere, neq; vereri multum mala, quæ fiunt præter rationẽ: frustraq; nos de crisibus tractare instituissemus. Si uero neq; aliud quicquam ex oĩbus, neq; hæc ab Hippocrate frustra dicta sunt, erit omnino aliquod signum fidum, quo id, quod ſm rationẽ est, ab eo, quod p̃ter rationem, separatur. Sed quid nã hoc sit, libenter andirem ab ijs, qui ueterem negligũt medicinam. nos. n. credimus uerum id esse, quod ab Hippocrate dicitur, q̃ "Coctio crisis celeritatem, & salubrem securitatem significat: cruda aũt, & incocta, & in malos conuersa abscessus, crisium defectum, aut uehementes labores, aut mortes aut eorũdem malorum reuersiones. Vnde & principij tp̃s, sicuti etiam diximus antea, nõ alio quo piam distinguimus. Illi aũt nullum nobis principij indicium dederunt, atq; ob id nequeunt distinguere, quando exitialiter quispiam se male habet, uel delirat: & quando imminente iam crisi: at similes uulgaribus sunt, neq; quẽ finẽ ea, quæ fiunt, sint habitura, prænoscentes, neque, quid facere oporteat, inuenientes. Sed de his quidem etiam iterum dicetur. F

3 Ap. 27. Ex. ord. 16. b

3. Epi. c8. z. t. 45. 3. 113. b

Quo pacto summus morbi uigor possit prima die præsentiri. CAP. 16.

QVomodo vero, etiam si nondum adsint uniuersalia morbi tempora, quispiã ipsa prænoscere queat, cum maxime ad usum artis sit necessarium, hoc iam transigemus. Propositum. n. est statim a primo die saltem tantum cognoscere, quòd uel in primo quaternario, uel in secundo morbus decernetur: nam utrum in decimoquarto, uel uigesimo die illud fiat, nondum liquet. Verũ hoc haud magna sequitur in uictus ratione mutatio, quemadmodum si quarto, uel quinto die crisis affutura esset, ac talẽ aliquis uictũ institueret, qualis, si quadragesimo die morbus finiri deberet, institueretur: hoc. n. maxime esset absurdum. Et, quicunque medicus primo uel saltem secundo die non præcognoscit morbum, qui extra primum septenarium nequeat extendi, hunc permultum erraturũ sit uerisimile. Si igitur semel, uel bis tali errore delinqueret, uenia dignus foret: si uero putet nullam esse futuri status præcognitionem, hic nec minimã medicinæ artis partem est assecutus. Ego uero tm̃ absum, ut, quod futurum sit, penitus incognitũ putem, †ut sæpe de eo certissimam haberi sciẽtiam existimem. Quid. n. si aliquis primo statim die nullum habens signum periculosum, uerum insuper omnia salutaria, acute quidem febricitet, urinam aũt mingãt bene coloratã, ac mediocriter crassam? an non in propatulo est medico, qui in artis operib. est exercitatus, hunc in primis quatuor diebus crisim habiturum: & eo magis, si nebula aliqua, uel suspensio bona ibi affuret; atq; etiã tanto plus, si bona subsidentia? Sed hoc quidem breuiter dictũ est, non tamen breui tempore disci põt: "omnia enim & bona, & mala signa cognoscere oportet, q̃ id certissime sit præcogniturus, quẽadmodũ horũ habens sciẽtiam aiebat Hippocrates: "Et mitissimæ febres, q̃ cũ signis securissimis fiũt, quarto die finiũt, uel prius: at, quæ malignissimæ sunt, & cum signis grauissimis accidunt, quarto die occidunt, uel antea. mites quidem nominans contrarias malignis: & q̃ neutræ quartum transcendũt diẽ, sed hæ quidem omnino soluuntur, hæ uero interficiunt, ostẽdens. Sicuti igitur, q̃ omnia habet signa tutissima febris acuta, in prima periodo decretoriorũ dierũ solutionẽ habet: sic, quæ isti proxime adiacet, diem septimam non transcendet. Sed quæ nam est hæc? illa uidelicet, cui non omnia sunt tutissima signa. Dictum igitur est & antea, q̃ non idem sit superlatiue, & simpliciter dicere quicq̃: non igitur securum & securissimum, neq; malignum & malignissimũ, neq; graue & grauissimũ, eãdem uim habent. Sit iã a primo statim die febris acuta, sed non supremè, simplicissimaq; & cum tutissimis signis, uerum simplex & cũ signis tutis (quam Hippocrates εὐήθη. i. mitem nominat: ego hãc clarioris doctrinæ gratia simplicẽ uoco, fugiens eq. uocationẽ) hæc febris ad secundum quaternarium progredietur: nunq̃d uero uel quinto die, uel sexto, uel septimo iudicabitur, procedente sermone determinabitur. Eodẽ modo & maligna, & cũ grauibus facta signis: nam hæc, quantum abest à malignissima, & cum grauissimis signis adueniente, tãto & mortem afferet tardiorem. Si quis simplices & simplicissimas, & malignas ac malignissimas febres distinguere nescit, neq; si recte aut secus de his Hippocrates dixerit, unq̃ poterit experiẽtia perpendere. Quòd, si neq; signorũ uires intelligat, sed simpliciter opinetur hæc quidẽ bona, illa uero mala tantũmodo esse, adhuc magis, tanquã uetulæ cantilenã, quæ ab Hippocrate scripta sunt, leget. Ego quidem talibus ab his cõmmẽtarijs cẽseo abscedendum. at, qui libros prognosticos Hippocratis accurate legerunt, istis deinceps uerba faciam. In primo quidẽ die (sic uero me ubiq; intelligas, totũ ex die & nocte tẽpus in uiginti ac quatuor horas partitũ accipiẽtem) urina quidẽ sit exquisite aquea, febris uero debilis: hæc ergo in longum tp̃s protrahet: sed, quãtũ hoc erit, in primis diebus cognosci non potest: neq; cognitu utile est: nã, cuius gratia tali egemus præcognitione, iã id habemus, uictus. f. formam conuenientem constituere, cum status post multos dies sit subsecuturus. Singulis quidẽ quaternarijs signa diligẽter obseruãs, etiam ipsum status tempus,

†Græce de uia [illegible] certã interdũ haberi sciẽtiã existimẽ.

In Prog. cõ. 3 t. 56. 4. 203. h

Ibidem. 206. h. t. 1.

A tempus,exquisite poteris præcognoscere."Oportet enim(inquit) à primo die considerare, & in singulis quaternarijs adiectis animaduertere:neq; te latebit quo se morbus conuertet. Hæc q̃dem etiam in sequentibus,pluribus,ac diligentius exequemur. Ad primi vero temporis præcognitionem(quod principiũ vocant)inquantum extendetur tp̃s,iam magnũ aliquid ostensum est in primo die fuisse acceptum, quod sequenti die adhuc manifestius est distinguere. Similiter.n.febre,& vrina manentibus,non solum ꝙ nondũ morbus ascensum inceperit,dicere possumus,sed ꝙ neq; ante septimum diẽ sit incepturus:didicisti.n.ꝙ extreme cruda est aquosa urina. Quare non solum præsens iam principij tp̃s internoscere datur,verum etiam sæpius præcognoscere , quo finictur. In Prog.cõ.3 t.6.4.207.d

Qui morbi citam,qui tardam præbeant temporum præcognitionem:& quæ sit perfecta,quæ imperfecta concoctio. CAP. 17.

IN his quidem adeo diuturnis satis longum est principij tempus, in peracutis extreme angustum. Nã,si statim in prima die in vrinis appareat aliquod signũ coctionis, iam hic principium transgressum est. Nunq̃d igit̃ neq; omnino incepit:an hoc quidẽ impossibile?neq;.n.fieri põt, ut morbus aliquis proprium statum recipiat,non præcedente principio,& ascensu. Extreme breue
B vtrunq; horum temporum sæpius fieri contingit,adeo ut in primo die morbus ad statum perueniat. Ita igitur acuti principij ne præcognitionem quidẽ finis inquirere oportet,sed satis putare, si dum adest,cognosci possit:&,cũ primum ad ascensum conuertit̃,manifeste deprehẽdatur: Est autẽ cõis talium principiorũ,atq; ascẽsuum cognitio cum primis accessionis partibus:idẽ.n.& eius, & vniuersi morbi principiũ,atq; ascensus,nam neq; ipsa statim incipit à statu. Hoc.n.non mõ nemo vnq̃ vidit,sed neq; etiã cogitatione assequi põt,febrem videlicet acutã statim in primo insultu in statu consistere,ac si fulmine foret homo percussus. Qũo igit̃ in primo die febris in statu consistere cognosceetur?qũo aliter,quàm si statim habuerit signa coctionis? Tale.n.quiddã accidit circa humorum crudorum coctionem,quale ẽt partibus,quæ inflammationem patiuntur,aduenit. Ita aũt & de his quodam in loco inquit Hippocrates:"Circa puris generationes,dolores,ac febres cõtingunt,magis q̃ vbi iam est generatum. Quemadmodum igitur iam suppurata inflammatione non contingit febrem adhuc in statu esse,aut dolorem obuiare:eodem modo, neq; si quicquã in urinis subsidat exquisite bonũ. Nebula quidem sola aut quibusdam bonis suspensionibus factis status tempus nondum adest:ac multo minus,cũ hæc ipsa defuerint , præterquã si biliosus valde morbus extiterit. Quicunq; igit̃ ijs omnibus,quæ à nobis dicta sunt,sæpius in ægrotis mentẽ dili- 2. Aphor.47 Ext.ord.18.h
C genter adhibuerit,hunc nullũ vnq̃ latebit tp̃s:sed,siquidem acutum fuerit,& dũ præsens erit,exacte cognoscet,& statim subsecuturum præcognoscet:si vero diuturnum,ex multo vtique tempore coniecturabitur,ac propius accedens, manifestius ẽt præcognoscet. Nam in uniuersum oportet cognoscere,ꝙ,nisi manifestum appareat indicium coctionis,totum illud tp̃s intermedium,est principium morbi. Quantum igitur adhuc præsentibus deficit ad manifestum illud coctionis indicium,& à morbi motu,& natura,& t̃pe anni,& regione,& ætate,& temperatura ipsius laborantis inuenis. Nam,si morbus natura longus extiterit,quemadmodũ(exempli gratia) febris amphimerina,& videatur tarde in hoc ægrotante moueri,ac quodã modo succendi,ac suffocari , & tp̃s anni fuerit hyems,& regio frigida, ætasq; atq; natura laborantis ad frigidum declinauerit, multũ interim tp̃s erit necessariũ ad manifesti signi gñationem:qđ totum tp̃s principio erit contribuendũ. Sit igitur ita,vt hyberno t̃pe incipiat febris amphimerina in corpore ita se hñte , quemadmodũ nunc diximus,vna cum exquisite crudis & aquosis urinis:non mõ neq; intra septimũ,sed neq; ẽt decimũquartum diem,quispiam hr̃e posset manifestũ coctionis signũ:sic aũt appello ea,q̃ inter debilis sunt,& perfectæ coctionis indicia. Perfecta igitur coctio est,qñ in vrinis subsederit aliquid
D albũ,& læue,æquale,& continuũ: Debilis aũt coctio est , qñ aquosa mediocriter sub pallida facta fuerit:& quidẽ,si turbulẽta apparuerit,& talis ꝑmanserit,hęc quoq; obscurę, & debilis coctionis est signum:& rufa etiam ac tenuis ex eodem genere est. Sed nihil horum iam principium esse finitum ostendit:hæc.n.manifestius indicium semꝑ expetunt,vel solam nebulam albam,aut suspensionem ęqualem,continuam,atq; albam. Et quidẽ & rubẽs nebula,& subsidentia talis,& sine subsidentia bene colorata urina,& crassitudine mediocris principium finijsse ostendit.

Exemplo lateralis morbi indicatur,quo pacto tempora ægritudinis ex debili,manifesta, ac perfecta concoctione intelligantur,atque ea de re explicatur Hippo.locus de Anaxione,qui eo morbo laborabat. CAP. 18.

SIc & in laterum,& pulmonum passionibus ea,quæ proprie sputamina vocantur, vrinarũ subsidentijs assimilantur:nihil vero oĩno expuere,sed tussim tãtummodo siccam hr̃e, tale quidam est,quale in urinis extreme crudũ,quod aquosum nominamus. Quòd,si ab eo , quod est nihil expuere,ad expuere,verum liquida & omnino eruda, fiat transmutatio,liquet, ꝙ debilis & obscura omnino est hmõi permutatio,& nondũ est finitum primum ęgritudinis tp̃s, quod principium diximus nominari. Quando igitur hoc quidem cessabit,atq, integre ad augmentum morbus conuertetur?quãdo cęperit expuere pauca cocta,reliquo uero omni tempore ab hinc vsque ad statum,semꝑ eo plura ac meliora,atq; facilius expuente. Cum uero exquisite cocta fuerint,

& multa,& sine difficultate educta,tunc status est tempus.Qñ verò similiter quidẽ exquisite co- E
cta,& sine molestia educta:eorũ aũt multitudo minuta fuerit,dolorq; non amplius affuerit, tunc
statum cessasse,iudicare oportet:subsequitur.n.declinatio.Supponamus igitur ægrotum aliquem
à morbo laterali habitum,neq; expuentem aliquid & vrinas mingentem tenues quidẽ,sed bene
coloratas;circa vero diem vndecimum expuere quędã incipiat,verum liquida & cruda:hũc qui-
dẽ,ꝙ nemo diceret ante diẽ vndecimũ esse in alio morbi tpe,q̃ in principio,oĩbus est manifestũ.
In undecimo vero fortassis uidereť cuiq̃ manifeste transgressus:verũ nõ ita se hẽt,nã dies undeci-
mus quartidecimi index existens,scď tẽporis ægritudinis manifestũ,ac certũ principium illũ ha-
biturum pręmonstrat.Obseruabis igitur diem decimumquartum,si præostensis ab vndecimo cõ
cordat:& post hunc rursus decimũseptimum,qñ & hic vigesimi est index : quẽadmodũ in libris
de diebus decretorijs diximus.Age iam hoc die supponamus expuere pauca quidem : sed coctæ
huic in die uigesimo possibile est aliquã aduenire crisim,nõ tñ perfectam, ob talem causam, qñ
non eãdem uim hñt neq; inter indices primi cum posterioribus,neq; primi decretorij cum vlti-
mis decretorijs: at ualentiores quidem primi sunt,in longũ aũt iam protracta ęgritudine,imbecil
liores reddũtur.Oportet igitur procedente morbo,& tũ præcipue, qñ admodum crudus extite-
rit,magnã fieri trãsmutationẽ,vt secuta crisis speretur.Magna aũt est permutatio , cum perfecte F
cocta mingũtur,atq; expuuntur:talia vero nõ supponebatur in die decimoseptimo affuisse:qua
re nec fieri potest,ut hic ægrotus in die uigesimo liberetur,& perfectam crisim habeat:sed muta-
tionem aliquam effatu dignam fieri sat est:poterit.n.in aliquo ex sequentibus decretorijs diebus
integra solutio aduenire.Nunquid igitur solum suppositio quædam est hic sermo:vel est uisus &
talis ægrotus?Mihi quidem habere hęc oĩa,quę nunc diximus,ille uidetur, de quo Hippocrates
in tertio epidemiorum,ille inq̃ ęgrotus à pestilenti cõstitutione ordine octauus.Ita aũt oĩs sermo
se hẽt:"In Abderis erat Anaxiõ, q habitabat circa portas Thracias,Febris acuta inuasit hoĩem: la
3.Epi.com.3. t.79.3.150.b teris dextri dolor continuus aderat:tussis sicca,neq; expuebat primis diebus : sitibundus erat, &
peruigil:vrinæ bene coloratæ,tenues,& multæ.Sexto die delirauit,à cõcalefactionibus nulla fie-
bat doloris remissio,Septimo die grauius se habuit:nã & febris intendebatur , neque dolores mi-
nuebanť,& tusses infestabãt:difficileq; habebat anhelitũ.Octauo die uenã in cubito secui:sanguis
multus effluxit,qualem oportuit:dolores remissi sunt,tusses tñ siccæ insequebãtur.Vndecimo die
febres minores factæ sunt , parum circa caput sudauit:tusses,&,q̃ exibant à pulmone,humidiora
erant.Decimoseptimo coepit q̃dam pauca concocta expuere:leuatꝰ est.Vigesimo sudauiť, febre G
liberatus est:post crisim leuatus est:siticulosus uero erat,neq; à pulmone bonæ erãt expurgatio-
nes.Septimo & uigesimo febris redijt,& tussijt:eduxit concocta multa:urinis subsidentia multa,
& alba:sine siti restitit,& qñ spirans factus est.Quarto & trigesimo die sudauit p totum corpus:si-
ne febre restitit,atq; ex toto iudicatus est.Huic sanè & alia,quẽadmodũ supposuimus, uĩr adue-
nisse.Et de urinis,q̃uis non pluries(quemadmodum consueuit in alijs ægrotis)sed bis saltem mẽ-
tionem faciens,in principio,ꝙ tenues essent:in septimo & uigesimo die subiungens, Vrinis subsi-
dentia multa,& alba:palã facit,tum primum exquisite coctas urinas minxisse: ꝑpterea igitur (ut &
antea dixi)in die uigesimo crisim quandã habuit,sed imperfectã quidẽ,qñ in decimoseptimo coe-
pit quædã cocta expuere,nõ tñ integra crisis subsecuta est,qñ neq; exquisita coctio urinarũ, aut
sputorũ. ꝓpterea igitur inquit:erat aũt siticulosus,atq; ex pulmone non erant bonę expurgatio-
nes.Hic igitur nobis ad memoriã reuocans,ꝙ recte dictum est,"Quæ relinquuntur in morbis post
a.Ap.12.Ext. ord.12.d.Et crisim,reuersionẽ facere consueuerunt,de septimo ac uigesimo die lege enarrationẽ, q̃ ita se ha-
a.Epi.sect.3. bet:"Septimo & uigesimo redijt febris,tussijt,eduxit cõcocta multa,urinis multa subsidentia alba
Et 4.Epi. sine siti restitit.Nam cũ antea dixisset,ꝙ in tempore intermedio post uigesimum diem & sitis re- I
3.Epi.com.3. t.79.3.150.b mãsit,& à pulmone non erãt bonę expurgationes,deinceps inquit,ꝙ in septimo & uigesimo die
facta reuersione,febricitauit,sine siti autem restitit,& bona expuere coepit,in vrinis subsidentiam H
habebat multã,atq; albã.Hoc igitur est,quod prius dicebatur,ꝙ videlicet in morbis febrilibus ta-
le quid accidit,quale in ijs,quę suppurãtur,inflammationibus.Sicuti.n.ibi,"cum generatur pus,&
a.Aphor.47. dolores & febres ꝑcipue contingunt:ita & hic,dũ concoquuntur humores, qui febrem inducunt.
Ex.ord.18.h Sic igitur & in Anaxione , quãtum ex prima illa crisi defecta relictum erat , hoc rursus efferue-
scens in coctionis tempore,illam,quæ antecessit secundã crisim,febrem generauit.Hoc vero à na
turali calore,nõ ãt febrili,prouenisse,dierum natura nõ minime indicabat:primum.n.vndecimus
bonam,sed obscurã incepit coctionem:deinde decimus septimus signum coctionis manifestũ
ostendit:deinde uigesimus crisim imperfectam,post hunc verò septimus & uigesimus integrę co
3.Epi.com.3. t.79.3.150.b ctionis indicia dedit.Propterea subinferẽs inquit,"Quarto & trigesimo die sudauit p totum , sine
febre restitit,atq; ex toto iudicatus est.Liquet.n.ꝙ in trigesimoquarto die,qui septimus est post
septimũ & vigesimũ,cõcoctæ sunt simul & excretæ oẽs ægritudinis causæ,per urinas quidẽ, quæ
febres faciebant: p sputamina vero,q̃ thoracẽ infestabãt . Oportet autẽ huius meminisse sermo-
nis & ob pręsentia,& ob illa,q̃ dicẽda sunt:& hæc tria inuicẽ differre arbitrandũ,& obscuram co-
ctionem,& manifestã, atq; perfectã:obscura.n.in undecimo,manifesta uero in decimoseptimo,
perfe-

A perfecta verò in uigesimoseptimo facta est: post quem in oĩbus septē diebus morbus solutus est:
& totum hoc tp̃s status fuit: quemadmodum & in sequentibus manifestius ostendemus. Hoc igi-
tur sputum, quod septimo & uigesimo die apparuit, siquidem in primis morbi diebus apparuisset
cum urinis bonam subsidentiam habentibus, fieri non potuisset, quin in prima septimana morb.
iudicaretur. Primos uoco dies ægritudinis, quos primus præfinit quaternarius.

De dignoscenda primi temporis morbi perduratione. CAP. 19.

ET primū igitur morbi principium iuxta s̃m significatum, in hoc circumscribi t̃pe prius dice-
bam: & hoc est, quod inquit: In lateralē morbū patientib. sputū si statim appareat, incipiēte 1. Apho. 12. Ex.ord.5.a
morbo, ipsum breuiorem facit. Nam, cum principium triplex dicatur, s̃m unum quidem modum
“ de primo insultu, qui simplex est, & latitudine caret: secundum alterū uero de eo, quod ad tertiū
“ extēditur diē, qđ solum mihi somniare vr̃ Thessalus: & præter hæc ēt id, quod tanquam pars acci
pitur totius morbi, qđ manifestæ coctionis signa definiunt: de oĩbus his Hippocrates uerba facit,
quemadmodum ex ijs, quæ antea scripsimus, liquet. & in sequentibus commentarijs manifestius
ostendetur. Quòd uero iuxta secundū significatum principium ostenderit, cum dixit, id sputum, ꝙ
in lateralem morbum patientibus apparet in principio, breuiorē facere, neminē latere arbitror:
B sed hoc ēt in sequentib. distinguemus. Quo pacto uero q̃spiã aut iã præsens atq; perfectum id, ꝙ
tanq̃ totius pars morbi principium accipitur, cognoscere queat, aut iã finiturū præcognoscere,
mihi iã uideor demonstrasse. Nã iam perfecti principij manifestum & firmum est signum, coctio
manifesta: finituri aũt, & ipsius morbi natura, & tp̃s anni, & ætas laborantis: ex superabundanti ãt
& regio, in qua ægrotat: & modus eius, qui antecesserit, uictus, cum nondum morbo correptus es
set. Specialiora uero indicia futuri finis primo ægritudinis tempore, coctionis indicia sunt. Et, quo
pacto hæc præcognoscere oporteat, q̃n maxime futura sint, dicetur quidem diligentius & in ijs, q̃
sequuntur: dicẽ aũt & nunc, ꝙ considerare oportet, quantū distant præsentia cruditatis signa ab
ijs: quæ aderunt in manifesta coctione: & quisnã sit in morbo motus, hoc est, utrum acute, aut tar
de, ac ueluti succensus moueatur. Vtilissimum uerò ad hæc, immo uero summopere necessarium
est, exquisite scire dignoscere, quantū inuicē superant ac superantur & coctionis, & cruditatis, si-
gna: nã & cruditatis signa non paruam inter se hñt dr̃iam, adhuc aũt magis & coctionis. Si quidē
integrę cruditatis indicia in primis quatuor dieb. permaneãt, longū erit huic morbo principij tp̃s:
si uero obscurę mediocriter in ipso apparuerint, longū quidē & hoc erit, sed non priori similiter:
si aũt parua fuerint cruditatis signa, futurū ēt principij tp̃s paucum erit. His addenda sunt & illa,
quæ ab Hippocrate dicta sunt, longioris t̃pis esse significatiua, de quibus in sequentib. nobis ple-
C nior erit sermo. Nunc uero gratia exēpli huius aphorismi meminerimus: Frigidi sudores cū acuta 4. Apho. 39. Ex.ord.32.b
“ quidē febre, mortem significant, cum mitiori uero, morbi prolixitatē. Nã, si in primis diebus, prę
“ ualentibus adhuc cruditatis signis, aliqua talia signa apparuerint, principij t̃pi addent: & liquet ēt,
ꝙ tp̃s ascensus longius erit: atq; eadē rõne status post multū tp̃s occurret: sic ãt & morbi solutio.

De reliquorum temporum perduratione, ac quid sequentibus libris eit agendum. CAP. 20.

QVare non solum primi temporis in primis diebus aliquam habebis artificiosam coniecturã
sed ēt sequentium. Exquisitius ãt & magis ipsa pręcognosces, si succedentibus quartanarijs
mentem adhibueris. Nam primus, qui obscurum coctionis signum ostendit, ipse manifestius reli
quum principij tp̃s indicabit: cum iam hoc tibi sine ulla dubitatione constabit, ꝙ uniuersum illud
tp̃s, in quo nullum est manifestum coctionis signum, primum est ex quatuor morbi temporibus
quod nos principium nominamus. Nã, si ad hoc respexeris, nihil erit amplius difficile inuenire,
si in tot primis diebus ab ijs, quæ primo die apparuerunt, tot iam abscesserint, quot adhuc erunt
reliqua transigenda vsque ad manifestam coctionem. Inde autem ascensus incipit, sed in hoc vel
aliqua defecta crisis apparebit; quemadmodum paulo antea in ægroto, qui lateralem morbum
D patiebatur, ostendi: uel, si morbus expectauerit integrum statum, sic & crisis integra erit. Sæpius
uero neq; ulla fit crisis in status t̃pe, sed paulatim morbus soluitur, longo t̃pe coctionē recipiēs.
Quo pacto aũt, antequã fiant hæc, futura p̃cognoscere oporteat, in sequentibus commẽtarijs ex
plicabitur: nã in ipsis liquido ostendã, quando in ascensibus, quando ēt in statibus, morbus crisim
hẽat, & quando sine ulla oĩno crisi paulatim coctus dissoluatur. Et clarū est, ꝙ hmõi solutionem
neq; crisim nomino: si qua uero vniuersa fiat permutatio, & multo magis adhuc eã agitationē, q̃
ipsam pręcedit, ita appellare consueui. Equidem harū quoq; pręcognitiones in sequentibus dicã.
Melius. n. est nõ solum, ꝙ in hoc t̃pe integrã morbus habebit solutionē, sed ēt, utrum cum magna
aliqua certatione, uel sine vexatione, atq; periculo aliquo, intelligere. Hæc igitur oĩa in sequenti-
bus cõmentarijs ostendentur, & pręterea bonarum, & malarum crisium pręcognitiones, perfe-
ctarū quoq; ac imperfectarum. In horum vero oĩum principio præponam ipsorum morborum
inuadentium dignotiones. Q̃m. n. & ab ipso morbo diximus oportere q̃dã de t̃pibus vniuersalib.
nosse, ac præterea a t̃pe anni, & ab alijs, q̃ diximus: nisi eorū oĩum statim a primo die aliquã ha-
beamus cognitionē, simile q̃ddã multis medicorū iuniorum patiemur. Nam, sicuti illi vtrunque
igno-

ignotorum, alterum per alterū monstrare conantur, vel qđ notius est, per id, quod minus notum E
est: sic & nobis accidet, nisi uniuscuiusq; morbi formā statim a primo die aliquo mō dignoscamus. Optimū igitur est, si in ipso primo die dignoscamus, & hoc millies iam fieri posse probauimus, & tertianos & quartanos & quondianos circuitus in primo statim die agnouimus: si uero aliquando in hoc manifeste dignosci non possit, tunc coniecturam aliquam artificiosam habebimus, ex qua b . nam uictus rationem instituere incipiemus: exactam autē notitiā assequemur in secundo die, vel omnino in tertio, uel in quarto. Et hoc igitur ipsum melius fuerit ostendere, & præbere indicia eorum, quorum a primo die statim exquisitam possumus habere cognitionē: eorumq; ēt, q̄ cōiectura quadā nō inartificiosa dignoscere speram': sed exacte ī tertio & quarto discernim'. Rursus igr̄ ab his primo auspicati ī sō libro, reliqua ēt singula, q̄ ꝓmisim', cōuenīēti ordine ꝓseq̄mur.

GALENI DE CRISIBVS

LIBER SECVNDVS

ARGVMENTVM LIBRI

Ostendit, quibus indicijs morborum naturam cognoscamus, ex qua potissimum præsens, ac futura in ipsis mutatio præsentitur. F

Quid agendum hoc libro, ac quales auditores adhibendi. CAP. I.

Ictum quidem & iam ante est ab initio, sed & nunc etiam melius est commeminisse, quòd, siue uniuersam in morbo transmutationem, siue subitā tantum, siue bonam, siue eam quæ antecedit omnes ueloces alterationes conturbationem, quispiam uelit nominare crisim, non meum est hoc in loco propositum definire; sed quo pacto optime quispiam has omnes iā præsentes dignosceret, & futuras adhuc præcognosceret, id est hmōi sermonis institutum. †At, cum id, quod est maximum, ac summopere necessarium ad hæc omnia, iam ostenderimus, morborum. s. tempora iam præsentia cognoscere, & futura præcognoscere, deinde cuiusq; ægritudinis cognitiones, ac præcognitiones annotauimus. Et, qm̄ eas ex multis fieri demonstrauimus, quorū unum est ipsius ægritudinis natura, quo pacto & hanc optime quispiam posset internoscere, ad hunc secundum librum tradere distuli. Si quispiam nobiscum affuit in curatione ægrotantium, G
ex prima accessione & quotidianam febrem, & tertianam, & quartanam, & semitertianam, & eā quæ ab ardore καῦσος appellatur, plurimosq; alios morbos prænoscentibus, ex ipso opere huius contemplationis habuit experientiam: quod, si nunquam talibus prædictionibus interfuit, æquū est, hunc neque admirari de ijs, quæ dicemus, antequam ueritatem in ipsis experiatur, sed neq; & damnare, priusq̄ uniuersum sermonem nr̄um auscultauerit, atq; usu ipso explorauerit. Audire quidem atq; intelligere ea, quæ dicuntur, omnibus commune est; ita. n. a me clare explicabuntur vt neminem latere possint: sermones āt nr̄os experientia cōprobare, siquidē nobiscū futurus est, ille erit q̄ facile: ꝗ si ipse ꝑ se ipsum explorare uoluerit, non æq; expeditum. Verū & in pulsuū dr̄js exercitatū esse oportet, atq; oīum artis operationū sufficientem habere experientiam: ueram. n. speculationē, non ex ijs, quæ male iudicantur, sed ex ijs, quæ recte pertractantur, comprobari fit uerisimile. Hos igitur solos ad disciplinā, atq; eorum, quæ docentur, iudicium sermo noster admittit: reliquos uero, qui medicinæ artem adeo dedecorarunt, ut eam sex mensium fecerint disciplinam; hos neque iudices, neque discipulos adhibet, alterum enim non possunt, alterum nolunt.

†Al. ex antiquis At, cum maximū, ac summopere necessarium ad hac oīa a demonstrauerimus tū dignoscere præsentia iā morborū tēpora. tū p cognoscere futura deīceps uniuscuiusq; tpis tū dignotiones, tū præcognitiones scripsimus. & ita uetus interpres: & ita uidetur legēdū, neq; n. in primo lib. de crisib. tradidi de cognitione, uel pcognitione cuiusq; ægritudinis, sed temporis ægritudinum.

De adhibenda diligentia in natura morborum tum simplicium, tum compositorum dignoscenda. CAP. II. H

DIcendum iā igitur, quo pacto quispiā in primo die morbi naturā exacte dignoscat. Diem āt per totū hunc sermonē nostrū in eo accipiemus significatu, ut non solū lucem, sed noctem ēt complectatur: sicuti & mensem ex triginta diebus constare dicimus: non id tp̄s tm̄, quo Sol supra terram fert, appellantes diem, sed ēt illi tp̄s noctis adijcientes: sic. n. annum quodammodo dicimus trecētos & sexagintaquinq; dies cōplecti. Sicuti aūt de diei noīe, & de eius significatu distinximus, eodē, vt arbitror, mō de ægritudine ostēdere oportet, ꝙ est dispositio quædā præter naturam lædens operationes, & ꝙ duplex sæpe vna consistit. Hæc vero utraq; in libris de morborū dr̄js sunt demonstrata. Simplicē itaq; dispositionē nemo, qui perspicaci sit intelligentia, in primo die ignorabit, hēt. n. propria indicia: eam uerò, quæ commista est, non omnibus per initia contingit agnoscere. Neq; uero absurdum est ad duplicis dispositionis cognitionem duobus opus esse diebus: sicuti, si triplex fuerit, tribus: at uero unam simplicē ignorare dispositionē absurdū, & maxime turpe. Oportet itaq; in oībus simplicibus dispositionibus exercitari, ut singulas seorsum, & iam perfectas noscamus: nam, nisi in hoc accurate antea laborauerimus, neq; incipientem & paruā adhuc existentē agnoscemus: sicuti neq; oliuā, uel ficū, vel q̄rcū nuꝑ terra pullulantē poteris

vnquam

A vnquam internoscere, si iam perfectas plantas ignoraueris. Quod uero hoc & maius est, neq; ipsas
iam perfectas simpliciter cognoscere sufficit: sed, nisi iam pfectas præcognoueris, nullā ex ijs, quę
nuper natæ sunt, separatim internosces: nō tñ neq; statim, neq; q̃ primū, cū in istas incideris: sed,
sicuti ex pfectis singulas non semel, neq; raro cōspicatus, sufficiens ad prōpte cognoscendū factus
es, eodē (arbitror) mō te oportet & ex ijs, q̃ nu p natæ sunt, singulas non semel, neq; bis, sed sępius
contēplando, sufficientē ipsarū hr̄e notitiā. Quare, si qd eorū, q̃ in hoc loco scribuntur, ad exerci-
" tationē referre tentaueris, prima autē te experientia fefellerit, non propterea statim desperaueris,
" quasi id assequi nō possis: neq; à meditatione recedas prius, quā sæpissime in eadē exercitatione p
stiteris. Neq;.n.q sagittandi artē meditatione assequi student, licet sæpius in principio aberrent a
meta, uides id suum exercitiū intermittere, aut p p aberrationē aīo cōtristari. Qn̄ igitur sagittādi
artē, minimā existentē, adeo ut & a mancipijs cōmode pertractetꝰ, nemo statim incipiens assequi
integre pōt, qd de Arte Asclepiadū existimare oportet, q̃ tam multa indiget contēplatione, & tā
exquisita, ac laboriosa in operibus exercitatione? Siqdē unus ex eorum numero fueris, q pro re-
bus pulcherrimis, atq; honestissimis laborare institueris, primū oīa, q̃ dicentur in singulis morbis,
B diligenter perdisces: deinde in ipsis operibus exercitaberis: deinde ita de his ferre sn̄iam tētabis, nū
quid uere, aut falso dictum sit. Quòd si (ut diximus) otiosam, & secordē uitā egeris, vel laboriosā
quidē, sed circa deteriora, diuitias, honorē & ciuilē potentiā ueritati pferendo: melius tibi fuerit,
neq; hanc contēplationē attingere, ne in plenū cœno puteum aquā puram infundas: nā & aquā
corrumpes, neq; puteum quicquā iuuabis. Simplicē igitur morborū singulorū dispōnem (iam.n.
ad ueritatis amicū me conuerto) primo ipsam p se ipsam cognoscere studeas, ac circa hoc te exer
ceas, non ex ijs solum, q̃ ipsi extrinsece adiacent, qualis est contēplatio multorū: sed primū quidē,
ac maxime ex ijs, quæ s̄m propriā insunt subam: deinde iam ex ijs, q̃ sæpius accidunt: veluti in ea
febre, quæ tertiana noīat, non hoc tm̄ aduertas, si tertio quoq; die fiant accessiones in infebricita τεταρταῖοι
tionem desinentes: uā si duæ tertianæ fierent, aut duæ quartanæ: duæ quidē tertianę quolibet die,
per tertium aūt duæ quartanæ, accenduntur: quare vel duas tertianas unam putabis quotidianā,
vel duas quartanas unā tertianam. Sed formam ipsam febrium te inspicere iubeo: neq;.n. in insul
tibus accessionū similes sunt, neq; ascēsibus, neq; statibus, neq; remissionibus, neq; in caloris qua
litate, neq; in motu arteriarū, neq; in ijs, quæ superueniunt, accidentibus. Si ergo neq; tertianam
ipsā p se ipsā, neq; quotidianā, unq̄ inspicere licuisset, incerta foret earū dignotio: sed qm̄ & ter
C tianā separatim datur cōtēplari, exorsam, & progressam, & perfectam, & solutam: eodemq; mo-
do quotidianam: non admodum difficile est ab una quotidiana duas tertianas distinguere.

De tertiana exquisita, accessione prima dignoscenda, ac reliquis morbis separanda. C A P. 3.

AGe igitur primum incipe exercitari in ueris, atq; exquisitis typis. Neq;.n. aliud quicquā fru
" stra scripsit Hippocrates, neq; illud etiam, q exquisita "tertiana in septē circuitibus, quod lō-
" gissimum est, iudicatur. Quę nam igitur est hæc tertiana exquisita? nullum.n. eius indicium scrip- 4. Apho. 59. Ex. ord. 33. g
sit Hippocrates tale, ut etiam vulgaribus esset manifestum. Sed, si ego te manuduxerim, facile in-
telliges, quam uocet exquisitam tertianam: si uero te per uolumina circumuolui permisero, ante
" quàm commode introducaris, non modo nihil utile disces, neq; de tertiana, neq; de aliquo alio
" morbo, sed infinita erunt, quæ obaudies. Cum igitur legeris in aphorismis, morbos, "qui tempore 3. Apho. 21. Ex. ord. 24. a
æstiuo maximè abundant, esse febres continuas, & adurentes, & tertianas plurimas; primum ad-
uerte, ne hoc ipsum male accipias: quòd æstatem intelligit, non, quæ pręter naturam se habet, qua
lem aliquando ait fuisse in Cranone, cum "pluuię uiolentæ per ęstum toto tempore descendissent
sed, si ordinem aliquem ac modum in singulis temporum statibus annotasti, tu nunc ad memoriā 2. Epi, sect. 2.
reuoca, quòd hyems quidem pręomnibus anni temporibus humidissima est ac frigidissima: con-
D traria uero ęstas ipsi est calidissima, atq; siccissima. Si uero contra hyems quidem sicca, ęstas uero
humida fuerit, temporum status haud secundum naturam se habet. Neque igitur ęstiuę ęgritudi-
nes tempore ęstatis, tunc abundabunt: neq; enim existimare debes, quod propter anni tempo-
rum appellationes, singulæ ęgritudines accidant, tales scilicet uel tales, sed propter ambientis ae-
ris temperaturam: nam, qualem hic naturam habet, ita etiam nos afficit. Secundum hoc igitur aie
" bat Hippocrates, Cum "uer autumno simile factum fuerit, autūnales ęgritudines expectare opor 3. Aph. 4. Ex. ord. 20. c
" tet. Calidam autem & siccam temperiem æstatem habere oportet, quando exquisite suam natu-
ram seruauerit. Sed, si hoc ita se habeat, liquet, quod æstas, quę maxime talis existit, plurimas af-
fert febres tertianas. Nunquid igitur status temporis calidus & siccus magnum prouentum fe-
brium tertianarum efficiet: regio autem calida & sicca non etiam plus, q̄ frigida & humida, earun
dem ferax erit? hoc etiam omnino clarum est. Sed nonne & ęgrotantis temperatura? hoc quoq;
est necessarium. Quòd si uictu calidiori ac scciori etiam vsus fuerit, hoc est laboribus, atq; uigilijs,
& curis, atq; tristitijs; cibisq; paucioribus ac biliosioribus, nonne etiam in his ipse se ipso bilio-
sior reddetur, & ideo calidior & siccior? nam, quod ex causis calidis, ac siccis flaua bilis aggrega-
ri consueuerit, didicimus ab Hippocrate, tum ex multis alijs, tum ex ijs, quibus eam abundare ęsta
te dicit. Hæc à me dicta sunt, & iam tertianæ febris generationem didicistis. Quæ enim in æstatis
tempore,

tempore,eoq; præcipue calido,& ficco aduenerit,cum ēt regio talis fuerit,& laborantis natura si E
milis,& victus,qui anteceffit,ad idē ſpectauerit,hæc pōt eſſe febris tertiana.Et nos quidē huc vſq;
biliofam febrē ſermone genuimus,nondum aūt tertianā,& id iure.Nā ſi febres continuas,& adu
rentes (quas Græci καύσους vocāt)& tertianas plurimas,& æſtas ipſa,& aliæ,quas antea comme-
morauimus,cauſæ ſingulæ faciunt,communis eſt vſq; ad hæc cum febribus adurentibus tertianę
generatio.Sed & hoc ita ſe habere vř:& ipſa tertianæ acceſsio ab acutiſſimis maximeq; adurenti
bus febribus nullo modo relinquitur:ſed hoc differt,ꝙ in hac per totū corpus bilis defertur,atque
ideo uehemens fit rigor,biliſq; ſuperuenit uomitus urinæq; ac ſudores biliofi ſunt, dictū uero de
his alibi eſt:in alijs uero adurentibus febrib. quæ nullā hēnt intermiſſionem,flauæ bilis humor in
vaſis unà cum ſanguine contineri oſtendebatur.Atq; hæ ipſæ à tertianis differunt,quamuis eun-
dem,qui eas facit,humorem habeant,ꝙ in his quidem intra uenas continetur:in illis uero, cum
vehementer moueatur, per ſingulas corporis partes diſſeminatur, quò fit, ut delationis impetu
ipſa per ſe ipſam expurgetur.Eadē cauſa eſt,cur febris ſudoribus,atq; vomitibus finiat̄:in aduren
tibus aūt febribus ſingulæ acceſſiones ad infebricitationē nō perueniunt,qm̄ qui earum cauſa eſt,
humor non expurgatur.Sed,qm̄ in his bilis uehementius agitatur,ac ueluti efferueſcit,cumq; im
4.Aphor. 58. pulſa à natura inualeſcente,per totum corpus vadit,tunc rigor ſuperuenit,& febris ſoluitur:nā"à F
Ext.ord.33.g febre adurente (inquit Hippocrates)habito,ſuperueniente rigore,ſolutio.Quòd uerò non modo
cauſa frigida,ſed & acris,& calida rigorem faciat in libro de cauſis accidentiū oſtendimus, adden
tibus nobis,eos,qui calido,atq; acri medicamento ulceri impoſito uehementer morſi ſunt, atq;
inde rigorem experti:& qui ſuperfluitatibus pleni fuliginoſis,deinde balnea ingreſſi, horruerūt.
Sic.n.& febricitantes,& q uehementem cruditatem patiuntur,& omnes,quorum corpus ſuper-
fluitatibus acribus redundauerit, ſiue balneum,ſiue loca uehemētius à Sole calefacta, ingreſſi fue
rint,ſiue quocunq; alio citato motu agitentur,ſtatim quidē uidemus horrere,&,ſi diutius in eiſ-
dem perſtiterint,ad rigorem concuſſumq; perduci:qm̄.ſ.ubi ad balnea, atq; exercitia uentū eſt,
qui interim humores conquieuerant,uehementius moueantur:hi.n.oēs agitati, & per ſentientia
corpora violenter delati,ſtimulāt,pungunt,ac feriunt,atq; hinc ſenſum inæqualem,rigorem, cō
cuſſumq; inuehūt.Hæc quidem igitur alibi dicta ſunt.Tertiana uerò febris,quæ ex flaua bile mo-
ta ortum hēt,rationabiliter ſtatim ab initio rigorem affert non mediocrem , hoc ipſo primum à
quartanario rigore differentem,qm̄ pūgi vř,ac vulnerari corpus,talis.n.eſt in tertianis febribus ri
g ris ſenſus:ſicuti in quartana febre uehementem frigefactionem hēt,qualis per gelu tempore
hyberno ſentitur:nam,& illud oſtenſum eſt,ꝙ in quartana febre atra bilis redundat:ſicuti in quo G
tidiana,pituita.Tertianam itaq; exquiſitam febrē fieri non contingit ſine rigore uehementi pun
gente,ac feriente carnem.Quartana autem febris non primo ſtatim die cum rigore inuadit uehe
menti,nam progrediente ipſa,atq; aucta,unà ēt rigor augetur,ſenſuſq; ægrotantibus adeſt,non
quaſi pungantur,ſed refrigerentur,& ueluti cōtundātur vſque ad oſſa:nā ita eos audire licet dicē
tes,quod uideantur oſtocopo.i.oſſium laſſitudine detineri,& carnē habere confractam imaginē
tur.In quotidianis autē non antecedit rigor,neq; ſtatim ab initio,neq; in progreſſu,ſed ſolum ꝑ-
frigeratio.Nunquid igitur hæc ſola ſunt tertianarum febrium indicia,uel neq; etiam pulſus ullā
habent cum quartanis ſimilitudinem?hæ enim paruos,& obſcuros , & tardos,& raros adeo pul-
ſus faciunt in inuaſionibus,ſicuti nulla altera diſpoſitio:tertianis uero parui q̃dem,ac obſcuri, tar
dique,ac rari,cum inuadunt,pulſus neceſſario adſunt.verum tarditas,ac raritas non parum ab ijs
abeſt,qui in quartanis accidunt:nam in quartanarū principijs uidebitur tibi arteria quodammo-
do eſſe alligata,atq; ad interiora retracta,neq; liberum habere aſcenſum: in tertianis uero,neq;
aliquid tale percipitur,tarditaſq; ꝓpè accedit ad eum,qui ſecundū naturam eſt motus. Cum ue-
ro quartanæ febres inuadunt,quāuis ægrotus iuuenis fuerit,talis fit motus arteriæ,qualis in æta-
te decrepita.His igitur oībus legitimæ tertianæ deprehenditur acceſſio:ac præterea certus ordo, H
atq; æqualitas pulſib. ineſt:neq;.n.in his aliqua in uno motu adeſt inęqualitas, neq; ēt in colle-
ctione:quamuis hoc rarū ſit,& quod paucis acceſſionum principijs ſolet accidere.Iam igitur hæc
febris,cū primū inuadit,neminem eorū latebit,qui ſæpius ipſam ſunt contemplati: ſed adhuc mi
nus in ijs,q uocantur aſcenſus,atq; augmenta:nam ęqualem & liberam habet celeritatē,ſtatim-
que ad magnitudinē,atq; uehemētiā excitatur,hiſq; oībus frequentiam reſpondentem,neq; ipſi
vllum adeſt inflammationis ſignū.Iam igitur,& ſitim inuehit,& hominem exurit & paulo poſt in
uigore conſiſtit:calor ęqualiter quaq; uerſus extenditur,nihiloq; plus thorax extremitatibus ca-
let: & ſi manū impoſueris,in primo occurſu quidē fit calor multus,atque acris,quique veluti quo
dā cū vapore afferat̄:paulo poſt vero à manu ſuperat̄,nō vti in febrib. malignis adurētib. accidit:
cōtra.n.illæ grauiores,ac moleſtiores,quāto diutius ꝑdurāt,apparent.Et iā bibēdi tp̄s adeſt ægro
tāti:& ſtatim poſt potū plurim' vapor calēs ꝑ cutē exhalat,ſudoris nūcius,biliſq; ſuꝑuenit uomi
tus,vēterve ſoluitur,& biliosū mingunt.Nūc ergo vel quiuis exquiſitā tertianā agnoſcat.Suꝑue-
nit.n.ſudor vaporoſus,ac calidus,quēadmodū in balneis.totū uero ipſis corp' ęqualiter ſudat:ta-
liſque eſt pulſus,qualis in iis,q bn̄ valētes exercitātur,& balneātur,velox.ſ.ac magn' & uehemēs,

A ac frequens:erat aũt & statim ab initio æqualis:sed præter hęc omnia,etiã ad infebricitationẽ de-
finit,vniuersum accessionis tp̃s vltra xij.horas nõ extẽdens,nã hoc tp̃s lõgissimum est in veris ter
tianis:sæpius aũt aliqñ septẽ horas accessio continet,nonnunquam citius,aut tardius, sed nõ mul
to,finitur.Hanc quidem febrem si nondum noueris tertianam,sed expectaueris deliram illam ap
pellatã diatritum,iam neq; esses Thessalicus asinus,sed potius lapis.Si verò ẽt ipso ægroto mingẽ
te,vrina subrufa,vel subflaua:& crassitudine mediocris,apparet:ac paulopost,uel albã nebulã,vel
suspensionẽ bonã fecerit:iam nõ etiã lapis simpliciter fores,sed is,q molaris appellatur, siquidem
hanc tertianã esse ignoraueris,& exquisitam tertianam,& quæ ultra quartũ circuitũ non progre
dietur:rufiore uero urina existente,neq; suspensione aliqua,neque nebula in primo circuitu appa
rente,ad septem circuitus extẽdetur.Inter oẽs aũt tertianas illa simplicissima est,quæ,cũ omnia il
la huper a me dicta exquisitæ tertianæ signa cõmonstrauerit,in urinis ẽt subsidentiam albam, &
læuem,& æqualẽ,statim in primo fecerit die:neq;.n.hoc ultra tertium progredietur circuitũ. Age
igitur,postq̃ diximus omnia exquisitæ tertianæ signa,quandam ueluti ipsius genealogiam per ca
pita facientes,iam ad aliud trãsgrediamur.Accessio quidẽ incipit cũ uehemẽti rigore,faciẽs, qua-
les diximus,pulsus:deinde paulo post augeẽ:properatq́; ad statũ cũ ijs,q̃ diximus,omnibus: dein-
B de soluitur eo,quo diximus modo.Ipsius uero generatio,& tẽpestatem aridam,& calentem req-
rit,&,ut summatim dicam,æstiuum tp̃s:ætatem iam cõsistentem:& naturam biliosam,q̃ in labo
ribus,uigilijs,curis,& inedijs extiterit:&,si libet,his ẽt adde id,quod cõsueuit Archigenes propter
lapideos istos methodicos adscribere,sit.s.ut præsens tẽpestas multas tertianas populariter tule-
rit,ut artificiosis indicijs uulgarẽ q̃dẽ,uerã tñ,coniecturam adiungens,fidem præcognitionis ad-
augeas.Nũquid per Deos nondum ẽt dicemus hanc esse tertianam,sed lanificorũ diatritum expe
ctabimus,q̃ delirus Thessalus inter mulieres educatus,sub patre flagitiose lanas pectẽte,male au-
debat dicere,in Hippocratẽ,& reliquos medicos ueteres superbe inuehens?Qui omnia medicinæ
theoremata stantia,ac firma pronunciauit,tertianam febrem inuadentem nequit agnoscere, sed
diatritũ expectat:hoc siquidem admirabile est,quæ quidem non erant certa,hæc certa dixit esse,
omnia autem,quæ uere certa erant,ignorauit.Sed huius quidem uetulæ,nec meminisse cõuenit.

De exquisita Quartanæ dignotione. CAP. 4.

POstquã uero exquisitam tertianam iam patefecimus,ad exquisitã quartanam transire tp̃s est,
Cuius principium quale sit,iã diximus antea,q uidelicet nihil simile habeat in rigore, ac pul-
C sibus cum tertianæ circuitu:nũc reliqua transigamus.Sed neq; illud ratione caret,ut pulsus,q in
accessionibus sunt,quamuis antea memoratos,iterũ repetamus:si.n.cognoueris pulsum ægrotã-
tis naturalẽ,uel in altero ipsius morbo p̃ initia accessionis affueris,nihil amplius expectabis,quin
febrem inuadentem quartanã esse pronuncies,nam eximia quædam ad tarditatẽ,ac raritatem cõ
uersio fit.Ego quidem nõnullos meos familiares,quorũ pulsus exquisite cognouerã,iam ingruen
te accessione contemplatus,q tale principiũ nullius alterius,q̃ quartanæ febris,fore contingeret,
pronunciaui,atque id euenit.Tu uero,si artis,quæ circa pulsus uersaẽ,magnã non habes peritiã,
deinde raritas,ac tarditas eorum te moueat,securius tñ ac exquisitius uelis discernere , præcepta
Hippocratis hoc in loco ad memoriã reuoca, q tp̃e æstiuo tertianas febres,autumnali uero quar 3. Aphor. 21,
tanas abundare dixit.Primũ uero hoc ipsum considera,nunq d autũnus frigidã,& siccã,& inæqua 22. Ext. ord,
lem habuerit temperaturam,& tũc magis sperabis,quartanos circuitus in ipso fore frequẽtiores: 21.c.e
post hæc,si regio ipsa talium febriũ sit ferax:& si ægrotantis natura atræ bili obnoxia sit , talisq;
ratio uictus antecesserit,quæ huiusmodi humorẽ aggregauerit:& si eo tp̃e quartanę febres popu
lariter fiant.Hæc aũt cũ illis,quæ deinceps dicẽtur,obsignabis,si homo lienosus fuerit , uel febres
erraticas passus fuerit,u el si augmentũ & status maxime cõtraria fuerint tertianis febribus, & se-
D cundũ caloris motũ,& pulsuũ,& præter hęc omnia,si tenues,& albæ,& aquosæ urinę fuerint: hæ
.n.omnino tertianarum urinis dissimillimę sunt.Tertianã quidem à quartana , qui primo statim
die nescit distinguere,neq; omnino medici meretur nomen.

De Quotidiana. CAP. 5.

QVotidianã aũt à tertiana discernere facilius est:neq;.n.primo statim die cum rigore inuadit,
sed & progressu tp̃is perfrigeratio potius,quã rigor,ipsis aduenit:neq; ullus ordo,aut ęqua
litas pulsibus assidet,cum primũ accessiones fiunt.Nouimus aũt,quod & in augmentis,motus ue
locitas,magnitudo,atq; uehemẽtia,quę omnia tertianis perspicuo adsunt,quotidianis non adsũt
sed neq; deurunt laborãtes,neq; denudare corpora,& pallia iactare cogũt,neq; multum,aut fre
quentes respirare,ac ueluti flãmã ex ore efflare,frigidũq; potũ expetere:uerũ isti,cum febricitant,
minime sitiũt,urinęq; ipsis in primis diebus tales sunt,quales quartanis incipientibus adsunt:atq;
in primis diebus minime sudant,sed progrediente tp̃e hoc ẽt illis aduenit. A tertiana quidem ad
eo manifeste differt,ut nihil cũ ea simile habeat.Ad quartanam aũt propius accedit:sed & ab hac
differt manifeste,primum quidẽ & maxime pulsibus,quos in ęgrotis familiaribus quispiam exa-
cte deprehendat:sed & rigore etiã,atq; alijs extrinsecis omnibus,propter quę accidit:nam & na-
tura eget humidiore,uitaq; ociosa,& cũ repletionibus; sic igr̃ & in pueris maxime exuperat ; ac

petrarum

perrarũ est,quia & os uentriculi,vel hepar in ipsis male afficiatur:sed & cruditates antecedũt plu- E
rimæ,& coquendi moræ , & acidi ructus:&, cum primum febrire incipiunt,præcordia ultra natu
ralẽ habitũ ex toto intumescunt,magna vero ex parte inflantur,ac distẽduntur: color his cũ pal-
liditate albus,etiã cũ accessio ad statũ uenerit:taliumq; ęgritudinũ hybernũ tp̃s ferax est, & status
temporis humidus , & eiusdem naturæ locus.& accessionũ principium sub uesperam inuadit. Ita
quidem quotidiana,tertiana,& quartana,primo die inuicem discernuntur.

De dignotione febrium simplicium continuarum. *CAP. 6.*

AT uero continuas quidem , sed q̃ idem genus cum prædictis hñt, quispiã exercitatus neq;
in primo die agnoscere , ac inter sese distinguere impos erit:secundo uero , neq; si ẽt fuerit
imperitus,si quidem mentẽ adhibuerit. Dico aũt febres cõtinuas idẽ hẽre genus cũ singulis inter-
mittentib.cũ tertiana quidẽ exquisita,exquisitã ardentẽ: cũ quotidiana uero eam , q̃ quolibet die
facit accessionẽ,sed nunq̃ desinit ad infebricitationẽ:sic & cũ quartana illã , q̃ quarto quoq; die si-
militer. Nã exquisita febris ardẽs,cũ oĩa alia seruet exq̃sitæ tertianæ indicia,eo solo differt,ꝙ neq;
cũ rigore inuadit,neq; ad infebricitationẽ desinit. Quæ uero quotidie accessionẽ facit , qñ & anni
tp̃s,& aeris statũ,ætatẽ,& naturã corporis,& uictus rõnẽ antecedentẽ,ac præterea pulsuũ formã,
calorẽq; eundẽ habuerit cũ exq̃sitis quotidianis,non ꝑuenerit aũt ad infebricitationẽ, idẽ genus F
cũ illis obtinet. Eodẽ mõ,& q̃ quarto quoq; die accessionẽ facit,ad infebricitationẽ aũt nõ desinit
eiusdẽ est gñis cũ quartana:& palã est,ꝙ neq; rigor in ea accessiones antecedet,neq; sequeẽ sudor:
sicuti ẽt in febre ardẽti horũ neutrũ,neq; statim ab initio, neque deinceps usq; ad crisim,fieri põt.
In his igr̃ dignoscendis quispiã prius se exerceat, atq; inuicẽ distinguere studeat simplices , atque
impermistas alijs,q̃ sint diuersi generis,febres : quas ob hoc ipsum legitimas , atque exquisitas ue-
teres medici nominarunt . Nam, quæ ob solã flauam bilem febris accenditur sine aliquo uisceris
affectu,si quidẽ manente adhuc intra uasa bile accendatur, exquisita febris ardens est : si uerò per
totũ corpus deferatur,tertiana. Sic &,si ab atra bile fit febris,cũ mouetur,quartana est: cũ firmata
est,illa,quæ quarto quoque die excrescit. Sicuti,si ex pituita ortũ habeant,uel quotidianę sunt,vel
quę singulis diebus accenduntur. Nam,quæ ad infebricitationem desinunt febres tertianæ, quar-
tanę,& quotidianæ,eandem hypothesim cum continuis,de quibus diximus, habent: uno solo in
ter se differunt,ꝙ per uenas, vel per totum corpus in eis deferũtur humores : quare & reliqua ip-
sis comparia adsunt:ꝙ uero cum rigore,uel non cum rigore,& uomitibus quibusdam,uel sudori-
bus fiunt,& sine his,differentiam habent. Continuam quidem nomino febrem,quæ ad infebrici- G
tationẽ,antequã ex toto soluatur,nõ desinit, etsi declinatio aliqua sensibilis appareat. Cum vero
neque declinatio aliqua sensibilis fiat, semper uero à primo principio febris usque ad crisim simi-
lis perseuerauerit, erit & hęc ex genere febrium deurentiũ: ab ijsdẽ uero acutie differt. Sed neque
in primo die,neque in secundo possibile est huiusmodi febrẽ ꝑnoscere,neque alioq̃ est utile: suffi-
cit.n.genus agnoscere,ꝙ.s.biliosa sit,atque deurẽs,& peracuta:neque.n.si ẽt synochum ipsam no
minauerit(ut quidã medici faciũt)appellationis rõne a febrib. deurentibus toto genere differt : si-
cuti neque ob id,ꝙ tres synochi differẽtias agnoscentes,proprium singulis ipsorũ nomẽ imposue
rũt, has quidem ἐπακμαστικὰς i. increscentes, illas uero ὁμοτόνους & ἀκμαστικὰς.i.in eodem uigore ,
atque tenore perseuerantes,alias παρακμαστικὰς.i.decrescentes,nominãtes. Iam ex hac diuersitate
appellationum differre secundum genus est existimandũ: quare neque ad ꝑsentẽ tractatũ eorum
dignotio plurimum cõfert: hæ.n. oẽs in prima septimana iudicantur. Hic uerò in pręsenti est ne-
cessariũ aliq̃ totius morbi cõstitutionis,ac crisis in primis diebus assumere cognitionem. Si.n.ter-
tiana pura fuerit,intra septimum circuitum:si uero exquisita febris ardens,intra primã septimanã
necessario iudicabitur. Oĩno autẽ diuturnę sunt,& quotidiana intermittens , & illi adhęrens con-
tinua,sicuti,& quartana,& q̃ per quartũ excrescit. Quare tria erũt uniuersa simplicium febrium ge-
nera:singula uerò ipsorum in duas primas dr̃ias secabũtur:uel.n.intermittentes, vel continuę fe- H
bres erunt:& primo die dignoscẽtur, alię statim in primo accessionũ insultu, alię uerò in ascensu,
quędam in uigore,quędam in primis declinationibus,uel febre uacantibus intermissionibus.

De ratione compositarum,& commixtarum febrium dignoscendarum. *CAP. 7.*

QVod morbus compositus fuerit , non ęque facile dignoscitur : at hic maxime intelligentia,
atque exercitatio est necessaria. Intelligentiam igitur propriam suapte natura possidẽs,vel
minime possidens,quispiam accedet:exercitationẽ autem ea,quę nunc dicetur, meliorem nemo
reperiat . Oportet enim ad hęc exercitari, ut simplicem febris speciem agnoscat , atque ita dein-
ceps ad compositas transgredi . Dupliciter uero genus febris compositum constituitur,in prima
quidem sectione,uel quia eę,quas diximus, febres citra alicuius membri passionem commiscen-
tur:uel quia ex membri cuiuspiam inflammatione accenduntur . Nam in utraque harum diffe-
rentiarum alteram rursus sectionem fieri contingit . Nam , quę citra membri passionem consi-
stunt, dupliciter commiscentur : aliquando implicatę,nonnunquam uerò(ut quis dixerit) per se
totas confusę : sic membra quoque inflammata : nam & ex ipsis quędam quidem ueluti compli-
cantur tantummodo,quędã uerò ueluti confusionem quandam habent dispositionum. Primum
igitur

A igitur exercitari oportet ad hoc, vt complicationem cognoscamus, deinde ipsam confusionē, à se bribus incipientes. Febres quędam complicantur vnius generis cū alijs eiusdem generis, vel vnius speciei cū alijs eiusdem speciei: contingit vero non nunquam, vt etiā differentes. Nā quotidianæ tertianis, & his quartanæ, &, quæ eandem speciem seruant, inuicem plerūq; cōplicantur: quo fit, vt idem homo tres habeat quartanos circuitus: sed hos quidem non est admodū difficile agnoscere. Quandoq; vero aliqua ex intermittentium genere cum continua, difficillimā, vix q; explorabilē facit mistionē: de qua deinceps dicemus, si prius oēs, quas proposuimus, simplices drīas trāsegerimus. Nam, sicuti febres, ita & patientia loca mistionē recipiunt, vel quia differentia membra propriam singula febrē accendunt, vt exempli gratia, lien, & iecur: vel quia dispositio mixta, veluti inflammatio cum erysipelate, aut erysipelas cum inflammatione, miscetur. Sed in his oībus mistionibus dignoscendis exercitari oportet, quando iam exquisite oēs earū formas simplices tenuerimus. Alia.n. est forma febris phreniticæ, & peripneumonicæ, & pleuriticæ, & hepaticæ, itidem & aliarum omnium febrium, quę ex inflammatis quibusdam particulis accenduntur. Sed & aliæ rursus formæ sunt earum, quæ ex erysipelatibus accidūt. Et febris ardens maligna, vel pulmonis, vel B hepatis, aut vētriculi erysipelatibus superuenit. Distinguere autem oportet in singulis ægrotantibus, primum quidem, si sine loci passione sit febris, vel ex humorum putredine, vel quia solus spiritus sit alteratus: deinde, si membrum affectum febris sit causa, & quæ nam sit eius dispositio. Vbi vero horum notitiam exercitatione comprehenderis, tunc eorum omnium mistionem inuenies.

Cur abstinuerit Galenus ab enarratione singulorum morborum: ac unde ea doctrina sit petenda. CAP. 8.

NVnquid igitur à me nunc exiges, vt vel de patientibus locis, vel de omni febrium cōplicatione, recenseam? at ipse rursus operis damnabis prolixitatem: hoc.n. admirandum plurimi homines patiuntur, ut pauca discere expetant & nihil prætermittere. Decem igitur Archigenis de febrium significatione uolumina cum dicunt esse longa, solum legere cōpendiū instituunt, neq; hoc ipsum oēs, sed sunt, q & eo aliquid breuius postulent: sunt, q & illū dānent, qm̄ librum integrum de febris notione conscripserit, atq; ideo hūc nolunt attingere: neq; quicquā audire, aut discere, quantū Erasistratus in febris notione aberrauerit. Cum uero exigunt sibi aliquid de febribus enarrari, primā statim differentiā non admittunt, q uidelicet quędā ex locorū passione, q- C dam aūt sine illa, consistant. Idem aūt circa crises patiuntur, si quid prætermissum fuerit, reprehēdentes, uerborū rñ damnantes prolixitatē: quamuis hæc, quā accusant, duplex sit, ueluti hoc loco distinguam: quarum utranq; cum ipsi uituperent, magis tñ sermonum carpunt breuitatem: hanc quidem, ut q aliquid ex ijs, quę sunt necessaria, prætermittat, uel saltem obscuram tradat doctrinam: prolixitatem uero, quæ oīa enumerat opportuna, atq; una falsas aliorum opiniones refellit, longas esse nugas autumāt: eosq; q solū utilia docent, collaudant: rursusq; aduersus eos, qui hęc tm̄ dicunt, obijciunt contrarias aliorum opiniones: temeritatemq; reprehendunt, si sine demonstratione simpliciter proferentibus sibi fidē uelint adhiberi: neq; uero ēt illos tolerant, qui in docēdis utilibus sermonem extendunt. Quare neq; mirandum, si eos, qui de crisibus sermones habent eodem modo accusabunt, breuitatē quidē uituperando, ut quæ obscure doceat, & multa prætermittat: neq; plura audire sustinendo, atq; insuper, q paulo ante dixi, reprehendendo. Nā & de patientibus locis Archigenes tres libros conscripsit, optime q dē oīum, qui circa eandē materiā ante fuere uersati. hęc igitur si in pręsentē tractatū transferre rētarem, atq; his pręterea addere, quæ à nobis inuenta sunt, prolixitatē operis accusabūt: &, si ēt de febriū differētijs oīa hoc loco transi- D gerē, multo ēt magis uiderer ipsis esse prolixus. Quòd igitur nullus scribēdi modus mordacitatem possit effugere, tam est antiquum, q ēt Plato huius rei meminit. His aūt ita se habentibus, mediā sermonis formā eligere optimū mihi uisum est. Quid aūt est medium? quod ego nūc mihi uideor attingere, omnia illa demonstrans, quæ oportet eum de necessitate cognoscere, qui recte præuisurus sit morbi solutionem, qualis & quo tempore futura sit: non omnia quidem hoc loco transigens, sed ea enarrans, quæ à superioribus obscure sunt tradita: quæ uero prætermissa, hæc addēs: quęcunq; autem manifeste, ac recte sunt à ueteribus scripta, trāscribere, aut ijs, quę sunt ab eisdē male dicta, contradicere, ut longum opus euitare ualeam, supsedi. Postquam igitur, dū in primo libro aphorismū Hippocratis exponeremus, ibi ostendimus, q ex ipsius morbi natura non paruā liceat occasionem accipere ad futura pręnoscenda: mirum uero multis uideatur, si in primo die q spiā morbi speciē agnouerit, quod nos demonstrare tentauimus difficile quidem forte esse, nō tñ impossibile, uiāq;, qua hoc facere oportet, exposuimus: hic mihi à sermonis prolixitate abstinere uisum fuit, atq; eos, qui uellent hęc exquisite cognoscere, in Archigenis cōmentarijs de locis patiētibus exercitari iubere, atq; insuper in commentarijs de febrium significatione & typis. Nam & forte nos in eosdē typos tractatus edemus, ut ea, quę à ueteribus inuenta sunt, transigamus, ac quędam, quę non rectè scripta sunt ab Archigene, subtrahamus, omniaq; dilucide aperiamus. At in præsenti in illis oportet exercitari.

In

In quot ad summum diebus commixtæ febres dignoscantur: ac quot E
sint genera febrium. CAP. 9.

RVrsus igitur, quantum huius interest operis, repetentes transigamus. Interest aũt viam tra-
dere exercitationis de compositis morbis, qualem nuper de simplicibus fecimus. Exquisi-
tas.n.febres, siue intermittentes sint, siue continuæ, statim per initia noscere datur: quæ vero ex
mistione aliarũ variantur, atq; adulterantur, difficile quidem est in die primo, non tñ impossibile
agnoscere: plurimas quidẽ in scđ'o, vel tertio, vel oĩno quarto die exquisite possumus inuenire.
Nulla.n.est neq; species, neq; genus morbi, quod circa tertiã, vel oĩno quartã diẽ, cuius naturę sit
non euidẽter innotescat. Inuadat igitur febris aliqua horrida simul, atq; oĩno inæqualis in pulsib.
atq; in eo, qui per totũ corpus sentitur, calore, vt sæpe propius statũ esse existimetur, vel medium
augmenti obtinere: rursus vero horrida fiat, & pulsus minores, & obscuriores, ac tardiores & ra-
riores habeat, & calorem quidẽ ab extremis partibus recedentẽ, circa vero vẽtrem atq; thoracẽ
redundanrem: hanc non absq; ratione quispiã hemitritæum.i.semitertianam fore speret, vel po-
tius iã esse: a multis vero in tertio die noscetur. Sed hæc quidem mista est ex biliosa & pituitosa fe
bre, de quibus antea sermo habebatur, non iam inuicem complicatis, sed per se totas cõfusis. Quę
aũt ex cõplicatione fit, quadrupliciter consistit, uel tertiana quotidianæ cõmista: vel ea, quę quo- F
tidie accessionẽ hẽt continua, illi, quæ per tertiũ continua est: vel tertiana ei, q̃ singulis diebus ac-
cessionẽ facit, continuæ: vel quotidiana ei, q̃ per tertiũ diẽ continua est. Nec vlla ex his mistionib.
in primo die exquisite cognoscĩt: scđ'o uero instanti die agnoscere facile est; ac multo magis ter-
tio: raroq; est, vt quarta dies ad id sit necessaria. Fiat.n.(si ita contigerit) in primo die accessio una
cum rigore, deinde calida atq; deurens febris accendatur, stomachi fastidiũ afferens, ac sitibunda,
atq; ad statũ celeriter properet, pulsus æquales hñs, magnos atq; ueloces, vehemẽtesq;, atq; fre-
quẽtes: sit aũt una cũ pulsibus & calor æqualis oĩno; deinde cũ vomitu & sudore finiatur, & quæ-
dã infebricitatio succedat: iã manifestũ est hmõi accessionem esse tertianæ periodi propriã. Fiat
aũt & in sequenti die quotidianæ accessio (neq;.n.de eisdem millies dicere est necessariũ) hic mẽ-
tẽ adhibere oportet ad horas accessionum, vt aliq̃d de die tertio prænoscas. Nã, si tertianæ febris
accessio circa primã horã fieri debeat, circa vndecimã aũt quotidianæ, sic quidem manifesta erũt
vtriusq; principia: & magis, si longiori interuallo disiungantur. Si vero vtraq; eadem hora inuase
rit, erit oĩno mista accessionis forma: & ei, qui diligẽtius inspicere uoluerit, quædã apparet facta
confusio quotidiani & tertiani circuitus: distinguit aũt eos manifeste quartus dies, cũ tamen ab ar-
tifice ẽt in secundo cognosci possint. Adhuc aũt perceptione difficilior est intermittentium cũ cõ G
tinuis mistio, ut pluribus oĩno impossibilis videaĩ: simul.n.& febrẽ intermitti, atq; haud sine febre
hoĩem esse, ex tali accidit commistione: quo nihil minus possibile esse uĩ: sed, si quis & hic exquisi
te possit cognoscere utriusq; febris naturã, manifeste comprehendet, ꝙ neq; huiuscemodi mistio
est impossibilis. Nuper igitur quædã muliercula in paribus diebus horridam accessionem hẽbat,
semitertianæ exquisitæ propriam, in imparibus uero, mane alteram quandã, ea, quæ præcesserat,
longe minorem: ut altero die semitertianæ febris accessio super accessionem aduenire uideretur,
ꝙ in tali febre fieri consueuit: circa octauã uero horã diei altera inuadebat accessio cũ rigore ue-
hementi, oĩa tertianæ febris indicia exquisite afferẽs: iã uerò hæc confracta sudoribus, ac bilis uo-
mitibus hora tertia noctis, mox extendebaĩ ad diei paris horã secundã: &, cũ iam infebricitationi
appropinquaret, rursus horrida, atq; inęqualis illa accessio succedebat, quam in paribus diebus fie
ri diximus: deinde ꝑ totã diẽ maligne cõpressa, ac deinceps adaucta, uix occidente Sole ad statum
perueniebat: ac declinare incipiebat hora quarta noctis: deinde mane rursus su ꝑ abundantes re-
liquias additũ augmentum non ualde inæquale, usq; ad octauã horam intendebatur: &, cum iam
manifeste statũ obtinere febris uideretur, iã febrem hanc febris exquisite tertianæ accessio altera
suscipiebat. Hãc nos febrẽ statim die secunda ex cõplicatione semitertianæ febris, atq; tertianæ fa H
ctã agnouimus: longe uero certiorem tertius dies præbuit cognitionem. Atq; in spem uenimus,
alterum circuitum, qui erat tertianæ febris, cito finem habiturum, alterũ in longius tp̃s debere ꝓ
tẽdi: quod ẽt contigit. Et tunc aperte uisum est in reliqua parte ægritudinis solam superesse se-
mitertianam: quæ principiũ quidẽ totius circuitus in pari die faciebat, in die uero impari su ꝑ accẽ
debatur. Tales quidẽ mistiones non est uniuscuiusq; dignoscere. Si qua uero febris in primo die
exquisite tertiana deprehẽsa, deinde die sequenti similem priori omnino fecerit accessionẽ, hæc
longe tolerabilior est, duplex existens tertiana. Sic autẽ & duę, & tres quartanę sępius inuicem
cõplicãĩ, quas accessionum forma à quotidianis distinguit: neq;.n.ꝙ singulis diebus accessio fiat,
hoc sufficiens signum est ad febres quotidianas iudicandas, sed febris ipsius, & accidẽtium forma.
Oportet igitur in unaquaq; re primum τεχνίτην.i. artificem fieri (quemadmodum nominabat
quidã ex nostris pręceptoribus) deinde sic ipsa aggredi opera. Artificẽ autẽ fieri est quidẽ primũ,
& maxime totius artis subiectę materię, simplices uires agnoscere, mox ipsarum etiã mixtiones,
quot & quales sint: nam de medicamẽtorũ cõpositione, atq; usu eadẽ est doctrinę uia, quẽadmo-
dũ in commẽtarijs de ipsis scriptis ostẽdimus. Cũ aũt duplex materia medicis adsit, altera in qua ad

uenit

A uenit finis, quæ est ipsa hoīum corpora: secunda vero auxiliorum, a quibus, vel ex quibus fit finis: ea quidem, quæ est de medicamentis tractatio, ad secundam materiam attinet: at, quæ nunc instat, ad primam. Nunc.n. discere oportet in ijs, qui de febribus sermones habentur, q̄ tria sunt oīa, q̄ ex humorum putredine febrium accenduntur genera: quædam.n. ex flaua bile, hæq; plurimæ sunt: quædam vero ex atra: quædam ex pituita consistunt. Hic uero sermo haud parui momenti est, quidnam patientibus dictis humoribus, febris accendatur, neq;.n. his scd'm naturam se habentibus. Sed in hoc sermone ēt illud ostensum est, q̄ non sit admiratione dignum, si ex frigidis natura humoribus putrescentibus febris accendirur: & q̄ oīs aliarum febrium uarietas ex horum fit cōmistione: sed & quæ ephemeræ, & hecticæ febres dn̄r, alia duo gn̄a sunt, ab ijs, quæ acutæ febres, noīantur, separata: & q̄ febris acuta, uel aliquo dictorum humorum putrescente, uel membro in flammationem patiente generatur: & q̄ inflammationis uocabulum non scd'm antiquam cōsuetudinem sit audiendum. Hæc vero oīa multis digna admirōne vīr: quemadmodum, & id qd' paulo ante dicebamus, si queat vnquam intermittens cum cōtinua commisceri: sed nihilo minus hoc, si nulla infebricitatione ęgrotanti adueniente, solum intermittentes misceantur. At & hoc manifeste ostendimus non tertianis tm̄, vel quotidianis intermittentibus, sed ēt quartanis accidere: cū

B .n. plures inuicē complicantur, siue eiusdem generis sint, siue diuersi, scd'a sæpenumero anticipat aduenire, anteq̄ prima in infebricitationem desierit: deinde rursus tertia eidem succedit, antequā & hæc ad infebricitationē perueniat. Hoc vero maxime accidit in longioribus accessionibus: nam in ijs, quæ intra primum interstitium desinunt (ita autem uocant duodecim horarum spatium) uel multos necesse est complicari circuitus, uel eā, quę ex intermittentibus componitur, febrem, impossibile est ad continuitatem peruenire. Multas vero earū, quæ ita complicanrur, febrium medici, qui circa talia nō sunt exercitati, siquidem acutiores uideantur, oēs uocant semitertianas: si uero tardius moueantur, erraticas. Cum.n. semel ptātem acceperint putandi in semitertianis supp̄tessiones multas fieri, & erraticis inordinata principia, oēs sic febres, in quibus non inueniunt cōpositionem, semitertianas, vel erraticas appellant, cum tn̄ sę pius manifestissimam hēant proportionis similitudinem. Sicuti adolescens, qui circa autumni finem, cum in prima die circa quintam horā cœpisset febricitare vna cum rigore breui, deinde, cū paululum sudasset multo vesperi, mox circa horam septimam noctis, priusquā exactę febris desisteret, febricitare rursus incepit cum rigore breui: deinde paulum sudauit in scd'o die, ac circa decimam horam iterum similiter accessionem habuit, & statim similiter sudauit in nocte: deinde tertia die hora scd'a cœpit febricitare simul

C cum rigore, anteq̄ prioris diei declinatio in quietē desineret. Nobis igitur oēm febris formam diligenter considerantibus, visa fuit trium complicatio tertianarum; nam, & quæ primo die cœperat hora quinta, & quæ sequēti nocte rursus hora septima, & quæ in scd'o die hora decima, & pulsus, & caliditatē oīa propria tertianis hēbant, sicuti ēt rigores, atq; sudores. Nulla uero ex his ad quietem perueniebat, qm̄ sequentis ipsam tertianæ accessionis principiū anticipabat, sicut, sit nulla alia febris successisset, horis tribus, aut quatuor homo sine febre perstitisset. Trium vero tertianarū complicatio in scd'o statim die nobis visa est manifeste: q̄ autē anticipando accessiones facerent, tertio die primum cognouimus, nam hora scd'a febris inuasit, non quinta, quemadmodum in primo: tertiani vero circuitus indicia omnia, ijs, quæ in primo die apparuerant, attulit manifestiora. Ab hoc vero die deinceps obseruantes, oēs inuenimus acceſſiones, duabus, aut tribus horis anticipantes. Quare & illa, quæ primę proportione rn̄debat in circuitus successione, quinto die oriente Sole facta est: septimo vero multo celerius veluti circa horam noctis nonam: deinde, quæ post hanc, scd'm eandem proportionem in hora noctis septima: &, quę secuta est, hora quarta: at que ab hinc rursus, quæ successit, quarta: & quę post hāc, quinta: deinde iterum sexta; deinde octaua hora, accessio a principio decima facta est. Scd'm vero similem huic proportionem, & alię duę

D post septimum periodum non solum non anticiparunt, sed ēt tardius aduenerunt, quando & mihi, & reliquis oībus manifeste apparuit, qui semitertianam febrem esse putarunt, quantū sua opinione aberrassent. Nam accessionum prolixitate ad octo horas cōtracta, ipsoq; accessionis insultu non amplius anticipante, sed potius retardante duabus iam horis, tunc accessiones ad infebricitationem perfectam deuenerunt. Et sic iam paulatim a longitudine dementes, cessauerūt, primū quidē, q̄ leuissima erat, deinceps, quę magnitudine scd'a erat, & tertia vehementissima inter ipsas: quod & ip̄m non mediocre fuit indiciū, q̄ statim ab initio tres tertianæ extitissent. Sed cuius gratia hæc oīa dicunt, ad hoc rursus redeo, q̄ oporteat exercitari, ut exq̄site noscamus oēs simplices dispōnes, adeo ut cū solę consistunt, primo die facillime ipsas agnoscamus: inuicē vero, & sibi ipsis complicatas, ēt si non in primo die, saltē in scd'o, vel tertio, uel oīno quarto, exacte discernamus. Nos igitur haudquaquam latuerunt tres istæ tertianę in secundo die, non ob aliam cām, nisi q̄ earum naturam exq̄site noscebamus. Tale.n. quid accidit in morborum notitijs, quod nobis omnibus in tota uita contingit: nam eos amicos, qui nobis familiarissimi sunt, ex longo interuallo statim, ac primo intuitu agnoscimus: si uero quempiam semel, aut bis tantum uiderimus, uel sæpe qdē, non tn̄ continue, non tā ęque istum, neq; ex longo interuallo, neq; primo intuitu stati

agnoſcimus,ſed nonnunq̃ diu ambiguimus,ac dubitamus,nunq̇d iſte, Coriſcus,an Socrates ſit. E
Ita & in morbis res ipſa ſe hẽt ſinguli propriũ habẽt characterẽ, quẽ q̇ſpiã ſæpius contemplatus,
prompte dignoſcit,ac p̃cipue quũ ſimplex,ac ſolus fuerit. Earũ igitur febriũ,quæ ſine loco patien
te ex humoribus q̇buſdam putreſcentibus accendũtur,tres ſunt primi,ac ſimplices characteres,
& earum.ſ.quæ ex pituita,& quæ ex atra bile,& quæ ex flaua,ortũ habent:quas ſi q̇ſpiã exq̇ſite
dignoſcere ſtuduerit,ſingulas ſeorſum,ac ſolas,iã nõ amplius difficulter earũ miſtiones inueniet.

De febribus,quæ ex patientibus locis accenduntur : & quo pacto ex uno indicio multa poſſunt demonſtrari. CAP. 10.

EOrum vero,quæ ex locis inflammationẽ patientibus accidunt,iã forma compoſita eſt: q̃dã
.n.loci indicia præ ſe ferunt:q̃dam aũt eius,ob quam cõſiſtunt,cauſæ. Veluti in morbo latera
li,locus q̇dẽ patiẽs eſt membrana,q̃ coſtis ſubtẽditur &,cũ inflammata ſit,neceſſario dolorẽ inue
het,qm̃ neruoſa eſt;ſed hunc pungentem,& longe extenſum,qm̃ pars illa,quæ patiť,membrana
eſt:tales.n.ſunt ſentiẽtium membranarum dolores. Et q̇dem,qm̃ eadẽ pars unũ eſt ex ſpirandi in
ſtr̃s,neceſſario aĩal difficilem hẽbit reſpirõnẽ. Qm̃ aũt cordi proxima eſt,facile aliq̇d inflamminis
ei impertiet:ꝑ ſi hoc eſt,febricitabit aĩal: Sicut i,qm̃ pulmoni proxima eſt,facile ſuum illi commu
nicabit affectum:cũ præſertim adeo rarum,ac molle ſit membrum,ac oẽm ſub̃am humidam faci F
le poſſit admittere. Tuſſiet igitur ſtatim homo,non tamen oĩno ſtatĩ ſpuet:ſed,ſiq̇dem multum,
ac craſſum ab inflammatione defluxerit,cum tuſſi expuet:ſi vero paucum & tenue,irritabitur q̇-
dem neceſſario,ita vt tuſſis moueatur,non tamẽ expuet antequam collectum ſimul,atq; conco-
ctum ad multitudinẽ,craſſitudinemq; peruenerit. Sed hoc q̇dẽ ipſius diſpoſitionis indiciũ eſt,non
ãt membri patientis. Nam,cum paſſio exq̇ſite anguſta fuerit,& veluti alligans in ſe ipſa uniuerſũ
fluxum cohibuerit,tũc facit morbos laterales,qui aptyſti.i.ſine ſputo noĩantur,ſed,cum ſatis re-
laxata fuerit,atq; ad pulmonem dimiſerit,tunc iſti magis tuſſiunt,atq; expuunt:hoc igitur formã
inflammationis,non ãt patientem indicat locum. Nunq̇d uero magis pituitoſus ſit, vel bilioſus,
humor is,q̇ inflammationem facit,ex ſputaminum forma cognoſces:nam & ſpumoſa & flaua,&
ruſa,& rubra,& pallida,& nigra expuũt. †Ex ijs vero,quæ q̇dem ſpumoſa ſunt,fluxum magis pi
tuitoſum oſtendunt:flaua autẽ,bilioſum impermiſtum:q̃ vero ruſa ſunt,amaram q̇dẽ & iſta refe-
runt bilem,ſed non paucam ſeroſam ſuperfluitatẽ cum bile commixtam eſſe ſignificant, & mul-
to ampliorem,quando pallida q̇s expuerit:ſic & nigra melancholicum fluxum oſtendunt:ſicuti
quæ colore magis quodãmodo rubida ſunt plurimum q̇dẽ ſanguinis,minimũ aũt amaræ bilis in
eo,q̇ inflammationẽ facit,humore contineri ſignificant:atq; ideo inter oĩa ſputamina, hæc ſunt G
mitiſſima,ſicuti nigra oĩum ꝑniciosiſſima. Et q̇dem in hiſce oĩbus accidentibus magnitudines di
ſpõnis magnitudinem indicabunt:breuẽ ãt diſpõnem indicabũt accidentium paruitates. Non igi
tur oĩum oĩa,propria indicia ſunt,ſed ſingula unũ quoddã peculiare demonſtrãt. Nã,quę & dua-
rum,vel trium rerum ſignatiua eſſe vñr,ſi ea diligenter perq̇ſieris,altero q̇dem ſuorum acciden-
tium patientẽ locum,altero uero diſpõnem,altero ipſius magnitudinẽ,altero eorum aliquem ca
ſum,q̇ ſubſequuntur,ſignificare reperies. Pulſus igitur laterali morbo laborantium,hęc omnia in
dicat,ſed non eodem modo oĩa:ſed,qua q̇dem vna cum tenſione durus eſt, neruoſum eſſe locũ
patientem oſtendit:qua uero ſerrę ſimilis eſt,diſpõnem eſſe inflammationẽ:qua vero velox ſimul
& frequens ac magnus,ad inflammationem conſeq̇ febrem:quam uero ſingula,q̃ diximus,maio
ra aut minora exiſtunt,uel magnã eſſe,uel paruam oſtẽdunt diſpõnem. Mihi uero hęc exempli
gr̃a dixiſſe ſufficiat:neq;.n.nũc de locis affectis agere propoſuimus,ſicuti neq; de febribus,uel ty-
pis,uel cauſis. Sed horũ ſingulorũ memini,ſimul q̇dẽ uiã quandam uolẽs oſtẽdere,qua ſit in ipſis
exercitandũ,quam ſi q̇s hẽat(& ſi nos propriũ de ijs,q̃ diximus,tractatũ non ſcripſerimus) poſſit
per ſe ip̃m ex ijs,q̃ ab alijs ſcripta ſunt,ſi mõ perſpicaci ingenio fuerit,& diligẽtiam adhibuerit, id
quod ſupereſt,inuenire:ſimul autem,& utilitatem ſingulorum,quę dicta ſunt,oſtendere uolens, H
commemoraui febrium differentias & typos, & diſpoſitiones,& cauſas,ipſasq; patientes partes.

Febrium diuiſio,& quid unumquodque genus ſuapte natura portendat. CAP. 11.

NAm in his omnibus exercitatum eſſe oportet,qui debeat diligenter in primis nouiſſe die-
bus ægritudinis formam. Vel enim ſimplex eſt febris,uel compoſita:uel cum loco patiente
†uel ephemera,uel hectica. Quòd ſi ſimplex fuerit omnino,humoris indicia afferet,ex quo genita
eſt:ſi uero compoſita,ex quot ſimplicibus febribus compoſita eſt,totidem numero humorũ mul
titudinem indicabit. At,ſi hoc indicet,illud ẽt ſignificabit,nunquid morbus diu durabit,an cito fi-
nietur:nam,ſi humor pituitoſus extiterit,neceſſario diuturnus erit:longe uero magis,ſi atræ bilis
naturam afferet:at ſi ad flauam bilem pertinebit,non erit diuturnus. Sic,& locus patiens,q̇ q̇dem
motu multo exercetur,calidus eſt ac rarus, & principatum gerit, acutiorem morbum futurum
portendit:qui uero neque in motu continuo eſt, frigidusque ac denſus & ſine principatu eſt, ad
longius tempus extendi debere ſignificat. Eodem modo, & diſpoſitio, ſiquidem difficilem mo-
tum habuerit,frigidiorque fuerit ac denſior,diu duraturum: ſi autem facile moueatur, calidior-
que fuerit ac rarior, cito ſolutum iri. Eodem modo, & de cauſis iudicandum eſt. Quare,ſi quis
dili-

† ſyncerum

† Antiquus interpres addit uel ſine loco patiente.

A diligenter agnouerit totam morbi hypothesim, non paruum hēbit ad prænoſcendum momentum. Eas igitur, quæ cum magno, & cito ſe inclinante certamine fiunt, morborū ſolutiones (quas præcipue criſes nominari dicebamus) febrium earum, quę ex calidis humoribus accenduntur, ꝓprias eſſe eſt exiſtimandum: poſt has, earum, quęcunque membrorum ſunt, principatum habentium, facile mobiles, & calidæ diſpoſitiones. Ephemerę vero & hecticæ febres, & ſine magna perturbatione, & minime ſubitas faciunt permutationes: ſed, quoniam & has per abuſionem aliquando criſes appellant, de iſtis etiam deinceps aliquid dicetur. Nunc uero finem imponere ſtatuimus præſenti ſermoni, ad vnum omnia, quæ ante diximus, caput redigentes.

Epilogus eorum, quæ hactenus oſtenſa ſunt. CAP. 12.

SVbitas in morbis transmutationes ſi velis prænoſcere, neceſſarium tibi prius eſt, principij & aſcenſus, ac ſtatus, & declinationis hſe dignotionem, & prænotionem. Hæc autem dignoſces, & ex ęgritudinis forma, & regione, & anni tꝑe, vna cum illis, quæ his correſpondent: ex circuituū etiam proportione, atq; ēt ex mox apparentibus. Ex morbi quidem forma, ad has tres ſimplices & primas febres inſpiciens, ad eam. ſ. quæ ex pituita, & q̄ ex atra bile, & quę ex amara gene-
B ratur. Prius igitur in ijs dignoſcendis exercearis, q̄ exqſitæ ſunt, atq; legitimæ: ſic. n. aliqñ poteris ēt compoſitas inuenire. Tunc vero exqſitę ſunt, atq; legitimę, qñ & ętas, & anni tp̄s, & regio, ac conſtitutio, naturaq; atq; ea, q̄ anteceſſit rō victus, pñtia quoq; accidentia & oīa ſimpliciter, q̄ antea dixi, humoris formæ conuenerint. Manentibus igitur in uenis humoribus, continuæ ex ipſis febres generantur: ſi vero moueantur, ac per totum corpus deferantur, hę, quę cum rigore, atque horrore incipiunt vehementi, cum ſudore vero oīno ad infebricitationem deſinentes. Eſt aūt ex ipſis tertiana qdē, & q̄ per tertium accenditur, breuis tꝑis: ſicut quartana, & quę per quartum accenditur, longa: minus vero, quam hęc, longa, quotidiana, & q̄ ſingulis diebus facit acceſſionē. Si has noueris expedite diſcernere, haudquaq̄ difficulter eas, q̄ ex quorundam locorum paſſione cōſiſtunt, inuenies. Nam in oībus inflammatis particulis humorum impactio, quę locum bene diſflari prohibet, ſtatim quidē humores putrefacit, ſimulq; calorem quendam paruum excitat, qualis & in reliquis omnibus putreſcētib. oritur. Huius igitur caloris character, cum ſimplex fuerit, earum alicui, quas diximus, febrium {ſimplicium} neceſſario aſſimilaſ: vel potius (ſi uerū uelimus dicere) una ex illis eſt, uel ad amarā bilem, uel ad atrā, uel ad pituitam attinens. Audiuiſti aūt Hippocratem quodam in loco dicentē, ꝙ hos uocant acutos morbos, quorum febres maxima ex parte
C continuę ſunt. Quare, ſi ſeorſum, ac per ſe ſingulas febres noſſe meditaberis, haudquaq̄ difficulter, neq; cum pulmonis, aut ſplenis, aut hepatis, aut uentriculi, aliqua inflāmatio affuerit, formam ipſius agnoſces: totiusq; morbi, uſq; ad ſolutionē, longitudinem ꝓcognoſces. Oīno. n. fluxus, qui inflammationē efficit, vel flauę bilis eſt, vel atræ, vel pituitæ. Si igitur impermiſtæ, multæq; flauę bilis fuerit, tunc facit eryſipelata, & eos, qui herpetes noīantur: ſicuti nigrę cancros, & phagedęnas, aut elephantes, aut aliquē ex his adeo curatu difficilibus morbum: quæcunq; vero ingruente pituita in tumorem attolluntur, hęc œdemata nuncupanſ. Simplex igitur & ſolus vnuſquiſq; horū quos diximus, humorū, quamlibet harum, quas commemorauimus, facit exquiſitā ęgritudinem. Sanguini vero permiſtus, atq; confuſus, deinde in particulam aliquam incumbens, uel ſcirrhoſas, uel œdematoſas uel eryſipelatoſas facit inflammationes: ſcirrhoſas qdem melancholicus: eryſipelatoſas uero bilioſus: œdematoſas pituitoſus. Cum uero ipſe ſcd̄m naturam ſe habens ſanguis, impactus in loco fluxioni obnoxio putruerit, hic quidem affectus inflammatio eſt: ſimplex uero ex ipſa febris accenditur, ſimilis maxime ephemeris, quæ ex †inflammationibus inguinum } accidunt: nam & inguinis inflammatio ex bono ſanguine fit. Liquet autem, ꝙ cum hic putreſcere cęperit, non amplius bonus remanet, ſed iam ad amaræ bilis naturam tranſit. Atq; in hoc illud ſerua-
D tur, triplex eſſe genus vniuerſum ſimplicium febrium: quæ enim ex ſanguine putreſcente fit, iam quodāmodo bilioſa eſt: ſi ſanè in naturalibus ſermonibus recte oſtenſum eſt, ꝙ ſanguis ex moderato calore gñatur, flaua aūt bilis ex maiore, atra vero ex ſufficienter immodico. Quicquid igitur pingue, & tenue in ſanguine eſt, fit flaua bilis: craſſum uero, ac veluti fæx, qñ immodice calefactū exaruerit, atra. Flaua ēt bilis qñq; in atram conuertitur, cum aſſata fuerit: duplex etenim eius gñationis modus oñſus eſt. Oēs igitur, quę ex particula aliqua affectu febres accenduntur, unum aliquem ex dictis, vel ſimplicem, vel compoſitum hēbunt characterem: ſimplicem qdem, qñ vnus aliqs ſufficienter præualuerit cæteris; non ſimplicem uero, quādo cōmiſti alterius potentia apparuerit. Nonnunq aūt nō ſolus apparet, ſed ex æquo dominaſ: & nōnunq̄ tres ſimul viribus æquales cōmiſcentur. Sed, ſicuti, q ſcit & uinum, & mel, & aquā ſeorſum exqſite diſcernere, neq; horū ignorabit tēperaturam: eodē (ut arbitror) mō neq; q facultatem habuit eas, quas antea diximus, febres ſingulas exquiſite noſcēdi, earū miſtionē ignorabit. Quare in oībus talibus principio illud optimum eſt, tres iſtas febres poſſe exquiſite diſcernere, quotidianam, tertianam, & quartanam: ſimiles. n. ipſis omnino ſunt continuæ eiuſdem generis adiacentes. Non igitur ad plures, atq; obſcuras intentiones, ſed ad paucas, & manifeſtas, omnē tibi redegi exercitionem: in his. n. exercitatus, haud quaquam difficulter in primis diebus characterem ægritudinis perſpectum habebis.

De vict. rat. ĩ morb. ac. cō. 1. co. 8. 7. 108. h. Et 1. Epid. cō. 3. t. 3. 3. 118. f

† Bubonibus. & intelligitur de oībus glandulis inflammatis, et ſic ubiq; inferius.

De dignotione febrium ephemerarum. CAP. 13. E

DVo quidem genera febrium quo pacto quispiam ab initio cognoscat, exposui: dico autem
duo genera febrium, & quod occasione membrorũ quorundã patientiũ, & quod ex putre-
dine humorũ tantummodo accenditur. Reliquum est, ut de tertio febrium dicamus genere, quas
ephemeras appellari dicimus. Sunt aũt hæ tantummodo spiritus passiones, absque humorum pu
tredine, aut membri inflammatione, nisi inflammatis inguinibus accidant. Earum autem genera-
tionis occasiones sunt, vigiliæ, ac cruditas, & tristitia, & timor, & ira, & curæ, deustioq; ac refrige-
ratio, lassitudo, & ebrietas, & quæcunque similia sunt. Quo igitur & has in prima die cognoscere
oporteat, deinceps exponam. Cõiter quidem omnium pulsus ad celeritatem, & frequentiam pro
mouetur, & sæpenumero ad magnitudinem: exquisite autem seruat eam, quæ secundum naturã,
& æqualitatem, atq; mollitiem, & ordinem. Sic & vrinæ, nonnullæ quidem suspensiones, nõnullas
vero subsidentias bonas habent, quædam aũt nebulas: omnes uero bene coloratæ sunt: sicuti &
color in omnibus naporosus est, sed quibusdam statim quidem in primo contactu, quibusdã uero
posterius. Atq; oĩbus ipsis absunt maligna accidentia, de quibus docuit nos Hippocrates in Pro-
gnostico. Hæc igitur cõia signa sunt oĩum febrium ephemerarũ: propria vero singulis, quæ a me F
dicta sunt & in 1. lib. artis curatiuæ ad Glauconem: nunc uero inchoabo sermonem ab affectibus
animæ, à cura, & timore, & ira, & tristitia. Siquidem remanẽtib. adhuc animi affectib. consideratio
fiat, ex pulsibus maxime tentandum est facere dignotionem, quemadmodum in lib. De pulsibus
scriptum est: post autem & ex alijs inuestigandũ. Quòd si illi quidem affectus sedati fuerint, disposi
tio uero remanserit: debile quidem, & hic in pulsib. indicium inuenies illarum, quæ febrem ante-
cesserunt, passionum: tibi autẽ & sine pulsib. reliqua omnia sufficient. Cõiter. n. omnibus urinæ ru
fiores. Adest aũt ijs quidem, qui ob tristitiam febricitant, acritudo potius, q̃ multitudo caloris: si-
cuti ijs, qui ob iram, contrario modo. Sed & tenuitas corporis in ijs, qui tristitia, q̃ in ijs, qui cogi-
tationibus uexati sunt, manifestius apparet, & oculorum concauitas, & quædam insolita decolo-
ratio. Et hæc quidem cõia oĩum & aliorum, qui quocunque modo cogitationib. impliciti fuerint,
indicia sunt: sed præcipue ex oculis discernendi sunt: licet. n. ex his & in sanis animi affectũ conijce
re, in ægris autem manifestissima signa sunt ei, qui inspiciendi hẽat facultatem. Sic quidem illos, q
ꝑ ꝑ disciplinas, aut ꝑ ꝑ meditationẽ aliqua cogitauerunt, ab ijs, quos tristitia corripuit, discernere
oportet. Eos autem, qui nimium vigilarunt, distinguit & decolorationis modus, nam subtumida
ipsis facies inest: & oculorum motus * manifesti, uix. n. attollunt palpebras: & humiditas oculo- G
rum: sicci. n. contristatis fiunt, & cogitantibus. Concauitas uero cõe omnium accidens est, tristi-
tiæ, vigiliæ, curarum, non tamen & iræ: huic. n. neq; oculorum concauitas, neq; decoloratio ma-
nifesta: & calor & amplior, & qui celeriter ex profundo efferatur: & pulsuum magnitudo non di-
minuitur, quemadmodum in uigilijs, tristitijs, & cogitationibus. Quare iram quidem ab ipsis ual-
de manifeste distingues: illas uero inuicem, quemadmodum antea diximus. Eorum uero, qui ex
lassitudinibus febricitant, cutis est siccior, plusquam in aliqua alia febrium ephemerarum. Sed hoc
quidem omnib. qui ex lassitudine febricitant, commune est in eo accessionis tempore, quod vsque
ad statum protenditur: at eo tempore, quod statum sequitur, plurimis quidem, quicunque non su-
pra modum fatigati sunt, humiditates quædam, vel vapor calidus ex profundo attollitur: quibus-
dam uero etiam in ijs, quæ statum subsequuntur, temporibus siccitas remanet. Fit vero hoc maxi-
me ijs, qui supra modum fatigati sunt, vel deusti, uel refrigerati una cum lassitudine. Et pulsus etiã
non eodem modo in vtrisque se habent: parui. n. ijs, qui supra modũ sunt fatigati: magni uero alijs
sunt. At, q̃ ex densata cute febres oriuntur (densatur autem, uel frigefacta, uel qualitate acerba su-
bito ipsam inuadente, veluti accidit eis, qui aqua aluminosa se balnearunt) hæ solum ex omnib. fe-
bribus passio adstricta sunt. Licet autem ipsas ex tactu dignoscere, sicuti & aridas febres, quę ex las H
situdine fiunt: neque enim uel harum densitas tactum lateat exercitatum. Sed et caliditatis motus
in ijs quodammodo inaugescit: nam in primo manus iniectu mitis apparet, acrior vero postmo-
dum euadit, si perdurauerit. Sed neque vrinæ rufæ in talibus, neque corporis moles collapsa, qua-
re neque oculi concaui, et sicci apparent: sed sunt quibus et humidiores et prominentiores, qui se-
cundum naturam esse videbuntur: pulsus vero non, quemadmodum in tristitia, et curis, et vigilijs,
atque immoderatis exercitijs, minores. Earum uero febrium ephemerarum, quæ ex inflammatio
nibus inguinum accenduntur, pulsus maximi sunt, et ueloces, atque frequentes, calorq; plurimus,
& post statum statim ex profundo humiditas quædam attollitur calida quidem, sed suauis, nam
acrimonia, & mordacitas minime omnium his febribus adest: & rubida facies maxima ex parte
ipsis inest, & in maiori tumore, & vrinæ subalbæ. Communis uero his febribus ephemeris inest
æqualitas pulsuum: nam ex ipsis paucæ admodum eam, quæ secundum unam percussionem est,
inæqualitatem ostendunt: sed neque hæ ualde manifeste, neque liquido. Dicta a me sunt, & ipsa fe
brium ephemerarum indicia. De hecticis autem non est præsentis temporis sermo: nulla enim ea-
rum in primis diebus, sed in progressu temporis fit: quare de his quidem in sequentib. differemus:
hic vero libro finem faciemus.

LIBER TERTIVS

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de fine omnium tum salubrium, tum lethalium morborum: ac de futuræ in eis crisis temporis, & modi præcognitione.

In morbis sex inesse genera mutationum: & quo pacto singula ipsarum appellentur. CAP. I.

PRopositum nostrum est, sicuti & prius dicebatur, omnis in morbo mutationis præsentis quidẽ dignotiones, futuræ uero præcognitiones, dicere. Quia vero sex modis istæ fiunt, tentandũ est de singulis separatim scribere, hac prius facta memoratione, q sex sunt in morbis mutationũ differentiæ: uel. n. subito ad sanitatẽ uenisit,
B uel subito interimunt, uel paulatim horũ utrunq; contingit, uel mistim. Paulatim quidẽ, uel. s. morbo marcescente, uel ægri uirib. dissolutis: mistim uero, qñ subita quidẽ aliqua ad melius, uel peius cõmutatio facta fuerit, deinceps uero usq; ad omnimodã solutionem, uel mortẽ reliquũ totum emarcuerit. De prima igitur, quæ repẽte fit, permutatione dicamus, qm omnium, quas antea diximus, optima est, atque ideo ipsam per excellentiam crisim nominant, quoniam natura, quę pręter naturam sunt, superante exquisite perficitur. Ex alijs autem permutationibus, quæ quidem ad subitam mortem, mala crisis est: quæ uero aliquam effatu dignam faciunt mutationem, non tamen integram solutionem, imperfectæ crises uocantur: sicuti & quę sensim marcescente uel uirtute, uel morbo contingunt, & hę solutiones simpliciter, non crises nominantur.

Quæ iudicia præcedere soleant excretiones, & abscessus iudicatorios. CAP. 2.

SOla igitur subita ad sanitatem conuersio, simpliciter crisis nominatur. Et quidem oĩno fit per manifestas quasdam excretiones, aut effatu dignos abscessus: quicunq; enim aliter quiescunt, maligniùs retrocedũt. Antecedit autem huiusmodi excretiones, & abscessus non mediocris perturbatio in corpore ęgrotantis. Nam & difficiles tolerantię, & uigiliæ, & deliria, & graues somni, & difficiles anhelitus, & uertigines tenebricosę, & difficiles sensus, dolores capitis, col-
C li, & stomachi, & multorum aliorum membrorum: non nullis uero aurium sonitus, & uani ante oculos apparent splendores, & lachrymæ inuoluntarię effluunt, & urina retinetur, & labrum agitatur, aut aliquid aliud tremulum fit, obliuio, & præsentium ignorantia, & uehemens accidit rigor, & plurimum accessio consuetam anticipat horam, & multus ęstus, sitisq; intolerabilis sequitur: clamant, & saliunt, sicuti furentes, neq; possunt in eodem situ recumbere: deinde repente multus sudor erumpit, aut uomitus aliquis non paucus insequitur, aut uenter subito soluitur, aut abundans fit fluxus sanguinis: aut hęc omnia simul contingunt, unde non paruus inuadit timor inspicientes. Et quispiam homo uulgaris, cum istis adesset, ipse re cogente ita pronunciauit, q iudiciũ tunc de uita ęgrotantis ageretur: neq; enim medicorum aliquis primus inuenit id nomen, sed omnino necessarium fuit, ut, qui præsens esset, conturbaretur, atq; ideo exclamaret, & crisim, idest iudicium, rem ipsam nominaret. Decet autem medicum generosum neq; turbari, neque futurum euentum ignorare: melius autem fuerit, si se ad prænoscendam futuram crisim exercuerit: neque enim ista dignotio, quæ habetur de præsentis crisis euentu, multum distat a præcognitione eiusdem futuræ, sed ex eadem contemplatione utraque perficitur.

D *De præsentibus optimæ crisis indicijs: & quæ ex quibus locis excretiones, & abscessus, quos, & quarum partium morbos finire soleant.* CAP. 3.

ETiam hæc omnia dicta sunt, partim quidem in primo libro de diebus iudicatorijs, partim in duobus libris, qui istum antecedunt: dicam uero, & nunc omnia summatim, quæ & præsentem crisim, quo euasura sit, ostendunt, & futuram præmonstrant. Primum quidem & maximum inter omnia, est considerare coctiones ex urinis, & alui excrementis, & sputaminibus: siquidem ego millies cum, dum crises fierent, interessem, neminem unquàm uidi intereuntem, qui præcedentibus coctionibus crisim habuisset. Non tamen æqua omnium signorum dignitas existimanda est, sed in morbis quidem thoracis atque pulmonis præcipuæ sputamina sunt animaduertenda: non tamen urinarum contemplatio negligenda: sed & alui excrementa sunt inspicienda. Si uerò tantum febricitent sine alicuius uisceris passione, aut cum inflammatione hepatis, uel renum, uel uesicæ, uel splenis, maxime urinis animum oportet adhibere: sicut, si circa uẽtriculum passio sit, primum excrementis alui: deinde neq; urinæ sunt negligendæ. Semper. n. cũ febris affuerit, uel ex sola humorum putredine accensa, uel ex membro inflammationem patiente, præcipue urinas inspiciendas censeo, atq; deinde coctiones agnoscendas, sicuti & prius definiuimus. Primum quidem, & maximum instantis bonæ crisis indicium sunt coctiones. Scd'm aũt, q ab aliqua die indicatoria antea indicent, cui annexa est diei iudicãtis potẽtia. Deinceps ãt inspi-

cerrè,oportet,& speciē morbi,& morē:speciē quidē,si tertiana,vel quotidiana,vel febris ardēs,vel pleuritis,vel peripneumonia;morē aūt,si moderatus,& mitis,vel prauus atq; malignus. Deinde si formæ morbi excretio respondeat. Si.n.sit febris ardens,vel sanguis è naribus profluet, vel post vehemētē rigorē sudor multus,& calidus p totū corpus emanabit, aut p vomitū, aut per aluum biliosa excernent. Ita & Tertiana uomitibus,& excrementis alui biliosis,& sudoribus multis toto corpore fluentibus,iudicabit. Plurimum aūt pituitæ in quotidianis febribus excernetur,& multi in toto corpore sudores fient. Iudicāt & Phrenitidē sudor bonus,& præcipue si ex capite multus,& calidus fluxerit,sudante simul reliquo corpore:contingit aūt aliqñ,q & per sanguinē è naribus fluente phrenitis iudicatur. Nō tñ Lethargus aut Peripneumonia fluxū sanguinis amant. Inter ipsas autē Pleuritis medium obtinet locum:minus.n.q febris ardens,& phrenitis,magis āt, q peripneumonia,atq; lethargus,profluuio sanguinis soluit. Soluit aūt Lienis,& Hepatis inflammationes sanguis è naribus profluens,cū hæc uiscera una cū acutis febribus habent inflammationes. Et oēs,quæ in præcordijs fiunt,calidæ,atq; acutæ inflāmationes fluxu sanguinis iudicantur. Oportet autē per directū fluere sanguinē,ex dextra qdem nare,hepate patiente,vel locis in dextris præcordijs positis;ex sinistra a ū t,liene,& locis uicinis.iuuat aūt & sudor bonus oēs, q sunt in pcordijs,inflāmationes calidas,& acutas. Hepatis vero deuexæ quidem partes inflammationem patientes tribus præcipue modis crisis obediunt,fluxibus sanguinis è nare dextra,& sudoribus bonis,& vrinis abundantibus. Conuexæ autē partes excrementis alui biliosis,atq; sudoribus,nonūquā vero & vomitibus:magis autē expetunt per urinas expurgari,q deuexæ hepatis partes,oīa ea,quę vel in partibus renum,uel vesica laborant:sicuti loca,quæ ad thoracem,& pulmonem pertinent,sputaminibus. Sudores vero oībus febribus proprij sunt,& præcipue incendentibus. Iuuāt aūt non parum,& effurentes inflammationes,quando(sicut & antea diximus)vna cū concoctionibus emanauerint. Iudicant aūt & quotidianas febres,fimul vomitibus,atq; excrementis alui pituitosis adiunctis. Et quartanas et,si atra simul ac varia excernuntur. Semitertianas vero,si biliosa simul,& pituitosa. Parotides autē iudicant Lethargos,& reliquos oēs capitis affectus. Alijq; decubitus,oēs febres diuturnas secure iudicare consueuerunt. Sed nondū de diuturnis morbis dicere proposuimus,nam repentinæ mutationes acutorū fiunt:quotū optimam,qualis sit,nunc enarramus,q videlicet omnino sine coctione non est,& q in aliquo die iudicatorio fit,ac præterea ab aliquo indicatorio pindicata fuit,& ēt crisis motū (†facit morbo conuenientē. Præter hæc autē hortor hoc loco, vt ægrotantis ætatē, atq; naturā, nec non antecedentem victum,locumq; in quo ægrotat,& anni tps,atq; psentē tpis statum,consideres. Si.n. quēadmodū morbus forte est biliosus,hæc ēt singula æque biliosa sint,oportet bilem crisi ex purgari:sicut,si pituita superabundauerit,pituitā oportet euacuari:va:ijs autem humoribus superfluētibus,variā ēt oportet esse euacuationē. Cum vero hæc vniuersa bene tibi fuerint explorata,tunc euentus iā tibi sunt considerandi. Si enim,dum ęgrotans iudicatur,febri soluat,atq; alijs accidentibus liberetur,& melius fuerit coloratus pro ratione euacuationis,cum melioribus pulsibus,& ad surgendum robustior,hęc optima crisis est:si vero ex his aliquid desit,tantum ab optima deficit,quanta est eius,quod deficit,uis.

†Al. excretionis speciem.

De futura crisis optimæ,ac diei,in qua soluendus,aut iudicandus est morbus,præcognitione. CAP. 4.

SIc quidem dignoscere oportet optimam crisim psentem:futurā vero,hoc modo. Morbi natura consideranda est,an ad amaram bilē pertineat,vel atrā,aut pituitā,uel mistas hēat significationes;scripta aūt sunt in libro pcedente horum indicia. Post hoc autē,tempus anni,& laborantis ætas,& temperatura;& quæcunq; alia eius ordinis sunt:de quibus paulo ante sermonē habuimus: vnde facta de vino mentione,reliquorū ēt,si vel silentio pretermittantur,meminisse oportet,nam longum esset oīa sp percurrere. Post hęc autem, accessionum circuitus sunt considerandi,si vel per tertium,uel per quartum,uel per singulos dies eueniant:vel nullo mō eueniant,sicuti in ijs accidit febribus,q proprie synochæ noīantur. Si.n. pperauerint, ac sp proportionabiliter anticipauerint horam,& multo uehementius infestauerint,& per tertium occurrauerint, cito enim iub secuturam denunciant: si vero lente moueantur, atq; eadem inuaserint hora,& singulis diebus fiant,post longius tempus crisim futuram denunciant. Præterea(quod sane maximum est)coctiones inspicere oportet,& harū pcipue effatu dignis transmutationibus mentem adhibere. Si.n. in diebus indicatorijs fiant,indicia sunt, q sequentes iudicatorij dies ægrotum morbo liberabunt. Summatim.n.(ut in pręcedentibus sermonibus diximus)uniuersa morbi constō per quatuor dicta genera manifestatur:de quibus diximus,Hippocratem in aphorismis disseruisse, in hunc modum: "Accessiones autem,& constōes ostendunt morbi:& anni tempora & circuituum adinuicem incrementa,siue quotidie,siue alternis diebus,siue longiore tpe,fiant. Deinceps ita inqt:Sed & ex post apparentibus: ueluti in morbo laterali,sputum si statim superueniat,incipiente morbo quidem breuiorē facit:si uero mox apparuerit, longiorem. In primo autem libro de signis mox apparentibus,quę quidem signa morbi coctionem ostendunt,plurima diximus:&,quo pacto ab ijs, quæ signa, & accidentia iudicatoria uocantur, differant,explanauimus. Si igitur ea memoria retines,

1. Aphor. 12. Ex.ord. 5. 2

E F G I H

A retines, spero te facilius pcognoscendi, ac dignoscendi optimæ crisis facultatem ex hoc sermone adeptorum. Reliquæ.n.crises coniectura quadam artificiosa præcognoscuntur, optimā uero crisim (quam etiam solam crisim simpliciter vocari diximus) non per coniecturam, sed firma præcognitione cōprehendes: omnia.n.signa in talibus morbis statim ab initio secura uidētur. Cum igitur talia integre fuerint, in primo quaternario crisim futuram denunciant; sicuti Hippocrates in prognostico hisce verbis oñdit: Mitissimæ.n.febres, q̄ securissimis signis fiunt, quarto die finiuntur, vel prius. Neq;.n.cōtingit febrem oīa signa securissima hātem, neq; illam in qua sunt omnia maxime perniciosa, alteram quidem non solui, alteram autem non occidere in primo quaternario ægrotantem: veluti, si hæc quidem parum ab extreme perniciosis discessent, illa vero a maxime salubribus, hmōi febres septimum diem non contingit transcendere. Si uero crisis vehemens, & cum cōflictatione futura sit, aut potius moderata: vel neque crisis oīno, sed solutio simpliciter, non amplius ex perniciosis signis, & salutaribus, sed potius ex alijs, præcognoscitur. Duo aūt sūt & horum genera, magnitudo, & motus morbi: in quibus primis diligenter oportet exercitari, ut ipsa noscamus, & facile à more, ac idea morbi distinguere valeamus. Sed ideam ipsam quo quidē pacto dignoscamus, in secundo uolumine diximus: nā tertiana, & quotidiana, & quartana, & semitertiana, & pleuritis, & peripneumonia, & phrenitis, sunt species morbi. Si vero benignus, aut malignus sit morb. ex subsequentib. ipm̄ accidētibus noscitur: quæ oīa fere Hippocrates in pgnosticis enumerauit. In his aūt annumerare oportet coctionis, & cruditatis signa: magnitudo uero & motus morbi, ab his diuersa sunt. Debiles q̄dem, & paruæ febres q̄nq; valde malignæ sunt: & aliæ calidæ, atq; incendentes, vt stomacho angustiam, & calorem, & sitim intolerabilem afferāt, nihil tñ habent nonnunq̄ periculosum. Dictum aūt & prius est, q, siue vehementiam, siue magnitudinem morbi quispiam velit noīare, nihil differt. Ab hisce uero oībus differt motus, & ex tēporepartium accessionis comprehenditur. Cum.n. vnaquæque accessio quatuor hēat partes, principium, augmentum, statum, & declinationem, vel has omnes breui tp̄e febris percurrit, vel tarde: vel nonnullas quidem citius, nonnullas vero serius: Si omnes igitur celeriter peragat, manifestū inde fit, q ad crisim properat: Et omnino huiuscemodi febris est de nnmero intermittentium: neque.n.contingit, vt illa, quę oēs celeriter peragat, amplius continua permaneat: sicuti neque, vt, q̄ in oībus partibus prolixitatem seruat, sit intermittēs: Liquet autem, q eam quidem, q̄ ad infebricitationem desinit, uoco intermittentem. Continuæ vero febris, oīno conuenit, vt pars aliqua, aut duę, vel omnes longe sint: Eius quidem, quæ proprie synochus noīatur, longus est status: magis autem tota hęc febris status est. Eius vero, quę non est synochus, non tamē desinit ad insebricitationem, cum status alijs tēporibus longior existit, motus est velox: q si breuior, tardus est motus. Cum igitur morbi idea, & magnitudo, & motus, & mos fuerint distincti: & ideā quidem ex proprijs accidentibus cognita, magnitudo vero ex eorundem quantitate, motus vero ex tempore accessionis partium, mos autem ex accidentibus superuenientibus, his quoq; adiuncta consideratio ne tp̄is anni, & naturæ, & regionis, & similium; nunquid morietur æger, aut saluabitur, ad hęc tria respiciens inuenies, ad ideam, & morem, & magnitudinem, sed maxime morem inspicere oportet. Vtrum vero per crisim terminabitur morbus, aut non, primum quidem ex motu, ac magnitudine inspicies: deinceps autem ex idea ipsius: deinde ex anni tempore, & ex alijs, quæ eiusdē sunt ordinis: & ex superuenientibus quidem accidentibus, non omnibus, sed ijs, quæ paulo ante memoraui, quæ uel una cum crisi ab initio inuadunt, vel paululum anticipant, quæ ipsa iudicatoria signa proprie noīamus. Nam, cum superuenientia accidentia trifariam diuidantur, in ea.s.quę morem morbi natura ostendere apta sunt: & in ea, quæ affuturam proxime crisim denunciant, & quæ non solum signa, sed etiam causas crisis posuimus: primum quidem ex his simplex est genus, nam quædam ipsorum praua, quædam vero bona perpetuo existunt: secundum vero, & tertium non semper neque idem facere, neque ostendere, aptum est, sed secundum morbi tempora variatur. Diximus autem latius de omnibus his in primo libro. Doctrinæ igitur manifestioris gratia, ducatur ad exemplum aliquis ægrotus, qui primo die habeat signa manifestissima salutis: huic.n.omnino in primo quaternario finietur morbus. Vtrum uero per solutionem, vel crisim, magnitudine & paruitate distinguitur; siquidem magni iudicantur omnino: qui autem parui, soluuntur solum. Sed dies crisis ex motu inuenietur. Nam, si febris synochus fuerit, ac nullus error acciderit (nam semper huius quarto meminisse) in quarto die sperandum est crisim futuram. Si vero continua fuerit, magnitudinem ac motum inspicere oportet. Contingit.n.in tertio vel quinto die crisim fieri: in tertio quidem, si morbus sit magnus, ac motum uelocem hēat: in quinto autem, si neque ualde magnus sit, neque uelociter moueatur: oportet enim crisim in idem tempus concurrere cum accessione. Et ita raro accidit, vt leuiori die fiat crisis: vt videatur bis tantum Archigenes in toto tempore uitæ suæ id obseruasse, ego uero ad hanc horā semel solum. Et causa est (quēmadmodū diximus in libris De diebus iudicatorijs) vt crisis sæpius ex quarto die ad tertium, & ad quintum transmutetur. Nā morbus, qui tam subito crisim hēt, oīno peracutus est: in omnibus autem morbis peracutis necessarium est febres, vel synochos esse, vel continuas

Marginal notes: In Prog.cō.3 t.2.4.106.h — Al.quarto.

tinuas quidem, sed q per tertium exacerbantur. Synochi quidem raro eueniunt: &, ubi nullus fit E error, in quarto finiuntur per crisim, natura propriis circuitibus ad crisim perueniente: rarò uero & est, ut nullus sit error. Continuæ aūt febres, quæ in accessionibus crisim hnt, tertio die, uel quinto rationabiliter finiuntur: nam, si qnq; etiam quarto iudicentur, ratione eius accessionis, q tertio die fit, id patiuntur: quæ.n. circa horam vndecimam, si ita contigerit, diei tertij accessio inuadit, vel tertia nocte, uel quarto die inuehit crisim. Cũ igitur primo die (rursus.n. eadẽ repetẽda) signũ aliquod coctionis manifestum apparuerit, reliquis & omnibus periculũ nullum portendentib. tunc proculdubio sciemus, q in primo quaternario morbi solutionẽ subsequi sit necessarium. Quòd si & eius magnitudo inspecta sit, ulteriorem habebis notitiã, q cum crisi finietur. Ex morbi autem motu re sperare oportet, q crisis uel tertio die fiet, vel quarto, uel qnto: si quidem celer sit motus, tertio: si uero quodammõ tardior, in quinto: si uero febris fuerit synochus, in quarto. Adiuuat motus celeritatem morbi magnitudo, & anni tẽpus, & regio, & ætas, & quæcunque alia amarę bili cõueniunt: tarditati autem motus insunt contraria. Aestate.n. adolescẽs natura calidior, post mediã, & labores, & cibos, & potus biliosos, tertiana crisi occupabitur, & psertim si is, q antecesserit, t pis status admodum squalidus extiterit, & pñs etiam: & locus, in quo ægrotat, fuerit natura calidior: si F uero & tertianæ crises tunc abundauerint, adhuc certior est coniectura. Quod si oĩa contraria cõuenerint, & motus morbi tardior, neq; magnitudo ualde effatu digna, & tps anni fuerit hybernũ, æger aũt uel natura pituitosior, uel iam declinantis ætatis, sperandum crisim ad quinti diei accessionem peruenturam: adhuc autem magis, si locus natura frigidior, atq; humidior extiterit, & pręsens t pis status consimilis, & quintanæ crises abundauerint: & reliqua his proportionabilia, ueluti ocium, replerio, & esus ciborum pituitosorum a plurimo t pe. Rursus igitur alius ægrotus subijciatur, qui nullũ hẽat signum coctionis manifestũ, neq; in primo die, neq; in secundo: neq; tamen perniciosum, sed omnino oĩa sint citra periculum: saluabitur quidem & hic, sed in primo quaternario non liberabitur integre. Oportet igitur mẽtem diligenter adhibere, nunquid aliquod signũ manifestũ coctionis ostendat: nam, si hoc fiat, necesse est, ut in septimo die æger liberetur, mõ interim nullus error admittatur. Si uero per crisim, uel sine crisi salus sit secutura, hoc ex morbi magnitudine noscitur. Liquet enim, q si magnus fuerit, omnino per crisim morbus finietur: q si etiã motus uelocitas adiungatur, multo magis id fiet: ut, si etiam aliquis error, non magnus tamen, circa ægrotantẽ factus fuerit, oĩno per crisim, & sic sperandũ crisim in septimo euenturã. Quòd, si non multum uelociter moueatur, aliquis uero error circa hoĩem interim fiat, ad nonũ diem crisis trãsfertur. Rursus itaq; supponamus aliquem salubri morbo laborare, qui die septima aliquod coctionis signum habeat manifestum: hic, si morbus magnus extiterit, & celeriter moueatur, undecimo potius, quàm decimoquarto die, crisim patietur: q, si minor fuerit, neque celerem motum habuerit, decimoquarto magis, quam undecimo. Simul uero cum alijs est distinguendum, si & iuuenis fuerit, & natura biliosus, & tempus æstiuum, & in loco calido ægrotauerit: & prior victus, & quęcunque præsenti attinent statui, ad calidius declinauerint: oĩno iste die undecimo crisim habebit: quemadmodum, si oĩa contraria ijs, quæ dicta sunt, affuerint ægrotanti, in quartodecimo. Quòd si nonnulla quidem affuerint, nonnulla uero non, atq; interim aliquis error inciderit, fieri nõ põt, ut crisis die undecimo subsequatur: sæpius uero, nec die decimoquarto, quãdo magis fuerit erratũ. Sed, si nullus error acciderit, mista uero fuerint accidentia, hic opus erit medico exercitato, ac pspicaci, ut ea, q uim maiorem habent, signa distinguat: & illi, q ab ipsis ostenditur, crisi fidem adhibeat certiorem in hisce adeo ambiguis præcognitionibus. Si autem, neque in ipso septimo die, in alijs certe inter septimum & undecimum, id quod futurum est, exquisite discere licet. Nam, si magnitudo, uel uelocitas motus morbi in eisdem diebus intendatur, ac coctionis signis effatu digna accessio facta fuerit, hmõi ægrotus die undecimo crisim patietur: sicuti, si contra se habuerint, in H quartodecimo. Subijciatur rursus ægrotus, qui in morbo salubri in primis diebus tardiorem febris motũ habeat, neq; cum nimis uehementi calore, uetuntamen adsint cruditatis signa: q quidem intra quartumdecimum diem hic non liberabitur morbo, iam manifestum est. An uero in illa ipsa die, uel postea, ex morbi temporibus distinguendum ẽst: nam principij quidem signa si diu permãserint, diuturnum fore morbum significant: Augmenti uero si in quarta, uel in septima die appapaparuerint, sperandum est aliquid in quartodecimo, sed in vndecimo determinabitur. Nam, si hæc tria in eo die coniuncta fuerint, & motus velocitas, quæ sufficiens sumpserit incrementum, & febris magnitudo, ac præterea manifestum coctionis indicium, fiet etiã in quartadecima: adhuc aũt magis, si & anni tps, & ætas, & ægrotantis natura, & quęcũque alia his sunt proportionabilia, ad crisis celeritatem contulerint. Si uero solum manifestum coctionis signum die vndecima appareat, neq; tamẽ morbi magnitudo, aut motus uelocitas, festinauerint: tunc ultra diem decimumquartũ crisis differẽt. Sed, si quidẽ anni tps, & ętas ęgrot antis, & q̃cunq; alia his sunt proportionabilia, ad frigidius declinauerint, sperandum non est morbi solutionẽ ante uigesimum diem secuturã. Quòd si mista quoquo modo signa affuerint, & dies decimusquartus coctionẽ insigniter auxerit, die decimoseptimo crisis occurret. Si uero neq; die quartodecimo aliquid nouatum fuerit,

tunc

A tunc ad septimumdecimum diem est respiciendum: si.n.in eo aliquod signum apparuerit, id fidissimum erit, quamuis valde exiguum fuerit, uigesimoque die crisim futuram præmonstrabit.

Quod maxime facit ad crisis præcognitionem, futuri status morbi prænotio: ac non posse hominem morbi ui, in declinatione ipsius interire. CAP. 5.

QVòd vero hæ crises vniuersæ, quas numeraui, omnium optimę sint, hoc est securę, atq; perfectæ, & certæ, si quis ea oia, quæ a principio dicta sunt, assecutus est, nulla amplius egebit
demonstratione. Cum enim post signa optima, atq; exquisitã coctionẽ factæ fuerint, necesse est,
ut optimæ sint: qm̃ & sola coctio crisis celeritatem, & salubrem securitatem ostendit: neq;.n. vel
aio cõcipi põt, q, post morbi exquisitam coctionem, crisis mala sequatur. Exquisita uero coctio
fit tpe status: atq; idcirco ab initio ipso nos admonuimus, nulli alteri exercitationi tã esse intendẽ
dum, q̃ ad morbi statum pnoscendum. Nam, si forma uictus ad illum instituitur, & crisis optima
in illo fit, atq; omnium crisium ipsa est regula (quæ.n. huic proximior est, altera magis distante potior semper est) in nulla re adeo exercitandus est medicus, q̃tum in status præcognitione. Esto igitur, ut in die quartodecimo spes sit fore statũ, &, aut ob morbi magnitudinem, vel motus velocita
B tem, vel pp aliquod aliud extrinsecum irritamẽtum, crisis die undecimo anticipet: neq; ipsam perfectam, neq; oino bonã, quimus sperare: sed hoc tpe oino timẽdum est, præsertim si neq; in totũ
morb. periculo uacat. Quòd si salubris apparuerit, verendum est, ne crisis, uel cum grauib. fiat accidentib. uel nõ perfecta, uel oino reuertatur: adeo magnã hñt uim coctiones, ac ppea ẽt morbi status. Et quidem, si morbi in hoc tpe crisim non habuere, fieri non põt, ut in declinatione habeant:
quicunq; n. status tempus semel præterierint, hi sine crisi perseuerant, & paulatim soluuntur. Et
nullũ est mortis periculum tpe status elapso, quantum iudicio assequi possum: & tñ quidam sunt,
qui putant se uidisse ægrotos in declinationib. perijsse. Sed, si experiẽtiæ uel rationi credere oportet, noui ipsos alia ratione, q̃ morbi, interijsse: oẽs siquidẽ errorib. interiere, præcipue quidem suis
ipsorum: sed & aliqñ medicorum. Sic quidem experientia testatur, neminem unquam ui morbi
in declinationibus perijsse: sed adhuc magis ratio: neq;.n. possibile est, ut postq̃ causæ morbosæ
iam coctæ sunt, ac iam natura superauerit, æger moriatur, modo recta curatio à medicis adhibeatur. Vbi enim natura superior euasit, & debellauit, & restitit uehementiori morbi conatui; &
quæ infestabant, expugnauit (hoc enim est ipsa coctio) fieri non potest, ut deinceps succumbat.
Quòd, si à morbo natura non uincatur, mortem subsequi nullo modo contingit, siquidem nihil
C aliud mors est, nisi omnimoda naturæ prostratio: ubi uero ipsa perdurat, dominatur, ac uincit,
hominem necesse est liberari. Ex omnibus igitur nos ratio cogit, in id maxime esse incumbendum, ut eam morbi partem prenoscamus, quam statum uocant: nam, si moriturus est æger, aut
non, nemo precognoscet, nisi status tempus præcognouerit. Tunc enim primum mori ęgrotantem est necessarium, qñ uires morbo succubuerint: siue autem uires, siue naturam dixero, idem re
nunc intelligere oportet: & quidem, utrum prius superabitur, sciri non potest, si futurum penitus
fuerit incertum. Nam, si crisis intra unum diem esse debeat, saluabitur ęger, antequam uires à morbo prosternantur. Si uero ante uiginti dies (ita enim contingat) non possit status aduenire, fieri potest, ut interim natura fatigetur, adeo ut, cum ęgroti omnino similiter habere uideantur, alter quidẽ saluetur, alter moriatur, ob status futuri tempus. Si quis uero nos alium modum sciret edocere, quo morituros a saluandis possemus distinguere, non esset fortassis ad hoc status necessaria pcognitio: sed cum alia uia, quam nuper dicta, inuenire nequeamus, ęgrotis similiter habere apparentibus, quis saluabitur, quisve morietur: maxima ex hoc precognoscendi status necessitas oritur. Hippocrates igitur ita inquit: "Coniectura assequi oportet, an ęger cum eo uictu usq; ad mor 1.Aph.9.Ext.
" bi statum perdurabit: & utrum ipse prius deficiet, neq; cum eo uictu perdurabit: vel morbus an- ord.4.g
D tea finietur, & obtundetur. Videntur quidem, & Diocles, & Plistonicus, & Praxagoras, & Philotimus, atq; omnes, ut ita dixerim, probatissimi medici nihil aliud melius inuenisse ad iudicandum,
nunquid ęger saluabitur, aut morietur: qui uero oia bona artis deteriora fecerunt, ij neque aliqđ
aliud sapientius excogitauerunt, & hoc maxime neglexerunt. Quis.n. eorũ est, qui aut morbi magnitudinem, aut naturæ robur cognoscere studeat, aut futurum statum pcognoscere? Et quidem
sine horum trium exacta dignotione nihil de salute inuestigari cõtingit, nõ magis, q̃ hoc, nunqd
aliquis portando oneri sufficiat, sciri potest, hominis robore, oneris magnitudine, & uię longitudine antea non perspecta: nam ęgri uires portanti onus, morbus uero oneri, tẽpus aũt, quod usque ad statum extenditur, longitudini uię respondet. Quo pacto igitur de ęgrotante sciri potest,
nunquid sufficiat, si nulla status pcognitio habeatur? Ex omnibus igitur ratio cogit nil tam studiose esse discendum, q̃ futuri status prenotionem. Sic.n. neq; conueniens uictus adhiberi potest,
si hic non precognoscatur, neq; de ęgri salute, uel morte alio modo manifestam haberi notitiam
contingit. Sed neq; de crisi, nunquid futura sit, aut omnino non erit: & si fiat, qñ, & qualis erit sciri potest, si precognitio status non habeatur. Quare maximum hoc erit artis opus, & cęteris omnibus anteferendum, ad precognoscendum futurum statum exercitatio. Sed, quomodo hoc fieri potest, antea diximus: nunc uero, quod nuper dicebamus, repetendum.

Epilogus

Epilogus eorum,quæ faciunt ad salutem,uel mortem prænoscendam. CAP. 6. E

SI Cognouerimus ex magnitudine morbi & uiribus ægrotantis,& tpe status,nunquid libera-
bitur aut morietur,colligere ita aliquid poterimus de crisis tpe,& mõ.Si qdẽ morb. salubris
inueniatur,& neq; eius acumẽ,neq; magnitudo festinẽt,neq; error aliqs circa ægrotũ admit
tatur,status tp̃s,crisis expectat:& hæc qdẽ optima crisis est,fit.n.morbo iã cocto. Si uero uel pp
morbi magnitudinẽ,uel motus celeritatẽ,uel pp aliquod aliud irritamentum ante statum crisis
venire cogatur,tanto hęc optima deterior erit,qto statum anticipauerit.Quod si neq; usq; ad sta
tum sufficere possit,necessarium est ægrotantem ex hoc morbo interire,non tamen omnino pro
pe statum:contingit enim & multo celerius,& statim circa morbi totius initia.Crisis.n.uel in sta-
tu uel parum ante ipsum fit:Mors autem in tribus temporibus,principio,augmento,& statu.

De tribus conualescendi,& quatuor moriendi modis. CAP. 7.

CVm vero res plures sint,concedant mihi sophistæ manifestioris doctrinæ gratia,singulis p
prium nomen imponere.Et,si hoc ipsi non concesserint,longe eis ualere missis(neq;.n.ipsis,
sed ijs qui ueritati student,hic sermo componitur)ita consideremus.Si quis subito morbo libera-
tur,oĩno huic aliqua euacuatio effatu digna contingit uel per uomitum,uel per uentris exone ra
tionem,uel sudores,uel urinas,uel sanguinis è narib. profluuiũ,aut ex sede per hęmorrhoidas,aut F
in mulieribus per purgationem menstruorum.Sed & parotides non paucos in tempore opportu
no liberarunt,& ad genua,& ad pedes,& ad aliud quodpiã membrũ ignobile decubitus. Et quidẽ
antecedit his oĩbus atq; assidet,non modica in ægrotantiũ corpore pturbatio:delirant.n.& diffi-
cilem habent anhelitum,& stomachi angustiã,atq; alia,quæ prius diximus,patiuntur. Vnus qui-
dem hic modus est morborum solutionis,quẽ non modo nos crisim nominare instituimus,mani
festioris doctrinæ gratià,sed oẽs ẽt q nos antecesserunt,eodẽ noĩe crisim nominabant. Alter ue-
ro modus est,q hæc qdẽ oĩa seruat,uno ãt tñ modo differt,qa non integre a morbo liberat. No-
minatur vero,& hic nonnunquã quidẽ crisis simplr,sicuti & prior,aliquando ẽt cum additione,
crisis imperfecta,uel crisis defecta.Quęcunq; ãt morbi paulatĩ finiuntur,solui qdẽ in præsentia di
cuntur,per crisim autẽ finiri nequaquã,q̃uis aliquando per abusionem hoc ẽt crisim nominari di-
xerimus.Sed nunc singulis triũ eorũ,quę diximus,claritatis causa,sit propriũ nomẽ impositũ:Cri
sis qdẽ simpliciter,morbi solutio subita : Defecta uero crisis, subita morbi diminutio : Solutio ãt
simpliciter,quæ in longiori tempore,& paulatim facta est.Sicuti uero uel effatu digna euacuatio
vel oĩno decubitus cum veloci perturbatione necessario in crisibus fiunt:ita in solutionibus neq; G
agitatio aliqua,nec euacuatio, neq; decubitus accidunt. Tres qdem hi sunt modi cõmutationis
morborum ,cum à morbo liberari debet ægrotus. Tres uerò alij propotionaliter oppositi istis exi
stunt,cum moriturus est. Vel.n.subito moritur unà cũ turbatione,& agitatione,& quibusdam ex
eretionibus vel decubitibus effatu dignis. Vel mortem non subijt quidem ex istis,sed multo dete-
rius euasit.uocentur aũt hæ duæ crises non bonæ,cum nihil referat,siue hoc modo,siue malas cri
ses nominemus:seorsum uero,prima quidẽ perfecta,secũda uero imperfecta: Tertia vero species
malæ permutationis, q̃ paulatim fit usq; ad mortem,maraſmus.i.marcor,nóminetur. Hæc igitur
tria alijs tribus opposita sunt.Quartus modus est subitæ mutationis ad peius, sine magnis excre-
tionibus,vel decubitibus:quã neq; crisim appello.Quod igit̃ hunc modum ab alijs differre dicim⁹,
quos cũ agitatione,ac perturbatione,& effatu dignis excretionibus,aut decubitibus fieri diceba-
mus,unicuiq; manifestum est:differt.n.sine his fieri accidentibus,quæ prius iudicatoria nomina-
uimus,atq; absq; excretione vel decubitu:& fieri cum illis. An uero recte,vel non,huic mõ mor-
tis nomẽ crisis detrahimus,hoc est de noĩe,nõ aũt de re ipsa,contendere. Ego ãt quatuor modos
docui inuicem differentes,& singulis propriũ nomen manifestioris doctrinæ gratia, imponendũ
censui.Si qs vero melius,vel manifestius scit nominare,de eius nuncupatione minime disceptaue
rimus:docere vero vtile aliquid haudquaq̃ in isto consistit,sed in dignoscendo hos singulos mo- H
dos,cum adsint,& futuros pręnoscendo. Neq; ẽt,si horum modorũ causas explicare tentarem,de
inde qspiam eisdẽ causis tanq̃ non recte habentibus contradicens, putaret se aduersus ipsos mo-
dos disserere,recte opinaretur. Cognoscere.n.q tot sunt modi,quib.sanẽtur,aut moriãtur ęgrotã
tes,ac quòd dictis nominibus nominãtur,atq; ubi præsentes fuerint,ipsos dignoscere,futuros ue-
ro præcognoscere,hæc ipsa ad medendum conferentia sunt: atque expedit quidem nomina con-
cedere,dignotiones uero ac præcognitiones experientia explorare.

In Asclepiadem, & reliquos sophistas, qui naturalia principia negantes, crisibus,& reliquis naturæ operibus detrahebant. CAP. 8.

SI uero conantibus nobis,unde hæc inueniamus,edocere,quispiam in contradictionibus exer-
citatus,qualem habitum admirabilis Asclepiades acquisiuit,impediat,ac sermonem meum in-
ter rumpat,meminisse oportet,q hic istud agens,non rem ipsam,sed q̃ de ea uerba dicuntur cauil
latur. Neq; enim,q nullę repentinę turbationes fiant aliquando circa corpus ægrotantis,põt asse
rere Asclepiades:neq; q sępius post ipsas effatu dignę excretiones non eueniant:neque quod ma
gna ex ipsis non sit facta in ęgrotantibus permutatio:neque quod huiuscemodi res non uocetur

crisis:

A crisis:sed quòd,certante natura cōtra causas morbos facientes,ista non fiant,hoc demonstrare tentabit,non parū quidē etiā hac in parte delirans,propter admirabiles tumores atq; meatus,quos ipse supposuit:Quorū causa neq; nouit potentias illas,quib. aīal gubernatur,neque,quòd hæc oīa ad salutem faciunt tam in sanis,q̃ ēt in ægrotantibus:neq; quòd ipsæ sunt,q̃ morbos iudicant.Sed,cum posset quidem in rebus sensui occultis huiuscemodi sermo nugari, nihil tñ,quod ad artē medendi pertineat,attingit:neq;.n.dignoscere nos crisiū modos,neq; prænoscere,talia sophismata prohibēt. In multis quidem igitur sæpius delirabit Asclepiades,& quicunq; non norunt,naturas esse morborum medicatrices:at nunq̄ poterūt modū salutis,aut mortis præcognoscere. Atqui quo pacto turpe non est medico,instante crisi,more vulgarium perterreri,quē decuit non solū præsentem crisim,quorsum euasura esset,intelligere,sed etiam futurā præcognoscere?Equidem hic oīa,quæ ad crisim attinent,vel futura prænoscere,vel iam præsentia dignoscere,ex alijs principijs haud inuenio,q̄ ex ijs,q̄ supposuit Hippocrates.Etenim,quòd "ea,q̄ sunt in corpore,concoquātur, vel non concoquantur,Hippocraticis,nō aūt Asclepiadicis dogmatibus congruit."Et,quòd natura multas potentias habeat,per quas animal gubernatur,vnum quoddam est Hippocraticum dogma , & sine hoc præsentem cōtemplationē scientia cōprehendere minime possumus.Neq;.n.numero infinitos expectare oportet signorum concursus,tanquā in singulis ipsorum propriā obseruationē assequi possimus,sed potius oīa particularia ad hāc vnā redigere intentionem: de qua verba faciens, coactus sum facere de sophistis mentionem:qui non mō nihil opportunum inuenire student,sed ēt,quæ bene inuenta sunt,conantur facere deteriora.Et nō melius foret,cum nos intueāt,& diē ipsum,in quo crisim morbus subibit,prænoscentes:atq; insuper crisis modum prædicentes : ac iā præsentem ēt,quem finem sit habitura,dignoscentes:tali contemplationi discendæ intendere,ex qua huiuscemodi facultas comparatur:neque more vulgarium perterreri, quorsum euasurus sit morbus,ignorantes.Ego quidem sæpius expertus sum tales medicos, qui de præcognitione nostra sunt admirati,qñ in ægrotis succedentē inspexerunt,atq; discere satagentes:sed,qñ quispiam ipsos docere cœperit,aut quippiam de coctione,aut naturæ robore disseruerit , vel de re aliqua alia,sine qua de crisi cōtemplatio consistere nequit,quō,inquiunt,mihi suadebis, quòd sit natura quæ dā?vel,quòd omnia agat ad animalium salutem?vel quòd,eadē natura expellente superfluitates,quidam à morbo liberantur? vel,quòd calidum in aīalibus sit efficacissimum?vel quòd ex calido,frigido,sicco, & humido,corpora animalium sunt temperata? Aduersus quos ego dicere soleo:Tu quidē ò uir,cœpisti tanq̄ discipulus,audis autē tanq̄ contradictor. Neque enim tibi sufficit artis operū, quorū te C cœpit admiratio,doctrinā perdiscere,sed ēt eius principia iudicare conaris nō solum vt medicus, sed ēt ut naturalis:& tñ tibi satius fuisset contrario modo de principijs iudicare:multo enim præstare arbitror,miranda opera,quæ ex illis principijs sequuntur,inspicientem, ab eisdem operibus fidem aliquā de ipsis principijs assumere.Fides siquidem artium contrà se habent , q̄ inuentiones: creduntur enim ex operibus,inueniuntur ex principijs. Mihi quidem opus aliquod artificiosum inuenire est impossibile,nisi veris utar principijs:quare mihi necessarium fuit naturalem scientiam diligenter perdiscere:tibi vero,iam artis operibus adinuentis,viam discere sufficit. Quare,nisi tibi suppetat tempus,vt,tanq̄ naturalis,oīa discere possis,tm̄ saltē tibi ratiocinari adsit,quòd nulla altera sit præter istam,quæ te faciat futuri prę cognitorē:quòd nulla necessitas vrgeat ad principia sciētiæ comprehendēda,cum iam frui possis ijs,quæ ex scientia proueniunt. Qui enim primus studuit hæc inuenire,magno in periculo fuit,ne frustra tempus contereret:neq; enim uerum aliquod ex falsis principijs contingit inueniri.Sed,cum tu ab inquirendi labore sis liber:&,quæ iam bene inuenta sunt,addiscere concupiscas,superuacaneum foret principiorum scientiam complecti,si prę sertim ad hæc tempus minime suppetat,neq; cupido te teneat,aliquid eorum,quæ desint , inueniendi,sed tibi solum sufficit inuentis rectè vti. Tu itaq; supponens aliquam esse uitalē potentiam D stude,vt agnoscas eius ita in robore,sicuti in imbecillitate,dispositionem: Vbi vero in his exercitatus fueris,stude deinceps omnes morborum tam in magnitudine,quàm etiam in more , differentias prompte dignoscere,& post hęc futuri status præcognitionem perdiscere:Vbi vero hęc omnia didiceris,tunc te exerceas in cōprehendēdo per exquisitam coniecturam, quantum morbum quantum virtutis robur,quanto tempore possit perferre:multum vero ad hoc te adiuuabit in operibus exercitatio. Prius vero,quàm eā omnia,quę dixi,diligenter didiceris,nihil ægrotos iuuando proficies.Sed quomodo hęc omnia,perdiscere oportet?nō aliter,quàm sicuti prius à nobis dictum est.Etenim,quòd oporteat,& magnitudinem morbi inuenire,& motē,insuper statum,exactè recensui. In vnaquaque autem potentia , vel imbecillitatem , vel robur in alio libro , vbi de multitudine agitur,antea narraui. Ex illo igitur eorum dignotiones exquisite discere oportet, vti vero ad medendum,vt in alijs edocui:neque minus & nunc ad eam,quę habetur de crisibus, con templationem.

1. Epid.cō.2. t.46.4.112.c.

Et 1.Aph.22. Ex.ord.10. b

Et in libro De humorib.

In libro De alimento.

Quibus morbi temporibus salutem, vel mortem contingat euenire. *CAP. 9.*

Sicuti enim,qui omnia signa bona præse fert, in primo quaternario integre liberabitur:eodem (vt arbitror)modo,qui omnia mala,hic intra primum quaternariū morietur. Sed qui quidem liberabitur

liberabitur, oĩa morbi tempora vniuersalia pertransit, principium, augmentũ, statum, & declinationem, q̃ q̃ nonnullis fieri non videatur declinatio, vbi repentinæ crises aduenerint: nam paulo post de istis dicetur. Moriturus autẽ ad declinationis tempus pertingere minime põt: non tamen necessario ẽt ad statum perueniet: contingit.n. ipsum in augmenti, & principij ẽt tẽpore mori: crisim vero subire non est necessarium, & maxime si in principio morbi moriatur. Hoc autem accidit, vbi natura plurimum à morbo superatur: tunc.n. neq; certare aduersus ipm aggreditur: sine certamine aũt crisis non fit. Hic igitur est quartus modus mortis, qui nulli salutarium assimulatur. Nemo si quidem subito morbum euasit sine crisi: multi vero sine hac subito intereunt: plurimiq; in accessionum principijs, illi præsertim, qui propter materiæ multitudinẽ, uel crassitiem, aut inflammationis magnitudinẽ, exitialiter laborant: in declinatione uero propter uiriũ imbecillitatẽ moriuntur. Hoc siquidẽ plus, q̃ quicq̃ aliud, ꝓ verissimo haberi oportet, ꝙ in accessionum particularium declinationibus plurimi pereunt; quod nonnulli videntes, idcirco opinantur ẽt vniuersalis declinationis tpe posse aliquẽ mori. Verum non ita res se habet: vbi.n. morbi status præterierit, natura quidẽ iam superior euasit, neq;.n. aliter morbus declinasset, nullus autẽ modus mortis tunc aduenientis excogitari potest, præterq̃ ex errore. Sed de hoc haudquaquã nunc considerare proposuimus, sed an morbi ratione mori contingat. Neq; igitur hoc vidi vnquã fieri, neq; id inuenit ratio; sed particularibus accessionibus declinantibus multos sæpissime interire vidi. Neq; rõ nẽ sequentibus mirũ vĩ, naturæ vim imbecillam in principio quidem accessionis, & augmento, & statu posse perdurare, cum adhuc habitus ipse in vnũ veluti cõpressus contineatur; tpe uero declinationis è contrario se mouente calore, hoc est à medio ad extrema retrocedente, naturæ habitũ spargi, atq; dissolui. Horũ itaq; nonnulli subita morte opprimuntur, vt præsentes existiment deficere aio eos potius, q̃ mori: quidam vero paulatim, non subito intereunt: incipientes quidẽ oẽs à statu accessionis: ita uero latẽt multos ut admodũ celeriter, ac citius, q̃ sperassent, à statu ad declinationẽ transire videantur. Sed manifestissime ex pulsibus cognoscuntur: neq;.n. paruo intersititio differunt, qui mortis tõne citius, q̃ sperabatur, ad quandã falsam declinationem perueniunt, ab ijs, qui vere declinant: in vtrisq;.n. subito febrilis calor dissoluitur, fit vero hoc ex causis maxime contrarijs, siquidem naturæ robori maxime contraria est imbecillitas. Vehementior igitur fit cõtinue magis pulsus, & æqualior, atq; ordinatior in bona declinatione, expellit.n. natura fortius oẽm subito febrilẽ calorẽ: Debilior vero atq; inordinatior, & inæqualis est pulsus in mortalibus declinationibus: nam unà cum alijs tũc calor febrilis expirat, atq; hinc species melioris exoritur: deinde paulò post, vel cum ad leuandum ventrẽ surrexerit, animi defectũ incurrũt: & nõnulli pauco ac tenaci sudore effuso moriuntur, uel etiam sine surrectione. Sic quidẽ in particulariũ accessionũ declinationibus sine crisi moriuntur: in principijs uero, propter subitum humorũ ad interiora motum, ueluti suffocata atq; extincta natura, non aliter, q̃ si lignorũ uiridiũ aceruũ super flãmas paucas affatim conijcias. Reliquus est igitur mortis sine crisi modus, exitialibus morbis, tpe status a uehemẽtia accessionis natura superata. Sic, & in augmẽtis plerunq; moriuntur, non alio modo, q̃ status tõne; oĩno.n. q̃ñ a uehementia morbi natura superatur, tõne status moriuntur. Contingit uero aliq̃ñ, & in augmentis accessionũ, sed rarius hoc accidit: atq; idem est modus cum illo, q̃ fit tempore status. Tres igr̃ sunt omnes mortis modi ijs, qui sine crisi moriuntur. Primus quidẽ in principijs accessionũ: q̃ in magnis inflammationibus plurimum contingit, quæ membra occupãt principalia: vel ob humorum multitudinẽ, crassitudinẽ, ac tenacitatem, q̃ subito intro confluunt, vt spiritus meatus exactè obserent. Alter vero iam tpe status, à morbi vi natura superata. Alius vero iam reliquis in declinationibus, qui rarissime accidit vigore vitali soluto. Horum vero nullus contingit cum crisi, neq;.n. morbũ depellere in hmôi mortis modis ab initio natura tentauit, vbi vero tẽtauerit, sed succubuerit, malam crisim, talẽ euẽtum appello: & fit omnino, vel cũ excretionibus, vel cum abscessibus effatu dignis, simul cum reliqua omni perturbatione, de qua diximus.

Crisis ad mortem præcognitionem, summa arte atque prudentia indigere: & qua ratione ipsam intelligere contingat. CAP. 10.

HViuscemodi vero crisiũ ꝓcognitiones minus stabiles sunt, & valde prudente, & arte instructo atq; exercitato medico indigent: primum quidem nunquid suturæ fiat: secundo an hoc die certo: deinde si statim hominem interficient, vel tantummodo nocebunt. Sed prius exercitari oportet in optimarum crisium ꝓcognitione, de quibus prius locutus sum: deinde in ijs, quæ nõ sunt optimæ, bonæ tamẽ: ac deinceps ad malas descendere. Sicuti enim in his est plurima incertitudo, & coniectura, ita in bonis scientia, & firmitas præualet. Determinati siquidem sunt, atq; ordinati naturæ motus, cũ valida fuerit, & materiæ dominatur, & suis proprijs rationibus operatur: indeterminati vero, atq; inordinati, atq; ideo incogniti, quando succũbit. Sed, si q̃ dẽ integre superatur, neque ab initio crisim facere tentat, neq; omnino resistere. &, si paulum omnino surgat ad pugnam, statim succumbit. Causa vero huius intempestiui assultus est morbi uiolentia, irritatrix quædã existens, & acuta: videtur siquidẽ natura nihil hmôi posse tolerare, sed statim properare ad expellendum, id quod infestat: Sicut & ex ijs, quæ uentrem aut stomachum mordent, torquent, frige-

A frigefaciunt,& grauãt,siue quouis alio modo stimulant,licet aperte inspicere:q̃.n.supernatant ꝑ vomitus expellere tentat:q̃ uero inferiora occupant loca,per sedẽ excernit.Et hoc est quidẽ maximum signũ crisis intempestiuæ.Quæ.n.in tpe opportuno fiunt(quod fane idem est,ac in statu, & coctionibus)ẽt si nullũ adsit irritamentũ,in calidis,& magnis morbis videmus accidere. Quæcunq; uero προεκρήγνυται.i. ꝓrumpunt (vocat autẽ sic Hippocrates oĩa, quæ ante statũ ad crisim ruunt)ob aliquod irritamentum id patiuntur:& tanto deterior fit crisis,q̃ illa,quæ in statu fit, q̃to magis anticipauit.In exitialibus aũt morbis eodẽ modo res se hñt:neq;.n.crisis status tẽpus expectat,aut admodũ raro:sed maxima ex parte in augmentis interficit, vel in principijs.Et, si aliqua dies indicatrix futuram crisim præostendit,simul malam futuram præostẽdit.Age.n.in quarto die uisa sit primum nebula in urinis nigra,vel suspẽsio nigra,vel tale aliquid hmõi:sint vero & omnino alia signa,& accidentia perniciosa: morietur quidem oĩno hic ægrotus.Sed,si in imparibus quidem accessio facta fuerit,septimo die crisis accidet:si vero in diebus paribus,in sexto.Certiorem vero tibi expectationem faciet morbi motus:si.n.acute moueatur,crisim accelerantẽ consignificat,hoc est,in sexta venturam:si vero tarde,ad septimam differetur.Cum vero dies indicatrix nullum de mala crisi futura signum ostenderit,neq; eius ꝓcognitio facilis est: oportet tñ hic

In libro de humoribus.

B animaduertere ea,quæ à me dicentur signa.Est autẽ primum, & maximũ in morbis mortalibus signum,ꝙ sine crisi mors sit subsecutura,uirium imbecillitas;nam virtus ita prostrata, ad pugnã contra morbum non excitatur:secundum vero,si nullum adsit signum,vel minimũ,coctionis, & præter hæc,si magnus sit morbus,atq; malignus,*atq; ẽt celeriter moueatur.cũ.n.hæc affuerint, oĩno absq; crisi mors subsequetur.Mortis autem dies præcognoscitur,quanto superat morb. naturam,considerando,& grauiores accessiones inspiciendo.Si enim effatu dignus fuerit excessus, & parum resistere adhuc vis naturæ videatur,mors cito subsequetur:si vero contraria affuerint, tardius.Sit igitur,gratia exẽpli,multus quidem excessus,non tñ manifestus,at ad unũ diem, vel duos extendi poterit,hoc vero distinguetur accessionum circuitibus:quo.n.die debet accessio fieri,in illo morietur.Et,qua eiusdem diei hora accidet,iam est dignoscere facile,si meminerimus in vniuersum eorũ,quæ paulo ante diximus,in quibus morbis principia accessionum maxime afferunt mortẽ,in quibus vero status,& declinationes.Particulatim vero in singulis ægrotantibus ꝓcedentium dierum recordatio,tibi plurima cõmonstrabit.Si enim ex ipsa morbi idea quispiã nequeat prænoscere in qua parte maxime accessionis morietur,ea,quæ in prioribus diebus contigere,ad memoriã reuocãs,qua maxime eorũ parte grauissima atq; exitialia accidentia sustinue-

* Quamuis in gra. impresso legatur negatiue, antiqui tamen legunt affirmatiue, ut Leonicenus, & ita ẽt uetus interpres

C runt,hic ẽt poterit de futuris coniecturari.Sit rursus uere cognitum,quod morbus sit exitialis, & non multa virium prostratio:primum ex hoc constat,mortem non esse propinquam:deinde inq̃rẽdum est,si possit fieri crisis.Huius uero inuentio habetur ex contemplatione virtutis, q̃uo se habeat,atq; ipsius morbi motus,ac pręterea signorum coctionis.Si enim uirtus robusta fuerit, & morbus velociter moueatur,& aliquod signum coctionis affuerit,non extra rationẽ est,ꝙ natura tẽtabit crisim.Quod,si virtus quodammodo labet,ac morbus tardum motũ habuerit, nullũq; affuerit coctionis signũ,in hoc subsequi crisim non contingit. Quòd autem, si morbus sit fortior uirtute,nõ necessario virtus ipsa sit debilis,nos alio ostẽdimus libro:atq; inde discere oportet propria signa virtutis imbecillis:oĩa enim simul transigi non possunt, omnium autem meminisse simul,& nihil ꝓtermittere ex ijs,quæ separatim aliqs didicit,sed omnia in singulis ægrotantib.memoria complecti,nihil difficile,nedum non impossibile.Rursus igitur memoria repetentes ea, q̃ in præcedẽtibus disseruimus,ad sequẽtia transeamus.Diximus,optimas crises in statibus fieri: in augmentis vero,si salus sit subsecutura,vel imperfectas,uel non securas:in morituris autem,vel subito interimere,vel magnam ad peius facere mutationem. In principio autem morbi non fieri crisim.Esse uero optimarum crisium exquisitas præcognitiones:aliarum quidem cum coniectu-

D ra,& maxime cum fuerint crises ἀσήμους.i.signo carẽtes:ita autem nominari diximus, quæcunq; à nullo dierum indicantium antea fuerint indicatæ.Sed,& has,etsi non multo prius tẽpore, saltem paulo post futuras,ꝓcognosci oportere asseruimus,futuram autem pręcognitionem ex eo, ꝙ vrgeatur,ac vehemẽter irritetur natura à morbo,atq; ex subita pręter rationem circa corpus facta perturbatione.Oĩno.n.fit aliqua nouitas,quando crisis futura est,vel circa respirationẽ, vel circa mentem,uel auditum,uel uisum,uel serendi facilitatem, vel circa aliquod eorum,quę iã sępe diximus,quę sane uno nomine summatim iudiciaria accidentia,& signa appellamus. Quinetiam qđ ab Hippocrate in aphorismis dicitur:"Quibuscunque crisis fit,his nox molesta,quæ antecedit accessionem:est ipsum,quod nunc nos dicimus.Quando igitur in morbo crisim ostendente, etiam nox molesta fuerit, & post ipsam accessio citius inuaserit cum quibusdam insolitis accidentibus, necesse est in eadem accessione fieri crisim.

a. Aph. 13. Ex. ord. 2. c

De modo futuræ crisis præcognoscendo,atq; ea de re Hippocratis authoritates,ac indicia ex pulsibus,quæ ab ipso fuere prætermissa. CAP. II.

QValis autem erit,hoc est utrũ per sanguinis fluxum,uel uomitum,uel sudores, uel per aliquod aliud ex ijs,q̃ sępe antea enumerauimus,deinceps explanare tentabo. Hic quoque

initium

initium faciemus ab eo, qui nobis oĩum fuit dux atq; auctor optimarum disciplinarum, qui pri- E
1.Epi.com.1. t.52. vsq; ad 59.3.112.h mo libro epidemiorũ scribit in hunc modũ: "Circa caput, & collum, & dolores, & grauitates cũ
febribus, & sine febribus. In phreniticis quidem neruorum distẽtiones, sed, & æruginosa euomũt,
& quidã ex his cito intereũt. In febribus autẽ ardentibus, atq; alijs, quibus adest colli dolor, & tẽ
porum grauitas, & tenebræ oculis oboriuntur, vel præcordia intenduntur absque dolore, his ꝓ-
fluuia sanguinis fiunt è naribus. Qui vero totius capitis grauitates, & oris ventriculi morsus, ac sto
machũ anxiũ hñt, isti biliosa, & pituitosa euoment. Magna vero ex parte pueris in hmõi affectib.
accidunt neruorum distentiones: mulieribus vero, & hæc, & ex uuluis labores, senioribus vero,
& in quibus iã superatur calor, paraplegiæ, atq; furores, {& atræ bilis morbi.} & oculorum priua
In Prog.cõ.3. t.23. usq; ad 30.4.209.f.g. h.& 210.a.b. c.d. tio. In libro aũt, qui prognostica inscribitur, rursus Hippocrates in hunc modum scribit: "Quæ-
cunq; autem febres protrahuntur, salue affecto homine, neque dolores ex inflãmatione ægrum
habente, neq; ex alia occasione manifesta, huic expectandus est abscessus cũ œdemate, atq; do-
lore ad vnum aliquẽ ex articulis, & præcipue ex ijs, q̃ in inferioribus locis sunt. Magis vero fiunt,
& in minori tẽpore hmõi abscessus iunioribus nondum xxx. annos natis. Statim autẽ attendere
oportet abscessum, si uigesimum diem febris transgressa sit. Senioribus vero minus fiunt, febre ẽt
diuturniore existente. Oportet autem expectare talem abscessum, cum febris continua fuerit: in F
quartanam vero finiturã, si intermittens fuerit, & more erraticæ inuaserit, atque oĩa hæc agens
autumno appropinquauerit. Sicuti verò ijs, qui sunt iuniores xxx. annis, abscessus fiunt: sic ijs, qui
xxx. annos hñt, vel etiã senioribus, quartanæ accidũt. Abscessus uero scire oportet magis hye-
me fieri: ac tardius desinere, & minus reuerti. Sufficiunt quidẽ hæc, & valde manifesta sunt, quæ
de abscessibus dicta. Adiungenda autem sunt ipsis ea deinceps, q̃ de excretionibus inquit, in hunc
Ibidem t. 30. vsque ad 34. modum: "Quicunq; autem in febre non mortali dixerit se dolere caput, aut aliquod tenebrosũ
apparere ante oculos: si oris ventriculi morsus huic acciderit, uomitus biliosus subsequetur. Si ve
ro rigor inuaserit, & partes, quæ sunt infra præcordia, frigidæ fuerint, celerius adhuc aderit uomi
tus. Si vero ẽt aliquid biberit: aut comederit circa hoc tẽpus, multo ẽt citius euomet. Ex ijs vero,
qui primo die dolere cœperint, quarto die grauantur magis, *quam quinto, septimo vero die libe
* Aliter, uel. rãtur: plurimi vero ipsorum dolere incipiunt tertio die, conflictantur autẽ quinto maxime, libe-
rantur aũt nono, aut vndecimo die. Quicunq; vero quinto die dolere cœperint, & alia secundũ
rationẽ priorẽ ipsis affuerint, quartodecimo euadunt. Fiunt aũt hæc uiris quidem, ac mulieribus
in tertianis præcipue: iunioribus uero fiunt quidem & in his, magis uero in febribus continuis, &
legitimis tertianis. Quicunq; vero in hmõi febre caput doluerint, loco autem tenebrosæ alicuius G
ante oculos apparitionis, visus hebetetur, uel q̃dã splendores ante oculos uideantur: pro oris uẽ
triculi uero morsu, in ꝑcordijs aliqua fiat extensio vel ad dextram partẽ, vel sinistram, neq; cum
dolore, neq; cũ inflammatione: his sanguinis fluxus è naribus pro vomitu est expectandus: id ma
gis iunioribus xxx. annis: minus vero in ijs, qui iam xxx. annos hñt, & seniores sunt, cum in ijs vo
Ibidem. t. 11. & 12.208.f.g mitus sint expectandi. Et hæc quidem sufficiunt. Præter hæc autem, & illorum nihilominus me-
minisse oportet, q̃ in eodem libro scribũtur ab Hippocrate, "Capitis autẽ dolores vehementes, at
que continui cum febre, si quidem aliquod signum mortale affuerit, valde est exitiale. Si vero siue
his signis dolor vltra vigesimum diẽ progrediatur, & febris detineat, expectare oportet sanguinis
fluxum è naribus, vel aliũ abscessum ad inferiores partes. Sed dum recens dolor fuerit, expectare
oportet sanguinis fluxionẽ per nares, vel suppurationem, multoq; magis, si dolor circa tempora
& frontem appareat. Magis vero expectare oportet sanguinis fluxionem in ijs, qui iuniores sunt
In Prog.cõ.2. t.64. usque ad 67.204.h 35. annis: in senioribus vero suppurationem. Et ẽt in sermone de peripneumonicis ita inquit:"
Quibuscunq; abscessus fiunt ex pulmonis morbis, circa aures, & suppurantur: vel ad inferiora lo
ca, & ad fistulã perueniunt, isti euadunt. Deinde subinferẽs, inquit: Cõsiderare autem oportet, &
talia hoc mõ. Si febris detinuerit, & dolor non cessauerit, & sputum non processerit secundum ra H
tionẽ, neq; alui excremẽta biliosa fuerint, neq; facile dissolubilia, & impermista fuerint, neq; vri-
na multa valde, & multam habens subsidentiã: reliqua autem signa salutem significauerint: his
* Plegmatis. quid aũt signi ficet hoc in lo co phlegma, uide 2. Prog. com. 66. & in expla. lingua rum Hip. & hoc ĩ lib. paulo inferius. oportet & tales abscessus futuros sperare. Fiunt aũt nõ nullis quidẽ ad loca inferiora, quibus ali-
quid *phlegmones affuerit circa præcordia: quibusdam vero in superioribus, quibus præcordia,
& mollia, & sine dolore perseuerauerint. Vbi vero aliquod tp̃s difficilẽ anhelitum habuerit, absq;
alia occasione quiescet. Quinetiam de œdematibus circa præcordia uerba faciens, ita inquit: "Si-
gnificãt autẽ hmõi œdemata, in principio quidem, mortis non multo post secuturę periculum.
Si uero processerit ultra uiginti dies, & febris detinens, & œdema non subsidẽs, ad suppurationẽ
conuertitur. Fiũt ãt his in prima periodo, & fluxus sanguinis ex narib', & fortiter iuuant. Sed in-
In Prog.cõ.1. t.30. vsque ad 34.199.a.b.c. d terrogare oportet, an doleant capite, aut oculi caligẽt: si quid.n. horũ affuerit, huc uergit. Magis
uero fluxũ sanguinis è naribus expectare oportet in ijs, qui iuniores sunt xxxv. annis. Et hęc q̃dẽ
ẽt in ꝓgnosticis ab Hippocrate dicta sunt, indicãtia modos, ſm quos crisis fit: "Quicũq; ãt mingũt
In Prog.cõ.2. t.34.4.201.b urinam tenuẽ ac crudã multo tp̃e, si quidem alia ipsis signa salubria affuerint, his abscessum ex-
pectare oportet ad loca, quę sub septo transuerso sunt. Hęc quidem in prognosticis breuiter di-
cta

A cta sunt ab ipso futurum crisis modum prædocente. Addit uero ipsis multa particulatim & libro
prædictionum, & epidemiorum, Veluti, ꝙ [a] "retentiones urinæ, ante rigorem: & ꝙ [b] oculi præru
bri sanguinis fluxum monstrãt. Eodem modo, & de [c] oculis lachrymantibus, & de [d] malis rubi-
dis, & de ipsa [d] nare. Ac præterea, ꝙ [e] labrum inferius agitatum, futurum uomitum significat. Et
ꝙ [f] somnus grauis cum dolore capitis, & surditas statim adueniens, sunt signa parotidum. Et mul
ta huiuscemodi alia particulatim scribit, quæ omnia potentia continentur in ijs, quæ in libro ꝓ-
gnosticorum scribuntur. Summatim enim, nihil aliud oportet considerare in modo crisis, præter
naturæ inclinationem, quam manifeste ostendit Hippocrates in prognosticis, [g] partim quidem
oris uentriculi morsum atque rigorem memorans, in quibus uomitus subsecuturus est, partim spi
randi difficultatem, & oculorum hallucinationes, in quibus profluuium sanguinis è naribus expe
ctatur: ac præter ista, distinguens de urinis, & alui excrementis, in quibus inquit: [h] Neque biliosa
fuerint alui excrementa, neque facile solubilia, & impermista, neque urina multa ualde, & multã
habens subsidentiam. Si quid enim tale fuerit, manifestum est, ꝙ huc repit ægritudo, & per ista ex-
purgatur: cum uero huc non repit, & protrahitur morbus cum signis tamen salubribus, futurum
abscessum expectare oportet. Coniecturare autem in his oportet naturæ motum. Ad [i] loca siqui
B dem inferiora futuros abscessus inquit ijs, quibus circa præcordia aliquid phlegmones, * idest in-
flamminis, atque caloris affuerit, quoniam ad inferiora repant ij, qui peripneumoniam humores
efficiunt: hunc siquidem sermonem ueluti ad exemplum in peripneumonicis Hippocrates transi
git. Vbi uero non repunt ad inferiora, præcordia quidem mollia, & sine dolore erunt semper, æger
vero ad aliquod tempus difficilem habebit anhelitum sine occasione manifesta. Et manifestum
est, ꝙ huic in superioribus abscessus subsequi est necessarium, hoc est circa glandulas, quæ sunt
post aures: statim. n. ipsi, & aliquod aliud signum aderit ex ijs, quæ in ipso capite accidunt, veluti
grauis somnus, & surditas repentina, ac præter rationem aut grauitas capitis, & temporum, aut
tale aliquid aliud. Nullum igitur indicium deficit modi futuræ crisis: sed omnia ab Hippocrate, ex-
ceptis pulsibus, dicta sunt. Multi uero priscam breuitatem assequi minime consueti, quædam defi-
cere arbitrantur. Nos igitur altero sermone manifeste eadem ipsis dicamus: forte. n. si hoc modo
didicerint, neque impossibile esse arbitrabuntur præcognoscere modum futuræ crisis, neque ad-
huc circa exercitationem torpebunt. Cum igitur, ꝙ crisis aderit, ex iis, quæ diximus, præcognoue
ris: deinceps, qualis futura sit, hoc modo distinguendum est. Primum quidem, si acutus, & calidus
C sit morbus, & si crisis fiat in primis periodis: necesse est. n. in talibus crisibus non abscessum, sed ex-
cretionem subsequi. Secundo autem loco, si diuturnus, & tardus: nam hi per abscessus quiescere
consueuerunt: tum præcipue cum urinæ tenues, & crudæ longo tempore exierint. Si. n. multæ, &
multam subsidentiam habuerint, rationabile est morbum potius paulatim debere coqui, non per
abscessum terminari. His præfinitis deinceps considerandum est, siquidem per excretionem de-
bet iudicari, nũquid profluuium aliquod sanguinis, vel uomitus, uel sudor, uel alui subductio erit:
si uero per abscessum, quod membrum, uel quis articulus, abscessum suscipiet. In ijs ergo, qui per
excretionem debent iudicari, dupliciter distinguere oportet, & futuræ excretionis signis, si affue-
rint; & aliorum, si non affuerint: certius enim sperabis eum, qui semper præostenditur, modum
excretionis, si nullum te aliud distraxerit. Me igitur oportet proprium uniuscuiusque dicere: te ue
ro in ægrotantibus non hoc solum indicere, sed & singula alia considerare. Si igitur præter ratio-
nem aluus comprimitur, uel urina, iam prope crisi existente, rigorem sperare oportet. Si is adue-
niat, distinguendum est, nunquid sudor post ipsum sequatur, uel uomitus, uel subductio uentris,
uel aliqua horum, uel omnia. Et primum quidem ad morbi ideam est inspiciendum. Si. n. exqui
sitã incendens fuerit, statim certior erit & rigoris præcognitio: quod. n. incendit, biliosum est. [a] Di-
D ctum est autem in præcedentibus, ꝙ humor iste quando uehementius mouetur, rigorem facit.
Post hæc autem, & illud considerandum est, nunquid urinis tñ, uel etiam aluo compressa, riguit.
Si. n. ambobus, necessario sudor multus subsequitur. Si uero urinis solis, considerare oportet, nun
quid alui excrementa plura, q̃ priora, uel pauciora, ante crisim exierint: si. n. plura, manifestius
motus naturæ ad hunc locum est agnoscendus: si pauciora, ad sudores. Si uero & uomitus signa
affuerint, per has ambas excretiones iudicabitur: & uel magis per earum alteram, quæ magis ꝑ-
ualebit: uel æque per utrãmque, qñ æqualia quodammodo indicia affuerint. Si uero signa uomitus
non affuerint, solos sudores expectare oportet: & magis, qñ ægrotantes delirauerint, increscente
accessione, & partes exteriores calidiores, ac rubidiores extiterint, & vapor quidã calidus exeat,
qualis antea non aderat. Quòd si pulsus vndosus fiat, & insigniter mollis, adhuc amplius sudores
expectare oportet. Durus autem pulsus, uomitus magis, q̃ sudores, præostendere solet: altus. n.
oĩs excretionis indicium est, sicuti & uehemẽs. Si vero magnus fuerit, motus ad exteriora potius,
q̃ ad interiora, signum existit. Cum uero uterq; duplex sit, hic quidem, qui ad exteriora per fluxũ
sanguinis, atq; sudores: alter autem ad interiora, per aluum & stomachum: undosus quidem pul-
sus sudores, magnus autem simpliciter fluxum sanguinis præostendet. Motu uero ad interiora su-
perante, cum non aderunt signa uomituum, per uentris excrementa crisis fiet: si uero fuerint, per

uomitum

A. 6. Epid. cõ. 1. t. 10. 3. 156. g
B 1. Pror. cõ. 3. t. 45. 4. 185. f
C 1. Epid. cõ. 2. t. 80. 3. 116. a
DD Malas, naresq; rubicũdas mõstrare sanguinis fluxum non memini me legisse apud Hippocratem, neque in libris Prædict. neq; Epid. sed de maxillarũ rubore leges 1. Epid. com. 3. t. 31. 3. 126. h. atq; et 4. & 5. & 7. quin & i Coacis quoq; prænotionib. Ac in ipsis Coacis legitur sententia de ruborib. circa nasum, sed plane alui humescentis, nõ sanguinis ꝓfluuij, signa sunt.
E de Vict. rat. in morb. acu. com. 2. t. 44. 7. 122. f.
At uomitum id significare ibi ab Hipp. non adscribitur, sed a Gal. in fine explã. illius contextus.
F 1. Pror. cõ. 3. t. 76. 4. 188. g
G In Prog. cõ. 3. t. 30. & 33. 4. 210. e. 211. a
H In Prog. cõ. 2. t. 65. 4. 204 h
I Ibidẽ. t. 66. 205. c
* Phlegmatis.

InProg.cō.3. t.30.4.210.e uomitum potius: si uero ea affuerint, & uenter insigniter subducatur, per utraq; fiet crisis, inæqua E lis autem pulsus in pluribus quidem crisibus fit, & præcipue cum non fiunt sine pugna, & periculo; multo uero magis, cum biliosi humores ad uentriculum confluunt, perstantibus etiam alijs uomitus signis, quæ Hippocrates scripsit: tunc & omnino pulsus fiunt inæquales, cum stomachus iam grauatur ac mordetur. Sed signa ex pulsibus sumpta Hippocrates, vel quia non nouerat, vel quia nō magni momenti existimauit, idcirco nō est executus. Vomituum autem signa sunt oris ventriculi morsus, simul cum dolore capitis & vertigines obortæ, cum ijs, quæ obijciuntur oculis, tenebrosis, & cum agitatione labri inferioris, & multo ac tenui sputo defluente. Hæc vero omnia accidunt cum biliosus, & mordax humor in ventre ac stomacho collectus fuerit, & ventriculi os momorderit (quod etiam prisci cor nominabant) & cum ipso totum stomachum intus, atq; infra distraxerit: vnde & labrum in ipsis agitatur, & sputum tenue defluit, & tenebrosa quædam oculis obuersantur, & hallucinantur, & vertiginem patiuntur, & caput dolent, euaporante re aliqua ex humore bilioso, & præterea facta in neruis cōpassione. Propria vero signa profluuij sanguinis, quidam fulgoris motus oculis apparentes, quoniam humor est flauus: obtusiones autem, quoniam multus, & ronis simul elatus ad superiora spiritus, meatus obserat. Ita autē & oculi lachrymantur ob fluxus multitudinem: quod etiam accidit in inflammationibus oculorū. Eodē modo F rubidi aliquando videntur, cum malis non nunquam, & naribus. Proprium vero signū sanguinis fluxus e naribus, est etiam præcordiorum tensio sine dolore: nam, & hoc non paruum indicium est sanguinis ad superiora tendentis, sicuti etiam difficultas anhelitus: nam, & hæc sanguine transeunte in thoracem fit. Si vero præcordia cum dolore extendantur, non fluxum sanguinis futurū sed aliquam ibi adesse inflammationē significāt. Sed, & dolores capitis, quamuis commune signū existant vomituum, & fluxus sanguinis: qui tamen velut mordaces sunt, vomituum: qui vero quodāmodo grauantes, atq; extendentes pulsantesque, & calidi, sanguinis fluxum proprie significāt. Sic etiam uiscerum in præcordijs existentium inflammationes, causæ sunt vnà, ac signa sanguinis

InProg.cō.3. t.33.4.214.d fluxuū, quando morbus per excretionē debet terminari. Quòd si ad latus diuersum sanguinem fluere, non est bonum: secundum directum vero est bonum, vt docet Hippocrates, & experientia monstrat: iā tibi facillimū est narē, ex qua fluxurus est sanguis, prædicere, vbi causam iā fluxuri sanguinis inueneris. Dextra enim præcordia ex dextra nare bonā crisim afferunt, sinistra uero ex sinistra. Didicisti vero prius, & bonarum, & malarum crisium signa. Quid igitur difficile est narē, ex qua profluet sanguinis, prænoscere, cū mēbrū patiens possis ex quūte dignoscere: & crisis morem non ignores: & signa, quæ fluxum sanguinis indicant, sint euidenter manifesta? Præter hæc G omnia, & ætas, & tempus anni, & regio, & ægrotantis natura, futurum sanguinis fluxum possunt manifestare. Sanguinis igitur fluxus & uomitus propria, & manifesta sunt signa: post hæc vero sudorum. Si vero per excretionem alui crisis fit subsecutura, manifestum quidē nullum est signum, nec proprium; sed ex eo, quòd adsunt quidem crisis signa, desunt autem vomituum, vel fluxus sanguinis, vel sudorum, colligere licet: Quanquam, etiam si nullum horum signorum adsit, nondum hoc tantum, sed etiam per hæmorrhoidas crises fieri contingit, & mulieribus per menstrua Non tamen est impossibile omnino distinguere. Grauitas enim lumborum effatu digna, & dolor & tensio hìc menstrua antecedit: hæmorrhoides vero non omnibus consuetæ sunt: quibus autē, sunt cōsuetæ, in his solis non facile quis distinguet. Alijs autem omnibus, quando affuerint signa coctionis, & crisis, vomitus uero signa non affuerint, vel fluxuum sanguinis, vel sudorum, omnino venter perturbabitur. Ita quidem distinguere oportet tum propria, tum communia modorū crisium indicia, in hisce scilicet morbis, qui per excretiones iudicandi sunt. Si vero ad abscessus cōuertantur, communia quidem omnium indicia sunt, salutariter se habēte ægro, quòd neq; morb. soluatur, neq; urina multa, & multam habēs subsidētiam, sed cruda, & tenuis apparet: Propria vero (vbi morbus non fuerit valde diuturnus) si subita difficultas anhelitus laboranti superueniens, H mox quiescat: eamq; grauitas capitis, ac dolor subsequatur, & grauis somnus, ac surditas; huic in glandibus post aures necesse est abscessus fieri. Si vero morbus iamdiu durauerit, neque vllum ex his signis affuerit: sed in aliquo ex locis inferioribus, vel grauitas, vel tensio, vel inflamen, vel do-

InProg.cō.2. t.67.4.205.d lor apparuerit: huic abscessus ad partes inferiores est expectandus. Exemplum uero vtriusque abscessus ex uno morbo assumens Hippocrates in prognostico, qui possunt eius sermonem diligenter inspicere, edocuit, quo pacto oporteat de omnibus abscessibus ratiocinari. Quare mihi visum est hoc in loco facere præsentis sermonis finem. Si quis enim dictis ab Hippocrate, hæc, quæ modo scripsimus, addiderit: nondum uero artem habet prænoscendi crises; in libro sequenti, qui ultimus erit propositæ tractationis, spero ipsum id, quod deficit, cogniturum: prudentibus enim, & hæc possunt sufficere, neque quarto egent tractatu.

A

GAL. DE DIEBVS DECRETORIIS
LIBRI TRES

B

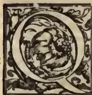
Ioanne Guinterio Andernaco interprete.

Ab Augustino Gadaldino accurate emendati.

ARGVMENTVM PRIMI LIBRI

Enumerantur iudicatorij dies: vis ipsorum ac facultas ostenditur: uia quoque ac ratio ipsorum prænoscendorum explicatur.

Qui morbi, facta crisi, reuerti soleant: ac de iudicijs indicatorys. CAP. I.

C

Vò solutiones morborum, qui non paulatim imminuti fuerunt, verum subito finierunt, fidę sint, excretio quędam copiosa, vel abscessus insignis requiritur: nam, qui morbi citra hæc quieuerunt, in ijs recidiua timenda est. Quare animum diligenter adhibere conuenit, ægrumque in omni custodia tenere, nihil eorum, qui in ijs, qui fideliter sanati sunt, vel in cibo, uel in potu, vel balneis, vel motu, vel denique in alijs quibuslibet concedimus, agere ipsum permittentes. Si nanque morbus, qui quieuit, exiguus fuerit, forsan ob tam exactam victus rationem prorsus subsederit, ut postea nunquam reuertatur: si uero malignior existat, etiam tunc, cũ hoc viuendi modo usus fueris, redibit, non tamen cum summo discrimine. At, si neglexeris, parũque studiose animum aduertas tanquam fideliter soluto, multo grauior, quã à principio, euadet. Itaque morbi cuiusdam magni, & uehementis solutionem firmam signa, quæ λυτήρια, id est, solutoria uocat Hippoctates, præcedere oportet partim sudores bonos ex toto corpore manantes, uel urinarum copiam, uel alui recrementorum, uel uomituum; partim sanguinis ex naribus profusionem, uel aliam quandam eius euacuationem, uelut ex ani uenis fluorẽ, quas αἱμορροΐδας appellant, uel ex utero: partim in glandulis, quæ auribus subiacent, abscessus, aut in alia quadam ignobili particula, aut in articulis. Cæterum, quib. nullo huiusmodi signo apparente morbus finijsse uidetur, de his Hippocrates undequaq; admirabilis, communi quidẽ sermone hũc in modum pronunciauit: Quæ sine signis finita sunt, ferè reuertuntur. membratim uero in aphorismis, & opere prognostico, nec minus in epidemijs perdocuit, quorum nam recidiua exitialis sit, quorum minus;

In Prog. cõ. 3 t. 22. 4. 209. e Et in Coacis prænot.

Hæc sñia eis ea congruere uidetur, quæ legit. 2. Aph. 27. Ext. ordi. 16. b. Et 2. Ep. sect. 1.

D item quæ nobis curare licet, & prohibere, ne reuertantur. De his sanè in alijs commẽtarijs suam ipsius explicauimus. At nunc de ijs morbis, qui simul cum signis solutorijs desierunt, qui sanè & iudicati esse dicuntur, uerba facienda esse censeo, illis, qui boni quippiam de decretorijs diebus intellecturi sunt, cognitu necessaria. Etenim nunc in his excretiones uel abscessus non mediocris præcedit in ægri corpore perturbatio. Hic siquidem frequenter spiritum debito difficilius trahit, uel delirat, uel caliginem, uel splẽdores ob oculos uersari putat, uel lachrymas fundit, uel oculos rubẽtes habet, uel tempora grauia, uel in ceruice dolores percipit, interim uel capite dolet, uel nigra quædam seu obscura oculis offundi quæritur, uel cardiogmo. i. oris uentriculi morsu laborat, uel inferius labrum quasi tremulum, ac intro contractum hẽt, uel rigore uehementi conquassat. Quinetiam plerisq; hypochõdrium attrahitur, ijdẽ implacidi sunt, exiliunt, frigidam expetunt, & uri se magis, ac antea, dicũt. Non nullis ipsorum accessio quoq; maturior incipit, & lõgior uehemẽtiorq; euadit. Ad hæc coma, aut aliud quoddã, atq; aliud symptoma occupat. Atq; hic iã uniuersos, q adsunt, in metu esse maximo uidere licet, audireq; dicentes, q æger nihil ab ijs, q in foro de morte iudicant, differat. Vnde mihi quidã medicorũ ne adfuisse quidẽ hmõi ægrotantium perturbationibus uidẽtur: uel non inquirerent, qd iudicationis uocabulo significaretur, neq; an

Quæ præiudicata sunt, si crude iudicata fuerit, recidiuæ fiunt. Et 4. ẽt. Qui nõ sincere iudicabantur, recidiuabant Similiter 2. Prorrhe. Recidiuas asit expectare oportet ijs, quibus melius habere contingat, neq; in dieb. iudicatorijs neque signis bonis conspectis.

res ita fieri, posset, vel minus. Vtrum.n. morborũ quasdam subitas solutiones cum excretione aliqua, vel abscessu, fieri dubitant: an hoc quidem vidisse prositenĩ, alia vero symptomata, quæ ante paulum recensui, adesse ipsis ignorant? An hæc quoq; intelligunt, nõ autẽ id, qđ accidit, iudicatio nẽ appellandã esse prædicãt? quod si est, nõ de re, sed noĩe disceptatio est. Nã fateri non cognosce re, turbationes quasdã subitas oboriri ægro, cardiogmo laborãti, vel exilienti, desipienti, aliaq; id genus patienti: tum paulo post in eis vel sudore, vel sanguinis profluuio, vel alio quodam simili eueniente, secutã morbi solutionẽ consecutã esse: hoc vel à contentione, vel à dementia extrema nihil distat: siquidem hæc non inter eã numerantur, quæ raro cõtingunt, sed q̃ potius quotidie ap parent. Nos sanè turbationẽ in morbo adeo subitã, iudiciũ seu crisim appellamus: atq; finire ipsã plerunq; ad salutẽ, interim ad exitiũ ægrotantis, affirmamus. Si porro quis aliud quippiã, non hoc iudiciũ esse dicat, & deinde contentiosius sermoni meo obstrepat, is opinionẽ suã, non me, reprehendit. Præstabat igit scientes, quid tandem sibi velit ipsum uocabulũ, de re sermonẽ eos instituere. Sed horum inscitiæ ac contentioni ne Aesculapius quidem ipse mederi possit. Atq; hæc mihi plura, quàm decebat, aduersus illos dicta sunt. Cæterũ, quibus artis opera curæ sunt, cum illis iam de proposita hic consideratione differam. E

Eandem inesse differentiam in diebus iudicatorijs, quæ in ipsis iudicationibus. CAP. 2. F

IVdicia, n. seu crises ipsæ omnibus diebus accidunt, sed neq; pares numero, neq; ex æquali fide. Hoc intercedit discriminis inter illas, q̃ aliæ bonæ, aliæ malæ, eueniũt: quædã cum pluribus, & difficilioribus symptomatis, & maiore certamine: nõ nullæ statim ab initio tuto inuadũt. Quin ẽt in hoc plurimũ differunt, q̃ hæ deficiẽtes, illæ perfectæ sunt: nec minus, q̃ aliæ certis statutisq; diebus indicatæ prius, fiũt: aliæ repente & ex improuiso nõ idiotis modo, sed ẽt artificibus, eueniunt. Tot sunt iudiciorũ drĩæ: tot etiã dierum decretoriorum. In duodecimo.n. & decimosexto nullũ vnq̃ iudicatũ vidi. In septimo, ne vel numerare omnes adhuc possum. In sexto iudicantur, sed cũ difficilibus symptomatis, & periculo maximo: ad hęc absq; fide, imperfecte, obscure, sine notis, & ad malũ. Cũ igitur nõ solũ mihi tot annis obseruanti huiusmodi, quędã dierum drĩa, sed Archigeni etiã in artis operibus diligenter admodum versato, inuenta sit: insuper hoc superiori, Tarentino Heraclidi, qui experientia speculationẽ collegit: posttemo etiã Philotimo & Diocli, alijsq; veteribus: tum ante hos vniuersos Hippocrati diuinissimo: quomodo nõ quis iure in dierum numero differentiã quandam statuat? Nam, quòd in tot annis septimum iudicantem subinde simul & absolute, fideliter, tuto, manifeste, conspicue, & salubriter: sextũ è contrario uiderim non paruum quoddam discrimen ostendit. Porrò, q̃ ego quidem nunquam duodecimum viderim iudicantẽ: alius autẽ quispiã raro simul & imperfectè, infirmiter, cũ periculo, obscure, sine signis, & malè: neque hoc exiguam dierum drĩam indicat. Multi si quidem morbi sunt, qui in septimo die iudicant absolute, pariter & secure, tuto, aperte, cum bonis signis, & dextre: in duodecimo rari q̃dẽ adeo, ut nobis uisi sint nondum: &, si cui aliqñ ante nos in duodecimo die crisis euenisse uisa est, vel imperfecta, uel infida, uel periculosa, uel obscura, vel sine signis, uel oĩno ad malum accidere uisa est. Voco imperfectã iudicationẽ, cum ex morbo quippiam relinquitur: infidam seu incertam, cum morbi recidiua contingit: periculosam, quæ cum symptomatis grauibus accidit: obscuram, quę citra excretionem, uel abscessum quempiã euidentem, euenit: Sine signis fieri dicitur, quæ à nullo priore die indicata est; mala, quòd in ægri perniciem omnino desinat, nõ opus est, vt dicam. Rursus absolutam uoco, quæ nihil relinquit morbi: Fidam, firmam, securam, quæ non amplius redit: Tutam, quæ sine periculosis symptomatibus accidit: Sic manifestam, cui excretio quędam, vel abscessus insignis ac conspicuus adest: cum bonis signis accidit, quæ à contemplatorio prius indicata est: bonam esse, quæ ad sanitatẽ desinit, non puto quempiam latere. Verum, si hæc ita apparẽt, maximam esse dierum inuicem differentiam nullus reclamabit. G

Aduersus eos, qui, quod authores dissentirent, & iudicatorij dies non easdem uires obtinerent, vniuersam ipsorum doctrinam euertebant. CAP. 3. H

DIcet forsan aliquis nihil verũ esse eorum, quæ diximus: sed nos argẽtum à iudiciarijs diebus accipiẽtes, ipsos in res medicas introducere, tãq̃ nothos quosdã pueros germano veroque generi assimilantes. Qua.n. re moti alia, q̃ argento, contra euidentia mentiremur? non.n. genere iudiciarij nobis conueniunt, neq; ciues aut familiares sunt, ut ipsis sine mercede subueniamus. Quid nanque uel melius esset, uel illis, ut dectetorij esse putentur? uel nobis, si, ut sunt ostenderimus? At, quemadmodum alia quoq; per experientiam cognita indicamus libere, iniquissimum esse putantes ueritatem occultare: sic & dierum differentias, quas crebro spectauimus, dicimus, uti uidimus. Cum autem optimos medicos simul & homines (ambo enim sunt Diocles & Hippocrates) item alios, quorum prius mentionem fecimus, eadem de ipsis pronunciasse inueniamus, adhuc etiam magis, ut puto confidimus, tanquã uera dicentes. Verum non consentiunt uniuersi hi (inquiunt) de iudiciarijs diebus, sed hi plures, illi pauciores esse dicunt: item quidam hos, quidam illos iudiciarios esse pronunciat, non eosdem uniuersi, sed ut cuiq; sua est opinio. Quid igitur per deos, quæso, ad illos dicas? num, in quo dissensum est, hoc omnino non esse dicitur?

Atqui

A Atqui nondum conueneritis:nam,q̧ accuratiore experientia,inquisitione, & iudicio huiusmodi
opus habeant,apud oẽs in confesso est. At,q̧ nullus eorum,qui dissentiunt,uera nunciet,non mo
do non uos,ò eximij decretoriorum calumniatores,sed ne Pyrrhoneam quidem dubitationẽ ꝓ-
fessi,recipiunt,qm̃ hi dissensionem ἀνεπίκριτον.i. quæ dijudicari nequeat, non simpliciter uniuer-
sam quamlibet,ignoratæ rei signum esse aiunt. An igit̃ impossibile est dijudicare,qs de diebus de
cretorijs uera,quis falsa,dicat? An possibile quidem,sed non facile,siquidẽ & tp̃s longũ,& diligen
tiã accuratam desiderat? Nã morborum initia qñq; sunt obscura:&,utrum,in quo qs die crisim
inchoauit,tum esse decretoriũ suspicandum sit:an quo primum solutus est morbus:consideratio
nem quandam desiderat. Alius.n.quispiam alterum ipsorum, arbitror,alius alterũ, suspicabitur:
forsan ẽt aliqs neutrum,sed in quem plurimum iudicij tempus peruenit,eundem esse decretoriũ
dicet. Quando igitur ad hoc ẽt nobis opus est,ut frequenter ipsa inspexerimus,erat aũt hoc in die
bus qbusdã impossibile,q raro iudicant,uel casu quopiam: non.n.impossibilis est hypothesis: si
qs raris diebus incidat primis:dein prius,quam lõgum iudicium expectarit,de ipsis tanquam de-
cretorijs ferat sentẽtiam: ex huiusmodi uniuersis necessarium est ueram dierum iudicij historiam
turbari. Si etenim,in quo qs iudicatus est, eum decretorium diceremus,facillima sic eorũ cogni-
B tio euaderet,& propè oĩbus esse decretorijs liceret: Qm̃ vero non satis est raro iudicantem uidisse
verum crebro:tum ut crisis sit(quemadmodum recensui)bona, ꝑfecta,secura,manifesta, ad hæc
tuta,& prius indicata: constat vniuersum in soriticam dubitationem incidere. Si.n.quædã ex his,
quæ dixi,adsint,quædã absint:& præsentia æquentur absentibus,vel exiguus aliorum sit exces-
sus:liquet nos de hmõi die addubitaturos esse,decretorium,an non, appellare oporteat,siquidem
oĩbus,quæ dixi,præsentibus,uel plurimis & maximis,adhuc dubitare summa est stultitia: quem-
admodum si nullum ipsorum oĩno pauca leuiq; potentia prædita adfuerit,etenĩ hic ex nõ decre
torijs numerandus est. Quòd si parua quædam eorum,quæ ei adsunt,& non adsunt,dr̃ia sit; mani
festum est nos ĩ dubitationem uenturos,utrum ex decretorijs hic referẽdus sit,an minus. Ego ita
que ipse ab adolescentulo qdem dies decretorios obseruare incepi,ut ex mea ipsius experientia
de ipsorum dissensione dijudicarem: non tñ iam sanè possum de quibusdam clare pronunciare,
quantum ad præteritam memoriã spectat. Tale ẽt Hippocrati,uiro nimirum ueraci,diu admodũ
accidisse vr̃,si qd ex *primo epidemiῶn coniecturare oportet,vbi multos dies in vnum congessit, 1.Epi.com.2.
quos in prognostico & aphorismis circuncidere videtur. Demonstratum autem nobis est alibi, t.83.84.85.3.
nec iam minus ex sequentibus clarum euadet,prius epidemiῶn libros Hippocratem scripsisse, dũ 116.c.Et cõ.3
C theoremata adhuc experimentis exploraret,nec generatim sñiam de eis proferre auderet. Quã- t.14.120.d
obrem ij,qui dies iudicatorios tollunt,tanquam non existentes, qm̃ de illis inter medicos non 1.Aphor. 24.
conueniat,non adeo in artis operibus animum aduertisse mihi apparent. Nã, si aduertissent,non Ext.ord.15.g
solum in qbusdam diebus discordare,scribentes de ijs,sed ẽt in plurimis conuenire ubi considera In Prog. cõ
rint: & deinde experientiæ suæ meminerint:inuenirent nimirum alterius esse naturæ illos, in q- 3.t.3.4.207.b
bus consentiunt,alterius illos,ubi discrepant. Quis.n.vel septimum,uel vndecimum,uel decimũ-
quartum,uel alios quosdam similes,non dixerit esse iudicarios? nemo opinor:apparent.n.omnes
tanquam vno ore de ipsis pronunciare. Atq;,si de oĩbus inter scriptores conueniret,forsan ipsis
oĩbus ordine liceret sine iudicio, & inqsitione ueritatis imitari aliquem, q primus de iudiciarijs
diebus disseruit:cum autem in *plurimis discordent,non adhuc hmõi qd cogitare licet. Sed mihi
mirari succurrit uiros ob ueritatis acqrendæ studium.nempe,q̧ non eosdem uniuersi dicant, sed
in quibusdam discrepent,neq: temere,neq; sine ratione mihi facere vñr. At,qui dies notas iudica-
tionũ uniuersas conseruant paulo ante à me scriptas,in ijs uniuersi pari modo conscribunt: qui ue
ro ambiguitatem aliquam ac dubitationem hñt,inde,q̧ nonnullæ eis notæ adsunt,quædam non,
haud ita simili modo ab omnibus scribuntur. Vnde conijcere est non obscure, decretorio-
D rum dierum naturam quandam esse propriam,eximiam. Quos.n.seorsum unusquisque nostrum
ad talium experientiam deueniens,judiciarios pronunciauerit,ex eo quod uniuersas iudicationũ
notas conseruent,eosdem apud illos quoq; in confesso esse inuenias: sicuti ẽt,quos experientia ne
mo põt iudicare,de his esse dissensionem. Nullum igitur ego his maius indicium de iudiciariorum
dierum natura existimo,quàm q̧ de ijs,qui omnes iudicationum notas hñt,has quoq; apud illos
reperias,oẽsq; conuenire:de quibus quis dubitet, de ijs dissentire:nam in talibus controuersia fi-
dem ijs,qui in confesso sunt,firmam astruit. Præstare ergo sophistis cauillos aliqñ odio prosecutis,
de illis,qui oẽs habent iudicationum notas,omnibusq; in confesso sunt,prõpte sñiam dicere, &
de reliquis considerare; qñquidem propter dubitationẽ,quæ in paucissimis est, *certitudinem in
plurimis adeo conspicuam peruertere extreme absurdũ est. Age igitur,nos,si ueritati studemus,
ipsorum iudicio integre manũ admoliamur;& primos sanè tanquam regulas quasdam,omnes iu
diciorum notas habentes,apponamus:secundos,his proximos:deinde tertium quendam & quar
tum ordinẽ statuamus,& cuiusq; dignitatẽ indicemus. Etenim hmõi cognitio ad curationes mor
borum, & solutiones non leue momẽtũ adfert: ne uidelicet ijs timeamus,qui fidis diebus iudicati
sunt,aut tenuem uictum præbeamus: neue perfidis dieb. iudicatos parum diligẽter obseruemus.

De viribus dierum iudicatoriorum: ac primo quidem de quarti, septimi, & sexti natura. CAP. 4. E

PRimum itaque e oĩum dierum decretoriorum septimum dicimus, nõ numero videlicet, & ordine primum, sed potẽtia & dignitate: omnes enim summatim decretoriorũ notas occupat. Etenim plurimos iudicat, & absolute, itẽ cũ manifesta excretione, uel abscessu, sine periculo uehementi: & ut plurimum quartus eum prænunciat. Nam, si unnæ in illo planè, uel sputi, vel deiectionis, uel appetitus, uel mẽtis, vel sensus, uel alterius cuiusdã similis, manifesta contigit mutatio, illã vt nõ similis in septimo iudicatio comiteť, quomodo fieri posset: bona, si ad salutẽ: mala, si ad peiora portendat? Plerunq; igiť bona iudicia eueniũt in die septimo: etenim hoc ei pter cęteros accedit, q̃ q̃ nonnulli ẽt in eo moriuntur, & euidenti cõuersione ad peiora pergentes, in sequenti quodã decretorio intereunt. Sextum autẽ diẽ, quanto pauciores in eo iudicãtur, quam in septimo, tãto quoq; maligniorẽ inuenio, ut qui fere ex aduerso natura septimo oppositus sit. Etenim, qui in quarto ad peiorẽ statũ recidunt, pleriq; sexto moriuntur. Ecõtrario rursus, si bona conuersio contingat, septimũ crisis expectabit. Et, si raro interim ad meliora conuersionẽ in quarto die euenientẽ sextus excipiens iudicarit, incredibile est, quanta cum pturbatione, periculo, & metu hoc fiat, quasi æger statim adeo fato sit functurus. Nã, si in delationẽ animi, quã cataphorã dicunt, incidãt, sopori graui, quẽ caron appellãt, simile quid ipsis obuenit: fiuntq; tũ omnis sensus, tũ uocis, expertes: &, si quæ excretio proueniat, animo cõsternantur, pulsus ipsorũ cõcidunt, color abit, tremũt, collabuntur. At septimus dies sp pro excretionis portione reficit ipsos magis ac recreat. Atq; igiť sexto die maligna, acria, fœtida magna ex parte rũ deijciunt, tũ uomunt. Sudores rari q̃dẽ q̃ ęquales, & toto manantes corpore, & calidi: quales, si q̃ñ oboriunt, sępenumero intercipiuntur. Timor inuadit spectãtes eius rei ignaros. Interdũ parotides malignæ, uel ẽt arquatus, uel alius q̃dã abscessus, alterũ certamẽ, quo discutiatur, requirẽs, emergit. † Ex urinis iudicas? nec interim in his boni q̃ppiã inueneris: etenim crudæ, decolores, tenues, boni nihil, q̃d subsidet, habentes, sed nũc quasi testaceũ, nunc arenosum: in totũ inæquale, incoctum, ipsa copia tñ in sexto die, quibus apparet cõducens. Atq; hæc huius diei moderatissima leuissimaq; sunt opera, si q̃s saluari debet: plurimos aũt cõsestim in syncopen coniecit, uel suffocauit largo sanguinis profluuio, uel euacuatione parũ moderata, item uel quadã catoche, uel insania, quã *μανίαν* græci appellant: alios in manifestã perniciẽ iniecit, arquatos inducẽs, parotidas nõ bonas excitans, & marcoribus insanabilibus interim inuoluens: demũ quod mali genus non adfert? Mihi quidem frequenter in mentem uenit septimi diei naturã Regi assimilare; sexti vero, Tyrãno. Ille siquidem prouidet, tanquã bonus aliquis princeps, ijs, quos iudicat, ut uel supplicij partẽ adimat, uel illustret uictoriam: Sextũ uero diem econtrario finxeris, uel pernicie illius quẽ iudicandũ accepit, gaudere, uel salute dolere, q̃reteq; ubi animum explear, & male ægrum, qui in ipsum incidit, tractet, & longa punitione inuoluẽs exerceat. G Agè igitur (sermo. n. hic mihi sistat prius, quàm aliorũ dierũ decretoriorũ naturã explicem) si quis roget me de septimo die, an decretorius sit: dein, ubi hoc affirmarim ex parato, de sexto rursus q̃rat, q̃d ei respondero? Nam, si eandem huic quoq; appellationẽ imponam, putabit forsan aliquis natura ipsum septimo assimilem me existimare: si uero natura cõtrariũ, ideoq; ex decretorijs diebus exemerim, forsan opinabitur, eodẽ genere cũ duodecimo, & decimosexto comprehendi; de quibus antea dixi, nũquam me uidelicet uidisse ipsos iudicantes. De his sanè, q̃d sentiam, prõpterea ut de septimo dixi, enunciabo. Illos. n. q; nullam decernendi notam hñr, non decretorios dicam: hunc, quia oẽs bẽt, decretoriũ esse: de sexto non tam absolutam enunciationem statuere possum, decernit etenim ſ requẽter de morbis, sed dolose & praue. Quapropter, si q̃s me cogat de ipso serre sniam, non longa oratione usus, ut paulo ante, cum uniuersam eius naturam recenserem, sed summam complectens, sextum diem malum esse decretorium dixero, quemadmodum septimũ bonum. Non tñ sic conuenit simpliciter, atq; angusta o͂one de re non simplici pronũciare. Nam H præter alia medicorum, pleriq; rei ipsius obliti, de nomine contendunt: nõnulli subitam in morbo mutationem iudicationẽ appellant: q̃dam, nisi bene ægro essent, tale crisim non uocitant: aliqui horum utrunq; iudicij opus esse aiunt. At iudicium ipsum, perturbationẽ (quam *σάλον* græce dicũt) facientem cõspicue mutationẽ in morbo acuto, ac ipsa uidelicet morbi natura, pueniẽtẽ, non extrinsecus, esse arbitrantur. Deinde multum, ac diu significato cõtendunt: neq; id ip̃m intelligentes tanquam à rebus medicis desciscentes, uel dialecticis, vel grammaticis, vel rhetoribus conuenientem speculationem recipiunt: siquidẽ dialectici munus est de nõium rectitudine disputare: Rhetorum & Grãmaticorũ est inspicere nomen, an * latinus in usu sit. Atq; hæc nõnulli medicorum factitant, tantam uel dialectices, vel grãmatices, uel rhetorices cognitionẽ, ac intelligentiam hñres, quantam asinus lyræ. Hi ergo medicorũ res omittentes, & aliena male tractantes, utrobiq; grauiter peccãt. Nos sanã, quõ quis medicis nominibus optime utatur, alibi mõstrauimus. In præsenti cõmentario dierũ naturam interpretari statuimus, sophistarum nugas alijs relinquẽtes, qui artis opera parum curant, sed nugantur, velut in adolescentium diatribis. Dicerut tamẽ nonnihil in sequentib. etiam de prædictis nominibus, ut illorum cauillos quis possit diluere, homonymias distin-

† *Si uero & per urinas quãdo que indices, nec ipsas bonas inueneris.*

A distinguens. Nunc aũt prius ipsam vtilitatẽ explicemus, quemadmodũ in oĩbus commentarijs fecimus, ut hunc iã tenens, eoq; fruens, ex abundantia, sophistarũ nugas reprehendere condiscas. Nam, vt alia sine longa ipsorum nugacitate, artis candidati põt ediscere, oẽm adamussim dierum naturam ex ipsa doctrina opere possuut consequi. Atqui in totum ab eorũ loquacitate tam vulgata abstinere impossibile est: postremo quoq; in priore sermone, vel inuiti ipsam attigimus.

De ordine dierum iudicatoriorum ad uigesimum vsque diem. CAP. 5.

PVta itaq; illa, vice procemij alicuius p p speculationis celebritatem, mihi esse prælibata: vtilitatem autẽ ipsam, & præstantiam ad artis opera nunc deinceps dicere vniuersam tẽpus postulat. Quòd quidem utilitas sit, etiã sine appellatione ostenditur: ꝙ autem veritas, non statim apparet, sed ex ipsis rebus iudicationem expectat. Quare lectores hoc adhortari opportunum est, vt, postq̃, queãdmodũ & nos oĩa hic scripta multo t pe iudicauimus, ipsi quoq; in ægris eadẽ explorauerint, tum audeant de dictorum ueritate sententiam proferre, prius autem nõ. Rursus igitur initiũ faciamus ab ijs, quæ à principio libri incepimus: dicamusq; quæcunq; q dẽ prius dicta sunt, per capita resumentes, vt solum memoria teneant: quæcunq; vero nondum diximus, enarratione fusa interpretemur. Hæc aũt dicta sunt: morborũ solões, quæ subito, vniuersimq; fiunt,
B excretionem quandam, vel abscessum euidenter requirere: Dierum vero, in quibus eueniunt, naturas esse differentes: etenim septimum & frequenter soluere, & perfecte, & cũ fide, & salubriter, & sine periculo, & clare, & cum bonis signis: sextũ frequenter quidem & ipsum, sed nõ septimo similiter: nam & pauciores ipsum iudicare, & solutionis modo plurimum differre: neq;.n. bonas salubresq; ipsas esse, verũ malitiosas plurimas: neq; si bonas solutiones, oĩno & pfectas: imo neq; si perfectas, statim ẽt cum fide, quia nonnunq̃ morbus reuertitur, exacte licet solutus esse videatur. Quinetiã cum periculo, & obscure sextũ diem iudicare, idq; ei maxime propriũ esse, hoc quoque diximus. Attamen sine signis iudicium nõ oĩno sexti proprium est, sed quartus ipsius, ut etiã septimi index est. Hæc igitur præfati sumus; q̃ testant, nunc adijciamus. Septimi naturã decimusquartus maxime imitatur. Proximi his sunt nonus, vndecimus, & vigesimus. Prope hos vero decimusseptimus, & quintus, post hos quartus, hunc sequuntur tertius, & decimusoctauus. At sexti naturã nullus exacte aliorum dierũ imitatur. Si aliquando aut in octauũ diem, vel decimũ subita morbi solutio incidat, similis ferè ei est, quæ in sexta accidat, verũ raro in his solui tur, nec cũ fide, nec bene, nec perfecte: insuper ad hæc obscure simul & citra notas; vnde alterius esse naturæ ipsi cũ supradictis ostẽdũtur. Quemadmodũ in his morbus subito nõ soluitur, ita nec in ijs, quos
C statim recensebimus, duodecimo, sextodecimo, & nonodecimo. Medius inter hos ordines dierũ subito non soluentiũ, octaui dico, decimi, duodecimi, decimisexti, deciminoni, quos iã retulimus: & tertij, quarti, q nti, sexti, septimi, noni, vndecimi, decimiquarti, decimiseptimi, decimioctaui, vigesimi, decimustertius maxime videt̃ mihi esse positus, nec scilicet ita teijciendus, sicuthi, q sc d ẽ sunt notæ: nec ita soluere morbos natus, sicut ij, q primæ sunt notæ. Huiusmodi quędã dictorum dierũ ad uigesimum vsq; dr̃a est. Reliquas ordine deinceps dicturus sum, hoc primũ in memoriã reuocato, quod ante paulum promisi. Nã, quantum ad artis opera attinet, longo ad inuentionẽ t pe opus est, breuissimo autẽ ad doctrinam: quicq d est aliud reliquũ, vel sophistarũ nugæ, vel aduersus hos controuersia est, etsi hæc quoq; deliramentum sit: pręstaret.n. ipsos despicere: propter iuuenes tñ, & q aliqñ cauillationibus circũueniti, à naturali ratiocinatione recedũt, necessario locũ habet. Igit̃, q d proposuerimus, manifeste iã liquet. Nam sine nominibus ẽt his, iudicari, iudicatum esse, iudicium, & decretorium, differẽtias dierũ interpretatus sum: non à ratione quadam, vel dogmate abditorũ, eas introducens, verũ ex solo diuturno vsu speculationẽ cõstituens. Porrò, qui cunq; hoc omisso, vel qño iudicationem definite conueniat; vel quæ ratio sit, cuius occasione nõ æq; in uniuersis p dictis diebus iudicia fiunt, disquirit: sophistis controuersiæ ansam præbebit: q
D hmõi sermonibus cõtradicentes, rem ipsam se subuertere putant: veluti si q s videndi causis, quas philosophi dicunt, reclamans, se visum sustulisse credat: vel si q s de motu quid dicat, non habeat, vel de loco, t pe, generatione & corruptione, cum sermonibus res quoq; sustulisse arbitretur. Talis est.n. de iudicio, & decretorijs diebus sophistarũ dicendi facultas: q euidens ipsum sanè amouere non possunt, significata uero transponunt, & ad definitiones quasdam reclamant, postremo placita de natura numerorum proscindunt. Quanquã à nobis nuper scripta doctrina nihil horũ attigit: atq; huius rei gratia sophistarum os obturat, utilitatem, vsumq; breuiter edocet. Pari modo dierum post vigesimum differentias compendiose tractassem, nisi ratio quædam necessaria obstitisset: quam & ipsam Empirici, qui nihil aliud recipiunt, nisi euidenter apparentia, accurate nouerunt: non tamen qui primum artem recipiunt.

De quintodecimo quid dicendum, cum nullã hic de eo mentionẽ haberi uideamus.

Solutio rationum, quæ morborum initium, quasi inexplicabile ostendebant. CAP. 6.

HAec aũt ipsa rõ, ea est, q̃ inquirit, quod nam tandẽ sit morborũ principiũ: Etenim vigilant, cibos fastidiunt, capite grauantur, segnes, & ad motum pigri fiunt, toto corpore lassitudinẽ sentiunt, aliaq; id genus infinita patiuntur plurimi ęgrotaturi. Atq; hęc primo aduenijt modice, verũ semper magis augescunt paulatim, obambulantibus iam, & consueta facientibus. Posteaq̃

vero nimisquam displicere sibi cœperint, ac ab affectu victi primū fuerint, tunc decumbūt. Vnde E
perspicuum euadit, morbi principium statuere conueniens, non leuioris esse negotij: quippe ad amussim primū, insensibile esse: vbi iam decubuerit, non morbi, sed decubitus, esse principiū. Etenim, q fortiores quidam sunt, maliq; patiētes, itē quòd detinētur aliquo ciuili negocio, longiusque eunt, & procul à domo deducuntur, atq; ob alias huiusmodi causas, possit quis nōdū decumbere, sed male affectus quidē esse: si mollis quispiam animo, imbecillis, timidus, & de qualibet leui causa suspiciosus, statim decumbit. Cuius igitur decubitus morbi initium putandus, nemo facile inuenent. Atqui, si neq; primum exacte principiū capere licet: neq; decubitum, morbi initiū cōsistere, ratio est: cōstat neq; aliud tempus aliquod, uel ante decubitū, vel post eum. Siquidem priora omnia inique capientur, primo principio neglecto: quæ post decubitum sunt, multo iniquius, si neq; huius tempus morbi exordium est. Huiusmodi quidem sunt addubitationes. Porrò ipsorū solutiones diuersæ sunt: Prima & maxima, Multos morbos repente inuadere, vel simul cum rigore, vel dolore vehementi, nullo planè sensibili symptomate eos prægresso. Morbis itaq; alijs, in q bus obscura principia sunt, omissis, decretorios dies in manifestissimis experiamur. Etenim &" cœnatis" facillime plerisq; & "exercitatis, "lotisq, subito morbus aduenit, quemadmodum Hippocrates quoq; de multis ęgris scriptū reliqt: Vt idē author de alijs ægrotis scribere consueuit, q prius- F q̃ ęgrotare inciperēt, stādo in erectum fatigabantur. Et quidē hoc ipsum dicētes, antequam morbus incepisset, inscij ac imprudentes veritatē confitentur: nam morbi initium tps illud ipsis putādum est, cum manifesto febricitare incipientes decubuerint. Non. n. idem sunt capitis dolor, & febris: sicut nec uigilia, & cibi fastidium, & totius corporis grauitas, vel lassitudinis sensus: verū singula hæc, diuersa quædam à febre existentia, febrem denunciant. Tu igitur ò sophista mentem his aduerte. Febris inuadēs, maximeq; acuta, neq; nos, neq; idiotam quemlibet latere potest. Finge autē, si noles, latere nos quoq; sed mirarer, si diutius hora ægrotantem, licet oīno sensus expers sit, latuerit. Putet itaq; inuasisse hora decima: sit autem vero initium, quod non decima, sed nona hora contigerit: quid hoc ad dies decretorios? In hoc artis medicæ opera nimis, vti vides, pereunt, q ægrotantiū nonnullos hora una latuit. Hippocrates sane medicorum omnium diligentissim', vniuersa hæc cum obseruasset, quemadmodum, q complures repēte nullo prius oborto symptomate, quidā" stando in rectum fatigati, febricitare inceperunt, memoriæ prodidit: ita iudicationes à primo die, quo febricitauit hō, non ab illo, quo capite doluit, vel huiusmodi aliud quippiam passus est, accurate inspexit, quoniam in huiusmodi principijs decretoriorum dierū experientia medicis est. Porrò tu, si principia ratione cōtemplabilia uis inspicere, forsan *διαιτας*, id est, perpe- G tuæ inualetudinis, placitum attinges: at nō Asclepiadarum medicina talis est. Ratione siquidem contemplatorias illi febres neque dignoscere, neq; curare dignati sunt: sensiles autē & claras, & potissimū cū acutæ sint, in quibus, & decretoriorum dierum cōtemplationē requirimus, neq; idiotam quēlibet, neque medicū, latere possunt. Quid iam tibi vis? an in ijs, qui statim decubuerunt, ob seruationē facere, vel qui stando in erectum defatigati sunt? Hippocrates etenim in vtrisq; faciēs, eosdem de ambobus decretorios pronunciauit, non vbi primum capite doluit, sed cum primū febricitauit, morbi initiū constituens: Ita etiam singuli alij, quibus ars curæ est, non sermones falsi probabiliter contexti. Iam quidē morbi principium medicis facillime cognoscitur. Siquis vero se ipsum ab hac appellatione eximit, nondumq; persuasum habet: rū nugari non solum nos, sed etiā Hippocratem, Dioclem, reliquosq; alios, quorum prius mētionē fecimus, existimat: is Cadmeam uictoriam uincat.

1. Epid. cō. 3. t. 25. 3. 124. e
1. Epid. cō. 3. t. 19. 3. 121. e
3. Epid. in historia Hipposthenis.

3. Epi. cō. 3. t. 26. 3. 124. g Et
3. Epi. cō. 3. t. 82. 3. 150. f. Et 351. b. t. 8. 4.

De facultate dierum indicatorirum aduersus sophistas. *CAP. 7.*

NOs enim sophistas reprehendere nunc non instituimus, quoniam superuacuum: uerum ijs, qui ueritatem sectantur, speculationem nostram impertimus. Ponamus iam huiusmodi quendam ægrum, clarioris doctrinæ gratia, qui decima diei hora acuta febre conflictari incipiat: H vnde sophistis quærere iubentes principium ratione contemplatorium, ipsi, secundū diē, an aliquod aliud initium accessio altera in ipso faciat sensibile & clarum, obseruabimus: Dein eodem modo tertium, vt siue per triduum siue quotidie fiant accessiones, cognoscamus: hoc autem magis, siue in paribus, siue in imparibus diebus uehemētius intendatur: Esto febris continua, per triduū uero accessiones: tertio qdē die, hora vndecima: quinto, noctis hora prima accessionem habeat: septimo noctis hora tertia: semper enim accessionem duabus horis post uenire statuamus: quapropter etiam noni diei noctis hora quinta, undecimi septima, fiet accessio. Sunto iam huic alia similia per uniuersum morbi decursum à principio ad usq; noctem vndecimam. Vndecimo vero die coloratiores simul urinæ reddantur, & quasi albæ nubeculæ in ijs innatent, prius non visæ. Hic non mediocris spes est uerè medicis morbum in decimo quarto die discussum iri: euenit tamen subinde solutionem in dierum quendam sequentium incidere. At, hoc quo pacto fiat, sermonis de iudicijs proprium existit, eaq; de causa in illo dicemus: nunc autem de decretorijs diebus disserere proposuimus. Cuius autem gratia exemplum requirebam, prop ius venire appa ret. Inuadat enim quotacunq; hora decimętertiæ noctis accessio cum totius corporis concussione,

A ſione, quam Græci ἐγ᾽γ... nominant: fieri ſiquidem poteſt, vt horam conſuetam præoccupet, aut non præoccupet: ambo enim eueniunt, magis tñ alterum, vt præoccupet, cum criſis futura eſt. Sit iam quoq; moleſta, grauisq; ſi placet, tota nox decimatertia facta, quo certius firmiusq; iudicium fore ſperemus: qm̃ impoſſibile eſt eum, qui tã grauiter laborarit, in acceſſione, quæ decima tertia nocte incepit, non iudicari. Iam vero, vt nihil indefinitum ſit, fingamus noctem grauem: inuadat acceſſio hora octaua cum vehementi corporis cõcuſſione: nullumq; aliud ex iis, quæ in criſibus ſuperueniũt, ſymptoma adſit: pulſus fiat inordinatus, inæqualis: ſed motus plures, elati, & magni appareant: huiuſmodi æger, vbi acceſſio cum corporis concuſſione inuadens vigorem ſuum receperit, ſudare ſtatim decretorio modo in decimoquarto videlicet die incipit: ſic.n. euenit, ſi decimatertia nocte, hora octaua, acceſſio inuadat. Itaq; tã facilius pro euacuationis ratione ſpiret, moueatq; ſeſe, & pulſus edat meliores: tũ facilis tolerãtia iſta egmitet: & toto die vniuerſum corpus æqualiter inſudet; dein ad veſperã in totum febri leuetur: talis æger tuto iudicatus eſt. Procedente tpe paulãtim ipſum recreare cibis & reficere conuenit: nihil ẽt timere, dies enim fida fuit, omnesq; decretoriæ notæ concurrerunt. Nempe, ꝙ vndecimo die in urinis quid iudicatorium apparuit, ſignum eſt iudicij, quod εὔσημον.i. cum bonis ſignis, merito nuncupatur: item nox grauis, quæ

B acceſſionem præcedit, & inſultus cum concuſſione, pulſuum commotio decretoria, ſudores boni: atq; ob hoc, clarum iudicium merito nominatur: ꝙ ſine ſymptomatibus horrẽdis euenerit, tutum quinetiam perfectum, quod febrem perfecte diſcuſſit: bonum ob hoc ipſum, & ꝙ ſine periculo. Quod igitur iudicio teſtimonium afferendum relinquitur? huic mihi animum adhibeas, ꝙ fidele eſt iudicium, ſecurum, & à metu de morbi recidiua remotũ. Vnde hoc accepimus? nempe ꝙ alia ſingula ex vno quopiã, vel etiam duobus, vel pluribus quidẽ, ſed non ex vniuerſis factis, oriuntur: verum ꝙ cum fide, omnibus, quæ commemorantur, indiget: in quibus diei quoq; natura eſt: nã, ſi alijs omnibus, quæ retuli, euenientibus, criſis in decimum quintum incidiſſet, non perinde ſecura eſſet. Fides igitur exquiſita iudicij à die ſigillatur, ac obſignatur; atq; hic decretoriorũ dierum eſt vſus. At, ſi quis ſolos ipſos omne poſſe exiſtimet, is non ſolum plus ignorat, quã cognoſcit; immo ſophiſtis etiam contradicendi occaſionem exhibet. Dicunt igitur ſtatim: Si fidem in morborũ ſolutionibus decimiquarti diei natura præberet, fidum ipſum eſſe, vel ſine multis ſudoribus, & ſalubrib. oporteret. Qũo aũt ſermo nugax ſit, ego ne vel oſtendere prorſus uolui, ſed ſingulos medicorum ſcholam frequentantes tantum prius eruditos eſſe, q̃ frequentarent, vt ſaltem cauillos, ac captiones adeo manifeſtas poſſint cognoſcere. Huiuſmodi ſiquidem nugacitas omne peruertit au-

C xilium, neq; venæ inciſionem nonnunquam auxiliari demonſtrans: ſi nanque auxiliaretur, cur tã dem non ſtatim eos, quibus vena inciſa eſt, in balneum dimittimus, audacterq; nutrimus uerum in lecto cõtinemus, & tenui uictus ratione fouemus? quid, ꝙ nec cataplaſma apponimus? etenim hoc repletos, lotos, & ebrios iuu: t: quin nec clyſterem, neq; ex omnibus aliud quodlibet: ſimilis nanque loquacitas eſt. Sed qm̃ artem tam mirabilem, ac magnam pro Aſclepiadis veteribus lanifices & telonæ tractant, oportet videlicet nos quoq; eam oppugnatã vindicare, dicereq;, Si vna quæuis cauſa vnius rei efficiens eſſe, & vnũ quoduis ſignum unius rei index eſſe dicat: ac quiſpiam oſtendat hanc ipſam cauſam, & hoc ipſum ſignũ minime p̃ſtare poſſe id, quod de ipſis enunciatũ fuerat, vt quæ alterius pñtiam ſemper requirant: pulchre opinionem reprehendet: ſi uero aut facere, aut indicare ſimul plura coeũtia, hoc aliqd dicatur, nugax eſt, qui ſeorſum ipſorum unũquodque aggreditur: non.n. unumquodq; ipſorum priuatim tanquã non ſufficiens, ſed vniuerſa ſimul, ſubuertere conuenit. Dixeris equidem ſic, puto, etſi decem aliqui pondus quodlibet attollere poſſint; ſinguli uero priuatim nullum poſſint, ad operis totius abſolutionem vnum inferri. Quid iam vis? vtrum decretorios dies fidæ morborum ſolutionis eſſe cauſas, an ſigna? in utriſq; ſiqdẽ ſophiſma prompte deprehenditur. Vis, prius cauſas ſtatuamus, quemadmodum & uenæ ſectionem, &

D clyſterem, & cataplaſma, aliaq; ſingula pręſidia cauſas ſanitatis eſſe dicimus? verum, ut illorum nullum adeo ualidum erat, ut ſine alijs reſtituat ſanitatẽ, ita nec decretorius dies. Rurſus igitur, ſi tibi vĩ, non cauſas, ſed ſigna dicamus, qualia in vrinis, alui recrementis, ſputo, atq; hmõi alijs vniuerſis cernunt: ſed nec illorum ullum ſolum ſignum poterat, vel ſalutem, uel mortem indicare. Atqui, ſi neq; ut cauſas, neq; ut ſigna, decretorios dies cenſeã ſemper ſolos, aut facere, aut indicare idem, verũ cum plurium congreſſu, nullam adhuc ratione ſophiſma ipſorũ habebit. Non.n. hæc decretoriorum dierũ recta exploratio, ꝙ etiam ſine alijs ſignis decretorijs fidi ſint: uerum alia quædam quæ ſanè re uera eſt. Nam, ſi alijs vniuerſis indicijs eodẽ modo hãtibus, decretorius dies ſolum deſtituatur, multum à iudicij fide tolletur: ꝙ ſi uero alijs decernendi ſignis non admodum completis, decretorium ipſis diem appoſueris, ſolutionis ſecuræ ſpes quædam affulget. Iam uero, ſi hoc etiam ſolum decretorijs diebus adſit, nempe cum ipſis frequenter uel plurima & maxima decretoria ſigna, uel etiam uniuerſa concurrere, æquum uidelicet eſſet huius tantum occaſione p̃priam quandam decretoriorũ dierũ naturam eſſe putare. Cum igitur ad hoc à ſe ipſis quoq; aliquid adferunt in mediũ, non multo ſane magis ipſos ab illis, qui nihil inferunt, neq; multis iudicandi ſignis concurrunt, ſeparabimus, ceu propriã illi, propriam, & hi naturam habeant? mihi qui-

quidē etiam admodū videtur. Itaque rursus à sophistis, qui artis optima conspurcant, recedentes, E memores præscriptæ paulo ante hypotheseos, claritatis doctrinæ gratia, ægrum illum, quē continue febricitātem, per triduum accessionem experiri, ad diem vndecimum deducentes sermone, decretorium in vrinis posuimus signum habuisse, inde quartodecimo iudicatum esse: Nūc haud ita sic, sed iniudicatum adhuc, in decimamquintam noctē accessionē, quæ in ea accidit, deducentes similiter eum totius corporis concussione inuadentē, pari modo sudore iudicari fingamus in die sextodecimo, vt euidenter cognoscamus, quantam virtutē dies decretorius obtineat. Primum etenim neque probe sudauerit hic ægrotus, neq; perfecte in illo die febris eum dimiserit: q, si aliquid vtiq; præter opinionem euenerit, sine fide omnino crisis est: item, si æger quid peccet, morb. denuo reuertetur.

De regulis, quibus comprehenditur dies iudicatorius, quando iudicium ad multos dies videtur pertinere. CAP. 8.

ITerum ergo protrahēs eundem ægrotum, quarto die signum decretorium habuisse ponamus, quemadmodum paulo supra de vndecimo statuimus: huic crisis septimo expectanda est. Cōtemplatorius enim in secunda septimana, vndecimus: in prima, quartus: & indicare natus est, sicut undecimus quartūdecimum, ita quartus septimū, qualis nam erit. Fiat autem accessio in septima nocte hora tertia, sicut prius statutū est: item concussio, pulsuum mutationes eueniant: nocte iā finiēte sudare incipiat: postea toto deinceps die octauo, pulchre sudet: postremo febri leuetur ad vesperam. Hic rursus animū mihi aduertas: cuius enim gratia ægrū produxerim, nō paruum est. Siquidem in prima hypothesi decimatertia nocte accessionē expertus more decretorio, deinde quartodecimo febri liberatus, nō decimotertio, sed decimoquarto, iudicatus esse dicebatur: nūc aūt, sudores licet ex morbi solutione in octauū diē totū exciderint, tamē septimo die hic iudicatus dici queat. Adhibēdus enim animus est, neq; simpliciter accessionū principijs, etiamsi cum decretorijs notis inuadant: neq; cū primum sudare, vel alio quouis pacto inceperint iudicari: etenim hoc solum fidem nō habet: immo nec cum primū febris decessit: quin nec duo coeuntia reliquo maiorē potentiam necessario habent, etenim tria conuenientia omnē q̄stionē tollere conspicuum est. Dico autem, si in vno aliquo die accessio cum signis decretorijs inuadat, & iudiciū incipiat, & perfecta solutio sequatur: siquidē partitionem fecerimus, distinguetur primum & maxime diebus, quos indices & contemplatorios appellant. Si nāq; vel quarto, vel vndecimo indice facto, crisis quolibet modo attigerit vel septimū, vel decimūquartum, illorū ipsam crisim esse arbitrari oportet. Porrò, si perfecte iudiciū extra illos dies cadat, vt neque in illis incipiat, neq; compleatur, constat nō adhuc esse dicēdū, morbū in septimo, aut decimoquarto iudicatum, verum in alio quopiam die, qui totā crisim in se comprehendat. Et, si tamē nullo indice prius habito crisis subito contingat, duos attingēs dies, ad notas has respiciens distingues, vtrius nā sit, nempe ad accessionum analogiam, ad dierum naturam, ad decernendi temporum numerum, ad ipsum iudicij tempus. Ad accessionū analogiam sic: imparibus diebus si æger magis laborarit, proprium magis diei imparis iudicium: quemadmodū, si paribus, illius proprium: nam in accessionibus plurimum iudicia contingunt. Cæterum ad dierum naturam hoc pacto, si ambigas, vtrum noni diei, vel decimi sit iudicium: si enim salubre, ac bonū, perfectum, sine periculo, noni magis est: si imperfectum, malū, & periculosum, decimi. Ad numerū decernendi temporum: quoniam hæc tria erāt, decretoriæ accessionis initiū, decretoriæ motionis principium, finis ipse iudicij: qui dies tempora duo accipit in sese, magis iudicium sibi vendicat. Sic & ipsum tempus iudicij vtra die fuerit longius: illi magis iudicium attribuendum est. Si igitur quatuor quidem hæ notæ uno die introducantur, huic tu quoque iudiciū attribues: & si una ex his relinquat, sic quoq; adhuc adscribes, sed iam & alterum ipsius crisis participē fieri putabis: si vero æquales notæ fuerint, iudiciū quoque vtriusque diei cōmune esse censebis. Interim vero nō duos modo, sed tres etiā dies, iudiciū attingit. Iterū igr hic mediā, q̄tū ad G H tēporis longitudinē, attinet præpones: non tamē vniuersum ei concedes, sed primū q dem, si absq; indice & contemplatorio die crisis fuerit, considerandū est, quoniam diximus maximam hoc potentiam habere. Secundo regulis quoq; alijs, quas modo enarrare desij, vtendum est, nempe accessionum collatione, dierum natura, decernendi temporum numero, & ipso iudicij tempore.

De prima, ac secunda die: & de nomine crisis vel iudicij. CAP. 9.

QVoniam vero de his abunde satis definitum est, reuersi denuo, vti prius, vsq; ad diē vigesimum, ita iam post illū decretorios enumerabimus: tantūmodo prius relatis iam adijciētes, quantum ad præsentem disputationem conducit, item ne ulla iam commemoratis quæstio desit. Quid autem hoc est? De primo die in morbis, & secundo, non diximus in superiore sermone, etsi Diocli hi quoque decernere de morbis visi sunt. Quomodo igitur de hoc intelligendum sit, distinctione docebimus. Nā, si præceps, ac subita in ægrotantis corpore perturbatio, morbi solutionem præcedens, crisis siue iudiciū nominatur, neq; primū diem, neque secundū decretorios esse censebimus, q̄a illa uelut fluctuatio, quæ solutionē præcedit, nequaquam in his est cōspicua:

si uero

A si vero solutionẽ simpliciter, iudicium uoces, hi quoque erunt decretorij. Certe omnes febres diariæ solutionem partim in primo statim die, partim in secundo, nanciscuntur. De significatu igitur quæstio hic magis est, quàm de re ipsa: ipsam enim rem, liberari videlicet plerosque febribus in primis statim diebus, nemo ignorat. Ad hoc genus quæstionis pertinet illud quoque. an, cum perturbatio facta in morbi solutionem finierit, crisim esse factam dicendum: an, cum insignis quępiã mutatio acciderit. Quinetiam, ipsum solutionis nomen, utrum, cum ad sanitatem æger recident, duntaxat inferendum sit: an etiam, ubi mors secuta, adhuc morbum sic quoque solutum fuisse dicendum sit: magnam inquisitionem obtinet. Cum uero huiusmodi disquirendi otium suppetet, rursus exponemus. Nunc autem in hoc priore commemoratio solam ipsam vtilitatem commonstrare proposuimus, quam & sine demonstrationibus logicis, ex hypothesi colligere possum. Fingamus enim perturbationem ante exactam solutionem, crisim simpliciter appellari: aliarum nulla crisis absolute, uerum quæ ad perniciem tendit, mala crisis totum hoc nominetur: quæ insigne quidem momentum attulit, morbum vero non soluit perfecte, deficiens appelletur: alia, quæ insigniter ad peiora declinat, imperfecta simul, & mala. Sic quidem, cum singulas res priuatim absolute, clareque indicare uoluerimus. Interdum vero interpretationibus defectius appellatis utentes,
B iudicia nominamus vniuersas quatuor differentias, citra appositionem mali, uel imperfecti. Atque hanc deficientem interpretationem apud omnes homines satis in usu esse, alibi declaratũ est copiosius: sed nunc quoq; dicemus, quantum ad præsens institutum est. Chænicem sanè, & cubitum, & pedem, aut aliam quandam mensuram, neq; cum maior, q̃ par sit, existat, neq; cum minor iusto, eodem appellasse uocabulo conuenit, qm̃ quantitatem aliquam certam unumquodq; tale nomen indicat: attamen est, cum chænicem minorem, maioremque, ac conuenit, nuncupamus: similiter cubitum, pedem, & alias quasque mensuras. At, cum exacte interpretamur, non cubitum simpliciter, sed magnum cubitum, aut paruum, nominamus: absolute uero, solum iustum. Aliquando nonnulla secundum uehementem excessum, generis totius appellationem sortiũtur: quemadmodum etiam, apud poetam scribi dicimus, alium præter Homerum, neminem intelligẽ
« tes, infiniti licet alij poetæ sint. Huius farinæ est, quod dicitur apud comicum. Et rarum est, ut, qui
« homo, sit homo. Nam agrestem, belluinum, amentem, rusticum, non secundum hominis naturã esse putantes, ad integros in ea natura, & consummatos nomen transferimus. Siue igitur sic per excessum quendam iudicij nomen dicimus, siue iuxta priorem rationem, alterius temporis est disputatio. Quod autem ad medicinæ opera momenti afferat, iam colligere est ex præscriptorum
C nominum hypothesi. Quod.n. oẽs iudiciorum notas habet, iudicium absoluto sermone uocatur: alia, cum appositione nominis appellabuntur. Iam, si non subitæ mutationis perturbationem, verum solam ipsam mutationem voluerit quispiam iudicationem nominare, bona quidem simulq; perfecta solutio simplici sermone, crisis vocabitur: reliquæ cum appositione omnes.

De iudicatorijs diebus, qui post vigesimum enumerantur. CAP. 10.

PRoinde qui post vigesimum diem decretorij? hoc.n. vna mihi propositum est percensere: Archigenes sanè, Dioclesq; vigesimumprimum ante omnes potissimum primo loco dignãtur: etenim Archigenes ipsum vigesimo præponit: mihi tamen aliter visum est, sicut & Hippocrati: ostendetur autem id in sequentibus. Simili modo etiam de vigesimoseptimo habet: si quidem ego hunc etiam uigesimooctauo antepono, illi postponunt. Habet autem trigesimusquartus potentiam mentione dignam, atque hoc magis quadragesimus. His minus decernunt vigesimusquartus, & trigesimusprimus: & multo his adhuc minus trigesimusseptimus, ita, ut in dierum decernẽtium, & eorum, qui non decernunt, medio collocatus esse uideatur, & magis ex non decernentib. esse. Porrò alia tota dierum multitudo inter uigesimum, & quadragesimum, decernendi omnino
D expers est: audi ipsos, iam tibi referuntur: vigesimussecundus, vigesimustertius, vigesimusquintus, vigesimussextus, vigesimusnonus, trigesimus, trigesimussecundus, trigesimustertius, trigesimusquintus, trigesimussextus, trigesimusoctauus, trigesimusnonus: vniuersi duodecim sunt. Et vsq; ad quartumdecimum quidem magnæ sunt perturbationes in morbis. Proximo loco succedunt, quæ vsq; ad vigesimum habentur. Quæ post hunc ad quadragesimũ succedunt, paulatim vehementiã efficaciamq; remittunt. Adeo ut, qui post quadragesimũ sunt omnes, prorsus langueãt, concoctione potius & abscessibus, q̃ excretionibus, morbos finientes. Accedunt in his quoq; per excretiones interdum iudicia, sed raro, nec magnam habent uehementiam: & frequenter plurib. diebus indicia complentur, maxime cum in abscessum finiunt. Atq; alios quidem, qui post quadragesimum habentur, Hippocrates planè contemnere videtur: sexagesimi tamen, & octogesimi, & centesimiuigesimi rationem habet. Ab his alios quidem septem mensibus, alios septem annis, finiri ait: alios uero, vt verisimile est, in binis annorũ hebdomadis, & ternis. Nõ desunt, qui etiã quadragesimisecundi, & quadragesimiquinti, in super quadragesimioctaui, & quorundam aliorum dierum, meminerunt: de quibus uniuersis, sermo nobis futurus est.

In Prog. cõ. 3.t.3.4.107. b

Quæ

Quæ errata crisis diem protrahere, aut accelerare soleant: ac de usu & ratione diei iudicatorij prænoscendi. CAP. II. E

Itaque plurimis medicis impossibile uidetur præsagiri diē, quo de morbo decernetur: re uera tamen impossibile non est, si quis accurate Hippocratis speculatione lecta, artē tractare studeat. At vel si prius, quàm edidicerit, apud ægrotos uersetur, nihil amplius aget, quam operam frustra ludet: vel, si ipsam diligenter didicerit, operari uero neglexerit, longè quidē altero, qui non antea didicit, melior, abest tamen permultum is quoq; a perfectione. Quapropter qui præscius esse cogitat diei de morbo iudicaturi, huic in primis ex amussi cognoscenda sunt, quæ Hippocrates in opere prognostico tradidit; deinde, quæ de constitutionibus in alijs libris memoriæ prodidit: postea de ætatibus, naturis, anni temporibus, & locis, quorum nōnulla etiam in prognostico perdocuit: vbi iā hæc edidicerit, pulsuum cognitionem adiungens, facili negocio iudicij diem prænoscet: vbi siquidem morbus acutus nullum periculosum signum referat, & quarto die euidēs quædam concoctionis nota comparuerit, septimo crisis futura est. Atq; hæc breuibus iam explicata sunt longe uerissima. Porrò, si quis lethalia signa, periculosa, & salutaria ignoret, nihil ex hoc sermone promouebit; quanq, si hæc quoq; cognoscat, coctionis autem notas ignoret, etiam nihil hinc frugis relaturus est. Huius rei gratia Hippocratis præsagiorum opus relegendum præcepi. Nam periculosis symptomatis præsentib. una cum (aliqua) concoctionis nota quarto die apparente, iudicium si paribus diebus accessio fiat, sexto expectandum est: quod si hunc excesserit, octauo: si in impari bus, septimo; bonis signis apparentibus, septimo die morbus, discutietur: etenim lethalia signa cū notis concoctionis nunquam euenerint. Hæc autem non minus, quàm periculosa & salutaria inspicienda sunt, quia, si quarto apparuerint, septimo aderit mors. Dictum autem est hoc nominari crisim malam. Animum hic aduertas necesse est, lethalium signorum tum magnitudini, tum copiæ. Si nanq; multa, magnaq; die quarto euenerint, accessionibus distinguendum erit de morte futura: ad hæc cognoscendum hominem quarto die moriturum esse, modo accessio diebus paribus facta sit: si imparibus, septimo. Interdum sextus hominem iugulat, etiam si accessio contigerit in imparibus, propter morbi celeritatem, & magnitudinem, & symptomatum in quarto die euenientium copiam. Quamobrem accidentium magnitudo, quæ ex potētia sumitur, exacte dignoscenda est. Verum, quomodo hæc ab illa, quæ ab imaginatione æstimatur, distinguenda ueniat, in libris de crisi narratur. Omnia in omnibus confundere, & conturbare non oportet, sed quantum ad dies tantum decretorios proprie pertinet, huc transferendum est. Cum .n. accurate admodum acutos morbos obseruassemus, quartum diem septimi esse indicem ex sua natura deprehēdimus. G
Ex sua natura, inquam, hoc est, si nullum rarum & magnum incidat uel extrinsecus, uel ex ipsa morbi conditione, vel etiam ægrotantis habitu, quartus omnino septimum indicat. Cæterum, si quid extrinsecus præter opinionem accidat, quo de postea mentionem facturi sumus: uel morbus vehementer, uel obscure, ad iudicium propellatur: & ægrotantis uires, aut validæ, aut imbecilles extiterint: attendendum est, distinguendumq; æger perituris ne sit ante diem septimum, an post hunc de ipso decernetur. Siquidem, vbi malum aliquod extrinsecus præter spem euenerit: & morbus nō simpliciter acutus, verum peracutus sit: ad hæc vires ægri imbecillæ: signum malum, quod in quarto die apparuit, septimum diem non expectat, verum sexto æger huiusmodi morietur, præsertim si paribus diebus accessiones acceperit. Quod si nihil extrinsecus erratum sit, & morbi motus haud ita præceps ac uelox, & æger ualidus, si quidem manifestum in quarto die malum indiciū fuit, septimo interitus comitabitur: si vero obscurum, excedet hunc quoque. Iam vero, si accessiones paribus diebus contigerint, octauo: si imparibus, nono æger decedet. Quę porrò manifesta, q obscura indicia vocitem, in libris de crisi exactius monstratum est: quin etiam hoc, sermone procedente indicaturi sumus: prius autem ad reliquas distinctiones reuertor. Appareat enim euidenter bonum aliquod in quarto die signum: & nullius periculi circa ægrotum sit suspicio: fieri non potest, quo minus septimo die fiat iudicium, si nihil extrinsecus peccatum fuerit. Quęnam igitur sunt, quæ committuntur peccata? quædam sanè ab ipso ægroto videlicet: quædam a medicis his admirandis, putantibus, si quis introgressus ad ęgrum, deinde succingens se vel cataplasma nō imposuerit, vel psuderit, adulserit, uel clysterē indiderit, vel venam inciderit, uel cucurbitulas adiunxerit, uel confricuerit, vel nutriuerit, aut huiusmodi aliud factitauerit, nihil ab ipso gestum esse artificiosum: hi enim, quoties ad ægrum accedunt, toties peccant. Non igitur indicium in septimo die, ad quem paratum erat, fieri potest, tot interea erroribus admissis: quando quidem naturę motus statutis periodis pro sui ratione contingit: interim ab exterioribus peccatis circuitus seruare prohibetur. Sic itaque Hippocrates vndequaque admirabilis inquit: "Natura omnino sufficit. Peccatur in hanc extrinsecus cataplasmate, inunctione, & totius, & partis inspersione. Sic etiam medicum "naturę ministrum appellat, re uera medicum, non pharmacopolam quendam ex triuio: tantum enim hic a iusta naturę ministri appellatione abest, ut etiā maxime contrarium nomen ipsi magis conueniat, inimico videlicet & naturę ipsius, & ęgrotantium hosti iure appellato. Quapropter nos merito, cum quispiam de ęgro aliquo euentum H

In lib. de Alimento. 1. Epid. c6. 2. t. 51. 3. 112. f.

iubet

A iubet prædicere, cum distinctione id facimus, dicentes: huic morbus soluetur isto die, primum si victus ratione a nobis, non alio quodam medico, regatur: deinde si nihil ipse peccet, & faciat quæ iniunguntur, omnia: postremo si nullus magnus extrinsecus error admissus fuerit. Quæ iam exteriora peccata sint (quoniam hoc quoq; diffinire pollicitus sum) opportunum erit dicere, vt, si æger incendio domus accidente, aut latronibus inuadentibus, aut fluuio inūdāte, subito cogatur fugere, quāta ei noxa aduenerit, quorsum attinet referre? Simili modo, si tegmen aliquod delapsum, vel parietem sentiens extimescat simul, & fugam repente moliatur: item, si per tegulam quippiam defluat, vel pluuia copiosior oborta capiti ægrotantis incidat, vel alius & quomodocunq; ipsum irrigauerit, vt locum mutare, vigil esse, & timere eogatur: & hoc non mediocrē ipsi offensam inducit. Eodē pacto vicinorum tumultus, vel alia quædam talis vigiliæ eā eueniens, aut nuncium aliquod triste, pro noxæ ipsius magnitudine & prædictionis perfectionem corrumpit: vigiliæ si quidem per ipsum morbum intra prędictionem, & crisim ægri aduenientes, nihil præsagia offendunt: quę vero extrinsecus inopinata ueniūt, horum nihil medicus pręcognoscit: unde nec futuram inde offensam conijcere pōt, nec prædictioni secundum morbi rōnem factæ adijcere. Hæc itaq; ipsa Hippocrates statim in aphorismorū principio pręcipit inquiens, Oportet non solum ipsum, quę res po- 1.Aph.1.Ext. ord.a.b

B stulat, facere, verum etiam ægrum, assidentes, & exteriora. Si nanq; ait, disquirere quippiā & indagare ex nostris cogitas, ipse primum opportuna facito uniuersa. Deinde ęger in oībus præcipienti obtemperet, nihilq; ex intemperantia peccet. Postea ij, q adsunt ei nihil erroris cōmittant vt vel iram ob delicta concitent: vel tristitiam ex intempestiuis nuncijs afferant, uel offensam, q imperfectius in re administranda se gerant: sed apparatus oīs ante iudicij tempus prompte statuatur: obsonia pulchre parentur: ministerium inculpate exhibeatur. Insuper quartum genus eorum de quibus rationem habendam iussit, apposuit: nominat ipsum uno complexus nomine, exteriora, multiforme licet existat: atq; hoc culpa uacet: etenim pluuiæ, tonitrua, fulgura, uicinorum tumultus, canum latratus, insultus latronum, domus ruina, defluens aqua, fluuius irruens, incendia, ictus, atq; eius generis vniuersa, exterioribus attribuuntur. Hæc igitur quatuor genera, quorum partes etiam sunt diuersæ, dum naturę motus impediunt, subinde circuituum ordinem corrumpunt: qm, vbi quartus dies euidens iudicij signum attulerit, si neq; medicus quid peccauerit, neq; æger, neq; ministrorum quisquam, immo si neq; extrinsecus error admissus fit: septimo die necessario crisis futura est. Ex quo innotescit, non alium quendam esse, qui exacte præsagierit, alium qui rectam victus rationem instituet, sed in eundem utraq; conuenire necessarium, nisi alterū ab

C altero corrumpendum sit. Quòd sanè peccatum in victus modo quodlibet (sic autem nunc nomino vniuersam morbi curam) iudicium impediat, abūde ostendimus: quod autem nec victus ratio proba sine status morbi, & crisis præsagio institui possit, in medendi methodo declaratur. Si igitur hæc mutua opera perpetuo indigent, non alius quispiam medicus recte curauerit, alius exacte præsagiet: uerū, quicunq; optimus fuerit, is præsagiet una & curabit. Sed de huiusmodi in alijs commentarijs plenius tractamus. Nunc, quod ab initio statueramus, ad id reuertamur. Quartus dies, cum clarum aliquod indicium bonum afferat, septimo die iudicium fore innuit, nullo (vt diximus) errore interea commisso. At, si quis contingat, magnitudo eius inspicienda est. Si etenim exiguus extiterit, erit etiam sic iudicium septimanum, verū aliqd de iudiciorum bonitatibus ipsi deerit: dictum est aūt in prioribus, quòd perfecte, salubriter, sine periculo, & similia, bonis adsunt iudicijs. si maius sit erratum, in septimo die crisim fieri adhuc non permiserit. Animus itaq; diligenter adhibendus est hic omnibus, & offensę magnitudo signis colligenda: nam interpretari ipsam non solum difficile, sed prorsus & impossibile: artificiosum vero discipulum reddere, vt hęc quoq; ex a musi perdiscat, possibile: sed huius temporis non est, magis ad speculationem de crisi ptinet. Quare rursus ad sermonis reliquū redeamus primā hypothesin in memoriam reuocantes. Quippe po-

D situm erat decernendi signum manifestum, & validum, in quarto die morbi, & acuti & natura salubris, euenisse: deinde nullo qdem errore commisso, bonam omnino crisim ad septimum diem futuram indicari: si porrò leuis planè contigerit, ita quoque in septimo euenturam, non tamē exacte bonam: si uero fuerit magnus, vt a septimo in sequentium aliquem crisis recidat, attendendū esse noxæ magnitudini iubemus: nam exacte huius regula deprehendet clare, an in nonum diem siue vndecimum, crisis debeatur. Itaq; morbi, q prorsus sine periculo sunt, ob delicta diuturni esse solent. Qui incolumitatem pollicentur, non tamen sine periculosis symptomatis, ob errata lethales fiūt. Quinetiam illi, qui omni periculo uacant, multis magnisq; deinceps erroribus cōmissis, in lethalium naturam incidunt. Nec mirum esse puto. Cum enim in sanis delicta grandia morborum lethalium causę fiant, quid in ęgrotis expectandum est? Proinde iam clarum est, indicum & decretoriorum dierum sermonem, quem Hippocrates nos docuit, non examinari ab alio quodam in apparentium consensu posse, quam qui ex æquo par illi uictus instituendi artifex est: hic enim solus errorum uim disquirit, pernoscit que, tum solus offensæ magnitudinem, & diei iudicaturi delapsum intelligere potest. Quemadmodum uero in morbis periculo uacantibus iudicia tantum remorantur, quantam ex peccatis interim noxam ægri acceperint, ita in lethalibus prę-

ue-

ueniunt. Si enim, cum dies quartus in lethali morbo signum lethale indicarit: in septimum diem E
mala prædicetur crisis: peccatum uero non ita exiguum interea temporis contigerit: septimum diem crisis non expectabit, sed interim morbus iudicio malo uidelicet finietur. Sed, an quinto, uel sexto, tum ex ipsius morbi celeritate, tum ex offensæ magnitudine, tum ex accessionum figura definietur. Quippe, quando in imparibus ipsę fiunt, morbus peracutus est, & peccata non admodũ exigua, in ipso quarto uidelicet, miraculum non est in quinto hominem interire. Quãdo in parib. accessiones eueniũt, nec morbus peracutus sit, nec erratorum magna offensa, sextum expectat. Huiusmodi autem omnia indicum, & decretoriorum dierum speculationem confundunt: cum pauci medici rectè uictum præscribant: pauci ægri obtẽperent: pauci suũ ministerij munus legitime obeant: pauciores adhuc, quibus nihil externi aduersatum sit. Quapropter medicum tum accurate curandi, tum præsagiendi, peritum esse conuenit; accuratè uero & læsionis magnitudinem discernere, ut, & si aliquando iudicij diem prædicat, sed interea temporis offendi ægrum contingat, mutare ipse prædictionem exacte possit. Hinc perspicuum euadit, ꝙ quicunque animo pusillus, humilisq; fuerit, non solum non singula, quæ recensuimus, in ęgris cognoscere studet, sed ne speculationem quidem ipsam ediscere sustinet. F

Quòd magna ex parte horam ipsam salutis, & mortis medicum prædicere contingat: ac de diligentia in prædictione adhibenda. CAP. 12.

AT generosus aliquis, ueriq; amator, tum qui labores in optimis quibusq; rebus nõ refugiat neq; theorematum difficultatem, neq; tpis prolixitatem, neq; exercitij laborem ueritus, ad commemoratorum perfectionem ueniet: ut non solum diem firmiter aliquando possit prædicere, sed & horam ipsam, in qua ægrum quempiam liberari, uel mori necessarium est. Postea quã enim diem aliquando, uerbi gratia, mortis cognoueris, considerandum est inde, in quo potissimũ accessionis tpe æger maxime grauetur. Si etenim statim inuadente ea refrigeretur uehementius, vt uix ad calorem reduci possit: calor diutissime absit: pulsus exiguus, aut nullus, aut malus appareat: motus pigritia, uel etiam somnus ueternosus, aut aliud quippiã: hoc maxime tps considerandum est. Quod si hoc quidem moderatum fuerit, in statu autem uel delirantem, † uel cum impetu exilientem; vel dissolutum uideas, aut febris magnitudinem non tolerantem, sed uehementer inardescentem, uertigine laborantẽ capite dolentem, cordis.i. stomachi morsu laborantem, uel id genus alijs, hoc maxime tps esse suspicari conuenit. Porrò, si in principio accessionis, uigoreq; mediocriter euenientibus, declinatio quædam animi deliquia, sudores inæquales, frigidos, uel circa caput solum, uel ceruicem, uel pectus inferat: pulsus obscuros, exiguosq; efficiat, & his similia: G
hoc præcipue tempus obseruandum est, sciendumq; manifesto in pessimo accessionis tempore hoiem moriturum. Atqui, si hoc definitum, cognitumq; aperte sit, nullum adhuc est negocium mortis horam dicere, quippe cum secundus dies, exempli gratia, & quartus uehementiorem accessionem adferat, q̃ primus, tertius, & quintus: ad sextum diẽ mors præmonstrabitur: appareat uero pars accessionis grauissima in ipsius insultu, eaq; sexta hora, in hac moriturum hominem nõ est operosum dicere. At hoc non dico, ut quis putet, nunquam tali speculatione fretũ falli posse: uerum maiore ex parte ueritatem assequi, non probabili sermone, sed re ipsa, ostendimus. Illud ãt noui certo, quosdam, qui optimis inuident, facere: uolunt.n. futurum nos semper prædicere, licet nullum interim signum firmum hẽamus, quanquam aruspicibus auguribusq; denuo augurari, immolareque concedant. Deinde simul quidem obstrepsit nobis, tanquam maiorẽ, q̃ hominibus cõueniat, speculationem appetentibus: simul uero in operibus tam acerbe prædictiones inquirunt, vt nulli uates ita inquirant. Atqui non illos respicere, sed ueritatem ipsam, & signorum facultates diligenti exercitio pernoscere oportet: &, ubi hæ tuto definiri possunt, prædicere conator: si autẽ quid obscurum fuerit, sequentem diem expectare oportet. Porro, si nihil in ipso firmiter præsagi H
re possimus, satius est tacere, q̃ temere pronũciãtem falli. Ego sanè ex tali securitate motus, haud noui me in prædictione longo tempore errasse, etsi in primo statim febris initio subinde de totius ipsius natura pronunciauerim, uel tertianam essẽ hanc inuadentem febrem inquiẽs, uel quartanam, uel quotidianam, uel harum quidem nullam, continuam uero, & acutam aliquam, quartum diem non excedentem. Verum in omni principio futurum cognoscere non licet: † nisi quis ex amussi morbi speciem perspectam referat:) & hoc ad opus de crisi pertinet.

† vel cataphora tentatum, vel inquietatum.

† nisi si quod principiũ ex amussi morbi, speciẽ perspicue ostendat.

De uia ac ratione Iudicatorium diem in acutis, ac longis morbis prædicendi. CAP. 13.

ITerum igitur ad institutum reuersi, dicamus, si quis primo die acuta febre infestetur, nullum autem periculosum signum ipsi adfuerit, sed in urinis aliqua concoctionis nota inuenta fuerit, non extra quartũ diẽ morbus soluetur. Quinetiam, si multa lethalia primo die statim deprehendãtur, morietur plane non extra quartum diem. At, si acute febricitet, nullum uero lethale adsit, immo nec aliqua concoctionis nota, fieri non potest, ut hic quartanus decedat. Distinguendum hic rursus est, utrum, sicut nulla concoctionis nota adest ei, eodem modo neque temporis longi

ulla:

A vlla:an, præter quod concoctionis indicia desunt, etiam temporis signa adsunt. Si namque, ut concoctionis, ita temporis omnino signa absint, in secūdo quaternione morbus statum accipiet. Quòd si longi temporis indicium adfuerit, excedet omnino secundum quaternionem, hoc est diem septimum. Cæterum, quantum extendetur, hoc non licet statim ab initio cognoscere: sed in sequentibus diebus distinguetur. Tantum autem ex hac prænotione ad probam uictus rationem præcipiendam acquires, quod cognosces. s. tantum alimenti modo cōuenire, quantum statu post futuro. " Cum. n. morbus peracutus est, statim etiam extremos labores hēt: in quo extreme tenuissima uictus ratione vtendum est: cum autem secus est, paulo pleniorem uictum tantum admittere conuenit, quanto morbus extremis mitior, elementiorq; sit. Extrema, statum morbi appellat: siquidem peracutum quoq; morbum extremos labores statim habere dicit, hoc est accessiones & symptomata: id autem aliud nihil est, quàm morbum uigere. Talis sanè morbus, qui statim à principio secundum quaternionem excessurum se indicat, secundo & tertio die accuratius a te intelligetur, in quantam temporis prolixitatem extendetur: in quarto, uel proxime conieceris futurum statum, & crisim: nam, si cruditatis signa & temporis, nihil mentione dignum referunt, et tertio quaternione longius ægritudo extendetur. Enimuero, si claram aliquam mutationem faciat, non tamē I.Aph.7.Ext. ord.4.d

B iam signum aliquod concoctionis in primo quaternione appareat, in tertio quaternione crisis expectanda est. At, si crudus adhuc uideatur in septimo die, non tā insigne quoddam & magnum temporis iudicium hñs, sperandum in quartum quaternionem, hoc est in decimumquartum diē crisim eius extensum iri: definiendum uero est exacte in undecimo: ut. n. quartus septimi, sic vndecimus decimiquarti index est: ubi. n. clarum aliquod & fidum ad amussim signum concoctionis iam eo die antea innotuerit, in decimoquarto iudicium fore ait: obscurum si eueniat, alijs iam attendendum est. Si nanq; morbus celerem motum obtineat, & aliorum nullum obstet, forsan et decimusquartus decernet: sin minus, in decimoseptimo crisis erit: at, si nihil in undecimo prorsus ante fuerit indicatum, in decimoquarto iudicium esse nequit. Considerandus autem hic totius morbi motus, aliaq; symptomata omnia & indicia, utrum decimoseptimo, uel etiam decimooctauo crisis speranda sit, an longius progressura: interdum enim in his quoque iudicatur, plerunque uigesimo, interim uigesimoprimo: index autem amborum est decimusseptimus, & magis uigesimi: decimusoctauus autem solius uigesimiprimi. Porrò, si morbus quispiam mox ab initio nō adeo celeriter moueatur, sed uelut comburens " inuadat: & alia signa longioris temporis adsint: " σμυχόμενον

C huius statum præsagire in principijs nemini licet: uerum, quod non intra decimumquartum diem crisim accipiet, liquido constat: quousq; uero extendetur, nō constat, sed distinguere oportet prius: periculosusne sit, an non. Si periculosus est, & præterea uires ægri imbecillæ, mors ante, quàm in longum extendatur tempus, præuertet: si periculo uacat, procul omnino crisis est: non enim fieri potest, ut celeriter iudicetur morbus, qui præmonstrant notam longi temporis. Quantum igitur tempus ad amussim ei accedet, non modo non primo die, aut secundo, aut tertio, sed ne quarto quidem inuenire absolute sperandum: uerum in decretoriorum dierum sequentibus periodis per spicuum fiet. In secundo quidem quaternione latior est coniectura, in tertio accuratior. Quòd si enim ad septimum usque diem cruditatis & temporis indicia uehementiora compareant, ante uigesimum diem crisis esse non potest: si moderatiora eueniunt, aut permanent æqualia, potest. Itaque, si ante uigesimum diem decerni non posse, manifesto noueris, idque temporis notis uehementibus, inspice tertium quaternionem: &, si adhuc temporis, cruditatisq; signa in hoc intendantur, procul a uigesimo die crisim productum iri spem habeto: æqualibus signis manentibus, hic quoq; post uigesimum uenturam dicere licet: diem uero ipsum cognoscere iam non est: tertius autem & quartus quaternio eum indicabit. Si nanque semper magisq; cruditatis signa exol-

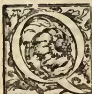
D uantur, primo post tertiam septimanam quaternario crisim morbi sperato: si nulla insignis mutatio fiat, in quartam hebdomadem progredietur. Qui autem morbi ad decimumquartum crudi omnino sunt, & tardius quodammodo mouentur, non citius quadragesimo iudicantur. Post quadragesimum uero iudicia dissolui: & lentis concoctionibus magis, quàm subitis mutationib. morbos solui, & nobis quidem pnus dictum est, & alijs omnibus, qui artis opera in obseruatione habent, sic uidetur, ut etiam Archigeni. Accidunt quidem aliquando in his quoque præcipites mutationes, quemadmodum in ægris ab Hippocrate descriptis inuenias: præsagiendi autem ipsarum methodus hæc est: in summa enim " signorum uires cognoscere oportet, sicut Hippocrates etiam pcipit, si quis pręsagiendi peritus exacte futurus est. Plerinq; medici, qui huiusmodi speculationem audent attingere, ad signorū numerū, non potestates, respiciūt. Sed hæc & in opere de crisi tractētur. Tempus autem fuerit discordiæ sermonem aggredi, & experientia, ac ratione eum explorare; has siquidem alibi etiam ostendimus omnium, quæ in medicina disquiruntur, esse iudices. In Prog.cō.3. a.37.4.111. e

LIBER SECVNDVS

ARGVMENTVM LIBRI

Experientia ac ratione vim explicat dierum iudicatoriorum, indicat item illorum ordinem & proportionem: & qui quos ad morbos pertineant.

Quid hoc libro agendum. *CAP. I.*

Vantum sanè ex diebus decretorijs medicinæ operibus commoditatis ad ueniat, superiori commentario vniuersum ostendimus: cur autem non omnes eodem modo de omnibus scripserint, dictum est hoc quoq; antea: at, quo pacto non nulli ipsorum errauerint, alij recte senserint, nondum exposuimus. Hoc itaq; primum nũc repetendum: deinde causa explicanda erit, qua de neq; omnium dierum numerus est decretorius, neque decernere oati eandem habent omnes potentiam. Porrò, cum vniuersæ medicinæ artis speculationes, aliæ experientia, aliæ ratione, aliæ vtroque inueniantur probenturque, conabimur hic quoq; ambobus instrumentis erratum deprehendere: rectè scriptum laudare, approbareque. At, quoniam mentiri forte cuipiam videar, si ex ægris a me obseruatis prædictos dies ab experientia commendari tibi persuadere coner, satius esse duco illos, quos Hippocrates, vir, vt cæteris fide dignior, ita omnium consensu decernendi peritissimus, animaduertit, sermoni apponere: & primum quidem cõfusum, ac indefinitum experimento (cuius & antè memini) ad definita reducam. F

Hypotheses, vt dierum indicatoriorum uis, experientia ac ratione comprobetur. *CAP. 2.*

Dictũ est in ipsis, primum vnum certe, dierum puta decretoriorum inquisitionem in oibus deinceps ægrotis fieri non esse necessarium: illos tantũ numerandos probãdosque, in quibus nec ipse medicus, nec æger, quid peccauerit, immo nec assistentes; aut ẽt extrinsecus offensa quæpiam obuenerit: deinde morborum initia non ratione quapiam, sed ex ipsa euidẽtia capienda, cum primum æger ipse manifesto sensit morbum sic eum inuadentem, vt p̃sentẽ quẽpiã medicum de hoc consulere desideraret: tertium, cum in plures se ordine consequentes dies crisis partita sit, cuius propria dicatur, posse dignoscere. Nisi enim quispiam his definitis experimento decretorios dies disquisiuerit, vehemẽter errabit: & quidem in experiẽtia ipsa iudiciũ tale est: ratione vero quemadmodum iudicari experientiam conuenit, post hæc enarrabo. Naturalẽ esse cõuenit, qui hęc iudicet: & persuasum habere, "naturam prorsus sufficere, & summa quadam prouidentia corpori nostro prospicere: item proprijs ẽt motibus ordinatis siquid aliud, ita & ipsam uti. Horum quædam ex libris de particularum vsu ratiocinari licet (ostensum.n. est ibidem summum naturæ in aĩali fingendo artificium) quædam in cõceptuum incremẽto, perfectione, & partu. Nã cuiusq; animantis conceptui suum generis statutum tp̃s exacte seruatur, natura uidelicet ordinatos motus semper habente. Sic etiam post editionem, seu partum, unumquodq; animans increscit, absoluit, & declinat p̃finitis temporibus. Iam uero, q libros de naturalibus facultatibus perlegerit, item alios vniuersos, quos particulatim de singulis naturalibus actionibus conscripsimus, p suasum, opinor, habebit, quantum prouidentiæ simul & ordinationis, naturæ motus habeant. Si iam hęc crediderit, mireturq; artificiũ pariter, & ordinem naturę, recordatus iterum, quantũ ipsa superetur prouidentia, & ordine a cęlestibus, ordinationem quandam, puto, substantiæ nostrę motui connatam tribuet. Atq; pulchrum oẽ, quod hĩc pulchrum sit, atque etiam ordinatum, & artificiosum, ex supernis innasci dicet: inordinatum & erraticum ex materia, quæ hic uersatur, p uenire. Atq; hæc primus oĩum, quorum memoria ad nos puenit, græcorum Hippocrates credidit: post eum philosophorũ præcipui. At, nisi sermo in longum proueheretur, demonstrationes forsan, quas dicunt, ad fidem prædictorũ dogmatum adduxissem. Verum hæc præsenti sermoni sufficiũt. Expedit igitur medicũ, q Hippocratis arte dignus futurus est, si quid aliud † hoc certe p suasum habere, experientiã iudicare, naturam rem quandam esse ordinatam: } &, cum materiam superauerit, proportionibus quibusdam definitis, & periodis ordinatis, motiones ipsius fieri. At, q̃ præter rõnem incidunt aliquando, ordinemq; confundunt, tunc ipsi obueniunt, cum non planè materiã uicerit, sed impeditur, prohibeturq; suis proportionibus moueri. Hoc enim si tibi p̃suaseris, ac dein experientia perdidiceris septimo die crisim esse tutam simul & perfectam, sine periculo, cũ bonis signis, & crebram: ad hæc ei, quæ decimoquarto euenit, assimilem: insuper quartũ diẽ septimi esse indicem: vndecimum vero decimiquarti; subibit statim de septimo considerare quippiam. Vbi.o. prima hebdomade bifariam diuisa, quartus sectionem recipiens, qualis finis futurus erit, prænunciat, & secunda similiter, quomodo non quis intelliget septimanam quãq; p̃sectam G H

In lib. de Alimento.

† hoc certe p̃suasum habẽ tẽ, naturã rẽ quãdã esse ordinatã adiudicandã experientiam accedere.

A ctam quãdam eſſe periodum, cum medium ab vtroq; extremo ex æquo diſtet, & propterea quoque ad ambo communionem ſimilem obtineat? Nam quartus morbos, qui primo die non ceſſarunt, ſoluere conatur: vndecimus rurſum quos ſeptimus non diſcuſſit. Quod, ſi morbus maior ſit, q̃ ut quarto die criſim accipiat, dies quidem quartus præparat, finem uero imponit ſeptimus. Pari modo, qui ſeptimo non deſierunt, undecimus dies ſoluere molitur: atq; ſic uel ipſe decernit, uel ipſo decimoquarto præparat. Ego quidem hic in ſpeculatione ſiſto. Numeri uero an ipſi agere nati ſint, an ordinatos motus ſequantur non agentes ipſi, verum ſubſtantias, quæ in t̃pis quodã ſpatio agunt comitantes, philoſophis conſiderãdum relinquo. Cum ergo id quis cæperit, quod utriſque communiter in confeſſo eſt, uidelicet cœleſtes ſubſtantias ſemper ſuis motus proportionibus vſas apparere: iam vero & in tertianis animantibus, q̃n exacta fruuntur ualetudine, aliud aliã impręgnationis, partus incrementi, perfectionis, uigoris, inclinationis, diſſolutionis numeri proportionem poſſidere: crediderit nimirum & decretorios dies numerum quẽdam ordinatum habere: interim hunc in morbis ex diſpoſitionibus naturę cõtrarijs confundi. Nam, ſi (ut ante dixi) ad experientiam deuenerit, ſeptimanas nimiſquam potentes inueniet: proxime his quaterniones: inſpiciet aũt dies intercalarios, tertium puta, quintum, ſextum, nonum, qua rõne fiat, ut decernere poſ-

B ſint. Ad hæc magis inquiret, inueſtigabitq; diem ſeptimumdecimum, decimumoctauum, vigeſimum, uigeſimumprimum, omneſq; deinceps his reſpondentes. Si etenim in "uigeſimum diẽ tres ſeptimanæ finiunt (vt Hippocrates arbitratur) oportet in dubie decimumſeptimum uigeſimi eſſe indicem: excedere autem è primo dierum decretoriorum ordine decimumoctauum, & uigeſimũ primum. Porrò, ſi integræ hebdomades connumerandæ ſunt, decimusoctauus uigeſimiprimi index erit: rationem uero nullam decretoriam habebunt decimuſſeptimus, & uigeſimus dies. In Prog. c6. t.34.207.b

De diebus iudicatorijs ex Hippocratis obſeruatione primo libro de vulg. morbis. CAP. 3.

PRimũ itaque, quo modo experientia hos commendet, percenſeamus, deinde ſic ad rõnem p̃ueniamus. Cęterum experientiæ mentionem ab Hippocratis ſententia ſumemus, auſpicati a primo libro de morbis vulgaribus. Scripſit itaq; de morbis, qui ex ſecunda aeris mutatione pro
“ uenerunt, hunc in modum: "Febres ardentes pauciſſimę ortæ ſunt, minimeque his obnoxij labo- * 1. Epid. cõ.
“ rarunt: neq;.n. ſanguinis profluuium, niſi exiguum adeo, idq; paucis accidit, neq; deliria: reliqua 2. t. 16. 17.3. 109.f.g
“ omnia facile tulerunt. Criſis conuenienti admodum ordine plurimis his contigit decimoſeptimo die cum remittentibus. Dein ad finem tertiæ conſtitutionis, exquiſitius adhuc de ijs, qui decimoſeptimo die iudicati ſunt, ita pronunciat: "Quæ circa iudicia, unde cognoſcimus, ſimilia, aut diſ 1. Epid. com.

C ſimilia ſunt. Quippe fratres duo Epigenis eadem ſimul hora febricitare inceperunt; decubuerunt 2.t. 82. 83.4. 116.b.c
“ iuxta theatrum. Natu maioris morbus ſexto, iunioris ſeptimo die, iudicatus eſt: remiſit diebus
“ quinque {alteri, ſex alteri.} Inde eadem vtriſq; hora ſimul reuerſus eſt. Poſt uniuerſus morbus vtri
“ que pariter decimoſeptimo die in criſim incidit. At hoc nondum fidei ſatis forſan habet, quò deci
“ mumſeptimũ diem ordini decretorio an numerãdũ eſſe, credamus, quod duos iudicauerit. Adhibeamus igitur animum ijs, quæ deinceps dicũtur: "Plurimis ſexto die iudicium de morbo euenit. Ibidem.
“ Remiſſiones eius diebus ſex durarunt. A reditu quinto die criſis ſubſecuta eſt. Hoc iam memoratu
“ dignum eſt, ſi & in ſecunda aeris conſtitutione ſeptimodecimo nouit permultos ad iudicium peruenisſe. Item in tertia non ſolum fratres duos, verum &̃ alios complures ſexto die criſim ſuſtinuiſſe primum ait: deinde febrim eis ſex diebus remiſiſſe; poſtea criſim acceſſiſſe die quinto, hoc eſt decimoſeptimo a morbi exordio. Sed his ſubiungit: "Quibus ſeptimo die criſis aduenit, ſeptem quo Ibidem.
“ que diebus remiſſiones habuerunt: poſt recidiuam tertio iudicati ſunt, hoc eſt hi quoq; in vniuer-
“ ſum decimoſeptimo. Poſt hæc rurſus: "Quibus iudicium quinto die obuenit, & febris ſeptem die- Ibidem.
bus remiſit: deinde reuerſa triduum eos exercuit: rurſus die uno remiſit, altero rediјt: & his decimoſeptimo die de morbo iudicium contigit. Quinetiam alios quoſdam ſexto die criſim paſſos

D ſcribit: ſex item diebus morbum remiſiſſe: dein reuerſum tribus diebus occupaſſe: poſtea remiſiſſe rurſus die vno: altero ipſius recidiuam accidiſſe, id eſt decimoſeptimo, in quo iudicium factum fuit. Verum alios quoſdam ſexto die iudicatos eſſe commemorat: vij. diebus morbum ceſſaſſe: poſt hęc repetiiſſe: & iiij. die, hoc eſt in ſumma xvij. criſi fuiſſe diſcuſſum. Cæterum non contentus toto hoc ſermone Hippocrates, & ſi eo ipſo poſſet magnopere oſtendere decimiſeptimi diei fortitudinem in iudicio, intulit, "Nulli ægroto hac ratione recidiuam eſſe factam cognoui. Quare nõ ſolum frequenter decernere decimus ſeptimus, ſed etiam firmiter idoneus eſt. Non igitur eſt ex decretorijs coincidentibus, ſed ualidis & primis annumerari debet. Atqui, ſi ex illis eſt, proportionem quandam ad decimumquartum ſeruare, rationi eſt conſentaneum. Si itaq; coniunctum quaternionem cogitaueris, & conſeruatum, ut in xiiij. incipiat, in decimumſeptimum deſinat, habuerimus ſic conſeruatam periodum. Si porrò diſiunxerimus, ut decimusquartus ſecundæ hebdomadis finis ſit, incipiat autem a decimoquinto tertia, non ad decimumſeptimũ ſic, uerũ ad decimum octauũ, primus tertiæ hebdomadis quaternio perueniet. Atqui, ſi hoc uerũ eſt, tertia ſeptimana in vigeſimum neceſſario finiet: quemadmodũ, ſi &̃ decimũſeptimũ ſtatuerimus primi in tertia ſeptimana quaternionis finem eſſe, ad uigeſimum diẽ huius ſeptimanę finis producetur. Merito igitur

Hip-

Hippocrates putauit, sicut decimumseptimũ experientia inuestigauit, ita & uigesimum experientia explorandum. E Cum.n.decretorius inuentus sit, maximum decimiseptimi diei testimonium erit: vbi ex decretoriorum dierum numero deciderit, vel planè à vigesimoprimo superetur, quæstionem non exiguam mouebit. Rationi si quidem minime consonum esse videt. xvij. qdem fortiorem decimooctauo, vigesimum uerò imbecilliorem uigesimoprimo esse. Quapropter post illa, quæ de xvij. in primo libro epidemiorum scripsit, de xx. hunc in modum ait, "Quibus parotides ortæ sunt, xx. die crisim habuerunt. Extinctæ ãt sunt oĩbus, quibus in pus uersæ non sunt, uerum ad uesicam declinauerunt. Atq; de hoc satis. Iterum deinceps ait, Quibusdam septimus dies iudiciũ attulit, nouẽ diebus remissiones fuerunt: post repetitionem morbi quarto de crisis aduenit, in uniuersum uidelicet. xx. Ad hos deinceps addit nonnullos, "quibus vij. die crisis apparuit, sex diebus remissiones, mox repetitio morbi, deinde septimo iudicium, summatim xx. Postea paululum progressus: "Sunt, ait, qui xi. die crisim exceperunt, repetitionem xiiij. crisim absolute xx. His deinde subnectit: "Si vero, inquit, nonnulli irriguerint in xx. his iudicium quadragesimo contigit.

De diebus, qui in reliquis libris Hippocratis obseruantur: & quo pacto ij per integras hebdomadas nequeunt numerari. CAP. 4.

VIdes hic, arbitror, rursus uiri diligentiam. Nouit.n.q, si quis ualidis decretorijs, hoc est qui in quaternionibus, & septimanis augentur, decimumseptimum ascribat, cogetur statim uigesimum & quadragesimum attribuere, quemadmodum & vigesimumquartum* & xxxj. si uigesimũ apponat, statim nimirum cogetur & xiiij. xvij. & quadragesimum adijcere: quinetiam, quadragesimum si quis ualide indicantibus attribuat, liquet etiam xvij. & xx. esse annumerandum. Eteniam vsq; ad decimumquartum nulla de diebus est inter medicos dissensio, verum sequentiũ hos ordo totus ab illis confunditur, quia nonulli non adeo experiẽtiæ mentem, sed rationi soli, adhibent: quo factum est, vt integras hebdomadas putent esse complicandas. Postea, cum sic vigesimumprimum fortibus decretorijs adiungãt, necesse est ideo decimumoctauum quoq; & quadragesimum secundum, eos ascribere: hunc quidem, ut septimanas sex complentem, illum, ut uigesimiprimi indicem. Porrò hac ratione decretoriorum dierum exploratio magnam operam non desiderat. Si nanq; totus dierum a decimoseptimo ordo ualidior appareat, bifariam singuli dies fidem habebunt, ex proprijs experimentis, & aliorum testimonio. At, si rursus a decimooctauo numerus frequẽter decernere inueniatur, & perfecte & firmiter, tum, qui septimumdecimum sequitur, imbecillior apparebit. Quòd cũ intellexisset Hippocrates, omnes omnibus contulit, decimũseptimum (hinc enim discordiæ initium inter medicos subortum est) decimooctauo, uigesimo vigesimumprimum, G pari modo uigesimumquartum uigesimoquinto, rursus uigesimumseptimum uigesimooctauo, & trigesimum primum trigesimosecundo, trigesimumquartum trigesimoquinto quadragesimum quadargesimosecundo. Quem uero ordinem experientia probet, in epidemijs indicauit, † eadem ipsa ascribens, q̃ paulo ante citaui, alijsque in commentarijs: atq; tertiæ constitutionis mentionem faciens hoc ferè modo scribit: } [a] "His frequenter undecimo die crisis aduenit sunt, quibus uigesimo contigit. De in ægris nominatim citatis, [b] Herophontem ordine tertiũ post tres aeris status scriptum, decimoseptimo die iudicium accepisse ait: [b] Quartam, Philini uxorẽ vigesimo die mortem oppetijsse. Post hanc, Epicratis uxoris meminit, de qua ad finem totius historiæ hæc uerba apponit: [c] Quadragesimo bilem modicam uomuit: octogesimo febris perfectè iudicata. *† Sextum ordine Cleanactidem in libri huius calce adducit: } [c] Octogesimo, rigore infestatus est, febris acuta eum prehendit, sudor multus subsecutus, in urinis rubrum & læue residebat: perfectè iudicatus est. [d] Decimus æger est Clazomenius, quem & ipsum quadragesimo, die liberatũ per crisim esse scribit. Atqui dies quadragesimus ex ordine decimiseptimi est, quemadmodũ octogesimus: conueniebat autem quadragesimum secundum esse decretorium. Quod si dierum computatio secundum septimanas integras fieret, non quadragesimus, uerum quadragesimus secundus H dies decretorius inueniendus erat: sic non octogesimus, sed octogesimusquartus. Quare decimiseptimi diei ordinem altero longe fortiorem esse nemo ignorat, non solum, quod multos in eo crisim accepisse recẽset Hippocrates, sed quod nec decimioctaui, nec vigesimiprimi, nec vigesimisecundi, nec vigesimioctaui, immo nec trigesimisecundi, nec trigesimiquinti, nec quadragesimisecundi, nec sexagesimitertij, nec octogesimiquarti meminit. Nam in tot ægrotorũ catalogo, quos partim nominibus proprijs adduxit partim summa quadam comprehendit, in uno quoque aeris statu nullum ex commemoratis diebus decretorium esse inuentum, alterius ordinis euidentem excellentiam iudicat. Dum enim ex hoc ordine multi sæpe perfecte firmiter, bene, & recte inueniantur indicasse: ex altero ne unus quidem in toto primo epidemiorum libro, qui tutò decreuit, nedum perfecte vel salubriter, ut non occidat: insignem alterius eminentiam esse putabimus: An igitur in primo sic, in tertio aliter scriptum reliquit: † Nam & illic, ex secundo aeris statu ægrotantium mentionem faciens, in summa dixit, omnes fere superstites octogesimo iudicatos esse: & per Iouem nonnullos ipsorum haudignobiliter, nec sine signis: vt ægrum tertium, quem in libri principio descripsit, in Dealcis horto decumbentem. } Quid enim erit? Quadragesimo

1. Epid. com. 3.t.84.3.116c

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.t. 85.

Ibidem.

* Al. trigesimũ quartum.

† ut qui tum hac ipsa scripserit, qua paulo ante citaui: tũ uero praeter hac, in tertia quidẽ constitutione hoc fere modo.

A Ibid.115.c. t.76.

B.1. Epid.cõ. 3.t.20.21.22. 3.112.a.b.c.d f.g.

C.Ibid. 123.a t.23.

* † Post hãc uero sextũ ordine cleonactidem commemorat, in uar rationis calce hac scribens.

D Ibid.124.h t.27.

† Sic ex graeco uertendum. Certe & illic aegrotos quidẽ in constione enarratos, una summa cõplectẽs, dixit oẽs ferè, qui superstites fuere, octogesimo iudicatos esse; ex particularib. ãt, quorũ noĩatim meminit, aliquo squidẽ in quadragesimo iudicatos esse dicit: & p ionẽ nonnullos ipsorum haud ignobiliter nec sine signis; ut tertiũ a principio libri scriptum in Dealcis horto decumbentem.

A gesimo die pituitosa recrementa, alba, & copiosa deiecit; largiter sudauit per totũ: absolute iudica 3.Epi.cõ.1.t.
" tus est. Quosdã vero, qui in longum nimis morbum inciderant similiter & ipsos ratione vigesimi 29.3.134.d
diei multiplicati, crisim accepisse: quẽadmodum nonum ægrum ex aeris statu Hetopython, "cen
tesimo, & vigesimo die de morbo iudicium perfectum habuisse, refert Hippocrates. Sic aliquos vi
gesimoquarto die, & vigesimoseptimo, item trigesimoquarto, iudicatos esse bene simul, & tuto, 3.Epid.cõ.3.t.
& pfecte memoriæ prodidit: in vigesimoquarto sanè decimũ ex aeris statu ægrotũ, hoc sere mõ 80.3.150.d
scribens: "Vigesimoquarto die vrinam misit copiosam, albam, in qua multum subsidebat: sudores Ibidem. t. 81.
calidi è corpore toto manabant: vnde febris discussa est: "Vigesimoseptimo die puellã in Abderis: Ibidem. t. 78.
sed & ipsam sudore largo prorsus febre liberatam esse refert. hãc autem post aeris cõstitutionem
" ægrotasse septimam cõmemorat. Porro trigesimoquarto die octauũ ex aeris statu ægrum "Ana-
" xionem, sudore quoq; ipsum febre prorsus leuatum fuisse percenset, fidamq; ei crisim obtigisse. Ibidem. t. 79.
Cæterum nullus hoc libro in altero quodã decretoriorũ dierũ ordine crisim accepit: verum "Deal Ibid.151.t.86
cis vxorem in vigesimoprimo decessisse cõmemorat. nec vllum in aliquo die, qui in decimioctaui
secta continetur, superstitem mansisse. Dicitur itaq; secũdo significatu, vti prius interpretati sum
non solum superstes, uerum mortuus ẽt, crisim accepisse. Sed, vt retuli, non mõ in eis diebus ne-
B mo seruatus est, sed ne mortuus quidem, si Dealcis vxorem, excipias. In altero ordine complures
seruati: q̃uis nõnulli etiam vita defuncti: quemadmodum "mulier, quæ Cyzeco binam fœmininã Ibidem. t. 85.
prolem peperit, decimoseptimo die perijt. "Adolescens aũt in Melybea, omniũ postremus ab Hi- Ibidem. t. 87.
pocrate citatus, vigesimo quarto interijt. At "Hermocrates secũdus à principio, vigesimo septimo 3.Epi.com.1.
die satis concessit. "Apollonius autẽ in Abderis decumbens, decimustertius ex aeris intemperie t.5.3.130.h
ægrotus scriptus, trigesimoprimo perijt. Vt igitur septimo die, & vigesimo cõplures interire vidit, 3.Epid. cõ.3. t.84.151.b
quippe cum dies ij, qui ualidam virtutem hñt, non modo seruent, sed ẽt interimãt interim: sic unũ
quẽq; eorũ quos recensui, conspexit nunc seruantem aliquos, nunc occidentem. Iam uero secun-
dum ex circunflui aeris statu ægrũ octogesimo interijsse ait, & primũ centesimo uigesimo: sicut ar
bitror, & ultimũ laborantẽ ante pestilentem constitutionem, decimoquarto die mortuum esse:
tres ante ipsum, septimo die perijsse. Quid opus est multis uerbis? nullũ. n. {aliũ} nec in primo, nec
tertio epidemiõn libro, uel superstitem vel mortuũ in ordine dierum, qui à decimooctauo nume-
rantur, inuenies; sed omnes, qui intra septimumdecimum iudicati sunt, iudicium habuere in die-
bus, quos uniuersus medicorum chorus decretorios esse consentit. Porrò', qui decimumseptimũ
excesserunt, illorũ unus tñ uigesimoprimo interijt. Proinde hæc sufficiunt ad demõstrandũ, Hip-
C pocratem non ratione quadã persuasum, ut decimumseptimum decretorium esse statueret, uige
simo aũt primo efficaciam adimeret, sed usu, & experientia doctum, causam inquisiuisse. At, q̃m
secundus, quartus, & sextus epidemiõn liber, uel ipsius Hippocratis est, uel eius filij Thessali, pau-
ca ẽt inde sumemus. Inueniemus siquidem & hic in secundo, uigesimum, & quadragesimum de-
cretorios esse ab illo positos, sed nec uigesimumprimũ, nec alium quẽuis ei respõdẽtẽ. In quarto,
morborum adeo acutorum mentionem facit, ut raro uidelicet ad uigesimũ peruenerint, processe
rint ãt semel ulterius, usq; ad uigesimumquartum. Vnde iã vigesimum, & vigesimumquartum iu
dicasse de morbis licet intelligere, nõ tñ alterius ordinis quendam. Quinetiã in sexto epidemiõn
paucos tũ ægros, tum aeris status, commemorat: neq; hic quenquam in alterius sectæ diebus iu-
dicatũ esse nouit. Si iã, & quinti libri meminisse conuenit, cuiuscunq; fuerit, hic etiam quinqua-
ginta sunt uniuersi ægri: nullus ãt ipsorum uel decimooctauo, vel uigesimoprimo, vel, ut summa
tim dicam, in alio quodã huius generis die iudicatus est. Cũ igitur ipsa experientia decimumsepti
mum, & uigesimum diem, insuper, qui ipsis respondent, uniuersos decretorijs apponat, nonnulli
medici, qui non adeo euidentibus animum aduertunt. ad perfectæ hebdomadis numerum, tanq̃
ad faciliorem uiam, deuenerunt. Deinde, cum etiam iudicatum aliquem in uigesimoprimo con-
D spexerint, multo sanè magis opinionem suam confirmarunt.

Dies iudicatorios in euacuationibus, quæ duos, aut tres occupant, ac in longis etiam morbis obseruari. CAP. 5.

ETenim, ut discernas, cuius nã diei propriũ sit iudiciũ, cũ in plures partitum fuerit, distinctio-
ne opus est, quemadmodum in superiore libro demonstratum est. Contigit autem morbis
inueterascentibus, & iudicia uehementiã perturbationis, & alterationis breuitatem, remittere, &
ad duos sæpe dies uel tres extendi. Promptum est igitur in hoc crisim, cuicunque ex tribus die-
bus uolueris, attribuere. Multi siquidẽ medicorum ne uel numerare quidẽ post decimumquartũ
dignantur, quot iam diebus æger decumbat, præsertim si dum febris soluta interea esse uideatur,
denuo repetat. Nõ nulli uero, etsi numerauerint, iudiciorum in plures dies partitionem indistin-
cte, & temere, cui dierum uolunt, annumerant. Quapropter etiam Hippocrates in ægrotis aliq̃n
quidẽ septimo dicit, uel undecimo, uel decimoquarto, iudicatum esse morbum: interim uero cir-
ca uigesimum, uel quadragesimum, uel alium quempiam: sicuti exẽpli gratia in prima, & secun-
" da constitutione primi epidemiorum. In prima. n. ait, "Iudicabantur aũt, quibus inter hos breuis- 1.Epi.com.1.
" simi essent, circa uigesimũ, plurimis circa quadragesimũ, multis circa octogesimum: In scđa uero t.36.3.107.b

3. Epid. cõ. 2. t. 33. 3. 111. a
* Al. octogesimum.
Ib. 114. d. t. 67

†Circa quintũ aut septimum, aut nonũ diẽ, nullũ iudicatũ esse, sed simpliciter, uel quinto, vel septimo uel nono die.

constitutione, "Quibusdam uero, inquit, ipsorum iudicabantur, ijsque paucis, quibus breuissimi E
essent circa *vigesimũ. In tertia aũt, "Sanguinis, inquit, parũ erumpere cœpit circa vigesimũquar-
tum: & in sanguinis eruptionẽ fiebãt abscessus Antiphonti Critobuli filio: quieuit, & perfecte iu-
dicatus est circa quadragesimum. Sed horũ verborũ ab initio statim nõ memini, cũ ex primo epi-
demiωn quoq; apponerẽ, melius esse ratus oẽs dies, q̃ exacte soli de morbis decernere visi sunt,
prius exponere. Huius rei gratia, nec in ipsius vsquã cõmentarijs in totum scriptum est, † quintũ,
aut septimum, aut nonũ diẽ, de vllo morbo iudicasse, sed simpliciter vel quintum, vel septimũ, vel
nonum: subito. n. & vniuersim hi iudicant. Quanto aũt vlterius morbi excedunt, diuturnioresq;
fiunt, perturbatio sanè, q̃ pcipitem alterationẽ pcedit, conquiescit. Iudicia vero paulatim venien
tia duos, aut tres dies maxima ex parte occupant. Sicut. n. plurimi longi affectus, neque cũ excre-
tione dissolui consueuerunt, sed vel abscessu, vel concoctione: ita nec, vbi cũ manifestis excretio-
nibus, vel abscessibus ipsorũ solutio contigerit, uno duntaxat die pficitur. Vñ medicorũ quidã diu
turnos morbos nequaq̃ iudicari inquiunt: siquidẽ non solutionẽ sermone absoluto crisim esse,
sed uel subitã, vel q̃ ipsam pcedit commotionem. Verum, q iudicij signatum nõ exacte disquisitũ
perpetuo seruatur: sed solutionẽ ipsam tñ, qũocunq; fiat, complures medici iudicium appellant:
ex ipsis Hippocratis libris discere cuiuis est integrum, maxime vero & ex ijs, q̃ ueteres alij pertra- F
ctant. Sic igitur & Diocles primum diem decretorijs annumerat, manifesto indicans nihil se aliud
iudicium, quam morbi solutionẽ, noĩare. Fiet autem perspicuum ex ipsius verbis, q̃ hunc in mo-
dum hñt: Quarum febrium causæ, neq; in ipso corpore uacuatæ, ac imminutæ dissoluuntur neq;
exiccantur, neq; subito crudæ educuntur, tẽporum uero periodis quibusdã coctæ apparent, per
summa quidem extantes, nocte & die iudicantur. Nã paucissimo tpe causę ipsarum discutiuntur:
quippe putrescentes, & in pus cõuersæ; ad hæc lac, & caro oĩs absoluta breuiter: oĩa, q̃ in corpore
tũ fiũt, tum mouẽtur, & speciatim alterantur, in hoc tpe primum apparent. Atq; hæc Diocles. Hi
pocrates aũt non semel, neque bis, sed frequenter admodum in primo epidemiωn, & potissimum
in tertio, morbi solutionem crisim uocat, nulla neq; excretione neq; abscessu euidenter pgresso.

1. Epid. cõ. 3. 4. 23. 3. 123. a

Non tñ huius gratia putandum est diuturniores morbos sine quauis manifesta excretione iudica
ri, quẽadmodũ neq; plures dies necessario assumere. Itaque "octogesimo crisim quẽdam accepisse
in primo De morbis popularibus Hippocrates cõmemorat, aitq; rigore ipm fuisse correptũ, acu-
teq; febricitasse, & sudasse largiter. Apposui autem paulo ante sniam, cum Cleonactidę in primo
epidemiωn sexti ordine scripti mentionem facerem. Inuenias aũt alios quoq; ægros hoc sermone
iam mihi citatos, item quos nequaq̃ apposui, iudicatos euidenter die uno per excretionem in pro G
cedente diuturnoq; morbo. His igitur maxime aduertendum est, vt q̃ dierum decretoriorum or-
dinem exacte doceant, Si. n. Cleonactides hic, postq̃ octogesimo cum totius corporis concussio
ne, hoc est rigore fuisset infestatus, acuteq; febricitasset, per sudorem iudicatus est, liquet vigesimi
numerum non mediocrẽ quandã potentiã obtinere. Hoc. n. multiplicato octogesimum, sicut &
quadragesimum, & sexagesimum, ad hæc centesimum, & centesimumuigesimum, fieri contigit.
Reperies autem alios ægros, decimumquartum egressos, per excretionẽ in epidemiωn libris iudi
catos fuisse: quorum nonnullos iã protulimus. Qui autẽ eos, qui subitam fieri crisim vltra quadra
gesimum non putant, arguunt, ẽt decretoriorum dierum ordinem ostendunt. Quòd etenim solu
tio, quæ per certamen & commotionem fit, in morbis diuturnis paulatim exoluatur, pulchre di-
ctum est: at, non amplius subitam eorum mutationem vno die fieri, non recte dictum est. Cum
enim rigor vehemens simul cũ accessione antea non factus inuadat, & febris acutissima, uehemen
tissima, calidissima, & toleratu difficilis accedat, sudorq; copiosus è corpore manarit, febre hoĩem
prorsus liberans, si quis hoc crisim non esse dicet, manifeste contentiosus est. Ego sanè id genus ho
minibus contradicere diffusius, non consueui: sed illud, quod accidit, magis cognoscendum esse
mihi propositum. Hoc. n. nobis obseruantibus plerunque apparuit, atque in ægris ab Hippocrate H
scriptis inuenire licet, huiusmodi morborum longiorum solutiones non, cum deinceps nulla
ex parte intersecantur, incidere, at cum, ubi soluti esse uiñr, iterum secundo recidiuam incipiunt.
Contingit autem sæpe diebus quibusdam decretorijs recidiuas incipere: &, cum numerum ali-
quem decretoriorum excesserint, denuo in alio quodam decretorio die iudicari. Hac rõne omnes
particulares acuti fiunt: postquam uero omnes coierint, diuturni. Interdum interualla ipsorum
numero quodam decretorio circunscribuntur, ueluti siquis undecimo die iudicatum imperfecte
decimoquarto morbus repetat: deinde uigesimo rursum die iudicato parum integre, recidiua
vigesimoseptimo adueniat: inde postea acute ęgrotans, quadragesimo iterum iudicetur. Hæc
igitur quisque in ægris ipse videbit, qui diligenter eis assidere uoluerit: ad hæc in ęgrotis ab Hip-
pocrate citatis contempletur. Porrò quod decimusseptimus decimooctauo, & vigesimoprimo
vigesimus fortior sit æstimandus, per Hippocratis experimenta demonstratum est. Si autem mea
quoq; deinceps recensuerim, longior quidem sermo erit, cæterum fidei nihil magis habebit: si
etenim quispiam & ipse, q̃ ægris accidunt, obseruare velit, & ab Hippocrate dictis credere, is ni-
hil adhuc nostra experientia indigebit: At, si vel sophismata euidenter apparentibus digniora

esse

A esse, quibus credat, existimet, vel Hippocratis dictorum nullam ratione, curamq; habet, talis nō mō nihilo plus frugis ex nostra narratione reportabit, sed & irridere ipsam conabitur: hmōi vero frequenter dixi despiciendos esse. Si uero ueritatis studiosus quis existat, sophistarum nugis relictis ad experientiam ipse ueniens, cum octoginta, vel mille ægros conspexerit, hunc indubie nō ui non alia de diebus decretorijs pronunciaturum, quàm Hippocrates iudicauit.

Differre inuicem natura, ac vsu, iudicatorios dies, qui per quaternonis circuitus numerantur: & qui inter ipsos coincidunt: & ea de re Hippocratis testimonia. CAP. 6.

CVm enim decretoriorum dierum tum vsus, tum natura, duplex sit, Hippocrates quoq; duplicem eorum doctrinā instituit, in aphorismis quidē, & prognostico, eorum, quæ secundū quaterniones, & hebdomadas inuicem cōplexi sunt, mentionem faciens: in primo autem epidemiorū nō horum modo, sed & aliorum oīum coincidentium. Quorum causam coincidentię in sequentibus dicturi sumus: nunc autem, ꝙ & natura, & vsu inter se mutuo differunt, ostensuri sumus: Natura sanè, ꝙ omnibus pulchre euenientibus: ad quaternionis circuitus iudicia maxima ex parte perueniunt; ceteris āt quibusdā, in coincidentes recidunt: Vsu, ꝙ ad futuræ crisis cognitionē, quaternionis circuitus sufficit. Ad iam factam vero crisim iudicandā oēs semper sunt cogno-
B scendi: vt, verbi gratia, tutiorem esse crisim, quæ nono, ꝙ quæ octauo die, accidit: minus fidam, quæ octauo, ꝙ̄ quæ nono contingit, iudicemus. Proinde fides iudicij vel fallacia, (hoc est certitudo uel incertitudo,) ad bonā victus rationem iudicatis morbo præscribendam conducit: pcognoscere verò, qñ potissimum accidet, ad nondum iudicatos necessariū est. Dicetur itaq; in procedēte sermone de hoc & nō nihil, sed uniuersus sermo ex curādi methodo pendet. At nunc de decretoriū dierū usu nihil, nisi obiter, dicemus, sed oēm eorum potentiā interpretari festinamus. Satis est ideo ad præsentem disputationem, si Hippocratis uerba cōmemorans: ad sequentia iam descen-
" dam. In prognostico sanè hoc modo scribit; "Febres, siue sanus ab his qs euadat, siue pereat, æqua
" li dierum numero iudicantur. Vt. n. saluberrimæ febres, quæ uidelicet tutissimis fulciuntur notis, In Prog. cō. 8. t. 3. usq; ad 6.
" die quarto vel antea iudicari solent: ita malignissimæ quæque, & quibus periculosissima signa ad- 4. 206. d. & 207. b. c
" sunt, die quarto vel citius interficiunt: Primus itaq; earū insultus ita finitur, secundus quaternari
" in septimū diē producit, tertius in vndecimum, quartus in decimumquartum, quintus in decimū-
" septimū, sextus in uigesimum. Hi aūt ex acutissimis morbis per quatuor in viginti, ex additione, p
" ueniūt. Verum huiusmodi supputatio per dies integros nimirū fieri nō pōt; quippe cū nec annus nec menses ipsi, integris numerentur diebus: deinde eadem rōne, atq; additione primus circuitus
C ad quatuor, & triginta, alter ad quadraginta, tertius ad sexaginta dies perueniet. Hæc quidem ex pgnostico uerba sunt. In aphorismis, cū predixisset, acutos morbos in quatuordecim dieb. iudica
" ri, mox infert: "Septimorū quartus index est, alterius septimanæ octauus initium. Contemplato- 2. Aph. 23. 24.
" rius āt rursum vndecimus, hic. n. quartus secundæ septimanæ. Cōtēplatorius iterū decimusepti- Ex. or. 15. d. g
" mus, hic. n. quartus est à decimoquarto, septimus aūt ab undecimo. Atq; in his duobus cōmenta
" rijs oēs dierum decretoriorum circuitus hebdomadis, & quaternionib. adscribit. At in primo epi
" demiorū oīum deinceps meminit hisce verbis; "Est aūt primus decretorius circuitū, qui paribus
" diebus decernunt, quartus, sextus, decimus, decimusquartus, decimusoctauus, uigesimus, vigesi- 1. Epid. cō. 3. t. 14. 3. 180. d
" musquartus, vigesimusoctauus, trigesimus, trigesimusquartus, quadragesimus, sexagesimus, octa
" gesimus, centesimus, cētesimusvigesimus. Eorum, ꝙ imparibus circuitibus iudicant, primus est tertius, quintus, septimus, nonus, undecimus, decimusseptimus, vigesimusprimus, vigesimusseptim', trigesimusprimus. Hippocrates igiē oēs hoc sermone decretorios dies manifesto cōprehendit: recordationi siquidē ac memoriæ præparatio hæc conuenit. Demōstratum. n. nobis sæpius est, epidemiorum libros prognostico prius, & aphorismis scriptos esse, ꝙ memoriā rerum prius obseruatarū suggerant. Itaq; in hoc cōmentario oēs decretorios dies per seriē conscripsit: in illis eos tātū,
D qui maximā virtutē hñt, & naturæ suæ ratione perfecti sunt (sicut in sequentibus ostendetur) & in super non mediocrē vsum ad futuri status, iudicijq; prænotionē exhibent. Cur igitur Hippocrates non unam in oībus libris decretoriorum dierum doctrinam tradiderit, iam liquido constat. Nec obscurum, cur alijs medicis de hisce diebus controuersia suscepta sit. Alij etenim, ꝙ duplex eorum natura sit, non planè cogitarunt: alij nequaquam obseruarunt; sed rationi totum concessere: nonnulli vsu ipsos deprehendere conati sunt: uerum duplici nomine falsi sunt, uel quòd nihil omnino ante experientiam definierint, uel inconsultius sententiam protulerint.

Iudicatorij dies à Galeno obseruati, aduersus sophistas. CAP. 7.

POrrò nobis', ꝙ distinguenda ueniant ante experimenta, dictum est: item de diebus decretorijs ferre iudicium non properandum esse, donec in multis ægris, annis compluribus, accurate quis obseruauerit; nam pter alia etiam annalium constitutionum per multæ quędam differentiæ sunt. Ergo in tota æstate interim plures, ꝙ̄ quadringentos homines acute ægrotantes uniuersos, vel septimo, uel nono die, crisim habuisse conspexi: in alio rursus anno quosdam decimoquarto, quosdam uigesimo, plurimos post morbi reuersionem; in alio permultos sanguinis fluore in quinto habuisse, perfecte sept imo uel nono die iudicatos esse. Vidi etiam in autumno aliquā

oẽs undecimo iudicatos:sed hic q dem autumnus bonã crisim attulit:in alio ãt oĩb.sexto die non E
bonum iudicium accidit.Qua p p ẽt magis subit mihi mirari eos, q planè nullum in dieb. discrimen,verum eiusdẽ oẽs dignitatis,esse arbitranť. Toti siq dẽ status frequenter, vel æstiuorũ,uel autumnalium morborum,vnã iudiciorũ spẽm obtinẽt:quemadmodũ in his,quos Hippocrates conscripsit,manifestum est.In quib. si qs non oĩno segnis est,interdũ sanè alium decretoriorum dierum sæpius iudicanrem videbit,q̃ alium:non tñ octauum,duodecimum,aut decimumsextũ, aut huius notæ aliquem.Apparent igitur sophistæ in vtrisq; qui vniuersam medicinam cõstituerũt, errare,experientia nempe,& rõne.Neq;.n.in quib.experientiæ vsus est,ipsam expectant, sed ut cuiq; in mentẽ uenent,nugãtur,neq; euidenter apparentium cãs inueniũt.Huius rei grã alius ex eis,nec decretorium diem,nec oĩno iudicium esse confirmat:alius iudicium q dẽ esse quoddã,nõ tñ ẽt dies decretorios concedit:tanq̃ rõne magis,quã experientia,decretorios dies,& iudicia inuenire cõueniat:vel quasi peiores existãt, illi, q p experiẽtiã vtraq; se didicisse cõfiteñť.Nobis sanè,q post Herophilũ,"Xenophontẽ, Asclepiadẽ nati sumus, forsan in uiros illos, vel inuidia,vel cõtentio quædã esse possit.Sed,quæso,vñ nã in mẽtẽ uenit ei,q primo accurate ipsos p experiẽtiã inuenit, quemadmodum epidemiorũ libri testanť,vt pcognosceret sophistas tales quosdam in posterũ futuros,cũ nõdum vlli his similes Hippocratis tpib. extiterint, verum singuli p uirib. artem iuuare,inuenireq; aliq d,non deprauare rectè inuenta,studerẽt?Quinẽt medicos,q ab experientia empirici noĩnanť,videre licet tanq̃ cões quosdam oĩum dogmaticorũ hostes,inquirẽtes, quod mentiantur:non tñ aut decretorios dies,aut iudicia tollentes,sed ueluti,& aliud quippiam maxime euidens, hæc quoque ambo statuentes. Satis mihi iam est sophistarum nugantium. F

Epilogus eorum,quæ dicta sunt de ordine dierum iudicatoriorum. CAP. 8.

Quin magis ad dictorum cohęrentiã denuo reuertor,prius vniuersis,quę prędiximus,in summam unam redactis.Decretorius itaq; fortissimus oĩum est dies septimus: prænũciat eum dies quartus,hæc duo hñs,ut decretorius minor sit,& septimi index, Deinde undecimus,& decimusquartus eandem proportionem,& naturam inuicem conseruant, quam cum septimo quartus.Deinde frequentes quidem decimusseptimus ad uigesimum, raro ãt decimusoctauuus ad vigesimumprimum,eandem rationem hẽt,quã cum septimo quartus,& undecimus cum decimoquarto."Hi ergo,vt Hippocrates dixit, per quatuor aucti ad uiginti perueniunt. Coincidunt eis nonus,quintus,& tertius. Plurimos quidem nonus iudicat: secundã uim obtinet quintus:& post hunc tertius.De sexto prius diximus,ut malo decretorio. Decimustertius certe oĩum decretoriorum imbecillimus:oĩum uero,qui non decernunt,fortissimus,tanquam in medio quodam utrorunq; virtutis situs. Cum vehementissima itaq; pugna sunt crises,sicut ẽt antea diximus,quæ vsq; ad decimumquartum diẽ ueniunt:cũ minori,q ad uigesimũ vsq; pertingũt:inde vsq; ad quadragesimum adhuc ẽt magis earum vehemẽtia exoluitur:ab illo autem die perfectè exoluta redditur. G

In Prog.cõ.3. t.3.4.207.b

De proportione dierum indicatoriorum,qui per quaterniones, & septimanas enumerantur. CAP. 9.

Proportio ãt dierum decretoriorũ perpetuo seruať. Vt.n.decimusquartus & scdæ septimanæ finis est,& tertię principium,ita trigesimusquartus quintæ terminus est simul,& sextæ initiũ. Quare tres septimanæ uiginti diebus sp describuntur:ideoque sexagesimus,uti prius declaratum est,non sexagesimustertius, decretorius fiet. Pari modo octogesimus,(& centesimus,)& centesimusuigesimus. Vt.n.iudiciorum vehementia paulatim procedente tpe exoluitur, ita & imbecilles decretorios obscurari planè accidit:solos aũt semper persistere, q perfectum decretoriorum numerorum circũitum describunt. Vt aũt (ut per experientiam licet cõdiscere)primus circuitus perfectus esse,qui uiginti diebus constat.Si etenim sp per coniugationem se timi numerus procederet(ut in primis duobus habet)esset hac quoq; rõne hic septimus perfectus primus circuitus qm̃ uero secundus a primo disiunctus est,& tertius scdo cohęret,liquet proportionẽ,quæ ab initio statuebatur,non adhuc post decimumquartum diẽ cõseruari:attamẽ post uigesimã diẽ idem circuituum ordo perpetuo consistit. Rñdebit ergo trigesimus quartus decimoquarto, quippe q ex duabus septimanis disiunctis fiat;& quadragesimus uigesimo, vt q tertiam hebdomadam cõiunctam expleat. Quare hoc ipm Hippocrates nos docens in prognostico, vbi de uigesimo die verba fecerit,deinceps inquit,Post" hos eadem ratione,eademque additione,primus ad quatuor & triginta dies peruenit. Primum.n.dixit trigesimum quartum post uigesimum,vt circuitum,nõ vt diẽ decretoriũ:qm̃ & vigesimusquartus,& vigesimusseptimus,& trigesimusprimus,post vigesimum est decretorius. Sed,qm̃ de minoribus periodis(sunt aũt quaterniones)abunde satis docuit, ad hæc septimanas ipsas exposuit,reliquos statim duos circuitus uoluit simul doctrinę causa adijcere,nempe & ex duab. septimanis cõpositum,& illum,q trib.constat:verũ,q duas continet, velut imperfectum quendã:q tres,exacte perfectum. Siquidem iã quadragesimũ,sexagesimũ,octogesimũ,(cẽtesimũ,)& centesimũ vigesimũ,ex uigesimo sæpius aucto fieri cõtingit. Hoc igit ipm, & non aliud perfecti circuitus est indicium,vel compositi semper & sæpius in se aucti,q aliũ nõ magis requirat. Atqui nec unus eorum,qui uigesimum pcedũt, hoc obtinet:nam, septimus si per H

In Prog.cõ.3. t.5.4.207.c

se semper

A se semper auctus sit: ad vigesimumque primum, vigesimumoctauum, & trigesimumquintum, &
quadragesimumsecundum excideret: decimusquartus pari modo vigesimumoctauum faceret, &
quadragesimumsecundum: Sed & ipse quaternio, si eius compositionẽ in se faceret, octauum, duo
decimum, & decimumsextum, sortes decretorios efficeret. Qua p̄p̄ ipse quartus ne periodus q̃dẽ
euidenter est, sed periodi uelut dimidium: etenim septimana dupliciter diuisa, quartus sectionẽ ac-
cipiens, primi quaternionis terminus est, secundi initium. Forsan quis septimanam hanc iam per-
fectum circuitum esse putauerit: non. n. & in hac septimum diem sc̄dæ septimanæ initium esse cõ
tingit: sic. n. ad decimumtertium, non decimumquartum, terminus eius perueniret. Sed, cum rur-
sus decimusquartus, terminus simul sc̄dæ septimanæ, & tertiæ principium sit, non adhuc perfe-
ctus circuitus septimana sic fuerit: bis. n. se ipsum multiplicauit, ter non potuit, Atqui, si p̄p̄ duas
priores hebdomadas ex disiunctione factas, integrum quendam circuitum putare septimanã cõ
uenit: p̄p̄ tertiam uero coniunctam, non ẽt integrum: vel oĩno in dubitationem sermonem inci
dere necesse est; vel septimanam primum quendam ordine, & simplicem circuitum putandam es
se, qui vero ex viginti diebus componitur, secundum simul & compositum, & perfectum.

B *De indicatorys, qui acutis morbis congruunt: ac quòd unicuique dierum circuitui proprius morbus respondeat.* *CAP. 10.*

MOnet iã hic sermo nos cõsiderare, q̃s hotũ dietũ de acutis morbis decernat. Cũ. n. Hippocra
tes in aphorismis acutos morbos ĩ. quatuordecim diebus decerni dicat, magnã inde nugan 2. Ap. 23. Ex. ord. 15. d
di occasionẽ sophistæ arripuerunt: atqui sine illorũ nugis oĩbus, & iudicia oĩa p̄sagire, & iã facta
explorare potes. Nã, si morbũ, exẽpli gratia, vigesimo die iudicandum esse p̄sagiens, uictus rõnẽ
ei congruã instituas, magnũ ægro p̄sidium adferes. Licebit aũt tibi, & acutum, & diuturnum ip̄m
uocare, cum nulla vel cõmoditas, uel offensa ex appellatione ægro adueniat. Fingamus. n. acutũ
hmõi morbum uocari, oĩbus, q̃ ad uictum ægri p̄tinẽt, recte administratis, q̃d inde peius, uel me-
lius erit? rursus diuturnum ip̄m, si placet, appella, ut nihil ex hoc, uel iuuari, uel offendi ægrum in-
telligas. Quẽadmodum igit̃ & in alijs pluribus sophistæ de noĩb. cõtendentes dissentiunt, tp̄sq; di
scentium cõterunt; sic quoq; in acutorum, lõgorumq; morborum distinctione. Nã, si uerum fate
ri oportet, non duæ tm̃ morborum dr̃iæ, sed p̄multæ ad modum putandæ sunt: si quidẽ quarta-
na febris in tot annos incidit, quot alia dieb. iudicata est: ad hæc alius quidam morbus in menses
multos durauit. Hæc igitur prima dr̃ia triplex: partim. n. morbi diebus, partim mensibus, partim
annis totis iudicantur. Membratim rursus in morbis, qui ad menses perueniunt, non simile existit,
C duorum uidelicet mensium, uel septẽ solutionẽ fieri. Ita, cum dierum, uel annorum numero mor
bi soluunt, permagnum discrimen existit: quid. n. similitudinis, uel tertio, uel uigesimo die iudiciũ
subijsse, itidẽ uigesimo uel quadragesimo? Iã uero, si naturalẽ ipsorum dr̃iam inuenire moliaris,
quot dierum decretoriorum circuitus sunt, tot quoq; morbi statuendi erunt. Itaq; si alterius natu
ræ esse dicas (quẽadmodum sanè est) non posse primum quaternionẽ superare, alterius septimum
non excedere: ita & undecimi, decimiquarti, decimiseptimi, uigesimi, omniumque deinceps decre
toriorum proprius cuiusq; morbus existimandus est.

De morborum & dierum indicatoriorũ differentijs, quibus victus ratio recte instituitur. *CAP. 11.*

PRæstat tñ doctrinæ gratia maioribus eos terminis cõprehendere, ne plurimi fiant: uerum nõ
ita magis rursus, ut multum differẽtes inter se mutuo collocẽtur. Vnde nec eos laudo, q̃ duas
uniuersas morborum species ponunt, neq; utranq; deinde diuidunt: nec illos probo, qui tot esse
dicũt, quot dierum decretoriorum circuitus. Quæ igitur p̄stantissima doctrina fuerit, maximeq;
artis usui idonea? puta siquis sophistarum medicorum accurate medicinam tractare conetur, su-
blimi illa sede relicta, in qua magnis regis cuiuspiam instar sedens, adolescentes remoratur, hunc
satis noui ex ipsa re vtilitatem edoctum iri. Sicut igitur & Hippocrates in omnibus admirandus,
D ab ipsis euidentibus sermonem capiens, hæc aliq̃n scribit: [a] "Vbi peracutus morbus est, statim etiã
" labores extremi adsunt, & extreme tenuissimo victu utendum est. Interdum ita scribit: [b] Acuti A 1. Ap. 7. Ex. ord. 4. d
" mobi quatuordecim diebus iudicantur. Deinde rursus; [c] Hi ergo per quatuor aucti ad viginti per B 2. Aph. 23. Ex. ord. 15. d
" ueniunt. Iterum postea: [d] Spirandi facilitas maximam vim ad salutem habere existimanda est in C In Prog. cõ. 3. t. 3. 4. 207. b
" omnibus morbis acutis, quibus febris copulatur, quique quadraginta diebus iudicantur. Quin
" etiam [e] sexagesimi, octogesimi, & centesimi, & centesimiuigesimi rursus meminit: atq; his denuo D In Prog. cõ 1. t. 25. 4. 194. h
" relictis, [f] æstatis morbos hyeme solui ait, hybernos æstate. Quin & hoc mõ inquit. [g] Plurimi pue-
" torũ affectus diebus quadraginta iudicantur: quidam septẽ mensibus, aliqui septẽ annis, non nul- E 1. Epi. cõ. 3 t. 14. 3. 120. d
" li ad pubertatẽ vsq; perueniunt. Hæ oẽs ad doctrinã simul clariorẽ, & ægrorum vsum admodum F 3. Epi. cõ. 3. t. 55. 3. 151. h
utiles sunt dr̃iæ: etenim sua cuiusq; victus species est. Cognoueris aũt maxime ægrũ ip̄m in his
omnibus, si hypothesin sermoni adiecero. Adolescens ergo quis ualido morbo correptus sit, qui G 3. Aph. 25. Ex. ord. 25. h
in primo quaternione iudicabitur: aphorismum in hoc maxime illum imitandum puta: [h] Cum H 1. Ap. 7. Ex. ord. 4. d
peracutus morbus fuerit, statim ẽt extremi dolores adsunt, & extreme tenuissimo omnium victu
utẽdũ est, neq; alimẽtũ quis huic adhibueris, nec melicratum, aut huic simile, immo ẽt ab aqua,
quantum põt, abstinere iubeto. Hunc ip̄m adolescentẽ, vbi septimo die crisim habiturũ statueris,

paululum prædictam victus rationem immuta, uel mulsam exhibens, vel aliam hmōi quandam E

De Vict.rat. i mor.acut.cō. 3. vbi tractat uini, mulsæ, oxymeitlis & aquæ faculta tem.

potionem morbi naturæ familiarem: ve Hippocrates præcepit. Ipse autē & hæc inuenies partim
à signis quibusdam, †velut temperamento, consuetudine, & ætate. } quædam ēt ęgrum interroga
bis, an valido sit uentriculo, qui longā inediam ferre possit, an cito offendatur, & facile soluatur.
Sic ēt habitum hoīs considerans, quædam ipse ex ijs, quæ in opere De temperamentis didicisti in
uenies: alias ex ægro rogando: sunt .n. quidam ad resolutionem faciles, atq; ideo diuturniorem in

† Non est in antiquis Græcis, neque in ueteri translatione.

ediam nō ferunt, licet viribus ualidi antea fuerint. Si iā tibi tale quippiā interroganti, & per te ipsi
conijciēti appareat, & æger facile dissoluatur, facileq; stomachus eius offendatur, ptisanæ cremo
rem exacte percolatū quotidie modice exhibebis, memor rursus hic eius, quod Hippocrates di-
xit: Sed aliquid eū consuetudinis gratia tum ēt ne vasorū magna fiat inanitio, ingerere conuenit.

De Vic.rat.in mor.acut.cō. 1.2.21.7.112. d

At, vbi septimus dies instet, nequaquā ægrum nutrire cōuenit, sed ante unum diem, vel antea, mi
nus exhibendum est. Atq; hæc nos adamussim senex ille in opere de victus rōne in morbis acutis
perdocuit. Siquidē adolescenti tertio, aut quarto die morbū iudicatum iri spes sit, nullum stoma-
chi uitium, aut habitus inanitionem suspicare. Ad hæc si præterquam q iuuenis sit, ēt ualidissimas
vires habeat, lōgā facile inediā tolerare fateatur, & ęgre dissolui tibi appareat: insup nullus eiusmo
di morbus adsit, ut oxymeli aut mulsam requirat, is omnino ad septimum vsq; diem à cibis absti- F
nere potest. Quòd si ad tertium uel quartum quaternionem crisis futura videatur, non ita abstine
re potest, nec sola potione seruari. Quapropter non parua quædam victus mutatio, nec morborū
ideo exigua differentia.

Qui peracuti, qui acuti, apud Hippocratem morbi, qui diuturni, & quæ ipsorum differentia. CAP. 12.

VOcetur iam peracutus morbus, qui ad septimū vsq; diem extenditur: qui longius procedit,
simpliciter acutus. At hic quoque differentiæ in pacuto memoria tenendæ sunt: etenim exa
cte peracutus is est, qui quartū diē attingit: Non exacte, qui ad septimum vsque producitur, eadē
ratione inter acutos alius exacte acutus, qui ad vsque decimumquartum porrigitur: nō exacte ve
rò, qui ad uigesimum usq; durat, quanquam & ipse acutus sit. Adhuc aliud morborum genus, q
ex delapsu acutū, ad quadragesimum vsq; diem peruenit: satius enim est ita uocare ipsum, q acu-
to quodam imperfecte iudicato intra diem uigesimum, deinde uehementia eius cōfracta, reliquū
eius intra quadragesimum diem solui consueuit. Nō nulli aūt statim ab initio velut prohibiti, tar-
deq; moti, & nullā interea subitam mutationē moliti, ad quadragesimū producuntur. Duplex āt
horum quoq; natura est: vel .n. accessionum remissiones in exactam integritatē finiunt, vel conti G
nua febris sp pdurat. Atq; hmōi morbi de acutorum natura obtinere uidentur: alij vero manife-
sto iam sunt diuturni. Porrò Archigenes multis nominibus & diuersis laudandus est, maxime ue-
rò si studium eius artis tractandæ medicæ cognoueris, quoniā nō tēporibus solis nudis, sed & mo
tu, & natura magis, acutū & nō acutū morbum appellauerit. Nam, cū segni lentoq; motu cum in
teruallis a febre remissis ad quadragesimum usq; extenditur, nemo sanę mentis acutū, inqt, nomi
nauerit: etenim, si ante quadragesimū cesset, hmōi existens, iam diuturnus est. Alios vero morbos
breues qdē uocat, ęquū aūt esse dicit, nec acutos nec diuturnos appellari: quēadmodū paruas has
& à periculo remotas febres, quas non diuturnas esse nemo ignoret, etsi ab acutorū natura reces-
serint: nā acutū eū esse ait, q cū uelocitate piculosus est. Vides igiť nus, cū solutio interdū eādē tē-
poris pfinitionē hēt, vel acutū morbum, vel nō acutum, nuncupare: eodē mō qńq; alium acutū,
aliū diuturnū, ipso motu solo distinguentes. Noui igiť complures ad quadragesimū usq; diē con-
tinua febre conflictatos esse: ita uoco eā, q nunq̄ ad integritatem desinit, ita ut hmōi morbum nō
fuisse diuturnum dicere possimus: nō tñ simpliciter acutum nominare rō est. Sed .n. qm ex decidē
tia acuti, exactæ solutionis terminum hēnt longissimum, diē quadragesimum: nō nulli uero con-
tinua sp febre ad hunc usq; extensi sunt: Ponať & hoc tps, aliqñ iam diuturnorum manifesto affe H
ctuū, eorū, inq̄, q interuallū habent, sicut antea diximus: aliqñ acutorum esse decretorium. Itaq;

In Prog.cō.1 t.15.4.194.b

Hippocrates in prognostico his uerbis utiť: Facilis autē spiratio in omnibus acutis morbis, quibus
febris copulatur, quiq; intra quadraginta dies iudicari solēt, admodum magnum ad salutem mo-
mentum habere putanda est: nō enim simpliciter, acutis, dixit, quamuis dicere potuisset, sed cum
additione hac, nempe, qui intra quadraginta dies iudicari solent, tāquam acuti quidam sint, qui p
fectæ solutionis gratia ad eum diē prolongentur. Acuti ergo simpliciter, nō utiq; ultra decimum
quartum diē progrediātur nō iudicati: Qui uero in quadragesimum excidunt, interim hi ipsi sunt,
q intra decimūquartum diē impfecte prius iudicati fuerāt: interim, quorum paulo ante memini,
nō frequēter adeo eueniētes: quinēt tertium genus illorum est, q manifesto iā tardi, acutis oppoſi
ti, quadragesimum diē hāt decretorium: sed de his post paulo dicturi sumus: Cæterū uniuersum p
dictum genus, acutū nominet ex decidētia, q̄ Græci [illegible] uocāt. Ostēsum nobis est tum ali-
bi, tū in tertio de spirādi difficultate potissimum, q in pgnostico & de simpliciter acutis dissent, &
ad hæc de ijs, q ex illorum decidentia fiunt. Cum igiť in uniuersum qdē ad calcē libri pronunciet,
Hæc autē dico de acutis morbis, & qui inde proueniunt: mēbratim uera de aqua inter cutē hunc
sermonem

A sermonem proferẽs:"Aqua inter cutem, si ex acuto morbo cœpit, oĩs mala est. pari mõ, cum de In Prog. cõ. 2 t. 4. 197. e
putulentis tabidisque uocatis affectibus, itẽ de ijs, qui ex abscessu in longũ tp̃s porriguntur, verba
faciat, clare innuit propositi se nõ oblitũ esse, morbos, qui ex acutis diuturni fiunt, cõmemorans. In Prog. cõ. 2
Sic ergo, & illa dicta sunt, "Reliquæ aũt uomicæ magna ex parte rumpuntur: sed aliæ in die vigesi t. 77. 4. 201. h
mo, aliæ trigesimo, alię quadragesimo, nõnullæ ad sexagesimum usq; perueniũt. Quinetiã in die In Prog. cõ. 3
rum decretoriorũ enumeratione, qui in prognostico recensentur, ad "sexagesimum vsque diem t. 3. vsque ad 6. 4. 207. b. c
non ab re processit. Qm̃. n. non de acutis solum, verum etiã de ijs, qui inde progrediuntur, sermo-
nem instituit, nec inepte (puto) tum in ipsis decretorijs, tum in doctrina de abscessuum ruptura, se
xagesimi diei commeminit. Qui ergo hanc doctrinam non intellexerunt, ij nequicquam ac fru-
stra q̃stiones in his texunt, dissentire putantes cum ijs, quæ in aphorismis tradiderit, morbos inqui
ens acutos quatuordecim diebus iudicari: quasi ipse Hippocrates non accurate sermone indicasset
aliã esse naturã acutorũ ex decidentia, quã illã, quæ absolute acutos respicit. Longe. n. secus est, q̃
illi putant: qm̃, si non acutorũ duplicẽ naturam cognouisset, aliam absolute acutorum, aliã ex de-
cidentia, non sanè distinxisset appositione suam sentẽtiam, verum simpliciter dixisset, "Facilis spi In Prog. cõ. 1
ratio in acutis morbis ualde magnum ad salutem momentum habere putanda est. Nunc autem, t. 25. 4. 197. h
B cum hmõi dictionẽ simpliciter acutos indicaturam sciret, non tñ ita: verum cum his ẽt alia cõple-
ctũ vellet, non sine ratione apposuit, primũ, quibus febris copulatur, non adscribens, continua, q̃
absolute acutorum erat proprium: deinde, qui intra quadraginta dies iudicantur, perinde ac si alij
quidam acuti sint, qui diebus quadraginta non iudicentur. Quare vndequaq; morbi naturã, quo
de in prognostico tota disputatio est, clare distinxit Hippocrates, & demonstrauit. At interpre-
tes luculenter dicta, obscura reddere moliuntur. Quòd ergo nominis appositione quæstionem,
quam contexunt, soluere conẽtur, condonãdum est: at hoc faciunt, q̃ ita scribunt: Facilis spiratio
in oĩbus acutis morbis, quibus febris copulatur, quiq; intra quadraginta dies iudicantur, magnam
sane vim ad salutẽ obtinere censenda est. Nonnulli etiam non adscribunt quiq; inaudiendũ esse
dicentes: vt sermo eius duplex fiat, alter de acutis morbis, quos in aphorismis exposuit: alter de
alijs, qui febrem iunctam hñt, & quadraginta diebus iudicanẽ. Quod uero nec in aphorismis deci-
mumquartũ diem decretorium, sed illic quatuordecim omnes decretorios dies Hippocratẽ pro-
nunciasse arbitrentur (esse enim tot, si quis à tertio, qui primus oĩum decernere natus est, ad qua-
dragesimum vsq; numerauit) non paruam reprehensionẽ merẽtur. Neq;. n. vt medici hoc dicunt
nec vt qui numerare sciãt, aut legere. Nã, si medici essent, primum sanè nullum exacte acutũ mor
C bum ad quadragesimum diem, non prius iudicatũ, peruenire scirent, deinde ne quatuordecim q̃
dẽ numero esse ad quadragesimũ decretorios. In hoc autem ne uel numerare ipsos nouisse quis
iure dixerit: plures nãq; sunt, ac quatuordecim, ijs sane, qui veritatem ipsam, rerumq; euidẽtiam
inspiciunt: itẽ id, quod Hippocrates in primo epidemion scriptũ reliquit. Superius verba ipsius ap-
posui, q̃bus decretorios dies vniuersos edocet: vbi, si quis numerare didicit, plures indubie ad qua
dragesimum diẽ euenientes, q̃ quatuordecim, inuenient. Si quis autẽ solos eos, qui per quaternio
nem cõputantur, numeret (forsan. n. errare deprehensi, ad hoc rursus deuenient) pauciores sanè hi
sunt, ac quatuordecim. Quòd autẽ ne legere q̃dẽ nouerint, qui hmõi effutiũt, sic maxime disces.
Si igĩ in prognostico quadragesimũ diẽ decretoriũ esse acutorũ dixisset, deĩde in aphorismis "qua
tuordecim diebus summatim eos iudicari, nũc nimirũ tale q̃ppiã cũ illis considerare licebat, at, cũ 1. Epid. cõ. 3. t. 14. 3. 120. d
in opere p̃gnostico quadraginta dieb. iudicari eos dicat, & in aphorismis quatuordecim, maxime
ridiculũ est sententiã eius alibi aliter inaudire. Meliores his sunt, qui nõ sermones cõsentiẽtes, verũ
alterius cuiuspiam aphorismos esse, alterius prognosticon, demõstrare conanẽ: sed hi ob animi ma 2. Aph. 23. 24
gnitudinem sunt nobis miraculo. Quòd iam utilitatem huius doctrinæ sp inspiciens Hippocrates Ex. or. 15. d. g
simpliciter quidem acutos quatuordecim dierum terminum habere recte dixit: ex decidentia ve-
D ro acutos, nunc quadragesimum, nunc sexagesimum diem assequi: abunde ostendimus.

Quo pacto acuti morbi, nunc in xiiij. nunc in xx. diebus, dicantur iudicari. CAP. 13.

SCiendũ autem est cõiter de oĩbus eiusmodi notæ, q̃, quæ ex quantitatis cuiusdam in particulas
diuisione fiunt, soreticam dubitationem comitem habent. Itaq; sic diuidendum est, vt nec par-
ticulæ multum alioqui different es, sibi mutuo coniungantur, quod, dum quæuis in pauca secatur
quantitas, accidit: nec adeo multas feceris, ut doctrinę vtilitas excidat. Quãobrem, si quid optime
diuidi possit, Hippocrates præter cæteros hoc mihi fecisse videẽ. Primum, peracutos ad septimum A 1. Ap. 7. Ex. ord. 4. d
vsq; diẽ peruenire demonstrat, in quibus (vti dixi) in aphorismis [a] "tenui admodum uictu tractan-
dos esse p̃cipit: deinde in cõmentario de uictus rõne in morbis acutis, [b] quosdam in oĩmoda ine- b De Vict. rat. in mor. ac. cõ.
dia seruandos esse vsq; ad diẽ septimũ: postea vero [c] quartũdecimũ absolute acutis terminum sta- 1. t. 43. 7. 114.
tuit: post hæc ad [d] vigesimũ procedit: rursus alterius speciei morbũ ad quadragesimum, alterius iti- h
dẽ ad sexagesimũ: postremo decretoriorũ dierũ supremũ finẽ [e] centesimum, & vigesimũ diẽ con- C 2. Aph. 23.
stituit, quatuor uidelicet mensiũ tp̃s: deinceps alios mensium decretoriorũ numero, alios anno- Ext. ord. 15. d
rum, solui scribit. Atq; hæc doctrinæ utilitas est. Coincidunt autem non nullę quæstiones logicæ, D In Pro. cõ. 3. t. 5. 4. 207. b
q̃ consolationem requirunt, sicut & hæc (opinor) q̃ morborum, qui apud oẽs acuti habentur, nõ E 1. Epi. cõ. 3
nulli, decimumquartũ diẽ excedere uideanẽ: ideoq; Diocles ẽt non decimũquartũ, sed uigesimũ- t. 14. 3. 120. d Castigationẽ.

primum, terminũ eius posuit. Atq; hic quidẽ errauit uigesimũ primum magis, q̃ uigesimũ, termi E
nũ ipsis p̃stituens: q̃ q̃ non oino falsus sit, quartũdecimũ excedendo, nã quoldã, q acuto morbo la
1.Epid. cō.3. t.20.3.122.b. Et 3.Epid.cō. 3.1.2.3.135.e 1.Epid. cō.3. t.21.4.122.d 2. Apho. 23. Ex.ord.15.d.
borãt, " decimoseptimo & " uigesimo iudicatos esse cognouimus: uti apud Hippocratẽ quoq; in ip sis epidemijs inuenire licet. Quo igit, si hoc ita hẽt, & quidam acuti morbi " decimũquartũ diẽ excedere vñr, terminũ ipsis hũc diẽ in aphorismis cõstituit? prõptũ quidẽ erat dicere: hoc raiter, illud sepissime, accidere cõsueuit. Quinẽt Hippocrates aliq̃n solũ id, qđ creberrime oculis vsurpatũ est, nihil faciens id, qđ raro euenit, pronunciat. At ꝓfundiorẽ q̃dã hẽt sniam ꝓnũciatũ, si qs ipm cõmode disquisierit. Qui nanq; ad decimũseptimũ diẽ, aut uigesimum prorsus acuti morbi exciderunt, hi planè inceperunt tanq̃ submersi, " lẽto motu grauiq; deinde alij in primo quaternione alij in scđ'o, exactè acutorum motũ recipiẽtes, ad decimum septimũ & uigesimũ exciderũt: q̃ q̃ & hi intra decimũquartũ suũ iudicati sint, nã in dierũ primo quaternione vehemẽtiã incipiẽtes, dein de decimo septimo iudicati, decimũ quartũ suũ diẽ nõ excesserũt. Nouit hoc quoq; Diocles ipse, & alij ꝓpẽ oẽs ueteres. Phreniticos sanè a primo die statim nõ adeo fieri ait. Igitur, si qs phreniti » de quinto die laborare cæpent, & septimo decimo iudicatus fuerit: vel inceperit septimo die, & iu dicatus fuerit uigesimo: nulli dubiũ hũc intra decimũquartũ suũ diẽ crisim sustinuisse. In hoc iã ma xime ẽt uigesimũ diẽ ambiguitatẽ adferre puto, qnppe q potentiæ ancipitem naturã hẽat, tum F ꝙ sæpe post primos dies morbos acutos factos iudicet: interim de prius iudicatis iterum decernat: nullus.n.a primo die acutus in hunc illabitur, qui non prius iudicium expertus sit. Quòd in priore quodam die imperfectè iudicatum, sic prorsus discusserit, non impedit, quo minus acutorum morborũ decimusquartus dies terminus existat. Qui uero ab initio submersi, lentiq; appareant, & inde ad quadragesimu m tales perdurantes, rursus intẽdantur, hos iure diuturnos appellaueris Queadmodũ acutos qdẽ manifeste, sed q añ uigesimũ nõ secure iudicati sunt, deinde remiserint post hæc reuersi, mox rursus acuti facti fuerint, nouissime quadragesimo die iudicati: dubitaueris, absolutene, an ex decidẽtia, acuti noiandi veniant: immo magis, an diuturni. Quippe in ambiguis & obscuris certũ iudiciũ q̃rere non oportet: nã p rerũ natura sniam sp ꝓnũciare cõuenit: vbi uero rerũ natura simplex ꝓrsus est, ibi & manifesto, & simpliciter ꝓnunciandũ est: q̃si & Hippocrates
2. Apho. 24. Ex.ord. 15.g
in ipsis aphorismis, cum decimumquartũ diẽ acutis morbis finẽ statuisset, statim ẽt decimiseptimi his uerbis meminit: " Contemplatorius rursum decimus septimus est, hic. n. quartus a decimoquarto, septimus ab undecimo est: signat nanq; hic uigesimum, tanq̃ fm quẽdã acutorum terminum. Quoniam uero hic libet magnam satis prolixitatem modo habet, finire ipsum iam cogito. Quod de dierum decretoriorum speculatione reliquũ est, id uniuersum in tertio exequar. G

GALENI DE DIEBVS DECRETORIIS LIBER TERTIVS

Nunc primum summa admodum cura quamplurimis in locis emendatus.

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de cœlesti, ac de materiali causa dierum iudicatoriorum, ex quibus & ipsorum ordo, & facultas pendet uniuersa.

Quid ostensum superioribus libris, quid hoc agendum. CAP. I.

VI iam causas, cur non in oib. diebus morbi iudicentur, cõsiderare melius esse duxerit, is hæc sibi composita esse censeat. Et quidem inuentionis dierum decretoriorum principia fateri conuenit, queadmodũ ẽt superiore cõmẽtario dictum est. Sunt ãt gñe duplicia, nẽpe experimentũ, & rõ: Experimentũ sanè, ꝙ nõ oẽs similiter dies de morbis decernant, euidens affert testimoniũ: H quodq; circuitus septimani validissima sint uirtute p̃diti: post hos quaternarij: quidam veto extra hos coincidant: immo ꝙ nec oẽs septimanę inuicem separentur, sed aliquæ ipsarum ẽt coniunguntur: nec oẽs quaternarij, sed ex ijs quoq; alij seiñgantur, alij congiungantur: insuper ꝙ acutis morbis impari dierum numero, lõgis pari, iudicia maxima ex parte accidant. Omnia hmõi, quæ prius recensui, experientia satis approbat. Porrò causas horum ratione nobis indagantibus, duo prima oium, quę fiunt, primordia esse statuenda vñr: Inordinatum uidelicet, quod ex hac mundi materie proficiscitur: ordine uero quodam, ornatuq; procedens sp, quod cœlestibus originem refert acceptam: oĩa siquidẽ in hoc orbe ab illis decus ornamentumq; capessunt. Atq; iam & nunc ex his duobus principijs, quæ ex experientia cognita sunt, & rõ suppeditauit, oĩum, quæ (rõne, & experientia ipsa) in dieb. decretorijs intelliguntur, causas inuenire conabimur, hinc facto sermonis exordio.

De ui astrorum in hæc inferiora corpora: & maxime de Solis & Lunæ actione. CAP. 2.

OMniũ certe superiorum astrorum potentia fruimur: verum, q maxime hunc orbẽ exornat & concinnat, & disponit, est Sol: quippe ueris, æstatis, autumni, & hyemis author alius nemo

A mo extat:nec alius tã manifestò,vel ex terrestri limo aĩmalia generare potest, neq; fruges maturare,neq; ad coitum, & generis propagationem aĩantia prouocare. Magna sanè,& Lunç opera in hãc rerũ substãtiam apparẽt:verũ Solis effectib.posteriora.Etenim mẽses hæc perpetuo disponit:idq; euidenter adeo in marinis aĩalib. q̃ q̃ & ipsum Solis beneficio hẽt. Nouũ.n.ipsa lumẽ sortitur,cum Sole primum fruitur. Tanta vero eius portio ſp illuminata est,quãtã Sol aspicit: Prorsus aũt deficit,lucisq; expers redditur, vbi terra suo interuentu ipsam obtenebrat. Qua ꝑꝑ, vt illa distat à Sole,oẽs mutationes suscipit:etenim plena est,cum diametra est: ęqua portione diuisa seu semilunaris,græce dichotomos,cũ quadrangula est:vtrinq; gibba,cũ triangula:& falcatam ſpẽm refert, vbi sexãgula est:atq; tunc primũ noua est,cũ post Solis congressum apparet:obscurata oĩno cum Solis lumine circumuallatur. Igitur fructus auget,incrassatq; aĩantia implet;ad hæc mẽstruorum statum tp̃s mulierib. cõseruat:item comitialium circuitus custodit, inde,ꝙ Solis plus vel minus participat. Oĩa siquidem,quæ facere nata est,vbi falcis figuram repræsentat,languida fiunt:ualida oĩa,cũ plena fuerit. Quapropter,& fruges interea adauget,maturatq; celerrime:mortua corpora putrefacit: somnoq; sopitis sub eius lumine vel aliter diutius immoratis, pallorẽ, & capitis grauitatem conciliat. Vt igitur Luna Solis auxilio in oĩb. indiget,ita Sol ad nullam rẽ ma-
B ximam,vel alterius cuiusdam astri,vel ipsius Lunæ,operam desiderat. A nullo.n.impeditur, quo minus æstatem faciat,cũ in vertice nostro constiterit:aut frigus adducat,si humilis feratur:aut ęquinoctium vtrunq; disponat si mediocriter obliquus sit:sed ipse velut rex quispiã maximus est: Luna vero vt hyparchus (quasi subprincipem dicas)non exiguus:inter illum enim, & nos media constituta,terrestrem regionem merito gubernat,non potentia cæteros planetas,sed vicinitate, exuperans. Huius rei gratia omnino frigus locum nostrum occupat, cum Sol ad hyemalẽ plagã declinauerit;tunc calor omnino nos exercet, vbi supra uerticem nostrum,aut propè ipsum fertur. Luna vel particulares cuiusq; mensis dies disponit,paruæ mutationis facultatẽ habens: a† eãque non simpliciter ex se,uerum ex Solis aspectu consequitur.

Quo tempore Luna actiones fortiores, aut imbecilliores existant. CAP. 3.

d† VEhementiores itaq; mutationes eueniunt,ubi ipsa cũ Sole coit: insuper in apparitionibus plenilunij:minores his contingunt,dum dichotomos seu dimidia apparet:imbecillę, dum vtrinque gibba,& falcata,uĩ. b† Nam ualidissima eorum,quę prius erant,mutatio committitur dũ Luna cũ Sole coit,ac eius lumine circumuallatur,quippe,quæ prius apparebat,nunc nulli conspicitur. Dein diametra Lunæ statio tanq̃ distinguens,in binasq; partes secãs cõtrarias maximæ Lu-
C næ dispositiones,aliarum oĩum est ualidissima: ꝙ uero incrementum,diminutioni maxime sit cõtraria dispõ,oñdere non est op⁹: Deinde post hũc congressum,& plenilunĩũ,duæ dichotomi,medĩũ utraq; secans,augmẽti tp̃s prior,diminutionis altera. At oĩum extremæ,imbecillimæq; aeris nos ambiẽtis cõuersiones in falcatis,& in utrinque gibbis apparitionb. fiunt:magis aũt in utrinq; gibbis,nulla siquidem in eis magna mutatio,sicut in falcatis apparet. Quare nec Aratus male ipsas neglexit tanq̃ imbecillas exñtes: cõuenitq; eos laudare, q̃ de eis scripserunt, tanquam ne uel minimum q̃dẽ omittentes. At in plenilunijs conuersiones,& his adhuc magis in congressib. proprium hoc ꝑter cæteras hñt:illa siquidẽ celerimas statim mutationes faciũt;cõgressus vero,c inæquales,& diuturnas:quid.n.ante Lunã apparentẽ manifesto ꝓnuncies,nõ est. Lõgũ ãt hoc tp̃s occultationis est,integri ferè signi spatium explẽs:mutationẽ verò ex incremẽto ad diminutionem pũctũ exacte definit,liquetq; hoc Lunã momẽtaneo t̃pe ꝑtransire, Itẽq; vere celeres plenilunij mutationes sunt:diuturnę,cõiunctionales:nam occultationis tp̃s sibi ipsi simile est,& primæ apparitionis tp̃s,occultationi vicinum est,tum propter paruitatem eius particulæ, quæ de tota Luna apparet, tum ob luminis imbecillitatem,tum ob breuitatem temporis,quo supra terrã fertur.

Quo tempore Luna in nos agere incipiat, quotque diebus. CAP. 4.

D TVta igitur crisis euadet,cũ in toto mense status in sc̃d̃o die accidet:quo primo,& manifesto Luna,& longo satis t̃pe,suꝑ terra iã apparet,& lumẽ sẽsibile de se mittit, ad hæc umbram euidenter ostẽdit. Primus aũt dies tãdiu Lunã supra terram uagantẽ hẽt,quandiu is adhuc quoq; Solis lumen,quod post occasum est,retinet: quare in hoc Luna simul cum Solis lumine occidit, sæpe uero & prior est occidua:primũ vero manifesta in secundo die apparet, nunc q̃dem magis, nunc vero minus: Atq; hoc ei accidit e† tum longitudine a Sole recessus, qui ob peculiarem Lunę motum fit (non.n.ex æquo ſp mouetur) tum ꝑꝑ latitudinis immutationem, tum propter signorum occasum nõ æquali t̃pe eueniẽtem,insuper ob præteriti congressus tp̃s. Vnde nõ semꝑ vnum tp̃s est,quo clare Luna cõspicitur: f† sæpissime aũt triduo in coitu Solis remorata,planè inuisibilis est,quo nondũ hæc terrena immutare potest. Et quodam mõ tp̃s,tum peculiaris eius circuitus,tum in nos actionis,in idem recidit:etenim circuitus vicenis diebus,septenisq; & tertia ferè diei parte peragitur,in tanto.n.t̃pe totũ signiferi circulum percurrit:at quo nobis lucescit,circuitus,ꝙ is quoq; eidem conueniat numero,planè intelliges, si occultationis tempus de toto mẽstruo eximas. Quòd autem menstruum tempus non omnino triginta diebus constet, sed minus vnius diei ferè dimidio, Hyparchus integro vno libro demonstrauit. Quin & vulgus iam pro-

A† Antiqua translatio addit. quãdo cõparatur domino Solis

B† Additur ĩ antiquis græc. καὶ τ ὅτε ... hocque merito, & ita nos interpres

C Antiqua translatio habet; aquales.*

D† Ex græco ita uertendũ. Certum ergo iudiciũ cõstõnis ĩ toto mẽse futura in secundo die perficitur, quo prime & cætera. vetus trãslatio. Quod ergo accidit demutatione ĩ mẽse toto, & non distinguitur, nec declarat ostẽsione certa mensium die secũda post apparitionem Luna & est prima hora &c.

E† Clari⁹ pro quantitate distãtia a Sole: hac antẽ ipsa quantitas distantia, tũ ꝑꝑ peculiarẽ Lunæ motum fit nõ enim &c.

F† Clarius. ut plurimum tamen trib. diebus, qui circa cõgressum sũt plane inuisibilis fit, in quib. nondum, &c.

pè uniuersum nouit mensium aliũ, quẽ κυλλὸν græci noĩant, quasi mutilum, & imperfectum, dies E
uigintinouem obtinere; alium, nempe absolutum, triginta. Nam uniuersos amborum dies quinquagintanouem esse oportet, siquidem uterq; oĩno triginta, minus dimidia diei parte continet.

Mensem, & inferiora omnia per septimanas a Luna immutari. CAP. 5.

QVemadmodum igitur annum integrum Sol disponit, ita Luna mensem, immutatione per septimanas ei accidente. Nam a prima apparitione ad dichotomum, & ab hac ad plenilunium, vtrunq; quidem per se tp̃s dierũ est septẽ, ambo uero simul quatuordecim. Simili modo, si inde ubi ipsa æquali portione mensem diuidit, vsq; ad secundam dichotomum connumeraueris, septẽ & hos inuenies dies: reliquos etiam, qui usq; ad absolutã Lunæ occultationem sunt, septem. Cęterum aera nos ambientẽ magnas suscipere mutationes, dũ Luna primũ occultatur, & rursus primum apparet, nemo mortalium ignorat: maxime ij, quibus hoc studij est, agricolæ & nautæ, q σέσιν. i. statũ aeris tunc uocant, cum Luna primum apparẽs, sm aliquẽ uẽtũ stet. Quãobrẽ Aratus quodã loco uerissime scribit de Luna, ubi primum post coitionẽ apparuerit, hoc modo inquiens;

Cynthia si cornu, quod se sustollit in altum,
Incuruum specie velut annuat, adfore cœlo
Sæua procellosi prædicet flabra Aquilonis. F
Rursus eo ueniet pluuius Notus, hanc ubi partem »
Ponè supinari conspexeris, in que recliuem »
Sponte habitum: uerum si lumen tertius ortus »
Proferat, atque Deæ conuoluat circulus oras »
Suffusus rutilo, mox tempestate sonora »
Spumosum late pelagus canescere cernes. »
Quinetiam hæc in eodem libro scribit; »
Non unum deprehensã diem tibi signa loquuntur. »
Sed, quæ signa nouo dederit nox tertia motu »
Quartave, sustollat medios dum Cynthia vultus, »
Durabunt cælo: medio quæ edixerit ore, »
Altera prouisæ signantur tempora Lunæ. »
Illa dehinc, donec germani luminis igneis »
Accedat Phœbe, mensis postrema notabunt. »

Non ad oẽ tp̃s, qđ ab initio est usq; ad finẽ, primæ apparitionis signa sufficere ait: sed dichotomos, & plenilunia mutationes quasdã afferre. Oĩs ãt uelox mutatio, Crisis appellatur: & statũ q-dẽ in Luna falcata potissimum dicunt: deinde ad pleniluniũ transferunt similiter uocantes: hoc. n. validas vires ẽt obtinet: hoc autẽ imbecilliores quidẽ sunt semilunares stationes, attamẽ, & hę quoque de aere decernunt. Quare mensem à Luna immutari sm septimanas, iã est perspicuum. Quòd ãt aliæ res uniuersæ inde quoq; mutantur, oĩbus non perinde constat: sed iis, q hmõi accurate obseruauerint, in confesso est. Ad hæc post seminis conceptionẽ oĩs impraegnatio: Insup nihilo minus hac, & post partum adauctio: Item oẽ actionis initiũ, magnas alterõnes in septimanos circuitus obtinet. Quæ nãq; quotidie oĩbus, quæ subsistunt, incidũt, horũ cãm Luna habere obseruata est; maximeq; tetragonis: & diametris stationibus ea immutans. Nã, si luna in Tauro existente semen concipiatur, vel partus, vel oĩno alterius cuiusdã principiũ contigerit, magnas eius mutationes faciet, qñ Signiferũ percurrens, in Leone, Scorpio, & Aquario fuerit: Verũ in Leone tetragonos. i. quadrata statio, septimanæ unius existit: In Scorpio diametra duas septimanas hẽt: Ita quoque in Aquario secunda quadrangularis statio in tertiã septimanã procedit, idq; necessario, ꝙ Luna (sicut ante diximus) vicenis diebus, septenisq; & particula quadam adiecta, maxime tertia diei parte, vniuersum Signiferi ambitũ peragit. Si nãq; in toto tp̃e totũ orbẽ pertransire oportet, con H
stat quartã ipsius partẽ in septẽ prope dieb. eã expedituram. Proinde huius te admodum meminisse ad futura cõuenit, nẽpe Lunę transpositionẽ tetragonõ nõ diebus septẽ integris circunscribi.

Qui salutares, aut infesti dies sanis aut ægrotis futuri sunt, ex Luna prænunciari posse. CAP. 6.

POrrò illud denuo repetendum est, quod nos quoq; obseruantes, uerissimum semper esse comperimus, ab Aegyptijs astronomis inuentũ, Lunam non modo ægris, sed ẽt sanis, dies, quales tandẽ futuri sint, posse p̃nunciare. Si etenĩ ad planetas tẽperatos steterit (quos ἀγα[illegible], & graeci nominant, salutares latini) faustos ac bonos dies producere. si ad intẽperatos, graues molestosque. Fingamus. n. hoĩe quodam nascente salutares planetas in Ariete, malignos in Tauro esse: is homo nimirũ, cũ Luna in Ariete, Cancro libra, & Capricorno fuerit, pulchre deget; cum vero Taurum ipsum, uel tetragonũ aliquod, vel diametrũ signum occupat, male tunc, & moleste uitam trãsiget. Atq; iã morborũ initia huic, cũ Luna in Tauro, Leone, Scorpio, & Aquario fuerit, pessima: sine piculo ãt, & salutaria sũt, cũ Arietẽ, Cãcrũ, Librã, & Capricornũ, Luna pmeat. Ad hæc alterõnes magnas quas in tetragonis, & diametris p septimanas fieri diximus: in lethalib. q-dẽ morbis lethales & ipsas, in salubrib. bonas, euenire necesse est. Quãobrẽ Hippocrates ẽt dãnat.

maxime

A maxime[a] mutationes, quæ in diebus decretorijs ad peiora declinãt: quippe, ꝙ lethalis morbi sym
proma sit, quemadmodum (vt arbitror) benigni, contrarium. Quòd, si quis, & huius ipsius causã,
cur quadratæ, & diametræ stationes sint potentissimæ, quærat, hic lõgissime à proposita disputa-
tione digreditur. Nã in pręsentia non primas causas oĩum, quæ ad astronomiã pertinent, sed quę
proposito nostro utiles sunt, inquirere cogitamus. Vtiles autẽ causæ sunt, quæ septimanæ naturã
interpretantur: rursus igitur eas in summam colligamus. Lunæ tetragonæ, & diametræ stationes
in principijs bonis bonas faciunt alterationes: in malis, malas. Atq; hoc, præterquã quod astrono
mis in cõfesso est, integrũ est & tibi obseruare. Sin aũt hmõi nec obseruare uolueris, nec ijs q obser
uarũt, fidẽ adhibere, indubie sophistarum ubiq; nunc obstrepentium aliquis es, qui ratione mani
festo apparentia nos approbare postulant, cum è contrario ex euidenter apparentibus, de abditis
ratiocinandum esset. Ita suo quæq; res principio circuitus sequentes uniuersos consonos habet.

1. Epid. com. 2. t. 25. 3. 110. c

In acutis morbis summam uim obtinere septimanas: in diuturnis ortus syderum, quibus anni tempora uariantur. Itemq; illis coincidentes plures inesse iudicatorios, in his circuitu magis septimanarum fieri iudicationem. CAP. 7.

CIrcuituũ uero alij numero quodam dierũ constant, alijs mensium. Iã uero, qui dierũ nume-
B ro constant, septimani sunt, & Lunæ modo incedunt: qui aũt mẽsiũ, ad Solẽ referunť, eodẽ
mõ euenientes. Iterũ. n. ab Hippocratis uerbis initium sumendũ, a "æstiuos morbos dicẽtis hyeme
solui, hyemales æstate. Hoc q dẽ longorũ morborũ, & quasi dicas annalũ iudicij statũ tp̃s est, quẽ
admodũ acutorũ decimusquartus dies. Tp̃s enim, quod a mensis principio ad vsq; pleniluniũ est,
totus lunaris circuitus dimidũ existens, eandem rõnem hẽt cum interuallo, qđ ab hyeme ad æ-
statem vsq; intercedit: quinetiã à plenilunio ad vsq; occultationẽ tp̃s, spatio, qđ ab æstate ad hye-
mẽ usq; porrigitur, proportione respõdet. Sed horũ utrunq; bifariã sectũ, in acutis morbis septi-
mana est: in diuturnis clarissimorũ syderũ "exortus; quorũ rõne uer, æstas, hyems, & autumnus de
scribuntur. Nõ etenim pari dierũ numero hæc secundũ vllius astronomi sententiam diuisa sunt,
verum manifestis circumflui aeris mutationibus distinguuntur. Rursus & alio mõ. Quẽadmodum
septimana acutorũ morborũ decretoria est, sic tp̃is annui mutatio diuturnorũ morborũ erit solu
toria: ut in hyeme quidẽ constitutũ morbũ uer soluat: in uere cõflatũ, æstas: simili rõne ꝑ æstatem
contractũ, autumnus: in hoc paratũ, hyems. Cæterũ singularũ partiũ bifariã diuisarum partes mẽ
sis quaternionibus proportione respondent. Quin astrologis ẽt dr̃, quem in modum anni tp̃is cu-
iusq; & initium, & finis syderũ clarorũ ortu & occasu describiť, in eundẽ quoq; cuiusq; medietas,
C alterius rursus syderis "exortu" distinguitur. Itaq; uniuersas particulares morborũ mutationes, vel
tanq̃ ad propriũ ipsorũ principiũ, vel tanq̃ ad ambientis nos aeris conuersionẽ, euenire necesse
est. Quæ igitur ceu ex proprio ipsorum principio fiunt, Lunã sequuntur, q uero ab aeris nobis cir
cunflui conuersione, in toto q dẽ anno Solẽ, in singulis aũt mẽsibus Lunã. a† Hic iam accidit mu-
tationes validissimas esse, q̃ uidelicet cuiq; per septenos dies proprie cõtingunt: q̃uis ẽt ip̃s quo
dãmodo cõmisceantur, quas aer excitat. Quare merito inde, ꝙ semper eodẽ mõ accidant, in id ut
in plurimis morbis fiant, decidunt. } Adhuc aũt magis ipsarũ ordinẽ perturbat accessionũ uiolen-
tia; crises ꝓrumpere cõpellens, ut in sermonis processu dicemus: Ad hæc uarius in ægrotos admis-
sus error tũ ab ipsis medicis, si medici appellandi sunt, non artis corruptores, qui hoc seculo ꝓmul
ti sunt: tũ nihilominus ex ijs, q laborantes peccant: q n & ꝑ ꝑ ministerũ q̃nq; & propter aliqđ eo-
rũ, q̃ extrinsecus accidunt, vti prius diximus. Igr̃ septimanorũ circuituũ virtutẽ mirari conuenit,
si tot causis eos interrũpentib. multo tñ alijs fortiores inueniuntur. In acutis q dem morbis coinci
dentes decretorij plures sunt, qm̃ & corpus mutationi acommodum est, in motu, & perturbatio-
ne uehementi cõstitutum; in longioribus, via & ordine magis septimanarum circuitus procedit.

a 1. Epid. cõ. 3 t. 88. 3. 151. h
* ἐπισημασία, quæ tam de occasu, quam de ortu intelligũtur ut habetur à Gal. 1. Epid sect. 2 cõ. 2. & ulibi.
* Apparitione
A † Clarius. Hinc iam accidit ualidissimas quidem mutationes esse; q̃ cuiq; propria cõtingũt, quæ. s. ꝑ septimanas fiunt: veruntamen ẽt ipsis quodãmodo commisceri, quæ ex ambiente eueniunt. quare merito ab eo euentu, decidunt, qui perpetuo eodem modo fit, in eũ qui ut plurimum.
b 1. Epid. cõ. 3. t. 14. 3. 120. d
B † Clarius. quippe qui, ubi per initiu operis prognostici scriptũ est de facie emortua, (iudicatur in die, & nocte si ob has cãs talis facies sit) non intelligunt uerbum iudicatur, loco, &c.
c In Prog. cõ. 1 t. 84. 191. c
C † Decernũt aũt nõ mutius. quarto die tertius. & quint⁹ (licet coincidant) nulla alia rõne, quã quod iudicia cum accessionibus fiũt: hoc .n. ipsũ. &c.

Primum diem inter indicatorios non enumerari: & qua causa dierum coincidentium. CAP. 8.

D QVapropter ab acutis denuo incipiamus omnium consequenter decernentiũ dierũ causas
inuestigantes. Iã quidẽ in primo febres diarias solui contingit, non tñ iam cum certamine,
& perturbatione effatu digna, q̃ q̃ nonnulli Hippocratem[b] quoq; dies decretorios in epidemion
primo enumerantem, & primi meminisse putant, duplici nomine errantes. Circuitus. n. primus,
& nõ dies primus, manifesto scriptus est in parium, impariũq; dierũ catalogo. Quemadmodum
igitur in parium enumeratione primũ circuitũ pręfatus, quartum diẽ inducit: ita in mentione im-
parium, tertium. Adhuc vero magis ignorant, b† ꝙ à fronte operis prognostici descriptum reliq-
rit[c] "de facie emortua. Quòd, si ob hmõi causas hęc faciei species orta est, vna die nocteq; iudica-
tur. non intelligẽtes loco verbi, probatur, & cognoscitur, dictum esse. Hos igitur missos faciamus.
Principium autem dierum, qui cum agitatione quadam acute morbos mutant, tertium à princi-
pio statuere oportet, veluti prius etiam dictum est: qui nullam iam cum prima septimana commu
nionem habet, sed ex coincidentibus existit. Siquidem quaternio, quòd septimana in duas partes
secta, absoluitur, ideoq; per magnam facultatem obtinet, in priore sermone dictus est. c† Tertius
vero, & quintus licet alia nulla ratione, quam quod iudicia cum accessionibus fiunt, coincidant,

non minus quarto die decernunt: quã hoc ipsum, & ab experientia testimonium hẽt: & ratione E
contẽplantibus non obscura eius causa est. Nã perturbationis uiolentia naturam ea', quæ mole-
stant, ẽt ante tp̃s propulsare cõpellit: quippe uirtus ipsa est alienorum expultrix: quemadmodũ in
opere de naturalibus facultatibus antea demonstratum est. Tp̃s autẽ actionis post finem alterato
riæ facultatis est: tunc enim functionem obire oĩbus secundum naturam absolutis, ostendebatur,
cum illa ab actione destiterit. Verum ante perfectam coctionem interim, quæ offendunt, amoliri
cogitur: ut interdum concoctione iam absoluta, moratur adhuc, & lente propter imbecillitatem
munus subit. Vtrunq; aũt in ventriculo clare licet contemplari: instigatus enim, concoctionis tp̃s
non expectat, sed protinus ẽt idoneum cum eo quod molestat, excernit: &, ubi iam satis conco-
xerit, interdum lente, ac cunctanter superfluũ, imbecillitatis uitio, expellit. At, cum naturali habi-
tu fruitur, perfectæ concoctionis tp̃s, ipsius recrementorum expulsionis terminus est, quem neq;
præuertit, neq; præsentem adhuc moratur. Cæterum, ut in ventriculo, sic in singulis totius corpo
ris partibus alienorũ expultrix facultas esse ostendebatur: quæ meo sanè iudicio, & crisim in mor
In lib. De humoribus. bis efficit: atq; propterea optimæ fiunt crises, cum iam oĩa in aĩantis corpore concocta fuerint.
Præuertere aũt crisim, qđ Hippocrates προεκρήγνυσθαι, quasi dicas prærumpere, appellare consue
uit, malum est: nam idonea simul cum ijs, quæ lædunt, excernuntur: fitq; hoc natura incitata uel F
ab exteriore quodã, uel ab ijs, quę in ipso corpore detinentur. Extrinsecus igĩ est medicus, qui pa
rum recte quippiã fecerit, æger, famuli, atq; alia, q̃ propriè exteriora nominantur: in ipso aũt cor
pore sunt morbi ipsi, eorumq; causæ, & accessiones. Considera iam mihi tale quid in natura acci-
disse, quod hominibus infirmis contingit: qui a fortioribus quibusdam intempestiue ad congressũ
irritati, imparati, pugnando superantur. Quinetiã onus deponere quis uolens, interim uel inuitus
cum eo concidit. Item uehementius quis currens, deinde se ipsum retinere nequiens, inuitus
in conuallẽ delatus est. Oĩa hæc exẽpla sunt malorũ iudiciorum: de q̃bus in opere de crisib. copio
sius dicturi sumus. Sed nunc quoq; necessariũ duceĩ, cũ instituerim, q̃d nã verbo προεκρήγνυσθαι Hip
pocrates sibi uelit, interpretari. Etenim fieri non põt, vt, q̃ de dieb. decretorijs quippiã referre ag-
gressus sit, nihil de crisi ẽt dicat: vel qui de crisi doceat, non ẽt de diebus decretorijs uerba faciat. Ve
rum sermo ad propositã institutionẽ semper reuocandus est & tantam adhærentium mentionẽ
facere oportet, quanta necessaria esse uidetur. Vnum iã ex illis, q̃ naturã stimulant, & ueluti prouo
cant, accessio est, nullã quietẽ, nec morã cõcedens, uerum incitans mouensq; & ueluti dixeris, pu
gnã indicens. Vnde acutorum morborum in dieb. imparib. iudicium cõtingit, in his. n. & acces-
siones sunt. Quæ igitur cã sit, ob q̃ in acutis morbis tertio quoq; die plurimum accessiones fiant, G
in longis ãt, uel quotidie, vel quarto quoq; die, non prõptum est inuenire, nec in pręsentia disqui-
rere necessarium: qđ vero sic eueniunt, oculis vsurpare licet, { & ad præsentia rõnẽ ex principio
habet: } si. n. ponamus, vt ẽt apparet, scđa ab initio accessio, ad tertium diẽ delabetur, tertia ad q̃n-
†Ex græc. ita uertendũ. inter quas, quæ frequẽtissime in morbis acutis euenit, est ipsa accessio, ostensa &c. & ita uetus interpres. tum, quarta ad septimum, quinta ad nonum: oẽs ãt in impares incidunt. Cum ergo natura nõ cõ
uenienti sp̃ tp̃e de morbis decernat, sed concitata plerunq; alias ab alijs causis† a quibus accessio
in morbis acutis maxime continua redditur (ostensa uero est in impares incidere) in imparib. acu
torum morborum plurima iudicia fieri rõ est. Nõ q̃ dies ipsi primariã decernendi uirtutem nõ ha
beant (semper. n. huic animum adhibere oportet) sed q̃a per accidens aliquod sic eueniat. Pręedixi
ãt opinor, manifesto iã hoc accidens: siquidẽ ratione, qua morborum iudicia frequentissime in ac-
cessionibus accidunt, hę autem in dies impares incidunt, eadem in morbis acutis imparibus dieb.
crises contingunt. At, si dierum numerus ipse decernendi facultatem haberet, non frequenter die
bus imparibus, raro paribus, verum p̃petuo imparibus, nunq̃ paribus, de acutis morbis iudicium
fieri oporteret. Neque. n. septimi, vel quarti numerus, crisis author est: sed, q̃ Luna innouante,
& immutante terrena, motuum quoq; circuitus ad hos principes numeros uenire contingat, me
rito in ipsis tanquam stata alterationum tempora inueniuntur. Quippe non à numeris, sed à Lu- H
na mutationes terrenis adueniunt: at cum in motu mutans consistat, tp̃s mutationibus necessario
coniunctum est, quare etiã numerus necessario. Nõ igĩ, q̃ oẽs par numerus fœminã, impar mascu
lum, referat, acutorum iudicia imparibus diebus accidunt: neq;. n. impar absolute pari fortior est:
neq; si fortior, iã fœmininus imbecillior: neq; si fœmininus q̃dem hic, masculus autem alter sit, a-
cutos morbos in masculis numeris iudicari, diuturnos in fœmininis, rõni cõsentaneum est. Oĩa si-
quidem, q̃ de numerorum virtute nugãtur, tam facile absurda esse deprehendimus, vt mihi subin-
†An Pythagoras ille ita, & simul sapiens esset uir, & simul tantũ posse numeros existimaret. de mirari subeat† Pythagorã illum tã sapientẽ virum numeris tm̃ tribuisse: } Atq; nunc aduersus
ipsos etiã nobis nugari nõ vacat: nã satis est ad rem institutã terrena Lunã alterare, & in septima-
nis potissimum magnas parere mutationes: post, in quaternionib. exiguas: ad hęc crisim accessio
ne plurimum indigere: itẽ accessiones tertio quoq; die in morbis acutis euenire; his etenim subie-
ctis acutos morbos in imparib. dieb. magis ad iudicium tendere necessitas erit. Hu' rei gr̃a terti'
& q̃rtus merito decernunt, nõ ex lunari circuitu decernẽdi potẽtia sortiti, sed uel q̃ ob uiolẽtiã
accessionis terti' crisim quarto die futurã p̃uertat: vel, & p̃ Iouẽ, q̃ natura, dũ quarto die lassa nec
incitata cõquiescit, quinto ad iudicium cõmoueatur: nã hic uero decretorio tardius uenire, ter-
tius

A tius paulo magis anticipare conspicitur:atq; ambo crisim obtinuisse, ꝙ uicini ambo vere decretorio, accessiones susceperint. Iam uero, & nonus inter duos decretorios, septimũ, & undecimũ, medius, uel nõ factum in septimo die iudicium, vel undecimo futurum, ipse sibi uendicat: rarius quidẽ septimi, sæpe undecimi, crisim assumit. Etenim septimi diei propria crisis, nõ ad nonũ, nõ pauci errores cõmissi sint, unq̃ puenerit: sed hoc in libris de crisib. declarauimus: undecimi uero è contrario, cum & exacte oĩa gesta sint, & uiolenta noni diei accessio inuadat. †Porrò iudicia in hmõi dieb. pp accessionum uehementias incidere clarissime demonstrat, ꝙ uidelicet in diuturnis morbis non similiter eueniunt. Sicut.n. accessionum vehementia, ita dierum quoque coincidentium numerus, in illis exoluitur: †sic rursus accessionis uehementia crisim alio, q̃ statu, tpe fieri cõpellit: Quare in oĩb. ferè dieb. peracutos morbos iudicari, uidere licet, qm̃ ultimus ipsorum dies decretorius est septimus: & ante hunc nõ quartus modo, sed ẽt tertius, quintus, & sextus aliqñ, decernunt. Quin, & de primo, an decerneret, inter medicos, ut dicebatur, quæsitum est. Reliquus itaq; scd̃s ordine decretorio indubie elapsus est: sit ãt, si uis, & primus: Sed tertius, quartus, quintus, sextus, septimus, oẽs decernunt. Ac oẽs dies post morbi principium in peracutis, pp accessionum vehementiam decernere videnť. Ergo sextus ẽt, etsi nec inter decretorios, qui circuitu cõstant, nec B impari numero ascribatur, tñ & ipse persæpe decernit: qm̃ intra peracutorum terminum cõtinetur. Vniuersi aũt tales morbi, alterum duorũ habent uel synochon.i. febrem cõtinentem (ita.n. appellãt, q̃ à prima cõstitutione eundem tenorem sine manifesta declinatione ad crisim usq;, uti diximus, seruat) vel febrem aliã, q̃ etsi manifestas habeat declinationes, & accessiones, nõ tñ tertio quoq; die manifestas tñ hẽt, uerum in ipsorum dierum quoq; medijs quemadmodum, & semitertiana. Proinde prima peracutorum dña, uelut una quædã est accessio: quãobrem nihil, quantum ad accessionem pertinet, impares parib. pstabunt, cum febris singulis dieb. æqualis existat: Secunda, etsi per tridium magnas habeat accessiones, & ueluti principia circuituum, tñ medius ipsorũ dies tantam, & ipse in peracutis morbis accessionem frequenter affert, ut ẽt magnis aliorum quorundam morborum accessionibus nihilo sit inferior. Cum igitur morb. velut ad septimum festinat, & secundum ipsius rõnem in eodem iudicandus est: mediæ uero accessionis magnitudo naturã ad crisim ante suum tps uenire cõpellit: vel extrinsecus aliquid euenit, ipsam irritans: sic crisis sexto die prærumpet. Atq; hæc tanto peior est ea, q̃ septimo futura erat, quanto magis ipsam puertit. Pessima uero crisis sm aliam rõnem sexto die accidit: q̃ in opere de iudicijs plenius enarrabimus. quippe ad illud proprie pertinet bona, malaq; iudicia distinguere: hic tñ de dieb. decreto C rijs disserere statuimus. Sed quia semel de sexto die uniuersa dicere parauimus, hoc quoq; adhuc summatim adiungemus. Inuadunt quidam morbi secundum diem primo grauiorem habentes, quartum tertio, & totas accessiones in diebus paribus: qui longiorũ quidem morborum naturã, quemadmodum in cõmentarijs de crisib. ostendemus, hñt: iudicium tñ pręuertunt, ut acuti, propter accessionis vehementiã: hi ẽt secundo die interficiunt, & quarto, sed sexto plurimos. Etenim in secundo die natura quodammodo ualida adhuc est: item in quarto adhuc ualida magis, quàm in sexto, sed nondum in certamen uenire audet: at in sexto accessionis uehementia frequenter eã ad certationem prouocat. Quare alterum è duob. sustinet: vel in ea concidit, & prius quam, quæ offendunt, excreuerit, extinguitur: vel plurimum ex eis propulsat, reliquum uero adhuc non põt, verum imbecilla, & defatigata prorsus cadit, & languida iacet. Deinde, si quo modo postero tempore recreari, ac refici potuerit, paulatim morbum concoquit: quòd si morbi reliquiæ eius robore maiores sint, tandiu æger superuiuet, quandiu natura adhuc sufficere potest: morietur tamen postea. Iam uero de diebus coincidentibus abunde dictum est.

† Ex cod. quidẽ græc. posset uerti. Porrò propter accessionũ uehemẽtias hmõi coincidere dies clarissime demõstratur, ꝙ videlicet in diuturnis morbis non similiter euenit. ex veteri tamen translatione, ita uertit Andernaens.

† Adeo autem sane uiolenti quid hẽt, uehementia accessionis ad crisim, ut in omnibus ferè dieb peracutos morbos iudicari uidere liceat: nam ultimus ipsorum dies, qui est septim° iudicandi nim obtinet, & ante hunc non quartus modo sed & tertius, & quintus & sextus crises quandoque excipiunt.

Cur uigesimus fortior uigesimoprimo: & quòd septimana ac cætera tempora iudicatoria, integris diebus nequeant numerari. CAP. 9.

D CVr aũt, & uigesimus, & uigesimusprimus, multo magis uigesimus, decernat, explicabo. Primũ, qm̃ hmõi morb. diuturnus iam est, ipsas accessiones dies pares excipiũt: deinde, ꝙ septimana non integris septem diebus constet (ueluti prius expositum est) nouit hoc quoq; Hippocrates. Cum.n. dixisset in opere prognostico. "Hi uero ex acutissimis morbis per quatuor in uiginti ex additione perueniunt: his subiungit: Verum hmõi supputatio per integros dies nimirum fieri non põt: quippe cum nec annus, nec mẽses ipsi integris diebus numerari possint. Vt igitur annus ad trecẽtos sexaginta quinq; dies particulam diei maiorem quarta, adiectam habet: tum mẽsis ad triginta dies absoluendos vnius dimidium desiderat: sic & septimana, sexta maxime diei parte, ut septem integros habeat, indiget. Quamobrem fit, ut tres septimanæ non unum, & uiginti dies integros, sed minus ferè tota dimidia parte unius consequantur: Ob quod ẽt numerum hmõi non magis uiginti, q̃ uni & uiginti dieb. vicinum, utriq; parti conuenire uideas, Nam, cũ totus lunaris circuitus septẽ, & uiginti dieb. & adhuc tertia vnius parte absoluatur, ideoq; septimana quęlibet septem dieb. minus sextante constet, tres septimanæ uiginti dies, & dimidium habebunt, †Qm̃ igr̃ uigesimus exactã periodum ppinquã sibi uendicat, tales iam morbi inueterascent, & accessiones parib. diebus accipiunt: quorum vero accessiones in imparibus eueniunt, horũ & iudicia ad uigesi-

In Prog.cõ.3 t.3.4.207.b

Ibidem.

† Igitur uigesimus exacta periodum propinquam sibi uendicat, quomã tales, &c.

gesimumprimum delabuntur. Non solum autem Lunæ circuitus, sed mẽstruum ẽt tp̃s apparitio E
nis, virtutẽ quandã in nos possidet, uti prius docuimus: ipse etenim signiferi circuitus accomodatissimus est unicuiq; rei proprijs principijs: menstruale uero tp̃s, quo Luna conspicitur, ambientẽ nos aerem immutans: oĩbus ex æquo hoĩbus cõem affectum oñdit. Demonstratum est autem & hoc tp̃s uiginti, & septẽ dies propemodum continere: ideoq; septimana eius minor adhuc prius dicta merito euadet. Siue. n. a triginta, tres illos, qui circa coitionẽ sunt, dies, in quibus nihil adhuc de aere decernitur, auferre cogites: siue a uigintinouem & dimidio, reliquũ tp̃s, quo Luna manifestum de se lumen p̃bet: priore modo septẽ & uiginti dies, altero uigintisex & dimidium, hẽbit. Qm̃ ergo mutationes corporib. nr̃is accidere diximus, quasdã proprias, quasdã cões: proprias, q̃ tanq̃ ad propria principia spectent; cões, quæ ad cõem ambientis usum.[a] †ad eundẽ modũ utrosque Lunæ circuitus fieri contingit, & cões proprijs paulo breuiores esse. {Atque} sic iam ex septimanæ numero quippiã auferetur.[b] † Nam, si propriæ cõis admisceatur, sitq; paulo diuturnior, ita quoq; septimanã imminui, & ueluti in medio quodã ꝓprię, & cõis cõsistere necesse est. Voco ãt ꝓpriũ, q ex signiferi circuitu ꝓficiscit̃, nã is cuiq; nr̃m virtutẽ affert: cõem, ex menstruo tp̃e ortam, q̃ supra recensui nequaq̃ septem, & uiginti dierum esse. Nam, si a menstrui tp̃e exacto, quod ad triginta dies integros vnius dimidium maxime requirere dicebatur, tres, qui circa coitum sunt, dies F
ademeris, reliqui uidelicet vigintiseptem minus diei dimidio erunt. Itaq; hoc tp̃s non menstruale totum in septimanas diuiditur. Quare cõe tp̃s septimanæ, qđ aerem immutat, minus erit, eo qđ singulis est propriũ: q̃ q̃ & hoc uirtutẽ hẽre dicebatur, ideoq; non nihil ex alterius septimanę tp̃e contingere ait medium vtriusq; ꝙ velut mistum ex eis, [c]† plus sexta parte septimanæ demat. Ac exactã quidem, uel mistaram, uel ablationem Deus tm̃ nouit: quantũ vero humana coniectura incipisci licet, p̃stat circuitum earum cõem, medium inter utrasq; collocari. Cum ergo apparitionis manifestæ, & efficacis tp̃s, sit dies uigesimussextus & dimidius; Signiferi uero circuitus expleant viginti septem dies cum tertia unius parte: liquet mediũ ipsorum fore vigesimumsextum diẽ, ad hęc dimidiũ, & tertiam maxime, & duodecimam unius diei partem. Siquidẽ, ubi utroq; tp̃e coniuncto dimidium acceperis, medium ipsum inuenies. At hoc tẽpus medium à vigintiseptẽ dieb. duodecim maxime unius diei parte deficit: quia si in quatuor ip̃m diuidas, exactum septimanæ tp̃s offendes, non sexta *mõ unius diei parte, sed ẽt maiore indigens.[d]† Sumatur. n. ex uigintisex diebus, & dimidio pars quarta, & ex vnius diei tertia, & duodecima: erit ãt tp̃s dierum sex dimidij quinta pars, & particulis alijs minoribus insuper adiectis, quæ sunt sexagesima prima, dein centesima vigesima, ducentesima quadragesima. Idem tp̃s, & hoc dici possit dierum sex, & dimidij, & sextæ G
partis diei, & uigesimæquartę, & quadragesimæoctauæ. Abesse aũt hmõi tempus à septem diebus unius diei quadrante, &, si exacte cõputes, [e]† sexagesima parte, centesima uigesima, & ducentesima quadragesima.} Quę cum ita se habeant, tres septimanę uiginti diebus, & sexta vnius diei parte, [f]† comprehendentur. Proinde, si hunc in modum exacte rationem ineamus, trium septimanarum numerus paululum uiginti dies excedet, atq; his multo magis, quàm uiginti, & vni, erit proprius. Iam sanè ostendi secundum rerum ueritatem, & "Hippocratis sententiam, nullam horum, supputationem per dies integros fieri posse, hoc est absolute citraq; fracturam, neq; septimanam neq; quaternionem, neque mensem, neque annum, neque alium quemuis numerum.

Quibus, & qua de causa tertium hunc de diebus indicatorijs librum Galenus composuerit. CAP. 10.

QVi iam disputationis huius subtilitati succenset, ac difficilem eam existimat, hunc nemo ipsam addiscere cogit, uerum primus huius operis liber ei sufficit. Quòd, si non laboris fugitãtior sit, secundum quoq; adijciat, a tertio autem abstineat. Nos siquidem hęc paucis planè, ijsq; in uitos, scripsisse affirmamus. Vos ò Dij immortales nouistis, uos in testimonium uoco, hęc me amicorum quorundam precibus vehementer adactum scriptis mandasse. H

Aduersus eos, qui nugantur de numerorum dignitate. CAP. 11.

NAm stulti nimirum essemus, si hmõi sermonem vulgo conuenire arbitremur: qm̃ illi vnionem, matris expertem, dualitatem *numerum* inaudire suauius est: & alia ratione unitatem formam esse, dualitatem materiam infinitam: deinde trinitatem absolutam harmoniam, uel perfectum numerum, & primum, aut solidum, aut planum. Quicquid enim in mentem ipsis venit, dicunt, alij aliud, & Mineruam aliquem numerum appellant, alterum Dianam, alium Apollinem. Quemadmodum igitur hoc non ignoramus, ita dicere dedignamur, cum nullam demõstrationẽ scientificã hmõi placitis adducere queamus. Et amicis frequenter ipsa re ostendimus, hmõi frigidis sermonibus utenti, siue quemuis numerum laudare, siue reprehendere uoluerit, procliue esse. Nam periculũ est, ne eo stupiditatis ueniant, q hmõi nugantur, ut, cũ uel de septimana, vel de alio quouis, dixerint, non cõtenti solis hmõi ineptijs, addant Pleiadas septem, & vtranq; Vrsam ἑπτάστερον. i. septistellam: etenim sic nominant, immo, & Thebarum ἑπταπύλων, quasi dicas, sept. portarum meminerunt. At quid ad rem propositam spectat, si Pleiades septem sint, Dionem laterali morbo laborantem septimo die de morbo iudicium sustinuisse? etenim aliàs nouo, alias decimo die

A † Et in idẽ utrosque &c. ut.a uctus sater
B: Nam, cum propria cõmunis admisceatur, sitq; paulo breuioris tẽporis, ita quoque aliquid de septimanę numero cõfringi, & ueluti ĩ medio quodã proprij, & cõis cõsistere, necesse est: uoco autẽ proprium qui ex Signiferi circuitu proficiscitur, nã is cuique nostrũ uirtutẽ affert cõmunem, qui ex circuitu menstruo fit, quem supra &c.
C † Alij legunt pl' quarta parte unius diei de septimana demat.
** Al quarta*
D † Al Sumatur. n. ex uiginti sex diebus, & dimidio. & ex uni° diei tertia & duodecima parte, pars quarta: erit sanè tp̃s dierum sex & dimidij & quinta partis, & particularum minorũ insuper adiectarũ, quæ sũt primum sexagesima. deĩde.
E † Etiã quadragesima — octaua parte
F † Addendũ et quadragesimooctaua
In Prog. cõ. 3. t. 4. 4. 207. b
*** Audaciam esse.*

A die crisim habuit. Quid aūt similitudinis est, si septē Nili sint ostia, Theonē pulmonis uitio ægrotātē, septimo die iudicatū fuisse? nā aliqñ quarto, interdum quinto, morbi iudicium accipit. Verum, vt in alijs oībus duplex uitij cuiusq; ac prauitatis natura est, excessus, & defectus: ita hic quoque. Nonnulli eos, qui veritatē de septimana dicere conantur, prorsus auersantur, quippe qui sermonē quēlibet summo odio prosequuntur. Nonnulli in tantā nugacitatē incidunt, ut ēt ea, q̄ ad rem nihil pertinent, cōmemorēt: utriq; Vrsæ, inquiunt, septē stellæ sunt: primū sanè uerum nō ēst, sed hoc extremam eorū inscitiam coarguit. Esto iā verū, sed neq; Bootes, neq; q̄ per ipsa Vrsas transit Draco, septem stellas obtinet. Pari mō nec *Corona, nec Ophiuchus, nec Cancer, vel Leo, nec oīno vllū ex duodecim signis in quibus planetæ feruntur. Etsi illa, terrena exornare atq; ēt disponere non astronomis modo, sed ēt philosophis clarissimis, in confesso habetur. Quamobrem nec recipiendi sunt nugatores: nec cogendi, qui huiusmodi speculationem semper refugiunt. * Engonasi.

Quæ hactenus monstrata sunt, & cur quaterniones aliqui cæteris necessario iungantur, aliqui separentur. CAP. 12.

A Me itaq; veritatem ipsam, quantum homini licet inuentā esse puto: quam quidem, & Hippocrates prius cognouerat, sicut & præscriptis uerbis indicauit: vulgare autē medicorū ge-

B nus prę segnitie ea subticuit. Enimuero nec aliud quippiam ab Hippocrate frustra scriptum inuenio, nec illud, q̄ *ulla horum cōputatio totis diebus fieri nequit: Atq; principium non astronomis tm̄, vel naturalib. philosophis, sed agricolis quoq; & nautis, hominibusq; oībus receptū assumi, Lunā videlicet terrestrē plagā veluti hyparchū quendā magni regis Solis gubernare. Huiusce circuitus dies decretorios seq; monstrauimus, ad hæc coincidentiū dierū cās indicauimus: itē, cur tres septimanas ad vigesimū, non ad vigesimūprimū, potius Hippocrates uoluerit deducere. Cæterū his demonstratis, nullū adhuc negocium est, inuenire, quare primā septimanā à scdā separet, hāc āt tertiæ coniungat. Neq;.n. secundā primæ, crisi ad quartūdecimū diē perueniente, coniungere rō postulabat: neq; tertiā à secūda remouere, cum vigesimus magis, q̄ vigesimusprimus, iudicia excipiat. Quoniam vero inter septimanas ipsas duæ quidem primæ separantur, tertia vero copulatur, perspicuū est quaterniones quoq; nonnullos necessario coniungi, alios separari. Itaq; secūdus quaternio & primus coniungent, q̄ vnius septimanæ primæ bifariam diuisæ particula, uterq; sit: tertius à secundo disiungetur, q̄m & septimana secunda à priore separata est. Tertius autem quarto copulabitur, quoniam secundæ septimanæ uterq; particula est. Hic itaq; rursum quartus propter tertiam septimanam secundæ coniunctam, quinto copulabitur. Adiungetur etiam sex-

C tus quaternio quinto, in decimoseptimo die, tanquam tertiæ septimanæ pars uterq; existens.

Quis proprie acutus morbus, quis tardus, quis breuis, quis longi temporis dicatur. CAP. 13.

QVapropter ad bonam victus rationē instruendam utilissimum est, iudicij tp̄s pręcognoscere: num vero acutū vel diuturnū, uel alio modo, morbum nominare conueniat, qui vigesimo die, verbi gratia, iudicandus est, id nihil ęgro præsidij affert. potest.n. quispiam ne locutus quidem, immo qui nec prorsus cogitauerit, qui uam ipse uocandus sit, probū uictus modū ægro instituere, modo nihil ex alijs prætereierit, quę huc conferre uidentur. Iam sanè veritatem simul, & vtilitatem exposui: sophisticarum aūt nugarum finis iam esto, post hęc ostendentibus nobis hoc in loco quantū pleriq; medici ea, quę conueniant, ignorent. Putant.n. acutum vocari morbum, qui celeriter *iudicatur: contrarium huius, diuturnum: At veritas non ita hēt: Est siquidem morbus q̄dā breui tp̄e durans (gręci brachychronion appellant) nō tñ oīno acutus: Huic cōtrarius est morbus diuturnus, vel multo tp̄e durans (græce chronios, vel polychronios, vel q̄uocunque aliter q̄s vocare ipsum malit:) acuto alia morbi, natura nullum propriū nomen sortita, opposita est, idque merito euenit: nam acuti morbi (qui, vt Archigenes quidem describebat, cum uelocitate est *periculosus: vt Hippocrates autem, cū febre *continua euenit) accidens necessario erit, vt celeriter iudi- * Gra. ἀπειδάμενον sed forte legendum κινδυνώδες, id est monetur.

D cetur. *Etenim ex motus specie acutus nuncupatur. Quiescere autē celeriter ipsi est necesse, vt q̄ ad proprium finem properet: nam idem est celeriter moueri, ac ad terminum confluere. Erit iam oīno brachychronius: alia tñ atq; alia ratione, & acutus, & brachychronius dicetur: nam propter motus celeritatem acutus: q̄ vero diu morari is, qui celeriter mouetur, non potest, brachychronius appellabitur. †At ei natura alia morbi coniuncta est:) multæ siquidem febres diarię ex frigore quodam, vel adustione partium exteriorū, vel labore breui, vel vigilia, vel tristitia, vel ebrietate vel ira, vel id genus similibus, ptouenient, paruæ simul, & breues, & periculis prorsus vacuæ: atq; nemo has, vel idiota, vel medicus acutū morbum vocare cōsueuit. Itaq; acutus à brachychronio morbo clare in his ipsis distinctus est: Tardus aūt cum polychronio, seu longo confusus est, q̄ q̄ non eandem notionem obtinet: siquidem acutus tardo, oligochronios id est exigui temporis, polychronio oppositus est. Omnis ergo acutus planè exigui temporis morbus est, & omnis diuturnus necessario tardus: non tamen, si breuis temporis, acutus statim est: neque, si tardus, longi temporis. Proinde ex tali immutatione nō admodū manifesta compluribus medicis, non appellationes tantum, sed rerum quoque ipsarum dignotiones, confusę fuerunt.

In Prog. cō.3 t.4.4.107.b.

De Vict. rat. in morb. acu. com. 1.t. 8.7. 108.h

* Gra. κινεῖσθαι sed forte κινεῖσθαι, i. mouetur.

† Al. ex antiquis. At ei proxima est natura alia morbi brachychronij quidem nō tamen acuti: Ottauetus interpres.

GALENI

GAL. IN PRIMVM PRORRHETICI LIBRVM HIPPOCRATI ATTRIBVTVM COMMENTARII TRES

Ioanne Vassæo Medensi interprete

F

Plurimis locis ad veterum Codicum Græcorum fidem ab Augustino Gadaldino nunc rursum emendati.

CENSVRA.

Ex multis, quæ habet liber falsa, diminuta, empirica, & quæ ad uniuersales prædicendi regulas reduci nequeant, non esse Hippocratis existimatur. Est tamen Authoris, eiusdem cum Hippocrate artis, & ex Galeni commentarijs, multis summæ vtilitatis documentis refertus.

ARGVMENTVM

Totus ferè hic liber in Delitij, & Spasmi prædictionem expenditur, vt etiam habetur à Gal. com. xxj. tertij huius commentarij 182. f

COMMENTARIVS PRIMVS.

Sunt, qui putant hic deesse principiũ.

Non tamen etiam Herophili sententiam, qui τὴν πρόγνωσιν. i. præsensionem, G
p̄cognitionẽve, ἀπὸ τῆς προῤῥήσεως. i. a prædictione, certo & incerto distinguere conatur, probare oportet: præsentimus siquidem modo utroq; & prædicimus, veluti & cætera omnia, omni in arte. Imbres siquidem, siccitatesq; & frigora, & æstus, & ventos, & ventorum tranquillitates, quibusdam ex signis præsentiunt, tum nauium rectores, tum rustici: atq; interdum quidem, tum exacte, tum certo, interdum & ad probabilem vsq; expectationẽ. De signis autem huiusmodi cum alij pleriq; tum Aratus in libri, eorum quæ in aere conspiciuntur, calce scripsit. At quonam quis pacto futura prędicere ualebit, nisi ea pręcognouerit? Quod sane demonstrauit etiam Hippocrates in exordio prognostici, ita scribens: Prę sentiens enim & prædicens coram ęgris. Pręsensio autem in anima est nostra: Prędictio uero eorum, quę sunt præcognita, per uocem efficitur: constatq; non alia quidem in anima nos opinari, alia vero prædicere. Cæterum, quonam pacto liber inscribatur, cæteris, qui opera artis non ualde curauerunt, peruestigandum relinquentes, †quæ in libris singulis sunt conscripta, ipsi }contẽplemur: quomodo in alijs quoque fecimus, *quæ antea exposuimus, alijs quidẽ distinctiones aliquas necessarias a scriptore prætermissas adijcientes, alia uero non esse uniuersalia demonstrantes, H quamuis dictiones charactere formave, tanquam de eiusmodi, author differere videatur.

In Prog. cõ. 1 t. 1. 4. 180. c

† ipsi quæ in libro sunt conscripta singula

** quos.*

† Forte clariꝰ ut nec ipsi ægrotanti conspicue appareat, par sane est, ut ab illo quidẽ tanquam futura p̄cognoscatur a nobis ãt tanquam iam facta cognoscatur, quando quidem res hæc, unde etiã infra cõ. 5. in fine.

Qui Comatosi inter initia fiunt, cum capitis, lumborum, hypochondrij, colliq́; dolore vigilantes, phrenitici ne existant? Stillatio è naribus his perniciosa, tum alias, tum si quarto cœperit die.

Complura ueterum exemplaria verbo, phrenitici, verbum existant, non habent adiectum. Hinc exorta est quæstio, vtrumne eos, qui ita habent, quis iam phreniticos appellabit, an fore expectabit. Adiecto uero uerbo existant, atq; in hunc modum simul scripta oratione, phreniticine existant? quæstio est, an, qui ita affecti sunt, iam phrenitici sint, uel non sint. Quæstioni aũt eiusmodi iam & alia quædam non momentanea annectitur quæstio, quam & de febrilium accessionum principio mouerunt. Nempe in illis ratione consentaneum esse uidetur, non postea uenturam præcognoscere nos accessionem, sed incipiẽtem iam dignoscere ex alteratione pulsuum. Quoniã vero nondum insignem acceperit magnitudinem †vt ægro quidem tanquam dicenda conspicue uideaƒ, a nobis uero, ut tanq̃ iam facta cognoscatur, res hæc non aliter, quàm plãtæ recens e terra ortæ, dignoscitur: quas rusticus quidam, vel qui in plantis omnibus dignoscendis est peritus, confestim internoscit: cæteris uero incognitæ manent. Agros si quidem herbas germinatio-

ne

A ne simillimas sępius ferre conspicimus: quas nos quidē non internoscimus, rustici uero internoue runt, quid nam scilicet ex his herba sit, q̄d triticum nuper enatum, quid hordeum, quid zea, & q̄d nam aliorum vnumqd'q;. Ad hunc quoque modum res hēt in arboribus: nempe & eas, cum oib. suis partibus absolutæ sint, uniuersi cognoscimus; cum uero enasci incipiunt, oino à paucis cognoscuntur. Sermo igitur hic, ueluti admodum probabilis, recipiendus est. Sed deinceps est in quirendū, quidnam per phrenitim oporteat intelligere. Nēpe Hippocrates in libris epidemiorū, ut in eorum documus cōmentarijs, continuam eam, quę cum acuta febre est, dementiam. phrenitim appellare uidetur; continuam autem dixi, q̄a nōnunquam in uehementium febrium vigoribus desipientię superueniunt, sed in declinationibus confestim desistunt. Μαίνεσθαι siquidem, i. insanire, oēs hoīes dicūt eos, qui desipiunt citra febrem: φρενιτίζειν vero, qui eum febre id patiuntur; q̄ vero in febris vehementis vigore accidit, appellant & παρακόψαι, & παραλῆραι, & παραληρῆσαι, & παραφρονῆσαι: phrenitim vero nō appellant, nisi febriat ęger, & continue deliret. Continuitate igitur dementiæ, quodq; simul eum febre fiat, phrenitim agnoscemus: nihilo vero minus phreniticos esse dicimus, quicūq; comatosi cū sint, non sapiunt, sed delira loquuntur, atq; à pñtibus ex pgefacti stupefactis similes vñt. In hunc itaq; modum, & in epidemiorū tertio ita ait, "Nullus autē phreniticorum vehementer insaniuit, vt in alijs, sed alia quadā veternosa in somnū delatione capite grauati moriebantur. Sermonem itaq; hunc tāquā maxime probabilem recipio, uocariq; oēs ab Hipp. phreniticos existimo, q̄ mente læsi continue fuerint, quo modo & q̄ insaniunt, sola febre ab his discrepantes. Sed, qm̄ his magna ex parte infit, ut palpebris apertis uigilent, ob id q̄ plurimi medicorum uigiliam etiam hmōi inter ea, quæ phrenitidem indicant, scripserūt. Dixi, hmōi. qm̄ & cum comate vigiliæ fiant, vt Hippocrates ipse in epidemiorum tertio ostendit, inquiens," Prehendebat aūt eos vel coma continuū non somniculosum, vel peruigilium laboriosum. Vt coma sit in somnum delatio, nequeuntibus, qui ab hoc occupantur symptomate, vigilantium munia obire, sed tum palpebras claudere cupientibus, tum dormire sperantibus. Contingit āt interdū horum quibusdā, vt clausis palpebris dormire nequeāt, sed plurimum uigilēt: q̄ Hippocrates coma nō somniculosum appellauit. De eo autem, quod per uocabulum coma significatur, librū habes integrum nostrum, in quo pluribus testimonijs Hippocratē cataphorā oēm, id est ad somnum delationem, coma appellare demonstrauimus. Quo fit, vt in pñtia eosdem comatosos, & uigilantes dici mirum non sit. Si. n. comatosi quidem, sed absq; uigilijs fuissent, nō fi quæsisset, phreniticos ne eos uocare oporteat, vel iam existētes, vel futuros. Perpetuo siquidē ita me audias, ob ea, q̄ primam rerum oium generationem, non solarum affectionum, pgrediūtur. Iam uero, si neruosæ partes male cū vigilia sine comate inter morbi initia affectæ fuissent, nec ita q̄dē q̄sisset, an phreniticos, eos appellare opus sit. Nēpe, qui sine vigilia comatosi existunt, nullo pacto sunt phrenitici: at, qui sine comate peruigilant, si id per initia cum pdictarū partium dolore perpessi fuerit, de necessitate phrenitici existunt. Si uero vigilia comati annexa fuerit, ambiguitatē res habet: atq; ob id in orōne ἆρα coniunctionem, idest ne, adiecit: qua tono circūflexo utimur, eum de q̄busdam rebus addubitamus. Quod autē & in sequentibus memoria tenere cōmodum existit, id semel intellectum, perpetuo hēe in promptu debemus: & quę p p causarum externarum aliquā facta sint & q̄ morbi ratione superueniāt, distinguēętes. Nā, si q̄s, vbi cōtente ambulauerit, uel alia ex actione lassitudinem senserit, vel & unà cum his exustus fuerit, simul febrire ęperit, capite item dolere, & lumbis, hypochōdrio, & ceruice, nullā magnam profecto ex his accepturum te uel ad futurarum, vel iam natarū affectionum discretionem, speraueris notam. Verū, si absq; externa causa prædictas partes infestauerint dolores: si uigiliæ quidem ægro contigerint, absq; ea, quæ in somnum fit, delatione: deliraturum eum sperabis. Quōd si unà cum comate coniungantur, tunc diem unum expectes, in quo, motionem ægritudinis dignoscas, oportet. Phrenitis siquidem, quæ exquisita est, & nulli alteri morbo permiscetur fit, eum bilis flaua locum, in quo princeps aiæ pars D residet, prehēderit: Lethargus vero cum locum eundem humectarit, diluentq; pituita; nam, quę partibus in alijs ex bile & pituita noxæ cerebrum ipsum ad sympathiam trahere pñt, continuæ non sunt. Quoties igitur uterq; humor cerebro molestus fuerit, prehendunt contraria hoiem symptomata, ita ut tum vigilet, tum leniter in somnum deferatur. Cum uero & ad somnum defertur, simul & desipit, mistam ipsi permanere affectionem est putandum. Nonnunquam & in horum alterum res ita deflexit, vt vel bilis, vel pituita superior sit, æger q; reddatur, aut phreniticus exquisite, aut lethargicus. Ego uero, quoties ad finem vsq; tum desipientia, tum coma persistunt, affectionem hāc ex phrenitide & lethargo mistam appello: quidam typhomanian uocauerunt, vt & in libro de morbis ab Hippocrate scriptū est. In tertio uero epidemiorum (vt paulo ante dixi) phreniticos oēs appellat, q̄ continue desipiunt cum febre. Iā reliquum est, vt q̄ramus, quam ob causam dictionis principio dixerit, qui comatosi inter initia fiunt. in calce autem, Tum alias, tum si quarto cœperit die. Nempe principij nomen indicat q̄dem, & primum morbi ingressum insultumque: indicatq; & eum, qui fm latitudinem ad tertium vsque, vel quartum extenditur diem: indicat pterea, & primum morbi tps, cum morbum in quatuor diuidentes tempora, constare

3. Epi. cō. 3. t. 45. 46. 3. 144. e

3. Epid. cō. 3. t. 45. 3. 144. e

3. Epid. cō. 3. t. 39. 3. 144. b

Typhomania apud Hipp. in libris, qui de morbis inscribūtur, nō memini legisse: sed de ipsa affectione lib. 1 de mor. circa finē (vbi ipso Hipp. agit de phrenitide) vr̄ nescio q̄d innueres: verū ibi deesse aliquid arbitror, & ea de eā in Aldina editione apposuerūt asteriscum. Lib. aūt. 4. Epi. in in historia in Attici puero legit τυφλομανίη in græcis cod. impressis addito λ: sed hic apud Gal. & in li. de Comate & in explanatione ling. Hip scribit τυφομανίη sine λ: & ī li. cui titulus est, finitiones medicæ Gale. ascriptæ, scriptū est, non typhomaniā, sed typhoniā esse uel lethargū delirū, vel delirium lethargicum.

ex principio,incremento,statu,& declinatione,pronunciamus.Sed de his ex principij nomine si gnatis in primo De iudicationibus est demonstratum.Nunc aũt,in quo significatu dictũ hoc nomen sit,consideremus.Arbitror equidem,Hippocratẽ in prima dictionis parte ἐξ ἀρχῆς.i. principiũ dixisse,morbi totius ingressum,qui sm latitudinem intelligitur:in calce autem cum ait,tum alias, tum si quarto cœperit die,dicere tunc ἄρχεσθαι.i.incipere,prędicta sola symptomata, ægro iã quatuor ante diebus febre correpto,vt in eo,qđ sm latitudinem sumitur,principio generetur tum coma,tum vigilia, tum partium neruosarũ dolores. Nempe primo, vel secundo die præ copia sanguinis,qui p p bilis pmistionem acrimoniam q̃dam mordacẽ habeat,potest reddi idem ęger, tũ comatosus,tum vigilans,grauata qdẽ ob sanguinis copiam cerebri facultate,sed à bile vsq; adeo
• fort ⁊,&. irritata.vt somnus inhibeatur. Quarto vero die copia iam imminuta,& pſertim si medicus eã uacuare præuerterit,atq; acrimonia cocta,desinere vtrunq; symptoma,tum coma,tum vigilias par est.Si ergo,quo t pe cessasse debuerunt,ea fieri uideant,bilẽ* vel pituitã cerebrũ inuasisse,non san
a. Aphor.14. guinis copiã,id cõmonstrat.De potẽtia ãt quarti diei in libris De diebus iudicatorijs est dictũ, cũ
Ext.ord.15.g inibi mentem Hippocratis explicaremus,qũo & in prognostici cõmentarijs:Nẽpe hunc ait indicem septimi esse,q͏ est,eã hẽ naturã,vt,qualis nam septimus futurus sit,indicet. Cum ergo signũ malum quarto apparuerit die,malus de necessitate septimus est futurus:si vero salubre & bonũ,se F
ptimus bonus erit:nã proportione virtutis signi,tum magis,tum minus,vel bonum, vel malũ fore septimo sequẽs est.Quæ ãt signa magis minusq; tũ pniciosa,tum salutaria existunt,in prognostico oñsum est.Septimũ igit̃ pportione quarti,magis minusq; tũ bonum,tũ malũ fieri cõtinget. Cum itaq; stillatio è naribus ſ p malum signum sit,absolutissima morbi malitia significaſ, si quarto fiat die: vr̃ siquidẽ naturã collectã in cerebro abundantiam conata esse,vt expelleret,sed nequiuisse.Taliũ ãt signorum genus deterrimũ esse cõstat:nẽpe q̃ vel tubercula,vel pustulæ ex imo ad cutẽ enata recurrerunt,grauissima omnium existuut:sudores quoq; q cæperunt quidem,sed pro
† Al. hæmorrhoidas. tinus cessauerunt,praui sunt:deiectiones item,& q̃ per† sanguinis eruptiones,} vel in mulieribus per vterum uacuantur:omnia siquidem hæc deteriora his sunt,q̃ nullo apparent pacto,si,vbi cęperint,cessent.Contingit.n.interdum coquentem adhuc contristantia naturam nondum ad horum expulsionem excitari:in illis vero,quæ cęperunt quidem,sed protinus desierunt,apparet ueluti excitatio quædã,conãte natura excernere,quæ molesta sunt,atq; ita ob imbecillitatẽ, quod proposuerat,perficere nequeunte.

a *Ventris ualde rubens proluuies mala quidem in omnibus morbis,non minime uero in prædictis.* G

Signorum singulorũ uires docet in prognostico Hippocrates:vultq; in calce libri, uiribus dictorum signorum æstimatis,perpensisq; idest inter se collatis,fieri ita prænotionẽ.Nẽpe signorũ q̃dã ὁμοειδῆ,i.speciei eiusdem,existunt(cum ãt ὁμοειδῆ dico,quasi & ὁμογενῆ i.eiusdem generis,iam dixerim,ita me audias)alia uero neq; genus habent idem,neq; speciẽ.Speciei ergo eiusdem sunt, q̃ in vna aliqua fiunt affectione.Quæ quidẽ per sputa excernuntur, affectionis tũ pulmonũ, tum thoracis,tum asperæ arteriæ,tum gutturis,atq;(vt in summa dicam)respirationi subseruientium instr̃orum signa sunt:horum aũt ipsorum,quę & in respiratione uitiũ p se & primum contraxerunt:nam ab his separantur,q̃ per consensum afficiuntur.Cerebri quoq; & mẽbranarũ ipsum tegentium,quo nam afficiãtur mõ,signa sunt,per ea quidẽ q̃ excernunt,q̃ p nares & palatum uacuantur:per functionum vero læsionem,q̃ in caraphoris,vel uigilijs,uel desipiẽtijs,uel conuulsionib.uel totius corporis tremoribus uisuntur.Si qs igĩ simul tũ desipiat,tũ cõuellatur,q͏ affectio ea grauior sit,q̃ alterum illorum duntaxat fuerit,liquido constat oĩb.pari mõ si difficulter spirans p tinus,& nigra expuat.Sed forsan hæc nõ recte inter se quis pmiscuerit iuxta eam,quæ in libris esse debet,doctrinã: sufficit.n.cuiuslibet uirtutem recensere,permissa discẽtis arbitrio oĩm in ęgrotantibus cõtẽplatione.Signorum ãt diuersi generis connexio prorsus inutilis est, & cum in libris H
scribitur,& cum in exercitationem per eam,q̃ sermonibus fit,conuentionem uenit.Nempe defi-
In Prog.cõ.3 nita cuiusq; simplicium uirtute satis est,postea semel duntaxat dicere,quod dixit Hippocrates,* p
t.37.4.211.c pẽdẽdas scilicet signorũ uires,conferendasq; inter se,ut de ægrotantibus quippiam enuncietur.Si qs ẽt signũ malũ esse urinas nigras dixerit,adieceritq; & peius esse,si nigra quoq; expuerit: & deĩceps hoc rursum peius,si & nigra deiecerit,atq; si inter initia id contigerit:ꝑterea & peius adhuc esse,si quarto id fuerit die:adieceritq; & his,tum quod in exordio pgnostici est scriptum,* tum fa-
In Pro.cõ.1.t
6.7.4.191.a.b ciem illã, q̃ priuatim mortiferam medici appellant:uanam sanè signorum permistionem scripserit.Nullus siquidem ita amens,ut non intelligat minus male eum hẽ cuius pulmonem,uel thoracem morbosa urget affectio:deterius uero eũ,cuius partẽ utranq; fatigat:sicuti & adhuc deterius, quem unà cum his uentris exercet affectio:atq; adhuc deterius,quẽ uel iecoris,uel cerebri affect* ꝑmit.Quę igitur uniuersi uel non scripta norunt,ea frustra temereq; scribuntur:nisi quis,uel chartas,uel tp̃s perdere uoluerit:quod ppetua seruari memoria uelim. Sed ad institutum redeamus. Capite dolẽtibus non absq; rõne lumborum dolores,ceruicisq; & hypochõdrij adiecit:nẽpe pluribus generis eiusdẽ simul factis signis,non solum species,uel genus affectionis cõpertus erit,ue iũ

quoque

A quoq; & magnitudo ipsius dignoscetur. Cum autẽ desipientiæ coma adiunctum fuerit, eaq; cerebrum male habere demonstrẽt, securior nostra erit cognitio, videbiturq; affectio maior. Cũ uero & è naribus stillatio accesserit, iam nõ securiorem cognitionem esse dixerim, sed scientificã & certã, cum signa victã à morbo cerebri facultatem cõmonstrẽt. Quòd si & quarto die factum esse id, adiectum fuerit, certissime ita cerebrum in magna quidẽ esse affectione constabit, sed perniciose hoĩem hẽre. Quibus si adiecerit qs frigidum cum è naribus, tum ex ore expiratum, perniciosum quidẽ in oĩbus est, non minime aũt in pdictis: & uerum quidem aliquid enunciabit, sed doctrinæ, qua liber pollere debet, superuacaneum: Quo modo & si his adiecerit nigra sputa: nempe & hæc quidẽ mala sunt, sed alterã a prædictis commõstrant affectionem, veluti & vrinæ: nã & hæ, si nigræ fuerint, uitiosam præstant notã, affectionem tamẽ aliã ostendunt. In prognostico igitur seorsum signorum singulorum virtus declaratur: atq; eorum, quæ affectionẽ unam indicant, concursus aliqñ est scriptus, ut in exordio, quidẽ in ea facie, quę mortẽ portendit, infra uero in suppurationibus, hyderis, & alijs quibusdã: in hoc aũt libro sæpius in una diuersi generis signorum concursione complura superflue implicantur. Valde rubens igitur proluuies, quæ in iecotis fit affectionib. perperam hoc in loco cerebri uitijs adiuncta est: est sanè & ea per se nõ bonum signum, iecinoris
B scilicet imbecillitatẽ ostendens: sed adiecta cerebri affectioni, duas ob ualentes affectiones periclitari hoĩem pręnunciabit. Sed quid nam hoc? nam si pleuritis, & peripneumonia uno fiant tpe, periculosius id existit, q̃ si horum alterum duntaxat factum sit, nec minus, si præter hęc, dysenteria quoq; æger uexetur, aut q̃uis alia cũ his oboriaẽ affectio. Sed nemo permistiones huiusmodi, in libris docet. Vẽtris autem περιπλύους ἐρυθροὺς idest proluuies valde rubentes, appellat tenuiũ substantia humiditatum deiectiones, vt si quis ventrẽ sanguine conspersũ aqua abluerit, aq̃q; excreuerit: sic & biliosa dr̃ proluuies, cum, q excernĩ, tale apparet, quasi ex aqua, & pauca bile mistis fiat. Imbecillitas ãt retentricis facultatis est hepatis, atq; ut plurimũ sanguificæ symptoma comitatur: hoc ãt supfluis, q̃ reuomunĩ, proportione respõdet. Nam, cum uẽtris concoctio inculpata fuerit, nullum symptoma hmõi subseqtur, cũ uero ob copiã, vel corruptionẽ, vel & superfluas humiditates non ualde utiles in ore uentris relictas, grauatur venter, ad horũ excretionẽ insurgit, uomitum facit. Tale quippiam, & cum sanguis in iecinore generatur, contingit: atq; ob id cruẽtæ interdũ fiunt deiectiones: interdum autem & impense rubẽtes proluuies, aquoso scilicet simul & cruẽto ichore ex hepate in uentrem confluente: uel modico sanguine tum acri, tum mordente, & uelut semicocto tenuibus & aquosis humiditatibus permisto, atq; colorem illis præstante.

C

3 *Densa lingua, atque arida, phrenitica.*

Scriptum esse τραχεῖαι, idest asperæ, non δασεῖαι, idest densæ, erat melius. Nam cum linguæ connatam, ex tum uasis, tum glandulis, quas a fundenda saliua σιαλοχόους uocãt, humiditatem habeat: primus quidem ipsius defectus densam eam facit: maior uero asperam: immoderatior autem siccitas perrumpit eam non secus, q̃ pinguem terram diutini squalores; quapropter, ut lingua sicca simul & densa sit, fieri non potest. Melius est igitur, vt retuli, asperam scribere. Quare alterum est è duobus: nempe aut scriptor neglectum enunciauit: aut, qui primus adscripsit dictionem, vitiauit. Talis uero lingua siccitatis immoderatæ nota est: quo fit, vt & ardentibus superueniat febrib. Hocque docuisse, ei, qui secundum prognostici legem ad doctrinam accedit, fuerit satis: nam qui discit, siccam linguam r.tione eadem fieri intelligit tum in huiusmodi febribus, tum in phreniticos: siquidem & phrenitica affectio, quam flaua bilis parit, calida & sicca est. Præstat igitur, mea sententia, dictionem uitiatã esse affirmare, quomodo & alias multas ita uitiatas esse demonstrauimus apud plerosq; me superiores veteres, nõ medicos modo, verum quoq; & philosophos, & grammaticos, & rhetoricos; Sunt tñ ex libri expositoribus, qui hoc ipsum defendere sunt cona-
D ti, linguas densas dici, quę densam efficerent uocem, affirmantes: nempe uoces quasdam ita appellari aiunt, a quibus qui eas proferunt, δασυστόμους idest densi oris, appellitari dicunt. Voces ergo huiusmodi cum sicca lingua phreniticas esse aiunt, perinde quasi scriptor dicere non potuisset, densę uoces cum sicca lingua phreniticæ. Sed pro uocibus linguam dicere extraneum est: nempe & hoc pacto quis dixerit, tum graues, tũ acutas, cum paruas, tum magnas linguas, vbi uel grauem uel acutam, vel magnam, uel paruam indicare uocẽ uoluerit. Adde, q neq; uoces ullas densas appellari audierim, quẽadmodum *nigras & *albas audiui, per metaphoram quibusdam ita appellantibus: proinde nec noui quidem, quas nã uocent densas. Raucas quidem & nigras, in libro de voce, pp voci deputatorum organorum humiditatem, fieri ostendi. Densas uero si alias quasdam præter has dicant, explicare debuerunt; & si ex his aliquas uoces, sanè eiusmodi ob humiditatẽ potius, non ob siccitatẽ fiunt: sicuti tũ acutæ, tũ clangẽtes, ob uocaliũ instrumentorũ, quæ circa guttur sita sunt, ariditatem. Cæterum linguam non uocale, sed dialecticon, idest locutionis instrumentum, esse constat: atq; ob id, cum ea patitur, balbutiẽ, blæsitatemq; in locutionibus fieri cõtingit, & non raucam habere uocem, uel nigram: cuius generis esse quosdam suspicor eas existimare, quas ipsi appellant densas. Ego enim, ut retuli, neminem, qui ita uocaret, audiui: tametsi

*De voce nigra uide etiã lib. 4. de locis affectis in fine sexti capitis, hac classe pagina 26. f quam quã interpres uerterat, obscura

*De alba aũt uide lib 3. de differẽtijs pulsuum ca ult. hac classe pa 63 g

plerosque medicos audierim dicentes, palpebras densas, quæ asperitatem quandam exiguam haberent, sicuti est densa lingua: nempe absolutas densitates in palpebris non amplius densitates appellant, sed asperitates: proportione igitur linguæ asperitati hæc respondent. E

4 *Vrinæ in turbulentis uigilibusq; decolores, nigræ, sublime petentes, at q; in [a] sudoribus, phrenitica.*

A. [a] ἱδρῶσι. huius aũt uerbi τοῖς ἱδρῶσι. quẽadmodũ & τοῖς ἱδρῶσι crebro frequentius mẽtio fiet & declaratio in hoc opere.
B† Ex græc. impressis. ob sermonis .n. breuitatẽ recessisse a mochlico, qui est inter receptos Hippocratis libros: nec solũ ab ipso, sed & ab aphorismis.
ex antiquis ãt. nã ob sermonis breuitatẽ mochlicũ aiunt a propria enunciatione recessisse librorũ q Hippocratis esse concessi sunt, & nõ solum aliorum sed & aphorismorum quoque, &c.
C † cum ipsa causa, q̃ phrenitidem facit aliqua in re ipsa communicant.
D† In impressis codi. ἀλλ ὁρῶ. i. præter rationem legitur. interpres uidetur legisse, ὡς ἀξιῶσαι.

Solœco in dictione participant non paucæ libri huius orationes: ut ob eã tẽ iure suspicati quidam sint librum Hippocratis non esse: [b] † nempe & ob sermonis breuitatẽ reiectus erat, mochlico quidẽ inter libros Hippocratis confesso, receptoq;, neq; eo solum, uerum quoq; & aphorismis ipsis qui quanquam maxima cũ breuitate enunciẽtur, nõ tamẽ, qđ solœci particeps sit in ipsis reperias: adde, quod enunciationes adeo excellunt, ut plane dicãt grauẽ eius libri authorẽ esse. Præsens uero libet alienã in multis orõnib. hẽt enunciationem. Vt cum in præsenti dictione de urinis ait: nempe hoc pacto improprie dictum est sublime petentes, cum, quæ vrinis inuehunẽ, dici ita debeant, non vrinæ ipsæ. Ob eam causam nonnulli permutata dictione ita scripserunt. Vrinæ in turbulentis uigilibusq; decolores, nigris sublime petentes. Sed procuidubio repentur & in ea scriptura solœcophanes, etsi q̃ maxime uitare ipsum uideantur, q dictionẽ permutant: nẽpe hæc oratio, sublime petẽtes, manifestam ad urinas relationem hẽt. Hæ igitur ipsæ & phreniticæ dicuntur, i. phrenitim vel significantes, uel facientes: q faciant, non consentaneum vr: quòd significent, non uacat rõne. Quòd si significent, [c] † phrenitidem cũ effectrice causa quadãtenus cõicare significant. Demonstratum aũt est nigras vrinas ob serum bilis atræ vna cũ excremẽtis aquosis emissum, procreari. Gemina uero bilis atræ existit generatio: nempe uel flaua bile supra modũ exusta assataq; vel crasso sanguine: supra modum aũt assarũt pp uehementem caliditatem. Iure ergo in febrib. quæ causi appellantur, & phrenitidibus, tales meiuntur, cũ tum calidæ, tũ siccę affectiones eiusmodi existant. inter urinas ãt, quæ per se totas nigrę sunt, deteriores his habentur, quæ enæotema duntaxat nigrum habẽt: in pręsenti tamẽ dictione, neq; hoc aperte distinctũ est, an urinas totas nigras dicat, an sola enæotemata: Vult ãt dictionis huius autor, quicũq; fuerit, urinas hmõi, cũ in turbulentis, uigilibusq; apparuerint, phrenitidẽ indicare: vt ταραχώδεις, id est turbulentos, eos intelligamus, qui [d] † non insigniter {turbantur, quod offensa leuiter mente fieri consueuit: adaucta uero hmõdi, quæ exigua fuerat, offensa, non παραφρονοῦντες simpliciter, sed iam ταραχώδεις id est desipientes, tum dicuntur, tum sunt. De uigilia autem quid attinet dicere, q ex phreniticis symptomatis unum sit? Superuacaneum præterea in dictione est uerbum hoc, decolores, in vrinis, cũ per nigras consignificatum sit. Quod uero dictum est in * sudoribus, ostendit quidẽ sudores circa caput fieri, præ copia ipsum conflictari indicantes: sitq; inter cætera & hoc phreniticũ signũ: improprie tamen enunciatum est, cum, quid nam intelligere oporteat, excogitare nequeamus, vbi dr̃, in * sudorib. an urinas, quamquam ex ipsa totius enunciationis sequela hoc uideatur maxime ueri simile intellectu: an affecta corpora: an pter hæc, & affectiones. Sed quo uis mõ q̃s intellexerit, q enunciatio impropria non sit, effugi non potest. Omissa igitur ea, quouis modo habuerit, scripta consideremus. Vigiliæ igitur, & turbationes ægrotantium re uera sunt phreniticæ: urinæ uero, & sudores, nullo pacto. Nempe, qũo succi tũ arteriarũ, tũ uenarũ habeant, urinæ indicãt: signa vero phrenitica, cerebri ostendunt affectionem. Pari modo sudores, aliarum quarundam affectionum notæ existunt, de quibus mentionem sæpius fecimus, non tamen cerebri affectionem sufficiẽter mõstrare possunt. Sunt sane nonnulli ex ijs, qui librum hunc exposuerunt, qui ex scriptis in libris epidemiorum ęgris desipientes colligant, quibus pati quispiã cõtigit eorum, quæ hic referũtur, tũ symptomatum, tũ signorum, uel in deiectionib. vel urinis, uel vomitib. vel sudoribus, vel pustulis, vel sputis, vel partem aliquam infestantium: cũ sanè talia signa phrenitica non sint, q̃q̃ ægris de necessitate insint, fieri siquidem non poterat, vt talis vel non talis urina in his non inueniretur: Pari modo, & de sputis, deiectionibusq; & cęteris omnibus est dicendũ. Si igitur in ægro quopiã deiectio eiusmodi, uel tale aliud quippiam una cũ signis phreniticis uisum fuerit, atq; deinde ęger phreniticus reddatur, perperam quis ea omnia phrenitidis indicatoria esse pronunciauerit. Necesse est.n. ut proprijs morborum signis alterum è duobus insit: nẽpe ut uel perpetuo, uel solis, contingant: cum autem neq; solis insint, neq; perpetuo, propria illorum non sunt. Ob eam causam phreniticorum signorũ ea sunt certissima, quæ ppetuo, & solis insunt phreniticis. Deinde ab his quæ ppetuo quidẽ, sed non solis: quæ in suis tractationibus distincte sunt tradita a nobis: demonstratumq; neq; in urinis, neq; in deiectionibus, neq; in sudoribus, neq; in sputis, neq; in uomitibus phrenitica esse signa. Consueuerunt autẽ libri interpretes propemodũ oẽs, vt dixi, adnotare ex epidemijs ægros, neq; solum in præsenti dictione, uerum quoque & similibus huic omnibus. Eam ob causam, qui sese eorum æmulos præstant, ij apud ægros quotidie multa q̃dẽ effutiunt: sed, quantum ad prænotionẽ attinet, idiotis conspiciuntur similes: nempe, q in omnibus prognosticis speciei morborum signis in affectorum locorum methodo exercitati esse debeãt, est perpetuum. De ea autem methodo a me seorsum scriptum est, ueluti & de ijs, quæ iudicationes significant. In quibus parum exercitati quidam, ueterum libros exponere audent, planè ignorantes, q bonum enarratorem oporteat esse idoneũ prius iudicare, quæ bene, & quæ perperã ab authore dicta

A dicta sunt,ne ijs quæ perperā dicta sunt,patrocinatus,opinionem vel ignorantiæ, vel contentio-
nis reportet. Verum,qm̄ non in hac dictione solum,sed etiam per librum totum inserunt,quos ex
epidemijs collegerunt ægros , præsentem sermonem totum ad finem vsq; perducere satius esse
arbitror. Quòd si quis prolixitatem moleste tulerit,proprium dictionis huius sermonem,non li-
bri totius cōmunem esse existimans,vbi à nobis audient,quo nam pacto expositoribus quidē in
oībus ferè dictionum expositionibus,quas perperam in medium afferunt,nō prolixus modo,sed
ediscentibus & ipsis nocuus sermo sit:quę vero à me nunc semel dicta,& commodissima sint,& di
cendorum oīum breuem compendiosamq; faciant explanationem: desinet certe prolixitatē in-
cusare,habebitq; mihi gratiam tum ob eorum,quæ ostensa sunt,utilitatē:tum ob eorum,quæ di
centur,breuitatem. Erit aūt sermo,tanquam in exemplo phrenitidis,sed morborum omniū com
munis. Qm̄ igitur phrenitica signa omnia methodo inuenire proposuimus,ab affectionis notio-
ne exordiemur:nempe,ꝙ optimum omnium dicendorum principium sit,rei,quæ inquiritur,no-
tio,in libris de demonstratione est ostensum. Cū ergo phrenitim mortales omnes eam appellitēt
affectionem,in qua φρένας :id est,mentem,læsam esse uideant,quam tum νοῦν,tū διάνοιαν,id est intel
lectum & intelligentiam etiam vocant:prius,qua corporis in parte animæ intelligētia sit,inueni-
B re oportet;id quod primum in libris de Hippocratis,& Platonis placitis demonstrauimus: quare
ab ipsis nunc exorsi,summatim quandā velut epitomen eorū,quæ in libro de affectis locis descri
pta sūt,recenseamus. Necesse etenim dico esse,vt affectio,siue cū incipit,siue cum absolute iā est,
ex functionū partis affectæ noxa,& ex ijs,q̄ in ea apparent,reperiatur:dixi aūt & ante , exordien-
tis affectionis notas,prognostica signa esse eius,quæ iam completa est. Qui igitur cerebri natura-
liter habentis munia nouerit,is ex offensa horum,primum,ꝙ perpessum sit,deinde,qualis nam is
morbus sit,inuenire ualebit:inuenta aūt a nobis sunt hæc,arbitraria functio,intelligentia,sensus,
& memoria. Offensæ igitur horū cerebrum ipsum tali vexari malo , qualis fuerit offensæ species
demonstrabunt: Verbi gratia, Functionum arbitrariarum instrumenta musculi existunt. Fiūt aūt
hæ tum ijs,qui per manus cruraq; agunt munera:tum ijs,qui caput spinamq; mouent:atq; ijs,qui
loquuntur,uociferantur,& respirant:demōstrata est enim & hæc functio primū motionis initium
habere per neruos à cerebro ad thoracis musculos peruenientes. Cum igitur functio quædam ex
dictis læsa esse uidebitur,inquirendum est tibi,an affectio ea propria sit eorum, qui functionē hāc
obeunt,musculorum:an ob eam,quæ à principio in ipsos procedit,uirtutem,offensa hęc oriatur.
Deinde,si offensam,ob eā,quę à principio est,facultatē,esse inueneris morbum quempiā, qui pri
C cipium infestet,reperiendum esse puta,si,quę apparet,offensa non leuis fuerit , incrementumque
effatu dignū habuerit: Verbi gratia,ut sermo conspicuus fiat,ubi thoracis musculi,à quibus respi
ratio conficiē , affectione vacauerint, peruestiga,num quędā cæterarum partium,per quas spiri-
tus in respirationibus tum intro,tum foras feratur,perpessa sit:nam,si nullam ex his lęsam inue-
neris,cerebrum lęsum esse existimabis. Vt autem & res exquisite definiatur , considera quoq; &
quę vnà cum thorace moueantur partes:nempe & eas respirationē lędere in libro de difficultate
spirandi est demonstratum. Si ergo hę oēs planè morbi expertes inuentę fuerint, tunc difficulta-
tus spirandi speciē inspice,quā nā scilicet cerebri affectionē indicare possit:quomodo,vt exempli In Prog.cō.1 t.24.4.194.h
integrum sit,ait in prognostico Hippocrates: "Spiritus frequēs quidem significant dolorem,aut in
flammationem,quę locos septo transuerso superiores fatiget: magnus vero & ex longis interual
lis,delirium. Vocat autem spiritum ex longis interuallis,etiam rarū,vt in commētarijs de difficul
tate spirandi ostendimus:nam magnus & rarus propriū simul & inseparabile desipiētię est signū:
demonstrauimus quoq; & in libris epidemiorum,oēs,quibus magna & rara respiratio fuerit,desi
puisse. Si quis igitur in urinis,vel deiectionibus,vel sputis,vel uomitibus,vel sudoribus , uel aliorū
quopiā,signū aliquod demonstrare possit,quod seorsum desipientię soli proprium insit:vel,si nō
D soli quidē,ab ea tñ inseparabile:iure id phrenitica inter signa collocauerit. Si uero neq; ex rei na-
tura demonstrationem aliquam exprimere possit,neq; in libris epidemiorum,desipientijs oībus
inesse,vel perpetuo:vel si nō perpetuo,salt em his solis ostendere queat: non rationabiliter signū
huiusmodi inter phrenitica cōstituit:hoc quidem unum duntaxat asserere potest,ꝙ phreniticis q
busdam adfuisse uisum sit. Eadem vero ratione contraria phreniticis signa esse intelligimus. Iam
age,ponamus uisos à nobis phreniticos,quorum alijs supprimi aluum:alijs plura,quam naturę iu
stum sit,excerni contigerit:nempe & cum signis phreniticis scribat aliquis alui suppressionem: de
inde existimet aliquis huius rei testimoniū esse,eos phreniticos,quibus aluus suppressa sit. Nam
si proteruus quidam in suis enunciationibus suppressam aluum phreniticum esse signum scripse-
rit,potest sane & alter,qui etiā proteruus sit,sermoni non subscribere, eosq; asserere phreniticos
esse quibus perturbatam aluum conspexerit. Sanè, cū Hippocrates in epidemijs scribat omnia ,
q̄ ęgris contingunt,necesse est,quo modo in phreniticis , ita & peripneumonicis , & cynanchicis,
alijsq; oībus,ut,his quidem si aluus suppressa sit,vel fluat,unà cum proprijs morbi indicijs,& hęc
scribat,expositores uero ea morbi esse signa existiment,nō cognoscentes alia quidem esse patho
gnomonica,id est,affectionē indicantia,prognosticaq; morbi propria:alia uero & inseparabilia:

veluti paulo ante dixi in ea, quæ magna & rara est, respiratione: At, cum de his non dubitamus, quod E
nullum inquiramus proprium, vel inseparabile morbi indiciū, sed an pniciose, salubriterve æger
habeat, tunc necessaria consideratio ipsi erit omnium, quæ in corpore apparēt, signorum, & sym
ptomatum. Continenter autem in his, & quę iudicationes præmonstrant. Sed rursus orationem
ad principiū reuocantes, dicamus, quomodo author in proposita dictione, vrinæ in turbulentis,
vigilibusq; decolores, nigræ, sublime petētes, atq; in * sudoribus, phreniticę, ppropria & insepara-
bilia phrenitidis signa scripsit, cū inq̄t, in turbulentis vigilibusq;: nō inseparabilia uero, neq; ei soli
ppropria, cū aūt, atq; in *sudoribus: q̄ q̄ *sudor, cum affectum occupauerit locum, vnà cum prędictis
demonstrare possit. Quæ de vrinis dicta sunt, à phreniticis quidem separata sunt: sed ad inspicien-
dum, vtrū pniciose, an salubriter æger habuerit, conducunt. Immo vero, cum ad ægros introduci
mur, primū inueniri cōuenit an laborante vno ex principijs tribus, vel duobus, vel ēt o bus, æger
perniciose ægrotet; vel principiorum qdē nullum affectum sit, sed quippiā eorum, quæ ab horū
aliquo enata sunt, vel quouis modo societate coniuncta obstrictaque. Si ergo, cū in turbulētis vi-
gilibusq; vrinas inspicis, nullum in ipsis prauū signum videatur, neq; ēt in pulsibus (nēpe id digno
tionis exactissimæ gratia adiecisse est necesse) nihilo quidē minus ita affectum hominem, †phreni
ticum fieri posse contingit, ubi phrenitidis signa huic affuerint: verum inter hos periclitantur mi- F
nus, qui principes facultates reliquorum duorum principiorum illæsas habent. Hæc, vt dixi, se-
mel à me sint dicta: totoq; libro memoria non excidant, velim, ne sæpius ea cogar repetere.

† Clarius ex antiquis. phreniticum factū esse contingit quādo quidē phreniticis signa huic adsunt: minus tamen ipse periclitabit, illæsas habēs principalissimas reliquorūduorū principiorum actiones.

5 *Insomnia quoque in phreniticis conspicua.*

Satyrus Quinti discipulus, quem ante Pelopem habui præceptorem dictionem hanc ita expo
suit: Eorū, quę in phreniticis cōspicue videntur, atq; ab ipsis fiunt, quęcunq; & cerni, & fieri nobis
uidentur, re vera non existunt: sed insomnia oīa cōspicua. Quòd ergo & alij qdam è somno sur-
gentes obambulent, dormientes quidē, sed apertos, vigilātiū instar, oculos hñtes, in multis est nar
ratum, scriptūq;. Si vero talia sint, q̄ à phreniticis fiunt, inter ea, quæ nobis manifesta non sunt, re-
ponunt. Sed, quouis modo uerum hoc sit, ita tñ exposuisse nihil ad prænotionem cōtulerit. Si ue-
ro ego prægredientia phreniticorū insomnia cōspici dico euidenter ita, vt exturbentur è somno,
exilientes, uel loquentes pp uisorum conspicuitatem, psensioni morbi huius adiumentum id cō
fert: nempe siccitas ipsa uigiliæ causa est, & conspicuitatis somniorum. Sic sanè & melancholicis
ob siccitatem prorsus conspicua uñr in somnis plantasmata: atq; ex sanorum genere, his quidē,
qui ieiune parciusq; sunt cibati, somnia conspicua fiunt: repletis uero temulentisq; ita, vt uisis ui- G
dui, destitutiq; videātur, phātasmatibus pp obscuritatem paruitatemq; ita effluentibus, ut ne reli
quias quidem, & uestigia in memoria relinquāt: sic & affectiones, quę cū cerebri humiditate fiunt
comatosę sunt, somniculosę, & uisis destitutę. Prauus itaq; est eorum sermo, qui neq; somnium
phreniticis uideri conspicuum putant, quod utiq; ut dicunt, ij ueluti somno destituti, somnia prorsus
non uideanr. Primū siquidem prōpte illud adsumunt, solos uidelicet eos morbos, qui cum suis ma
gnitudinibus absoluti sint, proprijs nominibus appellari, * confirmantes nō parum sermonē eū,
q inter initia à nobis dictus est: nempe, quod nullum futurum pathema à medicis psentiatur: uerum
eorum, q̄ iam principium quidem generationis hñt, sed nondum multis pp paruitatem cognita
sint, facta ab artificibus cognitio, idiotisq; pronnnciata, præsensio apud illos existit ita, ut & phre
nitici iam ab artificibus cognoscantur, affectione in cerebro nuper cōsistente; postea uero, ēt si qs
non permiserit iā phreniticos appellari eos, qui nōdum conspicue delirant, tamen, quod phreniti
ci fient, pręnoscerę ex insomnus est possibile; ut dici in pñti dictione potuerit, in futuris phreniti-
cis somnia prægredientia omnibus his conspicua uideri.

6 *Screatus frequens, & si aliud quodpiam signum affuerit, sunt phrenitica.* H

Commodius forsan erat, si sermoni adiectum fuisset, nullo per eū exeunte sputo. Nam, si qđ
expueretur, qūo in destillationibus interdum usu euenit, ob id, quod in os confluit per confora-
tiones, quę in nares perueniūt, fieri id consueuit. Contingit aūt & aliqñ frequens hmōi screatus,
ubi respirationis robur externū quippiā attraxerit, ipsisque q ꝑm conforationes sunt, meatibus,
uel adhęserit, uel impactum fuerit. Sed, qđ antea dixi, pp eos, qui uel negligentius, uel simplicius
citra distinctionē, enarrant, quęcunq; in hmōi doctrinis dñr, quod ea oīa seclusis externis dicantur,
meminisse oportet. Ob eam igiť causam screatus, qui ex arbitrarijs functionibus una existit, fre-
quens redditur oblęsa cogitatione, qūo & arbitraria alia quęuis functio. Non nulli quidem cum
strepitu flatum excernunt, qui, cum extra morbum sunt, summopere sibi cauent, ne id agant, idq;
prętertim siquis audiat: alij manū absq; ratione mouent, uel crus, aut quiduis aliud simile {uel} fa-
ciunt {uel dicunt.} Cōi igitur ratione functionum arbitrij omnium pręter rationem uel exupe-
rantium, uel deficientium, phrenitica inter signa screatio annumeratur: quanquam non usq; adeo
ualens sit, ut uigilia, & potissimum, quę ταραχώδης, idest turbulenta, existit: nempe propria hęc
phreniticorū est. Turbulenta autē existit, ut dixi, cum per uisiones uel exclamant, vel exiliunt &

Non sunt in antiquis.

uix

A uix familiares agnoſcunt. Bene itaque in ſcreatione adiecit,& ſi aliud quodpiam ſignum adfuerit nempe ſignum hoc,ꝙ parum momenti habeat,alia,quæ ſubſcribant,patrocinenturque,expoſtu lat.Quando igitur frequens ſcreatio contigerit,& ob glutinoſum ſputum,quod in canalibus à na ribus ad e͏s pertingentibus infarctum ſit,vt ea deliraturis quibuſdam propter calidam, & ſiccam cerebri affectionem pariter obtingat,impoſſibile non eſt.Quòd autem in orationis calce dictum eſt non ſingulariter,phreniticum,ſed pluraliter,phrenitica,vel ad ſigna,vel ad morbos prorſus re feretur:modo vero utroque abſurdam facit enunciationem.

7 *Qui in hypochondrio refrigerata febre ardores relinquūtur,tum alias,tū in ſudoribus,mali ſunt.*

Secure protulit,refrigerata febre,non enim uere dixiſſet,ſedata:nēpe in præcipuis manet partibus,quanquā in ſuperficie placata fuerit.Febrire ſiquidem exiſtimamus nō eū modo, q in cute & ſuperficie exteriori igneam habet caliditatem,verum etiā & hoc magis eos,q in corporis imo & uiſceribus eā continent.Lethalis igit̄ cauſus interna quidē extorret,externa vero ne mediocriter quidē calefacit.Febrē ſimilem recenſuit Hippocrates in aphoriſmis,cum inquit.Si in febre nō intermittente frigida exteriora fuerint,& interna exurant,ſitimq; æger habuerit,lethale. Cæterū 4. Aphor. 48. Ex.ord. 33. cū orationem hanc,in ſudoribus,dicere conſueuerit interdum de ijs,qui ex capitis thoracisq; ſedi

B bus oriuntur,ſudoribus:interdū quoque & de ijs,qui per totum corpus,ſed exigui effluunt: vtrum in pręſentia dixerit,ſignum bonū non eſt. Nempe,qui per rorum corpus ita fiunt ſudores,ſed exi gui:ꝙ nō flammeam illam,quæ hypochondrium fatigat,ſoluant caliditatem,ob id boni non ſunt neque etiam boni ſunt,qui in ſuperioribus oriuntur partibus,cum geminam ob cauſam fiant,nē pe ob vel languentem,vel præ copia grauatam facultatem.

8 *Prædebilitatorum deſipientia peſſima,ut & Thraſynonti.*

Peſſimæ pręedebilitatorum deſipientiæ ita ſunt, vt nullū ex ipſis ſanari ſperaueris: ſed de ijs intelligendū deſipientijs,quæ ex ſapiētis in nobis partis morboſa affectione fiunt. Temporariæ ſiq dem aliæ quædam ab externis eueniunt cauſis, vt ex carbonum caliditate, vel vini potione, vel domo calcis ſeruāte qualitatem:noxiæ.n.ac periculoſæ tales ſunt,ſi prædebilitatis accidant:ſed le thales planè ſunt eorum,qui ex phrenitica cerebri affectione deſipiunt. Nempe magnitudinem quandā in virtutis debilitate oſtendit nomē προεξαδυνατούντων.i.prædebilitatorum,propter adie ctam iſ præpoſitionem nomini huic προαδυνατούντων,quod etiam ꝑ ſe ſufficiētem uirtutis lęſionē oſtendit:atq; in exemplaribus quibuſdam ita ſcriptum reperitur. Non ſolum aūt deſipientiæ

C virtutē expoſtulant robuſtam,ut ęger ſufficere morbi coctioni poſſit;verum quoq; & peripneumonia,& pleuritis,& angina,& graues aliæ affectiones,id deſiderāt.Pręcedit autē & ex abūdanti deſipientiam tum uigilia,quæ virtutem non minus exoluit,quam ſenſibiles euacuationes:tum q in motionibus multis inordinatisq; cōmittitur error. quod autem dr̄,vt & Thraſynōti, ὑπόμνημα: i.cōmentarium,magis,q̄ σύγγραμμα.i.opus,id decet:neq;.n.in prognoſtico, aphoriſmisq; & libris de fracturis articulisq;,neq; in libro de uictus ratione in morbis acutis,neq; in libro de capitis vulneribus,ullo pacto nominis meminiſſe uidetur,ſicuti neq; in alijs,præter quam in libris epidemiorum:in quibus duntaxat propoſitum eſt,vt docta uniuerſaliter,perquirat per ea,quæ particulariter in unoquoque ægroto uidentur.

9 *Phrenitica vehementer trementia finiuntur.*

Aduerbiū νεανικῶς ꝑ γενναίως uel σφοδρῶς uel ἰσχυρῶς, ideſt generoſe, uel uehemēter,uel ualide, dixit.In medio autē horum nominum,phrenitica & trementia,ordinatum, poteſt (quantum ex ordine eſt)cū utroq; enunciari:ſed,ſi ſecundum rei ueritatem ſermo perpendatur, non poteſt cū hoc nomine,trementia,ordinari,fieret ſiquidem talis intellectus:Phreniticæ affectiones in tremo rem uehementem finiri conſueuerunt:quod manifeſte falſum exiſtit,cum ſolas uehementiſſimas

D phreniticas conſequatur hoc ſymptoma.Nempe neruorum infirmitates,propter affectionis ſiccitatem,phreniticis diutiſſime inſunt:exoluta autem uirtute tum uigilijs,tum motionibus multis ſimul uero & neruis ſupra modum arefactis,tremores fiunt.

10 *Qui in capitis doloribus æruginoſos vomitus habent,vigilantq; cum ſurditate,cito hi vehementer inſaniunt.*

Si generationem humorū cum aliorum,tum atræ bilis in memoria tenueris,ꝙ æruginoſi uomitus progreſſu ad nigrum humorē fiant,mente concipere difficile nō eſt: nempe atram bilem ex flaua ſupra modum aſſato & craſſo ſanguine fieri nouiſti. Flaua aūt bilis,cum ſupra modum aſſatur,primum quidem in æruginoſum migrat ſuccum,deinde nigrum:ſupra modum autem aſ ſatur propter febris magnitudinem. Cum igitur flaua bilis in phreniticis affectionibus cerebrum prehenderit,febriſq; uehementia aſſarū hunc ſuccum melancholicum reddiderit, propter atræ bilis malignitatem uehementes fiunt inſanię,quas μανιώδεις.i.furioſas,in libris epidemiorum appellauit Hippocrates. Aeruginoſus igitur humor,ſiue per uomitum,ſiue per uentrem inferiorem ſiue per ſputa,ſiue per urinas apparuerit,& ſuccum,ex quo ortū habet, & morbum uehementer,

tum calidum tum ſiccum eſſe,demonſtrabit. At,cũ perſpicuum non ſit,quãtum ex humore eſt,q̃ E
uacuaẽ,an is progenitus ſit non affecto præcipuo aliquo loco,an principe aliqua parte eryſipela-
toſam habente affectionem,coniunctis id dignoſcitur,diſtinguiturq; ſymptomatis. Nã & ob ie-
cur ita phlegmone affectum ęruginoſus generatur ſuccus,cuius nũc meminit. Per cõmunionem
igitur aliorum ſymptomatum,quæ prædictarum cum particularum,tum affectionũ propria ſunt
dignotio ipſorum facienda eſt. Nam & uigilia,& capitis dolor,& ſurditas, morbum in capite eſſe
demonſtrant. Grauiter autem affecto cerebro,ventris os excitari ad uomitum nouimus: nempe
de his dictum ſæpius. Ratione igitur optima homo hic ex ſicca,& calida capitis intemperie , pro-
pter flauæ bilis ſupra modum aſſatæ redundantiam,vehementer inſaniet. Cito autem id fiet tum
propter affectionis magnitudinem,tum propter ſpeciem redũdantis humoris. Nam,quæ ex frigi
dis,vel craſſis,vel lentis,uel oĩno difficulter mobilibus affectiones oriuntur , tardius hæ ad vigo-
rem aſcendunt: Verum quæ ex tenuibus ſubſtantia,& temperatura calidis,& qualitate mordenti
bus procreantur,non multum hæ cunctantur: Sicuti neque quæ Philiſtæ ſcripto in tertio epide-
3.Epi.cô.1.t. miorum,facta ſunt,quem"vomuiſſe quidem biliosa pauca,flaua primum, mox æruginoſa plura ,
2.3.135.c deinde ſimul acidiſſe homini ſurditatem,atq; demum vehementer inſaniuiſſe cum pronunciauit
Recte igitur nunc non ſolum,q͂ inſanient ita affecti,uerum quoq; & quòd vehementer inſanient F
oſtendit,cum verbum hoc, ἰσχυρῶς ,adiecit,quud magnæ deſipientiæ indicatorium exiſtit .

*11 In Acutis morbis doloroſa in faucibus,gracilia, puſilla,ſtrangulantia: atque,cum æger hiauerit,
non facile os tum cogere,tum aperire,mentis aberrationem portendunt. Ex his phrenitici fiunt, & per-
nitioſe habentes .*

Quòd ex ſymptomatis hmôi phrenitis interdum oriatur,quodq; ſi fit , prorſus pernitioſa ſit ,
recte eſt pronunciatum. Neq; tamẽ,q͂ ex dictis ſymptomatis neceſſario futura ſit phrenitis,intel
lexeris: nihil.n.eorum,quę affectum cerebrum commonſtrant,concurſioni adiacet. Ex quo autẽ
ęger is male in faucibus abſq; tumore aliquo præter naturam affectus,cum hiauerit , prompte tũ
maxillam reducerere,tum os aperire nequeat,conijcere quis poſſit principium neruorum aliquã
do affectum eſſe. Nempe,vt in conſpicuis nobis partibus affectiones exordium aliquod ſumunt,
& nõ uniuerſum totæ uel inflammantur,vel œdema,vel eryſipelata contrahũt,ſed in uno aliquo
harum loco: ita & his,quæ in imo corporis poſitæ ſunt,fieri eſt veriſimile. Cum igitur cerebrum
ipſum magnitudinem inſignem habeat,multasq; neruorum propagines, phlegmonẽ ipſius alias
ab alijs earũ primum exordiri par eſt : qua vero parte membrum affectum fuerit, ea & neruorum G
propagines affectæ,muſculos,quibus inſeruntur, mouere non poſſunt. Cum igitur maxillam in
feriorem muſculi quidem alij aperiant,alij uero claudant: cum in aperientium muſculorum ner-
uis affectio fuerit,difficulter aperiunt: vbi uero in claudentium,non facile claudunt. At, cum fieri
poſſit,vt ſoli ipſi muſculi interdum abſq; neruorum principio ſint affecti,q͂ phrenitis p̄dicta ſym
ptomata ſubſequatur,neceſſe non eſt: Neq;.n.quod ipſum maxime adduxit,ut affectum eſſe mu-
ſculorum principium ſuſpicaretur(eſt autem hoc,locorum quæ in faucibus ſunt gracilitas) inter
neceſſaria cenſetur: fieri ſiquidem põt,vt faucium muſculi inflammatione laborãtes,ſtrangulatio
nis efficiant ſymptoma,nequeant tamẽ uideri & ſi plurimum quis os aperuerit. Si igitur abſq; ho-
rum inflammatione prædicta fiant ſymptomata,inſpiciendum eſt, an ſolorum muſculorũ maxil
lam inferiorem mouentium propria quædam ſit affectio: nã,ſi neq; hi,neq; q̃ in gutture exiſtũt,
aliquatenus affecti fuerint,ratione optima offenſum eſſe neruorum principiũ q̃s pronũciauerit.
Quòd ſi ob principiũ neruorum oborta ſint hmôi ſymptomata,grauiſſimam eſſe talẽ affectionẽ
rationabile eſt,ut & conuulſio ſubſecuta ſit: nempe eas muſculorum,quæ ob principium fiunt tẽ
ſiones, conuulſionem ſequi didicimus. Non ſeci aũt in eo,quem percurri , ſermone mentionem
eorum,qui anginam ex illis uertebris in anteriorem partem luxatis perferunt,tum, q͂ raro cõtin H
gat affectio,tum quòd gutturis muſculi tunc quoque ſimul inflammari mihi videantur.

*12 In phreniticis, in principio clementer habere , ſed crebro permutari , malum id eſt: mala quoque
& ſputatio.*

Nihil,quod phrenitidi peculiare ſit,ſermo hic habet: nempe & in cæteris affectionibus , ſi per-
mutetur,clemẽtia,uires uinci à morbo ſignificatur. Adiecit ãt,in principio,q͂a nec forſan alias ſo
re põt: nempe in principio permutationes aſſiduas videmus,nõ aũt cum morbi protracti fuerint.
Continguntq; hęc ex rõne in his,affectionibus,q̃ ex copia,vel qualitate fiunt prauorum humorũ
in aliam alias partẽ, interdum quidem in principem interdum vero in nõ principẽ, tranſmigran
tium. Quæ igitur in principes partes transfluxiones fiunt,clementiam corrumpunt: q̃ vero in nõ
principes,quo maxime t p͂e medicis ad infeſtantium,vel copia,vel qualitate humorum vacuatio
nes procedendum ſit,oſtendunt: qđ ſane morborum oĩum,ut dixi, commune exiſtit. Cæterum
Sputatio ex cerebri, et ventris vitio. ſputatio,& p͂p os uentris ex humiditate imbecillum,& p͂p cerebrum humiditatibus refertum ,
oritur: ex quibus nonnihil & in os cõfluit,lachrumæ tenui, q̃ ex inflammatis oculis manat,ſimile.
Nunc

A Nunc ergo, q phreniticis sputationem fieri ait, cerebri male affecti, ideſt repleti, ſignum exiſtit.

13 Phreniticis alba deiectio malum, ut Archecrati: an & in his veternus fiat? Rigor in his peſsimus.*

Quòd albæ deiectiones, & ob ciborum colorem fiant, liquido conſtat: videmus ſiquidem eos, qui lac ſolum ingeſſerunt, vel panem putum, vel chondrum, vel lupinos, uel tale quippiam, deiectionem habere albam, ſi his comparentur, qui lenticulam ederunt, vel braſſicas, vel decoctum leporinum ſanguinem, vel ius nigrum eorum, quæ cum multa conficiūtur ſapa. At certes ijs, qui alba ingeſſerunt edulia, flauæ bilis quiddam adueniēs deiectionem colorat, ita ut ingeſtis pallidior efficiatur. Cum igitur medicum quempiam audieris dicenrem, albas eſſe morbo regio deiectiones, q ad narurales eas comparet, conferatq; quodq; ad collationem harū ſermo ipſi ſit, oportet. Atq; quomodo pleriq; alij medici deiectiones in morbo regio albas fieri dixerunt, ita & nūc in phreniticis dixit: quaſi eas prorſus flaua carere bile dixerit. Fit autem id, cum ea non amplius in uentrem confluat, ſed una cum ſanguine, qui in uniuerſum corpus diſtribuitur, ſurſum *fertur: idque uel propter adſtrictionem quandam eius, qui bilem ad uentrem defert, canalis, ueluti in morbo regio laborantibus uſu euenit: vel p p vehementem ardorem, qui in ſuperiorib. iecinoris par-

B tib. exiſtens, ſanguinem vna cum bile ſurſum rapit. Priore igitur modo * emergente in torū corpus bile, cerebrum læditur, iam & antea bile ipſa affectum: poſteriore modo bilis diſtributio non ſolum cauſa noxia, verum quoq; & caliditatis multæ quæ in ipſo eſſe demonſtratur, ſignum erit. Oratio aūt hæc, ut Archecrati, operi quidem non admodum conuenit, ut retuli, ſed commētariū magis decet, & potiſſimum quando ſcriptor ſe ipſum admonere uoluerit. Inter ea, quæ conſequēter dicta ſunt, ratio hæc, an & in his ueternus fiat? vt mihi adſcripta eſſe perinde atq; Archecrates ita affectus fuerit: ſed non congrue quidem, qm non perpetuo dici debere in his ſegnitiem, ignauiamq; demonſtrant tum experientia, tum ratio. Nempe ignauia ex frigidis, craſſisq; & glutinoſis: & oīno moueri contumacibus humoribus, & non ex calidis, tenuibusq; & acribus, cuiuſmodi eſt flaua bilis, fieri conſueuit, niſi ęger morti ita propinquus fuerit, ut ob extinctionem uirtutis iā conquieſcat: nempe deſidia hmōi non propter humorem, ſed propter uirtutis extinctionem, facta eſt; fieri aūt nequit, ut qui ita deſides facti ſint, ſeruentur: eſtq; id ſymptoma cōe oīum ob immoderatam intemperiē morientium: & non proprium phreniticorum. Si igitur ueternus Archecrati factus ſit, hac occaſione factus eſt, atq; prorſus obijt: non, q alba deiecerit, veterno, uel morre accita, ſed propter morbi magnitudinem, cuius ſignum alba deiectio fuit. Rigorem uero ipſis

C contingere peſſimum, non ſimpliciter eſt intelligendum: nempe & interdum criticus rigor ſuper apparet phreniticis, morbum ſudoribus ſoluens: ſed ſanè rigorem perniciofum dici eo tempore eſt exiſtimandum, quo alba excernunt. Nempe in libris de iudicationibus, in morbo inconcocto iudicationem bonam fieri non poſſe eſt demonſtratum: inconcoctus autem eſt, in quo una cum ſanguine bilis ſurſum fertur, quocunque tempore id fiat: magisq; cum tale quiddam ex igneæ caliditatis in cerebro collectæ immoderatione contingit.

14 Mente ob melancholiam aberrantibus, tremores ſuperuenientes, maligni.

Melancholicam ectaſin, i. mētis motionem, aberrationemq; intelligere oportet uehementē, & ferinam, quæ irrigante cerebrum aſſata flaua bile oritur: nempe & ex hoc commētario permutari eam in nigram didicimus. Cum igitur talem ob affectionem tremor fiat, uehementer exiccatos oſtendit neruos: atq; ob id hominem lethaliter habere. Non recte ergo nunciauit, cum dixit cacoethes, i. malignum: nā, quod ſumme pernicioſum exiſtit ſymptoma, aliam exigebat appellationem. Qui ergo ex atra bile mentem aberrantem, ſuperueniente tremore, certo moriturum aſfirmat, non fallitur. Κακοήθεις autem morbos id eſt malignos, appellamus, quicunque periculum minantes, ſpem ſalutis non adimunt. Melius igitur erat ſcriptam concurſionem dici uel pernicio-

D ſam, uel mortiferam, vel quiddam huiuſmodi.

15 Mente aberrantes acute, ſuperfebrientes cum ſudore phrenitici fiunt.

Aſymphonam & à conſonantiam aliena talem dicimus enunciationem: ſed obſcura huius intelligentia ideo fit, q noīa inter ſe oīa tum coniungi, rum ſeparari poſſunt. Componitur ſiquidē vno tali hæc modo, mente aberrantes acute, deinde altero principio, ſuperfebrientes acute. Rurſus quoq; & alia eſt orationis huius, tum ſudore, compoſitio: quę aliquando quidem præcedenti, aliquando uero & ſequenti, coordinatur. Poteſt. n. & ita dictio legi, ſuperfebrientes cum ſudore, deinde altero principio, phrenitici fiunt: poteſt etiam, & qui hæc ſcripſit, q cum ſudore phrenitici hi fiunt, enunciare. Conſtat itaque, quod ſemper dicō, nihil obſcuras enunciationes docere, ſiquidem nos, excogitata veritate, eam dictioni, quę rationem admittere poteſt, accōmodare oportet, aut temporis plurimum conterere, nihilque addiſcere: quatenus enim ſingulis dictionibus ab authore acceptis ueritas accommodāda nobis eſt, eatenus iuuamen quoddam a nobis dictioni accedit periclitanti, ne uideatur uitioſa, cæterum nihil ab ea docemur. Quanquam uero hęc ita habeant, uideaturque conſpicua eſſe obſcurorum inutilitas, non pauci tamen libentius in obſcuris

* νωθρότης. quā dictionē interpres modo veternum mō ſegnitiē, mō ignauiam ſeu ignauitatem, mō deſidiā, modo torporē, vel ſtuporem, vertit

obscuris,q̃ manifestis,uersantur operibus. Nemo igitur expositionis prolixitatem mihi obijciat, E sed irrationabile accuset eorũ desiderium,qui libros hmôi studiose cupideq; legunt. Nempe,ꝙ inuitus ad horum explanationes ueniam,familiares mei oẽs nouerunt:& potissimum qui me ad ea quæ nunc scribuntur,incitauerunt. Cum igitur librum hunc perperam oẽs exposuerint, aggressus sum & ipse expositionẽ,ab ijs persuasus,qui me impulerunt,a qua rursus incipientes, dicimus: si quidem simul coniunxerimus,&,mente aberrantes, & aduerbium,acute, deinde silentio facto dicamus,supersebrientes cum sudore,& deinceps,phrenitici fiunt,talem faciemus expositionem. Sed primum quidem lectionum omnium commune dubium consideremus. Nam mente aberrãtes acutę dixit per exordia,quos in calce dictionis phreniticos fieri dixit:tanquam mente aberrantes non iam phrenitici existant. Distrahi ergo dictionem dicimus per verbum,supersebrientes, ꝙ ostendit prius eos,qui mente aberrarunt,acute febrientes postea desinere, deinde rursum ex reuersione febrire cum sudore:hos itaq; phreniticos fieri ait:ꝙ phrenitici quidem fient,ex vehemẽti ea,quæ ipsis ante facta est desipientia,quam per orationem,mente aberrantes,indicauit,arbitratus:ex eo uero,ꝙ cum sudore reuersio fit,confirmans suspicionem:q̃m tales febrium inuasiones, siue ab initio, siue cum reuersione fiant, plenitudinem significare nobis constat. Quoniam igitur, quæ ex succis,uel quantitate,vel qualitate superflua in corpore colliguntur,fluere in affectos locos consueuerunt: affectũ aũt fuerat cerebrum,non.n.mente moti fuissent acute, si supersebrierint,& præsertim cum sudore:ratione sanè optima phreniticos ita fore est sperandum. Nota si q̃dem tota horum affectio ita euader,quæ talis est. Copia biliosorum acrium protinus ab initio ad cerebrum fluente,mente moueri eum piam contingit:quæ si rursus aliam in partem transfluat,desinit mentis motio:si uero hi supersebrierint, cum sudore in affectum locum recurret biliosorũ copia,ita ut phrenitici fiant. Si uero aduerbium,acute,nomini,supersebrientes,composuerimus, talis erit sermo:mente aberrantes,deinde desinentes, & rursum supersebrientes acute cum sudore, phrenitici fiunt. Sed prædictio tum hæc,tum antedicta,quod perpetuum fit non habet, sed quod maxima ex parte fit,ueluti & aliæ multæ. Verum si orationi huic,cum sudore, orationem hanc, phrenitici fiunt,coniunxerimus,sermo secundum alteram earum quæ in capite enarrationis dictæ sunt,lectionem talis erit:secundum priorem quidem mente aberrantes,acute,deinde supersebrientes,phrenitici cum sudore fiunt.secundum vero alteram:mente aberrantes,deinde acute supersebrientes,phrenitici cum sudore fiunt. Potest quidem,& qui hæc scripsit,talem ægrum uidisse,sed quod sæpius prædictum * fit,nõ hẽbit. Multa uero & alia ea his,quæ in hoc libro scripta sũt non magna ex parte fiunt,authore quidem libri huius nonnullos tales ægrotos contemplato, & G noudum, siue quod continuum est, habuerint, siue quod magna ex parte,cognoscente. Nempe ex obseruatione magis,non ex peculiari affectionum conditione, author has enunciationes velle facere est usus. Qui aũt medicinalem speculationem ita aceruat,is non centum, sed mille annis,opus hẽt:atq; ob id paruam humilemq́; eam plurimum adauxit Hippocrates, ijs, quæ & ex historia decidit,& ipse inspexit,logicam adijciens censuram. Ex multis igitur, opus Hippocratis librum hunc non esse quis existimauerit:multa siquidem loquitur empirice ipsum commentus, nec theoremata ad uniuersale rationabiliter reducere ualens.

* Aliter antea usum.

16 *Phrenitici,modico vtentes potu,strepitum tentantes,tremorem incurrunt.*

Non hi ψόφου καταπτόμενοι id est strepitum tentantes, sed ἀπὸ ψόφου καθάπτεται,i. quos strepitus tentat,dicere erat melius. Quod uero dr̃:uerum existit:nempe ob strepitus tumultuantur,non secus q̃ timidi,cum magnum aliquod tonitruum de repente audierint , uel feram aliquam propius conspexerint. *Prorsus item βραχυπόται,i. paucibibæ sunt phrenitici,q̃ q̃ affectionem habeãt calidã & siccã,ita vt & linguam prę multa siccitate asperam habeant:sed docuit nos Hippocrates mẽtem his ægrotare,in eo aphorismo,qui ita hẽt:Quicunq; parte aliqua corporis dolent,atq; ut plurimum dolores non sentiunt,his mens ægrotat. Præterea in tertio epidemiorum,ubi de pestifero agit statu,de phreniticis idem inquit:†Non a valde aũt hi sitibundi erant. Non autem phrenitici omnes tremorem incurrunt,sed qui deterrime habent,ut dictum ẽt est supra. Sunt qui non βραχυπόται,sed βραχυτόπαι,i. b parum suspicantes,scribant,intelligi uolentes ὑποτοπουμένους,i.suspicãtes c breuissime:aũtq; rei huic fidem facere,quod dicitur,ψόφου καταπτόμενοι,i. ταραττόμενοι,i.turbati, d †propter breuissime ὑποτοπεῖσθαι,id est ὑποτοπούμενοι,quod suspicari dicimus. H

2. Aph.6.Ex. ord.12.g

† Valde aũt hi sine siti erãt.

A 3.Epi.cõ.3 t.44.3.144.c

B exigua

C ea,q̃ maxime exigua sunt.

D † propterea quod ea, quæ maxime exigua sunt, ὑποτοπεῖσθαι i. ὑποτοπεῖσθαι. hoc est suspicantur.

17 *Ex vomitu fastidioso vox clangosa,oculiq́; concretum puluisculosum habentes, insaniam ostendunt,vt Hermozygi vxori,quæ uehementi insania acute correpta,muta obijt.*

Si æstiuo tp̃e per uehementissimum æstum,uia puluerulenta proficiscentes quosdam uideris, resiccatis ita oculis,ut puluere pleni uideantur,eosq; animo fueris cõplexus,quid præsens dictio indicare uelit,intelliges:nempe id eorũ,quę in ea dicuntur,maxime propriũ existit, cõe nimirum: & tabescentium,& uehementissima phrenitide laborantium:neq; ei cognitu difficile,qui ex tabescentibus unum aliqñ etiam conspexerit. Nempe tabescentibus colliquatum est id omne, quod tum

A tum in facie, tum in temporibus carnosum existit, factis vna & cauis admodum oculis. Phrenitici vero absq; his oculum hñt ἐπίχνουν, quasi dicas puluerulentũ puluisculosumque. Præterea phreniticis aspectus audax, feroxq; marcescentibus, timidus existit. Vomitus autem ἀσώδης, id est fastidiosus, commune quidem symptoma talibus est phreniticis cum malignis quibusdam febribus, veluti & uox clangosa. Fit autem huiusmodi uomitus ex humore tum bilioso, tum mordẽti: uox vero clangosa, propter siccitatem uoci asseruientium instrumentorum, ut in commentarijs De voce ostendimus. Cum igitur phreniticis hæc obtigerint, μανικῶς desipiunt: quod idem cum σφοδρῶς, id est uehementer, uult significare: fitq; tum propter humoris malignitatem, tum propter immoderatam siccitatem: quo fit, ut & muti euadant.

18 *Si ardente febre, aurium sonitus cum caligine fuerit, proueneritq; in naribus grauitas, mente ex melancholia aberrant.*

Febris ardens tum ob alias causas, tum propter cerebri inflammationem æque fit: nempe & huic succedit ex proprijs phrenitidis signis continua desipientia. Ex ea uero, quæ in capite redundat, humiditate, spiritus flatuosus procreatur, quapropter & aurium tinnitus fiunt: pari modo ca-
B ligo, cum crassus quidam humor, uel spiritus oculos inuadit. Naribus præterea ingruens humoris copia sensum grauitatis in ipsis facit. Probabile est autem & nonnunquam dictorum symptomatum concursionem propter assiduam fieri febrem ex biliosa materia, quæ per venas fertur, inibiq; est condita a quo flatuosi spiritus ad caput mittuntur, adq; aures & oculos, atq; ad nares humoris copia. Quòd si flaua bilis quodammodo exusta siue in capite, siue in toto corpore fuerit, ad id, quod melancholicum magis est, uergit, atque hinc in cerebrum ipsum emittitur; ob idque mente ex melancholia alienantur.

19 *Vacillationes mentis cum voce clangosa, linguaq; conuulsiones cum tremore, & uoces ipsa obtremiscentes, mentis indicant alienationem, duritiesq; his perniciosa.*

Quanquã * ex phrenitide, quæ calida & sicca est affectio, desipientia proficiscatur: atq; ex ipsius siccitate, quæ asperæ arteriæ cõicata est, uox clangosa fiat, veluti & ex humiditatibus imbibitis rauca: non tñ propria phrenitidis existunt, nempe & alijs in morbis reperiuntur, & non perpetuo simul phrenitidi insunt. Tremor igitur linguæ accidit debilitata, propter siccam prædictæ affectionis intemperiem, animali facultate: conuulsiones uero siccitatem musculorum ipsius, una cũ
C capite affectorum consequuntur sicuti & uox obtremiscit propter infirmitatem, quæ ab horum contracta est intemperie. Prędicta autem hęc omnia symptomata, quæ ob siccitatis capitis intensionem fiunt, mentis motionem fieri indicant. Vniuersis autem his induratis, perniciosum propter immoderatam eam, quæ in cerebro facta est, siccitatem.

*Locus suspectus.

20 *Lingua obtremiscentes signum non constantis mentis.*

Dixi sæpius, linguas ob facultatis animalis imbecillitatem contremiscere, estq; signum non cõstantis mentis, ꝙ ex phrenitide fiat: patiente siquidem cerebro, calidaq; existente affectione, quiescere non potest. Nempe, ut frigidi est tum stabilia, tum retarda, tum immobilia ea efficere, in quibus moram facit: sic calidi, mouere semper, & non sinere quiescere. Ostensurus igitur Hippocrates, qualis nam capitis affectio sit, non constantem mentem nominauit. Non est autem hic tremor linguæ peculiare phrenitidis signum, sed per sympathiam compatientium alteri cuidam primum patienti, uel propter vicinitatem, uel propter societatem, quę in ea sunt, partium.

21 *In biliosis syncerisq; deiectionibus spumosa efflorescentia mala, tum aliàs, tum ei, qui lumbis ante doluerit, atque eiusmodi deiectiones intestino permearint.*

Quòd spuma tum propter * frigiditatem, tum propter caliditatem fiat, indicium faciunt tum
D venti, in aquis ipsis spumam concitantes: tum efferuescens ea, quæ in lebete est, caliditas. In biliosis igitur deiectionibus spumosa efflorescentia veluti flos superne incumbens, bilis huiusmodi feruorem non modicum ostendit. Sed lumbis ante dolent, propterea quod bilis per intestina penetrans, acris fit & mordax: tali siquidem excremento, per intestina deducto, translatoque non lumbos modo, verum quoque & reliquas partes, dolores subsequuntur.

*Suspecta dictio.

22 *Rari in his laterum dolores delirium significant.*

Comminute hoc pacto indistincteq; prolata de laterum doloribus oratio, obscuritatem non vulgarẽ efficit. Nos uero, qui obscure ab eo dicta, perspicue docere oĩ ope affectamus, explanationem attingemus. Dolor rarus in lateribus progignitur, cum spiritus quidam flatuosus in ipsis procreatur: nempe is tum extenuatus, tum discussus dolorem sedat: deinceps rursus procreatus alter, dolorem ipsum inaugebit: quomodo si rarus fiat dolor, desipientiam non significat. Cum uero latus inflammatum fuerit interdum quidem continue dolorem sentit ęger, interdum vero, & per interuallum, mentem ęgrotare indicat. Hoc itaq; non planè est signum desipientię.

Aphonia

23 *Aphonia cum singultu pessima.* E

Aphoniæ, hoc est uocis priuationes, fiunt quidẽ & ꝓp uoci asseruientium instrumentorum læsionem, & ꝓp principium neruorũ affectũ. Singultus aũt est veluti conuulsiua quædam oris ventriculi affectio, ꝙ ex humorum copia grauatur, vel mordetur, uel ꝓp frigiditatem contristatur. Quam ergo uocalium instrumentorum læsionem subsecutus est singultus? Relinquitur itaq; aut copiam humiditatis, quæ aphoniam procreauit, in os uentris defluxisse, aut ꝙ acris sit, aut frigida.

24 *Quæ cum exolutione fiunt aphoniæ, pessimæ: spiritusq́; in aphonia, veluti his, qui strangulantur, promptus, malus: an & tale delirium portendat?*

Strangulantur iure optimo, qm̃ aeris copia nõ fit: estq; ipsi consuetudo, ut talem spiritum φαινόμενον i. apparentem, dicat. Videntur aũt oẽs, qui talem inspirant inspirationem, scapulas mouere totas, ita ut per vestimenta motio conspicere appareat: tanquam ualide ipsi superioribus thoracis partibus operentur. Non igitur absq; ratione hoc in loco talem spiritũ πρόχειρον, i. promptum, appellauit, quem in secundo epidemiorum dixit μετέωρον, i. sublimem: πρόχειρον quidem quoniam προχείρως, id est tum ἑτοίμως tum ῥαδίως, id est prompte faciliterq́; his, qui ægrũ cernunt, uidetur: qm̃ & nos ipsi consueuimus τοῖς ἐγκεκρυμμένοις, i. absconditis, & μὴ φαινομένοις, i. non apparẽtibus τὸ πρόχειρον opponere: μετέωρον vero vocauit, quoniam, qui ita respirant, sublimes thoracis partes mouere uidentur. Potest sane respiratio huiusmodi & propter respirationi delegatorũ instrumentorum fieri angustiam, & ob affectum neruorum principium, quod si læsum fuerit, magnam efficere respirationem recte Hippocratem existimare ostendimus. Cum ergo possit & aphonia contingere tum ipsis uocalibus instrumentis læsis, tum ob affectum neruorum principium: pariterq́; spiritus promptus: incertum erat, quantum ad hæc, an futurum esset, vt desiperent: atq; ob eam rem ambigue protulit, an & tale delirium portendat? Quòd uero malum signum sit, non ut dubitans, sed ut certo sciens pronunciauit. Si enim non perpello neruorum principio, sed oblæsis tum respirationi tum voci deputatis organis talis respiratio cum aphonia facta sit, periculum non qualecunque adfert, cum, qui ita affecti sint, celeriter strangulentur.

2. Epid. sect. 2

Videntur esse duo aphorismi, prior. Aphoniæ cum exolutione pessimæ. posterior. In aphonia spiritus veluti his q &c. Ac posteriorem tantum uidetur explanare Galenus.

25 *Quæ pauco tempore feroces fiunt desipientiæ, ferinæ sunt.*

Non solum, si pauco tempore fiunt feroces desipientiæ, ferinæ sunt, forsan dixerit quispiam, orationem vitio vertens, existimans eas desipientias, quæ multo tempore feroces sunt, magis esse ferinas, quam illæ, quæ pauco tempore fiunt. Sed neq; ut has cognoscamus, opus habemus: eas uero quæ pauco tempore fiunt feroces, deinde desinunt, suspectas haberi admonet, ipsisq; tanquã non rediturıs, haud fidendum esse. Nam, quæ in calidis febribus fiunt desipientiæ, ferocitatem non hñt: sed phreniticis appellatis desipientijs id inest. Talis igitur potentia sermo erit. cum uideris quempiam cum ferocitate desipientem, etsi paulo post sedetur, cognosce, mentem eius non febris ratione læsam esse, sed quia phrenitica subalitur affectio, quæ post adaucta, ferina tibi uidebitur. Ferinas autem desipientias appellat, in quibus ægri calcitrant, pedibus feriunt, mordicus impetunt, & excandescunt, eos qui ingrediuntur, tanquam hostes, existimantes. G

26 *Quæ cum refrigeratione, non sine febre, superioribus sudanti partibus, fiunt implaciditates, inquietationesque, phreniticæ existunt, vt Aristagoræ: præterea & perniciosæ.*

Nonnulla quidem, vt & antea dixi, incipientium morborum indicia certa sunt: alia autem magna quidẽ ex parte sunt, sed certis propè accedentia: alia uero, etsi non propè quidem accedant, non tamen iam longe recedunt: alia præterea ambigua: & alia his iã inferiora. De quibus cũ scribit, interdum sese addubitare confitet̃: interdũ quoq; & nominatim mẽtionẽ ægrorũ facit, in quibus tale fieri cõspexit: sicut & nunc oĩa, quæ percurrit symptomata, aliarum quoq; sunt febrium; H phrenitum certe & ex ipsis fieri est possibile, & potissimum propter partium superiorũ sudores. Quòd aũt tales affectiones, siue phrenitim inferant, siue non, perniciosæ sint, his constat, qui non incuriose hucusq; dicta intellexerunt, atq; eorum meminere, quæ in prognostico recensentur.

27 *Frequentes in phreniticis permutationes conuulsionem indicant.*

Supra quidem clementiã in ijs, qui circa morbi initia permutantur, non bonum signum esse dixit: nunc uero, de quorum agat permutationibus, explanare proposuit. Possunt siquidem, & symptomata uiribus contraria inuicem transmigrare, ut in sequentibus ipse dixit: summæ corporis partes si celeriter in vtranque conditionem transeant, malum, sitisque huiusmodi mala. Nempe in vtranque conditionem intelligere oportet, in summis quidem corporis partibus, vt vehementer calefiant, deinde rursum refrigescant valide: in situ vero, vt vehemens sit, & post paulo prorsus restringuatur. Non idem autem cum hoc est clementiam cito transmutari: nempe in illo ex bono ad paruum est transitus, & rursus ex illo ad naturalem habitum fit regressus: in nunc vero proposita dictione ex paruis symptomatis ad praua ostenditur permutatio. Permutationes

autem

A autem hmõi ex migrantibus fiunt humoribus:nempe firmatos stabilitosq; una in parte species una symptomatis tum naturæ partis,tum humoris uirtuti peculiaris,consequitur. Atqui q̃ phreniris in ipsis perduret,ex eo firmatum in capite eũ,q̃ affectionem parit,humorem quis fuerit suspicatus. Vete igitur in cerebro ipso transfluxio est,alias in alia quapiam ipsius parte orta,speciem q̃dem affectionis seruans,sed pro parte affecta symptomata ipsa permutans. Et sanè libri huius authot nunc de hmõi permutationibus agit,vt.s. vel floccos euellentes,vel festucas colligentes in quiete multa,post paulo exiliant,vel ẽt quippiam uiolentius agant,deinde rursus conquiescant: aut externum quippiã,qđ præsens non sit,incusent:qũo & expelli iubent tubicinas,tibicinasque quanquam ex his adsit nemo. Vt.n.floccos euellere & festucas colligere sensus uidendi est offendiculum,ita hoc audiendi. Fit quoq; & in olfactu symptoma non dissimile,cũ.s.graueolẽtes, quosdam odores,qui non adsunt,inculpant. Sunt,qui incumbens quippiam sustolli iubent,tanq̃ graue admodum,uel calfaciens,uel mordens,uel refrigerans portent, sensu tactus in hmõi symptomatis oblæso. Quòd igitur libri huius authot permutationes symptomatũ, p̃manẽte phrenitide, culpet,cõsentaneũ est. Vidimus siquidem sæpenumero tales dementias perpetuo quidem delirãte adhuc ægro,sed modis secundum uniuersa functionum animalium genera uariante. Quo aũt

B modo in sensitiuis percurri,ita in ratione,mente,memoria,& cogitatione, permutationes phrenitis fieri uidemus,ita ut nunc excandescant,nunc lætentur desipientes ipsi, vel studiosa quadam detiiteantur cogitatione. Nempe & Rhetorem,cum desiperet,meditantem audiui: grammaticũ que,librum legere putantem bacchylidion,uel sapphicon:alium Arithmeticum, vel Geometrã theotemata suæ artis narrantẽ. Si igitur hæc grauiter casteq; proferentes, post paulo turpia obscœnaq; cõmemorent,qđ in epidemijs ἀισχρομυθεῖν,i. turpia loqui,uocauit, permutatio hæc nõ ex uitiosis ad clementia,sed ex prauis ad praua est. Quo pacto audacissimi interdum tp̃e aliquo uisi desipientes,post paulo timidi,& perterriti vñr. Talia siquidem circa ipsos vñr symptomata, ita ut interdum ne horrendissima quidem timeant,interdum uero & minimis perterrefiant. Talium permutationum exemplum scripsisse mihi vř,& in sequẽti dictione,cum inquit, Mictus in non admonitis perniciosi. Imaginare itaq; mihi & ægrum aliquem dictas permutationes oẽs habuisse,& circa urinas,& circa alia quibus memoria in nonnullis offenditur:imaginator item & in sensibilibus repræsentationibus uicissim offensãs fieri,pari modo & intellectualibus:in tali, causa quidem in cerebro existit,sed alias alium ipsius locum infestat,qu:d transfluit. Demonstrauimus ãt transfluxiones hmõi fieri,unaquaq; partium suscipientium in alteram a sese,quod superuacuũ

C est,expellente. Si igitur ex alia cerebri parte in aliam defluens,qui contristat humor, ab omnibus reijciatur,ut enatis ab ipso neruis aliquando obrepens conuulsionem inferat,est verisimile:nempe affectionem hanc a repletione,& inanitione fieri dixit Hippocrates.

3. Epid.cõ.3. t.81.3. 150.g

6. Aphor.39. Ext.ord.50.f

28 Vrina excretio in nõ admonitis pniciosa. Excernaturne & his,tanquã si subsidẽtiã returbaueris?

De phreniticis,quod dr̃,intellige. Comparat siquidem author meientes ex præsentium admonitione,cum ijs,qui absq; illa meiunt:qui sanè neq; matellam petunt,sed citra ordinem,rõnẽque urinam in lectum effundunt. Quod igitur longe hi deterius habeant,q̃ qui nullo pacto,nisi admoniti,urinam excernunt,liquere arbitror:in his enim seruatur naturalium intellectus functionum una,cum urinam in lectum excernere auersentur;in illis autem perijt & ea. Quod autem in calce orationis adiacet,vbi inquit,excernaturne & his,tanquã si subsidentiam returbaueris? ob id adiecisse arbitror,q̃ talem urinæ speciem in uno,uel duobus ita meientium conspexerit. Cum igitur ex rei natura fieri non possit,ut indicatiue uniuersaliter hoc pronuncietur, neq; præter hoc probabile quippiam experimento ipso habuerit,propterea q̃ res ipsa raro uisa sit, iure coniunctionẽ dubitandi ἆρα.i.ne,adiecit. Audebimus itaq; nos uniuersaliter pronunciare,ut antea in alijs feci-

D mus quod copiæ crudorum humorũ,q̃ uel coquuntur,uel in flatum versi sunt,talis urinæ species symptoma sit,& nõ phrenitidis:uerum & hoc phreniticis aliqñ fieri potest,& non fieri,ueluti,& symptoma aliud quoddam eorum,quæ phrenitidi neque propria,neque contraria existunt.

29 Palpitantes per totum an uoce destituti moriantur?

Constat,q̃ & hic palpitantem aliquẽ uiderit,uel toto corpore,uel quauis parte,non etenim liquet utrum dicat oratio hæc,per totum:deinde ægrum proxime mortem uoce priuatum uidens neq; empirice,neq; logice,q̃ uocis priuatio palpitationẽ de necessitate sequatur,reperire ualens, ob id quærens,& addubitans,sermoni coniunctionem,an,adiecit. Nos sanè rursum & in p̃sentia pronunciabimus,palpitationem,quatenus demonstratum est,flatuosum ob spiritum fieri,congesto.s.ob frigiditatem flatuoso spiritu, Cum igitur corpus totum palpitauerit, fieri potest, ut q̃ ita affectus sit,propter frigiditatem uoce destitutus pereat,non amplius musculis,qui guttur mouẽt, aut ijs,qui in eos proruunt,neruis suo fungi munere queuntibus. Quare, ut hi per totum corpus palpitantem motum habeant,intelligere est melius:neq; enim,ut cuiuis parti, uoci asseruientes partes compatiantur,experientia demonstrauit,neque rationi est consentaneum.

Si

30 Si in phreniticis cum perfrigeratione ſit ſputatio, nigra reuomuntur. B

Qm̃ nihil aliud ſuſpicari liceat per uocem πτυαλίζειν ſignificari, quam ſæpius πτύειν, i. ſpuere, vel os ipſum aſſidue ſputo plenum eſſe, ob id tum ego, tũ cæteri oẽs, qui librum expoſuerunt, ita intel leximus. Adde, ꝙ & os ipſum uomituris ſputo tenui plenũ eſſe uideatur, ꝑ ꝑ tunicæ communitatem, quæ vna eſt, ori toti interno continua, faucibusq; & ſtomacho, & uentriculo. Hinc fit, ut labrum inferius interdum concutiatur, ventris ore ad uomitum excitato: nempe labij concuſſio tunicam eam, quæ ab ore in uentrem extenditur, tum morderi, tum uellicari, tum concuti oſtendit. In his igitur, qui ſuam affectionem recenſere poſſunt, καρδιωγμὸς, i. cordis, ſeu ſtomachi morſus, futuri vomitus ſignum exiguũ non eſt: dolent præterea & hi capite, & atra quædã ante oculos obuerſantur: quo fit, ut in prognoſtico dictum ſit, "Si quis per febrem non lethalem, ait ſe capite do- „

In Prog. cō. 3 t. 30. 4. 210. c lere, & atrum quippiam ante oculos cernere, ſtomachi quoq; morſus huic aduenerit, bilioſus ad- „ erit uomitus. In phreniticis uero, qm̃ affectionem ſermone aperire nequeunt, ſolis ijs, quæ cernimus, prænotionem aſtruimus. Cernimus autem in phreniticis tenue ſubſtantia ſputum maxime idoneum, ut uomitum indicet: non. n. alias in phrenitide, quæ ſiccus morbus eſt, in qua & ſæpius lingua ſicciſſima eſt, ſuperfluere in ore ipſo uideretur tenuis humiditas: perfrigeratio autem huic adueniens, uomendi humoris qualitatem oſtẽdit. Quod ergo ob ſputationem uomitus fiet, quód F que ob perfrigerationem nigra remouentur, licet prænoſcere.

31 Surditas, vrinæq; abſq; reſidentia prærubræ, & ſublime petentia, mentis aberrationem portendunt: quibus morbus regius malo eſt, mala quoq; & ex morbo regio fatuitas hos uoce quidem priuari, ſed ſentientes contingit: venterq; arbitror, his perrumpit: vt Hermippo factum eſt, & obyt.

Dixi antea, ꝙ, in quibus morbis neq; obſeruationem in multis ægris habebat, neq; certã naturæ rei indicationem, in his conſueuit homines nominatim perſtringere, in quibus ſymptomata conſpexit: aut, *de his, ubilibet enarrationem fecit, peruestigare adhuc, & addubitare ſeſe fatetur, quatenus veritatem habeat. Vt igitur & nunc, quæ in præſenti recenſentur dictione, ſymptomata in quodam cõſpexiſſe Hermippo, qui & mente aberrarat, & morbo regio fuerat correptus, cũ ſurditate, & vrinis prærubris non ſubſidentibus. Surditas aũt unum eſt ex ſignis, quæ cerebrum affectum indicant. *Prærubræ uero urinæ a ſubrubentibus, quas in prognoſtico diuturnitatis, non

In Prog. cō. 3 t. 27. 4. 200. c periculi ſigna eſſe pronunciauit, diſcrepant. Quas uero alias intelligat quis prerubras, quam quæ a cunctis uocantur cruentæ, quales in nephriticis multis excernuntur? quas ſi indicare uoluerit, proportionabile quippiam ſignificant ei, quod antea eſt dictum, Vẽtris ualde rubens proluuies. G Quo igitur modo uentris ualde rubram proluuiem affecto iecinore fieri diximus. ita prærubram vrinam ex renibus ſuo perperam fungentibus munere effici affirmamus. In urina uerò ſubſidentię priuatio, cum qua craſſiora quædam tota urinarum ſubſtantia ſublime petentia appareant, ꝑturbationem in venis eſſe demonſtrant, una cum caliditate præter naturam non pauco aceruato flatuoſo ſpiritu. Vt igitur in dictis ſymptomatum conuentionibus delirare ægrum cõtingens eſt, ſic & non neceſſarium: nempe ſignorum permiſtio non omnium eiuſdem generis exiſtit. Surditas etenim caput affectum indicat: prærubræ urinæ, renes: priuatio ſubſidentiæ, & ſublime petentia, primum quidem & per ſe, crudorum humorum in venis perturbationem ſignificant: per accidens uero & ad deſipientiæ generationem conferunt. Quod autem poſtea ſcriptum eſt, morbum regium his malo eſſe, verum quidem eſt; ſed, ꝙ ſignorum diuerſi generis concurſiones facere in talibus diſciplinis non oporteat, ſupra eſt demonſtratum. Præterea, ꝙ ex morbo regio mala ſit fatuitas, dictum eſt antea, cum, ubi in phreniticis dixiſſet, deiectio alba malum, ſubintulit, An & ex his ueternus fiat? nempe ſermonem in alias trãſfert uoces, pro alba quidem deiectione, quę icteri corum peculiare ſymptoma eſt, affectionem ipſam commemorãs: pro ueterno uero μώρωσιν id eſt fatuitatem. Hos igitur, inquit, uoce quidem priuari, ſed ſentientes, contingit. Qui autem in acutis H morbis ἄφωνοι, i. ſine uoce, fiunt, quidam horum nõ ſentiunt, propter principij affectionem utriſq; ipſos ſequentibus ſymptomatis: alij duntaxat uoce priuantur: atq; horum quidam læſis quoq; & alijs omnibus, quæ ex arbitrio ſiunt, functionibus, alij ſola uoce oblæſa. Si igitur tum uocis, tum functionum aliarum oblæſio fiat, principij neruorum affectio eſt. ſi vero ſolius uocis, ſolorum uoci aſſeruientium organorum. Sed in prædicta concurſione, cũ iã prope mortem uentum ſit aphoniæ conſequitur ſymptoma. Quod item in orationis calce dicitur, venterq; arbitror, his perrumpit, ut Hermippo factum eſt, & obijt, ita authorem dixiſſe probabile eſt, quoniam neq; ſæpius ſymptoma hoc præſentem cencurſionem ſequi viderit, neque ratione inueniri potuerit.

32 Surditas in acutis, & turbulentis ſuccedens, mala.

Fit ſurditas & ob humorem quendam in auditorijs meatibus impactũ, infarctũque, nihil, qđ malignum ſit, habens. Fit quoq; interdum emortua audiendi facultate; quam in acutis, turbulentiſq; morbis contingere cernimus; quam nunc pronunciauit, malum eſſe ſymptoma, neque adiecit coniunctionẽ, aut, neq; nomen ipſum ægroti, qm̃ certo de tali ſymptomate pronunciare licet.

Tremula

A 33 *Tremule, obscure, contrectabiles desipientiæ, valde phreniticæ: ut Didymarcho in Co.*

Fit & talis quædam desipientiæ species non raro, vt æger quietus iaceat, neq; solum non tumultuose exclamet exiliatq; ut antea, sed neq; prorsus loquatur, neq; figuram decubitus permutet: sæpiusq; qui ita affecti sunt, familiaribus præbent opinionem, q mox sint, quod fiat silētium, dormituri. Clausis itaq; fenestris conquiescunt custodes, tempusq; in his interdum longū conterūt, dormire ægrum, quòd neq; loquatur, neq; moueatur, arbitrati, ægro ipso non dormiente, & manus quiete mouente, non secus, q̄ qui per leuem contrectationem aliquid, uel tangere, uel inuenire volunt. Deinde his ita se habentibus, quidam clausis palpebris hæc agunt: & si quis accedens cum eis colloquatur, quidam neq; prorsus oculos aperiunt: alij, posteaquam aperuerunt, aut paulo post clauserunt, aut immotos seruant. Alij neque si quis eos inclamauerit, palpebras aperiunt. De phreniticis huiusmodi Hippocrates in tertio Epidemiorum, ita scripsit: "Nullus vero phreniticorū vehementer insaniuit, veluti alijs vsu venit: sed alia quadam* veternosa cataphora capite grauati peribant. Cæterum hos ipsos in præsenti dictione phreniticos, ἀσαφεῖς i. obscuros, nominauit, perinde atq; multis cognitu difficiles dixisset, neq; idiotis solum, verum quoq; & medicis. Nempe solos illos opinantur esse phreniticos, qui exclament, vel exiliant, Hippocrate mente (quam B phrenas græce uocant) oblæsos ita appellāte, tametsi in quadam cataphora perpetuo fuerint. Desipientia igitur una cum comate statim ab initio aliquando simul inuadit: nempe in libro de comate apud Hippocratem, ad idem utrasq; appellationes, tum cataphoræ, tum comatis referre ipsum demonstrauimus. Atqui tales phrenitides quietis obscuritatē non hñt: sed obscura, ut dictum nunc est, phrenitidis species ex procedente t pe efficitur: oēsq; quos ita affectos uiderim, languidum, durumq; & angustū, & exiguum habuerunt pulsum, ita ut quies fieri ipsis, fatigata uirtute, conijciatur, qui. s. ualidius moueri nequeant. Quidam horum, ut manus quiete pacateq; mouēt, sic & breuissime loquuntur: id quod multos latet, solisq; illis patescit, qui propiores facti sese in eos inclinauerunt: sunt aūt, q aurem prope faciem ipsorum deponere tētant, ut manifeste audiāt. Præterea manuum motio his exigua, & tremula existens multos ēt latet, solis his, q diligenter inspiciunt, conspicua. Hoc igitur arguit uirtutem horum languere, atq; hecticam quandam esse affectionem phrenitidis, veluti febrium earum, quas ob id hecticas appellamus. Sed de his dictū est in commentarijs De differentijs febrium, atq; in libris De morbis curandis, præterea & in libro De marasmo, solidas aīalis partes prehendiss[e] tales febres, non ex putredinoso humore fieri indicantes. Phrenitide igitur ipsa ex bilioso succo generationem habente, cum is in cerebrum decubue- C rit, principio quidem qualitate ipsius nondum toti cerebri corpori permista, tumultuosæ fiūt desipientiæ: procedente uero t pe simile quippiam contrahitur latus, quæ a tinctoribus appellatis tincturam accipiunt: nempe & hę uix eluibiles redduntur, non secus, quàm quę proprium ab initio colorem habent. Talis igitur cerebri ueluti tinctura desipientiam hecticam habet: atq; ob id affectio horum, ut febrium hecticarum, praua est: quas quidem, cum incipiunt constitui, uix solui: exquisite uero constitutas absolutasq; solui non amplius posse demonstrauimus. Recte igitur pnunciatū est, tales desipientias phreniticas esse. Dictionem hanc, veluti, & alias quasdam medicorum, prætercurrentes expositores, in sophisticis quæstionibus cunctantur: uoco aūt, vt scitis, sophistica, quæ nihil ad melius sanandum conferunt. Talia aūt non pauca, & in expositionibus reperiuntur: quorum nonnulla ab eo, quod sanationi commodat, recesserunt magis, alia uero minus; qūo profecto & cām peruestigare, ob quam in calce præsentis dictionis adiecit, ut Didymarcho in Co, nempe in eo, qui præcedit, sermone, q author nominatim ægros in illis adscribat dictionibus, in quibus non audet rei, de qua agit, unum quippiam, quod cōe sit, uniuersaliter pronunciare, est demonstratum. Nunc autem verum dicere vr de oībus ita habentibus uniuersaliter pronūcians, non tanquam dubius, sed tanquam valde persuasus. Adiecit autem sermoni, valde phreniti D cæ, tanquam simpliciter phreniticæ dicere potuisset. Vr aūt mihi testimonium sermoni adscripsisse ęgroti nomen, q multos non idiotarum modo, verum etiam & medicorum, in talibus falli contingat. Immo & de quodam aliquando quis mihi quęstionem mouit ita desipiente, neq; hunc pniciose habere, neq; prorsus phreniticum esse existimans: & forsan huic, qui prorrheticum hoc scripsit, talis quępiam dubitatio cum aliquo facta est, ideoq; nominatim ęgrum memorauit.

3. Epid. cō. 3. t. 45. 3. 144. c

34 *Ex rigore desidia non valde apud sese existunt.*

Haud scio, cur libri huius author orationibus in multis aliena vtatur dictione: qui interdum ab affectibus ad affectos hoīes, pertranseat, interdum uero, & ab affectis ipsis ad affectus. Præfatus igitur & nunc, ex rigore desidię, subintulit, non ualde apud se existunt, cum dicere potuisset, Ex rigore desides non sibi admodum constant. Quod ergo inquit, tale est: cum rigorem consequetur desidia, ignauitasq; hi nō admodum incolumi mente existunt: nempe corpus uehementer refrigeratum ex eo, quod contingit, ostenditur. Constat autem, quod totius corporis intemperaturas magnas consequitur mentis lęsio, affecto non secus, quàm totum corpus, cerebro.

35 *Circa umbilicum dolores palpitātes, quod mentis permutationem ostendat, quippiam habent: cir-*

ea indicationem vero his spiritus satis cum uehementi cupiditate penetrat. Sura quoque dolores his, mentis aberrationem indicant. E

Quid non solum ἅλις,id est satis,quod ἀθρόον,i.simul totum uniuersimq; significat,scribunt, uerum quoq; & συχνὸν,i.multum,uerbo ἅλις adijciunt:alij γόνῳ,per γ scribunt,& non per τ τόνῳ,adijciuntq; γόνῳ ἴκελον,i.simile,totã dictionẽ talẽ facientes. γόνῳ ἰκέλῳ διεχρεῖται,i.geniturae similis penetrat:alij pro πνεῦμα,i.spũs,φλέγμα,i.pituita,scribunt. Palpitationẽ ergo flatuoso a spiritu profici sci demonstrauimus. Ideo sm septum transuersum collectus lædit nonnihil & mẽtem,propterea quod neruosis partibus principium compati assueuit:cum uero aliam quandam earum,quæ inibi sũt partium occupauerit,mens quidem incolumis manet,sed indicatorie his pituita multa μετὰ τόνου .i μετὰ προθυμίης ἰσχυρῆς.i.cum uehementi cupiditate,qualis in tenesmis fieri solet, deorsum agif. Tales tensiones euenire consueuerunt ex crassis lentisq; humoribus, uix ad internas intestinorũ sedes commeantibus. In exemplaribus quibusdam non est scriptum per τ τόνῳ δ.i.ἐντεταμένως,sed per γ γόνῳ ἴκελον,i.geniturae simile:si uero uel substantia,uel colore,uel utroq; uelit geniturae simile esse,quod uacuatur,non constat nobis. Qui autem a Praxagora uitreus appellatur humor,quod uitro fuso similis sit,eiusmodi est,ut maximos tensiuos inferat dolores,cum per intestinorum meat tunicas:est aũt temperatura oĩum,qui in corpore generantur, humorum frigidissimus. Quòd autem ex crassioribus humoribus spiritus flatuosus oriatur id etiam antea audiuisti,cũ de palpitatione ageremus. Non tamen,qui furam infestant dolores,desipientiam in ipsis indicãt. F
Vnde fit,ut qui dictioni opem præstant,subaudiri uelint,καταπαυσάμενοι,i.absq; ratione de repente occultati:citantq; scriptum in tertio epidemiorum ęgrum,qui in Dealcis horto iacebat,in quo
3.Epid.cõ.1.t.15.16.3.134.b præfatus Hippocrates, quod genibus & tibijs doluerit,sedatis ipsis cõsecutam ait desipientiam. Sed dixi antea,expositiones faciendas non esse per talium ęgrorum citationem:omnia siquidem oĩum signa hac ratione erunt. Præterea,furæ dolores mentis perturbationem indicaturos, quod sese occultauerint,cum in oratione non sit appositum eiusmodi cessasse dolores,absurdissimam habet enarrationem. Nam hoc pacto liceret,quicquid vellemus,in contrarium trahere,ut,si & capitis dolorem scriptum alicubi inuenerimus, non qui existit, sed qui placatus sit, audire oporteat:tussim item,& spirandi difficultatem,aurium etiam strepitum,atq; quodcunque aliud.

GAL. IN PRIMVM PRORRHETICI HIPPOCRATIS

COMMENTARIVS SECVNDVS. G

I quippiam in urina sublime petierit occultato coxæ dolore,delirium portendit: & quæ circa aurium sonitus talia existunt.

Multa quidem in libro toto carent perspicuitate:sed,quem sensum habeãt deinceps uideamus. Si occultato(ut interpretes dicunt)coxarũ dolore,quippiam in vrina sublime petierit,nos securius,certiusq; de futura desipiẽtia pronunciabimus. Non tamen uerum est,quod dicunt,si tanq̃ uniuersale proferatur:nempe enæorema.i. quod sublime petit,optimum est tum album,tum leue,tum æquale. Non est igitur simpliciter dicendum futuram esse desipientiam,si quippiam in urina sublime poterit,occultato coxarum dolore,sed si enæorema prauũ fuerit. Neq; hoc satisfacit,sed si aliquod licet & unum delirij signum simul cum dictis apparuerit. Nam fieri potest,ut,si delapsus in coxam humor recurrerit, pars quædam alia capite inferior,eo recepto,ipsa quidem afficiatur,caput uero lædi inhibeat,si coxæ dolor apparere desierit,atq; enæorema comparuerit,capite nihil patiente: †qm̃ est urina inculpata,quæ enæorema non hẽt.} Sola quidẽ una est inculpata,quæ colore quidem subluteo mediocriter fuerit, & substantia moderata,q.s.tũ crassæ,tum tenuis vrinæ medium obtinet. Ego sanè,quæ in libro indistincte prolata sunt,atq; ob id legentes offensura, perpetuo distinguo:nã q̃ indistincta est expositoribus doctrina,nouitios ea lædit magis,quã iuuat. Virtutẽ siquidẽ expositionis existimãt esse,si scripta oĩ ope,oĩque pacto,ẽt si cõspicue falsa fuerint,defendant. Quod ubi in manifestis conspicuis; studiose faciant,multo utiq; magis iu obscuris absconditusq; nihil ipsis curæ est ueritatis. Qđ in calce dictionis dictum est,& quæ circa aurium sonitus talia existunt,bene p se scriptũ fuisset,sine urinarũ consideratione,ut sermo particularis esset,quẽ paulo ante uniuersalem dixi,nẽpe dolores coxę,si q. eos fecit,humor recurrerit, possunt aliq̃n desipientiam inferre,si ad caput humor peruenerit. Ascensus igitur humoris ad caput signum erunt ea,quę in eo apparent symptomata:quo è numero habentur & sonitus. Scribunt autem nonnulli,& quę in uesica talia:aiunt siquidem orationem hanc ostendere non solum considerandam esse vrinarum enæoremata,tanquam delirij signum,uerum quoque & si aliud quippiam tale uideatur ex his,quæ ex uesica excernuntur, tanquam citra hoc affirmare,quod scriptor enunciare hoc pacto uoluerit,nequeuntes. H

† Verba hæc non sunt in cod. anti. quæ in nonnullis in margine, vt glossema, posita sunt.

Multoq;

A 2 *Multoque magis, si urina in sublime elata sit, & quaecunque alia in ea fiunt desipientiae signa.*

Rursus & in praesentia memoria tenere tyrones ipsos oportet, nullum in vrinis esse signum, quod delirium portendat. Nempe hae partium hepatis, renumq; & uesicae affectionem indicant, uasorumq; sanguinem continentium, & virtutis succos generantis tum robur, tum imbecillitatem. Affectionum vero cerebri alia sunt tum symptomata, tum signa, de quibus antea audiuisti.

3 *Quibus aluus liquida, lassitudo, capitis dolor, sitis, vigilia, obscuritas, & impotentia fuerit, ut hi mente moueantur, spes est.*

Liquida aluus (ita aūt appelletur, in qua liquida deijciantur) & lassitudinis sensus, qui.s.aegro fit, morbosa quidē sunt symptomata: sed delirium non portēdunt, si, q̄ ante dicta sunt, memoria non exciderint: ubi, quonā pacto, singulorum morborum signa, atq; alia oīa, quae in aegri corpore appareant, cognoscere oporteat, percurrimus. Quaedam.n.sunt, ut morborum singulorum differentiae inter se separentur: alia vero, vt singularū affectionum mores cognoscantur, vel futura cognoscatur iudicatio, qualis nā futura sit, & qñ. De singulis porrò tum symptomatis, tum signis ita docendum esse ostendimus, q̄to Hippocrates in prognostico fecit, singulorum vires per se edocens,
B aut cum pluribus eiusdem generis: quo modo libri huius author capite dolentes commemorauit uigilesq; & obscuros. Nam, si ἀσαφεῖς.i.obscuros, dici intellexerimus eos, qui obscure loquuntur, vel propter uocem explanātium organorum offensam, quam ex neruorum uitio contraxerunt, uel propter mentis laesionē, tria eiusdem generis erunt signa. †Dolor siquidē capitis, ferè locum affectum demōstrabit: Vigilia uero, quae in diuersis cerebri affectionibus fiunt, uigiliam somnumq; & uigilias, comaq; cognoscenti ostendet. De asaphia (quam obscuritatē diximus) quo sensu intelligentibus delirii portendat, nuper egi. Haec igitur vel genere, uel specie, uel quouis mō quis appellare uoluerit, inter phrenitica connumerantur signa. At, qm̄ phreniticā affectionē maxime siccā cernimus, quaecunq; siccitatis symptomata in uicinis capiti instr̄is, aut quācunq; cū eo habeāt societatē, existunt, ea quoq; & futurā desipientiā conindicant. Quo signorum in genere in praesentis dictionis morbo dictum est, Sitis. Lassitudo autem, quod multis modis fiat, ut in commentarijs de tuenda ualetudine demonstratum est, nihil aliud nobis manifesti indicat. Quum.n.lassitudo, quae ulcerosum sensum habet, ob mordaces acresq; humores fiat: q̄ tensiuum, ob copiā: quae phlegmonosum, ob utrūq;: si sanè ea uel ulcerosa uel phlegmonosa fuerit, ad spem desipientiae generandae
C quippiam cōferet: si tensiua, nihil. Sic, & aluus liquida, bile quidem flaua syncera exeunte, uel ut ex colliquamentis, de generatione phreniticae affectionis quippiam coindicabit: magisq; si spumosae fuerint deiectiones. Cum uero non adiecta sit in dictione exeuntium qualitas, sed dicta simpliciter aluus liquida, nihil ad morbi huius praenotionem ex ea adsumere ualebimus. Nēpe, ut antea dictum est, † ex proprijs affectionis signis,} quaecunq; generis, in quo affectio est, indicatoria existunt, ea quippiam indicabunt. Primū siquidem non affectionis ipsius indicatoria talia existūt, sed generis, in quo affectio cōtinetur, quae calida, & sicca est. Qm̄ uero unumquodq; genus speciebus familiare sit, ad praecognitionem specierū conferet, si signorum generis propriorum quaedam apparuerint. Verbum autem, impotentia, in dictorum signorum concursione adiectum, nihil prorsus ad affectionis delirij praecognitionem affert auxilij, sicuti neq; ad magnitudinis ipsius cognitionem. Nempe inquiens, ut hi mente moueantur spes est, delirij quidem affectionem fore ostendit, non tñ hanc uel paruā uel magnā. Vñ igitur magnitudinē ipsius accepit? neq;.n.aeruginosus, neq; niger uomitus factus uidetur, non urina, non deiectio talis, sicuti neque alia, quae ἐκστάσεως, i. commotionis mentis, signa prius recensuit. Nō igitur dictā nuper syndromen in phrenitim finituram speramus, & periculosam phrenitim, propterea quod uerbum, impotētia, adiecit: talem autem sequi
D phrenitim, ὡς ἐκστῆναι, i. ut mēte moueatur, neq; ipse sperabis, neq; alteri praedicere audebis. Talis siquidē fieri qñq; pōt: Sed praenotio non ex his, quae raro contingunt, signis fit, sed ex his, quae continua sunt, uel maxima ex parte ueritatem habent. Volumus siquidem in praedictionibus ipsis perpetuo, si fieri possit, uoti compotes esse: ita, ut, si quis octies animi sententia frustretur, bis uero ei succedat ex uoto, is quàm idiota, abiectior, & contemptibilior sit. Potest siquidem idiota de aegris pronuncians semper, quod euenit[a] † si saepius assequatur, quod uelit, uera loqui, uel falsa.

[Margin notes: † Dolor quidē capitis cuius locū affectum ostēdens. uigilia uero, seu insomnia, et, qui cognoscit indi uersis cerebri affectionib ex pergiscētiam, somnūq; & uigil iā, comaq; fieri. De &c. — † Post propria affectionis signa. — A † Clarius. si assequatur, quod uelit, saepius uera loqui quam falsa. — B Supra 167.c t.28. Et 1. Epi. com.3.t.28.3 125.c. Et 3. Epi.co.2.t.25 3.134.b. Et in Coacis praenot. C 1. Epi.cō.3 t.21.3.122.c. Et 4. Aph.70.]

3 *Siqui sudantes, & praesertim capite, in acutis paulum implacidi fuerint, malum: tum aliàs, tum ex urinis nigris: turbidus quoque, & in eis spiritus, malus.*

Perniciosa quidē, & absq; alijs est nigra urina, uerum, si & illa adiecta fuerint, praecognitionem ualde augebunt. Sed quidnam indicet θολερὸν πνεῦμα.i. turbidus spiritus, inter obscura collocare oportet: & potissimū, quod neq; in prognostico, neq; in aphorismis, neq; in legitimo alio libro, spiritū turbidū dixerit, quo pacto urinā. Sed q̄ nā urina sit turbida, non nos modo ex ijs, qui turbidas aquas perpetuo dicūt, intelligimus, uerū quoq; & Hippocrates ipse docuit, cū inquit,[b] Tanquam subsidentiā returbaueris, assimilat quoq; & eā [c] subiugaliū urinis: non tñ, quid per spiritum tur-

bidum intelligere oporteat, liquet: qm̃ nullus dicat, vt aquã turbidã, ita & aerẽ turbidũ: nisi quis uapore plenũ intellexerit, quo expositores quidã huius orationis intellexerunt. Quo etenim pacto sudorẽ syncopis foras effundi conspicimus, ita effluuium humiditatum in ijs, qui intus diuaporantur, ægris internum fieri dñt: atque ob id per expirationẽ vaporẽ effundi perq̃ multũ, idq; turbidum scriptum esse. Si uero, ut nõ nulli, primã syllabã nõ per θολερὸν sed per ἀθαλερὸν scripseris, non amplius, qualis nam sit spiritus θαλερὸς coniectura est colligẽdum. Faciẽ enim θαλερὰν forsan quis intellexit, ueluti bene habitã, & bene coloratã: sed quid nã significet spiritus θαλερὸς, nosse non est nisi uehementer magnum indicare uoluerit. Nominum siquidẽ alienus usus, causam præbet ijs, q uolũt, quoquo pacto euenerit, intelligẽdi. Proinde quidã per ο scriptũ θολερὸν, graueolentẽ intellexerunt, vt alij raucũ: alij rursus turbatũ, ut difficultatẽ spirandi ab eo significari uelint, ueluti, ac si ita dixisset: Spirandi quoque difficultas in his mala. Neque tñ libri huius author posse simpliciter spirandi difficultatem indicare uidetur, sed unam quandam eius differentiã: siue enim p α θαλερὸν, siue per ο, θολερὸν scriptum sit, uidetur ea appellatione speciem unam difficultatis spirandi, non simpliciter difficultatem spirandi omnem, indicare uoluisse. E

5 *Quæ præter uacuationis uasorum rationem contingunt impotentiæ, non existente uasorum uacuatione, malæ.* F

Quod dicitur, neque obscurum est, neque ipsius causa inuentu est difficilis: nempe, quod dicitur, tale est: Inualidos imbecillosq; in operationibus, sicuti plurimum uacuatos, in periculo esse existima, si nulla in ipsis facta fuerit insignis uacuatio. Nã, si uirtus sine ulla manifesta uacuatione imbecilla fuerit, grauantem ostendit copiam, uel unius principiorũ intemperiem. Cum uero tria sint, ut didicisti, principia, cerebrum quidem functionum earum, quę ex uoluntate oriuntur, cor uitalium appellatarum, iecur uero earum, quæ alimoniæ inseruiunt, quas & naturales uocant: naturalis uirtutis, uitalisq; imbecillitas deterrima est, & cito hominẽ tollit: nempe & una cum ea, q̃ à cerebro est, confestim exoluitur: quæ si afficiatur, non protinus cor ipsum læditur. Sed de huiusmodi cunctis in multis nostris lucubrationibus didicisti.

6 *Si intercepta aluus, parua, nigra, & in spiras circunducta, ad necessitatem laxauerit, & per nares eruptio fiat: malum.*

Σπυράθους uocant caprarũ deiectiones: sunt autẽ hę siccæ, atq; id, qđ excernitur, propria circunscriptione rotundum, circũductumq; existit. Cum igitur quis hoc pacto sicca, & circunducta deiecerit, σπυράθώδη. i. in spiras uoluta appellantur: fiuntq; talia, & ꝙ plusculo tempore retineantur, & propter copiam igneæ caliditatis. Si igitur, prę terq̃ ꝙ talia existãt, nigra quoq; fuerint, flagrantem ardentemq; circa mediũ corporis affectionẽ esse declarant: atq; ob id mala existunt. Sermoni adiectũ est, & per nares eruptio fiat, malũ, ueluti in alijs multis dictionibus scribente, qđ multorũ cõmune est, tanq̃ propriũ, authore: ꝙ sermone uno uniuersali doctrinã cõprehendere non possit. Est aũt cõmune in ipsis tale: Bilis uacuationẽ multam tanquam quassationem uehementẽ, atq; multis in morbis cõmode factã, non sustinent præsiccati, neq; rigorem, neq; alui excretionẽ neq; sudores, neq; parotidas insignes, uel † quãpiam materiã aliã. Ita. n. eos, qui in epidemijs facti sunt, abscessus incusamus, uel minores (ut dixi) tanq̃ nihil iuuantes: uel maiores, tanquam sustineri nequeant. Sanguinis itaque eruptiones hoc modo non fuerunt, qui ante sunt arefacti. Talis autem est prædicta affectio, cum ne uni quidem per morbi initia, in spiras circunducta exeant excrementa: neq; ea simpliciter, sed cum medici diligentia, & operatione uel per clysterem, uel per glandulam: nempe hæc oratio, πρὸς ἀνάγκην, i. ad necessitatem, tale quippiam ostendit. G

† *Quempiam decubitum alium:*

7 *Quibus lumborum dolor diu perseuerans cum æstu fastidioso fit, si" sudent, malum. an & his tremor fit, & uox ut in rigore?* H

Rursus concursio dictorum symptomatum autoptica est. i. ex proprio constat intuitu, nõ logica est. atq; ob id ipse quoq; de hoc addubitans inquit, an & his tremor fit? Malã uero ait concursionẽ de ea re non dubitans, ꝙ lũborũ dolor unà cũ æstu fastidioso diutius maneat: "sudor autem his adueniens certiorẽ efficit ꝑcognitionẽ. Siue nãq; sudorẽ exiguũ toto fieri corpore ab ἐπιδρώσιος nomine significari intellexerimus, signũ bonũ nõ est, cũ ab eo, & si nõ lũborum dolorẽ, certe fastidiosum æstum, solui oportebat: siue sudores eos, q circa thoracem, caputq; fiunt, intellexerimus, ꝙ ꝑpetuo hi mali sint, constat, uirtutis imbecillitatẽ, uel in his partibus copiã indicantes. Ob hęc q̃dẽ oĩa prædicta signorum cõcursio mala est. Cũ uero multæ in lumbis sint partes, non liquet ex authoris uerbis, q̃ nam patiatur, in qua dolor diu perseueret, & ęstus fastidiosus non desinat, sed signis alijs dijudicare conuenit. Si igitur renes fuerint perpessi, scis horum affectiones per urinas cognoscendas esse: si uero aliquis uel eorum, qui ibi sunt, uel dorsalis medullæ, musculorũ passus fuerit, iã tibi, & cum alio adiecto signo constat: nẽpe affecta dorsali medulla, sensus corporis erit in his partibus, quę ex ea affecta enascuntur. Didicisti autem ex dissectione neruorum dorsalis medullę, & qui ab unaquaque uertebra enascantur nerui, & partes corporis, ad quas dispertiantur.

† *si uero aliquis eorũ, qui ibi sunt, musculorum passus fuerit, uel dorsalis medulla iã etc.*

A tiantur. Si igitur signum aliquod patientis dorsalis medullæ tibi adfuerit, tum tremorem, tum aliā omnem neruorum affectionem, ferè expecta: quas inter una existit, tremulæ uocis oblæsio. Nempe oratio hæc, ut in rigore vocem tremulam indicat.

8 *Sūma corporis partes si celeriter in utranq́ cōditionē permutētur, malū: sitis quoq́ hmōi, mala est.*

Quidā cum pscripta dictione præsentem annectunt: atq; ob id eam cum coniunctione, autem hoc scribūt pacto: Summæ autem corporis, si celeriter in utranq; conditionem permutentur, malum. Sed, quæ in ea dicuntur, ab antedicta concursione distinguuntur: quapropter & scriptor, qui cū illis ea scrip sit, veluti & multa alia, inter se cōiunxit, q̄ q̄ nullā habeant cōitatē. Nos igitur horū expositionem seorsum moliri oportet. Nam, si ἄκρα. i. summæ corporis partes, facile in vtranq; permutentur conditionē, malum signum est. Summę corporis partes pedes sunt, manus, aures, & nasus, q̄ & his, quę cum frigore fiunt, accessionum inuasionibus, primę omnium frigescunt. Quòd āt oratio hæc, in utranq; conditionē, caliditatē dicat, & frigiditatē, liquido cōstat oībus. Cum igitur secundū naturā habemus, temperate hāt summæ corporis partes, nulla repentina facta in his mutatione, nā, tametsi q̄ maxime hyeme frigidæ, & ęstate calidæ fuerit, paulatim tā talē assequūtur permutationē: nō celerē q̄dē, nec usq; adeo ualidā, vt vel hyeme similiter glacie restigerentur

B vel æstate ijs, q̄ ab igne multo calefacta sint, assimilentur. In morbis autem summe malignis pmutatio harū hora vna ad contraria efficitur: interdū q̄dē ut tanq̄ hyeme, pfrigescāt, interdū uero, tāq̄ æstate, calescāt. Id āt cōtingit, cum propriam caliditatem non habuerint, atq; à febrili calfiāt; q̄ à corporis medio incipiens, flammeq; similis corpus totum depascens, extrema concalfacit: quæ & cum transpirauerit, statim ea refrigescunt, extincta. s. naturali caliditate. Sitis quoq; hmōi (inq̄t) mala est: ubi uerbum, hmōi, q̄ eam dicat, quæ celeriter in contraria permutatur, ueluti de summis dictū est partibus, nemo ignorat. Permutatio aūtē sitis ad contraria fit, cum paulo ante sitiens, cōfestim sine siti reddatur: & rursum post paulo sitiēs erit, non desinente. s. siticulosa affectione: fieri siquidem non pōt, ut æger paulo ante ualenter exiccatus ita perfecte humectetur, ut sine siti fiat. Quid nā ergo est, quod in ita affectis contingit? sanè, quod his, qui in toto die, totaq; nocte interdū nullo pacto secernunt urinā. Prius siquidē neq; corporis affectiones mens ęgri consecuta est, collectaq; urina nondum ualenter uesicā distendit: at, posteaq̄ mens consecuta est, & uesica impleta, ob hęc ambo sensit affectionē æger. Quo igitur mō id desipientiæ est signum, sic & quod in siti dictū est: cū ægri quidem sitiendi affectionem semper habeant, sed non sentiant, donec eorū aīa

C sensu prædita magis reddatur, & sitiendi affectio ad summum augeatur. Summarum igitur corporis partiū ad cōtraria permutationē malum esse putādum, vtpote quę caloris natiui imbecillitatem ostendat, & eius, qui præter naturam est, robur. Sitis vero permutationem, languorem quidem sensificæ facultatis, robur uero siticulosæ affectionis.

9 *Ex composito, modestoq́ homine ferox responsio, mala.*

Sermone hoc generalior existit alius, qui non solum hunc continet, uerum & alios quosdam nō paucos. Omne siquidem, quod pręter naturam propriam, malum, genus horum est, atq; multorum aliorum sermonum. Cui enim proprie natura composita est, is non solum, cum incompositus desipit, perniciose affectionem habere demonstrat: verum quoque, & cum ferocitate respondens propè ad phrenitidem accessit: cui uero uice uersa responsio in feroci natura composita est, ut is uel in cataphoram, uel lethargum uenturus sit, spes est.

10 *Quibus uox acuta est, Hypochondria intro tracta sunt.*

Secundum naturā sanè dicendum erat, Quib. in morbis vox acuitur, trahūtur his hypochondria ad internam sedem. Sed nescio, quo modo oblectatur libri huius author ita enunciationibus

D alienis. Relicto igitur de hac re studio, ad eorum, quæ dicuntur, intelligentiam ueniamus: quę neque ipsa uniuersalis est, ut aliæ multæ eorum, quæ in hoc libro dicuntur: uera tamē ita enūcietur, q̄ plerisq; qui in morbis uocem mittunt acutam, ad internam sedem trahātur hypochōdria. Nēpe id uerbum ἀνέσπασται significat, neq; q̄ hypochondrium ipsum propria quadam affectione intro accurrat, sed q̄ interna magis ipsum trahant. Nēpe septū transuersum symptomatis eiusmodi causa est, cū uel inflammat, uel arescit p̄p igneam caliditatem, uel a membrana costas succingēte retrahitur: cum rursus, & ea ipsa ob phlegmonem, & ob siccitatem tēdatur. Suntq; ex medicis pleriq; retractum hypochondrium inter ea, quæ simul cum phrenitide assidēt, scripserunt: nam pleriq; phrenitici ita affici uidentur: sed præsens orō retrahi hypochondria non dicit, sed ad interna trahi. Tu aūt, si uerum prorsus loqui lubet, ex dimidio utrunque compones, dicesque, intro sursumq; trahi hypochondrium, neq; immerito id fieri p̄p obliquam septi transuersi siturā. Incipit. n. ab ossis pectoris, quod ξιφοειδὲς appellatur, termino: atque hinc sensim oblique descēdens tum intro, tum infra ad lumbos peruenit: ita ut plurimum quidem totius ipsius substantiæ profundis hypochondrij subiaceat, supernum uero principium altius sit. Ob hæc igitur ad internā supernāque sedem trahi uidetur. Quòd si hæc inter se comparaueris, plus intro, q̄ sursum, transpositū esse

sibi uidebitur. Relicta itaq; q̄ præter naturam ob instrumentorum siccitatē,phlegmonemq́; mu E
sculorum acuitur,uoce,qm̄ angina hæc affectio uocetur,de ea,q̄ alijs in morbis acuitur,uoce ꝓ-
nunciauit,inquiens,his hypochondria intro trahuntur. Vocem itaq; acui ex uocalium instrumē
torum angustia in commētarijs De uoce demonstrauimus:atq; ob id tum spadones tum pueri,
tum mulieres,uocem reddunt acutam:in febribus vero siccitas horum angustiam efficit.

11 Oculus hebescens,prauus:& concretus & turbulentus,malus.

Oculus ἀμαυρούμενος,i.hebescens,sicuti,& ἀχλυώδης,i.turbulentus,tum ipsi ægro,tum videnti-
bus,fit manifestus:Aegro quidem,cum non amplius conspicue uidet,q̄uo antea,in hebescentib.
conspectibus:quemadmodum in turbulentis,preter id,ꝙ obtuse respicit,adhuc per quandam tur
bulentiam uidere putat:uocant āt,ἀχλὺν,aeris θόλωσιν.i.turbationem,q̄ medium tum nubis tū ne-
bulæ.hēt crassamentum,ita ut,q̄ nebula quidē,magis concreuerit,q̄ nubes uero,minus:Fit āt tale
in oculis pathema,& non paucis,qui febre carent,ueluti & ἀμαύρωσις, q̄ obscura , imbecillaq́; in-
strumentorum sensio existit,sine turbulētiæ apparitione:iam uero,& laborantib. multis. Est aūt
ἀμαύρωσις,ἀχλυώδους ὄψεως, i.turbulento aspectu,generalior:nempe , cum in utroq; obscure cer-
natur,ægris quidem ipsis sensio ueluti turbationis cuiusdam in turbulentis conspectibus euenit : F
extrinsecus uero uidentibus,oculus hebescens nullam humidi preter naturam hēre vr̄ consisten
tiam,perijt aūt ex eo tum splendidum,tum lucidum,quod in acute uidētib.oculis inest. Hebescē
tes item mortuorum oculis similes existunt:multisq; morientium,atq; adhuc tū uiuentium , ta-
les oculi uidentur,ueluti & his,quos extrema hēt senectus:turbulēti uero non oīb.sed solis ijs,qui
bus turbatū in pupilla vr̄ humidum,quod sanitatis tꝑe tum lucidum,tum candicans erat. Ex di-
ctis itaq; affectiones oculorum utrasq; prauas esse manifesto liquet. Concretus uero oculus,ꝑꝑ
mouentium oculos musculorum immobilitatem fit:immobilitas aūt ea ꝑꝑ oīum ipsius muscu-
lorum uel resolutionem,vel æquam,& quæ in neutram partē uergat tēsionem,ꝓficisci: vel ꝑꝑ
exactam mouētis musculos potentiæ imbecillitatē. Talis cōstitutio † ei,qua oculi intus agitani,
ex aduerso pugnat;nēpe instabiles sunt,nō secus,q̄ qui equū appellatū hēt,ita ut nunq̄ conquie-
scant:contra aūt,concreti nunq̄ mouētur. Si igitur causas talis cōstitutionis oculorum intellexe-
ris,constat & eas prauas esse. Scribūt aliqui in dictione,& concretum turbulētum malum,turbu
lētiam quandam concreuisse in oculis uolentes ex affectionis tum siccitate,tum caliditate.

† τῇ τῶν ἔσω δινεῖσθαι ὀφθαλμῶν. i. ei, qua oculi in gyrū uertunt ex Erotiano.

12 Vox(acuta)clangosa mala est. G

Non nulli quidem κλαγγώδης id est clangosa,alijs κλαυθμώδης.i.querula plorabundaq́; scribunt.
Quod autem clangosa uox fiat,cum siccitas uocificorum organorum intenditur , est demonstra
tum. Plorabunda uero secūdum eandem noscitur intensionem:sed difficilior,quàm clangosa, exi
stit,quanto maiorem indicat affectionem.

13 Dētiū stridor ꝑniciosus,quib. non est sanitatis tꝑe assuetus : suffocatio quoq; in his ualde mala est.

Cum libri huius author memorare non consueuerit,quæ in prognostico scripta sunt,nunc tā
de * stridore dentium mentionem fecit,adiecitq; in calce,ꝙ suffocatio in his ualde mala sit. At,cum
didiceris,quo nam pacto stridor dētium procreetur,quo nam item modo suffocatio, nihil in hac
etiam dictione susius recensere est necesse: nempe ex illis uniuersa ipse cognosces.

In Prog.cō. 1 t.21.4.194. a

14 Faciei color bonus,& mæstitia multa,malum.

Quòd sępius fallat coloratior facies , putentq; hāc uel sanguinis ꝑ nares eruptionis iudicato-
riæ,vel abscessuum post aures,significatoriam esse,ob id iure ēt,si cū multa tristitia fiat, malū esse
signum scripsit. Fieri siquidē nequit,vt ægri ita bene colorentur,ut qui optime ualent,pro ea q dē
q̄ in illis est, affectione:sed ob caliditatem multam impēse rubros ipsos factos,& bene coloratis si H
miles uideri,relinquitur. Quòd aūt ualde rubrum est, id ad melancholiā idoneū esse ait in * epide-
miorum secundo:cuius signū mœstitia existit:atq; si multa ipsi adfuerit,multo magis. Cum itaq;
florida quidē apparuerit facies,æger autem valde tristis fuerit,q̄dam in cerebro ualde calida affe-
ctio esse videt̄,quæ sanguinē exurit: eamq́; ob causam bilem atram,ut demonstratum est,gignit.
Sed forsan alienum non erit,ut quædā per totum librum sensu carentia simpliciter commemora
ui, ita &nunc faciam,scribamq; ex enarrationib. sensu,& intelligentia carentibus aliquam gra-
tia exempli. Neq; sanè eum,qui prius de his dixit,sum admiratus: commune siquidem id oīum
est uitium,ut,q̄uo filios, ita & quæ ab illis excogitantur , diligant: nisi quis ualde securus Aesopi
fabulam perpetua in memoria habuerit , quæ duas nos gestare manticas ait,anteriorem quidem
uitiorum alienorum plenam,posteriorem nostrorum:atq; ob id delicta aliorum uidere nos, no-
stra uero non cernere : is etenim solus ad uerorum cognitionem sese exercebit. Non igitur,ut
dixi , eum , qui primus expositionem scripsit,demiror,sed eos,qui dicta prius inepte laudāt:quo
modo,&nunc quidam laudibus extollit eorum explicationem,qui intelligendum esse aiunt fa-
ciei quidem bonum colorem,in ægrotantis ipsius colore:mœstitiam uero multam,in medico co
lorem

A lorem bonum pter naturam, vt signum malum, cernente. Nam, si id docere uoluisset prorrhetici author, ita dixisset: Faciei color bonus valde mœstum signū medico: aut, si non ita, Faciei color bonus valde mœstum reddit medicū, neq; ad hoc in calce postea adscripsisset, malum. Absurdum siquidē admodū, atq; ab omni intelligētia alienum, dicere, Faciei colorē bonū ualde mœstum signum medico, malum. vel rursum hoc pacto: Faciei color bonus valde mœstum reddit medicū, & est signū malū. Nempe vel id, mœstum reddit medicū, & signum est malum, vel malum esse eo lorem bonum, duntaxat dictum sat fuerit: sed, vt vtrunq; simul dicatur, fieri nequit. Adde, q̃ et cō iunctio, &, apposita, clare indicat in ægroto hæc ambo contigisse, tum coloratā faciē, tū uehemētem tristitiam. Vt ergo quis prætermissa huius lectionis indicatione, ad id, quod recensetur, veniat falsus est corū, q expofuerunt, sermo. Nō.n. de necessitate color faciei bonus ualde mœstum reddit medicū, sed interdum lætiorem, quam antea, reddit, cum.s. faciei colorem bonum, vel sanguinis eruptionis, uel abscessuum post aures iudicatoriorum, signum esse sperauerit. Si itaq; dictione ipsa summe tum ambigua tum obscura existente, talia quædam excogitarēt, ueniā hi à nobis me rerentur: sed, qm̄ rem commodissimā, clare distinguens docet, qn̄ sane quidē bonū existat signum bene colorata facies, qn̄ uero non bonū, quis nam ipsis ignosceret? Sicuti, & his, qui præsentē ser-

B monem de mutua inter se transmutatione boni faciei coloris, & mœstitiæ esse dicunt. Existimāt siquidem, cum hæc sibi inuicem succedunt, qn̄.s. colore bono desinente æger ualde mœstus reddatur, rursusq; & mœstitiā illā subsequatur color bonus, difficile signū esse, ac si ambo simul esse nequeant, vel ipse de contrarijs antea non dixerit mutuā in sese transmutationē non bonū signum esse: inibi siquidē generatio alterius, tollit alterius essentiam, quo fit, ut simul esse nequeant: sed, q mœstitia simul cū colore bono constat, non est impossibile. Si igr̄, q̃ in vnaquaq; oratione ab aliquibus perperā dicta sunt, redarguamus, cōmentariorum prolixitatē non pauci incusabunt: si uero non reprehensa ptermittamus, iam postea erunt, qui auditam peregrinam expositionem, tanq̃ à me prætermissam, uitio uertant, & maxime cum expositionis tum uitium, tum virtutem nōdum discernere queant. Cū ergo fieri nō possit, ut incusationē deuitemus, qua uel superuacue sermonem protrahamus, vel vtile quippiam prætermittamus, ad alterum diuertam, quod lecturis scriptas à me explanationes commodius fore credidi.

15 Deiectiones in spumosas, syncerasq; desinentes, exacerbant.

Causa, cur, qui librū expofuerunt, ut multas dictiones alias, ita & hanc, perperā obaudierunt,

C non noui. Nēpe cū ipse dixerit, desinentes, expositionem hi faciunt deiectionū spumosarum, syncerarūque: at idē nō est. aut, cui talia deijciuntur, exacerbādum modū: aut, cui desinent deiectiones in talia. Prauæ igitur affectionis signa sunt spumosę, & synceræ, si memoria tenuerimus, de iectiones, ἀκρήτους. i. synceras appellari, q̃ duntaxat unum, qui excernit, humorē cæteris impermistū hn̄t: non est tn̄, ut talia excernētibus morbus exacerbetur, necesse: cū fieri possit, ut conquiescat, paulatim cocta affectione, in qua talia excernebantur. Qn̄ igitur necesse est, ut morbus exacerbetur? cū scilicet deiectiones pręter id, q non cessent, in spumosas quoq; synceraśq; permutabuntur: nempe hę alijs, quę ante excernebantur, deteriores, exacerbandum morbum indicant.

16 Vrinarum in morbis acutis ex refrigeratione interceptiones pessimæ.

Morbi acuti ex calidiore materia ortum habent. Si ergo vrinarum retentio ex uesicę refrigeratione fiat, malum: nempe ex tali intemperie, secretorię, quę in uesica est, facultatis factam imbecillitatē, uel sensus ob refrigeratum ipsius neruum priuationem, neruumq; ipsum quod contristat haudquaquaquam sentire, ostendit. Refrigeratio autem vesicæ fit discusso, euaporatoq; ab eo, qui pręter naturam est, naturali uesicæ calore. Sed forsan quis obiecerit, quam ob causam, si febris totum occupauerit corpus, vesica refrigerata est? quæstionem sanā diluit partis idoneitas, & aptitu-

D do: non enim omnia naturam eandem pariter sortita sunt.

17 Perniciosa sine signis leuantia mortem indicant.

Sine signis, inquit, uel excretionis, vel concoctionis: nō autē aliud docet, q̃ uniuersale illud in aphorismis ita scriptū: Quę nō ex ratione leuant, his fidendum non est, neq; ualde formidāda mala, quæ pter rōnē eueniunt. Præsens siquidē dictio ab uniuersali recedens, eorū q̃ uniuersali subiecta sunt, quippiam edocet: de perniciosis siquidem duntaxat pronunciat, non de prauis omnibus: neque.n. prorsus quicquid prauum fuerit, mox idem, & perniciosum existit. Demonstrauimus siquidem in prognostico malorum signorum differentias non paucas dictas esse, in quibus Hippocratem ipsum ex nominū propriorū adiectiō e magnitudinem horum iudicare ostendimus. De prauis igitur simpliciter, & nō perniciosis nosse id duntaxat satis est, nō esse his fidēdum, si absq; signis desierint: redibunt siquidem, sed non tollēt hominem. Quę uero eò prauitatis deuenerunt, vt & inter perniciosa censeātur, quod hęc quidem mediocriter prauis infida magis sint, ne queātq; secure, & cum fiducia fine manifestis signis sedari, in libris De iudicationibus est latissime à me demonstratum. Nempe, ubi talia tractu t pis læsionem habitualem, indissolubilemq; con-

2. Apho. 27. Ex. ord. 26.b

fecerint,reuertentur pro malitiæ suæ magnitudine,periculi magnitudinẽ afferentes. Nam causæ E
aliquæ eorum,quæ in corpore procreãtur,potentia virtuteq; tũ virus rabidorũ canũ , tum letha-
lia ea medicamenta,repræsentãt,q̃ & in affecto loco nullũ protinus,quod notabile sit,pariãt sym
ptoma,post quatuor tñ,vel sex menses vel longinquiorem t̃pis vsuram hominẽ perimunt.Scim'
aũt nõnullos, & à cane rabido morsos,qui postea tũ aquas formidauerunt,tum interierunt,à pri-
mo principio,in quo morsi fuerant,post duos,vel tres,vel quatuor,vel multo plures menses.No-
ui sanè,& quẽdã,qui exacto anno eũ incurrit affectum,quẽ ὑδροφόβον.i.aquæ timorem,uocãt:de
quo medicis oĩbus summa in solidis aĩalis partibus siccitas fieri videbaẽ,atq; vnà adaucta natura-
lis caliditas,in igneam conuersa.Affectionẽ hanc caninum virus parit longo t̃pe hoc est paula-
tim:atq; ob id immedicabilior existit,q̃ partiũ solidarũ substantia in aliã trãseat cõditionẽ : veluti
in vitiliginibus,leucis appellatis,fieri consueuit,nẽpe & altius descendit hæc præter naturam affe
ctio.Cũ aũt hæc alterent quidẽ solida corpora,sed nondũ alterauerunt,simul ut vacuata sunt,soli
dorũ quoq; alteratio cessat:interdũq; die vno,interdũ uero citius ẽt,ad naturalẽ redeũt habitum.
Nẽpe,cũ affectio fit,& nondum facta est,breuiter,separata efficiente ipsam causa,sedatur :si uero
cõpleta ea fuerit,etiã si uacuata fuerint,quæ affectionem procreauerint humidà,nihil in sanatio-
nis rõne amplius existit.Simile.n.quippiã contingit,quẽadmodum in lignis euenit , quæ proxi- F
me mollem ignẽ sunt apposita:calefiunt quidem ualde,sed nondũ inuruntur:quæ si prius ab igne
separaueris,q̃ inuri incipiant,celeriter contractã caliditatẽ,deponunt:si vero tñ in se exceperint
ut inuri incipiant , ẽt si ab igne tollantur,nihilo minus inuruntur.Quòd si lignũ humidũ in ignẽ
eundẽ conijciatur,non protinus accẽditur,vt si uel stuppam,vel calamum siccum , vel ellychniũ
conieceris:&,si post paulo lignũ hm̃oĩ sustuleris,breui post interuallo deponet eã,quã ab igne cõ
traxerat,alterationẽ.Non est igitur absurdum,ut talis in corpore paulatim progenitus sit humor
qualis est,& rabientium canum,& medicamentorum tractu t̃pis longiore corrũpentiũ,ita vt ple
rosq; medicos lateant:Qũo in eo,qui ob lassitudinẽ,ut uidebatur,moderatissime febrijt , qui post
quartũ diem urinam secreuit substantia quidẽ tenuem,sed colore nigrã,ut in utroq; eam,quę ex
pauco atramento scriptorio aqua multa diluto cõsurgit , misturã repræsentaret:atq; modo alio,
si non atramentum ipsum dilutum intellexerimus, certe,eam q̃ à multis ἀσβόλη appellatur,fuligi-
nem.Visus est ęger hic quarto die bene habere ita, vt sequẽtib.dieb.lauaret:deinde die septimo ve
speri,cũ febrire cœpisset,tabefactus obijt.Docet autem in præsenti dictione id,quod optimis me-
dicis opem affert,non vulgaribus:neque.n.perniciosorum morborum signa hi nouerunt. Ado-
lescens præterea q̃dam excernebat cum febre imbecilla rubidã proluuię nõ paucã:sæpiusque die G
uno nocteq; cũ tepida febre: q̃ hinc mediocrius habere uisus,ita vt tertio die a febre immunis es-
se uideretur.Ego itaq; vrinas ipsius,quę tum tenues,tum albæ instar aquæ essent,conspiciens,ieci
noris infirmitatem permanere conieci:p̃cepiq; vt occurerent huic idoneis tum epithematis,tum
esculentis,& ratione uiuendi uniuersa.Deridens uero me medicus quidam à Thessalo edoctus,q̃
non solum ipse nunquam urinas contemplatus erat,sed & contemplantes fullones appellabat,p̃
hibuit,ne homini p̃sidium ferretur,sola post inanitionem refectione utendum esse inquiens : sed
morbus,septimo a principio die superueniens,patuit omnibus esse hepaticus. Talia igitur omnia
quæ ualde utilia sunt,prętermittunt expositores,tempusq; interdum circa dictiunculas nullo pa
cto vtiles conterunt.

18 In acutis biliosis albicantes spumosa, & perichola deiectiones,mala:mala quoque, & urina huius modi,an his tecur dolorosum?

Quòd sæpius iam,& antea dictum est,dicã & nunc.Qui librum hunc composuit , uidetur qui-
dem ciusdem cũ magno Hippocrate esse artis : sed ipso longe est inferior: atq; ob id quidam li-
brum hunc,Draconis Hippocratis,alij Thessali,esse putauerunt. Duo siquidẽ magni Hippocra-
tis filij fuisse perhibentur, Draco,& Thessalus:quorum utriusq; rursus filius Hippocrates: Siue igi H
tur ab horum altero,siue ab alio quodã,scriptus sit liber:siue,qui scripsit,prius , quam græcis pu-
blicaret,u bierit;peruestigare superuacuum vẽ,nam,quæ de ipso dicta nunc sunt,sufficiunt. At le-
gentes conquirere intelligentiam eorum,quæ dicuntur,studeant , sitque gemina inquisitio , id ,
quod ab ipso dicatur,tũ ad librorum Hippocratis confessorum,tum ad rerum ueritatem,referen-
tibus nobis.Et nunc sanè quod proponitur,ita inuestigabimus , q̃ author plerunq; symptomata
In Pro. cõ. 2. t.20.4.199.f 3.Aph.34.Ex. ord.17.c implicet,quorum uniuscuiusq; uires per se in prognostico didicimus,Nempe, q̃ deiectiones tum
albicantes,tum spumosæ,malæ sint,dictum est in libro illo. Quòd pręterea minus periclitentur,
quorum naturę conuenit morbus,ex aphorismis constat: quare,quibus non conuenit , hi magis
periclitantur. Biliosę igitur deiectiones,& biliosa uesicę excrementa , cum biliosis hominibus,
biliosis & morbis,familiaritatem habent , & cognationem, non biliosa autem , & albicantia his
pręter naturam sunt,atq; ob id praua censentur. Spumosa uero deiectio naturis omnibus mala
est.Quę si tantummodo in oratione dicantur,nulla oborietur quęstio : Verum,si adieceris peri-
chola,maximam mouebis quęstionem:quo etenim pacto fieri potest,ut albicantia simul , & bi-
liosa deijciantur? Vitiatam equidem,& hanc dictionem,ueluti & alias multas, existimo : nempe

commodius

A commodius fuit,ut in ea scriberetur,non perichola,vel oīno omissa fuisset hæc dictio, perichola. Si verò dictionē,tanq̃ vitio carentē existimare cogimur,è duobus alterum vt fit, oportet : Nam vel vno tpe albicantia,in altero perichola,deijci est putandum;vel,si tpe vno secerni utraque qs asserere uoluerit,albicantia quidem rum cōstantium,tum duorum excrementorum dolorem indicabunt:perichola uero,ea,quæ circa ipsa sunt,bilem substantia tenuem habere. Consueuerunt autem tales excretiones περίχλωρα,i.circiter coloratas,appellare. Vrinæ autem permisceri quidē hoc pacto non possunt,sed in his alterum eorum quæ dicta sunt, vel alterum,intelligere est necesse:atq; utraq; esse mala,& albicās,& pericholum.In vrinis autem pericholū,quod superflue biliosum est,de necessitate est intelligendum:neque.n.fieri potest,ut quomodo in deiectionibus perichola cū albicantibus fieri posse retuli,ita & in urinis intelligatur.Quod autem in calce dictionis scriptum est,an & his iecur dolorosum?rectè est dictū:nempe alijs dolorosum fit,& alijs non,propterea quòd hæc ob tum phlegmonem,tum obstructionem,tum flammantem quandā affectionem,& per uentrem,& per uesicam excernantur.Sed de talibus omnibus unà cum peculiaribus demonstrationibus in nostris tractationibus diximus,vt neque nunc singulis in dictionibus physicas audire dēmonstrationes conueniat,sed solis his,quæ ex ipsis demonstrata sunt, unumquen-B que contentum esse oporteat.

19 *Si in febribus aphonia conuulsiuo modo in motionem mentis transeant cum silentio,perniciosum.*

Quanq̃ uetera oīa exemplaria ita scripta sint,librīq; interpretes oēs hoc pacto recipiant, quidam tñ ex ijs,qui rum heri,tum nudius tertius nati sunt,in eam,quæ expositu ipsis facilis sit,transcribunt dictionem.Ego uero eum,qui de expositione dubitans,uitiatam esse dictionem suspicetur,& ad id,quod uerum appareat,transcribat,non increpo:sed,ꝙ expositionem facit, ut ipse trāscribere est ausus,perinde atq; ab initio,ita scriptū sit,increpatione dignū esse arbitror.Cum uero plurimis in dictionibus fecerint id non nulli,malam ipsorum in omnib. adulterationem memorare lōgum esse puto.Quo aūt modo & in alia,multa hoc toto libro scripta semel,aut bis aduotaui, ita & hoc.Dicta igitur à me sunt hęc pp eos,qui prorsus a pñti oratione auferunt uerba hęc duo σιγῇ ὀλέθριον cum silentio perniciosum.Ego āt sensum talem esse autumo. Si in febre aphoniæ , q̃ conuulsiuo modo fiunt,desināt in eam,quæ cum silentio fit,ecstasim,perniciosum: perniciosum autem,uel pathema,uel symptoma subaudite oportet,libri authore ita ex consuetudine enunciāte. Nomē igitur σιγῇ, i.cum silentio,in casu dandi est intelligendum:& cum uerbo ἐξίστανται,i. mē-C te mouentur,construendum ordinandumque. In casu autem dādi intellectum non amplius hoc significat solum , si in mentis. f.motionem transeant,cum silentio,ualde malum: nam rursus eū nomini,silentio,uerbum,perniciosum , subiecisse constat,quod sanè intelligēdum pro latenter & obscure uulgo.Cū ergo aphoniæ multis fiant modis,vt dictum est,nunc eam,quæ cōuulsiuo modo fit,in eam,quæ cum silentio efficitur,ecstasim desinere ait.Sed quorum nam conuulsiuum modum intelligemus?dixerit quis,uoci asseruētium organorum,quæ,tum quòd resoluta sunt , tum nullo pacto a uoluntate moueantur, aphoniæ causa existunt. Ab his ergo affectionibus conuulsiuam distinguens,inquit,si in febribus aphoniæ conuulsiuo modo. Non hæ igitur cum tumultu & clamore(non.n.uociferari pñt,qui uoce sunt destituti)sed cum silentio in ecstasim perueniunt: & nulla sanè q̃ō est,quonam modo cum silentio mente moueantur,qui nullo pacto uocem emittere possint. Vnde igitur(inquiunt)mente aberrantes eos cognoscimus? ridiculam admodum interrogantes interrogationem,solisq; ijs interrogari dignam,qui nunquam ægros mente læsos conspexerint.Nempe,& si non loquatur,ꝙ domesticos conuenienter ipsi non uideant:neque, cū interrogantur,affectionem dicant , uel scripto,uel nutibus;quòd item motus ostendant à ratione alienos,exilientes,uel inordinate conuulsi;hæc desipiētiā ipsorum indicant:&,si ualenter horum D affectio excedat,iam non desipientiam simpliciter,sed ecstasim id est insaniam,iure appellamus.

20 *Quibus ex dolore aphonia,hi difficulter moriuntur.*

Verbum δυσθάνατοι,i.difficiles ad moriendum,modo qui tardius moriuntur,modo qui cum dolore,significat:quod optima ratione in præsenti oratione dicitur:& maxime, quia aphoniam huiusmodi in antecedente dictione memorauit:nempe conuulsio doloris plena est affectio.

21 *Febres ex hypochondriorum doloribus,maligna.*

Orationem hanc,siue libri huius author,siue alius scripserit,non laudo : nisi;etenim limitetur, bifariam falsa est,ꝙ & gemina indigeat limitatione.Cum ergo non paucæ in hypochondrijs sitæ sint partes,febres non sunt ex omnibus his malignę:sed ex septo transuerso,ventriculo,& iecinore: scimus quoque & musculos quosdam , qui iuibi iacent , si inflammentur,febrem accendere. Quin immo neq; ubi in iecinore,uel uentre,uel septo transuerso,phlegmone oriatur, febris hęc continuo maligna est:sed acuta forsan fuerit,quāquā ne hoc quidē perpetuo, nondum uero ma-

signa. Quod aũt neque acutam perpetuo fieri dicam, testatur experientia, & ratio demonstrat, ab E
externis inflammationibus conspicuam reportans fidem. Nam, cum inflammationum magnitudinem perpetuo febris ex proportione sequatur, ut in hypochondrijs non perpetuo partẽ aliquã ex præcipuis ualenter inflammari est necesse, sic neq; febrem inferri acutam. Orationẽ igitur his dimitto, qui & false dictorum causas falsas, tanquam ueras pronunciant. Ego uero, ut retuli, neq; ueterum cuiquam patrocinari, neq; illis pertinaciter contradicere proposui; sed, quæ uere tum fieri, tum apparere, in ægris vidi, ea ijs, qui medicam exercent artem, narrare.

22 Sitis, quæ non ex ratione in acutis morbis soluitur, mala est.

Est & hic sermo pars illius uniuersalis, qui oĩa non ex rõne leuantia, primum quidem suspecta esse ait, deinde & periculosa sæpius, cum & ea ipsa quæ pter rõnẽ leuant symptomata, periculosa existant. Dictus aũt & alius quidam in aphorismis uniuersalis sermo, in quo & id, quod nunc dicitur, est pronunciatum: "Qui etenim parti aliqua corporis dolent, & magna ex parte dolorem nõ sentiunt, his mens ægrotat. Quòd igitur in acutis morbis sitim præter rõnem solui signum malũ sit, declarat abunde, quæ præter rationem fit, solutio: q uero mentis læsio significetur, ex eo patet, quòd æger manentem adhuc affectionem non sentit, q̃q̃ affectio doloris expers nõ sit. Quod F
nam autem παρὰ λόγον .i. præter rationem, indicet, tametsi sæpius plerisq; in locis dixerim, nõ perperam tamẽ & in præsentia dicetur. Cum igitur neq; per uomitum, neq; per sudorem, neq; per deiectionem, neq; ẽt per abscessum iudicatorium, solui sitim contingat: non q affectio sedata fuerit, sed q sensus hebetatus fuerit; id si fiat, signum bonum non est. Quòd si lingua sicca manẽte, urinisq; crudis exẽtibus sitis tollatur, certius adhuc malitiam affectionis dignoueris: atq; adhuc, si medicus nihil tum refrigerantium, tum humectantium exterius adhibuerit; quãdoquidem talia in acutis morbis magis sitim non tollere, sed mitigare, nata sunt. Prorsus aũt in acutis morbis malum, si sitis perfecte tollatur. Atq; hæc, quæ nuper dicta sunt, in exemplo eius, quæ præter naturã est, solutionis, memoria teneri uelim, ne sæpius eadem audire tibi opus sit.

23 Sudor multus, si cum febribus acutis fiat, inutilis.

Ad nomen, multus, mentem potissimum conuerte: quoniam sæpius, qui in acutis morbis assidue sudant mediocriter, quanquam cunctentur quidam trahantque, non tamẽ moriuntur. Si uero multus fuerit sudor, qui febrem non soluat, quòd ægri uirtus cito exoluetur, liquido ostendit.

G

24 Et urina cocta, mala.

In non paucis exemplaribus οὖρα πέπονα .i. urinæ coctæ, scriptum est; libriq; interpretes ita scriptum norũt: nisi q Rufus uir Ephesius ueteres scripturas obseruare conatus, hoc in loco Zeuxidem increpet, tum uetustissimum empiricum, tum qui in oẽs Hippocratis libros commentaria scripsit, his usus uerbis: Zeuxis aũt (si utiq; & ipsius meminisse oportet) cũ diu effugisset inscitiæ opinionem, hic aperuit: obuiam .n. uitio factus, in ipso immoratus est. Vult .n. vrinas coctas scriptas esse, ut purulentas & prauum continentes crassamentum, nequaquã q hæ inter præsentissima numerarentur auxilia, conspicatus. Hæc Rufus non ingenerose aduersus Zeuxim scripsit, uitiatam quidem scripturam, qua οὖρα πέπονα .i. urinæ coctæ, scribatur, asserens, atq; huic οὖρα ἐπίπονα .i. urinæ, quæ cum labore excernuntur, præferens. Qui scripturam πέπονα recipiunt, hi non nulla quidem tum improbabilia, tum memoratu indigna effutiũt: sed probabile quiddam, quod vulgus in
4.Api. sect. 2. errorem pellere possit, hoc est: vt siquidem dicere Hippocrates, "Indicatoriorum non iudicantiũ alia lethalia, alia difficilẽ faciunt iudicationem. Ob eam causam, & coctas urinas, vbi morbum nõ soluunt, non bonum esse signum ait. Ignorant autẽ hi iudicatoria quidẽ ab Hipppcrate appellari tum symptomata, tum signa, quæ iudicationem indicant, vel ex sese ẽt faciũt: vt est sanguinis eru H
ptio, per uentrem uacuatio, vrinarum copia, sudores, uomitus, menstrua, hæmorrhois; parotides
† collectiones, & quodcunq; aliud: quorum alia coctionis signa existunt, de quibus in primo epidemiorum ait, "Coctiones celeritatem portendunt iudicationis, securamq; sanitatem. Quin & in prognostico de urinis ipse scripsit, "Vrina optima est, si, quod subsidet, album fuerit, leue, & æquale per totum tempus, donec morbus iudicetur: securitatem enim, morbumq; breuem fore ondit. Tibi autem, qui in epidemiorum libris morborum enarrationem legeris, constat nullum ex ijs, qui mortem obierunt, coctas urinas excreuisse. Cæterum te latere non debet exemplaribus in multis simpliciter scriptum esse, urinę etiamnum coctæ, non adiecto nomine, malæ, nempe paulo post tum his, tum deinceps dictis urinis adiectum est, nomen, malæ.

[Margin notes: 1.Aph. 6.Ex. ord.11.g — † Clarius. & omnes alij decubitus: Ab his uero diuersa esse quæ coctionis &c. — 1.Epid. cõ.2. t.45.3.112.b — In Prog. cõ.2 t.26.4.200.b — † efflorescentia.]

25 Rubra quoque ex his † epanthismata si retineantur, ac æruginosa, mala: atque exigua, paruaq; uelut stilla, super apparentia.

De urinis iam dictis est sermo: sed claritatis gratia copulanda sunt hæc, ut tota dictio talis fiat; Vrinæ etiamnum," coctæ, & rubra ex his epanthismata si retineantur, & æruginosa, mala. Oratio

autem

A aũt hæc his uult significare, ex urinis, quæ cum labore excernuntur, & non excoctis: nunquam .n. ex coctis urinis epantisinata colore rubida, neq; æruginosa superueniunt. Verbum, si retinentur, adiectum est talibus urinis, uel ꝙ ęgre excernantur, uel ꝙ prorsus detineantur, indicans. Sed forsan quis dixerit, fieri non posse, ut, cuius nam coloris sint, cognoscatur, si retinentur: uerum, cũ talia prius minxerint, & post retẽtionẽ excreta fuerint, ubi uel ęgri ui expresserint, uel arte sua medici prouocauerint, atq; una cognitis tum colore tum retentione, quisquis ita excerni dixerit, nequaquam mẽtietur. Ex eo aũt, ꝙ sermoni adiectum sit, atq; exigua paruaq; uelut stillę, superapparẽtia, adhuc quoq; coloris ipsorum notitia euidẽtior erit, & retentionis ueritas. Volo ãt, ut memoriæ mandes, q̃ de subrubẽtib. urinis in prognostico dicta sint, his uerbis: "Vrina subrubẽs si fuerit, sedimẽtumq; tum subrubrum, tum læue: hæc priore quidẽ diuturnior, sed ualde salubris. Sub-
" rubens igitur urina, cuius meminit in prognostico, à prerubra, de qua nunc agit, ualde distat. Nẽ-
" pe, ꝙ prerubra ex incoctis fit, supra *ostẽdit: subrubentem uero commendat quidem tanquam salubrem, sed diuturnioris temporis signum esse ait. Quòd uero rubens urina in medio tum prerubræ, tum subrubentis constituta, medium tum laudis tum uituperij obtineat, palam est omnibus.

In Prog. cõ. 2. t. 27. 4. 200. c
* ἐδήλωσε. sed legẽdũ est ἐδήλωσα id est ostendi. neque enim Hip hoc libro sed Gal. cõ. 31. sect. 1.

B 26 *Vomitus quoque cum uarietate, malum, tum aliàs, tum si mutuo sese prope consequantur.*

Permutauerit quis interpretationis absurditatem, qua libri author delectari uidetur: erit autẽ sermo talis: Vomitus quoque cum uarietate eorum, quæ uomuntur, malum signum existit, tum aliàs, tum ubi, quę uomuntur propius .i. non multo post tempore, sese consequantur. Atque propter adiectum illud, cum uarietate, eorum, quæ uomuntur, mentionem fecit: neq; enim omniũ quę in prognostico dicuntur, uidetur meminisse, nisi quis adijcere maluerit. Nempe in prognosti
" co de uomitibus ita scriptum reperitur: "Si uero quod uomitur, porri colorem representet, uel li-
" uens, uel nigrum fuerit, quicunque horum fuerit color, malum esse est existimãdum: ꝙ si colores
" oẽs idem homo uomuerit, valde perniciosum existit. Clare quidem in prognostico dicta sunt hęc uarietatem eorum, quę uomuntur, accusante Hippocrate, ꝙ affectiones multas in ægri corpore, quæ praue sint, demonstret. At in pręsenti dictione, ut modo dixi, adiectum est, redundantes præter naturam in corpore humores continenter uicissim euomi. Quòd autem, qui continue uacuantur, deteriores ijs sunt, qui intermittunt, cuiuis patet. Plerīq; uero eorum, qui librum hunc exposuerunt, dictionem unam ex oĩbus conficiunt, quę ante dicta sunt, ab hoc principio, Sudor multus, si cum febribus acutis fiat, malus, copulata esse oĩa uolentes ad usq; orationem hanc. Tũ aliàs
C tum si propius sese consequantur, ut in ægro uno concursionem scriptorum in medio nuper dicti principij & finis huiusce præsentis dictionis comprehensorum, existiment. Fierique potest, ut hoc sensu ab authore libri coniuncta fuerint prædicta hęc symptomata: nempe, & ex dissimilib. genere concursiones interdum facere uidetur.

In Prog. cõ. 2. t. 39. 4. 201. g

27 *Quæ in indicatorijs diebus cum proiectu, et inquietatione, & absq; sudore perfrictiones fiunt, malæ existunt: atque ex his superuenientes rigores mali.*

Quòd cõcursionem orationis huius ex his aceruauerit, quę seorsum ab Hippocrate dicta sunt nemo ignorat: nempe ꝙ ἀλυσμὸς .i. inquietatio, semper mala sit: pari modo, & perfrictiones tanq̃ consequentes, malæ sunt. Quòd uero oĩa, q̃ iudicatorijs diebus apparẽt, cæteris fideliora sint, ab ipso Hippocrate didicimus: hoc aũt in loco, inquietationi, perperam adiacet, absq; sudore, nẽpe inquietatio cum sudore nõ mala esse uidebitur: *aut, si est, nihilominus, immo mala magis. Non solum ãt superuacue orõ hæc, absq; sudore, adiecta uidebitur, uerũ quoq; & in detrimẽtũ librũ legentiũ: qui ea, q̃ sine sudore est, inquietationẽ, ea, q̃ cũ sudore est, maligniorẽ esse existimabunt. Pręterea, quod in calce orõnis dr, atq; ex his superuenientes rigores mali, falsum est simpliciter ita
D dictum, vt nunc dictum est: nisi, ut inquietationi, ita, & rigori, adiectum sit, absq; sudore, magisq; rigori tum familiaris tum cõmoda adiectio existit: nam, quæ sine sudore inquetatio est, minus mala est: rigor uero sine sudore, maius malum: nam, si iudicatorius rigor ex inquietatione fiat, morbum soluit, superuenientibus sudoribus, uel uomitionibus commodis, uel aluo subducta.

28 *Vomitiones syncera atque implacida, mala.*

Composita sunt rursus hoc in loco signa duo ex ijs, quæ ab Hippocrate mala esse dicta sunt: nempe, & cum uniuersaliter synceras humorum uacuationes & implaciditatem omnem in morbis mala esse doceret, didicimus. Non solum igitur uomitiones syncerę, & implacidę, malę sunt: uerum quoque, & deiectiones, & sputa, & urinæ, & quiduis aliud.

29 *Sopor an ubique malus.*

Ambiguitatem nobis mouet dictio, quia significatum ex uoce κάρου id est soporis, non clare dictum sit. Neq;.n. cum ex liberaliore uini potu soporatum quẽpiã dicamus (ut Plato in cõuiuio de Poro affluentiæ Deo dixit) morbosam ullã affectionem ostendimus: caros autem, quem quis

interpre-

interpretando dixerit oratione longiorem, profundum, ęgreq; excitabilem somnum, hic uidetur E
significare non bonum. Præterea quæstio non parua de morboso caro oborta est, an eandē genere causam habens cum eo, qui ob uini potionem obortus est, difficilē solutionē assumpserit, an alterum genus causæ existat. Iure igitur ambigit de sopore, q̄rens, an omnino esse malū existimandum sit, an interdum, & bonum, & medium inter ea, q̄ bona, & quæ mala dicuntur. Si enim, & profundus, & excitatu difficilis somnus, carus intelligitur, nullamq; genere dissidentē affectionē carus morbosus habeat, erit sanè aliqñ carus bona tum causa, tum nota. Vidimus enim in ægris quibusdam, qui tribus uel quatuor deinceps diebus uigiles permanserant, difficilē excitatu somnum supeuenientem: qui prorsus nocte dieq; perseuerans, magnum attulit auxilium: Sæpius quoq; & in infantibus somnum eiusmodi superuenientem non uno die solū, verū quoq; & duobus ex ordine diebus, magno ipsis fuisse commodo conspexi. Si uero morbosi cari alia genere fuerit affectio, somnum profundum à caro discrepare asseremus, atq; qđ καρῶδες.i. soporosum sit, ubiq; malum esse. Demonstrauimus autē uigilantiam quidem fieri ꝑ ꝑ tum siccitatē, tum caliditatē primæ sentientis partis.i. cerebri: somnū uero ex contrarijs, cum scilicet ex humidi utilis copia grauetur corpus, quo modo ex crapula profundus somnus oritur, quē carū, si lubet, appellare potes. Non discrepāte autem affectione, in nomine solū controuersia est. Cum uero cerebrum ob pituitam tū F
humectetur, tū refrigeretur, in lethargicis affectionibus coma erit: quod & ipsum, si lubet, carum appellare poteris. Sūt, qui, ubi æger tum motu, tum sensu tempore aliquo priuatur, ēt si vel stimules, vel ferias, vel inclamites, carum appellant: qualis in quibusdam uisitur, ubi tēporalibus in musculis uehementer percussi fuerint. Videtur quoq; sæpius, & in febrilium morborum accessionib. in quibus neq; stimulantes, neq; ferientes, nedum inclamitantes, sentiunt ægri. Si ergo pathema eiusmodi quis carum appellauerit: difficilem uero excitatu constitutionem, & coma, & cataphoram: tertium autem ab ipsis somnium profundum, cuius primum meminimus, nunquam, quòd coma bonum sit, nedum, ꝙ carus, dicere oportet. Si uero quis de recensitis affectionibus dubitauerit, †alias eas esse affirmans, vel non, ut ego nunc dico, in re controuersus erit: si uero, ut dictum est, fieri concesserit, nominibus aliter vsus, in his solum à nobis dissidebit.

† Al. clarius ex antiquis, alio modo fieri affirmans, & non, ut ego nunc dico.

30 *Ignorantia cum rigore malum: malum quoque, & obliuio.*

Siue μετὰ ῥίγεος.i. cum rigore in generandi casu, siue μετὰ ῥῖγος.i. post rigorem in casu accusandi scriptum sit, non admodum dissident inter se sermonis utriusq; intelligentiæ: nā cū rigore ignorantia, & obliuio uictum calorē natiuū ab ea, q̄ symptomatica est, refrigeratione indicant. Quòd G
enim non cognoscant familiares, neq; factorū recordentur, ex cerebri refrigeratione enasci id constat. Patetq; utrunq; per se malum symptoma esse, &, si ambo simul fiant geminari prauitatem.

31 *Ex rigore refrigerationes, quæ non recalescunt, malæ.*

Languorem caloris natiui, extinctionemque talis refrigeratio indicat.

32 *Si ex perfrictione sudantes recalescant, malum: ex his quoque laterum æstus dolorosus, & rigor superueniens, malum.*

Ἀναθερμαινομένους.i. recalescentes, nunc intelligere oportet eos, qui rursus febricitant. Sermo āt talis est: Si in morbo quis, posteaq̄ sudauerit, frigidior quidem protinus, q̄ naturæ conueniat, fiat, rursusq; febricitet, nō sine periculo afficitur. Quòd autem, & id ipsum malum sit, cuiuis patet. Cōnectit autem huic, ueluti & in alijs, symptomata quædam, quæ diuersas concomitantur affectiones: lateris siquidem æstus dolorosus, signum est phlegmones, quæ partem eam infestet, ob quam febricitauit: si vero & rigor ipsis superuenerit, suppuraturam expecta phlegmonem. Quo autem modo fieri potest, vt ex latere phlegmone obsesso ęger rursum febriat, sic & ex pulmone, ex he- H
pate, vel ventre, vel quauis alia parte. Particularis igitur sermo, & is est, uniuersalis, præterea & secundum compositionem dissimilis generis signorum.

33 *Aestuosi rigores quadantenus perniciosi: Flammans quoque cum sudore facies in his, mala: ex his posteriorum refrigeratio, conuulsionem accersit.*

Siue καυματώδεες, i. æstuosi, prima syllaba per α & υ, scriptum fuerit, siue κωματώδεες.i. comatosi per ω, difficilem grauemque verbum vtrunq; indicat affectionem. Nam, qui uniuersaliter de rigore intellexerunt, ꝑpetuo eos meminisse oportet, Quòd, in tertiana uel in quartana, eueniens, talium febrium peculiare est symptoma: In morbis uero postea apparens, si iudicationem non intulerit, deterrimum existit. Scis etenim, ꝙ iudicatoriorum non iudicantiū quædā lethalia sint, & quædā difficilis iudicij. Rursum huic symptomata alia coniunxit affectionum, quæ non necessario cum rigore fiunt. Dictum autem antea, ꝙ, quanto plura periculosa homini fiant symptomata tanto fideliorem in eo efficiant prædictionē; quomodo, si & signorum salubrium multa appareāt eo certior sit salutis expectatio. Non ignoramus autem, quòd etiam sine rigore flammans cum sudore facies malum est signum, qm̄ & unum ex iudicatorijs sudor sit. Cum igitur non iudicauerit,

maligni-

A malignitatem morbi ostendit. Ex his autem refrigeratis posterioribus partibus conuulsionem non absque ratione speraueris, quoniam & partes neruosæ sint, & frigus conuulsionem pariat.

34 *Si in sudoribus vigiles recalescant, malum.*

Si, quod de ita complicatis dictum est, memoria non excidit, non est, quod amplius nostra indigea
" tis explicatione. Nempe talia omnia subiacent tantulo huic uniuersali: "Iudicatoriorum non iu- 2. Epid. sect. 1
" dicantium quædam lethalia, & quædam difficilis sunt iudicij.

35 *Ex lumborum recursione oculi peruersio malum*

Fieri non potest, ut aliud quippiam intelligatur, quam quod lumborum doloribus ad superiorem transeuntibus sedem, principium quoq; neruorum affici contingit, cuius symptoma est oculorum peruersio. Nam, quæ a cerebro neruorum propaginem assumunt partes, non affecta, quo-
" piam tali, spinali, medulla, suas affectiones demonstrant. Hic autem sermo ijs similis est, quæ in
" prognostico, ita dicta sunt: Qui cum febre circa lumbos, & infernas sedes fiunt dolores, si septum In Prog. cō. 3
transuersum relictis infernis sedibus attigerint, lethales admodum existunt. t. 70. 4. 205. h

B 36 *Dolor pectoris firmatus, & ægre auferibilis cum corpore, malus: Superfebrientes hi, si acute ardent, moriuntur.*

Miscuit rursus in hoc loco duarum affectionū symptomata. Dolor etenim pectori ἱδρυθεὶς. i. περιχέως ἀνάλυτος. i. firmatus, & ægre auferibilis, thoracis indicat phlegmonem: torpor uero, cerebri humiditatē, uel frigus, vel vtrunque. Quod aūt in talibus sermonibus oībus meminisse te oportet cōiunctionis disiunctiuè significantis, cuius patere pōt. Non est tamen necesse, ita affectos, si cau stici acute fiant, mori: si utique nomen καυσοι idem, quod uelut καυσώδεις. i. ardentes, significat. Quidam vero torporem, mouendi difficultatem corporis intellexerunt: nempe (quod sæpius dixi xi) in obscuris, & luce carentibus dictionibus, cuipiam, ut lubet, intelligere conceditur.

37 *Nigra remouentes, cibos fastidientes, deliros, in pube parum dolentes, quibus oculus ferox claususque, medicari non oportet, perniciosum enim.*

Quòd hi omnes perniciose habeant, ut in calce dictionis retulit, verum est. †sicuti, & q eos φαρμακεύειν, quod est καθαίρειν. i. purgare, cici sæpius est demonstratum.} Hic aūt sermo illi dissimilis non est, Corde vulneratis promittenda curatio non est, moriētur. n. Siue igitur singula ea quæ in dictione continentur, seorsum quis intelligat, prauæ affectionis signa ea sunt, siue multa quoque simul, æque perniciosa fuerint. Quod ergo primo dictum est, remouere nigra, inter perniciosissima censentur signa, etiam si absq; alijs solum fuerit. Deinde scriptum est ἀπόσιτοι, quod est ἀποστρεφόμενοι. i. cibos auersantes, quod quanquam minus, quam illud malum existat, uerunt ū, & ipsum malum. Pari modo παράφοροι, quod est παρακρούοντες, & παρανοοῦντες. i. deliri. Verum oratio hæc, parū in pube dolentes, neq; luculenta existit, neq; qui librum exposuerunt, idem censuerunt. Quidam enim vtranq; seorsum explicantes, nomine pubis, pubertatis ætatem intellexerunt, parum uero dolentes vnum, & ipsum ex symptomatis, quorum catalogum fecerunt: Alij autem, in pube parum dolentes, de parte dictum esse aiunt, in qua uesica suam posituram habet: vult siquidem partem eam grauiter esse affectam ostendere, sed eos desipere, q exiguam habent a principio ipso sen sionem. Deinceps autem duo alia scripsit symptomata, manifeste phrenitica, ferocem inquā oculum, & clausum: duo siquidem sunt, hæc q̃ q̃ de parte una dicantur. Potest quidem alterū ipsum per se solum constare, vt oculos ferox quidem interdum existat, non tamen clausus: interdū vero clausus quidem, non tamen & ferox: claudi siquidem oculorum palpebras contingit, uel pp conuulsiuam claudentium oculos musculorum tensionem: uel propter aperientium imbecillitatem. Qui igitur ita affectos medicari ingreditur, is indoctus est, & artis medicinalis planè inscius: neq; sanè, qui non medicari consulit, sapiens est: nec uero, quod hi perniciose habeant, nosse magnum quippiam existit. Nullam itaq; artificiosam speculationem, quæ libro digna sit, nos docet dictio: quomodo nos uniuersaliter docuit in aphorismo vna, in qua inquit: "In acutis morbis raro

†sicuti et q̃ eos non operteat φαρμακεύειν, i. medicari, quod est καθαίρειν. i. purgare: sæpius n. iā demonstratum est de hoc dicēdo φαρμακεύειν. vferit.

D tem. Qui igitur ita affectos medicari ingreditur, is indoctus est, & artis medicinalis planè inscius:

C

" & in principijs medicamentis purgantibus vti. atq; alia, in qua dicitur: "In acutis medicari, si tur- 1. Aphor. 24.
" geant, eodem die. Hæc siquidem medico insigni digna sunt, ut in horum explicatione demonstra Ex. ord. 10. c
uimus. Quæ uero nunc dicuntur, superuacua: nullus etenim ita affectos purgare ingreditur, ut dictio ostendit, cum hoc quod procedente morbo fieri hæc commonstret, & non circa principia: 4. Aphor. 10. Ex. ord. 28. c
quando in acutis solum purgandi est occasio.

38 *Neq; intumescētes, vertiginososq;, neq; in errando deficiētes, neq; cibū auersantes, neq; decolores.*

Ac si libri scriptor luculentum quippiam promere sit ueritus, ita tum propria, tum perspicua vbique nomina pertransiens, alijs vti studio sibi habet. Nempe, si per orationem hanc, ἐν τῷ πλανᾶσθαι ἐκλείποντας, i. in errando deficientes, hos significare uoluerit, qui, quanquam quiete leuiterque moueantur, λειποψυχοῦσι tamen ἰσχυρῶς. i. forti animi deliquio corripiantur, is per nomina, quę nunc dico, clare explicare poterat. Præter hæc quoque satius erat, ita uniuersum, quod medicis

medicis omnibus est confessum,& non minime idiotis notum, dixisse, Imbecillas habentes uires E
medicari non oportere. Nempe ex eo,quod intumescant,sintq; σκοτώδεες,i. uertiginosi, quod
est,si in motionibus obtenebrentur,purgatione indigere uidebuntur, qui per præsentem signifi-
catur dictionem:ex eo uero,quod uires collapsæ sint,uacuationem non ferent.

39 *Neque in febre comatosos,inclinatosq́.perniciose etenim habent.*

Κατακεκλιμένους.i.inclinatos, in hac dictione rursus ꝑꝑ obscuritatem dicere maluit, quā cla-
dare dicere potuisset, ἐκλύτους.i.exolutos:Subiacent etenim hi uniuersali sermoni oīb. plane co-
gnito: quis.n.non nouit,aut quis non dixit exolutos purgandos non esse?Superuacue igitur est
adiectum verbum κωματώδεις.i,comatosos,bifariam scripta prima syllaba & per κ,& ω,& per κ,&
ο,& υ.Cum enim in confesso sit nullum exolutorum medicari oportere,licet it nobis hinc vnum
quemq; affectum assignando,mille particulares sermones conficere.

40 *Cordis dolor cum hypochondrio contento,dolorq; capitis,malignū,& suspiriosum quippiā. An re
pente hi moriantur?vt in Dysode: cui & vrinæ fermentatæ erant vehemēter,& faciei vehemens rubor.*

Quòd q̄rat,an,sicut uidit hæc in Dysode accidere,ita de ipsis vniuersaliter ꝓnunciare conue- F
niat,necne,clare ōndit.De talibus āt antea dixi,cū ōnderē,q̄ in vno affectu fiunt symptomata,cō
mode continuo inter se ordine doceri q̄ vero in diuersis,nō recte copulari,cū nulla, quæ artificio
sa sit doctrina,ex eorū miscella fieri soleat.In ægris itaq; utilissimū est oīa cōtēplari,nihilq; prçter
mittere:qđ utrunq; fecit Hippocrates,tum in prognostico,tū in aphorismis,prænotiones per uni
uersalia efficiens:in epidemijs uero q̄ ægris contigerunt,oīa scribens:docentur quoq; & in his ip
sis libris q̄dam citra ægrotantiū mentionē vniuersalia.In hoc uero prorrhetico sæpius confusa est
doctrina,his omnibus,quæ in ægris vīr,vnam in congeriem reductis,q̄ q̄ in diuersi generis affe-
ctibus fiant;qūo & nunc in Dysode inquiens Καρδίας πόνος.i.cordis,hoc est oris ventriculi,dolor
cum hypochondrio contento,& capitis dolor,adiecit, & ἀσθματῶδες,i.suspiriosum: deinde post
hæc in dictionis calce,& urinę fermentatæ erant βιαίως,nā & βιαίως sermoni adiectum est,ut hic in
uestigemus,an fermentatas vehementer urinas factas dicat, βιαίως ꝓ σφοδρῶς.i.vehementer,acci
piendo:an cum aduerbio βιαίως subintelligere oporteat excretæ,ostendente authore urinas tum
ægre,tum cum uiolentia excerni.Quin etiam in oratione dictum est,fermentatæ,qđ neq; in pro
gnostico dictū est,neq; in libris epidemiorum.Præterea,iam cū oīa percurrerimus,nihil amplius
nobis accedit:sed quia explicare instituimus,de fermentatis quoq; dicamus. Cum igitur in terrā G
acetū acre effusum fuerit,protinus intumescens,sursum quasdam terræ partes simul tollit;fitque
cōpositum quoddā ex terrestri sub̄a, & aceti humiditate: & ex facto uaporoso spiritu.Simile rei
huic contingit,cum atra bilis in terram effusa fuerit, nempe & in vtroq; spirituosa quædam mo-
tio euidenter fieri vr̄,ei similis,quę in feruente musto apparet. Simile quoq; & in panibus quoti-
die fieri vr̄,cum.n.remista aquæ tritici farina,misto illis & fermēto, mediocriter macerari permise
rint,fermentatio fieri vr̄,fusa simul & intumescente, quæ fermentatur substantia. Quapropter &
& vrinæ,quæ fermentantur,ut prorsus crassitiē notabilem habeant,oportet,deinde & in ea leuē
quandam efferuescentiam, qđ q; pars spirituosa motionem nacta, tumorem habeat maiorem,
q̄,cū excerneret,habebat.Quòd aūt urinæ eiusmodi fiant perturbatis,agitatisq; crudis humori-
bus,in commētarijs De iudicationib. didicimus.Præterea ante dictus æger forsan nō multo post
repente defunctus,q̄ōnē scriptori mouit,An oēs ita affectos repente morituros dicere oporteat,
necne. Constat vero, & quo nam pacto nos rn̄dere oporteat ita interrogantibus,ut pronuntia-
uit scriptor, An hi repente moriantur?rn̄debimus.n.uerisimile esse hoīem mori repēte strangula
tum:nempe id ex asthmate significatur.Sed,quæ nam fuerit affectio, in qua efficitur hoc sympto
ma,est diuinandum:quod nihil fuerit locutus author.Nempe & ob flatus,pituitęq; multę ex capi H
te in pulmonis bronchia per asperam arteriam delapsum,atq; ex phrenitide in ea translata,& pu
re multo propter affectionem aliam medium instrumentorum duorum occupante locum, asth-
matica acuta oritur spirandi difficultas,crebescente admodum respiratione, & ualde sese dilatan
te thorace.Cum igitur fuerit talis difficultatis spirandi species,rubens iure optimo reddetur facies.
Si vero & capitis dolor simul fuerit,nil miri,si ualde rubens fuerit:omnes siquidem in morbis eius
modi capitis dolores cum caliditate multa fieri consueuerunt.

41 *Ceruicis dolor malum in febre omni,sed pessimum,quibus insania speratur.*

Particulare & hoc quoque,tanq̄ vniuersale,scripsit. Nam,si dolor,vel propter affectum cere-
brum,vel spinalem medullam,† vel ipsas cerebri membranas} oriatur,malum est signum; si uero
affectis,quæ extrinsecus uertebras circumiacent,partibus enascatur,malū non est. In quibus au-
tem insaniæ spes est,quæ nam affectio deterior esse potest,quam ea,quæ cum insania existit?

† Vel mēbranas,quæ circa ipsam (dorsalem medullā) sunt.quemadmodum & inferius in commento 43.

42 *Febres cum comate,labore,lucis turbulentia,uigilijs,& sudoribus,maligna.*

Ex supra dictis manifesta sunt,quæ hic dicuntur:nempe catalogum malorum symptomatum
efficiunt:nullamque,vt simul fiant,habent necessitatem.

A 43 *Ex dorso frequentes horrores celeriter in aliam transeuntes conditionem, implacidique, urinæ interceptionem dolorosam indicant.*

Præfinita in uerbo, implacidi, priore dictionis parte, secundam efficere licet, urinę interceptio
nē dolorosam indicant, quasi ita dixerit: Ex dorso frequenter horrores celeriter in aliam transeū
tes conditionem, implacidi sunt, atq; adhuc vrinæ ἀπόληψιν, quod est, ἐπίσχεσιν, i. retentionē. indi
cant. Sed melius est, ꝙ urinarum retentio ex dictis oīb. significetur, protulisse. Constat siquidē vi
disse ægrum quēdam †affecto in lumbis dorso, uel ijs, quæ circa ipsos sunt, membranis, }vel utro- † *Affecta dorsali medulla, quæ in lumbis est, vel membranis, q̃ circa ipsam sunt.*
que: deinde affectus participatione urinarum interceptionem dolorosam habuisse: nempe, ꝙ qui
celeriter transmutantur horrores implacidi, ex dictarum partium phlegmone fiāt, uerisimile est.

44 *Quæ cum fastidio, & sine uomitu exacerbantur, male habent.*

Debuit author adiecisse, an nausearent, necne: quidam. n. nauseant, & non uomūt; alij fastidio
correpti, nunq̃ nauseauerunt: quos per præsentem dictionem significare mihi uidetur. Bifariam
enim cum ἀσώδεις, i. fastidiosi, fiant, uno modo, cum uirtus à corpore grauatur, nullamq; figurā
B facile sustinet: altero modo, cum os uentris è prauis mordetur humoribus: priores perniciose affi-
ciuntur: nauseabundi sunt posteriores.

45 *Refrigeratio cum duritie signum perniciosum.*

Duobus modis corpora indurantur, interdum quidem cum in imo tota uehementer refrigerā
tur, interdum uero cum ualenter exiccantur. Refrigeratio autē, si ita uiolenta fuerit, ut tota oīno
refrigerentur corpora, indurescantq; extinctionis signum existit: si uero & siccitatem acceperint
nomine utroq; signum graue est. Quòd si in solis accessionibus id fiat, moderatius indicat malum
si diutius permaneat, maius: si uero perpetuo, in foribus mors est.

46 *Si ex uentre tenuia non sentienti ægro exierint, si apud se sit, malum, ut hepatico.*

Bene fecit author, cum adiecit, ut hepatico: nēpe & nos tenuia excremēta morsu carētia hepa
ticis nonnullis fieri *narrauimus: quanq̃ talia excrementa, magna ex parte mordeant. Videt̃ igr̃ * *Aliter, audiuimus, vel quid tale.*
his, uel non generari biliosos humores ob caliditatis hepatis imbecillitatē, vel nō defluere ad inte
testina. Si uero proprie orōnem, nō sentienti ægro intellexerimus, dixerimusq; nūc ab authore
factum esse sermonē de ijs, q̃ inuoluntarie excernuntur, & non de morsu carentib. absurdū quip-
C piam cōtinget: Nēpe cum duob. modis inuoluntarie excernat æger, aut ꝙ mēs ęgrotet, aut ꝙ par
tes ꝑ quas excretio fit, minime sentiant: ꝙ mens quidē non ægrotet, explicauit, inquiens ἐόντας
ἑωυτῷ, qđ est κατὰ νοῦν, & συμφρονοῦντι, i. & apud se fuerit, cognouerit, & sapuerit: reliquum uero
nō uerisimile existimādū: frustra. n. ī sermone dixerit de excremētis, tenuia, cū partes insensibiles
in oīb. q̃ ꝑ ipsas transeunt, insensibiliter se hēant: nullūq; aliud in dictione scriptū sit symptoma,
qđ neruorum affectum indicare possit. Nēpe hęc oratio, ut hepatico, alijs quidē tenuib. excremē
tis iuncta esse pōt: neruorum uero noxā inferre per sympathiā non pōt, ꝙ solū tū cerebro, tum
spinali medullæ, neruorum propagines condolere uideātur. Neq;. n. sympathiam huiusmodi he-
pati succedere uidimus: neq; id natura commonstrat uisceris, quod minimis neruis participat.

47 *Si uomitus exigui biliosiq́; fuerint, malum, tum aliàs, tum si ægri superuigilauerint, narisque in his stillans, malo est.*

Excerni pauca in ægris unum quoddā ex signis est, quę ex toto prauitatem hn̄t, siue sanguis ꝑ
nares excernatur, siue deorsum per uentrem; siue per uomitus tale quippiam, quod superfluū sit,
excernatur: idem & in sudorib. est, & ijs, quæ per uterū excernuntur: nihil etenim eorum, q̃ decre
D toria existunt, exigue secerni conuenit. Sed, quæ per uterum excernuntur: oīa duorum alterum
subeunt: nam uel, ꝙ non queant tolerari ob copiam, ab affectis effunduntur partibus: vel imbecil
litatem ostendunt naturæ, quæ proponit quidem superflua excernere, sed nequit. Hoc igr̃ uniuer-
sali intellecto particularia inuenire oportet: idq; est, quod nunc de biliosis pronunciat̃: cui adiecta
est ex signis proprijs uigilia, quæ biliosos consequitur humores, & nō pituitosos: nempe catapho
ræ in talibus fiunt, non uigiliæ: Cum igitur pituitosi exiguū uomatur, longiusq; & tardius solito
dormire uideantur, ex cataphoricis morbis quempiam expecta, seruans in memoria aphorismū
illum: "Somnus & uigilia, vtraque, si modum excedant, malum. a. Apho. 3. & 7. Apho. 67. Ext. ord. 11. e Et. 10. e. Aph. 67.

48 *Si mulieribus à partu alba cum febre retineantur, surditasq́; fiat, atque lateris acutus dolor, perniciose uehementer insaniunt.*

Quod item nunc dr̄, ueluti & quod antea est dictum, atq; alia multa, quæ in hoc libro scripta
sunt, uniuersalibus subiecta sunt theorematis. Non. n. in albis solum, si eorum, quę a partu uacuan
tur, retentio fiat, praua est tum causa tum nota, uerum quoque in biliosis, & sanguine ipso nem-
pe λοχία purgatio est, atq; etiam ex nominis ratione purgatio alienorum, quæ gestationis uteri tē

pore

pore in venis aceruata sunt, absumpto quidē in fœtus alimentum utili, qui in ipsis erat, sanguine, E sed permanente uitiosiore, qui singulis mensibus antea per uterum excernebatur. Cum igitur is uacuatus non fuerit à mulieris puerperio, aut uterum ipsum in phlegmonem agit magnam, aut ad superiorem aliquam sedem uectus, parti excipienti proprium affectum periculumq; infert: ad quam autem peruenerit, mox apparentia symptomata indicabunt, quomodo & nunc tum thorax, tum caput, uti rursum sanguinem ab utero sursum latum exceperunt.

49 In ardentibus febribus cum aliquantula perfrictione, deiectionibusq; aquosæ bilis multis, oculorum peruersio, signum malum tum alias, tum si catochi fiant.

Rursus hoc in loco malorum tum signorum tum symptomatum catalogum fecit: quorū singula seorsum & per se ab Hippocrate praua esse didicimus, in morbis quidem febrem ardentem, in deiectionibus vero hydatochola.i.aquosæ bilis excrementa. Signorum autem malorum, quæ oculis obuenire solent, unum existit & peruersio. De catoche.i.detentione, occupationeq; quid dicere attinet? Si igitur signorum prauorum nomina omnia recensere voluit, longe plura prætermisit, q̄ recensuit: Si uero tanquam congeriem unamquam sunt generis eiusdem, quæ dicta sunt. Nam febris ardens cum refrigeratione, grauissimum est symptoma: Quæ uero deijciuntur, & plane omnia, quæ in oculis contingunt, diuersi hæc sunt generis: Catoche uero generis alterius symptomatum existit: *Palpebrarum peruersiones rursum alterius sunt differentiæ. F

* In antiquis legitur, ἢν τὸ βλεφάρων ... loco τῶν ὀφθαλμῶν.

50 Subitaneæ apoplexiæ solute superfebrientis diutinè perniciosa: ut Numenij filio.

Declarauit quidem & hic sese ex ægro uno ad uniuersalem peruenire enunciationē, unaq; ex consuetis quippiam circa dictionem facit. Nā ἀπαλυγέτω ἐπιπυρετάνειν λελυμένως.i.solute superfebrienti, dixit, à proprijs nominibus discedere construens: vt curiosarū expositionū materiam sophistæ haberent. Porrò & in hoc loco sunt, qui in apoplecticis aduerbiū λελυμένως pro μετρίως.i. mediocriter, intelligunt: alij transferunt in propriè dictas paraplegias, in quibus ad partium aliquarum immobilitatē, sensusq; priuationem decumbit morbus. Nempe & has apoplexias nunc dixisse nolūnt per abusum: postea, cum hæ bifariā fiant, vt Erasistratus in commentarijs de resolutione ait (nam hæ dearticulationes contrahunt contenduntq; aliæ uero exoluunt laxantq;) speciē paraplegiæ in neruosorum corporū exolutione, & relaxatione consistentem ab eo nūc dici aiunt. Sed in talibus omnibus neruosi generis affectibus, cum ob pituitosos & frigidos fiant humores, ut sunt tum apoplexiæ, tū paraplegiæ, febris calida superueniens, nō modico adest iuuamento. Quæ igitur in G aphorismis dicta sunt, hic nos docet; "Febrē.s.a conuulsione fieri melius, q̄ à febre conuulsionem. ,,
2.Aphor. 26. Ext.ord.16.b Itē: "Si ebrius quispiam repente obmutuerit, conuulsus moritur, nisi febris prehenderit: uel vbi in ,,
5. Aphor. 5. horam, qua crapulæ soluitur, uenerit, loquatur. Accidit itaq; ut dictio ostendit, Numenij filio, q ,,
Ext.ord.37.f oborta apoplexia, non acuta & calida, sed debilis & diuturna subsecuta febris nihil profuerit.

51 Ex lumborum dolore ad cor recursiones febriles cum horrore, aquosa tenuia & multa reuomentes mente aberrantes, voce priuata, nigra uomentes, moriuntur.

Cōgesta sunt & hoc loco praua & multa symptomata, atq; unà inepte pronunciata. Nā recursiones dixit, & vomētes, & mēte aberrātes, ubi ægros & vomētes & mente aberrantes dicere debuisset. Tu vero, qui symptomatū singulorū uires nouistī, nō magno negócio inuenies ad quantum periculum æger ueniat: hoe uero in calce prognostici sufficienter admonuit Hippocrates.

52 Oculi clausio in acutis mala.

Iam supra inter plurium signorū aceruationes (quas syndromas empirici uocant) oculi clausionē scripsit. Sunt, qui κατέκλεισιν per ε, & non κατάκλεισιν per η scribunt, non magno sanè circa H amborum significata existente discrimine: vult enim ostendere palpebram, vel confractam, uel clausam: in quo duorum alterum, nam uel robur contentionemque claudentium ipsam partium vel imbecillitatem aperientium sequitur affectio.

53 An infastidiosis, non uomentibus, & lumbos dolentibus, si ferociter delirauerint, ut nigra exeant, spes sit?

Ad hoc quoque prompte tibi respondemus, quòd non omnibus, sed quibusdam id erit, ut supra est demonstratum.

54 Fauces dolentes, graciles cum implacidıtate, strangulantesq; acuta, perniciosa.

In Prog.cō. 3 t.16.4.209.2 Meminerıs, uelim, eius orationis, quæ in prognostico est hoc principio: " Anginæ grauissimæ sunt, & celerrime enecant, quę neque in faucibus, neque in ceruice conspicuum quippiam habēt plurimum uero doloris inferunt, ac spirandi, q̄ non nisi recta ceruice fit, difficultatem. Nēpe hinc ,, uiri docti interpretationem rerum earum, quas promit, compatare poteris cum interpretatione errantis in concursionibus, propterea, quòd eas ad uniuersale reducere nequeat. Nam Hippocrates, & nomen affectionis prius dixit, & differentias omnes continua serie recensuit, à ,,

grauissima

A grauissima earum exorsus, cuius nunc dictionem adnotaui. Qui uero librũ hunc scripsit, primum quidem peccauit, fauces strangulantes inquiens, cum angina strangulans dicere debuisset. Neq; .n. est dicendum, ꝙ parte affecta pro affectu sit abusus: primo .n. neq; ita affectis affectæ quippiam sunt fauces, ut Hippocrates oñdit. grauissimas inquiens esse anginas, quæ neq; in faucibus, neque in collo conspicuum quippiam efficiunt: qui aũt prorrheticũ hoc scripsit, ait, fauces dolentes graciles, nempe uox, ἰσχνά. i. graciles, idem põt, quod nihil conspicuum habere. Adiecit mõ hoc frustra, cum implaciditate, qđ alterius symptomatum generis existit: deinde & uerbum, strangulantes. Qui quidem librum hunc scripsit, indistincte, & communiter est locutus: Hippocrates vero ꝑ pr͠io d͠fiæ noı̃e appellauit, inquiẽs, orthopnœam, i. rectam spirandi difficultatem inferre ipsas. Vocant aũt cum ipse, tum cæteri oẽs ortophnœam, illam difficultatis spirandi spem in qua iacentes suffocantur, & vix recto thorace sufficiunt† nihil dilatato dorso. Nam, cum aspera arteria princi- † nulli rei innixo dorso.
pium a gutture hñs in pulmonem diuidatur, quoties quidem thoracem cum collo recte extendimus, arteriam ipsam dilatari contingit, atque etiam, quæ ex ea in pulmones distribuuntur, propagines oẽs: atq; interim regionem augeri eis internã. Ob id sanè, & in peripneumonijs orthopnœa fit, & in appellatis asthmaticis affectibus: ob id ipsum & in grauissima angina, in qua phlegmone
B obsessi interni musculi gutturis, viam respirationis intercludunt. Intenditur autem & hm̃oi affectio cubantibus, suscipiente augmentum angustia: Præterea & anginarum d͠fias alias in prognostico scripsit Hippocrates tum euidentissime, tum accuratissime in ea libri parte, in qua dicta a me nunc, recensetur dictio. In hoc autem prorrhetico, & si faucium sæpius meminit libri author, nihil tamen nos, quod manifestum, articulatumq; sit, de his, qui inibi sunt, morbis docuit.

55 *Quibus spiritus retrahitur, uoxq; strangulabunda est, & vertebra intro fugit, his in fine uelut contrahentis cuiusspiam spiritus redditur.*

De spirandi difficultate commentarios scripsi, quot in singulis ipsarum d͠fiæ oẽs sint, demonstrans: quæ nam item causæ cuiusq; effectrices, & quod significare natæ sint. Demõstraui quoque & in eisdem cõmentarijs eas, quæ ab Hippocrate in legitimis ipsius libris dictæ sunt, spirandi difficultates: neq; sanè d͠fiam ullam reperi, qua spiritus retrahitur, neq; ab Hippocrate didici: atq; ob eã cãm, quod nã difficilis respirõnis genus dicat libri author, peruestigaui. Sunt sanè & aliæ duæ orationis huius scripturæ, quarum hæc quidem sign͠at, ab altera parum quidem voce euarians, sed intellectu eodẽ. Nempe in ea, uocem ἀνέλκεται. i. retrahitur, litera θ interiacet post duas primas literas α & ν, ut dictio talis sit, quibus spiritus ἀνθέλκεται, i. sursum trahitur: ualde recedentes,
C Recentiores autem quidam ἀνέχεται scribunt, nullo ex antiquioribus agnoscente scripturam: de qua q. dem circa finem agemus: de prioribus uero, quæ tum certorum, tum confessorum sunt, considerabimus: de quibus qui, quod probabile esset, diceret, ne vnũ quidem reperi: alios vero palam conuitiantes: quemadmodum eos, qui in uocẽ ἀνέχεται transcripserunt, siquidem quasi priores scripturæ sine præsidio essent, ad transcribendas eas accesserunt. Videtur autem mihi author, spiritum retrahi, vel sursum trahi, dicere, quem superius tũ promptum, tũ sublimen dici asserui: cum videlicet thorax inter inspirãdũ partibus superioribus magnam efficit respirationem, ita vt scapulæ moueri videantur: & quã ob causam, qui suffocantur, oẽs hoc respirent pacto, demonstraui. De ijs item qui strangulatione afficiuntur non propter pulmonis angustiã, neq; ꝑꝑ musculorum gutturis inflãmationẽ, sed ꝑꝑ eorũ, qui gutturi quidẽ & stomacho subiacent, anterioribus autem partib. spinalium musculorũ superiacent: tũ supra in hoc ipso prorrhetico libro recensui, tũ in ijs, quibus secundum epidemiorum librum exposui, vbi inquit: Erant autẽ angina laborantiũ affectiones eiusmo-
« di: Ceruicis vertebræ ad interna vertebantur, alijs quidem magis, alijs vero minus: exteriusq; cer
« uix euidentem ostendebat cauitatem: doloremq;, qui hac parte tangebatur, sentiebat. Erat etiã cui-
D dam sub ea vertebra, quam dentẽ nominant, sed non adeo est acuta. Quòd autem vertebram secundã totam à parte dentem appellant, vel solam ipsius propaginem illã, quam nonnulli dentiformem, alij planè dentẽ, ꝙ canino denti appellato similis quodammodo uideatur, constat oı̃bus. Quia aũt, vbi dixerit, erat autem cuidam sub ea vertebra, quam dentem noı̃ant, adiecit, qđ non similiter acuta est, ostẽdit, qui hæc scripsit, vertebram hãc periculũ nõ similiter inferre acutũ. Veluti &, cũ in aphorismis puerorũ affectiones recẽsens dixit, (Vertebræ, quæ in occipitio, ad interna luxationes) non aliam intelligere oportet vertebram, q̃ eã, quę dicta est. Cũ .n. adiacentes partibus anterioribus musculi, vel inflammati, vel quouis modo intensi uertebram totã ad se traxerint, posterior sedes cauatior videtur, comprimitur autẽ guttur, & ob id strangulantur ægri. Talis autem angina rarissime cernitur. Nunc igitur uertebra ipsa ἐγκαθίζειν. i. intro fugere, dicta est. Periculũ autẽ affectus per positã dictionẽ est demonstratum, cum inquit, his in fine ueluti contrahentis cuiuspiam spiritus efficitur. In fine autẽ, cum moriuntur, significat, velut uero contrahentis, qđ morientibus his conuulsiua efficiatur respiratio, vehementer quidem trahente thorace, spiritu uero viam sufficientem non habente, sed per angustum foramen uiolenter inspirato. Id igitur & ex voce ἀνέχεται quidam significari putantes, scripserunt, quibus spiritus ἀνέχεται. i. cohibetur.

56 *Capite dolentes, cum catoche delirantes, intercepta aluo, oculoq́; feroci, & florescentes, in scapulas rigidi fiunt.* E

Supra demonstrauimus, virũ hũc signorum diuersi generis concursiones, quas in ægro uno vel
duobus conspexerit, scribere: atq; ob eam rem sæpenumero coniunctionẽ ἆρα. i. an, adijcit: quam
si, & in hac dictione adiecisset, satius fecisset, dicendo, an in scapulas rigidi fiũt? Nempe capitis do-
lor caput ipm̃ affectum ostendit: aduerbium uero κατόχως. i. cum catoche, cerebrum ipsum: quo-
modo & uerbum, delirantes. Demonstratũ est quoq; symptomata hmõi nequaq̃ controuersa es-
se; quo pacto existimant quidam fieri non posse asserentes, ut æger catocho laboret simul, & mẽ
te vacillet. Sed de his antea egi, cum primã oĩum enarraui dictionẽ, atq; eã, vbi dr̃, Tremulæ, ob-
scuræ, blandæq; & contrectabiles desipientiæ ualde phreniticæ: quocirca nihil amplius de his di-
cendum vr̃, satiusq; est exponere reliqua duo hæc, quæ præsenti in dictione sunt adscripta: unum
quidem, quo ait, intercepta aluo: alterum uero, quo dr̃, oculo feroci. Nempe aluus ἀπολελημμένη
i. intercepta, quod est ἐπεχομένη, i. retenta, affectionis cerebri signũ propriũ non est: atiget tamen,
& deteriorem ipsam reddit. Oratio uero, oculo feroci, de necessitate concursioni adiecta est: nam
q̃ κάτοχοι proprie appellati tensos apertosq; habeant oculos, norunt tũ Archigenes, tum Philip-
pus: non, ut comatosi, & cataphorici, clausos, in his siqdẽ humiditas affectionis causa est, neruorũ F
dissoluens firmitatem roburq; in illis uero, propter siccitatem tẽsio oritur. Quidam etiam ex no-
stris condiscipulis, cum assiduo disciplinarum studio se fatigaret, malo hoc correptus est. Iacebat
.n. veluti lignũ prorsus inflexus rigidusq; atq; extensus, videbaturq; oculis apertis nos ita intueri
vt ne cõniueret quidẽ, nihil tñ loquebatur. Is quoq; tp̃e eodem, quæ loqueremur, audire se dixit,
q̃q̃ non euidenter, clareq; nonnulla itẽ & memoria tenens referebat: præsentesq; oẽs sese con-
spicere dixit, ita, ut quorundam actiones recordatus exponeret: sed neq; loqui posse, neq; mem-
brum vllum mouere. Quare & in dicta concursione exoritur ambiguitas, quo nã modo adiectũ
fit, delirantes. Nam in ea dictione, vbi dr̃, Tremulæ, obscuræ, blandęq; & contrectabiles desipien-
tiæ, non prorsus immotos esse ita affectos ostendit. Quo igitur modo neq; in comate, desipien-
tes, neq; in catochis prorsus immotos, dementiam, cognoscere valemus: sic forsan vidit catochi
speciem, ut immotum quidem, & cõcretum corpus totum esset, exiguum tamen homo quippiã
loqueretur, unde dignosci poterat desipientia: uel desipientiã, ueluti ducẽ, subsecuta est catoche,
scribendumq; secundum eam expositionẽ, Capite dolentes, cum catoche delirantes. Fieri etiam
potest, vt secundum primam ipsius constitutionem loquentibus ipsis declararetur desipientia: cõ-
pleta uero catoche, non amplius loquerentur ægri. Ἀνθηροὺς, vero. i. florescentes vocauit eos, ut G
par est, sicut paulo ante ἐξερύθρους i. impense rubentes, nominauit: quod copiæ in capite unà cum
caliditate collectæ signum fuerit: huic & antecedens capitis dolor, atq; ab hoc sequens ὠμορίγεως
. i. in scapulas rigor: sed & hęc quidem in ipsorum generationem quispiam prius signum acceperit
posterius uero interceptam aluum semper capitis symptomatis exacerbantem.

†Clarius & fidelius. Nam, quod in ea dictione dicitur Tremula, obscura, & cõtrectabiles desipientia, non prorsus immotos eẽ eos, qui ita affecti sũt, significat: quẽadmodum sanè neque eos, qui in comate delirant: at ĩ catochis, in quibus nulla, prorsus adest motio, nec delirium cognosci potest For te igitur uidit &c.

57 *In oculorum peruersione cum febre, & lassitudine rigor, perniciosus: comatosiq́; in his malum.*

Demonstrauimus & supra, libri huius authorem permiscere inuicem grauia symptomata: de
quorum singulis, per se dicendum semel erat: eum, quoties plura inter se permisceantur, grauius
ægris quidem ex ipsis periculum reddi, nobis vero certiorem effici præsensionem intelligere ua-
leamus. Nihil igitur noui nunc dictum est: nempe, quo nam in affectu peruersio oculorum fiat,
quænam item lassitudinum differentiæ, & quando rigorem commode apparere oporteat, præte-
rea quale nam coma sit, & quæ nam cerebri affectio ipsum pariat, didicimus.

58 *In febribus ad hypochondrium dolores sine voce, sudore si soluuntur, maligni his ad coxas dolores cum ardente febre, & si aluus eruperit, perniciosum.*

Dubitationẽ legentibus pariunt non obscuræ dictiones modo, verũ quoque, & ex perspicuis, H
q̃ cõtra euidenter apparentia pronunciantur; quædã mõ vtroq; ambiguitatem inferunt: in quo
genere p̃sens dictio collocatur: exuperat tñ in ea, q̃, quæ in ipsa dicta sint, minime his consentiant
quæ in ægris cernuntur. Prompte igitur talẽ quẽdam sermonẽ ostendere præsens dictio vr̃: In fe-
bribus ad hypochondria dolores cum aphonia, sudore si soluuntur, maligni. At, cũ falsum esse vi-
deat̃, vt solutiones cũ sudore malignæ dicant̃, in hoc ipso primo ambiguitas q̃dã nos occupat. Nã
q̃ absq; vllo auxilio vel artis, vel naturę cessauerunt affectiones, q̃ infidam hẽant solutionem in cõ-
fesso est: q̃ vero cũ tali quodam, qualis nunc sudor dictus est, non firmiter solutæ esse videntur: cõ-
trario siquidem prorsus modo, quoties sudore, vel aliquo alio naturæ auxilio non soluantur, mor-
bus malignus existimatur. Atq; ob eam rem probabiliter quis deficere in ea dictione negationẽ
non, aiebat, atq; ab eo, qui primus librum transcripserat, prætermissam: q̃ñ, & alia multa multo-
ties in multis libris nemo negat, alia q̃dẽ p̃termissa, alia vero permutata esse nullo postea delictũ
emendare auso. Verus siquidẽ erit sermo, si ita scripserimus: In febribus ad hypochondria dolores
sine uoce, sudore si non soluuntur, maligni. Sed pleriq; hominum relictis tum claris tum notis,
ænigmatice pronunciatis oblectantur. Sunt etiam, qui patrocinari manifestis erratis, specimen

sapien-

A sapientiæ arbitrentur, eorum instar, q apud tribunalia rethoris obeuntes munus, manifeste vel cędis, vel talis cuiuspiā flagitij cōuictos à iusta liberant pœna, iudices ipsos, cum sermonum rudes fuerint, & subdolas eorum pafricias ignorauerint, decipiētes, & mente vacillare facientes. Sic sanè non nulli in præsenti orone ἀναύδως i. sine voce, pro ἀλόγως i. sine* sermone, dici putauerunt: quia λόγος id est* sermo, in φωνῆς, id est vocis, genere sit. Dicitur aūt apud ueteres φωνὴ, nō ita solum, uerū quoque αὐδή; atq; hoc translatu ἀλόγως ex ἀναύδως, significari dicunt: quæ autem ἀλόγως. i. absq; ratione, desierunt, insida oīa & suspecta existunt. At cum sermoni huic aduersentur, & q tales excretiones malignæ dicantur, non infidę: & q non absq; ratione cum sudoribus soluantur, vt ipse dixit; quidā alij sapientia ualidiores, sine ratione solui dicunt, nō solum quæ nullo auxilio uel artis vel naturæ facilitata sunt, verum quoq; & hæc facta q dem, sed non pro magnitudine morbi: tanquam scriptor exiguum factum sudorē dixerit, & si absq; ulla adiectione scripserit, sudore si soluū tur, subintelligēdum aūt, modico, aiunt. Forsitan vero & alius quispiā audacius cæteris pronūciās multo, & immoderato, subintelligendum volet: deinde pueris tū rudibus indoctisq; tum disciplinæ oīs inexercitatis, multa de symmetria nugatus, aliquis sapiens uidebitur. Quòd si prorsus his licet oroni, sudore si soluuntur, eiusmodi dictionem adijcere: multo melius erat adiecta syllaba, *Potius uertē dum esset sine ratione, ut & interpres mox infert* uertit.

B non, scripta orone, si non soluuntur, à negocijs nos extricare: nam hypochondriorum cum febre dolores, quos sudor non soluit, maligni existunt. Re ipsa igitur ostendi & nunc, qūo iam sæpius in obscuris multis dictionibus nihil quidem eorum, quæ non nouimus, ab ipsis doceri, sed insumi tps veluti in ænigmatis, si, q̄ nouimus, dictioni accommodauerimus. Itaq; & quod in fine dictionis recēsetur, nō paruam habuit qōnem, quare, si uenter καταρ'ἑγῇ, quod est ἀλέως ἱκανῶς πολλά, idest cōfertim multa excreuerit, lethalem morbū indicabit. Nam, ut inquit Hippocrates, *Deiectiones multitudine æstimandæ non sunt, sed si talia deijciantur, qualia conueniunt, & æger facile tolerat. Hic quidem sermo, q & manifestus sit, & vniuersaliter quippiam doceat, contemnitur: q̄ uero ænigmatice dnr, sophistis quidem iure affectantur, vt discipulos mirum quippiam docere uideātur: discipulis uero, p p primarum disciplinarū, in quibus antiqui pueros alebant, ruditatem; in exercitata aūt horum cogitatio neq; quę dnr, assequitur, neq; ueritatem in ipsis discernere pōt. Nā quis sine limitatione de erumpente aluo pronunciationem aliquam audiens, non continuo sermonē incusat, tanquam nihil docentem? Nempe aluus in quouis morbo erumpens, sine quidē coctionis signis, quæ sæpius audiuisti, nihil iuuat: si uero implacidius operata fuerit, pter id, q nihil iuuat, no xā ēt attulit: cum his vero iuuat, magisq; si contristans humor uacuetur: atq; adhuc magis, si æger *2. Aph. 23. Ex. ord. 10. c. Et in libro de humo.

C post uacuationē placidior fit: certiusq; cum in die iudicatorio apparuerit quippiam, quod per indicē significatū fuerit. Qui ergo hæc nouit, dictam dictionē neglectui habet, atq; alias oēs, q̄ particularium symptomatū, vel morborum mentionem faciūt. Nēpe, in quibus aluus erūpit, vel morbis, uel symptomatis, si cum eis, quas nu p dixi, fiat limitationibus, securā efficit cognitionem: absque eis autē limitationibus nunquam verus erit sermo, q erumpentem aluum, vel iuuare, vel nocere asserit. In oībus siquidem utrunq; fit: at in definitis limitationibus nihil est dicere, in hepatis q dē inflammatione uitiosum esse symptoma erumpentem aluum, in alio uero quodam bonum: verum in omnibus (vt dictum est) & bonum, & malum fit cum proprijs limitationibus.

59 *Quibus uoces cum febre deficiunt post iudicationem, hi trementes & comatosi pereunt.*

Hæc itē dictio ijs, q̄ in obscuritatem de industria nituntur, similis existit. Quidā. n. verbum, deficiunt, de solis vocibus intellexerunt: alij vero, & febres vocibus adiecerunt, dictū esse asserentes, q utræq; deficiāt, & uoces, & febres: vt sermo talis sit: quib. apparēte soluta febre aphonia fit, & post iudicationē, hi trementes & comatosi pereunt. febribus scilicet nō sine signis, sed cum mala iudicatione, visis desijsse. Constat aūt malas dici iudicationes, quæ cum naturalibus vacuationibus, vel

D abscessibus factæ, non solum ægros nihil iuuerunt, verum quoq; & deterius hre, quam antea, fecerunt. Alij āt non vocē cū febre, sed solā uocē, deficere existimantes, torū sermonem ita afficiunt, quibus uoces manente febre deficiunt, si id fit post iudicationē, hi trementes simul & comatosi moriuntur. Atq rursus in p̄sentiarū discordia alia inter expositores orta est. Quidā. n. aiunt, qñ ex prædictis trementes fiunt, perire hos tū comatosos, rū trementes: alij aūt comatosos factos ita interire. Nemo aūt inter eos ex rerum natura logicam scripsit demonstrationem, neq; attestantem experientiam ostendere potest: neque. n. ex prædictis, & trementes, & comatosi magna ex parte interire videntur. Quòd si quidam rarenter tales fiant, ab artis parte tum prorrhetica desciuerunt: non enim ad prædictiones talibus vtimur, sed ijs, quæ uel assidue, vel vt plurimum fiunt: immo ne ro & ijs, quæ ambigue contingunt, non tamen raris: nullus enim vult, sæpius animi uoto frustratus, semel assequi, quod petijt.

60 *Quibus deurentia, fatuitatem inferentia, induceentia catocheu, uariantia hypochondria, ventre tumidi, cibus interclusi, cum* sudoribus, an his turbidus spiritus, & genitura quippiam simile supernatens, singultum indicet, ventrique spumosa, tum biliosa procurrant? Emissum in his splendidū iuuat, & uenter his perturbatur.*

Aceruauit iterũ hoc in loco affectionum diuersi generis symptomata, in quibus nullam artificiosam doctrinam esse supra demõstrauimus. Oĩa siquidem, q̃ in ægro sunt, contemplari, nihilq; neq; negligere neq; ociose inspicere, oportet: singulorũ uero horum vires seorsum discere cõuenit: Vt uerbi grã, verbi καυσώδεα, i. deurẽtia, qđ primum oĩum dictum est: nẽpe intelligi possunt affectiones causticæ, i. deurentes, quasi calidas & vrentes dixerit: possuntq; & eiusmodi intelligi excrementa, quorum uirtus est, morbum & acutum, & uelocis iudicationis reddere, ꝑterea & periculosum, si vehemẽter talia fuerint. Μωρώδεα autem, i. fatuitatem inducentia, uocat, quæ μώρωσιν, i. fatuitatem, menti inducunt: ea ãt est symptoma citra delirium ægros naturalibus fatuis similes reddẽs, quales etiam ex ijs, qui dicuntur cõsenescere, non nullos fieri nouimus. Cui pathemati simile quidem est, q̃q̃ non idem, qđ uocant ἄγνοιαν, i. ignorantiam: de qua & Thucydides scripsit in ijs, qui ex peste seruati sunt, hoc pacto. Ignorauerũtq; tum se ipsos, tum familiares. Quo ãt modo differat τῆς λήθης, i. ab obliuione, non est, vt in præsentia cõsideremus, necesse. Cum ãt κάτοχα, i. q̃ catochen uocatam inferãt, intelligamus, alij morbos stabiles, firmosq; & uelut κατεχόμενα, i. detinẽtes, appellata esse catocha dicũt. Variantia item, assiduas contrarias in symptomata permutationes facientia, q̃dã intellexerunt: separantesq; à uoce hac, hypochondria, vno cõtextu legũt, ventre tumidi. Alij aũt uno ẽt contextu legentes, uariantia hypochondria, per se rursus legũt, ventre tumidi: aiuntq; uariantia, de hypochondrijs dici: nã, vt antea in his, q̃ in toto corpore ad cõtraria fiunt, transmutationibus dixerunt, sic in hypochondrijs fecerunt. Qui uero totã hanc copulãt dictionem, hypochondria veutre tumidi, significari aiũt eos, qui præter naturam his partibus intumuerunt. Quo & per orõnẽ σίτων ἀπολελαμμένοι, i. cibis interclusi, cuius deinceps meminit, non nulli quidem ἀποσίτους, i. cibum auersantes, dictos esse aiũt: ac si dixisset, a ciborum exhibitione ἀποκεκλεισμένους, i. exclusos: Alij eos q̃ sunt ἐπισχομένοι τῆν γαστέρα, i. ventrem habent retentũ: nempe & in libro de uictus ratione in morbis acutis vocem hanc de deiectionibus dictã esse aiũt. Præsatus igit hęc oĩa, q librũ hũc scripsit, adiectoq; in calce, cum sudoribus, qđ & ipsum totus corporis sudorem exiguum ueluti νοτίδα, i. humiditatẽ significare põt, vel eum, q thoracẽ & caput solũ occupat, his superintulit ænigmaticã adhuc magis, q̃ ea ipsa, dictionẽ, inquiẽs. An his turbidus spiritus, & genituræ q̃ppiã simile superueniẽs, singultum indicet? nẽpe & hic θολερὸν πνεῦμα, i. turbidum spiritum, veluti iã antea, ambiguum hẽre intellectũ reperimus. At in ea q dem dictione, turbidũ spiritum, ab eo de expiratione dictũ esse, ut enarratũ est, verisimile uidebatur, nũc ãt & ipsum de ructibus dictum esse quidã nos existimare iubent, q̃uo alij de flatibus. Diximusq; antea verbũ θολερὸν a quibusdã θολώδες, i. graue olens. & ab alijs ἀτμώδες, i. uaporosum, intelligi: q̃uo & θαλερὸν quidam per α scribentes, i. veluti θάλλον, i. germinans, & ἀκμάζον, i. flores. & μέγα, i. magnum, dictũ esse aiunt. Prædixi quoq; & Hippocratem sæpius in libris, qui oĩum doctorum consensu ipsius legitimi censentur, alias alibi difficultatis spirandi differentias cum enarrauit, in secundo & sexto epidemiorum omnes deinceps, nusquam tamen turbidum nominasse spiritum, sicuti neq; turbidum singulrum, neq; turbidum flatum neq; aliud quippiam tale. Magis ẽt ęnigmatice & hoc, genituræ quippiam simile superueniens, dictũ est, siue urina fuerit, siue deiectio. Post hæc, & quã ob causam adiecerit, singultum significare & turbidum spiritum, & genituræ quippiam simile superueniẽs, difficile est reperire: nẽpe in symptomatum causis singultum fieri demonstrauimus, cum venter ad excernenda ea humida, quæ tunicis obstinatius adhærent, mordentesq; habẽt vires, excitatur. Non contentus ãt author symptomatum multitudine, deinceps adiecit: ventriq; tũ spumosa tum biliosa προεκδιεχέονται, i. procurrunt? qđ & ipsum rursus bifariam scribunt, alij quidem in prima syllaba ο adijciẽtes, alij auferentes: qđ si adiiciẽdum sit, tps prædicto succedens significabit: si uero auferẽdum, quod præcedit. Nõ est tñ par, neq; simile alterum alteri succedere, aut præcedere: nempe, quod præcedit, signum erit futuræ excretionis: qđ uero excernitur a præcurrente nunciabitur. Cum igitur tanta in his oĩbus existat obscuritas, neq; ex ijs, quæ post ipsa inferuntur, licet quippiam ad præsentium explanationem accipere, sicut neq; ad illa: inquit. n. Emictum in his splendidum iuuat. Duplex autẽ & in hoc sermone est obscuritas: una quidem est, quid nam λαμπρὸν, i. splẽdidum, significet, scri ptũ quidẽ ab aliquib. per duplex ππ, ab alijs uero ρμ & π: altera uero in hac orõne, in his, nempe in quibus dicit, an prędictis oĩbus accommodabit, an vltimis? & quibus nam ultimis? possunt siquidem etiam vltima dici oĩa, quęcunq; post principium dixit, an his turbidus spiritus, & genituræ quippiam simile procurrens, singultum significat? an sola hæc ultima dixit, uentriq; tum spumosa, tum biliosa procurrant? Præterea his omnibus in fine adijciens, uenter his perturbatur, atq; hic sermonem absoluens, nullius gratia uidetur eorum, quę in principio sunt, meminisse. Nempe fatuitatem inferentia, & inducentia catochen, magnã membri principem animæ partem habentis, noxam indicantia, frustra dici uidentur, & sine deurentibus quidem interficere ualẽtia, cum illis uero magis. At certe nihil de morte dictum est, sicut in alijs antea non paucis: sed adiectis uariante hypochondrio, uentre tumido, & cibis interclusis: copulato insup cũ his sudore, An his (inquit) turbidus spiritus & genituræ q̃ppiã simile superueniens singultum indicet? quibus nam his? quibus prædicta oĩa symptomata insunt. Atqui cum his omnibus

Vox ἀπολελαμμένοι, librũ de Victus rat. in morb. acu. mihi plegẽti non occurrit: nisi q̃s dicat Gal. velle innuere cũ locũ, ubi Hipp. inq̃t, sed alia quidẽ uoce, ἀπολείουσι γάρ σιτῶν αὐτίκα ἢ καταπλήσσεται, i. Quibus eni cib. interclusus est. 7.113. f. com. 1. t. 32 Hãc tamẽ uocem reperi. 2. Epi. sect. 3. in historia Zoili ubi Hipp. καὶ λίαν appellat, ἀπολελαμμένοι & etiam paulo inferi᷑ ait φαίνεται δίαιτα τελέως ἀπολελαμμένη

A bus turbidus ſpiritus factus vnà cum excretionibus genituræ ſimilibus ſingultum indicat, quod-
cunq; ergo vel unũ ex dictis deficit, ſingultus non erit? Et forſan quis ſemel in annis pluribus, ta-
lem cernet ægrum. Quod autẽ dictorum omnium eſt abſurdiſſimum, iam tibi referam. Cum mul
tos ægros ſim cõtẽplatus, & mille futura præſatus: neq; tñ experimento ſignis ex talibus ſingul-
tũ ad futurũ noui, neq; ex rerũ natura indicatiue vel ipſe inueni, vel in ſcriptore aliquo legi. Sed
præſens dictio ei, quod in ludo prouerbialiter dicitur, ſimilis eſt. Parturiebat montem, & murẽ pe
perit. Multa ſiquidẽ ubi recenſuit pathemata, alia qdẽ ſumme perniciosa, alia his minus, alia vero
mediocria, ſingultus prædictionẽ prius ſcripſit: deinceps ſplẽdidum, inquit, in his emictum iuuat.
Sed quibus nam, his, inquit? deurentibus ſcilicet, ſaturitatẽ inferẽtibus, uel inducentibus catochem,
vel quibus variantia hypochondria, & uenter intumuit, vel cibos auerſantibus, vel quibus aluus
retenta eſt, vel quibus ſudor, vel quibus turbidus ſpiritus, vel quibus excretio genituram repręſen
tãs, vel ſingultientibus, vel quibus vẽter ſpumoſus & bilioſus προδιῶλθν. i. procurrit, qm̃ & hoc ip-
ſum biſariam ſcriptum eſt, cum σ & ſine σ. Nam, ſiue quibus vnumquodq; dictorum, ſiue quib. om
nia dicta, eſſe aſſeritur, admittere eſt conſentaneum: nempe vox, his, ſingulis apte cohæret: qua ꝓ-
pter omnino ſimul intelliguntur, & ſi dictum non fuerit. Nempe & vnum quodque horum iuuat
B ſplendidũ emictum: atq; etiã, ſi duo, & tria, & plura concurrerint, auxilium his præbet. Mirum au
tẽ fuerit tot pathemata diuerſas aliarũ, atq; aliarum partium ſequẽtia affectiones cũ ſplendido iu
uari, prorſus quidẽ ſpumoſo exiſtente, ſit utique album, quod in urinis detinetur, ſplẽdere noui-
mus. Omnes autẽ ſpumoſum inquiũt appellari, facta utiq; ſpuma, cũ flatuoſa ſubſtãtia, uel crudis
pituitoſiſq; humoribus, uel pinguitudinis liquationi temiſta fuerit: ut & præterea eandẽ hæc enũ-
ciatio limitationẽ requirat, quam & in ea, quæ hanc præcedit, dictione in ijs, q̃ iudicatorie excer-
nuntur, dixi. Omnia ſiquidẽ, tũ bonarum, tum malarũ iudicationum communia diſtinguuntur p̃-
ſertim quidẽ & primo coctionis ſignis, quæ perpetuo bonũ quippiam indicant: ſed enim ipſis, ut
dixi, facili ſcilicet tolerantiã cõtinuantis humoris uacuatione, & diei, quo hæc fiunt, fiducia & ſecu-
ritate: p̃termiſſa à nobis inueſtigatione, ſi nõ λεπτῶδες ſcriptum ꝑ duplex ππ ſignificat λεπτῶδες.
q per μ & π quidã ſcribunt: ut. n. per eos ſcriptura ἀπὸ τῆς λέμπης, ita λεπτῶδες, ἀπὸ τοῦ λέπτου
appelletur. Hæc igitur omnia cõgeſta ſunt, ueluti ænigmata, & ſi quis oĩa percurrerit. Scripti etiã
in calce ueluti epodi, & uẽter his perturbatur, ratio aſſerẽda non eſt: neq; enim ratio, neq; expe-
rientia eorum, quæ ut plurimum dicta conſequuntur, uentrem perturbari oſtendunt.

C GAL. IN PRIMVM PRORRHETICI

HIPPOCRATIS LIBRVM

COMMENTARIVS TERTIVS.

Vibus coma, ſpumoſis prodeuntibus, oritur, febris exacerbatur acuta.

Primã omniũ præſentis libri dictionẽ dũ exponerem, libellum, cui titu-
lus eſt, De comate ſm̃ Hippocratẽ, ſcripſi: in quo ſignatum uocis huius, de-
lationẽ in ſomnum, eſſe oſtendi, uigilare quidẽ apertis oculis nequeuntib.
comatoſis: at non prorſus dormiẽtibus, ubi eos clauſerint, immo interdum
& uigilãtibus. Docui autẽ id ſignificari per ea, quæ Hippocrates in conſeſſis
germanis libris, tũ primo, tũ tertio legitimorũ epidemiorũ recẽſuit, ex ijs q̃ ſimul cũ comatis noĩe
explicanĩ, vel apparẽt, vel quouis mõ qs noĩare uoluerit: ſolũ. n. hoc pacto ſignificatũ ab unaqua
D que uoce reperitur. Nec tñ hoc in libro fieri potuit hucuſq; vt, q̃ à comate ſignificatur, ꝑ coenun-
ciantia inuenirẽ dictionibus nẽpe oĩb. ænigmaticè ꝓnũtiatis; imo neq; in ſequẽtib. fieri põt, vt, q̃
ſignificaĩ, ꝑ coordinata ipſi noĩa inueniaĩ. Quo fit, vt ĩ obſcuris dictionib. ſecurius exiſtimaueim
vocẽ eã ita intelligendã, vt uſus eſt Hippocrates. Fieri ãt cataphorã, i. in ſoporẽ delationem, ut in
qbuſdã docui cõmẽtarijs, atq; ijs, quos de affectis locis cõfeci, interdũ qdẽ grauato ob utilis ſucci-
copiã cerebro, vt in ebrioſis: interdũ uero & ꝑꝑ pituitoſum humorem: uel & ꝑꝑ ægre ſeparabilẽ
abſq; humore frigiditatẽ. Cum ãt uigilantiæ coma iunctum fuerit, ſucci mordentis ꝑmiſtione fie
ri affectionẽ hanc oſtendi. In libris igitur epidemiorũ, ſiue ex coordinatis, ſiue ex ijs, q̃ ſimul enun
tianĩ, qs noĩare uoluerit, demõſtratæ ſunt comatis differẽtiæ: atq; unà demonſtratum eſt Hippo-
cratem diſtincte interdum quidem profundum coma, interdũ uero ſomniculoſum, & interdũ ui
gilans, uel quippiã tale dixiſſe. In præſenti uero libro neq; ex eiuſmodi diſtinctionib. neq; ex coe-
nũciãtibus, differentiã comatis intelligere, neq; ex his firmiter cõſtituere p̃notionẽ ualemus. Vbi
igitur vel deſipiẽtiã, uel phrenitim, uel fatuitatẽ, uel catochẽ, in ea, quam ſcripſit, concurſione p̃di
cit, differentiã comatis ſcire commodum exiſtit: in præſenti uero cõcurſione prorſus inutilis exi
ſtit talis notitia. Vt enim libri huius author in cęteris concurſionibus nõ pauca ſymptomata in

eam quam pronunciat prædictionem, nihil conferentia adiecit: pari modo & nunc inutilis est ad E præsentem iudicationem mentio comatis. Nempe febrem ex spumosis deiectionib. prouitari ego quidem continue vidi: singuli vero alijs eorum, quæ ipsimet uiderunt, reminiscantur: non tñ in comatibus febres oïno exacerbãtur. Sed fortasse quendam vidit comatosum simul & spumosa deijcientem, deinde febrem exacerbatam, atq; ob id coma inuadẽti febris exacerbationi conducere putauit. Vocaui aũt planè spumosam deiectionẽ, qũo fecit Hippocrates in prognostico, inquiẽs, "Deiectio aũt si ualde aquosa fuerit, vel alba, vel pallida, vel admodum rubens, uel spumosa, mala "hęc sunt oïa: atq; in epidemijs sæ piuscule. Quidam interpres libri huius dicebat, Hippocratem vocate ἀφρώδεα, quæ spumam sursum vectam habent, tanq̃ fluxilib. quibusdã existentib. vel deiectionib. uel vrinis, vel succis: in quib. spuma poni alio ordine apparet. Quare ãt in solis febrib. ad instar ignis vrentib. spumosum deijciatur, dixi sæpius: Sicuti & q̃ vsitata nomina permutare studiose cõtendat, qui librum hunc scripsit, quanquam id facere nequiuerit. Significata itaq; permutando, simul & horum syntaxin, idest constructionem, suo arbitrio statuendo, figuras committit solęcas. Quòd si non syntaxin appellare libet, potes eam synthesin, idest compositionem, vocare.

In Prog. cõ. 2 10.4.199.f

2 *Si ex capitis dolore aphonia fiant, atq; cum sudoribus febrientes laxentur in se ipsos, & mala repetant, diutius perdurant, & superrigere his malum non est.* F

Discordia quædam non parua inter dictionis huius expositores orta est, alijs aliter eam exponentib. Ego uero, quæ ex dictis in ea veritati adaptare potero, facere id conabor. Quod aũt reliquum est, non mea, sed obscuritatis scriptoris, culpa existit: nẽpe, q̃ viri eiusmodi, q̃ adhibita multa diligentia, quę dicuntur, & declarare & defendere volunt, oẽs male creduli videantur, scriptoris est culpa. Videntur aũt mihi ex dolore capitis aphonię ob id dici, q̃ capitis dolorem velit signũ esse affecti neruorum principij, non aũt localem ipsius aphoniæ affectionem, quales fieri sæpius consueuerũt, vel ꝓp tensionem vehementem, vel ꝓp exolutionem, & laxamentum vocificorũ tum musculorum, tum neruorum. Oratio aũt hæc, cum sudorib. tenuis humiditatis copiam, uel retentricis facultatis exolutionem, indicat. Hæc autem, χαλῶνται ἐφ' ἑαυτούς, i. laxentur in se ipsos (si quidem, ut q̃ plurimi expositorum intellexerunt, de ijs. s. quæ pręter voluntatem excernũtur, ita & nos intellexerimus) vel mentis ostendet læsionem, uel claudentium sedem, tum musculorũ tum neruorum. Si uero uerbum χαλᾶν (ut nonnulli existimant) de affectione exponaẽ, qđ est moderatiorem ipsam efficere, ob sudores quidem, inquiunt illi, morbum diuturniorem fieri contin- G get. Ob eam causam prætermittunt hi uerbi, ἐπανιόντα. i. & mala repetant, expositionem, qm̃ idẽ dicere cogerentur: qđ in uerbo χαλᾶν antea dixerunt. Ob id igitur permutantes α literam, scribentesq; ον, in ea, quę finem præcedit syllaba, ἐπανιόντα dici aiunt, indicantes per id verbum ἐπαναχρόνια νοσήματα: vocant autem ita morbos, qui paulum quidem moderatiores fiunt, sed rursus exacerbantur. Porrò, si oẽo χαλῶνται ἐφ' ἑαυτούς de inuolũtarijs deiectionib. dicatur, totus sermo talis erit: Si ex capitis dolore aphonia fiat, febriente ægro cum sudore, & absq; arbitrio superflua excernunt: & si repetitio quædam symptomatum pari modo fiat, in longius excidunt eiusmodi morbi tp̃s. Quòd autem in dictis grauib. symptomatis non dicendum erat solum, q̃ morbi protraherentur, sed ante hoc, an sperandum esset seruandos, qui ita ęgrotant, an morituros, constat oïbus: prętermittens autem hæc scriptor, de diuturnitate tantum explicauit. Sed rursus rei huic aduersatur, quod in calce dictionis narratur, superrigere his malum non est, in quo quidãm erratum esse dicunt: nam, malum, sine negatione, nõ cum ea, non malum, scribendum fuit. Concessa vero ea, quæ in exemplaribus oïbus cum negatione reperitur scriptura, iure inquiunt rigorem dici non malum esse, propterea quòd exolutam excitet naturam: quòd autem exoluta sit, tum aphoniam, tum inuoluntariam superfluorum excretionem, tum sudores id ostendere. H

3 *Quibus manus tremulæ, capitis ceruicisq; dolores, subsurdiq; fiunt, & nigra, densataque meiunt, his uentura expectare nigra, perniciosum.*

Capitis dolor, caput his affici, veluti & sensus auditorij lęsio, cerebrum ipsum, ostendit: quo fit, vt & coli dolor, & manus tremulę neruorum principium offensum esse portendant. Quòd vero nigræ vrinæ principij alterius affectionem indicent, sæpe est dictum: fitq; hoc ꝓp uehementissimam caliditatem. Vrinæ uero densatæ ex eorum sunt numero, quæ ad obscuritatem tendunt, ueluti & alia libri huius multa, adeo ut impræsentiarum quoq; nugari possint, q̃bus id placet. Nempe Hippocrates in prognostico dĩas urinarum oẽs, quæ in acutis morbis fiũt, enarrans, nullã de densis mentionem fecit: sicuti neq; in epidemijs, neq; in aphorismis. At, q̃ talia quidem pronunciare audent (de quibus notitiam exquisitam habere non possumus: neq; si habuerimus, plus aliquid ijs, quę scimus, habemus) vere autem commoda non agnoscunt, inæqualem hẽre superficiẽ aiunt urinas densas. eminẽtijs scilicet, tum paruis, tum albis ueluti capillis, exasperatas. Suntq; inter hos nonnulli, q̃ spumosas tales urinas esse dicãt, spumam. s. tenuem in superficie inæqualiter

dispersam

A dispersam habentes: alij vero crassas quidē eas, duritiem in superficie, sabuli instar, valdè tenuem obtinentes. Sed sanè percurrentibus oĩa hæc nobis nihil commodi accedit. Nēpe author ipse ad dictionis calcem, uentura expectare nigra, scripsit: & huic rursum ipsi adiecit, perniciosum. Dixit vero antea nigra meiere ægrum: quare spes venturorũ nigrorũ de his relinquitur, q̄ vel deijciuntur, vel vomuntur, intelligenda: superfluũ autē existit illa expectare in gratia prædictionis eum, qui ꝑniciosiora vidit signa, vrinas scilicet nigras. Adde, ꝙ neq; perpetuo neq; vt plurimũ nigrarum urinarũ excretionem cōsequuntur ꝑ ventrem, uel uomitum nigra. Eãq; ob cãm vt̄ Dioscorides subnigras tales scripsisse vrinas, sub ꝓpositionem adijciens, vt prorrheticũ q̄ppiam, tametsi exiguũ, sermo hr̄et. Superuacanea autē prorsus erit cæterorum symptomatũ adiectio. Nã subnigrę vrinę, vt nigræ fiant inclinationē hñtes, febris speciē expostulant, q̄ certiorem definiat prædictionē, aliud vero nihil. Si.n. abunde, tum acris, tum ignea febris fuerit, subnigrę vrinæ in nigras prompte transibunt: si vero non talis, neq; magnopere ignea fuerit, huic tremulæ manus erunt, veluti & dolor capitis, subsurditas, & ceruicis dolor. Hæc etenim omnia phrenitica sunt signa.

4 *Quæ cum exolutione fiunt, & catoche, & aphonia, perniciosa sunt.*

B Rursus hoc in loco particularē scripsit sermonē, veluti & antea, cum dixit, desipientiæ pessimæ. Cõiter autem talibus oĩbus inest, qđ & idiotis ipsis patet, vt magnę affectiones uirtute præfatigatis perniciosæ fiant: sed, qđ ibi, ꝓdebilitatorũ, dixit, id impræsentiarum, cum exolutione, dicit. Potest autē quispiã & cum exolutione, vel infirmitate, vel imbecillitate inquiens, multitudini, indoctisq; quasi aliud q̄ppiam dicat, præbere opinionem: potest quoq; & de particularibus affectionibus ita agere, vt interim alias alia dicere uideatur. Nã & peripneumoniæ, & pleuritides quæ cum virtutis fiunt imbecillitate, omnis item huiusmodi fortis affectio, perniciosa est: si.n. neque ex ipsis qui viribus ualēt omnes seruantur, quòd nemo ex ijs, qui imbecillam habent virtutem, seruari possit, liquido constat omnibus. Hoc igitur in loco duo symptomata, quæ cerebri læsionem concomitantur, memorauit: quorum, qui uel alterutrum tantum dicit, uera loquitur: nam catochæ cum exolutione prauæ sunt; aphoniæ item cum exolutione similiter his habent.

5 *Lateris dolor ex sputis biliosis, si absque ratione euanuerit, in furorem aguntur.*

Sermonis quoq; huius uniuersale sæpius est dictum, Quod.s. oĩa sine ratione euanescẽtia malum quippiã portendãt: † Adest quoq; & impræsentiarum particulæ aliquod malũ, qđ ex biliosis C sputis in pleuriticis affectionibus repente euanescentibus fit, neq; tamen perpetuo, neq; sępius sed, cum biliosi humoris ad caput ipsum transitus fuerit, tunc solũ ęgri ἐξίστανται.i. in furorē agũtur. Atq; sueta iã enunciatione usus, q̄ libtum scripsit, alienã fecit dictionem, cum non habeamus, cui nã orõnem, in furorē aguntur, ordinemus, componamusq;. Nēpe, quãtum q̄dem ex dictione est, lateris dolori ordinamus; dicente utiq; ipso, lateris dolor absq; rõne si euanuerit, in furorē agũtur. Valde uero impropriè dictũ fuerit, lateris dolor absq; rõne si euanuerit, in furorem aguntur, nã, & si pro ἐξίστανται.i. in furorē agũtur, scribamus ἐξίσταται.i. in furorē agitur, sine, ν, syllaba, q̄ finē præcedit, per sola ι & α scripta, non minus, & sic absurda fuerit interpretatio, atq; priore deterior longe: nēpe in illa ab affectionibus ad ægrum per solęcismum transitur. Hoc autē ἐξίσταται, tametsi absq; ν enuncietur, ne sic tamen prorsus, quid prius illud significet, inuenire queas: nam secundum naturam dixisse licebat, lateris dolore ex biliosis sputis absque ratione occultato ęgri ἐξίστανται, uerbo illo uidelicet significante dementiam vehementem, & maniæ participem.

† *Clarius. In hoc loco autē adiectum ratiã est aliquod ex particularib. malum.*

6 *Ex ceruicis dolore comatoso & sudante uenter inflatus, si ad necessitatem liquida laxauerit sublutus, ex his bile carentia in ecstasin aguntur. Talia autem si seruentur, diutius æger laborabit: an & his bile carentes proluuies mitiores, meliorisq; moris existant, & flatuosum adiuuerint tumorem?*

D Acetuãtur quoq; in hac dictione dissimilis generis symptomata. Ceruicis etenim dolor cum comate morbosam in cerebro affectionem esse ondit. Sudor uero, tanquam symptoma, & non iudicatorius, aut redundantiam, aut retentricis facultatis imbecillitatem, indicat. Venter autem inflatus eã ipsam partem affectã esse indicat, uentrem scilicet. Ad necessitatem autē liquida laxare, sublutumq; id facere, iecur ostēdit affectũ. Ἐξίστασθαι aũt, ꝙ est παρακινητικῶς φρονεῖν.i. ualde desipere, eos ait, & si nullum fortis desipientiæ, quã ἔκστασιν uocant, signum effectum fuerit: dictum est .n. comatosum tm̃, q̄ est affectio cerebri, contraria ecstasi: nisi quis ceruicis dolorē signum ecstasis esse dicat; qđ neq; simplicem desipientiam absq; signorum coniunctione significare potest, ut sunt uigilię, capitis dolores, ferox oculus, respõsio audax, somni turbulenti, aut aliqua in sensibus, uel uomitionibus arbitrarijs offensa. Iure igitur q̄dã, pro ἐξίστανται, legunt ἐπίσχονται.i. cohibentur, de alui excrementis dici affirmantes, atq; melius copulari illis: ut ita continuetur dictio: Venter inflatus si ađ necessitatem liquida laxauerit sublutus, ex his bile carentia excremẽta cohibentur. Post hæc vero inq̄ens, Talia autē si seruẽtur, diutius ęger ægrotabit. tandē scripsit, An & his bile carentes proluuies mitiores meliorisq; moris existunt, & qđ flatuosum est tumoris adiuuerint? quasi ita dixerit, & flatuosum tumorē adiuuerint? quod rursus idē in significatu potest, & quod &

flatuosis tumoribus opẽ ferre. Quòd si aliena tibi videatur cõstructio, ignoscẽdũ est ijs, qui ita enar E
rãt: permulta siquidem talia in libro hoc vñr pronunciari nominibus inusitatis. Iure autẽ optimo
inuestigare vr: an bile carẽtes, pluuies tales iuuẽt tumores flatuosos, nõ à bile, sed à frigidis humori-
bus substantia aquosis, & flatuoso spiritu fieri conijciens. Secundũ hãc igr̃ expositionẽ consenti-
re hæc inter se vidẽtur: & non perperam à quibusdam scriptum est συνίσταται, vel ἐφίσταται .i. consi
stunt uel cohibenr, de deiectionibus, & magis ipsum ἐφίσταται i. cohibentur: nã, quia ἄχολα .i. bile
carẽt, ob id cohibentur, atq; ad necessitatẽ uix laxantur, hoc est cum medici auxilio. Superflue ãt
inter initia coniunctũ esse vr̃, ex ceruicis dolore comatoso, & sudante, nullo pacto ventris sympto
matis cohærens, quadransq;. Quo igitur modo concursiones alias multas in vno, vel duob. contẽ
platus, ad eas scribendas peruenisse est visus, ita & nunc fecisse est verisimile, non præscripto ęgro
tantis noĩe, vt in alijs fecit. Et, si res ita habet, fieri potest, vt in principio quidẽ morbi copia q̃dam
humorum, & tẽperatura frigidorũ, & substantia tenuium, particulas circa caput ceruicemq; infe
stauerit: defluẽsq; in vẽtrẽ, & flatuosam in eo molẽ pepererit, & deiectiones tũ tenues, tũ aquosas
fecerit, atq; ob id manentes in uentre & nõ penetrãtes, quo penetrant modo, q̃ tũ biliosæ tũ mor
dentes existũt. Cæterũ nõ parũ interest, an authore libri, q̃ cuipiã euenerũt, narrante, causas nos
reddere eorũ probabiles tentemus, quẽadmodũ in opere epidemiorũ fecimus: an ueluti uniuersa F
lese rmones indagare. A capite.n. ad vẽtrẽ defluere põt humor, veluti & in fauces, gutturq; & pul
monem, & thoracẽ, & septũ trãsuersum, & lienẽ, & hepar, & q̃duis aliud: veluti & ex vno quoq;
horũ rursus ad caput aduehi: sed, ꝙ uel ꝑpetuo, uel magna ex parte in unum dictorum ꝑmeatio
fiat, falsum existit: id qđ plurimæ libri huius dictiones ostendunt. ut q̃bus simpliciter enunciatur
absq; adiectione coniunctionis dubitatiuæ, uel noĩs ægrotãtis. Verũ in hac dictione inquiens, an
& his acholæ proluuies εὐηθέες i. melioris moris, existãt? sese haudquaq̃ sermoni uniuersali con
fidere declarauit. εὐηθέστεροι autẽ significat quidem, & κακοηθέστεροι .i. maligniores, & sæpius in hoc
significato plerique ueterum usi uidentur: uerum & ἠπιώτεροι significat, id est mitiores, ut uertãtur
promptiores: Vsi siquidem sunt & hoc significato quidam ex antiquis, iuxta quod & nunc dictũ
esse uidetur, nempe id commonstrat, quod in calce dictionis dictum est, adiuuerint.

7 Ventris circuntentio ad necessitatem liquida laxans, cito intumescens, conuulsiuum quippiam habet. vt Aspasij filio: Superrigere his lethale: Conuulsusq́; ex his, & inflatus, diutius ægrotabit, superuenietq́; in ore putredo viridis.

Dictũ à me ẽt superius est, ꝙ medicinalis speculationis doctrina ab Hippocrate in legitimis om G
nibus libris per uniuersalia facta sit, expromẽte ẽt aliq̃ñ particularia q̃dam, grã exẽpli, ad eorũ, q
discũt, perspicuitatẽ. Sed, q̃ñ non satis est ꝓcepta uniuersalia condiscere, ut ea prõpte in operibus
dignoscantur, absq; exercitatione, ob id gratia exercitationis ægros in epidemijs scripsit, in q̃bus
nihil eorũ, quæ his contigerunt, est omissum. Quòd uero, quæ à prorrhetici authore emanauit do
ctrina, nõ habeat uniuersale, nisi utiq; rarẽter, iã sæpius est ostensum. Deficit quoq; & ea ab exq̃-
sita illa particulari enarratione, q̃ ĩ epidemiorũ ægris descripta est. Vbi primũ q̃dẽ, † si quoquo pa
cto causæ præincipientes indicare ualeant, } indicat, recẽsens, si q̃s, uerbi grã, uel ex laboribus, uel
exercitationibus intẽpestiuis, uel ebrietate, ægrotare cœperit, deinde, ꝙ primo q̃dẽ die hæc circa
ægrum contigerunt, & secundo alia, & ita tertio, & quarto: & alijs deinceps diebus, oĩa, q̃ fuerunt
explicat: ijs, q̃ ab ipso didicerint, præceptionẽ uniuersalẽ cõsentaneã ijs esse, q̃ in ægris apparuerũt
ostendẽs: ducitq; simul interdũ eos ad exercitationẽ, ut in horũ explicationibus ostẽdimus. Qui ue-
ro ægros in hoc scribit libro, ab hmõi enarratione ex q̃busdã semel uisis iã uniuersalia ꝓcepta cõ-
stituere intendit, non parũ in multis errãs, ut in hoc, quod alteri factũ sit, alteri attribuere, q̃uo &
nũc. Nẽpe, vbi Aspasij filij uẽtris symptomata solũ scripsit, ea cõuulsiuum quippiã habere ait. Tria
autẽ sunt ab eo scripta symptomata, unũ q̃dem est uentris distentio: alterũ ad necessitatẽ ὑγρὰ χα H
λᾶν .i. liquida laxare, qđ pro διαχωρεῖν i. deijcere, dicere consueuit: tertiũ ab ipsis est, cito intumesce
re. Significat autẽ cũ hoc & ꝙ uenter minuatur forsan ex liquidis deiectionibus: nempe mox post
ipsas dictũ est, cito intumescens. Solis autẽ his symptomatis iunctum, conuulsiuum q̃ddam, si q̃s
in ita ægrotante homine prędixerit, fallẽt sæpissime: uerũ aliquando, uel ẽt in paucis semel, uoti
fiet compos. Is quoq; q̃ hæc scripsit, ubi dictis nũc uentris symptomatis similia, in antecedente di
ctione cõmemorauit, de conuulsione nullũ fecit sermonẽ, & si ceruicis dolorem factum cum co-
mate dixerit. Ita ãt hẽt oratio: Ex ceruicis dolore comatoso & sudante uenter inflatus, si ad neces-
sitatẽ humida laxauerit sublutus. Quòd igitur symptomata uentris hæc similia ijs sint, quæ nunc
sunt dicta, liq̃do cõstat omnibus: sed præter hæc, ceruicis adiectus est dolor, neruosæ partis & pro
pe cerebrũ sitæ, & dorsalem medullã continentis, cum hoc ꝙ cerebrum iam erat affectum: nem-
pe comatosum, cerebri est symptoma: uerisimilius aũt erat in ita laborante scriptum fuisse, hẽc ali
q̃d cõuulsiuũ, non aũt in ꝑsenti: in quo fieri põt, ut symptoma aliquod aliud conuulsionis indica-
toriũ factũ sit, quod in enarratione omisit; Nisi ipsum superrigere, in ea dictũ, q̃s conuulsionis si-
gnum esse existimauerit: quod sanè & ipsum a q̃busdã expositoribus est dictum, qui quotidie
tertianos

† Si ĩ signis ali qua sit ex cau sis procatarcti cis.

A tertianos quartanosq; circuitus quibusdam cū vehemētissimo rigore, fieri, nihil cōuulsiuū hñtes
nō uident. Verū, q talia scribunt, adeo in re medicinali sapiētissimi sunt, vt rigorē, neruorū affectio
nē esse, vt cōuulsionē, tremoreq; existimēt. Neq; sanè, cur Aspasij filius cōuulsiuus factus sit, pote
rit quis dicere, non scriptis oībus, quæ ipsi contigerunt: neq; cur χλωρὰ. i. viridis putredo in oris lo-
cis facta sit: succi etenim uitiosi soboles sunt eiusmodi pathemata: quā vnde aliqn acceruauerit, est
incertū, cū, qua nam uictus ratione sit vsus, ignoremus: neq; vero, q̄ in ipsius uentre facta sunt, pu-
tredinosæ cacochymiæ signum pferunt: adde, φ neq; quā nā dicat putredinē uiridē, manifeste co
gnoscitur, quoniam χλωρὰ & quæ æruginem, & quæ pallidum habent colorem, uocitat.

8 *Quibus lumborum tenues, & diuturni dolores ad hypochondrium gripherum modo euntes. & cibo rum auersionem inducentes vnà cum febre. dolor his valens contentusque ad caput perueniens, acute, conuulsiuo modo perimit.*

Siue ὑπὸ λεπτὸν, siue κατὰ λεπτὸν. i. tenues scribatur (utroq;. n. mō scribūt) multā hēt obscurita-
tē. Eam ob cām quidā ὑπὸ πλευρὸν. i. sub costā, scripserūt. Qui ergo ὑπὸ λεπτὸν, uel κατὰ λεπτὸν, scri
pserunt, sentētijs sunt diuisi: nempe alij tenue intestinum dici asserunt: alij latum os, & sacrum ap-
pellatum. Sunt, qui horum tertium qppiam fecerunt, ita ut simul vtrunq; dicant, rationēq; simul
B ijs, q̄ inferuntur, adiungant: nēpe à uena, q̄ ad portas iecoris est, propagines scissurasq; plurimas in
mesarço fieri aiunt, atq; illis affectus lumborum dolores non continuos, sed remissis quibusdam
interuallis infestantes, succedere: quas ad dextrum hypochondrium in iecinoris portas, tum redu
ci, tū contrahi, & veluti conuelli aiunt: ubi uelut radicem esse affectionis supponunt, cū hæc uena
vnà cum propaginibus phlegmone laboret. Quare aūt ita intelligendū sit uerbum γριφώμενα. i. gri
phorum modo euntes, prætermittunt quidē hi, sed quidā alij παρὰ τὸν γρῖφον, nomen accepisse aiūt.
uocatur aūt ita rete quoddā piscatoriū, non, vt hi existimant, p φ scriptum (nēpe aliud vocis huius
significatum existit) sed per π. Quare quidam in præsēti dictione scribunt γριπώμενα: Alij inuolu-
tas mēbranas γριφωμένους dici ex cōsuetudine inquiunt, cū qs digito descripserit discreueritq;: atq;
ob id p metaphorā dolores, qui morsis descriptisq; fiunt. γριφωμένους uocatos: alij & à principio di
ctionis dictum esse aiunt, lumborū tenues diuturnosq; dolores, quasi hoc pacto dixisset: dolores
κατὰ σμικρὸν. i. exigui, minutiq; qđ est imbecilli. Condonantes igitur tū ijs, qui ita exponunt, tū ijs,
q portas iecoris pati asserunt, recte dicta esse oīa (nam ciborū auersionem argm̄ quoddā affecti ie
coris esse inquiūt) ab eo, quodnā ex sic dictis futurum sit nobis emolumentum, audiamus. Inquit
.n. oīonis scriptor: dolor his ualens, contentusq; ad caput perueniens, acute conuulsiuo modo pe
C rimit. Nunquid igitur cōsulent nobis, vt prædicamus oīno hæc sequi? Nempe, φ infestantium cō
mutatio non solum in caput, verū quoq; & in quālibet aliam partē, siue mesenterium, siue & he-
par pati uelint, fieri queat, condonet quis: at certe, quo nam pacto commutatio fiet, prænosse pos
sibile non est, priusquam peculiaria parti symptomata adsint, q̄ q̄ facta cognosci queat: & psertim
cū, quæ prius infestabant, sedata fuerint. Quinetiā cōmutationes eiusmodi in ægrotis, in epidemio
rum libris scriptæ sunt. Et sanè, si nunc quoq; ita scriptum fuisset, eiuscemodi qbusdā symptoma
tis in uentriculo obortis, ac postea repente occultatis, doluit uehemēter in capite æger, diceremus
in ipsum transmutationē factā fuisse, neq; tū, quid faceret, certo licebat dicere, priusquam aliquod
aliud signum cōpareret uel cataphoræ, vel delirij, uel cōuulsionis, nempe & id fieri pōt: pōt quoq;
& natura morbo robustior prorītata, sanguinis per nares eruptionē moliri, uel parotidas suscita-
re. Didicisti siquidem horum oīum incipientium esse signum: sed, priusquā incipiant, capitis dolo
rem solum existentem suspicationem quidem omnium præbere, certam uero nullius ex ipsis prę
notionem.

9 *Superuenientes rigores, & nocte magis quodam modo exacerbantes, cum vigilijs, & uenarū agita-*
D *tionibus in somnis, atque urinas in se ipsos luxantes, in comatosas aliquando finiuntur conuulsiones.*

Libri huius author, ut in singulis dictionibus, vel nomen aliqđ inusitatū, vel cōpositionē, inue
niret, magnopere laborauit: qūo & nunc utrunq; fecit. At, quę in singulis dictionibus inusitata
fit compositio, trāseunte eo vel ab affectionibus ad affectos, vel ab affectis ad affectiones, præte-
reunda nobis est, propterea φ, quantum in ipsis est, nullam sermo sit habiturus obscuritatem. In
pñti vero dictione φλεβοδονώδεα, nouum peregrinumq; nomen fecit, uenas agitari, quantum ex
voce est, ostendens: & vel ēt, ut quidam nomen scripserunt, per φλεβοτονώδεα, venas extendi. Siue
igitur proprie appellatas uenas, siue arterias ipsas, φ has interdum uenas antiqui appellent, agita-
ri vel extendi audire oporteat, mirari licet quomodo nunc primum eas memorauerit. Nam, si
arterias indicare uoluerit, vel tēdi, vel agitari, qđ de vibratitia motione est intelligendum, de ipsis
aliquid in multis ægrotātibus dixisse oportebat. Nam, si author circa arteriarum motiones vsque
adeo diligens erat, vt & uibrari eas, & tendi obseruaret, nequaquam alias pulsuū differētias igno-
rauit. Quomō igitur de ipsis nihil scripsit? Si uero proprie appellatas uenas tendi memorauit, quo
modo & nō huius symptomatis iam antea mentionem fecit, quod scilicet in uehementibus capi-
tis doloribus fieri consueuit? Vidētur siquidē in his, & psertim ubi cū multa caliditate fiunt, puls-

ſantes,& quaſi uibrari temporum venæ. Sæpius aſit & colli iugularias, quæ uidelicet in ſuperficie collocantur, motione pulſui cuidam non diſſimili agitari vidimus. Videtur quoq; & in temporibus ex ſubiacentibus arterijs motio accidere, quo t̃pe illæ maxima pulſant. Ambiguitates ergo huiuſmodi quidam effugere volentes pro φλεβο. παλμῶς, φλεβοπάλμης inquiunt, nomẽ ἀπὸ τῶν φλεβῶν facientes: q̃ autem φλεδόνας & φληναφίας, & λήρους, i. nugas, & deliramẽta, quidam ueteres nominauerint, non te præterit. Affectiones igitur (inquit) cum uigilijs exiſtentes, & in ſomnis delirantes, vrinam inconſulto χαλῶντες, i. laxantes, quod eſt ἀφιέντες, i. excernentes. Nempe ab affectionibus ad ægrotantes tranſijt: rurſum ad affectionem reuertens inquit, in comatoſas aliq̃n finiuntur conuulſiones. Inquiẽs autem, aliq̃n, nos a moleſtijs liberauit: principio ſiquidem neruorum affecto, ut uigiliç, nugæ, & vrinarum inuoluntaria excretio oſtendunt, nil mirum inde phrenitim fieri, & coma, & conuulſionem, & uocis priuationem, & quoduis aliud tale pathema. Su p̃fluum itaque fuerit, ad hanc prædictionem, tum ſuperrigere, tum nocte magis exacerbari: ſed, q̃ iam ſæpius eſt demonſtratum, ſcribit etiam, quç prædictionibus ab ipſo dictis minime conueniũt communia a proprijs ſeparari neſcius. E

10 *Qui principio° ſudant urinis coctis, deuruntur que, & abſque indicatione refrigerantur, & celeriter peruruntur, torpidi item comatoſique, & conuulſiui, pernicioſe habent.* F

Ruſus hoc in loco, qui principio° ſudant urinis coctis, ſuperuacaneum eſt. Nempe & deuri, & abſque iudicatione refrigerari, perimere hoĩem ſufficiunt: deinde & celeriter peruri: veluti & † q̃ principium alterum faciunt, } per ſe ipſa ægrum corrumpere nequeũt: de q̃bus ita ſcripſit, torpidi item, comatoſiq; & conuulſiui pernicioſe hñt. Ab his ergo vtriſq; principio° ſudantes cum urinis coctis ſcripſit, quod perinde eſt, atq; q̃ſpiam dicat in periculo mortis uideri hoĩem, q̃n & cerebri membrana perforata ſit, & thorax confoſſus, atq; in coxa vlcuſculum æger habuerit: aut ſi q̃s periclitari hominem dicat p̃p aquam inter cutem, & unguium abſceſſum. Quidnam proinde adhuc deſideremus, quas nam dicat urinas coctas? de quibus antea dixi à Ruſo Epheſio Zeuxiden empiricum increpatum fuiſſe: nẽpe falſum eſſe id, neq; malum eſſe aliquid, ubi tales urinæ factæ fuerint: uerum aũt eſſe, q̃ laborioſç urinæ malum aliquod ſignificent: nempe eas indicans, quç cũ labore excernuntur. Secũdo uero loco ſcriptum hoc de urinis coctis in utraq; dictione, æque ſermonem vitiaſſe non amplius credibile eſt, ut Rufus cenſuit Zeuxin redarguens. Sed forſan authos coctas urinas craſſas & albas uocauit, quoniam ſubſidentiam huiuſmodi, & in vere coctis urinis vidit: quæ uero perturbatæ ſubiugalium modo, non coctas. G

† Quæ ſunt alterius principij. nimirum cerebri.

11 *Vterum gerentibus ſi capitis dolores, ſoporesq́, cum grauitate fiant, uitioſi ſunt: forſitan uero & his conuulſiuum aliquid pati* ° *prodeſt.*

° Al. contigit

Quidam rurſus p̃ntem nominum conſtructionem ſolœciſmum hęc uidentes, uerbum, his, p̃mutauerunt, talem efficientes dictionem, forſitan uero & hæc cõuulſionum aliquid pati iuuat: verum, ut antea retuli, dum intelligentia ipſa maneat, ſcribere vnicuiq; ſuo arbitratu concedẽtes, de eorum, q̃ referuntur, ueritate diſſeramus. At de ea certe iam diſſerere non ſinit dictionis adiacens nomen ἐπιφόροισι, i. uterum gerẽtib. qđ explicatione eget. Non ſolum etenim nominum inuſitatam cõpoſitionẽ dictionib. in ſingulis exeogitare contẽdit author, uerum quoq; & ex nominib. ipſis unum duntaxat, ac interdum & duo, & tria inſerit uel planè peregrina, vel non in eo ſignificatu, q̃ apud grçcos vſui fuit. quidam igitur ἐπιφόρους; grauidas eas, quç non longe a conceptione abſunt intellexerunt: alij, prompte concipientes, atq; aſſidue uterum gerentes. Inquit igitur. Si capitis dolores, ſoporesq; cum grauitate fiant, vitioſi exiſtũt. Sed cõe oĩum ita habentium nomen ἐπιφορέει adiecit: quo modo & orõnem, cũ grauitate, ut perueſtigemus, utrũ ne pręter id, q̃ laboranti totum corpus graue uideatur, id adiecerit, vel capitis dolores cũ capitis grauitate, uel ſoporẽ cũ grauitate. Sed, ubi quis uniuerſa hæc trãſcurrerit, ad prædictionẽ nihilo plus aſſequẽ, neq; ſm hunc ſcriptorem. inquit ergo, forſitan uero & his conuulſiuum aliquid pati° prodeſt. Cum autẽ virum audieris dicentẽ, forſitan, atq; ex particularibus tanq̃ uniuerſalẽ inconſulto feciſſe orõnẽ, raro rẽ uſu euenire liquido cognoſcas: q̃ vero rarenter cõtinguut, à prorrhetica ſpeculatione deſciuiſſe ſæpius tibi diximus. Nã, ſi tanq̃ contingentia fieri quis dixerit, ſępius iam audiuiſti affectum cerebrum poſſe quoduis ſymptoma, vel in ſenſibus, vel arbitrarijs motionibus, commutari: ſi vero tanquam ſæpius fieri, non ſolum non fit ſæpius, ſed neque ambigue, quod nunc dixit. H

12 *Dolores in faucibus gracilibus ſtrangulantes, conuulſiuum quiddam habent, tum alias, tum a capite orti: ut Thraſynontis fratris filiæ obuenit.*

Ex hac quoque dictione librum hunc non eſſe legitimum Hippocratis quis dixerit, vbi inquit φάρυγγι ἰσχνῷ id eſt faucibus gracilibus. Nempe ſcripturam hãc habent tum antiqua exemplaria omnia, tum interpretum commentarij: niſi ſcribẽtis uitio id uertatur: quomodo & alia multa in exemplaribus multis uitiata reperiuntur: Artemidorus tamen & Dioſcorides manifeſte φάρυγγι ἰσχνῇ ſcripſerunt: nempe q̃ φάρυγξ fęmineo ſcribatur genere, ſuperioribus omnibus eſt confeſſum.

A fessum. Reperitur quoq; & in hac dictione φάρυγξ ἰσχνὸς, ἰσχνά, μετὰ δυσφορίας πνιγώδης. i. fauces graciles, dolentes cum implacriditate, strangulantes. Quòd aût ęgros cernens, concursiones horū scripserit, neq; ex ijs, quæ uidet, se ipsum instruxerit, neq; ad vniuersale particularia reduxerit, vel ex hoc palam fecit. Fauces.n. non semel memorauit (veluti in prognostico Hippocrates fecit oia, quę de eis sunt, continuata serie, & nō sępius, pe rcurrens) aliàs in alia libri parte. Qđ ergo in presenti dictione ait author, si sępius seorsum dictorum memor fueris, et in hac cognosces, quonam pacto ex inuento particulari, in enunciationem ire uniuersalem ausus sit, nominatum Thrasynontis fratris filiam perstringens: in qua scriptam concutionem conspexit. In Prog. cō. 3. tex. 15. cla. 4. 109.a

13 *Tremula conuulsoria facta cum sudoribus redire consueta, his iudicatio euenit, vbi superriguerint: superrigent hi praecluso in ventre ardore.*

Dictionem hanc quidam in duas dispertiunt orationes, unam quidem, quæ ita habeat: τὰ τρομώδεα σπασμώδεα γινόμενα. i. tremula conuulsoria facta, fatentur uero hi orationem hanc manceam esse; sub audiendumq; aliquid, de quo paulo post dicam, uolunt. Alteram orationem principio alterò efficiunt, τὰ ἐφ' ἱδρῶσι. i. cum sudoribus, redire cōsueta indicatio his euenit, si superriguerint.

B Qui uero orationem utranque connectunt, sine articulo τὰ scribunt, tremula conuulsoria facta, ἐφ' ἱδρῶσι. i. cum sudoribus, redire consueuerunt: id quod, quia falsum sit, ab expositoribus est damnatum: alterum uero, q mancum. At, qđ dictioni deest, scribentis delicto id accidisse pōt: falsitas aūt ipsa nullam admittit excusationem. Nempe, q tremula conuulsoria facta cum sudorib. redire consueuerint, falsum est: cum redire non consueuerint, sed lethalia existant, siue cum sudore fiant, siue non. Considerabimus igitur ea, quæ hi dicūt, tremula conuulsoria facta, mortem inferunt. aut, tremula, vel conuulsoria, per se legi præcipientes. Nempe & hoc intelligi pacto posse inquiunt, tremula conuulsoria facta mortem inferunt: posse autem & in hunc modum, tremula, uel conuulsoria si fuerint, praua existunt, ut prius quidem plane perfectam absolutamq; ex tremulis, in conuulsoria degenerationem doceat: posterius vero, tremulis pathematibus vbi superuenerit conuulsorium, sequi mortē. Vtrunq; siquidem est lethale: sed prius quidē tanquam tremulis ad cōuulsoria ante hominis mortem trāsmigrantib. posterius uero tanquam plane cum hoc factis, atque vbi firma fuerint, mortem inferentibus. Cui uero hæc placent, ipsis licet vti. Ego aūt ad eos pergā, qui principio altero dictionē cū articulo τὰ legūt, τὰ ἐφ' ἱδρῶσι παλινδρομέοντα. i. cum sudorib. redire consueta: deinde subiicientibus nobis, & postea legētibus, iudicatio his euenit, si superriguerint,

C ut sermo hmōi sit: cum sudore desistere visa pathemata, rursumq; reuertētia, & rursum ignescentia, at iterum sudoribus solui uisa, veram certamq; habent solutionem iudiciumq;, vbi superriguerint. Quod autem deinde dicitur, superrigent præcluso in uentre ardore, eiusmodi habebit sententiam: ventris æstus antecedit, si præmemoratis superuenturus est rigor.

14 *Lumborum dolor, & capitis dolor, & cordis dolor, cum excreatu violento, conuulsiuum quippiam habet, submutumq́; cum iudicatione rigorem.*

Quidam dictionem coniunctione, &. semel scripta exponunt, conuulsiuum quippiam habere non ex prædictis quatuor fieri, sed ad ueritatem de oibus prædici, volentes: quatuor dico, lumborum dolorem, cephalalgiam. i. dolorem capitis, & cardialgiam. i. cordis seu stomachi dolorem & violentum excreatum: ita fit, vt hoc scribant mō: lūborū dolor, capite, & stomacho dolēti. Alij coniunctionem, &, bis scribunt: quo ego mō protinus ab initio scripsi, p pea q exemplaria cōplura ita habeant. Descriptio aūt quippiam indicabit: lumborum dolor, si & capite doluerit quis, & stomacho, vel cum screatu violento, conuulsiuum quippiā hēt. q̄ q̄ & dictio ita scripta utrunq; simul ægrotanti factum significare possit, & lumborum dolorem, & cephalalgiam. Ego autem neque experientia, neq; rei natura, conuulsionem prædictis cōsequentē esse pronunciare possum.

D Quin & author adiecit, conuulsiuū quippiā hēt, quod non idem est, ac si dicas symptomata hmōi conuulsiua esse. Docui porrò antea, q non similiter audire cōueniat, cautum hoiem tales expromentem uoces: & eum, q facile de particularib. tāquam vniuersalib. pronunciat. Nam eum temerarius ille hæsitans dicat, conuulsiuum quippiam hēt, vel exiguū esse, vel raro contingere, quod dr, ostendit. De singulorum autem, quæ in oib. tertij huius commentarij dictionibus referuntur, symptomatum uirtute, paucis quidem docui in horū commentariorum prima, & scđa: longe āt lateq; in prognostici commentarijs: vberius item ac fusius in libris de iudicationibus, & symptomatū causis: non pauca quoq; de his in libris epidemiorum sunt enarrata. Satis ergo hoc loco fuerit solam dictionē explicare, atq; insuper, verumne an falsum sit, qđ enunciat, aut frequēs, aut ambiguum, aut rarum, sententiam adiungere. Post orationem, conuulsiuum quippiam hēt, scriptū est ὑπόκωφον nomen. i. submutum: quod quidam cum prædictis connectunt, ita vt fiat talis dictio conuulsiuū quippiam hēt submutum. Alij principium dictionis, quæ infertur, esse existimāt, commutantq; iterum hi ipsi dictionem: nempe alij sine articulo scribūt: alij neutrum articulum adiungūt, talem febricātes dictionem. τὸ ὑπόκωφον. i. submut' cū iudicatione rigor, uentris deiectiones subliuidæ turbationis plenæ, & urinæ tenues. Quidā legunt: per se, cū iudicatione rigor, neq; cum prædictis

prædictis,neq; cum sequentibus ordinantes. Alij totam dictionem commutant,atq; ita scribunt, ὑπόφοβον ἅμα κρίσει ῥῖγος.i.subterrefaciens cū iudicatione rigor. Consequenter aūt tibi vtrorūq; expositionem per se exacte scribam. Quidam igitur ἅμα κρίσει ῥῖγος.i.cum iudicatione rigor ꝑ se scripta esse volunt,multasq; fieri cum rigore iudicationes significare. Orationē uero ὑπόφοβον ἅμα κρίσει ῥῖγος,dixi iam antea quosdam permutare,& pro ὑπάφωνον,ὑπόφοβον scribere: geminamq; faciūt expositionem, alij quidem pro φοβερὸν ἅμα κρίσει ῥῖγος, dici putantes:alij pro μετρίως φοβερὸν, quasi mediocriter terrificum dixeris,ut τὸ ὑπάφωνον simile sit τῷ ὑπόφοβον. Fuit autem & tertia quædam scripturæ huius expositio talis. Componere quouis modo rigorem bonum non est:ueluti,si,dum vel per sanguinis eruptionem quis,uel uomitum,vel ventris vacuationem,vel sudores,uel hęmorrhoidem iudicatur,uel mulier per menstruam purgationem,rigeat. Sæpius certe fieri videtur, vt bonam aliquam vacuationem antecedat rigor:cum uero iam excernunt,rigorem incipere malū. Quod autem id uerum sit,qui multos ægros diligenter contemplati sunt,norunt:si uero prorrhetici author ita censuerit,est diuinandum:principio siquidem neque, an ab illo scriptum τὸ ὑπόφοβον sit,nouimus,in antiquis enim exemplaribus plurimis non ita scriptum est. E

15 Ventris deiectiones sublinentes,turbulentæ,& urina tenues,aquosaq́, suspicionem habent. F

In Prog. cō. 2 t. 22. 4. 199. h Ibid. 200. h. t. 30. & 201. a. t. 32.

De his utrisq; seorsum in prognostico differuit Hippocrates,tum˚liuentes uentris deiectiones prauas esse inquiens,tum˚urinas tenues aquosasq; nunc suo more diuersi generis notas complectens,nihilo plus docet. Potuit sanè & his author praua sputa coniungere,uel spirandi difficultatē vel aliam quampiam uitiosam notam. Quidam uero expositores dictionem hanc, huic,submutus cum iudicatione rigor,coniungunt,unamq; totam efficientes,supra dictis omnibus illarum esse ab authore dicunt,id quod in calce dicitur,ὕποπτα.i.suspicionem habent:nempe & his sublinentibus scilicet uentris deiectionibus,urinisq; tenuibus,& aquosis,nō absq; ratione infertur,suspicionem habent. Si vero quispiam his addiderit,& τὸ ὑπάφωνον.i.submutum,non suspectam solum ait esse concursionem,uerum quoque & euidenter malam.

16 Fauces parum˚exasperatæ,venterq́, inanibus surrectionibus murmurans,& frontis dolores: contrectati fatigati, in stragulis vestimentisq́, dolorosi,quæ ex his augentur,difficilia existunt: somnus multus in his conuulsiuus,& dolores in frontem graues,& mictio difficilis.

Ventrem murmurantem cum inanibus surrectionibus,quidā phreniticum esse symptoma cōtendunt:nēpe duobus modis errare eos,vel ꝙ,quæ sub sensum cadunt non sentiant, q̄q̄ cum dolore persæpe fiant,vel ꝙ,quæ sub sensum non cadunt,sentire vn̄r, altero autem modo resurgere q̄dem eos tanquam morsos aiunt,sed nihil operari, qm̄ neq; qđ morderet,erat: morderi siquidē sese putant,sed non mordentur. Oratio aūt,in stragulis vestimentisq; dolorosi, ex assueto sibi enunciandi modo,absurde dicta est,quæ talem habet sensum:tactum eorum,quæ ipsis substernuntur,non ferentes,sed dolentes. An ne quidem,& ob id,ꝙ ab incumbentibus grauentur(dura siqui dem esse arbitrantur,uel mordentia,quę substrata sunt,atq. inuisam habent,quæ circunfunditur, vestem stragulam) an si ob aliud quippiam in ipsis contingit,prorsus est incertum. Deinde & alia deinceps recensens,cum inquit,somnus multus in his conuulsiuus, sophistis præbet peruestigandi occasionem,an possit aliq̄n somnus lædere:nam aut iuuare ipsum inquiunt:aut,si non iuuet,ne quaquam tn̄ unquam lædere. De ea re autem in aphorismorum commentarijs antea disserui. Neque uero,si somnus multus lædit,conuulsionem efficere vr̄,at solum periculosum esse morbum ostendit. Mictio autem δυσκολαι οὖσα.i.difficilis,miro modo ob authore in obscuritatē excogitata:ita vt inter expositores alius dicat δυσκολαίνουσαν,eam quæ fit cum dolore,esse dictam: alius eā, quæ retinetur:alius eā,quæ ægre fit,& eā quæ continue,& eā quæ in stranguria fieri solet:eam uero,quę prępotentet mordet,alius. Vbi uero oīa percurrerimus,nihil,quod effatu dignum sit, ad prædictionē consequemur,propter eam,quam sępe retuli causam,ꝙ.s.permulta diuersi generis ꝑmiscet symptomata. Argumentum rei huius maximum est uel hoc,quod interpretum nonnulli eo quidem ierunt,ut dictionem pertingere ad hanc vsq; orationē,somnus multus in his conuulsiuus,existimarent,principio alio,quę consequuntur,legi pręcipientes:alij uero coniungant:atque ex coniungentib. alij alia in parte consequentes dictorum circunscribi dictionem uelint. Si igitur omnia ad finem vsq; quis persequatur,quę in singulis suspicionibus separatim expositores dixerunt,longum sanè efficier sermonem,nihilq; eos, qui in hunc incident librum,iuuabit. G H

†Al. ex cōuulsiuis.s. affectionibus & sic inferius.

17 Vrina detentio,& quibus rigores † ex his conuulsiones:vt & ipsa,ubi inhorruit,˚sudauit.

Si coniunctionem,& permutauerimus,sermo erit dilucidior, talis redditus: vrinę retentio, quibus rigores,& ex his conuulsiones. Hęc particula, quibus rigores, dicta est,& in libris epidemiorū in hac dictione:ante rigorem urinarum retentiones. Quòd aūt & ex conuulsiuis affectionibus urinę retineantur,pręposuit author in præsenti dictione:Quę aūt temere a quibusdam dictionis huius explanatoribus dicta sunt,subticere est melius. Ego autem explanationē ad eā,quę idonea sit, pręnotionem, dico. Sequitur,& ita, ubi inhorruit sudauit. Quintus quidem, solam hanc cum

sciret

A sciret scriptionem, quam in antiquis, vt ait, exemplaribus repetit, fatetur se non intelligere. Verum in compluribus exemplaribus scriptum est, & ipsa, ubi inhorruit, sudauit, ut mulieris nomen ea voce intelligamus, quam vbi inhortuit, sudore* contigit.

18 Syncere desistentes purgationes, alibi quidem exacerbantes, his uero & valde: & talibus & parotides exurgunt.* * Al. omnibus

Vt pro purgationibus vacuationes diceretur præstabat. Nempe, cum excerni contigerit, quæ corrupta sunt, purgatio est corporis: cum {vero} excernantur, quæ ui morbi fiũt, {vaçuatio.} Cuius autẽ, ꝙ de his dicatur, patet ex verbo, desistentes, ꝙ expurgantes corpus uacuationes, principium quidem a synceris interdum hñt, sed desinunt in benignas, mitesq; deiectiones. His vero & valde tales exacerbantes esse vacuationes, ad interdicta relationem habet. Antea aũt dictum est: vrinæ retentio, quibus rigores, & conuulsiones. Prænotio autem in ea re est, ꝙ parotis suscitari possit: atq; ob id scribitur, ꝙ ægro cuidam ex ijs, quæ in dicta syndrome relata sunt, parotida habere contigerit: non tamen perpetuo, sed magna ex parte parotidas prædictam sequi sydromen est rationi consentaneum: didicimus siquidem talium abscessuum notas.

B *19 Turbulentæ, ferocesq́; è somno excitationes, conuulsiuæ, tum aliàs, tum cum sudore.*

Iam antea concursiones huiusmodi explanauimus, nihil sanè, neq; quod necesse sit, neq; magna ex parte, habentes: atq; ob id præsentem dictionem quidam ijs, quæ inferuntur, nectunt, cæteri autem distrahunt.

20 Ceruicis, dorsiq́; perfrictiones apparentes per totum corpus, in his & spumosæ vrinarum excretiones cum animæ deliquio, atq́; oculorum hebetudo, conuulsionem prope esse indicant.

In multis quidem exẽplaribus dictio ita scripta est, perfrictiones apparentes, in alijs uero melius hoc pacto, apparentes per totũ corpus: cumquã fieri non possit, ut totum simul refrigeratũ sit corpus, atq; ob id bene adiectum sit apparentes. Quod deinceps dr̃, non paruam hẽt in scriptura controuersiam: quidam .n. scribunt ἀφρώδεα .i. spumosæ mictiones; alij autem πυώδεα, i. purulentæ. Sed ad totum rei sensum verbum, spumosæ, est rõnabilius: nã purulentæ mictiones, si propriæ vtiq; intellexerimus, & non ut libri huius author improprijs nominum metaphoris uti consueuit, pus urinis permistũ esse indicant: puris aũt gñatio, tñ abest, vt conuulsionem significare possit, vt ẽt in aliquo, qui conuulsionis incurrit suspicionẽ, signũ bonũ sit, morbũ concoq. ostendens: spumosæ vero siue ob colliquationẽ, siue ob perturbationẽ quandã, flatuosumq; spiritũ exoriantur, suspectę vtroq; modo ad conuulsionẽ existunt: non tamẽ purulentæ his similiter. Si uero impropne purulentas dixit vrinarũ tũ crassarũ excretiones, neq; ita suspectæ sunt, neq; ad conuulsionis generationẽ proficiunt. Aĩæ aũt deliquiũ, & oculi habetudo, quæ ἀμαύρωσις dr̃, imbecillæ aĩalis facultatis signa existunt. Conuulsionem igitur non ea symptomata dictis adiecta, sed sola illa pñt indicare: illa dico, ceruicis dorsiq; perfrictiones vna cum toto corpore, vrinam itẽ spumosam, aut crudam, aut incoctam. Oculi autẽ hebetudo per accidens conuulsionis expectationi fidẽ faciet, ꝙ principiũ neruorum affectum significet. Nosse autem oportet & concursionem hanc † virtutum * inferre conuulsionem; non tamen perpetuo, vel vt plurimum, sed ambigue magis, si ἀφρώδεα .i. spumosæ scripserimus, neq; si scribatur πυώδεα .i. purulentæ, expers, vt dictum est, expectationis erit: medium vtriusq; obtinente, si ὑπνώδεα; i. somniculosæ, scriptum sit: sed illis adhuc magis, si crudæ & incoctæ uideantur. Quibus autem hæc cessauerint, his propè esse tum conuulsionem, tum mortem indicant, oculorum hebetudo & apsychia. Intelligit autem proculdubio, lypopsychiam; i. animi defectionem. Dioscorides pro ἀψυχίῃ scribit ἀποψυχῇ.

† τῶν δυνάμεων. i. virtutũ est in cod græcis. arbitror tamen legendum esse τῶν δυναμένων id est eorum quæ possunt. vt sit sensus. hæc cõuulsio est ex ijs, quæ inferre possunt conuulsionem nõ tamen perpetuo &c.

D *21 Cubiti, & ceruicis dolores conuulsiui, à facie autem hi, atq́; in faucibus sonitus multi cum saliuatione, sudores in his per somnos boni: an & sudore quam plurimos leuari non malum?*

Orationem, à facie aĩt hi, intellexerunt oẽs, vt ęquam habeat conditionem cum hac, a capite, nempe, & supra in alia dictione dixit, tum aliàs, tum a capite ortu. Quare aĩt conuulsiua hęc dicat symptomata, non est incertum ijs, qui antedictorum meminerunt. Quidam vero primam dictionis partem per se tum scribunt, tum legunt, ut sermo talis sit: cubiti, ceruicisq; dolores conuulsiui a facie aĩt hi. non amplius indigentibus nobis ad conuulsionis prænotionem consequente oratione. Hi autem coniunctionem, atq; tollentes, principium consequenter scriptorũ hoc fecerunt, in faucibus sonitus frequentes. Quidam pro ἦχοι .i. sonitus, scribunt ὄχλοι .i. tumultus, ita, in faucibus tumultus multi, vt Dioscorides. Capito autem ita scripsit: atque in faucibus ὠχροί .i. pallores frequentes: prompte si quidem (vt persæpe est dictum) recentiores in obscuris libris veteres scripturas pro arbitratu mutabant. At hęc quidẽ, quoquo modo habeant, symptomata mala sunt: videntur q; ad præsentis dictionis veritatẽ quippiã conferre. Sed iusta est quæstio, quã ob cãm adiecit, sudores per somnos in his boni; nihil enim est peculiare hoc pacto laborantibus, vt à sudoribus p somnos duntaxat iuuentur. Nempe cõe est commodis sudoribus tum in dictis affectionibus, tum

in cunctis alijs limitationes hēc alias, vt si ex morbi coctione fuerint, si per uniuersum corpus, si B
diebus iudicatorijs, si febres & symptomata sedauerint. Sudores aūt, qui in somnis fiunt, vigilanti bus fieri superuacaneū. Quidam uero sermoni opem ferre cupientes, sudores in ijs, qui conuelluntur, ob morbi robur fieri aiunt. Si igitur corpore tum exoluto, tum relaxato, quod in somnis fit, id oratur, sudare hos sec̄m naturam est existimandum. Quod deinceps dicitur, maiorem adhuc habet dubitationem, scribente ipso, an sudore, quam plurimos leuari non malum? nullam siquidem ambiguitatem habet, cum manifeste sit bonum: si minus, at prorsus certe non malum.

22 *Dolores, si ad infernas dilabuntur partes, his toleratu faciles.*

Quod, quosnā infernas dicat, non adiecit, ꝑ pea geminā expositores fecerunt scripturā: alij siq̄dē εὔφοροι.i.faciles toleratu scripserunt: alij aūt δύσφοροι.i.difficiles toleratu. Nam, si ad partes, quę circa thoracē, & os ventriculi sunt, peruenerint dolores, maiorem inducent tolerandi difficultatē, † q̄ cum in ceruice cubitoq; essent) si ad crura, morbosam totam affectionē insigniter iuuabūt.

† ceruici cubitoque.

23 *Qui in febribus* sudant cum capitis dolore, intercelusa aluo, conuellentur.*

Ex breuissima interdū expectatione conuellendos scribit: nempe forsan semel quendā ita habentem conuulsum vidit, non sæpius. Liber autē ferè totus ad delirij, conuulsionisq; prædictionē F
expenditur. Si quis igitur authori crediderit, & in febre capite dolentes cum* sudore & alui retentione conuellendos enunciare ausus fuerit, sæpius admodum aberrans, semel petitum assequetur.

24 *Subarenidæ & liquidæ deiectiones, perfrictionesq; non sine febre, prauæ: rigores ex eis tū uesicā, tū uētrē prehendentes, dolorosi: an & in his comatosum, aliqd cōuulsorij habeat? non fuerim admiratus.*

ψαθυρὰ per δ Attici scribunt, per θ uero ψαθυρὰ cæteri oēs, uocantq, ψαθυρὰς carnes, quæ duris fibrosisq; & ægre diuellibilibus, atq; mandi contumacibus contrario hūc modo: tales autē maxime sunt, quæ a multis σαχναὶ appellantur, diem unum vel duos a iugulato animali repositæ: † ἑωλας ait eas græci uocare consueuerunt, (quasi biduanas, vel triduanas dixeris:) & ἐπιλίζωντα ante putrefacere: † hinc edulium summe recens ἐπιβραχὺ προσωλισμένον.i. parum ad putrefactū, mortificatumq; dicitur.) Constat autem ex eo quod postea ita dictum est: Senibus † ad finē accessit.)
Ego igitur ostendi, quęnam dicant homines ψαθυρὰ. in eduliis, & non in excrementis, orationem habentes. Sed libri huius authorem ęquum erat nobis dicere, quęnam excrementa ὑποψάθυρα.i. subarenida vocet: nempe, ꝙ mediocriter ψαθυρὰ.i. arenida, constat (Prorsus siquidem ad cum spectabat nobis osidere, quænam dicat ὑποψάθυρα.) Cum aūt prophetæ ipsi inter se controuersi existant, maior adhuc nobis, qui prophetæ non sumus, existit dubitatio. Nempe est, qui liquida nunc G
simpliciter dici ait: alius cum aquositate liquida, crassitiemque & substantiam nullam habentia: alij ea tanquam pinguitudine vacua: alij ueluti non glutinosa: alij (nescio qd̄ ipsi uisum sit) aiunt ea, quæ humidis alijs, olei instar, non miscentur: alij in liquida deiectione biliosos, & incoctos globos: alij ait, quæ facile dissoluuntur, vt si arenam aqua consperseris, deinde digitis componens cōstrinxeris, & mox ubi solueris, dissolutam dixeris, videnturq; hi cæteris probabiliores esse. Eadem vero potestate dicunt, qui non glutinosa esse aiunt, quę quis composita, & una uoce dixerit ἄγλισχρα.i. non glutinosa: si.n. ab arenulentis edulijs ad deiectiones transferre similitudinem, liceat, ꝓbabilius fuerit dicere, ψαθυρὰ alui excrementa esse, quæ de facili dissoluuntur, nullamque habent ęgre dissolubilem vnionem. Talia vero excrementa fiunt & a cibis, qui arenulentam & solutu facilem habent substantiam: Vidi ego cum in agro essem, hortulani pueros frumenti quidem indigos, pyris uero abundantes, talia deiicere. Qui milium, panicumque edunt, vel hordeaceos panes similia his excernunt. Si uero triticeos panes quis edens talia deiecerit, quod tenuis, & dissoluens, humiditas excrementis permista sit, quæ mutuā prohibeat vnitionem, est suspicandum. Dioscorides, vt multa alia in obscuris libris promptè commutauit, ita & uerbum ὑποψάθυρα permutauit, H
fecitque ὑποψίφαρα, appellariq; is ita ait subnigrantia: nempe & tenebras ψίφας dictas esse apud Pindarum. Post uero ψαθυρῶν vaticinium, vel coniectationem, vel temeritatem (nempe, quod quis in talibus, tanquam certe nouerit, enunciet, temerarium existet) ad consequentes pergamus dictiones: ex quibus prima est, perfrictionesq; non sine ardore, quod rursus ipsum certo nosse, quid sibi velit, temerarij est hominis. Conijcientes uero & in hac re, ut in alijs libri huius multis fecimus, perfrictiones non sine ardore dici asseremus, cum quis superficie quidem perfrixerit, in imo autem corpore sentiat igneam caliditatem. Has igitur prauas esse ait: quis enim cute quidem perfrigescentem, intus vero ardorem sentientem, praue habere, non nouit, etiam non quærentibus nobis, an subarenida deiecerit? Nempe scriptis in prognostico contenti ad dignotionem * tum bonarum tum malarum deiectionum non fallemur. Deinceps autem in præsenti dictione scriptum est ita: Rigores ex his tum uesicam, tum uentrem, prehendentes, dolorosi. Quærere igitur rursus nos hoc loco uult scriptor, quidnam significet verbum ἐπιλαμβάνοντα, id est prehendentes. Nempe antea ipsas ἐποχὰς, id est retentiones, uocauit, ἀπολήψεις, id est interceptiones: nunc autem, qui ἐπιλαμβάνοντα scripsit, alijs quidem in re eiusmodi

† Hinc edulium recentib. ἀπροσωπὶς dictum est id, quod parū est προσωλισμένον. Loc° Hippocratis in libro de Alimento. Galenus vocē hāc ἀπροσωπὶς interpretatur quod in superficie est mutatum, in exposi tione lingua rum Hippocratis.

† εἰς τέλος μετασυμβαίνοντα .i. exquisite mutatum.

In Prog. cō. 2 t. 13. & 14. ac reliq. 4. 199. a. c

A di nomen fere vr de interceptionibus, retentionibusq; quas ἐπολήψιας vocant: alijs uero, q ueluti
admodum extendantur, indicare. Quod uero dr̄, ὀδυνώδεα .i. dolorosi, sufficit ostendere ęgrotatio-
nem quandam significari per uocem ἐπωδυνώδεα. In cæteris quidem operib. plurima eorum, q̄
dubitationem afferunt, ex illatis dignoscuntur: in hoc vero libro maior perpetuo priore infertur
quæstio. Quo & nunc, cum inquit, an & in his comatosum, nempe vel tale est, quod ait in his me-
moratis, uel tum oibus, tum postremis: nam & id patet, comatosum pathema habere quippiam
simul existens & conuulsiui, veluti in quo quidem ipsum & simul existit, q prædicta comatosum
sequatur. Sed neutrum horum neq; est necessarium, neq; ut plurimum euenit: & quidem author
ipse confeutit: adiecit.n. coniunctionem dubitandi, an: deinde ipsi acclamauit, cum dixit, non ad-
miratus fuerim, nempe ita in compluribus & fide dignis exemplaribus est scriptū, ueluti & in alijs
quibusdam nullo pacto scriptum reperitur.

25 *Quæ in acutis morbis vomitorie trahuntur, vitiosa: atq; alba deiectiones, difficiles, fętore carētia ex his percurrentia multo cum æstu in mentis eunt aberrationē: an ex his comatosi, torpidiq; postea fiūt? morbus ex talibus diutius manet: an & circa iudicationem arescentes* difficulter spirent?*

B Quæ in acutis, inquit, morbis vomitione trahuntur, vitiosa sunt: tale aūt quippiam & antea est *al. tussiculosi
scriptum: nosq; in similib. similia dicere cogimur. Adijciam vero nunc & illud, quod ante dictū
non fuit, cum nauseam fieri dicebam, qñ ad expurganda, quæ contristant, uenter cietur. Quidā &
ob phlegmonem ipsius, nauseabundam fieri affectionem dixerunt, quod in supradicto uniuersali
sermone continetur. Nā, si phlegmone sua propria rōne nauseam pariat, nunq̄ uenter phlegmo
ne obsideri citra nauseam reperietur. Incidit autem huic symptoma eiusmodi, cum phlegmo-
ne obsidetur, qñq; duobus modis: altero quidem, cum tenues quidam ichores ex inflammatis par
ticulis ad interiorem ipsius capacitatem decumbentes, collectiq; in eo loco, os ipsius contristaue
rint: altero aūt, cum permistio affectionum fuerit. Duab. siquidem inter se complicatis affectioni
bus, per se in utraq; fieri solet. Permista igitur ea, quæ nauseam parit, affectione cum phlegmone
pp alteram earum nauseantes ægri fiunt, non propter phlegmonem. Contingit aūt non nunq̄,
ut ex moderatis nauseis vomitus statim incidat: nonnunquam sanè & conturbatio quidem pluri
ma & frequens fiat, uomatur vero vel nihil, vel prorsus paucum: quod coniijcere licet his uerbis,
uomitione trahuntur, ipsum velle significare, quæ in pręsentis dictionis capite sunt posita. Prauū
autem est, non vt signum tantum, uerum etiā ut causa, symptoma hmōi. Nempe, quatenus succi
C malitiam, excerni contumacem, contineri in uentris ore ostendit, catenus signum prauum est: q
vero continuis lacerationibus vellicationibusq; uentrem cruciet, ob id rursum tanquam causa ip
sius erit, phlegmones quidem nondum existentis tanquam modo futuræ; eius vero, quæ iam ad-
est, tanquam incrementum suscepturę. Præterea inquit, albicantes deiectiones, difficiles, quod q
dam ab ante dicto separant, cæteri copulant. Cæterum, quod de prædictis antea diximus: idem
& de his nunc dicimus: albæ etenim deiectiones fiūt non defluente ex hepate in uentrem bile: qđ
sanè, & per se, & cum ante dicto constare potest: qa uero author dissimilia multa inter se commi-
sceat, legentes ob id ea & copulare, & separare ab inuicem possunt. Sed, quod mox post albican-
tes deiectiones scriptū est, fętore carētia ex his percurrētia multo cum ęstu, in mentis eunt aber-
rationē, inter ea, quæ semel forsan, vel bis uisa sunt authori, est, nullā, quæ necessaria sit, habentia
consequentię cām, sed (vt sæpius iam dictum est) quæ fieri possint, interdū quidem q infesti trans-
mittantur humores, interdum vero q diuidantur, atq; aliqñ q increscente affectione plures occu
pent locos. Adde, q neq; comatosos eos fieri inter necessaria sit, sed inter contingentia: qđ & ipse
confessus est, cum inquit, an ex talibus comatosi? visus est siquidem & id supra perpetuo adscribe-
re, ubi enunciare quippiam non audet. Cætera, quę deinceps ad finē vsq; dictionis dicuntur, simi-
D lem hāc absurditatem, ut forsan iam ab earum, quę huic libro supersunt, dictionum explanatione
temperandum sit. Nempe, qui exacte didicerunt, tum quę in libris Hippocratis scripta sunt, tum
quæ in ipsorum explicationibus sunt a me dicta, hi cognoscere possunt, quænam sanè ex signis
scripsit, quæ prognosticen ęqualiter perpetuo pōtem obtineant, quæ nam magna ex parte, & q̄
ambigue, vel raro, atq; amplius quas in ipsis pro maioris, minorisve rōne continuerint differen-
tias: vt nihil ope mea ad præsentia indigeant. Cęteris uero, qui priusquā illa didicerint, sese ad hęc
conferunt, prolixissimæ in horū singulis orationis est necessitas, ut non tribus, sed triginta opus
sit libris. Ego vero comprobatas fide dignorum exemplarium scripturas præsenti percurri dictio
ne. Sunt uero & alię multæ scripturę, aliæ aliter pro cuiusq; arbitratu: sed ad infinitam, ut dixi, pro
lixitatem incidere cogar, si omnes memorauero.

26 *Quæ ex lumbis ad collū caputq; redundant, resoluuntq; & paraplectico modo, conuulsiua, & mē tis vacillationem parientia: an & talia conuulsione soluantur? Ex his variè ægrotant per ea profecti.*

In hac quoque dictione est incertum, quonam pacto legere nos uoluerit, qui librum hūc scri-
psit: an ex ordine vniuersa connectentes symptomata, deinde ab his dicentes, an & talia conuul-
sione soluantur? an ad hanc usq; orationem, resoluuntq; paraplectico modo, serie continuata le-

gere,

gere, mox silentes, rursum postea dicere, conuulsiua & vacillationem mentis patientia, nempe quidam hoc modo, alij illo legerunt: deinceps etenim inquit, an & talia conuulsione soluantur? Conuulsiua certè, conuulsione solui, inter absurda est: prædicta vero solui conuulsione probabilius quis intellexerit: sunt aũt, quæ prædicta sunt, hæc, quæ ex lumbis ad collum; caputq; redundant, resoluuntq; paraplectico modo, postea facta fuisse conuulsiua, & talia reddita paraplegiam soluisse. Hæc siquidem sensum quendam hr̃e vñt, ꝑ pea, ꝙ paraplegia affectio vnius partis corporis talis sit qualis est* paraplexia totius, huicq; aduersissimum sit ſm motionem pathema conuulsio. Nempe cum partes affectas motu priuet paraplegia, conuulsio ad motionem agi naturali uehemẽtiorẽ, ita vt violenter hæ concutiantur: ꝙ si obstructio, uel humidorum, aut crassorum, aut glutinosorũ impactio, in neruis fuerit, ob id paraplegiam iuuare uidebitur. Quod uero in calce orationis dictũ est, ex talibus varie ægrotant per ea profecti, in quopiam id factum conspexisse mihi uidetur. Nẽpe, & semel ego quendam, qui ita affectus erat, permutationemq; uarie sese mutuo excipientium symptomatum habebat, uidi. Fiebant autem & illi hęc, prægressis lumborum, colliq; & capitis doloribus, post quos manus tota ægre tum sentiebat, tũ mouebatur, sicuti & in dictione dictũ est, paraplectico modo, cum non esset exacta paraplegia: mox superueniens conuulsio sensiliorem eam atq; ad motiones expeditiorem fecit: placata autẽ conuulsione, sensim rursum deterior reddebatur: deinde rursus tum lumborum, tum colli, tum capitis, dolore correptus uniuersam subitamq; habebat paraplegiæ in manu adauctionem: atq; rursus postea non parum conuellebatur.

* Forte, apoplexia. vide lib. 4. de vict. rõne I morb. acut. com. 27.

E F

27 *Conuulsiones in hystericis sine febre faciles sunt; vt etiam Dorcadi contigit.*

Et in hoc loco, quod a nobis cognoscitur, dictioni adaptabimus, nihil ab ea discentes. Nomen siquidem εὐχερές. qđ facile dixi, ambiguum, quantum in se est, existit: põt. n. quis intelligere ex eo rationabilem earum, quæ in hystericis affectionibus fiunt, conuulsionum generationẽ: ꝑt quoq; & dici securitas ipsarum, & a periculo recessus. Nihil itaq; dictio nos docet, sicuti neq; alius, qui ambiguus sit sermo. Qui aũt in rebus, quæ dicuntur, ueritatẽ scire ꝑuertunt, uni ambiguitatis parti conueniunt, interdum aũt, & duabus: quo pacto & nunc hi legunt. Nempe mulieribus hystericis appellaris, quæ strangulationibus uteri capiuntur, fiunt & continue totius corporis contractiones conuulsiuæ, nec simile cæteris conuulsionibus periculũ hñt. Sed, quoniam & in magnis uteri inflammationibus conuulsiones interdum assident, ab ijs nunc dictas separauit, adijciens dictioni, ἀπύρως, quod est sine febre. Nempe, ꝙ magnas uteri inflammationes febres consequantur, neminem latet: non sępius fiunt ex uteri inflammatione conuulsiones: si fiunt, periculosę sunt. G

28 *Vesica intercepta tum alias, tum cum capitis dolore, conuulsiuum quippiam habẽt: quæ ex his cum stupore exoluuntur difficilia existunt, non tamen perniciosa, an & in mentis pellat uacillationem, quod huiusmodi est?*

Ἀπόληψιν. i. interceptionem tum urinarum, tum deiectionum pro retentione appellare consueuit. Conuulsiuum aũt quippiam hr̃e ait: quod idem cum hoc est, posse aliquã conuulsionem ꝓuocare, & pręsertim cum dolor capiti aduenerit: fuisse siquidem neruorum principium in societate affectus uesicæ ostendit. Quod uero postea scriptum est, quæ ex his cum stupore exoluuntur, bifariam est expositum. Nempe quidam de urinis dictũ inquiunt, tanq̃ ex retentione cum stupore excretæ sint: uolunt siquidem ἐκλυόμενα. i. quæ exoluuntur, dictum esse pro ἐκκρινόμενα. i. q̃ excernuntur: alij uerbum, exoluuntur, de corporis partibus dictum esse intellexerunt: alij de uniuerso corpore, quasi sensione quidem torpens ipsum, uoluntaria vero motione exolutum, fuisse diximus. Volunt igitur hæc δύσκολα quidem. i. difficilia, pro ἀκίνδυνα* dici, i. periculo uacantia, non tamen perniciosa. An uero in dictionis calce dubitanter enunciet, in dementiam pellere, quod tale est, nec ne, sæpius mentem ipsius didicimus, in quibus addubitat.

*Cod. antiqui habent ἐπικίνδυνα. i. periculosa.

29 *An & ossium, quæ in temporibus sita sunt, discissiones, conuulsionem accersant? uel temulentum sauciari, vel sanguinem valenter erumpere, in principijs si id faciunt, conuulsiua?* H

Quod in calce orationis dictum est, conuulsiua, in exemplaribus quibusdam adiectum non est: neque, si non adiectum sit, quantum ad intelligentiam rei spectat, quippiam refert: quia sub eo intelligatur, quod principio dictum est, conuulsionem accersant? Dilucide igitur hoc in loco idipsum, quod in vnoquoq; ægrotante apparuit, demonstrauit: cum iustum esse sibi scripturã interpretari visum fuerit, interdum quidem tanquam vniuersale enuncians, interdum uero addubitãs: sicuti & nunc in aliquo, cui os capitis positum in temporibus discissum fuit, qui tumulentus sauciatus est, confestimq; erupit uehementer sanguis, & tandem est conuulsus. Cum ergo tria ipsi euenerint: vnum quidem ossis tẽporalis discissio, alterum ꝙ temulento id factum sit, tertium vero sanguinis eruptio: inquirit, à quonã horũ si horta conuulsio. Cui respondebo facile: nã de ossis tẽporalis discissione ait Hippocrates, "Quod plagę temporibus inflictæ graues sunt, & soporem inducentes: ꝙ itẽ in conuulsionibus, distentionibusq; tẽporũ musculi primi patiuntur. De ebrietate vero aphorismũ illũ dixit. "Si ebrius quispiã repẽte obmutuerit, conuulsus moritur. De sanguinis aũt eruptione, "Quòd conuulsio a repletione fiat, uel vacuatione, nõ aũt totius corporis, sed neruorum

de Art. cõ. 2. t. 9. 7. 263. f
5. Aph. 5. Ex. ord. 37. f
6. Aphor. 39. Ex. ord. 50. f

A uorum ipsorum: quo fit, ut ex sanguinis eruptione haudquaquam conuellantur, nisi refrigerētur uel propter præsentium incuriam, uel quod sedare uelint fluxionem sanguinis per refrigerantia remedia.

30 In sudore sputa præterfluentia febrienti ægro leuia: an ad dies aliquot uentres humectentur? arbitror: an his abscessus in articulum futurus?

Quidam dictionis antecedentis finem principium huius efficiunt bifariam: alij quidem cum articulo, τὰ σπασμώδεα, i. conuulsiua in sudore sputa pterfluentia: uerum, qđ ad intelligentiam ipsā attinet, nihil interest, siue adiectus, siue ademptus fuerit articulus: qui uero deinceps dictis, conuulsiua, præordināt, magnā faciunt sensus permutationem: atq; adhuc magis scriptura alia, quam recentiores quidam moliti sunt, pro ἐν ἱδρῶτι, i. in sudore. nomē compositū ἀνιδρωτί, i. non in sudore, & absq; sudore, facientes. Si igitur non sæpius in dictionibus multis ea, quæ nihil conferant ad prædictionē, pro conferentibus adscripsisset, confestim culpassem eos, qui dictioni, conuulsiua, pscribunt præordinantque. Cū uero & ipse adiecerit, qđ nihil conferret, ignosco ijs, qui conscripserunt, conbulsiua: q̄ q̄ ad præsentia nihil, qđ effatu dignum sit, conferat: siquidem in febribus cum sudoribus non iudicatorijs præterfluentia sputa, ob copiam immoderatam, uel uirtutis imbecilli-

B tatem oriuntur: atq; ob id sunt εὔλυτα, i. leuia, quasi εὔεικτα, i. non contumacia, & uersu facilia, dixerit. Absurdior aūt fuerit intelligentia, si ἀνιδρωτί, i. non cum sudore scripserimus: q̄ q̄, qui scripturā antiquā pmutauerunt, tanquam sapientius qppiam inuenissent, ita scripserunt, pro ἐν ἱδρῶτι, ἀνιδρωτί facientes. Orationem autem hanc, ad dies aliquot uentres humectentur? in ægro factum id uidelicet conspicatus ita scripsit, an multis euenire id possit, inquirens. Nihil autem certi, quantū ex dictus est, qđ ipsi respondeamus, habemus: Nēpe, quo pacto tali in ægroto cætera habeant, limitare oportet, de quibus dixit nihil. Modus idem est de futuris in articulos abscessibus: constat enim quibus nam ex signis talia definire oporteat: de quibus in præsentia nihil dictum est.

31 Quæ cum tantula ferocitate in desipientiam pellunt, melancholica: si uero à muliebribus fuerint, ferina: amplius autem incidunt hæc: an & hæ conuulsiua? an cum earo quoq; aphonia conuulsiua? quomodo coriarij filiæ obuenit: capit autem mabem præsentibus menstruis. *Galenus uidetur legisse negatiue.

Quam nā appellet melancholicam desipientiam, dixi antea: nam is dictionis eiusdem, quam nunc retulit, scripsit principium. Præsens uero sermo (ut author fatetur) est, ꝙ coriarij filiā ex menstruorum retentione ferinē delirasse conspexerit: demonstrauit aūt per uocem hanc, melancholica, intensionē: prompti siquidem sunt ad inferenda propinquis mala, qui ex melancholia deli-

C rant: ubi aūt ingentia mala faciunt, ferinas desipientias appellat. Sed, qđ ex purgationis menstruorū retentione talis oriatur desipientia, neq; prorsus uerum, neq; magna ex parte. Nam, si melancholicus fuerit sanguis, atq; in cerebrum ierit, desipientiam hmōi parit: si uero biliosus, non talem sed cōsuetam familiarem q; si copia pituitosa fuerit, cataphorā, lethargumq; magis efficiet: si uero mistū ex his, mistā ē affectionem ex cataphora, & uigilia, uel desipientia conficier. Vt aūt homm nihil uniuersale ipsis inest: sic neq; consequentium aliquid, quæ coriarij filiæ euenisse scripsit.

32 Quibus conuulsis oculi fixe relucent, non apud se hi sunt, diutiusq; ægrotant.

Quidam pro παρ᾽ ἑαυτοῖσι scribunt παρὰ σφίσιν αὐτοῖς: sed, ꝙ utraq; oratio, & παρὰ σφίσιν αὐτοῖς εἶναι, & παρ᾽ ἑαυτοῖσιν εἶναι, de his dr̄, qui sapiunt, cuiuis patet. οὐκ εἶναι παρ᾽ ἑαυτοῖσιν autē, est nō intelligere, sed mente circumagi, distrahiq; iudicium. Sed, ꝙ nota habeatur ex oculis fixe relucentibus, ut ex alijs quibusdam, ig norant: satis uero fuerit in eam rem, quod ab eo dictum est: *Oculi ferocitas desipientiam indicat. qūo & idiotis ipsis diluect, qui non prorsus stupidi existunt: nempe, ꝙ id semper subaudire oporteat, constat omnibus. Vocamus siquidem, in eiusmodi omnia testes idiotas, qui rudes tum existunt, tum uocantur: sed maxime quidem, si fieri possit, natura pru- 6. Epid. cō. 1. t. 31. 3. 160. b

D dentes: si non, at non mente desides ignauosque. In præsenti uero sermone supra modum relucere oculi ponuntur, quod per se ipsum signum irascentium erat: sed forsan id oculo ἀτενεῖ, i. fixo cōtentoque, quod est ἀγριωπῷ, i. feroci, concurrens, uehementiorem indicabit fore desipientiam. Superuacue autem ad prædicendum, quod deliraturi tales sint, conuulsorum meminit: nam & sine his procreari potest desipientia, & præsentibus his non procreari. Aegrotaturos autem diutius, ad huc etiam temere magis dictum est: nempe, in quibus conuulsis fixe, ferociterque relucent oculi, hos acute ęgrot aturos, non diuturnius, rationi est consentaneum.

33 Sanguinis ad latus diuersum eruptiones, mala: ut si, cum lienis magnus fuerit, dextra ex nare fluat: Atq; res in hypochondrijs ita habet: cum sudore deterius id existit.

Si quippiam aliud sæpius contingere ipse uidi, ita & hoc. Vr̄ autem Hippocrates ex multa experientia, quam ex particularibus sibi fecit, uniuersalia collegisse. Nempe & in epidemiorum libris ægrotos scripsit multos, alios quidē, quibus sanguis salubriter erupit: alios uero, quibus insalubriter. Causam horum alibi enunciantes considerauimus. Nunc id nosse satis fuerit, quod, qui asserunt quomodo ex hepate caua uena sursum per thoracem fertur, ita & ex liene aliam ortam

partibus

partibus distribui sinistris,non uera dicant:cum una sola vena sit, quæ ex partibus septo transuer- E
so inferioribus ascendit.Quæritur autem non sine rōne ab expositoribus,quā ob cām uerbo, lie-
nis,adiecerit,magnus,aiūtq; qui maxime probabilia dicere uisi sunt,in paruo liene non admodū
manifestam esse in vtraque,vel præsidij,uel offensæ inclinationem. Ego uero sermoni adiectum
esse existimauerim uerbum,magnus,quasi,vel tum factus,uel in molem assurgens,uel phlegmo
ne obsessus adscripserit. Nam,si,lienis,simpliciter scripsisset,rursus alia oriretur quæstio,quo nam
uitio lienē effici dicat.Si igitur hoc non inquiramus,sed nobis constet in omni tumore præter na
turam lienem fatigante,in latus diuersum sanguinis eruptionem nocuam esse,limitationis gratia
verbum,magnus,adscripsit.Exemplum autem hoc ipsum,uidelicet de liene,omnium commune
est,quibus ad latus diuersum sanguis erumpit:atq; ob id sermoni additur aduerbium , ut,perinde
atq; si ita dixisset:vt si,cum iecur magnum fuerit,ex sinistra nare erumpat sanguis: cæterum ita a
liene,tanq̄ exemplo,ad iecur transire in promptu esse arbitratus,iecoris non meminit. Quod aūt
a viscere ad viscus migratio fieri possit,adiecit hypochondriū,inquiens,atq; res in Hypocondrijs
ita habet,ne tm̄ ex uisceribus directas sanguinis eruptiones bonas esse existimemus; uel malas, q̄
in latus diuersum fiant,sed etiam ex hypochondrijs ipsis . Cum autem uitiosa sit, quæ in latus di-
uersum fiat sanguinis eruptio,deterius adhuc fuerit signum,si*cum desudatione cōtingat. ἐφίδρω- F
σιν,autem.i.*desudationem,iam sæpius quidem in hoc scripsit libro,sed nusquam ita lucide,ut co-
gnoscamus,nunquid sudores circa thoracem,caputq; apparentes ita appellet,an eos,q toto ema
nant corpore,ubi tum pauci,tum nihil conferentes sint.Prauum autem utrunq; horum est:dete-
rius autem,qđ in superius fit partibus.Nempe,cum omnis desudatio* demonstret,vel copiam in
sudantibus*partibus,vel facultatis retentricis imbecillitatem:utruncunq; eorum in locis tum tho
racis,tum capitis fuerit,deterius est signum,quàm si in alia quapiam parte fuerit.

34 *Ex naribus exiguo cum sudore perfrigescentia,maligna,prauaq̄.*

Rursus hoc loco interpretatione est usus,nō adiecto orationi ex naribus perpetuo erumpenti
sanguine,qđ nos de necessitate subaudire oportet, ꝓpea ꝙ nihil aliud intelligere ualeamus .Fiet
aūt sermo integer,si ita interpretari liceat:si ex naribus sanguis erumpat,cum sudores uel fuerint,
vel superuenerint,perfrictionē quidem ferunt,quę indicat malum esse morbū . At , cū perfrictio
tum in extremis fiat,tum per totum corpus grauior certe,difficiliorq̀ue,quæ per totū corpus est.

25 *Post sanguinis eruptionem deiectiones nigræ,malæ:praua aūt & prærubra:an & quarto die talis eruptio fiat?comatosi ex his conuulsione finiuntur:an nigris procurrentibus,& tume facto uentre?*

Rursum & hoc loco,vt in alijs multis,sermonem manifestū,vtilemq; ab Hippocrate dictū cō- G
2. Epi. sect. 1. fudit.Est autē ipsius primum quidē uniuersale hmōi:"Iudicatoriorū non iudicantium alia quidem
lethalia,alia uero iudicatu difficilia.Cū aūt iudicatoria multa sint,in horū singulis suus est sermo, "
particularis quidem ad eū,q dictus est,relatus:vniuersalis uero ad subiectos subordinatosq; qua- "
lis est talis:sanguinis eruptio non iudicans,uel mortalis,uel iudicatu difficilis.Ita sudor , uel copia
tum vrinarum,tum deiectionum,tum uomituum,uel quæ per hæmorrhoidas,uel uterum,excer-
nuntur,& parotides,& cæteri abscessus.Omnia siquidē hæc,si non iudicant,interdum quidem le-
thalia,interdū uero & δυσκριτα,i.ἄκριτα ποιεῖ τὰ [illegible].i.morbos indicationis ex partes faciūt.
Cōissima autem ex his efficitur oratio uniuersalissima, generalissimaq; (vocet.n. vnusquisq; pro
suo arbitratu)iudicatoriorum non iudicantium alia q̄dem lethalia,alia iudicatu difficilia. Præstat
aūt hoc loco,qñ sint lethalia,& qñ iudicatu difficilia,definiuisse:id qđ ab Hippocrate ipso est de-
monstratum.Quæ nanq; ex iudicatorijs nihil iuuant,sunt iudicatu difficilia:quæ uero ēt in contra
rium repunt,sunt lethalia.Iā,quæ ad contrarium inclinant , alijs ex signis certitudinem capiunt:
qūo & malignas scripsit hoc in loco deiectiones:acciderit quoq; aliter cuipiā altera talis affectio
maligna, ut uomitus,uel prauę urinę:ueluti & perfrictio,q̄ cum difficultate excalfieri possit , aut
totius corporis,aut extremarum tantum partium:sic ēt profunda sitis,æstusq; & caligo, & impla H
ciditas,& uigiliæ,atq; prauorum aliorum quippiam.Didicisti uero hæc eadem omnia ex commē
tarijs de iudicationibus,atq; ex prognostico,quędā item ex epidemijs.*Scripsit certo & hoc loco
sermonem uniuersalem,particularium speciem unam cōmemorans . Nempe,qui modo artē di-
scit,putat sola hęc maligna esse,de quibus audiuit:si uero acri est ingenio , potest & alia quędam
talia esse suspicari,tempusq; expectare aliud,in quo & ipsa ꝓdiscat.Quòd si{non}ita didicerit,sed
ea,q̄ particularia existunt,rursus expectabit, inscius,quantum doctrinæ adhuc ipsi desit : qui uero
vniuersale didicerit,particularia oīa cognoscit.At,q prorrheticū hoc scripsit,in particulari uersa
tus:atq; ob id interdum quidem ex diuersi gñis symptomatis concursionem aceruat:interdū ue-
ro ex uno ęgro,aut duobus uniuersaliter pronunciat:atq; aliqñ addubitat ambigitq; qūo & nunc
inquens, an & quarto die talis eruptio fiat ? Nēpe,ꝙ quēpiā uiderit, cui quarto die sanguis erupit,
omisso noīe sermonē fecit , q̄q̄ dies ipsi uniuersalē in prognostico habeant doctrinā.Rursus autē
particularia enuncians prorrhetici author , non tanq̄ particularem, sed tanquam uniuersalē fecit
sermonē,scribens ita,comatosi ex his cōuulsione finiūtur,non necessario fieri inquiens,sed inter-
dum contingere,veluti & aliud quippiā*inutile,quod hēt generationē , sed id quidem simpliciter
enunciauit,

* Al. [illegible] id est scripsimus de seipso dicat qui paulo superius citauerit uniuersale illam propositionem: iudicatoria non iudicantia. &c. & particularium,&c.

A enunciauit. De nigris autem procurrentibus, & uentre tumefacto, respondemus ipsi & hic posse quidem & ea fieri, sed neque perpetuo, neque ut plurimum.

36 Sanguinem profundentia cum° desudatione vulnera, mala: Loquentes ita affectio occulte pereũt.

Quidam τρώματα .i. uulnera per τ, & ρ, & ω primam syllabam scripserunt: alij autem τρομώδεα per τ ρ & ο: & usitatissimæ quidem scripturę hæ sunt tum expositoribus, tum scriptoribus, sed concursionib. raræ existunt: veluti & quæ primam hẽt per τρα, & υ. Exordiendum igitur est, & nobis à cõsueta usitataq;, quam per τ ρ & ω scriptam reperimus, & quæ idem sigñat cum ea, quę per τ ρ α, & υ scribitur. Nempe τρώματα læsiones eas appellat & ¹Hippocrates, quæ ab externis inferuntur causis. Fecisse igitur in præsentia sermonem nõ solum in uulneribus, uel exanthematis, vel abscessibus, uel diuisionibus, verum quoque & in sanguinis eruptionib. par est: quin in vulneribus consotiant magis, cum sola hæc sanguinem profundant. Quidam scriptorem hunc etiamnum de sanguinis è narib. eruptionib. nunc agere dñt, non in febrib. solum, uerum quoq; & in nuper dictis affectionib. °interficere. Siue igitur de oĩb. his sermo sit, siue & de uulnerib. duntaxat, sanguinis cum° desudatione eruptiones malignæ sunt: nec dissimili mõ, si & τρομώδεα .i. tremores, scriptũ fue

B rit. Illud ãt, loquentes aũt eos occulte perire, tale q̃ppiam indicare aiunt, q̃ tales nihil mali hr̃e videantur, sed tanquam extra periculum constituti, & pñtib. loquentes, repente pereãt. Quòd si ad uerbium λαθραίως .i. occulte, hoc uelit ipsi sigñare, naturalem interpretationem alienis metaphoris permutare summopere studere vñr: putant nanque uirtutem esse orationis sp a communi loquendi consuetudine recedere, perinde ac si nihil referret, si quis vel ad deterius recedat.

1. De morbis circa principiũ, atq; etiã 4. circa mediũ & alibi, hoc nomine sępius utitur.

37 Post modicam sanguinis eruptionem, nigramq́; deiectionem, in acutis morbis surditas malo est: sanguinis deiectio in his perniciosa: Surditatem uero soluit.

Cõtinetur in hac syndrome verum q̃ppiã, & uniuersale. Nẽpe in acutis morbis nigris ex deiectionib. si sanguinem deiecerint, perniciosum vere existit: id qđ & nos scimus, & cæteri, qui in artis operibus consenuerunt. Atqui symptoma esse vr̃ sm eam rationem, qua in super purgationibus vltimum excernitur, quod sanguineum est: sed particularium est, in quibus scriptor noĩauit:

38 †Lumbis dolentib. stomachi dolores accedentes, signa eruptionis sanguinis puto, notãq́; progressam.

Non recte explanauerunt dictionem hanc pleriq; q̃ in hunc librum commentarios scripserũt

C simulq; & pugnantia dixerunt: † Vr̃ aũt mihi quidam eã in discentiũ vtilitatẽ exposuisse: sed hoc modo non meminit febrium, uel acuti morbi, ut consueuit. Vt ergo sermo eius in non febrictib. sit, uerisimile est, ex nulla manifesta cã plures consequentes dies lumbis dolẽtib. atq; ore ventris.} In his igitur vacuationem per hæmorrhoidas expectare oportet. Posses aũt non solũ id fore p̃dicere, sed & pp hæmorrhoidum retentionem ea fuisse conijcere: magisq́; si eius, qui hæc patitur, temperaturam videas melancholicam, ut tibi ex dictis prædictio non solum futuri, uerum & præteriti, & tertio pñtis sit. Nempe cũ ab alijs distinctus fuerit lumborum dolor & cardialgia, p̃teriti quidem erit prænotio, q̃ & antea fuisse illi per hæmorrhoidas vacuationem noueris: futuri, q̃ & nunc erit: præsentis autem affectionis perspicua sunt symptomata, nempe copia in uenis aceruata, tenue quoddam serum in uentrem confluens cardialgias parit, in os ipsius ascendens, quod omnium ferè partium maxime sentiendi facultate præstat. Plurima autem abundantię portio ad inferum repens locum, in quem & primum deferri consueuerat, lumborum dolores efficiet.

† Lumbis dolentib. cardialgia accedentes, sanguinis p hæmorrhoidas erupturi, signa sunt: arbitror aũt et eius, qui antea erupit signum esse. Ita uidetur legisse Galenus.

† Clarius ita posset verti. Eã aũt quis iudicio meo posset in discẽtium utilitatẽ exponere hoc modo Nõ meminit febriũ, uel acuti morbi, in hoc sermone, ut consueuit, verisimile ergo est in nõ febrientibus, sermonem ipsi fieri, qui ex nulla manifesta cã plures consequentes dies lũbis doleant & cardialgia abore ut.

39 Qui statis temporibus sanguinem profundunt, siticulosi hi, difficiles & exoluti si nõ profuderint, epileptici moriuntur.

D Hoc rursum loco satis erat vniuersaliter dicere, primũ q̃dem q̃b. uacuatio sanguinis consueta retẽta sunt, his morbos fore plethoricos, manante ipso ad eas corporis partes, quę retẽtis excretionibus p̃pinquæ sunt, vel ad eas, q̃ imbecilliores existunt: particulatim uero de ijs, qui ex hæmorrhoide, utpote excremẽtis exñtib. melancholicis, alunt uel melancholiam, vel phthisin, vel hyderum, uel uarices, vel cãcrũ, uel elephãtẽ: p̃ter hos aũt unicuiq; in ea parte fore affectionẽ, q̃ cęteris manifeste imbecillior existit. Nõ recte autem duorum symptomatũ concursionẽ adiecit, sitis, & exolutionis, in sanguinis retentione: nã sitis nullo pacto retẽtionis sanguinis propriũ existit: exolutio ãt immoderatas excretiones, non retentiones cõsequitur: & recte dictum est in scđo epidemiorũ, ²Sanguine multo fluente lassescere. ubi, & quod ex uoce exolutionis significatur, exposui.

40 Qui compositi perturbantur, peruigilant, naribus stillant, sexto die leuantur, nocte laborant, postridie sudant, in somnum feruntur, delirantque, abunde sanguinem profundent: An & aquosa vrina tale quippiam indicat?

Dilucide rursus hoc loco ostendit, qđ in particularib. apparet concursionibus. Nempe profluuij sanguinis peculiaria sunt signa clare in cõmentarijs de iudicationib. deinceps scripta: nunc autem in hoĩe, qui abũde sanguinem profudit, oĩa, q̃ sanguinis profusionẽ antegrediuntur, scripsit.

2. Epid. sect. 2

41 *Quibus sanguinis eruptio multa fuerit, procedente tempore alui male afficiuntur, si non urina concocta fuerit.* E

4.Aph.27.Ex. ord.30.c. Dixit in aphorismis Hippocrates. "Quibus in febribus sanguinis quacunq; ex parte copia erupit, cum reficiuntur, aluu his humectantur: hic āt simpliciter inquit, κακοῦνται, i. male afficiūtur fortasse in uerbo, male afficiuntur, complecti uolens, & humectantur, quęcunq; in ventre perperam fiunt, alijs quidem morsis alijs inflatis, vel ructu acido correptis, vel prorsus non coquentibus. Omnia autem caloris natiui inopiam consequuntur, ob quam & urina aquosa videtur. »

42 *In indicatorijs perfrictionibus sanguinis eruptiones uehementes, pessimę.*

Conspicuus est sermo, nullamq; quęstionem habet, si uehementes, & pessimę scriptum fuerit: Si uero, ut nonnulla exemplaria habēt, pro κάκισται. i. pessimę, scriptū fuerit κ, ἄρισται. i. optimę, maxima oritur quęstio: quod defendentes nonnulli tale quippiam significari aiunt: Quęcunq; sanguinis eruptiones vehementes refrigerantur in iudicatorijs diebus, optimę sunt. tanquam refrigeratio, sanguinis eruptiones retineat. Hi autem non scriptam enarrant dictionem, sed alteram, qua ita dici oportebat: Quę in iudicatorijs fiunt eruptionum sanguinis vehementium refrigerationes, optimę sunt. Adde, q frustra additum sit, iudicatorijs, nempe, quocunq; die sanguinis eruptionibus vehementibus perfrictiones aduenerint, sanguinis eruptiones sistunt. F

43 *Capitis affecti grauitate, & sincipite dolentes, peruigilesque, sanguinem profundunt, tum alias, tum si quippiam in ceruice tendatur.*

Sanguinem profundunt quidem & in huiusmodi concursionibus, sed non multoties.

44 *Qui peruigilauerint, repente cū inquietatione quadam sanguinem profundunt, tum alias, tum si quippiam non ante fluxerit: an & ubi perfrixerint?*

Concursioni quoque huic sermonem adijciam eundem, quòd quidam horum sanguinem profundunt in capitis doloribus.

45 *Ceruicis dolores, impense rubri oculi, sanguinis eruptionem ostendunt.*

Vere hęc, quòd sępius ad sanguinis eruptiones concurrant, intulit: cętera vero, quę antedicta sunt, raro concurrunt. In re eiusmodi magna pręstant virtute impense rubri oculi.

*Al. ἐντεῦθεν i. suppressa est. 46 *Quibus uenter* tenditur, sanguinem hi profundunt, superrigent que: an uenter intestinorum incurrat lęuitatem, fiat q̄. durus, uel ascarides fatigent, uel utrunque?* G

Verbum αἱμοῤῥαγῶν. i. sanguinem ꝓfundere, vt sępius, nō semel, author intelligere, sanguinē è narib. fluere: arbitrorq; eū adnotasse aliquē, qui suppressa aluo sanguinē profuderit, deinde superriguerit, & postea intestino tum lęuitate correptus sit. Sed, q aluus cū intestinorum lęuitate induruerit, controuersiam hēt manifestā. Nēpe quidam duritiē in ipso uētris corpore intellexerūt, non in excrementis. Alij nihil id prohibere inquiunt, alijs quidē, ita sanguinē profundentium adhuc magis, q̄ antea, superinduratum esse uentrem: alijs vero cōtractā intestinorū leuitatē, veluti & hēre ascaridas. Alij fieri posse inquiūt lienteriam durā, si, q permeauerint, nō solū qualitatē, vel inuertibilia, uel immutabilia māserint, verū quoq; & dura, qualia deuorata sunt, citra vllam madefactionē. Dioscorides ꝑtē dictionē in duo secans seorsum quidē scripsit, Quib. venter tenditur, sanguinem hi profundunt, & superrigent: an ad sanguinis ꝓfusionē tale cōsequatur? deinde principio altero inquit, Venter intestinorum lęuitate correptus, vel durus, vel ascarides, vel vtrūque. Scribit autem non ἐν σκληρός, sed ἐπίσκληρον per ε, & iuxta illud superne imponens λ, vtrunq; ꝑunctis includit: vult autem per uocem hanc ἐπίσκληρον, corpus induratum significari.

H

47 *Quibus ad caput manus q̄. ex lumbis fit recursio, stupefacti hi, uentriculi ore dolentes, & saniosi, sanguinem abunde profundunt, uenter q̄. turbatis his copiose fluit.*

Diligenter rursum hoc consideres loco authorem, q concursiones ita scribit, ut in q bus illā sanguinē profundentib. vidit: &, si, q̄ a me sunt demonstrata, memoria tenueris, iudicare ipse, quę nā superflue scripta sint sanguinem profundentib. scā indicia, poteris. Cętera qdem dictionis similiter quamplurimi scribunt: qdam uero non ἰχωρώδεες. i. saniosi, sed χολώδεες. i. biliosi, scripserūt. Si vero eorum, q̄ supra dicta sunt, memor fueris, quonam mō vtrunque defendi possit, non ignoras.

†Al. hi suppressa alue sanguinem profundunt dolētes. 48 *Quibus ex copiosa sanguinis eruptione, & frequenti, nigrorum multorum est deiectio, † & tęsio, sanguinem hi profundunt uentre dolentes. Cum quadam uero fluxione facile ferunt. An hi sudores* frigidos habeant multos? Returbata his urina mala non est, neque, quod resîdet, genitura simile: Frequentius uero hi meiunt aquosa.*

Conspicatus quoq; hęc oīa, uniuersale inde comprehendisse ostendit, quod singulorum, quę dicta sunt, uires non cognouerit: quę tibi constant, si es memor eorum, quę dicta sunt tum in his commentarijs, tum in ijs, quos in prognosticum fecimus, tum in libris De indicationib. meditationem

A tionem quoq; eorum, exercitationemq; in epidemijs perdidicisti. Lectis autem aut semel, aut bis
talibus, vt memoriæ tuæ confisus a reliquo temperes, non oportet: vix enim eam tum facilem, tũ
promptam habebit, qui etiam assidue in omnibus versetur commentarijs.

49 Quæ ex naribus cum surditate, & ignauitate parua est stillatio sanguinis, difficile quippiam habet: vomitus his confert, uentrisq; perturbatio.

Nescio, quõ paruum malum esse intelligat sanguinem è naribus, stillicidij instar, fluentem: nẽ
pe orationem ἔχει τι δύσκολον. i. difficile quippiam habet, in paruis dicere homines consueuerunt.
Sed paruum id malum existit, & si absque surditate, ignauitateq; fuerit: cum his, quæ cerebrũ affe
ctum esse indicant, lethale signum erit sanguinis è narib. stillicidij instar, fluor. An uero vomitus,
vel uentris perturbatio his conferat, non põt simpliciter absque distinctione pronunciari. Distin
* ctio autem est, quibusdam morbi in principio, si uires valentes, vel sanguinis redundantiam ha-
beãt, vel pituitæ, vel alterutrius bilis. Nam, si ualenter excernant, sanguinisq; redundantiam ha-
beant, q̃ sectione venæ, non vomitu, uel uentris perturbatione, indigeant, neminem latet. Quod
* vero in vomitibus uentrisq; perturbationibus antea est dictum, patescit, cùm medicum uomitũ
B ciere, & uentrem perturbare velit: non de ijs, quæ à natura fiunt, enunciet.

50 Quibus ex rigore febres lassitudinariæ fuerint, muliebria his decurrunt: ceruix autem in his dolens, sanguinis indicat eruptionem.

Mulieribus quoq; recte ualẽtib. ẽt citra rigorem, cum febre, mẽstrua fit purgatio, cũ sensione
quadam lassitudinaria. Cũ igit, & rigores fuerint, maiorẽ totius corporis motionẽ pariẽtes, & san
guine in eo redundante, naturam ad superflui uacuationẽ excitent: magis utiq; muliebrium. i. mẽ
struarum purgationum, uacuationẽ fore spes est, si & purgationis, q̃ per circuitum repetit, tẽpus
adfuerit: Si uero ceruix ex p̃dictis doluerit, vergentis ad superas partes humoris signũ constituit.

51 Et per nares sanguinem profundere sperandum est ea, quæ caput concutiunt: & quæ sonitum faciunt, sanguinem profundere, vel muliebria deducere, tum alias, tum si in spina æstus insequetur: forte vero, & dysenteriam facere.

Rursus hoc loco nomẽ unum adscripsit, anceps, ambiguumq; totam dictionis seriem q̃stionis
cuiusdam opus habere efficiens: nẽpe, quænam sint caput σείοντα. i. concutiẽtia, obscurũ admodũ
C uidetur. Quidam. n. capitis symptomata oĩa ita dicta esse inquiunt, inuẽta generali quadam hac
uoce ab eo: vt antea cum de uentre ageret, vocem hanc [illegible]. i. male affici, inuenerat. Alij
in palpitationibus, pulsationibusq;, temporalium venarum, vel tremulis, vel quodammodo vi-
brãtibus, motionem quandam totius corporis. Hæc igitur caput concutientia mouent interdũ
& sanguinis è naribus eruptiones, veluti & menstrua. Sperat autem id fore magis, si mulier sensio
nem æstus circa spinam habuerit. † Potes autem contristantium humorum ad caput impetum as
serere, nisi per vterum vacuentur, vel dysenteriam procreent.

52 Ventris quoque palpitationes cum hypochondrij tensione sublonga, & tumente, sanguinis indicãt eruptionem: inhorrescunt autem hi.

Incertum est, de quo nam symptomate dictũ sit τῶν παλμῶν. i. palpitationũ, nomen. Nẽpe præ
ter id, q̃ neq; appellationes antiquorum aperte discretæ sunt, vt & ostendit liber de palpitatione,
in quo de arteriarum pulsibus differitur, sic & libri huius author ad nomina cõstituẽda uel ex abu
su, vel ex metaphora promptus existit. Nõ ignoramus aũt, q̃, cum Hippocrates in prognostico di
ceret, "Si uero pulsus in hypochondrio insit: subintulit, Perturbationẽ aut dementiã indicat. Cæ
terũ, & hi quidam intellexerunt pro pulsu palpitationem dictã esse: nonnulli vero proprie de ue-
D hementi spinã perreptãtis arteriæ motione. Quanq̃ aũt, & hi palpitationẽ scripserunt, non tamẽ
sanguinis profundendi signũ iudicatorium pulsum hunc esse enunciauit in prognostico Hippo-
crates: sed postea de hypochondrij inflammationibus scribens, sermoni adiecit, "Fit aũt his, & san-
guinis per nares eruptio, & ualde iuuat, Atq; ut magis fore quis ex naribus sanguinis eruptionẽ
speret, interrogandos esse ait, an capite doleant, aut oculi caligẽt: nam, si horum quippiã fuerit, in
eam partem sangnis repet. Vt autẽ bene Hippocrates in hypochondrij inflãmationibus dixit, Fit
aũt his, & sanguinis per nares eruptio. sic hoc loco sermonẽ ex uniuersali in particularem transtu
lit, inquiens, Cum † hypochõdrij tentione sublonga. Fuerit aũt ob sanguinẽ tensio ea mediorum
musculorum, q̃ à thorace ad pubis ossa pertinent. Fit autẽ & lienis sublonga phlegmone. Sed ne-
mo phlegmonas hmõi, q̃ cũ palpitatione fiant, hæmorrhagicas esse dixerit: phlegmonas uero {he
patis} cæterorũ{q;} hypochondrij musculorũ (sex. n. reliqui à duobus p̃dictis existunt) bene quis
hemorrhagicas affirmauerit. Quod ergo in dictionibus multis libri authorẽ redarguerim, redar-
guere quoq; & nunc non pertimescam, qui scilicet particularium enunciationem multam fece-
rit, breuem autem, & veram doctrinam uniuersaliũ reliquerit. Præterea in calce dictionis adiecit.
inhorrescunt autem hi, tanquam vniuersaliter his contingens, quanq̃ uniuersale non sit: fit enim

† Ex antiquis clarius, & uerius. Potes ẽt indicare humores noxios qui ad inferiora impetũ faciunt, nisi per uterum uacuati fuerint, dysenteriam esse facturos.

In Prog. cõ. 1 t. 28. 4. 195. g.

In Prog. cõ. 1 t. 32. 4. 196. c

† [illegible]. sed forte ὑπομάκρος i. sublonga.

ex talibus concursionibus interdum,& hoc symptoma: perpetuo autem, vel magna ex parte nō **B**
fit. Scribenda uero sunt in prorrhetica doctrina,quæcūq; uel ꝑpetuo,vel magna ex parte,fiūt:ut
si in ptoposito veluti exemplo sermo manifestus fiat: Si quis dixerit inter musculos abdominis
octo numero existentes,medicos rectos hæmorrhagiæ indicatiores cæteris esse,plus edocebit, ꝙ
qui hæmorrhagias superuenire dicunt:si uero simpliciter solos hos dixerit inflammari, si & aliud
quoddam hęmorrhagicorum signorum his superuenerit,hęmorrhagiam infert.

53 Quibus è naribus copiosa,violenta,& multa fluunt,ad conuulsiones hi interdum deducuntur,ue na autem sectio soluit.

Si in huiusmodi sanguinis eruptionibus conuulsionē a scisci simpliciter dixisset, hominē reprehendissemus,ꝙ,ut in cęteris multis,ita & nunc particulare,tanq̄ vniuersale, pronunciasset: quia vero,interdum,apposuit,laudamus,& uera loquit̄. Nēpe,& nos sæpius vidimus in hæmorrhagijs hmōi cōuulsos aliquos non solum ob exuberantem vacuationē,q̄ ὑπερκένωσιν vocant,sed ēt ꝑ ꝑ refrigerationē,si medici caput refrigerauerint,sanguinis profusionem retinere uolētes. Quod autem in dictionis calce dictum est,uenę sectio soluit,tale quippiā indicare vr̄: Tales affectiones in quib. vehementer sanguinem profundunt,venę sectio soluit,ante sanguinis profusionem adhibita. **F** constat aūt,ꝙ grauata sanguinis multitudine natura,excitata quidem sit ad ipsius euacuationē sed modum obtinere nō ualēs,vocatam a recentiorib. medicis ὑπερκένωσιν.i.superuacuationem,fecerit. Potest aūt,& uehementis ipsius hæmorrhagię auxilium sectionem venę dixisse: nempe, & nos sepius auxilium experti sumus,perspicue immoderatam sanguinis lationē sistētes. Quòd aūt manum recto tramite nari,unde sanguis abunde fluit,respondente secare,manusq; eiusdē humeralem venam ferire oporteat,liquido cōstat oībus:si vero ex nare utraq; fluxerit sanguis, secare ambas nihil prohibebit:non enim per eas vacuationis, sed reuulsionis gratia,sectionem facimus.

54 Frequentes,& parua surrectiones,sufflaua, lenta,stercoreum exiguum habentes,cum hypochondry dolore,& lateris,morbi regy participes existunt. An hi cum suppressa sunt,exoluantur,simulque sanguinem profundant? lumborum sensio his,& dolores, sanguinis indicant eruptionem.

Cōgessit rursus hoc loco symptomatum diuersi gn̄is multitudinem,q̄ indir,nec ipse affirmat: singulorum āt uires didicisti in ijs,quos paulo ante dixi,Hippocratis libris & nostris cōmētarijs.

55 Hypochondrij sensio cum capitis grauitate,& surditate,& quæ splendores perturbant,sanguinis **G**
InProg.cō.3. *denunciant profusionem.*
t.33.4.&11.2 Vult sanè,quæ circa aspectum Hippocrates tenebrosa dixit, in dicta symptomatū concursione hæmorrhagica ostendere,sicuti per commentarios nostros didicisti. Nempe rursus admonere quæ nuper sæpius memorauimus,commentarios in sermonis prolixitatem est extendere.

56 Vndecimo die sanguinis stillicidij instar fluores difficiles:tum alias,tum si superstillauerint.

Verbum quidem,superstillauerint,superuacuum existimā,si & quarto,& quinto, similiter absurdum. Cum āt oēs è naribus stillationes difficiles sint,quoties crassæ,& nigræ destillationes fuerint,maxime perniciosas has reperies. Si uero tale quippiā diebus quibusdam,uel indicatorijs,uel indicatorijs contingat,certius præostēdisse licet:vndecimus āt decimiquarti est index. Vbi ergo theoremata vniuersalia diximus,nunc libri huius author particulare aliqđ unum dixit,vndecimi diei in ipsis mētionem faciens. In vniuersali autem de indicibus,& indicatorijs id dixisse par erat.

† In plerisq; cod. græc. hæc non leguntur. † Clarius.utroq; modo lōgus redditur: tum quia diffi culter recale scat:tum quia pluribus diebus perduret, magna quidē ex parte per circuitū,quādoque uero,et uagabūde. Legēdum n. græ ce ἐκ τάγματος, non ἐκ τάγματος.

57 Qui in horroribus simul indicatorie sudant,postridie vero,vbi inhorruerint,præter rationem vigilant,hos sanguinis eruptionem incursuros puto: **H**

Bene dixit,puto,prædictionis eorum,quæ neque assidue,neque magna ex parte fiunt,affirmationem adimens.

58 Quibus principio largum sanguinis profluuium,rigor fluxionem sistit.

Est,quando rigorem moderatum uidemus prægressum sanguinis profusionē in corporis plenitudine:turbationem etenim in ipso faciens,naturam ad excernēdum,quod infestat,irritat. Magna igitur ex parte sudores,vomitusq; biliosorum,& deiectiones,ex rigore fiunt:contingit vero & interdum,ut dixi,per sanguinis profusionem copiam vacuari.

59 †Sin copiosa superuenerit sanguinis profusio,in contrarium reuertitur: }ex hæmorrhagia rigores longi.

Vbi morbum non sedauerit sanguinis eruptio,exceperitq;eam rigor,utrunque lōgum redditur,ex eo,quòd corpus difficulter calefiat:quod pluribus superuenit dieb. ex circuitu quidem plurimum:contingit autem interdum & vagabunde.

60 Quibus capitis dolores,ceruicis labor,atque totius corporis cum tremore infirmitas,hæmorrhagica soluunt:cæterorum & tempore ita soluuntur.

Multas

A Multas in hoc toto sermone concursiones ex ordine scripsit, methodum vniuersalem in ijs, q sanguinem profundunt, paucis describere non valens. Considerare aũt oportet duo hæc prima, febrem valde æstiuam, cuiusmodi causi sunt: symptomata item cum capitis, tum ceruicis, & præsertim plethorica: connumeranda quoq; haud dubie sunt, & cum symptomatis capitis, quæ circa faciem fiunt: deinde & quæ toto in corpore abundantiæ sanguinis signa existunt: hisq; nihilo minus ex anni tpe æstiuo, vel regione verna, vel commoderatis, vel calidiorib. si in hypochondrijs phlegmone quędam fuerit: postea quæ circa caput, faciemq; sunt hæmorrhagica signa, & si aliqd in thorace, hypochondrijsq; vergentiæ ad superas partes signum fuerit. Hæc si quidem oĩa in cõmentarijs De iudicationibus exposui, præterea in prognostici, primiq; epidemiorum: in quibus distincta sunt, & quæ iam uenturæ sanguinis profusionis sunt signa, & quæ talia non sunt.

61 *Vrinæ, quibus abscessus post aures fiunt, si celeriter, & exigue concoquuntur, vitiosa: & ita refrigescere, malum.*

Quod in hac quoq; ōone recensetur particulare, est sermoni uniuersali subiectum: nẽpe, Vrina in morbo omni† celeriter, & exigue cõcocta, deinde vero cessans, vitiosum quippiam indicat.
B Liquet aũt, q & refrigerari malum sit, non in his solum, uerum & oĩbus. Neq;.n. in communibus adest quippiam peculiare: veluti in ardentibus febribus: nempe, q urentes hę summas partes nõ calfaciant, malignæ existunt, benignis, mansuetisque totum corpus æqualiter vrentibus.

† *Additur in quibusdã anti quis τυνετῦ dei i febrile.*

62 *Qui sub soporãtur, icterosiq; existunt, neque ualde sentiunt, † venter his copiose fluit: Forsan quoque, & si detinetur exoluitur.} An & his parotides fiant?*

Si ex nobis propria parotidum signa didicisti, perniciose item habentium signa, facile, q̃ nunc dicuntur, propria non esse tibi constabit.

† *Al quib singultus uẽter his copiose fluit, forsan quoq; & detinetur, hi exol uentur.*

63 *Suppreßa cũ rigore urina, mala tũ aliàs, † tũ si ante soporatos parotides pcẽderint: An spes ex his?*

In his qdẽ, q̃ añcedunt hanc, dictionib. futurarum sanguinis eruptionũ concursiones scribere voluit, sed cõplecti, q̃ propria essent, paucis, ut dixi, nequiuit. Rursus quoq; & alteram hãc dictionẽ ad prędictionem futurarũ parotidũ scripsit: sed, qd peculiare sit, nihil hẽt & ipsa, præter id, q pmista sint quædã perniciosa symptomata, ex quibus raro parotides fiant. Quòd aũt neq; ipse de parotidum gñatione enunciare ausus sit, id sanè ex adiectione coniunctionis, an, planè constat.

† *Sũt, qui uertãt tum si antea super apprehenderit: an parotidas in his fore spes est.*

C

64 *Ex torminoso sedimentũ limosum, subliuidũq; malũ: An ex hypochõdrijs dextrũ dolere uideatur exoluantur que? atq; his parotides parum dolorificæ? Venter his omnibus copiose fluens, perniciẽ affert.*

In cæteris oĩb. exemplarib. scriptum in principio dictionis reperi, torminoso, præterquam in exemplarib. Dioscoridis, & Capitonis. Nempe hi scripserunt ἐκ στροφώδων, dictaq; apud eos est de vrinis ōo; atq; ob id residentias harum tum ab Hippocrate, tum ab ipsis, considerari, & non deiectionum inquiunt. Dioscorides igitur στροφώδεα οὖρα recenseri ait, quæ πεπηγότα, i. concreta, quædam per ipsas inuecta hñt, facto nomine a verbo διαστρέφεσθαι, quod est πήγνυσθαι, i. cõcrescere. Neque.n. ignoramus poetam ita dixisse, καὶ περιστρέφεται κυκλώδης, quod est περιπήγνυται, i. circulariter concrescit. Cæteri ferè oẽs expositores limosas, subliuidasq; in deiectionibus residentias dici nunc aiunt, quoties humectetur aluus, putantq; torminosas cõuenire: nempe eiusmodi deiectiones cum torminibus prorsus fiunt. Subsidere aũt inquiũt ita deiectis liquidis residentias tum limosas, tũ subliuidas, ubi praua affectio fuerit, in qua talia excernuntur: prorsusq; ijs, qui talia deijciũt affectum esse hepar aiunt, atq; ob id authorẽ adiecisse dictioni, an ex hypochondrijs dextrum dolere uideatur? Nẽpe, q̃q̃ deiectiones eiusmodi perpetuo heparicę existãt, non tamẽ semper sunt
D cum uisceris inflammatione: quo fit, ut orõni adiecerit coniunctionẽ, an, q scilicet ita affectus dextrum hypochondrium perpetuo dolere asserere non potuerit. Præterea, quod deinceps dictũ est exoluantur, hepaticum proculdubio symptoma est, ut in secundo epidemiorũ est demonstratũ. Post hæc de parotidib. scripsit. Videtur autẽ in his oĩbus dictionib. ex concursionib. quibusdam prænotiones harum scribere, atq; id esse maxime in eo, quod ipsi pponitur, & in præsenti dictione: sed de his enunciare ausus non est, quanquam in particularibus persępe uniuersales enunciationes scribere consueuerit. Præterea inquit, atq; his parotides parũ dolorificæ? rursus quendã talem ægrum uidisse sese ostendens, in quo a natura impetus quidam factus sit ad parotidum generationem, à qua tñ reijci non potuerunt, quę contristarent: contingitque ægrum copiose fluente aluo perniciose habere, non iudicationis scilicet ratione, natura contristantes humores deorsum excernente, sed propter facultatis, quæ in hepate est, imbecillitatem.

* *Illus depo ni.*

65 *In fastidiosis quibusdam uigilantijs parotides maxime.*

Adiecit in p̃sentia hæc, q sæpius uiderit, & nõ semel. Quocirca per eã, quæ subsequẽti succedet dictionem, verum est fastidiosos esse, quibus excitantur parotides, sed id sufficiens non est: nẽpe, q dementiam denuncient talia symptomata, supra declarauit. Si igitur, q̃ Hippocrates nos docuit

ante cõtemplatus parotidas fore speraueris, deinde ęgrum † ueluti ex ciborũ repletione fastiditum B
videris, parotidas excitãdas expecta. Signa autem, per quæ parotidas fore sperabis, sunt hæc: Pri-
mum sanè abscessuum oĩum cõe est, quod diutius † trahẽti euenit ægro, deinde si morb. deses fue-
rit, & deorsum vergat, vel calidus, & sursum repetat, vel ceruicis capitisq; grauitates fuerint, & do
lores, & faciei rubor. Nã per hoc, si parotidas fore ante speraueris, certior pnotio erit, cũ, quę in di
ctione relata sunt, apparuerint. Sermonẽ quidẽ illum ante oĩa memoria teneri velim. Post hæc ue
ro signa oĩa singulatim dixi ab Hippocrate duobus iam libris scripta ipsa: quibus apponenda sunt
quæcunq; per pulsus in singulorum prænotionem conferunt: quæ si prætermissa quidem ab Hip
pocrate existant, habes tamen scripta ea à nobis in pulsuum libris.

66 *Ex volulis male olentibus, cum febre acuta, hypochondrioq; sublimi diutius perseuerante, paroti des exurgentes perimunt.*

In dictione hac facta quidem est obscuritas quædam, & ob scriptorẽ, facta quoq; & ob inter-
pretes quosdã, incertum esse existimantes, vtrum ne ex vnoquoq; dictorum symptomatum vir
nos sperare velit, vt parotides fiant, an oĩa vnà concurrere. In principio quidem libri huius, cum
mens authoris adhuc ignoraretur, congruenter incerta talia esse quis existimare potuerit: ubi ve- F
ro in toto libro propositi ipsius experientiam habuimus idoneam, cognoscamusq; prænotiones
ex eorum, q̃ ipse vidit, concursione scribere; cõstat & nunc ex oĩbus, q̃ scripsit, simul factis, nos spe
rare, vt parotides fiant, velle. Quòd vero lethales sint, si fiant, est manifestum, ꝙ & nunc uiderit in
ita laborantibus factas parotidas secutã mortẽ,ᵃ † quæ ob parotidas facta non est; quodque talia
videantur, constat ex ijs, quæ scripsit: nẽpe, ꝙ febris acuta erat nõ sine periculo, quodq; ueluti per
niciosa affectio. Qm̃ uero amplius nihil scripsit, sed graue olẽtem hunc esse uult, multo sanè ma-
gis: quoniam siquidẽ pacto graue olentẽ intelliges uoluulum perniciosiorem esse non graue olen
te? Fieri aũt potest, ut graue olens intelligatur, primum quidem in quo stercus euomatur, signum
maxime lethale: deinde, si graue olens fuerit respiratio: tertio, si ructus graue olẽs: quarto, si flatus
talis; & quinto, si graue olens corpus: nempe talis uoluulus aliquando à nobis uisus est.

67 *Ex surditate mansuete parotides fiunt, tum alias, tum si fastidiosum quippiam superuenerit, & comatosis magis.* G

Qm̃ aduerbiũ [illegible] i. mansuete, in medio dictum est eorũ, q̃ multam, & eorum quæ paucã,
habẽt spem in oĩbus symptomatis: sic & hominem uocamus [illegible] moderatũ, & à quo nihil per
mitam fit nimis. Totus itaq; sermo talis quidem est: Si surditas accidat, parotidas fore mediocriter
spera. Adiectione ãt orationis, fastidium quippiam, sperat fastidioso facto ægro, fore: idque magis
si comat sus ipse fuerit. Verũ tũ hæc, tũ antedicta non minus desipientiæ, & phrenitidis signa sunt
quam parotidum, cũ non p̃finite dicat, in biliosis quidẽ humoribus ab initio morbi desipientiæ ip
sius potius esse signũ, procedente uero morbo, in crudis crassioribusq;ᵇ † & magis ubi iam occu-
passe parotidũ generatio apparuerit: } hoc siquidẽ uniuersale caput est in parotidibusᶜ † si non am
plius lateat, quod inuasit, ita ut æger impetũ infestantiũ humorũ caput petere sentiat. } Põt itaq;
quis hic denuo hallucinatus in unoquoq; eorũ, q̃ ad supernas partes motum indicant, scribere, tã
quam ex prædictione, parotidas secuturas: sunt uero & modo dicta impetus ad caput signa. Dico
sanè surditatem, & comatosum, non magis horum, quam eorum, qui ventre, & thorace laborant,
esse symptoma: cum utriscunq; autem fuerit, horum simul præcognitionem augebit.

68 *Paraplegicis parotides vitiosa.* H

Paraplegias qbusdã corporis partibus accidere ab affectu didicisti, qualis est totius corporis af
fectus apoplexia. Videtur autẽ mihi uisis forsan uel duobus, uel tribus paraplegicis, nihil a paroti-
dibus adiutis, signum uitiosum eas esse pronunciasse. Ego autẽ nõ simpliciter dixerim malũ signũ
esse superuenientes paraplegicis parotidas: sed, ꝙ is abscessus morbo minor sit, referre fuerit satis
Cõstat siquidẽ ex Hippocrate abscessus bonos esse,ᵈ † cũ morbi circuitus ad inferas corporis par
tes insigniter deuoluuntur, quorum neutrũ parotides habent: Nempe, & affectu minore sunt, & ad
inferas partes non fit deuolutio: quare, si id duntaxat, perniciosum pronunciare satis erit.

69 *Quæ conuulsiuo modo cum catoche exacerbantur, parotidas mouent.*

Quòd ex concursione nihil obseruatio reperiat, rerum fide didicisse in promptu est: nisi enim
naturam rei, in qua prænotionem dicendo curationem faciemus, fuerimus contemplati, de singu
lorum signorum ui indicare nequaquã licebit. Et nisi rerum singularum uires noueris, consl ari
ex ijs quippiã nequit: id quod uos edocui in omni arte fieri, nedũ in medicinali. Atq; hinc, quan-
tum Hippocrates superiores suos in uirium cuiuslibet simplicis* medicamenti inuentione euice-
rit, in oĩbus suis est demonstratum libris: id quod memoria tenere oportet. Ad præsentem autem
sermonem, qui particularis est, tantum rursus ex uniuersali accepisse conuenit, quantum ad quod
nunc dicitur, congruit. Catochæ etenim cerebri affectus sunt, ut didicisti, ueluti, & per totum cor
pus

† Fastidiosum & uigilem uideris.

† Salubriter trahenti &c.

A† Locus certe iccõ græce corrupt' ẽ. arbitror tamen hũc esse clariorem sensum. q̃ (mors) ob parotidas non euenit. Nam hoc ita esse, cõstat ex ijs, quæ scripsit, nẽpe quod aderat febris acuta, quæ nõ uacat periculo; quod item aderat olens, quæ passio est perniciosa: & quia non simpliciter olẽtem scripsit, sed graue olẽtem spiritũ esse uult, multo adhuc magis perniciosa passio ẽ: quocũq; n. mõ graue olẽtem olẽti intelligas, is perniciosior est non graue olente.

B† Et magis, ubi salubritatẽ pollicerentur deatur morb' parotidum generatio expectanda est.

C† Et antiquis uertẽdũ. si prolongetur morbus, ac salubris sit, si æger humorũ ĩfestãtiũ impetum ad locos, qui circa caput sunt, hẽat 2. Epid. sect. 1

D† Cũ & pro dignitate excretionis morbum. & ad inferna corporis fiunt, quorum & cæt.

Vide Hip. 2. Epid sect. 1. et 1. Epi ĩ cõst. 2.

* [illegible] sed forte [illegible] i. rei.

A pus conuulsiones: de quibus nũc ip̃m dixisse par est, non.n. simpliciter de manu, vel crure, vel alia quapiam parte pronunciauit, inquiens. Quæ conuulsiuo modo exacerbantur, q̃ q̃ licebat. Conuulsionem ãt ex repletione malam esse inquit Hippocrates. Constat ãt conuulsiuos affectus appellari, in quibus principio, aut non multo post, quam fieri cœperint, conuulsiones perseuerant, ex repletione ortum habentes. Veluti uice versa, quæ ex uacuatione, post sudores multos, vel uomitus, vel deiectiones, vel sanguinis eruptiones, vel inediam, vel uigilias, vel motiones tum multas, tum vehementes, fiunt. Nempe ex conuulsionibus aliæ, vacuationes consequũtur magis, aliæ statim a principio repletiones. Propterea, vt parotides ex conuulsiuis comatosisq;, vbi protrahũt fiant, est rationi consentaneum cunctante ægro.

70 † *Ex conuulsione, tremore, fastidioque, & celeriter exigui post aures abscessus proritantur.* † *Al. conuulsiuũ, tremulum fastidiosum, catochum, exiguos post aures abscessus proritant.*

Non in exẽplaribus oĩbus, quibus scripta est hæc oratio, eadẽ hẽt uerba. At in quibusdam prædicto verborũ scripta est tenore. In alijs aũt tali. Τὰ σπασμοτρομώδεα τρόπον παροξυνόμενα. i. quę cõuulsiue, tremuloq; modo accedunt, cum catoche abscessus post aures suscitant. *Laudo eos, qui in suis exẽplaribus dictionẽ, non, scripserunt: abunde siquidẽ nobis erat, permiscente eo symptoma
B ta multa multis dissimilis gñis, hucusq; peruenisse, & non ab ægris recessisse. Nẽpe symptomatum Græcis ignotorũ permistionem facere summe absurdũ per se existit. Non aũt fermè apparent in conuulsione tremoris symptomata: fieri quidem non põt, vt ægris ipsis in conuulsionibus tremores deprehendantur: nisi utiq; talẽ sit author contẽplatus symptomatũ vicissitudinem, ut, cum cõuulsiones quidem relinquerent, tremulus fieret hõ. Vbi uero conuulsio inciderit, non posse digno sci* modũ arbitrantur. Symptomatum implicatio eiusdem gñis q̃dam existit, verum superuacua. Nempe ex catoche parotidas fieri abunde a nobis dictum, augente simul & generationis expectationem fastidioso ipso. Immo uero & urinarum affectiones expectationem simul adaugebũt. Nomen præterea σπασμοτρομώδης, i. conuulsiuum, tremulumq;, prauum existit. *τρόπον. modum, sed forte τρόμον. i. tremorem.*

71 *An primum capite doleant, vel & superiore* *sudent parte, & superrigeant? deinde & uenter deijciat, & comatosum quippiam fuerit? an & aquosæ urinæ p̃dentia alba habentes? & varie alba, graueolentes quodammodo, deinde post aures abscessus? an, & quibus eadem urina, stillationes è naribus frequentes? an & lingua his lenis?*

Si, ut dixi, p̃notionem ab his exordiretur, quę scripsit Hippocrates tum in* prognostico, tum in In Prog. cõ. 2 t. 67. 4. 205. d
C epidemijs, de abscessibus oĩbus uniuersale quoddã fieret, & ex ijs, q̃ ab ipso dicta sunt, ad securius pronunciandum adiumentum. Nam, si abscessum fore speraueris, humorum considera inclinationem, ad quam uidelicet fiat partem, atq; ita, ubi singulorum capitis symptomatum uires aduo taueris, parotidas fore tum magis, tum minus sperabis. Exempli igitur gratia de ijs, quæ nunc ante oculos posuit, sermonem facere non malum fuerit. Capitis dolor ex eorum est numero, quæ humorum ad caput inclinationem sigñant: Sed, quod superirori* sudauerit parte, pusillam ad eiusmodi præsensionem facultatem hẽt: sed maiorem habet, quod supperriguerit. Deiectionẽ uero alui quonam quis pacto generationis parotidum sigñatorium esse dixerit, haud scio: cum potius modo contrario contristantium humorum ad infernas partes inclinationem operetur. Comatosum ad parotidum generationem signum effatu dignum existit. Aquosæ præterea urinæ, in quibus alba sublime petunt, ad prænotionem per accidens conferunt: q̃m aquosæ quidem absque albis pendentibus incoctum esse morbum significant: quæ uero substantiam secundum naturam habent, atque præter id pendens album continent, coctum morbum esse indicant absque abscessu. Oportet igitur eas neque prorsus incoctas, neque absolute concoctas esse, ubi natura abscessum factura sit. Quæ uero uarie albæ, & graueolentes fuerint, raro quidem abscessum, qui
D fiat, habent: ꝙ si aliquando habuerint, malum habebunt. Bene igitur adiecit addubitans, an, & q̃bus eiusmodi urinæ, stillationes è naribus frequentes? malignitates siquidem in succis incoctis, & si ad caput ferantur, stillationes magis è naribus malignas faciunt, nõ parotidas. Oratio pręterea an & lingua his lęuis? dubitatiua* est: nempe in prædictis & febres malignas fieri, & linguam exasperari rationi magis consentaneum.

72 *Quibus ampliter & crebro spirantibus morbus regius, & febres acutæ cum duris hypochondrijs refrigeratæ fuerint, his abscessus magni secundum aures suscitantur.* De Vict. ra. in mor. acu. cõ. 1 t. 36. 7. 114. b

πνευματουμένους eos quibus magna est, & frequẽs respiratio, dixisse vr̃: q̃m & in libro De victus ratione in morbis acutis hoc pacto eos noĩnauit Hippocrates. Iure optimo suscitandos post aures abscessus sperat nempe & ratione non caret atque hoc sæpius fieri uidemus: Si uero πνευματουμένους eos dixerit, qui uentre inflantur, ut nonnulli intellexerũt, qui & πνευματώδεις scribunt, & πνεύματα, * nihil hoc ad parotidum gñationem contulerit, sicuti, neq; morbus regius. De febribus autem acutis, & præsertim ardentibus dictum est antea, sanguini eruptiones mouere, sanguinem tum fundentes, tum ad caput sursum ferentes. Quenam pręterea dura hypochondria dicat, non clare cognoscere possumus, ꝓpea ꝙ dolẽtia non adiecerit: nempe hoc adiecto iã phlegmo-

nen horum indicabit:non adiecto vero, frigidiusculum tumorem schirrhosum magis, quē flagrantē. Soluuntur uero talia abscessibus magis, non sanguinis eruptionibus: nempe in ijs, quæ inflammantur, sanguinis eruptiones maxime fieri conspicimus. Propter alienam uero authoris enūciationem cognoscere exquisite non possumus, an prætermissum sit nomen doloris, obscurius tū ꝓnunciante, tū scribente ipso: an hypochondriorum duritiem vere scirrhosam intellexerit. Verbū uero, refrigeratæ fuerint, nempe & id dictum est: pōt significare non solutam esse febrem, sed partes corporis inferiores, cum alijs collatas minus calidas esse: ut caliditatis * reuersionem ex ea re cōijciamus. Cum uero magnos abscessus in eisdem fieri dixit, videtur mihi in aliquo vidisse: & ita de particularibus pronunciasse, tanquam vniuersaliter pronuncians: satis siquidem fuerit pronunciationem sine nomine, magni, scriptam fuisse. E

* In impressis legit ἀναστροφὴ.i.reuersionem, sed i quibusdam antiquis habetur ἀναφορὰ id est ad superna lationem.

73 *Quibus comatosa, fastidiosa, hypochondria dolentia, & * cruenta exigua, in his parotides exciuntur, antea autem faciei signa.*

* Al. uomitoria.

* Al. vomitoria.

Quòd futurus quidam abscessus ex ijs, quæ Hippocrates scripsit, sperabis, deinde in qua corporis fiet parte, utile m habebis dictam concursionem: nam comatosum, si & aliud symptoma, parotidas antegreditur: Dolentia vero hypochondria phlegmonem habent, si quis animaduerterit. F Cum aūt hæc ita habeant, ad generationē conferent, & fastidiosa, & * cructa symptomata. Quod vero in calce orationis dictum est, antea aūt faciei signa, ualde vtile existit, si q̄s conuenienter orationem intellexerit: conuenit autem hoc pacto intelligere, ut uerus fiat sermo: verus autem erit, vbi intelligi hoc sensu intellexerimus: Ante parotidum generationem faciei signa considerare oportet, sunt autem hæc, rubor tumor p̄ter naturā, oculorū humiditas, caliginosa uisio, & quæcunque talia. Si quis uero non omnia, quæ circa faciem apparent, intelligere uoluerit, saltem tumorem præter naturam prorsus intelligere oportet. Postquam enim dixisset, in his parotides exciuntur, deinde serie continuata dicens, antea autem faciei signa, uidebitur enunciare a communi intelligendum verbum exciuntur.

74 *Ventre nigra, stercorosaque deijciente, coma superueniens parotidas excitat.*

Haud recte scripsere quidam, vētre nigra, stercorosaq; biliosa deijciēte, neq; in antiquis reperi exēplarib. neq; quispiam eorum, qui librum enarrauerunt, hanc nouit scripturam, Quin, & biliosa, quæ de pallida bile ab antiquis medicis dici consueuerūt, non sane dicta essent eodē sensu, quo nigra. Hac de causa vocabulum, biliosa, expunxi, scriptum, nigra, q̄dem a Capitone in ipso cōtextu, in margine vero a Dioscoride. Videtur āt mihi libri huius author concursionem hanc in ęgro contemplatus, totam voluisse explicare, † ea quę ex quodam parotidas significantis antegressi cōsequio fiunt nequaquam distinguens. Sufficiens nanque ipsi signum est coma. G

† Ex antiquis clarius, nō distinguens ea, quæ casu quodā parotidas praecesserunt, ab eo, quod uere parotidas significat. legitur.n. προηγούμενα, non σημειωτικά-.-ῶν.

75 *Tussiculæ cum sputatione, abscessum post aures tollunt.*

Potest, & * thoracē scribere: fieri siquidem pōt, vt facta intro inclinatione, per canalem naturalem effluat, qđ tenuius est ex conficientibus parotidas succis, ad oris capacitatem, & ita sputationem fieri: cōsistentib. āt ita rōnabile quidem alias apparere parotidas. Nempe verbū ἀπαλλάσσου proprie uacuare significat, ipsum aūt vacuari consequūtur, & cōtrahi in se ipsum, & mollius fieri.

76 *In capitis dolore coma, & surditas abscessum aliquem post aures eructant.*

Vere semper hæc signa sunt parotidum, quoniam ita fore abscessum quendam ante sperauimus. Succi enim ad caput recurrentes, calidi quidem, & tenues, desipientias, & sanguinis eruptiones procreant: crassi autem, & frigidi, comata, & parotidas. Capitis dolor vtrisque communis existit, veluti & surditas: sed calidis magis capitis dolor, frigidis vero surditas: Comatis vero nomen H scriptori satis fuit, qui scilicet lethargi appellationem toto subticuit libro.

† Al. ἐπαίρει. idest attollūt

77 *Hypochondrij contentio, cum comate fastidioso, & capitis dolore parotidas † effluere faciunt.*

Rursus & hoc loco coma vnà cum capitis dolore signum indicandæ parotidum generationis effatu dignum existit, coindicat autem, & hypochondrij contentio. Per hanc itaq; appellationem phlegmone indicatur, neq; enim magna est ipsius iudicatio. Si uero absq; phlegmone contentio fiat in humorum ad superas partes inclinatione signum ad parotidum generationē notabile existit, sanguinisq; ostendit eruptionem. Fastidiosum vero per se quidem parotidas nullo pacto indicat, sed simul apparens, dictę concursioni fidem addit.

* Al. dolorosi post aures abscessus.

78 * *Dolores absque indicatione soluti, inutiles.*

Iam sæpius sermo hic tum particulariter, tum uniuersaliter dictus est: meliusq; ostēditur, si adijciatur, repente occultati: nā κατακρυφθέντα solutionem, quæ sensim fit, significat. Repente uero occultari dolorificas affectiones absque hoc, ꝙ in alia quadam, quæ manifesta sit, parte abscessus fiat, transmigrationem contristantium succorum ad uiscera ipsa factam ostendit.

PRO-

A

PROGNOSTICA HIPPOCRATIS
CVM GALENI COMMENTARIIS

B Laurentio Laurentiano Florentino interprete

Ad veterum exemplarium fidem recognita.

ARGVMENTVM LIBRI

Proprias iudiciorum omnium vires explicat, quæ ad præsagiendum in acutis, ceterisque, qui ex ipsis fiunt, morbis sumuntur.

Quàm sint necessaria medicorum prædictiones.

Edicum uti prouidentia (ut mihi videtur) optimum est.

Pro præsensione dixisse prouidentiam perspicuum est: igitur infert, p̄sentiens enim, & prędicens coram ægro. Cæterum prætexuit operi p̄fationem, utpote necessariam (quanquam nō admodum utatur præfationibus) ob quosdam medicos ut par est, qui illius sæculo extiterūt, quales & C nunc sunt sese nominātes methodicos, medicorum officium haberi dicētes, aut præsentem cōseruare sanitatem, ut in bene valentib. aut reuocare corruptam, ut in ægrotātib. vaticinatoris vero interesse, prædicere futura. Itaq; docet Hippocrates ex pręfatione, quam vsui medicorum præsagia habeantur, orōne in tria capita diducta. Primum est, quod ęgri mandatis medici parent propensius. Secundum, q̄ medicus pręsentiendo, quæ ægrotantibus euentura sunt, de longinquo obuiam it: tertium, q̄ crimine vacat internitionis ægrotantium. Porrò voluit, ut hoc nihilo minus medico insit, quam ut salutis causa censeatur. Sed iam adijciamus dictionibus ea, ex quibus singula capita adstruat.

2 *Præsentiens.n. & prædicens coram ægris præsentia, præterita, & futura, quæq; infirmi omittunt, enarrās, creditur agnoscere magis ægrorum res. Hinc audent homines {magis} se concredere medico.*

Primū caput hac astruit orone, audere dicens hoīes {magis} se concredere manib. medicorū, quoties prædictiones haudquaquam intercidāt. Ita.n. efficitur, ut credaī medicus exquisite agnoscere: oēs ęgrorū res.i. qualis nam sit ijs cōstitutió morbi. Atq; ad hunc modum sequela texit demonstrationis. Ex prędictione crediī medicus agnoscere naturā ęgrotationis, porrò: qui crediī D agnoscere naturam ægrotationis, ægros hēt obsequentiores: ac demum, qui ęgros hēt obsequētiores, morbos facilius sanat. Queq; infirmi omittunt, enarrans. Infirmi omittunt, non quæ nullo pacto agnoscunt: quemadmodum non nulli interpretes inscite prodiderunt, sedes in profundo corporis perpessas, aut cās, & item affectiones earum: sed ex causis, procatarcticas noīe.i. prægressas: ex accidentibus autem, ea, quę euidentia circa corpus sunt, ac sensibus vsurpantur, verbi gratia, in pulmonia maxilla rubicunda: nā quædam horum infirmi dicere refugiunt. Ergo, quęcunq; talia per enarrationem infirmi nequaquam dixerīt, simul atq; audierint a medicis relata, eos optima rōne demirantur. Cæterum quonam modo id fieri conueniat, procedēte sermone docebo.

3 *Ita curationem optime molietur, prænoscendo ex præsentibus futuras affectiones. Fieri enim non potest, ut ægros omnes sanos faciat: Id enim melius foret, quàm præsentire futura.*

Secundam præsensionis utilitatem hoc loco persequitur. Etenim, vbi medicus agnoscit exquisita ratione affectionem ęgri, quosdam prohibebit affectus, qui eam sequi assolent: quorundam prohibebit magnitudinem: omnibus uero in commune recte prospiciet, & præcauebit, quemadmodum bonus gubernator per futuram tempestatem.

Cum

4 *Cum autem homines intereant, alij prius, quàm adhibeant medicum, ex ui morbi: nonnulli adhibē* E
tes etiā medicū, statim moriūtur, aly diē uiuentes vnū, nōnulli paulo plus tpis, ante quā medicus arte
singulis morbis repugnet: oportet igitur agnoscere talium naturas affectionū, quantū supra uires corpo-
ris sint: pariter, & si quid in morbis diuinū inest, illius quoq; ediscere prouidētiā. Ita.n. merito cōmēda
bitur, & bonus medicus erit. Etenim, superesse qui possint, eos vel magis poterit recte seruare, ex multo
ante tempore singulis consulens: atq; morituros, euasurosq; pranoscens, ac pranuntians culpa uacabit.

Hoc sermone, duo prædicta utilitatis capita, quæ io præsentiendo est, adhuc adstruit, adijcitq;
eis tertiū, Insontem abolitionis crimine fore medicum dicēs quoties conualituros, aut morituros
ægros pnunciet. Igitur adolescentē medicus quidam nuper incipiētē sudare syncopose, demisit in
balneum: tum autem sudoris copia effluente, medicus gauisus est, tanq̄ exquisite opportunum
tpis cōiectasset: paulò post mortuo ægro, medicus à familiaribus, tanquam ægrum interfecisset, ac
cusabatur. Hactenus fecimus huiusce præfationis enarrationem, præter quam significationis uer-
bi, diuinum, breuissimis: quod, inquam, enarrationis genus congruit ijs, qui periti sunt circa princi
pia, ac ad libri utilitatem festinant. Insuetis vero dictioni græcæ, aut sequelæ in orōnibus ignaris,
aut utilissima contemnentibus, diuersantibus etiamnum in cauillis, & argutiolis orationum, alius
enarrationis modus proprius est, longioribus claudens: quem præterire omnem licebit ad utilita- B
tem festinantibus, in medio relinquentibus librum, dum ad eam ueniant dictionem, cuius tale est
initium. Considerare conuenit hunc in modum per morbos acutos.

ALTERA LONGIOR ENARRATIO PRAEFATIONIS

Medicum uti prouidentia (ut mihi uidetur) optimum est. Non secundum communem Græco
rum consuetudinem uidetur Hippocrates vsurpasse προνοίαν id est prouidentię nomen, etenim cu
ram, & diligentiam ita appellant: quemadmodum Euripides indicauit dicens, Hæc moriēs, tamē
multam prouidentiā habuit, ut honeste caderet. Quinetiam uerbum προνοεῖν. i. prouidere, per om-
nes modos infinitum multitudine est iuxta Græcorum intellectum, pro eo, quod est curam gere
re cuiusdam rei, & præparare semper vtilia. Prętereа prouidentia mundum gubernari, vulgata
alioqui, & trita quæstio, eam ipsam indicat significationem. At uero Hippocrates, non ita, sed pro
præsensione prouidentiam dixit (mihi uidetur) non simpliciter, sed à communi quadam significa-
tione sm utranq; appellationē. Quod.n. mente uideantur quædam, anteq̄ fiant, præuidere apud
Homerum, & item pręuidentiæ uocabulum factum est; & ab ea ipsa præsentire, & item pręsen-
sio. Quocirca, quicquid, natura sensile ratiocinatione peruestigamus, anteq̄ intueamur, præuide- G
re hoc merito dicimus, indicantes uerbo, ut talia mente uideamus anteq̄ fiant: & ob eam rem, q̄
geruntur, si fiant derepente, sine arbitrio, & cogitatione: si consulto, cum prouidētia fieri dicimus:
id qđ Soloni quoq; est proditum hunc in modum. Interstinguant perpendantq; iudices Areopa
gitæ, conueniet, nū cædes, vulnus, incendium, prouidentia commissum sit, & item medicamentū
siquis adhibens interemit. Quinetiam Rethores antiquiores sæpenumero talia uerba, & nomina
vsurpant: in quibus, quæ prouidentia geruntur, diducuntur aduersus ea, quæ sine ulla consultatio
ne, & deliberatione contingunt: Verbi gratia, si quis inuitus alterum oblæsit, aut si percussit obira
tus, haudquaq̄ prouidentia extitisse dicūt: sed, si quis multo cogitauit ante aliquid tale committe
re, & considerauit quo pacto, prouidentia id commissum volunt. Id ergo commune significatur
apud Gręcos de prouidentię uocabulo, bonarumq; & malarum gestionum: nec, vt quidam exi-
stimant, de bonis tantummodo dici assolet. Etenim ea ipsa quęstio, utrum fortuna quadam rega-
† Al. non de. tur mundus, an prouidentia, de* cōi significatione relata est: qūo ex opposito fortunę dilucet. Por
rò quidā non fortunam, sed casum, aduersum prouidentiam diuidunt, idem vtraq; appellatione
significantes. Quin et sępenumero dicitur à philosophis mundum melioris prouidentia guberna
ri, melioris appellationē adijcientibus: propterea q̄ sciant prouidentię uocabulum melioris dete- H
riorisq; commune esse. Mihiq; uidetur ut prouidentia ex aduersum dicta fortunę, non ita dicatur
ex significatione communi: ita.n. uocata prouidentia, bonarum functionū tantummodo nomi-
natur. Vniuersi.n. prouidentia, haudquaquam est functionum malarum. Si igitur prouidentia se-
cundum hanc communem significationem dicta est, constat, ut ita appelletur ea ratione, qđ ali-
quid antea, q̄ fiat, mente uideatur. Pari modo pręsensionis uocabulum factum est. Si.n. quę sensi-
bus suapte ui, & natura vsurpantur, quibusdam peruestigamus indicijs, merito talia dicimus προνο-
εῖν. i. pręuidere, perinde quasi νοεῖν id est mente uidere, dicamus ante, q̄ oculis cernamus. Ita effici-
tur, ut rerum, quę per tria accidant tempora, p̄sensio sit. Vates enim nihilo minus demirandus est,
qui tanquam præsentia, dicat pręterita, quę non uidit ipse, quam qui futura pręnunciet: pari ratio
ne, qui ea, quę nunc geruntur quidem, ante quam uideat, nihilo minus, quam ille bonus uates est.
Id igitur Hippocrates indicauit dicens, Præsentiens, & prędicens coram ægris præsentia, præteri
ta, & futura. Eiusdem ergo artis interest præterita, quæ non uideris, dicere, ut extiterint: & item
pręsentia atque etiam post futura: Vsu vero inter se admodum dissident: futurorum enim præsen-
sio vtilissima est: præteritorum uero inutilis quidem alijs, sed vtilis vni medico, cui libeat ar-
tem

A tem suam ostētare. Cęterū hæc, q̄q̄ nō sint medicinalis ꝑpria artis, tñ enarrōni nimiū cōcinunt,
explicant†simplicitas in cōmentarijs noīum sigñationes. Illud ex superabundanti quidem relatū
est ad enarrōnem, vtile vero ad aliquid aliud, qđ q dā dñt expositores de moribus scriptoris, mo-
destiā cōmendantes ēt hoc loco dicentis, ut mihi vr̄ optimum est. Potuit.n. dixisse, medicū vti pro
udētia, optimū est, ipse uero hac quoq; parte adiecit verbū, vt mihi vr̄, q̄uis scripturus huius decre
ti demōstrōnē. At vero q̄ Herophili sectarores dixerūt, diuidētes p̄sensionē a p̄dictione, nō solum
inutilia sūt, uel impropria sigñata, sed sophistica, & falsa. Atq̄ vñr rerū discrimina docere, non de
sigñatis instōnes tradere: primū in eo ipso peccātes, ꝙ nesciāt se de sigñatis facere sermonē, nō de
natura rerū utiliū medicinæ. Sēsio.n. p̄sēsionis noīe cōrēta dr̄ magna ex parte, si firma sit: interdū
vero, & si q̄d desit, ne firmissima sit, tūc similiter noīaī. Quo circa nōnunq̄ cū adiectione dñt ij q̄
talia enarrāt, īterdū ex q̄sitā sēsionē, īterdū ratā, q̄nq; firmā, aut ēt ꝑpetuā, ex ipsa adiectione īdicā
res, nequaq̄ sigñari sꝑ firmū de noīe sēsionis. Pari rōne p̄nsio duplex ē: altera firma, uerbi grā, ab
hyeme futurū nec ē, a quo æstas, post autumn': nō firma altera, ī ijs, q̄ Arat' uersu cecinit de Luna,

† hæc vox simplicitas, deest in græco, & uidetur superflua. for. leg. implicitas.

" Si uero cornu subliminis annuat illi,
Vim boreæ expectes: Austrum, si recta supinat.

B Ita.n. fieri magna ex parte obseruatū est, atqui interdū non ita contingit. At uero Herophili asti-
pulatores volunt p̄nsionem esse firmā & stabilē: prædictionē uero non item. Multa.n. p̄dici dñt, q̄
non eueniāt: perinde ut quis possit p̄dicere ea, quæ non p̄sensit, aut aliud uoce eloq̄, q̄ qđ est aīo
cognitum: ꝙ si nolint appellare cognitum, prorsus noīent opinatum, †ita vt antecedentia in aīo
prædicentis. Sed, si non dicant p̄nsionem, sed præopinationem, nō tamen gręci uocant p̄opinatio
nem: q̄ño nec Herophili sectatores, etsi parte plurima barbarissant. Aut igitur præopinationem le
ge sanciant dissidere a p̄nsione, pariter suadentes hoībus recipere legis sanctionem: aut, si id facere
non queunt, vocabula rerum ſm consuetudinem inaudiant. At uero in consuetudine est medicis
spem de futuro magna ex parte & item firmam, noiare p̄nsionē. At fidi medici interest non talia
vestigare, sed quo pacto quispiam in ægris prædicendo uentura, maxima ex parte verus sit, raro
falsus. Etenim uocula, maxima ex parte, singularis quidem est, sed rerū plicas multiformes agno-
scit, iuxta maioris minorisq; rōnē. Si quis igitur in viginti prædictionibus oberrat semel, interpel
lauit perpetuitatem: melior tamen est, q̄ qui bis a fine prædictionis intercidit rursusq; melior hic
est, q̄ qui ter: q̄ño rursus ille, q̄ qui quater elusus est. Quamq̄ promiscue tribuitur omnibus, cōseq̄
finem magna ex parte. Talem ergo docendi uiam, ex qua auspicatus quispiā sæpius alio conse-

† Ita ut antecedat in aīo p̄dicentis siue præsensio, aut certe præopinatio, non tamen &c.

C quatur finem, admittere, superuacuam aūt in sigñationibus noīum operositatem abalienare, &
defugere conuenit, quam Prodicus tantus sophistes exosculatus, peritioribus grauis molestusq;
erat: subindeq; a Socrate mordebatur apud Platonē, in cæteris alioqui commendatus. Sed non re
cte fortasse feci inter initia memorans Herophilum: præstat.n. indicare uera præcepta medico-
rum ijs, qui studeant ministerijs artis, neq; morari eos bifariam, partim docendo deliras fabulas so
phistarum, partim refutando. Rectius.n. erit vtilia in his cōmentarijs tñmodo persequi, q̄rere ve-
ro alio uolumine, & considerare in maiori ocio, q̄cunq; Herophilus in prognosticū Hipppocra-
tis obloquatur. Quæq; infirmi omittūr, enarrans, creditur magis agnoscere ægrorum res. Opor-
tiur eos, qui talia enarrare aggrediuntur, †oñdere de ipsa re, quam ob rem ita scribere audeant:}
Etenim promptissimum est, quicquid libeat, scribere: difficile vero talem indicare contemplatio-
nem, ex qua magna ex parte consequatur finem, dicendo ægris non futura solum, sed ēt ante fa-
cta quibus ipse nequaq̄ interfuit, & item præsentia circa ægros, quæ nondum audiuit ab eis, nec
ipse "agnouit: quemadmodum nos in ijs, q̄ dicemus, erimus merito credēdi, quoties operibus ipsis
p̄struamus contemplationis veritatem. Cęterum, ne cogamur semel, atq; iterum eadem scribere
nunc in enarranda præfatione, & item post in enarrādis particulatim dictionibus, satius duxi hęc

† Ostendere prius ipsa opere, ita deīceps scribere audere

" Aliter, uidit

D omnia seruare in enarrationibus dictionum medicinalium, quæ in hoc libro sunt, dicendis, maxi-
me quia id nondum q̄spiā fecit ex ijs, qui librum enarrauerunt, alioqui maxime necessariū. Quod
.n. censuit Hippocrates exercere medicum, quantū in hæc agitur, omisit, nequaquam indicās, quo
pacto conueniat p̄terita, aut præsentia, non perspecta a nobis, sensib. pręsentiri. Et, siquid in mor
bis diuinū inest, illius quoq; ediscere prouidentiam. Quidnam sit diuinum illud, cuius fieri admo-
net p̄nsionem, inter expositores dissensio est. Nonnulli putant ob irā quandam deorū hoībus ac
cidere morbos, dñtq; testimonium huius opinionis ex ijs, qui uocatas scripserūt historias citra rō-
nis adminiculū, nequaquā indicantes, utrum fuerit Hippocrates huius opinionis: quod inq̄, erat
offm̄ boni expositoris. Non.n. simpliciter dicendum est per enarrationes, quicquid nobis uidea-
tur verū, sed qđ sit ſm sñiam scriptoris, q̄q̄ fuerit falsum: Videtur.n. Hippocrates nullo suo libro
cām ęgrotantis in Deos refundere, qui & "θεοπλήκτους.i. percussos, unde nam ducti ueteres, ira uoca-
rint, uolumine de victu acutorum morborum oñdit. Hic igitur liber confesse verus, germanusq;
est. At libro, "qui est de sacro morbo, multa quoq; scripta sunt ad obstirpandam suspicionem eo-
rum, qui a dijs mitti ęgrotationes contendunt. Non igitur epilepsiam putamus diuinum esse mor
bum, neq; amorem: id enim credentes quidam, ueram quidem scripserunt historiam, deprehen-
disse

De Vict. rat. in morb. acu. cō. 1. t. 35. 7. 114. b

In lib. de Morbo Sacro stati in principio.

disse Erasistratum ob amorem ægrotare filium regis: diuinum tñ esse nequaq̃ docuerunt, neq; ab E
Erasistrato, neq; ab Hippocrate uocatū, neq; ab alio quodam medico, amorē. Porrò eos, qui gra
cilenti sint, decoloresve, aut insomnes, aut febricitantes ex causis amatorijs, illo capite cōplectun-
tur maiores, quo de causis procatarcticis. i. prægressis commemorant. Cum. n. hæ in plura diducā
tur genera, vnum ex his tristitia est. Tristantur vero hi quidē, intermortuis liberis aut necessarijs,
aut cognatis, aut amicis: illi uero, expectantes se ipsos vel suos affici, vel ēt patriam omnem fore
euersam. Itidem tristātur studiosi pecuniarū, priuati pecunijs, vel ēt ambitiosi priuati gloria, & itē
alij omnes ita afficiuntur. Ex his ergo sunt, qui ob amorem tristātur, haudquaq̃ diuinū perpessi,
sed humanā affectionē: nisi quis credat poetis, qui fabulantur dæmonem quendam pusillum, re-
cens natum, gerentem faces ardentes, homines quosdam in hanc agere affectionem. At uero, qui
decretoriū genus dierū diuinū appellet, suum quendam comprobauit affectū, haudquaq̃ prodi-
dit Hippocratis opinionē: Non. n. simpliciter, quæcunq; causas hñt incognitas, aut inopinabiles,
diuina uocamus, † sed vbi mirabilia habeantur duntaxat: } quanq̃ nec ignorauit Hippocrates cau

† Al sed certe ea admirāda dūtaxat uocamus, non diuina.

sas decretoriorum dierū, ut in cōmentarijs de diebus decretorijs a nobis perpensum iam est. Igit,
vt docui, nequaq̃ memorare conuenit per has commentationes, quæcunque prodita perperam
sunt, sed quæcunq; verisimilia, & cōsentientia videantur. Et ob eam rē, quæ ab Herophilo perpe- F
ram scripta sunt in præsensiones Hippocratis, dilata ad alium locum dissimulabo: idq; nunc, & to
to deinceps uolumine ipse efficiam, & itē cōmoneo faciendum ijs, qui in tales incidunt commen-
tationes, quo minus culpent me multa expositorum errata de cōsilio reticentem. Sed, si diligen-
ter lecturi sint, quę à nobis sunt prodita, illa ex se ipsis æstiment atq; arbitrētur, licebit. Ergo omit
tētes nugas, q̃ de Diuino circunferunt, nitemur ipsi eā rem sm Hippocratem vestigare. Igitur, vt
vnum aliq̃d ad artem medendi attinens, Diuinū sit, nec solum ab Hippocrate cōmendari cogni-
tionem eius, sed ēt ostensam esse, cuiuis perspicuū est: scriptor. n. deriduculus foret, commendans
rei cognitionem, quam nullo pacto docuerit. Quare ipsa Diuini præsensio vnū ex ijs sit, oportet,
q̃ ab Hippocrate dicta sunt. Itaq; dicamus, fidentes iam, non aliud haberi, id præterquam ambien-

3. Aph. 11. Ex ord. 20. h. Et lib. De aere, aquis, & locis 2.4. cap. 6. a. d

tis nos aeris cōditionē, de qua scripsit in sententijs ita: "Si hyems squalida, & aquilonia fuerit, ver
vero pluuiū, australeq; febres acutas, fieri æstate necesse est, & lippitudines, & intestinorum diffi- "
cultates, maxime mulieribus, & ijs, qui humidam hñt naturā. Hæc, & alia, quæ deinceps sunt pro- "
dita, præsensiones sunt eorum, quæ in nobis ob circūfluū aeris causam infestant: de quibus per sen "
tentias breui summa, quasi decursu, per capita, commonuit, sed libris De morbis vulgarijs latius
docuit, in hoc vero prognostico omisit, q̃ q̃ ad hanc cōtēplationē attineant. Itaq; rectius erat quæ G
siuisse, quam ob rem dicere supersedit, quid nam diuinū habeatur, q̃ praue enarrare. Mihi uero ui-

Infra cōmen. 3. t. 38. 212. a

detur ob libri magnitudinem haudquaq̃ adiecisse huic uolumini doctrinam de vulgarijs morbis:
& ob id simul, ac absoluit librū, in calce hæc adscripsit: "Oportet quoq; impetū morborum vulga "
riorum cito considerare: nec non tenere tpis conditionē. Ergo, q̄ necesse sit agnoscere medicum, "
si quid aliud, qđ ad præsensiones attineat, ita etiā geniturā morborū vulgariorū, indicauit: ꝓpriū
vero uolumen seorsum illis dicauit, per sententias, inquam, vt est proditum breui summa: libris ue
ro De morbis vulgarijs, fusius tractatum exoluit. Quamborem nōnulli expositores statim ab hoc
opere libros De morbis vulgarijs merito enarrauerunt, & nos similiter faciemus.

NOTAE EX FACIE

5 *Considerari autem conuenit hunc in modum per morbos acutos: principio vultum ægroti, sit ne simi lis bene valentium, potißimum sui, ita enim optimus erit: si vero quàm maxime contrarius simils sit, horrendißimus est.*

Perspicue indicauit, q̄ hoc libro de morbis agat acutis. Incepit aūt ab indicijs, q̃ in vultu existūt
eo q̄ in primis appareant, & vim obtineant magnā. Quòd hæc igitur in primis appareant, cuiuis
perspicuū est: q̄ autē uim ad præsentiendū obtineant magnam, deinceps discas, licebit. Atq; in pri H
mis reuocetur in aīum cōis totius "medicinalis artis præfatio, quam libro κατ' ἰατρεῖον prętexuit

de ijs quæ in medicat. fiūt, com. 1. t. 1. 7. 197. f

hunc in modum: "An similia, an dissimilia, sint, statim inter initia considerandum à maximis, à fa-
cillimis, ab ijs, quę ex toto, & vsquequaq; accedunt: &, quę contueri licet obtutu, tactu, auditu, lin
gua, & aīo vsurpare. Non. n. pręsensio solū, verū etiam agendorū indicatio ab his inchoantur. Ac
de agendis, q̃dē, libro de curandi via, & rōne definitū iā est: De p̄sensione aūt nunc agendum est:
remouendumq; ut intersit præsentiendi artis, non solum futura, sed ēt pręterita, ac pręsentia, ex
quibusdam indicijs in corpore inuenire. Sed pręsentiū cognitionem proprio, & suo noīe consue-
uimus noīare διάγνωσιν. i. dinotionem. Itaq; considerandū admonet vultū ęgroti inter initia, simi
lis ne an dissimilis bene valentiū sit, sed potissimū sui. Nam & hoc unum de dogmatibus Hippo-

1. Epid. cō. 3. t 1. 3. 117. a

cratis est, vt nō solū ex "cōi natura oīum, sed ēt ex propria vniuscuiusq; p̄cepta artis consideren-
tur. Qñ. n. cōferri partes affectas censebat cum bene ualentibus, non alienas intueri consulebat,
sed eius, q̃ affectus sit. Optimus igitur ęgri vultus est, quoties simillimus sui permaneat: è contra-
rio deterrimus, si q̃ maxime in cōtraria vertitur: Eos vero, q̃ inter optimū & deterrimū habeanē,
tua interest cōsiderare finitus extremis: nā, si propiores sunt optimo, meliores; si deterrimo pro-
piores,

A piores, deteriores existūt: medij uero inter hos sunt, qui pari vtrinq; intercapedine recedūt. Itaq; vultum optimum uno capite complexus indicauit: etenim simillimus ei, qui sm naturam est, optimus existit: maxime uero contrarium, † vtpote nobis nequaq̄ familiarē, particularibus indicijs explanauit: quorum singula seorsum aggrediar, prodita deinceps, ad hunc modum.

† vtpote nobis neque familiarem, neq; præcognitum, ipse ex multis particularib. & cat. Quo in loco mendose legitur in impressis τοῦ δὲ προδιαγνωσκόμενον pro οὐδὲ προγινωσκόμενον. Et ita etiā videtur legisse vetus interpres.

6 *Fuerit autem eiusmodi nasus acutus.*

Malum hoc indicium primū adscripsit, nasum acutū. Sed oportet, vt docuimus tāquā ad eū, q̄ sm cuiusq; naturam est, cōferendo, cōsiderare: nā, si natura simus est, nasus prorsus acutior apparebit, queadmodum si aquilinus, aut ēt subrectus est. Ita vero considerandū est, vt, inquātum a naturæ forma recessit, in tm̄ ipse prauus existat. Itaq; acutus nasus planè apparet in ijs, qui longiore morbo extenuati, aut labore cōflictati sunt, aut quouis mō exoluantur, aut aīo linquantur, & itē oībus defunctis. Et ob eā rem quis merito colligeret epilogismo, cōi oīum hoīum utens ratione, prauū esse indiciū, quod per malam existat affectionem. Cæterum, quænam sit talis affectio, per quā nasus acuitur, dogmaticæ iā cōtemplationis munus est indicare, quam deprehendi tantūmodo analogismo conueniet. Analogismus vero ratio est, quæ ab euidentia auspicatur, rei obscu-
B ræ faciens cognitionem: Epilogismus uero cōis ratio est, & oīum assensu conspecta. Sed primum epilogistice de singulis consideremus indicijs: rectius. n. erit ex confessa cōiq; oīum hominum ratione facere initialem doctrinam, quam statum inter initia uenire ad analogismum.

7 *Caui oculi, tempora astricta, aures frigidæ, contractæq;, & fibræ earum uersæ: & item cutis circa frontem dura, intenta, arida: & color totius vultus viridis, aut niger.*

Hæc quoq; indicia oīa circa vultum existunt in morbis diutinis, & laboribus, & animæ defectionibus, & multo magis in morte. Epilogistica. n. ratio facillima est, vt dissimilia naturæ, mali cuiusdam obtineant significationē, posito eo, qđ statim ab initio, confessum conspectūq; est, vt maxime cōtraria naturæ, exitiosa: similia vero, salutis indicia, habeantur. Itaq; hæc a nobis de eis epilogistice dicta sint: nam post, exquisita rōne de omni eorum natura considerabimus. Fiunt ergo tales affectiones aut ob aliquam cām consumentem, & corrumpentem partes aīalium carnosas, aut ob debilitatē natiui caloris, qui non insu p extēdi in extremas corporis queat partes, sed in visceribus solis exiguus obseruet. Porrò hunc. i. comitat affectū, vt non ptereа affluat ad extremas corporis partes tm̄ sanguinis, aut spiritus, q̄ tum antea affluebat hñtibus per naturam: & ob eam
C rem in vultu maxima mutatio naturalis habitus liquido apparet. Cum enim partes osseæ, & item carnosæ, & humidiores inter se adiunctæ sint: tū aūt osseæ psistant similes p p terrestrem substantiā; carnosæ vero, humidioresq; consumantur facile, & collabantur in se ipsas, ob inopiā spiritus sanguinis: facillimus cognitu affectus est. Nasi. n. circa solas noīe pinnulas sub̄a carnosa, subsidiū uero omne osseum est: merito igitur, quoties pars carnosa consump̄ta, aut vacuata considat, extremū eius tenue redditur: pari mō, quoties uehemēter refrigerantur, quod iam defunctis accidit: stipata. n. per refrigerationē sub̄a carnosarum partiū, gracilentus in summis merito reddit: non. n. aliū quendā nasum uocamus acutū, q̄ qui gracilentus in summis existat. Igitur ad hunc modū nasus acut' apparet. Caui pterea fiūt oculi p p eas ipsas causas: sed, q̄to humidiores molliores q; sunt mo naso sunt, tanto citius cauantur. Quin ēt spiritus aīalis copiā participant, & item caloris non parum hñt: quibus deficientibus, merito contrahuntur: id vero, cauitas oculorū est. T pa similiter adstringūtur, p pea, q sola ex uniuerso capite musculos hēant, quos noīant a t pibus crotaphitas: reliquū uero caput oē prorsus carne uacat. Aures frigidæ, & contractæ, quia cartilagineæ, carne vacāt, & pauci sanguinis sunt. Itaq; celerrime refrigescunt, vt q̄ suapte natura ad affectum instructiores paratioresq; sint. Sed quam ob rē fibræ earum versæ sunt? an quia molliorem obtinent fi
D bam, non quemadmodum subsiduum omne, quod, inquam, tenuis cartilago exquisite est, tenuiore intecta cute? Quam ob rem pdictis causis fibræ extenuantur, vertuntur, siccantur, stipantur: ita vero affectæ, retrouersus tenduntur magis ad originē pbentiū illis sensum neruorū. Etenim conuelli, cunctis corrigijs exiccatis cōe est: propriū uero unicuiq; in corpore parti est, illo uerti, & cō uelli potius, ubi innexorū ei neruorū initiū est. Id. n. in digitis planè intueri licet, si. n. intimus tēdo ab aliqua cā extēsus fuerit, digiti pspicue inflectūtur: si extimus, extendūtur. Cęterū ob eā ipsam siccitatē stipationēq;, cutis oīs circa uultū oēm duriuscula apparet, & intenta: affectus uero manifestius apparet circa frōtē, quia carnosa sub̄a tenuior hac in parte cuti subtenditur: de pdictis vero causis carnosa natura afficitur magis, q̄ quæ cutacea existit. At uero coloris mutatio pessima est, quoties ad nigrum existat, utpote sanguine refrigerato, quemadmodum ubi foras effusus sanguis conglobatur: moderatior uero, quoties in chloron. i. uiride, fuerit. Veteres. n. assolent ita nominare nonnunq̄ pallidū colorē: interdum, vt pleriq;, brassicam, & lactucā chloras. i. uirides, nominār, q̄ quidē color nigrior est q̄ rubidus, est ēt tanquā initium quoddā nigri liuidique, quem frigus efficit, quemadodum, & ipsum ēt nigrum colorem efficit: Quo circa uultus, in quo oīa prædicta hñr, necrodes, idest exitiosus seu cadauerinus, merito noīatur, usq; p morbos lōgiores sæpenumero uidetur.

detur:rato vero inter initia apparet, & ob eam rem cum maximo periculo est, ut qui nullam abs E
tpe causam hẽat. Longo.n.interposito tpe consumi corpus, & item refrigerari partes extremas, haudquaquam mirabile est: inter initia vero præsertim acuti morbi prorsus exitiosum censetur, nisi ob aliquã aliam causam talis extiterit. Cæterum, quænam committere causæ eam rem possint, ipse procedente dictione docebit; Nunc uero rem adijciendam, quam uidetur Hippocrates omisisse, prius audi. Vt enim per morbos diutinos talem fieri vultum nõ admodum exitiosum est, ita nec in terra frigida, hyeme, conditione frigida, senecta: quemadmodum in aphorismis didici-
2. Apho. 34. mus. "Per morbos minus periclitantur ij, quorum naturæ morbus conuenit, aut ætati, aut habi-
Ex.ord.17.c tui; aut tempori, quàm quibus non c mpetit, aliqua ex his ratione.

8 Si igitur inter initia morbi talis fuerit vultus, nec dũ scrutari alijs signis possibile sit, interrogare oportet num uigilauerit homo, an aluus resoluta admodum fuerit, an fame affectus: Et, si quid horum comprobet, minori cũ periculo est. Iudicantur uero talia per diẽ & noctẽ, si ob has causas talis fuerit vultus. Si uero nullum horum dixerit, neq; prædicto tempore destiterit, signum esse exitiosum sciendum est.

Summe exitialis, & insanabilis morbus est, per quem statim inter initia vultus exitiosus, sine exteriori cã extitit. minori uero cum periculo est, si pp aliquam cãm euidentẽ acciderit, uerbi gra-
ria, pp vehementem insomniam, aut inopiam alimenti, aut alui fluorem. Pręstaret.n.nec ex his F
causis quidem nimium exolui uires inter initia ęgrotationis: minori uero cum periculo est, quoties ob aliquam talem cãm extiterit, non ob maleficentiam ægrotationis. Sed, quænam sit affectio corporis: in qua talis vultus efficitur statim primis diebus, perspicue breuibus tibi iam explicabo. Vbi debilitas detentoris in aĩalibus facultatis pariter sit, atq; humores tenuiores; cum febre calida, prę debilitate excernitur subinde aliquid inuisibile pp paruitatẽ extra cutem, vt pote tenuioribus humoribus effluentibus. At uero febris ẽt magis consumit tenuissimos humores, minus vero tenues extenuat, ita vt nunq̃ vacuatio desinat, sed similiter cõtinuis vomitionibus, aut alui fluoribus, aut ex vrina immodicis vacuationibus: uerum interest, ꝙ eę sensibiles sunt: ea vero, quam nunc commemoraui, præ tenuitate fluoris, inuisibilis est. Talis ergo nequaq̃ consistit vultus in morbo pituitoso, quemadmodum nec in plethorico, propter exuperãtiam sanguinis: sed inopiã potius esse oportet in corpore, & lassitudines quasdam pręuenire, & curas: ex his.n.humor colligitur biliosus. At vero si terra calida sit, & anni tps ęstiuum, & constõ calida siccaque; tunc sanè tali affectione pręhendi hoĩem uel promptius est, potissimum quoties biliosior fuerit ex natura. Quinetiam nonnulli facile discutiuntur, atq; difflantur: alij verò os uentriculi debile hñt. Quæ oĩa
quoties simul concurrunt, tale corpus propensissime pręhendi potest affectione, quę vultum exi- G
tiosum cõmittat. Si igitur hęc quispiam agnoscit, non solum pręsensionem, sed etiam curationem poterit inuenire, hñs intentionem firmare uires uentriculo idoneis alimentis. Sed hæc non parũ extra itineris propositum dicta sunt. i e causis exteriorib. cõsiderandum exquisitius est. Hę sunt (quorum ipse nominatim habuit mentionem) fames, insomnia, fluor alui: quibus adijcias licebit, similia horum, vacuationem immodicam sanguinis è naribus, aut vulua, aut mariscis, aut vulnere, aut quouis alio modo: & item mœstitiam uehementem, quæ quibus libeat causis, constiterit. Sed forsan recta rõne aliquis dicet, hanc dictam esse ab Hippocrate ptãte in sermone, qui est de insomnia: accidit.n.insomnia etiam ob alias causas: accidit etiã pp mœstitiam: ita ut insomnia uniuersalior sit, quam mœstitia: & ob id continere eam merito dicetur. Itidem aluus admodum fluẽs exemplũ tibi cuiusuis immodicæ euacuationis erit. Si igitur diligenter verseris in operibus artis, peritusq; sis circa uniuscuiusq; rei formam, sæpenumero apparebit cã, quæ talem vultum cõmittat. Signa uero earum dictu difficilia sunt: & ob eam rem tradere ea sermone, q̃ quã pleriq; nouerint medicorum, refugiunt: sed oĩa proprijs, & suis locis a nobis explanata iam sunt. Quapp ipse quoque, postq̃ didiceris ea, poteris interdum ingressus ad ægrum pronunciare de cã, q̃ talẽ vul-
tum cõmisit: sed potissimum, vbi p̃cedentem oĩm victus rõnem noueris ægri: considerans prætere H
rea de temperamento eius: & multo magis, vbi peritiam hẽas de motu arteriarum: præterea, & de qualitate febris. Subijciamus.n.aliquem, gratia exempli, tpe æstiuo, per constitutionem calidã & siccam, biliosum ex natura, adolescentem, ex conflictatione, inopia, & mœstitia, incepisse ægrotare: sitq; calor eius, tangendi sensum admodum mordens, & urina biliosa, & pulsus nimium indicans debilitatẽ: suspicare hunc talẽ in relata fore condõne, ob quam vultum cito sit habiturus exitiosum, nisi congrue nutriti anticipet. Itaque, si talia circa ægrum, neq; præcesserint, neq; primo die, uel secundo apparuerint: tertio uero ingredienti tibi vultus appareat, qualis nunc dictus ab Hippocrate est, scias hunc propter aliquam causam exteriorem, ita affectum. Igitur apud te considerabis quidnam potius in eo extiterit, num excretio aliqua multa, an insomnia. Ex inopia.n.nõ erit talis vniuersim, nisi præuenerint talia morbum, qualia dicta iam sunt, atque ex natura fuerit talis, qualis dictus est. Si igitur pridie videas ægrum haudquam te latebit multa futura spontina excretio; firmissima enim eius indicia hñt, quæ a nobis in commentarijs De iudicationibus, & item libris De præsagijs ex pulsibus, explanata iam sunt. Quapropter licebit statim aspicienti hominem, definire uehementem extitisse insomniam, etenim videbis oculos eius admodũ squalidos:

qui

A qui non propter euidentes,& immodicas vacuationes, perinde ut p p insomniam tales redduntur. Porrò videbis palpebras resurgere difficulter, & item talē habere formulam in conniuendo, atq; etiā & instabiles haberi, quales per somnum obstupidum(ita.n.coma interpretor)existunt. Quinetiam, vbi nunc primū tibi appareat æger, antea uero nullo pacto eū perspexeris, talia signa atq; ea, quæ ex pulsu percipiuntur, aliq̄ indicabunt dijudicationem. per immodicas.n.excretiones seruabit aliqd̄ adhuc(q̄ q̄ exiguū sit)indicium formulæ, significans eas: per insomniam uero, chordulæ extentæ speciem refert. At, si p p inopiā duntaxat in talem vultus uenerit affectionem ex dictis indicijs neutra adsunt, neq; insomniæ, neq; excretionis: & ob eam rem potius *ex accidētibus, quàm ex proprijs signis, in illis præsagire conuenit, propter inopiam alimenti deductum esse eum in talem affectionem: & adhuc magis, quoties febris, proprietatem caloris discutientis, exquisita rōne consideranti tibi, nequaq̄ importet. Si enim talis appareat, ob illam potius, q̄ ob exteriorem causam, gracilentum ita uideri vultum existimandū est. Cæterum conuenit immorantem diutius attrectando totā manū, non solū carpū ægri, sed etiā superiores partes diligenter aīaduertendo, si non solum acriorem, sed etiam si substantiæ copiā una secum, & quidem corpulenta reportet, ueluti flāmulam quandam peruadentem cutem tuæ manus, qua citē ęgri contingis, seq;

*ἐκ συμβεβηκότων. sunt qui legendum putent ἐξ ἀσυμβεβηκότων, i. ex ijs, quæ non accidere.

B insinuantem perspicue in profundum: tales.n. febres sunt, quæ vultum istiusmodi committunt. Hęc igitur,(vt docui)dici quidem possunt difficulter: non tñ omnino dici non possunt, neq; difficulter agnosci ab ijs, qui circa ea exercitati sint, quiq; viderint talia sæpenumero a me oīa prędici: sed multo magis, si studuerint agnoscere operibus ipsis, quæcunq; in commentarijs De præsagijs edocti sunt, eò q̄ videant quidē talia prędici, ut fieri possint, re ipsa discentes, non reprobantes uero prius, quæ ab initio vr̄ cognitu difficiliora. Nam geminos fratres simillimos quidem, semel aut bis videndo, nequaq̄ interstingues: ex necessarijs uero nullus hallucinatur. Hæc igitur dicta sunt ad cohortandos iuniores, sed potissimum eos, qui nunq̄ prædici hæc oīa à nobis perspexerūt non.n.solum insomniam dicere possunt, sed et, ut p p mœstitiam tale quid extiterit. Non.n.Erasistratus videns coruos, aut cornices volantes, deprehendit adolescentis amorem, nec(ut quidam dixerunt)amatoriū pulsantes sensit arterias adolescentis: nullus.n. pulsus proprius amoris est ac peculiaris: sed quemadmodum apparuit interdum etiam mihi, cui injcienti manum carpo ægri, muliere vero quadam visa earum, q̄ domi erant, statim inęqualis pulsus atq; inordinatus euasit: paulo vero post ad habitum naturalem, simul recedente muliere visa, rediuit. Ita.n. mutatus pulsus communem quendam significat perturbationis affectum in animo fuisse ęgroti. Perturbatio-

C nem vero hanc interstingui conueniet ex ijs, quę dicuntur ab eo pariter, aut vr̄: etenim rursus dictis quibusdam, pulsus vertitur ad inęqualitatem, perturbato ægro ob ea, quę audiuit. Sed de his seorsum à me scriptum iam est dicato opere, cui titulus est De prę sentiendo. Nunc uero ad institutum redeamus. Illud agitabatur, vt multa de præteritis, & item præsentibus coram ægro posset medicus dicendo cōmendari, velut ea, quæ nunc dicta sunt hac oratione insomniam, alui fluorē, famem. At uero interdum ex his unum definite dicere difficile est: sed è duobus alterum, aut è tribus unum prorsus, possibile erit firmiter præsentire. At uero id quoq; laudem feret apud audientes, interrogando, præsensione facta ad hunc modum: Num ob insomniam uehementem: an alimenti inopiam attenuatus est? ęgę.n.comprobant utrunq; & demirantur bifariam medicū: interdum alterum eorum respondentes, ita quoq; demirantur. Hoc igitur est, quod ab Hippocrate dictum est: Interrogare oportet, num uigilauit ęger, an multa deiecit, an famē passus. Deinde quid dicit? Et, si quid horum cōprobet, minori cū periculo est merito: melius enim esset adeo fortem esse facultatem, ut à nulla causa exteriori uincatur: minori uero cum periculo est, si ob aliq̄ talem causam, nec ob ęgrotationis maleficentiam, talis consumptio existat. At uero, quia possibile est, ut ambo concurrant, tum causa aliqua exterior(ut dixi)afficiens corpus, tum etiam febris consu-

D mens; distinctio erit tibi è subsequēti die nocteque: si enim ab exteriori causa sola, qualis dictus est, vultus extiterit, correctionē per diem, & noctē adipiscetur: si uero ex affectione in corpore, aut p manebit talis, aut etiam deterior erit. Itaq; cōstat, ut hęc oīa ab Hippocrate rectè dicta sint. Sed, quam ob rem dixit, Si igitur inter initia morbi talis fuerit vultus, nec dum scrutari alijs signis possibile sit, deinceps consideremus. Duorum enim alterum est, aut quia non accidunt inter initia morbi, aut quia nihil firmum denunciant, ideo possibile non est talibus uti signis ad res dubias definiendas. Ego igitur dico non semper fieri talia: nec, si fiant, firmum aliquid indicare. Cæterum, quòd hoc ita se habeat, in enarrandis illis docebo per subsequentem dictionem.

9 *Si uero morbo antiquiori existēte quā trium dierū, talis fuerit vultus, de ijs interrogare oportet, de quibus antea monui: & alia quoq; signa considerare, quæ in toto corpore, atq; etiam in oculis existant.*

Principij nomen significat primariā morbi accessionem, quę nondum ullam obtineat latitudinē: & item eam, quæ ad aliquod tempus, non tamen multum, extendatur: nec non primum ęgrotationis tempus, à quo alterum numerant, ascensum: deinde tertium consistendi uigorem: & demum quartū inclinationē. Cū itaq; dixerit paulo ante, Si igitur inter initia morbi talis fuerit vultus, per illam dictionem non indicauit, cuius nam de tribus principij faciat mentionem. Nūc uero

scribens,

scribens,Si vero morbo antiquiori existente,vel tertiano,talis fuerit vultus,clare docuit, ꝙ de eo E
agat,quod habeat latitudinem:id enim ad triduum vsq; porrigitur. Ergo tunc ijs, quæ docuit an-
tea,signis existimauit addendam esse ductam ab alijs signis determinationem, de quibus dixerat:
Nec dum possibile sit alijs scrutari signis. Ea autem enumerat,per sequentia verba.

EX OCVLIS.

*10 Si enim lucem effugiant,aut nolentes illachryment,aut peruertantur,aut alter altero fiat minor,
aut candidum rubidum habeant,aut liuidas,aut nigras uenulas,aut* pituita appareat circa obtutū,aut
sublimes,tumidiue oculi vel caui admodum fuerint,{aut obtutus squalidus,& sine splendore,} vel to-
tius vultus color euariet:hæc omnia mala esse,atque exitiosa censendum est.*

Hæc oīa accidentia in cōmune præter naturā sunt,sed dissident inter se eò,ꝙ quædam contra-
ria simpliciter naturæ: alia vero, ut ipse antea dixit maxime contraria existunt: & ob eam rem
ex cōi epilogismo oīa quidem exitiosa existimabuntur,sed pro quantitate contrarietatis,minus-
que,& magis id obtinebunt. At uero affectiones,ex quibus eueniant,sm̄ sequelam decretorū Hip
pocratis rectius est deinceps considerare. Itaq; effugere lucē,qđ,inq̄,est auersari, ꝑ debilitatem
†Organorū. accidit uisoriæ facultatis,quæ nōnunq̄ propter †opificiorū affectionē laborat,veluti per lippitudi
nes:interdū ipsa ex se afficit,dū exitiale indiciū est. Pari modo,si oculi illachrymant propter lippi- F
tudinem,aut fluxionē aliquā de capite decumbentē præter naturā qdem affectus est, non tamen
oīno significat abolitionē:si uero propter debilitatē detentoriæ facultatis,exitiosum indicium, le
thaleq; est. Porrò peruertunt oculi,conuulsis musculis eos commouentibus:ꝙ si fuerit illorū tan
tummodo affectus,nihil difficile significatur:si uero principij neruorum,quod quidem cerebrum
est,summe exitiosum est:propinquantes.n.musculi,principij affectū prius,q̄ cæteri,persentiscūt:
De artic.cō.2 t.5.7.263.b interdum ij,q̄ in oculis sunt,de quibus nunc dicit,qñq; " crotaphitæ,i. musculi temporum nomi-
nati,de quibus libro de articulis indicauit. Quinetiam fieri alterū oculū minorē, q̄ qui constat ex
natura,accidens exitiosum habetur:indicat:n.extingui facultatem regentem eum. At uero albū
oculi apparere rubrum(qđo per lippitudines quasdam accidit,& item quasdam temulentias)co-
piam significat,quæ in cerebro ac membranulis fit:interdū etiam inflāmationē, quæ in eis facta
fuerit: Nā vtrouis modo sanguis ad oculorum uenulas exprimitur: & ob eam rem pars in eis can-
dida,rubra apparet,quæ corollā appellatā ambit circiter, quā ꝑ dissectiones docuimus omniū in
oculis membranularum,tunicularumq; copulā q̄dā haberi:& item docuimus,ut ambientis caluā
mēbranulæ terminus,ad eam unà cum uenulis permeet. Cæterū,ꝙ ob hæc dixerit candidum fie-
ri rubrū,perspicue indicauit ex ijs,q̄ subinserens ait,aut liuidas,aut nigras venulas habeant, id ve- G
ro perq̄ exitiosum censetur. Rubræ.n.apparent uenulæ ēt propter nimietatē(ut dixi)uel in[illegible]ma
tionē quandam eorum,quæ in cerebro sunt. At uero nigrescunt,& liuent,dum refrigerantur:re-
frigerantur uero,dum extinguuntur:ita fit,ut hi colores prorsus exitiales assidue existant. Cæte-
rum pituita oculorū fit,ut constat,tum ob affectū*opificiorum,quemadmodum,& per lippitudi-
nes,& aliter,quę nullo cum periculo est:tū propter imbecillitatem regentis oculum facultatis na
turalis,quæ impos fit oculorum concoquere alimentum:* pituita enim(ut ostensum iam est) ex-
crementū semicocti alimenti est. Ergo per lippitudines præ copia humoris pręter naturam,& itē
propter affectionem*opificiorū,verisimile est,nequaq̄ concoqui recte alimētum eorum. At, ubi
inopia ꝑspicua est,quam cauū indicat oculorū,causa de nimietate prorsus recedit,sed restat uirtū
debilitas sola,non q̄libet,sed admodum uehemens,quæ nec minimum quid alimenti oculorum
abunde concoquere potest. Quinetiam sublimes oculi.i.instabiles,& subinde commoti,significāt
aut delirium,aut tremorem circa musculos eorum:è quibus alterutrum in relata affectione exitio
sum habetur. Profecto delirium ex inopia,maximo cum periculo est:& item tremor propter ari
ditatem*opificiorum,insanabilis est. At uero tumidos oculos,aut admodum cauos detestatur. Ita
que tumentium accidens oculorum,inter initia quoque fit ægrotationis,maximeq; vomentibus H
ex copia ingesti cibi potusque: Caui uero admodum oculi nequaq̄ fiunt:& ob eam rem*neutrum
commemorauit accidens inter initia,dum ait,nasus acutus,oculi caui: Hoc quidem ea ratione, ꝙ
nullo pacto appareat in vultu exitioso;nam quo pacto pariter caui tumidiq; oculi erunt?illud,q a
nullo modo tunc eueniat. Atqui vr̄r ea,q̄ dicta sunt de oculis tumidis,cum prædictis pugnare. Cū
.n. dixerit de vultu exitioso,nasum acutum,cauos oculos:tum autem talia determinando,ijs,quę
post triduū appareant,tumidos nequaq̄ recte adiecit. Sed,quod mihi uidetur ab Hippocrate fa-
ctum hac oratione,iam explicabo,permutando oēm eius sermonem in hanc dictionem. Si uero
† quàm trinum dierum. morbo antiquiori existente,†vel tertiano,talis fuerit vultus,de ijs interrogare oportet,de q̄bus an
tea monui:alia quoq; signa considerando,q̄ in toto corpore,atq; ēt oculis existant. In oculis ve-
ro signa exitiosa post triduū talia sunt:si lucem refugiant,si lachryment,si peruertantur, si alter al
tero fiat minor,& candida pars in eis rubra apparet,si venulas habeant aut nigras,aut liuidas, aut
*pituita ipsis inhærescat,aut sublimes fiūt,aut tumidi,aut admodum caui, aut totius vultus color
euariet. Hæc enim omnia exitiosa sunt:& quicquid horum existat circa vultū prædictum, indiciū
nō paruū est futurę mortis. Igitur ad hunc intellectum (vt mihi uidetur) numerantur cum cęteris
signis

A signis, quæcunq; in vultu exitioso pariter existere queunt, atq; ĕt tumidi oculi, qui simul existere nequaq̃ pñt: quia non solum instituerat docere, quæcunq; simul sint cum vultu exitioso, sed etiã ex signis exitiosis, quæcunque circa vultum apparent: Ita ut, si non vnum solum, sed etiam plura, de pdĉtis non possint esse in uultu exitioso, nulla pugna sit in sermone eius, ut qui se ad doctrinam oĩum prauorum signorum conuerterit. Quòd aũt, ut dicebam, rectè dixerit, nec dum possibile sit aliis scrutari signis, considerandum iã est in uno capite côi tali. Vnum quodq; ex pdictis aut non accidit inter initia, aut non ex toto exitiosum est: seorsumq; singula consideranti tibi debitur id quã maxime uerum. Igitur ex multa potione, nonnunquam & uomitione uehemẽti, inter initia morbi lucem effugiunt; itidem lachrymant, & peruertuntur oculi, aut sublimes fiũt, aut tument, aut uenulas habent rubras. At uero in colorem nigrum, aut liuidum mutatio uenularum nunquàm accidat inter initia, quo modo neque insigne cauum, neque pituita oculorum, sed triduum aut quatriduum (quod minimum sit) in genituram talium desideratur.

11 Considerari autem conuenit, hunc in modum suspectiones etiam oculorum per somnum. Siquid enim candidæ partis subapparet commissis palpebris, nec alui fluor, aut medicamentum in causa est, aut
B *nec ita dormire consueuit, vitiosum indicium, lethaleq; admodum est.*

De uerbo ὑποφαίνεσθαι i. suspici nomẽ ὑπόφασιν. i. suspectionem, fecit: cuius pluratiuũ ὑποφάσιες i. suspectiones, existit: a quibus p diuisionem ionicam ὑποφάσιες. i. suspectiones, formantur. Cæterũ non satis noui, qua rõne adducti Artemidori & Dioscoridis sectatores, scripserint ὑποφύσιας cum v. Quod igitur est ab Hippocrate dictum, clarum est. Ipse. n. enarrauit, qđ nam appellet suspectionem, dicens, si quid. n. subapparet candidæ partis commissis palpebris, atq; ĕt adiecit determinationem ad exquisitiorẽ sermonis cognitionem, dicens, neq; fluor alui, aut medicamentum in causa est. Sed subaudiri præstat quoq; q̃ uim eandem obtineant. Vno. n. capite complexus, dixeris accidens id p p imbecillitatem fieri mouẽtis palpebras facultatis. qđ inquam exitiale est, quoties sine causa constiterit exteriori. Hæc uero, talia scilicet esse oporter natura, vt uires exoluant: uerbi grã, alui fluor, aut purgatio ex medicamento purgante uehemens, aut mœstitia uehemens, aut insomnia, aut inopia alimenti, aut sanguinis fluor multis, aut simpliciter quis alia immodica uacuatio. Cæterũ connumerare Hippocratẽ (ut paulo ante dixi) oĩa exitiosa signa, non solũ quęcunq; in uultu exitioso habeantur, indicauit hac parte, adijciẽs, nec alui fluor, aut medicamentum, in cã est. Prædixerat. n. in uultu exitioso talem determinationem, an aluus admodum resoluta fuerit,
C resoluta. n. aluus, côe quoddam est fluoris alui, & item medicamenti. Sed qm̃ rursus aliunde orsus omnia exitiosa percenset indicia, merito cuiuis eorum proprias definitiones apponit.

12 Si uero peruertitur, aut liuida palpebra est, aut labrum, aut nasus, cũ aliquo alio signo mortem prope esse sciendum est. {lethale etiam est, si labra resoluta, & suspensa, & frigida, & alba fuerint.}

In multis codicibus ita legitur initium orationis, in alijs uero *peruertitur, distrahitur scriptum *καμπύλη. est: ita ut ex uoce, palpebræ contractatio significetur, uelut in ijs, quæ p p algorem refrixerunt, *ῥῖγος. Id igitur indicium est extinctionis, quemadmodum liuida. Si vero peruertitur, intentionem quãdam côuulsificã, aut resolutionem in altero ex musculis oculos claudentibus indicat. Vtrumque autem exitiosum censetur, quoties alia indicia suffragantur: quod indicauit dicẽs, cum aliquo alio signo, tanquam hæc sola nequaquam sufficiant denunciare mortem.

EX DECVBITV

13 Cubantem offendi ægrum à medico oportet in latus dextrum, aut sinistrum, ac manus, ceruicẽ, & crura paulum reducta habentem, & omne corpus molliter positum: ita enim plerią; bene valentium cu-* *ὑγρόν.
D *bant: At ita cubare, vt sani solent, optimum est.*

Id quoq; testatur numerari ab Hippocrate signa exitiosa hac tota libri parte: constat. n. q nobilissimus uir nunc non ab alio principio de signis in toto corpore doceat, sed ea copulet prædictis. Cum. n. antea dixisset in vultu exitioso ĕt alia signa consideranda esse, quæ in toto corpore atq; ĕt oculis existant, deinceps omnia inter se copulando persequitur. Id uero, qđ dr̃, oportere offendi ægrum à medico, côsiderante non cubantẽ supinum ceu quendã resolutũ, sed in alterum latus, prout medicus illi adfuerit, idcirco bonum est, q a robur indicat facultatis per musculos firmantis corpus: quo rursus debilitatem, ubi cubare in latus non queat. Verum ipse Hippocrates adiecit orõni côem epilogismum dicens. Ita. n. plerią; bene ualentium cubanr. scilicet potissimum tunc, cum medicus ipsos côsiderat. Rectius. n. est subaudiri in orõne proditum hoc ab eo potestate per dictionem, dum ait, Cubantem offendi ægrum à medico oportet. non. n. simpliciter in latus ait oportere hominem cubare, sed à medico offendi cubãtem ita. Portò adiecit, ac manus, ceruicem, & crura paulũ reducta habentem, id. n. consuetũ plerisq; bene valentium est. Quinetiam adijciens verbũ, plerique, in memoriã tibi reuocauit distinctionẽ quandã alterũ habentẽ caput alijs multis utile præsagijs, cuius meminisse te conuenit licet interdum omittatur. At uero, quid nam illud sit iam explicabo. Quęcunq; in ægris priuatim præter cæteros peculiaria sunt, hæc haudquaquam

veluti superuacua considerari oportet. Si.n. offendas ægrum, vt pleriq; bene valentiũ, cubantem, diliges talem decubitũ. Si vero è cõtrario, non conuenit continuo horrere, quasi malũ indicium, sed requirere, vtrum in consuetudine sit talis ægro figura. Cæterum, quod est dictum, molliter positum offendi corpus, ex aduersum intento proditum est. Quatuor.n. mẽbra {græce κῶλα}.i. crura ac manus paululũ reducãtur, & omne corpus iaceat oportet, extra † hyperbolicas figuras cõstitutũ. Intelligo figuras hyperbolicas, quoties aut summe extẽdunt, aut immodice flectunt membra, aut spina, cuius partes vertebræ quoq; in ceruice existunt. Igitur hyperbolicæ figuræ extentis ad modum neruis efficiuntur, quo libro De motu musculorũ ostẽsum iam est. Quæ in medio est hyperbolicarũ, absq; tẽsione est, quocirca talẽ uocauit * mollẽ q̃ a corpora * molliora intẽdi non solẽt. E

† Extremas.

14 *Supinum vero cubare, manibus {& ceruice} & cruribus extentis, minus bonum est.*

Talis decubitus oĩno bonus non est, proindeq; nec minus bonus est: si.n. oĩno bonus non est, vt minus is bonus congrue dicatur, fieri q̃ põt? Cæterũ, vt id bonũ nõ sit, ipse postea docebit hũc in modũ: Si vero procliuis fuerit, & subinde ad pedes dilabaĩ, maiori cum periculo est. Tanq̃ enim p̃dictus decubitus cũ periculo sit, ita dixit de eo, maiori cum periculo est. At vero mihi vr̃, q talis decubitus neutris ad numeretur indicijs, quæ nec ad sanitatẽ vim habeãt insignẽ, neq; ad mortẽ, F sed aut integre media sunt, aut parũ ad alterum tendunt, ita vt, qui negligentius loquuntur de eis, cum vtrisq; cõferre possint: uelut hoc loco Hippocrates dixit min * bonã esse talẽ cubantis figurã, q̃ quę est antea ꝓdita: deteriorẽ vero, quam hęc, eã, q̃ deinceps dicta est: * admonẽs hoc loco, finiri oportere in oĩbus locis, num cõsuetus sit ęger cubare supinus. Si.n. ita fuerit, nec admodum magnifaciat medicũ ingredientẽ, tunc neq; in medio mali boniq; decubitus existimabitur, sed poti * bonus. Si vero, neq; hac soleat cubare figura, & admodũ vereatur medicum, nõ bonũ indiciũ est: sed potissimum si fuerit pudentior ex natura. Quocirca talis decubitus in medio boni maliq; collocandus est, quantum in se ipso est, sed vtroque uersum pro natura ægri transferendus est.

† Al. admoneo autẽ &c.

15 *Si vero procliuis est, ac deorsum delabitur subinde ad pedes, maiori cum periculo est.*

Quemadmodum cubare in latus, quandam obtinet vim, ita accliuius in supinũ iacere, quo mõ oẽs cubamus. Et ob eã rẽ, si in alterũ collocet latus corpus defunctũ, prorsus aut in partẽ pronã, aut supinã conuertetur: uelut, si illud accliue figures, ita quoq; in pedes delabiĩ. Merito igiĩ prauũ id dixit haberi indicium, q quidem extinctionem quandam significet regentis corpus facultatis. G

16 *Si vero nudos habeat pedes, nec admodum calidos: ac manus, collum, & crura dispergat inæqualiter, malum est: significat enim inquietationem.*

Optime determinauit orõnẽ dicens, nec admodũ calidos, p febres.n. calidissimas, una cum cæteris partibus et pedibus ardescẽtibus, nudare eos ægri coguntur. Si uero febris non fuerit talis, nudare pedes, malaciæ est ægri, uel inquietationis indiciũ. Porrò, si manus quoq; pariter cum ceruice & cruribus nõ de more componit, ut antea dixit, sed inæqualiter tales dispergit partes, malũ indicium est: dixit.n. significari inquietationẽ: hoc uero nomẽ indicat, illos cõflictari quauis figura, nec non aliã ex alia mutare. Quòd si te p̃sente, ut dictũ est, iacẽs æger, statim cõmutet priorẽ figurã ad alterã pariter & mẽbra dispergat inæqualiter, uel etiam ceruicis positurã: scias talẽ, aut p p oris uentriculi uitiũ, aut p p uirũ debilitatẽ inquietari: colligens hoc etiam loco epilogismo ingenium eius, utrũ mollior sit, & ad singula promptius cedat, licet per quam exigua, & peruincatur.

17 *Exitiosum autem & hiantem dormire semper.*

Debilitatis hoc quoq; signum claudẽtium os musculorum est, quemadmodum paulo ante de musculis palpebras committentibus explanatum iam est. Codex quidem ita legitur, quemadmodum nunc dixi: antiquiq; codices ita habent: Dioscorides vero aliter legit; ad hunc modum: Difficile autem est & hiantem semper dormire: ubi duplex concurrit significatio, una quidem, ut semper hiet: altera, ut semper dormiat. Vt igitur secundum, malum sit, quanquam non hianti fiat ore, planius indicauit per illam sententiam, quia dixit, somnus & insomnia alterutrum, si modum excesserit, malum est. Sed primum dictum esse uerisimilius est, ut hiet tantisper, dum dormit, sic enim frequenter fieri uidetur: Si uero hiet non dormiens, multo maiorem noxam significabit. H

† Forte legendũ est, διαπεπλιγμένα .i. distracta, & non περιπεπλιγμένα .i. circũplexa, Ac si quidem distracta scripseris, significat crura etc. si uero circumplexa legatur talis etiam decubitus &c. et ita uidetur legisse uetus interpres.

18 *Et crura supini cubantis admodum reducta distractaq́; esse.*

Hæc uox διαπεπλιγμένα .i. distracta, utroq; scribitur modo. s. & † per γ, & per χ: significat autẽ crura, quę plurimum inter se distent: Ac talis decubitus absurdus est, ita ut indicet delirium, quãdo quidẽ nullus ita cubare soleat, quemadmodum neq; si, circumplexa, legatur, talis enim decubitus absurdus est, si quis cubando supinus habeat crura reducta, & inter se circumplexa.

19 *In ventrem autem cubare, qui non est solitus ita dormire, quo tempore sanus fuit, malo est: delirium, enim, aut dolor circa uentris sedes significatur.*

Crebro

A Crebro nobis commemorar adiunctā his oībus determinationem, vt fm consuetudinem aliquid accidat ægrotantis. Etenim nunc cubare in ventrē contra consuetudinē, aut delirium significat, quemadmodum in prædicta cubandi figura; aut dolorem quendam, qui circa tales partes fatiget: constat enim, quòd multi talem eligant figuram, quorum in uentre dolor infestat.

20 Residere vero velle ægrum in morbo uigente, in omnibus morbis acutis malum: pessimum vero in pulmonia est.

Qui pulmonia infestantur, ij dicūt sentire magnā in thorace ac pulmone angustiā, dum supini cubant: facilius aūt spirare, si resideant. Decumbunt.n. ad spinam, p supinum decubitum, partes in pectore thoracis, à qbus pulmo arctatur, nec idoneum accipit aerem inspirādo. Per alios vero morbos quoties vigent (id.n. maxime considerandū est, tanq̄ non sit temere additū) grauissimum est velle ægrum residere in ipso consistendi vigore: amant.n. tunc maxime fatigati, immoti cubare: &, si qs eos exciret, conflictantur. Itaq; arbitrare p̱p̱ vehementē spirandi difficultatem, aut inquietationem, aut delirium, residere ægrum aggredi, per consistendi vigorem ægrotationis.

EX STRIDORE DENTIVM

B *21 Stridere autem dentibus in febribus, quibus non est consuetum à pueritia ita efficere, insaniā significat, ac mortem: sed in utrisque futurum periculum prædicendum est. Si vero delirās ita efficiat, admodum exitiosum iam est.*

Stridores dentiū fiunt quoties musculi in tpibus & maxillis conuulsorie commouentur, interdum affectis ipsis musculis duntaxat, aut ab ortu naturæ, aut p̱p̱ aliā aliquam causam posteriorē: non nunq̄ origine neruorū in eiusmodi affectionē deducta, de qua maxime conuulsiones eorum neruorū, q ab ipsa nascuntur, fieri solēt. Agnoscere.n. oportet initialē uniuscuiusq; p̄parationem partis propriā: de qua alio quidē loco fusius explanatū iā est: nunc uero sufficiet semel dicere, p̄cipientes hoc loco reuocari in animū residuum disputationis, quo minus mireris fieri posse, vt cōi neruorū origine affecta, musculus aliàs alius tremore, aut conuulsione excipiatur. Vt.n. clare videmus in quibusdā corporibus optimā inesse crurū præparationē, in alijs deterrimā statim abinitio, ita ut hi currār ocyssime, illi uix stēt: & item partes alias similiter affectas: ita facile offendi ab exiguis causis, alios cruribus, alios sūmis pedib⁹, aut oculis, aut capite, aut aliqua parte, statim à principio sequitur opificiorum p̄parationes. Nihil igit̄ mirum videri debet, si aliqui debiles hāt musculos, q oculos mouent: alij vero eos, q maxillas mouent: qua de re non nulli † subinde strident dentibus, et propter exiguas causas: illi vero subinde mouent oculos. Stridere.n. dentibus ex natura, simile est affectui oculorum insito quibusdā, quē appellitant Equum, cum nullo tpe manere possint requieti, sed tremule subinde nictēt. Cæterum p morbos febriculosos, affectu originis fieri ipsis cōuulsionē, simile est rursus illi p̄parationi musculorum in oculis, de quibus ait, aut sublimes apparent. In quibusdam.n. corporibus citius accumbunt originis affectibus musculi oculorū: in alijs musculi temporum aut maxillarum. Merito igitur dixit accidēs istud significare insaniam ac mortem. Insaniam quidem, quasi mentis dixerit vehementem commotionem: Mortem uero, q a neruorum origo affecta est. Illud inquisitione dignum est, quo nam modo supra dicens insaniam significare, mox dicat, si vero delirans ita efficiat, admodum exitiosum iam est. Etenim perspicuū est, quod, si stridere dentibus prænunciat delirium, adeo non desinet, vt vehementius fiat accedente delirio, cum hoc, q alij quidam musculi tunc in talem deducantur affectionem. Videtur ergo talis intellectus esse orōnis: Stridere dentibus, quibus ab initio non erat consuetum, futuri delirij accidens est. Si vero adeundo interdum ægrum offendas vtrunq; perpeti, delirare, & stridere dentib. hunc iam esse propè mortem conijcito. Quocirca in priore sermone, cum nondum cōmotus mēte stridebat dentibus æger, simpliciter id ipsum indicabatur duntaxat, ut insaniæ ac mortis indi-
D cium haberetur: ubi uero iam delirat pariter & stridet dentibus, propinquo mors est. Id uero clare ipse docuit, adijciens uerbum, iam, ut.n. exitiosum sit accidens, priore docuit oratione: sequente uero, uerbum, admodum, &, iam, adiecit dicens, admodum exitiosum iam est, i. ualde exitiosum: quod est quidem non multo post, sed cito moriturum ægrum.

†Codic[es] impressi græci habent. vel semper strident dentibus, vel propter exiguas causas. Laurētianus autem ueterem tralationem, & forte etiā quorundam exemplarium græcorū lectionem, secutus est.

EX VLCERIBVS

22 Vlcus, siue antea extitit, siue existat in morbo, considerandum est. Si enim moriturus æger est, ante mortem aut liuidum & siccum, aut pallidum & siccum, erit.

Siccum erit omnino vlcus, quoties facultas nutriēs corpus debilis habeatur: non unus uero color in eo semper erit, sed pro diuersitate humorum in corpore, & itē pro mensura læsionis, euariabit. Si.n. biliosus humor exuperet, croceus seu pallidus erit color, si nigribiliarius, aut liuidus, aut fm alteram significationem, uiridis erit. Antea.n. docuimus, quod chloron interdum pallidum colorem, interdum * viridem significet: qua significatione solemus brassicas chloras.i. uirides, nominare. Pari modo læsio quoq; maior liuidum solet efficere colorem, ut qui non longe distet à nigro: minor uero, * pallidum, uel uiridem. Quocirca finem dictionis quidam legunt ita, aut pallidum & siccum erit, alij uero illo modo, aut uiride & siccum erit.

*Græci ἰώδες
* In impressis græcis legitur ἐρυθρὸν. i. rubrū. in aliquibus aūt manuscriptis χλωρὸν i. pallidum

EX GESTICVLATIONE MANVVM. E

23 *De gesticulatione autem manuum hæc cognoscere oportet. Qui in febribus acutis, aut phrenitidibus, aut pulmonijs, aut capitis doloribus, manus ob vultum fert, aut frustra uenatur muscas, aut colligit festucas, aut de veste euellit floccos, aut de pariete stipulas carpit, id omne malum, exitialeq́; est.*

Gesticulationes manuũ, i. functiones & motus, quos hoc loco commemorauit, ob imaginationem fiunt illi similem, q̃ p suffusiones contingit. Aegri.n. per suffusiones, quæcũq; vidẽr in medio loco crystalloidis (ita à glacie noĩati) humoris, & tunicule circa pupillam cornu similioris, foris sita esse existimant: q a sp assueti erant, dum hñt per naturam, res per medium aerem intueri. Pari modo ij, de qbus Hippocrates agit, in febrib. acutis, pulmonijs, phrenitidib. ac dolorib. capitis intueri se, tanquam foris sita, credunt ea, q̃ intus in oculis habeantur. Ostendimus.n. ut spũs uisorius, utpote splendens, assimilet sibi eum, q̃ inter crystalloidem, & pupillam medius est, humorem tenuem, ac mundum, simillimum candido ouorum, quo per lippitudines vtimur. Ostendimusq; ẽt, ut spũs per hunc feratur humorem ex pupillæ foramine ad aerem exteriorem, vnà cum eo compactus. Quin ẽt quòd aere illustrato utatur, tanquam insito ĩopificio, q̃ talis facultate existit, qualis in corpore neruus habeť. id docuimus in sermonib. priuatim de visu habitis, quẽadmodũ in *decimotertio De demrõne libro, atq; ẽr septimo De decretis Hippocratis & Platonis, dicta sunt ẽt non pauca de hac re in decimo libro De usu partium. Vt ergo cerebrum per neruum sentit affectiones digiti in pede, ita per aerem circunductum externa visibilia cõtuetur, quęcunq; modice ab ipso distant. Itaq; suffusiones fiunt in hoc humore subsimili (ut dixi) candidæ, renuioriq; parti oui, q̃ inter pupillam & crystallodẽ medius incidit. Ita fit, ut per cruditates quoq; non nunquam ista, & similia suffusis, contingant. Si.n. restitit humor, aut niger, aut crassus, p̃hibẽs digredi foras visorium splendorem, ibi visa pro natura humoris cõsistunt: interdum pilorum quorundam, aut subtegminis, aut staminis, quandoq; culicũ nigrescẽtium, aut muscularum, quæ uolitare ob oculos uideantur, quandoq; rerum similium lentib. aut milijs nigris. Ita accidit per febres acutas, pulmonias, valde exhalantib. ad caput in corpore humorib. ut humor ille in pupilla mundus concipiat exhalationẽ: quocunq; aũt loco, & modo perturbatus fuerit, p̃dicta uisa apparent. At p vehemẽtes capitis dolores, quẽadmodum & per phrenitides: præ capitis repletione p̃uenientes aliqui humores in oculos, eadẽ accidentia cõmittunt. Et κροκυδίζειν i. euellere subtegmina, & καρφολογεῖν i. colligere festucas, uerba ab oĩb. medicis de phrenitricis dici solita, nomẽ inde traxerunt. Itaq; non nulli tradiderunt nobis subtegminum & stipularũ uisa tantisper, dum fiunt: & item, q̃ postea meminerunt. At uero duplex eorum dr̃ia est: quidam.n. per ipsa sensibilia cæperunt delirare, iudicandi facultate constante; alij uero propter eximiam prudentiam, quam uis parua ex parte iudicandi facultate affecti essent, restiterunt tñ, represseruntq; ita ut uincerent ac repugnarent, & quę fiebant, intelligerent. Hi igitur indicarunt nobis, quibus visis mouerant manus vt Hippocrates scripsit. Multis.n. in locis videbantur illis subtegmina vestiũ eminere, atq; in pariete stipulæ adiunctæ esse: sæpe uero & festucæ multæ impositæ stragulis, atq; ẽt uolare pusillę bestiolæ propè oculos. Has igitur venari aggrediuntur, circunferentes manus, tanquam aliquid arrepturi: alia uero, quæ videntur eminere, partim de uestibus carpere aggrediuntur, partim euellere de pariete. Merito igitur affectiones talia committẽtes accidentia, sunt difficiles: q̃ppe q̃ à febre acuta, aut pulmonia, aut dolore capitis fuerint propter magnitudinem effecta: a phrenitide vero, quia sedes princeps est affecta: cuius uniuersum genus exitiale habetur: febres uero, & itẽ pulmoniæ, atq; etiam capitis dolores, propter magnitudinem, quemadmodum dictum est.

*Al. quinto. F G

EX SPIRATIONE

24 *Spiritus autem, qui creber est, significat dolorem, aut inflammationem in regionibus, quæ supra* *præcordia sint: qui vero spiratur magnus, multoq́; interposito tempore delirium indicat. qui vero frigidus de naso, & ore expiratur, admodum exitialis iam est.* H

Hanc oẽm dictionem, tertio de difficultate spirãdi libro, absolutissime enarraui: quocirca nũc dũtaxat capita attingam. Spũm hoc loco uocat vniuersam respirationem, q̃ si creber sit (ait) interdũ significat dolorem: qñq; partium in thorace inflammẽ, q̃ sunt cor ac pulmo, positę supra septum: †maiores.n. *præcordia ac septum, idem appellauerunt. Itaq; per dolorẽ, spũs quemadmodũ ostẽsum iam est, creber paruusq; est: per inflãmina uero, creber magnusq;: hęc.n. assolẽt noĩare inflãmationes. At uero rarus spũs, hoc ẽst multo interposito tp̃e, si magnus est, indicat delirium: si paruus, extinctionẽ natiui caloris. Sed hãc affectionem signauit ex accidente dicens, Qui uero frigidus de naso & ore expiratur, admodum exitialis iam est. Cæterum, ut de his tãtumodo spirãdi difficultatab. fecerit in p̃gnostico mentionẽ, de morbis agẽs acutis: itẽq; ut libris De morbis vulgarijs plures citauerit spirandi difficultates, tertio libro De spirandi difficultate perpensum iam est.

* φρένας † Al ex antiquis. phrenas enim antiqui hoc appellarunt, uide ẽt infra com. 28 & lib. 5. de lo cis aff. ca. 4. in principio.

25 *Spirationis autem facilitatem existimare oportet perquam magnam uim habere ad salutem in omnibus morbis acutis, qui cum febre sunt, & in quadraginta diebus iudicantur.*

Naturalem

A Naturalẽ respirationẽ appellauit spirationis facilitatẽ, significantem neq; thoracẽ, neq; cor, ac pulmonem, neq; præcordia, doloris vllam habere affectionem, quinetiam neq; partes quasdã ijs adiunctas: cum.n. mouentur per respirationẽ, dolore afficiuntur & ipsæ, vbi prehendantur inflãmatione, & item quouis modo dolorosam trahant affectionẽ: hæ vero sunt ventriculus, lien, iecur. Si igitur nulla ea his afficitur, neq; caloris infestat copia adeo, vt deuri inflammariq; uideatur: sed neq; è contrario vt iã extinguatur calor insitus: quo pacto nõ dixeris, magnã spẽ ęgroto subesse salutis in morbis acutis, in quibus propter magnitudinẽ febrium, aut pp inflammationem pro pre nominatã, pericula imminẽt? At uero longi morbi etiam sine his, eo q uires exoluãt, nõ sine periculo fiunt: proindeq; eos ab oratione excepit, ac de solis acutis pronunciat. At uero, cum duplex genus horum habeatur: siquidem non nulli simpliciter ac primũ vocantur acuti, qdã ex conuersione: de utrisq; indicauit dicens, q cũ febre sunt, & in quadraginta diebus iudicantur. Adiecit .n. qui cũ febre sunt, vt eos à conuulsione, & tetano, i. distentione neruorum, & cholera.i. bilari, disiungeret, & quicũq; alij morbi sine febre acuti sunt: quod uere dictũ est, & in quadraginta diebus iudicantur, vt connumeretur cũ simpliciter, ꝓprieq; acutis acuti ex conuersione, tales fiunt, quoties inter initia acute ægrotauerint, postea uero quartodecimo die, aut ẽt añ, non integre iudicati B fuerint, sed ita, vt morbi quędã relĩquiæ ad quadragesimũ vsq; diẽ extẽdãtur. Conuersio.n. per iudicationes imperfectas fit acutorũ morborum, non solum in hos, sed etiam in alios diutinos, maxime marcorem, quartanam, suppurationem, tabitudinem, aquam inter cutem. Verũ Hippocrates excipit à pñsenti oratione etiã illos: in solis simpliciter acutis morbis, qui cum febre sunt, & itẽ ex conuersione in quadragesimum perueniãt diẽ, optimum esse indicium dicens, spirationis facilitatẽ, non in oĩbus, qui sine febri sint, acutis, neq; diutinis. Ita vt tria sint oĩa genera morborum, q̃tũ in ipsam agitur tpis diam. alij.n. acuti sunt, qui in quatuordecim iudicantur diebus: quibus diutini opponuntur: aliud ambiguũ & uelut in cõfinio positum tertium genus, cuius terminus decretoriorũ dierum quadragesimus dies est. Hęc igitur dico cõfirmare ea, quæ in ægris euidenter apparent: q si quis ea probet in illis, ita se habere naturã rerũ agnoscet. At vero, quicũq; uolunt significari numerũ dierũ decretoriorũ ab Hippocrate, dum ait in quatuordecim diebus iudicari morbos acutos, præterq̃ q nesciunt ea, q̃ maxime oportebat eos scire, dictiones quoq; vetustissimi medici, nequaq̃ intelligunt. Si.n. hoc ipsum, in quatuordecim.f. diebus iudicari morbos acutos, significat dierũ decretoriorũ multitudinẽ, quanta sit illud ẽt ipsum, ĩ quadraginta.f. diebus iudicari numerũ significabit decretoriorũ dierũ. Quærant igitur, vt, queadmodũ quatuordecim efficiunt C ad quadragesimum vsque, ita quadraginta nunc dies efficiant.

1. Aphor. 23. Ex.ord. 15.d. Et in libro de iudicationib. non longe a principio libri. Et in Coacis prænotionibus.

EX SVDORE

16 *Sudores aũt optimi sunt, per oẽs acutos morbos, si per diem eueniunt decretoriũ, & integre sedant febrẽ. Boni ẽt sunt, si ex toto corpore prodeãt, faciantq; vt æger ferat facilius morbum. Si vero nihil tale efficiãt, nequaquã vtiles sunt. Pessimi vero, qui frigidi sunt: Et qui circa caput tantũmodo eueniũt, nultum, & ceruicem. Hi.n. cum acuta febre, mortem: cum mitiore, morbi lõgitudinem indicãnt. {&, qui p totũ corpus fiunt, similiter significant hi, ut qui circa caput. At vero mily formes, & solum circa ceruicẽ euenientes, mali sunt. Qui uero cum guttis fiunt & euaporant, boni sunt. Considerare autem cõuenit in uniuersum sudores. fiunt enim aliquis ob corporum exolutionem, aly ob inflammationis uehementiam.}*

In sudoribus optimis duo scribens indicia, tertiũ prætermisit, tanq̃ necessario sequatur ea, quæ dixit. Qui.n. die eueniũt decretorio, & integre sedant febrẽ, ij quoq; ex toto corpore eunt. In bonis uero, non tñ optimis, prodire ex toto corpore, & aliq̃d morbi tollere scribens, nihil præterea adiecit de diebus decretorijs, tanq̃ id quoq; bonos tursus sudores necessario comitetur. Cæterum tertius sudorum ordo est modice malorũ de quibus dixit, si uero nihil tale efficiant, nequaquã utiles sunt, vt nec ex toto corpore eãt, neq; faciãt, vt æger ferat facilius morbũ. Sed constat, q ex his D ipsis peiores sint, q neutrũ horum efficiant: moderatiores vero, qui alterum: & tursus ex his ipsis, qui efficiũt, vt æger facilius ferat morbũ, moderatiores sunt, quanq̃ nõ ex toto corpore eãt: peiores, qui grauiorem exhibẽt morbũ, licet in oẽ extendatur corpus. Sed oẽs eiusmodi sudores calidi sunt, & ob eam rem nullo de tribus ordine indicauit id, solitus omittere, quæcunq; sequuntur alia necessario, & item quæcunq; ex oppositione eorum, quę deinceps dicenda sunt, demonstrantur. Omnibus uerò in hoc sermone dictis sudoribus opponit frigidos, dicens ita, pessimi uero, qui frigidi sunt, & item cum eis malos esse dixit, qui circa caput & ceruicem eueniant, licet frigidi non sint; hi enim minantur syncopen. Si uero & circa tales partes, & frigidi appareant, pessimi oĩum, „ quippe qui non insuper fore, sed iam incipere syncopen, indicent. Distinguuntur vero uehementia febris. Nam, si fuerit acuta, prorsus afferent mortẽ, q frigidi sunt sudores, licet ex toto corpore prodeãt: & itẽ, q circa caput, ceruicemq; quãuis calidi sint, eueniãt. Si uero mitis febris est, poterit facultas nõ absumpta prius ab acuta febre, spatio tẽporis prauos cõcoquere humores. Cæterũ de dieb is decretorijs nõ insuper docuit aliquid in alijs sudoribus: & si de optimis docuit inter initia, quia est uim quandam decretoriorum dierum in eorum sermone dicturus: in ipsa uero dictione pariter demõstrauit. Vna enim eorum vis est reddere fidam iudicationem, siue in bonum

A culi consentit, quemadmodum cæteris omnibus neruosis membris. Cum enim ex illo omnes na scuntur nerui quæcunque pars plurimis neruis aut maximis participat, hęc merito in consensum originem eorum perducit.

EX TVMORIBVS.

29 Oedema in hypochondrio durum & dolens, pessimum est, si in uniuerso fit hypochondrio: si uero al tera parte fit, sinistra minori cum periculo.

Oedema solet Hippocrates nominare oēm tumorem præter naturam recentiorib. medicis uo cantib. tantummodo tumorem, q premendo dolore uacat, & mollis est. Quàm uero rursus me dici recentiores proprie nominãt inflammationē, hãc Hippocrates composita dictione durum & dolens œdema appellitat. Phlegmones. n. idest inflammationis vocabulum, de phlogosi. i. inflã mine afferebat. Itaq; constat, q talis affectio in hypochondrio existens, si dextra affligat parte, pe riculosior sit, propter iecur: † indulgētior, si sinistra. p p lienem: pessima, si utraque simul lacessit. † Mitior.

30 Talia uero œdemata ab initio periculum mortis cito futuræ significant.

Prædicta in hypochondrio œdemata, si dura ac dolētia sunt, a medicis recētiorib. ꝓprie noīa B ta, inflammationes, periculum mortis cito futuræ significãr. At uero, id, nisi aliquid inimĩ simul af ficiatur, mēdacium est. Cõstat vero, ut intimum sit iecur, & item vētriculus, liē, & peritoneũ. Nã musculi q in hypochondrio sunt, si inflãmatione laborãt, inferre mortē nõ pñt, nisi sanè raro, aut p p magnitudinem insignē inflammationis, aut p p uirium debilitatē, aut ēt quia medici male cu rent, aut quia æger aliquid committat. Itaq; confusius, indefinitiusq; talem dictionem scripsit.

31 Quòd si uigesimum transcendit diem, & febris detinet, & œdema non desistit, in suppurationem uertitur.

Oēs tumores præter naturam, disiectis, q eos faciunt humorib. curantur ac desistunt. Ergo per spicuũ est, qđ, nisi desistant, efficiantur humores, ac spatio tpis prorsus mutatio q̃dã ipsorũ fiunt: est p qualitatem, interdũ ad putredinē, quoties, ut in defuncto corpore, nihil ad eorum cōcoctio nem natura molitur: interdũ, si uires valent, in pus mutatio fit. Itaq; merito Hippocrates ait, nisi desistant inflammata, & si febris detinet ęgrum, in suppurationē vertuntur: Sedata. n. febre cōside randum est, num inflammatio aliqua scirrhosa infestet: nam sæpenumero euenit ita, ubi morbũ committētium humorum pars tenuior difflatur, crassior vero & sequax, in amplitudinib. cor po C rum ita affectorum impacta sit. Cæterum, quam ob causam vigesimum diem limitem statuit ta lium abscessuum suppurationis, libro secundo De diebus decretorijs dicimus.

32 Accidit his in prima circuitione, etiam sanguinis è narib. fluor, atque admodum iuuat. Sed requi rendum est num doleat caput, an hebetudines subeant oculorum: si quid enim horum fuerit, eò tendet.

Quia inflammationes in hypochondrio indefinitius cōmemorauit, per hanc quoq; dictionem determinare ipse vt. Sanguinis. n. fluores fieri dicit è narib. q ex vsu admodum sint: id quod p in flammationes in iecore & liene fieri potissimum solet: de quib. alibi fluere sanguinem recto iti nere commendauit, è contrario vero culpauit: docens ipse, q nã è contrario intelligat, verbi gra tia, liene grandiore fluere sanguinē è nare dextra. Sãguinis fluores in prima circuitione fieri dixit decretoriorum. s. dierum: ac legiř dictio bifariã, singulariter & pluraliter: singulariter quidem in prima circuitione: pluraliter uero in primis circuitionib. Si igitur legatur singulariter, septenariã indicat circuitionem: si pluraliter, conuenit quoq; septenariam intelligi circuitionem; in quibus dam. n. sanguinis scđ a septenaria effluit: Sed potius intelligi oportet in tali dictione, quaternarias circuitiones: nã in plerisq; erūpit sanguis primis septē dieb. paucis nono & undecimo, rarissimis D quartodecimo. Cæterũ tendentium sursum uersus humorũ, unde sanguinis fluores fieri cōtingit adijcit signa, capitis dolorem, & item hebetudines oculorum. Sed deinceps de eis latius docebit, quo loco nos quoque sermonem omnem de sanguinis fluore integre absoluemus. 1. Pror. c6.3. c.344.184.d

33 Magis tamen in iunioribus quinto & trigesimo anno sanguinis fluorem expectare oportet.

Ductam ab ætate determinationem in præsagium fluoris sanguinis docet: expectandum enim sanguinis fluorem esse potius in iunioribus quinto & trigesimo anno: etenim per hãc ętatem san gus plurimus est, & item facultas valentior, atque etiam calor exuperans.

34 Quæ vero mollia sunt œdemata, & indolētia, pressa digitis cedunt, diuturniorem efficiunt indica tionem: ac minus illis grauia sunt.

Hæc sunt, quæ proprie medici iuniores appellãt œdemata: de q bus nõnunq̃ dixisse maiores sufficere noluit, mollia œdemata: qnq; etiam adijciunt, indolētia. Quoties igitur id dicere superse dent, tanq̃ una cum mollibus significetur, omittunt, mollia. n. dolore vacant. At uero nunc Hip pocrates non id solum adiecit, sed etiam, ut digitis cedent, quod quidem in uerbo mollia, conti neri uidetur: nisi uelit intelligi ea, quæ pressa cauantur in foueam: quod quidem non simpli-

ter omnibus cedentibus accidit:at uero hæc accidunt cute in œdema se attollente. Et quia omnia talia pituitosa sunt,idcirco diutius immorantur,ac minus periculi inferunt. Ac immorantur quidem diutius,quia frigidiora sunt:calore enim concoctiones fiunt:Minus vero periculosa sunt, quia & dolore uacant:vires enim exoluit dolor. B

35 *Si vero prætereat sexagesimum diem,& febris detineat,nec desistat œdema,fore suppurationem hoc loco,& reliquo ventre,significat.*

Supra de œdematis agens phlegmonosis utpote calidioribꝰ, nisi febris desinat, à die uigesimo dixit fore suppurationes:nunc uero de frigidioribus,sexagesimum limitem posuit suppurationis. At uero alia inter hęc media incidunt,quadragesimum diē habentia terminum suppurationis;sed uniuersum de his oībus sermonem ad libros De diebus decretorijs distuli.Porrò non solum œdemata,quæ in hypochondrio sunt,si immorentur,suppuratura ait;sed,& quæ in reliquo uētre:tanquam hypochondria secundum aliquam significationem partes uentris existant.

36 *Quæcunque ergo œdemata dolentia,dura,& magna sunt,periculum mortis breui fore significant. Quæcunq; vero mollia sunt,& indolentia,ac digitis pressa cedunt,diutius immorantur.* F

Nihil amplius hac docet dictione,q̄ quod superiore dictum iā est,præter q̄ adiecit dolentibus, durisq; œdematis magnitudinem,quā nos antea diximus,dū doceremus non esse cum periculo inflammationes musculorum,qui sunt in hypochondrio,nisi magnæ admodum fuerint.

37 *Oedemata,quæ in uentre sunt,minus faciunt abscessum,quàm quæ in hypochondrijs:Minime vero,quæ subter vmbilicum sunt,in suppurationem vertuntur.*

Oedemata si non discutiuntur,non solum citius,sed etiam magis,in hypochondrio suppurantur,propterea q̄ sedes calidior est.Quæcunq; vero lōgius absunt deorsum versus,serius,minusq; suppurantur:& ob eam rem,quæ subter vmbilicum sunt,raro in suppurationem vertuntur.

38 *Sanguinis vero fluorem,maxime de supremis sedibus expectare oportet.*

In quibusdam codicibus dictio cum,&,copula pscripta est: atq; ostēditur non solū sanguinis fluorē fieri,si in hypochondrijs fit œdema,sed ēt,si in inferioribus sedibus fit. In quibusdam vero sine,&,copula:& ostenditur quidem fieri,si in his quoq; fit,sed minus.In aliquibus uero sine verbo,maxime,ad hunc modum:sanguinis vero fluorē de supremis sedibus expectari oportet. Nam inferiores nequaquā afferre solent sanguinis fluorē:sed res ita se habet,ut,si in umbilico sit,sanguinis fluor eueniat,magis de sede superna,maxime de suprema.Sed de sanguinis fluore deinceps ab ipso agetur,ubi nos quoque toto repetito sermone,absolutius dicemus. G

39 *Vnicuiusq; œdematis immorantis,quod in his sit sedibus,suppuratio consideranda est.*

Vno comprehendens capite perstrinxit,quæ supra docuit particulatim:& ob eam rem dictio enarratione noua non indiget.

Ab his uerbis quæ tibi transtulimus, cuiuscunque illa sint,in antiquo exemplari græco explanationem Galeni incipere cōperimus.

EX SVPPVRATIONE.

40 *Suppurationes inde prouenientes ita consideranda sunt. Quæ enim foras vertuntur,optima sunt si parua sunt,maximeq; egrediuntur,& in mucronē sunt fastigiata. Si vero magna sunt,& lata,minimeque in mucronem contracta,pessima sunt.* H

Orationem de Oedematis in capita redigit,ac veluti sub compendium ponit. Ἐμπυήσιας uero & διαπυήματα. i. suppurationes,purulētiasq; appellat mutationē,quæ εἰς τὸ ἔμπυον. i. ad suppuratum fit. Duabus aūt limitationibus oratio prius indiget,nimirum ut febris sit continua,& ut facultas non sit imbecilla:nam,si hæc non concurrant,suppuratio non fiet.Iudicat autem tumorem à loco,magnitudine,& à figura:à loco,si intus uel extra:a magnitudine,si magnus vel paruus:à figura,si acutus an planus sit.

Appellare Hippocratē suppurationes purulētiasq; ubi pus uniuersum constiterit, cōcocto tumore quopiā præter naturā,perspicuum erit,ubi uniuersam hanc orōnē eius euolueris, quā de œdematibus in hypochondrijs habuit mētionē. At uero colligitur pus in eis qñq; sub cute,sæpius in profundo,duplici de causa:aut q̄a purulenta pars intra peritonæum sita est,aut q̄a,licet musculus sit,q̄ affectus sit,pus ab aliquo inuolucro eius includitur, haudquaquā prius in exteriorem deductum sedem,p̄p lentorem crassitudinemue,aut continentis tunicę densitatem. Etenim studet natura excernere pus de affecto corpore,expellendo,sępiusq; finem adsequitur,quoties nacta sit meatus idoneos in excretionem,ueluti quosdam aquæductus: nō tñ semper eos adsecuta, pus in adiacētes cōpellit sedes,q̄ quoties exiguæ fuerint,derodit continens eas tegumentum, sub eo amplificādo sedē. Constat igitur,ut ex his suppurationibus † indulgētiores habeātur quæ foras, non intro,tendunt:atque ex his ipsis,quæ non ampliorē prehendunt sedē,in latitudinē extentæ:contrahūtur autem,cum in uerticem quēdā extenduntur,coni formulam reddētes:hæ autē simul robur foras expellentis indicant facultatis,&item non magnam corrumpunt sedem corporis,quod erodit. Cęterum, siue εἰς ὀξὺ ἀποκορυφούμενα. i. in mucronē fastigiatę,siue εἰς ὀξὺ ἀποκορυφούμενα. i. in

† *Minores.*

gibbum

A gibbum subductæ legatur, nihil interest: nam ex utraq; lectione vnus idemq; sensus est.

41 *Quæcunq; vero intro rumpuntur, optimæ sunt, si cum exteriori sede nihil communicant, sed adducta sunt, nec dolent & omnis exterior locus vnicolor apparet.*

Non simpliciter tales suppurationes optimæ sunt, sed earum, quæ intro rumpuntur, optimæ sunt: siquidem hæ deteriores sunt, quàm quæ foras rumpuntur. Hæc enim eruptio in partes multo nobiliores fit, quàm sit in hypochondrio cutis: & item non æque medicamentum adhiberi curatorium potest, quoties intro versus rumpantur: atq; etiam excretum per intestina pus mordet, & concerpit ea, difficultatemq; committit intestinorum: &, si quando in ieiuno aut tenuioribus fiat intestinis, alimoniæ vitiat diductionem, in uentriculo autem lædit concoctionem. Itaq; perspicuum est, vt pessimæ sint, quoties in vtranq; rumpuntur sedem, introrsum atq; extrorsum: ita.n. geminatur malum, nam nec sedem, nec velut initium refectionis vllum, obtinet natura reparãdis ruptis, quo tanquàm solo firmiora iaciat fundamenta repletionis.

42 *Pus autem optimum est, si candidum, æquale, laueq; & quàm minime fætidum est: maxime uero contrarium huic, deterrimum est.*

B Vt, quàm minime fœtidum pus esse debeat, propalam est: etenim superans graueolentia, putredinis est, non concoctionis indicium. Vt autem candidum quoq; esse conueniat, discas, licebit, si genituram eius intelligas ex ijs, quæ alibi demonstrata iam sunt: omnia enim in omnibus docere locis, nugacitatis potius, quàm doctrinæ, propriũ est. Quæ vero alijs sunt commentationibus demonstrata, talia sunt. Libro De uiribus naturalibus dictum iam est, vnam ex ipsis esse vim alteratoriam, quæ & in ventriculo & in iecore molitur concoctionem, commutata alimonia in iecore quidem ad sanguinem, in uentriculo vero ad idoneum sanguini humorem: & item vniscuiusque partis animalium officium esse, ad propriam deducere naturam propinquantem humorem: nouissima.n. concoctio fit, dum alimentum in nutrito apponitur atq; assimilatur. Itaq; perspicuum est, ut spatio temporis longiore in talem præparetur simulationem. Porrò proditum est libris De semine, vt in conceptaculorum tunicis, de quibus aluntur testes, sæpe appareat liquido commutatus iam sanguis ad seminis creationem: non enim conuenit ipsas cõceptaculorum tunicas ab alio quopiam nutriri. Atque appellant eiusmodi humiditatẽ nonulli medici ὀρρὸν, i. genitale uirus: & ob eam rem semen ipsum, ὀρρὸν, i. genitale virus nominant: & potissimum ij, qui uim eius dictitant, σπέρμα, i. semen, nõ substantiam corpulentam. Quin etiam, vt decumbens sanguis in partes laboC rantes inflammatione, committat inflammationes, ita ut ab initio quidem sola cõceptacula repleat distendatq;, mox adiacentes sedes inanes complures, atq; exiguas in singulis particulis, libro de tumoribus præter naturã definitum iam est: & item dictum quoq; libro De inæquali intemperie. Talis igitur sanguis ad exiguas dispersus partes in locis inflãmatione affectis, vtpote extra propria conceptacula positus, non insuper remeare ad antiquam naturam potest: mutatur uero ac putrescit, quomodo omnia quæcunque in alieno loco uehementius calefiunt. Si igitur natiuus calor de propria exorbitat temperie plurimum, ut in corpore inanimi, putrescit sanguis: si uero uim seruet quandam, permista quædam commutatio de causa per naturam, & item præter naturam efficitur: siquidem causa naturalis concoquit: præter naturam, putrefacit: utra earum magis exuperet per eam ipsam necessario signa accedunt, tum coloris odorisq;, tum etiam cõsistentiæ. Ex his igitur (vt dixi) demonstratus in alijs commentationibus series est, ut colligas sanguinem, qui probe sit in pus commutatus, primo quidem non putruisse, sed potius concoctum fuisse: secundo vero in ipso simul quid putredinis pręter naturam apparere, parum uero illud esse: &, vt Hippocrates dixit, quàm minime fœtidum, etenim hæc uox, quàm minime, id pollet, quod quam paruissime. Ad hęc, colorem eius reddi similem semini par est, candidum quidem, non tamen exquisita ratio D ne, velut uix est: semen enim a natura ducitur in solidiorum corporũ colorem, exquisita ratione: modice, pus. Siquidẽ semini nihil de causa pręter naturã est permistum: puri uero non assidue quidem par, ut dictum iam est; permiscetur tñ aliquid omnino, cum sanguis de proprijs opificijs exiliuit. Hæc itaq; causa est, ob quam candidum semen ac pus fiat: nam & pus quoddammodo solidis assimilatur corporibus, quæ quidem sunt conceptaculorum tunicæ, neruiq;, & copulæ, ac membranæ, atque etiam cartilagines, ossaq;. Eadem etiam causa est, ob quam, quod subsidet urinis, candidum sit: etenim & id, ueluti pus, obtinet generationẽ, quod proportione respondeat inter id, & naturales humores iniectum. Quicquid enim alimenti in sanguinis generatione naturæ refugit confectionem, subsidet in urina, neque ut sanguis, ab ea commutatum, neque ut pus præter naturam causę particeps.

COMMENTARIVS SECVNDVS.

DE AQVA INTER CVTEM

Quæ inter cutem omnes, quæ ex acuto morbo existunt, malæ sunt, non enim a febre liberant, dolorosaq; sunt valde, & lethales. Incipiunt autem plurima ex partibus inanibus, ac lumbis, iecoreque.

Inter initia libri ipse dixit: considerari conuenit hunc in modum p̄ morbos acutos: principio vultū ægri, sitne similis bene valentium. Vnde aliq̄ dicunt nō solū de vultu exitioso per morbos acutos, sed deinceps de oīb. ipsum facere sermonē: cū haudquaq̄ legerint finē sermonis, vbi dicit, hęc autem dico de morbis acutis, nec non quicunq; ex acutis morbis consistunt. Atqui constat, ut de purulentijs docuerit, non solum illis, quæcunque uigesimo die rumpi solent, sed quæ ad trigesimum, quadragesimum, & sexagesimum deuene F runt: atq; etiam antea de morbis, qui ad quadragesimum vsq; diem processerunt, ubi dixit, "spirationis facilitatem existimari oportet perquam magnam habere uim ad salutem in omnibus morbis acutis, qui cum febre sunt, ac in quadraginta diebus iudicantur. Et item hoc loco manifeste ait non de omnibus aquis inter cutem facere sermonem, sed quęcunq; ex acuto morbo existant: atque etiam de purulentis tabidisq; deinceps docebit: & ad hæc de quartanis etiam, ut constat, diutinis morbis. Igr̄, q̄ aquæ inter cutē oēs, si ex acuto morbo existunt, malæ sint, nequaq̄ sedātes febrem, dolorosæq; p̄manentes, ipse dixit. Porrò docuit geniturā eorū, iecoris nominatim faciens mētionē: atq; una cōi rōne, partium inaniū, q̄ sunt ieiunum, & lactes, & item intestina tenuiora. Nam in more est uocari illas partes inanes, quæcunq; inter extremam thoracis costā, &* femoris ossa hn̄r: atqui inanis vr̄ oīs talis sedes, si eam cum supernis infernisq; partibus vtrisq; osseis conferas: at uero oīs talis pars flaccida hr̄, quoties non fuerit aliquis paulo ante repletus esculentis poculentisque. Ita mihi vr̄ Poeta has ipsas corporis partes, eo q̄ flaccidæ sint, appellare laparas. Itaq; cuiusuis aquæ inter cutē cōis genitura est, ubi sanguificationis officium intercidat. Etenim quemadmodum in ventriculo concoquuntur esculenta, pari rōne in iecore, & venis præconcoctū in ventriculo alimentū. Quin etiam, ut in uentriculo interdum minus intercidit concoctionis officium, G interdū magis, ita in iecore: nonnunquam.n. iecur afficitur per sese primum, quēadmodum ēt uētriculus: interdum per consensum aliarū partium. Itaq; constat, ut oēs sibi inuicem consentientes partes, aut quia uicinæ sint, aut quia habeant societatē magnam per conceptacula neruosq; afficiant. In hunc modū iecur per magnas uenas copulari vr̄ & lieni, & uentriculo, & intestinis: atq; ēt positura eorū ita uicina est, vt quædam contingant ip̄m, quædam propemodum tangant. Itaq; lienis nequaquam mētionē habuit Hippocrates: siq dē de morbis acutis agebat. Apparet aūt hoc viscus, qn̄ per longos morbos traxerit scirrhosam dispositionē, ad consensum agere iecur, oīque corpori per tale medium aquas inter cutem cōcinnare. Iecoris aūt ac partium inaniū mētionem facit, ac docet dr̄ias aquarum inter cutem ex illis, quomodo procedente sermone perspicuū erit.

Supra 194. h. com. 1. t. 25.

† * λαγόνες.

† *Stephanus Atheniensis, qui hūc librū explanauit, ut detur in hoc loco ē̃t habuisse, in suo textu Hippocratis, Et tussis ipsis adest. Q̄ signum (ait ipse) licet commune etiā sit Hydropi, qui per primariā affectionē iecoris fit, differt tamen, quia in hydrope per primariam affectionem iecoris oborto, statim a principio aduenit tussis ob diaphragmatis compressionem: in eo vero, qui ab inanibus fit partibus, in fine superuenit signūque pessimum esse ait, ut q̄d humiditatem istā excremētosā spiritualia etiam mēbra iam occupasse ostēdat.*

2 *Quibus ergo ex inanibus partibus, & lumbis principia aquarum inter cutem fiunt, ijs pedes intumescunt, & alui fluores diutini fiunt, neque exoluentes dolorem, qui ex inanibus partibus efficitur, ac lumbis, neque mollientes uentrem.* †

Intumescere pedes, oīum aquarum inter cutem cōe est qn̄quidem & aquis inter cutem uitio iecoris obortis assidere dicit: sed & constat, qđ & eas, q̄ uitio lienis fiunt, & simpliciter oēs alias comitet. Sed alui fluor propriū peculiareq; est aq̄s inter cutē, inaniū partiū uitio subortis, q̄ fiūt ubi H ieiunū & lactes inflāmatione vexant: his.n. potissimum venę debiles fiunt, p̄ quas iecur ad se trahit alimētū: ita fit, ut nequaq̄ subseruiant uisceri ad diductionē, sed manet in ieiuno, tenuioribusque intestinis alimentū. Quòd si grauent ab eo, utpote debilia, statim id oē pellunt deorsum: atq; hæc alui fluoris cā est. Quin etiam corrumpi alimentum, bilisq; colligi copiam ratio est ob calorē partium, q̄ inflammatione vexantur, & ob eā rē intestina non parum mordentur, proindeq; incitant ad cernendum contenta ibi excremēta: atq; hæc rursus altera cā alui fluoris est. Quocirca merito ait, neq; sedare dolorē ip̄m, neq; mollire, uacuare, ac contrahere ventris œdemata: indicans ex his, q̄ cum dolore excernant, & q̄ hypogastrium totum attollatur in molem. Fieri.n. dolorem necesse est ob inflammationem, demorsicationemq; uentrem uero omnem subleuari, repletis intestinis spiritu flatuoso, cuius genitura, optima ratione subsequitur cruditates: & tandem non manere intus ex imbecillitate comprehensoriæ facultatis intestinorum.

3 *Quibus aūt a iecore aquæ inter cutem incipiūt, tussire quidem cupiditas est, sed nihil excreant cōmentatione dignum: pedesq; intumescunt: ac venter non deijcit nisi dura, ac ad necessitatem: atq; etiā circa ventrem œdemata fiunt partim in dextra parte, partim in sinistra, consistentia, desinentiaque.*

ϑυμὸν

A ὄψεων.i. cupiditatem, dixit hoc loco propensionem, quam quidē ad tussiendum obtinent, incitati quidē tanq̃ ad accidens, statim vero ab hoc desistentes tantummodo tentantes initium tussię: etenim iecoris moles incidens præcordijs: *facit angustiam in pulmone. Cum ergo similis red datur affectio veræ illius angustiæ, ob quam & inflāmatione laborās ex decumbēte ex capite materia vexatus afficitur, cupiunt tussire, sperantes nocuam vacuando materiam, esse angustiam curaturos: sed incipientes statim desinunt, ob experientiam ipsam deducti in notitiā dispōnis exquisitiorē, sentientes, q̃ temere speraverunt. Quin & natura ipsa per se infert tussim, infartiones expurgando pulmonis, q̃ q̃ ipsi nequaquam tussire cogitemus, ita ut difficile sit sæpenumero obsistere inhibereq; accidens. Nunc igit, qñ ob angustiam ad tussim ægri ueniunt frustra, ceu auxiliaturam affectui, naturalis facultatis nequaq̃ hñtes ministerium, continuo desinunt. Ergo ob hæc pro pensiores ita affecti ad tussim redduntur, sed eos cito tale deficit munus, p pea, q nihil dignum cō mentatione excreant, sed tm̃, quantum in asperā arteriā serosum tenueq; ex conceptaculis sanguinem continentibus serosum, *cōprimitur in modum sudoris cuiusdam. Igit̃ hoc pacto aquæ inter cutem, quæ de iecore existunt, a prædictis interstinguūtur: atq; etiam paucitate & ariditate deiectionum. Incitantur. n. illi perpessis ipsis uel intestinis *uel lactibus: per aquas uero inter cutē, * In quibu'dā cod græc nōn hac non habe tur.

B q̃ a iecore existunt, utpote in perpessis ijs, nec uitiato alimento, neq; grauatis ab eo partibus (etenim bene valent, nec alui fluores infestant,) manet diutius inibi reliquiæ alimenti, quæ partim mittunt ad ultimam peritonęi sedem, partim inflāmatione iecoris torrentur. Porrò uniuersa etiā cutis, utpote q̃ de pituitoso sanguine nutriatur, intumescit: q si premas eam digito, statim apparet caua, sed paulo post ad pristinā reuenit conditionē. Non tñ statim abinitio simul, ut acutus vertitur morbus, ita fieri solet, sed pedes intumescunt primi, quippe qui procul a calidissimis absunt partibus: tū asit subrepens accidens circa ventrem oēm, eam ipsam quoq; committit affectionem: itaq; si premas œdema digito, cauatur, ac velut foueam facit, tum aūt paulo post ad pristinam remeat conditionem; qd Hippocrates ait, atq; & circa ventrem œdemata fiunt, quæ consistant, desinātque. Atq, vero fieri pōt, vt id quoq; dixerit de prima eorū genitura: nam incipientia consistere, sæpenumero desistunt, ita ut uideantur quidem integre destitisse: mox rursus subleuantur, & rursus desistunt: & rursus subleuantur, procedente uero tempore permanent non insuper desistentia. Sanè distant à prædictis, quæ infestant ex inanibus partibus, eo quod pressa cauentur, pituitosam habentia naturam, nec insuper spiritu flatuoso, quemadmodum illa, consistentia.

C 4 *Si vero caput, manus, ac pedes frigidi sunt, ventre costisq̃ calentibus, malum est.*

Per morbos diutinos, potissimum hyeme, & senibus, non solum per incursiones febrium, quas nominant ἐπισημασίας. i. adnotationes, sed & in intermissionibus, nihil mirū uideri dēt, extremas corporis partes refrigerari, quippe quæ carne uacant ex natura, longissimeq; sunt a visceribus positæ. Verum hoc libro nequaq̃ agit de morbis diutinis. Itaq; per morbos acutos tales refrigerantur partes, propè dixerim, p p affectionem contrariam illi, quæ per morbos diutinos tale accidēs infert. Per illos. n. calor natiuus prę debilitate nequaquam permeāt ad extremas corporis partes: in morbis vero acutis, p p magnitudinem inflāmationis uiscerū, parū sanguineæ substantiæ in oē permeat corpus, plurimum vero eius in parte inflāmatione affecta includitur: & ob eam rem mediæ corporis partes, quæ sunt thorax, ac uenter, satis vñt calidæ. At uero per morbos acutos interdum adnotatio cū rigore prehendit, aut frigore, non solum extremas corporis partes, sed etiā cutem circa costas ac uentrē, frigidā reddens: ea qdē circa viscera vitiū nullum ostēdit, sed, ubi permanentibus partibus circa costas ac vētrē calidis, aut & calidioribus q̃ soleant ex natura, summæ refrigerant corporis partes, in uisceribus magnitudo significat inflāmationis. Ac forte melius est intelligere ventre ac costis calentibus ita dictū, vt manifestius hæc calefacta sint, q̃ dum hēnt per na

D turam. Cæterum, ut febris lypyria nominata relegetur ad hoc genus, cuiuis perspicuum est.

5 *Optimum vero est, si corpus omne æquè calidum, molleque est.*

Cum deterrimā prædixisset conditionem morbi, quoties medijs corporis calefactis partibus, refrigerent partes extremæ, hoc loco opponit optimā in nobis, in qua corpus oē ęq; calidū, & itē æq; molle est: etenim verbum, ęque, cōe utriq; existit. Igitur æq; calidum corpus omne fit in febribus ardentissimis, sed mordēs, & siccum per eiusmodi affectiones, haudquaquam molle, apparet: quòd si molle pariter & calidum æque sit, optimam indicat corporis affectionem.

6 *Facile autem conuertatur ægrotans, fitque resurgendo leuis oportet.*

Summa totius præsagitionis in morituris conualituris que est, quoties uis ęgrotationis cum ægri facultate conferatur. Si enim morbus vehementior est, ęger oīno morietur: si debilior, quam ægri facultas, haudquaq̃ morietur, ubi nihil committatur. Hanc vero summam ipse scripsit per sē tentiam, cuius initium est: *Colligendum & est, an æget possit eo uictu, quem præceperis, durare ad consistendi uigorē vsq; ægrotationis. Hęc ergo summa prognosticæ contēplationis habetur, 1. Aph. 9. Ext. ord. 4. g

Cęterū, cū tres secundum genus uites ex triplice pēdeant origine, cerebro, corde, iecore, per ea-

rum

rum ministeria firmitas atq; infirmitas cognoscitur. Præcipua vero cerebri ministeria sunt, meminisse, ac cogitare: subseruientia vero sentire, & moueri sec'dm desideriũ: cordis ueto, motus arteriarum: iecoris uero, gñatio sanguinis & humorum. Itaq; cum prognostica cõtẽplatio in hæc diuidatur capita, quodcunq; signum ab Hippocrate dictum, considerandum, quo genere collocetur: veluti nunc, vt facile vertatur æger, atq; resurgẽdo sibi leuis appareat, hæc.n. signa sunt facultatis corpus ſm desiderium commouentis. Cæterum constat, quod in præsens nequaquam intersit dicere ſm desiderium, aut appetitum, aut uoluntatem. Ad hunc modum supra de decubitu dictum est in dictione, cuius tale est principium, Cubantem offendi ægrum oportet, indicatur enim ut talis decubitus, quemadmodum etiam accliuis, fiat fungentibus officio musculis, quem solent tonicon.i. firmum, nominare. Sed de eo, in libris de motu musculorum fusius dictum iam est. Perhibuit aũt & Diocles, quod animalium corpora consistant ex eo, quod fert facultas, fertur corpus. Ergo, quẽadmodum ferentes onera, aut grauati ab eis vix mouentur, aut, si leuius appareat onus, innocue feruntur, ita facultas: si enim valida est, facile corporis onus fert, ut haudquaquam mouendo offendatur: si debilis, vtpote grauata, uix subleuat corporis partes. E

7 Si uero grauis esse appareat & reliquo corpore, & manibus, & pedibus, periculosius est. F

Aggredienti moueri ſm desiderium grauitas partium conspicua redditur, crurum quidem, dũ surgere, & ambulare, aut etiam omnino transferre ea, cubando æger tentet: pari modo manum, dum capere aliquid ac dimittere, nec non transferre tentet: simili ratione ceruicis ac spinæ, dum commutare corporis habitum secundum eas partes experiatur. Estq; hoc maximum indicium, præcipuumq; debilitatis facultatis, ipsa.s. partium grauitas, non cuiuslibet (ut antea est proditum) sed eius, quæ in musculis, ac neruis tantummodo est.

8 Si vero præter grauitatem vngues quoq; ac digiti liuidi fiant, expectanda mors continuo est.

Ostendimus alijs in locis, quonam modo gubernantes aĩal uires simul inuicem intereant, & vt aĩal prorsus viuat, quoad quæuis earum seruetur. Cum ergo dixerit Hippocrates, languentis indicia facultatis, a qua musculi mouentur, addit alterius facultatis, quæ extinguitur, propria indicia: nam liuescere signum est extingui calorẽ innatum, qui de corde emanat. Et ob eam rem non simpliciter ait, liuiditatem grauitati partium accedentem indicare mortem, sed continuo & sine vlla cunctatione, propterea quod utriusque intermorientis signa appareant facultatis.

9 Si vero digiti ac pedes oĩno nigrescunt, minus perniciosi sunt, quã si liueant: sed & alia signa considerãda sunt. Si enim facile ferrẽ malum appareat, & aliquod aliud salubre fuerit signum, morbum uerti spes est ad abscessum, ita ut æger fit conualiturus, quæ uero nigre facta sunt, è corpore casura. G

Non minus perniciosi, quã si liucant, dixisse oportuit, sed ut interdum nullo pacto, interdum summe, perniciosi sint. Ac forsitan existimabit aliquis, Hippocratem ignorasse id, ꝓpterea quod ꝓprie utitur dictione: sed adijciens determinationem deinceps, ac docens utrunq; eorum, quę dixi, constat, ꝙ agnouerit ueritatẽ, sed haudquaquam exquisite locutus sit. Nam interdũ pars nigrescit, qua materia eo decumbit, interdum qm̃ moritur: sed quonam modo aliquis internoscat eam rem, perspicue indicauit. Si.n. facile ferre malum appareat, i. facile se habeat æger, & item aliquod aliud salutare affuerit signum, materiæ decubitus est: sin contrarium, mortificatio.

10 Si autem testes & pudenda reuelluntur, dolor vehemens vel mors significatur.

Constat, ꝙ, in quibus infestat dolor, eæ conuellantur partes, queadmodum & in morientibus: Idq; hẽt rationem: nam, ubi* vitalis facultas intermoritur, proindeq; extendi ad fines usq; corporis impos est, sed accumbit, & ad suam cogitur originẽ; partes consitentur facultati, concurrantq; & ad intermedia corporis coꝑulentur, necesse est. Cæterum, ut dolores contrahi faciant facultatẽ ad se, iam sæpius didicimus: ita meritu fit, ut ob eos partes ad originem reuellantur. H

* *In antiqua translatione legitur, animalis.*

DE SOMNO

11 De somnis autem, quemadmodum & ex natura in consuetudine nobis est, interdiu vigilandum, noctu dormiendum est: si vero hoc fuerit transmutatum, peius est. Minime vero offendatur, ꝓ quis dormiat prima luce ad tertiam diei partem: qui vero ab hoc tempore somni sunt, deteriores sunt.

Non solum recte pronunciauit de signis per somnos, sed etiam causam eis adiecit, in habitu referens naturæ, quæcunq; utilia sunt: contraria uero damnans, quia præter naturam existant. Ad hunc ẽt modum res ex consuetudine hẽt: quod.n. consuetum est, bonum est: inconsuetum uero, malum est. At uero temporibus Hippocratis non aliud fuit ex natura, aliud in consuetudine: nũc diuites è contrario agunt tum in quibusdam alijs, tum etiam somnó, interdiu dormientes, noctu vigilantes. In his igitur, ut qui soliti sint uiuere præter naturam, doctrina ab Hippocrate dicta, nequaquam uera est: etenim hoc tempore magis rata consuetudo est, quam natura, non in mulieribus solum ditioribus, sed etiam in non paucis uiris.

Pessimum

A 12 *Pessimum vero est, si neque interdiu, neq; noctu, dormiat: aut enim ob dolorem ac labores vigiliæ adest, aut desipientia erit ab hoc signo.*

Neque interdiu, neq; noctu, dormiunt ij, qui ex dolore ac labore cōtēduntur: & item qui incipiunt delirare, nam id quoque committit insomnium, ob temperamenti in cerebro siccitatem.

DE DEIECTIONIBUS

13 *Deiectio aūt optima est, si mollis, constansq; est, & eo tempore excreta, quo secunda valetudine assueuit, si copia ex ratione ingestorum ciborum est. Si enim talis excernitur, inferior venter bene valet.*

A te consistentia, quantita, & tpe, quo deiectiones excernuntur, dignotionem fecit optimarū deiectionum: non tñ deterrimarum ex his solū, sed adiecit eis indicia a colore, atq; ab odore, & ad hæc sonitu per excretionem adiuncto. Itaq; consistentiam obtinent ꝑ naturam, vbi nō oīno duræ sint, quēadmodum lapides: neq; extreme humidæ, ut diffluere queāt: sed in tñ molles, quoad constantes permaneāt. Copia uero earum proportione rñdeat ingesto cibo oportet. Ac tempus quo vacuantur, assuetum ęgro. Cæterum addendum est, ut color & odor naturalis seruetur: quæ quidem ipse Hippocrates non adscripsit, ceu ex ijs, quæ sunt prodita præter naturam, hęc quoq; intelligere possis: id. n. illi esse in consuetudine, sępenumero docuimus, ut ex contrarijs indicet cō B traria, præmissis appellationibus eorum. At vero bene ualere uētrem dixit inferiorem, tanquam conferens eum cum thorace, ut intelligamus ventriculum ipm, & item ieiunum simul cum intestino oī, per ventrem inferiorem. Non tñ contrariæ deiectiones continuo indicabunt hīc pręter naturam: id. n. nec ipse dixit, nec alioqui uerum est: Itaq; contingit bene valere vētrē inferiorem: a iecore uero, aut lien e aliquid in eum confluens variare non solum colorem fm naturam, verū ēt consistētiam, atq; odorē eorum, quę deijciuntur. Porro qñq; permutabitur copia illorum, per mistione decumbentium humorum, neque seruabitur tps excretionis assuetum. Ergo simillima naturali deiectio indicat, non solū inferiorem bñ ualere ventrem (id quod ipse dixit) sed ēt nihil in eum defluere ex visceribus prædictis. Quæ vero habet præter naturam, significat interdum ventrem solum esse affectum, sæpe vero confluentis aliunde materiæ in eum indicia hēt. Atque hęc multiplicia sunt, eo ꝙ iecur non solum sua ipsius excremēta, ichorasq; & humores præter naturā demittit in uentrem, sed etiam corporis totius: quandoquidem venter per id omnibus corporis partibus copulatur, ac per illud recipit excrementa earum: quæ quandoque quidem decumbunt purgantia omne corpus, aut partem unam, aut duas, aut plures pariter: sæpe uero accidentia sunt indicantia affectionem aut corporis totius, aut partis alicuius, aut aliquarum. Sed animaduer C tamus sermonem eius sequentem de talibus docentem.

14 *Si uero deiectio fuerit humida, expedit neq; stridere, neq; crebre, et paulatī excerni. frequēs. n. surrectio lassitudinē & insomniū facit. At, si uniuersim et sæpe deyciatur, periculū defectionis aīæ īminet.*

Humidā seu madentē fore deiectionem, ꝑ pea ꝙ non fuerit ex vētriculo diductio ad iecur, vel qa de iecore, aut liene aliquid defluxerit in eum, cuiuis perspicuum est. Sed fieri pōt, ut id bonum sit, quoties expurgetur iecur, aut lien, aut totum corpus per iecur: non bonū vero quoties accidētis rōne fiat, diductione a finibus concidente, aut ijs, quę de iecore eunt in uentrem, affectionis nō bonæ signa hñtib. Hæc intersinguitur, si nec τρύζῃ. i. stridet (scribitur aūt & cum υ, & cum ι, nomē hoc, & fm vtranque scripturam de sonitu confectum est) & item, si nec crebro, ac pedetentim deijciatur. Quæ ita. n. deijciuntur, accidentis obtinēt rōnem, quę uero multo interposito tpe uniuersim, sæpenumero bonæ excretionis indicia erunt, qa natura deponat nocuam qualitate aut quantitate materiam, totum corpus aut aliquam eius partem uacuando purgandoue. Porrò vacuationem appello propriæ materię, ubi quantitate exuperet; purgationem vero alienæ, per qualitatē. At vero loquuntur qdam alia talem deiectionē, quotū mētionē habuit Hippocrates dicēs. frequens. n. surrectio lassitudinē, & insomniū facit. Quin ēt sæpe & multum excernere, ceu uires D exoluēs, criminaf: atq; admodū raro tales excretiones bonæ sunt: nāq; eis adiuncta est exolutio virīū, q̄ nequaq̄ bona est, quēadmodū ēt decretorijs qdē, sed immodicis, sanguinis eruptionib.

15 *Sed pro copia ingestorum ciborum, deijcias bis aut ter die, noctu semel oportet. Plurimum vero subeat prima luce, quemadmodum homini fuerat consuetum.*

Id quoq; supra docuerat: sed rectius erat eum disseruisse nunc de ijs, quæ decretorie quidem, sed uniuersim, excernūtur, quemadmodum ego proxime feci. Ceterum dāno, tanq̄ superuacuū, bis aut ter die, noctu semel, & quicquid postea scripsit: abunde. n. fuerat dixisse, quēadmodum homini fuerat consuetum. At vero sententiæ finis legitur bifariam: in quibusdam codicib. cum verbo, subeat: in alijs sine tali verbo, ad hunc modum: plurimum vero luce, quemadmodum homini fuerat cōsuetum. Sed nihil interest, hoc an illo modo scribatur: nam vtrouis modo seruatur optimum esse, quod quam maxime fuerit consuetum.

16 *Corpulenta reddatur deiectio, morbo eunte in iudicationem oportet.*

Corpulenta. s. redditur, quæ aquosa ac tenuis est: haudquaquā vero, q̄ corpulenta duraq; existit. Quocirca sermo est de humida statim inter initia deiectione. Id enim proprium est breuitatis

quam

quam in dicendo maiores seruarunt, potissimum Hippocrates, ut oppositis interdum indicentur quædam nequaquam prodita nominatim. E

17 *Subrufa vero, nec admodum graue olens esto.*

Id inter initia dicẽdum erat, dum ageretur de deiectionibus ad hunc modum: deiectio optima est, si mollis constansq; est, & eo tẽpore excernitur, quo secunda ualetudine assueuit, & copia est pro ratione ingestorum, subrufa autem sit nec admodum graue olens. vt (quemadmodum paulo ante dixi) consistentiam eius, & quantitatẽ, atq; tp̃s excretionis, & item utranq; qualitatẽ tũ uisilẽ, tum ẽt olfactilem, definijsset. Cæterum naturalem deiectionem subrufam esse, suscipientem de iecore bilem decumbentem in uentrem, modicam quidem qualitate, paucam uero quantitate, clarum est, & omnibus medicis conspectum. Si enim syncera aut multa decumbit bilis, rufam reddit aut flauam deiectionem: si uero nullo modo peruenit ad intestina, ut in arquatis, candida deiectio erit.

18 *Ac lumbricos quoq; teretes eunte in indicationẽ morbo descendere unà cum deiectione idoneũ est.*

Si natura pariter cum cæteris excrementis hos quoq; pellit deorsum, melius est, quam si sursum, & quoties aliter post appareat ratione accidentis. Sed de omni differentia eorum, quæ decretorie post apparent, libro De iudicationibus latius explanatum iam est. F

19 *At uero in quouis morbo venter mollis corporatusq; sit, necesse est.*

Mollis hoc est λαπαρὸς opponitur intento, aut repleto: corporatus uero hoc est ἔνογκος absumpto: ut prius de contentis in eo doceat posterius de ipso ventre: quasi dixerit in hunc modum: At uero in quouis morbo modice uenter inanis sit, & corporatus ex propria sua ipsius substantia, haudquaquam tenuis, oportet.

20 *Si aũt aquosa admodũ, aut cãdida, aut admodũ crocea, aut spumãs deijciatur, hæc oĩa mala sunt.*

Aquosa deiectio, cruditatis indicium est: candida uero, ut superius iam dictum est, haudquaq̃ decumbere croceam de iecore bilẽ in uentris sedes significat. Porrò admodum chloron. i. viridis, aut crocea (id. n. vtrouis modo vertas, licebit) quia gemina significat, ut antea dictum iam est, in altera significatione, bilis croceę seu pallidæ copiam permistam esse, in altera rubiginosæ, significabit. Cæterum spumans deiectio interdum spiritum flatuosum humore permistum esse solutu difficili, quandoq; caloris copiam indicat. Ita enim per exteriora corpora fieri cernitur, in mari incursantibus ventis, in lebete ex polentis ptæ copia caloris. G

21 *Malo etiam est, si exigua glutinosa, candida, * subcrocea, læuisq; sit.*

Duplicem hoc loco deiectionum formulam docet, ambarũ eueuientiũ ꝑꝑ absumptionẽ: dissidentiũ vero inquantum exigua, ac glutinosa: candidaq; deiectio, pinguedine absumpta ab igneo calore, non tñ uehementer maligno efficitur: subcrocea uero ac læuis, absumpta quoq; pinguedine consistit, sed aut ꝑꝑ caliditatem vehementiorem, aut quia pinguedo ipsa uetusta, ac uelut semiputris existat. Itaq; exterior non solũ pinguedo, sed ẽt septum mutare spatio tp̃is priorem colorẽ ac ꝑspicue subcrocea reddi, perspicitur. Si uero subuiridis sit de rubiginosa bile (id. n. vt antea dictum est, secundum uoculæ chloras. i. viridis, aut croceæ, signatum est) uehementis consumptionis indiciũ est. At uero læue redditur quicquid de corpore excernitur, aut ꝙ hẽat æqualem concoctionem, ut nulla eius pars effugerit naturę alterationem, aut ꝑꝑ uehementem consumptionem, ut nulla materię pars imperpessa supersit. Vt igitur quicquid bonum est id oẽ melius redditur, quoties æquale sit; ita quicquid malum est, id oẽ euadit deterius, si æquale existat. Vtrunque. n. ꝑ oẽm materiam apparet, quæ aut naturæ cõptũ recepit, aut turpitudinẽ prauitatis. Cæterũ, ut lentor sępenumero fiat in ijs, quæ iã calefacta admodum sunt, perspicuũ est. non nunquam etiam qualitas esculentorum tales reddit humores: sed hi, quoties cõmouentur ad excretionẽ, haudquaquã exigui sunt: deiectio uero glutinosa, quæ sensim excernitur, ab his abest, tribuitur vero modicæ consumptioni. Sed interdum uehemẽs consumptio deiectiones glutinosas uniuersim facit, sed tales admodum graueolentes sunt: ita interstinguũtur ab humorib. crudis, q̃ppe graueolẽtes nõ sũt. H

22 *Exitiosiores uero his sunt, si nigra, aut liuida, aut opima, aut fœtidæ sunt.*

Nigræ deiectiones ab atra bile syncera tinguntur: liuidæ vero, ubi modica modice ipsis permiscetur: porrò opimę deijciuntur, quoties pinguedo ab ignito calore consumitur: Graue olentes vero, putredinis indicia sunt.

23 *Si uero * versicolores sunt, diuturniores qdẽ, sed nihilominus exitiales sunt. Hæ strigmentosa sũt ac biliosa, & cruenta, & porracea, & nigra, quæ nonnunquam simul, interdum uicibus excernuntur.*

*ποικίλα Quæ uersicolores * sunt, multas adesse indicant affectiones, & ob eã rem tractu temporis egent ad concoctionem. Si enim multę existunt affectiones, aliquas earum diutinas esse verisimile est: si secus, at protinus occurrunt naturæ, quę tanquam cum multis pugnatura inimicis, multum temporis consumat, necesse est.

A 24 *Flatum ſine ſonitu crepituq; prodire optimum eſt. Melius vero eſt, ipſum exire cum ſonitu, quàm condi ac reuolui. Quòd ſi ita exierit, indicio eſt hominem vexari dolore, aut delirare, niſi ſponte ita dimiſerit flatum.*

Flatus nonnulli cum ſonitu, deuorato pudore, excernunt: alij uero deligerent prius mori, q̃ aliquid tale committere. Hos igitur, quoties audientibus multis dimittũt flatum, ſcire oportet è duobus alterũ, aut non ſatis intelligere, quæ gerant, aut propter uehementiam doloris agere aliquid contra arbitrium & voluntatem. In alijs uero, qui præſentes paruipendant, nullum malum ſignificare, flatum cum ſonitu, cẽſendum eſt. Sed ſalutarius in his eſt, ubi ſine ſonitu excernatur: etenim flatus cum ſonitu prorſus indicat aut flatuoſi copiam ſpiritus, aut anguſtiam opificiorum. At uero, quoties ſpiritus copia non admodum fuerit, & item opificia, per quæ excernitur, laxa planè ſint, tunc ſine ſonitu in talibus flatus excernatur, oportet.

DE DOLORE, QVI IN HYPOCHONDRIIS AFFLIGAT.

25 *Hypochondriorum autem dolores, & tubercula, ſi recentia fuerint, nec cum inflammatione, ſoluit murmur incidens in hypochondrio: ſed potiſſimum vbi cum ſtercore & vrina prodeat: ſi uero non tranſierit, iuuat ſi ad inferas ſedes deuoluatur.*

B Cyrtomata.i. tubercula hypochondriorum appellauit, q̃ antea nominauit œdemata. talia ſunt omnes tumores præter naturam. Hi, ubi ſine inflammatione ſunt, flatuoſi exiſtunt: potiſſimum ubi recentiores fuerint. At vero ſolui ait, ſi murmur acceſſerit circa hypochondrium: talis enim ſonitus non ſolum ſpiritus indicium eſt, ſed humore permiſti, & corpore ſolidiore. Quoties igitur aut permeet deorſum ſpiritus ille flatuoſus, flatus effectus, aut nequaquam permeans ſubdeſcendat deorſum ad aliquam inferiorem ſedem, hypochondrium vindicatur vtroq; accidente, tum dolore, tum etiam œdemate, ſed potiſſimum ſi cum urina, & ſtercore vacuetur: talis enim uacuatio nullũ pręterea relinquit in hypochondrijs excrementum.

26 *Vrina aũt optima eſt, ſi ſedimentum candidũ fuerit leueq;, & æquale per oẽ tpũs, donec morbus iudicatus fuerit. ſecuritatem enim ac morbum fore breuem ſignificat. Si uero intermittit, atq; interdum puram emittit vrinam, interdum ſubſidet candidum ac leue, morbus diuturnior, ac minus ſecurus eſt.*

Quemadmodum paulo ſupra diximus ex uoluntarijs functionibus agnoſci uim unam, quo pacto & robore & imbecillitate prædita ſit quam ſuperioris originis eſſe dixi, quam alio loco in cerebro domicilium ac ſedem habere indicaui: ita nunc alterius facultatis naturalis Hippocrates indicia partim expoſuit, partim hoc ſermone exponit. Hęc uero facultas, de qua dico fieri ſermonẽ,
C alterans, & concoquens appellatur. Igitur facultatis in uentre indicia agnoſcuntur ex ijs, quæ quotidie deijciuntur: facultatis vero in iecore ac uenis, ex urinis: in his enim indicia clariſſima ſunt partim exquiſitæ, pàrtim parcę, partim irritæ in plenum concoctionis, quemadmodum in ventris indicijs. & ad hæc extrinſecus, quemadmodum illic quædam indicia ſimul aliarum diſpoſitionum, pari modo hic excernuntur. Exorditur ergo tractatum Hippocrates ab indicijs cõcoctionis, deinde cũ eis cętera copulabit. Igitur & nos in primis dicamus ea, quæ ipſe principio docuit in præſenti dictione, ſedimentum urinæ conſiderari præcipens, ſi candidum, læue, & ęquale ſemper, nec interdum tale, qñq; diuerſum, exiſtat. id enim ſępiſſime euenit, ut aliquis emittens urinam ſecunda die inculpabilem, alteram ſequenti nocte culpabilem emittat: deinde rurſus inculpabilem tertia de prima luce, poſtea ueſpera culpabilem. In talibus enim vrinis alius concoctus deuictusq; a natura conditus in conceptaculis humor, alius incoctus apparet: ſi uero incoctus humor nequaquam interponitur concocto, talis vrina optima eſt. Si igitur vrina habeat ſedimentum, id candidum æquale ac læue perpetuo ſit, donec diſſolutus fuerit morbus, neceſſe eſt: ſi uero non habet, prorſus aliquam nubeculam candidam obtinebit. Neceſſario uero colore erit modice pallida ſeu crocea, & conditione media inter tenuem, & aquoſam, ac corpulentã qualis iumentorum hr̃. Cę-
D terum urinæ nullo pacto ſedimentum habent, ſi tenuiter: copioſum vero, ſi largius: exiguum vero, ſi modice viuitur. Quin ẽt in morbis bilioſis, ad colorem flauiorẽ. in ijs uero quos crudi cõmittunt humores, ad candidius tẽdunt. Porrò ſedimentum hñt copioſum, quoties morbus ex humoribus crudis ſit: nullo uero mõ, aut oĩno minimũ, quoties ex bilioſis ſit, ſed ſatis erit, ſi habeãt ſublimamentum. Intelligo ſublimamentum (græce ἐναιώρημα) id, quod corpulentius candidiusq; in vrina, neq; in ſummis eius, neq; in fundo uaſis, ſed in media ſede ſublime, vel exquiſite medium, vel deorſum potius, quàm ſurſum, exiſtat. Ea igitur ſolitus ſum nominare ſublimamenta. Sed ab Hippocrate ea quoq; nubeculę nominantur, eandẽ obtinentes proportionẽ circa urinã, q̃ uerę nubeculæ ad aerem p̃ſerunt: etenim hę humore, q̃ circiter eſt, corpulẽtiores: & itẽ illę aere, ſunt. Itaq; ſępenumero (ut dixi) ſupernatat in urina deſuper: quam ego nubeculam proprie ſoleo nominare. Sed hęc tibi ſunt in primis cognita & in animo poſita: mox animaduerte ea, quę Hippocrates ſcripſit. Vrina. n. aſſidue faciens ſedimentum, quale dixit, ſecuritatem ſignificat. i. morbum eſſe ſine periculo, atq; integre ſoluendum, ita ut nõ ſit pręterea repetiturus: & item celerẽ ſolutionem, ita vt, ſi prima die, aut proxima nocte apparens perſeueret ſimile, die ſecunda, aut nocte primę circuitionis decretoriorum dierum, non ultra procedat ęgrotatio. Porrò hæc dixit ſcilicet de

morbis

morbis febriculosis. Quicunq; n. sine febre aut in cerebro, & in ipsius membranulis, aut in thorace, aut pulmone cõsistunt, ex alijs indicijs agnoscuntur, siue mitiores breuioresq; sint, siue periculosi diuturnique. Cæterum, quam ob rem urinæ sedimentum candidum esse conueniat, dum ageretur de pure, in calce primi uoluminis explanatum iam est. E

27 Si autem urina fuerit subrubra, ac sedimentum subrubrum et læue: diuturnior hic morbus, quam primus, sed admodum salutaris est.

Quoties sanguinis serum pariter cum urina excernitur, colore subrubra apparet: indicat autem exuperantiam sanguinis non exquisita ratione cõfecti. Igitur quia integerrimi humoris exuperantia est, idcirco sine periculo est: sed, quia humidioris & item serosioris, eget concoctione. Si igitur spatio temporis concoctio fit, merito talis urina significat, ut diuturnior, quã primi * morbi solutio futura sit.

28 Si autem in urinis sint sedimenta crimnode, idest speciem referentia farina crassioris, mala sunt: deteriora uero, si squamularum more consistunt. Si uero tenuia & candida admodum sunt, uitiosa sunt furfurea uero deteriora sunt.

Κϱῖμνα appellantur partes grandiusculæ, quæ effracto inuehuntur hordeo, refugientes scilicet molæ confectionem exquisitiorem. Hæc igitur quoties inuehuntur vrinæ sedimentis, indiciũ nõ bonum est. Nam in farinis quod non affringitur in partes summe tenues, κϱιμνὸν. i. spẽs farinæ crassioris redditur: † In urinis uero, quoties alimonię pars haud sanè diducta, insuper duriuscula permanet: sed assato sanguine crassiore, uel consumptis inæqualiter carnibus, ita contingit. At uero inæqualiter accidit, quoties a calore igneo, quę tenera est, & nuper concreta caro, in ichorẽ resoluatur: duriuscula uero ijs, quę fringuntur in sartagine, subsimilis, exiccata constiterit. Prima enim noua ac tenera pinguedo consumitur per huiusmodi febres, deinde durior ac uetustior, & ab his deinceps nouę ac teneræ carnes, mox duræ ac vetustę, postremo solida iam corporis membra: quibus rursus inęqualiter consumptis, squamosę pariter cum vrina excernuntur: & ob eam rem tales vrinæ deteriores sunt, q̃ quæ tantũmodo speciem farinæ referant crassioris. Cæterum alia sunt tenuia sedimenta. i. non hñtia corpulentiam, sed (ut ita dicatur) subsimilia spumę: talia vero continuo alba existunt, propterea quod recipiant in se tota circumflui splendorẽ aeris magis, q̃ q̃ crassa sunt. At uero gñatio est de spũ flatuoso pmisto tenacius semiconcocto humorum excremẽto. Proprium. n. concoctorũ integre sedimentorũ est id, qđ consueuimus nominare æquale: id accidit, quoties totum similare existat: quod. n. vario permiscetur corpore, dissidentes obtinet in consistentia, & colore partes: inæqualium uero corporum, quę ex partibus tenuioribus hẽant inęqualitatem, deteriora sunt, q̃ quæ ex maioribus: quæ enim sunt partium maiorum, magnum indicãt naturæ robur, tantum, quanta fuerit substantiæ magnitudo exquisita ratione confectæ: quæ uero tenuiorum sunt, perunci a materia indicant facultatem, & ueluti pugnam haberi ęquiualentem. Atq; ea res in omnibus inæqualibus corporibus communis est: peculiares uero in eis differentię pro virtute concoctæ materię uitioq; non concoctę, existunt. Porrò ab his tribus sedimentorum differentijs aliam quartam adiecit, furfureum sedimentum: quod, inquam, deterius, quàm tertium est: indicat enim, quemadmodum primum ac secundum, flammeam febris caliditatem & consumentem: quod quidem non quartum, sed tertium, prodirum esse oportebat. F G

† Ex græcis ita uertendũ. In urinis uero non sanè ciborũ distributorũ dura adhuc permãsit, & ita etiã uetus interpres.

29 Nubeculæ, quæ inuehuntur in vrinę, si candida sunt, sunt bonæ: si nigra, uitiosa sunt.

Cum de discrimine docuisset sedimentorum, deinceps ad nubeculas se confert, indicãs, ut sublimamentum appellitet nubeculam, adiectione verbi, inuehuntur: ex quibus, ut nigras merito criminetur, perspicuum est: siquidem nigredo aut ob uehementem accidit frigiditatem (qua ratione sanguis quoq; nigrescit congestus in globos, & quicquid extinguitur, in plenum frigescens) aut propter exuperantem calorem: etenim sanguis rursus trahit nigrorem, si crematur, quemadmodum alia omnia corpora: &, qui diutius in sole diuersantur æstiuo, nigri redduntur. H

30 Dum urina tenuis fuerit, ac rufa, crudam esse significat ægrotationem.

Vrina naturalis modice crocea est, utpote ex humore consistens concocto, q flauæ bilis parum recepit. Hæc ubi modum excedat, aut admodum syncera permisceatur, urina rufa apparet. Ergo, si pręterq̃ q talis colore sit, tenuis ẽt sit crudam esse sigñat ægrotationem: oportet enim ut in colore dicimus modice croceam esse debere naturalem urinam, ita ẽt modice se habere in consistentia: nec ita tenuem esse, quemadmodum aqua: nec adeo crassam, vt assimiletur vrinæ iumentorum. Sed omnia sunt integre de natura vrinarum ac differẽtia prodita libris De iudicationibus: inde ea discas, licebit, si uerus fueris præsensionis amator: intentio nanq; in enarrationibus est illustrare id, quod obscure dictum uidetur: at uero decernere, quænam vere sint prodita, & quæ secus, & item adijcere demonstrationis fidem vtriusque, ex superabundanti existit.

31 Vbi morbus diutinus fuerit, vrina vero talis excernitur, periculum est, ne durare æger possit, quo ad morbus concoctus fuerit.

Quoties morbus diutius incoctus pmaneat, periculũ imminet abolitionis, nisi facultas morbo resistens quàm maxime valeat. Cæterum cõstat, quod ad hunc reuocari locum possit sententia,

quæ

A qua præcipitur considerandum esse, quantum sit virium robur, & quantum morbus concoctionis requirat, & utrum æger durare possit ad uigorem vsque ægrotationis. 1.Aph.9.Ext. ord.4. g

32 Exitiosiores vero vrinæ sunt, si aquosæ, fœtida, nigra, crassaeque sunt.

Vrinæ aquosæ, tenues quidē consistentia, colore vero candidæ, sunt summā indicantes humorū cruditatē, cōcoctricis vero facultatis debilitatē. At vero de oībus vrinis fętidis antea est, quemadmodū de nigris quoq; pscriptū. Hæc igiť iunctim, ac seorsum p se exitiosæ sunt. Cæterum crassæ vtrū p se seorsum exitiosæ cēsendæ sint, an copulandæ cū pdictis, & nigris, dignū consideratione est. Igiť, q ipsi nouimus diligenter obseruando, dicemus, vt ex illis orsus, simul scias veritatem, simulq; meliorē eligas enarrationem. Vrinas nigras, quo fuerint crassiores, eo deteriores haberi obseruauimus. At urinę, q à colore naturali non exciderint, crassæ q; sunt, duplicē hńt euentū, inter dū ad mortē, interdū ad sanitatē propinquā terminando, queādmodū alia multa pter naturā, q pe corpus per illa repurgatur. Cæterū cōstat, q ab Hippocrate crassæ dicantur vrinę, q permultū tales habeantur: quæ. n. simpliciter crassiores, q naturales existunt, non admodum exitiosę hńt.

B *33 Sunt autem in niris quidem, & mulieribus urinæ nigræ, in pueris uero aquosæ, deterrimæ.*

In omni quidē ætate vrinæ nigrę, & aquosæ, exitiosæ sunt: sed in ætatis uigore consistentibus inter exitiosas primū hńt ordinē nigræ, in pueris uero aquosę. Superius. n. est dictū, quod maxime contraria naturę, exitiosissima habeantur: contrarię uero naturę in pueris non ita nigrę, perinde ut tenues, sunt: per naturam. n. in illis est vrinas emittere corpulētas, ac sediminis copiam habētes: in ętatis uero uigore consistentibus tenuissimę sunt, & hńt exiguū sedimentum: & ob eam rem in eis urinę nigrę exitiosissimę sunt. In pueris vero ob aliam quoq; causam, aquosę pestiferę sunt: in eis. n. oīa concoquuntur ocyssime prę robore facultatis alterantis: at concoctiones crassiores reddunt non solum urinas, sed etiam deiectiones, quoties bene in uentre concoquantur, & item screationes in pulmonijs, & costalibus, atq; ēt pituitas per destillationes, & grauedines, nec nō p lippitudines, & pus in vlceribus. Si igitur in pueris manere uideas plurimum temporis urinā aquosam, ita ut nullam habeat mutationem ad corpulentius, indicium exitiale est.

34 Qui tenues, crudasque diutius urinas mingunt, si cætera, vt in cōualituris, indicia fuerint, in ijs abscessum ad sedes infra præcordia expectare oportet.

C Id quoq; verissime est ab Hippocrate dictum. Morbi. n. cōcoctu difficiliores, vt qui ex crassioribus frigidioribusq; humoribus fiunt, per abscessum iudicari assolent: qui vero ex calidioribus tenuioribusq; excretione. Quoties igř plus maneant tpis urinę nequaquā concoctę, definiendum, utrū nequaq duraturus longitudine egrotationis æger sit, an iudicandus per abscessum morbus. Definitio vero ex alijs indicijs erit. Exitiosa. n. idicāt mortē, mitiora salutem. At vero abscessus in ijs, qui admodum immorantur, ad inferas erūpūt sedes, ob frigus, crassitudinēq; materiæ, ac viriū spatio tpis lāguentiū debilitatē: In acutioribus uero, propè auriculas. Etenim per eos crassi minus humores exiliunt, & item calor multus, ac ualentior facultas. At morbi medij inter hos, obtinent abscessus qui medio genere ambigunt: nec est, q quęramus quantum in ipsum agitur tempus, fiunt ne sursum potius, quam deorsum, erupturi, sed ex alijs definiri signis oportet.

35 Et pinguedines supernatātes araneorum telis similes damnādæ sunt: indicāt enim cōsumptionē.

Quale pinguioribus iusculis refrigescentibus supernatat, uocata a multis γρᾶυς. i. uetula, tale vrinis, quæ ex consumptione fiunt, de quibus nunc sermonem ipse fecit, ac causam adiecit.

36 Considerare uero oportet in urinis, in quibus nubeculæ sunt, vtrū sursum fuerint, an deorsum: & D item colores, quos obtinent. Quæ enim deorsum ferantur cum coloribus, qui dicti sunt, bona commendādaque sunt. Quæ sursum cum coloribus, qui dicti sunt, male, damnandaque sunt.

Quæ a me libris De iudicationibus sæpenumero ἐναιωρήματα. i. sublimamenta, sunt appellata, ea solere Hippocratem noīare νεφέλας. i. nubeculas, hac quoq; dictione non obscure signauit: sed, aliubi ipse, ἐναιώρημα γονοειδές. i. sublimamētum geniture simile dixit: ira ut è duobus alterum sit, aut ut generalioris rei nomen existat sublimamētum, sectionē habentis in nubeculas, & ea, q geniturę similia sunt: aut ut nunq nubeculę ab eo sublimamēta nominentur. Cęterū, q oia q deorsum inuehuntur in urinis, utilia sint: & quāto magis subsidēt deorsū, tāto meliora hēantur, antea definitū iā potentia est, ubi diximus, talibus interdū spūm permiscen flatuosum. Qď igitur ex q site ceu coctū secretumq; est, ęquale ac similare, utpote nullū habēs flatum, in fundū descendit ua sis urinam continentis: quod uero permistum est aereo quodam, & uaporoso flatu, id subductum ab eo, quod proportionale sit quantitati subducentis, minusq; & magis sursum fertur. 1.Epi.com.3. t.18.3.121.a

37 Ne te autem fallat, si ipsa vesica morbum aliquem habēs, tales reddiderit urinas: non enim totius, sed ipsius per se uesicæ indicium est.

Quarta Classis. CCCC Optime

Optime id adſcripſit, reuocās nobis in mentem, quod nos interdū omittimus definire in ęgris. E
Atq; oportet in ventris deiectionibus reponere in aium nunc proditā definitionem: etenim cōe
eſt vtriſq; excretionibus, totius corporis recipere excrementa, atq; ēt illarū partium, ꝑ quas ex-
cernuntur. At vero accidit, vt per naturā hn̄tibus nobis, excrementa totius corporis repurgentur
ꝑ vrinas: ea vero, q̄ in ventrē cōdita ſunt, pariter cū ſtercore excernētur: præter naturam uero ha
bentibus, cum urinis pariter q̄dā morborū in renibus ac ueſica indicia excernantur: cum ſtercore
vero, corporis totius. Itaq; non raro in ijs, qui purulēta minxerint, q̄ſtio extitit, unde nam ueniat
pus; itidē, ubi ſquamoſa per urinas excernūtur, ea ipſa q̄ō eſt: & item acres, fœtidæ, ac biliosæ ſæpe
redduntur urinæ ꝑꝑ veſicā, & renes, non raro uero propter oē corpus, i. concoctricem humo-
rū in toto aīali facultatem, q̄ (vt iudicauimus) veluti focum ardentem, & fontem obtinet iecur. In-
terdum ea ipſa haudquaq̄ affecta, per veſicā, & renes totum animal expurgantur, aut partium ali
quarum in eo excrementa quædam incidentia uenis, purgato ſanguine, de renibus ſimul excer-
nuntur: quemadmodum abſceſſus quoq; conſiſtentes ſæpenumero per urinas excernuntur.

DE VOMITIONE.

38 *Vomitio autem utiliſſima eſt, quæ pituitā ac bile permiſta quàm maxime eſt: & non craſſa ualde
neq; multa: ſynceriores enim deteriores ſunt.* F

Per hanc quoq; dictionem iudicauit, quid nā appellet ſyncerū (græce ἄκρατον.) opponēs illi ꝑ-
miſtū: q̄uis ēt nomē ipſum nihilominus ſuam indicet ſignificationē. Etenim uinū dicimus ſynce-
rum, quo cum aqua permiſta non eſt, aut perq̄ exigua permiſta eſt: nec non quodlibet aliud eſt, &
nominatur ſyncerū, quoties ip̄m per ſe tm̄modo, impermiſtum aliena materia eſt. Itaq; flauā bilē
intueri licet interdū craſſam, ac ſumme flauam vomitione reiectam, & itē deorſum deiectam, q̄ ſa
nè nonnulli nominant uitellinam: ſæpe uero humidiorem, ac minus flauam, q̄ magis proprie cro
cea nominatur, permiſtum habens in ſe tota pituitoſum humorem tenuē, aut aquoſum quoddam
excremētū. Vult igitur Hippocrates neutrū humorē ſyncerū apparere, ſed eos inter ſe quodam-
modo permiſceri. Bilioſus.n. ſyncerus, multam caliditatē: pituitoſus īdicat frigiditatē. Quin etiam
ſynceri humores craſſiores exiſtunt, pituitoſus quidem propter frigiditatem quaſi concretus: bi-
lioſus vero ꝑꝑ exuperantiā caloris euaporatus, & tanq̄ aſſatus. Hæ.n. duæ cauſæ contrariæ craſ-
ſitudinis ſunt, calidum admodum, ac frigidum: calidum enim euaporat, frigidum adſtringit.

39 *Si vero vomitio fuerit porracea, aut liuida, aut nigra, quicunque ex his fuerit color, malum eſſe cē
ſendum eſt.* G

De liuido ac nigro colore ſupra definitum iam eſt. Porracei uero nunc primū habuit mentio-
nem, nō habentis quidem ꝓpriū nomen, ſed vtentis porri appellatione: niſi aliquis uelit ècōtrario
a colore porraceo dictum eſſe porrum: nō à porro porraceum. In quibuſdā.n. clara eſt deductio
vocabulorum, vt cognoſcatur id, quod à grammaticis Prototypum nominatur, & quod ab eo de
ductum eſt, quemadmodum de lacteo colore: In alijs vero haudquaq̄ clara eſt, dicas.n. licebit, nō
a phœnice (talis eſt fructus palmæ arboris) phœniceum, ſed eſſe a phœniceo phęnica dictum: quē
admodum cyanon (talis eſt aqua maris) non a cœruleo magis, q̄ cœruleum ab illo. Itidem ochra
& ochron, i. croceus ſeu pallidus color, in eandem ſeriem reponuntur. Ochran uero dixi, non vl-
tima acuta, quo pacto aliquis dicet ochròn ideſt croceum, adoleſcentem, & ochran. i. croceam
mulierem: ſed penultima, acuta. Ochra.n. genus quoddam terræ eſt, cuius potiſſimum Attica pro
batiſſima eſt. Hæc igitur nunc ſemel ſint à me perſcripta. Aſſidue enim in animo habeas, oportet,
ſtudendum eſſe nominibus tm̄, quantum ad illuſtriorem ſignificationem eorum, quę dicimus ex
illis iuuari poſſis: reliquum uero tp̄s ſuperuacuum exiſtimabis, ad ſtudium rerum meliorum repo
nens. At uero gignitur in corpore, quemadmodum crocea bilis per naturam habentibus, ita por-
racea altera præter naturam: conſtatq; ꝙ hęc ſępenumero in uentriculo gignatur, propter quo H
rundam cruditatem eſculentorum, aut olerum, qualia beta, cępa, braſſica ſunt: atq; quod etiam
interdum talibus nequaquam ingeſtis, ratione ęgrotationis in uenis gignatur, ac decumbat aut
in uētrem ſuperiorem, aut in inferiorem, calorem in corpore indicans pręter naturam, atque ex-
crementi proprietatem talis temperamento, qualis prędictorum olerum ſuccus eſt.

40 *Si uero idem homo omnes uomit colores, exitiale admodum iam eſt.*

Siue de prædictis coloribus, porraceo, liuido, nigro, ſit proditum uerbum, omnes, ſiue etiam
de alijs cum ipſis, quicunque pręter naturam habentur colores, utrouis modo exitioſiſſimum eſt
indicans in corpore multas haberi difficiles affectiones.

41 *Ocyſſimam vero abolitionem indicat uomitio liuida, ſi graue olet.*

Talis.n. uomitio putredinē indicat cū extinctione, ſi q̄ ſupra diximus, in animum reuocentur.

42 *Omnes autem ſubputres ac fœtidi odores, in omnibus uomitionibus, mali ſunt.*

Conſtat enim, quòd, cuius affectioni permiſceatur putredo, ea ſe ipſa deterior euadat.

43 *Screatio in omnibus doloribus,qui sunt circa pulmonẽ & costas,cito prompteq; screetur, necesse est.* · Quod græce πτύαλον · sputum, dicitur, hic uertitur, screatio.

Verbum,cito,signat inter initia ægrotationis:prompte vero,pro eo , qđ est facile , ac propense,dictum est:id vero accidit,cito ac sine dolore excreantibus.Fieri.n.cito aliquid intelligimus bifariam,tum vt primum tps totius morbi,tum etiã vt tps adiunctum functioni,significetur.Prompta.n.screationis eductio.i.propensa ac facilis est, quoties nec vehemens in thorace dolor sit(hic .n.interpellat sistitque in medio, priusquam absoluatur,nascentem adhuc thoracis functionem) nec uires imbecillæ sint,hæ.n.accumbunt in media functione,ita vt inchoatũ, absolutumq; offin restet.Quin & ipsa screatio,si vehementer fuerit viscosa,oblita tenacius membris,ex currensque, sæpenumero subsistit,fistulis agglutinata pulmonis:quõ,si fuerit admodum crassa, difficulter excurrit,ac longiore t pis tractu male affici cogit,atq; & stipatur in quibusdam itineribus angustis, & ob eam rem nonnullis strangulari contingit. Et sanè ea ipsa materia,si admodum tenuis est,ita vt aquosa sit,vix screatur,vt q̃ circiter spiritus circumfluat:† hæc.n.prima causa vacuationis est, q̃ & continnam nominant.Duplex.n.prima causa est (quemadmodum dictum est, dũ ageretur de causis)cum materiæ uitium:tum & id,quod initiũ hẽat motionis.Ita q motionis initium ex facul- † *Hic sermo uidetur referri debere ad spiritũ , vt sit uertatur. hic enim prima causa &c.*

B tate mouẽte thoracẽ tussientibus est.ad.n.i libris de causis accidẽtium definitum iã est.Violẽta uero contractio eius facit,vt spiritus feratur foras vehementer:huius uero uehementia refert secum materiam conditam in fistulis pulmonis , q̃ quidem asperæ arteriæ sunt.Quoties ergo thorax valide suo fungatur officio,& humor in fistulis pulmonis cõditus, modice crassus sit,facile screatur: si uero neutrũ existat,difficile,ægreq;. Quod si ex prædictis causis altera sit,altera desit , uacuatio inter optimã ac deterrimam media accidet:&,ut in totũ dicatur, put magis ac minus causæ intẽduntur aut exoluuntur,eorũ qđã facilius,quidam difficilius,expuunt.Quid igitur sit prompte excreare,perspicue pariter ac uere perpensum(vt mihi v) iam est. Si igitur id verum est,quemadmodum est,verum quoq; erit &,cito,non.n.ipsi tussedini adiunctum tps,sed primum morbi tps signat:de quo etiã per snias dixit, "In morbo costali,si screatio statim inter initia apparet,breuem ægritudinem fore ostendit.vt,si quis de t pe functionis intelligat esse,cito,dictum (quod quidem docui in uerbo,prompte,contineri) peccabit bifariam:principio,ut tempus ab eo sit bis inconsiderate proditum:tum autem vt,quod est in sententijs perscriptum,omittatur,vim alioqui obtinens maximam.Cæterum,vt non ob hæc solum,sed etiam propter ea,quæ sunt proxime dicenda, ita intelligi conueniat,dum eam ipsam enarrabimus dictionem,ostendetur. ¹Aph.12 .Ex. ord.5.2

C

44 *Permista appareat flaua(bilis)admodum screationi, oportet.*

Verbum ἰσχυρῶς.i.admodum, de permista,non de flaua(bile,)afferendum est ,velut si in hunc modum dictum sit: Appareat flaua (bilis)permista admodum screationi,oportet:verbum,admodum,id potest,quod ualde & maxime,valet. Itaque paulo ante dixit,nomitio vtilissima est,si pituitæ,ac bili permista maxime est:nunc uero in screatione uoculam,admodum,adiecit.Cæterũ, quam recte enarrauimus,sequentem inandiens dictionem discas,licebit.

45 *Si enim multo post ab initio doloris screatur flaua,aut rufa,aut multam inferens tussim,aut non admodum permista, deterior est.*

In hac pollicitus sum dictione ostendere vtrasq; enarrationes antea proditas, veras esse : tum verbi,cito,tum & uerbi,admodum,intellectum;Hippocrates.n.se ad contraria conferens,quemadmodum consueuit,cito,opposuit illud,si.n.multo post ab initio doloris screatur:Ei vero,quod est admodum permista,opposuit,non admodum permista:Et item ei,quod est, prompte excreatur,illud,multam inferens tussim:quoties.n.materia sine dolore,citoq; vacuatur,tussi pauca opus

D est. Antea.n.dictum iam est salubrius esse permisceri materias,quæ vacuantur,quodammodo inter se,nec quicquam excerni exquisite syncerum:& item dictum est, vt oporteat cito existere in costali screationem,in commentarijs De iudicationibus,atque etiam de sententijs.

46 *Screatio enim flaua,si syncera est,cum periculo est,candida vero,glutinosa,ac rotũda,inutilis est.*

Non aliud nunc dicit,q̃ quod antea dictum iam est.Si.n.screatio nequaq̃ permista est , syncera est,ac redditur flaua p p flauam.s.bilem:candida vero,glutinosa,ac rotunda, p p assatam pituitam. Sæpe.n.demonstratum iam est,vt decumbentes membris quibusdam fluxiones ,inflammationem,sacrum ignem,œdema,scirrhum,cancrum,committẽtes pro discrimine exuperantium humorum,mitiores,ac maleficentiores euadant. Sanguineæ enim ac pituitosæ modestæ habentur:quæ uero flauæ,aut atræ bilis sunt,difficiles censetur . Vtraque enim derodit corpus,idque cõmune illis est,proprium uero utrisque,flauæ quidem bilis,ut acutas accendat febres , atræ uero, vt solutu difficilem committat affectionem:siquidem humor,qui crassus,terreusque est, adeo infarcit membra,quibus conditus est,vt difficilius excernatur.

47 *Si vero viridis admodum & spumans est,mala est.*

Sæpenumero dictum iã est,ut chloron(id.n.uertimus uiride)de croceo seu pallido dicere solitũ

sit, & itē de eo, qđ à nonnullis vocatur rubiginosum. Cæterū, q̄ vtrūuis horū, si summe fuerit tale, difficile sit, nō insuper necesse habeo docere, cū antea de quouis syncero humore tradiderim. Præter.n. sanguinē, quis alius humor, si syncerus fuerit, prauā indicat affectionē, flammido calore obtinēs generationē: Flauus inquā, vbi serosus humor ipse assatur: quo ꝑmisto, croceus apparet: rubiginosus vero, vbi is vehementer assatur: Niger vero, aut quoties is ipse vehemēter assatus est, quæ sanè deterrima, & quam maxime derodens atra bilis existit: aut ubi crassus sanguis similiter exiccatus est, aut rōne extinctionis, & refrigerationis. Sed hæc semper in animo seruāda sunt. atq; existimādū subinde ea ipsa pcepta de eisdē rebus intelligi oportere. Cæterū spumans screatio (id.n. in calce dictionis est proditū) ex aerea ac pituitosa subā pariter permista est: ex his enim q̄libet spuma consistit, in mari qdē ex violēto vētorum afflatu, ut multas, & exiguas partes attrita aqua: in ijs uero, q̄ elixantur, p̄ copia caliditatis. At uero cōe in utrisq; cēsēt̄ gigni bullulas multas, & exiguas: gignūtur aūt ipsæ solutu difficiles p̄ ussimū, quoties ambo cōcurrāt, tū aer turbulētus ac nebulosus, tum ēt humor quodāmodo crassus ac glutinosus: nā tenuis humor, qualis exquisita aqua hētur, quoties aerē cōprehendit mundū, non diutius continet, sed statim rescissis bullulis, in propriā remeare sedē permittit: & ob eā rē spuma in mari celeriter soluitur: Crassus uero uiscosusq; humor, quoties (ut dixi) turbulētum ac nebulosam subam intra se clausent, plurimū detinet F tpis, eò q̄ nec illa sursum uersus festinent, quēadmodum mundus aer, & q̄a ipse difficulter rescindit. Vt.n. gignuntur bullulæ ex humida subā includente intra se aerē: pari mō soluuntur, ꝓpterea q̄ humida subā rescīdatur. Facile ergo rescinduntur, quoties spūs tenuis sursum uersus feratur: nō rescinduntur vero, quoties neq; tenuis fuerit, neq; sursum uersus feratur: talis est aer nebulosus, qui nec cōuolet ī sublime, neq; tenuis, sed perquā humidus sit, ita ut ferre queat humorem sibi circūextētū. Ita fit, ut non quoties elixatur aqua, solutu difficilis bulla generet, sed quoties aut crassus, aut opimus humor est, ex quo genitus spūs flatuosus vaporosusq; est, atq; etiā summo tenus in lebete humor oleaceus pinguis ac uiscosus est. Ita igitur, & in corporibus aīaliū spuma gignaī oportet: nō.n. vehementiores flatuū, quēadmodum in mari ꝓcellas, existimari cōuenit, sed ignis calorem consumentē pariter ac spiritum efficientē flatuosum, quod tñ nō oculis ipsis in multis licet infirmis intueri. Sed hæc in præsenti abunde sint nobis prodita. Ipse vero seruabis in animo, quonā mō gignātur spumantes siue screationes, siue deiectiones, siue vrinæ: in his.n. interdū fluitat uocata *lampe (argumento splendoris) ne ꝓterea desideres rursus de his ipsis aliquid inaudire.

48 *Si autem ita syncera fuerit, ut nigra appareat, hæc difficilior, quàm illa est. † Mala etiam screatio, qua non expurgatur, nec proycit ipsam pulmo, sed ob nimiam plenitudinem feruet in gutture.* G

Antea dictum est de omnibus vacuationibus synceris uniuersim, ac de nigris seorsum: quod si nequaquam hærent in memoria, quæ supra definita sunt, rursus ea ipsa reuolue. Rectius enim est ita efficere, quàm ut eadem de eisdem rebus sæpenumero scribam.

DE GRAVEDINE ET STERNVTAMENTO

49 *Grauedines autem, & sternuntamēta per omnes morbos, qui in pulmone fiunt, præuenire, & superuenire, malo est. Sed in alijs morbis exitiosis, sternutamenta utilia sunt.*

Humorē, qui p̄ nares secernitur, tenuē & incoctum noīare assolēt oēs ueteres medici κόρυζαν. i. grauedinē, quēadmodū κατάῤῥουν. i. defluxionem, talē.n., qui p̄ palatum secernitur. Ac miror, quo nam mō Hippocrates non defluxionem adiecit grauedini, sed sternutamentum. Itaq; grauedines unā rōne nocuæ sunt, ubi talibus superueniunt morbis: defluxiones, duabus. Dictumq; à nobis antea sępenumero est, aliqua praua, quia causæ sunt, malis adnumerari signis ex accidentis: alia simpliciter id ipsum tāntmō, esse indicia praua, nullum ipsa cōmittentia malum, indicantia uero difficilē quandā affectionē, à qua cōstiterunt: Porrò alia ab his esse vtroq; mō praua, tum quia signa, tum ēt quia causæ sunt: signa quidē, quoties ex difficilioribus fiāt affectionibus: causę uero, quoties ipsa rursus alias cōmittāt prauas affectiones. Itaq; eueniunt defluxiones, & item grauedi H nes in morbis, q̄ sint in pulmone, quia calidos recipiat cerebrū vapores. Sed pulmo non ab utrisque, sed a destillatione tñmō afficitur. Materia.n. quę p̄ grauedines deferi, p̄ nasū foras excernit, Et ob eā rē defluxiones deteriores, q̄ grauedines, hñr. Ergo nō satis noui quam ob rē eas Hippocrates per hunc omiserit sermonem, nisi aliquis uelit, vt p̄ grauedines, eas quoq; intelligi dederit: ac fortasse ab eo, q̄ inter initia librum trāscripsit, omissę sunt: innumera.n. talia ēt nunc fieri cernimus. Itaq; grauedines ac destillationes semꝑ non bona indicia esse censendū est, præuenientes quidē, eò q̄ malis repleant humoribus pulmonē: ꝓcedēte uero morbo si existunt, quia magnam pulmōis affectionē, & ab ipsa caput esse affectū significēt. Sternutamētū sequitur grauedines magna ex parte, sanè vehemēter cōcutiēs thoracē, uitiat quoq; aliquo mō pulmonem. At vero sternutamēta p̄ alios morbos nunquam simul prehēdunt, quēadmodū nec aliquod aliud accidens: procedente uero morbo si existant, ostendunt salutem, quanquam exitiosus, quantum in alia agitur iudicia, morbus sit. Indicant.n. cōcoctionem, ac robur excretoriæ in cerebro facultatis, de qua cum in nasum flatuosi spiritus excernantur pariter cum alijs quoq; humoribus, nonnunquam sensibilibus, & conspicuis, quandoque tenuioribus, & spectatu difficilibus, sternutamenta consistunt.

* Ita legunt antiq, ut Laurentianus: in impressis autem legitur πορφυρ. i. bulla in translatione ueteri: quorum

† Hæc erāt in cod. græcis. & tamen memini etiā. in explanatione.

A 50 *Screatio autem flaua non multo permista sanguine in pulmonijs,si inter initia excernitur, salutaris admodum est:si septimo die,tardiusve,minus secura est.*

Communis & hic sermo per oēs inflammationes,est iam à nobis sæpenumero proditus,vt de cumbentis ad sedes inflammatione laborātes humoris pars tenuior resudet,quoties continens in flāmationē superficies haudquaquā densa ex natura,quemadmodum exterior cutis,existat,& ob eā rem,siue in meatibus nasi,siue in oculis,siue in ore,inflammatio aliqua sit,humores tenues similes vlcerū ichoribus effluunt.Itidē pulmo laborās inflammatione excernit humores quosdam ad intimas sui ipsius sedes inanes:q̄,inq̄ asperæ arteriæ sunt:q̄ cum à tussedine sursum ferantur,ex creantur, indiciū afferentes cōmittentis pulmoniā fluxionis:illius.n.ceu serum quoddam hātur. Itaq; erunt,si biliosa admodum est,flaui tm̄modo:si sanguinea,rubidi:si ex vtroq; permista, rubidi pariter ac flaui.Hi igitur humores boni sunt.Paulo vero absistunt ab ijs,per quos sanguinem integrū despuūt:forteq; indicium terrebit quēpiā,quemadmodum,quoties cōsistente in pulmone ulcere,satisfit cōceptaculū:etenim tūc sanguinē despuunt.Sed & sanguis in pulmonia eueniēs,pt sits exiguus,screationi κατὰ λεπτότητα.i.per exilitionem,à medicis nominatæ,similis est. id acci-

B dens fit,propterea quod sanguis cōditione tenuis decumbit ad os,cum gingiuæ rariores existant, ita vt ipm̄ nequaquam contineant. In faucibus quoq; ob eandem causam talis sanguis serosus q̄n que excernitur.Nō igit absurdū est,quoties aliquid tale in pulmone generatur:id uero ex conditione sanguinis,atq; eius copia facile cognosces;nā,q̄ ita screatur,nequaquā crassus,neq; multus est.Cæterū non expectare accidens ad septimū vsq; diē oportet,sed potissimū ante primū quatet nariū,ut cōcoctus,& alteratus sit:si secus,sed oīno ante septimū expectādum est.Si uero talis persistat,qualis ab initio erat,perspicuū est,q̄ plurimū tp̄is processurā significet ægrotationem:nam ubi nōdum septimo die cōcoqui cœpit,longissimam fore demonstrat integrā cōcoctionē.At lōgiore tp̄is serie multa quoq; alia absurda incidere assolent, tum ægroti culpa , & administratoris,tum & uitio aliorum,quæ inopinata forinsecus accidunt,nec non interdum medici, commisso.Quòd si nihil ex his accidat,periculum,anteq̄ concoquatur morbus, exolutionis uirium imminet:& ob eam rem minus securum uideri dixit pluribus diebus tales permanere screationes.

51 *Omnes autem screationes malæ sunt,quæ non sedant dolorem:pessima autem nigra, vt descriptū est:quæ uero sedant dolorem,omnibus meliores sunt.*

C Cōis hic quoq; sermo est in oibus,q̄ ex corpore excernunt:de quibus alijs libris , atq; etiam in sententijs dixit, q̄ facilitatē potissimū spectari conueniat.Sęp.n.ualuit natura prauā uincens affectionē,expurgare corpus:& in hic terrentur multi aspicientes vitiū eorū,q̄ excernuntur,nequaq̄ cognoscentes,vtrū id accidentis fiat rōne,an quia natura prauā materiam foras expellat. Itaq; p Sententias tm̄modo facilitatis scripsit appellationem:hoc loco doloris indicauit sedationem , ob quam cōmendat screationes,q̄ dolorem sedant.Paulo post oīa deinceps indicia docebit in melius proficientiū ægrotationū:q̄,inquam,nomine facilitatis cōplexus est:quin & postea præcepit indiciorū ab ipso dictorū exquisite perpendi vires,vt ea inter se conferendo,possis ex magnitudine in deterius aut melius totius corporis sentari momentū,quemadmodū p̄senti ipse oratione effecit. Si.n.à screationib. nequaq̄ desinit dolor,indiciū bonū non est:nō tñ sufficiet tibi id vnum cognoscere ad exquisitā futuræ fortis p̄sensionem , sed considerari conueniet & alia accidentia : id.n.demonstrauit,nigrarū mentionē habens screationum.Igitur,cum indiciū cōe sit non desinete dolorem,si crocea fuerit screatio aut rubra,minori cū periculo est:si nigra,exitiosissima est . Quocirca cuncta considerans,non solū prædicta,summā vnā exquisitæ colliges præsensionis:ac ipse Hippocrates deinceps oīa indicia tum bona,tum etiam mala percensuit,prędictis in animum reuocatis.

1.Aph.2.Ext. ord.5.b

*Al. ex antiquis, verba voc. i. morbi, & etiam vetus trāslatio.

D DE PVRVLENTIS

52 *Quicunque autem dolores ex his sedibus non desinunt,neque screationum purgationibus, neque ventris subductionibus,neque uena incisionibus,ac medicamentis,& uictus rationibus,in suppurationem uerti sciendum est.*

Quicunq; dolores circa thoracis ac pulmonis sedes non desinūt adhibitis subsidijs,idq; malum tm̄modo habent,nec ullum aliud exitiosum indiciū adest, eos suppuraturos expectabis. Hi namque quodammodo medij sunt,inter eos,qui soluantur celeriter,& eos,qui insanabiles existant.

53 *Quæcunque autem suppurantur , dum screatio biliosa est,exitiosa admodum sunt,siue uicissim bilis ac pus,siue simul excernantur.*

Eorum,quæ in partibus corporis perspicuis suppurantur,si talia in parte pus habeant, in parte reliquam materiā,nullū curatu facile est. Si uero ultra,q̄ nondū habeāt pus,adhuc, & maleficium quoddā illis adfuerit indiciū,multo magis praua sunt.Sed ex his multo magis praua esse censenda sunt ea,quę pręcipuis sedibus fiunt:indicatur enim humor quidā ferocissimus,quandoquidem demonstrante natura, quonam modo præparata sit ad concoquendum , nihil prorsus illi concessit.

54 *Potissimũ uero, quoties suppuratio exserni ab eiusmodi screatione septima die ægrotationis incepit.* E
Id quoq; cõe est oĩum ꝑ dies decretorios secretionũ. Decretorius.n. ad iudicationis firmitatẽ conducit: utrum uero bonũ, an malum sit, alijs cognoscatur signis. Si.n. sudor fiat septimo die, siue deiectio alui, siue sanguinis fluor, meliorem si reddiderit ægrum, indicium bonum: si deteriorem, malum est: & alterutrum fidum esse ostẽditur, non quemadmodum si alio die existat. Sed de his, in libris De diebus decretorijs, atq; etiam De iudicationibus fusius definitum iam a me est: in quibus oportet antea exerceri eum, cui libeat dicta Hippocratis exquisita consequi ratione.

55 *Screantem uero talia, mori quartodecimo die sperari potest, nisi bonum aliquod illi acciderit.*
Horum ueritatem te ipsa didicistis, me prædicẽtem experti: quocirca aĩaduertere uos oportet ea quæ Hippocrates dicit, non talia existimantes potestate ẽri, qualia a multis medicis scripta iã sunt: quippe quæ literis tenus, & uerbis uerisimilia sint, sed ęgrotationũ operib. explosa. Etenim intẽtionẽ ab eo ꝑditam, q̃ media aliorũ oĩum bonorũ malorũq; est, cõsiderãdo, poteris ꝑdicere diem, quo moriturus aliquis est. Subijciamus.n. ægrũ screare purulẽtũ septima die, nõ tñ solũ, neque per totũ diẽ, sed aut cum eo biliosum aliquid, aut illud tm̃modo sine materia purulẽta: atq; in eo esse alia oĩa media ab ætate, natura, t̃pe, terra, ac propria facultate, ita ut nec facultas uehemẽtissima, neq; debilissima habeatur: iridẽ & tẽperamentũ ægri nec optime cõstans, neq; deterrime: pari mõ t̃ps, terrã, conditionẽ, ætatẽ ægri inter optimã ac deterrimã esse subijciamus: simili rõne in unoquoq; signorum genere, q̃ media sunt, ægro inesse subijciantur: hunc sperabis quartodecimo die moriturum, ita ut hic medius mortis terminus censeatur. Accedentib. uero bonis indicijs plus t̃pis ꝑcessurum mortis aduentum: malis uero, citius, quã quartodecimo die, moriturum. At uero, q̃ nam sint bona aut mala iudicia, persecutus ipse deinceps, q̃dã nominatim exposuit: q̃dam breui summa perstrinxit. Cæterũ ipse nequaq̃ hæc simpliciter accipies, perinde, ut si cũcta æqualia habeãtur, sed in aĩo retinens ea, quę Hippocrates scripsit, quæq; ipsi adiecimus, numerũ ipsũ considerabis ac ꝑtatẽ, dũ ipse ait, Salutaris admodum est, & exitiosus admodũ est. primariæ id ꝑtatis alterum in bonis, alterũ in malis, instituens: Itidem dũ ait, ꝑximã fore mortẽ: aut ubi exitiosissimũ dixit, nõ simpliciter exitiosum. Quin ẽt de signis salutarib. quoties dicit, Magnã vim obtinet ad salutẽ. & rursus, securitatem.n. indicat, ac morbũ fore breuẽ. uel aliquid tale adiecit. Alia vero simpliciter exitiosa, aut rursus simpliciter salutaria, medij ordinis ambo pro natura propria sunt. Porrò ꝑter hæc ambo, quæcunq; dixit cõparatiue, aut exitiosiora, aut salubriora, aut adiecit magis ac minus. Si qd̃.n. primi ordinis malũ accessit indiciũ quinto, aut septimo die ꝑdictis exitiosis G screationib. ęger ad undecimũ diem nequaquam deueniet, magisq; si plura talia, non unũ tm̃modo existat. Pari ratione, si quod admodum salutare existat, ad tertiam vsq; septimanã extendetur morbus. Permistis uero inter se exitiosis ac salutarib. signis, aut his magis in utroq; genere, minus illis, aut quouis alio mõ: ex pluribus, inquam, ac fortissimis bonis signis sperari potest ægrũ plus t̃pis duraturum, ex contrarijs vero minus: Nec secus, si quis senex, aut debilis viribus, aut in tempore, terra, conditione praua, ac male temperata, ægrotet, accelerarturum mortis aduentum expectari oportet: maximam rursus uim habere existimare ductam a uiribus intentionem.

56 *Bona uero hæc sunt, facile morbum ferre, bene spirare, dolore uindicatum esse, sputum facile extussire, corpus æqualiter calidum uideri ac molle, siti non detineri: urinas, deiectiones, somnos, sudores singula intelligere bona, uti perscriptum est, succedere. ita enim omnibus his euenientibus, homo haud sane morietur. Quod si ex ijs alia superuenerunt, alia non. utique non ultra quartumdecimum diem uiuens ægrotus perierit. At horum contraria difficulter tolerare morbum. spirationem magnam esse ac crebrã, dolorem non sedari, sputum uix extussire, siti admodum conflictari, corpus ab igne inæqualiter haberi, uentrem & costas calidas ualde esse, frontem autem, & manus ac pedes algidos: urinas, deiectiones, somnos, sudores, mala sic, uti descriptum est, nosse singula: Nam, si horum quodpiã sputo superueniat, prius* H *sane, quam diem quartumdecimum attigerit, homo decedet, uel nono, uel undecimo. Ita nimirum coniectari oportet, utpote hoc sputo facile exitium portẽdente, nec in quartumdecimum diem deducẽte. Porro euenientia bona ac mala expendentem, ex his prædicere ante farique oportet: ita enim fiet, ut ueritatem quis maxime consequatur.*
Hoc loco recensere tum bona, tũ ẽt mala iudicia, incipit, de quib. autea defin tum iã est: & ob eam rem omittens ea, q̃ sunt deinceps prodita, aggrediar. Si cui.n. conualescendum est, oĩa bona indicia adsint, necesse est: si moriendũ, uel unũ adsit malũ, sufficiet: tm̃modo.n. indicatur citiusq;, & serius moriturum ægrum, ꝑ propterea quòd plura pauciora ue, bona aut mala, indicia existant.

57 *Aliæ uero suppurationes rumpuntur, plurimæ uigesimo die, aliæ trigesimo, aliæ quadragesimo, aliæ ad sexagesimum diem deueniunt.*
Obscurum est, quas alias dicat suppurationes. Fieri.n. põt, ut de suppurationib. quę in alijs sint partibus, sermonem faciat, omittendo thoracem ac pulmonem, de quibus hactenus perpensum est: fieri etiam potest, ut de ijs agat suppurationibus, quæ in ijsdem fiunt opificijs, sed quæ non similes sint prędictis: contingit quoque, ut de utrisque etiam agat. Sed, quia, quę non similes sint

A ꝓdictis, dixi, id enarrare oportet. Dico.n. non de oibus suppurationibus eum, sed de ijs(vt ipse dixit) q̄ habeāt ꝑmistā bilem, hactenus fecisse doctrinā: nec de his oibus, sed q̄cunq; septimo die ruptæ sunt: id uero rarum est, plerūq;.n. vigesimo rūpunt: quędā diutius immorantur, de quibus nūc agit. Cæterum dñæ oīum cões hn̄tur, ob quas spatio tp̄is euariant inter se, ex affecta sede, & exuberante humore. Sedes.n. calidiores ac molliores citius suppurantur: frigidiores vero ac duriores tardius. Itidem ex humoribus, calidiores citius: frigidiores tardius. Hæ quidem ſm̄ rei sub̄am differentiæ sunt. Porrò accedunt extrinsecus eæ, q̄ ab ætate ducuntur, natura, tp̄e, terra, conditione, ac uiribus ægri. In oībus his, calidi humores citius: frigidi tardius, suppurant. Hęc igr̄ uniuersim scire de oīb' suppurationib. bñ ē: sed mihi nr̄ nunc quoq; docere de ijs, q̄ ī thorace ac pulmone sint.

58 *Considerari autem oportet suppurationis initium fore, colligentes à die, quo primum homo febricitauit, aut quo rigor eum prehendit: & si dixerit pro dolore sibi inesse pondus in loco, quo dolore afficiebatur: hæc enim fiunt inter initia suppurationum: Ex hoc igitur tempore expectare suppurationum fore eruptionem ad prædicta tempora oportet.*

Cōfessum id unum est oībus ferè medicis: eū ēt ꝑspicue cōstet, vt quoties īflāmationes, q̄ sunt in partibus ꝑcipuis, haudquaq̄ discutiantur adhibitis subsidijs, sed suppurēt, rigor tunc fiat, ac post

B ipm̄ febris. Etenim sermonibus de rigore ꝑpensum iam est, ꝙ puris acrimonia generati mordens ac derodēs adiuncta corpora, rigorē cōmittat ꝑinde, quasi medicamenta acriora: q̄bus adhibitis interdum malignis ulceribus, aut cuidam affectioni putredinosę, rigere & febricitare cōtingit. At uero febris talē insequit̄ rigorē. Sanè & Hippocrates alterutrum cōmemorauit, ac febrē prius, dicēs, a die, quo primum homo febricitauit, nō illū declarās diē, q̄ toti' ægrotationis extitit primus sed quo rigor vna cum febre, vehemētiore.s. admodū, q̄ anterior, existēte, coincidit. Quin ēt ponderis euenit sensus tūc ægrotis, cum humor in multas, & exiguas partes dispersus, in partib. inflammatione laborantibus post mutationē in pus colligatur ad aliq̄ sedē inanē, cōtinuam omni parti, q̄ inflammatione laboret. Igitur ex hoc, inquit, tp̄e, quo primū extiterūt, expectare oportet & vigesimo die, & trigesimo, & quadragesimo, & sexagesimo, rumpi suppurationes. Quæ vero dixit indicia, tria numero sunt, pondus, rigor, febris, quæ multo, quam anterior, vehementius affligat.

59 *Si vero suppuratio in altero latere tantummodo fuerit, pertere, atq; edissere conuenit in his, vtrū in altero habeat latere dolorem, & vtrum calidius, quam alterum sit. Atque eo in incolume latus cubante, requirere oportet, num aliquod desuper onus illi pēdere videatur. Si enim id fuerit: suppuratio in al-*

C *tero latere est, utrouis onus exstat.*

Cōstat ex dissectionibus, ꝙ mēbranæ thoracē interseptant, a pectore ꝑuadētes vsq; ad spinam ita vt duo caua ipsæ conficiāt. Quocirca nullā ineunt societatem, q̄ existunt in altera parte suppurationes, eū ijs, q̄ in altera sunt, quēadmodū in illis, q̄ intra peritonæum consistunt. In illo.n. circiter oībus intestinis circūfluit pus: In hac vero neq; materia dextræ partis thoracis transmeare in sinistrā: neq; è contrario, q̄ in sinistra est, transmeare in dextrā pōt. Ob eā igitur rē censet edisCēdū esse, num æger in utraq; parte habeat pus, an in altera dūtaxat. In pulmonijs.n. quoties in suppurōnē uertūt̄, ī utraq; potius, q̄ in altera colligit̄ pus: ꝑ costales vero in altera poti', q̄ in vtraq;. Cęterū ꝑs affecta cognoscitur ex dña caloris, calidior.n. affecta pars ē: & q̄a cubās æger ī lat' oppositū, on' sublimiori īsidēs parti ꝑsentiscit: cōstat.n. ꝙ pus hoc collectū loco, oneris sēsū importet.

QVIBVS SIGNIS COGNOSCANTVR PVRVLENTI

60 *Omnes autem purulentos agnosci his indicijs conuenit. Principio si febris non dimittit, sed interdiu tenuior, noctu vehementior est: si sudores multi superueniūt, ac tussiendi cupiditas est, nec quicquā tamen dignū commentatione expuunt: si oculi caui reddantur, maxillæ vero ruborem trahunt, & vngues manuum curuantur, digiti vero potissimum summi calescunt, atque in pedibus tumores fiunt, ne-*

D *que cibum appetunt, ac pustulæ circa corpus erumpunt.*

Quicūq; pus obtinēt intus in corpore uniuersum, siue cōtētū ante in parte inflāmatione affecta, siue ēt post eruptionē, noīes tales ἐμπύους.i. purulētos, seu supputatos, licebit. Sed medici assolēt solos, aut potissimū eos, qui in thorace, ac pulmone talē habeant affectionē, ἐμπύους.i. purulētos noīare. Id uero pus post eruptionē inter thoracē pulmonēq; cōtinetur: &, nisi cito excreet tabidi intereunt, febricitantes tenuiter q̄dē, at calore iugiter quodāmodo in noctem crescente: Idque accidit oīb' febricitantibus hectica febre, nō rōne affectionis nocte augente illis febrē, sed ex quodā accidētī, qd̄, inquam, tale existit. Per febres hecticas vocatas, partes ipsę corporis solidiores ignitæ euadūnt. Ob id igitur assidue febris in se ipsa similis manet, calorem obtinēs ꝑinde vt calx, debilē cōtingētibus. Itaq; quoties esitent ac bibāt, simile q̄ddam accidit, qd̄ in calce euenit aqua ꝑfusa: quo fit, vt contingētes exterius ægrū, multo calidiorē ꝑsentiant. Ego uero uobis eam rem per sæpe ostēdi in ægris, alias alio tp̄e alendo ita febricitantes, vt crederetis id illis ꝑ ꝑ alimētū euenire, nō rōe affectionis. Perspicue.n. apparet incidere calorem febriculosū una cum tp̄e alimēti, statimq; adhibito augeri cibo, & q̄ maxime uehemētem, ꝑ diductionem illius apparere. Sudores vero continui superueniūt, ꝑ ꝑ viriū debilitatē, eō ꝙ diductū alimentū discutiatur. Quin ēt tussien-

di cupiditas.i. voluntatis contentio est, nec quicq̃ dignũ cõmmentatione expuit: si.n. extreassent nequaq̃ purulenti euasissent. Cæterũ causa, ob quã nihil expuunt cõmentatione dignũ, triplex est tũ puris ipsius lẽtor, & crassitudo, atq; ẽt cõtinẽtis pulmonẽ mẽbranæ cõdẽsitas, tum ẽt debilitas in ægro facultatis. Sed & oculi (dixit) caui redduntur. Id cõe est oĩum longarũ febriũ, sed potissimũ earũ, q̃ perspicue exiccãt. Genæ rubẽt, ꝑꝑ calorẽ in pulmone, & item tussedines: hæc.n. ambo ca lefaciunt vultũ, & totũ caput, quia ex defluxione in pulmonem decũbẽte vapores in ipsum redundãt. At vero vngues curuãtur, q̃a firmans eos vtrinq; caro cõsumitur. Itaq; digiti, q̃ q̃ refrigescentes magna ex parte in morbis diutinis, eñ ꝑ oẽs hecticas febres calidi permanent: siq̃dẽ hæ solidas potissimum corporis partes occuparunt. Sanè in summis ipsis ꝑspicue calidiores apparẽt, non in partibus exterioribus, sed in interioribus, vbi carnulentiores existunt. Causa vero perspicua est, si in memoria hærẽt, q̃ sunt de cibo ingesto paulo ante perscripta: vbi.n. humor largior inest, dilucidior in his sedibus calor euadit. Procedente uero t̃pe, & pedes eorum intumescunt, totius corporis extinctione inde incipiente: q̃ppe q̃ partes ab origine longissime absunt. Tunc iã, & cibũ fastidiunt.i. appetẽdi facultate pariter cũ alijs moriente. Pustulæ q̃dã erũpũt, derodentibus ichoribus in corpore collectis: talẽ.n. Hippocrates illorũ esse docuit generationem, secundo libro De morbis vulgarijs, dum ait, Ichores in cute existunt, ibiq; cõprehensa calefiunt. Hi.n. ichores in reliq̃ cutem, quæcunq; laxior est, se insinuantes, in exteriori eius superficie, vtpote densiori, subsistunt: porrò hanc dirimunt, & ab interna absistere faciunt sede, atque in ea collecti pustulas giguunt. B F

3 Epid. sect. 1

61 *Quæcunque ergo suppurationes diutius immorantur, hæc habent signa, quibus admodum credere conuenit. Quæcunque uero breuiores sunt, aliquo ex his indicantur signis, qualia inter initia existunt, & item, si æger difficilius spiret.*

Rectè dicit credendum esse diuturniorum indicijs suppurationum: adeo enim valida sunt potestate, vt nullam de se relinquant ambiguitatem: Breuiores vero cognoscendas esse ex indicijs antea prædictis: ea vero sunt rigor, febris, pondus, & si quod eorum, quę dicta sunt in suppurationibus diutinis, iam appareat: & si æger difficilius, quàm antea, spiret: id uero, accidat, necesse est ꝓpter angustiam pulmonis, quoties pus inanes thoracis prehendat sedes.

62 *Quæ uero citius ac tardius rumpuntur, talibus cognoscãtur signis oportet. Si dolor inter initia fiat, & item difficultas spirandi, nec nõ tussedo, atque etiam sputatio habens perseueret, uigesimo die expectari, aut etiam antea ruptionẽ oportet. Si vero sedatior fuerit dolor, & alia omnia fuerint ex ratione, his posterius expectari oportet eruptionem. Sed accedere necesse est, & dolorem, & spirandi difficultatem, & sputationem, ante quàm pus excernatur.* G

Ex quibus, ut ruptionis periculum immineat suppurationis, ex his ipsis indicijs, vt celerius id accidat, cognoscas, licebit: ea sunt dolor, difficultas spirandi, tussedo, & sputatio. Si igitur continenter, & vehementer infestent, celerem fore significant eruptionem: si uero nec continenter affligãt, nec vehemẽter, diuturniorem. Cæterum necesse est, cum corpus obuoluẽs pus derodatur ab eius acrimonia, dolorem fieri ob id ipsum: tussedinem uero, & sputationem, quia ichoriam quidam tenuis obductum penetret corpus: Spirant vero difficulter etiam propter uniuersam morbi cõditionem, sed præcipue propter accedentem dolorem.

63 *Hi vero potissimum supersunt, quos febris eodem dimiserit die post eruptionem: ac cibum citius appetunt, & siti liberati sunt: & venter exigua ac consistentia dejicit: & pus, album, læue, concolor q̃, est, ac uacans pituita, & absq; labore, ac ualida tussi expurgatur. Itaq̃ optime quidem sic ac celerrime vindicantur: sin minus, qui ad hæc proxime accedũt. Moriuntur uero ij, quos febris non deserit, aut, cum ui deatur deserere, denuo recalescens innotescit, & sitiũt, nec cibum appetunt, aluus humida est, pus uiride, liuidumque spuunt, ut pituitosum spumosumque. Pereũt, si hæc adsint omnia. At, quibus alia adueniunt, alia non, horum quidam intereunt, quidam in multo tempore incolumes euadunt. Verum ex indicijs omnibus, quæ in his existunt, de cæteris quoque uniuersis coniectandum.* H

Hic sermo omnis ab hac incipiens dictione, totus perspicuus est, si in animo existunt ea, quæ sunt antea perscripta. Omittens igitur eum, ad proxima ueniam.

64 *Quibus autem abscessus fiunt ex pulmonijs, aut circa aures, ac suppurantur: aut ad inferas sedes, ac fistulantur: ij supersunt.*

Verbum, fistulantur, cantummodo in hac dictione obscurum est, dictum per translationem: quæ enim proprie fistulæ nominantur, nempe hęc musicorum instrumenta, oblonga obtinent caua. Quoties igitur in animalium corporibus similes præter naturam giguuntur, ex eadem appellatione significantur. Itaq; mihi uidetur: quod nunc etiam Hippocrates uerbo fistulantur, vsus sit propter longitudinem excursionis. Sed vniuersa summa de abscessibus est, qui pulmonijs superueniunt, interdum ad adenas sub auriculis, interdum ad eas, quæ infra thoracem sunt, sedes.

65 *Consideranda uero & talia sunt in hunc modum. Si febris detinet, & dolor non desiit, & screatio non excernitur ex ratione: neque biliosa fuerunt alui dejectiones, neque solutiores ac syncertiores fiant: nec urina admodum multa, & crassa, ac multum obtinens sedimentum: promittitur uero salutaris ab omnibus alijs signis salutaribus: his tales fore abscessus sperandum est.*

Abscessus

A Abſceſſus pdictos quonã mõ aliqs pñciat, docet, in gemina diuidens orõnẽ: ita ut prima pars eius indicet fore abſceſſum: ſa vero, vtrum ſupra thoracẽ ad adenas ſub auriculis, an infra præcordia, ſit futurus. Itaq; exordiamur & nos a prima parte, in qua ſumma eſt morbum eſſe concoctu difficilẽ, non tñ exitioſum: nõ.n. ſi concoctu facilis ſit, p abſceſſum, ſed aut per excretionem, aut ſenſim, ſoluetur cõcoctus: neq; ſi exitioſus exiſtat, aliqs abſceſſus bonus apparebit. Quocirca, medius inter mitiores ſit, & exitioſos, oportet. Igitur Hippocrates merito ex his indicijs q̃dã mala, q̃dam bona, adſcripſit: q̃ particulatim iã pſequor, incipiens a primo, de quo ſtatim inter initia dixit ita: *Si ſebris detinet.* i. prehendit hoiem, ita ut nunq̃ intermittat: & dolor non deſijt, nã, vbi deſierit, nihil amplius opus eſt abſceſſu ad ſolutionẽ, eo φ morbus placidior habeaẽ: & ſcreatio, dixit, non excernaẽ ex rõne, prorſus.n. morbus nõ req̃ret abſceſſum, quoties ſcreationibus purgeẽ; tũ deinceps, neq; biliofæ fuerint alui deiectiones, antea.n. dictum iã eſt, ut p morbos biliofos abſceſſus nequaq̃ fiãt: oportet.n. craſſam hr̃i, ac crudam humorũ materiã, ut morbus plus t pis edu ret, nec p excretionẽ, ſed aut p abſceſſum, aut ſolã concoctionẽ, cureẽ. Qđ vero hoc ſeq̃tur, q̃dã ita ſcribũt, neq; ſolutiores, ac ſynceriores fiãt: queẽadmodũ dixit, neq, biliofæ alui deiectiones, ita nec ſolutiores, ac ſynceriores fiãt, ſynceriores, ad impermiſtas cuiq̃ humorũ aliorum referendo,

B p pea, φ ex non hẽant biliofarũ materiarũ qualitatẽ: nec ſolutiores vero, ad copiam excretionũ; vt, ſi & biliofæ fuerint, & ſolutiores, p excretionẽ potius, q̃ p abſceſſum, iudicatio quoq; futura ſit. Alij a contrario ſcribunt dictionẽ ita, neq; biliofæ fuerint alui deiectiones, ſed ſolutiores, ac ſynceriores, ſolutiores hr̃i volentes eas, q̃ modice excernantur: ſynceriores uero, aquoſas & impermiſtas: ſuperius.n. dictũ eſt, φ ſyncerũ de qualitate impermiſta dicatur. Itaq; pronuncians Hippocrates, inquiunt, biliofas deiectiones de ſynceris, quod eſt impermiſtis, ac veluti ſummis p uiam qualitatẽ, conſtat, φ aquoſas dixerit, q̃ incoctæ ſunt, & ob eã rem ſpatio t pis egent ad concoctionẽ, quo et abſceſſus fiunt: Acuti.n. morbi p excretionem potius iudicari, diutini per abſceſſum ad ſolent. Sed, de dr̃ia in pdictis ſcripturis rurſus in maiori ocio conſideres, licebit. Hoc loco totius compendium ſermonis perſtringam, ut ex ipſo pateat utilitas in operibus artis. Itaque inſtituit Hippocrates ſcrutari de morbis euntibus ad abſceſſum. Hi uero ſint oĩno ex crudis craſſiſq; humoribus, oportet, non tñ exitioſis: tales enim ubi diutius immorantur, committunt abſceſſus, niſi per πέψιν.i. concoctionem (ita.n. noiare adſolent Hippocratici) eorum ſolutio præuertat. At vero indicia concoctionis eruntſi urinæ copia excernatur, q̃ multum obtineat ſedimentum. Vbi vero ſedimẽtum multũ eſt, urina quoq; ipſa prorſus craſſior eſt, q̃ ſoleat per naturã. Itaq; mento

C duplex ſcriptio p dictionẽ hr̃, quibuſdam ſcribentibus ita, nec urina multa, & craſſa, multumque obtinens ſedimentum, alijs uero, nec urina admodum multa, multumq; obtinens ſedimentum.

66 *Abſceſſus autem fiunt, hi quidem ad infernas regiones, quibus aliquid phlegmatis circa hypochondria adſit: illi uero ad ſupernas, quibus hypochondrium quidem flaccidum, ac doloris expers perſiſtit, difficultas autem ſpirandi aliquo tempore facta, deſierit ſine occaſione alia.*

Occaſiones græce προφάσεις conſueuit Hippocrates noiare cãs euidentes. Quoties igitur ſpirationis repente eueniens difficultas per prædictas affectiones, rurſus derepente deſiſtat: habeatq; id, vt & eueniat, & deſinat ſine euidenti cauſa: ſignificat tendere humores ad caput: quemadmodum ad infernas ſedes, calor quidam euidens in hypochondrijs. Nõ enim pituitoſum humorem exiſtimari couenit nunc intelligi ab eo per dictionem, in qua ait, quibus aliquid phlegmatis circa hypochondria adſit, nam multo melius eſt intelligere, de calore præter naturam flammido pditum eſſe phlegma: Is euenit ob ignẽ ſacrum, aut phlegmonem, i. inflãmationẽ proprie noiatã. Quòd ſi fuerit è contrario, vt flaccidũ q̃dẽ & doloris expers ſit hypochondriũ, humores vero tendere ſurſũ uerſus pdicta ſpirõnis difficultas indicet, abſceſſum eruptũ ſu pnis ſedibus expectato.

DE ABSCESSIBVS.

D 67 *Abſceſſus autem, qui ad crura fiunt in pulmonÿs uehementibus, ac periculoſis, omnes utiles ſunt: optimi vero, qui, vbi ſcreatio iam in mutatione eſt, fiunt. Si enim œdema ac dolor fiat, & ſcreatio pro flaua purulenta exiſtat, ac foras excernatur, ita ſecuriſſime & homo ſuperſtet, & item abſceſſus ocyſſime citra dolorem deſiſtet. At ſi ſcreatio non recte excernatur, nec urina uideatur bonum habere ſedimentum, periculum claudicatis in articulo, vel multi negocÿ imminet.*

In pulmonis uehementibus abſceſſus ad crura fieri, prorſus bonum eſt: ſi q̃dẽ maxime vera ſnĩa Hippocratis eſt, ſcđo libro De morbis vulgarijs perſcripta de bonis abſceſſibus, ut optimi * ſint, ſi maxime deorſum, & quã longiſſime ab ægrotatione, abſiſtant: magis uero ſi concoctione pariter fiãt: Eteñim id quoq; comendauit primo libro De morbis vulgatijs, dicẽs, "Cõcoctiones celerẽ iudicationẽ, ac ſecurã ſanitatem pmittunt. at uero concoctionẽ indicat ſcreationis mutatio, & itẽ vacuatio innocua, atq; abũdans: hoc.n. indicauit dicens, ac foras excernatur. At, ſi citra morbi concoctionẽ abſceſſus in crura fiant, vindicabitur quidem & hic in modũ hõ a periculo in pulmonia, ſed articulus ipſe, in quẽ decubuit, difficilius ſanitati reſtituetur, ac forſitan q̃q; æger ex eo claudicabit. Rurſus hoc loco perſcriptum eſt ei non unũ cruditatis indicium, quemadmodum concoctionis: ſed ſcreationibus adiecit ductam quoq; ab urinis dignotionem. In ipſis tñ maleficis

2. Epi. ſect. 1.
1. Epid. com. 2. t. 45. 3. 1 a 2.

ſcreatio-

ſcreationibus non inſ. adiecit incoctionẽ: atqui id oppoſitum cõcoctioni erat, ſed abunde ei fuit E duntaxat non excerni, idoneũ id hẽi ſignũ maleficæ ægrotationis exiſtimans, ut ſcreari tãmodo, aut concoqui tantummodo, neutrum idoneum exiſtat: eo quod ſæpenumero ſatis ſcreãt, quam qui morbus adhuc incoctus ſit: & itẽ quandoq; concoquitur morbus, ſcreatio uero non ſatis excernitur, interdum præ debilitate mouẽtis thoracem facultatis, interdum propter craſſitudinem, & lentitiam ſcreationis, quandoq; propter amborum concurſum, tum uirium debilitatis, tum & qualitatis puris. Itaq; neceſſe eſt, & concoctum eſſe morbum, & excerni recte ſcreationem per affectiones, quæ in ſanitatẽ ituræ ſint: per affectiones uero cõtrarias, idoneum ſignum & non screari tantummodo eſt: ex ſuperabundanti uero in eis ipſis indicium erit malefici morbi, ſi cum eo, ꝙ non recte excreantur, nec uacuantur, quæ in thorace ſunt ac pulmone, & adſint indicia quædam cruditatis humoris. Conſtat enim ꝙ difficilior ſit affectio, in qua neq; excreant, & item cruditas ꝑ manet: modeſtior vero, per quam concoquitur quidem, ſed non abunde excreant, nec integre perpurgantur. Cæterum, quod abſceſſus maxime in articulos fiat, id quod & in libro De morbis vulgarijs ſcripſit hoc etiam loco indicauit, obiter dicens, periculum clauditatis in articulo imminet. At uero cauſa talium abſceſſuum amplitudo articulorum eſt, ſuſcipiens decumbentes fluxiones. Ad id quoque conducere quidquam poteſt motio eorum: omnes enim humores ad ſedem F commotam, & calefactam facilius permeant.

1. Epid. cõ. 2. t. 39. 3. 111. e

68 Si autem abſceſſus euaneſcunt, ac retrocedunt, nequaquam egrediente ſcreatione, ac febre detinente, difficilis morbus eſt: periculum enim delirij, mortisq́; imminet.

Euaneſcere dicere quendã tumorẽ ꝑter naturã, non id, quod deſiſtere, indicat: verbum.n. deſiſtere, aliquid gñalius: euaneſcere uero, cito deſiſtere, ac velut derepente, ſignãt. Id igitur accidit interdum propter humoris tenuitatem, & partis laxitatem, & item circunuenientis nos aeris caliditatem, atq; adhibiti medicamenti ꝓ̃tatem, ac virium ægri firmitatem: ſi.n. omnia prædicta concurrant, moles pręter naturam cito diſcutietur. Sed magna ex parte talia euaneſcere accidit, trãſmeantibus committentibus ea humoribus, aut in eandẽ ſedẽ, vnde commota ſunt, qđ ꝓprie nominat Hippocrates retrocedere: aut ad aliquas alias ſedes in profundo corporis poſitas. Tanquã igitur ex cauſis maxime contrarijs moles præter naturam euaneſcant, finem hñt maxime cõtrarium, ꝙ indicat, aut citiſſimam contriſtantium humorũ liberationẽ, aut deterrimam affectionem, eis in partes præcipuas remeantibus. Hæc igitur oĩum abſceſſuum cõia cẽſentur. Definitio uero cõis q.dem & ipſa euaneſcentium tumorũ eſt: conſiderari uero oportet, & alia indicia, potiſſimũ, q̃ propria affectarum partium ſint. Hoc autem loco ſpiritalũ opificiorũ propria definitio ab Hip G pocrate, proxima. ſ. cõibus, ꝑſcripta eſt. Itaq; dixit ita, ſi aũt abſceſſus euaneſcunt, nequaq̃ egrediente ſcreatione, ac febre detinente, difficilis morbus eſt: cõſtat enim quod ſeceſſerint in profundum ad ſedes præcipuas: ſi.n. diſcuſſi eſſent, non inſuper febricitarent, ac facile ſcrearent. Itaq; veriſimile eſt in pulmonẽ ijs oẽm ſeceſſiſſe fluxionem: & ob eã rem delirare eos rõ eſt: ſi quidem id quoq; uitium ex ijs habetur, quæ per tales in pulmone affectiones eueniant. At uero, ut ſpirantes difficulter, morituri ſint, dicere ſuperſedit, ſciens nos eam rem eſſe ex pr̨dictis intellecturos.

Infra com. 3. t. 13. & 14.

69 At purulentorum, qui ex pulmonijs ſunt, ſeniores potius intereunt: per alias uero ſuppurationes iuniores potius moriuntur.

Seniores non ſimpliciter ſenes, ſed in collatione, uel comparatione, ſeu quouis modo nominare cuiquam libeat, ut ad iuuenes, intelligi debet: nam, qui per ætatem abunde iam proceſſerint, ex nullo morbo magis, quam iuniores, conualeſcunt. Sed qui inter hos & ætate uigentes interiacent vtpote ſemicani, crudiq; ſenes noĩe, conualeſcere uideri licet interdũ magis, quam qui ſint in ætatis vigore. quemadmodum Hippocrates ipſe docuit de phlegmonoſis affectionibus, q̃ in auribus ſunt, & nunc de purulentis ex pulmonia: in his enim quia propter excretionem ſanatio eſt, uiribus egens ualidioribus, ob id potius iuniores, quam ſeniores, ſeruantur: in cæteris, iuniores antea H moriuntur ex doloribus, ac febribus: id quod ipſe dixit de auribus: febres enim ac deliria minus illis ſuperueniunt, proindeq; aures antea ſuppurantur. iuniores uero (dicit) ante quam aures ſuppurentur, multi intereunt, quoniam, ſi effluat pus ex auribus, conualiturum eſſe ægrum ſperari poteſt. Itaque & per alias ſuppurationes, ſub ipſum ſuppurationis tempus, iuniores ex magnitudine febrium, ac doloris, morte pr̨occupantur.

† Sẽtentia inſraſcripta habetur in cod. græcis impreſſis: quæ licet uera ſit, nullã tamen nec cũ ſuperioribus, nec cum inferioribus connexionem habet: nec eius mentionem fecit Galenus in commento, (Quicunq; uero ex ſuppuratis nĩũtur, quibus quidẽ purũ pus fuerit & albũ, & nõ fœtidum, ſeruantur: quib. antẽ ſubcruẽtum & cœnoſũ, ꝑereunt)

†† DE DOLORE, QVI CIRCA LVMBOS FATIGET.

†† Hic in græc. exẽplarib. initiũ eſt tertij libri, & in veteri tranſlatione.

70 Dolores, qui cum febre fiunt circa lumbos & inferas ſedes; ſi præcordia attigerint, inferas velinquentes ſedes, exitiales admodum ſunt, itaq́; conſideranda alia ſigna ſunt. Nam, ſi quod & horum prauum extiterit, deſperandus æger eſt. †Si uero aſcendente in præcordia morbo, alia ſigna non praua extiterint, ſalem fore purulentum admodum expectabis.

Si ꝑcordia attigerint, q.dã de delirio intellexerunt, velut ſi in hũc modũ dixiſſet; Dolores, q cũ febre fiunt circa lũbos & inferas ſedes, ſi aſcendentes cõmittãt delirũ, difficiles ſunt. Alij melius, q̃ his, ꝑcordia partem corporis dictã volunt, qđ ſeptum quoq; tranſuerſum noĩatur. Suffragatur veritati orationis illud, quod eſt in calce ſermonis perſcriptum, ubi dixit, hunc fore purulentum

ſperari

A sperari admodum pōt, vult.n. ascēdente in thoracē morbo, è duobus alterum, aut derepente interire ægrum: aut, si secum optime agatur, prorsus fore purulentū. Porrò hæc interstinguunt alijs indicijs: si.n. non praua sint, purulētus euadet: si prauum aliqđ apparuerit, prorsus moriturus est.

DE INFLAMMATIONE, QVAE IN VESICA FATIGET.

17 Vesicæ duræ, ac dolentes, difficiles omnino & exitiales sunt. Exitiosissimæ uero sunt, quæcunq; cū febre continua fiunt. Qui enim ex ipsis vesicis fatigant dolores, interimere hominem sufficiunt, & alui in talibus nihil nisi durum, ac ad necessitatem excernunt.

Sæpenumero dictum mihi est, quod phlegmones.i.inflammationis vocabulum Hippocrates de phlogosi.i.inflāmine, afferat, sermone indicans, quā Erasistratus, & posteriores noīant singulari appellatione phlegmonem: quemadmodum sane & nunc dixit, uesicæ duræ ac dolentes. At uero, quam ob rem tales dixit esse difficiles affectiones, maximeq; quoties febris adsit acuta, perspicue ipse indicauit, magnitudinē causando dolorum, & deiectionum suppressionem. Supprimuntur vero p p angustiam porrecti intestini, atq; vesicę dolorem: desinunt.n. ægri tali fungi officio, quoties statim, si cœperunt, dolor infestet: idq; cōe oīum dolorum est. At uero dolor affligit inter
B dum, quia fungentia officio opificia inflammatione laborant: interdum quia proxima ipsis membra afficiuntur. Ita respirantes dolore infestantur ex inflammatione lienis, aut uentriculi, aut iecoris, aut musculorum, qui in hypochondrijs sunt: & ob eam spirare difficulter coguntur illo genere spirationis difficultatis, quo spiratio parua, ac crebra fit. Sed huius spirationis difficultatis, atque etiam aliarum cuiuslibet causa, libro de spirationis difficultate primo, dicta est.

72 Soluit autem vrina purulenta micta, candidum ac læue obtinens sedimentum.

Quoties uesicæ inflammatio concocta sit, confluunt in sedem eius interiorē cōcocti humores, ac pariter scilicet cum urina excernuntur, indicium bonæ concoctionis in sedimentis habentes.

73 Si uero neque concedat urina, neque uesica mollescat, ac febris continua sit, primis circuitionibus morbi interire eum, qui dolore afficitur, expectandum est.

Neq; mollescere vesicā, ac febrem continuā esse perspicuum est: urinam uero nequaq̄ concedere, obscure dictum est. Etenim nomen de affectibus & accidentibus ferre assolet, quemadmodū oēs alij posterioris æui, concedere inflammationem, molem, duritiem, tentionem, dolorem, dixe
C runt: non tamen aliquis concedere urinā dixit. Itaq; forsitan de prædictis Hippocrates appellationem transtulit ad urinam, ut mutationē eius in melius ita intellegamus. Quod quidem si concedatur, vacuationem quoq; ex suppressione, proditam ab eo inaudiamus, licebit: ut intelligamus p inflāmationē uesicæ, supprimi vrinā: id.n. quoq; interdum accidere solet, quoties perq̄uam exitiosus morbus est, ac rarenter ex eo conualescunt. Igitur ad hunc modum legitur in alijs quibusdam, & item in codicibus Artemidori & Dioscoridis: in alijs uero dicto ita habet, si uero nec vlla fuerit vrina, neque dolor concedat, ac talis lectio nullam habet quęstionē, aut ambiguitatem.

74 Hæc formula potissimum attingit pueros a septimo ad quartumdecimum annum.

Propter inopportunos, atq; exuperantes cibos copia plurima colligitur humoris, crudi uocati, in corporibus puerorum. Is igitur per renes expurgatus quotidie, atque etiam per urinarios meatus in uesicam collectus, interdum calculos in ea gignit: sępe etiam inflammationęs, quoties vesica ab humoribus talibus subinde traijcientibus, uehementer afficiatur.

D

GALENI IN PROGNOSTICA HIPPOCRATIS COMMENTARIVS TERTIVS

DE FEBRIBVS.

Febres autem indicantur ijsdem numero diebus, & ex quibus superfunt homines, & ex quibus intereunt.

Duo habetis volumina (uobis enim id dico sodalibus, quicunq; coegistis me, quod nequaquam institueram, scribere enarrationes commentariorū Hippocratis) in quibus omnia pcepta de diebus decretorijs, ac de indicationib. ppensa sunt. Porrò scitis, ut eas quoq; non tanq̄ edendas in vulgus, sed tanq̄ uobis tm̄modo legendas, scripserim: accidit autem, ut exciderint, & in manibus multorū sint, quēadmodū & alia multa a nobis pscripta. Et ob eā rem nullum in commētarijs mihi libuit enarrare volumen Hippocratis: quęcūq;.n. arti vtilia ab eo didicisse oportuit, ea sunt in multis a me voluminibus pariter cum proprijs enarrationibus cō prehensa

prehensa. Sed, quoniam & quædam dictiones obscurius dictæ prauam nactæ sunt enarrationem, ita vt nul- E
lus uobis placeat ex ijs, qui commentationes scripserunt: melius uero, quam hi, scrutari sententiam Hippo
cratis visus ego sum uobis: idcirco me scripta relinquere voluistis vobis, quæcunq; sermocinan-
do coram audiuistis. At vero id ipsum ego quoq; uobis prædixi, ut necesse sit enarrationes fore in-
æquales non omnibus æqualiter dictionibus enarratis, sed integrius illis, quarum nusquam in commen
tarijs meis habui mentionem: summatim vero ijs, de quibus in eis iam cumulatissime docui, ne sæ
penumero easdem res scribere cogamur. Ergo quia nempe de diebus decretorijs sermonem, pari-
ter ac de iudicationibus, in duobus persecutus sum tractatibus, hoc loco summas rerum dunta-
xat earum, quæ ibi proditæ sunt, in animum reuocabo, petito inde initio. Iudicatio.n. per morbos de
foro translatitia appellatione dicta est, significans præcipitem in morbo mutationem, quæ quadrifariam
existit; aut.n. statim uindicantur a morbis, aut magnam obtinent in melius mutationem, aut sta
tim moriuntur, aut multo deteriores euadunt. Itaq; duas primas iudicationes, simpliciter nominant
iudicationes: proximas duas magna ex parte cum adiectione malam iudicationem, aut prauam
iudicationem, aut aliquid tale verbo iudicationis adijcientes, quandoq; vero, & sine adiectione
simpliciter. Didicistis præterea, ut omnis iudicatio cum quadam euidenti fiat uacuatione, aut absces
su; raro.n. pueruli somno per somnum altiorem, ac longiorem celeres in melius fecerunt mutatio- F
nes: quas nonnulli volunt etiam nominari iudicationes, alij nequaquam comprobant. At uero dies no
minant Decretorios, in quibus tales firmæ pariter ac plurimæ fiunt mutationes: per alios dies,
neq; firmas cernimus, neq; multas fieri iudicationes. Cæterum cognouit non primus solum, sed
etiam maxime admirandus Hippocrates decretoriorum dierum naturam: atq; etiam indicauit causam gene-
rationis eorum. quam nos quoq; tractatu De dieb. decretorijs docuimus, validiorem indicantes es
se circuitionem decretoriorum dierum, septenarium: secundam vero potestate, quaternarium, eo, quod se
ptenarius bipartito secetur: denunciari autem futuram iudicationem in septenarijs circuitionibus a qua
ternarijs: Quartum.n. diem septimi, vndecimum vero quartidecimi indicem esse: quos Hippocra
3. Aphor. 24. tes indices, & contemplabiles nominat. Sanè tali modo numerari vult septenarios: duos deinceps pri
Ex.ord.15.g mos per disiunctionem, sequentem vero tertium per copulationem. Itaq; disiunctio est, quoties in
alium diem desinente primo septenario, mox sequens ab altero incipit: copulatio vero, quoties unus
dies vtrisq; septenarijs communis est, desinente in eum primo septenario, proximo uero ab eo ipso incipien-
te: & ob eam rem uigesimum diem, tertij septenarij nouissimum esse perhibuit: quod si hic quoq; ex dis-
iunctione numeratus esset, primum & uigesimum, non vigesimum, validiorem esse oportebat.
Sed constat, quod non ita eueniat: vigesimus.n. & sæpenumero & ualde iudicationem efficere cerni- G
tur. Igitur, cum tres septenarij viginti impleant dies, tum autem quartus septenarius a primo, & uigesimo
Inf.c.13. & 5. inchoetur, ex septenarijs deinceps tribus uiginti implentibus dies merito Hippocrates quadrage
Et 1.Epid.co. simum diem, non quadragesimum secundum, decretorium esse dixit: itidem, & sexagesimum, & octo-
3.t.14.3.120.d gesimum, non sexagesimumtertium, neq; octogesimumquartum. Hæc igitur circuitionum per
septenarios digestio est. Numeratio uero per quaternarios huic sub sequens est. Diducto.n. quo-
uis septenario in duos in ea quaternarios, quartus ab initio morbi dies, finis erit primi quaternarij,
initium veri secundi: tum autem quaternarius deinceps tertius ab octauo inchoabitur die, quia secun
dus septenarius ab eo ipso incipit: ita fit, ut undecimus dies, finis sit tertij quaternarij, initium uero
quarti. Porrò quintus quaternarius a quartodecimo inchoabitur die, eo quod & tertius septenarius:
igitur ad septimumdecimum finis eius perueniet: qui rursus duobus quaternarijs, quinto ac sexto, communis
est, in quos tertius septenarius diductus est. Itaq; vigesimus dies ægrotationis finis trium septena-
riorum, & quaternariorum sex, habetur. Hi igitur per circuitionem decretorij sunt. Intercidunt uero etiam alij per
morbos acutos, qui quamobrem intercidant, libro De diebus decretorijs perpensum est. Ij sunt ter-
tius, quintus, ac nonus. Intercidit quoq; & sextus, qui male iudicat, propterea quod cum accidentibus diffi-
cilioribus interdum faciat iudicationem, atq; ad hypercrisin nominatam, hoc est acerbiorem iudica- H
tionem, excidat: & uero etiam, quod non integre discutiat morbum, sed imperfecte: &, si quando integre di-
scutiat, prorsus efficiat recidiuam. Hæc & alia multa sunt a nobis tractatu De diebus decretorijs
prodita: quæ omnia fere Hippocrates scripsit, alia alijs uoluminibus, sed a me sunt uno tractatu com
prehensa, cui titulus De diebus decretorijs est, simul definitis ijs, quæ minus definita erant, atq; etiam inte-
gre explanatis ijs, quæ ab Hippocrate uidebantur minus integre prodita. Cum igitur libeat exquisita
ratione præsentire futura, reuoluendæ sunt duæ commentationes illæ, è quibus altera de diebus decreto-
rijs: altera de iudicationib. est. Nunc uero instituimus duntaxat enarrare dictionem Hippocratis in pro-
posito libro. Ex quibus supersunt homines, & ex quibus intereunt. Verbum, ex quibus, aut iudicatio-
nibus, aut diebus, dicit: sed rectius est non, diebus, intelligere, sed iudicationib. Si.n. & quam maxime po
test uerbum, ex quibus, & de diebus dici, tamen primaria ratione in iudicationibus, & ob illas etiam
in diebus existit. Cæterum ex his superesse hominem, aut interire, indicat appellari ab eo iudica-
tionem in quauis celeri conuersione, non solum ea, quæ ad salutem existit.

2 *Simplicissimæ enim febres, ac signis firmatæ securissimis, quarto die, aut citius desinunt: maleficen
tissimæ uero, ac signis affligentes difficillimis, quarto die, aut citius interimunt.*

Sim-

A Simplices dñt hoĩes (hoc est εὐήθεις) & malefici q sint in quadã simulatione, quema dmodum, & Simia callias.i.formosa: Dñt ẽt, & ij, qui sint probis imbuti moribus. Sed.n. primi frequens usus apud authores græcos, secundi uero rarior est. Itaq; dñt interdũ & ita, nõ solũ simplicẽ, sed etiam simplicitatẽ, de affectione bonis morib. ṗdita. Dinarchus igiẽ in Daonẽ ita dixit: Gubernans ado lescentius tem suam Cephalion, & natura ṗbus erat ac simplex. Demosthenes aduersus Aeschinem cum iudicibus disputans ait, nunc vero ob vestram simplicitatem, & indulgentiam pœnas dat, & hæc quoties libet. Plato libro De republica tertio: Igitur rectus sermo conuenientia, honestas, concinnitas, ac simplicitas comitatur. non inscitiã intelligens vocatã simplicitatem, sed re uera rectum, ac bonis moribus paratũ intellectum. Itidem in Euthydemo simplicem dixit eum, qui simplices habeat mores, & honestos: Et, ut demiratus est, hic est adolescens, ac simplex. Sed hæc abunde sint exempli gr̃a prodita ad cognoscendam authorum græcorum consuetudinem in verbo simplicitatis ac simplicis, secundum duas significationes factam. Nunc Hippocrates in altera earum, febres dixit simplicissimas, tanq̃ dixerit placidissimas, ac mitissimas, haudquaquam maleficas: & quoties securitatis indicia extiterunt, vltra primum quaternariũ nequaquam procedẽr, sed aut quarto die, aut citius, desinent. Pari modo maleficæ quoq; febres, & cum indicijs exitiosis

B factæ, quarto die, aut citius. Itaq; constat, q & tertium diem adnumeret decretorijs, dum ait, quarto die, aut citius, definiunt. Itidem libro De vulgarijs morbis primo voluit, primum inter dies decretorios scribens tertium. At uero securissima dicit iudicia ea, quæ particulatim ab eo magnope 1.Epid.cõ.3. re commendantur: quorum & nominatim paulo post habet gratia exempli mentionem. t.14.3.120.d

3 Itaq; primus impetus hunc in modum finitur secundus vero ad septimum producitur: tertius ad vndecimum: quartus ad quartumdecimum: quintus ad decimum septimum: sextus ad uigesimum. Hi ergo ex morbis acutissimis per quatuor ad uiginti ex additione terminantur.

Sæpenumero offendes ab authorib. græcis ṗditũ impetũ (græce ἐφόδιον) hostiũ aut latronum: ex quo nũc Hippocrates sic trãstulit appellationẽ ad circuitionem decretoriorũ dierũ. Cæterum, quæ sunt deinceps scripta per se patẽt, potissimũ q̃bus in aĩo hærent ea, q̃ paulo ante docuimus.

DE CIRC*uitionib.* MORB*orum.* & QVO PACTO *non* INTE*gris* NVM*erentur* DIE*bus.*

4 Fieri vero non potest, ut horum ullum integris diebus eximie numeretur. non enim annus, ac menses integris numerari diebus natura apti sunt.

C Cum tres in diem uigesimum septenarios adduxisset, ob id ait, Non possunt talia diebus integris numerari, neq;.n. annum, neq; menses integris numerari diebus. & vere sane talia dixit: annus.n. nõ trecentorũ, & sexagintaquinq; dierũ tñmõ est, sed ẽt quartę partis diei, & itẽ ad hęc partis cuiusdã propè quodãmodo cẽtesimæ. Vnusquisq; uero mensis minor est triginta diebus, maior uero nouẽ, & uiginti, Noiatusq; est ab annquis græcis μὴν .i. mensis, ut ẽt nunc in multis ciuitatibus, tp̃s inter duas Lunæ, ac Solis coitiones intercidens. Et, cui libeat tp̃s id exquisite ediscere simul cum idoneis demõst rationibus, quantum sit, integrum hẽt uolumen ab Hipparcho factum, quẽadmodum, & de tp̃e annuo cõmentarium nostrum: Ita ergo ẽt Hippocrates septenarium dicit, nec nõ videlicet & quaternarium, non esse integrorũ dierũ, sed partẽ quandã deesse, tantam, vt tres septenarij viginti circunscribantur diebus. Sed, quæ nam sit causa horum, ipsi tentauimus docere libro De diebus decretorijs tertio, cum tamen nemo antea uel dicere aggressus sit.

5 Postea uero eodem modo, & eadem adiectione, prima circuitio quatuor, & triginta dierum, altera quadraginta dierum, tertia sexaginta dierum est.

Non id nunc dicit Hippocrates, quia post diẽ uigesimum, ad quartum, & trigesimum usq; nul

D lus intercidat decretorius: sibi.n. ita pugnaret, medios quoſdã dies decretorios in libris De morbis vulgarijs cõmemorans: & q̃ apparent in ægris, talẽ coarguunt sermonẽ. Sed, q̃a trium septenario Ibidem. rum ad uigesimum vsq; diẽ inter se deinceps numeratorum non eadẽ fuit compositio (secundus .n. à primo seiunctus est, proindeq; quartodecimo die finitur. tertius uero huic copulatus est, & ob eã rem uigesimum hẽt limitem) idcirco, & sequentem septenarium pariter procedere uolens, vt ex duobus seiunctis, tertio uero, copulato, uiginti impleantur dies, quadragesimum nouissimũ statuit terminum sequentiũ trium septenariorum: in ipsis uero duobus terminum circunscripsit trigesimum quartum: & ob eam rem fecit huius ante quadragesimum mẽtionem. Pari rõne mox ab his tres septenarij in sexagesimum deducunt; & uero octogesimum decretorium perhibuit, non octogesimũquartũ, libris, q̃ est de morbis vulgarijs. Ita tres septenarij uiginti dierum nume- Ibidem. rum absoluunt: idq; euenit propterea, q duo primi per disiunctionem numerantur, ita ut quarto decimo desinant die, tertius uero iunctim cum secundo, ita ut hic quoq; uigesimo die contineat.

6 Inter initia autem horum difficilius est præsentire eos, qui parte maxima temporis iudicãdi sunt: simillima enim eorum initia sunt: sed à primo die animaduertendum est, considerandumq̃; singulis additis quaternarijs: nec latebit, quo nam uertetur morbus.

Rursus

Rursus hoc etiam loco verbum, iudicandi, ad utrosq; ordinauit, tum ad eos,q ad bonum,tum E ad eos,qui ad malum mutationem faciût:ac dicit inter initia morborum,qui breui iudicâdi sunt, facillime cognosci,quo nam desitun sint: quemadmodum paulo ante dicit de ijs,q primo quaternario iudicandi sint.Etenim febris ipsa,si curanda est,placidior,si interemptura est ęgrum,maleficentissima est:& qcunq; in vtraq; indicia sunt,in priore quidem oîa saluberrima: in sequenti vero deterrima sunt.Ita fit,ut neutra quartum transmeet diem,qñquidem didicimus, q sp fiat iudicatio vel natura superante morbum, aut victa ab eo.Ita placidissimas natura ægrotationes ocyssime superat,a difficilimis uero celerrime uincitur. Ita efficitur,ut maxime contrarij sint inter se morbi,qui celeriter iudicantur:similer uero,qui permultum tpis ad solutionem requirant. Vt.n. per morbos breues magnus excessus qñq; naturæ est,quandoq; ægrotationis;ita quoties neutrû magnopere exuperet alterum,sed,ceu pares q.dam hostes, pugnent, plus ẽt temporis ad alterius victoriam desideratur. Itidem luctantes, quicunq; palæstrites peritiores habentur, internoscunt, vbi magnum uiderint excessum,statim alterum peruicturum,si uero neuter magnopere exuperet,profecto plus tpis pugnaturos pronunciabunt, nondum cognoscentes, vter eorum victurus sit:sed processu temporis id quoq; prius,quàm cæteri,cognoscent, quippe qui uel excessum exiguum exquisitius animaduertât. Quo enim artifex maxime differt ab eo,qui est artis expers, est F hoc,q uel exigua rerum discrimina persentiscat. Sed, quia aliqua nullo pacto sentiri queunt præ exiguitate,talia neq; etiam artifex cognoscit. Itaq; quum primum sentiri possunt,tunc cognoscûtur.Ob eam igitur rem præcipit Hippocrates per singulos quaternarios côsiderari mutationem: non enim latebit,quo nam uertetur,id est utrum in sanitatem salutemq; ægri exuperante natura:an exuperata,ad interitum:atq; hæc rerum summa est. Sed quo nam modo eam rem potissimum agas, volumine de iudicationibus à me scripto optime discas,licebit.

7 *Quartana quoque conditio,ex einscemodi cosmo id est ordine est.*

Id quoq; plerisq; incognitum est,& ob eam rẽ mirabundi sæpenumero vaticinium quoddam, nřum pſagium credunt, vt febre detẽtus quartana uindicabitur post diem(si ita sors tulerit) quintumdecimum. Atqui per tertianâ non demirantur prædictionem. Sed in.utrisq; ratio côis est. Vt enim per febres continuas numeramus oẽs deinceps dies in præsensionem futuræ iudicationis: ita per intermittentes,adnotationes:ut,quod per continuâs septimus dies ualet, id per intermittentes septima circuitio præstet. Ob id igitur exquisita tertiana septem circuitionibus, non diebus septem iudicari natura solet. Quin ẽt, quod quartus dies a principio numeranti aduersus septimum est,id quarta circuitio,aduersus septimam circuitionem; quartus.n.dies,septimi index est:& G itẽ quarta circuitio septimę index est. Sed de his oĩbus volumine De* iudicationibus ꝑpensum est. Quocirca nunc id vnum intellexisse sufficiet,q & quartanæ febris iudicationes ex numero circuitionũ accidât,nô dierũ. Ex eiuscemodi cosmo.i.ordine est. Cosmon.i.ordinem,appellauit decretoriorum ordinem dierũ: vt.n. acosmias.i.inordinationis,propriũ est ataxia.i.inordinatio:ita cosmu.i.ordinationis,taxis.i.ordinatio. Et ob eam rem appellauerũt mortales Vniuersum hoc, Cosmon, argumento ordinationis,qñquidem in eo cuncta recte disposita sunt. In medio.n.eorum terra posita est,extra circuit mare,id ambit aer,illũ æther: demum his oĩbus cœlum circum obtenditur. Quin ẽt conuersiones inerrabilium stellarũ, q.d opus est dicere,q̃ ordine eant,ut,q assidue similiter habeant?errantiũ uero reuolutiones,q q̃ non singulis diebus pares existant, attamẽ ordinẽ paribus temporibus circuitionibus seruant, ipsis assidue eosdẽ Signiferi locos perreptantibus.

**Antiqua trâslatio hêt de acribus crisis.*

8 *Qui autem minima temporis parte iudicandi sunt, præsentiri promptius possunt: maxime enim ab initio inter se dissident. Qui enim conualituri sunt, facile spirant, sine dolore agunt, noctu dormiunt, & alia signa securissima habent. qui uero morituri sunt, difficulter spirant, delirant, uigilant, & alia signa deterrima habent.*

Verbũ quidẽ ὠπετέως.i. propense,antea est proditũ ꝓpte facileq; significare: propensius aũt H proculdubio appellat,facilius,& ad cognoscendum promptius: itaq; paulo ante dixit simplicissimæ.n.febres, ac signis firmatæ securissimis,quarto die, aut citius desinunt. Sed nunc recensuit id, vt per exẽpla planius indicetur,q nã signa saluberrima sint. Igitur ipse inserens dicit: Qui.n.conualituri sunt,facile spirant,sine dolore agunt,noctu dormiũt:q uero morituri sunt, spirant difficulter,delirant, vigilant. Deinde vtriq; sermoni adiecit, priori quidem,& alia signa securissima habent,secundo uero,& alia signa deterrima habent, clare indicâs,q ex ẽplorũ causa fecerit mentionẽ triũ ex vtroq; genere signorũ. Porrò id ẽt merito adiecit sermoni, maxime enim ab initio inter se dissident, id quod antea quoq; dictum mihi est:cũ insigne sit discrimen inter se morborũ, q minimo tpis tractu iudicandi sint aut in sanitate, aut in mortẽ: qũo eorũ, q plus tpis extẽdantur, côsimiles notæ in principio existunt. Cęterũ uerbũ ἀλλοφάσσειν (nã dictũ quoq; id nomen est in dictione, non admodum consuetum græcis) aut delirare, aut inquietos agere (quod est uerbum ἀσωμένους.i.conflictari) significat. Sed rectius, quantum ex ipsa uoce conijcio, prius significatum est, ut nomen sit factũ hoc ἀλλοφάσσειν, ἐκ τοῦ ἄλλα φάσκειν.i.propterea q alias loquâtur aliud: nonnulli, quia mittent alias in aliam figuram τὰ φάη.i.oculos, extitisse dicunt appellationẽ.

His

A 9 *His igitur ita euenientibus, considerari conueniet per temporis spacia, & adiectiones singulas, meantibus morbis in iudicationem.*

Vt antea, q̄cunq; dixit de primo quaternario inter initia, recēsuit, adijciendo & exempla: pari mō rursus ꝑ hanc dictionē ꝓsequitur ea, quæ sunt per illā tradita; in qua ait, Sed a primo aīaduertendum est, considerandumq; singulis additis quaternarijs, nec latebit quonam uertetur morbus.

QVO PACTO *in* MVL*ieribus à* DIE, QVO PEP*eperint* IVDI*cationes existant.*

10 *Pari modo & mulieribus indicationes fiunt a partu.*

Principium numerationis tibi fiat, nō quo die cœperint febricitare, sed quo pepererint. In quibusdā igit̄ circa fin, aut tertiū incipiūt diē a partu, ex quo multi numerant futuram iudicationem. Sed res non ita se hēt: sed, ex quo pepererint, numerationē fieri oportet dierū. Cæterū, cum hęc oīa summatim de diebus decretorijs docuerit Hippocrates, libet, ut in aīum reuocetur id, quod a me sæpenumero dictū est. i. q̄dam q̄sita haud quicq̄ conducere ad artis ministeria logicam hn̄tia considerationē. Vsus. n. p̄sensionis est agnoscere diem, quo morbus iudicandus est: sed, utrum talis sit acutus appellandus, an peracutus, an longus, an acutus adauctus, an acutus ex conuersione, de noībus q̄rere est potius, q̄ de rebus. Quòd, si cui placeat, vel talem q̄ōnē esse de rebus, tn̄ nō de B ijs rebus est, ex q̄bus orsus q̄spiā, aut præsentiat futura aut recte medeat̄. Itaq; subijcitur nobis uerè p̄cognitū esse vigesimo die fore morbi solutionē: rū re ita eueniente, quemadmodum expectabatur, quendā dicere acutū morbū extitisse: quendā non acutū ꝑmittere noīari ip̄m, finem. n. esse morborum acutorum quartumdecimum diē: deinde eos inter se rursus dissidere, ut alter appellet ꝑspicue lōgum, ꝑ pea q̄ exciderit ex acutorum limite morborum, quippe nullā esse existimandū ꝑ morbos aliā tertiā dn̄am de quantitate tp̄is: alter uocet acutum ex conuersione talem mor. ū: alius acutum adauctum noīet: alius non simpliciter ita dicat, sed appellet acutū paulo adauctiorē. Si q̄s igit̄ primū audiat ea, ex q̄bus singuli discrepantes uerisimilib. cōmuniunt opinionē: deinde decernat, q̄snā eorum melius, peiusve sentiat: multū cōteret tp̄is, nec aliq̄d in arte iuuabitur: Pari mō, si q̄s nouit p̄sentire, uigesimoseptimo solutū iri morbum, nec possit definire, utrum acutus appellādus sit, an diuturnus, an acutus ex cōuersione, nequaq̄ in artis officio offendetur. Optimum. n. est ꝑ dn̄as in morbis abs tp̄e ductas, tn̄ earum existimare esse numerum, q̄tus decretoriarum circuitionum ht̄: ut breuissimus q̄dē primo circunscribat̄ quaternario, postea uero is qui s°, tum qui tertio, deinde q̄ quarto, mox q̄ quinto, ac demum qui sexto, qui quaternarius in diem uigesimum deuenit: Postea uero exolui quaternarios, fieriq; ꝑ septenarios iudicationes: deinde ēt C hos exolui procedente tp̄e, ita ut per uicenos dies morborū efficiantur solutiones: postea ad mēsiū numerum deuenire: Duæ. n. sunt temporum p̄finitiones in morbis, ut aut acuti, aut diutini, nominentur. Sed gratia illustrioris disciplinæ sæpenumero ita noīamus: mox ab ipsis ducti rebus, cogimur alios inter eos rursus ponere acutos ex conuersione, & oēs differentias tres facere: è quibus rursus singulas partimur. Velut in primis, nempe acutis, hic simpliciter acutus, ille peracutus ab ipso Hippocrate noīatur: Peracutus, si septimum non transmeet diē, sed aut in eo, aut ēt maturius, iudicetur: Acutus, si vsq; ad quartumdecimū extendatur: Tum āt huic quoq; paulū q̄d adijci cernentes, ambigimus, ꝓpriā non hn̄tes deferre appellationem morbo, q̄ septimodecimo iudicetur: q̄uo nec ei, q̄ vigesimo finiatur: ita ut appareat hac in re ambiguitas soretica. i. aceruialis noīata uideaturq; interdum nobis uerisimile, non esse quartumdecimum limitē acutorum morborum, sed vigesimum diē. At uero rursus, & alia nō parua ambiguitas suꝑ ea ipsa re est. Etenim morbus acutus cum magnitudine quadā ac continuitate febris intelligit̄: si. n. non ita sit q̄ q̄ circa quartumdecimum soluatur diē, aut ēt citius, eiusdē appellationis nequaquam cēsemus. Igitur hæ sunt, & tot differētiæ p̄scripti tp̄is acutorum morborum. Aliæ vero eorum, q̄ ad ampliorē latitudinem post diē uigesimū extendantur: Et vero illorum consonum rōni videtur, ut, q̄ vsq; ad quadragesimū D prorogentur diē, quadā propria differētia collocētur: q̄ aut ab his ad septimum mensem extendūtur, alia differētia: q̄uo, & q̄ annui sunt, rursus alia comprehēdantur: & ad hæc, qui habent nō mēsium, sed annorum numerationem. Quod igitur assidue moneo, talia prætermittenda sunt, danda vero opera est, vt idoneus sis præsentire, quonam tempore conualiturus sit æger. Itaq; cōstat, q̄ Hippocrates in vno morbi genere, quam solet nominare suppurationem, interdum" uigesimū diem statuat terminum eruptionis, interdum trigesimum, aut quadragesimum, aut sexagesimū. Supra 203. h com. 2. c. 57. Quocirca permittens deferre appellationes ijs, qui circa talia peritiores existunt, ipse stude præsentire, in quem de relatis diebus pręfinitio ruptionis perreptura sit. Id comperies duobus uelut instrumentis, experimento, ac rōne: experimento quidem, unā & item alteram docente suppurationem eruptam, alterutram proprio seorsum temporis spatio: ratione uero, indicante materia suppurationis substantiam, & item causam efficientem eius, & ea, quæ cum illa cooperantur. Simul ac. n. aliquis uidit primam suppurationem quadragesimo, si ita contingat, erupisse die, & q̄ talis cōmisit humor, verbi gratia, modice frigidus, ac tēpore similiter modice frigido, & ætate, & regione, & natura totius morbi, atq; etiā affectę partis: & rursus simul ac uidit alteram erupisse sexagesimo die omnibus pręd ictis frigidioribus: tum autem uigesimo, si ita sors tulerit, calidioribus: ex

ex his orsus,poterit alias scrutari supputationes,intentionibus utens empirice perspectis, conferens uero cum illis ea, quæ nunc acciderunt per caliditatem & frigiditatem ipsorum humorum euariantium,& item alterantis eos causæ efficientis,quæ calor natiuus est: & quæcunq; alia huic cooperantur ex terra,tempore,conditione:Porrò causæ ipsius efficientis magnitudinem ab ætate coniiciens:& item propria ipsius natura:atq; etiam parte, in qua accidit fieri suppurationem: & alijs indicijs,quęcunq; robur,atq; imbecillitatem indicant in arterijs,ac uenis,facultatis.Qui.n. nihil ex his agnouit, sed expectat ex obseruatione cunctas discere suppurationes, mille tempus annorum ad eam rem nequaquam sufficiet quemadmodum rursus,q ad natiuum respiciens calorem, quantus sit,cumq; eo conserens concoquendorũ naturam humorũ, viãm hēt inueniēdæ eius rei,quã uestigat.Is igitur est,qui potest ex ijs,q̃ nouit,ea ẽt,q̃ non nouit,artificij ratione peruestigare.Hic vnus dicet,quod circa uigesimum diem talis suppuratus sit, circa trigesimum talis, & in alijs similiter,nihil insuper necesse habens addere, vtrum oporteat nominari acutum, an longum,an acutum ex conuersione morbum.Hæc.n. interstinguere omñ est non medicorum medijs fidius ministerijs artis studentium,sed sophistarum sermonibus uacantium:& ob eam rem de eiusmodi quæstionibus in excelso insidentes solio, scite admodum pleriq; sermonibus phauriũt auditores:quid uero fit ægris eueniturum,magis latuit eos, quam maris congij. Alij è contrario idonei sunt ad cognoscendum morbos,ac præsentiendum futura,sed nihil habent,quo logicas diluant quęstiones:& ob hanc causam alij existimantur medici ab hominibus,alij sophistæ,ac logiatri.i.medici uerbotenus,eos enim ita appellant:&,si quos uiderint librum aliquem legentes,& ratione utentes ad utilium medicaminum interpretationem,tales logiatrus esse suspicantur. F

DE AFFECTIBUS QVI *in* CAPITE *&* ORE *&* FAV*cibus* AFF*ligant.*

§1 Capitis autem dolores uehementes,continui cum febre,si quod ex indicijs extiterit exitiosis,lethales admodum sunt.Si uero sine talibus indicijs dolor uigesimum transeat diem,& febris detineat, expectari oportet sanguinis è naribus eruptionem,aut alium quempiam abscessum ad inferas sedes. Sed, quo ad dolor fuerit recens,expectari oportet sanguinis eruptionem è naribus:aut suppurationem ,si dolor alioqui circa tempora, ac frontem sit.

Inordinatius loquitur rem,quæ ad pręsentiendum maxime conducit,sed recto ordine texitur hunc in modum : capitis dolores uehementes, & continui cum febre,si quod ex indicijs extiterit exitiosis,integre lethales sunt:si uero ex ijs,quę didicisti, de ægro tãquam conualituro quicquam speres,a principio quidem ad septimum diem sanguinis è naribus fluorem expectato: procedente uero tempore,id quidem etiam,pus uero erumpet è naribus,aut auribus in salutem ægri. Si uero ad uigesimum extendatur diem doloris accidens in capite,tunc etiam sanguinis fluorem expectabis rarius:magis uero suppurationem,aut abscessum ad inferas sedes expectato . Sed per illud tempus,quo sanguinis fluorem expectabis,augebit tibi expectationem,si in temporibus ac fronte dolor vehemens perseueret. G

§2 Magis autem expectari sanguinis oportet eruptionem in iunioribus trigintaquinque annis : in senioribus uero suppurationem.

Finitio dicta ab ætate est,quo magis expectes sanguinis è naribus fluorem . Causa uero perspicua est,ac sæpenumero prodita, q ætas ad quintum & trigesimum annum plurimum gignat sanguinis. Accedit ad hoc,vt sanguis per hanc ætatem calidior ac biliosior habeatur:at(vt antea dictum iam est)id quoq; ad sanguinis eruptionem a natura factam idoneum est. In senioribus uero ultra trigesimumquintum annum expectanda magis suppuratio est.

§3 Aurium aũt dolor acutus cũ febre continua,ac vehemẽti,difficilis est:periculũ.n.delirij mortisq́; imminet. Quia igitur fallax hic locus est,cito ẽt animaduertere ei a alia indicia a primo die necesse est.

Nunquã uehemens dolor in his euidentibus auriculis fit:neque,si fiat,periculum comitabitur, ꝑpea q neq; pars ipsa pręcipua est,neq; parti cuiquam pręcipuę continuatur.Sed consueuerunt noiare dolorem aurium,quoties in profundo ex auditorio meatu doloris sensus fiat; tunc.n. ipse afficitur auditorius nominatus neruus,non ex longo interuallo cerebro copulatus. Itaque merito multi interimuntur per dolores aurium uehementes,in consensum perducto cerebro. Quocirca nonnulli ægri delirant,nec non alioqui derepente moriuntur,quem in modum attoniti,quoties in cerebrum decumbant vniuersim,aurium dolorem committens fluxio. H

§4 Iuniores quidem homines,septimodie aut citius ab hoc morbo interimuntur: Seniores uero, multo tardius:febris enim ac delirium minus eis superueniunt, & aures eis ob id antea suppurantur . Sed per has ætates recidiua euenientes morborum,plurimos interimunt:iuniores uero,prius quàm suppurẽtur aures,interimunt.Si enim ex auribus pus effluat candidum, expectari potest iuuenem conualiturum,si quod etiam aliud bonum in eo indicium superueniat.

In iuuenibus febris,& delirium potius accidunt ob biliosum,ac calidum tẽperamentum : itaq; merito interimũtur, anteq̃ aures suppurentur.Senes autẽ, quantum in hęc agitur, minus periclitantur:sed recidiuæ ipsis eueniunt affectionum,quia non integre concoquitur dolorem committens humor,ob temperamenti frigiditatem . Cæterum residuum dictionis satis perspicuum est.

Fauces

A 15 *Fauces autem exulcerata cum febre, difficiles sunt. Sed si aliud quoque signũ ex prædictis fuerit prauum prædicendum, quòd cum periculo morbus sit.*

Fauces exulceratæ indiciũ sunt derodẽtis praui humoris. Cũ vero difficultatis non paruę, quia cũ dolore fit deglutitio. Itaq; considerari cõueniet, & alia indicia, vt exquisitius futura cognoscã tur. Cõe uero in cũctis erit ubi pceptũ, potissimũ vero in ijs, q nec exquisite optimi affectus, neq; deterrimi habẽt: in quib. & ipse Hippocrates cẽsere assolet alia quoq; indicia esse consideranda.

DE ANGINA

16 *Anginæ autem grauissimæ sunt, ac celerrime interimunt, quæcunq; nec in ceruice, nec in faucibus conspicuum aliquid efficiunt. Plurimum vero doloris inferunt, ac spirationis difficultatem, quæ non ni si erecta ceruice trahatur. Hæ enim & eodem die, & secundo, & tertio, & quarto, strangulant.*

Quòd φάρυγγα .i. fauces, piacentem gulæ & gutturi sedẽ appellat, perspicuũ est & ex ijs, q̃ hoc loco scripsit, illas anginas dicẽs esse grauissimas, q̃cunq; nec in ceruice, nec in faucibus dispõnem aliquã indicent pter naturam, ex colore, calore, mole. Ceruicem.n. intelligit collum. Fauces uero aperiendo os ac linguã cõprimendo deorsum, euidentẽ amplitudinem, in qua gemina ostiola vi suntur, tũ gulę tũ & gutturis. Quoties igit in neutro horũ appareat aliqd pter naturam, existimãn B dũ est intra gutturis corpora esse inflãmationem, ex qua strangulãtur. At, cum spũs iter angustũ natura sit, strangulentur necesse est, eo integre clauso ob circumuenientium corporum inflamma tionem. Itaq; cogũtur dirigendo collum spirare, quò dispescãt vel paululum meatum: supini.n. decubitus eũ extreme claudunt, prioribus corporib. magis concidentib. in ceruicis uertebras. Igi tur ob eam rem, & quia inflammatione vexantur musculi in gutture, merito dolore afficiuntur.

17 *Quæcunque uero dolorem alteri similem inferunt, attolluntur vero, ac ruborem in faucibus effi ciunt, admodum exitiosæ: sed paulo longiores, quàm superiores sunt, si rubor fuerit magnus.*

Secundã nominat anginæ drãm, in qua simul attollitur quidem locus in ceruice, & fauces ru bent: dolore uero æque, quàm prædicti, afficiuntur: non tamen recti spirant .i. non spirant admo dum difficulter, quia nec musculi in gutture admodum uexantur inflammatione. Merito igitur eas exitiales haberi dixit, non tamen perinde, ut prædictas, celerrime interimere.

18 *Si quibus uero fauces rubent & ceruix, hæ diuturniores sunt: maxime uero ex eis seruantur, si cer uix ac pectus traxit ruborem, nec sacer ignis intro recurrat.*

C Tertiam hanc cõmemorat anginam, q̃ alij per s literã nominant synanchẽ, non per c literã cy nanchen. Vbi.n. vehementer strangulantur, ac dolore vexantur, nec inflãmatio, aut sacer ignis ap paret, aut in ceruice, aut in faucibus, cynanchẽ per c literã, talem noĩat affectionẽ. Sed, quod assi due moneo, vt & Hippocrates facere: nec ita uocabulis parce utitur, sed, vt libuerit, appellat. Sanè & q busdã in codicibus antiqs legitur initiũ dictionis p s literã: Synanchæ aũt .i. anginæ. Ita con stat, ut nihil iuuet de c & s lĩis dissentire, quemadmodum medici recentiores agunt: ubi.n. confessa res est, obscœnum est de nominibus litigare: at confessa res est ijs, q ministeria artis agnoscunt. Si .n. uehementer strangulantur, ita ut cogãtur residere, deterrime exigunt, dolore uehementer af fecti, nullum vero aut in ceruice hãtes aut in faucibus accidens. Ab his vero deinceps existũt ij, q non spirent qdẽ difficulter, sed dolore admodũ vexẽtur, ac pariter tumescat ceruix, & fauces rubi cũdiores appareant. Tertio loco disponũtur ij, de qbus Hippocrates pñti sermone persequitur, qui nec uehementer affligantur dolore, nec spirent difficulter, gutture quidem nequaquam patiẽ te, sed aut in fauces fluxione, aut in ceruicẽ, aut in hæc utraq; decumbente. At uero fluxio hęc ma gna ex parte biliosior est, ita ut perspicue sacrũ ignem, aut inflammationẽ sacro igni similiorem, committat: unde & ipse dixit, Nec sacer ignis intro recurrat. Quòd si pituitosum interdũ œdema D fiat, celerrime curatur: nec ullo pacto acutus talis morbus est. Cętera uero dictionis pspicua sunt.

19 *Si uero nec diebus decretorijs euanescat rubor, † neque tuberculo conuerso in sedem exteriorem pus non facile excreet, ac uideatur sine dolore agere, mortem indicat, aut recidiuam ruboris.*

Sine tuberculo, aut sine excreationibus facile euacuatis, euanescere aut sacrum ignẽ, aut rubo rẽ (vtroq;.n. mõ legitur) prauum fore perspicuũ est. Sed illud, nec diebus decretorijs, perpensione dignũ est, vtrũ ita inaudiendũ sit, vt, si diebus euanescat decretorijs, nullum malũ bonũ futurum ei sit, an secus, ita.n. nonnulli exposuerunt: an copulare oporteat id cũ ijs, quæ deinceps sunt prodi ta, ut & uelit Hippocrates illa diebus decretorijs euenire gr͡a fidei firmioris, quod sanè uerius est. Si.n. materia diebus transmeat decretorijs in pulmonem, recurrente introrsus sacro igne nequa quã per halitũ digesto in exteriore superficie, non solum non bonũ id est, sed & malũ maximum: propterea, q ex diei fide firmitudinẽ assumat prauitatis. At si pariter tuberculo foras tendente, ac facili excreatione, deleatur sacer ignis, aut rubor, tunc non interiturũ ægrum expectare oportet.

† *Ced. manuscripti gra. habent, vt Laurentianus uertit: ex impres. sis tamen Aldinis, ita posset uerti: nec tuberculum conuersum sit in sedem exteriorem, nec pus excreet facile ac sine dolore.*

20 *Securissimum uero est, si œdema, aut rubor quàm maxime foras uertatur. *{Si uero in pulmonẽ conuersio fiat, dementiam parit: fiuntque ex ijs quidam magna ex parte purulenti: in quibusdam uero hac, & alij utrique abscessus.}*

Hæc & item alia, quæ deinceps perscripta sunt, clara sunt, quibus prædicta in animo hærent. E

DE GVRGVLIONE

*21 Gurguliones autem cũ periculo secantur, & scarificantur, {& aduruntur,} quoad rubidi, magni- que fuerint: Inflammatio .n. superuenit, & sanguinis fluor: sed hos oportet alijs molimentibus extenuari enitis per illud tẽpus. Vbi verò * secretum fuerit omne id, quod uuam appellãt, sitq; pars gurgulionis sum- ma maior ac * liuida, superior vero tenuior, per illud tempus admoliri manus tutum est. Sed præstat, si- mul atque aluum subduxeris, uti chirurgia, si liceat per tempus, nec æger strangulets.*

* Al. pensile.
* Al. orbiculata.

Prognostico theoremati permistũ est exiguũ quoddã curationis præceptũ, quo sine nequaq̃ fieri poterat, ut integrè præsagium cognosceretur. Gurgulionẽ si inflãmatione laborantẽ præci- das aut scarifices, sanguinis fluor & inflãmatio comitabit. Sed, quoties * secretũ fuerit, quod vuã ap- pellãt, sitq; pars summa gurgulionis maior & * orbiculata, superior vero tenuior, tũc per admoli- ri manus tutũ est, potissimũ aluo antea abunde subducta, siue sponte, siue etiã prouidentia medici.

* Al. pensile.

SIGNA ET ACCIDENTIA AFFECTO LOCO NEQVAQVAM DEFINITO

22 Si quibus febris desinit non cum indicijs solutorijs, neque in diebus decretorijs, recidiuam expe- ctare oportet. F

Quoties neutrum existat ex ijs, quæ dixit, tunc expectare oportet recidiuam, * nõ ubi alterum adsit, alterum desit. Quæ enim non ex ratione leuant, recidiuam facere consueuerunt, quanquam id diebus accidat decretorijs: at uero constat, quòd hæc non ex ratione leuent, quæcunque neque cum indicijs solutorijs, neque in diebus decretorijs, uisa sunt desijsse.

23 Si qua vero febris prorogatur, salue affecto homine, nec dolore detinente, aut ob inflammationem, aut ob aliquam aliam occasionem euidentem, expectari oportet abscessum cum ædemate ac dolore in ali- quem articulum, maximeque inferiorem.

* *Sunt qui legẽdum uelint affirmatiue. & ubi &c.*

Quæ antea dixit particulatim, primũ de abscessib' circa hypochõdria, deĩde circa thoracem ac pulmonem, ea nũc repetens pronunciauit in uniuersum. Cũ .n. triplex sit causa prorogationis fe- briũ, aut ꝓp aliquam partem affectam curatu difficilem, aut ꝓp humores crudos, & crassos, inco- ctosq;, aut ꝓp aliquod commissum: si nec affecta fuerit pars, aut nulla alia causa aut ægri cõmit- tentis, aut curantium eum, aut ꝓp exteriorem causam, verbi gratia tẽps, terram, conditionem, domicilium prauum, constrictationem, solicitudinem, angorem: restat, ut humoribus crudis ac cõ- coctu difficilioribus prorogetur. Hos igitur assolet natura in partem quandam ignobiliorem ex- pellere, quoties per excretionem pellere extra corpus non queat. Sæpe .n. dictum iam est, quod humores corporis calidiores tenuioresq; paratissimi sint ad excretionẽ: crudis uero & crassis, aut per abscessum, aut per sympepsin. i. concoctionẽ, natura medeatur. Porrò id ipsum, ut per conco- ctionem medeatur, excretio quędã est, quæ ex urina magna ex parte, raro per aluum efficiatur. G

24 Talis aũt abscessus magis ac minori tẽpore euenit iunioribus, quam trigesimum annũ agentibus.

Sæpenumero dictum est, ꝙ morbi, quos humores committunt calidiores, cum ægri uiribus va- lentioribus per excretionem iudicentur. His contrarię sunt affectiones, in quibus facultas debilis est, & humores frigidi, quæ nec excretione, nec abscessu iudicantur, sed aut corrumpunt ęgrum, aut perquam longo temporis spatio uix concoquuntur. Porrò inter has mediæ intercidunt q̃ per abscessum iudicantur, in quibus ex duabus dictis oppositionibus, alterum ex altera, alterum ex reliqua, est. Duę .n. oppositiones, existunt, è quibus altera secundum naturam humorum, altera fm uires, hę: atque in alterutra earum duo inter se opponuntur, ex humoribus quidem calidi fri- gidis: ex uiribus uero fortes debiliorib. Si igitur humores calidi sint, non oportet facultatem uali- dam haberi, si abscessus quispiam futurus est: si uero frigidi, facultate opus est ualida ad abscessum. H Cæterum dignotio virium hæc est, maxime quidẽ propria in earum singulis antea inuenta est ab actionib. Ab ætate vero ducitur indicia, ꝓ iuuẽtute ac senectute, de qua nunc Hippocrates agit: dicitq; magis accidere ac citius talẽ abscessũ ijs, q iuniores sũt trigesimũ agẽtibus annum: ijs vero q seniores q dẽ sunt his, nondum tamẽ sunt senes, minus ueniunt, ac tpe lõgiore: senibus uero mi- nime accidunt: † in aĩum reiecto oĩ eo sermone, quẽ Hippocrates inter initia habuit: Si qua febris prorogetur, salue affecto hoĩe, nec dolore detinente, aut ꝓp inflammationem, aut ꝓp aliq̃ aliam occasionẽ euidentẽ. Hæc itaq; nobis reuocãs ĩ mẽtẽ, dixit, tales potius fore in iunionib. abscessus.

† *In memoriã reuocato.*

25 Considerandum vero statim de abscessu est, si vigesimum diem detinens febris transcendat.

Cum antea & iam de morbis diutinis differeret, mentionem habuit uigesimi diei, tanquam ad hunc vsque diem extenti morbi, nondũ diutini existant. Porrò antea quoq; est proditum, quam- obrem non possit vnus poni limes firmus acutorum morborum. Quocirca nequaquam mirũ vi- deri debet, quatuordecim diebus eum dicere iudicari morbos acutos, & rursus vigesimũ comme- morare. Etenim in Sententijs quoq; ubi quartumdecimum diem finem fecit summum iudicatio- nis acutorum morborum, commemorauit etiam septimumdecimum. Est autem initium illius † sententiæ. Acuti morbi quatuordecim diebus iudicantur. finis uero est: rursus uero decimussepti- mus contemplabilis est: is enim quartus a quartodecimo, & septimus ab undecimo est.

† *Galenus tamen facit illic duos aphorismos, non unũ.*
2. Apho. 23.
Ex. ord. 15. d.

A *26 Senioribus uero per febrem longiorem minus fiunt.*

Merito: quia in morbis iudicandis ꝑ abſceſſum, facultatem habere firmitatem quandam, nec prorſus ad extremam concidiſſe infirmitatem oportet: & ob eam rem, inquantum ꝓceſſerint ꝑ ætatem, abſceſſus minus fieri accidit: ſenibus uero non minus, ſed minime accidũt. Nunc uero nõ γέροντας.i. ſenes, dixit ſimplici ratione, ſed cum ijs, q trigeſimum agãt annum, conferens, γεραιτέρους.i. ſeniores nominauit eos, qui prouectiores, quam hi, per ætatem exiſtant. Cæterũ, quòd ita vtatur ſenioris appellatione, & antea definitum eſt, & item deinceps nihilo minus indicabitur.

27 Oportet autem talem expectari abſceſſum per febrem continuam: in quartanam uero diſceſſuram eſſe, quoties intermittat, prehendatq́ erratilem modum, atque ita agendo autumno propinquet.

Dictum eſt & in libris de dr̃ia febrium, ꝙ quartana a trabiliario humore conſiſtat: & itẽ eſt ꝓditum de generatione huius humoris, quæ duplex eſt, tum ex ſanguine craſſiore, qui tñdeat proportione in uenis, ſubſidenti in dolio vini fæculæ: tum etiam flaua bile vehementer aſſata. Hæc igitur atrabilis alioqui malefica eſt, ac derodit partes, in quibus abunde collecta eſt: altera uero atrã mitior, q̃ hæc eſt ſed potiſſimum quoties nondum traxerit in aĩali moram, aut cum aliquo calore abundanti, & præter naturam commercium habuerit. His igitur ita hñtibus, quoties febris conti-
B nua fuerit, quod eſt non deſinẽs ad integritatem, ad eiuſmodi abſceſſus vertitur, diutius immanẽs: at, ſi intermittit, atque id ipſum potiſſimum eueuit per æſtatis finem, verti morbum ad circuitionem quartanam ratio eſt. Quantum.n.humorum ferbuit æſtiuo tempore per febres cõtinuas, ac deſiuit in atram bilem, quodãmodo reſtinctum eſt: ꝓindeq; calore febrifico æger vindicaſ, maximeq; quoties ſudores ſuperueniunt. Sed, ſi non antea natura quodãmodo excernat veluti cinerẽ vehemẽter aſſatorũ humorũ, hic rurſus permanens in corpore, & caleſcẽs, putrẽ quandam recipit affectionẽ: idq; quoties ei accidit, feruendo excitat febrem: à qua rurſus eueniente ſudore, pariter cũ eo, qđ ferbuit atræ bilis, euanuit: tũ rurſus aliæ reliquiæ ferientes, rurſus alterã excitãt febrem. Ceu igitur nondũ unã habeat oẽ corpus affectionẽ, ſed atra bilis in q buſdã partibus inſuper moueatur, in q buſdam immota maneat, in alijs putreat, aut feruere incipiat, inordinatas fieri febres neceſſe eſt. At uero, quoties in cunctis venis eadem fiat affectio, exuperãte atra bile, quartana cõſiſtit febris, maximeq; quoties ęſtatis conuerſio in autumnum, extrorſum delationis ac perſpirationis prohibeat humores, introrſuſque auocet in profundum: quam hyems affectionem excipiens, ut pote intendens pręfrigore delationem introrſum humorum, rurſus ad alteram vſq; mutationem in habitum calidiorem, in quo morbus cœpit, adſeruat corpus.

C

28 Quemadmodum uero in iunioribus, quàm trigeſimum agentes annum, abſceſſus fiunt: ita quartanæ potius annum agentibus * *quadrageſimum, aut etiam ſenioribus, accidunt.* Al. trigeſimũ

De mutatione ꝑ ętatem, alio loco fuſius dictum eſt: nunc uero ſummatim decurrere tractatũ ſufficiet. Pueruli plurimũ ſanguinis hñt humorẽ: eumq; tñmodo haberent quãtum in ipſum agit ætatis tẽperamentum: at, q a cibi copiã ingerunt, atq; eã inordinatã; ſuccorum aliquid, qui crudi noĩe dñt, ſubnutriunt. Portò, quoties ad ætatẽ deueniũt adoleſcentiũ, q dã iam recte viuũt, meliorem uitæ nacti tenorẽ: & ita ſanguis in illis exuperant dũtaxat: quidã uero adoleſcẽtes multo deterius viuũt, q̃ parui pueruli: itaq; tales ęgrotãt ſubĩde pariter ac vehemẽter, copia crudorũ ſuccorũ colligentes. Is autẽ, q deinceps ab hac sũt ætate, potiſſimũ ſi parue viuant, amarulẽtus ſubit humor: ita ut in his exuperet nõ ſanguis ſolũ, ſed ẽt ille, q ſanè pallidaq; ac flaua bilis appellatur: idq́ue accidit nõnullis vſq; ad trigeſimum annũ, alijs ad trigeſimũquintum. Primus.n.terminus conuerſionis ad habitum frigidiorem, trigeſimus eſt: nouiſſimus uero trigeſimusquintus. Multis uero ꝑ naturam, quam traxerunt ab initio, & quæcunque ſ̃m caſus, aut cõſuetudinis, & arbitrij dr̃ias permutanſ: in medio, uigoris ætas circumſcripta eſt. Ob id igitur & Hippocrates qñq; trigeſimum
D cõmemorat, queãdmodum nunc; ſæpe ẽt * trigeſimumquintum. Quia.n. aliæ alijs accidant mutationes, fieri non poteſt, ut una mẽſura firma cunctis cõis finiatur: ſed id aſſidue in animo ſeruabis, antea quoq; libro de diebus decretorijs tertio perſcriptum. Nam, ſi id in aĩo ſeruabis, prędictiſq; adijcies, non difficile inuenias cauſam eorum, q̃ Hippocrates per hãc dictionem ſcripſit. Vt.n.per tẽpora calefactos ęſtate admodum humores, &, ut ita dicatur, feruefactos neceſſe eſt gignere atra biliarium humorem: quẽ excipiens collectum in corpore autumnus, ut pote frigidus, nequaquã patitur ſimiliter extrorſum diffiari, neq; facile vacuari: ita per ætates ætas inclinans efficit. Nam, quantum in ætatis uigore ferbuit humorum, atq; in atram mutatum eſt bilem, id hæc difficulter diſcutiens, febres potius quartanas committit: opuſq; eſt tꝑe longiore per hãc ętatem, ut corpus tali repurgetur bile: ita fit, ut aduſque ſenectutem in medio attrabiliarij omnes morbi in his magis exuperent, in illis minus, elephantes, cancri, lepræ, melancholię, febres quartanę. Sup. 208. g. t. 12.

29 Sciendum autem, quod abſceſſus hyeme potius fiant, ac tardius deſinant, & minus retrocedant.

Tria de abſceſſibus Hippocrates in pręſenti oĩone pronunciauit: principio ꝙ hyeme potius accidant, deinde ꝙ tardius deſinant, demum ꝙ minus retrocedant. Cęterum abſceſſus per hyemem

potius euenire, exuperans in ea humor ostendit: etenim antea dictũ iam est per excretionem calidos, per abscessum frigidos, uacuari humores. Porrò, vt & tardius desinant, causanda est humoris natura, atq; ẽt circumeuntis aeris frigus: discutiatur, n. omnino, oportet, decumbens humor, vt abscessus curetur: at humores crassi frigidiq; ægrius discutiuntur, potissimum quoties obductus aer frigidus fuerit. Ob eiusmodi uero causas & minus retrocedunt, quandoquidem retrocedentibus, motionem quandam adesse necesse est: at frigidi moueri difficilius possunt. E

DE VOMITIONE SPONTINA

30 *Si quis per febrem non exitiosam dixerit caput dolere, aut etiam tenebricosum aliquid ob oculos uersari, aut si oris ventriculi morsus in eo extiterit, biliosa vomitio aderit: sin rigor quoque prehẽderit, & inferiores hypochondrij partes frigidæ fuerint, adhuc citius uomitio aderit, si quid uero bibat esitetq; sub hoc tempus, per quam cito deuomet.*

De uomitione spontina eueniente rõne iudicationis hoc loco Hippocrates docet. Prima autẽ finitio ei est, ut morbus haudquaq̃ exitiosus habeatur: appellauit aũt iã hũc morbũ sæpenumero περιεσκτικὸν i. salubrẽ. Scd̃a uero, ut ęgro dolenti caput, obseruetur q̃ddã ob oculos ὀρφνῶδες i. tenebricosum, qđ utiq; significat atrũ, ex flauæ bilis synceræ exhalatione confectum. Hæc. n. plenius calefacta, &, ut ita dicatur, superassata atram exhalationẽ, ceu uliginem quandã, ad caput remittit, ob quam capitis dolores insestat. Quantũ uero eius ad oculos permeat, turbulẽtiorẽ reddit in eis humorem, splẽdidũ ex natura ac purũ, ita vt fiat eondẽ q̃dam similis ei, quæ circa purissimũ, ac lucidissimum aerẽ euenit, recipientẽ statim in se, aut fumidũ quendã, aut rubiginosum nigrorẽ. Hanc igitur exhalationẽ sentiẽs à cerebro ꝓmeans ad oculos uisorius spũs, quẽadmodum per suffusiones, uisa (vt ait) tenebricosa committit. At uero, cum talis exhalatio de sedibus quoq; etiã subeat pulmonis, eã interstinguimus ab illa, quæ de ore uentriculi redundat, cordis dolore. i. cardialgia. Tales. n. humores latent pulmonem, vt qui oĩno non sentiat, aut difficulter sentiat: ventriculi uero ostiolũ (appellatur id, vt constat, ẽt cor) ꝓ p magnitudinẽ neruorũ, quos habet, sentientiũ, nihil latet, qđ in eo infestet: ita fit, vt mordens biliosus humor, cardiogmon. i. cordis, seu oris ventriculi morsum, cõmittat: & ob eã rẽ biliosa uomitio eis accidit. Tale. n. etiam Thucidides indicauit, dũ ait, Et, eum in cor inhęsit, subuertit id, ac purgationes bilis, q̃ à medicis sunt appellatæ, subierunt. Verbũ. n. subuertit, de impetu dixit in uomitionẽ, statim ẽt noĩans cor, ventriculi ostiolum: & ob eam rem morsum eius cardiogmus, & cardialgias, appellãt. Aliubi Hippocrates scripsit, ꝙ inferũ labrũ idipsum indicet, haudquaquã quiescens, sed quodãmodo intremiscens, ꝓpterea ꝙ, si bilis mordeat internã oris ventriculi tunicã, ita commouetur labrũ: didicimus. n. ex dissectione unã esse oẽm hanc tunicã ꝑpetuã per oĩa sibi, & oĩs uentriculi, & gulę, & linguæ, & palati, & oĩs oris. Hæc igitur est, q̃ & labra concutit, quoties ab acriore bile collecta in ore uentriculi mouetur: talis. n. humor ꝑ leuitate fluitare natura assolet: & ob eam rẽ ad stomachũ redundat, relinquẽs vẽtriculi fundũ, ac facile uomitur. Quòd si rigor quoq; prehendat tũc hoĩem, magis ẽt uomitio nõ solũ citius, sed ẽt bilis erit copiosioris, cum soleat rigor magna ex parte bilis efficere vomitionem, quemadmodum, cum de ea ageretur, est demonstratum. Quin ẽt, si quid bibat, aut esitet per illud tp̃s homo, adhuc citius deuomet, quia pariter cum bile, ingesta cibaria in uentriculo corrũpũtur. F G

de Victus rat. in mor. acu. cõ. 2. t. 44. 7. 122. f. sed ibi nihil de uomitu.

31 *Si quibus autem horum cœpit dolor primo die fieri, quarto premuntur magis, † ad septimum uindicantur. Plerique eorum incipiunt dolore vexari tertio, die quinto fluctuãt magis, deinde uindicãtur nono, aut vndecimo. Quod si quinto die incipiant dolore vexari, & alia quoque secundum rationem ipsis ex prioribus accidant, ad quartumdecimum morbus iudicabitur.*

† Multi cod. habent etiam & quinto alii qui, quam quinto.

Tres dixit dr̃ias ex t ꝑe ductas doloris capitis: & item tres terminos iudicationis earum. Itaque prima dr̃ia est, si prima die ægrotationis, capitis incipiat dolor: altera, si tertio die: tertia, si quinto. Sed omnibus his cõe est ad septimũ quodãmodo diẽ, à quo incepit, desinere. Si igitur incipiat primo die, septimũ habet decretoriũ. Si tertio, quantum ipsum agitur septenarij numerũ, decimum, sed, q̃a hic nequaquã decretorius est, ad nonũ aut vndecimum deuenit iudicatio, q̃ citior aut tardior, quam septenarius terminus, uno die est. Atq; in animũ rursus reuocabis, ꝙ & nonũ diẽ hoc loco cõmemorauerit tanq̃ decretoriũ, quẽadmodũ & (vt antea docui) tertiũ, nõ ꝑ quaternariam aut septenariã circuitionẽ hñtes iudicationẽ, sed ea ratione ꝙ intercidant: quemadmodũ libris De diebus decretorijs ostensum est. Quin ẽt dr̃ia doloris capitis, q̃ quinto incipit die, ad quartumdecimum prorogatur, propterea ꝙ nõ admodum calidus sit, neq; festinet iudicio est, ꝙ incipiat quinto die, & q̃a adiecto septenario primis quinq; diebus, oẽs fiant duodecim: duodecimus vero non sit decretorius: neq; ẽt fieri possit, vt vnum anticipet diem: ostensum. n. iam est eum esse limitem morborum, qui acutissime mouentur, proprium: Itaque merito in quartumdecimum excidit. H

32 *Hæc accidunt viris, & mulieribus potissimum in tertianis. Iunioribus accidunt etiam in illis, magis uero, & in febribus continuis, & in veris tertianis.*

In hominibus iam perfectis, de quibus assolet ferre virorũ ac mulierum appellationem, in oĩb. febribus tertianis talia accedũt, propterea ꝙ ætas biliosissima existat: In iunioribus uero, quã ij, nõ

A in omnibus,sed solummodo in veris tertianis,q̃ sanè biliosissimæ sunt. Porrò accidunt & per morbos acutissimos, nam hi quoq; biliosissimi sunt: constatq; ꝙ & perfectis multo magis eueniant: id enim prædictis consequens Hippocrates nequaquã adscripsit,tanq̃ vel a nobis intelligi possit.

33 Quibus vero per talem febrem dolet caput, & pro tenebris ob oculos offusis hebetudines subeunt oculorum, ac splendor obuertitur: & pro oris ventriculi morsu, circa hypochondrium, aut læua parte, aut dextra, aliquid contenditur, neque cum dolore, neque cum inflammatione: sanguinem de naribus in his fluere, pro vomitione expectandum est. Magis uero & hic in iuuenibus sanguinis fluorem expectari oportet: agentibus vero trigesimum annum, aut etiam senioribus, minus: sed vomitionem in talibus expectare oportet.

Talẽ dixit febrem, qualẽ inter initia sermonis ꝑ hanc indicauit dictionẽ: Siquis in febre nõ exitiosa dixerit caput dolere. Id igitur cõe in utraq; seruãs febre, cõe quoq; fore dicit, ut iudicẽtur per excretionẽ: ꝓpriũ uero vtriq; adiecit in excretionis specie, in priore quidẽ, biliosã vomitionẽ: in sequẽti vero, sanguinis fluorẽ. At uero signa id indicãtia, in priore quidẽ, visa tenebricosa ac oris ventriculi morsum: in sequenti vero, hebetudines oculorũ & splẽdorẽ: & itẽ intentũ hypochon
B drium citra dolorẽ & inflãmationẽ, indicia maxima sursum versus tẽdentiũ humorũ. Porrò supra quoq; dixerat, sanguinis fluorẽ comitari decretoriè inflãmationes, q̃ ĩ hypochõdrio sint: magisq; in iunioribus, in quibus sãguis exuperat: & rursus id ipsum nunc adscripsit: & itẽ ut biliosæ accidãt vomitiones in ætate vigẽtibus. Cæterũ libro primo De morbis vulgaribus, ẽt lachrimari ꝑter voluntatẽ dixit eos, q̃bus sanguis è naribus erupturus est. Hæc igitur cũcta cõponẽs, atq; adijciens eis, quęcunq; alibi docui, nunq̃ nõ præsenties futurũ sanguinis fluorẽ, potissimũ si clare ex pulsu 1.Epi.com.2. t. 80.3.116.2
cognoueris indicium excretionis, quod usquequaq; præcedit decretorium sanguinis fluorem.

DE CONVVLSIONE

34 Pueris autem conuulsiones accidunt, si febris acuta fuerit, nec aluus deyciat, ac vigilent, paueant, lugeant, colorem mutent, & uiridem, aut liuidum, aut rubidum trahant. Hæc igitur nuperrime editis pueris promptissime accidunt ad septimum vsque annum: adultiores uero pueri vtrique non item in febribus prehenduntur conuulsionibus, nisi aliquod indicium extiterit validissimum ac deterrimum, qualia per phrenitidem accidunt.

De cõuulsionibus hoc loco disputat, q̃ non in parte una corporis, sed in oĩ eo infestẽt: q̃ in pueris prõptissime eueniunt, sed magis lactentibus: nõ minime uero & ꝑꝑ vsum lactis, magisq; quo-
C ties fuerit {admodũ} crassum: & q̃a plurimo alimento, & inopportuno vtunẽ, nihil aliud agnoscẽtes viuẽdo, præter edẽdi cõmoditatem: oẽ.n. neruosum genus in illis debile est. Cum .n. tres vires genere existant, ex quibus gubernatur corpus: duabus quidẽ pueri, q̃ cæteri, fortiores existũt: vna uero debiliores, quæ in neruis innexa est: & ob eã tẽ promptissime conuelluntur: & rursus ad habitũ naturæ facillime remeãt: perfectis uero nec facile fiunt, neq; desistũt conuulsionis affectus ꝑꝑ valentiã in neruis facultatis. Itaq; conuulsio accidit ẽt sine febre in fortibus admodum frigoribus, & copia humorum crudorũ, crassorũq; & itẽ inflãmatione in neruis ac tẽdonibus, quoties originẽ ad consensum agant. Sed hoc loco de conuulsionibus docet, quæ per febrem fiant, quemadmodũ inter initia subiecit ꝓsequi præsensiones in morbis acutis, & in alijs, q̃cunq; ex illis decidentibus fiunt. Itaq; cõuulsiones per tales morbos in auctioribus illa significabunt indicia, quæ maxime per phrenitides difficiliores existũt, sed potissimũ si partes in vultu peruertuntur, aut dẽtes strident, aut oculi crebro mouentur, aut peruertuntur: In pueris uero vel sufficiet, si vigilẽt tãmodo: interdũ si metuãt admodum, quod sanè ἐκπλαγῆναι.i. pauere, noĩauit: si lugeãt cum intensione vehemẽtiore, & alu' haudquaquã deijciat. Hæc igiẽ ceu causæ sunt: Indicia uero cõuulsionis ad tales cãs, colores ꝑter naturam habentur, indicantes humorũ prauitatẽ, ex quibus conuelli assolent:
D Viridis.n. aut liuidus, prauum qualitate significat humorẽ: rubidus vero, sanguinis copiã indicat.

35 Conualituros autem, morituros q́; pueros, & alios, scrutari conuenit omnibus signis, prout in singulis singula relata sunt.

Id etiã antea dixit: & nũc quoq; cõmemorat: & rursus post paulũ dicet, ꝓpterea ꝙ vtilissimũ sit: attamẽ nõ id intelligũt pleriq; medicorũ: sed interdũ aliq̃d ex prauis videntes indicijs, ex quibus cõtingit viuere hominẽ, criminanẽ, ceu mẽdacẽ: quemadmodũ rursus bonis apparentibus in terẽpto ægro, falsum esse Hippocratẽ dicũt, nondũ cernẽtes, ꝙ ĩterdũ à multis bonis indicijs vnũ malum vehemens peruincatur: & rursus è contrario è multis malis vnũ bonum, q̃d vehemens sit.

36 Hæc autem intelligo de morbis acutis, & alijs, quicunque ex his fiunt.

Hoc quoq; scripsit Hippocrates, q̃o ante dictum ẽt, ꝓceptũ, vaticinatus negligentiã pariter & audaciã eorum, qui sint eius volumina lecturi, & itẽ quæsituri, quo pacto cõmemoret quadragesimum diẽ, atq; sexagesimum, suppurationesq́; & aquas inter cutẽ, nec nõ febres quartanas. Cũ.n. vel eo clare scribente, ꝙ nõ solum agat de acutis, sed etiam de ijs, qui ex horum decidentia in longam temporis seriem extenduntur, attamen talia quærant, quid uam agerent, nisi id effecisset?

37 *Oportet autem eum, qui sit recte præsensurus superstites futuros & morituros, & quibus morbus pluribus diebus duraturus est, & in quibus paucioribus, iudicia ediscendo omnia interstinguere, æstimando vires eorum inter se, quemadmodum scriptum est, tum de alijs, tum de urinis, & screationibus, ubi pariter pus bilemque excreet.* E

Oĩa assidue oportere spectari indicia, nec vni credere, ẽt antea dixit. Sed nunc adiecit, quod sermonis est vtilissimum: id vero esse dicit, vires æstimare indiciorũ, neq; simpliciter has, sed cõferendo eas inter se. Sunt.n. quædã indicia & ipsa per se praua, magisq; & minus: quorum uires mensurari oportet uocabulis (ut antea quoq; explanauit) aut exitiosum dicendo, aut exitiosius, aut admodum exitiosum: & item adijciendo verbũ, iã. Nec secus in bonis indicijs rursus, aut salutare, aut salubre simpliciter, aut magnam obtinens vim, aut ẽt cum uerbo: admodũ. Plus est.n. si dicatur, admodum magnam vim obtinere, ad salutem, q̃ si nudum, ac solum magnam vim obtinere. Sed nunc conferri oportere dicit vires indiciorum inter se, non mõ similium, verbi gr̃a bonorum cum bonis, ac malorum cum malis, sed ẽt bonorum cum malis: nanq; ꝑ hanc comparationem ea quoque q̃ fiunt præter rationem, innuit. In primis.n. agnoscens, quid uã præter rationem eueniat: tum ãt haudquaq̃ terreberis. & demum cõsiderabis, quamobrẽ factum sit: aut quid nam indicare natũ sit. Sed hæc oĩa in nostris commentarijs dicta sunt, maximeq; in libris De iudicationibus: nec vero ab re erit nunc quoq; gr̃a exempli reuocare in animum quædam à cõi initio incipientes oĩs p̃sentiendi facultatis. F Considerès.n. conueniet in primis, verum præcipue pars una in corpore affecta sit, an morbus sit humorum in conceptaculis conditorum: deinde ꝑ quam potissimum facultatem periculum ægro immineat, etenim supra dictũ est, tres esse facultates: tum deinceps facultatis illius mala ac bona indicia. Fingamus.n. facultatẽ de cerebro manantem imperpessam haberi, atq; ẽt corporis partes imperpessas, totius vero hypothesin morbi, hoc est febrilis, ex putrescentibus solis habẽtes humoribus: deinde his ita habentibus, ab initio cuncta apparere in urina bona indicia: hũc hominem mori impossibile est. Quocirca, quanquã aliquod appareat indicium terrificũ non solum nõ terreberis (quemadmodum pleriq; medicorum) sed ẽt diiudicationem præmõstrare existimabis: etenim dolent caput, ac delirant, & intuentur tenebricosã quædã ac flaua, & hebetudines subeunt oculorum, atq; ẽt oris ventriculi dolore affliguntur: & itẽ spirant difficulter, & hypochõdria contenduntur rõne indicationis: & rursus deiectiones malignæ, & screationes, atq; uomitiones q̃dã, & nẽ partes nigrescẽtes, putrescẽtesq; & intermorientes hominem exhibent ꝑ oĩa meliorẽ. Sæpe.n. ex talibus excretionibus ægri facilius spirant, melius appetunt, melius dormiunt dolore leuantur, ac resurgendo leuiores, & in totum facliores euadunt, perspicue indicantibus ijs G q̃ euacuantur, expurgati corpus, natura præter spem superiorem cõflictũ repellente. Sed hæc õia potestate sunt prodita, atq; definita hoc uolumine. Præcepta de pulsibus tantummodo addenda sunt, q̃ nos omnia in commentarijs De pulsibus clare ꝑscripsimus, prorsus silentio dissimulantes sphingis ænigmata, qualia innumera scripsit Archigenes. Itaq; hæc oĩa prompto animo obseruãda inspice, cõferendo ea inter se: ex his.n. poteris prædicere ea, q̃ ab infimis omittuntur, interdum ẽt necessarijs ipsis haudquaq̃ exq̃site perspecta: quemadmodum sæpenumero me vidistis in ijs, q̃ stridebãt dentibus, ex natura in illis haberi accidens pronunciare, ita ut existimarent familiares audientes nõ ex medendi facultate, sed ex arte uaticinandi talem extitisse ꝑdictionem: interdum ẽt in dormientibus inconniuentibus oculis, vt id quoq; in eis ex natura existat: & quodam in vẽtrẽ cubante id ipsi quoque natura necessarium. Porrò mulieris cuiusdam aliq̃ usus est adeuntib. nobis dexter oculus alterum insigniter superare, de qua dixi, talẽ ante morbum extitisse excessum: & itẽ in alio caua admodũ tpa, quo perspecto tunc dixi per naturã hri affectionem: itidem aliorum cruentos oculos esse per naturã. Conuulsam uero in alio supercilij partem, aut oculorum, aut labrorum: Et item nonnulla ante morbum ex quadam causa fuisse exteriore. Quin ẽt intermittentem pulsum, atq; ẽt pulsus uarietatem, & alia generis eiusdem ex natura in quibusdam haberi dixi, H vel ipsis ægris haudquaq̃ perspecta: q̃nq; ẽt, simulatque conualuerunt, restare uisa sunt. Voces item asperas, raucas, clangosas, in hoc ex natura, in illo † ab ægrotatione, } cõmitti dixi, de quibus cũ libro de ꝑsagiẽdo latius docuerim, nihil insuper necesse habeo hoc loco recensere: sed sufficiet, si summam horum inueniendorum dixero, & ita orationem sistam. Quoties.n. ex oĩbus alijs siue periculo videatur morbus, tale accidens terrificum ex natura adesse sciendum est: aut prorsus ante ægrotationem fuisse ꝑp aliquam causam euidentem. Quocirca mihi, & Hippocrati credentes, considerabitis (quẽadmodum dictum est) vires indiciorum æstimantes, quemadmodũ ipse, inquã prædixit: exempli.n. habuit mentionem quoties pariter pus bilemq; excreet: idq; ab eo dictũ est per dictionem illam, q̃ ita incipit: "Quæcunq; suppurantur, dum screatio biliosa est, exitiosa admodum sunt, siue uicissim bilis ac pus, siue pariter excernãtur. Per hanc.n. dictionem censuit considerãda esse exquisita ratione oĩa, quæ in ægris existunt: atq; nonnulla quidem exposuit eorũ, à bonis ita exorsus: "Bona hæc sunt, facile ferre morbum, facile spirare, dolorem sedari, sputum facile excreari. Tum deinceps, ubi ea omnia recensuit, a malis rursus exorsus: "Mala uero, inquit, his aduersa habentur, difficulter ferre morbum, spirationem magnã, & crebram esse, dolorẽ non

sedari,

† Antiqui codices legunt, πρὸ τῆς νόσου. i. ante ægrotationem, & ita uetus translatio.

Supra. 203. d. com. 2. t. 35.

Ibidem. t. 56.

Ibidem.

A sedari, sputum uix excreari, sitire admodum, corpus ab igne inæqualiter detineri. Sed hoc tibi & prauorum signorum initium, doctrinæ ab eo antea proditæ ex prædicta hypothesi, quam de excreationibus conscripsit. Vt igitur, inquit, in his dixi, ita in cunctis agas nihil omittendo, sed seorsum æstimando singulorum uires indiciorum, deinde ea inter se conferendo.

38 Oportet quoq; impetum populariter grassantium morborum cito considerare, nec non tenere temporis conditionem.

Ad prægnoscenda futura in ęgris accidentia, maxime conducit grassantium quoq; morborum cognitio, qui iam præsentes, & item futuri sint. Differuit aūt ipse breui summa in sententijs, qui singulis increbescunt tēpibus, quiq; & præsentem, & anteactam sequantur conditionem. "Vere enim
" (ait) atræ biles, furores, & alij deinde, quos enumerauit, qui ueris & aliorū temporum proprij sūt, 3. Aphor. 20. Ex. ord. 24. a
" quoties. s. proprias seruent naturas. Si minus seruent, grassaturos alios ait morbos anteactæ conditioni congruentes: atq; docuit, quinam ex ijs postea futuri sint, qui uero statim in prima condi-
" tione. De ijs igitur, qui postea futuri sint, ita docuit: "Si hyems squalida & aquilonia fuerit, uer ue- 3. Aphor. 11.
" ro pluuium, australeq; & alia, quæcunq; deinceps dicit. De ijs uero, quæ in ipsis præsentibus acci- Ex ord. 20. h
" dant conditionibus, dum ait, "Conditionum anni squalores salubriores (quod in totum dixerim) 3. Aphor. 15. Ex. ord. 15. f
B quam imbres. & alia, quæcunq; deinceps existunt. Itaq; in sententijs summatim de morbis vulgarijs docuit: in libris uero de morbis vulgarijs ad particularia deuenit. Quanta uero & horum utilitas habeatur, q̃ q̃ uideant comprehendi sermonibus uniuersalibus, explicabitur in cōmentarijs de morbis vulgarijs, ab his ordine perscribendis. Nunc vero summam totius dicam præsensionis, de qua sermonem in pręsenti dictione Hippocrates fecit: Indicijs. n. proditis hoc uolumine ꝓgnostico, morborum ipsorum proprijs, censet adijcienda esse ea, quę ex aeris conditione ducūtur. Finge. n. aliqua uisa esse indicia ex ratione morbi sanguinis fluoris, esse uero & tp̄s vernū, adhuc magis sperabis fore sanguinis fluorē: ꝙ si p̄sens quoq; condō calida, & humida fuerit, multo sanè magis; & itē præteritorū duorum, uel triū tpum condō si sanguinem gignat, adhuc ēt magis sperabis fore sanguinis fluorē. Vt igitur sermo de sanguinis fluore, ita de oībus alijs est. Sed abunde erit dicere singulare exemplum futuri sudoris. Per ęstus, q squalentes sint, febres ut plurimum sine sudore eueniunt: per eos uero, in quibus minuta pluuia decidit, febres cum sudoribus magis fiunt. Itaq; constant, vt pręter alia signa, quę cunq; ęgrotationis propria habentur, futurum demonstrātia sudorem, ambientis præterea aeris conditio accedens, spem futuri sudoris firmiorem subscribat.

DE SIGNIS, & INDICIJS, quonam modo differant inter se. & item aliqua de temperie regionum.

C *39 Probe vero peritum esse oportet de indicijs certis, ac signis alijs: sciendumq́; ꝙ quouis anno, & quauis tempore mala malum, bona bonum, denunciant.*

Non apud medicos solum, sed ēt apud rhetores, quęri agitariq; solet, quonam discrepet a signo indicium certum, quod gręci τεκμήριον vocant, quęstione non in uerbis solum habente locū, quemadmodum alibi, sed ēt res ipsas attingente. Oportet. n. duplicem quandam inueniri naturam rerum, ex quibus medici pręsentiunt, rhetores demonstrant, aut suadent. In ijs igitur, quę sumuntur in demonstrationes, siue scientiarias, siue uerisimiles, differentia una est necessaria, & assidue hn̄s alterum alteri subsequens, ex quibus propositio conficitur: alia uero non necessario, nec assidue, sed magna ex parte duntaxat. Quin ēt ex alia differentia, hæc ex obseruatione empirica, illa ex rationali sequela est, qđ sanè est enduxis. i. indicatio. Hęc igitur rerum dr̄ia hr̄: nominibus uero in eis non oēs ęqualiter vsi sunt, sed elegantiores (prætereo. n. sponte alios) in prima sectione de eo, qđ perpetuum est unum quodlibet indicans, censent utendum indicij certi appellatione: signum vero, nominant alterum: in scđa uero sectione, quod ex obseruatione est, signum: quod vero ex indicatione est, indicium certum dicunt. Cæterum, ꝙ græci authores ita nominibus vtātur, non medicis solum scire vtile est, sed etiam illis, quibus arte congruit græcizare. Et vero, ꝙ ad de-
D monstrationes ac præsensiones prædictam rerum dr̄iam cognosci utilissimum sit, perspicuum cuiuis esse existimo. Sed utrum ambo suam assidue seruent uim, quæcunq; bonū denunciant, & quæ-
cunq; malum, dignum consideratione est. Ipse igitur in sententijs dixit, "Per morbos minus ij pe- 2. Aphor. 34. Ex. ord. 17. c
" riclitantur, quorum naturæ morbus conuenit, aut ætati, aut habitui, aut tpi quam quibus non cō-
" uenit aliqua ex his ratiōne. Hoc igitur nunc discrepat ab eo, q̃đ nunc est proditum. Malum. n. ali-
" quod signare dixit assidue mala indicia: non tn̄ vt similiter, aut ut nō similiter, insuper adscripsit: p̄dicta aūt sententia neutrum transferri in contrariam naturam, sed hoc in ipsis magis minusque existere dicit, pro natura, ætate, & alijs, quæcunq; enumerauit: quocirca ex hoc nequaquam ab
" Hippocrate contraria dicentur. Illud vero magis pugnare videtur, dum ait, "Ijs quæ non ex ratio- 2. Aphor. 27. ord. 10. b.
" ne leuant, confidendum non est: nec metuenda admodum ea, quæ præter rationem incidūt ma-
" la: hæc. n. magna ex parte infirma sunt, nec perseuerare, aut immorari diutius solent. An id, ipm est, ꝓp quod ēt adscripsit nunc nobis propositam dictionem? Accidentia. n. quædam de prauis in bona, atq; ēt de bonis in praua, mutantur: signa vero nequaq̄ uerti natura in contrarium solent, sed magis ac minus, aut malum aliquod significare, aut bonum: non tn̄ nunc bonum, rursus vero malum: aut malum nunc, rursus vero bonum. Igitur, quæcunque in vrina docuit esse mala

signa,

signa, hæc haud vnq̃ bona euadent: queadmodum neq; bonum vllum malũ. Iidem, quæcunq; E de screationibus, vel deiectionibus tanq̃ bonis, aut malis dixit, nullum in contrarium vertitur. Pari mõ nec quæcunq; circa vultũ fieri docuit signa, aut ex colore, aut mole, aut figura, atq; decubitu, deq; luiditate aut nigritie partium, aut alia quauis tali affectione. Oĩa.n. vim retinent propriam, nõ sm.s. magnitudinem (iã etius enim dictum est, q recipiant maioris minorisq; discrimen) sed sm genus: p pca quòd nullum bonum ad genus euariat malorum, nec vllum ex illis ad genus bonorum, quoties.s. cum proprijs finitionibus consideratur. Non tñ in accidentibus ita res hẽt. Quidã.n. spirant difficulter, atq; ẽt delirant, & hypochõdrio conuelluntur, ac splendorem intueri credunt, & obuersari tenebricosa quædam, rõne iudicationis: quin ẽt os ventriculi dolore afficitur, & inferuum labrum intermiscit, & abscessus sm auriculas, aut aliquo alio loco fit. Constat enim q hæc oĩa qñq; eueniunt (vt diximus) rõne iudicationis, qñq; vero quia grandescentes morbos comitentur. Ita fit, ut illud sit ab eo merito proditum: "Decretoria haudquaq̃ decernentia, partim
2.Epid.sect.3 inferunt mortẽ, partim difficilẽ iudicationem. Sed de hmõi oĩbus, tum alijs locis, tum ẽt libris De iudicationibus, perpensum est, ita vt nihil insuper ad præsensionẽ desideretur: & ob eã rẽ, qđ assidue moneo, nunc quoq; persequi nõ dubitabo. In primis quidẽ maximeq; studendũ præcipio, discere, quæcunq; medicinalis artis officia sunt: alia vero, quæcunq; haud talia sunt, partim in voce F ac significatione quæstionem hñtia, partim rationalem comitantia contemplationem, post, & in maiori ocio aggredi, quemadmodũ & nunc de significationibus verbi, indicium certũ, ac signum. Cum.n. qđ ad artis officia utile est, dictum mihi sit, adijciam aliquid consequens, & de horũ enarratione, aliud ab ijs, quæ ante dixi, id uero tale est: De accidentibus decretorijs afferri verbum, signum, conuenit: indicium uero certũ, nequaq̃ conuenit: sola.n. illa, signa simul, & indicia certa nominantur, ex quibus licet certo conijcere aliquid de salute, & internecione ægri: q̃ comprehendens vno capite dicet aliquis esse significationes virũ gubernantiũ corpus, quo pacto robore valeant aut deficiãt: in quibus.s. cruditatis ẽt & concoctionis signa continentur: ex accidentibus vero decretorijs nullum talẽ hẽt naturam, sed indicant fore iudicationẽ, ut p excretionẽ, aut abscessum: & ad hæc, per quã excretionem, aut abscessum, verbi gratia, sanguinis fluorẽ, aut vomitionẽ, aut abscessum, qui p p auriculas fiant. Sed, vtrum bona iudicatio futura sit, an mala, per hæc signa nequaq̃ colligere licet. Constat.n. q omnes tales iudicationes nihilo minus in bonũ, q̃ in malũ finiant: docuitq; nos finitionem earũ firmissimã, non ex quibusdã accidentibus ductam, sed ex q-
3.Epid.cõ.2.t buldam signis, certisq; indicijs: "Concoctiones.n. (dicit) celerẽ iudicationem, securam sanitatem,
2.45.3.112.b significant: cruditates vero & incoctiones, & conuersiones in malos abscessus, aut nõ fore iudicationes, aut t p:s lõgitudines, aut dolores, aut mortes, aut horum ipsorum recidiuas, ostẽdunt. Quocirca fore iudicationem, ex accidentibus decretorijs (q̃ ẽt signa decretoria nominare cõuenit) p̃sentire possibile est: sed, vtrum in bonum, an in malum iudicatio sit abitura, per concoctiones cognitio est: quæ rursus haudquaquã fore iudicationem præmonstrant, sed conualiturum hoiem, aut moriturum. Cæterum hæc tibi erit ad eas, quæ proditæ sunt, appellationũ alia enarratio vna cum rebus vtilioribus ad artem prodita: memineris aũt, ut signa quoq; decretoria accidentia genere existant, indicantia futuras excretiones aut abscessus: hæ vero causæ quidem sunt, ut morb' soluatur, aut vt exoluatur facultas, primaria ratione, sed ex accidenti signa quoq; existunt. G

40 *Nam, & in Libia, & in Delo, & in Scythia hæc prædicta signa vera esse conspiciuntur.*

Non sm solitam sibi breuitatem de terris habuit sermonem: etenim prædictæ dictioni duabus adiectus syllabis, nihil insuper hac dictione opus fuit. Igitur adijciens ego eas, ostendã, qualis nam sermo fuisset: probe vero peritum esse oportet de indicijs certis ac signis, sciẽdumque, vt quouis anno, & quouis t pe, & terra, mala malum, bona bonum denuncient. In hac dictione verbum, terra adijciens, indicaui tibi superuacuam esse nunc proditã dictionem: nihil.n. aliud per eã ostenditur, q̃ q signa tũ bona, tum ẽt mala, sibi ipsis idem alterutra denuncient quauis terra, si calida, si frigida, si modificata sit: Libyam.n. tanquam calidam, Scythiam tanquam frigidam, Delum tanquam modificatam, mediamq; inter vtranque, gratia exempli, commemorauit. H

QVO PACTO PRAESENSIONES MEDICORVM IN MORBIS RATAE SINT

41 *Sanè itaq; sciendum est, q in his ipsis terris multo plura consequi nequaquam difficile sit, si quis ediscendo ea iudicare, & rectè colligere sciat.*

Quod nos antea alicubi dixim' ex vsu orationis, id hoc loco Hippocrates scripsit: quòd, si recte edisceas uires signorum, q̃ q̃ non assidue exquisita rõne p̃sentias futura, tñ ratæ p̃sensiones multo plures futuræ sint irritis p̃sensionibus: qua in re & alter altero peritior est in cuiuslibet rei præsensione. Nunq̃.n. hallucinari, supra captum ho.s est: sed q̃ minime oberrare, solius artificis est. Sed, cum magna vel ea in re diuersitas habeat, eo, qui decies præsentiendo, oberrat semel, multo melior est, q̃ uicies p̃dicendo, oberrat semel: ipso uero hoc, rursus melior is est, q̃ centies præsentiendo oberrat semel: queadmodũ rursus, quàm is ipse, meliorẽ, q̃ ducẽties præsentiendo, oberrat semel. Igitur nõ rectè nos interrogãt empirici, vtrũ theoremata, quę magna ex parte eueniãt, adiectione

A adiectione rõnis intransducibilia, ac perpetua faciamus: deinde non ualentes indicare, existimant
coarguisse, tanq̃ ex superabundanti rõnem adijcientes. Nam, si non perpetuo, certe sæpius, q̃ illi,
finem artis consequimur, quemadmodum præsentiendo futura in ægris, ita etiam illis medendo.

42 *Expetere uero oportet nullius nomen morbi, si non hoc loco perscriptum sit: omnes enim, qui temporibus prædictis iudicentur, his ipsis agnoscas signis licebit.*

Id mihi vr̃ adiecisse in calce libri, q̃a de morbis acutis, & alijs, quicunq; ex his fiũt, hoc libro do
ctrinam fecisse dixit. Itaq; cõmemorans, ut per multa signa à se prodita, tum bona, tum et̃ mala,
simpliciter dicta de cunctis in cõe morbis sint, pauca uero de quibusdam definitis, hoc in aĩum et̃
nobis reuocauit, adijciens, nihil esse ꝓ sermonem omissum: qđ forsitan nos falsum existimauisse-
mus, qm̃ quorundam habuit mentionẽ nominatim, aliorum non: id.n. hoc indicat nõ temere a se
factum, nec sine aliqua cã. Sed qm̃ ꝑter alios, quidam morbi peculiari doctrina egebant, ob cã rẽ
eorũ mentionẽ habuit seorsum: oẽs alij omissi, sub cõibus signis collocantur. In primis ab eo per
scriptũ, quẽ appellãt vultum [illegible] i. exitiosum, in oĩ morbo acuto, exitiosum vere dictum est.
Pari rõne quæcunq; de accubitu scripsit, aut respiratione, aut somno, aut insomnia, aut alijs, quæ-
cunq; cõia sunt oĩum, qui prædictis tꝑibus iudicentur: Non.n. de diutinis commentarium est, sed
B i (vt ipse dixit) de acutis, & alijs, qui ex illis fiant: quorum tempus ipse etiam indicauit, in quibusdã
vigesimum diem, in quibusdam quadragesimum, aut sexagesimum, terminum ponens.

EX GALENI LIBRIS

DE DIGNOTIONE EX INSOMNIIS

Augustino Gadaldino interprete.

C IN somnium uero corporis affectionem nobis indicat. Nam, si quis in somnis in-
cẽdium uideat, a flaua bile uexatur: si Fumum, vel Caliginem, vel profundas te
nebras, ab atra bile: Imber vero frigidam humiditatem abundare indicat: Nix, &
Glacies, & Grando, pituitam frigidam. Sanè & tempori, & nutrimento sumpto
mentem oportet adhibere. Nam, qui niue conspergi sibi videtur, si in accessio-
nis inuasione, quæ cum rigore uel horrore vel perfrigeratione fiat, hoc imagi-
natus fuerit, tempori plus, non corporis affectioni, tribuendum est: si in declinatione tale in som-
nium uiderit, firmiorem nobis indicationem exhibebit frigiditans exuperantium humorum ad-
hucq; et̃ magis, si nihil ex pituitosis edulijs comederit, quibus in uentriculo contentis, talis quædã
imaginatio fieri contingit, quamuis, quæ in toto corpore est affectio, similis non existat. Sed qm̃
in somnis, non ex corporis affectionibus solum, sed & ex ijs, quæ quotidie agere solemus, & ex ijs
et̃ qñq; quæ cogitauimus, aĩa imaginatur, ac sanè et̃ quædã diuinatorie præsagit (nã & hoc ex-
perientia confirmatur) difficilis certe efficitur dignotio corporis ex insomnijs è corpore excitatis.
Si enim ab ijs duntaxat, quæ quotidie agimus, vel cogitamus, oporteret ipsum discernere, nihil vti
que difficultatis esset, quæcunq; nec acta, nec cogitata sunt, ea censere ex corpore excitari: at, qm̃
D etiam diuinatoria quædam esse concedimus, quomodo hæc ab ijs, quę ex corpore excitantur,
discernantur, haud facile dici potest. Conspexerat enim quidam alterum crus sibi lapideum eua
sisse, iudicarantq; plerique, qui in hisce rebus periti habebantur, ad seruos insomnium hoc pertine
re: at ille eo crure resolutus est, cum nemo id nostrum expectasset. Palęstritam item, qui in sangui
nis cisterna stare, ac vix eam supereminere sibi uidebatur, copiam sanguinis habere, euacuatione-
que indigere coniecimus. Nonnulli vero cum iudicatorie sudaturi essent, in calidarum aquarum
cisternis lauari natareq; arbitrabantur. Ita quoq; imaginatio bibendi citra expletionem, admodũ
sitientibus: quemadmodum insaturabiliter comedendi, esurientibus: venere vtendi, semine reple-
tis accidit. Vr̃.n. in somnis aĩa in corporis profundum ingressa, & ab externis sensilibus digressa,
affectionem, quę in corpore est, sentire: atq; eorum oĩum, quæ appetit, tanq̃ iam pręsentium, ui-
sa concipere. Et, si hæc ita hñt, nihil sanè mirũ fuerit, si, cũ aĩalis facultas ab humorum copia gra-
uata vexatur, hoĩes vix se ipsos mouere, ac onera quędã ferre, per somnum imaginentur: e cõtra
uero, cum leuis, superfluitatibusq; vacans affectio corporis sit, si, qui ita sunt affecti, se vel uolare
vel velocissime currere, per insomnium uideant: cum animæ visa corporis affectionibus semper
assimilentur: ita ut etiam qui affecti sunt, graueolentia, vel beneolentia percipere videantur. Qui
enim

enim in stercore & cęno se versari imaginantur, uel humores prauos graueolentesq; & putrefa- E
ctos in se habent, vel copiam stercoris intestinis contenti: qui autem contra, quam hi, sunt affecti,
ac in locis beneolentibus versari se credunt, contrariam habere in corpore affectionem est cen-
sendum. Quæ igitur laborantes in insomnijs uident, seq; agere arbitrantur, sæpe hæc nobis humo
rum tum defectus, tum excessus, tum qualitates coindicabunt.

F

GALENI DE PRAECOGNITIONE

LIBER AD POSTHVMVM

Iu. Martiano Rota interprete.

Ex vltima interpretis recognitione.

ARGVMENTVM LIBRI.

Medicum posse, quid singulis ægris euenturum sit, prædicere.

Quales Medicos Galenus offenderit, cum Romam primo se contulit. CAP. I.

SI vulgares medicos Posthume audiamus, quæ singulis in morbis euentura
sunt ægrotantibus, præcognoscere non possumus. Nam, ex quo numerus G
eorum, qui uideri potius, quam esse, volunt, non solum in medicina, uerum
in alijs etiam artibus maior esse cępit, neglecta sunt, quæ in disciplinis erant
pulcherrima, dataq; est opera, ut ea dicantur & fiant, quibus vulgi gratiam
ineant, & ab eis approbentur: dico autem quibusuis adulari, quotidie saluta
re, diuites per vrbem comitari, principes domum reducere, in conuiuijs di-
scumbere, atq; in eis tum ministrare, tum iocos, & facetias referre. Quidam
vero nõ hæc modo faciunt, sed pretioso quoque vestium & annulorum ornatu, magnoque subse
quentium comitatu, & argentea specillorum suppellectile, populo persuadent se dignos esse, qui
beati, & amabiles ab omnibus habeantur. Atque cum partim illecebris, partim ostentatione iudi
cium illorum qui res uere dijudicare nesciunt, perstringant, multa (ut ipsi quidem putant) bona
consequuntur: vt autem ipse sentio, veris omissis, falsa bona arripiunt: & tales cum sint, in cæ-
teris quoque medicinę pręcepta transgrediuntur: quam minimo etiam tempore cum se docturos
polliceantur, magnum discipulorum numerum contrahunt, per quos plurimum ipsi possint
in vrbibus, in quibus diuersantur. Verum hac tempestate alias artes hæc sola calamitas afflixit,
medicinam uero permultæ atque diuersæ, quarum unam propalare decreui, ad eos medicos per- H
tinentem, qui plurimum a me dissident. Cum aliquis medicus eorum, qui legitime medicinam
didicere, vel delirium, vel rigorem, vel profundum somnum, vel sanguinis fluxum, uel secus au-
res, aliquove alio in membro abscessum, uomitum, sudorem, alui commotionem, animi defectũ,
deniq; aliud aliquid eiusmodi in ægrotantibus futurum prædicit, imperitis hominibus talia audire
non consuetis, portentum ac monstrum id esse uidetur: tantumque absunt, ut eum mirentur, qui
illa prędixit, ut bene etiam cum ipso agatur, si deceptor ab eis nõ habeatur. Ex his tamen aliquot,
qui præcognoscendi scientiã hr̃i posse non negant, statim & ipm̃, qui prędixit, & cęteros medicos
percontantur, priscorumne eiusmodi inuentum sit, an ipsius solummodo, qui prædixit. Hic me-
dicos quidem cęteros, uel ut suam imperitiam occultent, vel fortasse quia sic aliqui existimant, p̃-
sciendi facultatem ab antiquorum nemine traditam, aut conscriptam respondere necesse est, eum
que, qui tales res euenturas dixit, deceptorem esse: illum vero, q̃ prædixit, partim medicorum, qui
adsunt, reuerentia, partim ne in eorum odium incidat, non audeat, oportet, dicere pręcognoscen
di artem ab antiquorum multis, & in primis ab Hippocrate, qui uobis bonorum oĩum auctor ex-
titit, conscriptam esse, multoq; minus se eius artis inuentorem asserere: nanq; & mentiretur, si

quis

A quis hoc pacto responderet, & in odium medicorum longe maius incideret. Igitur tā ancipiti hic
interrogatione impetitus, dum inter consultandum, quid respondeat, sp moratur, auget opinor,
de se imposturæ suspicionem, & demum in se oīum inuidiam concitat, adeo ut insidijs petatur,
clam primum ueneno, palàm deinde calumnijs: id quod Quinto contigit, qui licet, omnes sui tpis
medicos excelleret, urbe tñ eiectus est, tanq̄ ægrotantes necaret. Necesse est igitur eum, qui medi
cinam exercet, quemadmodum philosopho conuenit, & Aesculapij successorem decet, è duobus
alterum subeat, vel, vt Quintus, Roma pulsus eximiam præsensionis suæ mercedem reportet: vel
dolis circumuentus, & aperte quidem, si paulo timidior fuerit, dum alia excusat, alia formidat, le-
pori uitam similem degat, sp in timore atq; in expectatione alicuius mali constitutus: quibus, & il
lud interim accedet, q̄ delusoris de se suspicionem augebit. Quòd si audacior aliquanto contraue
nire, & solus aduersus tam improbos, tot fraudibus assuetos hoīes altercari velit, eruditione disci-
plinisq; fretus, sed talium improbitatum nescius, duorum alterum rursus euenit, uel ut ab eis ar-
ctius deuinctus in posterum peragat, quicquid illis libuerit: vel, si ulterius adhuc obsistere, & con
certare pergat, bona fortuna vsus, non possit euitare, quin assidue pessimo oīum dissidij genere
vexetur, qđ ciuile bellum nominant. Id igitur contingat oportet in multis eorum, qui disciplinis
B ita, sicuti diximus, imbuti fuerint, & in cæteris ueritatem per se ipsam syncere, & non alterius ali-
cuius rei gratia, consectati: quos monitos uolumus, ut, qñ suorum temporum improbitatem se-
mel experti fuerint, agnouerintq; manifeste se nullam utilitatem hominibus allaturos, ab hac se
hoīum fæce subducant, ac ueluti ex aliqua magna tempestate, & uentorum procellis, in aliquẽ m
tranquillitatis portum concedant. Euismodi quippe uiri, quamuis ignoti vulgo sint, summo tamẽ
rerum opifici Deo noti primum & amici sunt: deinde optimis etiam quibuscunq; hominibus, qui
uitam tranquille degant, cogniti fiunt: permittantque, vt in existimatione sint improbi apud vul-
gares. Horum autem omnium malorum in causa sunt diuites, atq; ciuitatum principes, qui corpo
ris oblectationibus dediti, cum voluptates virtutibus antepofuerunt, nihil pendunt eos, qui pul-
chri quippiam edidicerunt, & alijs explicare nouerunt. † Diuites enim cum se totos uoluptatibus
abdicarint, voluptatum artifices citant, admirantur, & eo usq; extollunt, vt histrionum, & auriga
rum simulachra secus deorum imagines etiam collocarint: disciplinarum vero peritos tanti fa-
ciunt, quantum indigent eorum opera. Neq;.n. quid singulis artibus pulchri boniq; insit, aīaduer
tunt, neque, vt eas accurate discant tolerare pñt: verum geometria, & arithmetica tantum vtun-
tur, quantum extruendis ædibus, & computandis expensis conducit: astrologia uero, & diuinatio
C ne, quantum ad præuidendum faciat quorum hęredes esse debeant: idem & musica, quantum ad
oblectandum aures sufficiat: quæ vero has omnes artes constituit demonstrandi facultas, curæ ip
sis non est: nisi quatenus dicendi studium quosdam adigit cauillandi peritiam discere: nam artium
oīum parentem philosophiam non modo non audiunt, sed reliquis etiam omnibus disciplinis de
teriorem arbitrantur: cui operam dare, non absurdius esse putant, q̄ si quis granum milij perfora-
re velit. Hi sunt, & qui medicinæ vsum solummodo respiciunt, non tamen recte, sed, vt inquit Pla
to in Gorgia, sicut pueri vel imprudentes homines: a quibus si iudicaretur, quis nam potior esset,
medicus, an coquus, non minimum præstare coquus medico censeretur.

† Toti autem sunt in ijs, q̄ us voluptates suppeditant atq; hos.

Quo modo Galenus duas quartanas Eudemo prædixerit, & unam statim à prima inuasione cognouerit.

HOrum ego ignarus quo tpe Romam primum veni, neq; tale quippiam suspicans, non uer-
bis modo, qđ ægris euenturum esset, prædicebam: sed etiam, quid opus esset factu, ut sana-
rentur, libere commonstrabam: donec ad id peruentum est, quod tu scis Posthume, qui vnus Eu-
demo peripatetico a principio morbi vsq; in finem astitisti. Cœpit.n. Eudemum quodam die, po-
steaq̄ lotus fuerat, quædam pulsus inæqualitas vexare, & ab hora octaua horror: ob quæ sine cę-
D na philosophus eo die manere coactus est. Postridie sibi cauens ab omni uictus errore, tutius esse
iudicauit, si octauam horam sine cibo transgrederetur. Vt autẽ neq; eo tpe molestiam ullam sen-
sit, cum iam vsq; ad horam nonam, & amplius incœnatus perseuerasset, ablutus postea modicũ
cœnauit: neque, dum hæc faceret, vllam in corpore sensit commotionem. Tertio die nos quidẽ
vt solitus erat, conuenit: securitatis tamen gratia visum est ipsi illa quoq; die suspectã horam sine
cibo pręterire: quamobrem transacta nona lotus cibum abundanter sumpsit, molesti quippiam
amplius sibi non superuenturum existimans. Quarto die vbi nos conuenisset, iturus ad bal-
neum, ridens & ad te simul respiciens, An ne, inquit, & hoc die, qui quartus est, tutius erit octauã
horam transgredi, an ad lauandum modo concedere? Hic tu, cum nihil mali superuenturum
opinareris, vt lauatum abiret, iussisti: idem & cęteri, quotquot aderant, medici pręceperunt. So-
lus ego tacebam: percuntatusq; ab eo, cur tacerem, respondi, cum diem mihi suspicione uacuum
prorsus non uideri, q̄ primo die, quo me tangere pulsum iusserat, quartani circuitus initium exti-
tisse nobis apparuisset: me tamen, q̄ antea nunquam eius naturalem pulsum nouerim, quo igno-
rato fieri non pōt, ut exiguæ eius mutationes præter naturam agnoscantur, certi nihil pronuncia
re: neq; plus aliquid, qđ consulerem, habere, quam tunc obortam nobis quartani circuitus su-
spicionem.

ſpicionẽ. Lauit igitur ſe leniter, & cibum ſobrie ſumpſit: tũ ex me circa ueſperam accerſito, &, vt E
rurſus pulſum tangerem, iuſſo, eadem, quæ ante abulationem, audiuit, confidentius ẽt, q̃ tunc, ex
poſita: quã ob rem Eudemus decreuit diem a primo ſeptimum, ab eo autẽ quartũ, deinceps uentu
rum diligentius obſeruare. Domi itaq; p̃ſtituto die manens lauit ſe, & cibũ accepit, multis, ut no-
ſti, ſine febre ipm eſſe prorſus affirmantibus: ego uero tibi interroganti (nam & huiuſce proculdu
bio recordaris) quid fore ſuſpicarer, tunc aperui quartani cuiuſdam longiſſimi circuitus principiũ
inſtare: quibus dictis ad balneum inde longius ſemotum me contuli, ægrotũ quendã circa ueſpe-
ram illic viſurus. Lotus interea cibum Eudemus aſſumpſit: nec multo poſt, toto corpore calorem
percepit, quem tñ ob potum eueniſſe putauit: antiquum. n. id uinum fuerat. Sequenti die medicis
cõſuetis id, quod euenerat, vt putaret, expoſuit: accuſantes vero, & ipſi uinum audacter, nihil ma-
li amplius ſuperuenturum exiſtimabant. Quarto die, ex quo calorẽ ſenſerat, lauit ſe philoſophus,
& ut conſueuerat, cænauit: uerum febrire paulo poſt aperte iam incipiens, credidit demum quar-
tanæ periodum illud eſſe, & me cœpit vnum ex eo t pe cõmendare, tanquã exquiſitam pulſuum
notitiam adeptum: ſuperioribus nanq; temporibus philoſophiæ ſolummodo peritum me arbitra
tus fuerat, medicinãq; in tranſcurſu tantummodo attigiſſe: *non. n. nouerat, patri nos ad philoſo-
phiam ducturo, per euidens ſomnium iniunctũ fuiſſe, vt medicina quoq; inſtrueremur, opinor, F
non tanq̃ ſcientia in tranſcurſu attingenda. Sed miſſa iſtæc faciamus, & ad illa reuertamur, quæ
tunc mihi in Eudemo contigere. Nam forte poſtea quadam euenit, ſicut & ipſe ſcis, ut alium, qui
circa principium autumni acuta ægritudine laborarat, & ex morbo conualeſcens hora quinta fe
bricitare denuo cæperat, inuiſerim: teq; præſente quartani cuircuitus inuaſionẽ eam eſſe plane di-
xerim, ut q̃ pro febris conditione, quarto die rediſſet. Hoc Eudemus cũ ex te accepiſſet, magis
adhuc inductus eſt, ut mihi fidem adhiberet: qui, q̃m febris exacerbatio maior in dies effecta fue-
rat, optimos quoſq; urbis medicos conuocauit, ut conſultarent, quo pacto morbus ſanari poſſet.
Vltro tunc ipſe abfui, uerbis nolens cũ illis cõtendere. Viſum eſt aũt celeberrimis quibuſq; ut eo
die, quo expectabatur acceſſio quartanæ, primo mane theriacã biberet. Abſceſſerant oẽs, ut ſcis,
cum te præſente percontatus eſt Eudemus, quidnam ex vſu theriacæ ſperarẽ. Cui ego nil dubitãs,
ſcis. n. & hoc, rñdi, non mõ quicquam illi medicinam non profuturam, ſed febrem duplicaturam.
Sciſcitanti cãm, cur ita rñdiſſem, ſubiunxi, morbum adhuc crudum eſſe, theriacam vero humores
cũ malos, tũ crudos in principio præſertim hyemis agitare quidem, non tñ exacte cõcoquere, aut
reſoluere poſſe. Hæc nos tũ Eudemo p̃diximus. Sequenti die primo mane, cum nondum ego ad-
ueniſſem, conueniunt medici, ſeniq; theriacam exhibent verenti, quæ ex me audierat, ipſis expo- G
nere, intuentiq; medicos, quotquot aduenerãt, enixe promittentes oblatam medicinã non parũ
profuturam. Cæterum, eadenimet hora cũ febris inuaſiſſet, interdũ dicebant vſu venire, vt, qui pri
mo theriacam biberint, morbum ſentiant commoueri, ac ceu vectibus extrudi, ſed, ſiquis denuo,
quo die expectaretur quartanæ acceſſio, medicamentũ mane biberit, prorſus a morbo liberatum
iri. His dictis illi bene ſperantes abierunt. Cæterũ febris non expectato ſequentis acceſſionis t pe,
poſtride hora octaua ex improuiſo ſenẽ inuaſit uehementior multo, quã pridie fuerat. Quãmo-
brem medicis poſtero, ut ſcis, mane conuenientibus viſum eſt deuuo theriacam exhibere: quam
cum exhibuiſſent eo die, q̃ primo paroxyſmo reſpondebat, abierunt. Verum & vna acceſſio pri-
mæ correſpondens, & altera illi, quæ ſuperuenerat, ſimilis, philoſophum vexauit. Quocirca ueſpe
ri me percontatus eſt Eudemus, quidnam fore expectarem. Cui ego, vt ſcis, explorato prius arte-
riarum motu, nihil me certi, qđ reſponderem, tunc hr̃e dixi, ſed mane forſitan habiturum, ſi, qđ
noctu minxeris, inſpexero: qđ & factum eſt: nam ſub ortum ſolis accedens matulam inſpexi, &, ſi
quid interim meieret, ſeruaretur, iuſſi, me. n. hora quarta rediturum. Reuerſus igitur, vrinis inſpe-
ctis, pulſuq; diligenter examinato, tertiam quartanæ acceſſionem hora conſueta affore dixi, atq;
diſceſſi. Paulo poſt Eudemum viſuri acceſſerunt. Sergius, & Paulus, qui non multo poſt vrbanus H
Prætor creatus eſt, item Flauius vir conſularis & ipſe, qui Ariſtotelicæ philoſophiæ operam dede
rat, ſicut & Paulus: quibus oĩa, q̃ prædixeram, cũ Eudemus expoſuiſſet, ſupereſt, inquit, id qđ ho-
die dicit de ventura acceſſione, videre, nunquid adueniet. Verũ, cum & ipſa aduenißet eadẽ hora,
qua & cæteræ venerant, mirabatur Eudemus, & quibuſcunq; ad ſe accedentibus meas prędictio-
nes enarrabat: erant autem omnes fermè quotquot dignitate & eruditione in vrbe Roma præſta
bant: inter quos & Boethus fuit: qui audiens me in diſſecandis corporibus ſumme peritum, me-
cum egit, vt ſibi quippiam de voce, deq; reſpiratione commonſtrarem, quo pacto fierent, & per
quę membra. Sic itaq; me Boethus cognouit: atq; iſtud idem Paulo expoſuit: nam, poſtquã me
expertus eſt, ipſum admonuit, me hortaretur, vt ſibi quoq; aliquid oſtenderem, valde nanq; diſſe-
ctiones inſpicere gratum fore ſibi Paulus dicebat: ſimiliter & Barbarus Imperatoris Lucij auun-
culus, qui in Meſopotamiam, quam vocant, expeditionem ſuſceperat, diſſectiones videre etiam
ipſe affectabat, quemadmodum & Paulus: poſtremo quoq; Seuerus, qui tum conſul erat, & Ari-
ſtotelicæ diſciplinæ operam dederat, idem cupiebat. Verum enimuero, quo pacto in diſſectioni-
bus res ceſſerit, tibi, qui cuncta retines, commemorare paucis opus erit: ſed paulo poſt hoc faciã.

καὶ γὰρ ἐγὼ [illegible] melius antiquus interpres, etenim didicerat.

Quo

A *Quo pacto Galenus Eudemi curatione suscepta, prædixit, quo die à tribus quartanis liberaretur.* CAP. 3.

AD Eudemum nunc redeo, qui, cum à tribus quartanis affligeretur, desperatus à medicis in lecto iacebat, hyeme iã fere media. Ego, vt, quod magistro cõueniebat, exhiberem officiũ, cum & forte quadã proximus habitarẽ, non poteram non obtẽperare Eudemo bis me quotidie vocanti. Deridebat autem me tunc Antigenes vnus ex Quinti discipulis, qui cum Marino versat' ẽt fuerat, & inter medicos primum locum tenere credebatur, cum potentiores oẽs medicaretur. Dicebat aũt hisce, qui me laudabãt, irridens: Nescio, quid ipsi in mentẽ venerit: postmodũ tñ agnoscetis, quem laudatis, qñ videbitis Eudemum efferri. Hoc vulgaribus dicebat, & interdum ad medicos respiciens, subiungebat: Eudemũ sexagesimũ tertium annum agentem, tribus quartanis laborãtem, media hyeme pollicetur sanare Galenus? Hæc ille. Tu vero mi Posthume, & quæ postea de Eudemo prædixerim, quo pacto ipsum sanarim, scio, passim diuulgasti: quod inuidiæ in nos cõflatæ principiũ extitit. Mirabãtur enim oẽs cum vitæ nostræ integritatem, tũ certos artis effectus: Nam ex tribus quartanis, quæ prima inceperat, eo die, quo p̃dixeram, cum abijsset, admirari oẽs cœperunt. Vbi vero, & de secundę discessu verax extiti, multo magis obstupuerunt: atq; idcirco B de tertia saltẽ falli me, Deos precabantur. Sed & illa quo die p̃dixerã, cum desiuisset, nõ solũ in p̃cognoscendo, sed ẽt in sanando, haud paruum nomen adeptus sum. Quã ob rem Antigenes mihi se præ pudore occultabat ob maledicta, quæ in me petulanter iactauerat; item, & Martianus, cuius existimatio in dissectionib. & eo t p̃e maxima erat, & superiori quoq; sũma fuerat inter medicos iuniores: legebantur nanq; duo libri De dissectionibus ab eo cõscripti. Aegre ferebat.n. & ipse ea, ob q̃ dicebat Eudemus, iuste me non solum laudibus cæteris anteponẽdum, sed ẽt summa veneratione prosequendum. Atque ideo non ex medica facultate, verum ex diuinatricibus scientijs prædictiones meas fuisse mentiebatur: interrogatusq; a quibusdam, quas nam diuinatrices scientias diceret, interdum augurium, interdum extispicium, nonnũq̃ coniectatricem, aliqñ mathematicam, respondebat. Sed referam, quod postremo penes Eudemum coutigit. Cum dies is aduenisset, in quo tertiæ quartanæ discessum fore p̃dixeram, accedẽs Martianus ad Eudemum hora nona, non paulo, sed multo vehementiorem præcedente accessione præsentem exacerbationẽ cum esse dixisset, abijt statim, hilari vultu planè lætitiã præ se ferẽs perinde, atq; me meæ prædictionis frustratum iri. †Interea Eudemus febrem sentiens, qualẽ nõdum senserat, vehementem, quamuis me non deceptum iri cõsideret, alicuius tamẽ alterius medici aduẽtũ expectabat. Cum C itaq; non vnus, sed & duo, & tres aduenissent: obseruabant.n. oẽs, qũo prædictio nostra cederet, optabantq; cuncti, ne saltem iñ huiusce tertiæ quartanæ discessu, neue in sanando Eudemo compos fierem: cum, inquam, plures medici aduenissent, quid nã ipsis de se videretur, Eudemus cunctos interrogauit, explicarent. Audiens aũt eadẽ à singulis, q̃ & Martianus responderat, aĩaduertensq; eos, vt & Martianum, hilares, existimauit ipsos ẽt gaudio affici, ac si nec, quod prędixerã, veritatem, nec febris finem consecutura foret. quare diutius in visendo alio quodam ægroto moratus, cũ tardius solito ad philosophum redirẽ, me statim accersitum misit, in propinquo, sicut dixi, habitantem, volens a nobis quoq; *febris magnitudinem, quã habebat, dijudicari. Vt igitur affui, ne sedere quidẽ me passus est, sed brachium porrigens, vt pulsum tangerem, iussit. Hoc attente facto percunctari cœpit, quid annunciarẽ. Cui ego subridens, quid aliud, q̃ bonũ? Et ille quod bonũ? inquit, id mihi speciatim expone. Tũ ego, sufficit, inquã, tibi, ut, cum summam rei audieris, ob ea, quæ futura sunt, læteris. Minime vero, subiũxit ille, audire.n. sigillatim quæq; desidero. Et ego, audi igitur: Liberaberis hac nocte prorsus ab omni morbosa dispositione: qua soluta, symptoma tũ quoq; oĩum, tum q̃ superuenerant, tũ q̃ superuenire debebant, solutio subsequeṝ. Atq; hoc nobis, subieci, naturæ facultas, q̃ corpus tuum regit, per pulsum modo significauit: excitata.n. & cõ- D mota est, vt è tuo corpore, quicquid in humoribus praui reperitur, foras eijciat. Tũ ille, quomõ dicis, inqt, naturã hæc tibi meã significasse? neq;.n. verbis id elocuta est: explica nobis ista: nã, & me lõge plus oĩbus medica istis medicis dicta tua scis assequi. Quia, inquam, in mouendo arteriã ipsam plus extulit, q̃ vtriq; dimensioni conueniat, qđ facere sem p assueuit, quoties aggreditur id, q corpus lædit, eijcere. His dictis Eudemus excepit: At, qm̃ multæ sunt uiæ, quas natura expellendis excrementis aperuit, nam & uomitu reiecta, & ventris profluuium, & vrinæ multitudo, & sudor plurimus, & sanguis erũpẽs, & in multis consecuta uenarũ ani apertio, subito sæpe corpus inaniunt, artis tuæ proprium opus foret, expulsionis genus mihi denunciare. Tũ ipse, cũ fluxurus est sanguis, hæc & illa signa præcedũt: cũ sudor futurus est, illa: atq; ita sermone procedens, & quę uomitũ antecedunt, signa subintuli: nec non p̃cipuũ aliquod subiti per aluũ fluxus decretorij indiciũ habere dixi. Cũ igitur aliorũ nullũ adsit, reliquum est, dixi, vt speremus per alui profluuiũ in te morbũ solutũ iri. Et ille, dialectice, subintulit, id, quod euenturum est, collegisti. Hęc itaq; tum inter nos vespere collocuti sumus. Manè autẽ cum accessisses, tutemet ex Eudemo summam prædictionis meæ cognouisti: qui non, ut antea cõsueuerat, summisse loquebatur, sed ad vos oẽs, q accedebatis, amicos alta uoce clamabat, uaticinari Pythium Apollinẽ ęgrotantibus uoluisse per os

† αἰσθανόμενος δὲ ὁ Εὔδ. μὲν εὐφορίας ἱκανῆς οὔπω πρότερον ᾐσθετο. sentiens autẽ Eudemus facilem tolerantiam qualem nondum ante senserat.

* τὴν εὐφορίαν. i. facilẽ tolerantiam.

Galeni,& quibus remedijs ad sanitatẽ reuocari possint,& qua die ꝑfecte liberari debeant. Quam E
ob rẽ ego,dicebat,factã in me solutionẽ morbi(nam me iam planè sanum arbitror)multo ante ex Galeno intelligens,& sanitate,& prædictione iam fruor. Me senẽ,hyemis tẽpe tribus quartanis laborantem ex intempestiua potione theriacæ,liberauit,eadẽ suo tempore data: qñ reliqui medici non mõ de exhibenda theriaca quicquã non deliberarent,verum etiam ipsum impense deriderẽt, quòd senem hyemali tempore quartanis tribus afflictatum,liberatum iri putaret.

Mores exponit Eudemus medicorum,qui tum Romæ degebant. CAP. 4.

HAec simulatq; in vulgus exiere,quicunq; medicinæ expertes Romæ tũc erãt,cõe bonũ ipsis me aduenisse credentes omnes lętabantur. Martianus aũt,qui non solum medicus erat , sed amicũ ẽt se mihi testatus fuerat,vt me pridie ex arteriarũ motu,quẽ illi turbulentum, nõ decretorium esse timuerant,sanitatem philosopho ꝓnunciasse cognouit,Eudemũq; postridie ad naturalẽ habitum redijsse inuenit,ne verbo quidẽ me collaudare sustinuit,sed inde se in uicũ sutorũ trãsferens,forte mihi obuiã factus,salutatione,qua vti consueuerat,omissa,statim interrogauit,legissem unq̃ sm Hippocratis de ꝑdictionib.an eũ librũ prorsus nescirem. Audiensq; me eũ legisse, videriq; mihi recte medicos aliquot affirmasse librũ illũ Hippocratis non esse: q̃ ergo, inquit, in eo scripta sunt,agnoscis:atqui,& ego eadem scio,nec tñ vaticinor. Sed ad quid,subiunxi, hæc abs te F
mihi nunc obiecta sunt?& ille,nuper ex Eudemo admirante cognoui,te heri vespere , simul atq; pulsum attigisses,dixisse fore,ut paulo post aluo sponte soluta non amplius febriret. Hæc eo dicẽte,illud mõ subiunxi: Ab Eudemo ista,non ex me audiuisti:cõfestimq; abiẽs,Eudemũ cõueni, & illi q̃ mihi à Martiano exprobrata fuerãt,exposui,medicorũ,q in urbe Roma nomẽ aliqđ assecuti fuerant,malignitatem admirans, Excepit ille,& non sine tõne,tñdit,hoc tibi contigit , si patrię tuæ medicos hic habitantibus conferre volueris,qui multis de causis ad summam improbitatẽ deuenere:atq; eos oẽs his uerbis deinceps exposuit: Ne putes bonos uiros hac in urbe malos effici, verũ,quicũq; mali prius erãt hic male agendi materiã nãciscũtur,& maius lucrũ Romæ, q̃ in alijs vrbibus,faciũt. Aĩaduertentes.n.complures sibi similes, ditatos, illorum facta imitantur,q̃ uarijs de causis improba cũ sint,ad summã improbitatem deuenere:hãc ego tibi, perinde atq; lõgo tẽpe eos expertus,aliqua ex parte enarrabo. Nõ.n.praua naturæ conditio, & lucrandi materia solum auxit improbitatẽ istorũ,qui maligni sunt, sed quidam etiam veluti callis male agendi, per quem quotidie sui similes incedere uidẽt,cuiq; illos imitando insuescũt. Alios insuper habere suorũ scelerum ignaros,ad quos,si ab aliquo male egisse deprehensi fuerint,se trãsferãt(trãsferunt ãt se adeo securius,peritiores facti earũ rerum,in q̃bus detecti iã sunt)haud parũ valet, vt nunq̃ à maleficio G
desistant, Nã,qui in paruis oppidis degunt,magnitudine lucri,quẽadmodũ hic,ad scelus non alliciunẽ,cognitiq; cũ oĩb. facile sint,ẽt si vel minimũ aliquid delinquant,q̃d agãt,amplius non hñt. At hic istud,ab oĩb.nõ cognosci mala,q̃ sępe cõmittũt,malitiã ipsorũ auget. Ignatos.n.improuisi aggrediunẽ,simplices præsertim,q̃ solertia carẽtes ipsos remordere nequeunt,velut ipsi sese mordẽt,si in re quapiã ẽt minima lædantur. Ergo,vt apud nos sibi latrones parcunt,& in facienda iniuria,mutuo conueniunt,ita medici Romæ nunc habitantes faciunt , hocq; solo à latronibus differunt,q̃ in urbibus,non in montibus insidianẽ. Atq;,inq̃ ego,meũ antea propositũ Eudeme sæpius audiuisti. Nã,simulatq; patriã meã excitata seditio infestare desierit, statim ex hac vrbe discedere me videbis,& pauco hic amplius tẽpe morari,quo me citius ab hac hominũ peste expediã. At nesciunt,subiecit ille,hoc abs te decretũ esse:vel,si sciunt , vt ipsi mentiuntur, mentiri quoq; sic alios opinanẽ. Nã,vt ipsi,partim quia pauperes,& indocti sunt,partim quia,sicut paulo ante dicebam,si q̃d mali ꝑpetrauerint,agnoscũtur,in patria sua medicinam exercere nequeuntes,in hanc vrbem ueniunt,sic & alios ea de causa Romã aduenisse credunt,nec prius recessuros arbitrantur,q̃ pecuniã aceruarint . Ac licet à conciuibus tuis,& genus tuũ,& opes audiant,nec ex egenis unũ te esse H
quẽpiã intelligant:abs te tñ ista subornari contendunt,quo facilius eos,qui honesta hæc de te audiunt,decipias uiã q̃ ipsi fecerunt,alios quoq; facere:cẽsent. Hæc & alia hmõi cum Eudemus narraret,subiungeretq; fore,ut si me improbitate sua lædere nequiuerint, ad uenenum confugiant: Iuuenem.n.quendam ab eis,quemadmodum & ego,medicæ artis opera prudenter exercentem, q̃ annis ante iã decẽ in hanc vrbẽ uenerat,cum duob.famulis,quos secũ adduxerat, ueneno sublatum fuisse. Gratias,dixi,magister ingentes tibi habeo, qui mihi uniuersa istorũ scelera patefecisti nã ego me ipsis cõgrediens tuũ seruabo,eorumq; imperitia patefacta,ex hac maxima, & populosissima vrbe in exiguũ,& infrequens oppidum migrabo,in quo quilq; alium cognoscit,& quib.parentibus ortus sit,quantumq; doctrinæ,atque opum habeat,& quo modo uiuat. Nam & hic eius tritus istorum ignorantiam,malitiamve redarguere nunquam studui. Verum de hoc satis.

Destitutos alios ægros ad sanitatem reuocauit Galenus:&,quibus instrumentis uox fiat,per anatomen demonstrauit. CAP. 5.

AD eum iuuenem redeo,de quo superius mẽtionem feci,cuiq; statim primo die,quo febrire cœpit accersitus,dixi quartanæ febris insultum esse: hunc ẽt & sanandum suscepi,& susceptum sanaui,statim morbi solutionem,sicut in Eudemo fecerã,præfatus. Accitus quoque abs te,

A familiarē quendam Charilampi cubicularij, neruorum vulnere laborantem, curaui: quem nemo illorum, qui Imperatoris aulam frequentant, ad sanitatem reuocare sciebat. Post hunc Demadē rhetorē in uico sutorio habitantē, cuius morbum celebres quiq; aulæ medici non modo nō agnouerant, sed alijs etiam, quam conueniret, remedijs curare nitebantur, sanaui: cū intra paucos dies exacte prænouissem ægritudinem illam è diuturnis unam esse. Aestas deinde subsecuta cum aduenisset, & in Romanis principibus prædictiones, & curas magna laude dignas peregissem, magna de me tunc, ut scis, apud oēs opinio fuit: nostrumq; nomē in dies celebrius effectum est: creuitq; simul gloria nostra, & eorum inuidia, qui se Romæ aliquid esse opinabantur: mihiq; perinde atq; omni ex parte superati, detrahebant, hucq; & illuc per urbē ventitantes uaria diuulgabāt, alius, casu me quēpiam sanasse, periculoso q; admodum curationis genere uti: alius, diuinatrici peritia, non arte medica, quid in morbis futurum esset, me prędicere. Incidit postmodum & ea altercatio, quæ mihi cum Stoicis fuit, & Peripateticis à Boetho cōuocatis. & id, quod in vxore Iusti cōtigit, quam, nulla corporis offensa tabescētē, non solum amare, sed ēt, quē amare, deprehendi: verum, quo pacto id comperierim, paulo post explicabo. Prius enim commemoremus altercationem illam, quam cum stoicis, & peripateticis habui, multis alijs pręter stoicos, & peripateticos tā
B medicis, quam philosophis astantibus. Exponam autē, unde inceperit, vt si cuipiam alteri, q̄ nunc à me conscribuntur, impertiri volueris, is, ubi earum rerum notitia dignus videatur, rerum gestarum sequelam intelligat, ne semper occuparus sis in recēsendis, quæcunq; à nobis gesta sunt in medicandis ægris, in dissecandis corporibus, & hisce explicandis, quibus interim philosophorum, & medicorum inuidiā refellebam. Nā ab eis lacessitus in hoc certamen deueni, Homeri prę ceptum secutus: inquit enim. Hunc punire uirum, primus qui sustulit arma. Congressus hic igitur initium tale habuit. Flauius Boethus uir consularis, quē & tu nosti quàm elegans, & studiosus vir esset, Alexandro Damasceno præceptore utebatur: qui, tametsi Platonis etiam philosophiam sciret, in Aristotelem tamē propensior erat. Is igitur, postquam à me obtinuit, ut dissectione facta se docerem, quo modo vox, & respiratio fiat, hœdos & porcos ad id negocium quam plurimos promptos habuit: nam simijs non opus esse monueram, cum hac in parte similem cęteris animātibus corporis structuram habeant, aptioraque sint animalia, quæ uocem magnam edunt, hisce, quæ paruam emittunt, ad exhibendas demonstratiuas assumptiones, ex quibus proposita quęstionis fides astrueretur. Aderant autem futuræ per dissectionem ostensioni cū alij plures, tum Adrianus rhetor, qui nōdum publice docere cœperat, sed adhuc cum Boetho versabatur: item Deme-
C trius Alexandrinus, qui Phauorino socius fuerat, & singulis diebus publice de quacūq; re ꝓposita disceptabat, quomodo & Phauorinus cōsueuerat. Hic antequā dissecare inciperē, cum dixissem, me solum, quę ex dissectionibus aspici possent, ostensurum, speraturum āt, ut, quę ex ipsis concluderētur, non me tm̄, sed omnibus ēt alijs doctor Alexāder præstantius esset collecturus, alij quidē omnes ea uerba, ceu mitia exceperunt: qui vero Alexandrū honorabant, absq; cōcertatione quoque vniuersam rei, de qua dubitabatur, naturam excutere ipsum hortabantur. Scis.n. ut Alexandrum oēs prę omnibus hoc vitio laborantē agnoscerent, sicut, & tune aperte significauit. Nā ꝑmittēte me neruos quosdam ostēsurum minutos, & capillorum instar subtilissimos, partim è dextro, partim è sinistro latere musculis gutturis immissos, quibus vel interceptis laqueo, vel cultro abscissis, uocis impotēs aīal redditur, nihil alioqui, quin, & uiuat, & cætera peragat, impeditū: Alexander interpellās, anteq̄ id aggressus ostēderē, Si prius, inquit, tibi cōcessum fuerit, nos sensibus nostris credere oportere. Ego uero hæc audiēs, relictis oībus abij, hoc unum subijciens, Quam me mea fefellit opinio: nō.n. ad rudes pyrrhonios vēturum me putaram. Vt autē abij, cæteri lanè oēs Alexandrum damnabant. Adrianus autē, & Demetrius, qui Alexandro semper in disceptationibus infensi erāt, opportunā admodum eum increpandi occasionem habuere. Hæc ad aures
D aliorum quoque eruditorū ꝑuenerunt, quotquot in urbe Romana tū erant, vehementerq; est ab omnibus Alexander reprehensus, decreueruntq; Seuerus, Paulus, & Barbarus, ut se præsentibus dissectionē hanc facerē, conuocatis oībus, & medicis, & philosophis, qui nomē aliquod haberēt. Cum itaq; diebus multis conuenissemus: & ego & inspirationē dilatato, & expirationē constricto pectore fieri mōstrassem: musculosq; ostendissem, à quibus pectus extēditur: & ꝑterea neruos, qui ad musculos perueniunt, à dorsi medulla nasci: utq; sine ui foras spiritus egrediens, sine strepitu expirationē committat: violenter autē exiens, eam expirationē faciat, quę & cum sonitu fit, & exsufflatio nominatur: cumq; rursus ostēdissem hanc solam exsufflationem, à summi gutturis cartilaginibus inter exeūdum uerberatā uocē formare, suisq; musculis summum guttur moueri, & neruos ad musculos ptingentes, si male afficiantur, uocis impotētes reddere: oibus, quotquot inter demonstrandum mihi contradicebant, redargutis: rogauit me Boethus, ut harum rerū sibi copiā facerē: quod & feci. Nā missis ab eo aliquot, qui notis excipiendo, celerime scribere consueuerant, omnia & quę dicta, & demonstrata fuerant, rursus exposui, non aduertēs, hæc eum multis impertiturum: quanq̄ Posthume hactenus scriptis illis contradicere ausus est nemo, & tamen anni iam quindecim intercesserunt: ac, quamuis multi contradicere tum deliberarint, quo tan-

tum, opinor, contradixisse nobis dicerentur, nemo tamen vnquam scripta sua eruditorum homi- E
num iudicio subijcere voluit. Atque de his satis.

Quo pacto mulieris amorem, & serui solicitudinem Galenus ex pulsu inuestigauit. CAP. 6.

RESTAT, vt, quod tibi superius pollicitus sum, deinceps subijciam: hoc.n. præsenti sermoni com
pellor adijcere, præsertim cũ non nulli medici, qui sibi plurimum scire videtur, † exponẽtes,
quo modo Erasistratus amari † nouercam à priuigno cognouerit, & pulsum arteriarum iuuenis
amatorie pulsantium Erasistratum deprehendisse scribant, non tamẽ id etiam ex pulsibus inuẽtũ
esse fateri volunt, † patris eã vxorem fuisse. Ego, tametsi, qua ratione Erasistratus id nouerit, dice-
re tibi non possim, quo pacto tã mulieris amorẽ ipse deprehẽderim, cõmemorare valeo. Vocatus
vt inspicerem fęminam, noctu uigilantẽ, & ex una iacendi figura in aliã crebro se transferentem,
vt ipsam sine febre reperi, percontatus sum, q̃cunq; sigillatim illi cõtigisse poterant, ob q̃ vigilias
euenire scimus. Illa autẽ uix, & interdũ nihil respondebat, perinde atq; frustra se interrogari signi
ficaret: demũ auersa, stragulis adductis se totã operuit, & quodã paruo velo supra caput adducto
in morẽ eorum, qui dormire volunt, cubare cœpit. Id uidens discessi, duorũ alterũ mecũ ipse colli
gens, vel atræ bilis vitio mulierem animi deiectionẽ pati, vel rei, quam fateri nollet, mœstitia la-
borare: quã ob rẽ postero die cuncta diligentius obseruare proposui. Cum itaq; accessissem, ex an F
cilla, quæ ipsi assistebat, cõperi fieri non posse, vt tunc ægrã dominam viserem: abij igitur, & dein
de rediens vt idem denuo comperi, tertio reuersus sum, & tum ancilla renũciante, vt discederem
(nolle.n. tunc heram uexari, nã simulatq; secundo recessissem, abluisse se illã, & solitũ cibum sum
psisse) discessi: & sequenti die rediens, solus cũ ancilla uarijs de rebus diu collocut', aperte mæstitia
quapiam dominã laborare cognoui, quã casu postea repi, opinor, quomodo Erasistrato quoq;
obtigit. Nã cũ prius noscerem nulla corporis parte mulierem afflictari, verũ aĩ molestia tm̃ qua-
piam perturbari, contigit, vt, quo tempore fœminam inspicerem, istud ipsum, quod esse suspica-
bat, mihi cõfirmaretur. Nã quidã tũ è theatro cum uenisset, narrassetque se Pyladem saltantẽ con
spexisse, statim mulieris vultus, & faciei color immutatus est: quod cum uiderem, brachio manum
statim admoui, pulsumq; subito varijs modis agitatũ inueni, id qđ animi perturbati indiciũ est: ta
lem.n. pulsum, & qui de re aliqua certant, habere solent. Quocirca sequenti die cuipiã ex ijs, qui
me sequebantur, præcepi, vt, cũ ad mulierem venissem, me parũ post subsequeretur, & nunciaret
Morphũ eo die saltasse: quod cũ fecisset, nullã in pulsu mutationem obseruaui. Sequenti die quoq;
cum iussissem, vt idem annunciaret histrionem, qui ex tribus reliquus erat, saltasse, similiter pulsus
non se mutauit. Quarto die, cũ ad multã noctem de industria expectassem, vbi renunciatum esset G
Pyladem saltasse, diligenter annotaui pulsum uarijs modis subsultasse: atq; ita mulierem Pyladis
amore captã deprehendi: quod secutis ẽt dieb. attentius obseruatum, me in opinione adhuc ma-
gis cõfirmauit. Ad hunc modũ, & alterius cuiuspiã diuitis seruus atriensis mihi cognitus est simili
morbo laborare. Nã cũ mœstitia afficeretur ex eo, q̃a rõnẽ pecuniatũ, quas administrauerat, red-
diturus esset, summæq; non parũ deesse sciret, p̃ mœrore uigilabat: aĩumq; despondẽs tabescebat
Prius itaq; illius domino senem seruũ nullo corporis morbo laborare asserui: deinde, vt aĩaduer-
teret, monui, atriẽsem propterea timere, quia rõnem eorũ, q̃ administrarat, expostulaturus esset,
tristitiaq; ipm̃ idcirco angi, scientẽ haud parũ deesse. Vt igr̃ me bene coniectasse dominus respon-
dit, maioris notitiæ gr̃a cõsului, vt atriensi diceret, se id tm̃ argenti, ꝙ haberet, repetisse, ne cõmis-
sa alteri seruo, quẽ nondũ expertus esset, domestica gubernatione, hic inexspectata morte peri-
ret: nã ab eo postea rões exposcere nõ oportere. Vt ãt dñs hæc ei exposuit, credens se administra
tionis suæ rões non redditurũ, atq; idcirco tristitiã aĩo deponens, pristinum corporis habitũ ter-
tio die recepit. Quid igr̃ medicos fefellit, q̃ ante me seruũ hunc, & mulierẽ inspexerant? nam hæc
vulgari prudẽtia repeiiũtur, ẽt si quis exiguã medicinæ scientiã adeptus sit: Arbitror, quia nesciũt,
q̃d ab aĩo ꝑturbato corpus pati soleat: fortasse vero nec à cõcertationib. & pauorib. aĩum ex ĩpro H
uiso turbãtib. immutari pulsum intelligunt: ꝙ cũ sciret Erasistratus, & esset eadem domus iuuenis
ægrotantis, & dilectæ fœminæ, facilius, q̃ ego amorem deprehendere potuit, cum frequenti' ęger
amatã intueretur, & non plurib. interiectis dieb. quemadmodum nr̃a mulier, neq; tum deniq; vi-
so Pylade, sed nominato solum, turbaret̃. Nugæ sunt igitur ꝙ aiunt aliqui, pulsum amatorie mo-
ueri, eorum, qui uel nesciunt amoris pulsum nullum esse, uel putant re quapiam animo' perturba
to pulsum non immutari, sed in eadem æqualitate, & ordine eum perseuerare.

† ἀγνοούμενοι. i. ignorantes.
† παλλακὶς τοῦ πατρὸς, idest patris meretricem.
† Nec in Græco codice, nec in antiqua translatione habentur, & merito.

Quibus artibus Cyrillum Boethi filium clam cibum sumere deprehendit. CAP. 7.

HVius gratia si unum insuper adijciam, ob quod primo q̃dem Boeth' obstupuit, mox uero, ut
accepit, quo pacto inuenissem, non mõ non mirari se amplius affirmabat, sed etiã id nescien
tes tanquam medicinæ imperitos uituperabat, ad aliud quippiam narrãdum descendã. Cum ęgro
tasset alter filiorum Boethi, & liber à morbo factus, rursus in morbũ incidisset, deindeq; soluta fe
bre denuo febriret, dicerem q; ego puerũ aliq̃d clã comedere (nã, q̃ palã exhibebant, & qualitate
idonea, & q̃titate congrua erãt) pueri matrẽ ꝑmittẽtẽ se filiũ diligẽter obseruaturã esse, custodem
pr̃ adhibuit, q̃ tota die sec' puerũ sederet, nec ad eum quẽq̃ uenire sineret, noctuque cubiculũ, in

A quo dormiebat,diligẽter clauderet.Cũ igitur quatuor diebus puer ita seruatus,noctu incaluisset,
indignabundus Boethus in thalamum pueri me manu apprensum duxit. subsequebantur autem
Boethũ,vt scis,q;cunq; in uia nobis obuiam fiebant,quorum in numero,& tu Posthume fuisti.Vt
igitur domum intrauimus,inuenimus puerum de solito cubiculo in aliud translatum,ubi lectus
erat,in quo pueri mater sedebat.Huic lecto parum infra medium lectulus iungebatur,in quo pue
rum iacẽtem mater seruabat,nequis ad ipm accedere posset:sella uero una lectulo aderat, qualis
lectulorum ceruicibus hærere solet:è regione lectuli,ad extremas,& superiores partes lecti, duæ
sedes sibi ꝓpinquę iacebant,in q;bus ut nos Boethus sedere fecit,ipse secus vxorẽ sedit. Et mox;
Adduxi tibi vxor,inquit,Galenum hunc,vt ex te audiat,qua diligentia Cyrillum custodisti:nihil-
que in victu per hosce quatuor dies aberratũ esse:& videat,nunquid re vera pręterita nocte febrie
rit,an tu mihi renunciãs ipm calidiorẽ euasisse,inani timore decepta sis,& putaris febrẽ, calorem
aliqua alia de causa forsitan excitatum:ut nobis,& quo mõ se nunc habeat,aperte denunciet,& q̃
ad uictum pueri faciunt,oĩa præcipiat.Hic ego,vt pueri uenã in brachio pulsantem attigi,sine fe-
bre quidem ipm esse pronunciaui:me vero delidẽdi hisce,qui uatẽ me appellare cõsueuissent, an
sam dare.Excipiens Boethus,& ego,inquit,in cõparationẽ illorum soleo te re vera,vt scis, uatẽ
B appellare,quoties aliquid p̃dicis,quod æmuli tui negant præcognosci medica facultate posse. At-
qui hactenus,subiunxi,ea oĩa te docui medica arte inueniri,priscosq; aliquot medicos hisce de rẽ
bus cõscripsisse.His dictis,effari me oẽs uaticinium iubebatis: & ego rogare uos, vt adhuc semel
pueri pulsum me tangere sineretis:qđ vt feci,testis eris Boethe,dixi neminẽ mihi huc veniẽti,tecũ
que,dum huc veniremus,colloquẽti,significasse,q̃ vaticinaturus sum.Asseuerante illo se,quæ dice
rẽ,attestari,nosti,quantopere ridẽs,aduertere vos,& auscultare iussi,vatis oraculum eiusmodi es-
se clamans:Cyrillo huic,hac in cella comedẽdũ quippiam absconsum est,vt,qñ mater ad balneũ
itura,domũ hãc clausit,& securitatis grã clauẽ in loculum coniectã obsignauit(hoc.n.ipsam inter
dum facere cõperio)filius id,qđ absconsum est,sumat,atq; ita demum comedat.His auditis Boe-
thus statim surrexit,arreptumq; puerum in cubile matris transtulit,& iussit pueri lectulum inster
ni,& obseruãs,an absconditi quippiã,dũ excuteretur,appareret. Verũ,vbi,& quæ super impone-
bantur vestes,& q̃ substernebãtur,oẽs excussæ fuerunt,lectũ quoq; agitari p̃cepit, & sellã attolli,
inspiciens,an absconsi quippiã sub ipsis uideret.Demũ,vt ne hoc pacto q;dẽ aliquid conspectum
est,puerũ è cubili matris in lectulum transtulit:vxoris quoq; cubile totũ excuti,& denuo insterni
p̃cepit.Quibus peractis,q;d nũc,subridens inquit,nr̃ uates profatur?Hic ipse nõ poterã nõ mirari,
C nihil ibi repertũ fuisse vidẽs,vbi occultum aliquid extitisse credidissem:ideoq; surrexi,&, qđ solũ
intactũ supererat,q;a,q; quærebamus,absconsum illic nullus existimasset,attollens excussi. Eratq;ãt
exiguũ prorsus matris uelum sellæ impositũ,ex quo cõmoto panis frustũ in terrã cũ cecidisset,cla
morẽ magnũ vos oẽs sustulistis:atq; cũ Boetho simul,& abunde risistis,& uatẽ laudastis.Boethus
itaq; plus cæteris in risum effusus mirabatur,quo mõ pulsus occultatũ cibũ mihi significare potue
rit,& nunciarit id, q; à puero fiebat,dũ mater lauaret. Tũ ipse,solertissime Boethe, nõ quia pulsus
id admonuerit,hoc iõ cõiectauit Galenus tuus,sed clauso diligẽter cubiculi ostio, difficile nõ fuit
conijcere,in tã lõgo t;pe cõmedẽdi copiã puero fuisse:uerũ nec occultari quippiã,nec id,q; occul-
tatũ erat,cibũ fuisse,pulsus mihi significauit:sed,cũ puerũ agitatũ viderẽ,non iudicaui,vt in animã
te fœmina & in seruo timẽte feceram,ob aliquã animi ꝑturbationẽ puerum agitari,p̃sertim cum
puer febre prorsus careret:At,si me interroges,vñ collegerim id,quod abditum latebat,cibũ fuis-
se,si mentẽ huic quoq; rei adhibueris,exponã.Cũ neq; orationẽ puer habiturus esset, neq; in pa
læstrã descẽsur⁹,nec aliqua ĩ re sui ꝑiculũ facturus,aut deniq; à quoquã reprehẽsus fuisset, ab ex-
cessu corporis aliquo potius,q̃ ab ulla aĩ ꝑturbatione,commotionẽ eam pulsus pẽdere conieci.
Hæc simulatq; Boethus audiuit,p Deos,inquit non miror,cũ ita res inuestiges,si nullus alius me
D dicus ista sciat:p̃spicuum est autẽ eos nescire,cũ ipsi,quod tu facis,nunquã efficiant:& te ista alio
quouis mõ potius,q̃ medica disciplina,facere diuulgent:uidenturq; mihi,subiungens dicebat,nõ
solum,qualis altercantium pulsus esse debeat,ignorare,uerum ẽt neq; si q;squam eorum casu no
scat,quę tu collegisti,scire colligere,cũ neq; suapte natura solertes sint,neq; se in disciplinis exer-
cuerint. At,respondi,satis ad male agendum,& exercitati,& sapientes sunt.

Boethi vxorem uteri profluuio laborantem præter spem aliorum sanat. CAP. 8.

HOrum ego testem te habeo mi Posthume,aliorum uero omnium,quæcunq; gessi, quo t;pe
primum Romam uenimus,multos alios:quę puto,uniuersa intellexisti ab ijs, qui a nobis
sanati restituti fuerunt:Inter quæ,& hoc fuit re uera admirabile factum,ob quod non solum mi
ra loquentem,sicuti prius ne plures medici,sed mira faciẽtem,appellarunt. Boethi vxor,cum in
muliebrẽ fluxum,quem uocant,incidisset,celebres medicos uerita,inter quos,& ego tum ab om
nibus habebar,obstetricibus consuetis,optimis sanè omnium,quæcunq; in urbe forent, primum
utebatur. Vir eius,ut ipsam nihil inde leuari uidit,p̃cipuos quoq; medicos conuocat,& eos quid
opus sit factu,considerare iubet.Postq̃ in eam sententiam ab oĩbus itum est,ut ea remedia adhibe
rentur,q̃ ab Hippocrate,& alijs post Hippocratem optimis quibusq; descripta fuisent, uoluit,

Boethus,semper interessem mulieribus,quoties aliquid ægrotanti ministrarent vxori,probarem E
que singulas medicamentorũ materias:quarũ intentio summatim erat,non vterũ mõ,sed uniuer
sum corpus ẽt siccare:vnguẽta insuper adstringentia admouere mulieribus locis.Morem Boetho
gerebam.Sed,ita faciendo cum deterius reddi morbus in dies uideretur,iure mecum & reliqui du
bitare cœperunt:&,quamuis omnes requireremus ad alium sanandi modum transire, melius tñ
quicquam,aut ratione inuentum,aut experientia repertum,non occurrebat,q̃ id , in quo optimi
quiq; medici paulo ante consenserant.Interea uero tumor in uentre,qualis p̃gnantibus suboriri
consueuit,apparuit:quam ob rẽ ex ministrantibus mulieribus nõ nullæ re uera prægnantem esse
ægrotantem credidere:non tñ medicorũ aliquis id verum esse arbitratus est,nam muliebris fluxus
indicia,q̃ singulis diebus excernebantur,earum opinioni refragabantur.Cum igitur ægrota mu-
lier ab ancilla,quã fidã habebat,& alia sibi fieri permitteret,quæ in prægnantibus fieri solent , &
singulis diebus lauaretur, contigit , ut in prima balnei cella vehementissimis doloribus correpta,
quales parientibus aduenire solent,humoris aquei vsque adeo multum excerneret,ut aĩo defectã
à balneo ipsam extulerint.Inclamãtibus ergo,& uociferãtibus ancillis,uerũ neq; pedes , neq; ma
nus,neq; os uentriculi,qđ vsitato noĩe stomachus appellatur,fricãtibus,ipse,qui casu ante fores F
balnei constiteram,audito clamore,intro me proripui:conspiciensq; frigẽtem , manu nardino
vnguento admotã,stomachum laborantis ex eo confricui:ancillasq; iussi nõ frustra clamare , sed
unam pedes calefacere,aliam manus fouere,reliquas odorandum aliquid naribus supponere:tunc
itaq; celeriter ipsam recuperauimus.Subsidente uero ob inanitionem ventre, summopere læta
est obstetrix,non tã quia,ut opinabatur,prægnans non fuisset,quam ut summisso uentre,medicis
qui sibi non crediderant,aperte cõtradiceret,eo q̃ uere intumuisse uentrẽ percepisset.Dubitanti-
bus itaq; singulis,quid factu opus esset(nã nec ad priorẽ intentionẽ mulierẽ sanare satis fidebant,
nec ad aliud curationis genus transire audebãt)noctu mihi ea de re cogitanti tale quiddam nouũ
occurrit.Nã,qñ,ut dixi,mulier aĩo defecit,nihilq; adiumenti ancillis afferentibus , sed tñmõ cla-
mantibus,ipse arrepto nardi vnguento præcordia confricui,recordatus sum me tantam mollitu-
dinem illic repperisse,vt,cum aĩaduertissem postea me uiolentius à principio præcordia fricasse,ti-
mẽs,ne carnem liuidã redderem,a uiolẽta cõfrictione destiterim:partes.n.oẽs circa præcordia, si
quis exacte cõparare uelit,lacti,qđ coagulatur,nõdũ tñ in caseum obduruit,similes fuerant.Pror
sus itaq; mihi visum est insistendum nimiæ humiditati exiccandæ morbi,qui aquosus esset:exco-
gitandumq; talẽ sanandi modũ,quo non solũ humiditatem siccaremus,uerũ ẽt ita calfaceremus, G
vt æstatis p̃sertim t̃pe,ægrotantis corpus non liquesceret,qđ frigidæ,& humidæ temperaturæ su
pra modũ erat:Huius tñ contrarium tunc faciebamus,cum ipsam in harena maris calida decũbe-
re p̃ciperemus:In aliud quoq; erroris genus,quod plerisque in morbis occurrit,tum nos ẽt incide
re colleg::labunt.n.sæpe medici dũ id,quidẽ,quod redundat,euacuant: ne aĩt illi simile aliud gi-
gnatur , non prohibent. Atq; ideo mecũ decreui,vt vniuersa victus ratio ad duo inclinatet , pot
paucitatem,& totius corporis frictionem,quã non ex pice,& resina subsequeret inunctio , sed ex
melle solo,multũ q̃dem cocto,tñ tñ refrigerato,ut hac in re fontanæ aquæ similis æstiuo t̃pe fo-
ret.Ac,quẽadmodũ p̃ cutẽ humorẽ redundãtẽ euocare melius esse cognoui , sic medicaminibus
vrinã cientib. eũdẽ p̃ vesicã educere deliberaui:dandãq; operam cẽsui,vt p̃ a luũ ẽt detraherẽtur.
His aĩo p̃sumptis septẽ fermè diebus qui subitã illã euacuationẽ subsecuti fuerãt,Boethum,q̃ nos
& separatim singulos,& simul oẽs,aliquẽ sanandi modũ p̃spicere hortabatur,seorsũ ab amicis,&
domesticis in aliam cellam abductum,ita sum allocutus:Me,quẽ probe nosti vsq; in hodiernũ diẽ
ne in una quidẽ re ad medicinam spectãte deliquisse,tecũ ip̃e cõsidera,an totos hos decẽ dies cir-
ca vxorẽ tuã operã,q̃ velim,p̃stare sinas:ac,si melius interim se habere uidebiť,totidẽ rursus dieb. H
aliq̃d denuo circa eandẽ agere iubebis:sin nihil tibi profecisse visus fuero; tũ deniq; ab ea prorius
& ipse recedã.Hoc cũ mihi prõpte Boethus cõcessisset,medicamẽto aqueũ humorẽ p̃ aluũ edu-
cente primo vsus sum:post aq̃,in qua asarũ,& apium ferbuerat,bibendã exhibui.Cum itaq; duo-
bus primis diebus,his remedijs adhibitis,uterus min⁹ fluere cœpisset,tertio die rursus haud multũ
medicaminis illius exhibui,quod per aluũ trahebat ea,quæ in vterum repebant,cũ non solũ p̃ vri
nã,sed per aluũ ẽt,humorẽ deriuare uellẽ.Ab eo die postea quotidie,& melle ipsam p̃unxi,& cor
pus confricui,mollissimo primũ,tũ asperrimo sindone.Mõtanarũ insuper auium carnes,& pisces
saxatiles comedẽdos obtuli.Cũ igitur diebus quindecim hisce remedijs vsus essẽ , nullum prorsus
morbi vestigium apparuit.†Quòd cum aĩaduertisset Boethus , quia plus ẽt , quam promiseram ,
præstasse uidit,vt prorsus vxorem suam liberarẽ,postulauit:præceptaq; exhiberem rogauit, qui-
bus in posterum amplius eo morbo non ægrotaret.Cum itaq; mense transacto , & bene colora-
ta mulier adeo foret,ut ad naturalem habitum nihil penitus desiderari posset , nec amplius fluxus
indicium aliquod superesset,quadringentos aureos ad me Boethus misit , & nobilium medicorũ
inuidiam auxit:nã me apud eos laudibus summis extollebat,affectabatq; sicut & Seuerus , men-
tionem de me facere apud Imperatorem Marcum Aurelium Antoninum, qui Romę tunc erat:
nam Lucius iam ad Parthicum bellum à Vologeso illatum urbe exierat.

† Sic melius, et Græco codici accõmodati⁹.Cognoscẽs Boeth',me pl⁹ quã promiseram præstatẽ perfecte curasse affectionem rogauit præce ptadarem.

A *Galeni reditus in patriam, eiusq; ab Imperatoribus reuocatio.* CAP. 9.

VErũ ego, illorũ voluntate perspecta, ueritus, ne, si hoc, anteq̃ discederẽ, facerent, a reditu in
patriam prohiberet, hortatus sum eos, parumper ab hoc officio desisterent, me dicens tp̃s
ipsis significaturũ, quo apud Imperatorem cõmendari uellẽ. Quãobrem statim, ut audiui seditio-
nem Pergami sedatã, egressus sum Roma perinde, atq; in Campaniam iturus, è seruis uno domi
relicto, qui res meas custodiret: cui digrediens præcepi, ut cum nauigium aliqđ In Asiam iturum
nactus esset, uno die quempiã ex suburra iostitorem uocarent, eiq; supellectile oĩ diuendita, quam
primum vrbe exiret, & nauim ascendens, ac per Siciliam iter faciens, Pergamum rediret. Atque
hæc haud multo post acta sunt. Ego uero, ut Capuam ueni, inde Brundusiũ ꝓperaui: quo cũ per-
uenissem, decreui primo quoq; nauigio discedẽre, Dirrhachium, aut in Græciã traijcere, ueritus,
ne quis Romanus Princeps, aut ipse quoq; Imper. meo discessu cognito, militẽ ad me, tanq̃ ad fu-
gitiuũ quẽpiam reuocandum mitteret: quamobrẽ sequenti die Cassiopen nauigaui. Interea vero
amici, quos Romæ deseruerã, me q̃rentes, ab eo seruo, quem reliquerã, sciscitabant̃, ubi nã essem,
& audientes me ĩ Cãpania diuersari, primo quidẽ id qđ erat, suspicati sunt: postea uero, cum neq;
seruus, quẽ Romæ reliquerã, cõpareret, id me fecisse agnouerunt, qđ pridem ipsis affirmauerã: ac
B vix tum deniq; oẽs illi, qui re uera ꝓpositum meum fuisse Romã deserere prius nõ crediderãt, nõ
mentitum me, sed uera dixisse crediderunt. Tp̃e itaque haud multo post, cũ ab expeditione Par-
thica Lucius redijsset, bellumq; cõtra Germanos suscepisset, occasio amicis de me apud Impera-
tores colloquẽdi affuit. Nã cũ sermo de hisce incidisset, qui non verbis, sed operibus, artẽ medicã,
& philosophiã exercerent, nõ pauci eorũ, qui cũ Imperatorib. erant, talem me esse, qualem requi
rebant, asseuerarunt: quare, cum iam ex vrbe in hostes mouissent, ac, dum Aquileæ hybernarent,
exercitũm colligere, & instruereq; decreuissent, nuncios ad me miserunt, quibus ut ad se venirem
iubebar. Cæterum Lucio media hyeme ad superos concedente, frater eius, ut cadauer Romam
retulit, &, quæ consueta sunt fieri, peregit, iter in Germanos suscepit, atque, ut se subsequerer, man
dauit. Verum, & bonus & humanus cum esset, ipsum, sicuti scis, persuadere valui, ut me in urbe
relinqueret, præsertim cum breui rediturus esset. Toto igitur eo tp̃e, quo Antoninus abfuit, me-
mor prauitatis, & medicorum, & philosophorũ, qui tũ Romæ degebant, interdum ex urbe sece-
debã ad eum locũ, in quo Antonini filius Cõmodus alebatur, Pitholao cõmissus: cui ãt ab impe-
ratore, si qñ puer ægrotaret, me accerseret, iniunctum fuerat. Præter opinionem igitur cũ Impe-
rator diutius Germanico bello detentus fuisset, oẽ id ocium ad scribendum cõtuli: multosq; tum
C libros composui, ad philosophiã medicinamq; spectantes: quos, reuerso Romam Imperatore, le-
gendos amicis efflagitantibus ꝓmisi, q; apud eos tñ illos fore sperabam: nam, si dãdos indignis scis
sem, ne amicis quidem ipsos p̃buissem. Voco aũt indignos, quicunque malo sunt aĩo, nec libros,
vt discant, legunt, sed vt quempiã inde calumnientur. In hisce igitur libris oĩs ea facultas exposita
est, quę & ex pulsibus, & ex alijs signis præcognoscere docet: quamobrẽ, si ꝑ te ipsum discere vo-
les, qua disciplina prædixerim ea, quæ in altero Quintilii filio prædixi, facile ubi & dilucidum erit,
si libros De crisibus a me conscriptos leges, pręsertim cum a puero in geometria, & dialectica ver
satus sis: triuialibus autem istis medicis, qui ab exercenda medecina recesserunt, & se totos impro
bitati committentes, artem suam in ea exercuerunt, neque intelligere quicquam eorum, quæ ibi
scripta sunt, neque est audire concessum. Sed ad meas prædictiones redeo.

Recidiuæ febris præcognitio, & illius per sudorem discessus. CAP. 10.

SExtus† in morbũ incidit acutũ adeo, ut septimum diem euadere non posset, quin iodicaretur.
Quoniã pacto aũt habeatur huiusce rei p̃cognitio, in libris De crisibus scriptum est: in quib.
etiam docuimus, quo mõ crisis sępenumero non expectato die, qui fidenter iudicat, alio die
erũpit. Atq; hoc sexto euenire posse, quarto die cognoui. Quamobrẽ interroganti Pitholao cubi
D culario, quidnã fore vaticinarer (interrogabat aũt, qm̃ experientia nouerat me prius multa prædi-
xisse, quæ sapientissimi medici p̃sciri non posse asseuerabant) rñdi subridens, non posse morbũ vl-
tra septimum diem protendi, uerũ septimo, uel sexto die prorsus iudicatum iri. Quòd si sexto iu-
dicetur, reuersurum morbum: sin septimo iudicetur, integram eam iudicationem fore: per sudo-
rem vero oecessum esse eam iudicationem euenire. Cum igitur sexto die, quemadmodum dixe-
ram, morbi iudicatio aduenisset, Sextus, qui supra modum contentiosus erat, ut me, non redeũre
febre, redargueret, quotidie quidem lauatum concedebat, sed neq; vinum bibebat, neq; quicquã
aliud assumebat præter ptisanam, uel solam, uel cũ panis micis: interdum quoq; solo pane tãtum
aqua macerato contentus erat. Hæc vsq; in duodecimũ diem faciens, meam se prædictionem vi-
cisse iactabat. Decimotertio die aquosi vini pauxillum bibit, ac parumper copiosiorem cibum, q̃
antea, seouem tamẽ adhuc, accepit; sequenti die, qui a primo decubitus tempore quartusdecimus
erat, febrire coepit: sed, ne quis id mihi renunciaret, magnopere uetuit, existimans eam febrẽ, neq;
vehementem fore, neq; ultra diem unum progressuram. Procedente uero die, cum febris assidue
plus augereretur, Claudius Seuerus, ubi eũ febricitarẽ intellexisset, de suis ædibus, q̃ propinquæ
erant, in Sexti domum se contulit: ibiq; postq̃ Sextum nõ modo febrire cognouit, sed ualde iam,

† Græcus codex Σέξτος ὁ τ. Ἀντωνίνου υἱός. i. Sextus Antonini filius. Interpres antiquus Sextus Antonij filius.

enim in stercore & cęno se versari imaginantur, uel humores prauos graueolentesq; & putrefa- E
ctos in se habent, vel copiam stercoris intestinis contenti: qui autem contra, quam hi, sunt affecti, ac in locis beneolentibus versari se credunt, contrariam habere in corpore affectionem est censendum. Quæ igitur laborantes in insomnijs uident, seq; agere arbitrantur, sæpe hæc nobis humorum tum defectus, tum excessus, tum qualitates coindicabunt.

F

GALENI DE PRAECOGNITIONE LIBER AD POSTHVMVM

Iu. Martiano Rota interprete.

Ex vltima interpretis recognitione.

ARGVMENTVM LIBRI.

Medicum posse, quid singulis ægris euenturum sit, prædicere.

Quales Medicos Galenus offenderit, cum Romam primo se contulit. CAP. I.

SI vulgares medicos Posthume audiamus, quæ singulis in morbis euentura sunt ægrotantibus, præcognoscere non possumus. Nam, ex quo numerus G eorum, qui uideri potius, quam esse, volunt, non solum in medicina, uerum in alijs etiam artibus maior esse cœpit, neglecta sunt, quæ in disciplinis erant pulcherrima, dataq; est opera, ut ea dicantur & fiant, quibus vulgi gratiam ineant, & ab eis approbentur: dico autem quibusuis adiflari, quotidie salutare, diuites per vrbem comitari, principes domum reducere, in conuiuijs discumbere, atq; in eis tum ministrare, tum iocos, & facetias referre. Quidam vero nō hæc modo faciunt, sed pretioso quoque vestium & annulorum ornatu, magnoque subsequentium comitatu, & argentea specillorum suppellectile, populo persuadent se dignos esse, qui beati, & amabiles ab omnibus habeantur. Atque cum partim illecebris, partim ostentatione iudicium illorum qui res uere dijudicare nesciunt, perstringant, multa (ut ipsi quidem putant) bona consequuntur: vt autem ipse sentio, veris omissis, falsa bona arripiunt: & tales cum sint, in cæteris quoque medicinę pręcepta transgrediuntur: quam minimo etiam tempore cum se docturos pollicceantur, magnum discipulorum numerum contrahunt, per quos plurimum ipsi possunt in vrbibus, in quibus diuersantur. Verum hac tempestate alias artes hæc sola calamitas afflixit, medicinam uero permultæ atque diuersæ, quarum unam propalare decreui, ad eos medicos pertinentem, qui plurimum a me dissident. Cum aliquis medicus eorum, qui legitime medicinam H didicere, vel delirium, vel rigorem, vel profundum somnum, vel sanguinis fluxum, uel secus aures, aliquove alio in membro abscessum, uomitum, sudorem, alui commotionem, animi desectū, deniq; aliud aliquid eiusmodi in ægrotantibus futurum prædicit, imperitis hominibus talia audite non consuetis, portentum ac monstrum id esse uidetur: tantum que absunt, ut eum mirentur, quę illa prędixit, ut bene etiam cum ipso agatur, si deceptor ab eis nō habeatur. Ex his tamen aliquot, qui præcognoscendi scientiā hri posse non negant, statim & ipm, qui prędixit, & cęteros medicos percontantur, priscorumne eiusmodi inuentum sit, an ipsius solummodo, qui prædixit. Hic medicos quidem cęteros, uel ut suam imperitiam occultent, vel fortasse quia sic aliqui existimant, ꝑsciendi facultatem ab antiquorum nemine traditam, aut conscriptam respondere necesse est, eumque, qui tales res euenturas dixit, deceptorem esse: illum vero, q̄ prædixit, partim medicorum, qui adsunt, reuerentia, partim ne in eorum odium incidat, non audeat, oportet, dicere pręcognoscendi artem ab antiquorum multis, & in primis ab Hippocrate, qui nobis bonorum oīum auctor extitit, conscriptam esse, multoq; minus se eius artis inuentorem asserere: nanq; & mentiretur; si quis

A quis hoc pacto responderet, & in odium medicorum longe maius incideret. Igitur tã ancipiti hic
interrogatione impetitus, dum inter consultandum, quid respondeat, sę moratur, auget opinor,
de se imposturæ suspicionem, & demum in se oĩum inuidiam concitat, adeo ut insidijs petatur,
clam primum ueneno, palàm deinde calumnijs: id quod Quinto contigit, qui licet, omnes sui tpis
medicos excelleret, urbe tñ eiectus est, tanq̃ ægrotantes necaret. Necesse est igitur eum, qui medi
cinam exercet, quemadmodum philosopho conuenit, & Aesculapij successorem decet, è duobus
alterum subeat, vel, vt Quintus, Roma pulsus eximiam præsensionis suæ mercedem reportet: vel
dolis circumuentus, & aperte quidem, si paulo timidior fuerit, dum alia excusat, alia formidat, le-
pori uitam similem degat, sę in timore atq; in expectatione alicuius mali constitutus: quibus, & il
lud interim accedet, q delusoris de se suspicionem augebit. Quòd si audacior aliquanto contra ue
iure, & solus aduersus tam improbos, tot fraudibus assuetos hoĩes altercari velit, eruditione disci-
plinisq; fretus, sed talium improbitatum nescius, duorum alterum rursus euenit, uel ut ab eis ar-
ctius deuinctus in posterum peragat, quicquid illis libuerit: vel, si ulterius adhuc obsistere, & con
certare pergat, bona fortuna vsus, non possit euitare, quin assidue pessimo oĩum dissidij genere
vexetur, qđ ciuile bellum nominant. Id igitur contingat oportet in multis eorum, qui disciplinis
B ita, sicuti diximus, imbuti fuerint, & in cæteris ueritatem per se ipsam syncere, & non alterius ali-
cuius rei gratia, consectati: quos monitos uolumus, ut, qñ suorum temporum improbitatem se-
mel experti fuerint, agnouerintq; manifeste se nullam utilitatem hominibus allaturos, ab hac se
hoĩum fæce subducant, ac ueluti ex aliqua magna tempestate, & uentorum procellis, in aliquem
tranquillitatis portum concedant. Eiusmodi quippe uiri, quamuis ignoti vulgo sint, summo tamẽ
rerum opifici Deo noti primum & amici sunt: deinde optimis etiam quibuscunq; hominibus, qui
uitam tranquille degant, cogniti fiunt: permittantque, vt in existimatione sint improbi apud vul-
gares. Horum autem omnium malorum in causa sunt diuites, atq; ciuitatum principes, qui corpo
ris oblectationibus dediti, cum voluptates virtutibus anteposuerunt, nihil pendunt eos, qui pul-
chri quippiam edidicerunt, & alijs explicare nouerunt. † Diuites enim cum se totos uoluptatibus † Toti autem
abdicarint, voluptatum artifices citant, admirantur, & eo usq; extollunt, vt histrionum, & auriga sunt in ijs, qui
rum simulachra secus deorum imagines etiam collocarint: disciplinarum vero peritos tanti fa- voluptates sup
ciunt, quantum indigent eorum opera. Neq;.n. quid singulis artibus pulchri boniq; insit, aĩaduer peditant atq;
tunt, neque, vt eas accurate discant tolerare pñt: verum geometria, & arithmetica tantum vtun- hos.
tur, quantum extruendis ædibus, & computandis expensis conducit: astrologia uero, & diuinatio
C ne, quantum ad præuidendum faciat quorum hęredes esse debeant: idem & musica, quantum ad
oblectandum aures sufficiat: quæ vero has omnes artes constituit demonstrandi facultas, curæ ip
sis non est: nisi quatenus dicendi studium quosdam adigit cauillandi peritiam discere: nam artium
oĩum parentem philosophiam non modo non audiunt, sed reliquis etiam omnibus disciplinis de
teriorem arbitrantur: cui operam dare, non absurdius esse putant, q̃ si quis granum milij perfora-
re velit. Hi sunt, & qui medicinæ vsum solummodo respiciunt, non tamen recte, sed, vt inquit Pla
to in Gorgia, sicut pueri vel imprudentes homines: a quibus si iudicaretur, quis nam potior esset,
medicus, an coquus, non minimum præstare coquus medico censeretur.

Quo modo Galenus duas quartanas Eudemo prædixerit, & unam statim à prima inuasione cognouerit.

HOrum ego ignarus quo tpe Romam primum veni, neq; tale quippiam suspicans, non uer-
bis modo, q d ægris euenturum esset, prædicebam: sed etiam, quid opus esset factu, ut sana-
rentur, libere commonstrabam: donec ad id peruentum est, quod tu scis Posthume, qui vnus Eu-
demo peripatetico a principio morbi vsq; in finem astitisti. Cæpit.n. Eudemum quodam die, po-
steaq̃ lotus fuerat, quædam pulsus inæqualitas vexare, & ab hora octaua horror: ob quæ sine cę-
D na philosophus eo die manere coactus est. Postridie sibi cauens ab omni uictus errore, tutius esse
iudicauit, si octauam horam sine cibo transgrederetur. Vt autẽ neq; eo tpe molestiam ullam sen-
sit, cum iam vsq; ad horam nonam, & amplius incœnatus perseuerasset, ablutus postea modicũ
cœnauit: neque, dum hæc faceret, vllam in corpore sensit commotionem. Tertio die nos quidẽ
vt solitus erat, conuenit: securitatis tamen gratia visum est ipsi illa quoq; die suspectã horam sine
cibo pręterire: quamobrem transacta nona lotus cibum abundanter sumpsit, molesti quippiam
amplius sibi non superuenturum existimant. Quarto die vbi nos conuenisset, iturus ad bal-
neum, ridens & ad te simul respiciens, An ne, inquit, & hoc die, qui quartus est, tutius erit octauã
horam transgredi, an ad lauandum modo concedere? Hic tu, cum nihil mali superuenturum
opinareris, vt lauatum abiret, iussisti: idem & cęteri, quotquot aderant, medici pręceperunt. So-
lus ego tacebam: percuntatusq; ab eo, cur tacerem, respondi, eum diem mihi suspicione uacuum
prorsus non uideri, q primo die, quo me tangere pulsum iusserat, quartani circuitus initium exti-
tisse nobis apparuisset: me tamen, q antea numquam eius naturalem pulsum nouerim, quo igno-
rato fieri non põe, ut exiguæ eius mutationes præter naturam agnoscantur, certi nihil pronuncia
re: neq; plus aliquid, qđ consulerem, habere, quam tunc obortam nobis quartani circuitus su-
spicionem.

ſpicionẽ. Lauit igitur ſe leniter, & cibum ſobrie ſumpſit: tũ ex me circa ueſperam accerſito, &, vt E
rurſus pulſum tangerem, iuſſo, eadem, quæ ante abulationem, audiuit, confidentius ẽt, q̃ tunc, ex
poſita: quã ob rem Eudemus decreuit diem a primo ſeptimum, ab eo autẽ quartũ, deinceps uentu
rum diligentius obſeruare. Domi itaq; pſtituto die manens lauit ſe, & cibũ accepit, multis, ut no-
ſti, ſine febre ipm eſſe prorſus affirmantibus: ego uero tibi interroganti (nam & huiuſce proculdu
bio recordaris) quid fore ſuſpicarer, tunc aperui quartani cuiuſdam longiſſimi circuitus principiũ
inſtare: quibus dictis ad balneum inde longius ſemotum me contuli, ægrotũ quendã circa ueſpe-
ram illic viſurus. Lotus interea cibum Eudemus aſſumpſit: nec multo poſt, toto corpore calorem
percepit, quem tñ ob potum euenisse putauit: antiquum .n. id uinum fuerat. Sequenti die medicis
cõſuetis id, quod euenerat, vt putaret, expoſuit: accuſantes vero, & ipſi uinum audacter, nihil ma-
li amplius ſuperuenturum exiſtimabant. Quarto die, ex quo calorẽ ſenſerat, lauit ſe philoſophus,
& ut conſueuerat, cænauit: uerum febrire paulo poſt aperte iam incipiens, credidit demum quar-
tanæ periodum illud eſſe, & me cœpit vnum ex eo tpe cõmendare, tanquã exquiſitam pulſuum
notitiam adeptum: ſuperioribus nanq; temporibus philoſophiæ ſolummodo peritum me arbitra
tus fuerat, medicinãq; in tranſcurſu tantummodo attigiſſe: *non .n. nouerat, patri nos ad philoſo-
phiam ducturo, per euidens ſomnium iniunctũ fuiſſe, vt medicina quoq; inſtrueremur, opinot, F
non tanq̃ ſcientia in tranſcurſu attingenda. Sed miſſa iſta ſc faciamus, & ad illa reuertamur, quæ
tunc mihi in Eudemo contigere. Nam forte poſtea quadam euenit, ſicut & ipſe ſcis, ut alium, qui
circa principium autumni acuta ægritudine laborarat, & ex morbo conualeſcens hora quinta ſe
bricitare denuo cæperat, inuiſerim: teq; præſente quartani cuircuitus inuaſionẽ eam eſſe plane di-
xerim, ut q̃ pro febris conditione, quarto die rediiſſet. Hoc Eudemus cũ ex te accepiſſet, magis
adhuc inductus eſt, ut mihi fidem adhiberet: q u i, qm̃ febris exacerbatio maior in dies effecta fue-
rat, optimos quoſq; urbis medicos conuocauit, ut conſultarent, quo pacto morb. is ſanari poſſet.
Vltro tunc ipſe abfui, uerbis nolens cũ illis cõtendere. Viſum eſt aũt celeberrimis quibuſq; ut eo
die, quo expectabatur acceſſio quartanæ, primo mane theriacã biberet. Abſceſſerant oẽs, ut ſcis,
cum te præſente percontatus eſt Eudemus, quidnam ex vſu theriacæ ſperatẽ. Cui ego nil dubitãs,
ſcis .n. & hoc, rñdi, non mõ quicquam illi medicinam non profuturam, ſed febrem duplicaturam.
Sciſcitanti cãm, cur ita rñdiſſem, ſubiunxi, morbum adhuc crudum eſſe, theriacam vero humores
cũ malos, tũ crudos in principio præſertim hyemis agitare quidem, non tñ exacte cõcoquere, aut
reſoluere poſſe. Hæc nos tũ Eudemo pdiximus. Sequenti die primo mane, cum nondum ego ad-
ueniſſem, conueniunt medici, ſeniq; theriacam exhibent vetenti, quæ ex me audierat, ipſis expo- G
nere, intuentiq; medicos, quotquot aduenerãt, enixe promittentes oblatam medicinã non parũ
profuturam. Cæterum, eademmet hora cũ febris inuaſiſſet, interdũ dicebant vſu venire, vt, qui pri
mo theriacam biberint, morbum ſentiant commoueri, ac ceu vectibus extrudi, ſed, ſiquis denuo,
quo die expectaretur quartanæ acceſſio, medicamentũ mane biberit, prorſus a morbo liberatum
iri. His dictis illi bene ſperantes abierunt. Cæterũ febris non expectato ſequentis acceſſionis tpe,
poſtridie hora octaua ex improuiſo ſenẽ inuaſit, uehementior multo, quã pridie fuerat. Quãmo-
brem medicis poſtero, ut ſcis, mane conuenientibus viſum eſt denuo theriacam exhibere: quam
cum exhibuiſſent eo die, q̃ primo paroxyſmo reſpondebat, abierunt. Verum & vna acceſſio pri-
mæ correſpondens, & altera illi, quæ ſuperuenerat, ſimilis, philoſophum vexauit. Quocirca ueſpe
ri me percontatus eſt Eudemus, quidnam fore expectarem. Cui ego, vt ſcis, explorato prius arte-
riarum motu, nihil me certi, qđ reſponderem, tunc hīc dixi, ſed mane forſitan habiturum, ſi, qđ
noctu minxeris, inſpexero: qđ & factum eſt: nam ſub ortum ſolis accedens matulam inſpexi, &, ſi
quid interim mceret, ſeruaretur, iuſſi, me .n. hora quarta rediturum. Reuerſus igitur, vrinis inſpe-
ctis, pulſuq; diligenter examinato, tertiam quartanæ acceſſionem hora conſueta affore dixi, atq;
diſceſſi. Paulo poſt Eudemum viſum acceſſerunt. Sergius, & Paulus, qui non multo poſt vrbanus
Prætor creatus eſt, item Flauius vir conſularis & ipſe, qui Ariſtotelicæ philoſophiæ operam dede H
rat, ſicut & Paulus: quibus oĩa, q̃ prædixeram, cũ Eudemus expoſuiſſet, ſupereſt, inquit, id qđ ho-
die dicit de ventura acceſſione, videre, nunquid adueniet. Verũ, cum & ipſa aduenisset eadẽ hora,
qua & cæteræ venerant, mirabatur Eudemus, & quibuſcunq; ad ſe accedentibus meas pdictio-
nes enarrabat: erant autem omnes fermè quotquot dignitate & eruditione in vrbe Roma præſta-
bant: inter quos & Boethus fuit: qui audiens me in diſſecandis corporibus ſumme peritum, me-
cum egit, vt ſieri quippiam de voce, deq; reſpiratione commonſtrarem, quo pacto fierent, & per
quę membra. Sic itaq; me Boethus cognouit: atq; iſtud idem Paulo expoſuit: nam, poſtquã me
expertus eſt, ipſum admonuit, me hortaretur, vt ſibi quoq; aliquid oſtenderem, valde nanq; diſſe-
ctiones inſpicere gratum fore ſibi Paulus dicebat: ſimiliter & Barbarus Imperatoris Lucij auun-
culus, qui in Meſopotamiam, quam vocant, expeditionem ſuſceperat, diſſectiones videre etiam
ipſe affectabat, quemadmodum & Paulus: poſtremo quoq; Seuerus, qui tum conſul erat, & Ari-
ſtotelicæ diſciplinæ operam dederat, idem cupiebat. Verum enimuero, quo pacto in diſſectioni-
bus res ceſſerit, tibi, qui cuncta retines, commemorare paucis opus erit: ſed paulo poſt hoc faciã.

* καὶ γὰρ ἐν τούτῳ melius antiquus interpres, etenũ dixiſerat.

A *Quo pacto Galenus Eudemi curatione suscepta prædixit, quo die à tribus quartanis liberaretur.* CAP. 3.

AD Eudemum nunc redeo, qui, cum à tribus quartanis affligeretur, desperatus à medicis in lecto iacebat, hyeme iā fere media. Ego, vt, quod magistro cōueniebat, exhiberem officiū, eum & forte quadā proximus habitarē, non poteram non obtēperare Eudemo bis me quotidie vocanti. Deridebat autem me tunc Antigenes vnus ex Quinti discipulis, qui cum Marino versat' ēt fuerat, & inter medicos primum locum tenere credebatur, cum potentiores oēs medicaretur. Dicebat aūt hisce, qui me laudabāt, irridens: Nescio, quid ipsi in mentē venerit: postmodū tñ agnoscetis, quem laudatis, qñ videbitis Eudemum efferri. Hoc vulgaribus dicebat, & interdum ad medicos respiciens, subiungebat: Eudemū sexagesimū tertium annum agentem, tribus quartanis laborātem, media hyeme pollicetur sanare Galenus? Hæc ille. Tu vero mi Posthume, & quæ postea de Eudemo prædixerim, quo pacto ipsum sanarim, scio, passim diuulgasti: quod inuidiæ in nos cōflatæ principiū extitit. Mirabātur enim oēs cum vitæ nostræ integritatem, tū certos artis effectus. Nam ex tribus quartanis, quæ prima inceperat, eo die, quo pdixeram, cum abijsset, admirari oēs cœperunt. Vbi vero, & de secundę discessu verax extiti, multo magis obstupuerunt: atq; idcirco

B de tertia saltē falli me, Deos precabantur. Sed & illa quo die pdixerā, cum desiuisset, nō solū in pcognoscendo, sed ēt in sanando, haud paruum nomen adeptus sum. Quā ob rem Antigenes mihi se præ pudore occultabat ob maledicta, quæ in me petulanter iactauerat; item, & Martianus, cuius existimatio in dissectionib. & eo t pe maxima erat, & superiori quoq; sūma fuerat inter medicos iuniores: legebantur nanq; duo libri De dissectionibus ab eo cōscripti. Aegre ferebat. n. & ipse ea, ob q̄ dicebat Eudemus, iuste me non solum laudibus cæteris anteponēdum, sed ēt summa veneratione prosequendum. Atque ideo non ex medica facultate, verum ex diuinatricibus scientijs prædictiones meas fuisse mentiebatur: interrogatusq; à quibusdam, quas nam diuinatrices scientias diceret, interdum augurium, interdum extispicium, nonnūq̄ coniectatricem, aliqñ mathematicam, respondebat. Sed referam, quod postremo penes Eudemum contigit. Cum dies is aduenisset, in quo tertiæ quartanæ discessum fore pdixeram, accedēs Martianus ad Eudemum hora nona, non paulo, sed multo vehementiorem præcedente accessione præsentem exacerbationē cum esse dixisset, abijt statim, hilari vultu planè lætitiā præ se ferēs perinde, atq; me meæ prædictionis frustratum iri. †Interea Eudemus febrem sentiens, qualē nōdum senserat, vehementem, quamuis me non deceptum iri cōsideret, alicuius tamē alterius medici aduētū expectabat. Cum

C itaq; non vnus, sed & duo, & tres aduenissent: obseruabant. n. oēs, qūo prædictio nostra cederet, optabantq; cuncti, ne saltem in huiusce tertiæ quartanæ discessu, neue in sanando Eudemo compos fierem: cum, inquam, plures medici aduenissent, quid nā ipsis de se videretur', Eudemus cunctos interrogauit, explicarent. Audiens aūt eadē à singulis, q̄ & Martianus responderat, aiaduertensq; eos, vt & Martianum, hilares, existimauit ipsos ēt gaudio affici, ac si nec, quod prędixerā, veritatem, nec febris finem consecutura foret. quare diutius in visendo alio quodam ægroto moratus, cū tardius solito ad philosophum redirē, me statim accersitum misit, in propinquo. sicut dixi, habitantem, volens a nobis quoq; *febris magnitudinem, quā habebat, dijudicari. Vt igitur affui, ne sedere quidē me passus est, sed brachium porrigens, vt pulsum tangerem, iussit. Hoc attente facto percunctari cœpit, quid annunciarē. Cui ego subridens, quid aliud, q̄ bonū? Et ille quod bonū? inquit, id mihi speciatim expone. Tū ego, sufficit, inquā, tibi, ut, cum summam rei audieris, ob ea, quæ futura sunt, læteris. Minime vero, subiūxit ille, audire. n. sigillatim quæq; desidero. Et ego, audi igitur: Liberaberis hac nocte prorsus ab omni morbosa dispositione: qua soluta, symptoma tū quoq; oīum, tum q̄ superuenerant, tū q̄ superuenire debebant, solutio subsequeř. Atq; hoc nobis, subieci, naturæ facultas, q̄ corpus tuum regit, per pulsum modo significauit: excitata. n. & cō-

D mota est, vt è tuo corpore, quicquid in humoribus praui reperitur, foras eijciat. Tū ille, quo mō dicis, inqt, naturā hæc tibi meā significasse? neq;. n. verbis id elocuta est: explica nobis ista: nā, & me lōge plus oībus medica istis medicis dicta tua scis assequi. Quia, inquam, in mouendo arteriā ipsam plus extulit, q̄ vtriq; dimensioni conueniat, qđ facere sem p assueuit, quoties aggreditur id, q corpus lædit, eijcere. His dictis Eudemus excepit: At, qm multæ sunt uiæ, quas natura expellendis excrementis aperuit, nam & uomitu reiecta, & ventris profluuium, & vrinæ multitudo, & sudor plurimus, & sanguis erūpēs, & in multis confecuta uenarū ani apertio, subito sæpe corpus inanitur, artis tuæ proprium opus foret, expulsionis genus mihi denunciare. Tū ipse, cū fluxurus est sanguis, hæc & illa signa præcedūt: cū sudor futurus est, illa: atq; ita sermone procedens, & quę uomitū antecedunt, signa subintuli: nec non pcipuū aliquod subiri per aluū fluxus decretorij indiciū habere dixi. Cū igitur aliorū nullū adsit, reliquum est, dixi, vt speremus per alui profluuiū in te morbū solutū iri. Et ille, dialectice, subintulit, id, quod euentutum est, collegisti. Hęc itaq; tum inter nos vespere collocuti sumus. Manè autē cum accessisses, tutemet ex Eudemo summam prædictionis meæ cognouisti: qui non, ut antea cōsueuerat, summisse loquebatur, sed ad vos oēs, q accedebatis, amicos alta uoce clamabat, uaticinari Pythium Apollinē ęgrotantibus uoluisse per os

† αἰσθανόμενος δὲ ὁ Εὔδημος εὐφορίας ὁμοίας οὔπω πρότερον ᾔσθετο. sentiens antē Eudemus facilem tolerantiam qualem nondum ante senserat.

* τὴν εὐφορίαν. i. facilē tolerantiam.

Galeni,& quibus remedijs ad ſanitatē reuocari poſſint,& qua die ꝑfecte liberari debeant. Quam E
ob rē ego,dicebat,factā in me ſolutionē morbi(nam me iam planè ſanum arbitror)multo ante ex
Galeno intelligens,& ſanitate,& prædictione iam fruor.Me ſenē,hyemis tꝑe tribus quartanis la-
borantem ex intempeſtiua potione theriacæ,liberauit,eadē ſuo tempore data: qñ reliqui medici
non mō de exhibenda theriaca quicquā non deliberarent,uerum etiam ipſum impenſe deriderēt,
quòd ſenem hyemali tempore quartanis tribus afflictatum,liberatum iri putaret.

Mores exponit Eudemus medicorum,qui tum Romæ degebant. CAP. 4.

HAec ſimulatq; in vulgus exiere,quicunq; medicinæ expertes Romæ tūc erāt,cōe bonū ipſis
me aduenisse credentes omnes lętabantur.Martianus aūt,qui non ſolum medicus erat , ſed
amicū ēt ſe mihi teſtatus fuerat,vt me pridie ex arteriarū motu,quē illi turbulentum, nō decreto
rium eſſe timuerant,ſanitatem philoſopho ꝓnunciaſſe cognouit,Eudemūq; poſtridie ad natura-
lē habitum rediſſe inuenit,ne verbo quidē me collaudare ſuſtinuit,ſed inde ſe in uicū ſutorū trāſ-
ferens,forte mihi obuiā factus,ſalutatione,qua vti conſueuerat,omiſſa,ſtatim interrogauit,legiſ-
ſem unq̄ ſm Hippocratis de ꝑdictionib.an eū librū prorſus neſcirem.Audiensq; me eū legiſſe, vi
detiq; mihi recte medicos aliquot affirmaſſe librū illū Hippocratis non eſſe: q̄ ergo, inquit , in eo
ſcripta ſunt,agnoſcis: atqui,& ego eadem ſcio,nec tñ vaticinor.Sed ad quid,ſubiunxi , hæc abs te F
mihi nunc obiecta ſunt?& ille,nuper ex Eudemo admirante cognoui,te heri veſpere , ſimul atq;
pulſum attigiſſes,dixiſſe fore,ut paulo poſt aluo ſponte ſoluta non amplius febriret. Hæc eo dicē-
te,illud mō ſubiunxi: Ab Eudemo iſta,non ex me audiuiſti:cōfeſtimq; abiēs,Eudemū cōueni , &
illi q̄ mihi à Martiano exprobrata fuerāt,expoſui,medicorū,q̄ in urbe Roma nomē aliqđ aſſecu-
ti fuerant,malignitatem admirans,Excepit ille,& non ſine rōne,tñdit,hoc tibi contigit , ſi patrię
tuæ medicos hic habitantibus conferre volueris,qui multis de cauſis ad ſummam improbitatē de
uenere:atq; eos oēs his uerbis deinceps expoſuit: Ne putes bonos uiros hac in urbe malos effici ,
verū,quicūq; mali prius erāt hic male agendi materiā nāciſcūtur,& maius lucrū Romæ, q̄ in alijs
vrbibus,faciūt.Aīaduertentes.n.complures ſibi ſimiles , ditatos, illorum facta imitantur,q̄ uarijs
de cauſis improba cū ſint,ad ſummā improbitatem deuenere:hāc ego tibi, perinde atq; lōgo tꝑe
eos expertus,aliqua ex parte enarrabo.Nō.n.praua naturæ conditio, & lucrandi materia ſolum
auxit improbitatē iſtorū,qui maligni ſunt, ſed quidam etiam veluti callis male agendi , per quem
quotidie ſui ſimiles incedere uidēt,cuiq; illos imitando inſueſcūt.Alios inſuper habere ſuorū ſcele
rum ignaros,ad quos,ſi ab aliquo male egiſſe deprehenſi fuerint,ſe trāſferāt(trāſferunt āt ſe adeo
ſecurius,peritiores facti earū rerum,in q̄bus detecti iā ſunt)haud parū valet, vt nunq̄ à maleficio G
deſiſtant,Nā,qui in paruis oppidis degunt,magnitudine lucri,quēadmodū hic,ad ſcelus non alli-
ciunť,cognitiq; cū oīb. facile ſint,ēt ſi vel minimū aliquid delinquant, q̄d agāt,amplius non hñt.
At hic iſtud,ab oīb.nō cognoſci mala,q̄ ſępe cōmittūt,malitiā ipſorū auget.Ignatos.n.improuiſi
aggrediunť,ſimplices præſertim,q̄ ſolertia carētes ipſos remordere nequeunt,velut ipſi ſeſe mor
dēt,ſi in re quapiā ēt minima lædantur.Ergo,vt apud nos ſibi latrones parcunt,& in facienda iniu
ria,mutuo conueniunt,ita medici Romæ nunc habitantes faciunt , hocq; ſolo à latronibus diffe-
runt,q̄ in urbibus,non in montibus inſidianť.Atq,inq̄ ego,meū antea propoſitū Eudeme ſæpius
audiuiſti.Nā,ſimulatq; patriā meā excitata ſeditio infeſtare deſierit, ſtatim ex hac vrbe diſcedere
me videbis,& pauco hic amplius tꝑe morari,quo me citius ab hac hominū peſte expediā. At ne-
ſciunt,ſubiecit ille,hoc abs te decretū eſſe:vel,ſi ſciunt , vt ipſi mentiuntur, mentiri quoq; ſic alios
opinanť.Nā,vt ipſi,partim quia pauperes,& indocti ſunt,partim quia,ſicut paulo ante dicebam,ſi
q̄d mali ꝑpetrauerint,agnoſcūtur,in patria ſua medicinam exercere nequeuntes,in hanc vrbem
ueniunt,ſic & alios ea de cauſa Romā aduenisse credunt,nec prius receſſuros arbitrantur,q̄ pecu
niā aceruarint . Ac licet à conciuibus tuis,& genus tuū,& opes audiant,nec ex egenis unū te eſſe H
quēpiā intelligant:abs te tñ iſta ſubornari contendunt,quo facilius eos,qui honeſta hæc de te au-
diunt,decipias nā q̄ ipſi fecerunt, alios quoq; facere:cēſent.Hæc & alia hmōi cum Eudemus nar-
raret,ſubiungeretq; fore,ut ſi me improbitate ſua lædere nequiuerint, ad uenenum confugiant:
Iuuenem.n.quendam ab eis,quemadmodum & ego,medicæ artis opera prudenter exercentem,
q̄ annis ante iā decē in hanc vrbē uenerat,cum duob.famulis,quos ſecū adduxerat, ueneno ſub-
latum fuiſſe.Gratias,dixi,magiſter ingentes tibi habeo, qui mihi uniuerſa iſtorū ſcelera patefeciſti
nā ego me ipſis cōgrediens tuū ſeruabo,eorumq; impentia patefacta,ex hac maxima, & populo
ſiſſima vrbe in exiguū,& infrequens oppidum migrabo,in quo quiſq; alium cognoſcit,& quib.pa
rentibus ortus ſit,quantumq; doctrinæ,atque opum habeat,& quo modo uiuat.Nam & hic enu
tritus iſtorum ignorantiam,malitiamve redarguere nunquam ſtudui.Verum de hoc ſatis.

*Deſtitutos alios ægros ad ſanitatem reuocauit Galenus:& ,quibus inſtrumentis
uox fiat,per anatomen demonſtrauit.* CAP. 5.

AD eum iuuenem redeo,de quo ſuperius mētionem feci,cuiq; ſtatim primo die,quo febrire
cœpit accerſitus,dixi quartanæ febris inſultum eſſe: hunc ēt & ſanandum ſuſcepi,& ſuſce-
ptum ſanaui,ſtatim morbi ſolutionem,ſicut in Eudemo fecerā,præfatus.Accitus quoque abs te,

A familiarē quendam Charilampi cubicularij, neruorum vulnere laborantem, curaui: quem nemo
illorum, qui Imperatoris aulam frequentant, ad ſanitatem reuocare ſcierat. Poſt hunc Demadē
rhetorē in uico ſutorio habitantē, cuius morbum celebres quoq; aulæ medici non modo nō agno
uerant, ſed alijs etiam, quam conueniret, remedijs curare nitebantur, ſanaui: cū intra paucos dies
exacte prænouiſſem ægritudinem illam è diuturnis unam eſſe. Aeſtas deinde ſubſecuta cum ad-
ueniſſet, & in Romanis principibus prædictiones, & curas magna laude dignas peregiſſem, ma-
gna de me tunc, ut ſcis, apud oēs opinio fuit: noſtrumq; nomē in dies celebrius effectum eſt: cre-
uitq; ſimul gloria noſtra, & eorum inuidia, qui ſe Romæ aliquid eſſe opinabantur: mihiq; perin-
de atq; omni ex parte ſuperati, detrahebant, hucq; & illuc per vrbē ventitantes uaria diuulgabāt,
alius, caſu me quēpiam ſanaſſe, periculoſoq; admodum curationis genere vti: alius, diuinatrici pe
ritia, non arte medica, quid in morbis futurum eſſet, me prædicere. Incidit poſtmodum & ea alter-
catio, quæ mihi cum Stoicis fuit, & Peripateticis à Boetho cōuocatis. & id, quod in vxore Iuſti cō-
tigit, quam, nulla corporis offenſa tabeſcētē, non ſolum amare, ſed ēt, quē amare, deprehendi: ve
rum, quo pacto id comperierim, paulo poſt explicabo. Prius enim commemoremus altercatio-
nem illam, quam cum ſtoicis, & peripateticis habui, multis alijs præter ſtoicos, & peripateticos tā
B medicis, quam philoſophis aſtantibus. Exponam autē, unde inceperit, vt ſi cuipiam alteri, q̄ nunc
à me conſcribuntur, impertiri volueris, is, ubi earum rerum notitia dignus videatur, rerum ge-
ſtarum ſequelam intelligat, ne ſemper occupatus ſis in recēſendis, quæcunq; à nobis geſta ſunt
in medicandis ægris, in diſſecandis corporibus, & hiſce explicandis, quibus interim philoſopho-
rum, & medicorum inuidiā refellebam. Nā ab eis laceſſitus in hoc certamen deueni, Homeri præ
ceptum ſecutus: inquit enim. Hunc punire uirum, primus qui ſuſtulit arma. Congreſſus hic igitur
initium tale habuit. Flauius Boethus uir conſularis, quē & tu noſti quàm elegans, & ſtudioſus vir
eſſet, Alexandro Damaſceno præceptore utebatur: qui, tametſi Platonis etiam philoſophiam ſci
ret, in Ariſtotelem tamē propenſior erat. Is igitur, poſtquam à me obtinuit, ut diſſectione facta
ſe docerem, quo modo vox, & reſpiratio fiat, hœdos & porcos ad id negocium quam plurimos
promptos habuit: nam ſimijs non opus eſſe monueram, cum hac in parte ſimilem cæteris animā
tibus corporis ſtructuram habeant, aptioraque ſint animalia, quæ uocem magnam edunt, hiſce,
quæ paruam emittunt, ad exhibendas demonſtratiuas aſſumptiones, ex quibus propoſita quæſtio
nis fides aſtrueretur. Aderant autem futuræ per diſſectionem oſtenſioni cū alij plures, tum Adria
nus rhetor, qui nōdum publice docere cœperat, ſed adhuc cum Boetho verſabatur: item Deme-
C trius Alexandrinus, qui Phauorino ſocius fuerat, & ſingulis diebus publice de quacūq; re ꝓpoſita
diſceptabat, quomodo & Phauorinus cōſueuerat. Hic antequā diſſecare inciperē, cum dixiſſem,
me ſolum, quæ ex diſſectionibus aſpici poſſent, oſtenſurum, ſperaturum āt, ut, quæ ex ipſis conclu
derētur, non me tm̄, ſed omnibus ēt alijs doctor Alexāder præſtantius eſſet collecturus, alij quidē
omnes ea uerba, ceu mitia exceperunt: qui vero Alexandrū honorabant, abſq; cōcertatione quo
que vniuerſam rei, de qua dubitabatur, naturam excutere ipſum hortabantur. Scis.n. ut Alexan-
drum oēs præ omnibus hoc vitio laborantē agnoſcerent, ſicut, & tunc aperte ſignificauit. Nā ꝓ-
mittēte me neruos quoſdam oſtēſurum minutos, & capillorum inſtar ſubtiliſſimos, partim è dex-
tro, partim è ſiniſtro latere muſculis gutturis immiſſos, quibus vel interceptis laqueo, vel cultro
abſciſſis, uocis impotēs aīal redditur, nihil alioqui, quin, & uiuat, & cætera peragat, impeditū: Ale-
xander interpellās, anteq̄ id aggreſſus oſtēderē, Si prius, inquit, tibi cōceſſum fuerit, nos ſenſibus
noſtris credere oportere. Ego uero hæc audiēs, relictis oībus abij, hoc unum ſubijciens, Quam
me mea ſefellit opinio: nō.n. ad rudes pyrrhonios vēturum me putaram. Vt autē abij, cæteri ſanè
oēs Alexandrum damnabant. Adrianus autē, & Demetrius, qui Alexandro ſemper in diſcepta-
tionibus infenſi erāt, opportunā admodum eum increpandi occaſionem habuere. Hæc ad aures
D aliorum quoque eruditorū ꝑuenerunt, quotquot in urbe Romana tū erant, vehementerq; eſt ab
omnibus Alexander reprehenſus, decreueruntq; Seuerus, Paulus, & Barbarus, ut ſe præſentibus
diſſectionē hanc facerē, conuocatis oībus, & medicis, & philoſophis, qui nomē aliquod haberēt.
Cum itaq; diebus multis conueniſſemus: & ego & inſpirationē dilatato, & expirationē conſtri-
cto pectore fieri mōſtraſſem: muſculoſq; oſtendiſſem, à quibus pectus extēditur: & ꝑterea ner-
uos, qui ad muſculos perueniunt, à dorſi medulla naſci: utq; ſine ui foras ſpiritus egrediens, ſine
ſtrepitu expirationē committat: violenter autē exiens, eam expirationē faciat, quæ & cum ſonitu
fit, & exufflatio nominatur: cumq; rurſus oſtēdiſſem hanc ſolam exufflationem, à ſummi gutturis
cartilaginibus inter excūdum uerberatā uocē formare, ſuiſq; muſculis ſummum guttur moueri,
& neruos ad muſculos ꝑtingentes, ſi male afficiantur, uocis impotētes reddere: oībus, quotquot
inter demonſtrandum mihi contradicebant, redargutis: rogauit me Boethus, ut harum rerū ſibi
copiā facerē: quod & feci. Nā miſſis ab eo aliquot, qui notis excipiendo, celerime ſcribere conſue
uerant, omnia & quæ dicta, & demonſtrata fuerant, rurſus expoſui, non aduertēs, hæc eum mul-
tis imperiturum: quanq̄ Poſthume hactenus ſcriptis illis contradicere auſus eſt nemo, & tamen
anni iam quindecim interceſſerunt: ac, quamuis multi contradicere tum deliberarint, quo tan-

rum, opinor, contradixisse nobis dicerentur, nemo tamen vnquam scripta sua eruditorum homi- E
num iudicio subijcere voluit. Atque de his satis.

Quo pacto mulieris amorem, & serui solicitudinem Galenus ex pulsu inuestigauit. CAP. 6.

RESTAT, vt, quod tibi superius pollicitus sum, deinceps subijciam: hoc.n. præsenti sermoni com
pellor adijcere, præsertim cũ non nulli medici, qui sibi plurimum scire videntur, † exponẽtes,
quo modo Erasistratus amari † nouercam à priuigno cognouerit, & pulsum arteriarum iuuenis
amatorie pulsantium Erasistratum deprehendisse scribant, non tamẽ id etiam ex pulsibus inuẽtũ
esse fateri volunt, † patris eã vxorem fuisse. Ego, tametsi, qua ratione Erasistratus id nouerit, dice-
re tibi non possim, quo pacto tñ mulieris amorẽ ipse deprehẽderim, cõmemorare valeo. Vocatus
vt inspicerem fęminam, noctu uigilantẽ, & ex una iacendi figura in aliã crebro se transferentem,
vt ipsam sine febre reperi, percontatus sum, q̃cunq; sigillatim illi cõtigisse poterant, ob q̃ vigilias
euenire scimus. Illa autẽ uix, & interdũ nihil respondebat, perinde atq; frustra se interrogari signi
ficaret: demũ auersa, stragulis adductis se totã operuit, & quodã paruo velo supra caput adducto
in morẽ eorum, qui dormire volunt, cubare cœpit. Id uidens discessi, duorũ alterũ mecũ ipse colli
gens, vel atræ bilis vitio mulierem animi deiectionẽ pati, vel rei, quam fateri noller, mœstitia la-
borare: quã ob rẽ postero die cuncta diligentius obseruare proposui. Cum itaq; accessissem, ex an F
cilla, quæ ipsi assistebat, cõperi fieri non posse, vt tunc ægrã dominam viserem: abij igitur, & dein
de rediens vt idem denuo comperi, tertio reuersus sum, & tum ancilla renũciante, vt discederem
(nolle.n. tunc heram uexari, nã simulatq; secundo recessissem, abluisse se illã, & solitũ cibum sum
psisse) discessi: & sequenti die rediens, solus cũ ancilla uarijs de rebus diu collocut⁹, aperte mæstitia
quapiam dominã laborare cognoui, quã casu postea re pi, opinor, quomodo Erasistrato quoq;
obtigit. Nã cũ prius noscerem nulla corporis parte mulierem afflictari, verũ aĩ molestia tñ qua-
piam perturbari, contigit, vt, quo tempore fœminam inspicerem, istud ipsum, quod esse suspica-
bar, mihi cõfirmaretur. Nã quidã tũ è theatro cum uenisset, narrassetque se Pyladem saltantẽ con
spexisse, statim mulieris vultus, & faciei color immutatus est: quod cum uiderem, brachio manum
statim admoui, pulsumq; subito varijs modis agitatũ inueni, id q̃d animi perturbati indiciũ est: ta
lem.n. pulsum, & qui de re aliqua certant, habere solent. Quocirca sequenti die cuipiã ex ijs, qui
me sequebantur, præcepi, vt, cũ ad mulierem venissem, me parũ post subsequeretur, & nunciaret
Morphũ eo die saltasse: quod cũ fecisset, nullã in pulsu mutationem obseruaui. Sequenti die quoq;
cum iussissem, vt idem annunciaret histrionem, qui ex tribus reliquus erat, saltasse, similiter pulsus
non se mutauit. Quarto die, cũ ad multã noctem de industria expectassem, vbi renunciatum esset G
Pyladem saltasse, diligenter annotaui pulsum uarijs modis subsultasse: atq; ita mulierem Pyladis
amore captã deprehendi: quod secutis ẽt dieb. attentius obseruatum, me in opinione adhuc ma-
gis cõfirmauit. Ad hunc modũ, & alterius cuiuspiã diuitis seruus atriensis mihi cognitus est simili
morbo laborare. Nã cũ mœstitia afficeretur ex eo, q̃a rõnẽ pecuniarũ, quas administrauerat, red-
diturus esset, summæq; non parũ deesse sciret, p̃ mœrore uigilabat: aĩumq; despondẽs tabescebat
Prius itaq; illius domino senem seruũ nullo corporis morbo laborare asserui: deinde, vt aĩaduer-
teret, monui, atriẽsem propterea timere, quia rõnem eorũ, q̃ administrarat, expostulaturus esset,
tristitiaq; ip̃m idcirco angi, scientẽ haud parũ deesse. Vt igr̃ me bene coniectasse dominus respon-
dit, maioris notitiæ gr̃a cõsului, vt atriensi diceret, se id tñ argenti, q̃ haberet, repetisse, ne cõmis-
sa alteri seruo, quẽ nondũ expertus esset, domestica gubernatione, hic inexspectata morte peri-
ret: nã ab eo postea rõnes exposcere nõ oportere. Vt ãt dñs hæc ei exposuit, credens se administra
tionis suæ rõnes non redditurũ, atq; idcirco tristitiã aĩo deponens, pristinum corporis habitũ ter-
tio die recepit. Quid igr̃ medicos fefellit, q̃ ante me seruũ hunc, & mulierẽ inspexerant? nam hæc
vulgari prudẽtia reperiũtur, ẽt si quis exiguã medicinæ scientiã adeptus sit: Arbitror, quia nesciũt,
q̃d ab aĩo p̃turbato corpus pati soleat: fortasse vero nec à cõcertationib. & passionib. aĩum ex ĩpro H
uiso turbãtib. immutari pulsum intelligunt. q̃ cũ sciret Erasistratus, & esset eadem domus iuuenis
ægrotantis, & dilectæ fœminæ, facilius, q̃ ego amorem deprehendere potuit, cum frequenti⁹ ęger
amatã intueretur, & non plurib. interiectis dieb. quemadmodum nr̃a mulier, neq; tum deniq; vi-
so Pylade, sed nominato solum, turbaret. Nugæ sunt igitur q̃ aiunt aliqui, pulsum amatorie mo-
ueri, eorum, qui uel nesciunt amoris pulsum nullum esse, uel putant re quapiam animo⁹ perturba
to pulsum non immutari, sed in eadem æqualitate, & ordine eum perseuerare.

Quibus artibus Cyrillum Boethi filium clam cibum sumere deprehendit. CAP. 7.

HVius gratia si unum insuper adijciam, ob quod primo q̃dem Boeth⁹ obstupuit, mox uero, ut
accepit, quo pacto inuenissem, non mõ non mirari se amplius affirmabat, sed etiã id nescien
tes tanquam medicinæ imperitos uituperabat, ad aliud quippiam narrãdum descendã. Cum ęgro
tasset alter filiorum Boethi, & liber à morbo factus, rursus in morbũ incidisset, deindeq; soluta fe
bre denuo febriret, diceremq; ego puerũ aliq̃d clã comedere (nã, q̃ palã exhibebant, & qualitate
idonea, & q̃titate congrua erãt) pueri matrẽ p̃mittẽtẽ se filiũ diligẽter obseruaturã esse, custodem
pr̃ adhibuit, q̃ tota die iux⁹ puerũ sederet, nec ad eum quẽq̃ uenire sineret, noctuque cubiculũ, in

† ἀγνοοῦμεν. i. ignorantes.
† παλλακὴν τοῦ πατρὸς, idest patris meretricem.
† Nec in Græco codice, nec ĩ antiqua trãslatione habẽtur, & merito.

A quo dormiebat, diligẽter clauderet. Cũ igitur quatuor diebus puer ita seruatus, noctu incaluisset, indignabundus Boethus in thalamum pueri me manu apprensum duxit. subsequebantur autem Boethũ, vt scis, q̃cunq; in uia nobis obuiam fiebant, quorum in numero, & tu Posthume fuisti. Vt igitur domum intrauimus, inuenimus puerum de solito cubiculo in aliud translatum, ubi lectus erat, in quo pueri mater sedebat. Huic lecto parum infra medium lectulus iungebatur, in quo puerum iacẽtem mater seruabat, nequis ad ipm accedere posset: sella uero una lectulo aderat, qualis lectulorum ceruicibus hærere solet: è regione lectuli, ad extremas, & superiores partes lecti, duæ sedes sibi ꝓpinquę iacebant, in q̃bus ut nos Boethus sedere fecit, ipse secus vxorẽ sedit. Et mox; Adduxi tibi vxor, inquit, Galenum hunc, vt ex te audiat, qua diligentia Cyrillum custodisti: nihilque in victu per hosce quatuor dies aberratũ esse: & videat, nunquid re vera prẹterita nocte febrierit, an tu mihi renunciãs ipm calidiorẽ euasisse, inani timore decepta sis, & putaris febrẽ, calorem aliqua alia de causa forsitan excitatum: ut nobis, & quo mõ se nunc habeat, aperte denunciet, & q̃ ad uictum pueri faciunt, oĩa præcipiat. Hic ego, vt pueri uenã in brachio pulsantem attigi, sine febre quidem ipm esse pronunciaui: me vero deludẽdi hisce, qui uatẽ me appellare cõsueuissent, ansam dare. Excipiens Boethus, & ego, inquit, in cõparationẽ illorum soleo te re vera, vt scis, uatẽ
B appellare, quoties aliquid ꝓdicis, quod æmuli tui negant præcognosci medica facultate posse. Atqui hactenus, subiunxi, ea oĩa te docui medica arte inueniri, priscosq; aliquot medicos hisce de rẽbus cõscripsisse. His dictis, effari me oẽs uaticinium iubebatis: & ego rogare uos, vt adhuc semel pueri pulsum me tangere sineretis: qđ vt feci, testis eris Boethe, dixi neminẽ mihi huc veniẽti, tecũque, dum huc veniremus, colloquẽti, significasse, q̃ vaticinaturus sum. Asseuerante illo se, quæ dicerẽ, attestari, nosti, quantopere ridẽs, aduertere vos, & auscultare iussi, vatis oraculum eiusmodi esse clamans: Cyrillo huic, hac in cella comedẽdũ quippiam absconsum est, vt, qñ mater ad balneũ itura, domũ hãc clausit, & securitatis gr̃a clauẽ in loculum coniectã obsignauit (hoc.n. ipsam interdum facere cõperio) filius id, qđ absconsum est, sumat, atq; ita demum comedat. His auditis Boethus statim surrexit, arreptumq; puerum in cubile matris transtulit, & iussit pueri lectulum insterni, & obseruãs, an absconditi quippiã, dũ excuteretur, appareret. Verũ, vbi, & quæ super imponebantur vestes, & q̃ substernebãtur, oẽs excussæ fuerunt, lectũ quoq; agitari ꝓcepit, & sellã attolli, inspiciens, an absconsi quippiã sub ipsis uideret. Demũ, vt ne hoc pacto q̃dẽ aliquid conspectum est, puerũ è cubili matris in lectulum transtulit: vxoris quoq; cubile totũ excuti, & denuo insterni ꝓcepit. Quibus peractis, q̃d nũc, subridens inquit, nr̃ uates profatur? Hic ipse nõ poterã nõ mirari,
C nihil ibi repertũ fuisse vidẽs, vbi occultum aliquid extitisse credidissem: ideoq; surrexi, &, qđ solũ intactũ supererat, q̃a, q̃ quærebamus, absconsum illic nullus existimasset, attollens excussi. Erat ãt exiguũ prorsus matris uelum sellæ impositũ, ex quo cõmoto panis frustũ in terrã cũ cecidisset, clamorẽ magnũ vos oẽs sustulistis: atq; cũ Boetho simul, & abunde risistis, & uatẽ laudastis. Boethus itaq; plus cæteris in risum effusus mirabatur, quo mõ pulsus occultatũ cibũ mihi significare potuerit, & nunciarit id, q̃ à puero fiebat, dũ mater lauaret. Tũ ipse, solertissime Boethe, nõ quia pulsus id admonuerit, hoc iõ cõiectauit Galenus tuus, sed clauso diligẽter cubiculi ostio, difficile nõ fuit coniicere, in tã lõgo tp̃e cõmedẽdi copiã puero fuisse: uerũ nec occultari quippiã, nec id, q̃ occultatũ erat, cibũ fuisse, pulsus mihi significauit: sed, cũ puerũ agitatũ viderẽ, non iudicaui, vt in animãte fœmina & in seruo timẽte feceram, ob aliquã animi ꝑturbationẽ puerum agitari, ꝓsertim cum puer febre prorsus careret: At, si me interroges, vñ collegerim id, quod abditum latebat, cibũ fuisse, si mentẽ huic quoq; rei adhibueris, exponã. Cũ neq; orationẽ puer habiturus esset, neq; in palæstrã descẽsur⁹, nec aliqua ĩ re sui ꝑiculũ facturus, aut deniq; à quoquã reprehẽsus fuisset, ab excessu corporis aliquo potius, q̃ ab ulla aĩ ꝑturbatione, commotionẽ eam pulsus pẽdere conieci. Hæc simulatq; Boethus audiuit, ꝑ Deos, inquit non miror, cũ ita res inuestiges, si nullus alius me
D dicus ista sciat: ꝑspicuum est autẽ eos nescire, cũ ipsi, quod tu facis, nunquã efficiant: & te ista alio quouis mõ potius, q̃ medica disciplina, facere diuulgent: uidenturq; mihi, subiungens dicebat, nõ solum, qualis altercantium pulsus esse debeat, ignorare, uerum ẽt neq; si q̃squam eorum casu nosc at, quę tu collegisti, scire colligere, cũ neq; suapte natura solertes sint, neq; se in disciplinis exercuerint. At, respondi, satis ad male agendum, & exercitati, & sapientes sunt.

Boethi vxorem uteri profluuio laborantem præter spem aliorum sanat. CAP. 8.

HOrum ego testem te habeo mi Posthume, aliorum uero omnium, quæcunq; gessi, quo tp̃e primum Romam uenimus, multos alios: quę puto, uniuersa intellexisti ab ijs, qui a nobis sanati restituti fuerunt: Inter quæ, & hoc fuit re uera admirabile factum, ob quod non solum mira loquentem, sicuti prius nonnulli plures medici, sed mira faciẽtem, appellarunt. Boethi vxor, cum in muliebrẽ fluxum, quem uocant, incidisset, celebres medicos uerita, inter quos, & ego tum ab omnibus habebar, obstetricibus consuetis, optimis sanè omnium, quæcunq; in urbe forent, primum utebatur. Vir eius, ut ipsam nihil inde leuari uidit, ꝓcipuos quosq; medicos conuocat, & eos quid opus sit factu, considerare iubet. Postq̃ in eam sententiam ab oĩbus itum est, ut ea remedia adhiberentur, q̃ ab Hippocrate, & alijs post Hippocratem optimis quibusq; descripta fuissent, uoluit,

A *Galeni reditus in patriam, eiusq́; ab Imperatoribus reuocatio.* CAP. 9.

VErũ ego, illorũ uoluntate perspecta, ueritus, ne, si hoc, antequàm discederẽ, facerent, a reditu in patriam prohiberet, hortatus sum eos, parumper ab hoc officio desisterent, me dicens tpš ipsis significaturũ, quo apud Imperatorem cõmendari uellẽ. Quãobrem statim, ut audiui seditionem Pergami sedatã, egressus sum Roma perinde, atq; in Campaniam iturus, è seruis uno domi relicto, qui res meas custodiret: cui digrediens præcepi, ut cum nauigium aliquod in Asiam iturum nactus esset, uno die quempiã ex suburra institorem uocarent, eiq; supellectile oĩ diuendita, quam primum vrbe exiret, & nauim ascendens, ac per Siciliam iter faciens, Pergamum rediret. Atque hæc haud multo post acta sunt. Ego uero, ut Capuam ueni, inde Brundusiũ ꝓperaui: quo cũ peruenissem, decreui primo quoq; nauigio discedẽte, Dirrhachium, aut in Græciã traijcere, ueritus, ne quis Romanus Princeps, aut ipse quoq; Imper. meo discessu cognito, militẽ ad me, tanquàm ad fugitiuũ quẽpiam reuocandum mitteret: quam obrẽ sequenti die Cassiopen nauigaui. Interea vero amici, quos Romæ deserueã, me quærentes, ab eo seruo, quem reliquerã, sciscitabant, ubi nã essem, & audientes me ĩ Cãpania diuersari, primo quidẽ id quod erat, suspicati sunt: postea uero, cum neq; seruus, quẽ Romæ reliquerã, cõpareret, id me fecisse agnouerunt, quod pridem ipsis affirmauerã: ac

B vix tum deniq; oẽs illi, qui re uera ꝓpositum meum fuisse Romã deserere prius nõ crediderãt, nõ mentitum me, sed uera dixisse crediderunt. Tp̃e itaque haud multo post, cũ ab expeditione Parthica Lucius rediisset, bellumq; cõtra Germanos suscepisset, occasio amicis de me apud Imperatores colloquẽdi affuit. Nã cũ sermo de hisce incidisset, qui non verbis, sed operibus, artẽ medicã, & philosophiã exercerent, nõ pauci eorũ, qui cũ Imperatorib. erant, talem me esse, qualem requirebant, asseuerarunt: quare, cum iam ex vrbe in hostes mouissent, ac, dum Aquileæ hybernarent, exercitum colligere, & instruere decreuissent, nuncios ad me miserunt, quibus ut ad se venirem iubebar. Cæterum Lucio media hyeme ad superos concedente, frater eius, ut cadauer Romam retulit, &, quæ consueta sunt fieri, peregit, iter in Germanos suscepit, atque, ut se subsequerer, mandauit. Verum, & bonus & humanus cum esset, ipsum, sicuti scis, persuadere valui, ut me in urbe relinqueret, præsertim cum breui rediturus esset. Toto igitur corpe, quo Antoninus abfuit, memor prauitatis, & medicorum, & philosophorũ, qui tũ Romæ degebant, interdum ex urbe secedebã ad eum locũ, in quo Antonini filius Cõmodus alebatur, Pitholao cõmissus: cui ãt ab imperatore, si qñ puer ægrotaret, me accerseret, iniunctum fuerat. Præter opinionem igitur cũ Imperator diutius Germanico bello detentus fuisset, oẽ id ocium ad scribendum cõtuli: multosq; tum

C libros composui, ad philosophiã medicinamq; spectantes: quos, reuerso Romam Imperatore, legendos amicis efflagitantibus ꝑmisi, q apud eos tñ illos fore sperabam: nam, si dãdos indignis scissem, ne amicis quidem ipsos ꝑbuissem. Voco aũt indignos, quicunque malo sunt aĩo, nec libros, vt discant, legunt, sed vt quempiã inde calumnientur. In hisce igitur libris oĩs ea facultas exposita est, quę & ex pulsibus, & ex alijs signis præcognoscere docet: quamobrẽ, si ꝑ te ipsum discere voles, qua disciplina prædixerim ea, quæ in altero Quintilii filio prædixi, facile tibi & dilucidum erit, si libros De crisibus a me conscriptos leges, præsertim cum a puero in geometria, & dialectica versatus sis: triuialibus autem istis medicis, qui ab exercenda medecina recesserunt, & se totos improbitati committentes, artem suam in ea exercuerunt, neque intelligere quicquam eorum, quæ ibi scripta sunt, neque est audire concessum. Sed ad meas prædictiones redeo.

Recidiuæ febris præcognitio, & illius per sudorem discessus. CAP. 10.

SExtus† in morbũ incidit acutũ adeo, ut septimum diem euadere non posset, quin iudicaretur. Quoniã pacto aũt habeatur huiusce rei ꝓcognitio, in libris De crisibus scriptum est: in quib. etiam docuimus, quo mõ crisis sępenumero non expectato die, qui fidenter iudicat, alio die erupit. Atq; hoc sexto euenire posse, quarto die cognoui. Quamobrẽ interroganti Pitholao cubi-

D culario, quidnã fore vaticinarer (interrogabat aũt, qñ experientia nouerat me prius multa prædixisse, quæ sapientissimi medici ꝑsciri non posse asseuerabant) rñdi subridens, non posse morbũ vltra septimum diem protendi, uerũ septimo, uel sexto die prorsus iudicatum iri. Quòd si sexto iudicetur, reuersurum morbum: sin septimo iudicetur, integram eam iudicationem fore: per sudorem vero necessum esse eam iudicationem euenire. Cum igitur sexto die, quemadmodum dixeram, morbi iudicatio aduenisset, Sextus, qui supra modum contentiosus erat, ut me, non redeũte febre, redargueret, quotidie quidem lauatum concedebat, sed neq; vinum bibebat, neq; quicquã aliud assumebat præter ptisanam, uel solam, uel cũ panis micis: interdum quoq; solo pane tãtum aqua macerato contentus erat. Hæc vsq; in duodecimũ diem faciens, meam se prædictionem vicisse iactabat. Decimotertio die aquosi vini pauxillum bibit, ac parumper copiosiorem cibum, quàm antea, tenuem tamẽ adhuc, accepit; sequenti die, qui a primo decubitus tempore quartusdecimus erat, febrire cœpit: sed, ne quis id mihi renunciaret, magnopere uetuit, existimans eam febrẽ, neq; vehementem fore, neq; ultra diem unum progressuram. Procedente uero die, cum febris assidue plus augeretur, Claudius Seuerus, ubi eũ febricitare intellexisset, de suis ædibus, quæ propinquæ erant, in Sexti domum se contulit: ibiq; postquàm Sextum nõ modo febrire cognouit, sed ualde iam, febre

† *Græcus codex* Σέξτος ὁ τ. Ἀντωνίνου υἱος. *i. Sextus Antonini filius. Interpres antiquus Sextus Antony filius.*

febrire deprehendit: primo quidem ipsum percontatus est, quam ego sententiam habuerim de fe- E
bre, q̄ tum inceperat: deinde, vt ex eo veritatē intellexit, atq; ob concertationis studium ad me go
candū quemq̄ non misisse, statim me accersitū misit, quo & Sextum viserem, & se postea conue-
nirem. Quibus peractis interrogauit me Seuerus, quid nam de morbi reditu mihi uideretur: cui
ego respondi, quæ & Sexto paulo ante dixeram, post tres dies eam febrem, quę satis magna inte-
rim esset futura, desiturā: atq; decimoseptimo die, si quis à primo decubitu numeret, indicationē
facturā. Sextus itaq; libenter audiens breui morbum solutum iri, prompte mihi fidē præstitit: qđ
.n. quisq; cupit, id nimirum quoq; facile credit. Seuerus autē, quamuis me quidem de salute Sexti
non deceptum iri crederet, de die tamen, in quo penitus à morbo liber futurus erat, mihi fidē non
adhibebat, existimans esse difficile, non expectato saltem sequenti die, quid quarto futurum esset,
firmiter pronunciare. Sic itaq; animatus subsecuto die, cum uix dum illuxisset, ad Sextum misit
quendam, qui me ibi opperiretur, & post inspectum Sextum ad se duceret. Quam ob rem, vt Sex-
tum visitaui, & ad eum veni, contradicis, inquit illis, quæ heri Galene dixisti, an in eisdem perma
nes? cui ego nunc etiam magis, quam heri, eadem affirmo. Rursus quoque, cum me post prandiū
ad se vocasset, denuo percontatus est, an crisim Sexto, quo die prædixeram, aduenturam firmiter
existimarem: cognouitq; me magis, quam pridie, eadem affirmare. Item & sequenti die percon- F
tatus est, nunquid eandem prorsus sententiam, quam prius affirmassem, retinerem: an potius ali-
quid ex ijs, quæ dixissem, immutare vellem. Tum ego, eorum quidem, quæ prædixissem me sanè
quippiam immutare nolle, sed quædam potius illis adijcere insuper velle respondi. Sciscitatus est
ille denuo, quid illud esset. Et ego, cum septimusdecimus dies inquam, aduenerit, sudor hora no-
ctis secunda erumpere incipiet. Tum ille, nunquid & Pitholao, subiecit, hæc dixisti? cui ego me di
xisse respondi; nec dubitare Pitholaum asserui, quin omnia, sicut dixi, eueniant, & Sextus quem-
admodum dixi sanus fiat. Tum illi, prorsus, inquit, ista Pitholaus Imperatori significauit. Fortasse,
inquam ego, q̄q̄ mihi curę non est huiuscemodi gloria: neq; enim obambulans, meas prædictio-
nes, & quos sanauerim, prædico, ne me plus medici, & philosophi odio prosequantur, & delusorē
atq; vatem appellent, ac huiuscemodi alia de nobis obloquantur: Vobis autem amicis, qui ex isto
rum imperitia medicinam vituperatis, artem quidē ipsam Apolline, & Aesculapio dignam ostē-
do: Hosce vero medicos ita medicinam dedecorare cōmōstro, uelut philosophi philosophiā, qui,
licet, nihilo melius cæteris vulgaribus viuant, honesto tamen philosophiæ cognomine se ipsos
appellant. Hæc itaq; Seuero tunc ipse dicebam, tu vero Posthume pulchre nosti, quæ tunc esset
medicorum ferme omnium malignitas: aperte nāq; desiderabant, ne uoti compos fierem, & tota G
die submittebant, qui singula explorarent, & ipsis quid ageretur efferrent: non tamen, quæ Seue-
ro, & Pitholao prædixeram, sciebant, aduentāte crepusculo futuræ crisis initium conspectum iri.
Quamobrem, cum hora septima grauiter febrire Sextum accepissent, ridentes & planè læti, qui-
buscunq; occurrentibus, quo mihi detraherent, inculcabant: Admirandum Galeni vaticiniū con
trarios exitus sortitum est. Cæterum, ut crisis, sicuti dixeram, obtigit, secus postridie loqueban-
tur, atq; pridie blatterauerant: nam prę pudorę cuncti se ab omnibus auertebant. Quanquā hęc
prædictio nihil, quod mireris, continet, si eorum memores, quæ tibi in commētarijs, quos in pri-
mum Hippocratis librum De vulgaribus morbis conscripsimus, & præterea, quæ in libris De cri
sibus docuimus, didicisti. Nam medici isti non solū ea, quę sunt ab antiquis scriptoribus hac de re
literarum monumētis commissa, nesciunt, sed ne ęgritudinum dies, cum septimum trāsierint, am
plius enumerare valēt: pręsertim si ægrotus, postq̄ a febre liber fuerit, denuo febrire incipiat. Atq
ab Hippocrate in libris De morbis vulgaribus descripti sunt omnes dies uniuscuiusq; ęgrotantis,
ad extremā vsq; morborū solutionē, non solum quartodecimo die factam, sed & sexagesimo, &
octogesimo. Quocirca, sicuti modo narrabam, hęc prędicere quamuis vulgaribus istis medicis ad
mirabilis res videatur, re vera tamē admiratione digna non est: ueluti neq; cognitis omnibus, qui H
aderant, symptomatis, quo tempore Antonius abfuit, Commodum eius filium sanare.

Ventriculi laborantis ab inuasione febris dignotio. CAP. 11.

VErum id, quod nuper in ipso cōtigit Imperatore proculdubio mirandum est. Arbitraba
tur .n. tam ipse, q̄ medici omnes, qui cum eo peregrinati fuerant, febris initiū extitisse: ue
rum decipiebantur vniuersi secundo † etiam die, mane, & octaua hora. Acceperat enim
primo die hora prima ex eo medicamēto, qđ amarum & sacrum appellant: deinde, quēadmodū
ipsis mos erat singulis diebus, eo quoq; die theriacam assumpserat hora sexta ferè: postea lotus cir
ca Solis occasum cibi parum ceperat. Cum itaq; tota nocte torminibus, & uētris profluuio vexa
tus ideo febriret, a medicis inspectus quiescere iussus est, atq; nouem horis ab eisdem sorbitione
sustētatus. His ita peractis, accersitum nos venit Imperatoris nomine, nescio quis, accensis funali-
bus, vt & ipse in palatio cubarem. Quamobrem ante Solis ortum, cum tres essemus, qui Impera-
torem uiserent, & eius pulsum attingerent, cęteris febrilis cuiusdam annotationis principium id-
esse visum est, mihi vero silētium seruare. Atq; ideo conuersus ad me Imperator, quidnam esse po
stulauit, quod, cum reliqui pulsum attigissēt, solus ego nō attigerim. Cui ego sic respondi, hoc

† Et tertio ad de Græ. codex ac antiquus interpres, & si in antiquo desunt, & octaua hora.

te

A te cum bis iam tetigerint, ac forsitā alias sæpe, dum tecum in exercitu essent, expertiq; sint pulsus tui naturalem habitum, me melius p̄ntem affectum cognituros spero. His dictis, iubente illo, ut se tangerē, accessi: & perpenso ad ætatis, & naturæ mensuram pulsu, plurimum ab eo differre, q̄ febrilem annotationem sign̄et, r̄ndi, febris quidem insultum eū mihi non uideri, sed eius stomachū atteri ab assumpto cibo, anteq̄ excernat, *æstuante. Tum ille dignotionem n̄ram laudans, ter hęc uerba subiunxit: Hoc est, hoc ip̄m est, qđ dicis est. sentio. n. me frigido cibo grauari. Quæ cum dixisset, q̄d opus esset factu, postulauit: cui ego, q̄ noueram subieci in hunc modū: Si q̄spiam alius esset, q̄ hoc morbo laboraret, bibendum ipsi dedissem, quēadmodum solitus sum, vinum pipere inspersum: uobis aūt Regibus, quibus tutissima remedia medici admouere consueuerunt, lanæ manipulū nardino pigmēto calido intinctum ostio uentriculi imponere sufficiet. Tum ille, aliàs quoque, subiunxit, solitus sum purpureā lanā, & nardinū pigmentū calefactū stomacho superimmittere, quoties molestus mihi esse cœpisset. His dictis, Pitholaū facere impetauit, q̄ p̄ceperam, & simul nos dimisit. Postq̄ vero & vnguentum uētriculo impositum est, & pedes calidis manibus attrectati incaluere, uinum sabinum poposcit, atq; pipere inasperso bibit. Subindeq; ad Pitholaum conuersus, vnum, inquit, medicū h̄emus, eumq; sanè liberū. Indeq; alia de me dixit q̄ postea sēp

B in ore habuit, tibi non incognita, me principem locum inter medicos tenere, & solum philosophum esse. Expertus nanq; multos fuerat, non solum auidos pecuniæ, sed & ambitioni, & gloriæ deditos, & inuidos, & malignos. Quemadmodum igitur dicebā, non est a me quicq̄ maiori dignū admiratione, q̄ hoc, aīaduersum. Cum. n. ab oībus, qui se strenue in pulsibus tractandis exercuerant, quorum vnus & Archigenes fuit, quodnā esset febrilis inuasionis peculiare signum, q̄reretur atq; alij se eum deprehendere dicerent, quando cōtrahi arteria incipit: alij contra ne sentiri quidē arteriæ contractionē affirmarent: ego bona quadā fortuna (quid. n. aliud quispiam appellarit tactū minimas ēt quasq; pulsuum d̄rias apprendētē?) nonnullos medicos vsq; adeo aberrare deprehendi, vt plures incipiētes febrire, quos illi cœnatum, aut lauarum miserant, a balneis, & cibo prohibuerim. Qua p̄p febrilis accessionis initiū cū sēp summo studio noscere tētauerim, audacius forsitan, q̄ par erat, sed tn̄ fidenter, cū primū Imperatoris pulsum attigi, ausus sum enunciare contrariū eius, qđ ipse de se sentiret, & alios medicos asserere audiret. Nā, q̄ in Commodo præsensimus, magnā licet admirationē apud alios consecuta, antedictis tamen re uera plurimum cedunt.

Faucium inflammationem ex pulsu cognoscit, & ex inconuenientis medicamenti usu, & oris inspectione. *CAP. 12.*

C Redierat Cōmodus a † lucta, cū ecce prius, q̄ cœnaret, hora † octaua febris satis uehemens eū adorta est. Mihi uero, vt pulsum attigi, mēbrum quodpiā inflammari visum est. Qđ simul atque Pitholaus audiuit, mirari se dixit, quo mō faucium inflammatio pueri pulsum immutare posset: neq;. n. eum alia ulla in parte inflāmationē h̄re: atq; ita Commodi os adaperiēs, inspicere, me iubebat. Cum igitur fauces asperas quidē & rubras admodū esse, parum tamē intumuisse, vidissē, quis illi os colluisset, postulaui, medicamēto plus, q̄ puero conueniret, adstringēte. R̄ndēte aūt Pitholao se eum fuisse, qui pueri fauces abluēdas cēsuisset medicamēto, quod ex melle, & obsoniorum rhu compositum fuerat, id vt omitteret iussi, & aquam mulsam, in qua rosæ ferbuissent, admoueret, p̄cepi: eaq; sola vteretur nocte illa, & subsecuturo die sępius, ac post eum diem etiā nocte ventura. Tertio aūt die primo mane, cum inflammatio prorsus subsedisset, & penè sine febre puer esset, Pitholaum monui, paulo post alumnum in balneas cubiculo uicinas ductum aqua p̄funderet alueo contenta, ac reliquum quidē corpus obrueret, caput autē solummodo mergeret. Quæ cū peregisset, & large prādium exhibuisset, sub horā tertiā Ania Faustina Imperatori m̄rimonio iuncta, p̄inde atq; se excusatura, q̄ p̄die Commodum non vidisset, accessit: Et heri, inq̄t post prandium noui te fili ęgrotare: hisq; ēt addidit, Notum puto, debuisse vos octauam horam

D excessisse, qua febris īuadere solebat. Subrisit Pitholaus: & quo mō nō expectassemus, inq̄t Thessali diatriten p̄terijsse, † nisi nos Galenus iste, ut hoc mane puerum inspexit squalidum, ac modice febriētē, prohibuisset? quin & hoc vespere lauet se rursus, mandauit, ac cęnet, quēadmodum sanus facere cōsueuerat. His auditis Faustina parumper ibi commorata, me manu apprehendēs exiuit, ita in medicum quēpiā ex comitibus suis methodicū iocans: Galenum hunc vide non verbis, sed rebus, vos methodicos expugnare. Multos. n. quos incipere febrire credebatis, lauit: multoties & vinum ipsis exhibuit, atq; alios primo, alios tertio die, ad consueta negocia dimisit. Vos aūt quotquot estis, simul atq; duobus primis diebus ægrotantes sine cibo p̄seuerare imperastis, suspectas postmodū horas decumbēdo transgrediantur, iubetis. Ac nūc quoq;, subiunxit, sciētiæ suæ certitudinē ostēdit in absentis Imperatoris filio, quē duobus iam diebus, vt tu quoq; heri intellexisti, vehemētius febriētē, tertio die, quēadmodum uos oportere dicitis, octauam horā non expectare voluit, sed eum aā & lauit, & cibo recreauit. Ipsiq; adolescētis altor Pitholaus, q̄ vsq; adeo diligēs est, vt eius dilgētiam formidinē existimare possis, viri artē pridē expertus, prompte obtēperauit, & prius, quam suspecta inuasionis hora excesserit, puerum, vt vides, & lauit, & cibauit. Hæc Faustina dicens ad currum p̄uenit, in quem cum ascensura foret, Me magis abiens, dixi, q̄ antea medicis

* Al. in pituitam uerso.

† a Palæstra

† Gra aliqui cod. & antiqua translatio habent sexta: sed forte legendum decima, cum constet horā octauam palæstris destinatā fuisse, sextam uero quieti, & decimam cœnæ, nisi dicat quis Commodū maturius cæteris Palæstram ingredi consueuisse, et ideo octaua hora egressum, uel paulo ante.

† In græco, & antiqua translat. hæc est sententia. At Galenus iste cum īspexisset hoc mane puerū extenuatum, & aridū, non esse febricitaturum dixit.

dicis inuisum reddidisti. Digressus, ad Pitholaũ me cõtuli, cui & hoc idẽ exposui, & ob huiuscemodi medicorũ inuidiã, me nuper libros tres cõposuisse, vnũ De febriũ drijs, alterũ De dieb' decretorijs, tertiũ De crisibus: in quibus oĩbus Hippocratẽ mõstraui tradidisse artẽ ꝓcognoscendi, quid in singulis ęgrotãtibus euenturũ sit: ij vero hebetes vsq; adeo sunt, ut neq; meis expositionib. adiuti, ipsam ediscere queãt. Tu uero mi Posthume scis oĩa me ab Hippocrate dicta mõstrasse, quęcunq; hisce de rebus cõscripsi: & te vidẽte prædixi, nil ꝓter pulsuũ scientiã adiiciẽs: q̃ ẽt solã Hippocrates nõ excoluit: hãc.n. ipsum secuti, alio aliud addente, usque ad nostra tẽpa absoluerunt. † Exactam siquidẽ notitiam affectuum corporis cognoscere, quid futurum sit in ægris, est præcognoscere. E

Futuræ crisis per sanguinis fluxum è naribus præsensio. CAP. 13.

ID ẽt, qđ te pñte contigit, qñ primi noĩs Romæ aliquot medici de mittendo sanguine consultabant, in commentarijs nr̃is docuimus ab Hippocrate fuisse perfectissime demonstratum. Quintum nanq; morbi diẽ iuuenis quidam agebat: ac, licet idoneum tẽps sanguini detrahendo ꝓterijsse videretur, † quia tñ nec anni tẽps, nec ægrotantis ætas, nec virtutis imbecillitas, nec denique victus, qui morbũ antecesserat, aduersabatur, sed uno cõsensu oĩa sanguinis missionem sigñabãt, medici venã incidere decreuerunt: idq; tempestiuum fore cæteri arbitrabantur. Ego uero diligenter oĩa contẽplatus, quęcunq; ab Hippocrate tradita sunt signa illorũ, quibus fluxurus est sanguis, bñ quidem eos in opinionem mittendi sanguinis uenisse dixi, uerum naturã id, qđ se grauaret, expellere festinantem, breui admodum, ẽt si nihil ipsi egerint, idem ultra facturã. Dum medicis hæc admirãda vĩr, æger è lecto se sustulit tanq̃ prosilitũrus, interrogatusque, cur exilire voluisset, cũ nihil adesset, ob qđ id facere debuisset, rubri coloris serpentẽ per laquearia repentem a se visum expauisse respõdit, ne, si aliquo mõ aberrasset, supra se ferretur, atq; idcirco se è lectulo aufugere velle. Reliquis nihil hoc ad futurũ sanguinis fluxum conferre uisum est: mihi uero cũ alia singula perpendenti, tum ruborem, qui prius in dextra nasi parte ad malam usq; obscurius fuerat, auctũ valde intuenti, sanguinis paulo post è dextra nare fluxuri manifestum id attulit indiciũ: atq; ideo cuidã ex ægrotãtis familiaribus summissa uoce præcepi, ut uas aptum sanguini excipiendo sub veste prõptum hr̃et: atq; inde ad medicos conuersus, alta uoce dixi: Si parumper expectaueritis, sanguinem è dextra nare fluentem uidebitis. Riserunt illi, ꝙ antedictis, à dextra nare adiecissem. At, inq̃, uel vtrunq; eueniat, oportet, uel alterutrum me decipiat: nam, & ꝙ sanguis fluxurus sit, & ꝙ è dextra nare venturus, arte medica ꝓsciri põt. His dictis eũ, qui uas sub ueste occultum habebat, inter obseruandũ admonui, mentẽ adhiberet, qd ægrotus ageret, ac, cum sanguinẽ erũpentẽ uideret, accurrens uas supponeret. Vix hæc dixerã, cũ ecce digitum è naso sanguinolentum iuuenis extraxit: tũ familiaris accurrens, vas subiecit: quod dũ fieret, magno (ut scis) clamore oborto, medici quidẽ oẽs dilapsi sunt. Ego uero tibi rerum mearũ studioso, quo pacto id ꝓsciuissem, idq; ex Hippocratis monumentis, exposui: atq; insuper illud ẽt addidi, vehemẽtẽ sanguinis fluxum expectãdum, eo ꝙ naturæ impetus vehemẽs, & morbus adhuc crudus esset: Consueuisse uero hisce de causis immoderatas exinanitiones fieri. Atq; iõ, cum parũper adhuc morari vtilius esse laboranti cognoscerẽ, puerum, qui me sequebatur, ad accipiendã magnã cucurbitulã misi, idq; reliquis inscijs faceret, iussi. Celeriter itaque, cum multũ sanguinis in uase collectũ uidissẽ, altero uase postulato, sanguinẽ, qui fluxerat, excepi: quẽ vt cõperi librarum quatuor & dimidiæ pondus æquare, ægrum capite in scapulas dimisso collocaui, ac naribus frigidam poscã attraheret, ꝓcepi: fronti spongiam aqua mulsa madentẽ imposui: brachia & crura vinculis obstrinxi. quæ cum minus conferre uiderẽtur, postremo cucurbitulam in ꝓcordijs ad dextrum latus adegi: statimq; sanguinis fluxum cohibui: quod remediũ ẽt ex Hippocratis arte sumptum fuisse te docuimus. Atq; idcirco, & hęc, & alia oĩa quæcunq; medicando peregi, literarum monumentis cõmisimus. Nam, qũo rigorẽ, aluí profluuiũ, vomitum, immodicã vrinæ multitudinẽ, suppressionemue, sudores, abscessus secus aures, aut ad alia loca, delirium, dementiam, ac demum alia oĩa ægris obuenientia, præcognoscere conueniat, scripsimus. Quædam uero, sicuti prius dicebam, is, qui prius ista nouerit, per se ipm excogitabit: quemadmodum & nos in filio Boethi fecimus, Amante fœmina, & Atriensi timente. G H

Intermittentis pulsus, sed naturalis dignotio. CAP. 14.

NVper ẽt, ut scis, me eiusmodi quiddã ꝓdicente, q̃ plurimis admirationi fui. Quidam domus magister, qui, ꝙ oĩa recte gubernaret, à dño honorabatur, alijs medicis accedentibus, septimo die sudando iudicatus est. Sequenti die cum pulsum deficere inuenissent, malignam aliquam in corpore affectionem latitare, q̃ q̃ magnopere deciperẽtur, putabant. Exeuntes itaq; cũ domino ęgroti iuuenis, ac mihi casu obuiam facti: postq̃, & quę contigerant, & quæ aderãt symptomata, narrarunt: quidnam sigñaret id, quod in pulsu præter tõnem euenerat, scire affectabant. Tum ipse propinquam esse domum, in qua ægrotus decumberet, audiens, deducentibus illis, accessi atq; iuuenis pulsum attigi. Te vero Posthume sæpenumero docui medicos aliquot, summos ẽt, a recto sensus iudicio aberrare: magnumq; cum pulsum existimare, qui magnus non est: & celerẽ interdum, qui celer non sit. Eodem pacto, dum & languidum a vehementi, & asperum a molli, secernere volunt, falluntur: ac multo magis etiam, quoties de pulsus ordine, deq; eius cõtrario

iudicant:

† Al. ex antiquis. Cognitio siquidem affectuũ corporis ex speculatione fit: quẽadmodum ex horum exquisita cognitione, futurorũ præcognitio.

† Hæc & ex Græco cod. & antiqua translatione addenda: ἀρξαμένου τοῦ πάθους ἐν ἀρχῇ γεγονέναι περὶ δευτέραν ἢ τρίτην ἢ τὸ πάντων γε τὴν τετάρτην ἡμέραν αὐτήν. i. cũ affectio exegisset id fieri in principio circa secũdã, vel tertiã, aut ad summum ipsam quartã diem.

A iudicant:itemq; de æqualitate,& inæqualitate cum in una pulsatione,tum in pluribus. Atq; ego in istorum gratiam quatuor libros de pulsuum dignotione conscripsi: qui alios quatuor, qui de pulsuum causis inscribuntur,antecedunt:utrasque enim has tractationes ea requirit præcognitio, quæ per pulsus habetur,quatuor libris,& ipsa a nobis descripta:cuius causa etiam prædictæ duæ institutæ sunt. Cum igitur inæqualitas illa,quæ in uno pulsu consistit,maximum usum afferat:atque,q multas habet differentias,longa,ut dictum est,exercitatione paretur:sciendum est pulsum, siue uno ictu siue pluribus inter se collatis,nihil aliud præter naturam continentem, quàm ut solum deficiat,a prima ortus origine talem esse:idque scitu difficillimum,immo potius fieri non posse,vt quisquam istud internoscat,nisi omnes omnium pulsuum differentias exactè perceperit. Vt ergo iuuenē, de quo sermonem institueramus,eiusmodi pulsum habere sensi, medicos hortatus sum,securissime prorsus a morbo liberatum hominem reficerent,ac postea,cum exiret,& consuета negocia tractaret,eum tangerent,ipsos enim tunc eius pulsum talem reperturos,qualem nunc inuenissent:eo q is ita sit a natura procreatus,non ab aliqua morbosa causa oppressus. Hęc illis nō credenda primo visa sunt:deinde,cum pulsum vno ictu prætermisso,alio subinde numero pulsare deprehendissent,ad me tandem venerunt,ut ex me audirent,qua coniectura iuuenis pulsum ta-

B lem natura fuisse cognouissem:quibus ego id respondi,quod olim Isocratem Rhetorem discipulo cuidam suo respondisse acceperam,postulanti. Nunquid,si se tribus annis exercuisset, de quacunque re proposita dicere posset,sicut ipsum facere videbat. Ferunt enim Isocratem adolescenti, ita respondisse: Equidem fili,quæ postulas,vno etiam die adipisceretis,optarem:verum, dum tuā mecum ipse ad dicendum aptitudinem considero,ne,si multis quidem annis te exerceas,quod petis,consequeris. Disciplinæ siquidem anni pro discentium natura multi,ac pauci reddūtur. Noscerent itaque,eos admonebam,omnes præter naturam pulsuum differentias, illud opus legendo, quod inter libros de pulsibus primum est,recta exercitationis via prodire volentibus, atq; a nobis quatuor libris distinctum. Inde nanq; vos eas discere potestis,quoties ex nostro sensu deprōptas,atque ibi descriptas pulsuum differentias agnoscere uolueritis. Hoc mi Posthume arte medica præcognouisse memoria dignum extitit:velut & id,quod in Imperatore,febris inuasio putabatur. Cætera uero,quæ plures medici admirantur,nihil,quod aut proximum, aut simile his sit,continent:miranda tamen plerisque videntur,ob ipsorum ignorantiam,non quia admirationem vllam habeant,aut difficilia præcognitu sint hisce,qui legitime artem medicam exercuerint.

FINIS QVARTAE CLASSIS.

aaaa bbbb cccc dddd eeee ffff gggg hhhh iiii KKKK llll mmmm nnnn
oooo pppp QQQQ QQQQ qqqq rrrr ffff tttt uuuu xxxx yyyy zzzz
AAAA BBBB CCCC DDDD EEEE

Quaterniones omnes prçter QQQQ QQQQ DDDD & EEEE terniones.

Venetijs, Apud Iuntas.

